UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA”, IAŞI

CENTRUL DE STUDII BIBLICO-FILOLOGICE „MONUMENTA LINGUAE DACOROMANORUM”

ALBERT-LUDWIGS-UNIVERSITÄT, FREIBURG IM BREISGAU

MONUMENTA LINGUAE DACOROMANORUM

BIBLIA 1688

PARS XII

Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum

EDITURA UNIVERSITĂŢII „ALEXANDRU IOAN CUZA”
IAŞI – 2015

Coordonator

Prof. univ. dr. Eugen MUNTEANU

Autorii volumului

Dr. Mioara DRAGOMIR

Dr. Ana-Maria GÎNSAC

Dr. Octavian GORDON

Dr. Gabriela HAJA

Dr. Dinu MOSCAL

Dr. Maria-Luiza OANCEA

Dr. Alina PRICOP

Dr. Sabina ROTENŞTEIN

Dr. Elena TAMBA

Dr. Mădălina UNGUREANU

Prof. Dr. Mihai VLADIMIRESCU

Versiune informatizată

Vlad Sebastian PATRAŞ

Editor

Dr. Mădălina UNGUREANU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Biblia 1688. - Freiburg ; Iași : Albert-Ludwigs-Universität-Freiburg :
Editura Universității "Al. I. Cuza", 1988-
vol.
ISBN 973-8243-32-7
Pars 12 : Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum / dr. Mioara Dragomir, dr. Ana-Maria Gînsac, dr. Octavian Gordon, ... ; coord.: Eugen Munteanu ; ed.: dr. Mădălina Ungureanu. - 2015. - Bibliogr. - ISBN 978-606-714-172-6

I. Dragomir, Mioara
II. Gînsac, Ana-Maria
III. Gordon, Octavian
IV. Munteanu, Eugen (coord.)
V.Ungureanu, Mădălina (ed.)

002(498)"1688":22
003.349
091.07
22=135.1
811.135.1"16"

BIBLIIA

DUMNEZEIASCA SCRIPTURĂ
VÊCHE ŞI NOAUĂ

PARIMIILE LUI SOLOMÓN,
CARTEA ECLISIIASTULUI,
CÎNTAREA CÎNTĂRILOR

Fondatori ai proiectului Monumenta linguae Dacoromanorum

Paul MIRON
Alexandru ANDRIESCU
Vasile ARVINTE
Elsa LÜDER-MIRON

Colaboratori ai colecţiei

Tamara Adoamnei, Mihai Bogdan Aldea, Alexandru Andriescu, Ioana Anghel, Elena Ardeleanu, Vasile Arvinte, Eugen Beltechi, Eta Boeriu, Iosif Camară, Ioan Caproşu, Ana Catană-Spenchiu, Mircea Ciubotaru, Ileana Cîmpeanu, Ştefan Colceriu, Elena Comşulea, Dan Constantinescu, Emanuel Conac, Ioana Costa, Eugenia Dima, Corneliu Dimitriu, Ştefan Aug. Doinaş, Mioara Dragomir, Vasile Drăguţ, Ion A. Florea, Ioan-Florin Florescu, Constantin Frâncu, Anca Gherman, Mihai Alin Gherman, Ana-Maria Gînsac, Octavian Gordon, Anton Goţia, Doina Grecu, Gabriela Haja, Ecaterina Ionaşcu, Dumitru Irimia, Thomas Latzel, Alfred Lohr, Elsa Lüder, Coman Lupu, Aurelia Mihailovici, Paul Miron, Nicolae Mocanu, Dragoş Moldovanu, Mihai Moraru, Maria Moruz, Adrian Muraru, Eugen Munteanu, Lucia-Gabriela Munteanu, Dumitru Nica, Ion Nuţă, Marie-Anne Nickau, Traian Ocneanu, Veronica Olariu, Vlad Sebastian Patraş, Gabriela Pavel, Mihaela Paraschiv, Dionisie Pîrvuloiu, Andrei Pleşu, Elena Popescu, Viorica Pamfil, Alexandra Roman-Moraru, Mircea Roşian, Sabina Rotenştein, Ovidiu Sferlea, Hans-Jürgen Speck, Felicia Şerban, Elena Tamba, Ecaterina Teodorescu, Stela Toma, Marietta Ujică, Mădălina Ungureanu, Sabin Vlad, Mihai Vladimirescu, Andreea Vlădescu-Lupu, N. A. Ursu, Jan de Waard, Petre Zugun.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

de Eugen Munteanu

1. Generalităţi

Prin prezentul volum continuăm publicarea seriei *Monumenta linguae Dacoromanorum. Biblia 1688* (MLD), iniţiată în anul 1986, în cadrul unui proiect ştiinţific realizat în colaborare de Universităţile „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, prin Centrul de Studii Biblico-Filologice „Monumenta linguae Dacoromanorum" din cadrul Departamentului de Cercetare Interdisciplinar – Domeniul Socio-Uman, şi „Albert Ludwig" din Freiburg, Germania. Structura iniţială a seriei a fost păstrată. *Nota asupra ediţiei* conţine normele aplicate în transcrierea interpretativă a celor trei texte pe care le editǎm împreună (*Biblia* de la 1688, MS. 45 şi MS. 4389) şi va fi tipărită în fiecare dintre volumele seriei MLD. Am păstrat, de asemenea, principiul transcrierii interpretative a textelor chirilice vechi, adoptat de iniţiatorii proiectului. Transcrierea în alfabet latin şi în grafie actuală a celor trei vechi versiuni biblice pe care le editǎm în paralel – *Biblia* de la Bucureşti (1688), MS. 45 (aşa-numita versiune „Milescu revizuită") şi MS. 4389 (aşa-numita versiune „Daniil Andrean Panoneanul") – este, aşadar, potrivit cerinţelor filologiei româneşti moderne, una de tip interpretativ. Prin transcriere fonetică interpretativă înţelegem, potrivit principiilor larg acceptate ale paleografiei chirilice româneşti, echivalarea constantă şi sistematică a slovelor chirilice prin corespondentele lor din alfabetul latin. Această operaţie este departe de a fi mecanică, din cauze multiple, între care cele mai importante sînt următoarele: existenţa în alfabetul chirilic a unor slove cu valori fonetice diferite, pe de o parte, şi a mai multor slove cu valoare fonetică identică, pe de altă parte; inexistenţa unei codificări ortografice explicite în epoca veche a culturii româneşti; numeroasele inconsecvenţe datorate scriptorilor sau tipografilor etc. Cititorul nespecialist trebuie să ştie că diferenţa dintre o transcriere filologică ştiinţifică şi alte modalităţi de transcriere este fundamentală. Atitudinea ştiinţifică ne obligă la un respect absolut faţă de autenticitatea lingvistică a textului, ceea ce implică deopotrivă excluderea oricărei modernizări sau actualizări a formei cuvintelor, dar şi a oricărei arhaizări artificiale a acesteia. Un factor deloc neglijabil care trebuie luat în calcul constă în opţiunile personale sau în preferinţele scriptorilor ori ale tipografilor. Soluţiile pentru care am optat în rezolvarea acestor dificultăţi sînt indicate detaliat şi exemplificate în paragrafele următoare.

Am respectat, în linii mari, normele de transcriere practicate în volumele anterioare ale seriei MLD, pe care le-am sistematizat, adăugîndu-le o serie de noi reguli de transcriere menite să amelioreze imaginea grafică a unor contexte fonetice şi, implicit, să faciliteze o lectură mai fluentă cititorului obişnuit. Înainte de a prezenta în detaliu aceste norme, comune pentru toate cele trei versiuni pe care le editǎm, vom menţiona particularităţile paleografice principale ale celor două manuscrise, MS. 45 şi MS. 4389.

Întocmit, după cum se ştie, de Dumitru din Cîmpulung pentru mitropolitul Teodosie Rudeanu al Ţării Româneşti, textul MS. 45, aflat astăzi la Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei Române, este scris pe hîrtie albă de foarte bună calitate, pe două coloane bine delimitate şi simetrice. Grafia reflectă semiunciala chirilică curentă în secolul al XVII-lea, cu puţine prescurtări, dar cu destul de multe slove suprascrise. Scrisul este regulat şi simetric, emanînd impresia de eleganţă şi siguranţă. Transparenţa hîrtiei face ca, adesea, „negativul" scrierii de pe contrapagină să fie vizibil, fără să îngreuneze însă lectura. Cerneala de bază este neagră. Se mai foloseşte cerneală roşie, la scrierea titlurilor, a numerelor capitolelor şi versetelor, precum şi a vrahiilor şi a altor semne convenţionale folosite pentru a marca intervenţii în text sau alte notiţe marginale.

În finalul *Cuvîntului înainte către cititori* din MS. 45 se oferă anumite indicaţii de lectură, inclusiv explicaţii cu privire la unele semne speciale folosite de scriptor. În transcrierea interpretativă a textului, urmînd aceste indicaţii, am procedat astfel:

a) Punctul (.) sau virgula (,) scrise în textul original cu culoare roşie, care marchează sfîrşitul unui verset, au fost interpretate ca atare şi notate cu punct, respectiv virgulă, potrivit „logicii interne" a frazei şi normelor actuale de punctuaţie.

b) Semiparantezele pătrate ⌊ ⌋, desemnate în prefaţa menţionată cu denumirea lor grecească, *diameson*, au fost reţinute ca atare în transcriere, fără nici o menţiune în notele filologice. Aceste semiparanteze încadrează în text unele cuvinte, sintagme sau propoziţii care nu se regăsesc în toate izvoadele folosite de traducători şi considerate, de aceea, facultative („şi cu acêlea poate fi, şi fără de acêlea poate fi, tot să înţelêge vorba").

c) Parantezele pătrate [ ] din textul original au fost reținute ca atare în textul transcrierii. Ele încadrează, după cum ni se spune în același *Cuvîntu înainte către cititori*, cuvinte, sintagme sau propoziții care se află doar în *Septuaginta* de la Londra (1653), izvor secundar folosit de revizori.

d) Semnele ˇ ˇ ˇ ˇ (vrahii), marcate cu roșu deasupra unui cuvînt sau a unei sintagme în interiorul textului și repetate pe margine, indică, de regulă, opțiuni de traducere diferite sau variante lexicale, reținute de traducător sau de revizor din izvoarele avute la îndemînă. Alteori, același semn marchează o omisiune de traducător sau de copist. În notele filologice am folosit formule adecvate de definire a acestor inserții.

e) Semnele √ sau ‟ scrise cu roșu, inserate de regulă la începutul unui verset, marchează locul de inserție al unei trimiteri biblice. Aceste trimiteri biblice au fost transcrise ca atare, în forma prescurtată din text, ușor de recunoscut și de completat de către cititorul modern avizat. Cînd referințele biblice au fost date în original în limba slavonă, am completat între paranteze pătrate titlul referinței respective, așa cum apare el în *Biblia* slavonă de la Ostrog (1581), însoțit, între paranteze, de prescurtarea titlului respectiv din lista titlurilor biblice ale ediției noastre. De asemenea, au fost completate între paranteze pătrate slovele lipsă din sintagmele, expresiile sau propozițiile în limba slavonă, indicîndu-se și traducerea acestora.

f) O mînă desenată marginal cu roșu atenționează asupra unei trimiteri textuale la persoana lui Iisus Hristos. Am menționat explicit acest fapt în secțiunea de note filologice.

Cît privește MS. 4389, textul biblic este prezentat pe două coloane, cu un scris regulat și relativ curat, în grafia chirilică semicursivă specifică și ea jumătății secolului al XVII-lea. Este folosită o cerneală neagră-cafenie în textul de bază și o cerneală roșie la scrierea titlurilor cărților biblice, a numărului capitolelor, a literei ornamentale cu care începe un capitol, precum și, rareori, la scrierea unor indicații marginale mai speciale. Scriptorul pare să fi fost aceeași persoană cu autorul traducerii sau al unei revizuiri, după cum deducem din numeroasele note marginale, scrise de aceeași mînă și redactate în cunoștință de cauză. Ca și în cazul MS. 45, am transcris integral toate aceste notații marginale, dîndu-le în note de subsol și descriindu-le într-o manieră cît mai explicită.

La fel ca în cazul MS. 45, trimiterile biblice marginale din MS. 4389, marcate în text, de regulă, printr-o linie oblică flancată de două puncte, au fost transcrise ca atare, în forma prescurtată din text, ușor de recunoscut și de completat de cititorul modern avizat. Cînd referințele biblice au fost date în original în limba slavonă, am completat între paranteze pătrate titlul referinței respective, așa cum apare el în versiunea slavonă de la Ostrog (1581), însoțit, în paranteze, de prescurtarea corespunzătoare din lista titlurilor biblice ale ediției noastre. Au fost, de asemenea, completate în paranteze pătrate slovele lipsă din sintagmele, expresiile sau propozițiile în limba slavonă, indicîndu-se și traducerea acestora.

2. Notele filologice

Notele cu caracter filologic, pe care le-am tipărit separat, în capitolul *Note filologice și textuale*, potrivit structurii tradiționale a seriei noastre, au un caracter textual strict, referindu-se, pe lîngă transcrierea tuturor inserțiilor marginale menționate mai sus, și la alte aspecte precum: semnalarea greșelilor evidente sau probabile ale scriptorului, corectate în textul transcris; omisiuni, ștersături sau autocorecturi ale scribului; inversări de sintagme sau de secvențe frastice, marcate de regulă în text cu cifre, lecțiuni nesigure sau probabile, grafii neobișnuite sau rare etc.

Aceste inserții marginale reprezintă indicii foarte prețioase despre complexitatea procesului de traducere sau de revizuire în care anonimii noștri predecesori din secolul al XVII-lea se lăsau angrenați. Definirea nuanțată a semnificațiilor și a funcțiilor textuale ale acestor glose marginale este o sarcină filologică dificilă, implicînd urmărirea atentă a versiunilor de bază, *Septuaginta* de la Frankfurt (1597) pentru MS. 45 și *Biblia* de la Ostrog (1581) pentru MS. 4389, în paralel cu versiunile auxiliare (slavonă, respectiv latinească). Rezolvarea integrală și sistematică a acestei sarcini am amînat-o pentru mai tîrziu, și anume pentru momentul cînd vom edita integral și autonom cele două versiuni manuscrise menționate. Deocamdată, pentru a rămîne în cadrele schemei „clasice” a seriei *Monumenta linguae Dacoromanorum. Biblia 1688*, așa cum ne-am propus, ne-am mulțumit să le transcriem cu scrupulozitate, încercînd și o scurtă calificare a lor (explicație, corectură, adăugire etc.).

3. Problema lui *î/â*

Am continuat să scriem cu *î* și *sînt* din rațiuni de consecvență cu ansamblul seriei MLD.

4. Paginația

Ca în volumele anterioare din seria *Monumenta linguae Dacoromanorum*, paginația de referință în editarea *Bibliei* de la București (1688) o respectă pe cea originală. Întrucît paginația chirilică originală este consecventă și nu pune probleme, am preluat-o ca atare, transcriind valorile cifrice ale slovelor chirilice în echivalentele lor „arabe”, numerotînd și coloanele. Cît privește cele două manuscrise, am respectat, de asemenea, paginația originală notată, potrivit tradiției, cu literele chirilice corespunzătoare, renunțînd la paginația mecanică modernă. În unele cazuri, disparitatea cantitativă dintre cele trei versiuni românești ne-a determinat, pentru a menține alinierea verset la verset după *Biblia* de la București (1688), să apelăm la un artificiu tehnoredacțional, decupînd cele cinci coloane în mod corespunzător.

5. Problema secvențelor în slavonă

Cuvintele, sintagmele, propozițiile sau frazele în slavonă,

prezente în special în notaţiile sau glosele marginale din manuscrise, au fost transliterate ca atare (completîndu-se în paranteze pătrate slovele lipsă) şi traduse în secţiunea de note filologice.

6. Prescurtările

Prescurtările obişnuite ale scrisului chirilic au fost completate tacit. Se prescurtează, de regulă, substantive, adjective sau verbe cu mare frecvenţă în texte. Absenţa unei slove sau a unui grup de slove este marcată de obicei cu semnul prescurtării (̃), plasat deasupra cuvîntului. Cele mai frecvente prescurtări sînt de următoarele tipuri: *бл҃вѝ* = *blagoslovi* (B 1688, 289), *сфт҃ѹлѹи* = *sfîntului* (B 1688, 307), *дв҃д* = *David* (MS. 45, 499, 857 *et passim*; B 1688, 288 *et passim*), *дм҃нзъѹ* = *Dumnezău* (MS. 45, *passim*), *дм҃нзъ́ѹл҃* = *Dumnezăul* (B 1688, 297), *дм҃не* = *Doamne* (B 1688, 307), *дх҃ль* = *Duhul* (B 1688, 317) sau *дх҃ѹ* = *Duhul* (MS. 45, 751, 901 *et passim*), *мл҃ъ* = *milă* (MS. 45, 500, 507, 742, 834 *et passim*), *мл҃тив* = *milostiv* (MS. 45, 505), *мл҃ти́в* = *milostiv* (MS. 45, 511) sau *мл҃ти́вѹ* = *milostivul* (MS. 45, 511, 517), *мл҃ѹ́кь* = *miluiesc* (MS. 45, 507), *мл҃ѹ* = *milui* (MS. 45, 509, 512 et *passim*), *мл҃ѹщε* = *miluiêşte* (MS. 45, 507, 508, 511 *et passim*), *мл҃тéнїѧ* = *milosteniia* (MS. 45, 512 *et passim*), *мл҃тиви́т҃* = *milostivit* (B 1688, 334), *мл҃тéнї* = *milostenii* (MS. 45, 727), *Їер҃л҃м* = *Ierusalim* (MS. 45, 728, 731, 832 *et passim*), *мл҃ѹи́т* = *miluit* (MS. 45, 733, 734), *немл҃ти́ви* = *nemilostivi* (MS. 45, 501), *сфт҃ѹлѹи* = *sfîntului* (B 1688, 307), *дом҃нлѹ́* = *Domnului* (MS. 4389 *et passim*), *дв҃дъ* = *David* (MS. 4389, *passim*), *цр҃т҃ва* = *împărat* (MS. 4389, *passim*), *прр҃кѣ* = *proroc* (MS. 4389, *passim*).

7. Suprascrierile

În cele două manuscrise, slovele suprascrise sînt destul de frecvente. Suprascrierea este marcată inconsecvent prin semnul suprascrierii (titla: ◌͡◌); de multe ori, slovele suprascrise nu sînt marcate prin titlă. Slove aflate în această poziţie pot fi toate consoanele, cu o frecvenţă relativ mai mare grafemele *л*, *н*, *р*, *с* şi *ч*. Foarte frecvent este suprascrisă semivocala *i* în poziţie finală, de regulă cu funcţie de desinenţă. În acest scop se foloseşte un semn special, o scurtă linie orizontală, semicurbă, cu un punct la mijloc (aproximativ: ◌̆, vezi mai jos, § 21, la slova *ї*): *прѧ* = *prah* (MS. 45, 445), *прѣ҆жма* = *preajma* (MS. 45, 446), *ε҆* = *eu* (MS. 45, 446), *т҃трѹ* = *întru* (MS. 45, 447), *вѹ҆мы҃кѧ* = *vor mînca* (MS. 45, 499), *дъ҆легъ́рилε кѹви҃телѹ҆* = *dăzlegările cuvintelor* (MS. 45, 499), *дѹ҆нεзъ҆* = *Dumnezău* (MS. 45, 500), *нъдъ҆҃дѹ́щε* = *nădăjduiêşte* (MS. 45, 500), *прѹ҆рочи́цъ* = *prorociţă* (MS. 45, 534), *а҆҆ѹ҆зи҃т* = *au auzit* (MS. 45, 552), *а҆҆фъкѹ҆т* = *au făcut* (MS. 45, 553), *вѹ҆лъ҆҆дѧ* = *vor lăuda* (MS. 45, 554), *θε҆ви҆* = *Thesvis* (MS. 45, 727), *а҆рарѹ҆* = *Ararath* (MS. 45, 728), *вч҃никъ* = *vêcinică* (MS. 45, 728), *вчи́* = *vêcii* (MS. 45, 735), *рь҃дѹ́лε* = *rînduiêlei* (MS. 45, 741), *фрь҃мсѝцε* = *frîmsêţele* (MS. 45, 745), *съдѹчε҃т* = *să-i ducem* (MS. 45, 836), *ѹшилѡ҆* = *uşilor* (MS. 45, 838), *мεсалѡ҆ѹ* = *Mesaloth* (MS. 45, 845), *рь҃дѹ* = *rîndu* (MS. 45, 845).

Uneori sînt suprascrise cîte două slove, în succesiune directă sau separat, la acelaşi nivel sau „în trepte”: *ни҃и҃* = *nici* (MS. 45, 445), *нъдъ҆҃дѹε҆кь* = *nădăjduiesc* (MS. 45, 446), *т҃фи҃сεрьсь* = *înfipseră-să* (MS. 45, 447), *дѡ҆҃нѹ҆* = *Domnul* (MS. 45, 447), *а҆҆ѹзи҃т* = *audzind* (MS. 45, 499), *кѹвь҃т* = *cuvînt* (MS. 45, 499), *т҃трѧ҃и* = *întraţi* (MS. 45, 531), *мѡ҆рт* = *mort* (MS. 45, 539), *пъмь҃т* = *pămînt* (MS. 45, 551), *стѧпε҃и* = *stêpene* (MS. 45, 554), *сърı҃т* = *sărind* (MS. 45, 728), *кѹръ҃т* = *curînd* (MS. 45, 738), *цъ҆р҃* = *ţări* (MS. 45, 836), *жıдѡ҆в҃лѡ҆* = *jidovilor* (MS. 45, 845), *лεпъдь҃т* = *lepădînd* (MS. 45, 851) sau, mai rar, chiar în grupuri de cîte trei: *прѐнεкѹрѧ҃ї҃ѧ҆рε* = *pre necuraţi piêrde* (MS. 45, 499), *вѧ҆рε* = *vêrde* (MS. 45, 539), *ѹ҆҆ѹε* = *unde* (MS. 45, 539), *ръ҆҃пѹ҆҆ѹε* = *răspunde* (MS. 45, 556), *сфı҃ц҃ı҃т҃ѹ҆* = *sfinţindu* (MS. 45, 746), *ѹ҆҆ѹ҆* = *unde* (MS. 45, 841).

Ca soluţie tehnică de transcriere, am ales „coborîrea” în rînd a slovelor respective, fără nici o indicaţie.

În textul tipărit al *Bibliei* de la 1688, slovele suprascrise sînt frecvente, în general la capăt de rînd. Suprascrierea este marcată prin semnul suprascrierii (titla: ◌͡◌) consecvent în cazul consoanelor *л*, *н*, *р*, *с*, *д*, *ч*, *ц*, *ш* şi al vocalei *о*. În celelalte situaţii, suprascrierea nu este marcată întotdeauna. Exemple de suprascriere: *дε҃тѫ҆ѡ* = *dentîiu* (B 1688, 289), *мл҃тивѝ҃т* = *milostivit* (B 1688, 334), *рѣма҃т* = *rămaşi* (B 1688, 292), *рѣ҆҃бо́ю* = *războiu* (B 688, 292), *нѹмъръ҆҃ѹ* = *numărul* (B 1688, 292) *а҆҃л* = *al* (B 1688, 296), *нѧда҃н* = *Nathan* (B 1688, 296), *тъ҆҃* = *tău* (B 1688, 312), *ди҃ци* = *dinţi* (B 1688, 314), *нѡ҃и* = *noi* (B 1688, 316), *лѹа҃т* = *luat* (B 1688, 318).

Uneori sînt suprascrise cîte două slove, în acelaşi cuvînt: *вε҆҃с҃ѹ҆* = *Vethsur* (B 1688, 289), *прѡ҆҃рочи҃дь* = *prorocind* (B 1688, 319).

Şi în acest caz am optat pentru transcrierea la rînd a slovelor respective, fără nici o indicaţie specială.

8. Scrierea cu majusculă

Potrivit regulilor ortografice actuale, teonimele şi numele asimilate acestora au fost scrise cu majusculă: *Dumnezeu*, *Domnul*, *Atotputernicul*, *Atotţiitoriul* etc. Nu am folosit scrierea cu majusculă a pronumelor teofore, pentru a nu crea dificultăţi majore în procesul prelucrării automate a textelor.

9. Numerotarea versetelor

Numărul versetelor a rămas cel din original, care reproduce numerotarea *Septuagintei* de la Frankfurt (1597). Nu sînt greşeli de numerotare, de aceea nu a fost necesară intervenţia noastră în textul *Bibliei* de la Bucureşti (1688). Numerotarea versetelor din manuscrise a fost păstrată ca atare, atunci cînd ea coincide cu aceea din textul-reper (*Biblia* de la 1688). Cînd apar diferenţe, numărul versetului din manuscrise a fost scris între paranteze drepte, [ ], iar

textul a fost aliniat potrivit versetului corespunzător din textul tipărit la 1688, cu adoptarea numerotării de acolo. Varianta actualizată a traducerii *Septuagintei*, tipărită pe coloana a cincea, urmează întocmai numerotarea versetelor din *Biblia* de la 1688, confruntată cu izvorul grecesc principal, *Septuaginta* de la Frankfurt (1597).

10. Accentul, spiritele

Problema accentului este una importantă şi delicată, ignorată complet pînă acum de filologii români, cu consecinţe regretabile. Atît în textul tipărit, cît şi în manuscrise, accentele sînt notate cu mare frecvenţă, deşi nu în mod consecvent: cel ascuţit (*á*) pe vocale din interiorul cuvîntului, cel grav (*à*) pe vocale finale sau pe cuvinte monosilabice. Am reţinut accentuarea, folosind, în mod convenţional, un singur accent, cel ascuţit, în următoarele cazuri:

1) atunci cînd accentuarea marcată a cuvîntului românesc obişnuit este diferită de cea din româna standard actuală: *âколѡ̀* = *acoló* (B 1688, 287, 302, MS. 45, 448) sau *âкwлѡ̀* = *acoló* (MS. 45, 501, 505, 731, 732, 737, 888), *пелúца* = *pielíţa* (MS. 45, 749), *де҃кwлѧ̀* = *dencoleá* (MS. 45, 842), *тáла҃зи* = *tálanzi* (MS. 45, 854), *і᷾торíе* = *istoríe* (MS. 45, 905);

2) întotdeauna la numele proprii, atunci cînd accentul este marcat în textul chirilic original: *âдáмь* = *Adám* (B 1688, 287), *каїнáнь* = *Cainán* (B 1688, 287), *доданúнь* = *Dodanín* (B 1688, 287), *êвéрь* = *Evér* (B 1688, 287), *фалéкь* = *Faléc* (B 1688, 287), *Ливáнѵлѵ҃* = *Livánului* (MS. 45, 454), *Корѐ* = *Coré* (MS. 45, 459), *Іѡ᷾дáнѵлѵ҃* = *Iordánului* (MS. 45, 459), *Ви᷾савѐе* = *Virsavée* (MS. 45, 463), *Îсаíа* = *Isaía* (MS. 45, 529), *Ѻзíа* = *Ozía* (MS. 45, 534), *Мана᷾сѝ* = *Manassí* (MS. 45, 536), *îwнáда҃* = *Ionáthan* (MS. 45, 731), *навѵходwнóсwр᷽* = *Navuhodonósor* (MS. 45, 736), *êѳїwпíе᷽* = *Ethiopíei* (MS. 45, 737), *ветwрѡ́* = *Vetoró* (MS. 45, 738), *îарéѳ* = *Iaréth* (MS. 45, 738), *Їѵдíѳь* = *Iudíth* (MS. 45, 744), *димитрíе* = *Dimitríe* (MS. 45, 847), *îóппа* = *Ióppa* (MS. 45, 850), *Лисíа* = *Lisía* (MS. 45, 878), *Никáнѡр᷽* = *Nicánor* (MS. 45, 880);

3) la cuvintele neologice în raport cu norma epocii (grecisme, slavonisme, latinisme, ebraisme): *âлимóѳь* = *alimóth* (B 1688, 298), *âмаᷤссенúѳ* = *amasseníth* (B 1688, 298), *îесефúм̀* = *iesefím* (B 1688, 305), *заᷦхѡ̀* = *zachó* (B 1688, 307), *хїерéѳи* = *hieréthi* (B 1688, 300), *фелéѳи* = *feléthi* (B 1688, 300), *заᷦхúлор᷾* = *zakhílor* (B 1688, 306), *хоѳарéѳ* = *hotharéth* (B 1688, 310), *фасéᷦ* = *faséc* (B 1688, 328), *маса́на* = *masána* (B 1688, 332), *êлефáнѳ* = *elefánd* (B 1688, 314), *нъсúлїе* = *năsílie* (MS. 45, 863), *тíра҃* = *tíran* (MS. 45, 869), *пе҃дико᷾тí* = *pendicostí* (MS. 45, 876). În rarele situaţii în care astfel de cuvinte nu sînt accentuate în textul tipărit, au fost transcrise ca atare: *софéр᷾* = *sofer* (B 1688, 298);

4) atunci cînd diferenţiază forme flexionare omografe de prezent, respectiv perfect simplu la verb, ori forme verbale de alte părţi de vorbire: *âдѵнъ̀* = *adunắ* (B 1688, 298), *сѵрпъ̀* = *surpắ* (B 1688, 301), *преоцїѧ̀* = *preoţiiá* (B 1688, 303), *тѵ᷽бѵрѣ́съ* = *turburá-să* (MS. 45, 445), *âдь҃къ̀* = *adîncá́* (MS. 45, 446), *сѣ́бѵкѵрѣ́* = *să bucurá́* (MS. 45, 449), *сърѵтъ̀* = *sărutá́* (MS. 45, 503), *сѵрпъ̀* = *surpá́* (MS. 45, 512), *т҃᷾прецю́ръ* = *împregiúră* (MS. 45, 517), *гѵ᷾тъ̀* = *gustá́* (MS. 45, 519), *скѵтѵрѣ̀* = *scuturắ* (MS. 45, 537), *стригъ̀* = *strigá́* (MS. 45, 539), *сълѵзѣ́и* = *să audzí* (MS. 45, 539), *ро́ъдикъ̀* = *rădicắ* (MS. 45, 831), *т҃᷾тѣ᷾пинъ̀* = *întîmpinắ* (MS. 45, 850), *ми᷾къ̀* = *mişcá́* (MS. 45, 887), *сѣ́мѵтъ̀* = *să mutắ* (MS. 45, 894).

Tradiţia ortografică chirilică românească a reţinut folosirea spiritelor (᾽ şi ᾿), grafeme cu valoare fonetic-distinctivă în scrierea grecească, dar fără valoare fonetică în chirilica popoarelor slave, ca şi în cea românească. În *Biblia* de la Bucureşti (1688) este marcat numai spiritul lin (᾽) pe vocalele iniţiale, singur sau însoţit de accentul ascuţit (᾽́), acolo unde este cazul: *а᾽ѵ* = *au* (B 1688, 287), *а᾽ѵрѵ* = *auru* (B 1688, 306), *е᾽л* = *el* (B 1688, 305), *оу᾽нѣ́лтеле* = *unêltele* (B 1688, 306).

Întrucît sînt păstrate în virtutea tradiţiei şi nu au nici o funcţie fonologică, spiritele au fost ignorate în procesul de transcriere.

11. Inconsecvenţe grafice

Am păstrat inconsecvenţele grafice de tipul *âвигéа* = *Avighéa*/ *âвигéїа* = *Avighéia* (ambele în B 1688, 288, coloana a doua).

12. *Scriptio continua* şi folosirea cratimei

Prezentă mai ales în MS. 45 şi mai puţin în MS. 4389 şi în *Biblia* de la 1688, nesepararea cuvintelor (*scriptio continua*), obişnuită în scrierea medievală şi chiar în unele incunabule din perioada Renaşterii, nu pune în general probleme de transcriere. Potrivit habitudinilor larg răspîndite la scriptorii din secolele al XVI-lea – al XVII-lea, marcarea graniţelor dintre cuvinte este arbitrară, cuvintele mai scurte, inclusiv formele atone ale pronumelor personale sau auxiliarele verbale la formele compuse, fiind scrise „legat” de celelalte. În toate cazurile, am aplicat regulile ortografiei româneşti actuale, folosind cratima ori de cîte ori a fost cazul: *зикъндъсъ* = *dzicîndu-să* (MS. 45, 791), *сѧзидúт* = *s-au zidit* (MS. 45, 792), *âдѧтоуопрем̀* = *au datu-o pre ea* (MS. 45, 792), *помени́ва* = *pomeni-va* (MS. 45, 793), *ттоа᾽рчете* = *întoarce-te* (B 1688, 298), *грешúтам̀* = *greşit-am* (B 1688, 312). Cuvintele compuse de tipul verbului *binecuvînta* (*съ᷾лѣбúне кѵвинтѣ́зе* = *să-l binecuvintêze*, în B 1688, 300) ori al substantivelor *fărădelege* (*фъръ дѐ лѣ́це* = *fărădelége*, B 1688, 317) sau *untdelemn* (*оу᾽нѣтъ де лемнѵлѵ* = *untdelemnului*, B 1688, 306) au fost transcrise după regulile actuale. Dar, în situaţiile în care sudura elementelor componente nu era finalizată în epocă, am transcris despărţit: *оу᾽нѣтѵл̀ дѐ лемнѵл̀* = *untul de lemnul* (B 1688, 309).

13. Consoane geminate

În general, consoanele geminate apar în tipăritura de la

1688 mai cu seamă în redarea, după textul *Septuagintei*, a numelor proprii ori a unor xenisme (ebraisme menţinute ca atare în traducerea grecească). Pentru a indica opţiunea „etimologizantă" a scriptorului, am păstrat în transcriere, în aceste cazuri, grafia din original: ***а̑малли́ѳи*** = *Amallíthi* (B 1688, 304), ***а̑масс҃ени́ѳ*** = *amasseníth* (B 1688, 298), ***ма᷑ѳа́нїа*** = *Matthániia* (B 1688, 298), ***ме᷑ли́ѳи*** = *Mellíthi* (B 1688, 298), ***і̑ссаха́рь*** = *Issahár* (B 1688, 305), ***хе᷑тте́илоръ*** = *hetteilor* (B 1688, 309).

14. Punctuaţia

Pentru facilitarea unei lecturi corecte, am întrebuinţat semnele de punctuaţie curente (, . : ; ? ! –), în conformitate cu regulile punctuaţiei actuale. Folosirea acestor semne de punctuaţie urmează „logica internă" a discursului originar, aşa cum se configurează aceasta în originalul grecesc primar, *Septuaginta* de la Frankfurt (1597), confruntat cu textul critic modern din ediţia Rahlfs a *Septuagintei*. Cazuri mai speciale:

a) linia de pauză (—) a fost folosită pentru a marca absenţa unui verb copulativ subînţeles în originalul grecesc;

b) ghilimelele („ ", « » şi ‘ ’), inexistente în original, au fost folosite potrivit regulilor actuale de marcare a vorbirii directe şi a vorbirii indirecte libere. Ordinea citatului în citat a fost următoarea: *Şi grăi Domnul către Gád, cel ce vedea, lui David, zicînd: „Pasă şi grăieşte către David zicînd: «Aşa zice Domnul: ‘Trei eu voiu rădica preste tine. Alége ţie una dentru iale şi-ţi voiu face ţie’»"* (B 1688, 302);

c) parantezele rotunde ( ) au fost menţinute ca atare în transcrierea *Bibliei* de la 1688. Ele încadrează, ca şi în MS. 45, cuvinte, sintagme sau propoziţii care se află doar în *Septuaginta* de la Londra (1653).

15. Alineatele

În *Biblia* de la Bucureşti (1688) nu se folosesc alineate. Cu excepţia titlurilor cărţilor şi ale capitolelor, scrise centrat, pe rînd nou, versetele, numerotate marginal, sînt scrise în continuare. Începutul versetului este marcat prin majusculă, iar finalul prin punct. Între versete este lăsat, consecvent, un blanc tipografic suficient de mare încît să permită identificarea versetelor. Am optat, la fel ca în volumele anterioare ale seriei, pentru alinierea de la capăt de rînd a versetelor *Bibliei* de la 1688, cu numerotarea din original, păstrată ca reper şi pentru cele două vechi variante de traducere rămase în manuscris. Observăm, încă o dată, că, în mod firesc, între MS. 45 şi *Biblia* de la 1688 sînt puţine diferenţe în numerotarea versetelor, în vreme ce, în cazul MS. 4389, diferenţele, numeroase, sînt date de respectarea, de către traducător, a organizării versetelor din *Biblia* de la Ostrog (1581), de care s-a slujit şi sub acest aspect.

16. Greşelile de copist sau de tipar

Greşelile tipografice ori cele de transcriere ale scriptorilor din MS. 45 şi MS. 4389 au fost corectate în texul transcris, specificîndu-se acest lucru în notele filologice finale.

17. Versiunea modernă

Versiunea modernă originală a textului biblic („coloana a cincea" în schema redacţională a seriei) a fost concepută de iniţiatori ca un instrument auxiliar pentru înţelegerea vechilor versiuni româneşti editate. Autorii traducerii au fost rugaţi să ia ca bază textul de la 1688 şi cele două versiuni paralele (MS. 45 şi MS. 4389), în comparaţie cu originalele lor (SEPT.FRANKF., OSTROG şi VULG.). Textul traducerii noastre este redactat în limba română literară actuală, în limitele stilului biblic tradiţional, adică fără inovaţii terminologice neologice, dar cu renunţarea la arhaisme anacronice.

18. Comentariile

La fel ca versiunea modernă, *Comentariile* sînt destinate unei mai bune înţelegeri a textelor biblice româneşti, se adresează cititorului român instruit şi vizează mai ales:

a) aspecte traductologice impuse de compararea textelor româneşti primare (B 1688, MS. 45, MS. 4389) cu originalele cunoscute; s-a urmărit evidenţierea eventualelor greşeli de traducere sau a pasajelor neclare (*loca obscura*);

b) aspecte traductologice impuse de compararea celor trei texte de bază (B 1688, MS. 45, MS. 4389) între ele şi cu principalele versiuni româneşti succesive (BIBL.1795, BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1874, BIBL.RADU-GAL., BIBL.CORN.1921, BIBL.ANANIA, BIBL. 1911, BIBL.1914); s-a urmărit evidenţierea greşelilor de traducere, a unor opţiuni aberante, a orientării spre izvoare diferite, a unor evoluţii semantice interesante;

c) succinte informaţii şi explicaţii cu caracter enciclopedic, cu privire la *realia biblica* (rituri, instituţii, veşminte, unelte, plante, animale, tehnică civilă şi militară etc.);

d) succinte explicaţii ale unor concepte sau cuvinte rare din textele de bază, nemaiînţelese de cititorul de astăzi;

e) referinţe la literatura antică, orientală sau clasică, precum şi la literatura patristică;

f) explicaţii privitoare la onomastica biblică (antroponimie, teonimie, toponimie, hidronimie etc.).

În prezentul volum, comentariile au fost realizate de Octavian Gordon, Mihai Vladimirescu şi Maria-Luiza Oancea. Notele lexicale suplimentare redactate de Eugen Munteanu au fost semnalate prin menţionarea, în paranteză, a numelui autorului (E. M.).

19. Indicele de cuvinte şi forme

Indicele de cuvinte şi forme al volumului cuprinde toate elementele lexicale care apar în textul tipărit la 1688 al cărţilor *Parimiile lui Solomon*, *Cartea Eclisiiastului*, *Cîntarea Cîntărilor*, împreună cu formele pe care acestea le au în context. Întrucît onomastica biblică specială (numele

proprii) va face obiectul unui indice general final al ediţiei noastre, au fost incluse în indice, dintre numele proprii, doar teonimele.

Potrivit structurii practicate şi în volumele anterioare ale seriei, fiecare intrare cuprinde, în primul paragraf: forma-titlu a cuvîntului, precizarea primei atestări, descrierea morfologică, echivalarea în limbile germană şi franceză a sensului sau a sensurilor pe care le are cuvîntul în contextul biblic, numărul de ocurenţe. Următoarele paragrafe conţin formele cuvîntului, organizate după criteriul alfabetic, urmate de analiza morfologică şi de ocurenţele fiecărei forme, în ordinea apariţiei, precizîndu-se capitolul şi versetul (exemplu: 13, 9;). Spre deosebire de volumele anterioare, am renunţat la marcarea îmbinărilor stabile, avînd în vedere dificultăţile generate de identificarea acestora şi de lipsa lor de stabilitate din perspectivă diacronică.

Pentru stabilirea formei-titlu, a fost luată ca reper forma literară actuală a cuvîntului, după *Dicţionarul limbii române*, redactat sub egida Academiei Române. Aceasta subsumează toate variantele grafice şi fonetice ale lexemului: ex. **drept** – *dirept*, **fier** – *hier*, **întîmpiná** – *întimpina*, *timpina* etc. Accentuarea s-a făcut conform normelor literare actuale, rămînînd marcat accentul şi pe formele care prezintă o accentuare diferită de cea actuală. Acolo unde accentul nu a putut fi stabilit, forma-titlu a fost lăsată neaccentuată. Nu am dublat accentul pe litera *ê*, care, prin convenţia stabilită în ediţia noastră, redă întotdeauna un *e* deschis accentuat.

Au fost utilizate, pentru stabilirea primelor atestări, *Dicţionarul limbii române* al Academiei Române, seria veche şi seria nouă, comparat cu *Micul dicţionar academic* (MDA), volumele I-IV, Bucureşti, 2001-2003 şi cu ediţia a treia a dicţionarului bilingv al lui H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, volumele I-III, Wiesbaden – Cluj-Napoca, 2000-2005, verificînd exactitatea formelor şi a surselor şi indicînd, ori de cîte ori a fost cazul, atestarea cuvintelor prin antroponimele sau toponimele corespunzătoare, inclusiv derivate: ex. **máre**[1] : (1490 DERS / în antr. Toader *Marelè*); **fîntî́nă** : (1426 DERS / în top. *Fîntîneale*); **de**[2] (prep.) : (1504 DLRV / în top. Vai-*de*-ei); **feciór** : (c. 1348 DLRV / în antr. Marco *Fecior*); **lápte** : (1517 DERS / în top. Lacul *Laptelui*). În cazul surselor care nu au indici de cuvinte şi forme (nume comune şi proprii), s-a indicat pagina: **locuínţă** : (1642 CAZ. GOV. 21), **fericít** : (1581 CORESI, EV. 20), **greutáte** : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 110). Alfabetizarea cuvintelor-titlu prefixate s-a făcut după principiul *Dicţionarului limbii române*, precizîndu-se, însă, atestarea formelor specifice textului *Bibliei* de la 1688, de exemplu: **întîmpináre** : (**tîmpináre** : înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Entgegenkommen, Empfang" : „bienveillance, réception". De asemenea, au mai fost utilizate ediţiile: *Dictionarium Valachico-Latinum. Primul dicţionar al limbii române* [c. 1650], Studiu introductiv, ediţie, indici şi glosar de Gh. Chivu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2008; *Psaltirea Hurmuzachi*, vol. I–II, Studiu filologic, studiu lingvistic şi ediţie de Ion Gheţie şi Mirela Teodorescu, indice de cuvinte de Rovena Şenchi, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005, precum şi alte lucrări filologice şi volume de documente recent tipărite. În acest sens, bibliografia a fost actualizată, eliminîndu-se unele ediţii vechi, modificîndu-se, unde situaţia a impus-o, şi siglele. Pentru stabilirea perioadei de atestare în cazul unor texte din secolul al XVI-lea ne-am raportat la monografia *Originile scrisului în limba română*, Ion Gheţie, Al. Mareş (autori), Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985.

În privinţa numelor de popoare, comunităţi etnice sau triburi biblice, am optat pentru considerarea acestora ca nume comune şi am stabilit forma-titlu în funcţie de izvoarele lexicografice utilizate sau, acolo unde a fost cazul, de *Biblia* ortodoxă sinodală contemporană, ca reper pentru formele aflate în uzul literar actual ale respectivelor etnonime.

Pentru stabilirea şi echivalarea sensurilor cuvîntului în limbile germană şi franceză am făcut apel la mai multe variante de traducere ale *Bibliei* în aceste limbi. Sensurile sau formele speciale, nelexicalizate în cele două limbi, au fost echivalate prin scurte definiţii: de exemplu **fiáră** : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „wildes Tier, Bestie" : „animal sauvage, bête"; **împărăţí** : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. herrschen, 2. zum König machen" : „1. régner, 2. proclamer qqn. empereur". În cazul cuvintelor cu mai multe sensuri în text, acestea au fost echivalate şi diferenţiate prin numerotare: **adăugá** : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. hinzufügen, 2. vergrößern, vermehren, 3. fortfahren" : „1. ajouter, 2. agrandir, augmenter, 3. continuer à"; **cercá** : (1581 PRL) : v. I : „1. suchen, 2. untersuchen, 3. versuchen, 4. behandeln" : „1. chercher, 2. examiner, 3. essayer, 4. s'occuper de".

Avînd în vedere faptul că textul biblic de la 1688 prezintă, în chip firesc, variante şi forme vechi sau rare, au fost făcute corelaţiile lexicografice necesare pentru majoritatea formelor diferite ale cuvintelor-titlu (variante lexicale şi fonetice, forme paradigmatice neregulate etc.).

Nu au fost stabilite intrări de sine stătătoare pentru instrumentele gramaticale, pe care le-am considerat împreună cu forma paradigmatică din care fac parte (este cazul conjuncţiei *să*, ca marcă a modului conjunctiv, al articolului, al pronumelui reflexiv, ca marcă a diatezei reflexive, al verbelor auxiliare). Articolul hotărît masculin *lui* nu a fost cuprins în indice, întrucît el însoţeşte de foarte multe ori, în textele publicate aici, nume proprii, care nu sînt cuprinse în indicele nostru.

O formă primară a indicelui a fost realizată semiautomat, ca şi în cazul volumelor anterioare ale „seriei noi" *Monumenta linguae Dacoromanorum*, cu ajutorul unui program de adnotare şi al unei interfeţe de verificare/ validare a corectitudinii a-nalizelor, realizate de Vlad Sebastian Patraş, colaborator al Centrului de Studii Biblico-Filologice „Monumenta linguae Dacoromanorum".

Indicele cărţilor biblice din acest volum a fost corectat de Ana-Maria Gînsac, Dinu Moscal, Alina Pricop şi Mădălina Ungureanu.

20. Prezentarea textelor şi structura ediţiei

Potrivit proiectului iniţial al seriei, continuăm să prezentăm textele editate pe coloane, după cum urmează:

a) coloana I: textul chirilic original al *Bibliei* de la 1688, în facsimil;

b) coloana a II-a: transcrierea interpretativă a textului *Bibliei* de la 1688;

c) coloana a III-a: transcrierea interpretativă a textului versiunii „Milescu revizuită" (MS. 45);

d) coloana a IV-a: transcrierea interpretativă a textului versiunii „Daniil Andrean Panoneanul" (MS. 4389);

e) coloana a V-a: versiunea modernă realizată de autorii ediţiei (*vide supra*, § 17).

21. Inventarul grafemelor şi valorile lor fonetice

Setul de litere folosit la tipărirea *Bibliei* de la Bucureşti (1688) este cel întrebuinţat în genere în tipăriturile munteneşti din epocă. Este o scriere chirilică de tipar clară, lizibilă, regulată, relativ măruntă. Majusculele obişnuite au înălţimea de 3 mm, iar minusculele de 1,7 mm. Titlurile interioare sînt tipărite cu majuscule normale, iar colofonul cu minuscule, avînd dimensiunea de 3 mm. Oglinda paginii este de 300 x 180 mm, iar textul este cules pe două coloane, fiecare coloană avînd dimensiunile 300 x 85 mm. Primul cuvînt din fiecare capitol începe cu o literă majusculă ornamentală, înscrisă într-o casetă cu dimensiunile 25 x 14 mm.

Alfabetul chirilic folosit în toate cele trei texte pe care le editǎm în paralel este cel obişnuit, aşa cum a fost el folosit în tipăriturile şi manuscrisele româneşti din a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Valorile fonetice ale grafemelor sînt relativ stabile, cu particularităţile care vor fi specificate în continuare.

Inventarul grafematic al textelor de faţă este format din următoarele slove: **А/а**, **Б/б**, **В/в**, **Г/г**, **Д/д**, **Є/є**, **Ж/ж**, **З/з**, **З (Ꙁ)/з (ꙁ)**, **И/и**, **І/і**, **/ї**, **К/к**, **Л/л**, **М/м**, **Н/н**, **О/о**, **П/п**, **Р/р**, **С/с**, **Т/т/т**, **Ѹ/ѹ**, **ОУ/оу**, **Ф/ф**, **Х/х**, **Ѱ/ѱ**, **Ѡ/ѡ**, **Ц/ц**, **Ш/ш**, **Щ/щ**, **Ч/ч**, **Ъ/ъ**, **Ь/ь**, **Ы/ы**, **Ѣ/ѣ**, **Ж/ж**, **Ю/ю**, **Ꙗ/ꙗ**, **Ѧ/ѧ**, **Ѩ/ѩ**, **Ѳ/ѳ**, **Ѯ/ѯ**, **Ѿ/ѿ**, **Ѵ/ѵ/ѵ**.

Reluăm mai jos aceste slove şi le prezentăm monografic, împreună cu valorile lor fonetice contextuale, redate în ortografia românească actuală şi potrivit opţiunilor ediţiei noastre:

А/а (az)

Notează în mod exclusiv vocala *a*, în orice poziţie: **а҆дáмь** = *Adám* (B 1688, 287), **а҆дꙋнъ** = *adună* (B 1688, 298), **т҃пъра́тѹл** = *împăratul* (MS. 45, 283), **а҆чéла** = *acela* (MS. 45, 512), **дáрꙋры** = *daruri* (MS. 45, 513), **кꙋра́т҃** = *curat* (MS. 45, 530), **ва҆ба́те** = *va abate* (MS. 45, 536), **а҆лъкꙋ҆** = *a lăcui* (MS. 45, 555), **фа́че҆ѧ҃** = *faceţi* (MS. 45, 556), **сѣкема҆** = *să chema* (MS. 45, 833), **па́че** = *pace* (MS. 45, 859), **а҆́рмелѡр** = *armelor* (MS. 45, 871).

Б/б (buche)

Notează în mod exclusiv consoana *b*, în orice poziţie: **бꙋкꙋрíе** = *bucurie* (B 1688, 297), **бърба́ть** = *bărbat* (B 1688, 298), **рóбꙋлꙋи** = *robului* (B 1688, 299), **бътръ҆́** = *bătrîn* (MS. 45, 282), **тꙋрбꙋрѣ́съ** = *turbură-să* (MS. 45, 445), **би́не** = *bine* (MS. 45, 500), **ли҃́въ** = *limbă* (MS. 45, 502), **а҆ба́тъсъ** = *abată-să* (MS. 45, 504), **бърба́҃т** = *bărbat* (MS. 45, 506), **ба́гъ** = *bagă* (MS. 45, 530), **а҆бѫ** = *a bea* (MS. 45, 543), **бъла҆ꙋр҃ꙋ҆́** = *bălaurul* (MS. 45, 545), **зъба́лъ** = *zăbală* (MS. 45, 553), **бирꙋи҃́цъ** = *biruinţă* (MS. 45, 831), **ли҃́би** = *limbi* (MS. 45, 831), **пѡдоа́ба** = *podoaba* (MS. 45, 832), **ѡ҆́бръзꙋи҃т҃** = *obrăzuit* (MS. 45, 833).

В/в (vede)

Notează în mod exclusiv consoana *v*, în orice poziţie: **Ва́ла** = *Vála* (B 1688, 288), **а҆́ꙋ҆ вени́т҆** = *au venit* (B 1688, 288), **кꙋвѧ́нтꙋль** = *cuvîntul* (B 1688, 299), **і҆ѡа́в҆** = *Ioáv* (B 1688, 296), **Лива́нꙋлꙋ҆́** = *Livánului* (MS. 45, 454), **жи́довы** = *jidovi* (MS. 45, 455), **Ви҆́савѣ҆** = *Virsavée* (MS. 45, 463), **лега́вачинева҆** = *lega-va cineva* (MS. 45, 502), **ви́нѡ** = *vino* (MS. 45, 503), **т҃ъ҆́вѣцътꙋра** = *învăţătura* (MS. 45, 511), **потри́ва** = *potriva* (MS. 45, 511), **т҃ъ҆́вéцꙋте** = *învaţu-te* (MS. 45, 513), **вѡрѡви҃́** = *voroviţi* (MS. 45, 514), **кꙋвънтꙋлꙋ҆** = *cuvîntului* (MS. 45, 516), **вїе** = *vie* (MS. 45, 545), **врѣ́мѧ** = *vrêmea* (MS. 45, 553), **пꙋ́невѡ҆́** = *pune-voi* (MS. 45, 558), **вѡ́ѧ** = *voia* (MS. 45, 570), **жи́дѡв** = *jidov* (MS. 45, 833), **скьрнъвїѧ** = *scîrnăviia* (MS. 45, 841), **вѡ́е** = *voie* (MS. 45, 841), **и҆звѡ́дꙋ҆́** = *izvodul* (MS. 45, 852).

Г/г (glagoli)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează consoana *g*, atunci cînd este urmată de o consoană sau de o vocală nepalatală: **грешѝта҆м҆** = *greşit-am* (B 1688, 312), **погорѫ҆** = *pogorî* (B 1688, 318), **тоі҆г҃** = *toiag* (B 1688, 296), **саꙋпогорѫ҆т҃** = *s-au pogorît* (MS. 45, 283), **вѡрꙋгá** = *vor ruga* (MS. 45, 499), **гръ҆́ще** = *grăiêşte* (MS. 45, 500), **сѣблаго҆́лавъ҆кь** = *să blagoslovăsc* (MS. 45, 501), **чи҃́гъто҆́ара҆ѣ** = *cingătoarea* (MS. 4389, 723), **стригáрѣ** = *strigarea* (MS. 4389, 724), **гръи҃т҃** = *grăit* (MS. 4389, 725), **гроа́пѫ** = *groapă* (MS. 4389, 728).

2. Notează consoanele palatale corespunzătoare grafemelor actuale *ghe* şi *ghi*, atunci cînd este urmată de **є**, **и**, **і**, **ї**, **ѵ**, **ѣ**, **ю**, **ѧ**, **ꙗ** sau **ѥ**. Exemple: **а҆́ꙋ҆ жꙋ҆́нгїа́т҆ь** = *au junghiat* (B 1688, 327, 328), **гїе҆рѣсéꙋ** = *Ghiergheséu* (B 1688, 287), **е҆гѵ́петꙋлꙋ҆́** = *Eghípetului* (B 1688, 297), **е҆гѵ҆́т҆ѣ҆́** = *eghiptean* (B 1688, 288), **оу҆́҆нгюри** = *unghiuri* (B 1688, 314), **а҆ꙋ҆жꙋ҆́҃нгꙗ҃т҃** = *au junghiat* (MS. 45, 283), **стьнгѧ** = *stînghea* (MS. 45, 461), **ꙋ҆́҃нгю** = *unghiu* (MS. 45, 503), **привеги҃на҆** = *priveghind* (MS. 45, 504), **ги҃дѣ҆́҃** = *ghindei* (MS. 45, 531), **съ҆жꙋ҆́҃гѣ** = *să să junghe* (MS. 45, 539), **негинúца** = *neghiniţa* (MS. 45, 547), **рагы҆** = *Raghis* (MS. 45, 729), **гіѡ҆́чи҃а҆҃** = *ghiocile* (MS. 45, 734), **гесе҃т҃** = *Ghesem* (MS. 45, 737), **гѣ҆ргесéи҃** = *gherghesei* (MS. 45, 740), **привегѧ҆** = *priveghea* (MS. 45, 853), **гѡ҆ргі́ѧ** = *Gorghiia* (MS. 45, 877), **е҆гѵ́петѵлѵ҆** = *Eghípetului* (MS. 4389, 726), **жꙋ҆́҃гѣ҆́҃** = *jungheri* (MS. 4389, 727).

Д/д (dobro)

Notează în mod exclusiv consoana *d*, în orice poziţie:

давíдъ = *David* (B 1688, 296), **дмънзъѕ** = *Dumnezău* (B 1688, 310), **доданíнь** = *Dodanín* (B 1688, 287), **ѕѕдь** = *Fúd* (B 1688, 287), **дѡмнѕ** = *Domnul* (MS. 45, 283), **ѕикънѧѕ** = *dzicîndu* (MS. 45, 285), **нъдъ҃ждѕєкь** = *nădăjduiesc* (MS. 45, 446), **адь҃къ** = *adîncă* (MS. 45, 446), **жидовы** = *jidovi* (MS. 45, 455), **Іѡ҃данѕлѕ** = *Iordánului* (MS. 45, 459), **дрє҃тáтє** = *dreptate* (MS. 45, 499), **кредн҃чюáсъ** = *credincioasă* (MS. 45, 507), **нъдє҃ждь** = *nădejdea* (MS. 45, 513), **вàгдє** = *va arde* (MS. 45, 557), **нърюдѕ** = *nărodul* (MS. 45, 564), **дъпъ҃татъ** = *dăpărtată* (MS. 45, 568), **пєгсúда** = *Persída* (MS. 45, 736), **êшиѧ** = *ieşind* (MS. 45, 737), **âрьѧ** = *arînd* (MS. 45, 856), **рю́ѕ** = *rodul* (MS. 45, 856), **депрецю** = *depregiur* (MS. 45, 869), **жѕдекътѡ** = *judecător* (MS. 45, 877).

Є/є (iest)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează vocala *e* la început, la mijloc şi la final de silabă: **êгнѣптѣ́н** = *eghiptean* (B 1688, 288), **âлтрéилѣ** = *al treilea* (B 1688, 289), **манадисáрїей** = *Manathisáriei* (B 1688, 289), **фечóрїй** = *feciorii* (B 1688, 287), **деѡ҆́ндє** = *de unde* (B 1688, 287), **ѕúсє** = *dzise* (MS. 45, 287), **цíє** = *ţie* (MS. 45, 287), **нищтє** = *nişte* (MS. 45, 445), **шезѕт** = *şezut* (MS. 45, 445), **т҃фи҃серьсь** = *înfipseră-să* (MS. 45, 447), **Корè** = *Coré* (MS. 45, 459), **вáселє** = *vasele* (MS. 45, 833), **лéфı** = *lefi* (MS. 45, 848), **немı҆́к** = *nemic* (MS. 45, 885), **дирє҃т҃** = *direpţ* (MS. 4389, 723), **спорéск** = *sporesc* (MS. 4389, 723), **âлє ноа҆́трє** = *ale noastre* (MS. 4389, 723), **дє дѕрѣ́рє** = *de durêre* (MS. 4389, 723).

De asemenea, **є** notează vocala *e* la iniţiala de nume proprii străine: **êвéрь** = *Evér* (B 1688, 287), **êлдáдь** = *Eldád* (B 1688, 288), **êлеáзаѓ** = *Eleázar* (MS. 45, 833), **Єфра҆́ѳѕлѕ҃** = *Efrafthului* (MS. 45, 835), **Є҆́фпáтѡѓ** = *Efpátor* (MS. 45, 861), **Є҆́ватáнà** = *Ecvatáná* (MS. 45, 871), **êфра҆́ѳ** = *Efrath* (MS. 4389, 723).

2. Notează diftongul *ie* la început de silabă sau cînd formează singur o silabă: **êши́т** = *ieşit* (B 1688, 289), **лъкѕéскѕ** = *lăcuiescu* (B 1688, 290), **ръзбóаѥ** = *războaie* (B 1688, 302), **сѕѥ** = *suie* (B 1688, 334), **сфътѕє҆́кѕ** = *sfătuiescu* (MS. 45, 283), **пáєл҆́** = *paiele* (MS. 45, 287), **ръзбѡ́аєлѡ** = *războaielor* (MS. 45, 288), **перúре** = *pierire* (MS. 45, 391), **вѡ́є** = *voie* (MS. 45, 530), **вàêшì** = *va ieşi* (MS. 45, 531), **мѕéри** = *muieri* (MS. 45, 532), **плѡ́аѥ** = *ploaie* (MS. 45, 532), **нъдъждѕє҆́кь** = *nădăjduiesc* (MS. 45, 733), **êшїѧ** = *ieşiia* (MS. 45, 734), **мѕ҆́рілѡ** = *muierilor* (MS. 45, 832), **вѡ҃є҆́та** = *vom ierta* (MS. 45, 862), **ѡ҆́бıчѣ́є** = *obicêie* (MS. 45, 864), **тъмı́є** = *tămîie* (MS. 45, 887), **êшì** = *ieşi* (MS. 4389, 734).

Decizia pe care am luat-o, de a transcrie în aceste situaţii sistematic prin *ie*, conform regulii ortografice actuale, se justifică şi prin prezenţa multor situaţii în care diftongul respectiv este notat ca atare, prin grupul de slove **їѥ**, ca în contextele: **пїєрдѕ҃т** = *pierdut* (B 1688, 313), **пїєрзж҃дь** = *pierzînd* (B 1688, 302), **пїі́трилє** = *pietrile* (B 1688, 314), **пїѥ҃трил҆́** = *pietrile* (MS. 45, 362), **пїє҆́дѕ҃т** = *pierdut* (MS. 45, 367), **пїѥ҆́** = *pier* (MS. 45, 500), **съвàт҃пїедекà** = *să va împiedeca* (MS. 45, 500, 516), **т҃пїедекътѕра** = *împiedecătura* (MS. 45, 505), **фїє҆́** = *fier* (MS. 45, 516), **сѧѕ҃т҃пїедека҃т** = *s-au împiedecat* (MS. 45, 518), **нѕсевѡ҆́ тпїедека** = *nu se vor împiedeca* (MS. 45, 595), **фїє҆́бı҃тє** = *fierbinte* (MS. 45, 728), **âѕ҃пїє҆́дѕ҃т** = *au pierdut* (MS. 45, 732), **пїéтры** = *pietri* (MS. 45, 736, 741), **лаѕ҃пїє҆́дѕ҃т** = *l-au pierdut* (MS. 45, 737), **фїєрѕ҆́** = *fierul* (MS. 45, 740).

Am considerat alternanţele grafice de tipul **кє/ кїє** ca reflectînd o incertitudine în rostire şi, de aceea, le-am menţinut ca atare în transcriere: **кїе́дрѕ** = *chiedru* (B 1688, 309) vs. **кедрѕ** = *chedru* (B 1688, 302), **кїемá҃т҃** = *chiemat* (B 1688, 295) vs. **кемáт** = *chemat* (B 1688, 297), **съ҆кїе҆́тѕà** = *să chieltuia* (MS. 45, 368), dar **кє҆́тѕ҃съ** = *cheltui-să* (MS. 45, 549), **тевє҃кемà** = *te vei chema* (MS. 45, 530), **âѕкема҃т҃** = *au chemat* (MS. 45, 543), **кема҃ц҆←** = *chemaţi* (MS. 45, 887), **кїемъѓ←** = *chiemări* (MS. 45, 887).

Ca o concesie făcută ortografiei româneşti actuale, motivată estetic, am exceptat de la această regulă de transcriere formele flexionare ale verbului *a fi* (**êрà** = *era*, **êцши** = *eşti*, **è** = *e*) şi ale pronumelor personale (**ѥ́ѕ** = *eu*, **ѥ́л҆** = *el* şi **ѥ́и** = *ei*).

3. Uneori, în poziţie mediană accentuată, **є** notează, în B 1688, diftongul *ea*: **прéжма** = *preajma* (B 1688, 290).

Ж/ж (juvete)

Notează în mod exclusiv consoana *j*, în orice poziţie: **âжѕторà** = *ajutorá* (B 1688, 326), **жѕдекъцилє** = *judecăţile* (B 1688, 299), **жрѣ҆́тъвникѕл҆́** = *jîrtăvnicul* (B 1688, 291), **прéжма** = *preajma* (B 1688, 290), **áѕ жѕйгаѭ҃ть** = *au junghiat* (B 1688, 328), **âѕжѕ҃гаѭ҃т҃** = *au junghiat* (MS. 45, 283), **примé҃жїѧ** = *primejdiia* (MS. 45, 283), **жиѓ҃тѵ҆́никѕлѕ҃и** = *jirtăvnicului* (MS. 45, 285), **нъдъ҃ждѕє҆́кь** = *nădăjduiesc* (MS. 45, 446), **прѣ҃жма** = *preajma* (MS. 45, 446, 736), **жıдовы** = *jidovi* (MS. 45, 455), 457), **жѕдекáта** = *judecata* (MS. 45, 499), **жє҆́ѧ** = *jeţ* (MS. 45, 504), **нъдѣждє** = *nădêjde* (MS. 45, 507), **жиѓ҃твелѡѓ** = *jirtvelor* (MS. 45, 530), **жѕдекътѡѓ** = *judecător* (MS. 45, 531), **ми҃жлѡкѕ҆́** = *mijlocul* (MS. 45, 532, 741), **жáхѕ҆́** = *jahul* (MS. 45, 532), **âжѕтѡѓ←** = *ajutori* (MS. 45, 738), **връ҃жма҃т҃** = *vrăjmaş* (MS. 45, 855), **жѕдека́тъ** = *judecată* (MS. 45, 871), **нѐнъдъ҃ждѕи҃ѧ** = *nenădăjduind* (MS. 45, 872), **жáлє** = *jale* (MS. 45, 882).

Ѕ/ѕ (dzialo)

În B 1688 slova *dzialo* apare doar cu valoare cifrică: **Кап ѕ҃** = *Cap 6* (B 1688, 291); la fel şi în MS. 4389. În MS. 45, **ѕ** notează, în orice poziţie, africata *dz*, specifică limbii scrise din zona nordică în perioada veche a românei literare: **съвàт҃кълзѝ** = *să va încăldzi* (MS. 45, 282), **Дѕ҃нєзѣ́ѕ҆** = *Dumnedzăul* (MS. 45, 283), **âѕ҃ѕѕ҆** = *audzul* (MS. 45, 285), **ѕúсє** = *dzise* (MS. 45, 445), **тндрептѣ́ѕъ** = *îndrepteadză* (MS. 45, 446), **ѕúчє** = *dzice* (MS. 45, 499), **âѕ҃ѕы** = *audzi* (MS. 45, 501), **бль҃ѕытѡ́рю҆́** = *blîndzîtoriul* (MS. 45, 507), **ѕѕ́а** = *dzua* (MS. 45, 531), **ѕикь҃ѧ** = *dzicînd* (MS. 45, 545), **âѕ҃ѕúтє** = *audzite* (MS. 45, 560), **фрѕ҃ѕелє** = *frundzele* (MS. 45, 571), **намїазъзы** = *namiazădzi* (MS. 45, 586), **ѕúлє҆←** = *dzilele* (MS. 45, 727), **бı́некѕвь҃тѣ҃ѕъ** = *binecuvînteadză* (MS. 45, 730), **Дѕ҃нєзъѕ** = *Dumnedzău* (MS. 45, 735), **къѕѕ**

= *cădzu* (MS. 45, 831), ***ѕѧстрⷭ*** = *dzêstre* (MS. 45, 860), ***ѕиⷲ*** = *dzişi* (MS. 45, 878), ***ѫⷩтрїстѣѕесѐ*** = *întristêdze-se* (MS. 45, 881).

З/з (zemle)

Această slovă notează în mod exclusiv consoana *z*, în orice poziţie: ***зи́леле*** = *zilele* (B 1688, 287), ***а̂зѹ́ва*** = *Azúva* (B 1688, 288), ***ѡ̂бра́зели*** = *obrazeli* (B 1688, 296), ***веⷩпъзѝ*** = *vei păzi* (MS. 45, 284), ***па́за*** = *paza* (MS. 45, 284), ***саⷹзидиⷮ*** = *s-au zidit* (MS. 45, 287), ***шезѹт*** = *şezut* (MS. 45, 445), ***вàслѡбозѝ*** = *va slobozi* (MS. 45, 550), ***мїа́зънѡ́ап̑те*** = *miazănoapte* (MS. 45, 562), ***иⷥбъⷩди́ре*** = *izbîndire* (MS. 45, 573), ***за́ма*** = *zama* (MS. 45, 571), ***пра́зниче*** = *praznice* (MS. 45, 728), ***съпъзеⷭкь*** = *să păzesc* (MS. 45, 729), ***ѫⷩдръзнѧ́ще*** = *îndrăznêşte* (MS. 45, 732), ***спѹза*** = *spuza* (MS. 45, 732), ***е̂ⷥдрилѡⷨ*** = *Ezdrilom* (MS. 45, 736), ***възѹ̀*** = *văzu* (MS. 45, 739), ***зълѡⷢ*** = *zălog* (MS. 45, 831), ***пръ̀зiⷧ*** = *prăzile* (MS. 45, 832), ***сълѐпъзаⷭкъ*** = *să le păzască* (MS. 45, 862), ***зъчѧ̀*** = *zăcea* (MS. 45, 863).

И/и (ije)

Această slovă are următoarele valori fonetice:

1. Notează vocala *i*, în orice poziţie: ***и̑нимъ*** = *inimă* (B 1688, 307), ***и̑нимиле*** = *inimile* (B 1688, 306), ***зи́леле*** = *zilele* (B 1688, 287), ***шѝ*** = *şi* (B 1688, 287), ***иⷥбъвѣще*** = *izbăvêşte* (MS. 45, 283), ***кѹвиⷩте*** = *cuvinte* (MS. 45, 499), ***и̑нима*** = *inima* (MS. 45, 499), ***причѧперѧ*** = *pricêperea* (MS. 45, 499), ***прѹⷩчилоⷬ*** = *pruncilor* (MS. 45, 499), ***кърърiⷧ*** = *cărările* (MS. 45, 500), ***че́рюрiⷧ*** = *ceriurile* (MS. 45, 500), ***чиⷩстѣщеѡ*** = *cinstêşte-o* (MS. 45, 501), ***чинева́*** = *cineva* (MS. 45, 502), ***и̑нимиⷧ*** = *inimile* (MS. 45, 503), ***лъци́мѧ*** = *lăţimea* (MS. 45, 503), ***лѹкрѹриⷧ*** = *lucrurile* (MS. 45, 504), ***вѡⷬфолѡсѝ*** = *vor folosi* (MS. 45, 504), ***фърьмиⷩте*** = *fără minte* (MS. 45, 507), ***нѹмиⷩте*** = *nu minte* (MS. 45, 507), ***би́не*** = *bine* (MS. 45, 509), ***феричиⷱ*** = *feriсiţi* (MS. 45, 511), ***ни́късюры*** = *nicăiuri* (MS. 45, 513), ***нѧ́мѹриⷧ*** = *neamurile* (MS. 45, 727), ***деⷩтрѹми́не*** = *dentru mine* (MS. 45, 729), ***ѕи́се*** = *dzise* (MS. 45, 729), ***копи́ле*** = *copile* (MS. 45, 729), ***ти́гриⷭ*** = *Tígris* (MS. 45, 731), ***пъриⷩцы*** = *părinţi* (MS. 45, 733), ***сфиⷩцiⷱ*** = *sfinţii* (MS. 45, 733), ***ѕи́се*** = *dzise* (MS. 45, 733), ***прѐвеⷭтитѡ́рiⷱ*** = *pre vestitorii* (MS. 45, 737), ***аⷹа̂копериⷮ*** = *au acoperit* (MS. 45, 739), ***фiиⷱ*** = *fiii* (MS. 45, 740), ***пъриⷩцилѡⷬ*** = *părinţilor* (MS. 4389, 733), ***поⷬниⷱ*** = *porniţi* (MS. 4389, 733), ***фъръделеѓюи́рѣ*** = *fărădelegiuirea* (MS. 4389, 733), ***вѡ́щри*** = *voştri* (MS. 4389, 735).

2. Notează semivocala i la final de silabă: ***ма́ика*** = *maica* (B 1688, 309) şi pe *i* asilabic: ***къ̀чи*** = *căci* (B 1688, 289), ***лѹи*** = *lui* (B 1688, 315), ***то́ци*** = *toţi* (B 1688, 309), ***коⷰ*** = *coţi* (MS. 45, 363), ***ниⷱ*** = *nici* (MS. 45, 445), ***къⷩтаⷱ*** = *cîntaţi* (MS. 45, 447).

3. Prevăzută cu semnul scurtimii (˘), marchează, nesistematic, semivocala *i*, în poziţie finală, după vocală: ***дмнѹлѹй*** = *Domnului* (B 1688, 288), ***лѹй*** = *lui* (B 1688, 287), ***сфн̑тѹлѹй*** = *sfintului* (B 1688, 309), ***вавѵлóнѹлѹй*** = *Vavilónului* (MS. 4389, 735).

Am renunţat la notarea în transcriere a alternanţei consoană dură/ consoană moale, la sfîrşitul unor cuvinte, în grafii ca ***херѹвиⷨ***, transcris *heruvimi* (MS. 45, 363). Considerăm că avem de a face în acest caz cu o simplă alternanţă grafică, fără funcţie distinctivă, rezultat aleatoriu al dorinţei de economie a spaţiului din partea scriptorului. Exemple: ***серафиⷨ*** = *serafimi* (MS. 45, 533), ***ѧ̂ръⷲ*** = *iarăşi* (MS. 45, 535, 728), ***нѹⷨвѡⷬръⷭпѹⷩⷣⷷ*** = *nu-mi vor răspunde* (MS. 45, 556), ***слѹгъⷨе́щи*** = *slugă-mi eşti* (MS. 45, 559), ***ѫⷨа̂дѹчѧⷨ*** = *îmi aduceam* (MS. 45, 728), ***а̂ра́тъⷨ*** = *arată-mi* (MS. 45, 731), ***а̂леⷲ*** = *aleşi* (MS. 45, 733), ***съⷨдѣмі́е*** = *să-mi dea mie* (MS. 45, 733), ***шиⷨваⷡ*** = *şi-mi va fi* (MS. 45, 747), ***а̂че́лаⷲ*** = *acelaşi* (MS. 45, 886), ***тръгъⷩдѹⷲ*** = *trăgîndu-şi* (MS. 45, 888).

І/і

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează, de obicei în poziţie iniţială, cu preponderenţă în numele proprii şi în cuvinte neologice, vocala *i*: ***ї́ла*** = *Íla* (B 1688, 288), ***і̂змаи́ль*** = *Izmaíl* (B 1688, 287), ***і̂сраи́л*** = *Israíl* (B 1688, 309); notează, de asemenea, în aceeaşi poziţie, şi semivocala *i*: ***і̂аре́дь*** = *Iaréd* (B 1688, 287), ***і̂есефи́м*** = *iesefím* (B 1688, 305), ***І̂ерⷭлм*** = *Ierusalim* (MS. 45, 364), ***І̂ѡсафаⷮ*** = *Iosafat* (MS. 45, 374), ***І̂оⷬда̀нѹлѹⷩ*** = *Iordánului* (MS. 45, 459), ***І̂еровоаⷨ*** = *Ierovoam* (MS. 45, 468).

2. Notează, uneori, în poziţie mediană, accentuată sau neaccentuată, vocala *i* (pentru valoarea accentuată fiind folosită, în B 1688, mai ales slova ***и́***, vezi mai sus): ***фі́юⷧ*** = *fiiul* (B 1688, 300), ***сарѹ́іеи*** = *Saruíei* (B 1688, 288), ***ца́рініⷧ*** = *ţarinile* (MS. 45, 728), ***ѕі́серъ*** = *dziseră* (MS. 45, 729), ***състі́ⷩгъ*** = *să stingă* (MS. 45, 730), ***копі́лѹⷧ*** = *copilul* (MS. 45, 733), ***прѐті́не*** = *pre tine* (MS. 45, 735), ***а̂ѹ пріⷩсь*** = *au prins* (MS. 45, 737), ***чіре́зіⷧ*** = *cirezile* (MS. 45, 738), ***бисѧ́річиⷧ*** = *bisêricile* (MS. 45, 738), ***ѕі́се*** = *dzise* (MS. 45, 739), ***а̂ѹперіⷮ*** = *au pierit* (MS. 45, 740), ***ръдъчі́на*** = *rădăcina* (MS. 45, 741), ***ръⷭплътіре*** = *răsplătire* (MS. 45, 742), ***саⷹміраⷮ*** = *s-au mirat* (MS. 45, 745), ***сфіⷩціⷩⷣⷹ*** = *sfinţindu* (MS. 45, 746), ***бі́некѹвъⷩта́ръ*** = *binecuvîntară* (MS. 45, 750), ***стъпьні́ръ*** = *stăpînire* (MS. 45, 750), ***стрігáръ*** = *strigară* (MS. 45, 750), ***чеⷧчісъспа́рїе*** = *cel ci să sparie* (MS. 45, 751), ***сфіⷩтелѡⷬ*** = *sfintelor* (MS. 45, 751).

3. Notează, uneori, în MS. 4389, pe *i* asilabic final: ***бърбаⷱ*** = *bărbaţi* (MS. 4389, 748), ***вѡⷱ*** = *voi* (MS. 4389, 749).

/ї

Prezentă în textele editate de noi doar ca minusculă, această slovă are următoarele valori:

1. Notează vocala *i*, apărînd mai ales înaintea altei vocale: ***фїюⷧ*** = *fiiul* (B 1688, 289), ***щїи*** = *ştii* (B 1688, 300), ***слѹ́ѓїи*** = *slugii* (B 1688, 300), ***а̂вѹцї́е*** = *avuţie* (B 1688, 314), ***цї́е*** = *ţie* (B 1688, 307, MS. 45, 284 şi 501), ***кълъторї́ѧ*** = *călătoriia* (MS. 45, 499), ***скрї́е*** = *scrie* (MS. 45, 503), ***а̂вѹцї́е*** = *avuţie* (MS. 45, 505), ***бѹкѹрї́е*** = *bucurie* (MS. 45, 505 şi 848), ***щїиⷩⷣ*** = *ştiind* (MS. 45, 513), ***вàскрї́е*** = *va scrie* (MS. 45, 558), ***веселїеⷩ*** = *veseliei* (MS. 45, 561), ***пѹⷭтї́ю*** = *pustiiu* (MS. 45, 571), ***проⷭрочї́ѧ*** = *prorociia* (MS. 45, 723), ***гъⷩдїѧм*** = *gîndiiam* (MS. 45, 733), ***вѡⷧничї́е*** = *volnicie* (MS. 45, 886),

вєсєлїѣ = *veselie* (MS. 45, 887), **фїа́рѣлє** = *fiarăle* (MS. 45, 888), **са́бїѣ** = *sabie* (MS. 4389, 749), **робїѣ** = *robie* (MS. 4389, 750).

2. Notează semivocala *i*: **а̂мїа́зъзи** = *amiazăzi* (B 1688, 294), **мїєи́** = *miei* (B 1688, 307), **мїєѳ** = *mieu* (B 1688, 307), **мїа́зъноа́пте** = *miazănoapte* (MS. 45, 287 şi 747), **вїа́цъ** = *viaţă* (MS. 45, 501), **намїа́зъзы** = *namiazădzi* (MS. 45, 586), **мїєѳ** = *mieu* (MS. 45, 728).

3. Semnul ◌̀ (*i* suprascris), plasat foarte frecvent la sfîrşitul unui cuvînt, notează semivocala *i*, vocala *i*, sau vocala *e*. Am optat de fiecare dată pentru valoarea impusă de contextul fonetic. În caz de dubiu, am privilegiat rostirea literară actuală: **вє̀ а̂пропїѧ̀** = *vei apropiia* (MS. 45, 499), **съпрї̀ма́ꙗкъ** = *să priimască* (MS. 45, 499), **кълъторї̀а** = *călătoriia* (MS. 45, 499), **а̂лцї̀** = *alţii* (MS. 45, 501), **нєщї̀ꙗ** = *neştiind* (MS. 45, 503), **дрє́тъцї̀** = *dreptăţii* (MS. 506), **мє́цєрї̀** = *meşterii* (MS. 507), **прїа́тенї̀** = *priêtenii* (MS. 45, 507), **пър́нцї̀** = *părinţii* (MS. 509), **съц ◌̀ фі́є** = *să-ţi fie* (MS. 516), **мл́ст́е́нї̀** = *milostenii* (MS. 727), **въ́ва́цї̀** = *bărbaţii* (MS. 729), **сфи́цї̀** = *sfinţii* (MS. 45, 733), **прѐвє́ститóрї̀** = *pre vestitorii* (MS. 737), **четъцї̀** = *cetăţii* (MS. 742), **о́кї̀** = *ochii* (MS. 742).

К/к (caco)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează în mod exclusiv consoana *c*, în orice poziţie: **кътръ** = *către* (B 1688, 295, MS. 45, 501), **зикѫ́нд҃ь** = *zicînd* (B 1688, 295), **а̂коло́** = *acoló* (B 1688, 287), **а̂дь́къ** = *adîncă* (MS. 46, 446), **нъдъ́ждѣ́кь** = *nădăjduiesc* (MS. 45, 446), **кь́та́ѧ** = *cîntaţi* (MS. 45, 447), **а̂коло̀** = *acoló* (MS. 45, 448), **Корє̀** = *Coré* (MS. 45, 459), **кѳвьн́ѧ** = *cuvînt* (MS. 45, 499), **кѳра́** = *curat* (MS. 45, 503), **ка́лѧ** = *calea* (MS. 45, 513), **а̂тѡ́кма** = *atocma* (MS. 45, 515), **фъкѳтѳса́** = *făcutu-s-au* (MS. 45, 519), **ка́тѧ** = *cartea* (MS. 45, 859), **къ̂ръри́мѣ** = *călărimea* (MS. 45, 859), **трѣ́ни́к** = *trêbnic* (MS. 45, 876), **съва̀т҃́кѳнѳна** = *să va încununa* (MS. 45, 886).

Pentru a evita confuzia cu consoanele palatale corespondente (*che*, *chi*), în transcriere, am redat slova **к** prin *k* (consoana velară surdă), în situaţia în care această slovă, în cuvinte preluate ca atare din originalul grecesc, apare urmată de **хє/ хи́**, ca în exemplele: **во́ѯхє** = *Vókhe* (B 1688, 391), **заѯхи́лоꙋ** = *zakhílor* (B 1688, 306).

2. Notează consoanele palatale *che* şi *chi*, atunci cînd este urmată de **є**, **и**, **і**, **ї**, **ѣ**, **ю**, **ѧ** sau **ꙗ**: **кїє́дрѳ** = *chiedru* (B 1688, 309), **кїема́** = *chiemat* (MS. 45, 295), **кинь** = *chip* (B 1688, 298), **а́ѳкема́** = *au chemat* (MS. 45, 446), **ѳрѧ́кѧ** = *urêchea* (MS. 45, 499), **о́кн̀ꙗ** = *ochii* (MS. 45, 501), **т҃́кезъшѳ̀** = *închezăşui* (MS. 45, 502), **кип́** = *chip* (MS. 45, 503), **съкіа́мъ** = *să cheamă* (MS. 45, 512), **кера́ст** = *cherast* (MS. 45, 514), **т҃́кпагъ** = *încheagă* (MS. 45, 516), **о́кї̀** = *ochii* (MS. 45, 833), **кема́рє** = *chemare* (MS. 45, 870), **т҃́пърекма́рє** = *împărechêre* (MS. 45, 871).

Л/л (liude)

Notează în mod exclusiv consoana lichidă *l*, în orice poziţie: **лє́мнѳл** = *lemnul* (B 1688, 312), **нѳмєлє** = *numele* (B 1688, 312), **га́лбени** = *galbeni* (B 1688, 307), **фі́ю̂л** = *fiiul* (B 1688, 300), **гла́сѳ̂л** = *glasul* (MS. 45, 284), **лъкѳи́м** = *lăcuim* (MS. 45, 287), **До́мнѳ̂л** = *Domnul* (MS. 45, 447), **а̂коло̀** = *acoló* (MS. 45, 448), **Ливáнѳлѳ́м** = *Livánului* (MS. 45, 454), **паримѝѣлє** = *parimiile* (MS. 45, 499), **Дѡ́мнѳлѳ̀** = *Domnului* (MS. 45, 500), **кѳвьн́тѳ̂л** = *cuvîntul* (MS. 45, 501), **къ̀лє** = *căile* (MS. 45, 502), **чѧл̀** = *cêle* (MS. 45, 503), **ка́рел̀** = *carele* (MS. 45, 504), **дъ́стѳ̂л** = *dăstul* (MS. 45, 834), **лі́мвилѡ́** = *limbilor* (MS. 45, 886), **лѽ́кѳ̂л** = *locul* (MS. 45, 886).

М/м (mislete)

Notează în mod exclusiv consoana *m*, în orice poziţie: **ма́ика** = *maica* (B 1688, 309), **нѳмєлє** = *numele* (B 1688, 312), **і̂есефи́м́** = *iesefim* (B 1688, 305), **т҃́мпъра́тѳ̂л** = *împăratul* (MS. 45, 283), **ма́ика** = *maica* (MS. 45, 283), **прѣ́жма** = *preajma* (MS. 45, 446), **До́мнѳ̂л** = *Domnul* (MS. 45, 447), **мьєстрі́є** = *măiestrie* (MS. 45, 499), **мь́тѳ̀рє** = *mîntuire* (MS. 45, 505), **мѳ̂лтъ** = *multă* (MS. 45, 508), **рѣ́мы́нє** = *rămîne* (MS. 45, 508), **мл́стиѳ̂л** = *milostivul* (MS. 45, 511), **и́мима** = *inima* (MS. 45, 516), **филі́стіимѣ** = *Filistiim* (MS. 45, 835), **ми́тє** = *minte* (MS. 45, 893), **жѳмъта́тє** = *jumătate* (MS. 45, 895), **мѽ́рте** = *moarte* (MS. 45, 903).

Н/н (naş)

Notează în mod exclusiv consoana *n*, în orice poziţie: **на́л́тє** = *nalte* (B 1688, 317), **и́нимъ** = *inimă* (B 1688, 307), **а̂мо́н̀** = *Amón* (B 1688, 320), **ни́ꙗ** = *nici* (MS. 45, 445), **нъдъ́ждѣ́кь** = *nădăjduiesc* (MS. 46, 446), **т҃дрепте́ꙁъ** = *îndrepteadză* (MS. 45, 446), **т҃́трѳ** = *întru* (MS. 45, 447), **До́мнѳ̂л** = *Domnul* (MS. 45, 447), **кь́та́ѧ** = *cîntaţi* (MS. 45, 447), **т҃́фи́сєрьсь** = *înfipseră-să* (MS. 45, 447), **мл́стéнї̀** = *milostenii* (MS. 727), **прѐми́не** = *pre mine* (MS. 728), **на́мѳ̂л** = *neamul* (MS. 45, 731), **а̂тѳ́́чѧ** = *atuncea* (MS. 45, 733), **би́не** = *bine* (MS. 45, 735), **ха́́манѳ̂л** = *hatmanul* (MS. 45, 737), **ні́ме** = *nime* (MS. 45, 836), **і̂ѡана́ѳа́́** = *Ioanáthan* (MS. 45, 839), **сфь́тъ** = *sfîntă* (MS. 45, 903), **пль́сѳ̀** = *plînsu* (MS. 45, 904).

О/о (on)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează vocala şi semivocala *o*, în orice poziţie: **е̂звóќ** = *Ezvóc* (B 1688, 287), **о̂р̀га́нєлє** = *organele* (B 1688, 322), **цїитóареи** = *ţiitoarei* (B 1688, 287), **тóате** = *toate* (B 1688, 290), **ноа́́тѣ** = *noaptea* (B 1688, 294), **моа́рте** = *moarte* (MS. 45, 287), **кълъторї́а** = *călătoriia* (MS. 45, 499), **копила́шѳ̂л** = *copilaşul* (MS. 45, 499), **тоа́тъ** = *toată* (MS. 45, 501), **тоа́г** = *toiag* (MS. 45, 505), **ваповъцѳ̀** = *va povăţui* (MS. 45, 505), **бл҃гослввéнїа** = *blagosloveniia* (MS. 45, 506), **сим́цитоа́рє** = *simţitoare* (MS. 45, 507), **рóа́да** = *roada* (MS. 45, 511), **скоа́тє** = *scoate* (MS. 45, 513), **погwрь̀** = *pogorî* (MS. 45, 729), **вец̀ т҃́тоа́рчє** = *veţi întoarce* (MS. 45, 731), **акол́ѡ́** = *acoló* (MS. 45, 737), **ко́ртѳ̂л** = *cortul* (MS. 45, 748), **вь́тоа́съ** = *vîrtoasă* (MS. 45, 749), **ми́локѳл** = *mijlocul* (MS. 4389, 754), **тоатѫ** = *toată* (MS. 4389, 754).

2. Notează, uneori, în poziţie mediană accentuată, difton-

gul *oa*, scris, de regulă, ***ѡа***, ca în exemplele: ***тнѡ́пт҃ѣ*** = *în noaptea* (B 1688, 299), ***тѡ́тъ*** = *toată* (B 1688, 311), ***добитѡ́чє*** = *dobitoace* (MS. 45, 376), ***корѡ́на*** = *coroana* (MS. 45, 378).

П/п (pocoi)

Notează exclusiv consoana *p*, în orice poziţie: ***погорѫ̀*** = *pogorî* (B 1688, 296), ***плиѝ*** = *plin* (B 1688, 296), ***а̂пѯ́сь*** = *apus* (B 1688, 296), ***пъмъ"тѯ^*** = *pământul* (MS. 45, 284), ***пра^*** = *prah* (MS. 45, 445), ***прѣ҆ѫ҆ма*** = *preajma* (MS. 45, 446), ***т"прєѯнꙋ*** = *împreună* (MS. 45, 727), ***пє"трѯкъ҆*** = *pentru că* (MS. 45, 729), ***па́ѡıє*** = *pește* (MS. 45, 731), ***па́съ*** = *pasă* (MS. 45, 735), ***прє҆́тє*** = *preste* (MS. 45, 736), ***пѯтѣ́рѫ*** = *putêrea* (MS. 45, 741), ***лепъда́тє*** = *lepădate* (MS. 45, 849), ***пъка́тє*** = *păcate* (MS. 45, 869), ***пътıми"*** = *pătimim* (MS. 45, 869), ***а̂плекътѯ^*** = *aplecături* (MS. 45, 904).

Р/р (rîţă)

Notează exclusiv consoana *r*, în orice poziţie: ***рѯви́нь*** = *Ruvín* (B 1688, 290), ***прє*** = *pre* (B 1688, 288), ***пърѝнцилор҃ вѡ́ши*** = *părinţilor voştri* (B 1688, 296), ***пра^*** = *prah* (MS. 45, 445), ***прѣ҆ѫ҆ма*** = *preajma* (MS. 45, 446), ***т"трѯ*** = *întru* (MS. 45, 447), ***т"фи"серьсь*** = *înfiptseră-să* (MS. 45, 447), ***Іѡ^дѧнѯлѯ"*** = *Iordánului* (MS. 45, 459), ***прѐми́не*** = *pre mine* (MS. 45, 504), ***ка́рел*** = *carele* (MS. 45, 736), ***вѡ҆а̂копер҃*** = *voi acoperi* (MS. 45, 737), ***мѣгѯрі҃*** = *măgurii* (MS. 45, 739), ***дрепт*** = *drept* (MS. 45, 745), ***тра́ю^*** = *traiul* (MS. 45, 748), ***сѯ҆шѯри^҃*** = *suișurile* (MS. 45, 749), ***аѯ́р*** = *aur* (MS. 45, 849), ***стра́же*** = *straje* (MS. 45, 849), ***ръ"та́тѣ*** = *răotatea* (MS. 45, 869), ***а̂рдѣ҆*** = *ardea* (MS. 45, 904).

С/с (slovo)

Notează exclusiv consoana *s*, în orice poziţie: ***сѧ*** = *s-au* (B 1688, 296), ***сїкри́ꙗль*** = *sicriiul* (B 1688, 296), ***прєстє*** = *preste* (B 1688, 299), ***пѯ́с҃*** = *pus* (B 1688, 299), ***съ"ѡє*** = *sînge* (MS. 45, 284), ***тѯ^бѯрѣ́съ*** = *turbură-să* (MS. 45, 445), ***нъдъ҆ѫ҆дѕ҆́кь*** = *nădăjduiesc* (MS. 45, 446), ***т"фи"серьсь*** = *înfiptseră-să* (MS. 45, 447), ***сть"гѫ*** = *stînghea* (MS. 45, 461), ***Ви^савєѣ*** = *Virsavée* (MS. 45, 463), ***чи"стє*** = *cinste* (MS. 45, 737), ***съ҆а́съ*** = *să iasă* (MS. 45, 739), ***пѯ^чѧсеръ*** = *purcêseră* (MS. 45, 741), ***фрѯмѡа́съ*** = *frumoasă* (MS. 45, 743), ***спрѣ҆*** = *spre* (MS. 45, 745), ***ка́са*** = *casa* (MS. 45, 747), ***повѣ҆́тíръ*** = *povestiră* (MS. 45, 849), ***гла҆́*** = *glas* (MS. 45, 869), ***са́тє*** = *sate* (MS. 45, 869), ***вь^тѡ҆́*** = *vîrtos* (MS. 45, 870), ***къ҆тръ҆*** = *către* (MS. 45, 282), ***ръ҆съри"*** = *răsărit* (MS. 45, 282), ***тѯ^бѯрѣ́съ*** = *turbură-să* (MS. 45, 445).

Т/т/ѣ (tverdu)

Notează exclusiv consoana *t*, în orice poziţie: ***тѡ́т҃*** = *tot* (B 1688, 302), ***къ҆тръ҆*** = *către* (B 1688, 302), ***є҆гѵпетѯлѯ"*** = *Eghipetului* (B 1688, 311), ***къ҆тръ҆*** = *către* (MS. 45, 282), ***ръ҆съри"*** = *răsărit* (MS. 45, 282), ***тѯ^бѯрѣ́съ*** = *turbură-să* (MS. 45, 445), ***кь"та"и"*** = *cîntați* (MS. 45, 447), ***т"трѯ*** = *întru* (MS. 45, 447), ***сть"гѫ*** = *stînghea* (MS. 45, 461), ***а̂ѯфъкѯ"*** = *au făcut* (MS. 45, 736), ***вьртѯтѣ*** = *vîrtutea* (MS. 45, 739), ***дрепт*** = *drept* (MS. 45, 745), ***трѯпѯлѯ҆́*** = *trupului* (MS. 45, 747), ***тоа́тъ*** = *toată* (MS. 45, 749), ***а̂ѯклъди"*** = *au clădit* (MS. 45, 751), ***съ^бътоа́рє*** = *sărbătoare* (MS. 45, 876), ***сь"вѣта*** = *sîmbăta* (MS. 45, 877), ***а^кѯвь"та"*** = *au cuvîntat* (MS. 45, 878), ***тíранѯ^*** = *tíranul* (MS. 45, 896).

Ѯ/ѯ (ucu)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează, frecvent, vocala *u*, în orice poziţie, de obicei în interiorul şi la sfîrşitul cuvîntului: ***лѯ́крѯри*** = *lucruri* (B 1688, 304), ***а̂ѯ мѯри"*** = *au murit* (B 1688, 303), ***нѯ́*** = *nu* (B 1688, 317), dar şi la început de cuvînt, în MS. 45: ***ѧ^ѯ҆́чи҆́"*** = *i-au ucis* (MS. 45, 284), ***съ^ ѯ"гъ*** = *să-l ungă* (MS. 45, 283), ***ѯсъбїѧ̀*** = *usăbiia* (MS. 45, 504), ***фѯцы"^*** = *fugind* (MS. 4389, 754), ***ѯчи́дє*** = *ucide* (MS. 4389, 758).

2. Notează vocala *u* final: ***кѫ́ндѯ*** = *cîndu* (B 1688, 314), ***зикѫ́ндѯ*** = *zicîndu* (B 1688, 314), ***лъкѯ́ескѯ*** = *lăcuiescu* (B 1688, 290), ***є҆ра̀тъмъи"дѯ*** = *era tămîindu* (MS. 45, 286), ***а̂жѯнсѯ*** = *ajunsu* (MS. 45, 382), ***дѡ^мѯ*** = *dormu* (MS. 45, 501), ***дрепт"ѯ*** = *dreptu* (MS. 45, 506), ***стрь"бѯ*** = *strîmbu* (MS. 45, 506), ***кѯцетѯ*** = *cugetu* (MS. 45, 507), ***кѯвь"тѯ*** = *cuvîntu* (MS. 45, 510), ***ѡ"мѯ*** = *omu* (MS. 45, 512), ***кѯ҆́бѯ*** = *cuibu* (MS. 45, 516), ***кь"пѯ*** = *cîmpu* (MS. 45, 516), ***чє^кѯ*** = *cercu* (MS. 45, 728), ***змарагѧ^ѯ*** = *zmaragdu* (MS. 45, 735), ***Є҆гипт҃ѯ*** = *Éghiptu* (MS. 45, 740), ***т"тѡрсѯ*** = *întorsu* (MS. 45, 741), ***съ^гѯи"ѧ^ѯ*** = *sîrguindu* (MS. 45, 745), ***фа́пт҃ѯ*** = *faptu* (MS. 46, 746), ***сфı"цı"ѧ^ѯ*** = *sfințindu* (MS. 45, 746), ***ко^тѯ*** = *cortu* (MS. 45, 748), ***мє^гѯ*** = *mergu* (MS. 45, 750), ***пѯтéри"^҃*** = *puterile* (MS. 45, 850), ***са^ѯдепъ^та"*** = *s-au depărtat* (MS. 45, 850), ***ки"*** = *chip* (MS. 45, 852), ***кѯ"тóрю^*** = *cuptoriul* (MS. 45, 905).

3. Notează semivocala *u*: ***гръ́ѯ*** = *grîu* (B 1688, 294), ***тъ^*** = *tău* (MS. 4389, 754), ***рѯшинатѯсѣ^*** = *ruşinatu-se-au* (MS. 4389, 755).

ѮУ/ѯу (u)

Notează vocala *u*, de obicei la început de cuvînt: ***ѯ҆́ждє*** = *unde* (B 1688, 287), ***ѯ҆́ждть дє лє́ѧ҆́нѯлѯи*** = *untdelemnului* (B 1688, 306), ***їѯ́дїй*** = *Iúdii* (B 1688, 290), ***ѡ^҃ѯ^ѯ"а҆́є҆*** = *oriunde* (MS. 45, 506), ***ѯ҆ргѵ́ї́ѧ*** = *urgiia* (MS. 45, 508), ***ѯ҆ръ҆́кѫ*** = *urêchea* (MS. 45, 511), ***ѯ҆рїѧ́шїѧѡ^*** = *uriiașilor* (MS. 45, 512), ***ѯ"гюл*** = (MS. 4389, 758).

Ф/ф (fertă)

Notează în mod exclusiv consoana *f*, în orice poziţie: ***фечѯ́рїй*** = *feciorii* (B 1688, 287), ***фа́та*** = *fata* (B 1688, 288), ***са́ф҃*** = *Sáf* (B 1688, 289), ***фрѯмѡ́асъ*** = *frumoasă* (MS. 45, 283), ***феричи"*** = *fericit* (MS. 45, 445), ***т"фи"серьсь*** = *înfiptseră-să* (MS. 45, 447), ***фі́ю҆лє*** = *fiiule* (MS. 45, 500), ***мъфъкѯ҆́*** = *mă făcui* (MS. 45, 500), ***фичѡ́ры*** = *ficiori* (MS. 45, 503), ***а̂ѯфъкѯ"*** = *au făcut* (MS. 45, 736), ***фа́ца*** = *fața* (MS. 45, 742), ***сѯ^летѯ^*** = *sufletul* (MS. 45, 743), ***фръці́ѧ*** = *frățiia* (MS. 45, 852), ***сефі́ла*** = *Sefíla* (MS. 45, 853), ***фı́ли"*** = *Fílip* (MS. 45, 870), ***жа^*** = *jaf* (MS. 45, 895).

Х/х (her)

Notează în mod exclusiv consoana *h*, în orice poziţie: ***хїе́рь***

= *hier* (B 1688, 301), ***хїєрестрꙋ̀и*** = *hierestrui* (B 1688, 301), ***закхилѡ́р*** = *zakhilor* (B 1688, 306), ***хѡта́рꙋ*** = *hotarul* (MS. 45, 283), ***моᵡорьᵀ*** = *mohorît* (MS. 45, 362), ***праᵡ*** = *prah* (MS. 45, 445), ***ваѡ̂диᵡны*** = *va odihni* (MS. 45, 499), ***лаⁿцꙋᵡ*** = *lanțuh* (MS. 45, 499), ***хъръзе́ͨкь*** = *hărăzesc*, ***ха́рꙋры*** = *haruri* (MS. 45, 501), ***хѡта́рꙋ*** = *hotarul* (MS. 45, 508), ***хотъра́ще*** = *hotărăște* (MS. 45, 510), ***пъха́ᵖъ*** = *păhară* (MS. 45, 514), ***хьᵖбꙋ*** = *hîrbul* (MS. 45, 516), ***хаᴧдеꙗͨкъ*** = *haldeiască* (MS. 45, 672), ***хаᵖ*** = *har* (MS. 45, 728), ***дхꙋ*** = *duhul* (MS. 45, 729), ***ха нелє*** = *hainele* (MS. 45, 730), ***драᵡмъ*** = *drahmă* (MS. 45, 731), ***хїа́рѣ*** = *hiêrea* (MS. 45, 731), ***а̂хїа́хаᵖ*** = *Ahiáhar* (MS. 45, 734), ***хꙋдициле*** = *hudițile* (MS. 45, 735), ***лаꙋхръниᵀ*** = *l-au hrănit* (MS. 45, 736), ***навꙋхѡдѡнѡ́сѡᵖ*** = *Navuhodonósor* (MS. 45, 736), ***хаᵀманꙋ*** = *hatmanul* (MS. 45, 737), ***хаᴧденлѡᵖ*** = *haldeilor* (MS. 45, 739), ***хътмънїе*** = *hătmăniei* (MS. 45, 739), ***ѡдиᵡне*** = *odihnei* (MS. 45, 744).

Ѱ/ѱ (psi)

Această slovă notează în mod exclusiv grupul consonantic *ps*, în orice poziție: ***лиѱи́*** = *lipsi* (B 1688, 311), ***рꙋѱе*** = *rupse* (B 1688, 332, MS. 45, 381), ***наꙋлиѱиᵀ*** = *n-au lipsit* (MS. 45, 363), ***лиѱа̀ͨкъ*** = *lipsască* (MS. 45, 500), ***сърꙋᵐѱеръ*** = *să rumpseră* (MS. 45, 500), ***лиѱинᶜ*** = *lipsiți* (MS. 45, 504), ***ли́ѱъ*** = *lipsă* (MS. 45, 505), ***лиѱѣще*** = *lipsêște* (MS. 45, 508), ***лиѱиᵀ*** = *lipsit* (MS. 45, 517), ***коа́ѱеле*** = *coapsele* (MS. 45, 674), ***коа́ѱъ*** = *coapsă* (MS. 45, 744), ***нелиѱиᶜ*** = *nelipsiți* (MS. 45, 852), ***саᵐѱаки*** = *Sampsachi* (MS. 45, 858), ***прокоѱа́лъ*** = *procopsală* (MS. 45, 870).

Sporadic, grupul consonantic *ps* este transpus și prin ***пс***, precum: ***рꙋпсе́*** = *rupse* (B 1688, 322).

Ѡ/ѡ (ot)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează de regulă vocala *o*, în orice poziție: ***ѡ̂ко́ль*** = *ocol* (B 1688, 295), ***ѡ̂мꙋ́*** = *omul* (B 1688, 295), ***лѡ́рь*** = *lor* (B 1688, 295), ***нехáѡ*** = *Neháo* (B 1688, 333), ***ѡ̂адꙋ́серъ*** = *o aduseră* (MS. 45, 283), ***дѡᵖмы*** = *dormi* (MS. 45, 501), ***ваада́ѡще*** = *va adaoge* (MS. 45, 504), ***Дѡмнꙋ*** = *Domnul* (MS. 45, 510), ***а̂пѡ*** = *apoi* (MS. 45, 511), ***сънꙋдвѡрѧͨкъ*** = *să nu dvorească* (MS. 45, 513), ***ва̀ѡдиᵡны*** = *va odihni* (MS. 45, 517), ***съᴧдѡмолѧͨкъ*** = *să-l domolească* (MS. 45, 869), ***миᶾлѡкꙋ*** = *mijlocul* (MS. 45, 853), ***ѡ̂бьᵖшиⁿдꙋсъ*** = *obîrșindu-să* (MS. 45, 886), ***а̂про́щилѡр*** = *a proștilor* (MS. 45, 895), ***збїера́вѡᵖ*** = *zbiera-vor* (MS. 4389, 758), ***тꙋтꙋрѡᵖ*** = *tuturor* (MS. 4389, 758).

2. Notează semivocala *o* în diftongul *oa*: ***ѡ̂а́меній*** = *oamenii* (B 1688, 315).

3. Asemenea lui ***о*** cu accent, și ***ѡ*** accentuat notează frecvent diftongul *oa:* ***рѡ́деле*** = *roadele* (MS. 45, 506), ***кꙋвїѡ́се*** = *cuvioase* (MS. 45, 508), ***кредиⁿчѡ́се*** = *credincioase* (MS. 45, 509), ***кꙋнѡ́ще*** = *cunoaște* (MS. 45, 514), ***кѡ́теле*** = *coatele* (MS. 45, 519).

4. O utilizare specială a acestei slove, care tinde să capete în text funcția unei veritabile norme ortografice, este notarea secvenței fonetice corespunzătoare diftongilor *ua* și *uă* din ortoepia românească actuală. Cu o consecvență ridicată, ***ѡ*** apare în formele flexionare ale cuvintelor precum substantivul *ziuă/ ziua*, verbul *plouă*, numeralele *două*, *nouă*, forma verbală *luă* etc. Întrucît nu avem nici o dovadă că diftongii *uă* și *ua* ca atare existau și erau rostiți întocmai cum îi rostim astăzi, am transcris peste tot, în aceste cazuri, pe ***ѡ*** prin *o*. Dintre sutele de recurențe cu grafie identică, reproducem cîteva: ***до́аѡ*** = *doao* (MS. 45, 287), ***а̂мъⁿдо́аѡ*** = *amîndoao* (MS. 45, 287), ***но́аѡ*** = *noao* (MS. 45, 287), ***дѡ́аᵚ*** = *doao* (MS. 45, 362, 501), ***нѡ́аᵚ*** = *noao* (MS. 45, 499), ***а̂мьⁿдѡ́аᵚ*** = *amîndoao* (MS. 45, 511).

Potrivit aceluiași raționament, am transcris slova ***ѡ*** prin *o* și în formele flexionare ale verbului *a lua*, în secvențe în care ortografia actuală recomandă notarea vocalei *ă*: ***ши̇ лꙋѡ̀*** = *și luo* (B 1688, 288), ***лꙋѡто́риле*** = *luotorile* (B 1688, 311).

Ц/ц (ți)

Acest grafem chirilic notează în mod exclusiv consoana *ț*, în orice poziție: ***ці́е*** = *ție* (B 1688, 302), ***фа́ца*** = *fața* (B 1688, 302), ***вице́їй*** = *viței* (B 1688, 302), ***ці́е*** = *ție* (MS. 45, 283), ***съсимецїѧ̀*** = *să simețiia* (MS. 45, 283), ***кьⁿтаᶜ*** = *cîntați* (MS. 45, 447), ***ⷩцелеⁿчю́нѣ*** = *înțelepciunea* (MS. 45, 499), ***сиᵐці́рѣ*** = *simțirea* (MS. 45, 499), ***аᴧці*** = *alții* (MS. 45, 501), ***кредиⁿцъ*** = *credință* (MS. 45, 506), ***бꙋнътъц*** = *bunătăți* (MS. 45, 510), ***жꙋде́цꙋ*** = *județul* (MS. 45, 511), ***пѡ̀ᵖцы*** = *porți* (MS. 45, 513), ***ⷩвъцътꙋра*** = *învățătura* (MS. 45, 514), ***скопиᶜ*** = *scopiți* (MS. 45, 672), ***пре́ѡцилоᵖ*** = *preoților* (MS. 45, 728), ***ца́ра*** = *țara* (MS. 45, 728), ***фа́ца*** = *fața* (MS. 45, 729), ***скꙋлаᶜвъ*** = *sculați-vă* (MS. 45, 732), ***аᴧбѣцеле*** = *albêțele* (MS. 45, 734), ***ⷩпъръці́а*** = *împărăția* (MS. 45, 735), ***тоᶜ*** = *toți* (MS. 45, 735), ***тримицьⁿд*** = *trimițînd* (MS. 45, 743), ***саꙋⷩфрьᵐсецаᵀ*** = *s-au înfrîmsețat* (MS. 45, 745), ***а̂тотцїито́рю*** = *Atotțiitoriul* (MS. 4389, 758).

Ш/ш (șa)

Acest grafem notează în mod exclusiv consoana *ș*, în orice poziție: ***ши̇*** = *și* (B 1688, 287), ***шъзꙋ̀*** = *șăzú* (B 1688, 301), ***а̂ша̀*** = *așa* (B 1688, 301), ***мꙋ̆шко́и*** = *mușcoi* (B 1688, 314), ***ꙋ̆ша*** = *ușa* (MS. 45, 64), ***вашедѣ*** = *va ședea* (MS. 45, 283), ***ши̇*** = *și* (MS. 45, 283), ***шезꙋт*** = *șezut* (MS. 45, 445), ***копила́шꙋ*** = *copilașul* (MS. 45, 499), ***шꙋвъте*** = *șuvăite* (MS. 45, 500), ***ꙋ̆шиле*** = *ușile* (MS. 45, 501), ***а̂ᵐѣшиᵀ*** = *am ieșit* (MS. 45, 503), ***а̂ша*** = *așa* (MS. 45, 504), ***ші́потиле*** = *șipotile* (MS. 45, 504), ***шовъѣще*** = *șovăiêște* (MS. 45, 507), ***дешеᵖтаᵀ*** = *deșertat* (MS. 45, 586), ***лъка́шꙋлꙋ*** = *lăcașului* (MS. 45, 727), ***саꙋнѣ̀а̂шезаᵀ*** = *s-au neașezat* (MS. 45, 728), ***а̂чѣ́ꙗш*** = *acêeași* (MS. 45, 729), ***сьⁿътѡш*** = *sănătoși* (MS. 45, 731), ***ꙗ́ръш*** = *iarăși* (MS. 45, 735), ***дъшеᵖци*** = *dășerți* (MS. 45, 737), ***лъка́шеле*** = *lăcașele* (MS. 45, 738), ***нꙋва̀ѣши̇*** = *nu va ieși* (MS. 45, 739), ***ченꙋше*** = *cenușe* (MS. 45, 744), ***шезьⁿд*** = *șezînd* (MS. 45, 745), ***дъшкиⁿд*** = *dășchiind* (MS. 45, 749).

Щ/щ (ștea)

Această slovă notează, în mod frecvent, grupul consonantic *șt*, în orice poziție: ***щїи*** = *știi* (B 1688, 300), ***а̂че́щѣ*** = *aceștia*

(B 1688, 287), **на̀ꙋщиꙋт** = *n-au ştiut* (MS. 45, 283), **є҆щи** = *eşti* (MS. 45, 284), **нище** = *nişte* (MS. 45, 445), **повєстѣщеми** = *povêşteşte-mi* (MS. 45, 526), **щиꙋ** = *ştiu* (MS. 45, 834), **мещерꙋшꙋгꙋри** = *meşterşuguri* (MS. 45, 854), **фїєщекарєлє** = *fieştecarele* (MS. 45, 856).

Ч/ч (cerfu)

Această slovă chirilică notează, în mod exclusiv, consoana africată *č*, în orice poziţie, şi anume:

1. cînd aceasta este urmată de *e*: **четатѣ** = *cetatea* (B 1688, 298), **зиче** = *zice* (B 1688, 323), **съчѧрче** = *să cêrce* (MS. 45, 282), **фъчѧм** = *făceam* (MS. 45, 727), **чѧлє** = *cêle* (MS. 45, 728), **ачеста** = *acesta* (MS. 45, 730), **бербѧче** = *berbêce* (MS. 45, 732), **челꙋи** = *celui* (MS. 45, 734), **фачевꙍи** = *face-voi* (MS. 45, 834), **порьнчелє** = *porîncele* (MS. 45, 834), **черчетьндꙋ** = *cercetîndu-i* (MS. 45, 835);

2. cînd aceasta este urmată de *i*: **ꙟчинсь** = *încins* (B 1688, 298), **маичїи** = *maicii* (B 1688, 323), **ничи** = *nici* (MS. 45, 445), **чинчизечи** = *cincidzeci* (MS. 45, 728), **чирезилє** = *cirezile* (MS. 45, 738), **прꙋнчїи** = *pruncii* (MS. 45, 739), **ръдъчина** = *rădăcina* (MS. 45, 741), **чине** = *cine* (MS. 45, 743), **съзгьрчиръ** = *să zgîrciră* (MS. 45, 835), **пꙍрьнчит** = *porîncit* (MS. 45, 836), **лꙋчїѧсꙍарелє** = *luciia soarele* (MS. 45, 841);

3. cînd aceasta este urmată de altă vocală (*a*, *o*, *u*) sau de un diftong (*iu*). În aceste cazuri, am aplicat regula din ortografia modernă, transcriind prin *ce* sau *ci*, conform normelor actuale: **ачаста** = *aceasta* (B 1688, 323), **фечори** = *feciori* (B 1688, 324), **ꙟцелепчꙋне** = *înţelepciune* (B 1688, 307), **ꙟцелепчюнѣ** = *înţelepciunea* (B 1688, 313), **ачаста** = *aceasta* (MS. 45, 283), **ꙟцелепчꙋнѣ** = *înţelepciunea* (MS. 45, 284), **крединчꙍс** = *credincios* (MS. 45, 730), **чꙍплите** = *cioplite* (MS. 45, 736), **ꙟцелепчюнѧ** = *înţelepciunea* (MS. 45, 746), **пичꙍарелє** = *picioarele* (MS. 45, 749), **фичꙍарелє** = *ficioarele* (MS. 45, 751), **сънечꙍкним** = *să ne ciocnim* (MS. 45, 849), **рꙋгъчюне** = *rugăciune* (MS. 45, 851), **пачѧ** = *pacea* (MS. 45, 853), **крединчꙍс** = *credincios* (MS. 45, 870), **фечорилꙍр** = *feciorilor* (MS. 4389, 728).

Ъ/ъ (ior)

Această slovă chirilică are următoarele valori fonetice:

1. Notează, cu un grad înalt de consecvenţă în B 1688, mai puţin consecvent în MS. 45 şi MS. 4389, vocala *ă*, în interiorul sau la finalul cuvîntului: **ꙗтъ** = *iată* (B 1688, 294), **адевърꙋл** = *adevărul* (B 1688, 296), **ꙟпъратꙋл** = *împăratul* (B 1688, 312), **ꙟмпъратꙋл** = *împăratul* (MS. 45, 282), **фрꙋмоасъ** = *frumoasă* (MS. 45, 283), **адьнкъ** = *adîncă* (MS. 45, 446), **ꙟндрептѣѕъ** = *îndrepteadză* (MS. 45, 446), **адевъратъ** = *adevărată* (MS. 45, 499), **ꙟдръпничинд** = *îndrăpnicind* (MS. 45, 505), **дрептъцилє** = *dreptăţile* (MS. 45, 729), **ѕисеръ** = *dziseră* (MS. 45, 729), **ꙟпреꙋнъ** = *împreună* (MS. 45, 731), **сънътате** = *sănătate* (MS. 45, 733), **пъринтелє** = *părintele* (MS. 45, 735), **кътръ** = *către* (MS. 45, 736), **въилє** = *văile* (MS. 45, 737), **хꙍтаръле** = *hotarăle* (MS. 45, 738), **аꙋфъкꙋт** = *au făcut* (MS. 45, 739), **съръдикаръ** = *să rădicară* (MS. 45, 741), **ръсплътире** = *răsplătire* (MS. 45, 742), **тоатъ** = *toată* (MS. 45, 745), **стъпьниръ** = *stăpîniră*

(MS. 45, 750), **гътицй** = *gătiţi* (MS. 4389, 758).

2. În cazurile în care norma literară actuală reclamă acest lucru, am transcris slova **ъ** prin *î*, ca în exemplele: **пънъ** = *pînă* (B 1688, 290), **кънтърилор** = *cîntărilor* (B 1688, 299), **въртꙋте** = *vîrtute* (B 1688, 305), **тръмбицаци** = *trîmbiţaţi* (MS. 45, 283), **къте** = *cîte* (MS. 45, 284), **кꙋвънтꙋл** = *cuvîntul* (MS. 45, 285), **пънъ** = *pînă* (MS. 45, 285), **мънїеи** = *mîniei* (MS. 45, 545), **пъмънтꙋл** = *pămîntul* (MS. 45, 737), **пъскъндꙋсъ** = *păscîndu-să* (MS. 45, 873), **мъхнит** = *mîhnit* (MS. 45, 886), **мънїѧ** = *mîniia* (MS. 45, 890). Transcriind slova **ъ** prin *î* în asemenea cazuri, am privilegiat imaginea grafică actuală a cuvîntului, conştienţi fiind de realitatea fonematică a opoziţiei „slabe" între *ă* şi *î* din sistemul fonologic românesc, ca şi de rostirile populare cu *ă* în diferite zone dialectale daco-româneşti.

3. Ca o reminiscenţă a ortografiei slavone, **ъ** apare la sfîrşitul unor nume proprii masculine, precum: **Їилъ** = *Israil* (MS. 4389, 742), **двдъ** = *David* (MS. 4389, 742).

4. La sfîrşit de cuvînt, ior apare uneori fără valoare fonetică: **Домнꙋлъ** = *Domnul*, **вѣкъ** = *veac* (MS. 45, MS. 4389, *et passim*).

Ь/ь (ier)

Acest semn, preluat din ortografia slavonă şi păstrat prin tradiţie de ortografia chirilică românească veche, este lipsit, de cele mai multe ori, de valoare fonematică. Apare notat şi în finalul consonantic al cuvintelor, uneori şi în final de silabă, ca semn suprascris (ь): **Азмодь** = *Azmóth* (B 1688, 296), **гадь** = *Gád* (B 1688, 296), **двдь** = *David* (B 1688, 296), **фечорꙋль** = *feciorul* (B 1688, 296), **лорь** = *lor* (B 1688, 328), **саꙋꙟторс** = *s-au întors* (MS. 45, 361), **нъдъждꙋеск** = *nădăjduiesc* (MS. 45, 446), **хъръзеск** = *hărăzesc* (MS. 45, 501), **стрьмб** = *strîmb* (MS. 45, 503), **ювъск** = *iubăsc* (MS. 45, 504, 517), **грешеск** = *greşesc* (MS. 45, 507), **аскꙋнс** = *ascuns* (MS. 45, 512), **адьнк** = *adînc* (MS. 45, 513), **гръеск** = *grăiesc* (MS. 45, 514), **лемн** = *lemn* (MS. 45, 515), **лъкꙋеск** = *lăcuiesc* (MS. 45, 736), **аꙋпринс** = *au prins* (MS. 45, 737), **аꙋꙟтинс** = *au întins* (MS. 45, 739). Cu această funcţie „ornamentală" de marcare a sfîrşitului de silabă sau de cuvînt, ierul apare reprezentat şi prin semnul (ꙿ) aşezat deasupra unei consoane, de obicei la finalul unui cuvînt: **мынчꙋнилор** = *minciunilor* (B 1688, 328), **фѣлюл** = *fêliul* (B 1688, 290), **прибѣгилор** = *pribêgilor* (B 1688, 290), **повъцитoрюл** = *povăţitoriul* (B 1688, 297).

Mai rar, **ь** poate avea, totuşi, în textele noastre, următoarele valori fonetice:

1. Notează vocala *ă*: **ꙟфипсерьсь** = *înfipseră-să* (MS. 45, 447), **кꙋꙟсь** = *cu însă* (MS. 45, 509), **шовьѧще** = *şovăiêşte* (MS. 45, 509), **пьрцы** = *părţi* (MS. 45, 509), **трьснете** = *trăsnete* (MS. 45, 874), **амъръчюне** = *amărăciune* (MS. 45, 886).

2. Notează pe *i* asilabic final, ca în exemplele: **алць** = *alţi* (B 1688, 313), **рънийць** = *răniţi* (B 1688, 291), **тоць** = *toţi* (B 1688, 297).

3. Notează, frecvent în MS. 45, vocala *î*, ca în exemplele: **касътъмьеѕь** = *ca să tămîiedzi* (MS. 45, 362), **ѕикьнд** = *dzicînd* (MS. 45, 362), **стьнд** = *stînd* (MS. 45, 363), **тъмьє**

= *tămîie* (MS. 45, 371), **а҆дъ҃кѣ** = *adîncă* (MS. 45, 446), **кь҃та҃҃** = *cîntaţi* (MS. 45, 447), **рь҃дѳи҃** = *rînduit* (MS. 45, 504), **стрьᵐвѳ** = *strîmbu* (MS. 45, 506), **кѳвь҃тѳ** = *cuvîntu* (MS. 45, 510), **вѡ҆ погѡрѣ** = *voi pogorî* (MS. 45, 729), **съмьнїѥ** = *să mînie* (MS. 45, 737), **пѣнъ** = *pînă* (MS. 45, 737), **тримиць҃ᵃ** = *trimiţînd* (MS. 45, 743), **нє҆т҃прєѳнь҃дѳне** = *neîmpreunîndu-ne* (MS. 45, 747), **мѣна** = *mîna* (MS. 45, 749), **вьᵖтоа́съ** = *vîrtoasă* (MS. 45, 749), **съ҆спъмь҃та́ръ** = *să spăminţară* (MS. 45, 750), **кѣте** = *cîte* (MS. 45, 751), **вьᵖтѳ́те** = *vîrtute* (MS. 45, 885), **мьнека҃ᵀ** = *mînecat* (MS. 45, 887).

Ы/ъ (ieri)

Folosit în *Biblia* de la 1688 şi în cele două manuscrise cu o frecvenţă foarte redusă, acest semn apare cu următoarele valori fonetice:

1. Notează vocala *i* sau pe *i* asilabic, precum în exemplele: **мынчѳнилоы́** = *minciunilor* (B 1688, 328), **шы** = *şi* (MS. 4389, *passim*), **да́рѳры** (MS. 45, 362), **жи́довы** = *jidovi* (MS. 45, 455), **ва҆ѡ҆дихны** = *va odihni* (MS. 45, 499), **҆шы҆** = *înşii* (MS. 45, 499), **дрє́ѣцы** = *drepţi* (MS. 45, 500), **нѣтєзы** = *nêtedzi* (MS. 45, 500), **хаа́рѳры** = *haruri* (MS. 45, 501), **къᵖбѳныа҆пр҃шы** = *cărbuni aprinşi* (MS. 45, 502), **сънѳмеᵖцы** = *să nu mergi* (MS. 45, 501), **дѡᵖмитѣзы** = *dormitezi* (MS. 45, 502), **легътѳ́ры** = *legături* (MS. 503), **ва҆а҆копери** = *va acoperi* (MS. 505), **҆т҃целє҃цы** = *înţelepţi* (MS. 507), **съва҆҆т҃мѳ҆цы** = *să va înmulţi* (MS. 507), **ма́ры** = *mari* (MS. 508), **а҆дѡᵐны** = *a domni* (MS. 511), **пѡ́ᵖцы** = *porţi* (MS. 513), **съръ҆пѳ҃ѕы** = *să răspundzi* (MS. 513), **мѳ҆цы** = *mulţi* (MS. 517), **съ҆аѳѕы́** = *să audzí* (MS. 729), **нѡ́шры** = *noştri* (MS. 740), **педе҆тры** = *pedestri* (MS. 741), **ѕы** = *dzi* (MS. 749).

2. Notează uneori vocala *î*, ca în exemplele: **съ҆ мъны҃кь** = *să mănîncă* (MS. 728), **зикъ҃ᴬ** = *zicînd* (MS. 4389, 753), **поръ҃чᴬ** = *porîncind* (MS. 4389, 753).

Ѣ/ѣ (iati)

Această slovă are, în ordinea frecvenţei, următoarele valori fonetice:

1. Notează, de regulă, diftongul *ea*, în orice poziţie: **҆нтъръ́скъ** = *întărească* (B 1688, 314), **ка́лѣ** = *calea* (B 1688, 311), **мѣ** = *mea* (B 1688, 311), **҆наи҃тѣ** = *înaintea* (MS. 45, 282), **вашедѣ** = *va şedea* (MS. 45, 283), **лѣ҆цѣ** = *lêgea* (MS. 45, 284), **нѡа́пѣтѣ** = *noaptea* (MS. 45, 361), **҆ц҃елепчѳнѣ** = *înţelepciunea* (MS. 45, 503), **прѣ** = *prea* (MS. 45, 505), **лѳкрѣ́къ** = *lucrează* (MS. 506), **нѳва҆а҆вѣ** = *nu va avea* (MS. 506), **ви҃декаа́рѣ** = *vindecarea* (MS. 508), **҆т҃на҃нтѣ** = *înaintea* (MS. 511), **а҆сѣ́менѣ** = *asêmenea* (MS. 515), **витѣѕѳ҆** = *viteadzul* (MS. 517), **ва҆шедѣ** = *va şedea* (MS. 519), **ми҃тѣ** = *mintea* (MS. 518), **фїѝрберѣ** = *fîrberea* (MS. 731), **мѳ́аръ** = *muierea* (MS. 733), **съи҆зьв҃дѣ҆къ** = *să izbîndească* (MS. 737), **трекъто́аръ** = *trecătoarea* (MS. 739), **нѣ҆ѕ** = *ne-au* (MS. 4389, 753), **кѳᵖтѣ** = *curtea* (MS. 4389, 753).

2. Notează, cu un grad înalt de frecvenţă şi consecvenţă, un *e* deschis şi accentuat (pe care l-am transcris prin *ê*), atunci cînd în silaba următoare apar vocala *e* sau diftongul *ea*: **видѣ́емь** = *Vitlêem* (B 1688, 289), **мѣ́ле** = *mêle* (B 1688, 289), **сокотѣ́леле** = *socotêlele* (B 1688, 290), **пѳтѣре** = *putêre* (MS. 45, 287), **зидѣ́ше** = *zidêşte* (MS. 45, 287), **лѣ҆ме** (MS. 45, 362), **врѣ́ме** = *vrême* (MS. 45, 499), **а҆чѣ́ѧ** = *acêea* (MS. 45, 503), **wᵓтенѣ́ше** = *ostenêşte* (MS. 509), **҆т҃тѳнѣре҆ᵏ** = *întunêrec* (MS. 511), **нѳгь҃дѣ́ше** = *nu gîndêşte* (MS. 45, 517), **ведѣ́рѧ** = *vedêrea* (MS. 45, 523), **порь҃чѣ́ше** = *porîncêşte* (MS. 729), **ва҆трѣ́чє** = *va trêce* (MS. 743), **чѣ́лѧ** = *cêlea* (MS. 747), **дѳрѣ́рѧ** = *durêrea* (MS. 45, 886), **а҆чѣ҆тѧ** = *acêstea* (MS. 751), **фѣ́телє** = *fêtele* (MS. 4389, 753/2).

3. Notează, rar, un *e* deschis şi accentuat (pe care l-am transcris prin *ê*), indiferent de vocala silabei următoare: **фѣ́люл҆** = *fêliul* (B 1688, 290), **привѣ́шилоы́** = *pribêgilor* (B 1688, 290), **фѣ́лю** = *fêliu* (MS. 45, *passim*), **къдѣ҆҆ниц҃ᴬ⁓** = *cădêlniţile* (MS. 45, 832), **бѣцй** = *bêţi* (MS. 4389, 743).

Ѫ/ѫ (ius)

Acest semn are, în ordinea frecvenţei, următoarele valori fonetice:

1. Notează vocala *î* în interiorul şi la finalul cuvîntului: **дѫ́нсѳль** = *dînsul* (B 1688, 295), **сѫ́ть** = *sînt* (B 1688, 300), **погорѫ** = *pogorî* (B 1688, 312), **а҆ᵐпорѫ҃чи҃ᵀ** = *am porîncit* (MS. 45, 283), **погорѫ҃ᴵᴵ** *pogorîţi* (MS. 45, 283), **лѳѫ҃ᴬ** = *luînd* (MS. 45, 385, 503, 732, 741, 750, 836).

2. Foarte rar, notează vocala *ă*: **лѳѫ** = *luă* (MS. 45, 287, 832 şi 835), **нѡѫᵖ** = *noăr* (MS. 45, 364), **дѣ́аръѫ** = *doară* (MS. 4389, 744), **сфътѳи́ръѫ** = *sfătuiră* (MS. 4389, 744).

Ю/ю (iu)

Acest grafem chirilic notează diftongul *iu* în orice poziţie, inclusiv iniţială sau finală: **фїюлѳи** = *fiiului* (B 1688, 290), **повъцито́рюл҆** = *povăţitoriul* (B 1688, 297), **мѳ҃҃ко́ю҆** = *muşcoiul* (MS. 45, 284), **фїю** = *fiiu* (B 1688, 290, MS. 45 362), **чє́рю** = *ceriu* (B 1688, 312), **вю́ю** = *voiu* (B 1688, 312), **гра́ю҆** = *graiul* (MS. 45, 499), **чє́рюри҆⁓** = *ceriurile* (MS. 45, 500), **ѽшоа́ръ** = *iuşoară* (MS. 45, 507), **ѽбитwᵖ** = *iubitor* (MS. 45, 510), **ни́къ́ры** = *nicăiuri* (MS. 45, 513), **ѿте** = *iute* (MS. 45, 516), **кѳнw҆кѳю** = *cunoscuiu* (MS. 45, 521), **пѳ҆тїю** = *pustiu* (MS. 45, 586).

Sporadic, diftongul *iu* este notat şi prin cele două slove corespunzătoare componentelor sale: **ві́ѳ** = *viu* (B 1688, 319), **ви**^{8} = *viu* (MS. 45, 283 şi 802).

Ꙗ/ꙗ (iaco)

Această slovă are, în textele noastre, următoarele valori fonetice:

1. Notează diftongul *ia*, în orice poziţie: **ѩѳ҆ а҆рътаа́т҃** = *i-au arătat* (B 1688, 307), **тъіа́таѳ** = *tăiat-au* (B 1688, 298), **міа́**^{8} = *mi-au* (MS. 45, 283), **ѩ҆ѳ҆ѳчи҆** = *i-au ucis* (MS. 45, 284), **ѩ҆ръ** = *iară* (MS. 45, 517), **съмигъѩ҆ѣкъ** = *să migăiască* şi **мигъіа́лъ** = *migăială* (MS. 519), **ѩ҃ръ҃҃** = *iarăşi* (MS. 45, 728), **ѩ҃тъ** = *iată* (MS. 45, 729), **ѩд** = *iad* (MS. 45, 729, 735), **съ҆нѳѩ҃ѣсъ** = *să nu iasă* (MS. 45, 733), **ѩ**^{8}**тріми҆** = *i-au trimis* (MS. 45, 733), **а҆ѳ҆т҃темеіа҃ᵀ** = *au întemeiat* (MS. 45,

736), **рь҃дѕа́лъ** = *rînduială* (MS. 45, 737), **пръщїіа᷄** = *prăştiiaş* (MS. 45, 741), **ѩ˟т҃кѕ᷄цюра᷅** = *i-au încungiurat* (MS. 45, 742).

Această valoare o are slova iaco şi în cuvintele *iaste* (formă verbală) şi *iale* (pronume personal), scrise cu mare consecvenţă, în cele două manuscrise, **і҆́сте** şi, respectiv **і҆́але** (vezi şi *infra*, la slova **ѧ**).

Sporadic, diftongul *ia* este notat şi prin cele două slove corespunzătoare: **мїаць ф҃кѕ̑т҃** = *mi-aţi făcut* (B 1688, 299).

2. Notează uneori diftongul *ea*, în concurenţă cu **ѣ** şi **ѧ**: **сѣмъріа́скъ** = *să mărească* (MS. 45, 284), **съпричіапъ** = *să priceapă* (MS. 45, 499), **сѣсшкотіа́ckъ** = *să socotească* (MS. 45, 499), **т҃дрє҃тіа́зъ** = *îndrepteadză* (MS. 45, 501), **а҆лі҃гъ** = *aleargă* (MS. 45, 503), **съмъкѕлі҃а́гъ** = *să mă culeagă* (MS. 45, 503), **че҃четіа́зъ** = *cerceteadză* (MS. 45, 505), **викліа҃** = *viclean* (MS. 45, 506), **чіартъ** = *ceartă* (MS. 45, 507 şi 517), **чіа҃къ** = *cearcă* (MS. 45, 509), **дріа́п҃тъ** = *dreaptă* (MS. 45, 511), **съ҃т҃бѕніа́зъ** = *să îmbuneadză* (MS. 45, 517), **ніа́мѕ᷅** = *neamul* (MS. 45, 731), **лі҃ѩ᷄дѧ᷅** = *le-au dat* (MS. 45, 733), **ніа́мѕриле᷄** = *neamurile* (MS. 45, 735), **лі҃а́гъ** = *leagă* (MS. 45, 742), **плі҃а́къ** = *pleacă* (MS. 45, 747), **ѡ᷄менія́ckъ** = *omenească* (MS. 45, 885), **дія́съ** = *deasă* (MS. 45, 886), **трі҃а́въ** = *treabă* (MS. 45, 886), **ѡ᷄стенія́лъ** = *ostenealî* (MS. 45, 886).

3. Notează, uneori, un *e* deschis, la fel ca slova **ѣ**; în asemenea cazuri am transcris, de asemenea, prin semnul convenţional *ê*: **дріа́п҃тре** = *drêpte* (MS. 45, 501), **тетіа́ме** = *te tême* (MS. 45, 524), **а҆лі҃а́се** = *alêse* (MS. 45, 711), **т҃᷅пърекіа́ре** = *împărechêre* (MS. 45, 885), **а҆лі҃а́ще** = *alêge* (MS. 45, 889).

ѧ/ѧ (ia)

Acest semn are, în ordinea frecvenţei, următoarele valori fonetice:

1. Notează diftongul *ia*, în orice poziţie: **дєй҃ напо́ѧ** = *denapoia* (B 1688, 291), **т҃пърѫці́ѧ** = *împărăţiia* (B 1688, 295), **примє́ждіѧ** = *primejdiia* (MS. 45, 284), **ѯ᷄нѯа** = *unuia* (Ms, 45, 374), **веселіѧ** = *veseliia* (MS. 45, 505), **бл҃гословє́ніѧ** = *blagosloveniia* (MS. 45, 506), **сáбіѧ** = *sabiia* (MS. 45, 515), **мл҃тє́ніѧ** = *milosteniia* (MS. 45, 730), **смерє́ніѧ** = *smereniia* (MS. 45, 741), **съ҃т҃вїѧ** = *să înviia* (MS. 45, 854), **сѣвъмѯѧ** = *să vămuia* (MS. 45, 855), **сѣ҃т҃ноѧ҃къ** = *să înnoiască* (MS. 45, 856), **во́ѧ** = *voia* (MS. 45, 885), **сь҃гѯѧ** = *sîrguia* (MS. 45, 905). Slova aceasta se regăseşte frecvent în formele de imperfect indicativ, persoana a III-a, ale unor verbe de conjugarea a IV-a, care prezintă fenomenul de diereză, specific limbii române literare vechi, în grafii ca: **т҃търїѧ** = *întăriia* (B 1688, 295), **веніѧ** = *veniia* (B 1688, 297), **сокотїѧ** = *socotiia* (B 1688, 297), **т҃᷅вълїѧ** = *învăliia* (MS. 45, 283), **а҆ѯтторїѧ** = *ajutoriia* (MS. 45, 284), **веніѧ** = *veniia* (MS. 45, 382), **ѯсъвїѧ** = *usăbiia* (MS. 45, 504), **хрънїѧ** = *hrăniia* (MS. 45, 677 şi 728), **пъзїѧ** = *păziia* (MS. 45, 747), **гръѧ** = *grăia* (MS. 45, 749).

2. Notează, în alternanţă cu **ѣ**, diftongul *ea*, ca în exemplele: **ѧ** = *ea* (MS. 45, 283), **мѧ** = *mea* (MS. 45, 283), **ка́лѧ** = *calea* (MS. 45, 284), **съ҃т҃търѧ҃къ** = *să întărească* (MS. 45, 284), **сѣбинекѯвъ᷄та́҃къ** = *să binecuvînteasscă* (MS. 45, 284), **а҆́рдерѧ** = *arderea* (MS. 45, 383), **ка́лѧ** = *calea* (MS. 45, 445), **сть᷄гѧ** = *stînghea* (MS. 45, 461), **нѯмѧ᷅** = *nu mi-au* (MS. 4389, 744).

3. Notează, frecvent, un *e* deschis şi accentuat (pe care l-am transcris, de asemenea, convenţional prin *ê*), indiferent de vocala silabei următoare: **мещїа́шїи** = *megiêşii* (B 1688, 297), **бшо́ринѯл҃** = *boiêrinul* (B 1688, 298), **гръ́ще** = *grăiêşte* (B 1688, 302), **тъ́рѣ** = *tăiêrea* (B 1688, 298), **фѧ᷈** = *fêl* (MS. 45, 287), **къдѧ᷈ница** = *cădêlniţa* (MS. 45, 385), **мѧл᷈** = *mêle* (MS. 45, 499), **причи́перѧ** = *pricêperea* (MS. 45, 499), **пъзи́ще** = *păzêşte* (MS. 45, 500), **гръбе́ще** = *grăbêşte* (MS. 45, 503), **мъ҃творисе́ще** = *mărturisêşte* (MS. 45, 503), **съмь᷄тѯа́ще** = *să mîntuiêşte* (MS. 45, 505), **лѧ́ѣ** = *lêgea* (MS. 45, 507), **веселѧ́щесъ** = *veselêşte-să* (MS. 45, 514), **чи᷄сти́ще** = *cinstêşte* (MS. 45, 515), **лѧ᷄не** = *lêmne* (MS. 45, 516), **прїѧтенѯ᷅** = *priêtenul* (MS. 45, 516), **т҃᷄целя́щевѡ҃** = *înţelêge-vor* (MS. 45, 517), **вѧ᷄никъ** = *vêcinică* (MS. 45, 728), **поменя́ще** = *pomenêşte* (MS. 45, 728), **фя́лю᷈** = *fêliul* (MS. 45, 731), **пя́ще** = *pêşte* (MS. 45, 731), **пѯтя́рѣ** = *putêrea* (MS. 45, 737), **сѣѯ᷅мя́зе** = *să urmêze* (MS. 45, 739), **рь᷄дѯа́ле᷈** = *rînduiêlei* (MS. 45, 741), **бшар᷈** = *boiêri* (MS. 45, 743), **фрь᷄ся́це᷈** = *frîmsêţele* (MS. 45, 745), **бісе́рїка** = *bisêrica* (MS. 45, 861), **кѣ᷈тѯа᷈᷈** = *cheltuiêle* (MS. 45, 862), **бътрьня́це** = *bătrînêţe* (MS. 45, 886), **боя́рї᷄** = *boiêrii* (MS. 4389, 744).

O excepţie de la această regulă am făcut la cuvintele **а҆́сте** (forma de persoana a III-a singular, indicativ prezent a verbului *a fi*) şi **а҆́ле** (pronumele personal feminin de persoana a III-a singular), pe care le-am transcris consecvent prin *iaste*, respectiv *iale*. Aceste două forme, după părerea celor mai mulţi dintre specialişti, erau pronunţate ca atare în vechea română literară şi notate cu mare consecvenţă prin slovele **ѧ** (predominantă în *Biblia* de la 1688) sau **ꙗ** (predominantă în MS. 45 şi MS. 4389).

ѳ/ѳ (thita)

Notează, în virtutea tradiţiei, consoana *th*, în cuvintele de origine greacă, în special în numele proprii, preluate de traducători în forma lor originară. Deşi consonantei greceşti *th* îi corespunde în sistemul fonematic românesc un *t*, am transcris totuşi acest grafem prin *th*, pentru a indica opţiunea grafic-etimologizantă a autorilor, tipografilor sau scriptorilor: **і҆ѡанадѧ́н҃** = *Ioanathán* (B 1688, 288), **ма́хѳсала** = *Máhthusala* (B 1688, 287), **сѝѳь** = *Síth* (B 1688, 287), **ѳорѓа́ма** = *Thorgáma* (B 1688, 287), **а҆вїа́ѳа҃** = *Aviáthar* (MS. 45, 284), **а҆᷈гѳ** = *Angheth* (MS. 45, 284), **карїаѳїарі᷄** = *Cariathiarim* (MS. 45, 361), **ѳє҃ви҃** = *Thesvis* (MS. 45, 727), **а҆рарѳ** = *Ararath* (MS. 45, 728), **і҆ѡна́ѳа᷈** = *Ionáthan* (MS. 45, 731), **а҆᷈ѳраѯ** = *anthrax* (MS. 45, 735), **ѣ҆фра҆́ѳь** = *Efrafth* (MS. 45, 736), **ѣѳїѡпі́є᷈** = *Ethiopíei* (MS. 45, 737), **ве᷅́тиле᷅** = *Vectileth* (MS. 45, 738), **ведѡрѡ᷀** = *Vethoró* (MS. 45, 738), **і҆арéѳ** = *Iaréth* (MS. 45, 738), **дѡѳаї᷄** = *Dothaim* (MS. 45, 739), **ветоме҃ѳа᷄** = *Vetomestham* (MS. 45, 739), **гѡѳѡнїи᷈** = *Gothoniil* (MS. 45, 741), **і҆ѳдиѳь** = *Iudíth* (MS. 45, 744), **ветомадє᷄** = *Vetomathem*, **нє҆́ѳа҃** = *Nefthar* (MS. 45, 860), **ѳрасе᷅** = *Thraseu* (MS. 45, 861),

тімо́ѳє$^{$}$ = *Timótheu* (MS. 45, 871), *скі$^{$}$ѳѡ$^{$}$по́лін* = *Schinthonpólin* (MS. 45, 876).

ѯ/ѯ (csi)

Această slovă chirilică notează grupul consonantic *cs*, transcris, conform normelor ortografice moderne, prin litera *x*, precum: *а̂рфаѯа́дь* = *Arfaxád* (B 1688, 287), *і̂еѯа́н̆* = *Iexán* (B 1688, 287), *о́ниѯ* = *ónix* (MS. 45, 435 şi 807), *а̂$^{$}$ѳраѯ* = *anthrax* (MS. 45, 735), *а̂^{р}фаѯа^{А}* = *Arfaxad* (MS. 45, 736, 737), *ѡ́ѯ* = *Ox* (MS. 45, 742), *а̂лéѯа$^{$}$дрѳ$^{$}$* = *Aléxandru* (MS. 45, 831), *ѯа$^{$}$ѳі́^{к}* = *xanthic* (MS. 45, 875), *а̂лєѯа$^{$}$дрі́ѧ* = *Alexandrïa* (MS. 45, 884).

Ц/ц (gea)

Această slovă chirilică notează, în mod exclusiv, consoana africată *ğ*, în orice poziţie, şi anume:

1. cînd aceasta este urmată de *e*: *слѳ́цєлє* = *slugele* (B 1688, 300), *сѯ́нцє* = *sînge* (B 1688, 302), *тнцѣр* = *înger* (B 1688, 302), *съ$^{$}$цє* = *sînge* (MS. 45, 284), *кѳцетá* = *cugeta* (MS. 45, 445), *фъ^{р}дълáцє* = *fărădălége* (MS. 45, 870), *пль$^{$}$цєрє* = *plîngere* (MS. 45, 886), *съ$^{$}$бáцє* = *să-i bage* (MS. 45, 887), *цєнѳ́нє* = *genune* (MS. 45, 897);

2. cînd aceasta este urmată de *i* (vocală sau semivocală): *фѳцúт* = *fugit* (B 1688, 314), *слѳ́ци* = *slugi* (B 1688, 314), *слѳ́цин^є* = *slugile* (MS. 45, 284), *сѣ́мерци* = *să mergi* (MS. 45, 285), *а̂^{р}ци$^{'''}$* = *argint* (MS. 45, 858), *лѧ̀ма^{р}цинѣ* = *la marginea* (MS. 45, 866), *фъ^{р}дълеѣ^{и}* = *fărădălegi* (MS. 45, 889);

3. cînd aceasta este urmată de altă vocală sau de un diftong notat prin *ѡ*, *ѣ*, *ѧ*. În aceste cazuri, am aplicat regula ortografică modernă, transcriind prin *ge* sau *gi*, conform normelor actuale: *а̂мъцѣ́скъ* = *amăgească* (B 1688, 330), *лѣ́цѣ* = *lêgea* (B 1688, 299, MS. 45, 284), *нелецѳ́ит* = *nelegiuit* (B 1688, 295), *мє^{р}цѧ$^{'}$* = *mergeam* (MS. 45, 284), *сь$^{$}$цѡ^{р}$^{'}$* = *sîngiuri* (MS. 45, 870), *прецѡ^{р}*= *pregiur* (MS. 45, 871), *лецѳ$^{$}$тѡ^{р}* = *legiuitor* (MS. 45, 896).

Ѧ/ѧ (în)

Acest semn grafic, specific grafiei chirilice româneşti, are următoarele valori fonetice:

1. Notează vocala *î* la începutul cuvîntului: *ѧ$^{'}$пъра́тѳ^{и}* = *împăratul* (MS. 45, 283), *ѧндрепті́ѕъ* = *îndrepteadză* (MS. 45, 446), *ѧ$^{$}$трѳ* = *întru* (MS. 45, 447), *ѧ$^{$}$фи$^{$}$серьсь* = *înfipseră-să* (MS. 45, 447), *ѧ$^{$}$дрє$^{$}$тáѕъ* = *îndrepteadză* (MS. 45, 501), *ѧ$^{$}$тѡрс$^{$}$* = *întorsu* (MS. 45, 741), *съ^{с}ѧ$^{$}$пáчє* = *să să împace* (MS. 45, 856), *ѧ$^{$}$прє$^{$}$нъ*= *împreună* (MS. 45, 863), *ѧ$^{$}$чєпътѡ́рѡ^{ѧ}* = *începătoriul* (MS. 45, 866).

2. Notează, uneori, silaba *în* la începutul cuvîntului: *съ ѧкинáръ* = *să închinară* (B 1688, 312), *ѧкъпѣ* = *încăpea* (B 1688, 312), *ѧтрáрѣ* = *întrarea* (B 1688, 312).

3. Notează, uneori, silaba *îm* la începutul cuvîntului: *ѧпърáт* = *împărat* (B 1688, 295), *ѧбръкáтє* = *îmbrăcate* (B 1688, 314), *ѧбръкáць* = *îmbrăcaţi* (B 1688, 311).

4. Notează, uneori, consoana *n*: *прєѧмжна* = *pren mîna* (B 1688, 299), *дєѧсúрїа* = *den Síria* (B 1688, 301).

Ѵ/ѵ/v

Acest grafem chirilic notează vocala sau semivocala *i* în cuvintele de origine grecească, ca o opţiune etimologizantă fără semnificaţie fonetică, în special în numele proprii, acolo unde în greceşte apare un ypsilon: *е̂ѵѵпетѳлѳ^{и}* = *Eghipetului* (B 1688, 311), *е̂ѵѵі́тѣ́н̆* = *eghiptean* (B 1688, 288, *лéвѵ* = *Lévi* (B 1688, 294), *левѵ́цїи* = *leviţii* (B 1688, 291), *мóѵси* = *Móisi* (B 1688, 323), *тїрѳ$^{$}$* = *Tiru* (MS. 45, 543), *мїр* = *mir* (MS. 45, 586).

22. Bibliografia

Bibliografia generală a acestui volum conţine lucrări folosite şi citate în procesul de redactare a *Indicelui de cuvinte şi forme* (secţiunea A), a *Notei asupra ediţiei* şi a *Comentariilor* (secţiunea B).

23. Lista de abrevieri

Am reluat lista de abrevieri generală, folosită şi în volumele anterioare ale seriei.

24. Fotocopiile manuscriselor

Facsimilele celor două manuscrise, MS. 45, de la Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei Române, şi MS. 4389, de la Biblioteca Academiei Române din Bucureşti, au fost realizate prin tehnica scanării color.

TEXTE

Biblia 1688, p. 429, col. 1

Parimiile lui Solomón

Cap 1[1]

1. Parimiile lui Solomón, fiiul lui David, carele au împărăţit în Israíl,

2. Ca să cunoască înţelepciunea şi învăţătura şi să socotească cuvintele înţelepciunei,

3. Şi să priimască întórsurile cuvintelor şi dezlegările cuvintelor întunecoase şi să socotească direptatea adevărată şi judecata a o îndirepta,

4. Pentru ca să dea la cei nerăi măiestrie şi la copilul tînăr sîmţire şi cugetare.

5. Pentru că, auzind acêstea, înţeleptul mai înţelept va fi,

6. Şi cel socotitoriu ocîrmuire va cîştiga. Şi va pricêpe pilda şi întunecosul cuvînt şi graiurile înţelepţilor şi gîciturile.

7. Începătura înţelepciunii — frica Domnului, şi pricêpere bună la toţi ceia ce fac pre ea. Bună-credinţă la Dumnezău — începătura simţirii şi înţelepciunea, şi învăţătura necuraţilor vor defăima.

8. Ascultă, fiiule, legile tătîne-tău şi nu lepăda învăţăturile mîne-ta,

9. Pentru că cunună de daruri vei priimi la crêştetul tău şi lănţuş de aur prejur grumazul tău.

10. Fiiule, să nu te rătăcească oameni păgîni, nici să voieşti,

11. Săvai de te vor ruga, zicînd: „Vino cu noi de te însoţêşte la sînge şi să ascundem în pămînt om direpț cu strîmbătate,

12. Şi să-l înghiţim pre el de viu, ca iadul, şi să rîdicăm a lui pomenirea de la pămînt.

13. Cîştigarea lui cea de mult preţ să o apucăm şi să împlém casele noastre de prăzi.

14. Şi sorţul tău pune între noi şi pungă de obşte să cîştigăm toţi şi o cămară să să facă noao."

15. Să nu mergi în căi cu dînşii, abate piciorul tău den cărările lor.

16. Pentru că picioarele lor la răutate aleargă şi sîrguitori sînt a vărsa sînge.

17. Pentru că nu cu strîmbătate să întind mrejile la pasări.

18. Pentru că aceştia ce sînt părtaşi la ucidere îşi cîştigă lor rêle şi surparea oamenilor fără de lêge rea e.

19. Acêste căi sînt ale tuturor celor ce isprăvesc cêle fără lêge, pentru că cu necurăţiia sufletul lor îşi rădică.

20. Înţelepciunea întru ieşire să laudă şi în uliţe cinste poartă,

21. Şi pre marginile zidurilor să mărturisêşte şi la porţile silnicilor dvorêşte şi, la porţile cetăţii îndrăznind, zice:

22. „Oricîtă vrême cei nerăi se vor ţinea de direptate, nu se vor ruşina; iară cei fără minte, ai sudălmii fiind poftitori, necuraţi făcîndu-se, urîră sîmţirea?

23. Şi vinovaţi să făcură mustrărilor. Iată, voiu izbucni voao graiul suflării mêle şi voiu învăţa pre voi al mieu cuvînt. /

Ms. 45, p. 499

Parimiile lui Solomón

Cap 1

1. Parimiile lui Solomon, fiiul lui David, carele au împărăţit întru Israil.

2. Ca să cunoască înţelepciunea şi învăţătura şi să socotească cuvintele înţelepciunei,

3. Şi să priimască întorsurile cuvintelor ⌊şi dăzlegările cuvintelor întunecoase⌋ şi să socotească dreptatea adevărată şi judecata a o îndrepta,

4. Pentru ca să dea la cei neraĭ măiestrie şi la copilaşul tînăr pricêpere[1] şi cugetare.

5. Pentru că, audzind acêstea, înţeleptul mai înţelept va fi
6. [5.] Şi cel socotitor cîrmuire va cîştiga. [6.] Şi să priceapă pilda şi întunecosul cuvînt şi graiurile înţelepţilor şi ciumiliturile.
7. [2]Începătura înţelepciunei — frica lui Dumnedzău ⌊şi pricêpere bună la toţi ceia ce fac pre ea. Bună-credinţă la Dumnedzău — începătura simţirii⌋, şi înţelepciunea şi învăţătura necuraţii o vor dăfăima.

8. Ascultă, fiiule, legile tătîne-tău şi nu lepăda obicêiele mîne-ta,
9. Pentru că cununa a darurilor vei priimi la crêştetul tău şi lanţuh de aur pregiur gîtul tău.
10. Fiiule, să nu te rătăcească necuraţi oameni, nici să voieşti,
11. Măcar dă te vor ruga, zicînd: „Vino cu noi, împreună sîngele şi să ascundem la pămînt omul drept pre strîmbul,
12. Şi să-l înghiţim pre el ca iadul, viu, şi să rădicăm a lui pomenirea den pămînt.

13. Cîştigarea lui cea de mult preţ să o apucăm şi să împlem casele noastre de prăzi.

14. Şi sorţul tău pune între noi ⌊şi pungă de obşte să cîştigăm toţi⌋ şi o cămară să să facă noao."

15. Să nu mergi căi cu înşii, scapătă piciorul tău den cărările lor.
16. [3]Pentru că picioarele lor la răutate aleargă şi grabnice sînt a vărsa sînge.
17. Pentru că nu cu strîmbul să întind mrejile la pasări.
18. Pentru că aceşti ce-s părtaşi la ucidere cîştigă şie rêle şi surparea oamenilor fără dă lêge rea-i.

19. Acêstea căi sînt a tuturor celor ce isprăvesc cêle fără lêge, pentru că cu necurăţia al lor suflet rădică.

20. Înţelepciunea întru ieşiri să laudă şi în uliţe cinste poartă,
21. Şi pregiur marginile zidurilor să mărturisêşte şi la porţile sîlnicilor dvorêşte şi, la porţile cetăţii îndrăznind, dzice:
22. „Cîtă vrême cei neraĭ să vor ţinea de dreptate, nu să vor ruşina, *[499/2]* iară cei fără minte, a sudălmii fiind poftitori, necuraţi făcîndu-să, urîră pricêperea[4]

23. Şi nevinovaţi să făcură mustrărilor. Iată, voi izbucni voao ai mêle suflare graiu şi voi învăţa pre voi al mieu cuvînt.

Ms. 4389, p. 593

Cartea pildelor lui Solomon Ovreiêşte Mízle

Capul 1 *[593/1]*

1. Pildele lui Solomón, feciorul lui David, cela ce au împărăţit întru Israil,[1]

2. Ca să înţeleagă înţelepciunea şi învăţătura [3.] şi să priceapă cuvintele înţelepciunilor,

3. Şi să priimească încurcarea cuvintelor şi dăzlegarea gîciturilor şi să înţeleagă direptatea şi adeverinţa şi să îndireptêze judecata,

4. Ca să dea celor ce sînt fără de răotate[2] meşteşug şi coconului celui tînăr simţire şi înţelepciune.

5. Pre acesta de-l va asculta cel înţelept, mai înţelept va fi,
6. [5.] Iar cel priceput va dobîndi boierie[3]. [6.] Şi va pricêpe pildele şi cuvîntul cel întunecat[4] şi graiurile celor înţelepţi şi gîciturile.
7. [5]Începătura înţelepciunii — frica Domnului şi înţelêgere bună tuturor celor ce o fac. Credinţa cea bună în Dumnezeu şi începătura simţirei şi înţelepciunea şi învăţătura[6], cei necredincioşi le urgisesc.

8. Ascultă, fiiule, certarea tătîne-tău, şi învăţătura mîne-ta nu o lepăda,
9. Că vei lua cununa milei pre crêştetul tău şi lanţ de aur pre grumazii tăi.
10. Fătul mieu, să nu te înşale oamenii cei necuraţi[7] şi să nu-ţi fie voia cu ei,
11. Măcară de te vor şi ruga, zicîndu-ţi: „Pasă cu noi de te fă părtaş de sînge şi să ascundem în pămînt pre omul cel direpţ, fără de direptate,
12. Şi să-l înghiţim ca iadul pre cel viu şi să luoăm pomenirea lui de pre pămînt.[8]

13. Să luoăm multa a lui agoniseală şi să umplem casele noastre de dobîndă.

14. Şi pune soarta ta cu noi şi să cîştigăm toţi pungă denpreună[9] şi un ţol să fie noaoă tuturor."

15. Nu mêrge în cale cu dînşii şi picioarele tale le abate den cărările lor.
16. [10]Că picioarele lor aleargă spre răotate şi sînt grabnici spre vărsare de[11] *[593/2]* sînge.
17. Că mrejile nu se întind la pasări fără de direptate.
18. Că aceia se însoţesc uciderii şi strîng lor răotăţi, şi surparea oamenilor celor călcători de lêge iaste rea.

19. Acêstea sînt cărările[12] tuturor celor ce fac fărădelêge, că cu necurăţie vor lua sufletul lui.

20. Înţelepciunea întru ieşiri se cîntă şi în căi duce[13] îndrăznire,
21. Şi pren vîrfurile zidurilor, pren hore[14] se mărturisêşte şi în porţile celor putêrnici şade şi în porţile cetăţii, îndrăznind, grăiêşte:[15]
22. „Ciţi ani[16] se vor ţinea cei fără de răotate de direptate, nu se vor ruşina. Iar cei nebuni sînt poftitori de dosăzi, fiind necuraţi, urît-au simţirea

23. [22.] Şi fură vinovaţi mustrărilor. [23.] [17]Iată, puiu înaintea voastră graiul duhului mieu şi vă voiu învăţa cuvîntului mieu.

Versiunea modernă

Pildele lui Solomon

Capitolul 1

1. Pildele lui Solomon, fiul lui David, cel care a împărăţit în Israel,

2. Ca să cunoască înţelepciunea şi învăţătura şi să înţeleagă cuvintele chibzuinţei,

3. Şi să priceapă întorsăturile cuvintelor şi dezlegările ghicitorilor şi să înţeleagă dreptatea adevărată şi judecata să o îndrepte,

4. Ca să le dea celor lipsiţi de răutate iscusinţă, iar celui tînăr pricepere şi cugetare.

5. Căci, auzind acestea, înţeleptul mai înţelept va fi,
6. [5.] Iar cel ce înţelege cîrmuire va dobîndi. [6.] Şi va înţelege pilda şi negurosul cuvînt şi vorbele înţelepţilor şi ghicitorile [lor].
7. Începutul înţelepciunii [este] frica de Domnul, iar înţelegerea este bună pentru toţi cei care o săvîrşesc. Credinţa cea bună în Dumnezeu [este] începutul priceperii, iar înţelepciunea şi învăţătura cei necinstitori le vor defăima.
8. Ascultă, fiule, legile tatălui tău şi nu lepăda rînduielile maicii tale,
9. Căci cunună de daruri vei primi pe creştetul tău şi lanţ de aur împrejurul grumazului tău.
10. Fiule, să nu te amăgească bărbaţii necinstitori, nici să nu te învoieşti [cu ei],
11. Chiar de te vor ruga, zicînd: „Vino cu noi [şi] te fă părtaş de sînge şi să-l ascundem în pămînt pe omul drept, cu nedreptate,
12. Şi să-l înghiţim, ca iadul, de viu, şi amintirea lui de pe pămînt s-o ştergem.

13. Să punem mîna pe cîştigul lui cel de mult preţ şi să umplem casele noastre de prăzi.

14. Iar partea ta adu-o-ntre noi [laolaltă] şi pungă de obşte cu toţii să agonisim şi-un singur sac [de bani] să avem."
15. Să nu umbli pe cale cu ei, ci abate-ţi piciorul din cărările lor.
16. Căci picioarele lor la răutate aleargă şi grabnici sînt a vărsa sînge.
17. Căci nu cu nedreptate se întind mreje la păsări.

18. Căci aceia care sînt părtaşi la ucidere îşi strîng loruşi comoară de răutăţi, iar năruirea bărbaţilor fără de lege amarnică este.
19. Aceste căi sînt ale tuturor celor care săvîrşesc fărădelegile; căci cu necinstirea [de Dumnezeu] sufletul lor şi-l pradă.
20. Înţelepciunea pe la porţi este lăudată, iar în pieţe cu îndrăznire se poartă,
21. Şi pe marginile zidurilor se propovăduieşte şi la porţile stăpînitorilor slujeşte şi, la porţile cetăţii îndrăznind, zice:
22. „Cîtă vreme cei lipsiţi de răutate se ţin de dreptate, nu vor fi ruşinaţi, iar cei nechibzuiţi, fiind poftitori de defăimare, necuraţi făcîndu-se, au urît priceperea
23. Şi vinovaţi s-au făcut spre mustrări; iată, vă voi trimite vouă înainte graiul suflării mele şi vă voi învăţa cuvîntul meu.

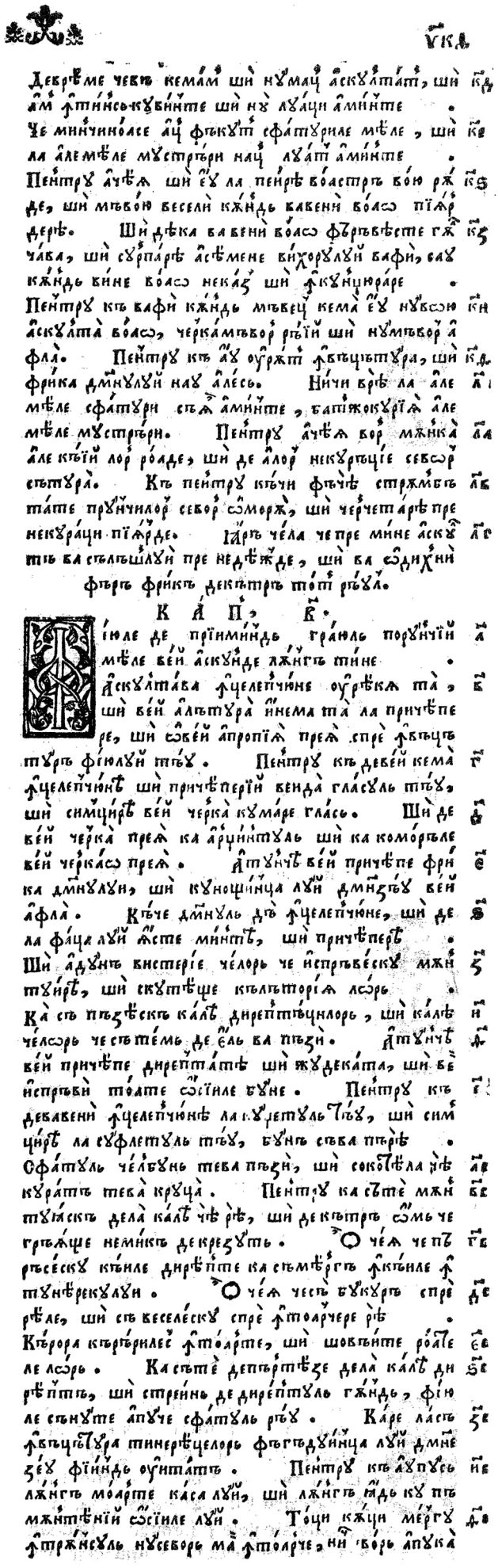

Biblia 1688, p. 429, col. 2

24. De vrême ce vă chemam, şi nu m-aţi ascultat, şi am întins cuvinte, şi nu luaţi aminte,

25. Ce mincinoase aţi făcut sfaturile mêle şi la ale mêle mustrări n-aţi luat aminte;

26. Pentru acêea şi eu la pieirea voastră voiu rîde şi mă voiu veseli cînd va veni voao piêrderea,

27. Şi deaca va veni voao fără vêste gîlceava şi surparea asêmene vihorului va fi, sau cînd vine voao necaz şi încungiurare.

28. Pentru că va fi cînd mă veţi chema, eu nu voiu asculta voao; cerca-mă-vor răii, şi nu mă vor afla.

29. Pentru că au urît învăţătura, şi frica Domnului n-au ales,

30. Nici vrea la ale mêle sfaturi să ia aminte, batjocuriia ale mêle mustrări.

31. Pentru acêea vor mînca ale căii lor roade şi de a lor necurăţie se vor sătura.

32. Că, pentru căci făcea strîmbătate pruncilor, se vor omorî, şi cercetarea pre necuraţi piêrde.

33. Iară cela ce pre mine ascultă va sălăşlui pre nedêjde şi va odihni fără frică de cătră tot răul."

Cap 2

1. Fiiule, de priimind graiul poruncii mêle vei ascunde lîngă tine,

2. Asculta-va înţelepciune urêchea ta şi vei alătura inema ta la pricêpere şi o vei apropiia pre ea spre învăţătură fiiului tău.

3. Pentru că, de vei chema înţelepciunea şi pricêperii vei da glasul tău şi simţirea vei cerca cu mare glas,

4. Şi de vei cerca pre ea ca argintul şi ca comoarăle[2] vei cerca-o pre ea,

5. Atuncea vei pricêpe frica Domnului şi cunoştinţa lui Dumnezău vei afla.

6. Căce Domnul dă înţelepciune şi de la faţa lui iaste mintea şi pricêperea.

7. Şi adună visterie celor ce isprăvesc mîntuirea şi scutêşte călătoriia lor.

8. Ca să păzească calea direptăţilor şi calea celor ce să tem de el va păzi.

9. Atuncea vei pricêpe direptatea şi judecata şi vei isprăvi toate osiile bune.

10. Pentru că, de va veni înţelepciunea la cugetul tău, şi simţirea la sufletul tău bună să va părea,

11. Sfatul cel bun te va păzi şi socoteala cea curată te va cruţa,

12. Pentru ca să te mîntuiască de la calea cea rea şi de cătră om ce grăiêşte nemică de crezut.

13. O, ceia ce părăsescu căile dirêpte ca să meargă în căile întunêrecului!

14. O, ceia ce să bucură spre rêle şi să veselescu spre întoarcere rea!

15. Cărora cărările-s întoarte şi şovăite roatele lor,

16. Ca să te depărtêze de la calea direaptă şi strein de direptul gînd. Fiiule, să nu te apuce sfatul rău,

17. Care lasă învăţătura tinerêţelor, făgăduinţa lui Dumnezeu fiind uitată,

18. Pentru că au pus lîngă moarte casa lui şi lîngă iad, cu pămîntênii, osiile lui.

19. Toţi cîţi mergu într-însul nu se vor mai întoarce, nici vor apuca //

Ms. 45, p. 499-500

24. [5]În vrême ce vă chemam, şi nu m-aţi ascultat, şi am întins cuvinte, şi nu luaţi aminte,

25. Ce nerumpte făceaţi sfaturile mêle şi la ale mêle mustrări nu luaţi aminte;
26. Pentru acêea şi eu, la pierirea voastră, voi rîde şi mă voi veseli cînd va veni voao pierderea,

27. Şi daca va veni voao fără vêste gîlceavă şi surparea de potriva volburei va fi de faţă, sau cînd va veni voao năcaz şi încungiurare.
28. Pentru că va fi cînd mă veţi chema, eu nu voi asculta voao; cerca-mă-vor răii, şi nu mă vor afla.
29. Pentru că au urît învăţătura, şi frica Domnului n-au alesu-o,
30. Nici vrea la ale mêle sfaturi să ia aminte şi batjocuriia ale mêle mustrări.
31. Pentru acêea vor mînca a căilor lor roade şi de a lor necurăţii să vor sătura.

32. Că, pentru căci făcea strîmbătate pruncilor, să vor omorî, şi cercetarea pre necuraţi pierde.
33. Iară cela ce pre mine ascultă, să va sălăşlui pre nădêjde şi va odihni fără fricâ de cătră tot răul."

Cap 2

1. Fiiule, dă priimind graiul ai mêle porînci, vei ascunde lîngă sine[6],
2. Asculta-va înţelepciunei urêchea ta şi vei alătura inima ta la pricêpere şi o vei apropiia pre ea spre punere de minte fiiului tău.
3. Pentru că, dă vei chema înţelepciunea şi la pricêpere vei da glasul tău ⌊şi simţirea vei cerca cu glas mare⌋,
4. Şi dă vei cerca pre ea ca argintul şi ca comorile vei cerca-o pre ea,
5. Atuncea vei pricêpe frica Domnului şi cunoştinţa lui Dumnedzău vei[7]afla.
6. Căci Domnul dă înţelepciune şi de la faţa lui — mintea şi pricepêrea.
7. Şi adúnă vistiêr celor ce isprăvăsc mîntuirea şi scutêşte călătoriia lor.

8. Ca să păzească calea dreptăţilor şi calea celor ce să sfiesc dă el va păzi.

9. Atuncea vei pricêpe dreptatea şi judecata şi *[500/1]* vei isprăvi toate osiile bune.

10. Pentru că, dă va veni înţelepciunea la cugetul tău, şi simţirea la sufletul tău bună să va părea,
11. Sfatul cel bun te va păzi şi socoteala cea dreaptă te va păzi,
12. Pentru ca să te[8] izbăvască de la cale rea şi de cătră om ce grăiêşte nimic adevăr.

13. O, ceia ce părăsesc căile drêpte ca să margă întru căile întunêrecului!
14. O, ceia ce să bucură pre rêle şi să veselesc spre înturnarea rea!
15. Cărora cărărele-s strîmbe şi[9] şuvăite roatele lor,

16. Ca să te dăpărtêdze de la calea dreaptă şi striin dă dreptul gînd. ⌊Fiiule, să nu te apuce sfatul rău.⌋

17. Cela ce lasă învăţătura[10] tinerêţelor, făgăduinţa lui Dumnedzău fiind uitată,
18. Pentru că au pus lîngă moarte casa ei şi lîngă iad, cu păminténii, osiile ei.
19. Toţi cîţi merg întru ea nu să vor mai întoarce, nici vor apuca

Ms. 4389, p. 593-594

24. Că am strigat, şi nu m-aţi ascultat, întins-am cuvinte, şi n-aţi luat aminte,

25. Ce aţi împins în laturi sfaturile mêle şi mustrările mêle nu le-aţi băgat în seamă;
26. Pentr-acêea şi eu îmi voiu rîde de piericiunea vostră şi mă voiu bucura în toată vrêmea [27.] de va veni voaoă piericiune
27. Sau de va veni pre voi degrabă rîsipirea în chipul gîlcevii unui vihor sau cînd vă va veni grija sau vă vor ocoli cetatea.[18]
28. Va fi atunci cînd mă veţi chiema, iar eu nu vă voiu asculta; cerca-mă-vor cei răi, şi nu mă vor afla.
29. Căci au urît înţelepciunea, şi frica Domnului nu o au voit,
30. Că n-au vrut să bage în seamă sfaturile mêle, ce badjocoriia mustrările mêle.
31. Drept acêea, să mănînce, dară, roada căilor sale şi să se sature de necurăţiile lor.

32. Pentru că vor fi ucişi că făcea strîmbătate coconilor şi cercetarea[19] pierde pre cei necuraţi.
33. Deci, cela ce mă va asculta se va sălăşlui în nădêjde şi *[594/1]* va fi fără de gîlceavă, fără de fricâ de tot răul."

Cap 2

1. Fiiule, de vei priimi graiurile mêle şi porîncile mêle le vei ascunde în tine,[20]
2. Să asculte urêchea ta înţelepciunea şi inima ta să o adaogi înţelêgerii şi să o alături cătră învăţătura feciorului tău.
3. Că de vei chiema înţelepciunea şi de vei da glasul tău înţelêgerii şi vei cerca simţirea cu glas mare,

4. Deci, de o vei cerceta ca pre nişte bani şi ca pre o comoară să o cerci,
5. Atunci vei înţelêge frica Domnului şi vei afla înţelêgerea lui Dumnezeu.
6. Că Domnul dă înţelepciunea şi de la faţa lui — cunoştinţa şi înţelêgerea.
7. Şi cruţă pre ceia ce îndireptează mîntuirea [8.] şi apără umblarea lor.

8. Calea îndireptărilor va păzi şi calea celor ce-l păzesc o va feri.[21]

9. Atunci vei înţelêge direptatea şi judecata şi toate cêle bune ale tale le vei îndirepta.

10. Că, de va veni înţelepciune în cugetul tău şi va fi simţirea bineplăcută sufletului tău,
11. Te va păzi sfatul cel bun, iar cugetul cel preacuvios te va feri,
12. Ca să te mîntuiască den calea cea rea şi de omul cela ce nu[22] grăiêşte nimic[23] de credinţă.[24]

13. Iar cei ce vor părăsi căile cêle dirêpte, să umble pre căile cêle nedirêpte,
14. Şi cei ce se veselesc de cei ce fac cêle rêle şi se bucură de umplêrea răotăţii,
15. Ale cărora căi sînt strîmbe şi roatele lor şovîite,

16. Te vor face dăparte de calea cea direaptă şi strein de gîndurile cêle dirêpte. [17.] Fiiule, să nu te ajungă sfatul cel rău,
17. Să părăseşti învăţătura tinerêţelor şi să uiţi lêgea lui Dumnezeu,[25]
18. Că casa sa o au pus lîngă moarte şi roatele sale în iad, cu cei nebuni.
19. Toţi cei ce umblă pre dînsa nu se vor întoarce, nici nu vor ajunge

Versiunea modernă

24. Fiindcă v-am chemat, dar nu m-aţi ascultat, şi v-am întins cuvinte, dar n-aţi luat aminte,

25. Ci aţi defăimat sfaturile mele, iar la mustrările mele n-aţi luat aminte;
26. De aceea şi eu, la pieirea voastră, voi rîde şi mă voi veseli cînd va fi să vină asupra voastră prăpădul,

27. Şi cînd vă va ajunge fără de veste vuietul, iar năruirea asemenea viforului va fi, sau cînd va veni asupra voastră necaz şi împresurare.
28. Căci va fi [o vreme] cînd mă veţi chema, iar eu nu vă voi auzi; căuta-mă-vor cei răi, şi nu mă vor afla.
29. Căci au urît înţelepciunea, iar frica Domnului nu şi-au ales-o.
30. Şi nu voiau să ia aminte la ale mele sfaturi şi batjocoreau ale mele mustrări.
31. De aceea vor mînca ale căii lor roade şi de a lor necurăţie se vor sătura.

32. Căci, pentru că au nedreptăţit prunci, vor fi omorîţi, şi cercetarea pe cei necinstitori îi pierde.
33. Iar cel ce ascultă de mine se va sălăşlui întru nădejde şi va trăi în tihnă fără teamă, [departe] de tot răul."

Capitolul al 2-lea

1. Fiule, dacă, primind graiul poruncii mele, le vei ţine în taină la tine,
2. Va asculta urechea ta înţelepciune şi-ţi vei pleca inima ta spre înţelegere şi o vei încredinţa spre povăţuire fiului tău.
3. Căci, dacă vei chema înţelepciunea şi înţelegerii vei da glasul tău şi priceperea vei căuta-o cu mare glas,
4. Şi dacă o vei căuta ca argintul şi ca pe nişte comori o vei cerceta,
5. Atunci vei înţelege frica Domnului şi cunoaşterea lui Dumnezeu o vei afla.
6. Că Domnul dă înţelepciunea şi de la faţa lui [izvorăsc] cunoaşterea şi înţelegerea.
7. Şi adună vistierie celor care săvîrşesc mîntuirea; ocroti-va călătoria lor.

8. Ca să vegheze la calea dreptăţilor şi calea celor ce-l cinstesc pe el o va păzi.

9. Atunci vei înţelege dreptatea şi judecata şi vei săvîrşi toate căile bune.

10. Căci, de va veni înţelepciunea în cugetul tău, iar priceperea sufletului tău bună i se va părea,
11. Sfatul cel bun te va veghea şi cugetarea cea cuvioasă te va păzi,
12. Ca să te izbăvească de calea cea rea şi de tot omul ce nu grăieşte nimic vrednic de crezare.

13. O, cei ce părăsesc căile drepte, ca să umble în căile întunericului!
14. O, cei ce se veselesc de cele rele şi se bucură de sucirea cea rea!
15. Cei cărora cărările li-s şerpuite şi strîmbe sînt roatele lor,
16. Ca să te îndepărteze de la calea cea dreaptă şi străin să te facă de gîndul cel drept. Fiule, să nu te apuce sfatul cel rău,
17. Care lasă deoparte învăţătura tinereţii [şi] legămîntul lui Dumnezeu l-a dat uitării,
18. Căci a pus în apropierea morţii casa lui şi lîngă iad, cu muritorii, cărările lui.
19. Toţi cîţi merg într-însul nu se vor întoarce şi nici nu vor ajunge

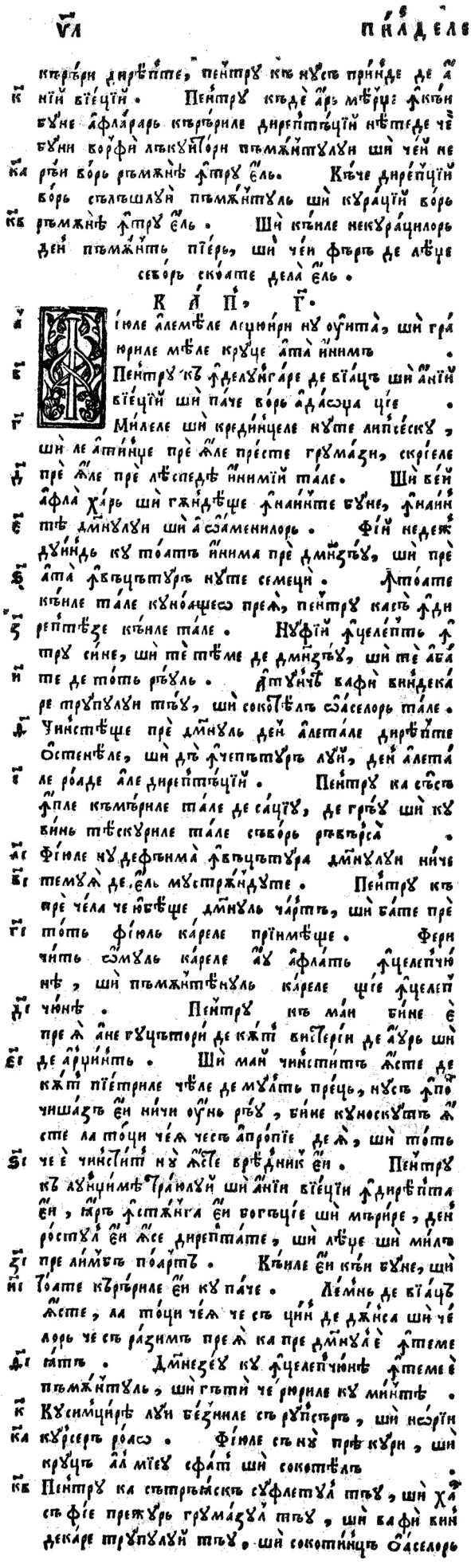

Biblia 1688, p. 430, col. 1

cărări dirêpte, pentru că nu să prinde de anii vieţii.

20. Pentru că de ar mêrge în căi bune, aflar-ar cărările direptăţii nêtede. Cei buni vor fi lăcuitori pământului şi cei neräi vor rămînea întru el.

21. Căci direpţii vor sălăşlui pământul şi curaţii vor rămînea întru el,

22. Şi căile necuraţilor den pământ pier şi cei fără de lêge se vor scoate de la el.

Cap 3

1. Fiiule, ale mêle legiuiri nu uita şi graiurile mêle cruţe a ta inimă.

2. Pentru că îndelungare de viaţă şi anii vieţii şi pace vor adaoge[3] ţie.

3. Milele şi credinţele nu te lipsescu, şi le atinge pre iale preste grumazi, scrie-le pre iale pre lêspedea inimii tale

4. Şi vei afla har. Şi gîndêşte înainte bune înaintea Domnului şi a oamenilor.

5. Fii nedejduind cu toată inima pre Dumnezău şi pre a ta învăţătură nu te semeţi.

6. În toate căile tale cunoaşte-o pre ea, pentru ca să îndireptêze căile tale.

7. Nu fii înţelept întru sine şi te tême de Dumnezău şi te abate de tot răul.

8. Atuncea va fi vindecare trupului tău şi socoteală oaselor tale.

9. Cinstêşte pre Domnul den ale tale dirêpte ostenêle şi dă începătură lui den ale tale roade ale direptăţii,

10. Pentru ca să să împle cămările tale de saţiu de grîu şi cu vin teascurile tale să vor răvărsa.

11. Fiiule, nu defăima învăţătura Domnului, nice te muia, de el mustrîndu-te,

12. Pentru că pre cela ce iubêşte Domnul ceartă şi bate pre tot fiiul carele priimêşte.

13. Fericit omul carele au aflat înţelepciunea şi pămînteanul carele ştie înţelepciunea,

14. Pentru că mai bine e pre ea a neguţători decît visterii de aur şi de argint

15. Şi mai cinstită iaste decît pietrile cêle de mult preţ. Nu să împoncişază ei nici un rău; bine cunoscută iaste la toţi ceia ce să apropie de ea şi tot ce e cinstit nu iaste vrêdnic ei.

16. Pentru că lungimea traiului şi anii vieţii — în direapta ei, iară în stînga ei — bogăţie şi mărire. Den rostul ei iêse direptate şi lêge şi milă pre limbă poartă.

17. Căile ei — căi bune şi toate cărările ei — cu pace.

18. Lemn de viaţă iaste la toţi ceia ce să ţin de dînsa şi celor ce să razimă pre ea, ca pre Domnul, e întemeiată.

19. Dumnezeu cu înţelepciunea întemeie pământul şi găti ceriurile cu mintea.

20. Cu simţirea lui beznile să rupsără şi norii curseră roao.

21. Fiiule, să nu preacuri, şi cruţă al mieu sfat şi socoteală,

22. Pentru ca să trăiască sufletul tău şi har să fie prejur grumazul tău. Şi va fi vindecare trupului tău şi socotinţă oaselor

Ms. 45, p. 500

cărări drêpte, pentru că nu să apucă de cătră anii vieţii.

20. Pentru că, de ar mêrge căi[11] bune, aflar-ar cărările drepţilor[12] nêtedzi. ⌊Bunii vor fi lăcuitorii pămîntului şi cei neräi vor rămînea întru el.⌋

21. Căci drepţii vor sălăşlui pămîntul şi curaţi vor rămînea întru el.

22. Şi căile[13] necuraţilor den pămînt pier şi cei fără dă lêge să vor scoate de la el[14].

Cap 3

1. [15]Fiiule, alor mêle legiuituri nu uita şi graiurile mêle cruţe a ta inimă.

2. Pentru că îndălungare dă viaţă şi anii vieţii şi pace va adaoge ţie.

3. Milele şi credinţele nu lipsască pre tine, şi le atinge pre iale preste grumadzi, scrie pre iale pre lêspedea inemei tale

4. Şi vei afla la har. Şi gîndêşte înainte[16] bune înaintea Domnului şi a oamenilor.

5. Fii nădăjduind cu toată inima pre Dumnedzău şi pre a ta învăţătură nu te semeţi.

6. Întru toate căile tale cunoaşte-o pre ea, pentru ca să îndreptêdze căile tale.

7. [17]Nu fii înţelept tu întru tine şi te tême de Dumnedzău şi te abate de tot răul.

8. Atuncea va fi vindecare trupului tău şi socoteală oaselor tale.

9. [18]Cinstêşte pre Domnul de ale tale drêpte ostenêle şi dă începătură lui de ale tale roade a dreptăţii,

10. Pentru ca să să împle cămările tale de saţiu de grîu şi cu vin teascurile tale să vor răvărsa.

11. [19]Fiiule, nu dăfăima învăţătura *[500/2]* Domnului, nici te muia, dă el mustrîndu-te,

12. Pentru că pre cela ce iubêşte Domnul ceartă[20] şi bate pre tot fiiul carele priimêşte.

13. Fericit omul carele au aflat înţelepciunea şi pămîntean[21] carele ştie înţelepciunea,

14. Pentru că mai bine pre ea a neguţătorí⌊neştine⌋[22] decît de aur şi de argint odoară[23].

15. Şi mai cinstită iaste decît pietrile cêle de mult preţ. ⌊Nu să împoncişadză ei nice un rău; bine cunoscută iaste la toţi ceia ce să apropie de ea⌋ şi tot cinstitul nu iaste vrêdnic ei.

16. Pentru că lungimea traiului şi anii vieţii — întru dreapta ei, iară întru stînga ei — cinste[24] şi mărire. ⌊Dentru rostul ei iêse dreptate şi lêgea şi mila pre limbă poartă.⌋

17. Căile ei — căi bune şi toate cărările ei — cu pace.

18. Lemn de viaţă iaste la toţi ceia ci să ţin de însă şi celor ci să razămă preste ea, ca pre Domnul, — întemeiat.

19. Dumnedzău cu înţelepciunea întemeie pămîntul şi găti ceriurile cu mintea.

20. Cu simţirea lui beznele să rumpseră şi norii curseră roao.

21. Fiiule, să nu preacuri, şi păzêşte al mieu sfat cu socoteală,

22. Pentru ca să trăiască sufletul tău şi har să fie pregiur grumadzul tău. ⌊Şi va fi vindecare trupului tău şi socotinţa oaselor

Ms. 4389, p. 594-595

cărările celor direpţi, nice-i va ajunge anii vieţii.

20. Că, de ară fi umblat pre căi bune, ară fi aflat cărările celor direpţi nêtede. [21.] Cei buni vor fi vieţuitori pre pămînt şi cei fără de răotate vor rămînea pre dînsul.

21. Că cei direpţi vor moştina pămîntul şi cei preacuvioşi vor rămînea pre dînsul.

22. [26]Căile celor necuraţi vor pieri de pre pămînt şi *[594/2]* şi călcătorii cei de lêge se vor scoate de pre dînsul.

Cap 3

1. Fătul mieu, graiurile legii să nu le uiţi şi inima ta să păzească cuvintele mêle.[27]

2. Că vor adaoge ţie lungimea vieţii şi anii traiului şi pacea.

3. Milosteniia şi credinţa să nu rămîie de tine, ce le înfăşură prejur grumazii tăi şi le scrie pre tablele inimii tale,

4. Şi vei afla milă. Şi să gîndeşti ce iaste bun înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor.

5. Aibi nădêjde pre Dumnezeu cu toată inima ta, iar să nu te măreşti întru înţelepciunea ta.

6. Întru toate căile tale o cunoaşte, ca să îndireptêze căile tale.

7. [28]Nu te socoti în mintea ta că eşti înţelept, ce te tême de Dumnezeu şi te ferêşte de tot răul.

8. Şi atunci va fi vindecare trupului tău şi adaogere oaselor tale.

9. [29]Cinstêşte pre Domnul den ostenînţele tale cêle dirêpte şi dă lui pîrga den roadele tale cêle dirêpte,[30]

10. Ca să se umple jitniţele tale de mulţimea grîului şi teascurile tale să se vêrse de vin.

11. [31]Fiiule, nu slăbi în lêgea Domnului, nici te muia cînd eşti mustrat de dînsul,

12. Că pre cela ce-l iubêşte Domnul, pre acela-l şi ceartă şi tot tatăl bate pre feciorul său cela ce-l priimêşte[32].

13. Ferice de omul cela ce au aflat înţelepciunea şi muritoriul[33] cela ce au ştiut înţelêgerea,

14. Că mai bine iaste să cumperi acêea decît comoară de aur şi de argint,

15. Că iaste mai scumpă decît piiatra cea de mult preţ. Nimic hiclean nu se poate potrivi ei şi iaste ştiută de toţi cei ce se apropie de dînsa şi nimic nu iaste ei vrêdnic.

16. Că lungimea traiului şi anii vieţii — în direapta ei, iar în stînga ei — bogăţiia şi slava. [17.] Den gura ei va ieşi direptatea, iar lêgea şi mila o poartă în limbă.

17. [18.] Căile ei — căile cêle bune şi toate cărările ei — de pace.

18. Şi iaste lemnul vieţii tuturor celor ce se ţin de dînsa şi celor ce se razimă de dînsa ca de Domnul cel tare.[34]

19. Dumnezeu au întemeiat pămîntul cu înţelepciunea şi ceriurile le-au gătit cu chibzuiala.

20. Şi cu înţelêgerea lui se-au sfărîmat fărădefundurile şi norii au picurat *[595/1]* roaoă.

21. Fiiule, să nu cazi, ce păzêşte sfatul şi cugetul mieu,

22. Ca să trăiască sufletul tău şi să fie mila pre grumazii tăi. [23.] Şi va fi vindecare trupului tău şi adaogere oaselor

Versiunea modernă

pe cărări drepte, căci nu mai apucă anii vieţii.

20. Căci, dacă ar fi umblat pe căi bune, ar fi aflat netede cărările dreptăţii. Cei buni vor fi locuitori ai pămîntului, iar cei fără de răutate vor fi lăsaţi să rămînă în el.

21. Că drepţii vor sălăşlui pămîntul, iar cuvioşii vor fi lăsaţi să rămînă în el.

22. Şi căile celor necinstitori vor pieri de pe pămînt, iar călcătorii de lege vor fi izgoniţi de pe el.

Capitolul al 3-lea

1. Fiule, ale mele legiuiri nu le da uitării, iar spusele mele păzească-le inima ta.

2. Căci trai îndelungat şi ani de viaţă şi pace îţi vor adăuga.

3. Milosteniile şi credinţa să nu-ţi lipsească, ci atîrnă-le de grumaz, scrie-le pe lespedea inimii tale

4. Şi vei afla har. Şi cugetă dinainte la cele bune înaintea Domnului şi a oamenilor.

5. Încredinţează-i-te cu toată inima lui Dumnezeu, iar întru a ta înţelepciune nu te semeţi.

6. În toate căile tale cunoaşte-o pe ea, ca să-ţi croiască drept căile tale.

7. Nu fi înţelept întru tine însuţi, ci teme-te de Dumnezeu şi te abate de la tot răul.

8. Atunci vindecare va fi trupului tău şi îngrijire oaselor tale.

9. Cinsteşte-l pe Domnul din ale tale drepte osteneli şi dă-i lui pîrgă din cele ce-ţi sînt roade ale dreptăţii,

10. Ca să se umple hambarele tale de belşug de grîu şi de vin teascurile tale să se reverse.

11. Fiule, nu dispreţui dojana Domnului, nici nu deznădăjdui, de el fiind mustrat,

12. Căci pe cel pe care-l iubeşte Domnul, [pe acela] îl dojeneşte şi cu biciul îl bate pe tot fiul pe care-l primeşte.

13. Fericit omul care a aflat înţelepciunea şi muritorul care ştie chibzuinţa,

14. Căci mai bine este a face negoţ cu ea decît cu vistierii de aur şi de argint

15. Şi mai scumpă este decît pietrele de mult preţ. Nu-i stă împotrivă nici un lucru viclean, binecunoscută le este tuturor celor ce se apropie de ea şi orice lucru de preţ nu este vrednic de ea.

16. Căci trai îndelungat şi ani de viaţă [sînt] în dreapta ei, iar în stînga ei — bogăţie şi slavă. Din gura ei purcede dreptate, iar lege şi milă pe limba [ei] poartă.

17. Căile ei — căi bune şi toate cărările ei — în pace.

18. Pom al vieţii le este tuturor ce se ţin strîns de ea şi celor ce se reazemă pe ea, ca pe Domnul, [este] neclintită.

19. Dumnezeu cu înţelepciunea a întemeiat pămîntul şi a gătit cerurile cu chibzuinţa.

20. Cu priceperea lui adîncurile s-au deschis şi norii s-au revărsat de rouă.

21. Fiule, nu aluneca, ci păzeşte al meu sfat şi buna socotinţă,

22. Ca să trăiască sufletul tău şi har să fie împrejurul grumazului tău. Şi va fi vindecare trupului tău şi îngrijire oaselor

Biblia 1688, p. 430, col. 2

tale.

23. Pentru ca să mergi nădejduind cu pace toate căile tale şi piciorul tău nu să va poticni.

24. Pentru că, de vei şedea, fără frică vei fi, şi de vei adormi, dulce vei dormi.

25. Şi nu te vei tême de frica ce au venit, nici de pornirile necuraţilor care vin.

26. Pentru că Domnul va fi preste toate căile tale şi vor răzima piciorul tău, pentru ca să nu te clătesti.

27. Nu te depărta a face bine celui lipsit, cînd va avea mîna ta a ajuta.

28. Să nu zici: „Înturnîndu-te mai întoarce-te şi mîine voiu da", putincios tu fiind a face bine, pentru că nu ştii ce va naşte cêea ce vine.

29. Nu meşterşugui asupra priêtenului tău rêle, carele nemernicêşte şi nădejduiêşte pre tine.

30. Nu iubi a face vrajbă cătră om în deşert, pentru ca să nu să facă vreun rău la tine.

31. Să nu cîştigi al răilor oameni ponoslu, nici să rîvneşti căile lor.

32. Pentru că necurat iaste înaintea Domnului tot cel fără lêge şi întru cei direpţi nu să adúnă.

33. Blestemul Domnului — în casele necuraţilor, şi curţile direpţilor să blagoslovesc.

34. Domnul celor mîndri să împoncişază, iară celor smeriţi dă har.

35. Mărirea cei înţelepţi o vor moşneni, şi cei necredincioşi înălţară necinste.

Cap 4

1. Ascultaţi, fii, învăţătura tatălui şi luaţi aminte a cunoaşte socoteala.

2. Pentru că dar bun hărăzesc voao, cuvîntul mieu să nu-l părăsiţi.

3. Pentru că şi eu am fost fiiu tătîne-mieu ascultătoriu şi iubindu-mă în faţa maicei,

4. Carei mă învăţa şi zicea: „Razime-se cuvîntul în inema ta! Păzêşte poruncile, nu uita.

5. Cîştigă înţelepciunea, cîştigă pricêperea; să nu uiţi, nici să treci cu vedêrea graiul gurii mêle, nici să te abaţi de cătră graiurile gurii mêle.

6. Să nu părăseşti pre ea şi să va ţinea de tine; iubêşte pre ea şi cruţa-te-va.

7. Începătura înţelepciunii iaste a cîştega înţelepciunea şi în toată cîştegarea ta cîştigă pricêpere.

8. Îngrădêşte-o pre ea şi te va înălţa, cinsteşte-o pre ea, pentru ca să nu te cuprinză,

9. Pentru ca să dea capului tău cunună de daruri şi cu cununa desfătăciunei va scuti pre tine."

10. Auzi, fiiule, şi priimêşte ale mêle cuvinte şi să vor înmulţi ţie anii vieţii tale, pentru ca să ţi să facă ţie multe căi vieţii.

11. Pentru că căile înţelepciunei te învăţ şi te puiu pre tine la cărări dirêpte.

12. Pentru că de vei mêrge, nu să vor închide ţie paşii, şi de vei alerga, nu vei osteni.

13. Apucă-te de a mea învăţătură, nu te lăsa, ce păzêşte pre ea ţie în viaţa ta.

14. În căile necuraţilor să nu mergi, nici să rîvneşti căile celor fără lêge.

15. În care loc să vor tăbărî, să nu mergi acoló, //

Ms. 45, p. 500-501

tale.⌋
23. Pentru ca să mergi nădăjduind cu pace toate căile tale şi piciorul tău nu să va împiedeca.

24. Pentru că, dă vei şedea, fără frică vei fi, iară dă vei adormi, dulce vei dormi.

25. Şi nu te vei tême frica ce au venit, nici pornirele necuraţilor carele vin.
26. Pentru că Domnul va fi preste toate căile tale şi va răzăma pre al tău picior, pentru ca să nu te clăteşti.

27. Nu te dăpărta a face bine celui lipsit; cînd va avea mîna ta, ajute[25].

28. Să nu dzici: „Înturnîndu-te mai întoarce-te şi mîine voi da", tare tu fiind bine a face, pentru că nu ştii ce va naşte cêea ce vine.
29. Nu meşterşugui asupra priêtenului tău rêle, carele nemernicêşte şi nădăjduiêşte pre tine.
30. Nu iubi a face vrajbă cătră om întru dăşert, pentru ca să nu să facă vrun rău la tine.

31. [26]Să nu cîştigi a răilor oameni ocări, nici să rîvneşti căile lor.
32. Pentru că necurat înaintea Domnului — tot cel fără lêge şi întru drepţi nu să adúnă.
33. Blăstămul Domnului — în casele necuraţilor, *[501/1]* şi odăile drepţilor să blagoslovăsc.
34. Domnul celor[27] mîndri stă ponciş şi celor smêreni dă har.
35. Mărirea[28] îmvăţaţii o vor moşteni, şi cei necredincioşi înălţară necinstea.

Cap 4

1. Ascultaţi, copii, învăţătura tatălui şi luaţi aminte a cunoaşte socoteala.
2. Pentru că dar bun hărăzesc voao, cuvîntul mieu să nu-l părăsiţi.
3. Pentru că şi eu am fost fiiu tătîne-mieu ascultător şi iubindu-mă întru faţa maicei,
4. Carii învăţa pre mine şi dzicea: „Razeme-să al nostru cuvînt la a ta inimă! Păzêşte porîncele, nu uita!

5. Cîştigă înţelepciunea, cîştigă pricêperea; să nu uiţi, nici să treci cu vedêrea graiul gurii mêle, nici să te abaţi de cătră graiurile gurii mêle.
6. Să nu părăseşti pre ea şi să va ţinea de tine; iubêşte pre ea şi cruţa-te-va.
7. Începătura înţelepciunei — a agonesi înţelepciunea şi cu toată agonisita ta cîştigă pricêpere.

8. Îngrădêşte-o pre ea şi te va înălţa; cinstêşte-o pre ea, pentru ca să te cuprindză,

9. Pentru ca să dea capului tău cunună de haruri şi cu cununa desfătăciunei va scuti pre tine."
10. Audzi, fiiule, şi priimêşte ale mêle cuvinte şi să vor înmulţi ţie anii vieţii tale, pentru ca să ţi să facă ţie căi multe a vieţii.
11. Pentru că căile înţelepciunii te învăţ şi te puiu pre tine la alergături drêpte.

12. Pentru că, dă vei mêrge, nu să vor închide ţie paşii şi, dă vei alerga, nu vei osteni.
13. Apucă-te de a mea învăţătură, nu te lăsa, ce păzêşte pre ea ţie spre viaţa ta.

14. Căile necuraţilor să nu mergi, nici să rîvneşti căile celor fără dă lêge.
15. Întru care loc să vor tăbări, să nu mergi acoló.

Ms. 4389, p. 595

tale.
23. Ca să umbli nădăjduindu-te în pace întru toate căile tale şi piciorul tău să nu se împiêdece.

24. Că, de vei şădea, fi-vei fără de têmere, iar de vei dormi, fi-va somnul tău cu dulceaţă.

25. Şi nu-ţi va fi frică de frica carea va veni asupra ta, nici de pornirea carea-ţi va veni de la cei necuraţi.
26. Că va fi Domnul pre toate căile tale şi va întări piciorul tău, ca să nu se împiêdece.

27. Nu te feri de-a face bine celui ce-i trebuie facerea de bine. Cînd are mîna ta să ajute,

28. [27.] Să nu zici: „Mêrge-voiu şi mă voiu întoarce şi mîine voiu da". [28.] Cînd ai putêre, fă bine, că nu ştii (vrêmea) ce vine ce-ţi va aduce.
29. Nu meşteşugi asupra priêtenului tău răotate, căci iaste el strein şi se nădăjduiêşte pre tine.
30. Nu vrăjmăşi asupra omului în zadar, ca să nu se facă ţie vreo răotate cevaşi.

31. [35]Să nu cîştigi mustrarea oamenilor celor răi, nici să rîvneşti căilor lor.
32. Că necurat iaste înaintea Domnului tot călcătoriul de lêge şi nu se adună cu cei direpţi.
33. Blestemul Domnului — în casele celor necuraţi, iar curţile celor direpţi bine se vor cuvînta.
34. Domnul, celor trufaşi le va sta împotrivă, iar celor smeriţi le va da milă.
35. Cei înţelepţi vor moşteni slava, iar cei necuraţi vor rîdica dosăzile.

Cap 4

1. Ascultaţi, feciorilor, certarea[36] părinţilor şi luaţi aminte să înţelêgeţi socotinţa.[37]
2. Că bun dar dăruiesc voaoă, cuvîntul mieu nu-l părăsiţi.
3. Că şi eu am fost fecior de am ascultat pre tată-mieu şi am fost drag înaintea fêţei maicii mêle.
4. Şi m-au învăţat şi mi-au[38] grăit: „Să se întărească cuvîntul nostru în inima ta! Ferêşte poruncile şi nu le uita!
5. Cîştigă înţelêgere şi nu te abate den graiurile gurii mêle, nici trêce cêle ce-s grăite de buzele mêle.

6. Nu le părăsi şi se vor prinde de tine; voiêşte-le şi te vor păzi.
7. [39]Începătura înţelepciunii *[595/2]* — a cîştiga înţelepciune şi în tot cîştigul tău cîştigă înţelêgere.

8. Cearcă-o şi te va înălţa; cinstêşte-o, ca să te ia în braţe.

9. Şi să dea capului tău cununa cea binecuvîntată şi te va apăra cu cununa dăsfătăciunii[40].
10. Ascultă, fătul mieu, şi priimêşte cuvintele mêle şi se vor înmulţi anii vieţii tale, ca să-ţi fie multe căile vieţii.
11. Că te voiu învăţa căile înţelepciunii şi te voiu îndirepta spre alergarea cea direaptă.

12. Pre care, de vei umbla, nu se vor împiedeca urmele tale şi, de vei şi alerga, nu vei osteni.
13. Ţine-te după învăţătura mea şi nu te părăsi, păzêşte-o întru tine în viiaţa ta.

14. Pre calea celor necuraţi să nu mergi. Nu pofti căilor călcătorilor celor de lêge.[41]
15. Să nu mergi pren locul cela pre care se strîng oştile,

Versiunea modernă

tale.
23. Ca să umbli nădăjduind cu pace în toate căile tale, iar piciorul tău să nu se poticnească.

24. Căci, de te vei aşeza, fără frică vei fi, iar de vei adormi, dulce-ţi va fi somnul.

25. Şi nu te vei teme de frica ce va veni asupră[-ţi], nici de năvălirile necredincioşilor ce vin asupra ta.
26. Căci Domnul va fi în toate căile tale şi va rezema piciorul tău, ca să nu te clatini.

27. Nu te da în lături să-i faci bine celui lipsit, cînd mîna ta va avea [prilej] să ajute.

28. Nu zice: „Întoarce-te şi vino iară şi mîine [îţi] voi da!", de poţi să faci binele, căci nu ştii ce va aduce ziua de mîine.
29. Nu urzi rele împotriva prietenului tău care locuieşte la tine şi şi-a pus nădejdea în tine.
30. Nu iubi în zadar vrăjmăşia cu vreun om, ca să nu lucreze asupră-ţi vreun rău.

31. Nu-ţi agonisi ocările oamenilor răi, şi nici nu rîvni la căile lor.
32. Căci necurat este înaintea Domnului tot [omul] călcător de lege, iar între cei drepţi nu şade la sfat.
33. Blestemul Domnului în casele necredincioşilor, iar sălaşurile drepţilor se binecuvintează.
34. Domnul le stă-mpotrivă celor mîndri, iar celor smeriţi le dăruieşte har.
35. Slava cei înţelepţi o vor moşteni, iar cei necredincioşi au înălţat necinstea.

Capitolul al 4-lea

1. Ascultaţi, fiilor, învăţătura unui tată şi luaţi aminte să cunoaşteţi buna socotinţă.
2. Căci dar bun vă dăruiesc vouă, legea mea să nu o părăsiţi.
3. Căci şi eu i-am fost tatălui [meu] fiu ascultător şi drag în faţa maicii [mele],
4. Care mă învăţau şi ziceau: „Împlîntă-se cuvîntul nostru în inima ta! Păzeşte poruncile, nu [le] uita!

5. Agoniseşte înţelepciune, agoniseşte înţelegere; nu uita, nu trece cu vederea graiul gurii mele, nici nu te abate de la spusele gurii mele.
6. N-o părăsi şi se va ţine strîns de tine, îndrăgeşte-o şi te va păzi.
7. Începutul înţelepciunii [este] a dobîndi înţelepciunea şi în toată agoniseala ta agoniseşte înţelegere.
8. Îngrădeşte-o şi te va înălţa, cinsteşte-o, ca să te cuprindă-n braţe,

9. Ca să aşeze pe capul tău cunună de haruri şi cu cununa desfătării să te ocrotească."
10. Ascultă, fiule, şi primeşte ale mele cuvinte şi ţi se vor înmulţi anii vieţii tale, ca multe să fie şi căile vieţii tale.
11. Căci căile înţelepciunii te învăţ şi te îndrept spre cărări drepte.

12. Căci de vei umbla, nu ţi se vor împletici ţie paşii, iar de vei alerga, nu vei osteni.
13. Prinde-te de a mea învăţătură; n-o părăsi, ci păstrează-ţi-o, pentru viaţa ta.

14. În căile necredincioşilor să nu te duci, şi nici să nu rîvneşti la căile călcătorilor de lege.
15. În orice loc îşi vor aşeza tabăra, să nu te duci acolo,

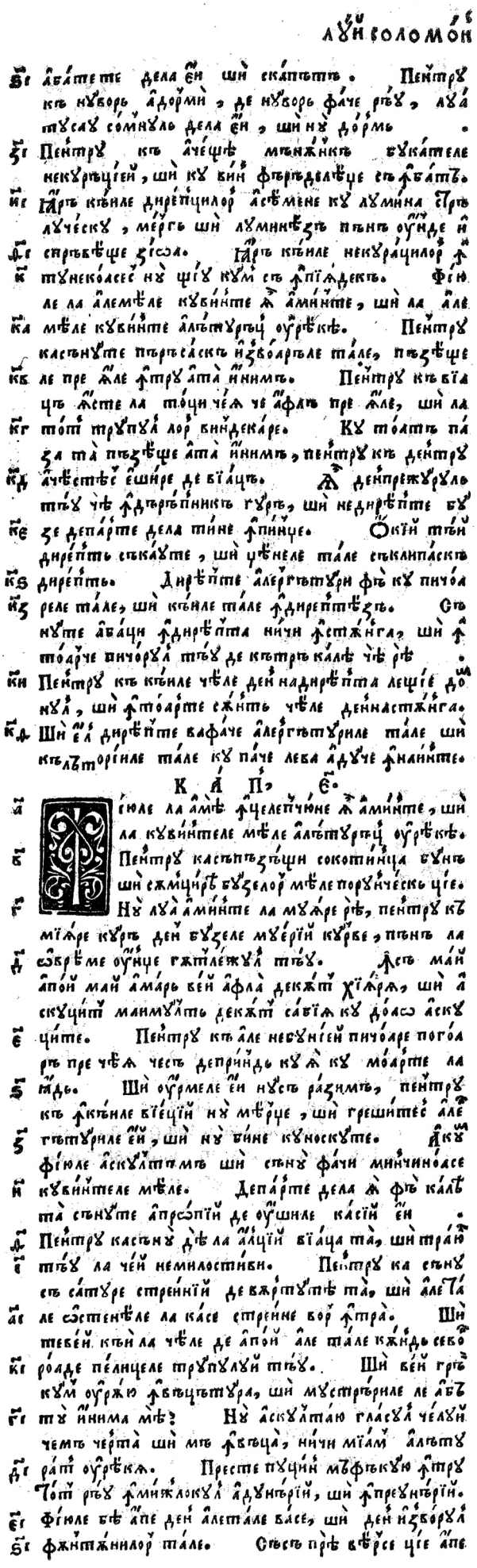

Biblia 1688, p. 431, col. 1

abate-te de la ei şi scapătă.

16. Pentru că nu vor adormi de nu vor face rău; luatu-s-au somnul de la ei şi nu dorm.

17. Pentru că aceştia mănîncă bucatele necurăţiei şi cu vin fără de lêge să îmbată.

18. Iară căile direpţilor asêmene cu lumina strălucescu, merg şi luminează pînă unde isprăvêşte zioa.

19. Iară căile necuraţilor întunecoase-s, nu ştiu cum să împiêdecă.

20. Fiiule, la ale mêle cuvinte ia aminte şi la ale mêle cuvinte alătură-ţi urêchea.

21. Pentru ca să nu te părăsască izvoarăle tale, păzêşte-le pre iale întru a ta inimă.

22. Pentru că viaţă iaste la toţi ceia ce află pre iale şi la tot trupul lor vindecare.

23. Cu toată paza ta păzêşte a ta inimă, pentru că dentru acêstea-s ieşire de viaţă.

24. Ia denprejurul tău cea îndărăpnică gură şi nedirêpte buze departe de la tine împinge.

25. Ochii tăi dirept să caute şi gênele tale să clipască direpte.

26. Dirêpte alergături fă cu picioarele tale şi căile tale îndireptează.

27. Să nu te abaţi în direapta, nici în stînga, şi întoarce piciorul tău de cătră calea cea rea.

28. Pentru că căile cêle den a direapta le ştie Domnul şi întoarte sînt cêle den a stînga.

29. Şi el dirêpte va face alergăturile tale şi călătoriile tale cu pace le va aduce înainte.

Cap 5

1. Fiiule, la a mea înţelepciune ia aminte şi la cuvintele mêle alătură-ţi urêchea,

2. Pentru ca să păzăşti socotinţa bună, şi sîmţirea buzelor mêle poruncesc ţie.

3. Nu lua aminte la muiêre rea, pentru că miêre cură den buzele muierii curve, pînă la o vrême unge gîtlejul tău,

4. Însă mai apoi mai amar vei afla decît hiêrea şi ascuţit mai mult decît sabiia cu doao ascuţite.

5. Pentru că ale nebuniei picioare pogoară pre ceia[4] ce să deprind cu ea cu moarte la iad.

6. Şi urmele ei nu să razimă, pentru că în căile vieţii nu mêrge; şi greşite-s alergăturile ei şi nu bine cunoscute.

7. Acum, fiiule, ascultă-mă şi să nu faci mincinoase cuvintele mêle.

8. Departe de la ea fă calea ta, să nu te apropii de uşile casii ei,

9. Pentru ca să nu dea la alţii viaţa ta şi traiul tău la cei nemilostivi;

10. Pentru ca să nu să sature streinii de vîrtutea ta şi ale tale ostenêle la case streine vor întra;

11. Şi te vei căi la cêle de apoi ale tale cînd se vor roade pieliţele trupului tău.

12. Şi vei grăi: „Cum urîiu învăţătura şi mustrările le abătu inima mea?

13. Nu ascultaiu glasul celui ce mă certa şi mă învăţa, nici mi-am alăturat urêchea.

14. Preste puţin mă făcuiu întru tot rău, în mijlocul adunării şi împreunării.”

15. Fiiule, bea ape den ale tale vase şi den izvorul fîntînilor tale.

16. Să să preavêrse ţie ape- /

Ms. 45, p. 501

Abate-te de la ei şi scapătă.

16. Pentru că nu vor adormi de nu vor face rău; luatu-s-au somnul de la ei şi nu dormu.
17. Pentru că aceştia mănîncă bucatele necurăţiei şi cu vin fără dă lège să îmbată.
18. Şi căile drepţilor de potriva luminei strălucesc, merg şi lumineadză pînă unde să isprăvêşte dzua.

19. Şi căile necuraţilor, întunecoase, nu ştiu cum să împiêdică.
20. Fiiule, la[29] ale mêle cuvinte ia aminte şi la ale mêle cuvinte[30] alătură a ta urêche.
21. Pentru ca să nu te părăsască izvoarăle *[501/2]* tale, păzêşte-le pre iale întru a ta inimă.

22. Pentru că viaţă iaste ⌊la toţi⌋ ceia ce află pre iale şi la tot trupul lor vindecare.
23. Cu toată paza păzêşte a ta inimă, pentru că dentru acêstea-s ieşiri de viaţă.

24. Ia de pregiur sine cea îndrăpnică gură şi buze[31] strîmbe departe de la tine împinge.
25. Ochii tăi drept să caute şi gênele tale să să plêce drept.
26. Drêpte alergături fă cu picioarele tale şi căile tale îndrepteadză.
27. Să nu te abaţi în a dreapta, nici în a stînga, şi întoarce al tău picior de către calea cea rea.
28. Pentru că căile cêle den a dreapta le ştie Dumnedzău şi răsfăţate sînt cêle den a stînga.

29. Şi el drêpte va face alergăturile tale şi mergăturile tale cu pace le va aduce înainte.

Cap 5

1. Fiiule, la ale mêle înţelepciuni ia aminte şi la cuvintele mêle alătură a ta urêche,

2. Pentru ca să păzeşti socotinţa bună, şi simţirea budzelor mêle porîncesc ţie.
3. ⌊Nu lua aminte la muiêre rea⌋, pentru că miêre cură den budzele muierii curve, carea pînă la o vrême unge gîltanul tău,
4. Însă mai apoi mai amar vei afla decît fiêrea şi ascuţit mai mult decît sabiia cu doao ascuţite.
5. Pentru că a nebuniei picioare pogoară pre ceia ci să dăprind cu ea cu moarte la iad.

6. Şi urmele ei nu să razămă, pentru că căile vieţii nu le mêrge; şi greşite-s alergăturile ei şi nu [32]cunoscute.

7. Acum, dară, fiiule, ascultă-mă şi nu nedovădite fă[33] cuvintele mêle.
8. Dăparte fă de la ea calea ta, să nu te apropii către uşile casei ei,
9. Pentru ca să nu întinză la alţii viaţa ta şi al tău trai la cei nemilostivi;
10. Pentru ca să nu să sature striinii de vîrtutea ta şi ale tale ostenêle la case striine vor întra;
11. Şi te vei căi la mai-apoile tale, cînd să vor roade pielîţele trupului tău.
12. Şi vei grăi: „Cum urîi învăţătura şi mustrările abătu inima mea?
13. Nu ascultai glasul celui ce mă certa şi mă învăţa, nici mi-am alăturat urêchea.

14. Preste puţîn mă făcui întru tot răul, întru mijlocul adunării şi împreunării."
15. Fiiule, bea ape dentru ale tale vase şi dentru ale tale fintîni izvoru.
16. Să ţi să preavêrse apele

Ms. 4389, p. 595-596

pre acoló să nu treci, ce să te fereşti de dînsele şi să te dai în laturi,
16. Că nu vor adormi pînă nu vor face rău; fugi-va somnul de la dînşii şi nu vor dormi.
17. Că aceia se hrănesc cu hrană necurată şi cu vin necurat se îmbată.
18. Iar căile celor direpţi trec luminînd ca focul şi luminează pînă se îndireptează zioa.

19. Iar căile celor necuraţi — întunecate, că nu ştiu de ce se împiêdecă.
20. Fiiule, ia aminte graiurile mêle şi adaoge urêchea ta în cuvintele mêle,
21. Ca să nu se împuţinêze izvoarăle tale, ce le păzêşte în inima ta.

22. Că viiaţă sînt celor ce le vor afla şi vor fi vindecare a tot trupul tău.
23. Inima ta să o păzeşti cu toată paza, că dentr-însele sînt ieşirile vieţii.

24. Leapădă de la tine gura cea strîmbă şi buzele cêle năcăjitoare fă-le să fie dăparte de tine.[42]
25. Ochii tăi să privească direpţ şi plehúpele ochilor tăi să clipească cêle dirêpte.
26. Cu picioarele tale fă alergare direaptă şi căile tale le îndireptează.
27. Nu te abate nici spre stînga, nici spre direapta, ce-ţi întoarce piciorul de pre calea cea rea.
28. [27.] Că căile direpţii[43] le ştie Domnul, iar cêle despre stînga sînt întoarte.

29. [27.] Deci tu fă alergarea ta direaptă şi umbletele tale le[44] va duce înainte cu pace.

Cap 5

1. [45]Fătul mieu, ia aminte înţelepciunea şi ada- *[596/1]* oge urêchea ta către cuvintele mêle,

2. Ca să păzeşti cugetul cel bun, că simţirea porîncesc ţie a buzelor mêle[46].
3. [2.] Nu lua aminte la muiêrea rea, [3.] că miêre pică den buzele muiêrii curve, carea puţinică vrême îndulcêşte grumazul tău,
4. Iar apoi vei afla mai amară decît fiêrea şi mai ascuţită decît paloşul cel de amîndoaoă părţile ascuţit.
5. Că picioarele nebuniei pogoară pre cei[47] se apropie[48] de dînsa cu moarte în iad

6. [5.] Şi urmele ei nu se întăresc.[49] [6.] Că nu umblă pre căile vieţii, şi alergările ei — curveşti şi neînţelêpte.
7. Deci acum, fiiule, ascultă-mă şi nu împinge cuvintele mêle.
8. Calea ta fă-o dăparte de dînsa şi să nu te apropii de uşa casii ei,
9. Ca nu cumva să dai altora viiaţa ta şi traiul tău celor ce sînt fără de milă;
10. Şi să nu se sature alţii de tăriia ta, iar ostenînţele tale să între în casele streinilor;
11. Şi mai apoi îţi va părea rău cînd se va glodi carnea trupului tău[50]
12. [11] Şi vei zice: [12.] „Pentru căci am urît învăţătura şi căci se-au ferit inima mea de mustrare?
13. Şi n-am ascultat glasul celui ce mă învăţa şi cum n-am alăturat urêchea mea către cela ce mă certa.

14. În puţinea vrême mă făcuiu rău tuturor ,pren mijlocul bisêricii şi al zborului."
15. Fătul mieu, bea apă den vasele tale şi den pîraiele fintînii tale.
16. Să se vêrse pre dăsupra ţie apele

Versiunea modernă

abate-te de la ei şi te strecoară.

16. Căci nu vor adormi, de nu vor face rău; luatu-s-a somnul de la ei şi nu pot să doarmă.
17. Căci aceştia se hrănesc cu bucatele necurăţiei şi cu vin nelegiuit se îmbată.
18. Iar căile drepţilor asemenea luminii strălucesc, merg şi luminează pînă se săvîrşeşte ziua.

19. Dar căile necredincioşilor [sînt] întunecate, nu ştiu cum de se poticnesc.
20. Fiule, ia aminte la cuvîntul meu şi la spusele mele pleacă-ţi urechea.
21. Ca să nu te părăsească izvoarele tale, păzeşte-le pe ele în inima ta.

22. Căci viaţă sînt tuturor celor ce le află şi la tot trupul lor tămăduire.
23. Cu toată veghea păzeşte a ta inimă, căci din acestea sînt ieşirile vieţii.

24. Înlătură de la tine gura întortocheată, iar buzele nedrepte departe de tine alungă-le.
25. Ochii tăi oblu să privească, iar genele tale să clipească drept.
26. Drepte cărări să faci cu picioarele tale, iar căile tale îndreptează-le.
27. Să nu te abaţi nici spre dreapta, nici spre stînga, ci întoarce-ţi piciorul de la calea cea rea.
28. Căci căile cele din dreapta le ştie Dumnezeu; şi întortocheate sînt cele din stînga.

29. Iar el drepte va face cărările tale, iar călătoriile tale cu pace le va călăuzi.

Capitolul al 5-lea

1. Fiule, la a mea înţelepciune ia aminte şi la cuvintele mele pleacă-ţi urechea,

2. Ca să păzeşti cugetarea bună, iar priceperea buzelor mele ţi-o poruncesc ţie.
3. Nu lua aminte la femeia netrebnică, fiindcă miere picură din buzele femeii curve, care, pînă la o vreme, unge gîtlejul tău,
4. Mai apoi însă mai amară decît fierea o vei afla şi ascuţită mai mult decît sabia cu două tăişuri.
5. Căci ale nebuniei picioare pe cei ce se slujesc de ea îi coboară cu moarte la iad.

6. Iar urmele ei nu se întăresc, căci în căile vieţii nu merg; şi alunecoase [sînt] cărările ei şi nu lesne de cunoscut.
7. Acum, aşadar, fiule, ascultă-mă şi să nu faci zadarnice ale mele cuvinte.
8. Îndepărtează de la ea calea ta, să nu te apropii de uşile caselor ei,
9. Ca să nu dai pe mîna altora viaţa ta şi traiul tău pe seama celor nemilostivi;
10. Ca să nu se umple străinii de a ta vîrtute, iar ostenelile tale în casele străinilor să nu intre;
11. Şi ca să nu te căieşti în zilele de pe urmă ale tale, cînd vor zdrobi carnea trupului tău.
12. Şi vei zice: „Cum de-am urît învăţătura şi cum mustrările le-a ocolit inima mea?
13. N-am auzit glasul celui care mă dojenea şi mă învăţa, nici n-am plecat urechea mea.

14. Mai-mai c-am ajuns în tot răul, în mijlocul adunării şi al soborului."
15. Fiule, bea apă dintr-ale tale vase şi din izvorul fîntînilor tale.
16. Reverse-ţi-se ţie apele

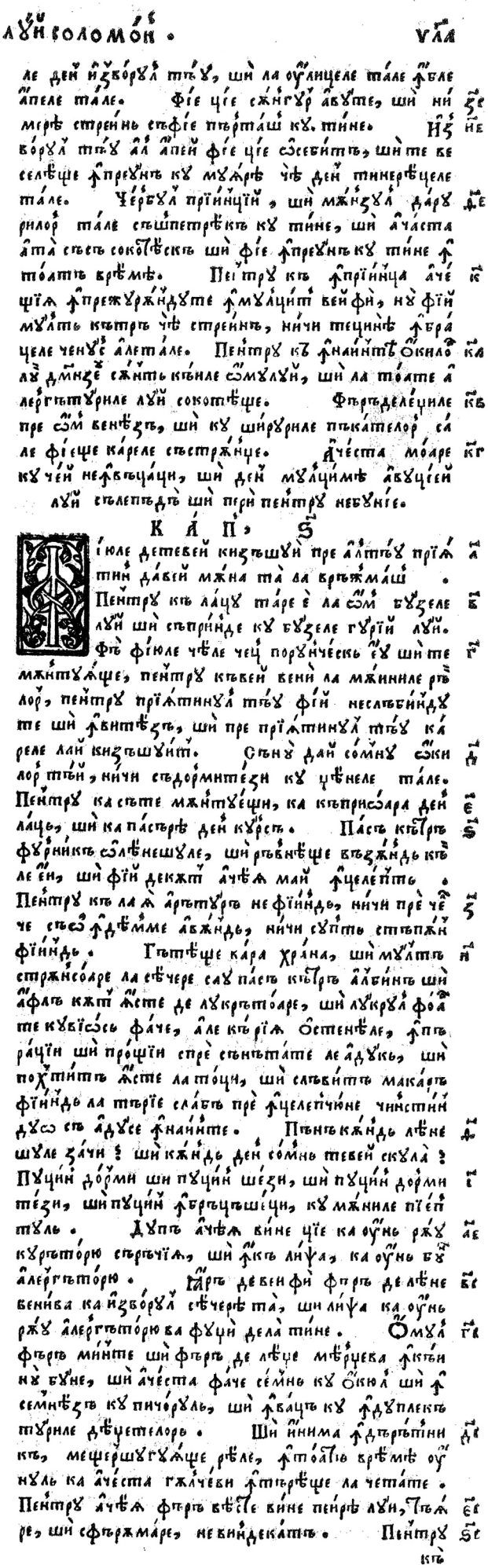

Biblia 1688, p. 431, col. 2

le den izvorul tău şi la ulițele tale îmble apele tale.

17. Fie ţie sîngur avute şi nimerea strein să fie părtaş cu tine.

18. Izvorul tău al apei fie ţie osebită şi te veselêşte împreună cu muiêrea cea den tinerêţele tale.

19. Cerbul priinţii şi mînzul darurilor tale să-şi petreacă cu tine şi aceasta a ta să să socotească; şi fie împreună cu tine în toată vrêmea.

20. Pentru că în priinţa aceştiia împrejurîndu-te, înmulţit vei fi. Nu fii mult cătră cea streină, nici te ţinea în braţele ce nu-s ale tale.

21. Pentru că înaintea ochilor lui Dumnezeu sînt căile omului şi la toate alergăturile lui socotêşte.

22. Fărădelegile pre om venează şi cu şirurile păcatelor sale fieştecarele să strînge.

23. Acesta moare cu cei neînvăţaţi şi den mulţimea avuţiei lui să lepădă şi pieri pentru nebunie.

Cap 6

1. Fiiule, de te vei chizăşui pre al tău priêtin, da-vei mîna ta la vrăjmaş,

2. Pentru că laţu tare e la om buzele lui şi să prinde cu buzele gurii lui.

3. Fă, fiiule, cêle ce-ţi poruncesc eu şi te mîntuiêşte, pentru că vei veni la mîinile răilor, pentru priêtinul tău. Fii neslăbindu-te şi învitează şi pre priêtinul tău carele l-ai chizăşuit.

4. Să nu dai somnu ochilor tăi, nici să dormitezi cu gênele tale,

5. Pentru ca să te mîntuieşti, ca căprioara den laţ şi ca pasărea den cursă.

6. Pasă cătră furnică, o, lêneşule, şi rîvnêşte văzînd căile ei şi fii decît acêea mai înţelept!

7. Pentru că, la ea arătură nefiind, nici pre cel ce să o îndêmne avînd, nici supt stăpîn fiind,

8. Gătêşte vara hrana şi multă strînsoare la sêcere. Sau pasă cătră albină şi află cît iaste de lucrătoare şi lucrul foarte cuvios face; ale căriia ostenêle împăraţii şi proştii spre sănătate le aduc şi pohtită iaste la toţi şi slăvită. Macară fiind la tărie slabă, pre înţelepciune cinstindu-o, să aduse înainte.

9. Pînă cînd, lêneşule, zaci? Şi cînd den somn te vei scula?

10. Puţin dormi şi puţin şezi şi puţin dormitezi şi puţin îmbrăţăşezi[5] cu mîinile pieptul.

11. După acêea vine ţie ca un rîu[6] curătoriu sărăciia şi încă lipsa ca un bun alergătoriu.

12. Iară de vei fi fără de lêne, veni-va ca izvorul sêcerea ta şi lipsa ca un rîu alergătoriu va fugi de la tine.

13. Omul fără minte şi fără de lêge mêrge-va în căi nu bune. Şi acesta face semn cu ochiul şi însemnează cu piciorul şi învaţă cu îndouplecăturile dêgetelor.

14. Şi inima îndărătnică meşterşuguiêşte rêle, în toată vrêmea unul ca acesta gîlcevi întărêşte la cetate.

15. Pentru acêea, fără vêste vine pieirea lui, tăiêre şi sfărîmare nevindecată.

16. Pentru

Ms. 45, p. 501-502

dentru al tău izvor şi la ale tale uleţe îmble ale tale ape.

17. Fie ţie sîngur avute *[502/1]* şi nimeni striin să fie părtaş cu tine.

18. Izvorul tău al apei fie ţie usăbit şi te veselêşte împreună cu muiêrea cea den tinerêţele tale.

19. Cerbul priinţei şi mîndzul alor tale haruri să-şi petreacă cu tine şi aceasta a ta să să socotească; şi fie împreună cu tine întru toată vrêmea.

20. Pentru că întru aceştiia priinţă împregiurîndu-te, înmulţit vei fi. Nu fii mult către cea striină, nice te ţinea întru braţele ce nu-s ale tale.

21. Pentru că înaintea ochilor lui Dumnedzău sînt căile omului şi la toate alergăturile lui socotêşte.

22. Fărădălegile pre om vînează şi cu şiragurile a păcatelor sale fieştecarele să strînge.

23. Acesta moare cu cei ne-nvăţaţi[34] şi dentru mulţimea avuţiei lui să lepădă şi pieri dentru fără-mintea.

Cap 6

1. Fiiule, dă vei închezăşui pre al tău priêten, da-vei mîna ta la vrăjmaş,

2. Pentru că laţ tare la om — ale lui budze şi să prinde cu budzele gurii lui.

3. Fă, fiiule, carele eu ţie porîncesc şi te mîntuiêşte, pentru că vei veni la mîinile rêlelor pentru al tău priêten. Nu fii slăbindu-te şi învitează şi pre priêtenul tău carele l-ai chezăşuit.

4. Să nu dai somnul la ochii tăi, nici să durmitezi cu gênele tale,

5. Pentru ca să te mîntuieşti, ca căprioara den laţuri şi ca pasărea den cursă.

6. Pasă către furnic, o, lênepşule, şi rîvnêşte vădzînd căile lui şi fii decît acela mai înţelept!

7. Pentru că, la acela arătură nefiind, nici pre cel ci să-l îndêmne avînd, nici supt stăpîn fiind,

8. Gătează vara hrana şi mult la sêcere face punerea. [Sau pasă către albină şi învaţă cum lucrătoare iaste şi lucrul foarte cuvios face; căriia ostenêlele şi împăraţii, şi proştii către sănătate le mănîncă, şi poftită iaste la toţi şi slăvită. Măcar fiind la tărie slabă, înţelepciunea cinstind, să aduse înainte.⌋

9. Pînă cînd, lênepşule, zaci? Şi cînd den somn te vei scula?

10. [35]Puţîn dormi şi puţîn şezi şi puţîn dormitezi şi puţin îmbrăţăşezi cu mîinile pieptul.

11. După acêea vine ţie ca răul călătoriul meseretatea şi încă şi lipsa ca un bun alergător.

12. ⌊Iară dă vei fi fără de lêne, veni-va ca izvorul sêcerea ta *[502/2]* şi lipsa ca un rău alergător va fugi den viine.⌋

13. Omul fără minte şi fără dă lêge mêrge-va căi nu bune. Şi acesta face semn cu ochiul şi însemneadză cu piciorul şi învaţă cu îndouplecăturile dêgetilor.

14. ⌊Şi⌋ inima îndrăpnică meşterşuguiêşte rêle întru toată vrêmea. Acesta gîlcevi întărêşte la cetate.

15. Pentru acêea, fără vêste vine pierirea lui, tăiêre şi sfărîmare nevindecată.

16. Pentru

Ms. 4389, p. 596

den izvorul tău şi pre căile tale să treacă apa ta.

17. Să le aibi tu însuţi şi nici un strein să nu fie cu tine părtaş.

18. Şi izvorul apei tale să fie al tău şi te veselêşte cu muiêrea cea den tinerêţele tale.

19. Cerbul dragostei şi mînzul milelor tale să vorbească cu tine şi a ta să umble după tine; şi să fie cu tine în toată vrêmea.[51]

20. [19.] Că, petrecînd în dragostea aceştiia, înmulţit vei fi. [20.] Nu fii mult cei streine, nici să fii apucat în braţele ceiia ce nu iaste a ta.

21. [52]Că înaintea Domnului (sînt) căile bărbatului şi toate alergările lui le privêşte.

22. Că pre bărbat îl vinează călcările cêle de lêge şi fieştecine se strînge cu legăturile păcatelor sale.

23. Acesta se va sfîrşi cu cei neînvăţaţi şi se va lepăda den mulţimea vieţii sale şi va pieri pentru nebunie.

Cap 6

1. Fiiule, deaca te bagi chiezaş pentru priêtenul tău, mîna ta o vei da vrăjmaşului,[53]

2. Că tare cursă *[596/2]* iaste omului gura sa şi se leagă cu buzele gurii sale.

3. Fă, făţul mieu, cêle ce porîncesc eu ţie şi te vei mîntui, că mergi în mîna celor răi, pentru priêtenul tău. Ce fii neslăbindu-te şi mînie pre priêtenul tău pentru care eşti chiezaş.

4. Să nu dai ochilor tăi somn, nici să aţipeşti cu plehúpele ochilor tăi,

5. Ca să te mîntuieşti, ca căprioara den cursă şi ca pasărea den clucsă.

6. Pasă către furnică, o, lenivoase, şi rîvnêşte văzînd căile ei şi fii mai înţelept decît dînsa!

7. Că acêea, neavînd cîştig, nici n-are cine să o îndêmne, nici iaste supt stăpîn,

8. [7.] [54]Iar în vrêmea secerişului ea-şi gătêşte hrană şi face vara multă gătire. [8.] [Sau pasă la albină şi te învaţă, că iaste cîştigătoare şi face cîştig foarte de cinste; a căriia osteneală o adaog împăraţii şi prostimea către sănătate şi iaste tuturor dragă şi slăvită. Şi, măcară de şi iaste den vîrtute slabă, iar cu înţelepciunea ea iaste cinstită înaintea tuturor.] [55]

9. [56]Pînă cînd vei zăcea, o, lenivoase, şi cînd te vei scula den somn?

10. Vei dormi puţinel şi vei şădea puţinel, vei aţipi puţinel şi vei[57] cuprinde-ţi pieptul puţinel cu mîinile,[58]

11. Iar apoi îţi va veni sărăciia asupră ca un călător rău şi lipsa alergînd ca un alergător bun.

12. [11.] Iar de nu vei fi lenivos, veni-va secerişul tău ca un izvor şi sărăciia se va duce de la tine ca un călător rău.

13. [12.] Omul nebun şi călcător de lêge va mêrge în căi nu bune; [13.] şi acela iaste cela ce face cu ochiul şi bate cu piciorul şi învaţă cu dêgetul sêmne.

14. Inima cea întoartă în toată vrêmea lucrează rău, şi unul ca acesta gîlceavă întărêşte cetăţii.

15. Pentr-acêea, curînd va veni piericiunea lui, tăiêre şi sfărîmare fără vindecare.

16. Căci

Versiunea modernă

din al tău izvor şi către pieţele tale străbată ale tale pîrîuri.

17. Doar tu să le ai în stăpînire şi nimeni străin să nu fie părtaş alături de tine.

18. Izvorul apei tale să-ţi fie ţie numai al tău şi te veseleşte alături de femeia [pe care o ai] din tinereţile tale.

19. Cerboaică a dragostei şi căprioară a harurilor tale, [aceea] petreacă cu tine şi cea care este a ta a ta să se socotească; şi să fie împreună cu tine în toată vremea.

20. Căci cu a ei dragoste împreună petrecînd, înmulţit vei fi. Nu fi mult cu cea străină şi nici nu te lăsa cuprins de braţele celei care nu este a ta.

21. Căci dinaintea ochilor lui Dumnezeu sînt căile bărbatului şi spre toate cărările lui ţintă priveşte.

22. Fărădelegile pe bărbat îl vînează şi cu funiile păcatelor sale fiecare se strînge.

23. Unul ca acesta sfîrşeşte cu cei neînvăţaţi, iar de mulţimea agoniselii lui de-o viaţă a fost azvîrlit departe şi a pierit din pricina nebuniei [lui].

Capitolul al 6-lea

1. Fiule, de te vei pune chezaş pentru al tău prieten, da-vei mîna ta vrăjmaşului,

2. Căci cursă tare îi [sînt] omului buzele lui şi se prinde în laţul buzelor gurii lui.

3. Fiule, fă cele ce-ţi poruncesc eu şi fă-te scăpat. Căci ajungi pe mîinile celor răi din pricina prietenului tău. Fii neînduplecat şi stîrneşte-l pe prietenul tău pentru care te-ai pus chezaş.

4. Să nu dai somn ochilor tăi, nici să nu aţipeşti cu genele tale,

5. Ca să scapi, ca o căprioară din cursă şi ca o pasăre din laţ.

6. Du-te la furnică, o, leneşule, şi sîrguieşte văzînd căile ei şi fă-te mai înţelept decît ea!

7. Căci ea, arătură neavînd în stăpînire, nici pe vreunul care s-o silească [la muncă], nici sub stăpîn fiind,

8. Îşi pregăteşte vara hrana şi-şi face multă strînsură la seceriş. Sau du-te la albină şi învaţă cît de lucrătoare este şi lucrul cu cîtă sfinţenie şi-l face. De ale ei osteneli şi împăraţi, şi oameni de rînd se folosesc spre sănătate şi rîvnită este de toţi şi plină de slavă. Cu toate că la putere-i firavă, înţelepciunea preţuind, a ajuns în frunte.

9. Pînă cînd, leneşule, zaci? Şi cînd din somn ai să te scoli?

10. Puţin dormi, puţin şezi, puţin aţipeşti şi puţin stai cu mîinile încrucişate.

11. Apoi vine asupră-ţi, ca un rău tovarăş de drum, sărăcia, iar nevoia — ca un bun alergător.

12. Iar dacă nu vei fi leneş, veni-va ca izvorul secerişul tău, iar nevoia, ca un rău alergător, de la sine va fugi departe.

13. Bărbatul nechibzuit şi călcător de lege umblă în căi nu bune. Acesta face semne cu ochiul, bate din picior şi învaţă ameninţînd cu degetul.

14. Şi, cu inima strîmbă, urzeşte rele în toată vremea. Unul ca acesta tulburări dospeşte-n cetate.

15. De aceea, fără de veste vine pieirea lui, tăierea şi zdrobirea fără de vindecare.

16. Fiindcă

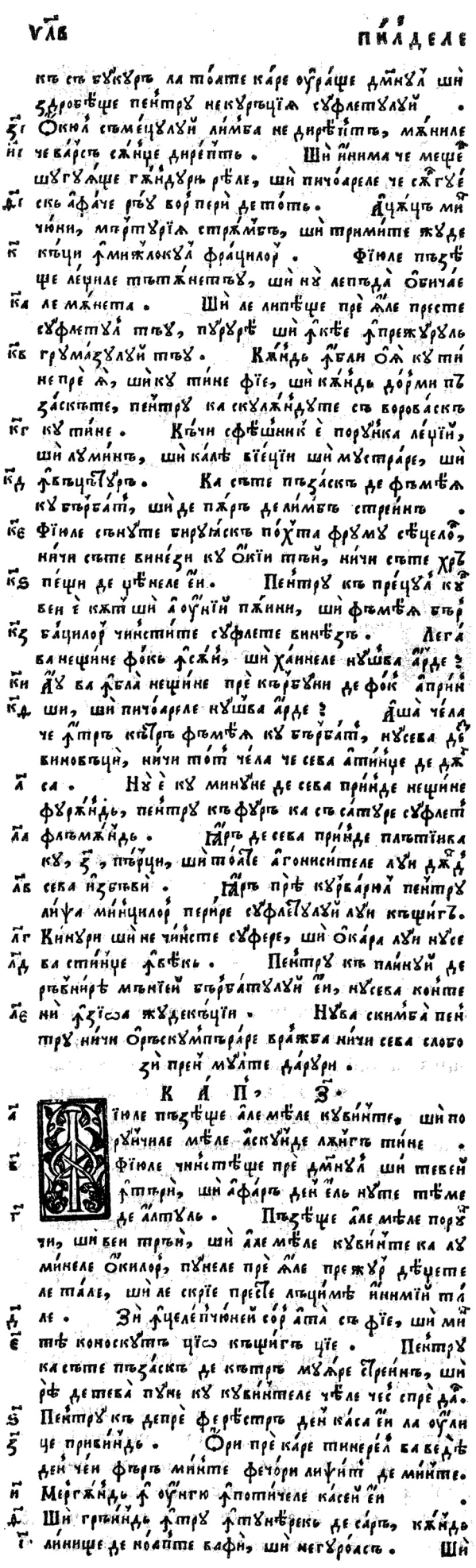

Biblia 1688, p. 432, col. 1

că să bucură la toate care uraşte Domnul şi zdrobêşte pentru necurăţiia sufletului.

17. Ochiul sămeţului, limba nedireaptă, mînile ce varsă sînge direpţ

18. Şi inima ce meşterşuguiêşte gînduri rêle şi picioarele ce sîrguiesc a face rău vor pieri de tot.

19. Aţiţă minciuni mărturiia strîmbă şi trimite judecăţi în mijlocul fraţilor.

20. Fiiule, păzêşte legile tătîne-tău şi nu lepăda obiceaiele mîne-ta,

21. Şi le lipêşte pre iale preste sufletul tău pururea şi închêie împrejurul grumazului tău.

22. Cînd îmbli, o ia cu tine pre ea şi cu tine fie şi, cînd dormi, păzască-te, pentru ca, sculîndu-te, să vorovască cu tine.

23. Căci sfêşnic e porunca legii, şi lumină, şi calea vieţii, şi mustrare, şi învăţătură,

24. Ca să te păzască de fămêia cu bărbat şi de pîră de limbă streină.

25. Fiiule, să nu te biruiască pohta frumusêţelor, nici să te vinezi cu ochii tăi, nici să te hrăneşti de gênele ei.

26. Pentru că preţul curvei e cît şi a unii pîini, şi fămêia bărbaţilor cinstite suflete vinează.

27. Lega-va neştine foc în sîn şi hainele nu-şi va arde?

28. Au va îmbla neştine pre cărbuni de foc aprinşi şi picioarele nu-şi va arde?

29. Aşa. cela ce întră cătră fămêia cu bărbat nu se va dezvinovăţi, nici tot cela ce se va atinge de dînsa.

30. Nu e cu minune de se va prinde neştine furînd, pentru că fură ca să sature suflet flămînd;

31. Iară de se va prinde, plăti-i-va cu 7 părţi şi, toate agonisitele lui dînd, se va izbăvi.

32. Iară preacurvariul, pentru lipsa minţilor, pierire sufletului lui cîştigă.

33. Chinuri şi necinste sufere şi ocara lui nu se va stinge în veac.

34. Pentru că plinu-i de rîvnirea mîniei bărbatului ei, nu se va conteni în zioa judecăţii.

35. Nu va schimba pentru nici o răscumpărare vrajba, nici se va slobozi pren multe daruri.

Cap 7

1. Fiiule, păzêşte ale mêle cuvinte şi poruncile mêle ascunde lîngă tine.

2. Fiiule, cinstêşte pre Domnul şi te vei întări, şi afară den el nu te tême de altul.

3. Păzêşte ale mêle porunci şi vei trăi, şi ale mêle cuvinte ca luminele ochilor. Pune-le pre iale prejur dêgetele tale şi le scrie preste lăţimea inimii tale.

4. Zi înţelepciunei sor a ta să fie şi mintea conoscută ţi-o cîştigă ţie,

5. Pentru ca să te păzască de cătră muiêre streină şi rea, de te va pune cu cuvintele cêle ce-s spre dar.

6. Pentru că, de pre fereastră, den casa ei, la uliţe privind,

7. Ori pre care tinerel va vedea den cei fără minte feciori lipsit de minte

8. Mergînd în unghiu în poticele casei ei,

9. Şi grăind întru întunêrec de sară, cînd linişte de noapte va fi şi neguroasă,

10. Şi /

Ms. 45, p. 502-503

că să bucură la toate carele uraşte Domnul şi să va zdrobi pentru necurăţiia sufletului.

17. Ochiul sămăţului, limba strîmbă, mîinele ce varsă sînge drept
18. Şi inima ce meşterşuguiêşte gînduri rêle şi picioarele ce sîrguiesc a face rău vor pieri de tot⌋.
19. Aţîţa-va minciuni mărturiia strîmbă şi trimitea judêţe între mijlocul fraţilor.
20. Fiiule, păzêşte legile tătîne-tău şi nu lepăda obicêiele mîne-ta,
21. Şi-i lipêşte pre iale preste sufletul tău pururea şi le lanţujaşte prejur grumazul tău.
22. Cînd îmbli, ia-o cu tine pre ea şi cu tine fie, şi dacă dormi, păzească-te, pentru ca, sculîndu-te, să vorovască cu tine.
23. Căci luminător — porînca legii, şi lumină, şi calea vieţii, şi mustrare, şi învăţătură,

24. Ca să te păzească de fămêie măritată şi de pîră a limbă striină.
25. ⌊Fiiule, să nu te biruiască pofta frîmseţilor, nici să te vînezi cu ai tăi ochi, nici să te apuci de cătră ale ei gêne.
26. Pentru că preţul curvei — cîtu-i şi a unii pîini, şi fămêia bărbaţilor cinstite suflete vîneadză.
27. Lega-va cineva foc în sîn şi hainele nu-şi va arde?
28. Au va umbla neştine pre cărbuni aprinşi de foc şi picioarele nu-şi va arde?
29. Aşa, cela ce au întrat cătră fămêie cu bărbat nu să va dăzvinovăţi, nici tot cela ci să va atinge de însă.

30. Nu-i minunat de să va prinde neştine furînd, pentru că fură ca să sature suflet flămînd;
31. Iară de să va prinde, plăti-va cu şapte părţi şi toate agonisitele lui dînd, va mîntui pre sine.

32. Iară preacurvariul, pentru lipsa minţilor, pierire sufletului lui cîştigă.
33. Chinuri şi necinste sufere şi ocara lui nu să va stinge în vac.
34. Pentru că plin ii dă rîvnirea mîniei *[503/1]* bărbatul ei, nu să va conteni întru dzua judeţului.

35. Nu va primeni pentru nici o răscumpărare vrajba, nici să va slobodzi pren multe daruri.

Cap 7

1. Fiiule, păzêşte ale mêle cuvinte şi porîncele mêle ascunde lîngă tine.

2. ⌊Fiiule, cinstêşte pre Domnul şi te vei întări, şi afară den el nu te tême de altul.⌋

3. Păzêşte ale mêle porînci şi vei trăi şi ale mêle cuvinte — ca luminile ochilor. Pune-le pre iale pregiur ale tale dêgete şi le scrie preste lăţimea inemei tale.

4. Zi înţelepciunei ca soru-ta să fie şi mintea cunoscută cîştigă ţie,
5. Pentru ca să te cruţe de cătră muiêre striină şi rea, dă te va cu cuvinte cêle spre dar pune.

6. Pentru că, de pre fereastră, dentru casa ei, la uliţe privind,
7. Pre carele va vedea dentru cei fără minte ficiori tinerel lipsit de crieri
8. Mergînd în unghiu întru potecile casei ei
9. [8.] Şi grăind, [9.] întru întunêrec de sară, cînd linişte de noapte va fi şi neguroasă[36],
10. Şi

Ms. 4389, p. 596-597

se bucură de toate cêle ce uraşte Dumnezeu şi se va sfărîma pentru necurăţirea sufletului.

17. Ochiul cel năcăjitor, limba cea nedireaptă şi mîinile cêle ce varsă sînge direpţ,
18. Inima cêea ce lucrează cugete rêle şi picioarele cêle ce se nevoiesc să facă rău să se dăzrădăcinêze.[59]
19. Mărturiia cea nedireaptă aţîţă minciunile şi samănă jude- *[597/1]* căţi pren mijlocul fraţilor.
20. Fătul mieu, păzêşte poruncile tătîne-tău şi învăţăturile mîne-ta nu le împinge în laturi,
21. Ce le leagă în toată vrêmea de sufletul tău şi le înfăşură prejur grumazii tăi.
22. Cînd vei umbla, du-le cu tine; şi cînd vei dormi, să te păzească şi, sculîndu-te, să vorbească cu tine.

23. Că sfêştnic (iaste)[60] porunca legii şi lumină şi cale de viiaţă, [24.] mustrare şi învăţătură,

24. Ca să te păzească de muiêrea cu bărbat şi de pîra limbii celui strein.
25. Fătul mieu, să nu te biruiască pofta frumsêţelor cei streine, nici să nu fii vînat de ochii, nici să fii răpit de gênele ei.
26. Că preţul curvei iaste ca al unii pîini, iar muiêrea vinează sufletele bărbaţilor celor de cinste.
27. Dară de va lega cinevaşi foc în sîn, dară au nu-şi va arde hainele?
28. Sau de va călca cinevaşi pre cărbuni de foc aprinşi, au doară nu se va arde la picior?[61]
29. Aşa şi cela ce va întra la muiêrea cu bărbat nu va fi fără de caznă, nici cela ce se va lipi de dînsa.

30. Nu iaste minune de va cădea cinevaşi în furtişag, că fură ca să sature sufletul său cel flămînd.
31. Şi, de va şi cădea, va da de şapte ori pre atîta şi se va răscumpăra şi, dînd tot ce va avea, se va mîntui.

32. Iar cel preacurvar, pentru lipsa minţii sale, face piericiune sufletului său
33. Şi rabdă dureri şi dosăzi şi mustrările lui nu vor mai pieri în veac.
34. Că bărbatul ei iaste plin de rîmnirea urgisirei şi în zioa judecăţii nu-l va cruţa.

35. Şi nici cu o plată nu va putea să schimbe vrăjmăşiia, nici se va dăzlega pentru multe daruri.

Cap 7

1. Fătul mieu, păzêşte cuvintele mêle şi porîncile mêle le ascunde întru tine.[62]

2. Fiiule, cinstêşte pre Domnul şi te vei întări; şi fără decît de dînsul, de alt de nimini să nu te temi.

3. [2.] Păzêşte poruncile mêle şi vei trăi şi cuvintele mêle — ca luminile ochilor tăi. [3.] Înfăşură-le împrejurul dêgetului tău şi le scrie pe tablele inimii tale.
4. Şi zi că înţelepciunea-ţi iaste sor, iar socotinţa o fă că-ţi iaste ştiută[63],
5. Ca să te păzească de muiêrea streină şi hicleană. [6.] Că de va începe a te momi *[597/2]* cu cuvinte bune,
6. Căutînd pre fereastra ei pre cale,

7. [6.] Ca doară de va vedea pre cinevaşi den feciorii cei nebuni,[64] [7.] pre vreun voinic lipsit de minte
8. [7.] Trecînd pren unghiul[65] răspîntiei casei ei
9. [8.] Şi să grăiască în seara cea întunecată, [9.] cînd va fi răpaosul nopţii şi al întunêrecului,
10. Iară

Versiunea modernă

se bucură de toate cele pe care le urăşte Domnul şi va fi zdrobit din pricina necurăţiei sufletului [lui].

17. Ochiul celui trufaş, limba nedreaptă, mîinile ce varsă sînge nevinovat
18. Şi inima ce urzeşte meşteşugiri rele şi picioarele ce zoresc a face răul cu totul vor pieri.
19. Aţîţă minciuni martorul nedrept şi trimite judecăţi în mijlocul fraţilor.
20. Fiule, păzeşte legile tatălui tău şi nu lepăda rînduielile maicii tale,
21. Ci leagă-ţi-le de suflet de-a pururi şi înfăşoară-ţi-le împrejurul grumazului tău.
22. Cînd umbli, ia-o alături şi cu tine să fie, iar cînd dormi, să-ţi stea de veghe, pentru ca, atunci cînd te vei trezi, să vorbească cu tine.
23. Că făclie [este] porunca legii, şi lumină, şi cale a vieţii, şi mustrare, şi învăţătură,

24. Ca să te păzească de femeia măritată şi de pîra limbii străine.
25. Fiule, să nu te biruiască a frumuseţii poftă, nici nu te lăsa prins în cursa ochilor tăi, nici nu te lăsa înhăţat de genele ei.
26. Căci preţul curvei e cît al unei pîini, dar femeia [curvă] ale bărbaţilor suflete scumpe vînează.
27. Oare-şi va lega cineva foc în sîn şi hainele nu-şi va arde?
28. Sau va păşi cineva pe cărbuni de foc şi picioarele nu-şi va arde?
29. Aşa, cel ce intră la femeia măritată nu se va dezvinovăţi, nici tot cel ce se atinge de ea.

30. Nu-i de mirare de este prins careva furînd, căci fură ca să sature un suflet flămînd.
31. Şi, dacă-i prins, va plăti îndărăt de şapte ori şi, toată agoniseala lui dînd, se va izbăvi pe sine.

32. Preacurvarul însă, pentru lipsa lui de minte, pieire sufletului său îşi agoniseşte.
33. Necazuri şi necinste suferă, iar ocara lui nu se va şterge în veac.
34. Căci plină de gelozie este mînia bărbatului ei, nu[-l] va cruţa în ziua judecăţii.

35. Nu-şi va da vrajba la schimb pentru nici o răscumpărare, nici nu se va risipi cu multe daruri.

Capitolul al 7-lea

1. Fiule, păzeşte cuvintele mele şi poruncile mele ţine-le-n taină la tine.

2. Fiule, cinsteşte pe Domnul şi te vei întări şi, afară de el, nu te teme de altul.

3. Păzeşte ale mele porunci şi vei trăi, iar cuvintele mele ca pe lumina ochilor. Şi pune-le pe ele împrejurul degetelor tale şi le scrie pe de-a latul inimii tale.

4. Spune că înţelepciunea sora ta este, iar chibzuinţa ţi-o cîştigă prietenă,
5. Ca să te păzească de femeia străină şi vicleană, de va fi să te îmbrobodească prin cuvinte ademenitoare.

6. Căci, de la fereastră din casa ei la uliţe privind,

7. De va fi văzînd între cei nechibzuiţi băieţandri pe vreun flăcău lipsit de minte
8. Mergînd pe cale, pe la colţul casei ei,
9. Şi grăind în întunericul serii, cînd liniştea nopţii şi-a beznei se lasă,
10. Femeia

Biblia 1688, p. 432, col. 2

muiêrea-l tímpină pre el, chip avînd curvăsc, carea face a zbura inimile tinerilor,

11. Şi răsfăţată iaste şi nestîmpărată, şi în casă nu să aşază picioarele ei.

12. Pentru că oareşicîtă vrême afară să dezmiardă şi cîtăva vrême în uliţă pren tot unghiul pîndêşte.

13. După acêea, apucîndu-se, sărutắ pre el şi cu obraz fără de ruşine zise lui:

14. „Jîrtvă de pace îmi iaste, astăzi dau rugile mêle.

15. Pentru acêea am ieşit întru întimpinarea ta, poftind a ta faţă, aflatu-te-am.

16. Cu făşuri am întinsu patul mieu, cu aşternuturi am aşternut, de cêle de la Eghípet.

17. Am stropit stratul mieu cu şofran şi casa mea cu scorţişoare.

18. Vino şi să ne desfătăm cu iuboste pînă la mînecate, vino şi cu dragoste să ne tăvălim.

19. Pentru că nu iaste bărbatul mieu acasă, s-au dus cale delungată.

20. Legătură de argint luînd în mînile lui, pren zile multe se va întoarce la casa lui."

21. Şi-l rătăci pre el cu multă voroavă şi cu laţurile cêle de la buze scăpătă-l pre el.

22. Şi el urmá ei zburîndu-se şi ca un bou la giunghiêre să aduce şi ca un cîine la legătură,

23. Sau ca un cerbu cu săgeata rănindu-se la ficat, şi sîrguiêşte ca pasărea la laţ, neştiind că pentru suflet aleargă.

24. Acum, dară, fiiule, ascultă-mă şi ia aminte cuvintelor gurii mêle.

25. Să nu se abată la căile ei inima ta şi să nu te rătăceşti în drumurile ei. Pentru că pre mulţi, rănind, i-au surpat

26. Şi nenumăraţi sînt pre carei au omorît.

27. Căile iadului e casa ei, pogorîndu la cămările morţii.

Cap 8

1. Pentru acêea, tu înţelepciunea mărturisêşte, ca mintea să te asculte

2. Pentru că pre cêle înalte vîrfări iaste şi în mijlocul cărărilor stă.

3. Şi lîngă porţile silnicilor dvorêşte şi la întrări să laudă.

4. „Pre voi, o, oamenilor, vă rog şi slobozescu al mieu glas fiilor oamenilor.

5. Gîndiţi, cei fără răutate, măiestriia, şi cei neînvăţaţi, însemnaţi la inimă.

6. Ascultaţi-mă, că cuvioase voiu grăi şi voiu scoate den buze dirêpte.

7. Că adevărul va cerceta gîtlejul mieu şi urîte sînt înaintea mea buzele mincinoase.

8. Cu direptate-s toate graiurile gurii mêle, nimică fiind întru iale strîmbu, nice încîlcit.

9. Toate-s înaintea celor ce pricep şi dirêpte celor ce află cunoştinţa.

10. Luaţi învăţătură, şi nu argint, şi minte mai multă decît aur lămurit. Şi luaţi simţiri decît aur curat.

11. Pentru că mai bună e înţelepciunea decît pietrile cêle scumpe şi tot cinstitul nu iaste vrêdnec ei.

12. Eu, înţelepciunea[7], sălăşluiiu sfa- //

Ms. 45, p. 503

muiêrea îl timpinắ pre el, chip avînd curvăsc, carea face a tinereilor a zbura inimile,

11. Şi răsfăţată iaste şi neoprită, şi în casă să nu să aşaze picioarele ei.

12. Pentru că oareşicîtă vrême afară să dăzmiardă şi oarecîtă vrême în uliţă pren tot unghiul leşuiêşte.

13. După acêea, apucîndu-să, îl sărutắ pre el şi cu faţă fără de obraz ii dzise lui:

14. „Jirtvă de pace iaste mie, astădzi dau rugile mêle.

15. Pentru acêea am ieşit întru tîmpinarea ta, poftind a ta faţă, aflatu-te-am.

16. Cu mirosuri topii patul mieu, cu aşternuturi am aşternut, de cêle de la Éghiptu.

17. Rîurai stratul mieu cu şofran şi casa mea cu scorţişoară.

18. Vino şi să ne dăsfătăm cu priinţa pînă la mînecat, vino şi să ne tăvălim cu dragoste.

19. Pentru că nu iaste bărbatu-mieu acasă, mers-au cale îndălungată.

20. Legătură de argint luînd în mîinele lui, pren dzile multe să va întoarce la casa lui."

21. Şi-l rătăci pre el cu multă vorbă şi cu laţurile cêle de la budze îl scăpătă pre el.

22. Şi el urmă ei zburîndu-să şi ca un bou la junghêre să aduce şi ca un cîine la legături,

23. Sau ca un cerb cu săgeata rănindu-să la plemînă, şi grăbêşte ca pasărea la laţ, neştiind cum pentru suflet aleargă.

24. Acum, dară, fiiule, ascultă-mă *[503/2]* şi ia aminte cuvintelor gurii mêle.

25. Să nu să abată la căile ei inima ta şi să nu te rătăceşti întru drumurile ei. Pentru că pre mulţi, rănind, i-au oborît

26. Şi nenumăraţi sînt pre carii i-au omorît.

27. Căile iadului — casa ei, pogorînd la cămările morţii.

Cap 8

1. Pentru acêea, tu înţelepciunea mărturisêşte, pentru ca mintea să te asculte;

2. Pentru că pre cêle înalte vîrvuri iaste şi întru mijlocul cărărilor stă.

3. Şi[37] lîngă porţile sîlnicilor[38] apropie cu şedêrea şi la întrări să laudă.

4. „Pre voi, o, oamenilor, vă rog şi slóboz al mieu glas fiilor oamenilor.

5. Gîndiţi, nerăii, ştiinţa de toate, şi cei ne-nvăţaţi, însemnaţi la inimă.

6. Ascultaţi-mă, pentru că cuvioase voi grăi şi voi scoate den budze drêpte.

7. Căci adevăr va cerceta guşterul mieu şi urîte-s înaintea mea budzele minciunoase.

8. Cu dreptate-s toate graiurile gurii mêle, nimic întru iale strîmb, nici încîlcit.

9. Toate-s înaintea celor ce pricep şi drêpte celora ce află har.

10. [39]Luaţi învăţătură, şi nu argint, şi minte mai mult decît aur lămurit. ⌊Şi luaţi mai bine simţiri, decît aur curat.⌋

11. Pentru că mai bună-i înţelepciunea decît pietrile scumpe şi tot cinstitul nu iaste vrêdnic de însă.

12. Eu, înţelepciunea, sălăşluii sfatul,

Ms. 4389, p. 597-598

muiêrea-i va ieşi înainte, avînd chip de curvă, carea face de zboară inimile celor tineri,

11. Şi iaste răsfăţată şi fără de saţiu, şi în casă sînt picioarele ei fără de stîmpărare.

12. Oarecîtă vrême se primblă pre afară, oarecîtă vrême pre la răspîntii şi în tot unghiul vinează.

13. Iar apoi, apucîndu-l, îl va săruta şi va zice cătră dînsul cu obraz neruşinos:

14. „Astăzi iaste mie jărtva cea de pace şi voiu să dau rugăciunile mêle.

15. Pentr-acêea am ieşit întru întîmpinarea ta şi, poftind faţa ta, te-am aflat.[66]

16. Patul mieu l-am întins cu funi şi l-am aşternut cu doaoă rînduri de covoară de la Eghípet[67].

17. Cămara mea o am presărat cu şofran şi casa mea cu scorţişoară.

18. Ce vino să ne îndulcim pînă dimineaţă, vino să ne îndulcim de dragostea poftei.

19. Că bărbatul mieu nu iaste acasă, ce se-au dus într-o cale dăparte.

20. Şi au luat bani dăstui cu dînsul şi după multe zile se va întoarce acasă-şi."

21. Şi cu multe vorbe l-au înşălat şi-l duse în curvie cu cursele[68] buzelor ei.

22. Iar el, îndată mergînd după dînsa, se aduce ca un bou spre junghiêre şi ca un cîine în provaz,[69]

23. Sau ca un cerb răpit de sîgeată pren plîmîni, şi se grăbêşte ca pasărea la laţ şi nu ştie că aleargă pentru suflet.

24. Deci acum, fătul mieu, ascultă-mă şi ia aminte graiurile gurii mêle.

25. Să nu se abată inima ta în căile ei şi să[70] nu rătăceşti în potecile ei. [26.] Că pre mulţi, rănindu-i, i-au surpat

26. Şi n-au număr pre cîţi au ucis ea.

27. Căile iadului — casa ei, carea pogoară în comorîle[71] morţii.

Cap 8

1. Drept acêea, mărturisêşte tu înţelepciunea, şi să te asculte înţelepciunea.[72]

2. Că în vîrfurile cêle nalte iaste şi stă pren mijlocul cărărilor.

3. Şi şade în porţile celor putêrnici şi întru întrări se cîntă.

4. „Pre voi vă rog, o, oamenilor, şi glasul mieu îl dau feciorilor oa- *[598/1]* menilor.

5. Înţelêgeţi, cei fără de răotate, meşteşug, şi cei neînvăţaţi, alăturaţi inima.

6. Ascultaţi-mă, că voiu zice cêle prea de cinste şi voiu scoate den buzele mêle cêle dirêpte.

7. Că grumazul mieu se-au învăţat adeverinţei şi buzele cêle înşălătoare sînt urîte înaintea mea.

8. Toate cuvintele gurii mêle sînt cu direptate şi nimic nu iaste într-însele[73] strîmb, nici întort.

9. Toate sînt dirêpte înaintea celor ce înţeleg şi celor ce au aflat pricêperea.

10. [74]Priimiţi învăţătură, iar nu argint; şi înţelêgere mai vîrtos decît aurul cel lămurit. Şi iscodiţi mai bine ştiinţa decît argintul cel curat.[75]

11. Că mai bună iaste înţelepciunea decît pietrile cêle scumpe şi nici un lucru scump nu iaste vrêdnic ei.

12. Eu am sălăşluit, înţelepciunea, sfatul,

Versiunea modernă

atunci îl întîmpină, înfăţişare de curvă avînd şi ale tinerilor inimi făcîndu-le să zboare,

11. Şi-i neastîmpărată şi destrăbălată, iar în casă nu stau locului picioarele ei.

12. Căci o vreme pe-afară hoinăreşte şi-o vreme în pieţe pe la tot colţul pîndeşte,

13. Apoi, înşfăcîndu-l, îl ia şi-l sărută şi, cu înfăţişare neruşinată, îi zice:

14. „Jertfă de pace am de adus, azi îmi aduc făgăduinţele.

15. De-aceea, ţi-am ieşit în întîmpinare, cu dor de-al tău chip, [şi] te-am găsit.

16. Cu pînz-am întins patul meu, cu aşternuturi l-am aşternut, din cele din Egipt,

17. Stropit-am culcuşul meu cu şofran şi casa mea cu scorţişoară,

18. Vino şi să ne desfătăm cu iubire pînă-n zori, hai şi să ne tăvălim în dragoste.

19. Căci nu este bărbatul meu acasă, ci s-a dus cale lungă.

20. Pungă cu bani luînd în mîna lui, după multe zile se va întoarce acasă."

21. Şi-l rătăceşte cu multă vorbă şi cu odgoanele buzelor ei îl trage-mpotmolindu-l la ţărm.

22. Iar el o urmează, lesne ademenit, şi ca un bou este-adus la junghiere şi ca un cîine în lanţuri,

23. Sau ca un cerb rănit c-o săgeată-n ficat, şi se grăbeşte ca pasărea spre laţ, fără să ştie că-şi dă sufletul alergînd [într-acolo].

24. Acum, aşadar, fiule, ascultă-mă şi ia aminte la cuvintele gurii mele.

25. Să nu se abată spre căile ei inima ta şi să nu rătăceşti în cărările ei. Căci, pe mulţi rănindu-i, i-a surpat

26. Şi nenumăraţi sînt cei pe care i-a omorît.

27. Calea iadului e casa ei, coborînd în cămările morţii.

Capitolul al 8-lea

1. De aceea, tu înţelepciunea să o vesteşti, ca mintea să-ţi dea ascultare;

2. Căci pe culmile cele înalte se află şi la mijlocul cărărilor stă.

3. Căci pe la porţile stăpînitorilor slujeşte, iar la intrări este lăudată.

4. „Pe voi, o, oamenilor, vă rog şi slobod al meu glas către fiii oamenilor.

5. Înţelegeţi, [voi], cei lipsiţi de răutate, iscusinţa, iar [voi], cei neînvăţaţi, puneţi la inimă!

6. Ascultaţi-mă, căci lucruri cuvioase voi grăi şi voi scoate drepte [cuvinte] din buzele [mele].

7. Fiindcă adevăr va deprinde gîtlejul meu şi spurcate-s înaintea mea buzele mincinoase.

8. Cu dreptate sînt toate spusele gurii mele, nimic într-însele nu-i sucit, nici încîlcit.

9. Toate-s făţişe pentru cei care pricep şi drepte pentru cei ce află cunoaşterea.

10. Luaţi învăţătură, şi nu argint, [luaţi] cunoaştere mai mult decît aur lămurit. Alegeţi pricepere în loc de aur curat.

11. Căci mai bună-i înţelepciunea decît pietrele nestemate şi nici un lucru de preţ nu este vrednic de ea.

12. Eu, înţelepciunea, mi-am făcut sălaş împreună cu sfatul

Biblia 1688, p. 433, col. 1

tul, şi mintea şi gîndul eu am chemat.

13. Frica Domnului uraşte strîmbătatea, semeţiia şi mîndriia şi căile viclênilor. Şi urîiu eu cêle încîlcite căile răilor.

14. Al mieu e sfatul şi întemeiêrea, a mea iaste înţelepciunea şi a mea e vîrtutea.

15. Pren mine împăraţii împărăţescu şi silnicii scriu direptate.

16. Pren mine cei mari să mărescu şi tiranii pren mine biruiescu pămîntului.

17. Eu pre cei ce mă iubescu îndrăgescu şi cei ce cearcă pre mine afla-vor dar.

18. Avuţiia şi mărirea la mine iaste şi căştigarea a multora şi direptatea.

19. Mai bine pre mine să mă rodească decît aurul şi piatră scumpă, şi ale mêle roduri mai bune sînt decît argintul cel ales.

20. În căile direptăţii umblu şi în mijlocul cărărilor adevărului mă întorc;

21. Pentru ca să împarţu celor ce mă iubescu avêre şi visteriile lor să le împlu de bunătăţi. De voiu spune voao cêle ce să fac în toate zilele, voiu pomeni cêle den veac să le număr.

22. Domnul zidi pre mine începătura căilor lui, la lucrurile lui,

23. Mainte de veac mă întemeie de-nceput, mai nainte decît a face pămîntul.

24. Şi mai nainte decît a face beznele, mai nainte decît a ieşi izvoarăle apelor,

25. Mai nainte de a se întări munţii şi mai nainte de toate dealurile mă naşte.

26. Domnul au făcut ţări şi nelăcuite şi margini lăcuite celui de supt ceriu.

27. Cînd gătiia ceriul, eram de faţă cu el, cînd usebiia scaunul său preste vînturi,

28. Cînd tari făcea pre cei de sus nori şi cum tare punea izvoarăle celui de supt ceriu,

29. Cînd punea mării cercetarea lui, şi apele nu vor trêce gura lui, şi tari făcea temêile pămîntului.

30. Eram lîngă el, tocmind, eu eram cu carea să bucura şi în toate zilele mă veseliiam în faţa lui preste toată vrêmea;

31. Cînd să veseliia, lumea săvîrşind, şi să veseliia întru fiii oamenilor.

32. Acum, dară, fiiule, ascultă-mă şi fericiţi carii căile mêle vor păzi.

33. Ascultaţi înţelepciunea şi vă înţelepţiţi şi să nu vă astupaţi urechile.

34. Fericit omul carele mă va asculta şi omul carele ale mêle căi va păzi, preveghind la ale mêle uşi pururea, păzind pragurile întrărilor mêle.

35. Pentru că ieşirile mêle — ieşiri de viaţă şi să gătêşte vrêrea de la Domnul.

36. Iară cei ce greşesc la mine păgînesc la ale lor suflete şi cei ce urăsc pre mine iubesc moartea."

Cap 9

1. Înţelepciunea îşi zidi ei casă şi o întări cu stîlpi 7.

2. Junghiat-au ale ei junghieri şi turnă în clonderi al său vin şi găti a ei masă.

3. Trimise pre a ei robi, chiemînd cu înaltă strigare spre clondiriu, zicînd: /

Ms. 45, p. 503-504

şi mintea şi gîndul eu l-am chemat.
13. Frica Domnului uraşte strîmbătatea, semeţiia şi mîndriia şi căile viclênilor. Şi urîi eu cêle încîlcite căile răilor.
14. Al mieu ii sfatul şi întăritura şi a mea iaste înţelepciunea[40] şi a mea iaste[41] vîrtutea.
15. Pren mine împăraţi împărăţesc şi sîlnicii scriu dreptate.
16. Pren mine marii să măresc şi tiranii pren mine biruiesc pămîntului.

17. Eu pre cei ce pre mine iubăsc îndrăgescu-i şi cei ce cearcă pre mine afla-vor har.
18. Avuţiia şi mărirea la mine iaste şi agonisita a multe şi dreptatea.
19. Mai bine-i pre mine să mă culeagă decît aur şi piatră scumpă, şi ale mêle naşteri mai bune-s decît argint ales.
20. Întru căile dreptăţii îmblu şi între mijlocul cărărilor adevărului mă întorc,

21. Pentru ca să împarţ celor ce mă iubesc avêre şi vistiêrele lor să le împlu de bunătăţi. Dă voi spune voao cêle ce să fac întru toate dzilele[42], *[504/1]* voi pomeni cêle den vac să le număr.
22. [43]Domnul zidi pre mine începătura căilor lui, la lucrurile lui,
23. [44]Mai nainte de vac mă întemelié de-nceput, mai nainte de ce a face pământul.
24. Şi mainte de ce a face beznele, mainte de ce a ieşi[45] înainte izvoarăle apelor,
25. Mai nainte de ce a să întări[46] munţii şi mai nainte de dealuri mă naşte.

26. Domnul au făcut ţări şi nelăcuite şi margini lăcuite acelui de supt ceriu.

27. Cînd gătiiam[47] ceriul, eram de faţă cu el, cînd usăbiia al său scaun preste vînturi,

28. Cînd tari făcea cei de sus nori şi cum tari punea şipotile acelui de supt cer,
29. Cînd punea mării cercetarea lui, şi apele nu vor trêce gura lui, şi tari făcea temeliile pământului.

30. Eram lîngă el, tocmind, eu eram cu carea să bucura şi în toate dzilele mă veseliiam întru faţa lui întru toată vrêmea;
31. Cînd să veseliia, lumea săvîrşindu-o, şi să veseliia întru fiii oamenilor.
32. Acum, dară, fiiule, ascultă-mă şi fericiţi carii căile mêle vor păzi.
33. Auziţi înţelepciunea şi vă înţelepţiţi şi să nu vă astupaţi.
34. Fericit omul carele va asculta pre mine şi om carele ale mêle căi va păzi, priveghind la ale mêle porţi pururea, păzind pragurile alor mêle întrări.

35. Pentru că ieşirile mêle ieşiri-s a vieţii şi să gătêşte voia de la Domnul.

36. Iară cei ci greşesc la mine, păgînesc la ale lor suflete şi cei ce urăsc pre mine, iubăsc moartea."

Cap 9

1. Înţelepciunea clădi şie casă şi o întări cu stîlpi 7.

2. Junghiat-au ale ei jungheri ⌊şi⌋ turnă la crondir al său vin şi găti ei masă.
3. Trimise pre ai ei robi, chemînd cu înaltă strigare preste clondiri, dzicînd:

Ms. 4389, p. 598

şi înţelêgerea şi chibzuiala eu am chiemat.
13. Frica Domnului uraşte nedireptatea, şi năcăjirile, şi trufiile, şi căile celor hiclêni. Şi am urît şi eu căile cêle întoarte ale celor răi.
14. Al mieu iaste sfatul şi întărirea, a mea iaste înţelepciunea, a mea iaste şi tăriia.
15. Pentru mine împărăţesc împăraţii şi cei putêrnici scriu pre direptate.
16. Pentru mine se măresc boiêrii şi muncitorii pentru mine ţin pământul.

17. Eu îndrăgesc pre ceia ce mă îndrăgesc şi ceia ce mă vor cerca vor afla milă.
18. A mea iaste bogăţiia şi slava şi agoniseala de multe şi direptatea.
19. Mai bună iaste roada acestora decît aurul şi decît piiatra cea scumpă, şi roadele mêle mai bune decît argintul cel lămurit.[76]
20. În căile celor direpţi umblu şi pren mijlocul cărărilor adeverinţei vieţuiesc,

21. Ca să împarţ avuţie celor ce mă iubesc şi cămărîle lor să le umplu de bunătăţi. De voiu spune voaoă cêle ce sînt în toate zilele, voiu aduce aminte să număr cêle den veac.
22. [77]Domnul m-au zidit întru începătură căilor sale, în lucrurile lui,
23. Întemeiatu-m-au mai denainte de veac, mai denainte de facerea pământului.
24. Şi mai nainte de facerea fărăfundurilor, mai nainte de curărea izvoarălor apelor,
25. Mai nainte[78] de întărirea munţilor şi mai nainte de toate dealurile mă naşte. *[598/2]*

26. Domnul au făcut ţărîle şi cêle ce nu lăcuiesc nimini într-însele şi marginile lumii supt ceriu.

27. Cînd gătiia ceriul, cu dînsul eram, şi cînd osebiia scaunul său, pre vînturi,[79]

28. [27.] Şi cînd făcea vîrtoşi norii cei de sus [28.] şi cînd punea izvoarăle tari supt ceriu,
29. Şi cînd punea mării aşăzămîntul ei şi apele să nu treacă ţărmurile ei şi temeliile pământului le făcea vîrtoase.
30. Fost-am asêmene cu dînsul, eu mă bucuram în toată zioa, în toată vrêmea mă veseliiam înaintea fêţei lui,
31. Cînd se veseliia, deaca au obîrşit lumea, şi se veseliia pentru feciorii omeneşti.
32. Deci acum mă ascultaţi, feţii miei; fericiţi cei ce vor păzi căile mêle.
33. Ascultaţi înţelepciunea şi vă veţi foarte înţelepţi şi să nu călcaţi.
34. Fericit bărbatul cela ce mă va asculta şi omul cela ce va feri căile mêle şi cela ce va priveghiia la uşile mêle, de va păzi în toată vrêmea ţîţînile întrărilor mêle.
35. Că ieşirile mêle sînt ieşirile vieţii şi se gătêşte de la Domnul voire.

36. Iar cela ce greşaşte întru mine, într-al său suflet păgînêşte; şi ceia ce urăsc pre mine îndrăgesc moartea."

Cap 9

1. Înţelepciunea-şi zidi casă şi întări şapte stîlpi.[80]

2. Junghié cêle de jărtvă ale sale şi turnă vin în păharul ei şi găti masa sa.
3. Trimêse slugile sale, chiemînd cu mărturisire înaltă, începînd a grăi:

Versiunea modernă

şi cunoaşterea şi cugetarea eu am chemat-o.
13. Frica de Domnul urăşte nedreptatea, semeţia şi trufia şi căile celor vicleni. Şi am urît eu încîlcitele căi ale celor răi.
14. Ale mele sînt sfatul şi temeinicia, a mea este chibzuinţa şi a mea e vîrtutea.
15. Prin mine împăraţii împărăţesc şi stăpînitorii împart dreptatea.
16. Prin mine cei mari se preamăresc, iar împăraţii prin mine stăpînesc pământul.

17. Eu pe cei care mă îndrăgesc îi iubesc, iar cei care mă caută vor afla har.
18. Bogăţia şi slava ale mele sînt şi agoniseala multor [bunătăţi] şi dreptatea.
19. Mai bine rodul meu să-l culeagă decît aurul şi piatra scumpă, iar ale mele vlăstare mai bune-s decît argintul cel ales.
20. În căile dreptăţii umblu şi în mijlocul cărărilor adevărului îmi petrec viaţa,

21. Ca să le împart celor ce mă iubesc avere şi vistieriile lor să le umplu de bunătăţi. Dacă vă voi povesti vouă cele se petrec zi de zi, îmi voi aduce aminte să le înşir pe cele din veac.
22. Domnul m-a zidit început al căilor lui, pentru lucrurile lui,
23. Mai înainte de veac m-a întemeiat întru început, mai înainte de a face pământul.
24. Şi mai înainte de a face adîncurile, mai înainte de a ţîşni izvoarele apelor,
25. Mai înainte de a se fi întemeiat munţii, înaintea tuturor dealurilor mă naşte pe mine.

26. Domnul a făcut ţări şi [ţinuturi] nelocuite şi hotare locuite ale [lumii] de sub cer.

27. Cînd gătea cerul, împreună cu el eram, cînd îşi aşeza tronul său peste vînturi,

28. Cînd întărea norii cei de sus şi cînd neclintite aşeza izvoarele [lumii] de sub cer,
29. Cînd punea mării hotarul lui – şi apele nu vor trece peste cuvîntul lui – şi cînd întărea temeliile pământului.
30. Eram lîngă el, logodnica lui, eu eram cea cu care se bucura şi zi de zi mă desfătam cu faţa lui în toată vremea;
31. Cînd se bucura, lumea desăvîrşind-o, şi se veselea întru fiii oamenilor.
32. Acum, dar, fiule, ascultă-mă şi fericiţi sînt cei care păzesc căile mele!
33. Ascultaţi înţelepciunea şi vă înţelepţiţi şi nu vă închideţi în sine!
34. Fericit bărbatul care mă va asculta şi omul care căile mele va păzi, stînd de veghe la uşile mele de-a pururi, păzind pragurile intrărilor mele.

35. Căci ieşirile mele [sînt] ieşiri ale vieţii şi se pregăteşte vrerea [care este] de la Domnul.

36. Iar cei care păcătuiesc împotriva mea îşi necinstesc sufletele lor, iar cei care mă urăsc pe mine iubesc moartea."

Capitolul al 9-lea

1. Înţelepciunea şi-a zidit sieşi casă şi a întărit-o cu şapte stîlpi.
2. Şi-a înjunghiat jertfele, şi-a dres în carafă vinul şi şi-a pregătit masa.
3. Şi-a trimis slugile, chemînd cu înaltă strigare la pahar, zicînd:

Biblia 1688, p. 433, col. 2

4. „Carele iaste dentru voi fără de minte abată-să cătră mine”; şi celor lipsiţi de minte zise:

5. „Veniţi de mîncaţi pîinea mea şi bêţi vin carele am turnat voao.

6. Părăsiţi nebuniia şi veţi trăi, în veac veţi împărăţi; şi cercaţi înţelepciunea, pentru ca să trăiţi, şi îndireptaţi pricêperea cu mintea.”

7. Cela ce ceartă pre cei răi îşi va lua lui necinste şi mustrînd pre cel necurat să va huli pre sine; şi mustrările la cel necurat — rane lui.

8. Nu mustra pre cei răi, pentru ca să nu te urască; mustră pre cel înţelept şi te va iubi.

9. Dă celui înţelept pricină şi mai înţelept va fi; arată direptului şi va adaoge a priimi.

10. Începătura înţelepciunii — frica Domnului şi sfatul svinţilor — pricêperea. Iară a cunoaşte lêgea iaste a cugetului bun.

11. Pentru că într-acesta chip multă vrême vei trăi şi să vor adaoge ţie anii vieţii tale.

12. Fiiule, de vei fi înţelept, ţie înţelept vei fi şi celor de aproapele tău; iară de vei petrêce rău, sîngur vei suferi rêlele. Fiiul certat înţelept va fi şi pre cel nebun slugă va avea. Carele să razimă pre minciuni, acesta va naşte vînturi şi acesta va goni pasări zburătoare, pentru că au lăsat căile viei lui şi osiile arăturii lui au rătăcit, şi mêrge pren pustiiu fără apă şi în pămînt rînduit întru seteciuni şi adúnă cu mînile nerodire.

13. Fămêia fără de minte şi obraznică lipsită de pîine să face, carea nu ştie ruşinea.

14. Şăzut-au la uşile casii ei, preste jăţiu la iveală, în ulíţe,

15. Chiemînd pre ceia ce trecea pre cale, pre cei ce mergea direpţ întru căile lor: „Carele iaste întru voi prea fără de minte abată-se cătră mine.

16. Şi celor lipsiţi de minte poruncesc, zicînd:

17. «De pîine ascunsă cu dulceaţă vă atingeţi şi den apă dulce de furteşag să bêţi!»”

18. Şi el nu ştie că pemintênii lîngă ea pier şi la fundul iadului să timpină.

19. Ce sai, să nu zăbăveşti în locul ei, nici să pui ochiul tău spre ea, pentru că aşa vei trêce ca apa striină şi vei trêce rîul striin; şi de apa striină te depărtează şi den izvor striin să nu bêi, pentru ca multă vrême să trăieşti şi să ţi se adaogă ţie anii vieţii tale.

Cap 10

1. Fiiul înţelept veselêşte pre tatăl, iară fiiul nebun iaste întristare maicii.

2. Nu vor folosi vistierii[8] celor fără de lêge, şi direptatea izbăvêşte den moarte.

3. Nu va omorî cu foame Domnul sufletul direpţilor, şi viaţa celor necuraţi o va surpa.

4. Sărăciia pre om smerêşte, şi mînile celor vitêji îmbogăţescu-se.

5. Fiiul certat înţelept va fi şi pre cel nebun slugă-l va avea.

6. Scăpă de la zăduf fiiul înţelept şi stricat de

Ms. 45, p. 504

4. „Carele iaste ⌊dentru voi⌋ fără minte abată-să cătră mine"; şi celor lipsiţi de minte dzise:

5. „Veniţi, mîncaţi a mea pîine şi bêţi vin carele am turnat voao.
6. Părăsiţi fără-mintea şi veţi trăi, ⌊întru vac veţi împărăţi; şi cercaţi înţelepciunea, pentru ca să trăiţi.⌋, şi isprăviţi pricêperea cu mintea."

7. Cela ce ceartă pre cei răi va lua şie necinste şi mustrînd pre cel necurat va huli pre sine; ⌊şi mustrările celui necurat — rane şie⌋.

8. Nu mustra pre cei răi, pentru ca să nu te urască; mustră pre cel înţelept şi te va iubi.
9. Dă celui înţelept pricină şi *[504/2]* mai înţelept va fi; cunoaşte dreptului şi va adaoge a priimi.

10. [48]Începătura înţelepciunei — frica Domnului şi sfatul sfinţilor — pricêpere. ⌊Iară a cunoaşte lêgea iaste a cugetului bun.⌋
11. Pentru că cu acesta chip multă vrême vei trăi şi să vor adaoge ţie anii vieţii tale.

12. Fiiule, dă vei fi înţelept, ţie înţelept vei fi ⌊şi celor de aproapele tău⌋; iar dă vei petrêce rău, sîngur vei petrêce rêlele. ⌊Fiiul[49] certat[50] înţelept va fi şi pre cel nebun slugă îl va avea. Carele să razămă pre minciuni, acesta va paşte vînturi şi acesta va goni pasări zburătoare, pentru că au lăsat căile a viei lui şi osiile arături lui[51] au rătăcit, şi mêrge pren fără apă pustiiu şi pămînt rînduit întru sătăciuni şi adună cu mîinele neroada.]

13. Fămêie fără minte şi obraznică lipsită de pîini să face, carea nu ştie ruşinea.
14. Şezut-au la uşile a casei ei, preste jeţ la ivală, în uliţe,
15. Chemînd pre ceia ce trecea pre cale, pre cei ce mergea drept întru căile lor: „Carele iaste dentru voi prea fără minte abată-să cătră mine.

16. Şi celor lipsiţi de minte porîncesc, dzicînd:

17. «Den pîini ascunse cu dulceaţă să vă atingeţi şi den apă de furtişag dulce ⌊să bêţi.⌋!»"

18. Şi el nu ştie că pămîntênii lîngă ea pier şi la fundul iadului să tîmpină.

19. ⌊Ce sai, să nu zăbăveşti întru locul ei, nici să pui ochiul tău preste ea, pentru că aşa vei trêce ca apa striină şi vei trêce rîul striin; şi de apa striină te dăpărteadză şi de la izvor striin să nu bêi, pentru ca multă vrême să trăieşti şi[52] să să înmulţască ţie anii vieţii.⌋

Cap 10

1. Fiiul înţelept veselêşte pre părintele, şi fiiul nebun — voie rea maicei.

2. Nu vor folosi vistiêrele pre cei fără lêge, şi dreptatea mîntuiêşte den moarte.

3. Nu va omorî cu foame Domnul sufletul drepţilor, şi viaţa celor necuraţi o va surpa.
4. Meseretatea pre om smerêşte, şi mîinile acelor vitêji îmbogăţesc.
5. ⌊Fiiul certat înţelept va fi şi pre cel nebun slugă îl va avea.⌋
6. Scăpă de căldură fiiul înţelept, şi stricat de

Ms. 4389, p. 598-599

4. „Cine iaste fără de minte, să se abată la mine"; şi celor ce le trebuia minte le zise:

5. „Veniţi de mîncaţi pîinea mea şi bêţi vinul care am mescut voaoă.[81]
6. Părăsiţi nebuniia şi veţi fi vii şi veţi împărăţi în vêci; şi să cercaţi înţelepciunea şi veţi trăi; şi să îndireptaţi înţelêgerea întru ştiinţă."

7. Cela ce ceartă pre cei răi va lua lui dosadă; cela ce mustrează pre cel necurat face pre sine cu vină[82]. Mustrarea celor necuraţi — rană lor.

8. Nu mustra pre cei necuraţi, ca să nu te urască; mustrează pre cel înţelept şi te va îndrăgi.
9. Dă celui înţelept vină[83] şi va fi mai înţelept; învaţă pre cel înţelept şi se[84] va adaoge să priimească.

10. [85]Începătura înţelepciunii — frica Domnului şi sfatul celor sfinţi — înţelêgerea. [11.] Iar a înţelêge lêgea iaste a cugetu- *[599/1]* lui celui bun.
11. Că într-acesta chip vei trăi ani mulţi şi ţi se vor adaoge anii vieţii.

12. Fiiule, de vei fi înţelept, ţie vei fi înţelept şi vecinilor tăi; iar de vei fi rău, însuţi vei mêşte cêle rêle. [86][Feciorul certat va fi înţelept, iar celui nebun îi va fi a sluji. Cela ce se întărêşte pre minciuni, acela paşte vînt. Şi cu adevărat acelaşi va goni pasările cêle zburătoare, pentru că au părăsit căile viii sale, şi călătoriile cîştigului său — înşălăciunea; şi va trêce pren pustie fără de apă şi pren pămîntul cel răsfirat în sêcetă şi strînge cu mîinile nerodire.]

13. Muiêrea fără de minte şi obraznică va fi lipsită de pîine, [14.] cêea ce n-are ruşine
14. Şade pre scaun înaintea uşii casei sale, la meidan, în uliţe,
15. Şi chiiamă pre ceia ce trec pre cale şi-i îndireptează pre căile sale: [16.] „Cine iaste dentru voi mai fără de minte să se abată la mine."

16. Iar celor ce sînt lipsiţi de înţelepciune le porîncêşte, grăind:
17. „Să vă atingeţi de pîinea celor ascunse cu dulceaţă şi să bêţi apele cêle dulci ale furtişagului!"

18. Iar acesta nu ştie că ceia ce sînt la dînsa vor pieri şi se află în fundul iadului.

19. [18.] [Ce sai, nu zăbovi pre locul ei, nici îndirepta ochiul tău spre dînsa, că aşa o vei trêce ca pre o apă streină şi treci rîurile cêle streine; şi de apa streină te ferêşte şi den izvorul strein să nu bêi, ca să trăieşti ani mulţi şi să ţi se adaogă anii vieţii.]

Cap 10

1. Feciorul înţelept veselêşte pre tată-său, iar feciorul nebun — grija mîne-sa.[87]

2. Că făcătorilor celor fărădelêge nu le iaste folos de bogăţie, iar direptatea va mîntui den moarte.

3. Nu va omorî Domnul sufletele celor direpţi cu foamete, iar viiaţa celor necuraţi o va rîsipi.
4. Sărăciia smerêşte pre om, şi mîinile lor mînecători se vor îmbogăţi.
5. [4.] Feciorul învăţat va fi înţelept şi pre cel fără de minte şi-l va lua să-i fie slugă.
6. [5.] Feciorul cel înţelegător se va mîntui de zăduf, iar feciorul cel călcător de lêge se va strica de

Versiunea modernă

4. „Cel care este dintre voi nechibzuit să se abată pe la mine"; şi celor lipsiţi de minte le-a zis:

5. „Veniţi de mîncaţi pîinea mea şi beţi vinul pe care l-am dres pentru voi.
6. Părăsiţi nebunia şi veţi trăi, în veac veţi împărăţi; şi căutaţi chibzuinţa, ca să vieţuiţi, şi îndreptaţi-vă înţelegerea întru cunoaştere."

7. Cel care-i dojeneşte pe cei răi îşi va lua asupră-şi necinste, iar cel ce-l mustră pe cel necredincios se va prihăni pe sine. Iar mustrările pentru cel necredincios sînt răni.

8. Nu-i mustra pe cei răi, ca să nu te urască; mustră-l pe cel înţelept şi te va iubi.
9. Dă-i înţeleptului prilej şi va fi şi mai înţelept. Fă-i cunoscută înţeleptului [calea] şi tot mai multă [învăţătură] va primi.
10. Începutul înţelepciunii [este] frica de Domnul, iar sfatul sfinţilor – înţelegerea. Iar a cunoaşte legea este [datul] cugetului bun.
11. Căci, în acest fel, mult timp vei trăi şi ţi se vor adăuga ani de viaţă.

12. Fiule, de te vei face înţelept, pentru tine vei fi înţelept şi pentru cei de aproape ai tăi; dar, dacă te vei dovedi rău, singur vei suferi relele. Fiul dojenit înţelept va fi şi pe cel nechibzuit slugă-l va avea. Cel care se reazemă pe minciuni, acela va paşte vînturi şi tot el va fugări păsări zburătoare, căci şi-a părăsit căile viei sale şi rătăceşte departe de cărările ogorului său, şi umblă prin pustiu fără apă şi prin pămînt rînduit între uscăciuni şi culege cu mîinile nerodire.

13. Femeia nechibzuită şi îndrăzneaţă ajunge să fie lipsită de pîine, ea, care nu ştie ce-i ruşinea.
14. S-a aşezat la uşile casei ei, pe un jilţ la vedere, în pieţe,
15. Chemîndu-i pe cei care treceau pe cale şi mergeau drept în căile lor: „Cel care este cel mai nechibzuit dintre voi să se abată pe la mine.

16. Şi celor lipsiţi de minte le poruncesc, zicînd:

17. «De pîinile tăinuite bucuroşi vă atingeţi şi apă dulceagă de furat să beţi!»"

18. Iar el nu ştie că pămîntenii lîngă ea pier şi în fundul iadului [ii] întîmpină.

19. Dar tu sari [în lături], să nu zăboveşti în locul ei, nici să nu-ţi aţintêşti ochiul tău spre ea, căci aşa ai să străbaţi ca pe o apă străină şi ai să treci peste rîul străin; şi de apa străină să te ţii departe şi din izvor străin să nu bei, ca mult timp să trăieşti şi să ţi se adaoge ţie ani de viaţă.

Capitolul al 10-lea

1. Fiul înţelept îl înveseleşte pe tatăl său, iar fiul nechibzuit este întristare maicii sale.

2. Vistieriile nu le vor fi de folos celor fără de lege, ci dreptatea va izbăvi din moarte.

3. Nu va ucide cu foame Domnul sufletul drepţilor, dar viaţa necredincioşilor o va surpa.
4. Sărăcia pe om îl smereşte, iar mîinile celor destoinici se îmbogăţesc.
5. Fiul dojenit înţelept va fi şi pe cel nechibzuit slugă-l va avea.
6. Scăpat-a de zăduf fiul înţelept, dar bătut de

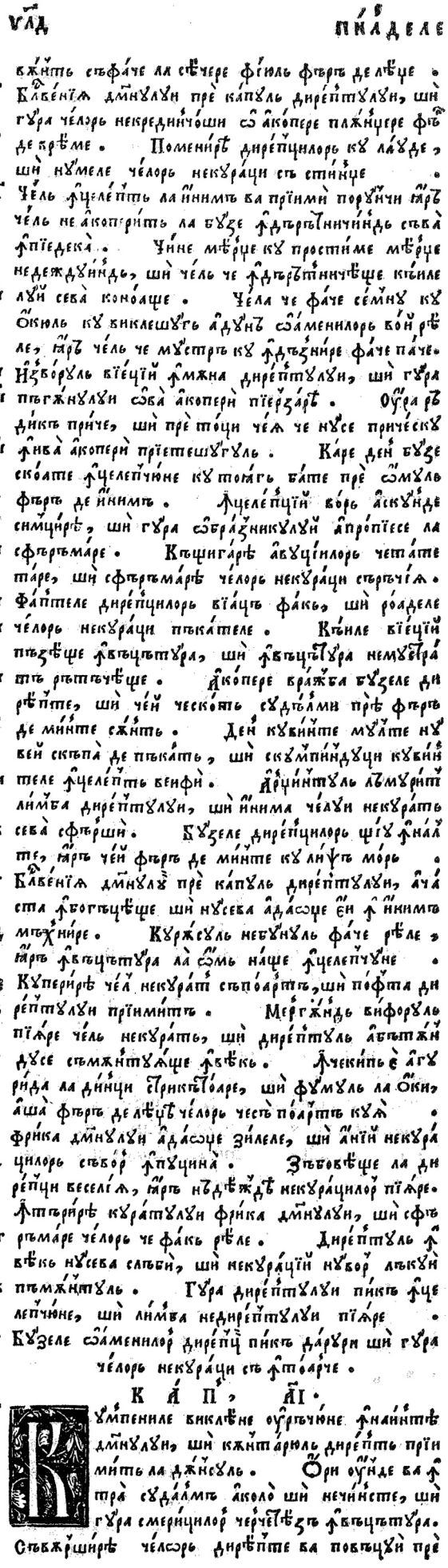

Biblia 1688, p. 434, col. 1

vînt să face la sêcere fiiul fără de lêge.

7. Blagosloveniia Domnului — pre capul direptului, şi gura celor necredincioşi o acopere plîngere fără de vrême.

8. Pomenirea direpţilor — cu laude, şi numele celor necuraţi să stinge.

9. Cel înţelept la inimă va priimi porunci, iară cel neacoperit, la buze îndărătnicind, să va împiedeca.

10. Cine mêrge cu prostime mêrge nedejduind, şi cel ce îndărătnicêşte căile lui se va conoaşte.

11. Cela ce face semnu cu ochiul cu vicleşug adúnă oamenilor voi rêle, iară cel ce mustră cu îndrăznire face pace.

12. Izvorul vieţii — în mîna direptului, şi gura păgînului o va acoperi pierzarea.

13. Ura rădícă price, şi pre toţi ceia ce nu se pricescu îi va acoperi prieteşugul.

14. Care den buze scoate înţelepciune cu toiag bate pre omul fără de inimă.

15. Înţelepţii vor ascunde simţirea, şi gura obrazniculu apropie-se la sfărîmare.

16. Cîştigarea avuţiilor — cetate tare, şi sfărîmarea celor necuraţi — sărăciia.

17. Faptele direpţilor viaţă fac, şi roadele celor necuraţi — păcatele.

18. Căile vieţii păzêşte învăţătura, şi învăţătura nemustrată rătăcêşte.

19. Acopere vrajba buzele dirêpte, şi cei ce scot sudălmi prea fără de minte sînt.

20. Den cuvinte multe nu vei scăpa de păcat; şi scumpindu-ţi cuvintele, înţelept vei fi.

21. Argintul lămurit — limba direptului, şi inima celui necurat se va sfirşi.

22. Buzele direpţilor ştiu înalte, iară cei fără de minte cu lipsă mor.

23. Blagosloveniia Domnului — pre capul direptului, aceasta îmbogăţêşte şi nu se va adaoge ei în inimă mîhnire.

24. Cu rîsul, nebunul face rêle, iară învăţătura la om naşte înţelepciune.

25. Cu pierirea cel necurat să poartă, şi pofta direptului — priimită.

26. Mergînd viforul, piêre cel necurat, şi direptul, abătîndu-se, să mîntuiêşte în veac.

27. În ce chip e agurida la dinţi stricătoare şi fumul la ochi, aşa — fărădelêgea celor ce să poartă cu ea.

28. Frica Domnului adaoge zilele, şi anii necuraţilor să vor împuţina.

29. Zăbovêşte la direpţi veseliia, iară nădêjdea necuraţilor piêre.

30. Întărirea curatului — frica Domnului, şi sfărîmare celor ce fac rêle.

31. Direptul în veac nu se va slăbi, şi necuraţii nu vor lăcui pămîntul.

32. Gura direptului pică înţelepciune, şi limba nedireptului piêre.

33. Buzele oamenilor direpţi pică daruri, şi gura celor necuraţi să întoarce.

Cap 11

1. Cumpenile viclêne — urîciune înaintea Domnului, şi cîntariul dirept — priimit la dînsul.

2. Oriunde va întra sudalmă, acoló şi necinste, şi gura smeriţilor cercetează învăţătura.

3. Săvîrşirea celor dirêpte va povăţui pre /

Ms. 45, p. 504-505

vînt să face la sêcere fiiul fără dă lêge.

7. Blagosloveniia Domnului — pre capul dreptului, şi gura celor necredincioşi o acopere plîngere fără vrême.

8. Pomenirea drepţilor — cu laude, şi cu numele celor necuraţi să stinge. *[505/1]*

9. Cel înţelept la inimă va priimi porîncele, iară cel fără straşină, la budze îndrăpnicind, să va împiedeca.

10. Cine mêrge prost mêrge nădăjduind, şi cel ce îndrăpnicêşte căile lui să va cunoaşte.

11. [53]Cela ce face semn cu ochiul cu vicleşug adună oamenilor voi rêle, iară cel ce mustră cu îndrăznire face pace.

12. [54]Izvorul vieţii — în mîna dreptului, şi gura păgînului o va acoperi pierirea.

13. Ura rădícă pricea, şi pre toţi ceia ce nu să pricesc ii va acoperi prieteşug.

14. Carele den budzele lui scoate înţelepciune cu toiag bate pre omul greu la inimă.

15. Înţelepţii vor ascunde simţirea, şi gura obraznicului apropie-să la sfărîmare.

16. Cîştigarea avuţilor — cetate tare, şi sfărîmarea celor necuraţi — meseretatea.

17. Faptele drepţilor viaţă fac, şi roadele celor necuraţi sînt[55] păcatele.

18. Căile vieţii păzêşte învăţătura, şi învăţătura nemustrată rătăcêşte.

19. Acopere vrajba budzele drêpte, şi cei ce scot sudălmi prea fără minte sînt.

20. Dentru cuvinte multe nu vei scăpa de păcat, şi scumpindu-ţi cuvintele, înţelept vei fi.

21. Argint lămurit — limba dreptului, şi inima celui necurat să va sfîrşi.

22. Budzele drepţilor ştiu înalte, iară cei fără minte cu lipsă mor.

23. Blagoslovenia Domnului — pre capul dreptului; aceasta îmbogăţêşte şi nu să va adaoge ei mîhnire întru inimă.

24. Cu rîsul, nebunul face rêle, iară învăţătura la om naşte înţelepciune.

25. Cu pierirea cel necurat să poartă, şi pofta dreptului — priimită.

26. Mergînd vivorul, piêre cel necurat, şi dreptul, abătîndu-să, să mîntuiêşte în vac.[56]

27. În ce chip agurida la dinţi — stricătoare şi fumul la ochi, aşa fărădălêgea celor ci să poartă cu ea.

28. Frica Domnului adaoge dzilele, şi anii necuraţilor să vor împuţîna.

29. Zăbăvêşte la drepţi veseliia, şi nădêjdea necuraţilor piêre.

30. Întăritura săracului — frica Domnului, şi sfărîmare celor ce fac rêle.

31. Dreptul în vac nu să va slăbi, şi necuraţii nu vor lăcui pămîntul.

32. Gura dreptului pică înţelepciune, şi limba strîmbului piêre.

33. Budzele oamenilor drepţi pică[57] daruri, şi gura celor necuraţi să întoarnă.

Cap 11

1. Cumpenile viclêne — urîciune înaintea Domnului, şi cîntariul drept — priimit la însuşi.

2. Oriunde va *[505/2]* întra sudalmă, acoló şi necinste, şi gura smeriţilor cerceteadză învăţătura.

3. Săvîrşirea drêptelor va povăţui pre

Ms. 4389, p. 599-600

de vînt la seceriş.

7. [6.] Blagosloveniia Domnului — pre capul celui direpţ, iar gura celui necurat o[88] va ascunde[89] *[599/2]* plîngerea cea fără de vrême.

8. [7.] Pomenirea celui direpţ cu laude iaste, iar numele celor necuraţi va pieri.[90]

9. [8.] Cel înţelept cu inima va priimi poruncile, iar cel spurcat, cu buzele şovîind, se va împiedeca.

10. [9.] Cela ce umblă direpţ umblă nădăjduindu-se, iar cela ce răzvrătêşte căile sale nu se va ascunde.

11. [10.] [91]Cela ce face cu ochiul cu înşălăciune, acesta adună oamenilor întristăciune, [11.] iar cela[92] ce vădêşte la arătare, neîndoindu-se, face pace.

12. [93]Izvorul cel de viiaţă — în mîna celui direpţ, iar gura celui necurat o va acoperi paguba[94].

13. Urîciunea va rîdica ură, şi toate cîte se grăiesc în ponciş vor acoperi dragostea.

14. Cela ce va scoate înţelepciune de buzele sale, acela cu toiag bate pre omul cel fără de inimă.

15. Cei înţelepţi vor ascunde simţirile, şi gura celui obraznic se apropie de sfărîmare.

16. [15.] Agoniseala celor bogaţi — cetate tăriei lui, iar sfărîmarea celor necuraţi — sărăciia.

17. [16.] Lucrurile celor direpţi fac viiaţă, iar roada celor necuraţi — păcate.

18 [17.] Căile vieţii păzesc certarea, iar învăţătura cea fără de certare înşală.

19. [18.] Buzele celor direpţi acopăr vrăjbile, iar ceia ce scornesc suduiêlele foarte sînt fără de minte.

20. [19.] În cuvintele cêle multe nu vei scăpa de păcat, iar cela ce-şi va cruţa cuvintele înţelegător va fi.

21. [20.] Limba celui direpţ — argint lămurit, iar inima celor necuraţi se va sfîrşi.

22. [21.] Buzele celor direpţi ştiu cêle nalte, iar cei nebuni se vor sfîrşi în sărăcie.

23. [22.] Cuvîntarea cea bună a Domnului — pre capul celui direpţ; aceasta îmbogăţêşte şi n-are a se adaoge în inima lui grija.

24. [23.] Rîsul celor fără de minte face cêle rêle, iar preaînţelepciunea bărbatului naşte înţelepciune.

25. [24.] Piericiunea celor necuraţi se poartă, iar pofta celui direpţ iaste priimită.

26. [25.] Că viind vihorul, va pieri cel necurat, iar cel direpţ, dîndu-se în laturi, va trăi în vêci.

27. [26.] Cum strică agurida[95] dinţii şi fumul ochii, aşa şi călcarea de lêge celor ce o fac.

28. [27.] Frica Domnului adaoge zilele, iar anii celor necuraţi se vor împuţîna.

29. [28.] Veseliia celor direpţi se va apropiia, iar nădêjdea celor necuraţi va pieri.

30. [29.] Întărirea celui preacuvios — têmerea de Domnul, iar celor ce fac cêle rêle — sfărîmare.

31. [30.] Direptul nu va slăbi în vêci, iar cel necurat nu va moştina *[600/1]* pămîntul.

32. [31.] Gura celui direpţ pică înţelepciune, iar limba celui nedirept va pieri.

33. [32.] Buzele celor direpţi pică milă, iar gura celor necredincioşi se întoarce.

Cap 11

1. Cumpăna înşălătoare urîciune (iaste) înaintea Domnului, iar cumpăna cea direaptă îi iaste priimită.[96]

2. Oriunde va întra dosada[97], acoló şi ocara, iar gura celor smeriţi se va învăţa înţelepciune.

3. Sfîrşitul celor direpţi îi va povăţi,

Versiunea modernă

vînt ajunge la seceriş fiul călcător de lege.

7. Binecuvîntarea Domnului pe capul dreptului, iar gura celor necredincioşi o acoperă plînsul fără de vreme.

8. Pomenirea drepţilor — cu laude, iar numele celor necredincioşi se stinge.

9. Cel înţelept la inimă va primi poruncile, iar cel neacoperit la buze, umblînd strîmb, se va împiedica.

10. Cel ce umblă cu smerenie umblă cu nădejde, iar cine-şi strîmbă căile lui se va cunoaşte.

11. Cel ce face semn din ochi cu viclenie adună oamenilor întristare, iar cel ce mustră cu îndrăznire este făcător de pace.

12. Izvorul vieţii — în mîna celui drept, iar gura necredinciosului o va acoperi pieirea.

13. Ura trezeşte gîlceavă, iar pe toţi cei cărora nu le e dragă sfada îi acoperă iubirea.

14. Cel ce din buze scoate înţelepciune cu nuiaua-l bate pe omul fără inimă.

15. Înţelepţii vor ascunde priceperea, iar gura celui repezit se apropie de prăpăd.

16. Agoniseala celor bogaţi — cetate întărită, iar prăpădul necredincioşilor este sărăcia.

17. Faptele drepţilor sînt făcătoare de viaţă, iar roadele necredincioşilor [sînt] păcatele.

18. Căile vieţii le păzeşte învăţătura, dar învăţătura lipsită de mustrare rătăceşte.

19. Buzele drepte acoperă vrajba, iar cei ce grăiesc sudălmi sînt tare nechibzuiţi.

20. Din multă vorbărie n-ai să scapi; de vei fi însă scump la vorbe, înţelept vei fi.

21. Argint lămurit în foc este limba celui drept, iar inima necredinciosului se va stinge.

22. Buzele drepţilor ştiu cele înalte, iar cei nechibzuiţi în nevoie se săvîrşesc.

23. Binecuvîntarea Domnului — pe capul dreptului; ea [îi] aduce bogăţie şi n-o să i se adauge întristare la inimă.

24. Cu rîsul, cel nechibzuit înfăptuieşte rele, iar înţelepciunea naşte în om chibzuinţă.

25. Pe [tărîmul] pieirii cel necredincios se poartă, iar dorinţa celui drept e bineprimită.

26. Trecînd furtuna, piere necredinciosul, dar dreptul, ferindu-se, se mîntuieşte în veac.

27. Precum agurida vatămă dinţii, iar fumul [vatămă] ochii, aşa şi fărădelegea pe cei ce se slujesc de ea.

28. Frica de Domnul adaugă zile, dar anii celor necredincioşi se vor împuţina.

29. Celor drepţi le dăinuieşte veselia, dar nădejdea celor necredincioşi piere.

30. Întărirea cuviosului e frica de Domnul, dar prăpăd pentru făcătorii de rele.

31. Dreptul în veac nu va slăbi, iar cei necredincioşi nu vor locui pămîntul.

32. Gura dreptului picură înţelepciune, iar limba nedreptului va pieri.

33. Buzele oamenilor drepţi picură haruri, iar gura necredincioşilor [grăieşte] strîmbătate.

Capitolul al 11-lea

1. Cîntarele viclene — urîciune înaintea Domnului, iar ocaua dreaptă bineprimită-i la el.

2. Oriunde-ar fi să intre semeţia, acolo-i şi necinstea; iar gura celor smeriţi deprinde înţelepciunea.

3. Desăvîrşirea celor drepţi îi va călăuzi pe

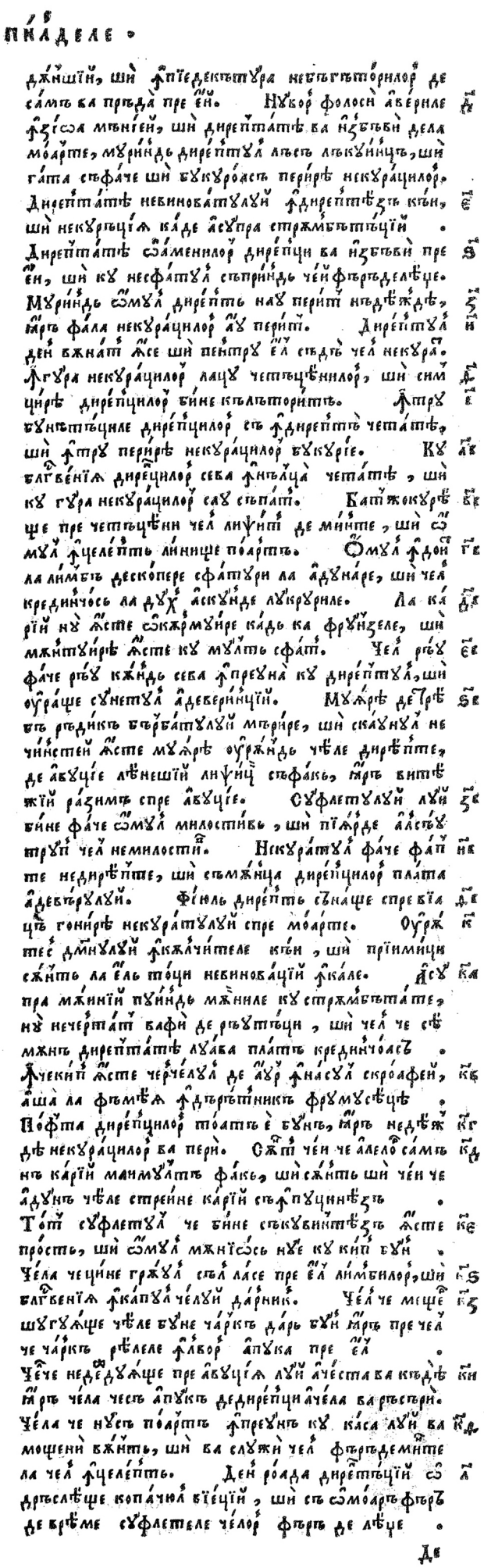

Biblia 1688, p. 434, col. 2

dînşii, şi împiedecătura nebăgătorilor de samă va prăda pre ei.

4. Nu vor folosi averile în zioa mîniei, şi direptatea va izbăvi de la moarte. Murind, direptul lăsă lăcuinţă, şi gata să face şi bucuroasă pierirea necuraţilor.

5. Direptatea nevinovatului îndireptează căi, şi necurăţiia cade asupra strîmbătăţii.

6. Direptatea oamenilor direpţi va izbăvi pre ei, şi cu nesfatul să prind cei fără de lêge.

7. Murind omul dirept, n-au pierit nădêjdea, iară fala necuraţilor au pierit.

8. Direptul den vînat iêse şi pentru el să dă cel necurat.

9. În gura necuraţilor — laţu cetăţênilor, şi simţirea direpţilor — binecălătorită.

10. Întru bunătăţile direpţilor să îndireptă cetatea, şi întru pierirea necuraţilor — bucurie.

11. Cu blagosloveniia direpţilor se va înălţa cetatea, şi cu gura necuraţilor s-au surpat.

12. Batjocurêşte pre cetăţêni cel lipsit de minte, şi omul înţelept linişte poartă.

13. Omul îndoit la limbă descopere sfaturi la adunare, şi cel credincios la duh ascunde lucrurile.

14. La carii nu iaste ocîrmuire cad ca frunzele, şi mîntuirea iaste cu mult sfat.

15. Cel rău face rău cînd se va împreuna cu direptul şi uraşte sunetul adeverinţii.

16. Muiêrea de treabă rădică bărbatului mărire, şi scaunul necinstei iaste muiêrea urînd cêle dirêpte. De avuţie lêneşii lipsiţi să fac, iară vitêjii razimă spre avuţie.

17. Sufletului lui bine face omul milostiv, şi piêrde al său trup cel nemilostiv.

18. Necuratul face fapte nedirêpte, şi sămînţa direpţilor — plata adevărului.

19. Fiiul dirept să naşte spre viaţă, gonirea necuratului — spre moarte.

20. Urîte-s Domnului încîlcitele căi, şi priimiţi sînt la el toţi nevinovaţii în cale.

21. Asupra mîinii puind mîinile cu strîmbătate nu necertat va fi de răutăţi, şi cel ce seamănă direptatea lua-va plată credincioasă.

22. În ce chip iaste cercelul de aur în nasul scroafei, aşa la fămêia îndărătnică frumusêţea.

23. Pofta direpţilor toată e bună, iară nedêjdea necuraţilor va pieri.

24. Sînt cei ce ale lor samănă, carii mai multă fac, şi sînt şi cei ce adună cêle streine, carii să împuţinează.

25. Tot sufletul ce bine să cuvintează iaste prost, şi omul mînios nu e cu chip bun.

26. Cela ce ţine grîul să-l lase pre el limbilor, şi blagosloveniia în capul celui darnic.

27. Cel ce meşterşuguiêşte cêle bune cearcă dar bun, iară pre cel ce cearcă rêlele îl vor apuca pre el.

28. Cel ce nedejduiêşte pre avuţiia lui, acesta va cădea, iară cela ce să apucă de direpţi, acela va răsări.

29. Cela ce nu să poartă împreună cu casa lui va moşteni vînt, şi va sluji cel fără de minte la cel înţelept.

30. Den roada direptăţii odrăslêşte copaciul vieţii, şi să omoară fără de vrême sufletele celor fără de lêge. //

Ms. 45, p. 505-506

înşii, şi împiedecătura nebăgăturilor în samă va prăda pre ei.

4. [58]Nu vor folosi averile în dzua mîniei, şi dreptatea va mîntui de la moarte. Murind, dreptul lăsă sămînţă; gata să face şi bucuroasă pierirea necuraţilor.

5. ⌊Dreptatea nevinovatului îndrepteadză căile, şi necurăţiia cade asupra necurăţiei[59].⌋

6. Dreptatea oamenilor drepţi va mîntui pre ei, şi cu nesocotinţa să prind cei fără dă lêge.

7. [60]Murind omul drept, n-au pierit nădêjdea, şi fala necuraţilor au pierit.

8. Dreptul den vînat iêse, şi pentru el să dă cel necurat.

9. Cu gura celor necuraţi — laţ la cetăţêni, şi simţirea drepţilor — cu bună cale.

10. Întru bunătăţile drepţilor să isprăvi cetatea, şi întru pierirea necuraţilor — bucurie.

11. Cu blagosloveniia drepţilor să va înălţa cetatea, şi cu gura necuraţilor s-au săpat.

12. Batjocurêşte pre citătţêni cel lipsit de minte, şi omul înţelept linişte poartă.

13. Omul îndoit la limbă dăscopere sfaturile întru adunare, şi cel credincios la suflare ascunde lucrurile.

14. La carii nu iaste cîrmuire cad ca frundzele, şi mîntuire iaste întru mult sfat.

15. Răul face rău cînd să va împreuna cu dreptul şi uraşte sunetul întărîturei.

16. Muiêrea de bună treabă rădică bărbatului mărire, şi scaunul necinstei iaste muiêrea urînd drêptele. De avuţie lênişii lipsiţi să fac, iară vitêjii razămă-să pre avuţie.

17. La sufletul lui bine face omul milostiv, şi piêrde al său trup cel nemilostiv.

18. Necuratul face fapte strîmbe, şi sămînţa drepţilor — plata adevărului.

19. Fiiul drept să naşte spre viaţă, şi gonirea necuratului — spre moarte.

20. Urîte-s Domnului încîlcitele căi, şi priimiţi sînt la el toţi nevinovaţii în cale.

21. Asupra mîinii puind mîinile cu strîmbătate nu necinstit va fi de răotăţi, şi cel ce samănă dreptate lua-va plată credincioasă.

22. În ce chip iaste cercelul de aur în nasul scroafei, aşa-i la fămêia îndrăpnică frîmsêţele.

23. Pofta drepţilor toată-i bună, şi nădêjdea necuraţilor piêre.

24. Sînt carii ale lor samănă, ⌊carii⌋ *[506/1]* mai mult fac, şi sînt cei ce adună ⌊cêle striine, carii⌋ să împuţinează.

25. Sufletul ce să cuvintează tot iaste prost, şi omul mînios nu-i cu chip bun.

26. Cela ce ţine grîul să-l lase pre el limbilor, şi blagosloveniia — în capul celuia ce dă.

27. Meşterşuguind bune cearcă har bun, şi cercînd rêlele, îl vor apuca pre el.

28. [61]Cela ce nădăjduiêşte pre avuţiia lui, acela va cădea, iară cela ce să apucă de drepţi, acela va răsări.

29. Cela ce nu să poartă împreună cu casa lui va moşteni vînturile, şi va sluji cel fără minte la cel înţelept.

30. Den roada dreptăţii odrăslêşte copaciul vieţii, şi să omorî fără vrême sufletile celor fără de lêge.

Ms. 4389, p. 600

iar împiedecarea călcătorilor celor de lêge îi va prăda.

4. [98]Nu folosesc avuţiile în zioa cea de urgie, iar direptatea va mîntui den moarte. [2.] Murind cel direpţ, lasă purtare de grijă, iar piericiunea celor necuraţi încă mai denainte va fi semnată şi chiezăşuită.

5. Direptatea va îndirepta căile celui nevinovat, iar pre nedireptate o va ocoli ocara.

6. Direptatea oamenilor celor direpţi îi va mîntui, iar cei călcători de lêge[99] cu nesfătuirea se vinează.

7. [100]Murind omul cel direpţ, nu-i va pieri nădêjdea, iar lauda celor necredincioşi va pieri.

8. Cel direpţ va scăpa den vînătorie, iar cel necurat va fi dat în locul lui şi lêgea cea necurată va pieri.

9. În gurile călcătorilor celor de lêge iaste cursa cetăţênilor, iar simţirea celor direpţi — cu spor.[101]

10. În bunătăţile celor direpţi se va îndirepta cetatea, iar întru piericiunea celor necuraţi — bucurie.

11. Întru cuvîntarea cea bună a celor direpţi se va înălţa cetatea, iar de gurile celor necuraţi se va săpa.

12. Cel lipsit de înţelepciune badjocurêşte pre cetăţêni, iar bărbatul înţelept poartă negîlcevire.

13. Omul cel cu doaoă limbi[102] va dăscoperi sfaturile în soboară, iar cel cu duh credincios ascunde lucrurile.

14. Ceia ce n-au sfat vor cădea ca nişte frunze, iar mîntuirea iaste în sfatul cel mult.

15. Cel hiclean face înşălăciune cînd se împreună cu cel direpţ şi uraşte glasul cel întărît[103].

16. Muiêrea cea de folos va înălţa slava bărbatului, iar cêea ce uraşte direptatea iaste scaun dosăzii. [17.] Cei lenivoşi vor fi lipsiţi de bogăţie, iar cei mînecători[104] vor întări sufletele lor cu bogăţie.

17. [105]Bărbatul cel milostiv face milă, iar cel nemilostiv *[600/2]* îşi rîsipêşte trupul.

18. Cel necurat face lucrure de răotate; seminţiia celor direpţi — plata adeverinţei.

19. Feciorul cel direpţ se naşte în viiaţă, iar gonirea celor necuraţi — în moarte.

20. Urîciunea Domnului — căile cêle întoarte, iar cei nevinovaţi în căile lor toţi îi sînt priimiţi.

21. Cela ce-şi pune mîna în mînă fără de direptate nu va fi fără de muncile celor răi; şi cela ce va sămîna sămînţă va lua plată credincioasă.

22. Cum iaste cercelul cel de aur în narea porcului, aşijderea şi muierii neînţelêpte — frumsêţea.

23. Toată pofta celui direpţ iaste bună, iar nădêjdea celor necuraţi va pieri.

24. Sînt unii carii samănă ale sale şi fac mai mult, şi sînt alţii carii strîng şi altele streine şi sînt lipsiţi.

25. Tot sufletul cel direpţ bine iaste cuvîntat, iar bărbatul mînios nu iaste cu chip frumos.

26. Cela ce oprêşte grîul iaste blestemat de oameni, iară bună-cuvîntarea Domnului iaste pre capul celuia ce-l dă.[106]

27. Cela ce face cêle bune cearcă mile bune, iar cela ce cearcă cêle rêle, răul îl va ajunge.

28. Cela ce se nădăjduiêşte pre bogăţiia sa va cădea, iar cela ce se ţine de direptate, acela va[107] străluci.

29. Cela ce nu-şi bagă seamă de casa sa, acela va moşteni vînturi, şi cel nebun va lucra celui înţelept.

30. Den roada direptăţii va odrăsli pomul vieţii, iar sufletele călcătorilor de lêge se vor lua fără de vrême.

Versiunea modernă

ei, iar împiedicarea călcătorilor de lege îi va prăda pe ei.

4. Nu [le] vor folosi averile în ziua mîniei, iar dreptatea va izbăvi de la moarte. Murind, dreptul lasă în urmă părere de rău, dar lesne se face şi îmbucurătoare a necredincioşilor pieire.

5. Dreptatea croieşte drept căile celui neprihănit, iar necurăţia cade în nedreptate.

6. Dreptatea oamenilor drepţi îi va izbăvi pe ei, iar călcătorii de lege cu pieirea lor se osîndesc.

7. Săvîrşindu-se omul drept, nu piere nădejdea, dar lăudăroşenia necredincioşilor piere.

8. Dreptul scapă din capcana vînătorului, iar în locul lui cade pradă necredinciosul.

9. În gura necredincioşilor — un laţ pentru locuitorii cetăţii, iar priceperea drepţilor este cu bună sporire.

10. Prin bunătatea drepţilor se îndreptează cetatea şi întru pieirea necredincioşilor — bucurie.

11. Cu binecuvîntarea celor drepţi se va înălţa cetatea, iar prin gura necredincioşilor se surpă.

12. Îi batjocoreşte pe locuitorii cetăţii cel lipsit de minte, iar omul chibzuit linişte aduce cu sine.

13. Omul cu îndoită limbă descoperă sfaturi în adunare, iar cel credincios ascunde lucrurile în duh.

14. Cei ce nu au cîrmuire cad ca frunzele, dar mîntuirea se află în multa chibzuinţă.

15. Cel viclean face răul cînd se adună cu cel drept şi urăşte glasul temeiniciei.

16. Femeia de treabă îi ridică bărbatului ei slavă, dar jilţ de necinste [este] femeia care urăşte cele drepte. De avuţie cei leneşi vor ajunge să fie lipsiţi, iar cei viteji se reazemă pe avuţie.

17. Bine îi face sufletului său omul milostiv, şi trupul şi-l prăpădeşte nemilostivul.

18. Necredinciosul săvîrşeşte lucruri nedrepte, iar sămînţa drepţilor — răsplata adevărului.

19. Fiul drept se naşte spre viaţă, iar prigonirea celui necredincios — spre moarte.

20. Urîciune [înaintea] Domnului [sînt] căile încîlcite, şi bineprimiţi sînt de el toţi cei neprihăniţi în cale.

21. Cel ce-şi pune mîinile-n mînă cu nedreptate nu va fi lipsit de pedeapsa răutăţilor, iar cel ce seamănă dreptate îşi va lua răsplată credincioasă.

22. Cum e cercelul în rîtul scroafei, aşa-i la femeia cu nărav rău frumuseţea.

23. Dorinţa celor drepţi toată e bună, şi nădejdea celor necredincioşi va pieri.

24. Sînt unii care, împărţindu-şi cele ale lor, şi le înmulţesc, dar sînt alţii care, adunînd ce este al altuia, [averea] şi-o împuţinează.

25. Tot sufletul binecuvîntat este smerit, iar omul mînios nu e cu bun chip.

26. Cel ce pune la păstrare grîul [mai bine] l-ar lăsa neamurilor, şi binecuvîntarea — pe capul celui care împarte.

27. Cel care urzeşte cele bune caută har bun, dar pe cel care caută cele rele [acestea] îl vor cuprinde.

28. Cel ce şi-a pus nădejdea în bogăţia lui, acesta va cădea; dar cel care le sare în ajutor celor drepţi, acela se va ridica.

29. Cel ce nu se îngrijeşte de casa lui va moşteni vînt, iar cel nechibzuit îi va fi slugă celui chibzuit.

30. Din rodul dreptăţii răsare pomul vieţii, şi vor fi omorîte mai înainte de vreme sufletele călcătorilor de lege.

Biblia 1688, p. 435, col. 1

31. De vrême ce direptul abiia să spăsêşte, dară necuratul şi păcătosul unde se va ivi?

Cap 12

1. Cela ce iubêşte învăţătura iubêşte sîmţirea, iară cel ce uraşte mustrările nebun e.

2. Mai bun iaste cel ce află dar de la Domnul Dumnezău, şi omul fără de lêge se va milcomişi.

3. Nu va isprăvi omul de la cel fără de lêge, şi rădăcinile direpţilor nu se vor scoate.

4. Muiêrea bărbată cunună e bărbatului ei, şi în ce chip e în lemn viêrmele, aşa pre bărbat piêrde muiêrea făcătoare de rêle.

5. Socotêlele direpţilor — judecăţi, şi ocîrmuiesc necuraţii vicleşuguri.

6. Cuvintele necuraţilor viclêne-s spre sînge, şi gura direpţilor va izbăvi pre dînşii.

7. Oriunde se va întoarce, cel necurat să stinge, şi casele direpţilor vor rămînea.

8. Gura înţeleptului să laudă de om, şi cel greu la inimă să batjocurêşte.

9. Mai bine omul întru necinste slujindu-şi lui, decît cinste pre sine puind, şi lipsit fiind de pîine.

10. Direptului i să face milă de sufletele dobitoacelor lui, iară ficaţii necuraţilor nemilostivi sînt.

11. Cela ce lucrează al său pămînt se va sătura de pîine, iară cei ce gonesc în deşărt sînt lipsiţi de minte.

12. Carele e dulce în petrêcerile vinurilor întru ale lui tării lua-va necinste.

13. Poftele necuraţilor rêle sînt, iară rădăcinele direpţilor în tării sînt.

14. Pentru păcatele buzelor cade în laţuri păcătosul, şi lunecă den iale direptul. Cela ce caută lin milui-se-va, iară cel ce va timpina în porţi va necăji sufletele.

15. Den rodurile gurii sufletul omului se va sătura de bunătăţi, şi răscumpărarea buzelor lui se va da lui.

16. Căile celor fără de minte dirêpte-s înaintea lor, şi ascultă sfaturile înţeleptul.

17. Nebunul într-acêeaşi zi vestêşte urgiia lui, şi ascunde a lui necinste omul viclean.

18. Dovedita credinţă vesti-va direptul, şi mărturiia strîmbilor vicleană e.

19. Sînt ceia ce grăiesc de rănesc ca cu sabiia, şi limbile înţelepţilor vindecă.

20. Buzele adevărate isprăvesc mărturisala, şi marturul iute are limbă strîmbă.

21. Vicleşugul e în inima celui ce meşterşuguiêşte rêle, iară cei ce vor pace se vor veseli.

22. Nu va plăcea direptului nemica strîmb, şi necuraţii se vor umplea de rêle.

23. Scîrbă-s Domnului buzele mincinoase, şi cel ce face credinţă priimit[9] e lîngă el.

24. Omul priceput — scaunul simţirii, şi inima celor fără de minte va întimpina la blestemuri.

25. Mîna celor aleşi birui-va pre lesne, şi viclênii vor fi la pradă.

26. Groaznicul[10] cuvînt turbură inima omului a dirept şi vêstea bună veselêşte pre dînsul.

27. Conoscătoriul dirept luişi priêten /

Ms. 45, p. 506

31. [62]În vrême ce şi dreptul abiia să spăsêşte, cel necurat şi păcătos unde să va ivi?

Cap 12

1. Cela ce iubêşte învăţătura iubêşte simţirea, şi cel ce uraşte mustrările nebunu-i.
2. Mai bunu-i cel ce áflă har de la Domnul ⌊Dumnedzău⌋, şi omul fără dă lêge dă va tăcea.

3. Nu va isprăvi omul dentru cel fără dă lêge, şi rădăcinile drepţilor nu să vor scoate.
4. Muiêrea bărbată — cunună bărbatului ei; în ce chip în lemn viêrmele, aşa pre[63] bărbat piêrde muiêrea făcătoare de rêle.
5. Socotêlele drepţilor — judêţe, şi necuraţii — vicleşuguri.
6. Cuvintele necuraţilor — vicleni[64] la sînge, şi gura drepţilor va mîntui pre înşii.
7. Oriunde să va întoarce, cel necurat să stinge, şi casele drepţilor vor rămînea.

8. Gura înţeleptului să laudă de bărbat, şi cel greu la inimă să batjocurêşte.
9. [65]Mai bine-i omul întru necinste slujind şie, decît cinste pre sine puind, şi lipsit fiind de pîine.[66]

10. Dreptu îndură-să sufletilor dobitoacelor lui, iară ficaţii necuraţilor nemilostivi sînt.
11. [67]Cela ce lucrează al său pămînt să va sătura de pîini, şi cei ce gonesc întru dăşert sînt nebuni.

12. ⌊Carele iaste dulce întru petrêcerile vinurilor întru ale lui tării lăsa-va necinste.⌋
13. Poftele necuraţilor rêle sînt, şi rădăcinile drepţilor — întru tării.
14. Pentru păcatul budzelor cade în laţuri păcătosul, şi alunecă dentru iale dreptul. ⌊Cela ce caută lin milui-să-va, şi cel ce va tîmpina întru porţi va năcăji sufletile.⌋
15. Den roadele gurii sufletul omului să va sătura de bunătăţi, şi răs- *[506/2]* cumpărarea budzelor lui să va da lui.
16. Căile celor fără minte drêpte-s înaintea lor, şi ascultă sfaturile înţeleptul.

17. Nebunul întru acêeaşi dzi vestuiêşte urgiia lui, şi ascunde a lui necinste ⌊omul⌋ viclean.
18. [68]Dovedita credinţă vestui-va dreptul, şi mărturiia strîmbilor vicleană-i.

19. Sînt ceia ce dzic şi rănesc ca cu sabiia, şi limbile înţelepţilor vindecă.

20. Budzele adevărate isprăvăsc mărturiia, şi marturul iute limbă are strîmbă.

21. Vicleşugul — întru inima celui ce meşterşuguiêşte rêle, şi cei ce vor pacea să vor veseli.
22. Nu va plăcea dreptului nimic strîmbu, şi necuraţii să vor împlea de rêle.
23. Urîte-s Domnului budzele minciunoase, şi cel ce face credinţă crezut[69] ii lîngă el.

24. Omul priceput — scaunul simţirei, şi inima celor fără minte va tîmpina la blăstămuri.

25. Mîna aleşilor birui-va pre lesne, şi viclêni vor fi la pradă.
26. Groaznecul cuvînt inima omului turbură ⌊a dreptului⌋ şi vêstea bună veselêşte pre îns.
27. Cunuscătoriul de sine drept al lui priêten

Ms. 4389, p. 600-601

31. [108]Deaca de vrême ce de-abiia se va spăsi cel direpţ, dară cel necredincios şi cel păcătos unde se va arăta?

Cap 12

1. Cela ce iubêşte învăţătura iubêşte simţirea, iar cela ce[109] uraşte învăţătura iaste fără de minte.[110]
2. Mai bine iaste cela ce află milă de la Domnul, iar bărbatul cel călcătoriu de lêge va fi uitat.

3. Omul nu se va îndirepta de la călcătorii cei de lêge, iar rădăcinile celor direpţi nu se vor zmulge.
4. Muiêrea chibzuită — cununa bărbatului său; cum iaste cariul în lemn, aşijderea şi muiêrea curvă-şi va piêrde bărbatul.
5. Chibzuiala celor direpţi iaste judecata, iar sfaturile celor necredincioşi sînt înşălătoare.
6. Cuvintele celor necredincioşi — înşălătoare, *[601/1]* iar gura cea direaptă se va mîntui.
7. Cel necurat, oriîncătrooă se va întoarce, tot va pieri, iar casele celor direpţi vor trăi.[111]

8. Gura celui priceput iaste lăudată de bărbat, iar cel cu inima[112] grea va fi badjocorit.
9. [113]Mai bine să-şi slujască omul lui şi necistit, decît cela ce pune pre sine cinste şi să fie lipsit de pîine.

10. Cel dirept miluiêşte sufletele dobitoacelor sale, iar droburile celor necuraţi n-au milă.
11. [114]Cela ce-şi lucrează pămîntul său se va sătura de pîine, iar ceia ce gonesc cêle dăşarte, aceia sînt lipsiţi de minte.
12. [11.] Cela ce are dulceaţă a petrêce în vin, acela va lăsa dosăzi întru tăriile sale.
13. [12.] Pofta celor necredincioşi iaste rea, iar rădăcinile celor buni — întru tării.
14. [13.] Cel păcătos va cădea în curse pentru păcatele buzelor, iar cel dirept va scăpa dentr-însele. Cela ce caută nêted[115] va fi miluit, iar cela ce întîmpină în porţi[116], acela va năcăji sufletele.
15. [14.] Den roada gurii se va umplea sufletul bărbatului de bunătăţi, şi plata buzelor lui se va da lui.[117]
16. [15.] Căile celor nebuni dirêpte sînt înaintea lor, iar cel înţelept ascultă sfatul.

17. [16.] Cel nebun în zioa cea dentîi va mărturisi mîniia sa, iar cel înţelept ascunde dosada sa.
18. [17.] Cel dirept mărturisêşte credinţa cea arătată, iar mărturisitoriul celor nedirepţi iaste cel înşălător.

19. [18.] Sînt unii carii, deaca grăiesc, ei fac rană ca sabiia, iar limba celor înţelepţi vindecă.

20. [19.] Buzele cêle adevărate îndireptează mărturisirea, iar mărturisitoriul grabnic iaste limbă nedireaptă.
21. [20.] Hicleşug iaste în inimile celor ce lucrează cêle rêle, iar cei ce voiesc pacea se vor veseli.
22. [21.] Celui dirept nimic nedirept nu-i place, iar cei necuraţi se vor umplea de răotăţi.
23. [22.] Buzele cêle înşălătoare — urîciune Domnului, iar cel ce face cêle credincioase, acela-i iaste priimit.[118]
24. [23.] Omul înţelept — scaunul simţirii, iar inima celor înşălători se va întîmpla în blestême.

25. [24.] Mîna celor aleşi va întări lesne, iar cei înşălători vor fi în robie.
26. [25.] Cuvîntul cel groaznic turbură inima bărbatului celui dirept, iar vêstea cea bună o va veseli.
27. [26.] Priceputul cel dirept lui îşi va *[601/2]* fi priêten,

Versiunea modernă

31. Dacă dreptul abia se mîntuieşte, necredinciosul şi păcătosul unde se vor arăta?

Capitolul al 12-lea

1. Cel ce iubeşte dojana iubeşte priceperea, iar cel ce urăşte mustrările [este] nechibzuit.
2. Mai bun este cel ce află har de la Domnul Dumnezeu, iar peste omul călcător de lege se va aşterne tăcerea.
3. Nu va propăşi omul din fărădelegea [lui], iar rădăcinile drepţilor nu se vor stîrpi.
4. Femeia destoinică cunună îi este bărbatului ei; dar, ca viermele-n lemn, aşa-şi prăpădeşte bărbatul femeia făcătoare de rele.
5. Gîndurile drepţilor sînt judecăţi, iar necredincioşii ocîrmuiesc vicleşuguri.
6. Cuvintele necredincioşilor viclene-s spre sînge, iar gura drepţilor îi va izbăvi.
7. Oriunde-ar fi să se întoarcă, necredinciosul piere, iar casele drepţilor dăinuiesc.

8. Gura celui priceput o laudă omul, iar pe cel greu de cap îl batjocoreşte.
9. Mai bine-i de omul fără cinstire care-şi slujeşte [doar] sieşi, decît de cel ce se-nfăşoară-n cinstire, şi lipsit e de pîine.
10. Dreptul se milostiveşte de viaţa dobitoacelor sale, dar rărunchii necredincioşilor lipsiţi sînt de milă.
11. Cel ce-şi lucrează pămîntul său sătura-se-va de pîine, iar cei ce umblă după deşertăciuni lipsiţi sînt de minte.
12. Cine caută plăcere în petreceri cu vin într-ale sale întărituri va lăsa necinstea.
13. Poftele necredincioşilor [sînt] rele, iar rădăcinile drepţilor — în întărituri.
14. Pentru păcatul buzelor cade în laţuri păcătosul, dar scapă dintr-însele dreptul. Cel ce se uită cu blîndeţe va fi miluit, dar cel ce iese în cale pe la porţi necăji-va suflete.
15. Din roadele gurii sufletul omului se va sătura de bunătăţi, iar răsplata buzelor lui i se va da lui.

16. Căile celor nechibzuiţi sînt drepte înaintea lor, iar înţeleptul ascultă de sfaturi.

17. Cel nechibzuit în aceeaşi zi îşi dă pe faţă mînia, dar omul isteţ îşi ascunde-a sa necinste.
18. Învederată credinţă vesteşte dreptul, iar mărturia celor nedrepţi vicleană [este].

19. Sînt unii care, vorbind, rănesc ca şi cu o sabie, iar limbile înţelepţilor tămăduiesc.

20. Buzele adevărate săvîrşesc [dreaptă] mărturie, iar martorul iute are limba nedreaptă.

21. Vicleşug în inima celui ce urzeşte rele, iar cei ce vor pacea se vor veseli.
22. Nu-i place dreptului nimic nedrept, iar necredincioşii se vor umple de rele.
23. Urîciune [înaintea] Domnului buzele mincinoase, iar cel ce săvîrşeşte credinţa bineprimit e de dînsul.
24. Omul înţelept — jilţ de pricepere, iar inima celor nechibzuiţi va întîmpina blesteme.

25. Mîna celor aleşi va stăpîni lesne, iar cei vicleni vor fi de pradă.
26. Cuvîntul înfricoşător inima i-o tulbură omului drept şi vestea cea bună îl înveseleşte.
27. Judecătorul drept îşi va fi sieşi prieten,

Biblia 1688, p. 435, col. 2

va fi, iară gîndurile necuraţilor[11] nesuferite-s. Pre cei ce greşăsc îi vor goni rêlele, şi calea necuraţilor rătăci-va pre dînşii.

28. Nu va nemeri vicleanul vînat şi cîştigare, cinstit e omul curat.

29. În căile direptăţii — viaţa, şi căile pomenitorilor de rêle sînt spre moarte.

Cap 13

1. Fiiul iscusit e ascultătoriu tatălui, şi fiiul neascultătoriu — întru pierzare.

2. Den roadele direptăţii mînca-va cel bun, şi sufletele celor fără de lêge pieri-vor fără de vrême.

3. Cine-şi păzêşte gura sa păzêşte al său suflet, iară cel îndrăzneţ la buze înfricoşa-va pre sine.

4. Întru pofte iaste tot cela ce iaste fără de lucru, iară mînile celor bărbaţi sînt întru nevoinţă.

5. Cuvîntul strîmb uraşte-l cel drept, şi necuratul ruşinează-se şi nu va avea îndrăznire.

6. Direptatea păzêşte pre cei fără răutate, şi pre cei necuraţi răi îi face păcatul.

7. Sînt ceia ce îmbogăţesc pre sine neavînd nemica, şi sînt ceia ce smeresc pre sine cu multă avuţie.

8. Răscumpărarea sufletului omului e avuţiia sa, şi săracul nu îngăduiêşte înfricoşarea.

9. Lumina e la direpţi pururea, şi lumina necuraţilor stinge-se. Suflete viclêne rătăcescu-se în păcate, iară direpţii îndură-se şi miluiesc.

10. Răul cu sudalmă face rêle, şi cei ce-s conoscători de sine înţelepţi sînt.

11. Avêrea sîrguindu-se cu fărădelêge mai puţină să face, iară cela ce strînge lui cu bună-credinţă se va înmulţi.

12. Direptul îndură-se şi împrumutează. Mai bunu e cel ce încêpe a ajutori inimii, decît cela ce să făgăduiêşte şi la nedêjde aduce, pentru că copaciul vieţii e pofta cea bună.

13. Cine nu bagă în samă lucrul nebăga-se-va în samă, iară cel ce să tême de poruncă, acela e sănătos.

14. La fiiul viclean nemica bun nu iaste, iară la sluga înţeleaptă sporite lucrure vor fi şi să va îndirepta calea lui.

15. Lêgea înţeleptului — izvorul vieţii, iară cel fără de minte de laţ va muri.

16. Pricêperea bună dă dar, iară a cunoaşte lêgea iaste a cugetului bun, şi căile celor nebăgători de samă — întru pierire.

17. Tot vicleanul face cu minte, iară cel fără de minte îşi întinse a lui răutate.

18. Împăratul dîrz cădea-va la rêle, şi slugă înţelept izbăvi-va pre el.

19. Sărăciia şi necinstea rădică învăţătura, iară cela ce păzêşte mustrările să va mări.

20. Poftele necuraţilor îndulcesc sufletul, şi faptele necuraţilor departe-s de minte.

21. Cel ce umblă împreună cu cei învăţaţi învăţat va fi, iară cela ce mêrge cu cei fără de minte cunoaşte-se-va.

22. Pre cei ce greşăsc goni-i-va rêlele, iară pre cei direpţi îi va apuca binele. //

Ms. 45, p. 506-507

va fi, ⌊iară gîndurile necuraţilor nesuferite-s. Pre cei ci greşesc ii vor goni rêlele⌋, şi calea necuraţilor rătăci-va pre înşi.

28. Nu va nemeri vicleanul vînat, şi cîştigare cinstită — omul curat.

29. Întru căile dreptăţii — viaţă, şi căile pomenitorilor de rêle sînt spre moarte.

Cap 13

1. Fiiul isteţ — ascultător la tată-său, şi fiiul neascultător — întru pierire.

2. Den roadele dreptăţii mînca-va cel bun, şi sufletile celor fără de lêge pieri-vor fără vrême.

3. Cine păzêşte a sa gură păzêşte al său suflet, şi cel îndrăzneţ la budze înfricoşa-va pre sine.

4. Întru pofte iaste tot cela ce-i fără lucru, şi mîinile bărbaţilor — întru nevoinţă.

5. Cuvîntul strîmbu uraşte-l dreptul, şi necuratul ruşineadză-să şi nu va avea îndrăznire.

6. Dreptatea păzêşte pre cei neră, şi pre cei necuraţi răi-i face păcatul.

7. Sînt ceia ce îmbogăţesc pre sine neavînd nimic, şi sînt ceia ce smeresc pre sine cu multă avuţie.

8. Răscumpărarea a sufletului omului — avuţiia sa, şi săracul nu îngăduiêşte înfricoşarea.

9. [70]Lumina la drepţi — pururea, şi lumina necuraţilor stinge-să. ⌊Sufletile viclêne rătăcescu-să întru păcate, şi drep- *[507/1]* ţii îndură-să şi miluiesc.⌋

10. Răul cu sudalmă face rêle, şi cei ce-s cunuscători de sine-s înţelepţi.

11. [71]Avêrea sîrguindu-să cu fărădălêgea mai puţînă să face, iară cela ce strînge şie cu bună credinţă să va înmulţi.

12. Dreptul îndură-să şi împrumutează. ⌊Mai bunu-i începînd a ajutori inimei decît cela ce să făgăduiêşte şi la nădêjde aduce;⌋ pentru că copaciul vieţii — pofta bună.

13. Cine nu bagă în samă lucrul, nebaga[72] în samă de el, şi cel ci să tême de porîncă, acela-i sănătos.

14. ⌊La fiiul viclean nimic nu iaste bun, iar la sluga înţeleaptă sporite lucruri vor fi şi să va îndrepta calea lui.⌋

15. Lêgea înţeleptului — izvorul vieţii, şi cel fără de minte de laţ va muri.

16. Pricêperea bună dă har, iară a cunoaşte lêgea iaste a cugetu bun⌋, şi căile celor nebăgători în samă — întru pierire.

17. Tot vicleanul face cu minte, iară cel fără minte[73] întinse a sa răutate.

18. Împăratul dîrz cădea-va la rêle, şi îngeru[74] înţelept mîntui-va pre el.

19. Meseretatea şi necinstea rădică-le învăţătura, şi cela ce păzêşte mustrările să va mări.

20. Poftele necuraţilor îndulcesc sufletul, şi faptele necuraţilor dăparte-s de minte.

21. Cela ce mêrge împreună cu cei învăţaţi învăţat va fi, iară cela ce mêrge împreună cu cei fără minte cunoaşte-să-va.

22. Pre cei ci greşesc gonii-va rêlele, şi pre cei drepţi ii vor apuca bunele.

Ms. 4389, p. 601-602

iar voia celor necuraţi iaste fără de socotinţă. Pre ceia ce păcătuiesc îi vor ajunge cêle rêle, şi calea celor necuraţi îi va înşăla.

28. [27.] Cel înşălătoriu nu va dobîndi vînaturi, iar cîştigul cel bun — omul cel bun.

29. [28.] În căile celor drepţi — viiaţă, iar căile celor ce vrăjmăşăsc — în moarte.

Cap 13

1. Feciorul meşter — ascultător de tată-său, iar feciorul neascultător — piericiune.[119]

2. Feciorul cel bun va mînca den roadele celui direpţ, iar sufletele călcătorilor celor de lêge vor pieri fără de vrême.

3. Cela ce-şi ferêşte gura, acela-şi păzêşte sufletul, iar cel ce nu-i are gura pază, acela se va înfricoşa.

4. Tot cel ce iaste fără de lucru iaste în pofte, iar mîinile celor schitaci — în adaogere.

5. Cuvîntul cel nedirept îl uraşte cel direpţ, iar cel necredincios se va ruşina şi nu va avea îndrăzneală.

6. Direptatea va păzi pre cei ce n-au răotate, iar pre cel necredincios îl va face păcatul de va fi bîrfitor.

7. Sînt carii se îmbogăţesc neavînd nimic, şi sînt carii se smeresc, întru multă avuţie fiind.[120]

8. Mîntuirea sufletului bărbatului — bogăţiia lui, iar cel sărac nu rabdă întru îngrozire.

9. Lumina celor direpţi — în toată vrêmea, iar lumina celor necredinioşi[121] se va stinge. Sufletele celor necuraţi rătăcesc în păcate, iar cei direpţi îndură şi miluiesc.

10. Cei răi fac cêle rêle cu dosadă, iar ceia ce se cunosc înşişi sînt înţelepţi.

11. Avuţiia cea strînsă degrabă cu fărădelegiuire se va împuţina, iar ceia ce agonisesc cu direptate, lor le va spori.

12. Cel direpţ îndură şi dă. Mai bine iaste a îndemna inima carea se întoarce şi a o duce spre nădêjde, că poftele cêle bune iaste lemnul vieţii.

13. Cela ce nu ascultă pre lucru, nici lucrul nu va asculta pre dînsul, iar cela ce se tême de porunci[122], acela va fi sănătos.[123]

14. [13.] Feciorului hiclean nimic nu-i iaste bun, iar slugii cei înţelêpte îi sporesc lucrurile spre bine şi căile lui se vor îndirepta.

15. [14.] Lêgea celui înţelept iaste izvor de viiaţă, iar cel nechibzuit va muri de cursă.

16. [15.] Chibzuiala cea bună dă milă, iar a pricêpe lêgea iaste (lucrul) cugetului celui bun, şi căile celor ce cugetă cêste de jos sînt în piericiune.

17. [16.] Sluga meşteră lucrează cu înţelêgere, iar cel nebun îşi solêşte lui însuşi muncă. *[602/1]*

18. [17.] Împăratul semeţ va cădea în răotate, iar sfatul celor[124] înţelepţi îl va mîntui.

19. [18.] Sărăciia şi badjocura le va rîdica învăţătura, iar cela ce păzêşte mustrările se va proslăvi.

20. [19.] Poftele credincioşilor celor buni îndulcesc sufletul, iar faptele celor necuraţi sînt dăparte de pricêpere.

21. [20.] Cela ce va umbla cu cei înţelepţi înţelept va fi, iar cel ce va umbla cu cei nebuni se va cunoaşte.

22. [21.] Pre ceia ce păcătuiesc îi va ajunge răotatea, iar pre cei direpţi îi vor ajunge cêle bune.

Versiunea modernă

iar judecăţile necredincioşilor sînt lipsite de bună socotinţă. Pe cei ce păcătuiesc îi vor urmări necazurile, iar calea necredincioşilor îi va rătăci.

28. Nu va avea parte vicleanul de vînat, dar cîştig cinstit [va avea] omul curat.

29. În căile dreptăţii e viaţă, iar căile celor ce ţin minte răul [duc] spre moarte.

Capitolul al 13-lea

1. Fiul isteţ e ascultător faţă de tatăl său, iar fiul neascultător [se află] întru pierzare.

2. Din roadele dreptăţii va mînca cel bun, iar sufletele călcătorilor de lege pieri-vor fără de vreme.

3. Cine-şi păzeşte gura îşi păzeşte sufletul, iar cel repezit cu buzele se înfricoşează pe sine.

4. Întru pofte este tot cel fără de lucru, iar mîinile celor destoinici sînt întru silinţă.

5. Vorba nedreaptă o urăşte dreptul, iar necredinciosul se ruşinează şi nu va avea îndrăznire.

6. Dreptatea-i păzeşte pe cei lipsiţi de răutate, iar pe cei necredincioşi îi face răi păcatul.

7. Sînt unii care se îmbogăţesc neavînd nimic, şi sînt alţii care se înjosesc în multă bogăţie.

8. Preţ de răscumpărare a vieţii omului e bogăţia pe care o are, dar săracul nu are parte de [nici o] ameninţare.

9. Lumina-i la cei drepţi de-a pururi, iar lumina necredincioşilor se stinge. Sufletele viclene rătăcesc în păcate, iar drepţii se îndură şi se milostivesc.

10. Cel rău cu semeţie săvîrşeşte rele, iar cei ce se cunosc pe sine sînt înţelepţi.

11. Averea adunată-n grabă cu fărădelege se împuţinează, dar cel ce-şi adună cu bună credinţă, [a lui] se va înmulţi.

12. Dreptul se milostiveşte şi dă cu împrumut. Mai bun este cel ce începe să ajute din inimă decît cel ce făgăduieşte şi-l aduce [pe om] la [zadarnică] nădejde; căci pom al vieţii este dorinţa cea bună.

13. Cine dispreţuieşte un lucru dispreţuit va fi de el; iar cel ce se teme de poruncă, acela-i sănătos.

14. Fiului viclean nimic nu-i va ieşi bun, dar slujitorului înţelept faptele-i vor fi cu bună sporire şi se va îndrepta calea lui.

15. Legea înţeleptului — izvorul vieţii, iar cel fără minte prins în laţ va muri.

16. Priceperea bună dă har, iar a cunoaşte legea este [datul] cugetului bun, şi căile dispreţuitorilor [se află] întru pierzare.

17. Tot [omul] iscusit lucrează cu ştiinţă, iar cel nechibzuit şi-a întins a sa răutate.

18. Împăratul nesăbuit va cădea în necaz, dar trimisul înţelept îl va izbăvi pe el.

19. Sărăcia şi necinstea le şterge învăţătura, iar cel ce ţine seama de mustrări va fi slăvit.

20. Dorinţele celor binecredincioşi îndulcesc sufletul, iar faptele necredincioşilor departe-s de cunoaştere.

21. Cel ce umblă împreună cu înţelepţii înţelept va fi, iar cel ce umblă împreună cu cei nechibzuiţi [aşa] va fi cunoscut.

22. Pe cei ce păcătuiesc îi vor urmări necazurile, iar pe drepţi îi vor ajunge cele bune.

VAS ПИ́ЛДЕЛЕ • *Biblia 1688, p. 436, col. 1*

кг Ѻ́мѫлъ бѫ́нъ ва мощенѝ пре фи́ї фи́нлорь, шѝ сѣ
а́гончѣще дирепцилорь а́вѫцїѧ некура́цилорь •
кд Дире́пцїи фа́чеворь кѫ а́вѫцїе а́нї мѫ́лцї , и̑ръ
ке чен недире́пци пїе́р де гра́въ • Ка́ре нѫ́съ ѫ
дѫ́рѣ де тоа́гъ оурѧ́ще пре фїюль лѫ́и, и̑ръ че́ла
кѕ чел ю́бѣще кѫ невои́нцѫ́ чѣ́рть • Дире́пть
мжнїжи́дь са́тѫрѣ сѫ́флетѫ́ лѫ́и и̑ръ сѫ́фле́тиле
некура́цилорь лѫпи́тесь •

К А́ П • Д І •

кѧ Целѣ́пте́ле мѫ́ери зи́дирѣ ка́се, и̑ръ чѣ
кз не́вѫнъ о́а́ѫ сѣпа́т кѫ мжнїле е́и •
кѕ Че́ла че мѣ́рце дире́пть тѣ́месе де до́м
нѫль, и̑ръ че́ла че шовъ́ѧще ѫкъ́ниле лѫ
кѯ рѫшина́сева • Ден гу́ра че́лорь фѣрть
де ми́нте тоа́гъ де сѫда́лмъ , шѝ бу́зеле ѫче
кѱ ле́пцилорь пѫзѣ́щеи пре е́и • Ѫ́нде нѫ́съ бо́и
е́слелесь кура́те, шѝ оу́ндесь мѫ́лте пжи́ни,
ки а́рѣта́тѣ ѐ вжртѫ́тѣ воѫ́лѫ́и • Мѣ́ртѫрі́ѧ
крединчо́аскѣ нѫ ми́нте, шѝ а̑ѫ́цѣ минчи́уни мѣ
кѳ тѫрі́ѧ минчино́аскѣ • Че́ркаве́и ѫ̑челепчю́нѣ
ла че́н рѣ́и шѝ нѫ о́ве́й а́фла̀, шѝ сими́цирѣ лѫ́и
кз рѣ че́н ѫ̑челе́пци ѐ оу́шоарѣ • То́а́тесь ѫ̑по́рї
кѝ вѣ о́мѫлѫ́и фѣрть де ми́нте, а̑рмеле симцирїи бу́
зеле ѫ̑челѣ́пте • Ѫ̑челепчю́нѣ че́лорь Ха́рни
кї чи кѫноа́щева кѣ́ниле ло́рь, шѝ гжи́дѫ́ че́лор фѣ
кѯ рѣ де ми́нте ѫ̑рѣтѣчи́ре • Ка́селе че́лорь фѣ
кѱ рѣ де лѣ́це да́тоаре вор фѝ де кѫржи́е , шѝ ка́се
ле дире́пцилорь пѫ́ими́тесь • Не́мема о́мѫлѫ́и
лѧ симцито́аре мѣхнито́аре ѐ сѫ́флетѫ́лѫ́и сѣ́ѫ, шѝ
кжи́дь сѣ весе́лѣ́ще нѫ́съ а̑мѣ́сте́кѣ кѫ сѫда́лма
лѧ са̀ • Ка́селе некура́цилорь сти́нцесеворь , шѝ
ко́тѫриле, че́лор че и̑спрѣвѣ́ску ста́ворь •
лѳ Е́сте ка́лѣ ка́рѣ сѣпа́ре а̑фѝ дирѣ́пть ажи́гѣ
лѧ со́амени и̑ръ сѣ̀ръши́тѫ́ е́и би́не лафи́ндѫ́ и̑ѧдѫ
лѫ́и • Ѫ̑веселе́, нѫ́ сѣ а̑мѣ́стикѣ мѣ́ни́рѣ,
лѧ шѝ сѣвжршитѫ́рїле бѫкурі́ен ла плжи́цере би́не •
лѯ Де кѣ́ниле лѫ́и оу́мплѣ́сева че́ль дрѫ́зъ ла и̑не́мь,
лѱ шѝ ден кѫ́цетеле лѫ́и ѐ о́мѫлъ бѫ́нъ • Че́ль
мѳ прость крѣ́де ла то́т кѫвжи́тѫ́, шѝ викле́нѫ̑
мѳ би́не ла кѣ́ни́цѣ • Ѫ̑челе́пті̀ спѣмжи́тжи
мѳ дѫ́се са̀ а̑бѫ́тѫ́т дела рѣ́ѫ , и̑ръ че́ль фѣрть де
мѳ ми́нте лѫ́ишь нѣдежди́ндь , а̑мѣ́стекѣ се кѫ че́
мѳ фѣрть де лѣ́це • Че́л но́тте ламжни́е фа́че фѣ
мѳ рть де сва́ть, и̑ръ о́мѫль ѫ̑челе́пть мѫ́лте сѫ
мѳ фере • Ѫ̑пѣрци́ворь че́н фѣрть де ми́нте рѣ́ѫ
мѳ та́тѣ , и̑ръ че́н цїѫ́тори вор би́рѫ̀ симцирѣ •
мѳ Ѫ̑нека́ворь рѣ́їи ѫ̑нани́тѣ че́лорь бѫ́ни шѝ неку
мѳ ра́цїи во́рь слѫ́жи ла оу́шиле дире́пцилорь •
н Прїа́тенїи вор оу́рж пре прїа́тени сѣра́чи , шѝ
на прїа́тенїи бога́цилорь сжѝ мѫ́лци • Че́ла чи
не чини́тѣ́ще пре сѣра́кь греша́ще , и̑ръ че́ль че
нв мила́ще пре сѣра́кь а̑́ѳе ферични́тъ • Рѣтъ
нг чи́ндѫ́се че́и сѣрѣ́мѣи мещерѫ́шѫгѫ́ески рѣ́ле , и̑ръ
мила шѝ а̑девъ́рѫль мещерѫ́шѫгѫ́ескь че́и бѫ́ни •
нд Нѫ́щѣ́ мила шѝ кредини́ца ме́щерїи де рѣ́ле •
не Шѝ ми́леле шѝ кредини́целе лажѝ ме́щерїи че́ бѫ́нѣ.
нѕ Ла то́т че́ла че гриже́ще по́ате сѣ фїе шѝ мѫ́лте
и̑ръ чел дѫ́че шѝ фѣрть де дурере ѫ̑ли̑ѱ кафѝ.
нѯ Кѫнѫна ѫ̑челе́пцилор а́вѫцїѧ лор, и̑ръ зъ̀ба́ва че /

Biblia 1688, p. 436, col. 1

23. Omul bun va moşteni pre fiii fiilor, şi să agonisêşte direptilor avuţiia necuraţilor.

24. Direptii face-vor cu avuţie ani mulţi, iară cei nedirepţi pier degrabă.

25. Care nu să îndură de toiag uraşte pre fiiul lui, iară cela ce iubêşte cu nevoinţă-l ceartă.

26. Direptul, mîncînd, satură sufletul lui, iară sufletile necuraţilor lipsite-s.

Cap 14

1. Înţelêptele muieri zidiră case, iară cea nebună o au săpat cu mînile ei.

2. Cela ce mêrge dirept tême-se de Domnul, iară cela ce şovăiêşte în căile lui ruşina-se-va.

3. Den gura celor fără de minte — toiag de sudalmă, şi buzele înţelepţilor păzêşte-i pre ei.

4. Unde nu-s boi, iêslele-s curate, şi unde-s multe pîini, arătată e vîrtutea boului.

5. Mărturiia credincioasă nu minte, şi aţîţă minciuni mărturiia mincinoasă.

6. Cerca-vei înţelepciunea la cei răi şi nu o vei afla, şi simţirea lîngă cei înţelepţi e uşoară.

7. Toate-s împotrivă omului fără de minte, armele simţirii — buzele înţelêpte.

8. Înţelepciunea celor harnici cunoaşte-va căile lor, şi gîndul celor fără de minte — în rătăcire.

9. Casele celor fără de lêge datoare vor fi de curăţie, şi casele direptilor priimite-s.

10. Inema omului simţitoare mîhnitoare e sufletului său, şi cînd să veselêşte nu să amêstecă cu sudalma sa.

11. Casele necuraţilor stinge-se-vor, şi corturile celor ce isprăvescu sta-vor.

12. Iaste calea carea să pare a fi direaptă lîngă oameni, iară săvîrşitul ei vine la fundul iadului.

13. În veselie nu să amêstică mîhnirea, şi săvîrşiturile[12] bucuriei la plîngere vin.

14. De căile lui umplea-se-va cel dîrz la inemă, şi den cugetele lui e omul bun.

15. Cel prost crêde la tot cuvîntul, şi vicleanul vine la căinţă.

16. Înţeleptul, spămîntîndu-se, s-au abătut de la rău, iară cel fără de minte, luişi nădejduind, amêstecă-se cu cel fără de lêge.

17. Cel iute la mînie face fără de svat, iară omul înţelept multe sufere.

18. Împărţi-vor cei fără de minte răutatea, iară cei ştiutori vor birui simţirea.

19. Luneca-vor răii înaintea celor buni, şi necuraţii vor sluji la uşile direptilor.

20. Priêtenii vor urî pre priêteni săraci, şi priêtenii bogaţilor sînt mulţi.

21. Cela ci necinstêşte pre sărac greşaşte, iară cel ce miluiêşte pre sărac iaste fericit.

22. Rătăcindu-se, cei strîmbi meşterşuguiesc rêle, iară mila şi adevărul meşterşuguiesc cei buni.

23. Nu ştiu mila şi credinţa meşterii de rêle,

24. Şi milele şi credinţele — lîngă meşterii cei buni.

25. La tot cela ce grijaşte poate să fie şi mult, iară cel dulce şi fără de durêre în lipsă va fi.

26. Cununa înţelepţilor — avuţiia lor, iară zăbava ce- /

Ms. 45, p. 507

23. Omul bun va moşteni fiii fiilor, şi să agonisêşte dreptţilor avuţiia necuraţilor.

24. Dreptţii face-vor cu avuţie ani mulţi, şi cei strîmbi pier degrabă.
25. [75]Carele să scumpêşte de toiag uraşte pre fiiul lui, iară cela ce-l iubêşte cu nevoinţă-l ceartă.

26. Dreptul, mîncînd, satură sufletul lui, şi sufletile necuraţilor lipsite-s.

Cap 14

1. Înţelêptele muieri zidiră case, iară cêle nebune au săpat cu mîinile ei.
2. [76]Cela ce mêrge drept tême-se de Domnul, iară cela ce şovăiêşte în căile lui ruşina-să-va[77].
3. Den gura celor fără minte — toiag de sudalmă, şi budzele înţelepţilor[78] păzêşte-i pre ei.

4. Unde nu-s boi, iêslele-s curate, şi unde-s multe pîini, arătată-i vîrtutea boului.

5. Mărturiia credincioasă nu minte, şi[79] aţîţă[80] minciuni mărturiia minciunoasă.[81]
6. Cerca-vei înţelepciunea la cei răi şi nu o vei afla, şi simţi- *[507/2]* rea lîngă cei înţelepţi-i iuşoară.

7. Toate-s împotrivă omului fără de minte; armele simţirei — buzele înţelêpte[82].
8. Înţelepciunea isteţilor cunoaşte-va căile lor, şi gîndul celor fără minte — întru rătăcire.

9. Casele celor fără dă lêge datoare vor fi la curăţie, şi casele dreptţilor priimite-s.
10. Inima omului simţitoare — mîhnitoare[83] sufletului său; cînd să veselêşte, nu să amêstică cu sudalmă.
11. Casele necuraţilor stinge-să-vor, şi corturile celor ce isprăvăscu sta-vor.

12. [84]Iaste cale carea să pare a fi dreaptă lîngă oameni, iară sfîrşiturile ei vin la fundul iadului.

13. Întru veselii nu să amêstică mîhnire, şi săvîrşiturile bucuriei la plînsoare vin.
14. Dă căile lui împlea-să-va dîrzul la inimă, şi dentru cugetile lui — omul bun.
15. Prostul crêde la tot cuvîntul, şi vicleanul vine la căinţă.[85]
16. Înţeleptul, spămîntîndu-să, abătutu-s-au de la rău, iar cel[86] fără dă minte, nădăjduind şie, amestecă-să cu cel fără dă lêge.
17. Iutele la mînie face fără de sfat, iară omul înţelept mult sufere.
18. Împărţi-vor cei fără minte răutatea, şi cei ştiutori vor birui simţirei.
19. Aluneca-vor răii înaintea celor buni, şi necuraţii vor sluji porţile dreptţilor.
20. Priêtenii vor urî pre priêtenii săraci, şi priêtenii bogaţilor — mulţi.

21. Cel ce necinstêşte mêserul greşaşte, şi cela ce miluiêşte pre săraci iaste fericit.
22. Rătăcindu-să, ⌊strîmbii⌋ meşterşuguiesc rêle, şi mila şi adevărul meşterşuguiescu-l bunii.
23. ⌊Nu ştiu mila şi[87] credinţa meşterii rêlelor,
24. Şi milele şi credinţele — lîngă meşterii cei buni.⌋
25. La tot cela ce grijaşte iaste mult, iară cel dulce şi fără durêre întru lipsă va fi.

26. Cununa înţelepţilor — avuţiia lor, iară zăbava celor

Ms. 4389, p. 602

23. [22.] Omul cel bun va lăsa moştinare nepoţilor, iar bogăţiia celor nedirepţi[125] se va păzi celor direpţi.

24. [23.] Cei direpţi vor sfîrşi ani mulţi în bogăţie, iar cei necredincioşi vor pieri curînd.
25. [24.] [126]Cela ce-şi cruţează toiagul, acela-şi uraşte feciorul, iar cela ce-i iaste drag îl ceartă cu tot deadinsul.
26. [25.] Cel direpţ va mînca şi va sătura sufletul său, iar sufletele celor necredincioşi nu vor fi sătule.

Cap 14

1. Muierile cêle înţelêpte au zidit case, iar cêle nebune le-au săpat cu mîinile lor.[127]
2. Cela ce umblă direpţ, acela se tême de Domnul, iar cela ce-şi şovîiêşte căile sale va fi badjocorit.
3. Den gura celor nebuni — toiagul dosăzii, iar buzele celor direpţi îi vor păzi.

4. Unde nu sînt boi, acoló sînt iêslele seci, iar unde iaste hrană multă, iaste arătată tăriia boului.

5. Mărturisitoriul cel credincios nu minte, iar mărturisitoriul cel necredincios aţîţă minciuna.
6. Cerca-vei înţelepciunea întru cei răi şi nu o vei afla, iar întru cei înţelepţi lesne vei afla simţire.

7. Omului nebun toate-i sînt în ponciş, iar buzele celor direpţi — arma simţirii.
8. Înţelepciunea celor meşteri va înţelêge căile lor, iar neînvăţătura celor necredincioşi — înşălătoare.

9. Casele celor fără de lêge vor fi datoare curăţirei, iar casele celor direpţi sînt priimite.
10. Inima omului cea simţitoare slăbêşte sufletul lui şi, cînd se va veseli, nu se va amesteca grija dosăzii.[128]

11. Casele celor necuraţi vor pieri, iar avuţiile[129] celor ce îndireptează vor trăi.

12. Iaste cale carea se pare oamenilor a fi direaptă, iar sfîrşirile ei merg în fundul iadului.

13. La veselii nu se alătură întristăciunea, iar sfîrşitul bucuriei vine la grijă.
14. Cel cu inimă dîrză *[602/2]* se va sătura de căile sale, iar omul cel bun — de chibzuiêlele sale.
15. Cel fără de hicleşug la inimă crêde toate cuvintele, iar cel hiclean va veni la pocăinţă[130].
16. Înţeleptul, temîndu-se, se va feri de răotate, iar cel nebun, nădăjduindu-se întru sine, se amêstecă cu cei fără de lêge.
17. Omul iute la mînie face fără de sfat, iar omul înţelept rabdă mult.[131]
18. Cei nebuni osebesc răotatea, iar cei chibzuiţi vor birui simţirea.
19. Cei răi vor aluneca înaintea celor buni, şi cei necuraţi vor sluji la uşile direpţi.
20. Priêtenii vor[132] urî pre priêtenii cei săraci, iar celor bogaţi mulţi le sînt priêteni.

21. Cela ce badjocurêşte pre cel mêser va greşi, iar cela ce miluiêşte pre cel sărac iaste fericit.
22. Stăpînind, cei nedirepţi[133] fac cêle rêle, iar cei buni fac[134] milă şi adeverinţă.
23. Ceia ce fac cêle rêle nu ştiu mila şi adeverinţa,
24. [23.] Iar mila şi credinţa întorc celor buni.

25. [23.] Grijindu-te de toate, una iaste bună, iar cel ce iaste în dulceaţă şi nu poartă grijă de nimic va fi în lipsă.
26. [24.] Corona celor înţelepţi — bogăţiia lor, iar viiaţa celor

Versiunea modernă

23. Omul bun va avea moştenitori pe fiii fiilor, dar bogăţia necredincioşilor se agonisește pentru cei drepţi.
24. Dreptţii vor petrece în belşug ani mulţi, iar cei nedrepţi vor pieri degrabă.
25. Cine-şi cruţă nuiaua îşi urăşte fiul, iar cel care-l iubeşte îl dojeneşte cu grijă.

26. Dreptul, mîncînd, îşi satură sufletul, dar sufletele necredincioşilor [rămîn] lipsite.

Capitolul al 14-lea

1. Înţeleptele femei au zidit case, dar cea nechibzuită le-a surpat cu mîinile ei.
2. Cel ce merge drept se teme de Domnul, iar cel ce umblă strîmb în căile lui va fi acoperit de ocară.
3. Din gura celor nechibzuiţi — toiag de semeţie, iar buzele înţelepţilor îi veghează pe ei.

4. Unde nu sînt boi, ieslele-s curate; dar unde-s grîne multe, învederată-i a boului vîrtute.

5. Martorul credincios nu minte, şi aţîţă minciuni martorul nedrept.
6. Căuta-vei înţelepciunea la cei răi şi n-o vei găsi, dar priceperea la cei chibzuiţi e lesne [de aflat].

7. Toate-s împotrivă omului nechibzuit, dar arme ale priceperii [sînt] buzele înţelepte.
8. Înţelepciunea celor iscusiţi va cunoaşte căile lor, dar necugetarea celor nechibzuiţi [se află] în rătăcire.

9. Casele călcătorilor de lege vor avea nevoie de curăţire, dar casele dreptţilor sînt bineplăcute.
10. [Dacă] inima omului e simţitoare, întristat e sufletul său; iar cînd se veseleşte, nu amestecă semeţia.
11. Casele necredincioşilor vor pieri, iar corturile celor ce umblă drept vor dăinui.

12. Este o cale ce pare-a fi dreaptă înaintea oamenilor, dar capătul ei duce pînă la fundul iadului.

13. În vremuri de bucurie, întristarea nu se amestecă, dar, în cele din urmă, bucuria se-ntoarce-n plîns.
14. De căile sale sătura-se-va cel îndrăzneţ la inimă, iar omul bun de gîndurile sale.
15. Cel lipsit de răutate crede orice cuvînt, iar cel viclean ajunge să se căiască.
16. Înţeleptul, temîndu-se, se fereşte de rău, iar cel nechibzuit, încrezător în sine, se amestecă cu nelegiuitul.
17. Cel iute la mînie se poartă cu nesocotinţă, iar omul chibzuit multe rabdă.
18. Împărţi-vor cei nechibzuiţi răutatea, iar cei isteţi vor dobîndi priceperea.
19. Luneca-vor cei răi înaintea celor buni, iar cei necredincioşi vor sluji la uşile dreptţilor.
20. Prietenii îi vor urî pe prietenii [lor] săraci, dar prietenii celor bogaţi sînt mulţi.

21. Cel care-l necinsteşte pe cel sărman păcătuieşte, iar cel care-i miluieşte pe săraci fericit este.
22. Rătăcitorii cei nedrepţi urzesc rele, dar milă şi adevăr urzesc cei buni.
23. Nu cunosc mila şi credinţa urzitorii de rele,
24. Iar faptele de milostenie şi de credinţă [se află] la urzitorii cei buni.
25. Tot cel ce poartă de grijă are cu prisosinţă, dar cel ce caută plăcerea şi cel ce nu simte durerea întru lipsă va fi.
26. Cununa înţelepţilor e avuţia lor, iar vieţuirea celor nechibzuiţi

Biblia 1688, p. 436, col. 2

lor fără de minte e rea.

27. Mîntui-va den rêle sufletul mărturiia credincioasă, şi aţîţă minciuni vicleanul.

28. În frica Domnului — nedêjdea vîrtuţii, şi la fiii lui va părăsi razim de pace.

29. Frica Domnului — izvorul vieţii, şi face a te abate den laţul morţii.

30. În multă limbă — mărirea împăratului, şi întru lipsirea norodului — surparea silnicului.

31. Bărbatul mult răbdătoriu mult e la înţelepciune, iară cel tare cu puţin la suflet fără minte e.

32. Bărbatul îmblînzitoriu de mînie iaste inimii vraciu, şi carul oaselor — inima simţitoare.

33. Cel ce năpăstuiêşte pre cel sărac întăritắ pre cel ce l-au făcut pre el, iară cela ce cinstêşte pre el miluiêşte pre sărac.

34. Întru răutatea lui se va împinge necredinciosul, iară cela ce nedejduiêşte pre Domnul cu a lui curăţie direpț e.

35. În inima cea bună a bărbatului odihni-se-va înţelepciunea, iară în inima celor fără de minte nu se pricêpe.

36. Direptatea înalţă nărodul, şi împuţinează neamurile păcatele.

37. Priimită e la împăratul sluga înţeleaptă, şi cu a lui bună învîrtejire rădícă-şi necinstea.

Cap 15

1. Urgiia piêrde şi pre cei înţelepţi, şi răspunsul supuindu-se întoarce mîniia, şi cuvîntul de-ntristare rîdică urgii.

2. Limba înţelepţilor bune ştie, şi gura celor fără de minte vestêşte rêle.

3. În tot locul ochii Domnului privesc şi pre cei răi, şi pre cei buni.

4. Vindecarea limbii — copaciul vieţii, şi cela ce păzêşte pre ea umplea-se-va de duh.

5. Cel fără de minte batjocurêşte învăţătura părintelui, iară cela ce păzêşte poruncile mai ştiut e.

6. În direptatea ce prisosêşte iaste putêre multă, şi cei necuraţi cu toată rădăcina de pre pămînt vor pieri.

7. La casele direpţilor — tărie multă, şi roadele necuraţilor vor pieri.

8. Buzele înţelepţilor legate-s cu simţirea, şi inimile celor fără de minte nu-s întemeiate.

9. Jîrtva necuraţilor urîciune e Domnului, iară rugile celor ce să îndireptează priimite-s lîngă el.

10. Urîciune Domnului — căile necuratului, pre cei ce gonesc direptatea iubêşte.

11. Învăţătura celui prost să cunoaşte den cei ce trec pre cale, şi cei ce urăsc mustrările mor grozav.

12. Iadul şi pierzarea aiêve-s lîngă Domnul, cum nu şi inimile oamenilor?

13. Nu va îndrăgi cel neînvăţat pre cei ce mustră pre el şi cu înţelepţii nu se va dumăi.

14. A inimii ce să veselêşte faţa înflorêşte, şi fiind în voi rêle posomoraşte-să.

15. Inima dreaptă cearcă sîmţirea, şi gura celor necertaţi va cunoaşte rêlele.

16. În toată vrêmea ochii celor răi aşteaptă rêle, iară cei buni încetează pururea.

17. Mai bună e mică parte cu frica Domnului decît visterii mari cu fără de frică. //

Ms. 45, p. 507-508

fără dă minte, rea-i.
27. Izbăvi-va den rêle sufletul mărturiia credincioasă, şi aţîţă minciuni vicleanul.

28. Întru frica Domnului — nădêjdea vîrtuţii, şi la fiii lui va părăsi razăm ⌊de pace⌋.
29. Frica Domnului — izvorul vieţii, şi face a te abate den laţul morţii.
30. Întru multă limbă — mărirea împăratului, şi întru lipsirea nărodului — surparea sîlnicului.

31. Bărbatul mult-îngăduitor multu-i la înţelepciune, iar cel puţîn la suflet tare-i fără minte.
32. A blîndzîtoriul mîniei bărbat *[508/1]* — a inemii vraciu, şi cariul[88] oaselor — inima simţitoare.
33. [89]Cel ce năpăstuiêşte pre cel mêser întărîtă pre cel ce l-au făcut pre el, iară cela ce cinstêşte pre el miluiêşte pre sărac.

34. Întru răul lui să va împinge necredinciosul, şi cel ce nădăjduiêşte pre Domnul cu a lui curăţie dreptu-i.

35. Întru inimă bună a bărbatului odihni-să-va înţelepciunea, şi întru inima celor fără minte nu să pricêpe.
36. Dreptatea înalţă limba, şi împuţineadză[90] fêliurile păcatele.
37. Priimit la împăratul sluga înţeleaptă, şi cu a lui bună învîrtire rădícă-şi necinstea.

Cap 15

1. Urgiia piêrde şi pre cei înţelepţi, şi răspunsul supuindu-să întoarce mîniia, şi cuvîntul ce face voia rea rădícă urgii.
2. [91]Limba înţelepţilor bune ştie, şi gura celor fără minte vestuiêşte rêle.
3. Întru tot locul ochii Domnului privescu pre cei răi şi pre cei buni.
4. Vindecarea limbei — copaciul vieţii, şi cela ce păzêşte pre ea împlea-să-va de duh.
5. Cel fără de minte batjocurêşte învăţătura părintelui, şi cela ce păzêşte porîncele mai meşteru-i.
6. Întru dreptatea ce prisosêşte — vîrtute multă, şi cei necuraţi den toată rădăcina de pre pămînt vor pieri.
7. La casele drepţilor — vîrtute multă, şi roadele necuraţilor vor pieri.
8. Budzele înţelepţilor legate-s cu simţirea, şi inimile celor fără minte nu-s întemeiate.
9. [92]Jirtva necuraţilor urîtă-i Domnului, şi rugile celor ci să îndreptеadză priimite-s lîngă el.

10. Urîciune-i Domnului căile necuratului, pre cei ce gonesc dreptatea-i iubêşte.
11. Învăţătura celui prost să cunoaşte de cei ci trec pre cale, şi cei ce urăsc mustrările mor grozav.

12. Iadul şi pierirea ivite-s lîngă Domnul; cum nu şi inimile oamenilor?

13. Nu va îndrăgi cel ne-nvăţat[93] pre cel ce mustră pre el şi cu înţelepţii nu să va amesteca.
14. [94]A inimii ce veselêşte faţa înflorêşte, şi fiind în voi rêle posomoraşte-să.

15. [95]Inima dreaptă cearcă simţirea, şi gura a celor necertaţi va cunoaşte rêlele.
16. Toată vrêmea ochii răilor aşteaptă rêle, iar cei buni încetează pururea.
17. Mai bună-i parte mică cu frica Domnului decît vistiêre mari cu fără de frică.

Ms. 4389, p. 602-603

nebuni iaste rea.
27. [25.] Mărturisitoriul cel credincios va mîntui sufletul cel rău, iar mărturisitoriul cel înşălător aţîţă minciuni.
28. [26.] Nădêjdea tăriei — în frica Domnului, iar întărirea păcii o va lăsa feciorilor săi.
29. [27.] Frica Domnului — izvorul vieţii, şi face a se abate în laturi de la cursa morţii.[135]
30. [28.] Slava împăratului — în mulţimea limbilor, iar întru împuţinarea năroadelor — sfărîmarea celui putêrnic.
31. [29.] Omul răbdător mult iaste întru înţelepciune, iar cel nerăbdător — tare fără de minte.
32. [30.] Omul cu sufletul tare[136] iaste doftor inimii, iar inima simţitoare viêrme iaste oaselor.
33. [31.] [137]Cela ce năpăstuiêşte pre cel mêser, acela întărîtă pre cela ce l-au făcut, iar cela ce cinstêşte şi miluiêşte pre cel sărac, acela cinstêşte pre cela ce l-au făcut.
34. [32.] Cel necurat cu a sa răotate, se va împinge în laturi, iar cel ce se va nădăjdui pre Domnul cu a sa curăţie iaste direpţ.
35. [33.] În inima cea bună a omului se odihnêşte înţelepciunea, iar în inima cea nebună nu se va cunoaşte.
36. [34.] Direptatea va înălţa neamul, iar pentru păcate se vor împuţina năroadele.
37. [35.] Sluga cea înţelegătoare va fi priimită împăratului, iar cuvîntul cu toc- *[603/1]* mealî bună dă în laturi dosada.

Cap 15

1. [14:35.] Mîniia piêrde şi pre cei înţelepţi, iar răspunsul cel cu smerenie va goni mîniia. [15:1.] Cuvîntul năprasnic va rîdica mînie,
2. Iar limba celor înţelepţi — cu minte bună, şi gura celor necredincioşi va povesti răotate.
3. [138]Ochii Domnului păzesc în toate locurile şi pre cei buni, şi pre cei răi.
4. Vindecarea limbii — lemnul vieţii, iar cela ce o va păzi se va umplea de duh.
5. Cel nebun îşi va bate joc de învăţătura tătîne-său, iar cela ce păzêşte lêgea iaste meşter.
6. [5.] În direptatea cea multă — tărie multă, iar cei necuraţi vor pieri de pre pămînt.

7. [6.] În curţile celor direpţi — tăriia cea multă, iar roadele celor necuraţi vor pieri.
8. [7.] Buzele celor înţelepţi vor lega simţiri, iar inima celor nebuni nu iaste tare.
9. [8.] [139]Jărtvele celor fără de minte — urîciune Domnului, iar rugăciunile celor ce se îndreptează îi sînt priimite.[140]
10. [9.] Căile celor necredincioşi iaste urîciunea Domnului, iar pre ceia ce gonesc direptatea îi iubêşte.
11. [10.] Învăţătura celui fără de răotate se va cunoaşte de pre călători, iar ceia ce urăsc mustrările se vor sfîrşi cu ruşine.
12. [11.] Iadul şi piericiunea sînt arătate înaintea Domnului; dară încă inimile oamenilor — cu cît mai mult!
13. [12.] Cel neînvăţat nu va iubi pre cela ce-l va certa şi cu cei înţelepţi nu va vorbi.
14. [13.] [141]Cînd se veselêşte inima, şi faţa înflorêşte, iar cînd iaste (inima) în tristăciune, (faţa) iaste mîhnită.
15. [14.] Inima cea direaptă cearcă simţiri, iar gura celor neînvăţaţi înţelêge în răotate.
16. [15.] Ochii celor răi în toată vrêmea aşteaptă cêle rêle, iar ce buni în toată vrêmea sînt fără de gîlceavă.
17. [16.] Mai bună iaste partea cea puţinică şi cu frica Domnului decît bogăţiia cea mare fără de têmere.

Versiunea modernă

este rea.
27. Martorul credincios va izbăvi sufletul din necazuri, iar vicleanul aprinde minciuni.

28. Întru frica Domnului — nădejdea vîrtuţii, iar copiilor lui le va lăsa reazem de pace.
29. Frica de Domnul — izvorul vieţii, şi-l face [pe om] să se ferească de laţul morţii.
30. În mulţimea neamului [stă] slava împăratului, iar lipsa poporului [înseamnă] zdrobirea stăpînitorului.

31. Omul îndelung-răbdător are multă chibzuinţă, iar cel slab la inimă e tare nechibzuit.
32. Omul blînd este-al inimii doctor, iar viermele oaselor e inima simţitoare.
33. Cel care-l grăieşte de rău pe cel sărman îl întărîtă pe cel care l-a făcut, iar cel care-l cinsteşte pe el îl miluieşte pe cel sărac.

34. Întru răutatea lui va fi înlăturat necredinciosul, iar cel ce nădăjduieşte în Domnul drept este întru a lui cuviosie.
35. Întru inima bună a omului odihni-se-va înţelepciunea, iar în inima celor nechibzuiţi nu se cunoaşte.
36. Dreptatea înalţă neamul, iar păcatele micşorează seminţiile.
37. Bineprimit este [înaintea] împăratului slujitorul înţelept, iar prin buna lui purtare îşi şterge necinstea.

Capitolul al 15-lea

1. Mînia îi pierde şi pe cei chibzuiţi, dar un răspuns supus întoarce furia, iar cuvîntul aspru trezeşte mînii.

2. Limba înţelepţilor [lucruri] bune cunoaşte, iar gura celor nechibzuiţi vesteşte rele.
3. În tot locul ochii Domnului privesc şi pe cei răi, şi pe cei buni.
4. Tămăduirea limbii — pomul vieţii, iar cel ce şi-o păzeşte se va umple de duh.
5. Cel nechibzuit îşi bate joc de învăţătura tatălui, iar cel ce păzeşte poruncile e mai isteţ.
6. În prisos de dreptate este putere multă, iar necredincioşii, cu tot cu rădăcină, vor pieri de pe pămînt.
7. În casele drepţilor este putere multă, iar roadele necredincioşilor pier.
8. Buzele înţelepţilor sînt legate cu pricepere, iar inimile necredincioşilor nu sînt întemeiate.
9. Jertfa necredincioşilor — urîciune [înaintea] Domnului, iar rugăciunile celor ce umblă pe căi drepte sînt bineprimite la el.
10. Urîciune [înaintea] Domnului sînt căile necredinciosului, dar pe cei ce urmează dreptatea îi iubeşte.
11. Învăţătura celui lipsit de răutate e cunoscută de către cei ce trec pe cale, iar cei ce urăsc mustrările vor sfîrşi în chip ruşinos.
12. Iadul şi pieirea vădite sînt înaintea Domnului, cum nu şi inimile oamenilor?

13. Nu-i va îndrăgi cel neînvăţat pe cei care-l mustră, iar cu înţelepţii nu va sta laolaltă.
14. Cînd inima se bucură, faţa înfloreşte, dar cînd se află-n necazuri, se posomorăşte.

15. Inima dreaptă caută pricepere, iar gura celor neînvăţaţi va cunoaşte necazuri.
16. În toată vremea ochii celor răi aşteaptă rele, iar cei buni trăiesc în tihnă de-a pururi.
17. Mai bună-i o mică părticea [agonisită] cu frică de Domnul, decît comori mari [adunate] fără frică.

Biblia 1688, p. 437, col. 1

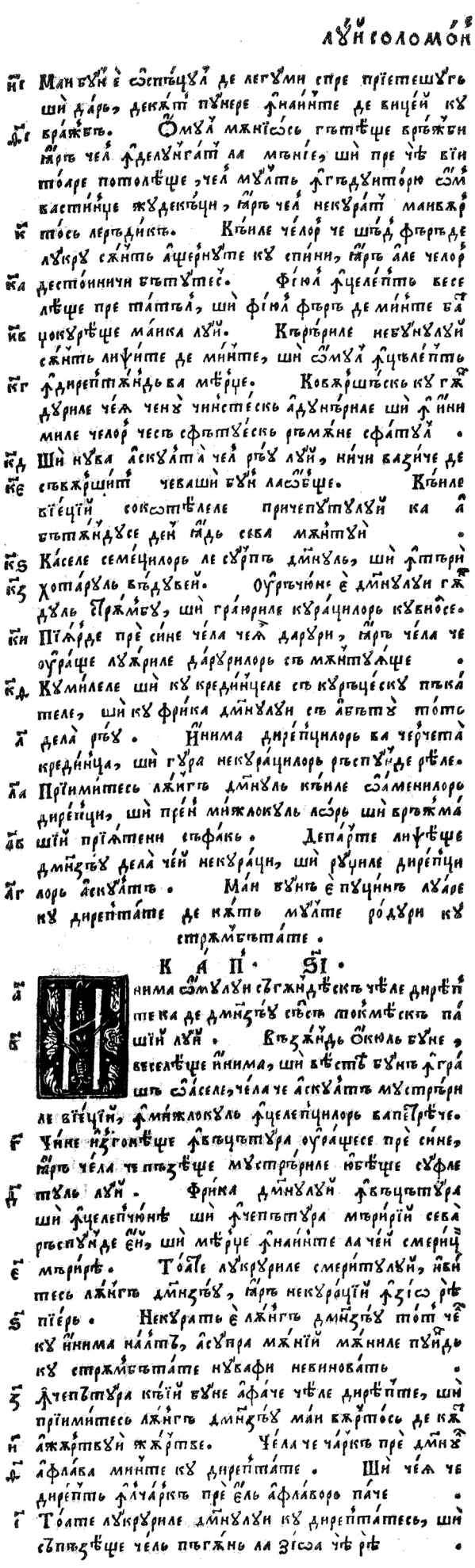

18. Mai bun e ospăţul de legumi spre prieteşug şi dar decît punere înainte de viţei cu vrajbă.

19. Omul mînios gătêşte vrăjbi, iară cel îndelungat la mînie şi pre cea viitoare potolêşte. Cel mult îngăduitoriu om va stinge judecăţi, iară cel necurat mai vîrtos le rădícă.

20. Căile celor ce şăd fără de lucru sînt aşternute cu spini, iară ale celor destoinici bătute-s.

21. Fiiul înţelept veselêşte pre tatăl, şi fiiul fără de minte batgiocurêşte maica lui.

22. Cărările nebunului sînt lipsite de minte, şi omul înţălept îndireptînd va mêrge.

23. Covîrşăsc cu gîndurile ceia ce nu cinstesc adunările, şi în inimile celor ce să sfătuiesc rămîne sfatul.

24. Şi nu va asculta cel rău lui, nici va zice desăvîrşit cevaşi bun la obşte.

25. Căile vieţii — socotêlele priceputului, ca abătîndu-se den iad, se va mîntui.

26. Casele semeţilor le surpă Domnul, şi întări hotarul văduvei.

27. Urîciune e Domnului gîndul cel strîmbu, şi graiurile curaţilor — cuvioase.

28. Piêrde pre sine cela ce ia daruri, iară cela ce uraşte luările darurilor să mîntuiêşte.

29. Cu milele şi cu credinţele să curăţescu păcatele, şi cu frica Domnului să abătu tot de la rău.

30. Inima direpţilor va cerceta credinţa, şi gura necuraţilor răspunde rêle.

31. Priimite-s lîngă Domnul căile oamenilor direpţi, şi pren mijlocul lor şi vrăjmaşii priêteni să fac.

32. Departe lipsêşte Dumnezău de la cei necuraţi, şi rugile direpţilor ascultă.

33. Mai bună e puţină luare cu direptate decît multe roduri cu strîmbătate.

Cap 16

1. Inima omului să gîndească cêle dirêpte, ca de Dumnezău să să tocmească paşii lui.

2. Văzînd ochiul bune, veselêşte inima, şi vêstea bună îngraşă oasele. Cela ce ascultă mustrările vieţii în mijlocul înţelepţilor va petrêce.

3. Cine izgonêşte învăţătura uraşte-se pre sine, iară cela ce păzêşte mustrările iubêşte sufletul lui.

4. Frica Domnului — învăţătura şi înţelepciunea, şi începătura măririi se va răspunde ei; şi mêrge înainte la cei smeriţi mărirea.

5. Toate lucrurile smeritului ivite-s lîngă Dumnezău, iară necuraţii în zio rea pier.

6. Necurat e lîngă Dumnezău tot cel cu inima naltă, asupra mînii mînile puind cu strîmbătate nu va fi nevinovat.

7. Începătura căii bune — a face cêle dirêpte, şi priimite-s lîngă Dumnezău mai vîrtos decît a jîrtvui jîrtve.

8. Cela ce cearcă pre Domnul afla-va minte cu direptate,

9. Şi ceia ce direpţ îl cearcă pre el afla-vor pace.

10. Toate lucrurile Domnului cu direptate-s, şi să păzêşte cel păgîn la zioa cea rea. /

Ms. 45, p. 508-509

18. Mai *[508/2]* bunu-i ospăţul de legumi spre prieteşug şi har decît punere înainte de viţăl cu vrajbă.[96]

19. Bărbatul mînios gătêşte războaie, iar cel îndălungat la mînie şi cea viitoare potoale. Mult îngăduitoriul om va stinge judêţe, şi cel necurat le rădică mai mult.

20. Căile celor ce şed fără de lucru sînt aşternute cu spini, iar a celor bărbaţi — bătute.

21. Fiiul înţelept veselêşte pre tată, şi fiiul fără minte batjocurêşte maica lui.

22. Cărările nebunului sînt lipsite de minte, şi omul înţelept îndreptînd va mêrge.

23. Covîrşesc cu gîndurile ceia ce necinstesc adunările, şi în inimile celor ce să sfătuiesc rămîne sfatul.

24. Şi nu va asculta cel rău ei, nici va zice desăvîrşit ceva bun la obşte.

25. Căile vieţii — socotêlele priceputului, pentru că, abătîndu-să dentru iad, să va mîntui.

26. Casele semeţilor le surpă Domnul, şi întări hotarul văduii.

27. Urîciune Domnului — gîndul strîmbu, şi graiurile curaţilor — cuvioase.

28. Piêrde pre sine cela ce ia dureri[97], iar cela ce uraşte luările darurilor să mîntuiêşte.

29. Cu milele şi cu credinţele să curăţăsc păcatele, şi cu frica Domnului să abate tot de la rău.⌋

30. Inima dreptîlor va cerceta credinţă, şi gura necuraţilor răspunde rêle.

31. ⌊Priimite de la Domnul — căile oamenilor drepţi, şi pren mijlocul lor şi vrăjmaşii priêteni să fac.⌋

32. Dăparte lipsêşte Dumnedzău[98] de la cei necuraţi, şi la rugile drepţilor ascultă.

33. ⌊Mai bună-i puţînă luare cu dreptate decît multe roduri cu strîmbătate.

Cap 16

1. Inima omului să gîndească drêpte, pentru ca de Dumnedzău să să tocmască paşii lui.⌋

2. Văzînd ochiul, veselêşte inima, şi vêstea bună îngraşe oasele. ⌊Cela ce ascultă mustrările vieţii întru mijlocul înţelepţilor vor petrêce.⌋

3. Cela ce gonêşte învăţătura uraşte pre sine, şi cela ce păzêşte mustrările iubêşte sufletul lui.

4. Frica Domnului — învăţătura şi înţelepciunea, şi începătura mărirei va răspunde ei. ⌊Şi mêrge înainte la cei smeriţi mărirea.⌋

5. Toate lucrurile smeritului ivite-s lîngă Dumnedzău, iară necuraţii întru dzua rea pier.[99]

6. Necurat lîngă Dumnedzău — tot înaltul la inimă, şi asupra mîinii mîinile *[509/1]* puind pre strîmbul nu va fi nevinovat.[100]

7. Începături a căi bune — a face drêptele, şi priimite-s lîngă Dumnedzău mai vîrtos decît a jirtvui jirtve.

8. Cela ce cearcă pre Domnul afla-va minte cu dreptate,

9. Şi ceia ce drept îl cearcă pre el afla-vor pace.

10. Toate lucrurile Domnului — cu dreptate, şi să păzêşte păgînul la dzua rea.

Ms. 4389, p. 603-604

18. [17.] Mai bun iaste ospăţul de legumi cu dragoste şi cu har decît să pui înainte viţel cu vrăjmăşie.[142]

19. [18.] Omul mînios gătêşte sfăzi, iar cel răbdător şi celor ce sînt venite încă le va potoli. Omul răbdător va îmblînzi judecata, iar cel necurat mai vîrtos o va rîdica.

20. [19.] Căile celor lenivoşi sînt aşternute cu mărăcini, iar ale celor schitaci sînt nêtede.

21. [20.] Feciorul înţelept va veseli pre tată-său, iar feciorul nebun întărîtă pre mumă-sa.

22. [21.] Cărării cei neînţelêpte — lipsa minţii, iar bărbatul cel înţelept umblă *[603/2]* îndireptînd.

23. [22.] Celor ce nu cistesc adunările, acelora li se adaog cugetele, iar în inimile celor sfătuitori lăcuiêşte sfatul.

24. [23.] Cel rău nu-l va asculta, nici nu va zice nimic deplin de bine şi de obştire.

25. [24.] Chibzuiêlele celui priceput — căile vieţii ca, abătîndu-se de la iad, să se mîntuiască.

26. [25.] Casele celor năcăjitori le va rîsipi Domnul, iar hotarăle văduvelor le va întări.[143]

27. [26.] Cugetul cel nedirept — urîciune Domnului, iar vorbele celor nepîngăriţi foarte (sînt) curate.

28 [27.] Mitarnicul însuşi pre sine se piêrde, iară cela ce-i iaste mita urîtă, acela se va mîntui.

29. [27.] Milosteniia şi credinţa curăţesc păcatele, iar cu frica lui Dumnezeu tot omul se va feri de răotate.

30. [28.] Inimile celor direpţi se vor învăţa credinţei, iar gura celor necuraţi va[144] răspunde răotate.

31. Căile bărbaţilor celor direpţi sînt priimite Domnului, pentr-acêea şi vrăjmaşii îi sînt priêteni pentru acêstea.

32. [29.] Dăparte va sta Dumnezeu de cei necuraţi, iar rugăciunile celor direpţi le va asculta.

33. [29.] Mai bine cîştig puţinel cu direptate decît roade multe cu nedireptate.[145]

Cap 16

1. [15:29.] Inima bărbatului cugetă cêle dirêpte, ca să-şi îndireptêze urmele sale de la Dumnezeu.

2. [15:30.] Cela ce privêşte direpт veselêşte inima, iar vêstea cea bună va ferici oasele. [15:31.] Cela ce ascultă mustrările vieţii, acela lăcuiêşte pren mijlocul celor înţelepţi.

3. [15:32.] Cela ce nu priimêşte învăţătura, acela uraşte pre sine însuşi, iar cela ce păzêşte mustrările, acela-şi[146] iubêşte sufletul.

4. [15:33.] Têmerea de Domnul iaste învăţătura şi înţelepciunea, şi începătura slavei îi va răspunde; şi slava va mêrge înaintea celor smeriţi.

[16:1.] Omenesc (lucru) iaste a găti cugetul şi al Domnului iaste a tocmi limbile.[147]

[16:2.] Toate căile omeneşti sînt ştiute înaintea ochilor lui. Dumnezeu iaste măsurător cu duhul.

[16:3.] [148]Dăscopere Domnului lucrurile tale şi se vor îndirepta cugetele tale.

5. [4.] Toate faptele celui smerit sînt arătate înaintea Domnului, iar cei necuraţi vor pieri în zioa cea rea.

6. [5.] Tot cel cu inima înaltă iaste urîciune înaintea Domnului. [6.] Puind mîna pre mînă cel nedirept nu va fi *[604/1]* fără de vină.

7. Începătura căii cei bune — a face direptate, şi iaste mai priimită lui Dumnezeu decît jărtvele junghierii.

8. Cela ce cearcă pre Domnul va afla înţelêgere cu direptul,[149]

9. [8] Şi ceia ce vor cerca pre Domnul cu direptate vor afla pace.

10. [9.] Toate lucrurile Domnului sînt cu direptate, şi omul cel[150] necredincios se va păzi la zioa cea rea.

Versiunea modernă

18. Mai bună-i o gustare de legume cu drag şi bucurie, decît a pune pe masă fripturi de viţel, cu vrajbă.

19. Omul mînios urzeşte gîlcevi, iar cel îndelung-răbdător o potoleşte şi pe cea care stă să-nceapă. Omul îndelung-răbdător stinge judecăţile, dar necredinciosul mai vîrtos le aţîţă.

20. Căile celor ce [şed] fără de lucru sînt aşternute cu spini, iar ale celor destoinici sînt căi bătătorite.

21. Fiul înţelept îşi veseleşte tatăl, iar fiul nechibzuit îşi bate joc de maică-sa.

22. Cărările nebunului sînt lipsite de înţeles, dar omul înţelept pe calea cea dreaptă umblă.

23. Se pun mai presus de gînduri cei care nu cinstesc adunările, iar în inimile celor ce se sfătuiesc rămîne sfatul.

24. Omul rău n-o să-i dea ascultare şi nici n-o să spună în obşte vreun lucru cuvenit şi bun.

25. Căi de viaţă sînt cugetările celui înţelept, ca, ferindu-se de iad, să se mîntuiască.

26. Casele celor semeţi le surpă Domnul, şi a întărit hotarul văduvei.

27. Urîciune [înaintea] Domnului e cugetarea nedreaptă, iar spusele celor curaţi sînt cuvioase.

28. Se pierde pe sine cel ce primeşte daruri, iar cel ce urăşte luarea de daruri se va mîntui.

29. Prin faptele de milostenie şi de credinţă se curăţesc păcatele, iar cu frica de Domnul se fereşte oricine de rău.

30. Inima dreptîlor va deprinde credinţa, iar gura necredincioşilor răspunde răutăţi.

31. Bineprimite-s [înaintea] Domnului căile oamenilor drepţi, iar prin ele şi vrăjmaşii ajung prieteni.

32. Departe se ţine Dumnezeu de cei necredincioşi, dar rugăciunile celor drepţi le-ascultă.

33. Mai bine-i să primeşti puţin cu dreptate, decît multe roade cu nedreptate.

Capitolul al 16-lea

1. Inima omului să cugete cele drepte, pentru ca Dumnezeu să-i îndrume paşii.

2. Ochiul, privind la cele bune, înveseleşte inima, iar vestea cea bună îngraşă oasele. Cel ce ascultă mustrările vieţii în mijlocul înţelepţilor va petrece.

3. Cel care leapădă învăţătura se urăşte pe sine, iar cel ce ţine seama de mustrări îşi iubeşte sufletul.

4. Frica de Domnul — învăţătură şi înţelepciune, şi începutul slavei îi va răspunde; şi înaintea celor smeriţi merge slava.

5. Toate faptele celui smerit sînt vădite înaintea lui Dumnezeu, iar necredincioşii în ziua cea rea vor pieri.

6. Necurat e înaintea lui Dumnezeu tot cel cu inimă semeaţă, iar cel ce-şi pune mîinile-n mînă cu nedreptate nu se va dezvinovăţi.

7. Începutul căii bune este a săvîrşi cele drepte, bineprimite-s [acestea înaintea] lui Dumnezeu, mai mult decît a jertfi jertfe.

8. Cel care-l caută pe Domnul afla-va cunoaştere cu dreptate,

9. Iar cei ce-l caută fără înconjur pe dînsul afla-vor pace.

10. Toate lucrurile Domnului sînt cu dreptate, şi necredinciosul va fi păzit pînă în ziua cea rea.

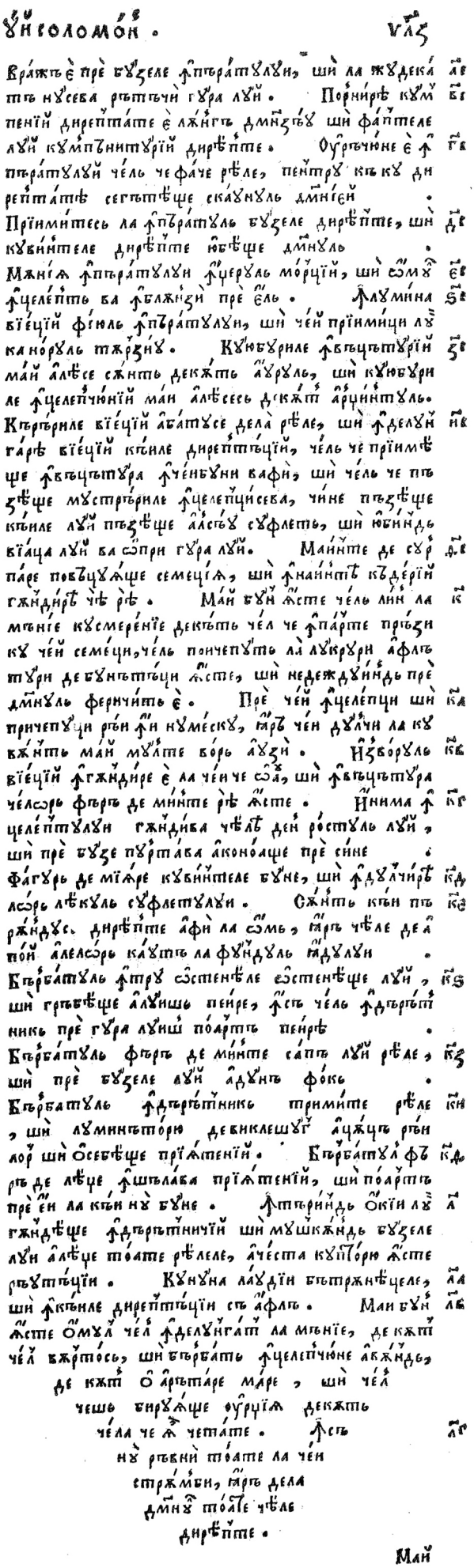

Biblia 1688, p. 437, col. 2

11. Vrajă e pre buzele împăratului, şi la judecată nu se va rătăci gura lui.

12. Pornirea cumpenii direptate e lîngă Dumnezău, şi faptele lui cumpăniturii dirêpte.

13. Urîciune e împăratului cel ce face rêle, pentru că cu direptatea se gătêşte scaunul domniei.

14. Priimite-s la împăratul buzele dirêpte, şi cuvintele dirêpte iubêşte Domnul.

15. Mîniia împăratului — îngerul morţii, şi omul înţelept va îmblînzi pre el.

16. În lumina vieţii — fiiul împăratului, şi cei priimiţi lui — ca norul tîrziu.

17. Cuiuburile învăţăturii mai alêse sînt decît aurul, şi cuiuburile înţelepciunii mai alêse-s decît argintul.

18. Cărările vieţii abatu-se de la rêle şi îndelungarea vieţii — căile direptăţii. Cel ce priimêşte învăţătura în cei buni va fi, şi cel ce păzêşte mustrările înţelepţi-se-va. Cine păzêşte căile lui păzêşte al său suflet, şi iubind viaţa lui va opri gura lui.

19. Mainte de surpare povăţuiêşte semeţiia, şi înaintea căderii — gîndirea cea rea.

20. Mai bun iaste cel lin la mînie cu smerenie decît cel ce împarte prăzi cu cei semeţi. Cel priceput la lucruri aflături de bunătăţi iaste, şi nedejduind pre Domnul fericit e.

21. Pre cei înţelepţi şi pricepuţi răi îi numescu, iară cei dulci la cuvînt mai multe vor auzi.

22. Izvorul vieţii în gîndire e la cei ce o au, şi învăţătura celor fără de minte rea iaste.

23. Inima înţeleptului gîndi-va cêlea den rostul lui, şi pre buze purta-va a conoaşte pre sine.

24. Fagur de miêre — cuvintele bune, şi îndulcirea lor — leacul sufletului.

25. Sînt căi părîndu-se dirêpte a fi la om, iară cêle de apoi ale lor caută la fundul iadului.

26. Bărbatul întru ostenêle ostenêşte lui şi grăbêşte a luişi pieire, însă cel îndărătnic pre gura lui-şi poartă pieirea.

27. Bărbatul fără de minte sapă lui rêle şi pre buzele lui adună foc.

28. Bărbatul îndărătnic trimite rêle şi luminătoriu de vicleşug aţîţă răilor şi osebêşte priêtenii.

29. Bărbatul fără de lêge înşăla-va priêtenii şi poartă pre ei la căi nu bune.

30. Întărind ochii lui, gîndêşte îndărătnicii şi, muşcînd buzele lui, alêge toate rêlele; acesta cuptoriu iaste răutăţii.

31. Cununa laudii — bătrînêţele şi în căile direptăţii să află.

32. Mai bun iaste omul cel îndelungat la mînie decît cel vîrtos, şi bărbat înţelepciune avînd decît o arătare mare, şi cel ce-şi biruiêşte urgiia decît cela ce ia cetate.

33. Însă nu rîvni toate la cei strîmbi, iară de la Domnul — toate cêle dirêpte. //

Ms. 45, p. 509

11. Vraje-i pre budzele împăratului, şi în judeţ nu va rătăci gura lui.

12. Pornire a cumpenii — dreptate lîngă Dumnedzău, şi faptele lui — cîntare drêpte.

13. Urîciune împăratului — cel ce face rêle, pentru că cu dreptate să gătêşte scaunul domniei.

14. Priimite-s la împăratul budzele drêpte, şi cuvintele drêpte iubêşte ⌊Domnul⌋.

15. Mîniia împăratului — îngerul morţii, şi omul înţelept va îmblîndzi pre el.

16. Întru lumina vieţii — fiiul împăratului, şi cei priimiţi lui — ca norul tîrdziu.
17. Cuiburile înţelepciunei — mai alese decît aurul, şi cuiburile minţii mai alêse-s decît argintul.

18. Cărările vieţii abătu-să de la rêle şi îndălungarea vieţii — căile dreptăţii. ⌊Cel ce priimêşte învăţătura întru bune va fi şi cel ce păzêşte mustrările înţelepţi-să-va. Cine păzêşte ale sale căi păzêşte al său suflet şi, iubind viaţa lui, va opri gura lui.⌋

19. Mai nainte de surpare povăţuiêşte semeţiia, şi înaintea căderii — gîndirea cea rea.

20. Mai bun iaste cel lin la mînie cu smerenie decît carele împarte prăzi cu dosăditorii. Priceputul întru lucruri — aflători de bunătăţi, şi nădăjduind pre Domnul fericitu-i.

21. Pre cei înţelepţi şi pricepuţi răi ii număsc, şi cei dulci la cuvînt mai mult vor audzi.

22. Izvorul vieţii — gîndire la cei ce o au, şi învăţătura celor fără minte rea iaste.

23. Inima înţeleptului gîndi-va cêlea dentru rostul lui, şi pre budze purta-va a cunoaşte pre sine.

24. Faguri de miêre — cuvintele bune, şi îndulcirea lor — leacul sufletului.

25. [101]Sînt căi părăsindu-să drêpte a fi la om, iară cêle de apoi a lor caută la fundul iadului.
26. Bărbatul întru ostenêle ostenêşte şie şi sîrguiêşte a lui[102] pierire, însă cel îndrăpnic pre gura lui poartă pierirea.

27. Bărbatul fără minte sapă şie rêle şi pre budzele lui adună şie[103] foc.

28. Bărbatul îndrăpnic trimite rêle şi luminători de vicleşug aţîţă răilor şi usăbêşte priêtenii.

29. Bărbatul fără dă lêge ispitêşte priêtenii şi-i poartă pre ei la căi nu bune. *[509/2]*

30. Întărind ochii lui, gîndêşte îndrăpniciuni şi, muşcînd budzele lui, alêge toate rêlele. ⌊Acesta-i cuptoriul răutăţii.⌋
31. Cununa fălii — bătrînêţele şi întru căile dreptăţii să află.
32. Mai bun iaste omul cel îndălungat de mînie decît cel vîrtucios, ⌊şi bărbat înţelepciune avînd decît o arătură mare,⌋ şi cel ce biruiêşte urgiia decît cela ce ia cetate.
33. În sînuri vin toate la cei strîmbi, şi de la Domnul — toate drêptele.

Ms. 4389, p. 604

11. [10.] Vrăji[151] sînt pre buzele împăratului, iar la judecată nu se va înşăla gura lui.

12. [11.] Cum iaste bătaia[152] cumpenii, aşa iaste şi direptatea la Dumnezeu, iar lucrurile cumpenii lui sînt dirêpte.
13. [12.] Urîciunea împăratului — cela ce face cêle rêle, că începătoriile scaunului se gătesc cu direptatea.

14. [13.] Priimite sînt împăratului buzele celor direpţi, şi cuvintele celor direpţi le iubêşte Domnul.

15. [14.] Urgisirea[153] împăratului — solul morţii, iar omul cel înţelept se va mîntui de dînsa.

16. [15.] Feciorul împăratului — în lumina vieţii, iar cei priimiţi ai lui — ca norul cel tîrziu.
17. [16.] Cuiburile înţelepciunii mai poftite sînt decît aurul, şi lăcaşurile pricêperii — mai scumpe decît argintul.[154]
18. [17.] Căile vieţii se abat de răotate, că lungimea vieţii sînt căile cêle dirêpte. [18.] Cela ce priimêşte învăţătura va fi întru cei buni, iar cela ce va păzi mustrările se va înţelepţi. Cela ce păzêşte căile sale, acela va feri sufletul său, şi cela ce-i iaste viaţa sa dragă, acela-şi va feri gura mai nainte de sfărîmare.
19. [18.] Dosada mêrge mai nainte decît cădêrea cugetului celui rău.

20. [19.] Mai bun iaste cel lin la mînie decît cela ce împarte prăzi cu cei năcăjitori. [20.] Cel înţelegător în faptele sale, acela iaste aflătoriu de bunătăţi, şi cela[155] ce se nădăjduiêşte pre Domnul iaste fericit.

21. Celor pricepuţi şi celor înţelepţi le vor zice că sînt răi, şi vor asculta mai bine pre ceia ce vor grăi cuvinte pre plăcêre.
22. Ceia ce au dobîndit chibzuială sînt izvor de viiaţă, iar învăţătura celor fără de minte iaste rea.

23. Inima celui înţelept înţelêge cêle ce sînt de gura lui, şi în buze poartă pricêpere.

24. Cuvintele cêle bune (sînt) faguri de miêre, iar dulceaţa lor (iaste) vindecare sufletului.

25. [156]Sînt căi care se par omului că sînt dirêpte, iar sfîrşitul lor caută *[604/2]* în fundul iadului.
26. Omul ostenêşte pre sine întru ostenêle şi grăbêşte şie piericiune; cel întort în buzele sale poartă lui piericiune.

27. Omul nebun sapă lui însuşi răotate şi în buzele sale strînge lui foc.

28. Bărbatul cel strîmb aţîţă răotatea şi aprinde lor lumina cea hicleană şi dăsparte priêtenii.

29. Omul călcător de lêge ispitêşte priêtenii şi-i duce pre cale nu bună.

30. Cela ce-şi întărêşte ochii săi, acela cugetă cêle întoarte; cela ce se apucă de buze[157] va zice toate rêlele; ca acesta iaste cuptor răotăţii.
31. Bătrînêţele sînt cunună[158] de laudă şi se vor afla în căile celor direpţi.
32. Mai bun iaste omul răbdător decît cel tare şi omul cela ce are înţelepciune decît nişte lucrure mari şi cela ce-şi oprêşte mîniia decît cela ce biruiêşte[159] cetatea.
33. Că toate acêstea vor întra în sînurile celor direpţi, iar cêle dirêpte toate sînt de la Domnul.

Versiunea modernă

11. Prorocie e pe buzele împăratului, iar la judecată nu va rătăci gura lui.

12. Înclinarea cumpenei e dreptate [înaintea] lui Dumnezeu, iar lucrurile lui — ocaua cea dreaptă.

13. Urîciune [înaintea] împăratului cel ce săvîrşeşte rele, căci cu dreptate se pregăteşte scaunul domniei.

14. Bineprimite-s [înaintea] împăratului buzele drepte, iar cuvintele drepte le iubeşte Domnul.

15. Mînia împăratului — vestitoare de moarte, dar omul înţelept îl va îmblînzi.

16. În lumina vieţii [se află] fiul de împărat, iar cei bineprimiţi [înaintea] lui sînt ca norul tîrziu.
17. Cuiburile înţelepciunii sînt mai alese decît aurul, iar cuiburile chibzuinţei mai alese decît argintul.

18. Cărările vieţii se abat de la rele şi lungime de zile sînt căile dreptăţii. Cel ce primeşte dojana între cei buni va fi, iar cel ce ţine seama de mustrări se va înţelepţi. Cine-şi păzeşte căile îşi păzeşte sufletul, iar de-şi iubeşte viaţa, îşi va păzi gura.

19. Înaintea prăpădului merge călăuză semeţia, iar înaintea căderii — gîndul cel rău.

20. Mai bun e cel blînd cu smerenie decît cel ce împarte prăzi cu cei trufaşi. Cel priceput în treburi îşi află bunătăţi, iar cel ce şi-a pus nădejdea în Dumnezeu fericit este.

21. Pe cei înţelepţi şi pe cei pricepuţi [unii] îi numesc netrebnici, iar cei cu vorba dulce mai mult vor auzi despre sine.
22. Izvor de viaţă este buna socotinţă pentru cei ce au dobîndit-o, iar învăţătura celor nechibzuiţi rea este.
23. Inima înţeleptului pricepe cele ce-i ies din gură, iar pe buze poartă cunoaştere.

24. Fagure de miere sînt vorbele bune, iar dulceaţa lor — leacul sufletului.

25. Sînt [unele] căi ce-i par omului drepte, dar capătul lor priveşte la fundul iadului.
26. Omul în osteneli osteneşte pentru sine şi-şi alungă de la sine pierzarea, dar cel sucit pe gura lui îşi poartă pieirea.

27. Omul nechibzuit îşi sapă sieşi necazuri, iar pe buzele lui îşi agoniseşte foc.

28. Omul sucit răspîndeşte necazuri şi făclia vicleşugului le-o aprinde celor răi şi-i desparte pe prieteni.
29. Omul călcător de lege îşi ispiteşte prietenii şi-i duce pe căi ce nu sînt bune.

30. Cu ochii ţintă, plănuieşte lucruri încîlcite şi, muşcîndu-şi buzele, hotărăşte toate relele; acela-i cuptorul răutăţii.
31. Cunună de laudă-i bătrîneţea şi în căile dreptăţii se află.
32. Mai bun este omul îndelung-răbdător decît cel puternic şi omul ce are înţelepciune decît o moşie întinsă, iar cel ce-şi stăpîneşte mînia [este mai bun] decît cel ce cucereşte o cetate.
33. Pe ascuns vin toate asupra celor nedrepţi, dar la Domnul sînt toate drepte.

Biblia 1688, p. 438, col. 1

Cap 17

1. Mai bine pîine cu bucurie cu pace decît casă plină de multe bunătăţi şi decît nedirêpte jîrtve cu vrajbă.

2. Sluga înţeleaptă birui-va stăpîni fără de minte şi întru fraţi va împărţi părţi.

3. În ce chip să ispitêşte în cuptoriu argintul şi aurul, aşa cêle alêse inimi lîngă Domnul.

4. Cel rău ascultă limba celor fără de lêge, şi direptul nu ia aminte la buzele mincenoase.

5. Cela ce batjocurêşte pre sărac întărîtă pre cel ce l-au făcut pre el, şi cel ce să bucură pre cel ce piêre nu va fi fără vină, iară cela ce i să face milă milui-se-va.

6. Cununa bătrînilor — fiii fiilor, şi fala fiilor — părinţii lor. Celui credincios e toată lumea cu banii, iară celui necredincios — nici un ban.

7. Nu se vor tocmi la cel fără de minte buze credincioase, nici la cel dirept buze mincinoase.

8. Plata darurilor — învăţătura la cei ce să trebuiesc cu dînsa, şi unde se va înturna bine se va călători.

9. Care ascunde strîmbătăţi cearcă prieteşugul, şi carele uraşte a ascunde desparte priêtenii şi rudeniile.

10. Svărîmă înfricoşarea inima înţeleptului, iară cel fără de minte, bătîndu-se, nu simte.

11. Prici va rîdica tot omul rău, şi Domnul înger nemilostiv va trimite lui.

12. Cădea-va grija la om înţelept, iară cei fără de minte socotesc rêle.

13. Carele dă rêle pentru bune, nu se vor clăti rêlele den casa lui.

14. Volnecie dă cuvintelor începătura direptăţii, şi povăţuiêşte înaintea lipsii prici şi vrajbă.

15. Cel ce judecă pre cel strîmb dirept şi pre cel dirept strîmb — necurat şi urît lîngă Dumnezău.

16. Pentru căci au fost banii la cel fără de minte? Că a dobîndi înţelepciunea cel rău la inimă nu va putea.

17. Carele înaltă face casa lui cearcă surpare, iară cel ce şovăiêşte a şti cădea-va la rêle.

18. În toată vrêmea priêtin să-ţi fie ţie, fraţii la nevoi de folos să fie, că pentru acêea să fac.

19. Bărbatul fără de minte bate în palme şi să veselêşte luişi, ca şi cel ce să chizăşuiêşte cu chizăşie pre al său priêtin şi pre buzele lui foc agonisêşte.

20. Cel iubitoriu de păcat bucură-se la vrăjbi; cela ce înaltă-şi face casa caută surpare.

21. Şi cel tare de inimă nu va timpina la bunătăţi, şi bărbatul ce pre lesne-şi schimbă limba va cădea la rêle.

22. Şi inima celui fără de minte durêre e la cel ce o are. Nu să veselêşte părintele pre fiiul necertat, şi fiiul înţelept veselêşte maica lui.

23. Inima ce să veselêşte a fi sănătos face, şi omului mîhnitoriu usucă-i-să oasele.

24. Celuia ce ia daruri cu strîmbătate în sînuri nu i să sporesc căile, şi necuratul abate căile direptăţii.

25. Obraz priceput iaste al o- /

Ms. 45, p. 509-510

Cap 17

1. Mai bine pîine cu bucurie[104] cu[105] pace decît casă plină de multe bunătăţi şi strîmbe jirtve cu vrajbă.

2. Sluga înţeleaptă birui-va stăpînilor fără minte şi întru fraţi va împărţi părţi.

3. [106]În ce chip să ispitêşte întru cuptor argintul şi aurul, aşa alêsele inimile lîngă Domnul.
4. Răul ascultă limba celor fără dă lêge, şi dreptul nu ia aminte la budzele minciunoase.

5. [107]Cela ce batjocurêşte mêserul întărîtă pre cel ce l-au făcut pre el, şi cel ci să bucură pre cel ce piêre nu să va dăzvinovăţi, ⌊şi cel ce i să face milă milui-să-va⌋.

6. Cununa bătrînilor — fiii fiilor şi fala fiilor — părinţii lor. ⌊Acelui credincios toată-i lumea cu bani, iar celui necredincios — nici un[108] ban.⌋

7. Nu să vor tocmi la cel fără minte budzele credincioase, nici la cel drept budze minciunoase.

8. Plata harurilor — învăţătura la cei ci să tribuiesc cu însă, şi, unde să va înturna, bună i să face calea.

9. Carele ascunde strîmbătăţile cearcă prieteşugul, şi carele uraşte a ascunde împarte pre priêteni şi pre rudenii.
10. Sfărîmă înfricoşarea inima înţeleptului, şi cel fără dă minte, bătîndu-să, nu simte.
11. Prici va rădica tot răul, şi Domnul înger nemilostiv trimite lui.
12. Cădea-va grije la omul înţelept, şi cei fără minte socoti-vor rêle[109].

13. [110]Carele dă rêle pentru bune, nu să vor clăti rêlele dentru casa lui.
14. Volnicie dă cuvintelor începătura dreptăţii, şi povăţuiêşte înaintea lipsei price şi vrajbă.
15. Carele drept judecă pre cel strîmb şi strîmbu pre cel drept — necurat şi urît lîngă Dumnedzău.

16. Pentru căci fură banii la cel fără minte? Pentru că a dobîndi înţelepciunea cel rău la inimă[111] nu va putea.
17. ⌊Carele înaltă face casa lui cearcă surpare, iar cel ce şovăiêşte *[510/1]* a ştirea cădea-va la rêle.⌋

18. La toată vrêmea priêteni să-ţi fie ţie, fraţii întru nevoi de folos să fie, pentru că pentru acêea să nasc.

19. Bărbatul fără minte bate în palme şi să veselêşte şie, ca şi cel ce să chezăşluiêşte cu chezăşie pre al său priêten ⌊şi pre budzele lui foc agonisêşte⌋.

20. Cel iubitor de păcat bucură-să la războaie; carele înaltă face a sa casă cearcă surpare.

21. ⌊Şi⌋ cel vîrtos la inimă nu va tîmpina la bunătăţi, şi bărbatul ce pre lesne îşi priimêşte limba va cădea la rêle.
22. ⌊Şi inima celui fără minte — durêre la cel ce o are pre ea.⌋ Nu să veselêşte părintele pre fiiul necertat, şi fiiul înţelept veselêşte pre maica lui.

23. [112]Inima ce să veselêşte a fi sănătos face, şi a omului voieros usucă-i-să oasele.

24. Celuia[113] ce ia daruri pre strîmbul în sînuri nu i să sporesc căile, şi necuratul abate-să căile dreptăţii.

25. Faţa-i pricepută a omului

Ms. 4389, p. 604-605

Cap 17

1. Mai bine pîine cu dulceaţă în pace decît casă plină de multe bunătăţi şi cu jărtvă nedireaptă cu svară.[160]

2. [161]Sluga cea înţeleaptă va opri pre stăpînul cel neînţelept şi avuţiia o va împărţi fraţilor pre părţi.

3. Cum se lămurêşte aurul şi argintul în foc, aşa şi inimile celor aleşi de Domnul.
4. Cel rău ascultă limba celui călcătoriu de lêge, iar cel direpţ nu caută la gura celor mincinoşi.

5. [162]Cela ce badjocurêşte pre cel sărac întărîtă pre cela ce l-au făcut, şi cela ce se bucură pentru cela ce piêre nu va scăpa să nu fie de vină, iar cela ce miluiêşte va fi miluit.
6. Cununa bătrînêţelor — feciorii feciorilor, iar lauda feciorilor — părinţii lor. Celui credincios toată pacea-i iaste bogăţie, iar celui necredincios — măcară un ban.
7. Buzele celui nebun nu se vor învrednici încredinţării, nici gura celui direpţ minciunii.

8. Plata celor ce învaţă iaste harul[163], că oriîncătrooă se vor întoarce, le va spori.

9. Cela ce ascunde năcazurile cearcă dragostea, iar cela ce-i iaste urît a le ascunde strică prieteşugurile şi casele.[164]
10. Groaza sfărîmă inima celui înţelept, iar cel fără de minte, măcară de va fi şi bătut, nu simte rane.
11. Tot cel rău va scorni price[165], iar Domnul va trimête pre dînsul îngerul cel nemilostiv.
12. Omului înţelept îi va veni purtare de grijă, iar *[605/1]* cei fără de minte vor socoti cêle rêle.

13. [166]Cela ce va face rău pentru bine, nu se va muta răotatea den casa lui.
14. Începătura direptăţii dă volnicie cuvintelor, şi sărăciia o povestêşte mai nainte[167] pricea şi vrajba.
15. [168]Cela ce va judeca pre cel direpţ cu nedireptate, iar pre cel nedirepţ pre direptate, spurcat şi urît iaste de Domnul.[169]
16. Cel fără de minte pentru căci au avut avuţie, că cel nebun nu poate dobîndi înţelepciune?

17. [16.] Cela ce-şi face casa naltă cearcă surpare, iar cela ce face strîmbătate întru învăţătură va cădea în răotăţi.
18. [17.] În toată vrêmea să aibi priêteni şi voi, fraţilor, în vremile cêle de nevoie să fiţi folositori, că pentru aceasta sînt facerile cêle de bine.
19. [18.] Omul cel fără de minte îşi bate în palme şi se veselêşte, ca şi cela ce se chiezăşuiêşte de se pune chiezaş pentru priêtenul său, iar el adună în buzele sale foc.
20. [19.] Iubitoriul de păcate se bucură de vrajbe,

21. [19] Iar cel năprasnic cu inima nu va întîlni pre cei buni. [20.] Omul cela ce-şi schimbă limba va cădea în răotate,
22. [20.] Iar inima celui nebun iaste durêre celui ce o au cîştigat.[170] [21.] Nu se va veseli tatăl de feciorul cel neînvăţat, iar feciorul cel înţelept va veseli pre mumă-sa.
23. [22.] Inima cea vêselă face obicêiu bun, iar omului celui trist îi usucă oasele.

24. [23.] Cela ce ia mită fără de direptate în sînul său, nu-i vor spori căile întru direptate, iar cei necuraţi vor strîmba căile cêle dirêpte.
25. [24.] [171]Faţa bărbatului celui înţelept iaste

Versiunea modernă

Capitolul al 17-lea

1. Mai bine o îmbucătură cu bucurie în pace decît o casă plină de multe bunătăţi şi decît jertfe necinstite cu gîlceavă.
2. Slujitorul înţelept îşi va birui stăpînii nechibzuiţi, iar între fraţi el va face împărţeala.

3. Cum se lămuresc în cuptor argintul şi aurul, tot aşa şi inimile alese înaintea Domnului.
4. Cel rău ascultă de limba călcătorilor de lege, dar dreptul nu ia aminte la buzele mincinoase.

5. Cel care-l batjocoreşte pe sărac îl întăreşte pe cel care l-a făcut, iar cel ce se bucură de cel ce piere nu se va dezvinovăţi; iar cel ce se milostiveşte va fi miluit.

6. Cununa bătrînilor sînt fiii fiilor, iar lauda fiilor sînt părinţii lor. Cel credincios are toate averile lumii, iar necredinciosul n-are nici măcar un bănuţ.

7. Nu i se potrivesc celui nechibzuit buzele credincioase, şi nici celui drept buzele mincinoase.

8. Răsplată de haruri e învăţătura pentru cei ce se ţin [de ea], oriunde-ar fi să se întoarcă, va fi pe drumul cel bun.
9. Cel ce ascunde nedreptăţile caută prietenie, iar cel care urăşte să [le] ascundă desparte prietenii şi rudeniile.
10. Ameninţarea zdrobeşte inima celui chibzuit, dar cel fără minte, chiar de-i biciuit, nu pricepe.
11. Pricini de ceartă stîrneşte tot omul rău, iar Domnul înger nemilos îi va trimite lui.
12. Cade purtarea de grijă în sarcina omului înţelept, iar cei nechibzuiţi cugetă rele.

13. Cel ce răsplăteşte cu rele în locul celor bune, nu se va clinti răul din casa lui.
14. Putere dă cuvintelor începutul dreptăţii, iar înaintea sărăciei merg călăuze răzvrătirea şi gîlceava.
15. Cel care-l socoteşte drept pe cel nedrept, iar pe cel nedrept drept, [acela]-i necurat şi spurcat înaintea lui Dumnezeu.
16. La ce bun are bani cel nechibzuit? Căci cel rău la inimă nu poate dobîndi înţelepciune.

17. Cel ce-şi face casa înaltă caută s-o surpe, iar cel ce se dă în lături de la învăţătură va cădea în necazuri.

18. În toată vremea să ai un prieten, iar fraţii să-ţi fie de folos la nevoie, căci pentru aceasta se nasc.

19. Omul nechibzuit bate din palme şi se veseleşte de el însuşi, aşa cum cel se chezăşuieşte şi-l pune drept chezaş pe prietenul său şi pe buzele sale foc agonisește.
20. Cel ce iubeşte păcatul se bucură de gîlceavă, iar cel ce-şi face casa înaltă caută s-o surpe.

21. Cel învîrtoşat la inimă nu va întîmpina bunătăţi, iar omul cu limba lesne schimbătoare va cădea în necazuri.
22. Şi inima celui nechibzuit este durere pentru cel care-o are. Nu se bucură tatăl de fiul neînvăţat, dar fiul chibzuit îşi bucură mama.

23. Inima voioasă te face sănătos, iar omului mîhnit i se usucă oasele.

24. Căile celui care ia daruri pe nedrept într-ascuns nu sînt spornice, iar necredinciosul se fereşte de căile dreptăţii.
25. Omul învăţat e înţelept

Biblia 1688, p. 438, col. 2

mului celui învăţat, iară ochii celui fără de minte — pre margenile pămîntului.

26. Urgiia părintelui — fiiul fără de minte şi durêre ceiia ce l-au născut pre el.

27. A păgubi pre omul direpț nu iaste bine, nici cel curat a vicleni pre silnicii direpţi.

28. Carele să scumpêşte a scoate cuvînt năsilnic cunoaşte pre sine, şi cel mult îngăduitoriu bărbat înţelept iaste, (mai bun decît cela ce nu cearcă a şti).

29. Celui fără de minte întrebînd înţelepciunea înţelepciune să va socoti, şi năuc neştine pre sine făcîndu-se părea-se-va înţelept a fi.

Cap 18

1. Pricini cearcă omul vrînd a se osebi de priêteni, şi în toată vrêmea ocărînd iaste.

2. Nu-i trebuiêşte înţelepciunea celui fără de minte, pentru că mai vîrtos să trage la nebunie.

3. Cînd vine necuratul la adîncul rêlelor, dosădêşte, şi vine lui necinste şi ocară.

4. Apă adîncă e cuvîntul în inema omului şi rîu săltînd şi izvorul vieţii.

5. A lăuda faţa necuratului nu iaste bine, nici cel curat a abate direptatea la judecată.

6. Buzele celui fără de minte aduc pre dînsul la rêle, şi gura lui cea dîrză pre moarte chiamă.

7. Gura nebunului — surparea lui, şi buzele lui — laţ sufletului lui.

8. Pre cei lênişi biruiêşte-i frica, şi sufletele oamenilor muieroşi vor flămînzi.

9. Cela ce nu să vindecă pre sine în faptele lui frate iaste celui ce pre sine să strică.

10. Den mărimea vîrtutei — numele Domnului şi, la el alergînd, direpţii să înalţă.

11. Avêrea omului bogat — cetate tare, şi mărirea ei mult umbrêşte.

12. Mai nainte de surpare să înalţă inema omului şi mai nainte de mărire să smerêşte.

13. Carele răspunde cuvînt mai nainte de ce va auzi, nebunie iaste lui şi ocară.

14. Mîniia omului o potolêşte sluga cea înţeleaptă; pre omul slab la suflet cine-l va suferi?

15. Inema înţeleptului cîştigă simţirea, şi urechile înţelepţilor cearcă gîndurile.

16. Darea omului lărgêşte pre el şi lîngă silnici îl aşază pre el.

17. Direptul lui-şi iaste pîrîş întru graiul dentîiu şi, deaca-l va asupri pîrîşul, să mústră.

18. Pricele le potolêşte sorţul şi întru domni hotăraşte.

19. Frate de către frate ajutorindu-se — ca o cetate tare şi înaltă şi poate ca o întemeiată împărăţie.

20. Den roadele gurii omul umple pîntecele lui şi den roadele buzelor lui sătura-se-va.

21. Moartea şi viaţa e în mîna limbii, şi cei ce o stăpînesc pre ea mînca-vor roadele ei.

22. Carele au aflat muiêre bună aflat-au daruri şi au luat de la Domnul îmblînzire.

23. Carele scoate pre muiêrea //

Ms. 45, p. 510

învăţat, şi ochii celui fără minte — pre marginile pămîntului.

26. Urgie părintelui — fiiul fără de minte şi durêre la cêea ce l-au născut pre el.[114]

27. A păgubi pre omul drept nu iaste bun, nici curat a vicleni pre sîlnicii dreptîi.

28. [115]Carele să scumpêşte a scoate cuvîntu năsîlnic cunoaşte pre sine, şi mult îngăduitoriul[116] bărbatul înţelept — ⌊mai bun decît cela ce nu cearcă a şti⌋.

29. Celui fără de minte întrebînd înţelepciunea înţelepciune să va socoti, şi năuc pre sine făcînd părea-i-să-va înţelept să fie.

Cap 18

1. Vine cearcă bărbatul vrînd a să usăbi de priêteni, şi întru toată vrêmea ocărît iaste.

2. Nu-i dă treabă înţelepciunea la cel fără minte, pentru că mai vîrtos să trage de fără minte.

3. Cînd vine necuratul la adîncul rêlelor, dosădêşte, şi vine lui necinstea şi ocara.

4. Apă adîncă — cuvîntul întru inima omului, şi rîu săltînd[117] şi izvorul vieţii.

5. A lăuda[118] faţa necuratului nu iaste bine, nici curat a abate ce-i drept la judeţ.

6. Budzele celui fără minte aducu-l pre însul la rêle, şi gura lui cea dîrză moarte cheamă.

7. Gura nebunului[119] — surpare lui, şi budzele lui — laţ la sufletul lui.

8. Pre cei lêneşi ii biruiêşte frica şi sufletile celor ce-s bărbaţi şi fămei vor flămîndzi.

9. Cela *[510/2]* ce vindecă pre sine întru faptele lui, frate iaste celui ce pre sine strică.

10. Dentru mărimea vîrtutei — numele Domnului şi, la el alergînd, dreptîi să înalţă.

11. Avêrea a omului bogat — cetate tare, şi mărirea ei mult umbrêşte.

12. Mai nainte de surpare să înalţă inima omului şi mai nainte de mărire să smerêşte.

13. Carele răspunde cuvîntu mai nainte de ce va audzi, fără minte iaste lui şi ocară.

14. Mîniia omului îmblîndzêşte sluga înţeleaptă; pre omul puţîn la suflet cine-l va suferi?

15. Inima înţeleptului cîştigă simţirea, şi urechile înţelepţilor cearcă gîndirea.

16. Darea omului îl lărgêşte pre el şi lîngă sîlnici îl aşadză pre el.

17. Dreptul şie pîrîş întru dîntîiaşi graiu şi, daca-l va asupri pîrîşul, să mustră,

18. Şi pricele potolêşte a sorţului şi întru domni hotărăşte.

19. Frate de cătră frate ajutorindu-să — ca o cetate tare şi înaltă, şi poate ca o întemeiată împărăţime.

20. Den roadele gurii omului împle pîntecele lui şi de roadele budzelor lui sătura-să-va.

21. Moartea şi viaţa — în mîna limbei, şi cei ce opresc pre ea mînca-vor roadele ei.

22. [120]Carele au aflat muiêre ⌊bună⌋ aflat-au haruri şi luă de la Domnul îmblîndzire.

23. ⌊Carele scoate pre muiêrea

Ms. 4389, p. 605

pricepătoare, iar ochii celor nebuni sînt la marginile pămîntului.

26. [25.] Feciorul nebun — mîniia tătîne-său şi durêrea ceiia ce l-au născut.

27. [26.] Nu iaste bine să faci pagubă[172] omului celui direpţ, nici iaste lucru cuvios a meşteşugi hicleşug asupra celor putêrnici pentru cêle dirêpte.

28. [27.] Cela ce zăbovêşte cu cuvîntul va slobozi pricêpere năprasnică, iar omul cel răbdător şi înţelept mai bun iaste decît cela ce cearcă să ştie.

29. [28.] Dară cel fără de chibzuială, măcară de va şi întreba el de înţelepciune, au doară se va băga lui înţelepciunea în seamă? Şi de se va face cinevaşi că iaste năuc, ca să se paie cuiva că iaste înţelept?

Cap 18

1. Omul cela ce va să se dăsparţă de priêten cearcă *[605/2]* vini şi în toată vrêmea va fi cu împutăciune.[173]

2. Omul lipsit de minte nu-i trebuiêşte înţelepciunea, pentru că iaste mai vîrtos purtat de nebunie.

3. Cînd va veni cel necurat în adîncul răotăţilor[174], el nu bagă seama, şi-i vor veni asupră dosăzi şi ocări.

4. Apă adîncă (iaste) cuvîntul în inima omului, iar apa cea săltătoare — izvorul vieţii.

5. Nu iaste bine a se ruşina de faţa celui necurat, nici nu iaste lucru de cuviinţă a abate pre cel direpţ den judecată.

6. Buzele celui fără de minte îl vor aduce la rău, iar îndrăznirea gurii lui chiiamă moartea.

7. Gura celui nebun îl zdrobêşte, iară buzele lui sînt cursa sufletului.[175]

8. Pre cel lenivos îl surpă frica, iar sufletele bărbaţilor celor ce sînt asêmene muiêrilor vor flămînzi.

9. Cela ce nu se vindecă de faptele sale, acela iaste soţie celui ce strică pre dînsul.

10. De măriia tăriei — numele Domnului, cătră care deaca vor alerga cei direpţi, se vor mîntui.

11. Avuţiia omului celui bogat iaste cetate tare, iar slava lui mărturisêşte veselie.

12. Inima bărbatului mai nainte de sfărîmare se va înălţa şi mai nainte de slavă se va smeri.

13. Cela ce va răspunde cuvîntul mai nainte decît ce va auzi, ruşine iaste lui şi împutăciune.

14. Mîniia bărbatului o va potoli sluga cea înţeleaptă; dară pre omul pornit cine-l va îmblînzi?[176]

15. Inima celui înţelept va cîştiga simţire, iar urechile celor chibzuiţi vor cerca gîciturile.

16. Lucrarea omului îl va lărgi şi-l va pune pre scaun cu cei putêrnici.

17. Cel direpţ iaste hulit de cei răi întru cuvîntul cel direpţ, ca şi cînd va afla pîrîşul se mustrează.

18. Cel tăcut aşază cuvinte foarte de cinste, iar pre cei[177] putêrnici îi chiiamă neascultători.

19. Fratele cela ce se ajutorează de alt frate iaste ca o cetate naltă şi tare şi se întărêşte ca o împărăţie întemeiată.

20. Den roada gurii sale va sătura bărbatul pîntecele său şi den roadele buzelor lui se vor sătura.

21. Moartea şi viiaţa iaste în mîna limbii, deci ceia ce o vor opri vor mînca roada ei.

22. Cela ce au cîştigat muiêre bună aflat-au milă şi au luat de la Domnul blîndêţe.

23. [22.] Cela ce va goni muiêrea

Versiunea modernă

la chip, iar ochii celui nechibzuit — la marginile pămîntului.

26. Mînie tatălui este fiul nechibzuit şi întristare celei care l-a născut.

27. A-l păgubi pe omul drept nu este bine, nici nu-i lucru de cuviinţă a unelti împotriva stăpînitorilor drepţi.

28. Cel care se fereşte să-i iasă din gură un cuvînt aspru, [acela]-i înţelept; şi îndelung-răbdător e omul chibzuit.

29. Celui fără minte care întreabă de înţelepciune înţelepciune i se va socoti, iar dacă cineva se face pe sine mut va părea [un om] chibzuit.

Capitolul al 18-lea

1. Pricini caută omul care vrea să se despartă de prieteni, dar în toată vremea va fi vrednic de ocară.

2. N-are nevoie de înţelepciune cel lipsit de minte, căci mai bine o duce cu nebunia.

3. Cînd ajunge necredinciosul în adîncul răutăţilor, [le] priveşte cu dispreţ, dar vin asupra lui necinstea şi ocara.

4. Apă adîncă este cuvîntul în inima omului, un rîu ce ţîşneşte şi izvor de viaţă.

5. A te minuna de faţa necredinciosului nu e bine, şi nici nu-i lucru de cuviinţă să dai în lături dreptatea la judecată.

6. Buzele celui nechibzuit îl duc la necazuri, iar gura lui cea îndrăzneaţă moartea o cheamă.

7. Gura celui nechibzuit — surpare sieşi, iar buzele lui — laţ pentru sufletul lui.

8. Pe leneşi îi răpune frica, iar sufletele celor muieratici vor flămînzi.

9. Cel ce nu se vindecă pe sine întru faptele sale este frate cu cel care se vatămă pe sine.

10. Din măreţia vîrtuţii — numele Domnului şi, alergînd către el, drepţii se înalţă.

11. Averea omului bogat — cetate întărită, iar slava ei mult umbreşte.

12. Înainte de surpare se înalţă inima omului, iar înainte de slavă se smereşte.

13. Cel ce răspunde cuvînt înainte să asculte dă dovadă de nebunie şi ocară.

14. Mînia omului o potoleşte slujitorul chibzuit, dar pe omul cu inima slabă cine-l va răbda?

15. Inima celui chibzuit dobîndeşte pricepere, iar urechile înţelepţilor caută bună socotinţă.

16. Darul îl lărgeşte pe om şi laolaltă cu cei puternici îl aşază.

17. Dreptul se-nvinuieşte pe sine în cuvîntul cel dintîi, dar cînd pîrîşul sare asupră-i, [acesta] primeşte mustrare.

18. Sorţul pune capăt certurilor, iar între cei puternici el hotărăşte.

19. Un frate ajutat de fratele său e ca o cetate întărită şi înaltă şi-i tare ca un palat [bine] întemeiat.

20. Din roadele gurii omul îşi umple pîntecele, iar din roadele buzelor lui se va sătura.

21. Moartea şi viaţa [stau] în puterea limbii, iar cei ce şi-o stăpînesc vor mînca roadele ei.

22. Cel care a găsit o femeie bună a găsit haruri, primit-a de la Domnul bunăvoire.

23. Cel care alungă o femeie

Biblia 1688, p. 439, col. 1

scoate bunătăţile şi cela ce ţine pre cea preacurvă fără de minte e şi necurat; nebuniia omului strică căile lui şi pre Dumnezeu vinuiêşte cu inema lui.

24. Rugăciuni răspunde săracul, şi cel bogat răspunde nesilnec.

25. Omul priêtenilor — spre prietenie şi iaste priêten lipindu-se mai mult decît fratele.

Cap 19

1. Mai bun iaste săracul mergînd în prostimea lui decît îndărătnic la buzele lui, şi acesta — fără de minte.

2. Şi încă fără de ştiinţă sufletul nu iaste bun, şi cela ce sîrguiêşte cu picioarele grişaşte.

3. Nebuniia omului strică căile lui, şi pre Dumnezeu vinuiêşte cu inema lui.

4. Avuţiia adaoge priêteni mulţi, iară cel sărac şi de priêtenul ce-l are să lipsêşte.

5. Mărturiia mincinoasă nu va fi fără de certare, şi cela ce pîraşte cu strîmbătate nu va scăpa.

6. Mulţi odihnesc fêţele împăraţilor, şi tot cel rău face-se ocară omului.

7. Tot cela ce pre fratele sărac uraşte şi de priiteşug departe va fi. Gîndurile bune la ceia ce-l ştiu pre dînsul va apropiia, şi omul înţelept îl va afla pre el. Cela ce multe rêle face isprăvêşte răutatea,

8. Şi carele întărîtă cuvinte nu se va mîntui. Cel ce cîştigă înţelepciune iubêşte pre sine, şi carele păzêşte înţelepciunea afla-va cêle bune.

9. Mărturiia mincinoasă nu va fi necertată, şi cine va aţîţa răutatea pieri-va de ea.

10. Nici de un folos e celui fără de minte desfătăciunea şi de va încêpe sluga cu semeţie a domni.

11. Omul milostiv mult îngăduiêşte, şi fala lui vine asupra celor fără de lêge.

12. Înfricoşarea împăratului asêmene e cu răcnirea leului, şi ca rooa pre iarbă, aşa e îmblînzirea lui.

13. Ruşinea tatălui — fiiul fără de minte, şi nu-s curate rugile de la simbriia curvei.

14. Casă şi avêre împart părinţii la feciori, şi de la Domnul să lipêşte muiêrea la bărbat.

15. Frica oprêşte pre bărbatul muieros, şi sufletul celui fără de lucru va flămînzi.

16. Carele păzêşte porunca păzêşte al său suflet, iară cela ce hulêşte ale sale căi piêre.

17. Împrumutează pre Dumnezău cel ce miluiêşte pre sărac, şi după darea lui îi va răsplăti lui.

18. Ceartă pre fiiul tău, pentru că aşa va fi cu bună nădêjde, şi la simeţie nu te rîdica cu sufletul tău.

19. Cel rău gînditoriu bărbat mult se va păgubi şi, de va fi şi lacom, şi sufletul lui va adaoge.

20. Ascultă, fiiule, învăţătura tătîne-tău, ca înţelept să te faci la cêle de apoi ale tale.

21. Multe gînduri sînt în inima omului, iară sfatul Domnului în veac rămîne.

22. Roada la om e milosteniia, şi mai bine săracul dirept decît bogatul mincinos.

23. Frica Domnului — la viaţa omului, /

Ms. 45, p. 510-511

bună scoate cêle bune, şi cela ce ţine pre cea curvă fără minte-i şi necurat; fără-mintea omului strică căile lui şi pre Dumnedzău vinuiêşte cu inima lui.

24. Rugi răspunde mêserul, şi cel bogat răspunde năsîlnic.

25. La bărbat a tovarăşilor — către tovărăşie şi iaste priêten lipindu-să mai presus decît fratele.

Cap 19

1. [121]Mai bun iaste săracul mergînd întru prostimea lui decît strîmbul la budzele lui, şi acesta — fără de minte.

2. Şi-ncă fără dă ştiinţă sufletul nu iaste bun, şi cela ce sîrguiêşte cu picioarele greşaşte.

3. Fără-mintea omului strică căile lui, şi pre Dumnedzău vinuiêşte cu inima lui.

4. Avuţiia adaoge priêteni mulţi, iar cel sărac şi de priêtenul ce-l are să părăsêşte.

5. [122]Mărturiia minciunoasă nu va fi fără certare, şi cel ce pîraşte pre strîmbul nu va scăpa.

6. Mulţi *[511/1]* slujesc fêţele împăratului, şi tot răul face-să ocară omului.

7. Tot carele pre fratele sărac uraşte şi de priinţă dăparte va fi. ⌊Gîndirea bună la ceia ce o ştiu pre ea să va apropiia, şi omul înţelept o va afla pre ea. Cela ce multe rêle face isprăvêşte răutatea,

8. Şi carele întărîtă cuvinte nu să va mîntui.⌋ Cel ce cîştigă înţelepciune iubêşte pre sine, şi carele păzêşte înţelepciunea afla-va cêle bune.

9. Mărturiia minciunoasă nu va fi necertată, şi cine va aţîţa răutate piêre de ea.

10. Nu-i dă folos celui fără dă minte dăsfătăciunea, şi dă va încêpe sluga cu semeţie a domni.

11. Milostivul bărbat[123] îngăduiêşte şi fala lui vine asupra celor fără dă lêge.

12. A împăratului înfricoşare asêmenea-i cu răcnirea leului, şi ca roao pre iarbă, aşa-i îmblîndzirea lui.

13. Ruşine-i tatălui fiiul fără minte, şi nu-s curate rugile de la simbriia curvei.

14. Casă şi avêre împart părinţii la ficiori, şi [124]de la Domnul să lipêşte muiêrea la bărbat.

15. Sfiala oprêşte pre cel ce-i bărbat şi fămêie, şi sufletul celui fără de lucru-l va flămîndzi.

16. Carele păzêşte porînca păzêşte al său suflet, iară cela ce hulêşte ale sale căi piêre.

17. Împrumuteadză lui Dumnedzău cel ce miluiêşte pre sărac, şi după darea lui ii va răsplăti lui.

18. Ceartă pre fiiul tău, pentru că aşa va fi cu bună nădêjde, şi la semeţie nu te rădica cu sufletul tău.

19. Rău gînditoriul bărbat multe va păgubi şi, de va fi şi lacom, sufletul lui va adaoge.

20. Ascultă, fiiule, învăţătura tătîne-tău, pentru ca înţelept să te faci la cêle de apoi ale tale.

21. Multe gînduri-s întru inima omului, şi sfatul Domnului întru vac rămîne[125].

22. Roada la om — milosteniia. Mai bunu-i săracul drept decît bogatul minciunos.[126]

23. Frica Domnului — la viaţa omului,

Ms. 4389, p. 605-606

cea bună goni-va bunătăţile, iar cela ce ţine curvă, acela iaste nebun şi spurcat; *[606/1]* nebuniia omului strică căile lui şi face în inima sa pre Dumnezeu vinovat.

24. [23.] Cel sărac grăiêşte cu rugăciuni, iar cel bogat ocăraşte cu rîs.

25. [24.] Bărbatul cel iubitor în prietenşug mai bun priêten va fi decît fratele.

Cap 19

1. [178]Mai bine iaste săracul cela ce umblă întru prostimea lui decît bogatul cela ce-şi va munci buzele (şi fără de minte).[179]

2. Unde nu iaste învăţătura sufletului, nu iaste bine, şi cela ce iaste ager den picioare se va poticni.

3. Nechibzuiala omului piêrde calea lui, şi face cu inima sa pre Dumnezeu vinovat.

4. Bogăţiia adaoge mulţi priêteni, iar sărăciia şi de cela ce iaste priêten încă se va lipsi.

5. [180]Mărturisitoriul mincinos nu va fi fără de caznă, iar cela ce va mozaviri fără de direptate nu va scăpa de dînsa.

6. Mulţi sînt plăcuţi înaintea fêţelor împăraţilor, iar tot cel ce iaste rău, iaste întru împutăciunea bărbatului.

7. Tot cela ce uraşte pre fratele cel sărac va fi dăparte de lêge. Cugetele cêle bune se apropie de ceia ce le ştiu şi bărbatul cel înţelept le va afla. Cela ce face răotăţi multe afla-va răotate,

8. [7.] Iar cela ce întărîtă cuvinte nu se va mîntui.[181] [8.] Cela ce adună înţelepciune, acela se iubêşte pre sine, iar cela ce păzêşte înţelêgerea va afla cêle bune.

9. Mărturiia mincinoasă nu va fi fără de muncă, iar cela ce aţîţă răotatea va pieri de dînsa.

10. Nici de un folos nu iaste celui fără[182] de minte dăzmierdarea[183], deaca va încêpe sluga a stăpîni cu dosadă.

11. Bărbatul cel milostiv iaste răbdător cu sufletul, iar lauda lui va trêce pre cei călcători de lêge.

12. Groaza împăratului asêmene iaste răcnirei leului; cum iaste roaoa pre iarbă, aşijderea şi celui blînd nerăotatea.

13. Feciorul neînvăţat iaste ruşinea tătîne-său şi rugăciunile den gura celui curvar sînt spurcate.

14. Părinţii împart feciorilor casa şi avuţiia, iar muiêrea înţeleaptă de Domnul se împreună bărbatului.

15. [184]Iar sufletele celor lenivoşi vor flămînzi.[185]

16. Cela ce păzêşte lêgea, acela-şi păzêşte sufletul, iar cela ce n-are grije de căile sale va pieri.

17. Cela ce miluiêşte pre cel sărac [186]împrumutează pre Dumnezeu, şi după darea sa *[606/2]* va plăti lui.

18. Cela ce-şi ceartă feciorul, aşa va fi nădăjduindu-se întru bunătate, iar cu sufletul lui nu se va înălţa în dosadă.

19. Omul cu minte rea de multe se va lipsi, iar de va fi şi pierzător, şi sufletul şi-l va alătura.

20. Ascultă, fătul mieu, învăţăturile tătîne-tău, ca mai apoi să fii înţelept.

21. Multe cugete sînt în inima omului, iar sfatul Domnului trăiêşte în vêci.[187]

22. Roada bărbatului iaste milosteniia, şi mai bine sărac direpţ decît bogat mincinos.

23. Frica Domnului iaste viiaţă[188] omului,

Versiunea modernă

bună îşi alungă binele, iar cine-o ţine pe cea preacurvă e nechibzuit şi necurat; şi nebunia omului îi strîmbă căile, iar pe Dumnezeu îl învinuieşte în inima lui.

24. Rugăciuni rosteşte cel sărman, iar bogătaşul răspunde cu asprime.

25. Rostul omului este să se-nsoţească cu prietenii, iar prietenul se leagă [de om] mai mult decît un frate.

Capitolul al 19-lea

1. Mai bun e săracul umblînd în smerenia sa decît cel îndărătnic cu buzele lui, şi acesta-i fără de minte.

2. Şi fără ştiinţă sufletul nu este bun, iar cel ce se grăbeşte cu picioarele păcătuieşte.

3. Nebunia omului îi strîmbă căile, iar pe Dumnezeu îl învinuieşte în inima lui.

4. Bogăţia adaugă prieteni mulţi, iar săracul şi de prietenul pe care-l are e părăsit.

5. Martorul mincinos nu va fi [lăsat] nepedepsit, iar cel care învinuieşte pe nedrept nu va scăpa.

6. Mulţi slujesc feţele împăraţilor, şi tot ticălosul e ocară înaintea omului.

7. Tot cel ce pe fratele sărac îl urăşte departe va fi şi de prietenie. Buna socotinţă se apropie de cei ce o cunosc, iar omul chibzuit o va afla pe ea. Cel ce făptuieşte multe rele desăvîrşeşte răutatea,

8. Iar cel ce stîrneşte vorbe nu se va mîntui. Cel ce dobîndeşte chibzuinţă se iubeşte pe sine, iar cel ce-şi păzeşte chibzuinţa va afla bunătăţi.

9. Martorul mincinos nu va fi [lăsat] nepedepsit, iar cel care aprinde răutatea de ea va fi omorît.

10. Nu-i este de folos celui nechibzuit desfătarea şi, [tot aşa], dacă un slujitor ar începe cu semeţie a stăpîni.

11. Omul milostiv îndelung rabdă, iar lauda lui vine asupră-le călcătorilor de lege.

12. A împăratului ameninţare e asemenea cu răcnetul leului şi, precum roua pe iarbă, aşa e bunăvoinţa lui.

13. Ruşine tatălui e fiul nechibzuit, şi nu-s curate prinoasele din simbria curvei.

14. Casa şi averea le împart părinţii copiilor, dar înaintea Domnului femeia se logodeşte cu bărbatul [ei].

15. Frica îl ţine în frîu pe bărbatul muieratic, iar sufletul celui ce nu lucrează va flămînzi.

16. Cine păzeşte porunca îşi păzeşte sufletul, iar cel ce-şi dispreţuieşte căile va pieri.

17. Îl împrumută pe Dumnezeu cel care-l miluieşte pe sărac, şi după darul lui [Dumnezeu] îi va răsplăti.

18. Mustră-l pe fiul tău, căci aşa va fi cu bună nădejde, şi nu te înălţa cu sufletul tău pînă la semeţie.

19. Omul cu rău năravmult va fi păgubit; iar de va fi şi aducător de boală, şi sufletul şi-l va adăuga.

20. Ascultă, fiule, dojana tatălui tău, ca să fii înţelept în zilele tale cele de pe urmă.

21. Multe gînduri sînt în inima omului, iar sfatul Domnului rămîne în veac.

22. Rod îi este omului milostenia, şi mai bun este săracul drept decît bogătaşul mincinos.

23. Frica Domnului îi este omului spre viaţă,

Biblia 1688, p. 439, col. 2

iară cel fără de frică petrêce-va în locuri unde nu socotêşte mintea.

24. Cela ce ascunde în sînurile lui mîinile cu strîmbătate nici la gură nicicum le va aduce pre iale.

25. Ucigaşul bătîndu-se, cel fără de minte mai rău va fi şi, de vei mustra pre omul înţelept, socoti-va simţirea.

26. Cela ce necinstêşte pre tatăl şi să leapădă de maica lui ruşina-se-va şi ocărît va fi.

27. Fiiul părăsindu-se a păzi învăţătura tătîne-său deprinde-va graiuri rêle.

28. Cela ce chizăşuiêşte copilul fără de minte ruşina-va direptatea, şi gura celor necuraţi înghiţi-va judecata.

29. Gătescu-se celor nestîmpăraţi biciuri şi cazne asêmene celor fără de minte.

Cap 20

1. Nestîmpărat lucru e vinul şi semeaţă e beţiia, şi tot stricătoriul nu va fi înţelept.

2. Nu se osebêşte înfricoşarea împăratului de mîniia leului, iară cel ce-l întărîtă pre el (şi să amêstecă) greşaşte în sufletul lui.

3. Mărire e omului a urî sudălmile, şi tot cel fără de minte cu unele ca acêstea să împleticêşte.

4. Ocărîndu-se, lêneşul nu se va ruşina, aşa e şi cel ce să împrumutează grîu la sêcere.

5. Apă adîncă e sfatul în inima omului, şi omul înţelept îl va zlei pre el.

6. Mare şi cinstit lucru iaste omul milostiv, şi om credincios, lucru cu nevoie iaste a-l afla.

7. Carele petrêce nevinovat întru direptate fericiţi pre feciorii lui va lăsa.

8. Cînd împărat direpţ va şădea pre scaun, nu va sta împotriva ochilor lui tot răul.

9. Cine se va făli să aibă inimă curată? Sau cine se va făţeşa curat a fi de păcate?

10. Celui ce grăiêşte de rău pre tată au pre maică stinge-se-va luminătoriul şi luminile ochilor lui vedea-vor întunêrec.

11. Partea ce să grăbêşte dentru întîiu în cêle de apoi nu se va binecuvînta.

12. Să nu zici: „Plăti-voiu nepriêtinului”, ce îngăduiêşte pre Domnul ca să ajute ţie.

13. Cantariul mare şi mic şi măsurile îndoite necurate-s înaintea Domnului amîndoao, şi cela ce le face pre iale

14. Întru tocmêlele lui împiedeca-se-va. Tinerelul — cu cel curat şi direaptă e calea lui.

15. Urêchea aude şi ochiul vêde, lucrurile Domnului — amîndoao.

16. Nu iubi a cleveti, pentru ca să nu te rădici, ce deşchide ochii tăi şi te satură de pîine.

17. „Rău, rău!” zice cela ce cumpără; şi deaca se va duce, atuncea se va făli.

18. Sînt de aur şi mulţime de pietri scumpe şi vase cinstite buzele pricêperii.

19. Ia haina celui ce să chizăşuiêşte pentru cel striin şi striinează lor de la el.

20. Dulce e la om pîinea minciunii, şi apoi se va umplea gura lui de halice.

21. Gîndurile cu sfatul să întemeiază şi cu cîrmuiri să face războiul.

22. Cela ce descope- //

Ms. 45, p. 511-512

iară cel fără frică petrêce-va întru locuri unde nu să socotêşte mintea.

24. [127]Cela ce ascunde întru sînurile lui mîinile pre strîmbul nici la gură nice într-un chip nu le va aduce pre iale.

25. [128]Cel ucigaş bătîndu-să, cel fără de minte mai cuprindzător va fi şi, de vei mustra pre omul înţelept, socoti-va simţirea.

26. Cela ce necinstêşte pre tată şi leapădă pre maica lui ruşina-să-va şi ocărît va fi.

27. Fiiul părăsindu-să a păzi învăţătura *[511/2]* tătîne-său dăprinde-va graiuri rêle.

28. Cela ce chezăşluiêşte copilul fără minte ruşina-va dreptatea, şi gura celor necuraţi înghiţi-o-va judeţul.

29. Gătează-să celor nestîmpăraţi biciuri şi cazne de potriva celor fără de minte.

Cap 20

1. Nestîmpăratu-i vinul şi sămaţă-i beţiia, şi tot stricătoriul nu va fi înţelept.

2. Nu să usăbêşte înfricoşarea împăratului dă mîniia leului, iar cel ce-l întărîtă pre el ⌊şi să amêstică⌋ greşaşte la al său suflet.

3. Mărire-i omului a urî sudălmile, şi tot cel fără minte ca cu aceştia să împletêşte.

4. Ocărîndu-să, lêneşul nu să va ruşina; aşa-i şi cel ci să împrumutează grîu la sêcere.

5. Apă adîncă — sfatul întru inima omului, şi omul înţelept o va stoci pre ea.

6. Mare ⌊lucru-i[129]⌋ omul şi cinstit bărbatul milostiv, şi om credincios lucru-i a-l afla.

7. Carele petrêce nevinovat întru dreptate fericiţi pre ficiorii lui va lăsa.[130]

8. Cînd împărat drept va şedea pre scaun, nu să împotrivêşte întru ochii lui tot răul.

9. [131]Cine să va făli curată să aibă inima? Au cine să va îndrăzni curat să fie de păcat?

10. [132]⌊Celui ce grăiêşte rău pre[133] tată au pre maică stinge-să-va luminătoriul şi luminele ochilor lui vedea-vor întunêrec.

11. Partea ce să sîrguiêşte dentru-ntîi întru cêle de apoi nu să va binecuvînta.

12. [134]Să nu dzici „Plăti-voi nepriêtenului”, ce îngăduiêşte pre Domnul pentru ca să ajute ţie.⌋

13. Cîntariul mare şi mic şi măsurile îndoite necurate-s înaintea Domnului; şi amîndoao, ⌊şi cela ce le face pre iale⌋

14. Întru tocmêlele lui împiedeca-să-va. Tinerelul — cu cel curat şi dreaptă-i calea lui.

15. Urêchea aude şi ochiul vêde, a Domnului lucruri şi amîndoao.

16. Nu iubi a cleveti, pentru ca să nu te rădici, ce dăşchide ochii tăi şi te satură de pîini.

17. „Rău, rău!” dzice cela ce cumpără; şi, dacă să va duce, atunce să va făli.

18. Iaste de aur şi mulţime de pietri scumpe şi vase cinstite budzele pricêperii.

19. Ia haina celui ce să chezăşluiêşte pentru cel striin şi striină ia zălog de la el.

20. Dulce-i la om pîinea minciunei, şi apoi să va împlea gura lui de gonţi.

21. Gîndurile cu sfatul să întemeiază şi cu cîrmuiri *[512/1]* să face războiul.

22. Cela ce dăscopere

Ms. 4389, p. 606-607

iar cel ce n-are frică sălăşluiêşte în locurile unde nu[189] vor păzi înţelêgerile.

24. Cela ce-şi ascunde mîinile în sîn fără de dreptate nu şi le va duce la gură.

25. [190]Cînd vor căzni pre cel ucigaş, iar cel fără de minte se va mai înţelepţi; şi, de vei mustra pre omul înţelept, va pricêpe simţire.

26. Cela ce ocăraşte pre tată-său şi împinge pre mumă-sa, acela va lua badjocurire şi împutăciune.

27. Feciorul cela ce nu ascultă învăţăturile tătîne-său, acela se învaţă cuvintelor celor rêle.

28. Cela ce va pune chiezaş pre copilul cel fără de minte, acela ocăraşte direptatea, şi gura celor necuraţi va înghiţi judecăţile.

29. Celor ce nu se vor stîmpăra li se gătesc bătăi; într-acestaşi chip şi celor neînţelegători, cazne.

Cap 20

1. Nu iaste vinul vinovat, ce beţiia iaste blestemată, şi tot cel ce umblă nebunêşte nu va fi înţelept.[191]

2. Groaza împăratului nu iaste dăparte de urgiia leului; că cela ce-l întărîtă şi cêla ce se amêstecă cu dînsul, acela greşaşte în sufletul său.

3. Slava bărbatului — a nu băga în seamă sudălmile; şi tot nebunul cu ca acesta se amêstecă.

4. Cînd mustrează pre cel lenivos, lui nu-i iaste ruşine, aşijderea şi cela ce ia grîu împrumut în vrêmea secerişului.

5. Sfatul în inima bărbatului iaste o apă adîncă, iar omul cel înţelept — răstoci.

6. Mare om iaste şi scump[192] bărbat cela[193] ce face milă, iar lucrul bărbatului celui credincios iaste a o afla.

7. Cela ce va vieţui în direptate şi fără de prihană, acela şi pre feciorii săi şi-i va lăsa fericiţi.

8. Cînd şade împăratul cel direpţ în scaun,[194] *[607/1]* nimic hiclean nu va sta înaintea ochilor lui.

9. [195]Că cine se va lăuda că are inimă curată? Sau cine va îndrăzni să zică „Curat sînt de păcate”?

10. Cela ce va grăi cuvînt de rău tătîne-său[196] sau mîne-sa, acela stinge sfêştnicul său şi cu luminile ochilor lui va vedea întunêrecul.

11. [10.] Partea carea sîrguiêşte mai întîi nu se va cuvînta bine şi mai pre urmă.

12. [10] Nu zice: „Voiu să-mi izbîndesc spre vrăjmaşul mieu”, ce aşteaptă pre Domnul să-ţi ajute.

13. [10] Măsura[197] mare şi mică şi măsura îndoită[198], amîndoaoă sînt necurate înaintea Domnului, şi cela ce le va face aşa într-a sa viiaţă

14. Se va poticni. [11.] Cel tînăr cu cel cuvios va îndirepta căile sale.

15. [12.] Pre urêchie a auzi şi pre ochiu a vedea, amîndoaoă le face Domnul.

16. [13.] Nu-ţi fie drag a cleveti, ca nu cumva să cazi, dăşchide ochii şi te satură de pîine.[199]

Versiunea modernă

iar cel ce nu are frică se va sălăşlui în locuri unde nu se arată cunoaşterea.

24. Cel ce-şi ascunde în sîn mîinile cu nedreptate nici la gură nu le-ar aduce.

25. Cînd netrebnicul e biciuit, cel nechibzuit va fi şi mai viclean; dar, de-l vei mustra pe omul chibzuit, va înţelege priceperea.

26. Cel care nu-şi cinsteşte tatăl şi se leapădă de maică-sa se va acoperi de ruşine şi vrednic de ocară va fi.

27. Fiul care încetează să mai păzească învăţătura tatălui său va deprinde vorbele rele.

28. Cel care se pune chezaş pentru un copil smintit va dispreţui rînduiala, iar gura necredincioşilor înghiţi-va judecăţile.

29. Se pregătesc bice pentru cei neastîmpăraţi şi pedepse pentru umerii celor nechibzuiţi.

Capitolul al 20-lea

1. Necumpătat lucru e vinul şi trufaşă-i beţia, şi tot cel ce strică nu va fi înţelept.

2. Nu se deosebeşte ameninţarea împăratului de furia leului, iar cel care-l întărîtă şi se amestecă păcătuieşte împotriva sufletului său.

3. Slavă îi este omului îndepărtarea de sudălmi, dar tot [omul] nechibzuit se împleteşte în unele ca acestea.

4. Ocărît fiind, leneşul nu se ruşinează, asemenea şi cel ce se-mprumută cu grîu la [vremea] secerişului.

5. Apă adîncă e sfatul în inima omului, iar omul chibzuit îl va scoate cu totul [ca din fîntînă].

6. Mare lucru şi vrednic de cinstire este omul milostiv, dar omul credincios cu anevoie este de găsit.

7. Cine-şi petrece viaţa neprihănit întru dreptate fericiţi îi va lăsa pe copiii lui.

8. Cînd un împărat drept şade pe tron, nimic rău nu se înfăţişează înaintea ochilor lui.

9. Cine se va lăuda că are inima curată? Sau cine va îndrăzni a spune că este curăţit de păcate?

10. Celui ce grăieşte de rău pe tatăl său sau pe maica sa i se va stinge făclia, iar luminile ochilor lui vor vedea întuneric.

11. Partea dobîndită în grabă la început la sfîrşit nu va fi binecuvîntată.

12. Să nu zici: „Las’ c-o să-i plătesc eu vrăjmaşului!”, ci aşteaptă-l pe Domnul, ca să-ţi ajute ţie.

13. Ocaua mare şi cea mică, precum şi măsurile îndoite, necurate-s amîndouă înaintea Domnului, iar cel ce face acestea

14. Întru meşteşugirile lui se va împiedica. [Şedea-va] tînărul împreună cu cel cuvios şi dreaptă [va fi] calea lui.

15. Urechea aude şi ochiul vede; amîndouă sînt lucrările Domnului.

16. Nu iubi clevetirea, ca să nu fii îngîmfat, ci deschide ochii tăi şi te satură de pîine.

17. „Rău, rău!”, zice cumpărătorul. Dar, îndată ce pleacă, se şi făleşte [cu lucrul cumpărat].

18. Sînt aur şi mulţime de pietre nestemate şi vase de preţ buzele înţelegerii.

19. Ia-i haina celui care s-a pus chezaş pentru un străin şi ia zălog de străin de la el.

20. Dulce-i este omului pîinea minciunii, dar apoi i se va umple gura de pietriş.

21. Gîndurile în sfat îşi au temeiul şi cu ocîrmuiri se face războiul.

22. Cel ce dă pe faţă

Biblia 1688, p. 440, col. 1

re sfaturi întru adunare mêrge cu 2 limbi, şi cu cela ce lărgêşte buzele lui nu te amesteca.

23. Urîciune e Domnului cîntariu îndoit şi cumpăna vicleană nu e bună înaintea lui.

24. De la Domnul să îndireptează paşii omului; şi pămînteanul cum ar putea socoti căile lui?

25. Laţ e la omul curînd de ale sale ceva a sfinţi, că, după ce se va făgădui, a să căi să face.

26. Vînturătoriul celor necuraţi e împăratul înţelept şi va pune preste ei roată.

27. Lumina Domnului — suflarea a oamenilor, care cercetează cămărîle pîntecelui.

28. Milosteniia şi adevărul pază e împăratului şi vor încungiura cu direptate scaunul lui.

29. Podoaba la tineri e înţelepciunea, şi mărirea bătrînilor — căruntêţele. Struncinături şi sfărîmături timpină-să la rêle, şi rane la cămărîle pîntecelui.

Cap 21

1. În ce chip e pornirea apei, aşa inima împăratului în mîna lui Dumnezău: oriunde va vrea să o plêce, acoló o au plecat pre ea.

2. Tot omul i se pare întru sine că e dirept, şi îndireptează inimile Domnul.

3. A face dirêpte şi a grăi adevăr mai plăcute-s lîngă Dumnezău mai mult decît al jîrtvelor sînge.

4. Mare e la sudalmă cu gîndul cel dîrz la inimă şi luminătoriul necuraţilor păcatele sînt.

5. Gîndurile celui bărbat numai ce sînt la prisosire, şi tot cela ce nu sîrguiêşte numai ce e la lipsă.

6. Cela ce isprăvêşte vestierii cu limbă mincinoasă deşarte gonêşte pre laţurile morţii.

7. Pierirea la cei necuraţi se va priimi, pentru că nu vor să facă cêle dirêpte.

8. Cătră cei îndărătnici îndărătnice căi trimite Dumnezău, pentru că curate şi dirêpte-s lucrurile lui.

9. Mai bine e a lăcui la un unghiu descoperit decît în cêle văruite cu strîmbătate şi în casă de obşte.

10. Sufletul celui necurat poftêşte cêle rêle, nu se va milui nice de unul dentru oameni.

11. Păgubindu-se cel nestîmpărat, mai ştiutoriu să face cel nerău şi, pricepînd, înţeleptul va priimi minte.

12. Pricêpe-va direptul inemile necuraţilor şi defaimă pre cei necuraţi întru rêle.

13. Carele-şi astupă urechile lui ca să nu asculte pre cel bólnav, şi el va striga şi nu va avea cine să-l asculte.

14. Darea pre ascunsu întoarce urgiile, şi cel ce să scumpêşte de daruri mînie mare rădică.

15. Veseliia direpţilor — a face judecată, şi cel curat necurat iaste lîngă făcătorii de rău.

16. Bărbatul rătăcindu-se den calea direptăţii în adunarea uriiaşilor se va odihni.

17. Bărbatul lipsit iubêşte veselie, iubind vinul şi untdelemnul spre avuţie,

18. Şi curăţitura direptului e cel fără de lêge, şi pentru cei direpţi /

Ms. 45, p. 512

sfatul întru adunare mêrge cu doao limbi, şi cu cela ce lărgêşte budzele lui nu te amesteca.

23. Urîciune Domnului îndoit cîntariu şi cumpăna vicleană nu-i bine înaintea lui.
24. De la Domnul să îndrepteadză paşii la bărbat, şi pămînteanul cum ară putea socoti căile lui?

25. Laţ la omu curînd de ale sale ce va a sfinţi pentru că, după ce să va făgădui, a să căi să face.

26. Vînturătoriul celor necuraţi — împăratul înţelept şi va pune preste ei roată.
27. Lumina Domnului — suflarea oamenilor carele cearcă[135] cămările pîntecelui.

28. Milosteniia şi adevărul pază-i împăratului şi vor împregiura cu dreptate scaunul lui.

29. Podoabă la tineri — înţelepciunea şi mărirea bătrînilor — căruntêţele. Struncinături şi sfărîmături tîmpină-să la rêle, şi rane la cămările pîntecelui.

Cap 21

1. În ce chip ii pornirea apei, aşa-i inima împăratului în mîna lui Dumnedzău: oriunde va vrea să o plêce, acoló au plecatu-o pre ea.
2. Tot omul i să pare întru sine că-i drept, şi îndrepteadză inimile Domnul.
3. A face drêpte şi a grăi adevăr mai plăcute-s lîngă Dumnedzău mai mult decît a jirtvelor sînge.[136]

4. Mare-i la sudalmă cu gîndul cel dîrz la inimă şi luminătoriul necuraţilor — păcatele.
5. Gîndurile celui ce săvîrşaşte numai sînt la prisosire, şi tot cela ce nu sîrguiêşte — numai la lipsă.

6. Cela ce isprăvêşte vistiêre cu limbă minciunoasă deşarte gonêşte la laţurile morţii.

7. Pierirea la cei necuraţi să va priimi, pentru că nu vor a face cêle drêpte.
8. Cătră cei îndrăpnici îndrăpnice căi trimite Dumnedzău, pentru că curate şi drêpte-s[137] lucrurile lui.
9. [138]Mai bine-i a lăcui la un unghiu descoperit decît în cêle văruite cu strîmbătate şi în casă de obşte.

10. Sufletul celui necurat poftêşte cêle rêle, nu să va milui nici unul dentru oameni.

11. Păgubindu-să cel nestîmpărat, mai ştiutor să face cel nerău şi, pricepînd, înţeleptul va priimi mintea.

12. [139]Pricêpe-va dreptul inimile necuraţilor şi dăfaimă pre cei necuraţi întru rêle.
13. Carele astupă urechile lui ca să nu asculte pre cel bolnav, şi el va striga şi nu va fi cel ce să-l asculte.

14. Darea pre ascuns *[512/2]* întoarnă urgiile, şi cel ci să scumpêşte de daruri mînie rădică mare.

15. Veseliia drepţilor — a face judêţe, şi cel curat necurat iaste lîngă făcătoriul de rău.

16. Bărbatul rătăcindu-să dentru calea dreptăţii întru adunarea uriiaşilor să va odihni.

17. Bărbatul lipsit iubêşte veseliia, iubind vinul şi untdălemnul spre avuţie.
18. ⌊Şi⌋ curăţitura dreptului — cel fără lêge şi pentru cei drepţi

Ms. 4389, p. 607

23. Urîciunea Domnului — doaoă măsuri şi cumpăna cea înşălătoare nu-i iaste priimită.
24. Iar urmele[200] omului, de la Domnul se îndireptează, şi cela ce face păcate cum va pricêpe căile lui?
25. Cursa bărbatului iaste grabnică a sfinţi ale sale, că după rugăciune iaste pocăinţă.

26. Împăratul cel înţelept iaste vînturător celor necuraţi şi va pune pre dînşii roată.
27. Lumina Domnului strălucêşte sufletele şi gîndurile oamenilor, cêlea ce cearcă săturarea pîntecelui său.
28. Milostivniciia şi adeverinţa iaste paza împăratului şi va ocoli scaunul lui în direptate.

29. Podoabă[201] iaste celor tineri simţirea înţelepciunii, iar slava celor bătrîni — căruntêţele. [30.] Sfărîmările şi dosăzile se ating de cei răi, iar rane — ranele în cămările pîntecelui.

Cap 21

1. Cum iaste pornirea apei, aşa şi inima împăratului în mîna lui Dumnezeu şi, oriîncătrooă-i iaste voia să o abată, într-acoló o întoarce.[202]
2. Tot omul se socotêşte întru sine că iaste direpţ, iar Domnul ispitêşte inimile.
3. Mai drag iaste Domnului să faci direptate şi să grăieşti adevărat decît jărtva cea cu sînge.

4. Omul măreţ iaste îndrăzneţ cu inima spre *[607/2]* dosădire şi luminătură celor necuraţi — păcatele.
5. Şi toate cugetele prisosêlei se vor tăia şi mai mult nu vor spori, ce numai vor fi întru lipsire.

6. Cela ce face comori cu limba cea mincinoasă gonêşte cêle dăşarte la laţul morţii.

7. Şi toată piericiunea se pornêşte asupra celor necuraţi, că nu vor să facă cêle dirêpte.
8. La cei strîmbi căile cêle strîmbe trimête Dumnezeu, că lucrurile lui sînt preacurate şi dirêpte.

9. Mai bine iaste a lăcui într-un colţ dăscoperit decît în casă zugrăvită cu nedireptate şi în casă de obşte.[203]

10. Sufletul celor necuraţi nu va fi miluit nici de un om.

11. [204]Luînd cel pierzător cêle dăşarte[205], cel fără de răotate va fi înţelept, iar cel înţelept, pricepînd, va dobîndi înţelêgere.
12. Cel direpţ va pricêpe inimile celor necuraţi şi pre cei necredincioşi îi va mustra pentru răotăţi.
13. Cela ce-şi va astupa urêchile sale ca să nu auză pre cel neputincios, şi acela încă va striga şi nu va fi cine să-l auză.
14. Darea cea den taină întoarce mîniile, iar cela ce se scumpêşte de nu va să dea, acela rîdică urgie tare.

15. Veseliia celor direpţi face judecăţi, şi cel necuvios nu iaste curat de făcătorii de rău.[206]

16. Bărbatul cela ce rătăcêşte den calea direptăţii răposa-va în adunarea uriiaşilor.

17. Bărbatul lipsit iubêşte veseliia, iar cela ce-i va fi drag vinul şi undelemnul nu se va îmbogăţi.
18. Pentru cel direpţ iaste dat cel rău şi pentru cel bun

Versiunea modernă

sfaturi [de taină] în adunare umblă cu îndoită limbă, iar cu cel ce-şi deschide larg buzele nu te-amesteca!

23. Urîciune-i la Domnul ocaua îndoită, iar cîntarul viclean nu-i bun înaintea lui.
24. De la Domnul se îndreptează paşii omului, iar muritorul cum ar putea să priceapă căile lui?

25. Laţ pentru om este a sfinţi degrabă ceva dintr-ale sale, căci, după ce face făgăduinţa, ajunge să se răzgîndească.
26. Vînturătoare a celor necredincioşi este împăratul înţelept şi va pune peste ei roată.
27. Lumina Domnului — suflarea oamenilor, care cercetează străfundurile pîntecelui.

28. Milostenia şi adevărul — pază împăratului şi vor împrejmui întru dreptate tronul lui.

29. Podoabă pentru tineri este înţelepciunea, iar slava bătrînilor — căruntеţea. Vînătăi şi zdruncinături întîmpină cei răi, şi răni pînă-n străfundurile pîntecelui.

Capitolul al 21-lea

1. Precum e ţişnirea apei, aşa-i inima împăratului în mîna lui Dumnezeu: oriunde voieşte s-o înduplece, într-acolo o pleacă.
2. Tot omul îşi pare sieşi drept, dar Domnul îndreptează inimile.
3. A săvîrşi cele drepte şi a grăi adevărul sînt [lucruri] plăcute înaintea lui Dumnezeu mai vîrtos decît sîngele jertfelor.
4. Mîndru în semeţia lui este cel cu inima îndrăzneaţă şi făclie a necredincioşilor [sînt] păcatele.
5. Gîndurile celui hotărît [duc] numaidecît la belşug, iar tot cel ce nu este sîrguincios [ajunge] numaidecît în lipsă.
6. Cel ce strînge avuţii cu limbă mincinoasă vînează deşertăciuni în laţurile morţii.

7. Prăpădul va fi bine găzduit în casa necredincioşilor, căci nu vor să înfăptuiască cele drepte.
8. Celor suciţi sucite căi le trimite Dumnezeu, căci curate şi drepte sînt lucrurile lui.

9. Mai bine-i să locuieşti într-un colţ [de pămînt] sub cerul liber decît în [odăi] văruite şi în casă de obşte cu nedreptate.
10. Sufletul necredinciosului poftеşte la cele rele, nici un om nu-l va milui.

11. Cînd e pedepsit cel neastîmpărat, cel lipsit de răutate se face mai iscusit, iar înţeleptul, pricepînd, va dobîndi ştiinţă.
12. Pricepe dreptul inimile necredincioşilor şi-i dispreţuieşte pe cei necredincioşi întru răutăţile [lor].
13. Cine-şi astupă urechile ca să nu-l audă pe cel aflat în neputinţă va striga şi el, şi nu va fi cine să-l asculte.
14. Darul făcut într-ascuns abate urgiile, dar cel scump la daruri mînie stîrneşte cumplită.

15. Bucurie a celor drepţi [este] a face judecată, iar cel cuvios e necurat înaintea făcătorilor de rele.

16. Omul ce rătăceşte din calea dreptăţii în adunarea uriaşilor se va odihni.

17. Omul aflat în lipsă iubeşte veselia, îndrăgind vinul şi untdelemnul spre bogăţie.
18. Curăţitura dreptului este nelegiuitul şi în locul celor drepţi

Biblia 1688, p. 440, col. 2

cel fără de lêge.

19. Mai bine e a lăcui în pămînt pustiiu decît cu muiêrea sfadnică și limbută și vrăjmașă.

20. Comoară poftită odihni-se-va în casa celui înțelept, și oamenii cei fără de minte înghiți-o-vor pre ea.

21. Calea direptății și milosteniei cîștiga-va viață și mărire.

22. Cetăți tari călcá înțeleptul, și surpá tăriia preste carea nedejduia necurații.

23. Cine păzêște gura lui și limba, păzêște de scîrbă sufletul lui.

24. Dîrzul și obraznicul și mîndrul ciumă să chiamă, iară carele ține minte răul fără de lêge e.

25. Poftele pre cel lêneș îl omoară, pentru că nu vor mînile lui a face ceva.

26. Necuratul pohtêște toată zioa pohte rêle, iară direptul miluiêște și să îndură fără de scumpête.

27. Jîrtvele necuraților — urîciunea Domnului, pentru că fără de lêge le aduc pre iale.

28. Mărturiia mincinoasă piêre, și bărbatul ascultătoriu păzindu-se va grăi.

29. Necuratul bărbat cu obrăznicie stă înaintea fêții, iară cel dirept, acela va pricêpe căile lui.

30. Nu iaste înțelepciune, nu iaste vitejie, nu iaste sfat spre cel necurat.

31. Calul să gătêște la zioa războiului, și de la Domnul e agiutoriul.

Cap 22

1. Mai ales iaste numele bun decît avuțiia multă, și decît argintul și aurul — darul bun.

2. Săracul și bogatul s-au întempinat înde sine, și pre amîndoi Domnul i-au făcut.

3. Cel ce e făcătoriu de rêle, văzînd pre cel rău certîndu-se tare, să pedepsêște și el, iară cei fără de minte trecînd să păgubiră.

4. Neamul înțelepciunii — frica Domnului, și avuțiia și mărirea și viața.

5. Ciulini și lațuri în căile cêle strîmbe, iară cela ce păzêște sufletul lui să va feri de la iale.

6. Înnoiêște copilul după calea lui, și încă de va și îmbătrîni, nu se va depărta de la ea.

7. Bogații vor stăpîni pre cei săraci, și slugele la stăpînii lor vor împrumuta[13].

8. Cela ce samănă rêle, rêle va și săcera, și rana faptelor lui va săvîrși. Pre omul blînd și dătătoriu iubêște Dumnezeu, și deșărtarea lucrurilor lui va săvîrși.

9. Cela ce miluiêște pre săracul, el să va hrăni, pentru că den pîinea lui au dat săracului. (Biruință și cinste cîștigă cela ce daruri dă, însă ia sufletul celora ce le au.)

10. Scoate den adunare pre ucigaș, și va ieși cu dînsul pricea, pentru căci cînd va șădea în adunare pre toți necinstêște.

11. Iubêște Domnul inemile curate, și priimiți sînt lui toți cei curați în căile lor. Cu buzele va paște împăratul.

12. Și ochii Domnului păzesc //

Ms. 45, p. 512-513

— cel fără lêge.
19. [140]Mai bine-i a lăcui în pămînt pustiiu decît cu muiêre sfadnică şi limbută şi vrăjmaşe.

20. Vistiêriul cel poftit odihni-să-va pre podul celui înţelept, şi oamenii fără minte îl vor înghiţi pre el.

21. Calea dreptăţii şi a milosteniei afla-va viaţă şi mărire.
22. Cetăţi tari călcă înţeleptul şi surpă tăriia preste carea nădăjduia necuraţii.
23. Cine păzêşte gura lui şi limba păzêşte den năcaz sufletul lui.
24. Dîrzul şi obraznicul şi mîndrul ciumă să cheamă, iar carele ţine minte răul fără lêge-i.

25. Poftele pre cel rău[141] îl omoară, pentru că nu vor mîinile lui a face ceva.
26. Necuratul poftêşte toată dzua pofte rêle, şi dreptul miluiêşte şi să îndură fără scumpête.

27. [142]Jirtvele necuraţilor urîciune-i Domnului, pentru fără dă lêge le aduc pre iale.
28. Mărturiia minciunoasă piêre, şi bărbatul ascultător păzindu-să va grăi.

29. Necuratul bărbat cu obrăznicie stă înaintea fêţei, iar cel drept, acela va pricêpe căile lui.

30. Nu iaste înţelepciune, nu iaste vitejie, nu iaste sfat cătră cel necurat.
31. [143]Calul să gătêşte la dzua războiului, şi de la Domnu — lui ajutoriul.

Cap 22

1. [144]Mai ales iaste numele bun decît avuţiia multă, şi decît argintul şi aurul — harul bun.

2. Săracul şi bogatul s-au tîmpinat înde sine, şi pre amîndoi Domnul i-au făcut.

3. Cel ce-i făcător de rêle, văzînd pre cel rău certîndu-să tare, să ceartă şi el, iar cei fără minte, trecînd, să păgubiră.
4. Neamul înţelepciunei — frica Domnului, şi avuţiia, şi mărirea, şi viaţa.

5. Ciuline şi laţuri întru căile cêle strîmbe, iar la cela ce păzêşte sufletul lui să va feri de la iale.

6. Înnoiêşte copilul după calea lui, şi-ncă de va şi îmbătrîni, nu să va depărta *[513/1]* de la ea.

7. Bogaţii vor stăpîni celor săraci, şi slugile la stăpînii lor vor împrumuta.

8. Cel ce samănă rêle va secera nu bune şi rana faptelor lui va săvîrşi. ⌊Pre omul blînd şi dătător iubêşte-l Dumnedzău şi dăşertarea lucrurilor lui va săvîrşi.⌋
9. Cela ce miluiêşte pre sărac, el să va hrăni, pentru [145]pîinele lui au dat săracului. ⌊Biruinţă şi cinste cîştigă cela ce daruri dă, însă sufletul ia acelor ce le au.⌋

10. Scoate dentru adunare[146] pre ucigaş şi va ieşi cu însul pricea; pentru că, cînd va şedea întru adunare, pre toţi necinstêşte.
11. Iubêşte Domnul curatele inimi şi priimiţi lui — toţi curaţii întru căile lor. Cu budzele va paşte împăratul.

12. ⌊Şi⌋ ochii Domnului păzesc

Ms. 4389, p. 607-608

— cel necredincios.
19. [207]Mai bine iaste a lăcui în pămînt pustiiu decît cu muiêrea gîlcevitoare şi limbută şi mînioasă.

20. Avuţiia cea[208] dragă se odihnêşte în gura celui înţelept, iar oamenii cei fără de minte o vor înghiţi.

21. Calea direptăţii şi a milei va afla viiaţă şi slavă.

22. Bărbatul cel înţelept întărêşte cetatea, iar cula pre carea se-au nădăjduit cei necuraţi se va sfărîma.
23. Cela ce-şi ferêşte gura sa şi limba, acela-şi păzêşte sufletul de grijă.
24. Cel dîrz şi cel obraznic şi cel urgisitor, acela se chiiamă ciumă. [25.] Cela ce cugetă nedireptate iaste călcător de lêge.
25. Poftele ucig pre cel lenivos, că mîinile lui nu vor să facă nimic.
26. Cel necurat în toată zioa poftêşte pofte rêle, iar cel direpţ miluiêşte şi dăruiêşte fără de *[608/1]* nici o scumpête.
27. [209]Jărtvele celor necuraţi — urîciunea Domnului, pentru că le aduc[210] cu fărădelegiuire.
28. Mărturisitoriul mincinos va pieri, bărbatul ascultătoriu păzindu-se va grăi.

29. Bărbatul cel necurat stă cu faţa ocărîtă, iar cel direpţ însuşi pricêpe căile sale.

30. Nu iaste înţelepciune, nu iaste bărbăţie şi nu iaste nici sfat cătră cel necurat.
31. Calul se gătêşte în zioa de războiu, iară ajutoriul iaste de la Domnul.

Cap 22

1. [211]Mai bun iaste numele cel bun decît bogăţiia cea multă şi bunătatea cea bună — mai bună decît argintul şi decît aurul.[212]
2. Bogatul şi săracul au întîlnit unul pre altul, şi pre amîndoi i-au făcut Domnul.

3. Cel meşter, văzînd pre cel hiclean în cazne, însuşi el se va certa tare, iar cei fără de minte, trecînd, nimic nu se înfolosiră.
4. Roada înţelepciunii — frica Domnului, şi bogăţie, şi slavă, şi viiaţă.

5. Măceşi şi cursă pre căile celor strîmbi, iar cela ce-şi păzêşte sufletul va scăpa dentr-însele.

6.[213]

7. Cei bogaţi stăpînesc pre cei săraci, şi slugile vor da datoriia stăpînilor.

8. Cela ce va sămîna rău, rău va secera şi cu faptele sale va săvîrşi rană. Pre bărbatul lucrător blînd îl va iubi Domnul şi faptele lui cêle dăşarte nu le va aduce aminte.
9. Cela ce miluiêşte pre cel sărac, el însuşi pre sine hrănêşte, căci că au dat pîinea sa celui sărac. Cela ce dă dări cîştigă biruinţă şi cinste, iar sufletul şi-l piêrde pentru ce au cîştigat.[214]

10. [215]Gonêşte dentru adunare pre cel pierzător şi va ieşi cu dînsul biruinţa; pentru că, şăzînd în adunare, dosădêşte pre toţi.
11. Iubêşte Domnul inimile celor cuvioşi şi priimiţi sînt lui toţi cei ce nu sînt vinovaţi în căile lor, iar împăratul cu gura paşte nărodul său.

12. Ochii Domnului păzesc

Versiunea modernă

călcătorul de lege.
19. Mai bine să locuieşti în pămînt pustiu decît cu o femeie certăreaţă, limbută şi mînioasă.

20. Comoară mult dorită odihni-se-va în lăcaşul celui înţelept, dar oamenii nechibzuiţi o vor înghiţi cu totul.
21. Calea dreptăţii şi a milostivirii afla-va viaţă şi slavă.
22. Peste cetăţi întărite calcă înţeleptul şi surpă întăritura în care şi-au pus nădejdea necredincioşii.
23. Cine-şi păzeşte gura şi limba îşi va feri de necaz sufletul său.
24. Cel îndrăzneţ şi încrezut şi mîndru „ciumă" este numit, iar cel ce ţine minte răul — călcător de lege.

25. Poftele pe cel leneş îl omoară, căci nu se-ndeamnă mîinile lui să facă ceva.
26. Cel necredincios poftеşte toată ziua pofte rele, iar cel drept miluieşte şi se milostiveşte fără scumpătate.
27. Jertfele necredincioşilor — urîciune [înaintea] Domnului, căci în chip nelegiuit le aduc pe ele.
28. Martorul mincinos va pieri, iar omul ascultător va grăi cu băgare de seamă.

29. Omul necredincios cu nerușinare îţi iese în faţă, iar cel drept, acela pricepe căile lui.

30. Nu este înţelepciune, nu este bărbăţie, nu este sfat înaintea celui necredincios.
31. Calul se pregăteşte pentru ziua războiului, dar de la Domnul [vine] ajutorul.

Capitolul al 22-lea

1. E mai de preţ un nume bun decît avuţia multă, iar decît aurul şi argintul — harul cel bun.

2. Bogatul şi săracul s-au întîlnit unul cu altul, dar pe amîndoi i-a făcut Domnul.

3. Cel isteţ, văzîndu-l pe cel viclean chinuindu-se tare, însuşi trage învăţătură, dar cei nechibzuiţi, trecînd pe alături, ies în pagubă.
4. Odraslele înţelepciunii — frica de Domnul, şi bogăţia, şi slava, şi viaţa.

5. Ciulini şi laţuri în căile sucite, iar cel ce-şi păzeşte sufletul său depărta-se-va de ele.

6. Învaţă-l pe copil după calea lui, şi cînd va îmbătrîni, nu se va ţine departe de ea.

7. Bogaţii îi vor stăpîni pe săraci, dar slujitorii vor da stăpînilor lor cu împrumut.

8. Cel ce seamănă lucruri de nimica va secera necazuri şi rana faptelor lui o va desăvîrşi. Pe omul blînd şi darnic îl iubeşte Dumnezeu, iar zădărnicia lucrurilor lui o va isprăvi.
9. Cel care-l miluieşte pe sărac, el însuşi se va hrăni, căci din pîinea lui i-a dat săracului. Biruinţă şi cinste cîştigă cel ce face daruri, dar ia sufletul celor ce le primesc.

10. Alungă-l din adunare pe cel netrebnic şi odată cu el va pleca şi gîlceava.

11. Iubeşte Domnul inimile cuvioase, bineprimiţi sînt [înaintea] lui toţi cei neprihăniţi în căile lor. Cu buzele păstoreşte împăratul.

12. Ochii Domnului păzesc

 Biblia 1688, p. 441, col. 1

simţirea şi defaimă cuvintele cêle fără de lêge.

13. Să cură şi zice lêneşul: „Leu iaste în căi şi în uliţe — ucigaş.”

14. Groapă adîncă — gura celui fără de lêge, şi cela ce s-au urît de către Domnul va cădea într-însa. Sînt căi rêle înaintea omului, şi nu iubêşte ca să să întoarcă de la iale, şi a se întoarce trebuie den calea şovăită şi rea.

15. Negîndirea zboară inema mîndrului, toiagul învăţăturii departe e de la el.

16. Cela ce năpăstuiêşte pre sărac multe face ale lui rêle, şi dă bogatului pre mai puţin.

17. Pre cuvintele înţelepţilor apropie urêchea ta, şi ascultă ale mêle cuvinte, şi inema ta aşază-o, pentru ca să cunoşti.

18. Că bune sînt, şi de vei pune pre iale la inema ta, veseli-te-vor deodată pre buzele tale.

19. Pentru ca să-ţi fie ţie pre Domnul nădêjdea, şi va arăta ţie calea lui.

20. Şi tu scrii-le ţie pre iale întreit, la sfat şi la gînd şi la cunoştinţă, pre lărgimea inemii tale.

21. Învăţu-te, dară, cuvînt adevărat şi minte bună a asculta, ca să răspunzi tu cuvintele adevărului celor ce te întreabă.

22. Nu sili pre mêser, pentru că sărac iaste, şi să nu necinsteşti pre cel slab în porţi.

23. Pentru că Domnul va judeca lui judecata, şi va mîntui pre cel fără de trup suflet al tău.

24. Nu fii priêten cu omul mînios şi cu priêten mînios nu te amesteca,

25. Pentru ca să nu înveţi den căile lui şi vei lua laţuri la sufletul tău.

26. Nu da pre tine la chezeşie, ruşînîndu-te de obraz,

27. Pentru că de nu vei avea de unde să plăteşti, lua-vor aşternutul cel de supt coastele tale.

28. Nu rădica hotarăle vêcinice carele au pus părinţii tăi.

29. Omul vederos şi iute la lucrurile lui la împăraţi trebuie a dvori, şi să nu dvorească la oameni lêneşi.

Cap 23

1. De vei şădea a cina la masa silnicului, cu gîndul gîndêşte cêle ce să pun înainte-ţi

2. Şi pune mîna ta ştiind cum că acêstea trebuie tu să găteşti, iară de eşti mai nesăţios,

3. Nu pofti bucatele lui, pentru că acêstea să ţin de viaţă mincinoasă.

4. Nu te întinde, fiind mêser, cu cel avut, şi cu al tău gînd lipsêşte-te.

5. De vei pune al tău ochiu către el, nicăirea nu se va ivi, pentru că i s-au făcut lui aripi ca unui vultur, şi să întoarce la casa celuia ce stă înaintea lui.

6. Nu cina împreună cu omul zavistnic, nici pofti den bucatele lui,

7. Că precum oricine va înghiţi păr, aşa mănîncă şi bea. Nici către tine să-l bagi pre el

8. Şi să mănînci pîinea ta cu el, pentru că va borî pre ea şi va strica cuvintele tale cêle bune.

9. La urechile celui fără de minte nemica nu zice, /

Ms. 45, p. 513

simţirea şi dăfaimă cuvintele cêle fără dă lêge.

13. Vinuiêşte[147] şi dzice cel lêneş: „Leu iaste[148] întru căi şi întru ulițe — ucigaşi.”
14. Lac adînc — gura celui fără dă lêge, şi cela ce s-au urît de cătră Domnul va cădea la el. ⌊Sînt căi rêle înaintea omului şi nu iubêşte ca să să întoarcă de la iale, şi a să întoarce tribuie dentru calea şuvăită şi rea.⌋

15. Negîndirea zboară inima tînărului, şi toiagul a învăţăturei departe-i de la el.
16. Cela ce năpăstuiêşte pre sărac multe face ale sale ⌊rêle⌋, şi dă bogatului pre mai puţîn.

17. La cuvintele înţelepţilor apropie a ta urêche şi ascultă alor mêle cuvinte şi a ta inimă aşază-o, pentru ca să cunoşti
18. Căci buni sînt; şi dă vei pune pre ei[149] la inima ta, veseli-te-vor odată pre budzele tale,

19. Pentru ca să ţi să facă ţie pre Domnul nădêjdea şi vei cunoaşte ţie calea lui.
20. Şi tu scrii[150]-le pre iale ţie întreit: la sfat ⌊şi la gînd⌋ şi la ştiinţă, ⌊pre lărgimea inemei tale⌋.

21. Înveţu-te, dară, adevărat cuvînt şi minte bună a asculta, ca să răspundzi tu cuvînt a adevărului celor ce pre tine întreabă.
22. Nu sili pre mêser, pentru că sărac iaste, şi să nu necinsteşti pre cel slab întru porţi.

23. Pentru că Domnul va judeca al lui judeţ şi va izbăvi al tău fără facere suflet.
24. Nu fii priêten[151] la omul mînios şi cu priêten mînios nu te amesteca,

25. Pentru ca să nu înveţi dentru căile lui şi vei lua laţuri la al tău suflet.
26. Nu da pre tine la chezăşie, ruşinîndu-te de faţă,

27. Pentru că, de nu vei avea de unde să plăteşti, lua-vor *[513/2]* aşternutul cel de supt coastele tale.
28. [152]Nu rădica hotarăle vêcinice carele au pus părinţii tăi.
29. Vederosul om şi iute întru lucrurile lui la împăraţi trebuie a dvori, şi să nu dvorească la oameni lêneşi.

Cap 23

1. De vei şedea a cina pre masa sîlnicului[153], cu gîndul gîndêşte cêle ce să pun înainte-ţi,
2. Şi pune mîna ta, ştiind cum ca acêstea trebuie tu să găteşti; iar dă eşti mai nesăţios,

3. Nu pofti bucatelor lui, pentru că acêstea să ţin de viaţă minciunoasă.

4. Nu te întinde, fiind mêser, cu cel avut, şi cu al tău gînd lipsêşte-te.
5. Dă vei pune al tău ochiu cătră el, nicăiuri nu să va ivi, pentru că s-au făcut lui áripi ca unui vultur şi să întoarce la casa celui ce stă înaintea lui.

6. Nu cina împreună cu omul zavistnic, nici pofti de bucatele lui.

7. Pentru că în ce chip cine va înghiţi păr, aşa mănîncă şi bea. Nici cătră tine să-l bagi pre el

8. Şi să măninci pîinea ta cu el, pentru că va borî pre ea şi va strica pre cuvintele tale cêle bune.
9. La urêchile celui fără minte nimic să nu zici,

Ms. 4389, p. 608-609

simţirea şi călcătoriul cel de lêge dosădêşte cu cuvîntul.
13. Cel lenivos cearcă vini şi zice: „Leul iaste în cărări şi pre căi tîlhari.”
14. Gura călcătorilor de lêge iaste groapă adîncă şi cel ce iaste urît de Domnul va cădea într-însa. Sînt căi rêle înaintea bărbatului şi[216] *[608/2]* nu-i iaste drag să se întoarcă de la dînsele, iară se cade să se întoarcă de pre calea cea ce iaste şovîită rău.
15. Inima celui tînăr se va aprinde cu neştiinţă[217] şi toiagul şi certarea iaste dăparte de dînsul.
16. Cela ce năcăjaşte pre sărac, acela multă răotate face lui însuşi şi dă celui bogat asupra celui sărac.

17. Alătură urêchiia ta cătră cuvintele celor înţelepţi şi cuvintele mêle să le ascultşi şi inima ta o pune spre dînsele, ca să pricepi
18. [17.] Că sînt bune. [18.] Şi, de le vei băga în inima ta, iale te vor veseli cu buzele tale.

19. Fii tu nădăjduindu-te pre Domnul şi te va învăţa căilor sale.
20. Iar tu să le scrii ţie întru aşăzămînt: în sfat şi în simţire şi înţelêgere, pre lăţimea inimii tale.

21. Că te voiu învăţa cuvîntului celui adevărat şi să ascultşi înţelêgerea cea adevărată spre răspunsurile cuvintelor celor adevărate, cătră cei ce te vor întreba.
22. Nu ocări pre cel sărac, pentru căci iaste nemêrnic, şi nu dosădi pre cel slab în porţi.

23. Că Domnul va judeca lui cu judecată; mîntuiêşte sufletul tău cel ce nu iaste nici o făptură[218].
24. Nu fii priêten omului mînios şi cu soţiia cea năprasnică la inimă nu te amesteca,

25. Ca să nu cumva să te înveţi şi tu vreodinioară căilor lui şi să iêi laţ asupra sufletului tău.
26. Nu te pune chiezaş pentru ruşinea a cuiva,

27. Că, dară, de nu vei avea cu ce să te răscumperi, şi vor lua aşternutul cel de supt coastele tale.
28. Să nu muţi hotarăle cêle den veac care le-au pus părinţii tăi.
29. Omului provideţ[219] şi chibzuit întru faptele sale i se cade să stea înaintea împăratului, iar să nu dvorească înaintea a oameni proşti[220].

Cap 23

1. De vei şădea la masa celui putêrnic să cini, socotind să cunoşti cêle ce-ţi vor fi puse înainte,[221]
2. Şi să-ţi pui mîna, ştiind că ca acêlea sînt pentru tine, că se cade ţie să te gingăşăşti. [3.] Iar de vei fi şi mai sătul,
3. Nu pofti altele mai bune decît dînsul, că viiaţa celor mincinoşi are unele ca acêstea. *[609/1]*

4. Fiind tu sărac, nu şădea cu cel bogat, şi te socotêşte întru cugetele tale.
5. Că, de vei porni spre dînsul ochiul tău, niciodată nu se va arăta, că se-au făcut lui aripi ca vultúrului şi se întoarce cătră cela ce se apropie de dînsul.

6. Nu cina cu omul rîvnitor[222], nici voí bucatelor lui.

7. Că, ca cum ară fi cuiva cînd ară înghiţi niscare spice, aşa iaste a-şi mînca şi a bea cu dînsul. [8.] Nici să-l aduci în casa ta,
8. Nici pîinea ta să nu o mănînci cu dînsul, că o va borî şi cuvintele tale cêle bune le va spurca.
9. În urechile celui fără de minte nimic să nu grăieşti,

Versiunea modernă

priceperea, dar [el] dispreţuieşte vorbele nelegiuite.

13. Leneşul îşi caută îndreptăţiri şi zice: „Un leu [umblă] pe drumuri, iar în pieţe – ucigaşi.”
14. Groapă adîncă e gura călcătorului de lege, iar cel urît de Domnul va cădea într-însa. Sînt căi rele înaintea omului şi nu-i este drag să se întoarcă de la ele, dar trebuie să se abată din calea cea strîmbă şi rea.

15. Necugetarea aţîţă inima tînărului, iar toiagul învăţăturii — departe de el.
16. Cine-l înşală pe cel sărman îşi înmulţeşte necazurile, iar bogatului îi dă pe mai puţin.

17. La cuvintele înţelepţilor pleacă urechea ta şi ascultă cuvintele mele, iar inima ta înduplecă-ţi-o, ca să cunoşti
18. Că sînt bune. Şi, dacă le vei pune pe ele în inima ta, te vor veseli, [sălăşluindu-se] laolaltă pe buzele tale,
19. Ca să ajungi să-ţi pui nădejdea în Domnul şi să-ţi descopere ţie calea lui.
20. Iar tu scrie-ţi aceste [lucruri] de trei ori: la sfat, în cunoaştere şi în lăţimea inimii tale.

21. Te învăţ, dar, cuvîntului celui adevărat şi cunoaşterii celei bune să-i dai ascultare, ca să răspunzi tu cuvintele adevărului celor care te întreabă.
22. Nu-l alunga cu de-a sila pe cel sărman, căci sărac este, şi nu-l necinsti pe cel neajutorat [ce şade] pe la porţi.
23. Căci Domnul îi va judeca pricina şi va izbăvi sufletul tău cel fără de trup.
24. Nu te întovărăşi cu omul mînios, iar cu prietenul gata de sfadă să nu locuieşti,

25. Ca nu cumva să înveţi din căile lui şi să-ţi prinzi în lanţuri sufletul tău.
26. Nu te da pe tine însuţi în chezăşie, de ruşine pentru obrazul [cuiva],
27. Căci, de nu vei avea de unde să plăteşti, îţi vor lua [pînă şi] aşternutul cel de sub coastele tale.
28. Nu strămuta hotarele veşnice pe care le-au pus părinţii tăi.
29. Omul prevăzător şi iute în faptele sale trebuie să slujească în preajma împăraţilor, nu să slujească în preajma oamenilor trîndavi.

Capitolul al 23-lea

1. De vei şedea să cinezi la masa stăpînului, cu luare aminte uită-te la cele ce ţi se pun înainte,
2. Şi întinde mîna ta, [bine] ştiind că tu trebuie să găteşti [bucate] ca acestea. Iar de eşti mai nesăţios,

3. Nu pofti la bucatele lui, căci acestea aduc cu sine o viaţă mincinoasă.

4. Nu te măsura, sărman fiind, cu cel bogat, ci, cu a ta bună socotinţă, ţine-te departe [de el].
5. Dacă-ţi aţintești privirea spre el, el se va face nevăzut, căci i s-au gătit lui aripi ca de vultur şi se întoarce la casa întîi-stătătorului său.

6. Nu cina cu omul pizmaş, nici nu pofti la bucatele lui.

7. Căci, precum ar înghiţi cineva un fir de păr, aşa mănîncă [el] şi bea. Şi să nu-l aduci la tine[-n casă].

8. Şi să nu mănînci pîinea ta cu el, căci are s-o verse şi are să spurce cuvintele tale cele bune.
9. La urechile celui nechibzuit nimic să nu zici,

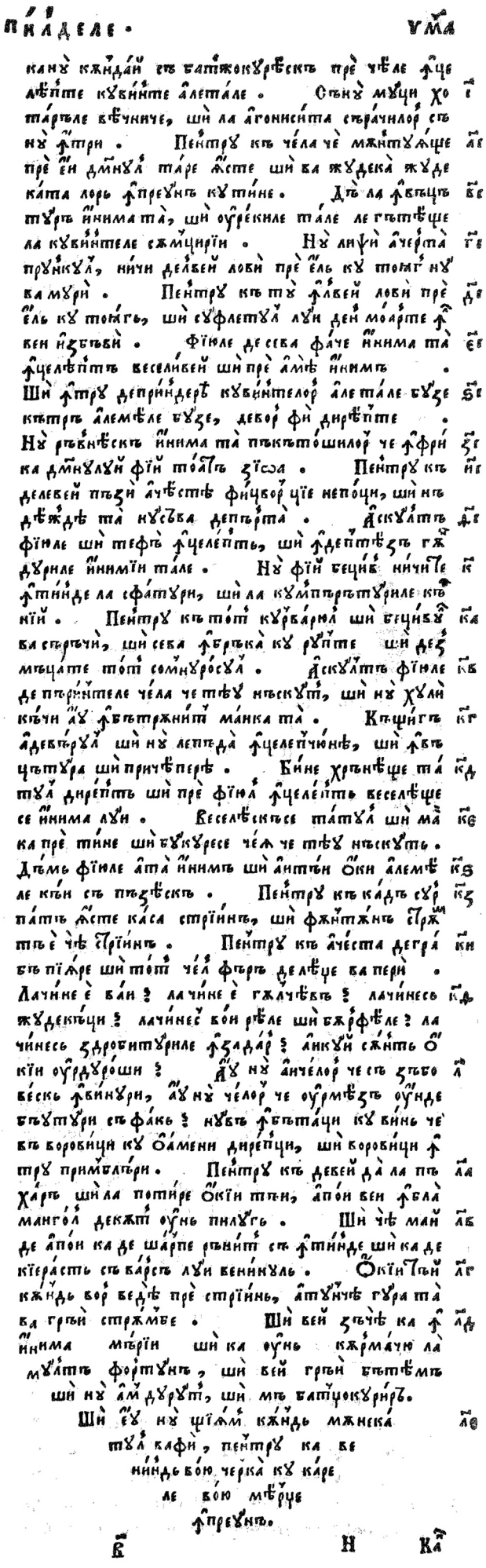

Biblia 1688, p. 441, col. 2

ca nu cîndai să batjocurească pre cêle înţelêpte cuvinte ale tale.

10. Să nu muţi hotarăle vêcinice şi la agonisita săracilor să nu întri,

11. Pentru că cela ce mîntuiêşte pre ei Domnul tare iaste şi va judeca judecata lor împreună cu tine.

12. Dă va învăţătură inima ta şi urechile tale le gătêşte la cuvintele sîmţirii.

13. Nu lipsi a certa pruncul, nici de-l vei lovi pre el cu toiag nu va muri,

14. Pentru că tu îl vei lovi pre el cu toiag şi sufletul lui den moarte îl vei izbăvi.

15. Fiiule, de se va face inima ta înţeleaptă, veseli-vei şi pre a mea inimă,

16. Şi întru deprinderea cuvintelor ale tale buze cătră ale mêle buze de vor fi dirêpte.

17. Nu rîvnească inima ta păcătoşilor, ce în frica Domnului fii toată zioa,

18. Pentru că de le vei păzi acêstea, fi-ţi-vor ţie nepoţi şi nădêjdea ta nu să va depărta.

19. Ascultă, fiiule, şi te fă înţelept, şi îndireptează[14] gîndurile inimii tale.

20. Nu fii beţiv, nici te întinde la sfaturi şi la cumpărăturile cărnii,

21. Pentru că tot curvariul şi beţivul va sărăci, şi se va îmbrăca cu rupte şi dezmăţate tot somnorosul.

22. Ascultă, fiiule, de părintele cela ce te-au născut, şi nu huli căci au îmbătrînit maica ta.

23. Cîştigă adevărul şi nu lepădа înţelepciunea şi învăţătura şi pricêperea.

24. Bine hrănêşte tatul direpţ şi pre fiiul înţelept veselêşte-se inima lui.

25. Veselească-se tatul şi maica pre tine şi bucure-se ceia ce te-au născut.

26. Dă-mi, fiiule, a ta inimă şi ai tăi ochi ale mêle căi să păzească.

27. Pentru că cadă surpată iaste casa striină, şi fîntînă strîmtă e cea striină.

28. Pentru că acesta degrabă piêre şi tot cel fără de lêge va pieri.

29. La cine e vai? La cine e gîlceavă? La cine-s judecăţi? La cine-s voi rêle şi bîrfêle? La cine-s zdrobiturile în zadar? Ai cui sînt ochii urduroşi?

30. Au nu ai celor ce să zăbovesc în vinuri, au nu celor ce urmează unde băuturi să fac? Nu vă îmbătaţi cu vin, ce vă voroviţi cu oameni direpţi şi voroviţi întru primblări.

31. Pentru că de vei da la păhară şi la potire ochii tăi, apoi vei îmbla mai gol decît un pilug.

32. Şi cea mai de apoi ca de şarpe rănit să întinde şi ca de chierast să varsă lui veninul.

33. Ochii tăi cînd vor vedea pre striin, atuncea gura ta va grăi strîmbe.

34. Şi vei zăcea ca în inima mării şi ca un cîrmaciu la multă fortună, şi vei grăi: „Bătea-mă şi nu am durut, şi mă batgiocuriră.

35. Şi eu nu ştiiam cînd mînecatul va fi, pentru ca venind voiu cerca cu carele voiu mêrge împreună.” //

Ms. 45, p. 513-514

pentru ca să nu[154] batjocurească pre cêle înţelêpte cuvinte ale tale.

10. [155]Să nu muţi hotarăle vêcinice şi la agonisita sărăimanilor să nu întri.

11. Pentru că cela ce mîntuiêşte pre ei tare iaste şi va judeca judeţul lor împreună cu tine.

12. Dă la învăţătură inima ta şi urêchile tale le gătêşte la cuvintele simţirei.

13. [156]Nu lipsi a certa pruncul, căci, dă-l vei lovi pre el cu toiag, nu va muri.

14. Pentru că tu îl vei lovi pre el cu toiag şi sufletul lui den moarte vei mîntui.

15. Fiiule, dă ţi să va face inima ta înţeleaptă, veseli-vei şi pre a mea inimă

16. Şi întru dăprinderea cuvintelor ale tale budze cătră ale mêle budze, dă vor fi drêpte.

17. [157]Nu rîvnească inima ta păcătoşilor, ce întru frica Domnului fii toată dzua.

18. Pentru că de le vei păzi pre acêstea, fi-ţi-vor ţie nepoţi şi nădêjdea ta nu să va depărta.

19. Ascultă, fiiule, şi fă-te înţelept şi îndrepteadză gîndurile a inemei tale.

20. Nu fii beţiv, nici te întinde la sfaturi şi la cumpărăturile cărnii.

21. Pentru că tot curvariul şi beţivul va sărăci şi să va îmbrăca rumpte şi dăzmăţat tot somnorosul.

22. Ascultă, fiiule, de *[514/1]* părintele cela ce te-au născut şi nu huli căci au îmbătrînit maică-ta.

23. Adevărul cîştigă şi nu lepăda înţelepciunea şi învăţătura şi pricêperea.

24. Bine hrănêşte tatăl drept şi pre fiiul înţelept veselêşte-să sufletul lui.

25. Veselească-să tatăl şi maica pre tine şi bucure-se cêea ce te-au născut.

26. Dă-mi, fiiule, a ta inimă şi ai tăi ochi ale mêle căi să le păzească.

27. Pentru că cadă surpată iaste casa striină şi fîntînă strîmptă striină.

28. Pentru că acesta degrabă piêre şi tot cel fără dă lêge va pieri.

29. La cine-i vai? La cine-i gîlceavă? La cine-s judêţe? La cine-s voi rêle şi rule? La cine-s înfrînturile în zadar? Ai cui sînt ochii urduroşi?

30. Au nu celor ce zăbăvăsc întru vinuri? Au nu celor ce urmadză unde băuturi să fac? Nu vă îmbătaţi cu vin, ce vă vorbiţi cu oameni drepţi şi voroviţi întru primblări.

31. Pentru că dă vei da la păhară şi la potire ochii tăi, mai apoi vei îmbla mai gol decît un pilug.

32. Şi mai apoi, ca de şarpe rănit să întinde şi ca de la cherast să varsă lui veninul.

33. Ochii tăi cînd vor vedea striină, atuncea gura ta va grăi strîmbe.

34. Şi vei zăcea ca în inima mării şi ca un cîrmaci la multă furtună [35.] Şi vei grăi: „Bătea-mă şi nu am durut şi mă batjocuriră.

35. Şi eu nu ştiiam cînd mînecatul va fi pentru ca, venind, voi cerca cu carii voi mêrge împreună."

Ms. 4389, p. 609

ca să nu înceapă a ocărî cuvintele tale cêle înţelêpte.

10. [223]Nu muta hotarăle cêle vecinice, nici în agoniseala celor rămaşi de părinţi să nu întri.[224]

11. Că tare Domn iaste cela ce va mîntui pre dînşii şi le va lua seama de-i va judeca cu tine.

12. Inima ta dă-o întru învăţătură şi urechile tale le gătêşte cuvintelor celor simţitoare.

13. [225]Nu curma de-a certa pre copil, că, de-l vei bate cu toiagul, nu va muri de dînsul[226].

14. Iar pentru căci-l vei bate tu cu toiagul, vei mîntui sufletul lui den moartea cea rea.

15. Fătul mieu, de va fi inima ta înţeleaptă, tu vei veseli şi inima mea

16. Şi de vor fi buzele tale dirêpte, se vor îndirepta cătră buzele mêle, întru învăţătura cuvintelor.

17. [227]Inima ta să nu rîmnească celor păcătoşi, ce toată zioa să fii în fricile[228] Domnului.

18. Că de le vei păzi, fi-ţi-vor nepoţi şi nădêjdea ta nu se va dăpărta.

19. Ascultă, fătul mieu, şi fii înţelept şi îndireptează cugetul inimii tale.

20. Nu fii beţiv, nici te amesteca în cumpărarea cărnii[229],

21. [20.] Că tot beţivul şi curvariul vor sărăci[230] [21.] Şi se vor îmbrăca cu haine sparte şi tot somnorosul va fi dăzmăţat.

22. Ascultă, fiiule, pre cela ce te-au născut şi să nu cumvaşi să n-aibi grijă de mumă-ta deaca va îmbătrîni.

23. Cîştigă adeverinţa şi înţelepciunea nu o împinge în laturi, nici învăţătura, nici înţelêgerea.

24. Tatăl cel direpţ bine va hrăni şi se va veseli sufletul lui de feciorul cel înţelept.

25. Să se veselească tată-tău şi mumă-ta de tine şi să se bucure ceia[231] ce te-au născut.

26. Dă-mi, fătul mieu, inima ta mie, iar ochii tăi să păzească căile mêle.

27. Adîncă groapă iaste casa cea streină[232] şi puţul strein — strimt.

28. Că aşa va pieri de pripă şi tot călcătoriul de lêge va pieri.

29. Cui vaiet? Cui gîlceavă? Cui judecăţi? Cui supărare şi împutăciune?[233] *[609/2]* Cui sfărîmare în zadar? Cui ochii vineţi?

30. Au doară nu celor ce petrec în vin şi celor ce caută cînd vor fi undevaşi niscare ospêţe? [31.] Nu vă îmbătaţi de vin, ce vorbiţi cu oamenii cei direpţi şi vorbiţi în primblări.

31. [32.] Că, de vei da ochii tăi spre păhar şi spre sticlă, iar mai apoi tu vei umbla mai gol decît un mărăciune.

32. Şi mai apoi se va întinde ca cînd ară fi tăiat de un şarpe şi se va vărsa veninul ca den chérast[234].

33. Ochii cînd vor vedea pre muiêrea streină, atunci şi buzele tale vor grăi cêle strîmbe.

34. Şi te vei topi ca în inima mării şi ca cîrmaciul în valurile cêle multe. [35] Şi vei zice: „Bătutu-m-au şi nu m-au durut şi ş-au bătut joc de mine,

35. Iar eu n-am priceput cînd se va face dimineaţă, ca, viind, să întreb cu carii voiu mêrge?"

Versiunea modernă

ca nu cumva să-şi bată joc de cuvintele tale înţelepte.

10. Nu strămuta hotarele veşnice, iar în agoniseala orfanilor să nu intri.

11. Căci răscumpărătorul lor Domn puternic este şi va judeca pricina lor împreună cu tine.

12. Dă spre învăţătură inima ta, iar urechile tale pregăteşte-ţi-le pentru cuvintele priceperii.

13. Nu pregeta să-ţi mustri copilul, că, [şi] de-ai să-l baţi cu nuiaua, n-are să moară.

14. Căci tu îl vei bate cu nuiaua, dar sufletul lui din moarte îl vei izbăvi.

15. Fiule, dacă inima ta va ajunge să fie înţeleaptă, veseli-vei şi inima mea

16. Şi buzele tale vor petrece-n cuvinte cu buzele mele, de vor fi drepte.

17. Să nu rîvnească inima ta la cei păcătoşi, ci cu frică de Domnul fii în toată vremea.

18. Căci de vei păzi acestea, vei avea urmaşi, iar nădejdea ta nu se va ţine departe de tine.

19. Ascultă, fiule, şi fă-te înţelept şi îndreptează gîndurile inimii tale.

20. Nu fi băutor de vin, nici nu te întinde la ospeţe şi la cumpărături de cărnuri.

21. Căci tot beţivul şi curvarul va sărăci şi se va îmbrăca în cîrpe şi-n zdrenţe tot somnorosul.

22. Ascultă-l, fiule, pe tatăl care te-a născut şi nu arăta dispreţ că a îmbătrînit maica ta.

23. Adevăr agoniseşte-ţi şi nu lepăda înţelepciunea şi învăţătura şi priceperea.

24. Un tată drept îşi creşte bine [copilul], iar de fiul înţelept se veseleşte sufletului lui.

25. Veselească-se tatăl tău şi maica ta de tine şi să se bucure cea care te-a născut!

26. Dă-mi, fiule, a ta inimă, iar ochii tăi ale mele căi să le păzească (*terew*).

27. Căci oală spartă este casa străină şi fîntînă strîmtă e [fîntîna] străină.

28. Căci acesta degrabă va pieri şi tot călcătorul de lege se va stinge.

29. Al cui este vai-ul? A cui e gîlceava? A cui judecata? Ale cui sînt neplăcerile şi vorbele grele? Ale cui sînt zdrobirile în zadar? Ai cui sînt ochii învineţiţi?

30. Oare nu ai celor care zăbovesc cu vinurile? Nu ai celor ce pîndesc unde se fac ospeţe de beţie? Nu vă îmbătaţi cu vin, ci staţi de vorbă cu oamenii drepţi şi staţi de vorbă [cu ei] în plimbări.

31. Căci, dacă la carafe şi la pahare îţi vei da ochii tăi, mai apoi vei umbla mai gol decît un pisălog.

32. Iar la urmă, ca de şarpe fiind muşcat, stă întins, şi ca de viperă cu corn se revarsă într-însul veninul.

33. Cînd ochii tăi vor vedea o străină, gura ta atunci va grăi [lucruri] încîlcite

34. Şi vei zăcea ca în inima mării şi ca un cîrmaci în mare-nvolburare. [35.] Şi vei zice: „Bătutu-m-au, şi nu m-a durut, şi m-au batjocorit,

35. Iar eu nu ştiam cînd va fi dimineaţă, ca, venind, să caut [pe vreunul] cu care să merg împreună."

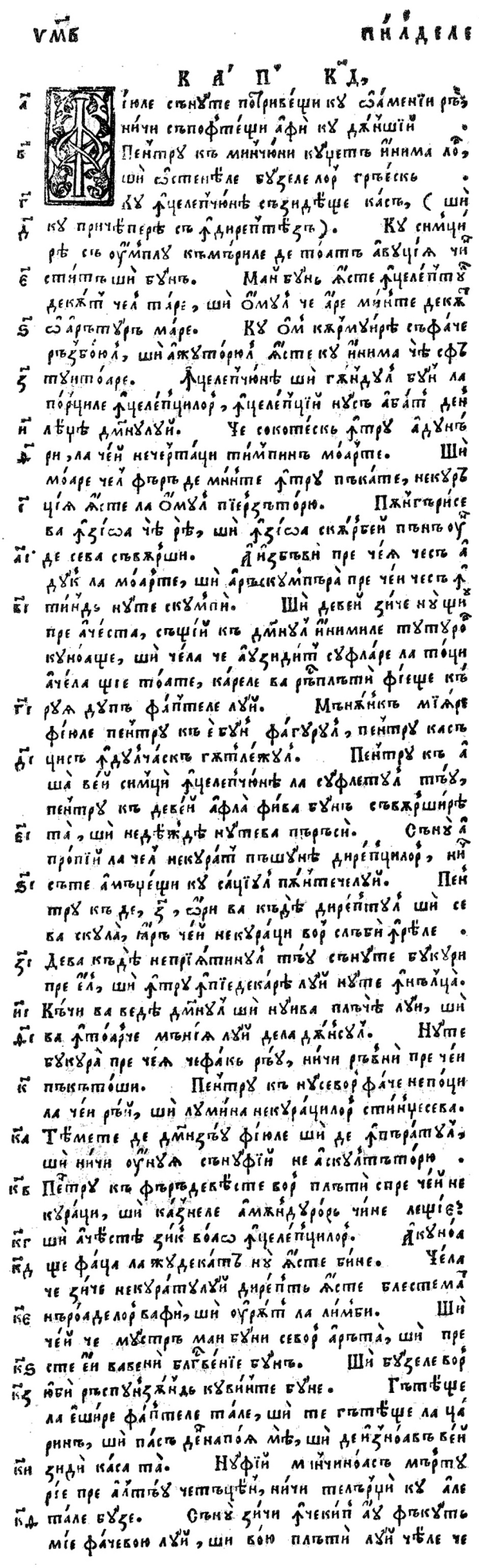

Biblia 1688, p. 442, col. 1

Cap 24

1. Fiiule, să nu te potriveşti cu oamenii răi, nici să pofteşti a fi cu dînşii,

2. Pentru că minciuni cugetă inima lor, şi ostenêle buzele lor grăiesc.

3. Cu înţelepciunea să zidêşte casă, (şi cu pricêperea să îndireptează).

4. Cu simţirea să umplu cămările de toată avuţiia cinstită şi bună.

5. Mai bun iaste înţeleptul decît cel tare şi omul ce are minte decît o arătură mare.

6. Cu otcîrmuirea[15] să face războiul, şi ajutoriul iaste cu inima cea sfătuitoare.

7. Înţelepciunea şi gîndul bun — la porţile înţelepţilor, înţelepţii nu să abat den lêgea Domnului,

8. Ce socotesc întru adunări, la cei necertaţi timpină moarte.

9. Şi moare cel fără de minte întru păcate. Necurăţiia iaste la omul pierzătoriu.

10. Pîngări-se-va în zioa cea rea şi în zioa scîrbei, pînă unde se va săvîrşi.

11. A izbăvi pre ceia ce să aduc la moarte şi a răscumpăra pre cei ce să întind nu te scumpi.

12. Şi de vei zice: „Nu ştiu pre acesta", să ştii că Domnul inimile tuturor cunoaşte şi cela ce au zidit suflare la toţi, acela ştie toate, carele va răsplăti fieştecăruia după faptele lui.

13. Mănîncă miêre, fiiule, pentru că e bun fagurul, pentru ca să ţi să îndulcească gîtlejul.

14. Pentru că aşa vei simţi înţelepciunea la sufletul tău, pentru că de vei afla, fi-va bună săvîrşirea ta şi nedêjdea nu te va părăsi.

15. Să nu apropii la cel necurat păşunea direptţilor, nici să te amăgeşti cu saţiul pîntecelui.

16. Pentru că de 7 ori va cădea direptul şi se va scula, iară cei necuraţi vor slăbi în rêle.

17. De va cădea nepriêtinul tău, să nu te bucuri pre el şi întru împiedecarea lui nu te înălţa.

18. Căci va vedea Domnul şi nu-i va plăcea lui, şi va întoarce mîniia lui de la dînsul.

19. Nu te bucura pre ceia ce fac rău, nici rîvni pre cei păcătoşi.

20. Pentru că nu se vor face nepoţi la cei rău, şi lumina necuraţilor stinge-se-va.

21. Tême-te de Dumnezău, fiiule, şi de împăratul, şi nici unuia să nu fii neascultătoriu.

22. Pentru că fără de vêste vor plăti spre cei necuraţi, şi caznele amîndurór cine le ştie? Şi acêstea zic voao, înţelepţilor.

23. A cunoaşte faţa la judecată nu iaste bine.

24. Cela ce zice necuratului: „Direpţ iaste" blestemat năroadelor va fi şi urît la limbi.

25. Şi cei ce mustră mai buni se vor arăta şi preste ei va veni blagoslovenie.

26. Şi buzele vor iubi răspunzînd cuvinte bune.

27. Gătêşte la ieşire faptele tale şi te gătêşte la ţarină şi pasă denapoia mea şi de iznoavă vei zidi casa ta.

28. Nu fii mincinoasă mărturie pre al tău cetăţean, nici te lărgi cu ale tale buze.

29. Să nu zici: „În ce chip au făcut mie face-voiu lui, şi voiu plăti lui cêle ce /

Ms. 45, p. 514

Cap 24

1. [158]Fiiule, să nu te potriveşti la oamenii răi, nici să pofteşti a fi cu înşii,

2. Pentru că minciunoase cugetă inima lor şi ostenêle budzele lor grăiesc.

3. Cu înţelepciunea să zidêşte casă şi cu pricêperea să îndrepteadză.

4. Cu simţirea să împlu cămările de toată avuţiia cinstită şi bună.

5. Mai bunu-i înţeleptul decît vîrtuciosul şi omul ce are minte decît o arătură mare.

6. Cu cîrmuirea să face războiul, şi ajutoriul iaste cu inima cea sfătuitoare.

7. Înţelepciunea şi gîndul bun — întru porţile înţelepţilor, înţelepţii nu să abat den lêgea Domnului,

8. Ce socotesc întru adunări. La cei necertaţi tîmpină moartea,

9. Şi moare cel fără minte întru păcate. Necurăţiia iaste[159] la omul pierdzător.

10. Pîngări-să-va întru dzua rea şi întru dzua năcazului, pînă unde *[514/2]* să va sfîrşi.

11. [160]A izbăvi pre ceia ci să aduc la moarte şi a răscumpăra pre cei ci să întind nu te scumpi.

12. Şi de vei zice: „Nu ştiu pre acesta", să ştii că Domnul inimile tuturor cunoaşte şi cela ce au zidit suflare la toţi, acela ştie toate, carele va răsplăti la fieştecarele după faptele lui.

13. Mănîncă miêre, fiiule, pentru că-i bun fagurul, pentru ca să ţi să îndulcească gîltanul.

14. Pentru că aşa vei simţi înţelepciunea la al tău suflet. Pentru că, dă vei afla, fi-va bună săvîrşirea ta şi nădêjdea nu te va părăsi.

15. Să nu apropii la necurat păşunea dreptţilor, nici să te amăgeşti cu saţiul pîntecelui.

16. Pentru că de 7 ori va cădea dreptul şi să va scula, iară cei necuraţi vor slăbi întru rêle.

17. De va cădea nepriêtenul tău, să nu te bucuri pre el şi întru împiedecarea lui nu te înălţa,

18. Căci va vedea Domnul şi nu-i va plăcea lui şi va întoarce mîniia lui de la însul.

19. [18.] [161]Nu te bucura pre ceia ce fac rău, [19.] [162]nici rîvni pre cei păcătoşi,

20. Pentru că nu să vor face nepoţi la cei răi şi lumina celor necuraţi stinge-să-va.

21. Tême-te de Dumnedzău, fiiule, şi de împăratul, şi nici unuia dentru ei să nu neasculţi.

22. Pentru că fără vêste vor plăti spre cei necuraţi, şi caznele amîndurora cine le ştie? Acêstea dzic voao, înţelepţilor:

23. [163]A cunoaşte faţa la judeţ nu iaste bine.

24. [164]Cela ce au dzis necuratului: „Drept iaste" blăstămat năroadelor va fi şi urît la limbi.

25. Şi cei ce mustră mai buni să vor arăta, şi preste ei va veni blagoslovenia bună.

26. Şi budzele vor iubi carele vor răspunde cuvinte bune.

27. Găteadză la ieşire faptele tale şi te gătêşte la ţarină şi pasă denapoia mea şi vei de iznoavă zidi casa ta.

28. Nu fii minciunoasă mărturie pre al tău citătean, nici te lărgi cu ale tale budze.

29. [165]Să nu dzici: „În ce chip au făcut mie, face-i-voi lui şi-i voi plăti lui carele

Ms. 4389, p. 609-610

Cap 24

1. [235]Fătul mieu, nu rîmni oamenilor celor răi, nici pofti să fii cu dînşii.[236]

2. Că inimile lor se învaţă minciunilor şi cu buzele lor grăiesc durêre.

3. Casa se zidêşte cu înţelepciunea şi cu chibzuiala se îndireptează.

4. Şi cu simţirea se umplu cămările de toată bogăţiia şi podoaba şi bunătatea.

5. Mai bun iaste cel înţelept decît cel tare şi omul cela ce are înţelepciune decît o comoară mare.

6. Războiul iaste cu rînduială, iar ajutoriul — cu inima sfêtnicilor.

7. Înţelepciunea şi socotinţa cea bună iaste în porţile celor înţelepţi. [8.] Cel chibzuit nu se va abate den lêgea Domnului,

8. Ce se va băga în seamă la soboară, iar cei necertaţi se vor întîlni în moarte,

9. Şi cel fără de minte moare în păcate. [10.] Necurăţiia spurcă pre omul pierzător

10. În zioa cea rea şi în zioa cea de grijă, pînă ce-l sfîrşaşte.

11. Nu te scumpi de-a mîntui pre cei ce-i duc la moarte şi de-a răscumpăra pre ceia ce-i întind.

12. Iar de vei zice: „Nu ştiu pre acesta", să ştii că Domnul ştie inimile tuturor şi cela ce au zidit suflările tuturor, acela ştie toate, cela ce va plăti fieştecui după faptele sale.[237]

13. Mănîncă, fătul mieu, miêre, că iaste bun fagurul, ca să se îndulcească grumazul tău.

14. Şi aşa să priceapă sufletul tău înţelepciunea; carea, deaca o vei afla, va fi sfîrşitul[238] tău bun şi nădêjdea ta nu te va părăsi.

15. Nu aduce pre cel necurat în păşunea celui direpţ, nici te înşăla cu nesăturarea[239] pîntecelui.

16. Că cel direpţ, de 7 ori căzînd, se va scula, iar cei necuraţi vor slăbi în răotăţi.

17. [240]De va cădea vrăjmaşul tău, să nu te *[610/1]* bucuri de căderea lui şi nu te înălţa pentru zminteala lui.

18. Că va vedea Domnul şi nu-i va plăcea şi va întoarce urgiia sa de cătră dînsul.

19. Nu-ţi paie bine pentru cei ce fac rău, nici rîmni căile păcătoşilor,

20. Că nu vor rămînea nepoţii celor hiclêni şi sfêştnicul celor necuraţi se va stinge.

21. Fătul mieu, tême-te de Dumnezeu şi de împăratul, şi nici unuia dentr-înşii să nu te împoncişăzi.

22. Că fără de vêste cîştigă cel necurat, şi caznele amîndurora cine le va şti? [Feciorul cela ce se va păzi de cuvînt va fi fără de piericiune, iar cela ce-l va priimi, pre sine priimêşte. Nimic mincinos să nu se grăiască la împăratul, nici den limba lui nici o minciună să nu iasă. Că limba împăratului iaste sabie, iar nu iaste de carne, şi oricine va fi dat se va sfărîma. Că, de se va întărta urgia lui cu vine,[241] piêrde pre oameni şi oasele oamenilor le mănîncă şi le arde ca văpaia, cît nici puii vultúrilor să nu le mănînce. Deci te tême de cuvintele mêle şi, priimindu-le, te pocăiêşte.][242] [23.] Şi aceasta iaste voaoă, chibzuiţilor, să pricêpeţi

23. [243]Că nu iaste bine să-ţi fie ruşine de cinevaşi cînd judeci.

24. [244]Şi cela ce va zice celui necurat că iaste direpţ blestemat va fi de năred şi urît întru limbi.

25. Iar ceia ce-i vor mustra mai buni se vor arăta, pre carii va veni şi bună bunăcuvîntare.

26. Şi buzele celui ce va răspunde cuvintele cêle bune le vor iubi.

27. Gătêşte faptele tale în ieşire şi te gătêşte la cîmp şi vino după mine şi vei zidi casa ta.[245]

28. Nu fii mărturisitor mincinos asupra cetăţeanului tău, nici te lărgi cu buzele tale.

29. [246]Nu zice: „Cum mi-au[247] făcut, voiu să-i plătesc

Versiunea modernă

Capitolul al 24-lea

1. Fiule, nu-i pizmui pe oamenii răi, nici să nu rîvneşti să fii împreună cu ei.

2. Căci minciuni deprinde inima lor şi osteneli grăiesc buzele lor.

3. Cu înţelepciune se zideşte o casă şi cu pricepere se drege la loc.

4. Cu pricepere se umplu cămările de toată bogăţia cinstită şi bună.

5. Mai bun este înţeleptul decît cel puternic şi omul care are chibzuinţă decît o moşie întinsă.

6. Cu ocîrmuire se duce un război, iar ajutorul — cu inimă sfătuitoare.

7. Înţelepciunea şi socotinţa cea bună — la porţile dreptţilor, înţelepţii nu se abat din legea Domnului,

8. Ci chibzuiesc în adunări. Pe cei neînvăţaţi îi întîmpină moartea,

9. Iar cel nechibzuit piere întru păcate. Cel netrebnic are parte de necurăţie.

10. Pîngărit va fi în ziua cea rea şi în ziua necazului, pînă ce se va stinge.

11. Nu pregeta să-i izbăveşti pe cei ce sînt aduşi la moarte şi să-i răscumperi pe cei ce sînt traşi [la pieire].

12. Dac-ai să zici: „Nu-l cunosc pe acesta", să ştii că Domnul inimile tuturor le cunoaşte, iar cel ce a zidit suflare pentru toţi, acela le ştie pe toate, care va răsplăti fiecăruia după faptele lui.

13. Mănîncă miere, fiule, căci bun e fagurele, ca să ţi se îndulcească gîtlejul.

14. Căci aşa vei simţi înţelepciunea în sufletul tău. Căci, dacă [o] vei afla, bun îţi va fi sfîrşitul, iar nădejdea nu te va părăsi.

15. Nu-l aduce pe necredincios la păşunea dreptţilor, şi nici nu te amăgi cu saţiul pîntecelui.

16. Căci de şapte ori va cădea dreptul şi se va ridica, iar cei necredincioşi vor slăbi întru relele [lor].

17. De-ar fi să cadă vrăjmaşul tău, nu te bucura de răul lui, iar întru împiedicarea lui nu te trufi.

18. Căci [te] va vedea Domnul şi nu-i va plăcea şi-şi va întoarce mînia de la acela [spre tine].

19. Nu te bucura de făcătorii de rele, şi nici nu-i pizmui pe cei păcătoşi.

20. Căci celor vicleni nu li se nasc urmaşi, iar făclia necredincioşilor se va stinge.

21. Teme-te de Dumnezeu, fiule, şi de împărat, şi nici unuia dintre ei să nu-i fii nesupus.

22. Căci fără de veste le vor plăti celor necredincioşi, iar pedepsele amîndorura cine le ştie? Şi acestea vi le zic vouă, celor înţelepţi:

23. Nu-i bine să cunoşti faţa [omului] la judecată.

24. Cel ce zice despre necredincios că este drept blestemat va fi [înaintea] popoarelor şi urît [înaintea] neamurilor.

25. Şi cei care mustră mai buni se vor arăta, iar peste ei va veni binecuvîntare bună.

26. Şi vor îndrăgi buzele care răspund cuvinte bune.

27. Pregăteşte spre ieşire faptele tale, şi găteşte-te [să pleci] la ogor, şi porneşte-o înapoia mea, şi-ţi vei zidi din nou casa.

28. Nu fi martor mincinos împotriva celui de-un neam cu tine, şi nici nu deschide larg buzele tale.

29. Să nu zici: „În ce chip s-a purtat el cu mine, [aşa] mă voi purta [şi eu] cu el. Şi-i voi plăti lui pentru cele

Biblia 1688, p. 442, col. 2

m-au năpăstuit.

30. Ca o arătură e omul fără de minte, şi ca viia e omul lipsit de minte.

31. De-l vei lăsa pre el, ţeleni-se-va şi se va îmburuiena tot, şi să face părăsit, şi îngrădirile pietrilor lui să sapă de tot.

32. Apoi eu m-am căit, căutat-am ca să aleg învăţătura.

33. Puţin dormitez, puţin dormu şi puţin îmbrăţăşăz cu mîinile pieptul. Şi de vei face aceasta,

34. Veni-va mergînd înainte săraciia ta şi lipsa ca un bun alergătoriu.

Cap 25

1. Acêstea-s pildele lui Solomón cêle nealêse carele au scris priêtenii Ezéchiei, împăratului Iudéii.

2. Mărirea lui Dumnezău ascunde cuvînt şi mărirea împăratului cinstêşte porunca lui.

3. Ceriul e înalt şi pămîntul adîncu, şi inima împăratului — neoblicită.

4. Bate argintul nelămurit, şi se va curăţa curat tot.

5. Ucide pre necuraţi denaintea împăratului, şi va isprăvi întru direptate scaunul lui.

6. Nu te mîndri naintea împăratului, nice în lucrurile silnicilor sta.

7. Pentru că mai bine e a ţi se zice să te sui decît a te smeri în faţa silnicului; cêle ce au văzut ochii tăi grăiêşte.

8. Nu cădea la sfadă în grabă, pentru ca să nu te căieşti mai apoi, cînd te va ocărî priêtenul tău.

9. Tu stăi înapoi, nu huli, ca să nu te ocărască priêtenul.

10. Şi sfada ta şi vrajba ta nu se va depărta, ce va fi ţie întocma cu moartea, harul şi prieteşugul mîntuiêşte, carele întărêşte-le ţie, pentru ca nu ocărît să fii, ce păzêşte căile tale, bine premenindu-le.

11. Măru de aur la şîr de sardion, aşa — a zice cuvîntul la cel ce se cuvine lui.

12. La cercel de aur sardion de mult preţu iaste legat: cuvîntul înţelept la bună ascultătoare urêche.

13. În ce chip ieşirea zăpăzii la sêcere zădufului folosêşte, aşa vestitoriul credincios celor ce l-au trimis pre el, că spre sufletele celor ce să trebuiescu cu el folosêşte.

14. Cumu-s vînturile şi norii şi ploile prea lucii, aşa sînt cei ce să făluiescu pre dare mincenoasă.

15. Întru îndelungarea mîniei — sporiul împăratului, şi limba moale zdrobêşte oase.

16. Miêre aflînd mănîncă cîtu e destul, ca nu cîndai umplîndu-te vei borî.

17. Raru bagă piciorul tău cătră priêtenul tău, ca nu cîndai, săturîndu-se de tine, urî-te-va.

18. Zburătură şi sabie şi săgeata fără de smîrdă, aşa e şi omul carele mărturisêşte asupra priêtenului lui mărturie mincinoasă.

19. Calea răului şi piciorul celui fără de lêge pieri-va în zio rea.

20. În ce chip e oţetul la rană nefolositoriu şi fumul la ochi, aşa căzînd vătămare în trup inima mîhnêşte.

21. În ce chip molia în haină şi viêrmele în lemnu, aşa voia rea a omului strică inima. //

Ms. 45, p. 514-515

m-au năpăstuit."

30. Ca o arătură — omul fără minte şi ca viia omul — lipsit de minte.

31. Dă-l vei lăsa pre el, ţălăni-să-va şi va îmburuiena tot şi să face părăsit şi îngrădirile pietrilor lui să sapă de tot.

32. Apoi eu m-am căit, căutat-am, ca să aleg învăţătura.

33. [166]„Puţîn în somnu şedzu, puţîn adormitedzu şi puţîn îmbrăţăşedzu cu mîinile pieptul." Şi de vei face aceasta,

34. Veni-va, mergînd *[515/1]* înainte, meseretatea ta şi lipsa — ca un bun alergător.

Cap 25

1. Acêstea-s pildele lui Solomon cêle nealêse, carele au scris priêtenii Ezechíei, împăratului Iúdei.

2. Mărirea lui Dumnedzău ascunde cuvîntu şi mărirea împăratului cinstêşte porînca lui.

3. Ceriul ii înalt şi pămîntul adîncu, şi inima împăratului — neoblicită.

4. Bate argintul nelămurit şi să va curăţi curat de tot.

5. Ucide pre necuraţi dentru faţa împăratului şi să va isprăvi întru dreptate scaunul lui.

6. Nu te mîndri înaintea împăratului, nici în locurile silnicilor sta.

7. Pentru că [167]mai bine-i ţie a să zice a te sui decît a te smeri întru faţa sîlnicului. Carele au văzut ochii tăi ⌊dzi⌋.

8. Nu cădea la sfadă de sîrg, pentru ca să nu te căieşti mai apoi, cînd te va ocărî al tău priêten.

9. Ferêşte-te înapoi, nu huli, ca să nu te ocărască priêtenul.

10. Şi sfada ta şi vrajba ta nu să va depărta, ce va fi ţie atocma cu moartea. Harul şi prieteşugul mîntuiêşte, pre carele întăreşte-l ţie, pentru ca nu ocărît să fii, ce păzêşte căile tale bine primenindu-le.

11. Măr de aur întru şirag de sardion, aşa-i a dzice cuvîntu la cêle ce să cuvin lui.

12. La cercel de aur sardion de mult preţ iaste legat; cuvîntu înţelept — la bună ascultătoare urêche.

13. În ce chip ieşirea omătului la sêcere pre arşiţă folosêşte, aşa-i vestitoriul credincios pre cei ce l-au trimis pre el, pentru că[168] sufletile celor ci să tribuiesc cu el folosêşte.

14. Cumu-s vînturile şi norii şi ploi prea lucii, aşa-s cei ci să fălesc pre dare minciunoasă.

15. [169]Întru îndălungarea mîniei — sporiul împăratului, şi limba moale zdrobêşte oase.

16. Miêre aflînd, mănîncă cîtu-i destul, pentru ca nu cîndai, împlîndu-te, vei borî.

17. Rar bagă al tău picior cătră al tău priêten, ca nu cînd, săturîndu-se de tine, urî-te-va.

18. Băţu şi sabiia şi săgeata fără de smîrdă, aşa-i omul carele mărturisêşte asupra priêtenului lui mărturie minciunoasă.

19. Calea răului şi piciorul celui fără dă lêge pieri-va întru dzua rea.

20. În ce chip oţătul la rană-i nefolositor ⌊şi fumul la ochi⌋, aşa, cădzînd vătămare[170] în trup, inima voierează.

21. ⌊În ce chip caria întru haină şi viêrmele la lemn, a- *[515/2]* şa voia rea a omului strică inima.⌋

Ms. 4389, p. 610-611

şi voiu să-mi izbîndesc, pentru căci mi-au făcut nevoie."

30. Cum iaste arătura oamenilor celor fără de minte şi cum le iaste viia, aşa şi omul cu minte proastă.

31. Că, de le vei lăsa, vor înţeleni şi vor crêşte buruieni preste tot şi vor fi părăsite şi îngrădirile lor cêle de piiatră se sapă[248].

32. De-acii mai apoi mie mi-au părut rău şi am căutat să aleg învăţătura.

33. [249]„Puţinel voiu aţipi şi puţinel vei dormi şi puţinel îţi vei[250] cuprinde pieptul cu mîinile." [34.] De-acii deaca vei face acêstea,

34. Veni-va, mergîndu-ţi înainte, sărăciia ta şi lipsa ta — ca un alergătoriu bun. *[610/2]*

Cap 25

1. Acêste învăţături ale lui Solomon nealêse, care le-au scris priêtenii Iezechiei, împăratul Iúdei.[251]

2. Slava lui Dumnezeu iaste să acoperi cuvîntul, iar slava împăratului — să cinsteşti porunca lui.

3. Ceriul cel nalt şi pămîntul cel adînc şi inima împăratului nu iaste arătată.

4. Lucrează argintul nelămurit şi se va curăţi şi va fi tot curăţire.

5. Ucide pre cei necuraţi înaintea fêţei împăratului şi vei îndirepta scaunu lui pre direptate.

6. Nu te slăvi înaintea fêţei împăratului şi în locul celor putêrnici să nu stai.

7. Că mai bine-ţi iaste să-ţi zică „Suie-te încoace!", decît să petreci ruşine înaintea fêţei celui putêrnic. [8.] Grăiêşte cêle ce au văzut ochii tăi

8. Şi nu cădea numaidecît la ceartă, ca să nu-ţi paie rău mai pre urmă.[252] [9.] Cînd te va înfrunta priêtenul tău,

9. Dă-te îndărăt, iar nu[253] băga în seamă, ca să nu te ocărască priêtenul.

10. Că gîlceava ta şi vrajba ta nu se va da în laturi, ce-ţi va fi întocma cu moartea. Mila şi dragostea slobozêşte, întru care să întăreşti pre tine, ca să nu fii întru împutăciune, ce păzêşte căile tale cêle bine schimbate.

11. Cum iaste mărul de aur la zulufi cu piiatră de sardion[254], aşa şi cuvîntul a-l grăi la cela ce i se cuvine.

12. Cum se leagă piiatra cea scumpă de cercelul cel de aur, aşa şi cuvîntul cel înţelept în urêchiia cea bine ascultătoare.

13. Cum folosêşte ieşirea zăpăzii la seceriş pentru zăduf, aşa şi solul[255] cel credincios celor ce[256] l-au trimes, că iaste de folos sufletelor celor ce-l voiesc.

14. Cum se arată vînturile şi norii şi ploile, aşa şi ceia ce se laudă de darurile cêle mincinoase.

15. [257]În răbdarea cea îndălungată, iar învăţătura cea bună a împăratului şi limba cea moale fărîmă oase.[258]

16. Deaca afli miêre, nu mînca foarte multă, ca nu cumva să ţi se plêce şi să borăşti.

17. Nu duce piciorul tău des la priêtenul tău, ca să nu cumva să se sature de tine şi să te urască.

18. Ciomagul şi sabiia şi sîgeata cea ascuţită nu iaste fără de păcat, aşa şi omul cela mărturisêşte asupra vecinului său mărturisire mincinoasă.

19. Căile celui rău şi pîşirile călcătoriului celui de lêge vor pieri în zioa cea rea.

20. Cum nu iaste de folos oţetul vătămăturii şi fumul ochilor, aşa şi cînd cade grijă în trup, întristează inima.

21. [20.] Cum sînt moliile în haină şi carii în copaci, aşa şi întristăciune strică *[611/1]* inima omului.

Versiunea modernă

m-a nedreptăţit."

30. Ca o arătură e omul nechibzuit şi-i ca o vie omul lipsit de minte.

31. De-l vei lăsa [nelucrat], va ajunge în paragină, se va umple tot de buruieni şi ajunge să fie părăsit; iar împrejmuirile lui de piatră se surpă.

32. Mai apoi eu m-am căit, am luat seama, ca să aleg învăţătura.

33. „Puţin dormitez, puţin adorm şi puţin stau cu mîinile încrucişate." Dacă vei face aceasta,

34. Te va ajunge sărăcia, mergîndu-ţi înainte, iar nevoia — ca un bun alergător.

Capitolul al 25-lea

1. Acestea-s pildele lui Solomon cele nealese, pe care le-au scris prietenii lui Ezechia, împăratul Iudeii.

2. Slava lui Dumnezeu ascunde cuvîntul, iar slava împăratului cinsteşte porunca lui.

3. Cerul este înalt şi pămîntul adînc, iar inima împăratului — de nepătruns.

4. Bate argintul nelămurit şi se va curăţa curat cu totul.

5. Ucide-i pe necredincioşi dinaintea feţei împăratului şi se va înălţa întru dreptate tronul lui.

6. Nu te mîndri înaintea împăratului, şi nici nu te aşeza în locurile stăpînitorilor.

7. Căci mai bine este să ţi se zică: „Urcă pînă la mine!", decît a te umili în faţa stăpînitorului. Pe cele ce le-au văzut ochii tăi, spune-le!

8. Nu cădea la sfadă degrabă, ca să nu te căieşti în zilele de pe urmă, cînd va fi să te ocărască al tău prieten.

9. Trage-te îndărăt, nu te uita cu dispreţ, ca să nu te ocărască prietenul tău

10. Şi sfada ta şi vrajba ta nu se vor îndepărta, ci îţi vor fi ţie întocmai cu moartea. Harul şi prietenia [te] fac slobod, pe care întăreşte-ţi-le, ca să nu ajungi vrednic de ocară, ci păzeşte căile tale în bună înţelegere.

11. Măr de aur într-un şirag de sardiu: aşa [trebuie] grăit cuvîntul către cei ce-i sînt pe potrivă.

12. La cercelul de aur se-agaţă piatra nestemată de sardiu; cuvîntul înţelept — la urechea ascultătoare.

13. Aşa cum o ninsoare în vremea secerişului la arşiţă foloseşte, tot aşa trimisul credincios pentru cei care l-au trimis; căci le ajută celor care se folosesc de el.

14. Aşa cum sînt vînturile şi norii şi ploile prea învederate, aşa sînt cei ce se fălesc cu un dar mincinos.

15. Întru îndelungă-răbdare e bună-sporirea împăratului, iar limba moale zdrobeşte oasele.

16. Miere aflînd, mănîncă măsurat, ca nu cumva, îmbuibîndu-te, să verşi.

17. Arareori calcă pragul prietenului tău, ca nu cumva, săturîndu-se de tine, să te urască.

18. Buzdugan şi sabie şi săgeată nepătată, aşa-i şi omul care mărturiseşte mărturie mincinoasă împotriva prietenului său.

19. Calea celui rău şi piciorul călcătorului de lege vor pieri în ziua cea rea.

20. Aşa cum oţetul e nefolositor pentru rană şi fumul pentru ochi, tot aşa, vătămarea ce cade asupra trupului inima o mîhneşte.

21. Aşa cum e molia pentru haină şi cariul pentru lemn, aşa întristarea strică inima omului.

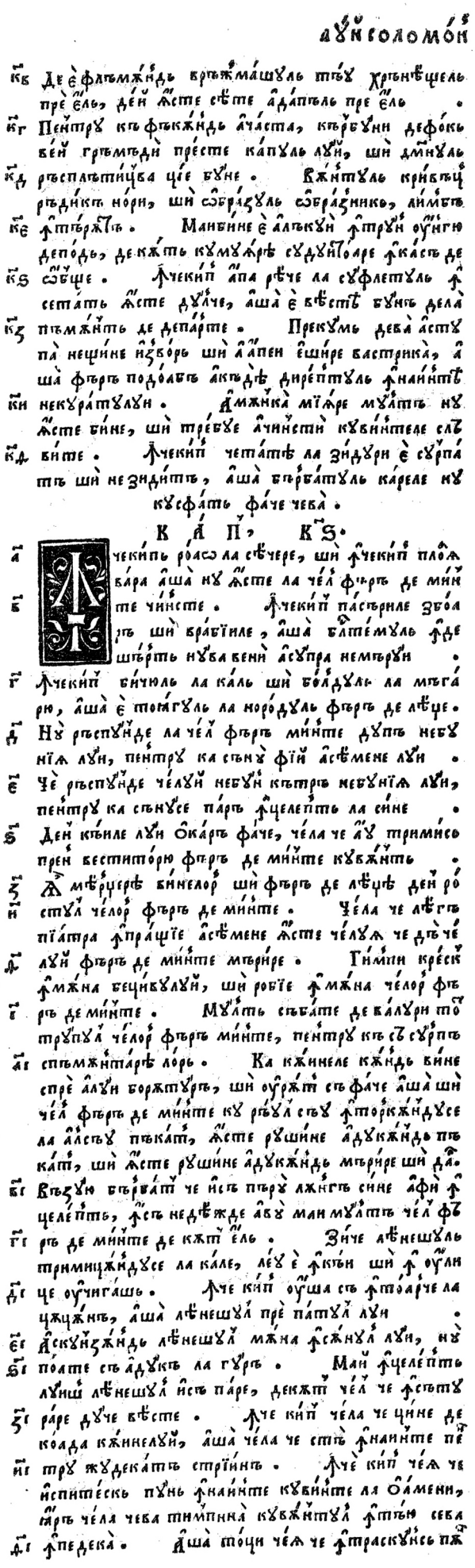

Biblia 1688, p. 443, col. 1

22. De e flămînd vrăjmaşul tău, hrănêşte-l pre el, de-i iaste sête, adapă-l pre el.

23. Pentru că făcînd aceasta, cărbuni de foc vei grămădi preste capul lui, şi Domnul răsplăti-ţi-va ţie bune.

24. Vîntul crivăţ rădícă nori, şi obrazul obraznic limbă întărîtă.

25. Mai bine e a lăcui într-un unghiu de pod decît cu muiêrea suduitoare în casă de obşte.

26. În ce chip apa rêce la sufletul însetat iaste dulce, aşa e vêstea bună de la pămînt de departe.

27. Precum de va astupa neştine izvor şi a apei ieşire va strica, aşa fără podoabă a cădea direptul înaintea necuratului.

28. A mînca miêre multă nu iaste bine, şi trebuie a cinsti cuvintele slăvite.

29. În ce chip cetatea la ziduri e surpată şi nezidită, aşa bărbatul carele nu cu sfat face ceva.

Cap 26

1. În ce chip roao la sêcere şi în ce chip ploaia vara, aşa nu iaste la cel fără de minte cinste.

2. În ce chip pasările zboară şi vrabiile, aşa blestemul în deşărt nu va veni asupra nemărui.

3. În ce chip biciul la cal şi boldul la măgariu, aşa e toiagul la norodul fără de lêge.

4. Nu răspunde la cel fără minte după nebuniia lui, pentru ca să nu fii asêmene lui,

5. Ce răspunde celui nebun cătră nebuniia lui, pentru ca să nu se pară înţelept la sine.

6. Den căile lui ocară face cela ce au trimis pren vestitoriu fără de minte cuvînt.

7. Ia mêrgerea vinelor şi fărădelêgea den rostul celor fără de minte.

8. Cela ce leagă piatra în praştie asêmene iaste celuia ce dă celui fără de minte mărire.

9. Ghimpi cresc în mîna beţivului şi robie în mîna celor fără de minte.

10. Mult să bate de valuri tot trupul celor fără minte, pentru că să surpă spămîntarea lor.

11. Ca cîinele cînd vine spre a lui borîtură şi urît să face, aşa şi cel fără de minte cu răul său întorcîndu-se la al său păcat. Iaste ruşine aducînd păcat şi iaste ruşine aducînd mărire şi dar.

12. Văzuiu bărbat ce i să păru lîngă sine a fi înţelept, însă nedêjde avu mai multă cel fără de minte decît el.

13. Zice lêneşul trimiţîndu-se la cale: „Leul e în căi şi în uliţe — ucigaş."

14. În ce chip uşa să întoarce la ţîţînă, aşa lêneşul pre patul lui.

15. Ascunzînd lêneşul mîna în sînul lui, nu poate să aducă la gură.

16. Mai înţelept luişi lêneşul i să pare decît cel ce în săturare duce vêste.

17. În ce chip cela ce ţine de coada cîinelui, aşa cela ce stă înainte pentru judecată striină.

18. În ce chip ceia ce ispitesc pun înainte cuvinte la oameni, iară cela ce va timpina cuvîntul întîiu se va împiedeca,

19. Aşa toţi ceia ce într-ascuns pîn- /

Ms. 45, p. 515-516

22. [171]De-i flămînd vrăjmaşul tău, hrănêşte-l pre el, de-i e sête, adapă-l pre el.
23 Pentru că, făcînd aceasta, cărbuni de foc vei grămădi preste capul lui şi Domnul îţi va răsplăti ţie bune.
24. Vîntul crivăţ rădică norii, şi obrazul obraznic limba întărîtă.
25. [172]Mai bine-i a lăcui într-un unghiu de pod decît cu muiêre suduitoare întru casă de obşte.

26. În ce chip apa rêce la sufletul însătat iaste dulce, aşa-i vêstea bună den pămînt departe.

27. În ce chip neştine de va astupa izvor şi a apei ieşire va strica, aşa-i nepodobit a cădea dreptul înaintea necuratului.
28. [173]A mînca miêre multă nu iaste bine. Tribuie a cinsti cuvintele slăvite.
29. În ce chip cetatea la ziduri surpată şi neziditâ, aşa-i bărbatul carele nu cu sfat ceva face.

Cap 26

1. În ce chip roao la sêcere şi în ce chip ploaia vara, aşa nu iaste la cel fără minte cinste.

2. În ce chip pasările zboară şi vrabiile, aşa blăstăm întru dăşert nu va veni asupra nimărui.
3. În ce chip biciul la cal şi boldul la măgar, aşa-i toiagul la limba fără dă lêge.

4. Nu răspunde la cel fără de minte după nebuniia lui, pentru ca să nu te faci asêmenea lui,

5. Ce răspunde celui nebun cătră nebuniia lui, pentru ca să nu să pară înţelept lîngă sine.

6. Dentru căile lui ocară face cela ce au trimis pren vestitor fără minte cuvînt.
7. Ia mêrgerea vinelor şi fărădălêgea den rostul celor fără de minte.

8. Cela ce leagă piatră în praştie asamănă-să[174] celuia ce dă celui fără minte mărire.
9. Ghimpi crescú întru mîna beţivului şi robimea[175] întru mîna celui fără de minte.
10. Mult să învăluiêşte tot trupul acelor fără minte, pentru că să va surpa întristarea lor[176].
11. [177]În ce chip cîinele cînd va veni pre a sa borîtură şi urît va fi, aşa cel fără de minte cu răul său întorcîndu-să la al lui păcat. ⌊Iaste ruşine aducînd păcat şi iaste ruşine — mărire şi har.⌋

12. Văzui bărbat ce i să păru a fi lîngă sine înţelept, însă nădêjde avu mai mult cel fără minte decît el.

13. [178]Dzice lêneşul, trimiţîndu-să la cale: „Leu ii[179] întru căi, şi întru uliţe ucigaşi."
14. În ce chip uşa *[516/1]* să întoarce la ţîţînă, aşa lêneşul pre patul lui.
15. [180]Ascundzînd lêneşul mîna întru sînul lui, nu poate să o aducă la gură.

16. Mai înţelept şie lêneşul i să pare decît cel ce întru săturare duce vêste.

17. În ce chip cela ce ţine de coadă cîinelui, aşa-i cela ce stă înainte pentru judecată striină.

18. În ce chip cei ce ispitesc pun înainte cuvinte la oameni, şi cela ce va tîmpina cuvîntului întîi să va împiedeca,
19. Aşa toţi cei ce îmbărbăteadză

Ms. 4389, p. 611

22. [21.] [259]De va flămînzi vrăjmaşul tău, satură-l, iar de va fi secetos[260], tu-l adapă.
23. [22.] Că, de vei face aşa, cărbuni de foc vei aduna în capul lui, iară ţie va da Domnul cêle bune.[261]

24. [23.] Vînt despre miiazănoapte[262] rîdică nori, iar faţa cea fără de ruşine întărîtă limba.
25. [24.] [263]Mai bine iaste a lăcui într-un colţ şi fără acoperemînt den[264] în casă, denpreună cu o muiêre gureşă.
26. [25.] Cum iaste apa cea rêce sufletului celui secetos plăcută, aşa şi vêstea cea bună den ţara cea de dăparte.
27. [26.] Cum se usucă pîraiele apei deaca seacă vîna, aşa[265] nu se cuvine nici celui direpţ să cază înaintea celor necuraţi.
28. [27.] Cum nu iaste bine a mînca miêre multă, aşa şi de cuvintele cêle multe se cade a se feri.
29. [28.] Cum iaste casa cea cu părеţii surpaţi şi neîngrădită, aşa şi ce va face omul fără de sfat.

Cap 26

1. Cumu-i zăpada vara şi ploaia în vrêmea secerişului, aşa şi celui fără de minte cinstea.[266]

2. Cum zboară pasările şi vrabiile, aşa şi blestemul cel în zadar nu se va pogorî pre nimini.
3. Cum iaste calului biciul şi măgariului boldul, aşa şi toiagul limbii cei călcătoare de lêge.

4. Nebunului să nu-i răspunzi după răotatea lui, ca să nu fii într-un chip cu dînsul.

5. Ce celui nebun să-i răspunzi împotriva nebuniei lui, ca să nu se socotească întru sine că iaste înţelept

6. Şi den căile sale să facă mustrare. [6.] Cela ce trimête cuvîntul pre sol nebun
7. [6.] Va lua mêrgerea lui cea înşălătoare şi călcătoare de lêge.[267] [7.] Den gura celor fără[268] de minte nu se va întîmpla să vezi pildă.
8. Cela ce leagă piiatra în praştie, acela iaste într-un chip cu cela ce dă celui nebun slavă[269].
9. În mîna celui beţiv crêşte ghimpe, iar în mîinile celor fără de minte — lucrare.
10. Mult se ostenêşte toată carnea celor fără de minte şi se sfărîmă statul lor.
11. [270]Cum iaste urît cîinele cela ce se întoarce iarăşi la borîtura sa, aşa şi cel fără de minte, cela ce se întoarce cu răotatea sa de se aşază la păcatele sale. Iaste ruşine carea aduce păcat şi iaste ruşine carea aduce slavă şi milă.
12. Văzut-am omul cela ce se socotiia el însuşi că iaste înţelept[271] şi are nădêjde într-acel lucru mai mult decît cei ce sînt mai nebuni decît dînsul.
13. [272]Cel lenivos zice cîndu-l trimeţi în cale: „Leul iaste în căi şi tîlharii pre drumuri."
14. Cum se întoarce uşa în ţîţînile *[611/2]* sale, aşa şi cel lenivos la patul său.
15. [273]Cel lenivos îşi ascunde mîinile în sîn şi nici la gură nu şi le poate duce.[274]

16. Omul cel lenivos, deaca se satură, îi pare[275] că iaste mai înţelept decît purtătoriul cel de veşti.

17. Cum iaste cela ce ţine pre cîine de coadă, aşa şi cela ce ajută pentru judecata streină.

18. Cum pun mai nainte cuvinte în oameni cei ce sînt ispitiţi şi cela ce se[276] potrivêşte cuvîntului, întîi el se împiêdecă,
19. Aşa şi toţi ceia ce învitează

Versiunea modernă

22. Dacă flămînzeşte vrăjmaşul tău, dă-i să mănînce, dacă însetează, dă-i să bea.
23. Căci, aceasta făcînd, cărbuni de foc vei aduna grămadă peste capul lui, iar Domnul îţi va răsplăti cu bunătăţi.
24. Vîntul de miazănoapte stîrneşte nori, iar un chip neruşinat limba o întărîtă.
25. Mai bine-i să locuieşti într-un colţ de pod decît cu o femeie arţăgoasă într-o casă de obşte.

26. Aşa cum apa rece e numai bună pentru sufletul însetat, tot aşa şi vestea bună din pămînt îndepărtat.

27. Aşa cum [ar fi] dacă cineva ar astupa un izvor şi ieşirea apei ar spurca-o, tot aşa e lucru de necinste ca dreptul să se afle căzut dinaintea necredinciosului.
28. A mînca miere multă nu este bine, dar se cuvine a cinsti cuvintele slăvite.
29. Ca o cetate cu zidurile surpate şi neîmprejmuită, aşa este omul care face ceva fără de sfat.

Capitolul al 26-lea

1. Ca roua la seceriş şi ca ploaia pe timpul verii, aşa nu are parte cel nechibzuit de cinstire.

2. Aşa cum zboară păsările şi vrăbiile, tot aşa blestemul deşert nu va veni asupra nimănui.
3. Ca biciul pentru cal şi băţul pentru măgar, aşa e toiagul pentru neamul călcător de lege.

4. Nu-i răspunde celui nechibzuit pe măsura nebuniei lui, ca să nu ajungi asemenea lui,

5. Ci răspunde-i celui nechibzuit după nebunia lui, ca să nu-şi pară sieşi înţelept.

6. Din căile sale ocară îşi face cel ce trimite cuvînt printr-un vestitor nechibzuit.
7. Smulge picioarelor umbletul şi fărădelegea din gura celor nechibzuiţi.

8. Cel care leagă piatra în praştie asemenea este cu cel care-i dă nechibzuitului slavă.
9. Ghimpi cresc în mîna beţivului şi robie în mîna celor nechibzuiţi.
10. Mult se bate de valuri trupul celor nechibzuiţi, căci se zdrobeşte îngrozirea lor.
11. Precum cîinele cînd se întoarce spre a lui vărsătură şi se face scîrbos, aşa-i nechibzuitul ce se întoarce la păcatul lui întru a lui răutate. Este ruşine care aduce cu sine păcatul şi este ruşine [care-i] slavă şi har.
12. Ştiu un om care credea întru sine a fi înţelept, dar nădejde avea cel nechibzuit mai mult decît el.

13. Zice leneşul, trimis fiind în cale: „Un leu [umblă] pe drumuri, iar în pieţe – ucigaşi."
14. Aşa cum se suceşte uşa în ţîţînă, aşa şi leneşul în patul lui.
15. Ascunzîndu-şi leneşul mîna în sîn, nu poate s-o ducă la gură.

16. Leneşului i se pare [a fi] mai înţelept decît cel care, cînd e sătul, îi aduce o veste.

17. Cum e cel ce prinde coada unui cîine, aşa-i cel ce stă înainte la judecată străină.

18. Aşa cum cei ce ispitesc aruncă vorbe asupra oamenilor – iar cel ce răspunde cu vorba cel dintîi se va împiedica –,
19. La fel, toţi cei care îi pîndesc

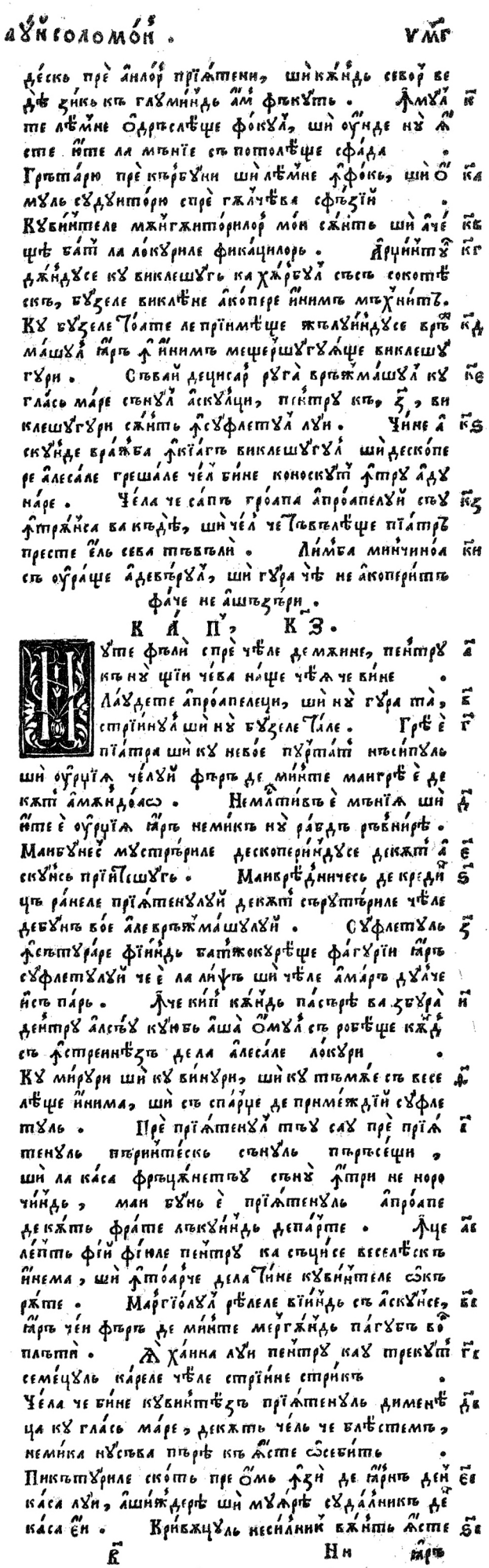

Biblia 1688, p. 443, col. 2

desc pre ai lor priêteni, şi cînd se vor vedea zic că „Glumind am făcut”.

20. În multe lêmne odrăslêşte focul, şi unde nu iaste iute la mînie să potolêşte sfada.

21. Grătariu pre cărbuni şi lêmne în foc, şi omul suduitoriu spre gîlceava sfăzii.

22. Cuvintele mîngîitorilor moi sînt şi aceştia bat la locurile ficaţilor.

23. Argintul dînsu-se cu vicleşug ca hîrbul să să socotească, buzele viclêne acopere inimă mîhnită.

24. Cu buzele toate le priimêşte jălindu-se vrăjmaşul, iară în inimă meşterşuguiêşte vicleşuguri.

25. Săvai de ţi s-ar ruga vrăjmaşul cu glas mare, să nu-l asculţi, pentru că 7 vicleşuguri sînt în sufletul lui.

26. Cine ascunde vrajba închiagă vicleşugul şi descopere ale sale greşale cel bine conoscut întru adunare.

27. Cela ce sapă groapa aproapelui său într-însa va cădea, şi cel ce tăvălêşte piatră, preste el se va tăvăli.

28. Limba mincinoasă urăşte adevărul, şi gura cea neacoperită face neaşăzări.

Cap 27

1. Nu te făli spre cêle de mîine, pentru că nu ştii ce va naşte cêea ce vine.

2. Laude-te aproapele-ţi, şi nu gura ta, striinul, şi nu buzele tale.

3. Grea e piatra şi cu nevoie purtat năsipul şi urgiia celui fără de minte mai grea e decît amîndoao.

4. Nemilostivă e mîniia şi iute e urgiia, iară nemică nu rabdă rîvnirea.

5. Mai bune-s mustrările descoperindu-se decît ascuns priiteşug.

6. Mai vrêdnice-s de credinţă ranele priêtenului decît sărutările cêle de bună voie ale vrăjmaşului.

7. Sufletul în săturare fiind batjocurêşte fagurii, iară sufletului ce e la lipsă şi cêle amară dulce i să par.

8. În ce chip cînd pasărea va zbura dentru al său cuiub, aşa omul să robêşte cînd să înstreinează de la ale sale locuri.

9. Cu miruri şi cu vinuri şi cu tămîie să veselêşte inima, şi să sparge de primejdii sufletul.

10. Pre priêtenul tău sau pre priêtenul părintesc să nu-l părăseşti şi la casa frăţîne-tău să nu întri nenorocind. Mai bun e priêtenul aproape decît frate lăcuind departe.

11. Înţelept fii, fiiule, pentru ca să ţi se veselească inema, şi întoarce de la tine cuvintele ocărîte.

12. Marghiolul, rêlele viind, să ascunse, iară cei fără de minte mergînd pagubă vor plăti.

13. Ia haina lui pentru c-au trecut semeţul carele cêle striine strică.

14. Cela ce binecuvintează priêtenul dimineaţa cu glas mare decît cel ce blêstemă nemica nu să va părea că iaste osebit.

15. Picăturile scot pre om în zi de iarnă den casa lui, aşijderea şi muiêrea sudalnică den casa ei.

16. Crivăţul nesilnic vînt iaste, //

Ms. 45, p. 516

pre ai lor priêteni, şi cînd să vor să vedea dzic că „Jucînd am făcut."

20. Întru multe lêmne odrăslêşte focul, şi unde nu iaste iute la mînie potoală-să sfada.
21. [181]Grătar la cărbuni şi lêmne la foc, şi omul suduitor — spre gîlceava sfădii.
22. [182]Cuvintele oteşitorilor[183] moi-s, şi aceştia bat la cămările ficaţilor.
23. Argintul dîndu-să cu vicleşug ca hîrbul să să socotească. Budzele viclêne inima acopere[184] rea.

24. Cu budzele toate le priimêşte jeluindu-să vrăjmaşul, şi întru inimă meşterşuguiêşte vicleşuguri.

25. Măcar de ţi s-ar ruga vrăjmaşul cu glas mare, să nu-l asculţi, pentru că 7 vicleşuguri sînt întru sufletul lui.
26. Cine ascunde vrajba, încheagă vicleşug şi descopere ale sale greşale cel binecunoscut întru adunare.
27. [185]Cela ce sapă groapă aproapelui său va cădea întru ea, şi cel ce tăvălêşte piatră, preste el să va tăvăli.

28. Limba minciunoasă uraşte adevărul, şi gura cea fără straşină face neaşezări.

Cap 27

1. Nu te făli spre cêle de mîine, pentru că nu ştii ce va naşte cêea ce vine.
2. Laude-te aproapele-ţi, şi nu a ta gură, striin, şi nu ale tale budze.
3. [186]Greu ii piiatra şi cu nevoia purtată arina, şi urgiia celui fără minte mai grea-i decît amîndoao.

4. Nemilostiva mînie şi iutea urgie, ce nimic nu rabdă rîvnirea.
5. Mai bune-s mustrările descoperindu-să decît priinţa ascunsă.

6. Mai vrêdnice ⌊sînt⌋ de credinţă ranele priêtenului decît sărutările cêle de bunăvoie a vrăjmaşului.

7. Suflet, întru săturare fiind, batjocurêşte fagurii, şi sufletul ce-i la lipsă şi cêle amară dulci să par.

8. În ce chip cînd pasărea va zbura *[516/2]* dentru al său cuibu al lui, aşa omul să robêşte cînd să înstreineadză de la ale sale locuri.
9. Cu miruri şi cu vinuri şi cu tămîi să veselêşte inima[187], şi să sparge de primejdii sufletul.

10. Pre priêtenul tău sau pre priêten părintesc să nu-l părăseşti şi la casa frăţine-tău să nu întri nenorocind. Mai bunu-i priêtenul aproape decît frate lăcuind departe.
11. Înţelept fă-te, fiiule, pentru ca să ţi să veselească inima ta, şi întorcînd de la tine ocărîtele cuvinte.

12. Marghiolul, rêlele viind, să ascunse, iar cei fără minte, mergînd, pagubă vor plăti.

13. [188]Ia haina lui, pentru că au trecut mătalnicul, carele cêle striine strică.

14. Carele binecuvinteadză pre priêten dimineaţă cu glas mare decît cel ce blastămă nimic nu să va părea că iaste usăbit.
15. Picăturile scot pre om întru dzua de iarnă den casa lui, aşijdirea şi muiêrea suduitoare de la casa ei.

16. Crivăţul — năsîlnic vînt,

Ms. 4389, p. 611-612

pre priêtenii lor, iară deaca văd că se arată lucrul, ei zic: „Eu în glumă am făcut aceasta."

20. Putêrea focului iaste în lêmnele cêle multe, iar unde nu iaste mînie grabnică se potolêşte sfara.
21. Grătariul arde[277] în jătarecul cărbunilor[278], iar omul mozavir în gîlcevile sfăzilor.
22. Cuvintele celor ce îmbunează sînt moi, iar iale bat în cămările droburilor.[279]
23. Argintul care iaste dat cu hicleşug ca şi un hîrb să se socotească. Buzele cêle hiclêne vor acoperi inima cea tristă
24. Şi den gură toate le va făgădui. [24.] Vrăjmaşul plînge în faţă, iar în inimă el lucrează înşălăciune.

25. Măcară de te-ară şi ruga vrăjmaşul cu glas mare, nu-l crêde, că înşăptit iaste hicleşugul în sufletul lui.[280]

26. Cel ce face vrajbă, acela aşază înşălăciunea, iar cel cu chibzuială bună va dăscoperi hicleşugurile lui la sobor.
27. [281]Cela ce sapă groapă vecinului său, el va cădea într-însa, şi cela ce răstoarnă piiatră, asupra sa o va răsturna.
28. Limba cea mincinoasă uraşte adeverinţa, şi gura cea necurată face neaşăzămînt.

Cap 27

1. Nu te lăuda întru cêle de mîine, că nu ştii ce va paşte deaca va veni.[282]
2. Să te laude vecinul, iar nu gura ta, şi streinii, iară nu buzele tale.
3. [283]Grea iaste piiatra şi nîsipul năprasnic de-al purta, iar mîniia celui fără de minte iaste mai grea decît amîndoaoă.
4. Fără de milă iaste urgiia şi[284] mîniia iaste iute, iar rîmnirea nimic nu rabdă.
5. Mai bune sînt mustrările cêle arătate decît dragostea cea ascunsă.

6. Mai vrêdnice de credinţă sînt vătămăturile priêtenului decît sărutările cêle de voie ale vrăjmaşului.
7. Sufletul care iaste sătul îşi bate joc de faguri, iar sufletului celui sărac şi cel amar încă-i pare dulce.

8. Cum iaste pasărea deaca zboară den cuibul ei, aşa se face şi omul rob deaca-şi iêse den locurile sale.[285]

9. Inima *[612/1]* se ghizdăvêşte de unsori mirositoare şi de vinure şi de tămîie, iar sufletul se rumpe de nevoi.
10. Pre priêtenul tău sau pre priêtenul părinţilor tăi nu-i părăsi şi în casa fratelui tău să nu întri fără de vrême. Mai bun iaste priêtenul cel de aproape decît fratele cela ce lăcuiêşte departe.
11. Fătul mieu, fii înţelept, ca să se veselească inima ta, şi întoarce de la tine cuvintele cêle de împutăciune.

12. Cel măestru, văzînd că vin răotăţile, se ascunde, iar cei nebuni, ei vor dobîndi pagubele[286] cêle ce vor veni.[287]
13. [288]Să iêi haina lui, că au venit dosăditoriul, cela ce piêrde pre cêle streine.

14. Cela ce va cuvînta de bine dimineaţa pre priêten cu glas mare, nimic să nu se socotească că va fi dăspărţit de cela ce-l blêstemă.
15. [289]Picăturile vor goni pre om în zi de iarnă den casa sa, aşa şi muiêrea gîlcevitoare den casa ei.

16. Criveţ iaste vînt năprasnic,

Versiunea modernă

pe prietenii lor, dacă sînt vădiţi, zic că: „În glumă am făcut-o."

20. Cu multe lemne sporeşte focul; iar unde nu este [un om] iute la mînie, se potoleşte sfada.
21. Vatră pentru cărbuni şi lemne pentru foc — un om arţăgos spre a se-ncinge sfada.
22. Vorbele măgulitorilor sînt moi, iar aceştia lovesc pînă-n străfundurile rărunchilor.
23. Argintul dat cu vicleşug cît un ciob să fie socotit. Buzele viclene acoperă o inimă întristată.

24. Cu buzele pe toate le încuviinţează vrăjmaşul pl
îngăreţ, dar în inimă urzeşte vicleşuguri.
25. De-ar fi să te roage vrăjmaşul cu glas mare, să nu-l crezi, căci şapte sînt vicleşugurile din sufletul lui.

26. Cine-şi ascunde vrajba dospeşte vicleşug, şi-şi descoperă păcatele cel binecunoscut în adunare.

27. Cine sapă groapă aproapelui cădea-va în ea, iar cel ce prăvăleşte o piatră, peste el se va prăvăli.

28. Limba mincinoasă urăşte adevărul, iar gura neastupată pricinuieşte neorînduieli.

Capitolul al 27-lea

1. Nu te lăuda cu cele de mîine, căci nu ştii ce va naşte [ziua] ce vine.
2. Să te laude aproapele, şi nu gura ta, străinul, şi nu ale tale buze.
3. Grea e piatra şi greu de cărat e nisipul, dar furia celui nechibzuit e mai grea decît amîndouă.

4. Nemilostivă-i mînia şi tăioasă-i furia, dar pizma nimica nu rabdă.
5. Mai bine mustrări date pe faţă decît o prietenie ascunsă.

6. Mai vrednice de crezare sînt rănile [pricinuite de] un prieten decît sărutările cele de bunăvoie ale vrăjmaşului.
7. Sufletul, cînd e sătul, batjocoreşte fagurii, dar sufletului aflat în lipsă şi cele amare dulci i se par.

8. Ca atunci cînd pasărea zboară din cuibul ei, aşa şi omul ajunge rob, cînd se înstrăinează de locurile sale.

9. Cu miruri, cu vinuri şi cu miresme se desfată inima, dar sufletul se sfărîmă din pricina nenorocirilor.

10. Pe prietenul tău sau pe prietenul tatălui tău să nu-l părăseşti, iar în casa fratelui tău să nu intri cînd eşti năpăstuit. Mai bine un prieten [ce se află] aproape decît un frate ce locuieşte departe.
11. Fă-te înţelept, fiule, ca să ţi se veselească inima, şi alungă de la tine vorbele de ocară.

12. Cel isteţ, cînd nenorocirile dau năvală, stă ascuns, iar cei nechibzuiţi, dînd buzna, paguba o vor plăti.
13. Scoate-i haina, căci a trecut semeţul, cel care strică lucrurile altora.

14. Cel care binecuvintează un prieten dimineaţa cu glas mare cu nimic nu va părea că se deosebeşte de cel care blestemă.
15. Picăturile îl scot pe om în zi de iarnă din casa lui, asemenea şi femeia arţăgoasă [îl scoate pe om] din casa lui.
16. Vîntul de miazănoapte e un vînt aspru,

УМД ПИЛДЕЛЕ
зі іаръ пре нꙋме ѩскꙋситъ съ кїамъ. Фїєрь
пре фїєрь аскꙋте, шѝ омꙋль ꙟтъръꙟтъ фаца
иі прїѧтенꙋлꙋи. Чине ръсъдѣще смокинь мѫ
нка ва роаделе лꙋи, шѝ чине пъзѣще пре алсъꙋ
ѳі дмнь, съва чинсти. Ꙟкипь нꙋшь самънъ
фѣцеле ла фѣце, аша ничи инемиле оаменилоръ
к сѫнтъ потривъ. Ꙗдꙋль шѝ перирѣ нꙋсе са
тꙋръ, ашиждерѣ шѝ окїи оаменилоръ сѫнтъ
несъцїошь, оурѫчюне є Дмнꙋлꙋи, чела че ꙟпон
чишазъ окюль, шѝ чеи не ꙟвъцаци не опрїци ла
ка лимбъ. Испитирѣ лаарџинтъ шѝ ла аꙋръ лъ
мꙋрирѣ, шѝ бървáтꙋл съ испитѣще прен ростꙋ
челора че лаꙋдъ пре ел. Инема челꙋи фъръ делѣџе
черчетѣзъ рѣле, шѝ инема дирѣптъ чаркъ ми
кв нте. Де веи бате пре чель фъръ деминте
ꙟмиꙟлокꙋль адꙋнѫрїи нечинстиндꙋль, нꙋвеи
кг лꙋа небꙋнїа лꙋи. Кꙋ кꙋноштинцъ веи кꙋ
ноаще сꙋфлетеле тꙋрмеи тале, шѝ веи ꙟтъ
кд ри инема та ла але тале чирези. Къчи нꙋе
ꙟвѣкь ла омь пꙋтѣрѣ шѝ вѫртꙋтѣ, ничи дъ
ке ден нѣмь ꙟнѣмь. Поартъ грижа челоръ де
кѫмпь верзи, шѝ веи тꙋнде ѩрбъ, шѝ адꙋнъ
кѕ бꙋрꙋѩнь де мꙋнте. Пентрꙋ ка съ аиби ои
де ꙟбръкъминте, чинстѣщецї кѫмпꙋль пентрꙋ
кз ка съцї фїе цїе мїеи. Фїюле дела мине аи
граюри кꙋвїоасе, ꙟвїаца та, шѝ ꙟвїаца слꙋ
џилоръ тале.
КАП. КИ.
а Фꙋџе некꙋратꙋль нименѣ гониндꙋль,
іаръ дирѣптꙋль ка оунь леꙋ нъдеждꙋ
в ѣще. Пентрꙋ пъкателе некꙋраци
лоръ жꙋдекъци съ скоалъ, шѝ омꙋль
г истецъ ва стинџе пре ꙗле. Витѣ
зꙋль ꙟтрꙋ чеи фъръ декрединцъ нъпъстꙋѣще
пре съраче, ка оплоае маре шѝ нефолоситоаре.
д Аша чеѧ че аꙋ лъсат лѣџѣ лаꙋдъ некꙋрьцїѧ,
шѝ чеѧ че юбескь лѣџѣ пꙋнь ꙟпрежꙋрꙋл лоръ
е зидꙋ. Оаменїи рьи нꙋворь гѫнди жꙋде
катъ, іаръ чеѧ че чаркъ пре Дмнꙋль ꙟцелѣџе
ѕ ворь ꙟтрꙋ тоть. Маи бꙋн е сърáкꙋль мер
гѫндь кꙋ адевъръ декѫтъ богатꙋл минчинось.
з Пъзѣще лѣџѣ фїюль ꙟцелегъториꙋ, іаръ чела
че паще некꙋрьцїѧ нечинстѣще пре тáтꙋл лꙋ.
и Чела че ꙟмꙋлцѣще авꙋцїѧ лꙋи кꙋ камете шѝ
лъкомїи, челꙋи че милꙋѣще пре сърачи адꙋнъ
ѳ пре ѧ. Чела че абате оурѣкѧ лꙋи ка съ нꙋ
аꙋзъ лѣџѣ, шѝ ель рꙋга лꙋи шаꙋ оурѫть.
і Кареле ръткъчѣще пре чеи дирѣпци ꙟкале рѣ,
ла стрикъчюне ель ва къдѣ, іаръ чеи фъръ де
лѣџе ворь трѣче чѣле бꙋне, шѝ нꙋворь ꙟтра ла
аі ꙗле. Ꙟцелепть лѫнгъ сине е омꙋль авꙋть,
шѝ тоть ꙟцелептꙋль ва дефъима пре ель.
ві Пентрꙋ аџюториꙋль дирѣпцилоръ мꙋлть съва
фаче мърире, шѝ ꙟлокꙋриле некꙋрацилоръ прин
гі дꙋсе оаменїи. Чела че акопере некꙋрьцїѧ
лꙋи нꙋсева спори, іаръ чель че тълмъчѣще мꙋ
ді стрърилe юбисева. Ферничить омꙋль кареле
съ тѣме детоате пентрꙋ смерире, іаръ чель не
еі силникь ла инемъ къдѣва ла рѣле. Леꙋ

Biblia 1688, p. 444, col. 1

iară pre nume „Iscusit” să chiamă.

17. Fier pre fier ascute, şi omul întărîtă faţa priêtenului.

18. Cine răsădêşte smochin mînca-va roadele lui şi cine păzêşte pre al său domn să va cinsti.

19. În ce chip nu-şi samănă fêţele la fêţe, aşa nici inemile oamenilor sînt potrivă.

20. Iadul şi pierirea nu se satură, aşijderea şi ochii oamenilor sînt nesăţioşi. Urîciune e Domnului cela ce împoncişază ochiul şi cei neînvăţaţi neopriţi la limbă.

21. Ispitirea — la argint şi la aur — lămurirea, şi bărbatul să ispitêşte pren rostul celora ce laudă pre el. Inema celui fără de lêge cercetează rêle, şi inema direaptă cearcă mintea.

22. De vei bate pre cel fără de minte în mijlocul adunării necinstindu-l, nu vei lua nebuniia lui.

23. Cu cunoştinţă vei cunoaşte sufletele turmei tale, şi vei întări inema ta la ale tale cirezi.

24. Căci nu e în veac la om putêrea şi vîrtutea, nici dă den neam în neam.

25. Poartă grija celor den cîmp verzi, şi vei tunde iarbă, şi adună buruian de munte,

26. Pentru ca să aibi oi de îmbrăcăminte. Cinstêşte-ţi cîmpul, pentru ca să-ţi fie ţie miei.

27. Fiiule, de la mine ai graiuri cuvioase, în viaţa ta şi în viaţa slugilor tale.

Cap 28

1. Fuge necuratul, nimenea gonindu-l, iară direptul ca un leu nădejduiêşte.

2. Pentru păcatele necuraţilor judecăţi să scoală, şi omul isteţ va stinge pre iale.

3. Viteazul întru cei fără de credinţă năpăstuiêşte pre săraci, ca o ploaie mare şi nefolositoare.

4. Aşa ceia ce au lăsat lêgea laudă necurăţiia şi ceia ce iubesc lêgea pun împrejurul lor zidu.

5. Oamenii răi nu vor gîndi judecată, iară ceia ce cearcă pre Domnul înţelêge-vor întru tot.

6. Mai bun e săracul mergînd cu adevăr decît bogatul mincinos.

7. Păzêşte lêgea fiiul înţelegătoriu, iară cela ce paşte necurăţiia necinstêşte pre tatul lui.

8. Cela ce înmulţêşte avuţiia lui cu camete şi lăcomii, celui ce miluiêşte pre săraci adună pre ea.

9. Cela ce abate urêchea lui ca să nu auză lêgea, şi el ruga lui ş-au urît.

10. Carele rătăcêşte pre cei direpţi în cale rea, la stricăciune el va cădea, iară cei fără de lêge vor trêce cêle bune şi nu vor întra la iale.

11. Înţelept lîngă sine e omul avut, şi tot înţeleptul va defăima pre el.

12. Pentru ajutoriul direpţilor mult să va face mărire, şi în locurile[16] necuraţilor prindu-se oamenii.

13. Cela ce acopere necurăţiia lui nu se va spori, iară cel ce tălmăcêşte mustrările iubi-se-va.

14. Fericit omul carele să tême de toate pentru smerire, iară cel nesilnic la inemă cădea-va la rêle.

15. Leu /

Ms. 45, p. 516-517

iar pre nume „Iscusit” să cheamă.

17. Fier pre fier ascute, şi omul întărîtă faţa tovarăşului.

18. Cine răsădêşte smochin mînca-va roadele lui, şi cine păzêşte pre al său domnu să va cinsti.

19. [189]În ce chip nu samănă fêţele la fêţe, aşa nici inimile oamenilor ⌊sînt de potrivă⌋.

20. Iadul şi pierirea nu să satură, [190]aşijdirilea şi ochii oamenilor sînt nesăţioşi. Urîciune-i Domnului cel ce împoncişază ochiul şi cei ne-nvăţaţi — neopriţi la limbă⌋.

21. [191]Ispitire la argint şi la aur — lămurirea, şi bărbatul să ispitêşte pren rostul celora ce laudă pre el. ⌊Inima celui fără dă lêge va cerca rêle, şi inima dreaptă cearcă mintea.⌋

22. Dă vei bate pre cel fără minte, în mijlocul adunării necinstindu-l, însă nu vei lua nebuniia lui.

23. Cunoscut vei cunoaşte sufletile turmei tale şi vei întări inima ta la ale tale cirezi.

24. Căci nu întru vac — la om putêre şi vîrtute, nici dă dentru neam la neam.

25. Poartă grija acelor den cîmpu verzi şi vei tunde iarbă, şi adună buruian de munte,

26. [192]Pentru ca să aibi oi de îmbrăcăminte. Cinstêşte cîmpul, pentru ca să-ţi fie ţie miei.

27. Fiiule, de la mine ai graiuri cuvioase la viaţa ta şi la viaţa a slugilor tale.

Ms. 4389, p. 612

iar pre nume el se chiiamă „Drag”.

17. Fier pre fier ascute, iar omul a omului faţă întărîtă.

18. Cela ce prisădêşte zmochin va mînca den roada lui, iar cela ce va păzi pre domnul său va fi cinstit.

19. Cum nu-şi sînt obrazele unul cu altul într-un chip, aşa şi inimile oamenilor.

20. [290]Iadul şi piericiunea nu se mai satură, aşijderea şi ochii omeneşti sînt fără de saţiu. Ceia ce-şi învîrtoşază ochii sînt urîciune Domnului şi cei necertaţi sînt fără de opreală la limbă.

21. [291]Lămurirea aurului şi a argintului iaste arsura, iar omul se ispitêşte de gura celuia ce-l laudă. Inima celui fără de lêge va cerca cêle rêle, iar inima cea direaptă va cerca înţelêgere.[292]

22. De vei bate pre cel nebun în mijlocul soborului ca să-i faci ruşine, tot nu vei lua de la el nebuniia lui.

23. Cu pricêpere să pricepi sufletul turmei tale şi inima ta să o povăţeşti în turma ta.

24. Că stăpîniia[293] şi vîrtutea nu iaste omului în vêci, nici se dau den neam în neam.

25. Poartă grijă de ierburile livezilor şi vei cosi fîn, adună sămînţa dumbrăvii.

26. [294]Ca să aibi oi de îmbrăcăminte. Cinstêşte cîmpul, ca să aibi miei.

27. [26.] Fătul mieu, de la mine ai graiure vîrtoase în viiaţa ta şi în viiaţa slugilor tale.

Versiunea modernă

iar pe nume se cheamă „Prielnicul”.

17. Fier pe fier ascute, iar omul întărîtă faţa prietenului.

18. Cine sădeşte un smochin va mînca roadele lui, iar cine-şi păzeşte stăpînul va avea parte de cinste.

19. După cum feţele nu seamănă unele cu altele, tot astfel nici inimile oamenilor nu sînt asemenea.

20. Iadul şi pieirea nu se satură; tot astfel şi ochii oamenilor sînt nesăţioşi. Urîciune [înaintea] Domnului este cel ce se uită de sus, [la fel] şi cei neînvăţaţi neînfrînaţi [sînt] la limbă.

21. Lămurire pentru argint şi aur este arderea în foc, iar omul e încercat prin gura celor care-l laudă. Inima nelegiuitului caută rele, iar inima dreaptă caută ştiinţă.

22. Chiar de l-ai bate cu biciul pe cel nechibzuit, făcîndu-l de ocară în mijlocul adunării, [tot] n-ai să-i înlături nebunia.

23. Cu cunoştinţă cunoaşte sufletele turmei tale şi întăreşte-ţi inima peste cirezile tale.

24. Căci omul nu are în veac putere şi vîrtute, nici nu [le] lasă din neam în neam.

25. Ai grijă de fineţurile de pe cîmp şi coseşte iarba, şi adună fînul de pe deal,

26. Ca să ai oi de îmbrăcăminte. Cinsteşte cîmpul, ca să ai miei.

27. Fiule, de la mine ai cuvinte cuvioase pentru viaţa ta şi pentru viaţa slujitorilor tăi.

Cap 28 *[517/1]*

1. Fuge necuratul, nimerile gonindu-l, iar dreptul cale nădăjduiêşte.

2. Pentru păcatele necuraţilor judêţele să scoală, şi omul isteţ le va stinge pre iale.

3. Viteazul întru cei fără credinţă năpăstuiêşte pre săraci. Ca o ploaie puhoioasă şi nefolositoare,

4. Aşa ceia ce au lăsat lêgea laudă necurăţiia şi cei ce iubăsc lêgea împregiură şie zid.

5. Oamenii răi nu vor gîndi judeţul, iară ceia ce cearcă pre Domnul înţelêge-vor întru tot.

6. [193]Mai bunu-i săracul mergînd cu adevăr decît bogatul minciunos.

7. Păzêşte lêgea fiiul înţelegător, iar cela ce paşte neîntregăciunea necinstêşte pre tatăl lui.

8. Cela ce înmulţêşte avuţiia lui cu camete şi lăcomii celui ce miluiêşte pre săraci adună pre ea.

9. Cela ce abate urêchea lui ca să nu audză lêgea, şi el ruga lui ş-au urît.

10. Carele rătăcêşte pre cei drepţi întru cale rea, la stricare el va cădea, iar cei fără dă lêge vor petrêce [194]bune ⌊şi nu vor întra la iale⌋.

11. Înţelept lingă sine — omul avut, şi tot înţeleptul va dăfăima pre el.

12. Pre ajutoriul drepţilor mult să face mărire, şi în locurile necuraţilor prindu-să oamenii.

13. Cel ce acopere necurăţiia lui nu să va spori, iar cel ce tălmăcêşte mustrările iubi-să-va.

14. Fericit omul carele să sfiêşte[195] pentru sfiinţa, iar cel năsîlnic la inimă cădea-va la rêle.

15. Leu

Cap 28

1. Cel necurat fuge negonindu-l nimini, iar cel direpţ se nădăjduiêşte ca leul.[295]

2. Pentru păcatele celor necuraţi se scornesc judecăţi, iar bărbatul cel *[612/2]* meşter le va potoli.

3. Cel semeţ în necurăţie mozavirêşte pre cei săraci. [4.] Cum nu iaste nici de o treabă ploaia cea fără de măsură,

4. Aşa şi ceia ce năpustesc lêgea şi laudă necurăţiia, iar ceia ce iubesc lêgea vor zidi împrejurul lor ziduri.

5. Oamenii cei răi nu vor pricêpe judecata, iar ceia ce cearcă pre Domnul de toate vor pricêpe.

6. [296]Mai bun iaste săracul cela ce umblă în adeverinţă decît bogatul cel mincinos.

7. Feciorul cel înţelept va păzi lêgea, iar cela ce paşte nesaţiul, acela dosădêşte pre tată-său.[297]

8. Cela ce-şi umple bogăţiia sa cu camete şi cu dobînzi, acela o strînge celuia ce miluiêşte pre cei săraci.

9. Cela ce-şi ferêşte urêchea sa să nu auză lêgea, acela au urît rugăciunea sa.

10. Cela ce va înşăla pre cei direpţi în căi rêle, el însuşi va cădea în stricare. Cei fără de lêge vor trêce cêle bune şi nu vor nemeri într-însele.

11. Omul bogat, el însuşi să socotêşte că iaste înţelept, iar tot cel chibzuit îl va dăfăima.

12. Pentru ajutoriul celor direpţi multă slavă iaste, iar în cetăţile celor necuraţi vor pieri oamenii.

13. Cela ce-şi va acoperi necurăţiia sa nu va spori întru bunătăţi, iar cela ce va spune mustrăciunile va fi fericit.

14. Ferice de omul cela ce se îngrozêşte însuşi pentru sfiiala, iar cel năprasnic cu inima va cădea în cêle rêle.

15. Leu

Capitolul al 28-lea

1. Fuge necredinciosul, fără să-l gonească nimeni, iar dreptul ca un leu e plin de nădejde.

2. Pentru păcatele necredincioşilor judecăţi se iscă, dar omul isteţ le va stinge pe ele.

3. Cel tare, [aflîndu-se] între cei necredincioşi, îi năpăstuieşte pe săraci, ca ploaia năprasnică şi nefolositoare.

4. Tot aşa, cei care au părăsit legea laudă necurăţia, iar cei ce iubesc legea pun de jur împrejurul lor zid.

5. Oamenii răi nu înţeleg judecata, iar cei ce-l caută pe Domnul vor înţelege întru totul.

6. Mai bun e un sărac ce umblă întru adevăr decît un bogat mincinos.

7. Fiul înţelept păzeşte legea, iar cel ce paşte dezmăţul îşi necinsteşte tatăl.

8. Cel ce-şi înmulţeşte averea prin camătă şi adaosuri o adună pentru cel ce se milostiveşte de săraci.

9. Cel ce-şi abate urechea, ca să nu asculte legea, el însuşi ruga lui şi-o urăşte.

10. Cel ce-i rătăceşte pe cei drepţi în calea cea rea însuşi va cădea în stricăciune, iar nelegiuiţii vor străbate printre cele bune şi nu vor intra în ele.

11. Înţelept [îşi pare] sieşi omul bogat, dar tot cel înţelept îl va osîndi.

12. Pentru ajutorul drepţilor multă slavă se înalţă, iar în locurile necredincioşilor oamenii se prind în laţ.

13. Cel ce-şi acoperă necurăţia nu va fi pe drumul ce bun, iar cel ce-şi mărturiseşte vinovăţia iubit va fi.

14. Fericit bărbatul care se face mic întru toate, din evlavie, iar cel învîrtoşat la inimă va cădea în necazuri.

15. Leu

ПНАДЕЛЕ ·
флӑмжндъ ши лȣпъ сетосъ ѩсте челъ че те рънѣ
щє сърáкъ фїи́ндъ, де фѣлю сърън̑чосъ ·
Ꙟпъра́тъ че є лип̑сит де венитȣри, маре асȣпри ѕі
торю ѩсте, ꙗръ челъ че оурáще стрж̑мбътатӑ
ꙟделȣнгатъ врѣме ва трѣи · Чела че ꙗ зі
ꙟкезъшїе пре бърбатȣлъ че ѩсте ꙟвинъ де оу
чидере прибѣгъ ва фи, ши нȣ ꙟтрȣ ꙟтемеѩре,
чáртъ пре фїю ши теба юби, ши ва да по
доабъ сȣфлетȣлȣи тъȣ, нȣва аскȣлта
ла лимбъ фъръ де лѣџе · Челъ че мѣр иі
џе дирептъ ажȣторитȣсаȣ, ꙗръ чела че мѣр
џе ꙟкъи стрж̑мбе сева ꙟклеща · Чела че лȣ ѳі
кребзъ пъмжнтȣл лȣи сева сътȣра де пжине,
ꙗръ чел че гонѣще зъбавъ оумплѣсева де съ
ръчїе · Омȣл че є врѣдник де кредин̑цъ мȣлт к
сева благослови ꙗръ чел рȣ нȣ вафи нечертáт ·
Чине нȣсъ рȣшинѣзъ де обрáзеле дирепцилор нȣ ка
ѩсте бȣн, оунȣл ка ачеста пентрȣ обȣкатъ
де пжине ва винде пре ом · Гръбѣще асъ ꙟ кв
богъци омȣл завистник, ши нȣщїе къ чел ми
лостив ва бирȣи пре ел · Ꙗръ чела че доведѣ кг
ще къиле омȣлȣи хáръ ва авѣ маи мȣлт декжт
чела че съ ꙟбȣнѣзъ кȣ лимба · Чине леапъ кд
дъ пре татъ саȣ пре мȣмъ ши исъ пáре кȣмъ
нȣ грешаще, ачеста ꙟпреȣнътóрю ѩсте омȣ
лȣи челȣи некȣрáт · Несъцїосȣл ом ва жȣде ке
ка ꙟдешерт, ꙗръ кáреле нѣдеждȣѣще пре дом
нȣл ꙟтрȣ сокотинцъ вафи · Кáреле недеж кѕ
дȣѣще кȣ инимъ джрзъ оунȣл ка ачеста є не
бȣн, ꙗръ кáреле мѣрџе кȣ ꙟцелепчюне мжнтȣи
сева · Ꙗръ кáреле дъ сърачилор нȣсева лип̑си, кз
ꙗръ кáреле ꙟтоарче окюл лȣи ꙟмȣлтъ лип̑съ
вафи · Ꙟлокȣриле некȣрáцилор сȣспинъ дирѣп ки
ции, ши ꙟтрȣ ачелора пеири ꙟмȣлцисевор дирѣции.
КАП. КѲ.
Маи бȣн є омȣл че мȣстръ декжт омȣл а
че є нъсилник ла чербиче, пентрȣ къ фъ
ръ де вѣсте арзжндȣсе ел нȣ ѩсте вин
декаре · Лъȣдж̑ндȣсе дирепцїи весе в
лисевор нъроаделе, ши де боѩрїи чес фъ
ръ де лѣџе сȣспинъ бърбацїи · Де бърбатȣл г
че юбѣще ꙟвъцътȣра веселѣщесе татȣл лȣи,
ꙗръ кáреле ва пáще кȣрве ва пїѩрде авȣцїа ·
Ꙟпъратȣл дирептъ ржди́къ царъ, ꙗръ бърба д
тȣл фъръ де лѣџе детот осапъ · Кáреле є
гътѣще деспре фаца непрїѩтинȣлȣи съȣ мрѣ
жъ о пȣне пре ѩ ла пичоареле лȣи · Ла омȣ ѕ
че пъкътȣѣще маре є лацȣл, ꙗръ дирептȣлъ
ꙟбȣкȣрїе ши ꙟвеселїе вафи · Щїе дирептȣ з
а жȣдека ла сърачи, ꙗръ чел некȣрат нȣва при
чѣпе жȣдеката ши ла сърак нȣ ѩсте минте а
съ кȣноаще пре сине · Оаменїи фъръ де лѣџе и
аȣ ацжцат четáте, ши ꙟцелепцїи ꙟтоарсеръ
оургїѩ · Бърбатȣл ꙟвъцат жȣдекъ лимби ѳ
ꙗръ омȣл рȣ оургисиндȣсъ батџокȣрѣще ши
нȣсе спъмжнтѣзъ · Бърбацїи пърташі де і
сжнџюри оурж̑вор пре чел кȣрат, ꙗръ чеи дире
пци черкавор сȣфлетȣл лȣи · Тоатъ мжнїѩ аі
лȣи ꙟшъ аратъ чел фъръ де минте, ши ꙟцелеп
тȣ

Biblia 1688, p. 444, col. 2

flămînd şi lup setos iaste cel ce te rănêşte, sărac fiind, de fêliu sărăcăcios.

16. Împărat ce e lipsit de venituri mare asupritoriu iaste, iară cel ce uraşte strîmbătatea îndelungată vrême va trăi.

17. Cela ce ia în chezăşie pre bărbatul ce iaste în vină de ucidere pribeag va fi, şi nu întru întemeiêre. Ceartă pre fiiu, şi te va iubi, şi va da podoabă sufletului tău, nu va asculta la limbă fără de lêge.

18. Cel ce mêrge direpț ajutoritu-s-au, iară cela ce mêrge în căi strîmbe se va încleşta.

19. Cela ce lucrează pămîntul lui se va sătura de pîine, iară cel ce gonêşte zăbavă umplea-se-va de sărăcie.

20. Omul ce e vrêdnic de credinţă mult se va blagoslovi, iară cel rău nu va fi necertat.

21. Cine nu să ruşinează de obrazele direpţilor nu iaste bun, unul ca acesta pentru o bucată de pîine va vinde pre om.

22. Grăbêşte a să îmbogăţi omul zavistnic, şi nu ştie că cel milostiv va birui pre el.

23. Iară cela ce dovedêşte căile omului har va avea mai mult decît cela ce să îmbunează cu limba.

24. Cine leapădă pre tată sau pre mumă şi i să pare cum nu greşaşte, acesta împreunătoriu iaste omului celui necurat.

25. Nesăţiosul om va judeca în deşărt, iară carele nedejduiêşte pre Domnul întru socotinţă va fi.

26. Carele nedejduiêşte cu inimă dîrză, unul ca acesta e nebun, iară carele mêrge cu înţelepciune[17] mîntui-se-va.

27. Iară carele dă săracilor nu se va lipsi, iară carele întoarce ochiul lui în multă lipsă va fi.

28. În locurile necuraţilor suspină direpţii, şi întru acelora pieiri înmulţi-se-vor direpţii.

Cap 29

1. Mai bun e omul ce mustră decît omul ce e năsilnic la cerbice, pentru că fără de vêste arzîndu-se el nu iaste vindecare.

2. Lăudîndu-se direpţii, veseli-se-vor năroadele, şi de boiêrii ce-s fără de lêge suspină bărbaţii.

3. De bărbatul ce iubêşte învăţătura veselêşte-se tatul lui, iară carele va paşte curve va piêrde avuţiia.

4. Împăratul direpț rîdică ţară, iară bărbatul fără de lêge de tot o sapă.

5. Carele gătêşte despre faţa nepriêtinului său mreajă, o pune pre ea la picioarele lui.

6. La omul ce păcătuiêşte mare e laţul, iară direptul în bucurie şi în veselie va fi.

7. Ştie direptul a judeca la săraci, iară cel necurat nu va pricêpe judecata şi la sărac nu iaste minte a să cunoaşte pre sine.

8. Oamenii fără de lêge au aţiţat cetate, şi înţelepţii întoarseră urgiia.

9. Bărbatul învăţat judecă limbi, iară omul rău urgisindu-să batgiocurêşte şi nu se spămîntează.

10. Bărbaţii părtaşi de sîngiuri urî-vor pre cel curat, iară cei direpţi cerca-vor sufletul lui.

11. Toată mîniia lui îşi arată cel fără de minte, şi înţelep- //

Ms. 45, p. 517

flămînd fiind şi lup sătos fiind carele tirănêşte, sărac fiind, a limbă mêseră.

16. Împărat lipsit de vechituri — mare asupritor, şi cel ce uraşte strîmbătatea[196] îndălungată vrême va trăi.

17. Pre bărbatul ce-i întru vina de ucidere cel ce-l ia în chezăşie fugit va fi, şi nu întru întemeiêre. ⌊Ceartă pre fiiu, şi te va iubi, şi va da podoabă la al tău suflet şi nu va asculta la limbă fără dă lêge.⌋

18. Cel ce mêrge drept ajutoritu-s-au, iar cela ce mêrge întru căi strîmbe să va încleşta.

19. [197]Cela ce lucrează al său pămînt să va sătura de pîini, iar cel ce gonêşte zăbavă împlea-să-va de meseretate.

20. Omul ce-i vrêdnic de credinţă mult să va blagoslovi, [198]iară cel rău nu necertat va fi.

21. Cine nu să ruşineadză de fêţele dreptţilor nu iaste bun; acesta pentru o bucată de pîine va vinde pre om.

22. Sîrguiêşte a să îmbogăţi omul zavistnic şi nu ştie cum milostivul va birui lui.

23. Cel ce dovădêşte ale omului căi haruri va avea mai mult de- *[517/2]* cît cel ci să îmbuneadză cu limba lui.

24. Cel ce leapădă pre tată sau pre maică şi i să pare cum nu greşaşte, acesta împreunător iaste a omului necurat.

25. Nesăţiosul om va judeca întru deşert, iar carele nădăjduiêşte pre Domnul întru socotinţă va fi.

26. Carele nădăjduiêşte la inimă dîrză, acesta-i nebun; iar carele mêrge la înţelepciune mîntui-să-va.

27. Carele dă săracilor nu să va lipsi; iar carele întoarce ochiul lui întru multă lipsă va fi.

28. Întru locurile necuraţilor suspină dreptţii, şi întru a acelora pieire înmulţi-să-vor dreptţii.

Cap 29

1. Mai bunu-i omul ce mustră decît omul cel năsîlnic la cerbice, pentru că, fără dă vêste ardzîndu-să el, nu iaste vindecare.

2. Lăudîndu-să dreptţii, veseli-să-vor năroadele, şi a boiêrilor ce-s fără dă lêge[199] suspină bărbaţii.

3. A bărbatului ce iubêşte învăţătura veselêşte-să tatăl lui, iar carele va paşte curve va piêrde avuţiia.

4. Împăratul drept rădică ţară, iar bărbatul fără dă lêge de tot o cară.[200]

5. Carele găteadză de cătră[201] faţa a priêtenului său mrêje împregiură pre ea la ale lui picioare.

6. La omul ce păcătuiêşte mare-i laţul, iară dreptul întru bucurie şi întru veselie va fi.

7. Ştie dreptul a judeca la mêseri, şi cel necurat nu gîndêşte mintea, şi la sărac nu iaste minte a să cunoaşte pre sine.

8. Oamenii fără dă lêge au aţîţat cetatea, şi înţelepţii întoarseră urgiia.

9. Bărbatul învăţat judecă limbi, iar omul rău, urgisindu-să, să batjocurêşte şi nu să spămînteadză.

10. Bărbaţii a sîngelui părtaşi urî-vor pre cel curat, iar cei drepţi cerca-vor sufletul lui.

11. Toată mîniia lui ivêşte cel fără de minte, şi înţeleptul

Ms. 4389, p. 612-613

flămînd şi lup secetos, aşa şi cela ce năcăjaşte pre cel sărac şi pre mêser.

16. Împăratul lipsit de[298] venituri mare asupritor iaste; iar cela ce-i iaste urîtă nedireptatea, acela va trăi ani îndălungaţi.[299]

17. Pre omul cela ce-l vei da în chiezăşie şi va fi în vină de moarte, iar nu întărit. Ceartă pre feciorul tău, şi-i vei fi drag, şi va da cuviinţă sufletului tău, că nu va asculta limba cea călcătoare de lêge.

18. Cela ce va umbla direpţ se va ajutori, iar cela ce va umbla pre căi strîmbe se va încurca.

19. [300]Cela ce va lucra pămîntul său se va sătura de pîine, iar cela ce va goni şădêrea în zadar se va sătura de sărăcie.

20. Omul cel vrêdnic de credinţă mult se va cuvînta bine, [301]iar cel rău nu va fi fără de gîlceavă.

21. Cela ce nu-i iaste ruşine de faţa celui direpţ, acela nu iaste bun; că unul ca acesta va vinde pre om pentru o bucăţea de pîine.[302]

22. Omul pizmătareţ grăbêşte de-a se îmbogăţi şi nu ştie că cel milostiv o va stăpîni.

23. Cela ce dăsluşaşte calea omului mai mult har are *[613/1]* decît cel cu limba[303] nêtedă.

24. Cela ce va supăra cu ceva pre tată-său şi pre mumă-sa şi-i va părea că nu greşaşte, acesta iaste părtaş omului celui necurat.

25. Omul lacom va judeca pre nedireptate, iar cela ce se nădăjduiêşte pre Domnul va fi în socotinţă.

26. Cela ce se nădăjduiêşte în inima cea semeaţă, unul ca acesta iaste nebun; iar cela ce umblă întru înţelepciune se va mîntui.

27. Cela ce dă săracilor, nu i se va împuţina, iar cela ce-şi va întoarce ochiul său va fi în lipsă multă.

28. În locurile celor necuraţi vor sta cei direpţi, şi întru piericiunea lor vor umplea cei direpţi.

Cap 29

1. Mai bun iaste omul cela ce mustrează decît cel cu cerbice năsilnică, că celui ce se înfolosêşte curînd nu-i iaste vindecare.[304]

2. Fiind cei direpţi lăudaţi, se vor veseli năroadele, iar pentru boiêrii cei necuraţi vor suspina oamenii.

3. De bărbatul cela ce iubêşte înţelepciunea se va veseli tată-său, iar cela ce va paşte curvele îşi va piêrde avuţiia sa.

4. Împăratul cel înţelept va crăvi ţara, iar omul călcător de lêge o va săpa.

5. Cela ce face mreajă asupra fêţei priêtenului său, el o înfăşură de piciorul său.

6. Omul, deaca greşaşte[305], mare cursă-i iaste, iar cei direpţi vor fi în veselie şi în bucurie.

7. Cel direpţ ştie să facă judecată celor săraci, iar cel necurat nu pricêpe înţelêgerea şi n-are urêchie să domirească săracului.[306]

8. Oamenii cei fără de lêge aţîţă cetatea, iar oamenii cei înţelepţi întorc mîniia.

9. Omul înţelept[307] va judeca limbile, iară omul năcăjitor, mîniindu-se, se face de ruşine şi nu se va tême.

10. Oamenii cei ce sînt părtaşi sîngelui vor urî pre cei cuvioşi, iar cei direpţi vor cerca sufletele lor.

11. Cel fără de minte toată mîniia sa o va aduce, iar cel înţelept

Versiunea modernă

flămînd şi lup însetat [este] acela care stăpîneşte, sărac fiind, peste un neam sărman.

16. Un împărat lipsit de cîştiguri este un mare asupritor, iar cel ce urăşte nedreptatea îndelungată vreme va trăi.

17. Cel ce se pune chezaş pentru bărbatul învinuit de ucidere pribeag va fi şi [va trăi] în nestatornicie. Mustră-l pe fiul tău, şi te va iubi, şi va da podoabă sufletului tău. Nu va fi supus unui neam călcător de lege.

18. Cel ce umblă drept are parte de ajutor, iar cel ce umblă pe căi strîmbe se va încurca.

19. Cel ce lucrează pămîntul lui se va sătura cu pîine, iar cel ce umblă după tihnă se va umple de sărăcie.

20. Omul vrednic de încredere cu multe va fi binecuvîntat, iar cel rău nu va fi [lăsat] nepedepsit.

21. Cel ce nu se ruşinează de chipurile dreptţilor nu este bun; unul ca acesta pentru o bucată de pîine îl va vinde pe om.

22. Omul pizmaş dă zor să se-mbogăţească şi nu ştie că cel milostiv îl va stăpîni.

23. Cine mustră ale omului căi har va avea mai mult decît cel cu vorbă linguşitoare.

24. Cel care-şi alungă tatăl sau mama şi crede că nu păcătuieşte, acela părtaş este cu omul necredincios.

25. Omul nesăţios judecă fără noimă, iar cel ce şi-a pus nădejdea în Domnul întru silinţă va fi.

26. Cel ce nădăjduieşte cu inimă îndrăzneaţă, unul ca acesta e nechibzuit; iar cel ce umblă cu înţelepciune se va mîntui.

27. Cel care dă săracilor nu va duce lipsă, iar cine-şi întoarce ochiul său [de la săraci] în mare strîmtorare va fi.

28. În locurile necredincioşilor suspină dreptţii, iar întru pieirea acelora înmulţi-se-vor dreptţii.

Capitolul al 29-lea

1. Mai bune e omul care mustră decît omul tare în cerbice, căci, fără de veste aprinzîndu-se, nu este vindecare.

2. Cînd dreptţii vor fi lăudaţi, veseli-se-vor popoarele, dar cîtă vreme stăpînesc necredincioşii suspină bărbaţii.

3. De omul care iubeşte înţelepciunea se bucură taică-său, iar cel ce paşte curvele va pierde avuţia.

4. Împăratul drept ridică ţara, iar omul călcător de lege o surpă.

5. Cel ce găteşte plasă în calea prietenului său îşi va încurca în ea picioarele lui.

6. [În calea] omului păcătos mare este laţul, iar dreptul întru bucurie şi întru veselie va fi.

7. Ştie dreptul să le facă judecată săracilor, cel necredincios nu înţelege cunoaşterea, iar săracul nu are minte înţeleaptă.

8. Oamenii nelegiuiţi au dat foc cetăţii, dar înţelepţii au abătut urgia.

9. Bărbatul înţelept judecă neamurile, iar bărbatul netrebnic, mîniindu-se, se face de rîs, dar nu se smereşte.

10. Oamenii părtaşi la vărsarea de sînge îl vor urî pe cel cuvios, dar cei drepţi vor căuta sufletul lui.

11. Toată mînia lui şi-o arată nechibzuitul, dar înţeleptul

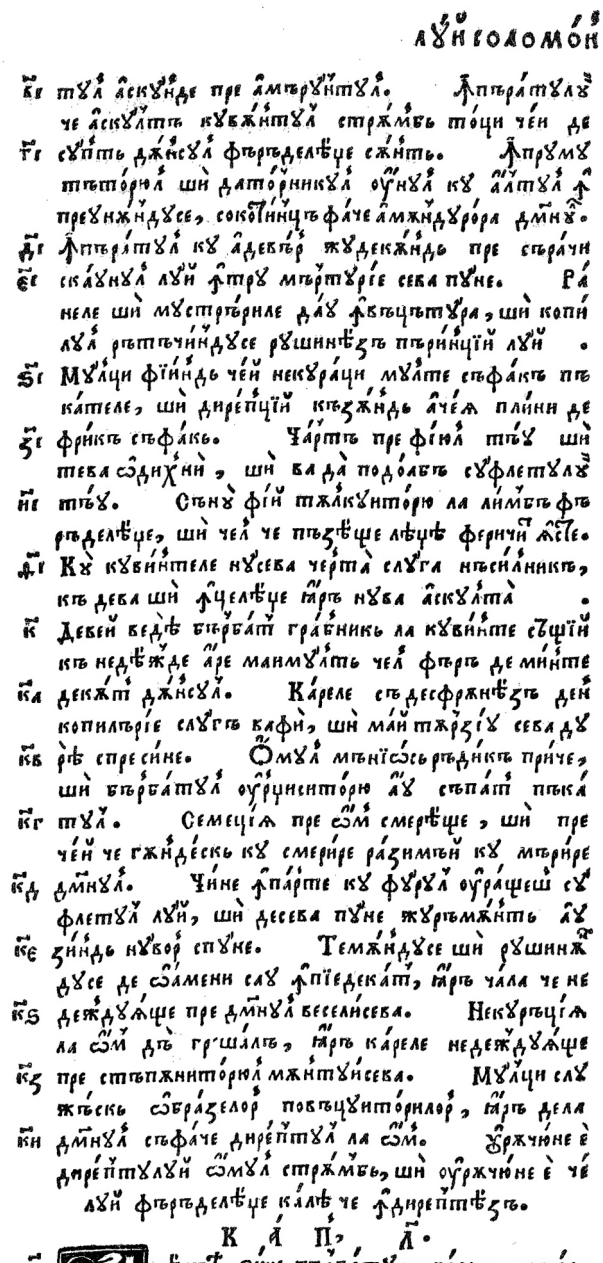

Biblia 1688, p. 445, col. 1

tul ascunde pre amăruntul.

12. Împăratului ce ascultă cuvîntul strîmb toţi cei de supt dînsul fără de lêge sînt.

13. Împrumutătoriul şi datornicul unul cu altul împreunîndu-se, socotinţă face amînduróra Domnul.

14. Împăratul cu adevăr judecînd pre săraci scaunul lui întru mărturie se va pune.

15. Ranele şi mustrările dau învăţătura, şi copilul rătăcindu-se ruşinează părinţii lui.

16. Mulţi fiind cei necuraţi, multe să fac[18] păcatele, şi direptii căzînd, aceia plini de frică să fac.

17. Ceartă pre fiiul tău şi te va odihni, şi va da podoabă sufletului tău.

18. Să nu fii tîlcuitoriu la limbă fără de lêge, şi cel ce păzêşte lêgea fericit iaste.

19. Cu cuvintele nu se va certa sluga năsilnică, că de va şi înţelêge, iară nu va asculta.

20. De vei vedea bărbat grabnic la cuvinte, să ştii că nedêjde are mai mult cel fără de minte decît dînsul.

21. Carele să desfrînează den copilărie slugă va fi, şi mai tîrziu se va durea spre sine.

22. Omul mînios rădică price, şi bărbatul urgisitoriu au săpat păcatul.

23. Semeţiia pre om smerêşte, şi pre cei ce gîndesc cu smerire razimă-i cu mărire Domnul.

24. Cine împarte cu furul uraşte-şi sufletul lui, şi de se va pune jurămînt, auzind nu vor spune.

25. Temîndu-se şi ruşinîndu-se de oameni s-au împiedecat, iară cela[19] ce nedejduiêşte pre Domnul veseli-se-va.

26. Necurăţiia la om dă greşală, iară carele nedejduiêşte pre stăpînitoriul mîntui-se-va.

27. Mulţi slujăsc obrazelor povăţuitorilor, iară de la Domnul să face direptul la om.

28. Urîciune e direptului omul strîmb, şi urîciune e celui fără de lêge calea ce îndireptează.

Cap 30

1. Acêstea zice bărbatul celor ce cred lui Dumnezeu şi încetează:

2. „Pentru că mai fără de minte sînt decît toţi oamenii, şi înţelepciunea omului nu iaste în mine,

3. Şi Dumnezău m-au învăţat înţelepciune, şi mintea sfinţilor am conoscut.

4. Cine s-au suit în ceriu şi s-au pogorît? Cine au adunat vînturile în sîn? Cine au întorsu toată apa întru haină? Cine au biruit toate marginile pămîntului? Ce e numele lui? Sau ce e numele fiilor lui? Pentru ca să conoască

5. Că toate cuvintele lui Dumnezău sînt lămurite şi ajută el celor ce să smerescu de dînsul.

6. Nu adaoge la cuvintele lui, ca să nu te dovedească, şi mincinos vei fi.

7. Doao ceru de la tine, să nu iêi harul mieu mainte de ce voiu muri eu:

8. Cuvîntul deşărt şi mincinos departe de la mine îl fă, avuţie şi sărăcie nu-mi da;

9. Ce-mi rînduiêşte cêle ce-mi trebuie şi cêle de ajunsu,

10. Pentru ca nu săturîndu-mă mincinos mă voiu face, şi voiu /

Ms. 45, p. 517-518

adună pre amăruntul.

12. Împăratul ascultînd cuvînt strîmb, toţi cei de supt însul îs fără lêge.

13. Împrumutătoriul şi datornicul între sine împreunîndu-să, socotinţă face amîndurora Domnul.

14. Împăratul cu adevăr judecînd pre săraci, scaunul lui întru mărturie să va pune.

15. Ranele şi mustrările dau învăţătura, şi copilul rătăcind ruşineadză părinţii lui.

16. Mulţi fiind cei necuraţi, multe să fac păcatele, şi dreptii, aceia căzînd, plini de frică să fac.

17. Ceartă pre fiiul tău, şi te va odihni, şi va da *[518/1]* podoabă sufletului tău.

18. Să nu fii tîlcuitor la limbă fără dă lêge, şi cel ce păzêşte lêgea-i fericit.

19. Cu cuvintele nu să va certa sluga năsîlnică, că, măcar că va înţelêge, ce nu va asculta.

20. Dă vei vedea bărbat sîrguitor la cuvinte, să ştii că nădêjde are mai multă cel fără minte decît el.

21. Carele să dăsfrîneadză den copil slugă va fi, şi mai tîrziu să va durea spre sine.

22. Omul mînios rădică price, şi bărbatul urgisîtor au săpat păcatul.

23. [202]Sudalma pre om smerêşte, şi pre cei ce gîndesc smêren razămă-i cu mărire Domnul.

24. Cine împarte cu furul uraşte al său suflet, şi, de să va pune jurămînt şi, audzind, nu vor spune,

25. Temîndu-să şi ruşinîndu-să de oameni, s-au împiedecat, iar cela ce nădăjduiêşte pre Domnul veseli-să-va.

26. Necurăţiia la om dă greşală, şi carele nădăjduiêşte pre Despuitoriul mîntui-să-va.

27. Mulţi slujesc fêţele povăţuitorilor, iar de la Domnul să face dreptul la om.

28. Urîciune-i dreptului omul strîmb şi urîciune-i celui fărădălêge calea ce îndrepteadză.

Cap 30

1. Acêstea dzice bărbatul celor ce cred lui Dumnedzău; şi încetedz.

2. Pentru că mai fără de minte sînt decît toţi oamenii şi înţelepciunea omului nu iaste întru mine.

3. Şi Dumnedzău mă învăţă învăţătură şi mintea sfinţilor am cunoscut.

4. Cine s-au suit în cer şi s-au pogorît? Cine au adunat vînturile în sîn? Cine au înturnat ⌊toată⌋ apa întru haină? Cine au biruit tuturor marginilor pămîntului? Ce-i numele lui? Sau ce-i numele fiilor lui? Pentru ca să cunoască.

5. Pentru că toate-s cuvintele lui Dumnedzău lămurite şi ajută el celor ci să sfiesc de însul.

6. [203]Nu adaoge la cuvintele lui, pentru ca să nu te dovedească şi minciunos vei fi.

7. Doao cer de la tine, să nu iêi harul mieu mai nainte de ce voi muri eu;

8. Dăşert cuvîntul şi minciunos dăparte de la mine-l fă, şi avuţie şi meseretate nu-mi da mie,

9. Ce-mi rînduiêşte cêle ce-mi tribuie şi ce-s de ajunsu,

10. Pentru ca nu, săturîndu-mă, minciunos mă voi face şi voi

Ms. 4389, p. 613-614

o acopere pre amăruntul.

12. Împăratul cela ce va asculta cuvintele cêle nedirêpte, toţi[308] cei de supt dînsul vor fi călcători de lêge.[309]

13. Adunîndu-se împrumutăriul şi datornicul unul cu altul, amînduror le va face Domnul cercetare.

14. Împăratul cela ce va judeca pre cei săraci pre direptate, scaunul lui se va îndirepta întru mărturisire.[310]

15. Bătăile şi mustrările dau înţelepciune, iar copilul cel ce rătăcêşte ruşinează pre părinţii săi.[311]

16. Fiind păcătoşi mulţi, multe păcate sînt, iar căzînd ei, cei direpţi se înfricoşază. *[613/2]*

17. Ceartă-ţi feciorul, şi-ţi va fi de odihnă, şi va da ghizdăvie sufletului tău.

18. În limba cea călcătoare de lêge nu va fi pomenire, iar cela ce va păzi lêgea va fi fericit.

19. Sluga năprasnică nu se va învăţa de cuvinte, că, măcară de va şi pricêpe, iar tot nu va asculta.

20. Deci, de vei vedea pre vreun om că iaste năprasnic în cuvinte, să-l pricepi, nebunul de el, că are nădêjde mai mult decît iaste el.

21. Cela ce va fi fără de înfrînare den copilărie se va face de va robi[312], iar mai apoi el va avea durêre în inimă de aceasta.

22. Omul mînios rîdică prigoană, şi omul cu inima năprasnică va dăscoperi păcatele.

23. [313]Dosădirea smerêşte pre om, iar pre cei smeriţi îi întărêşte Domnul în slavă.

24. [23.] [Cela ce împarte jacmanele cu furul, acela-şi uraşte sufletul său, iar de vor pune jurămînt şi vor auzi şi nu vor spune,

25. [23.] Că le va fi frică şi le va fi ruşine de oameni, ei se vor poticni, iar cela ce se va nădăjdui pre Domnul se va veseli.

26. [23.] Necurăţiia omului dă zminteală, iar cela ce se nădăjduiêşte pre cela ce stăpînêşte se va mîntui.

27. [23.] Mulţi sînt plăcuţi înaintea celor mai mari, iar direptatea omului[314] de la Domnul se va umplea.

28. [23.] Urîciunea celui direpţ — omul cel nedirept, iar urîciunea călcătoriului celui de lêge — calea celui ce se îndireptează şi ceia ce îndireptează căile lor.] [24.] Cela ce se face părtaş cu furul, sufletul lui va auzi pre cela ce-l va jura şi nu va spune.[315] [25.] Cela ce se va tême de om curînd se va sfărîma, iar cela ce se va nădăjdui pre Domnul se va înălţa. [26.] Mulţi vor cerca fêţele domnilor, iar judecăţile numai de la Domnul însuşi vor ieşi. [27.] Scîrbi-se-vor cei direpţi de omul cel necurat şi cei necuraţi se vor scîrbi de ceia ce le sînt căile dirêpte. Feciorul cela ce păzêşte cuvîntul tătîne-său va fi denafară de piericiune. Cuvintele cêle ce întristează, acêlea mîntuiesc pre fecior.

Cap 30

1. Iară bărbatul acêstea grăiêşte celor ce cred lui Dumnezeu; şi nu le voiu tăgădui. [316]

2. Că sînt mai fără de minte decît toţi oamenii şi înţelepciune omenească nu iaste în mine.

3. Iar Dumnezeu m-au învăţat înţelepciune şi am priceput înţelêgerea celor sfinţi.

4. Cine se-au suit în ceriu şi se-au pogorît? Cine au adunat vînture în sîn? Cine au întors apa să o facă haină? Cine au întărit marginea a tot pămîntul? Care iaste numele lui? Şi care iaste numele feciorilor lui, să ştiu?

5. [317]Că toate cuvintele *[614/1]* lui Dumnezeu sînt lămurite şi el sîngur apără pre cei ce se tem de dînsul.

6. [318]Nu te adaoge către cuvintele lui, ca să nu te vădească şi să fii mincinos.

7. Doaoă lucrure ceiu de la tine, să nu-ţi iêi mila de la mine mai nainte de moartea mea;[319]

8. [7.] Şi cuvîntul cel dăşărt şi mincinos fă-l să fie dăparte de mine. [8.] Bogăţiia şi sărăciia nu-mi da.

9. [8.] Ce-mi rînduiêşte numai cîtu-mi va tribui şi-mi va ajunge,

10. [9.] Ca nu cumvaşi, săturîndu-mă, să fiu mincinos şi să

Versiunea modernă

o drămuieşte cu măsură.

12. Cînd un împărat ascultă de vorba nedreaptă, toţi cei de sub el sînt călcători de lege.

13. Cînd cel ce împrumută şi datornicul se întîlnesc unul cu celălalt, Domnul îi cercetează pe amîndoi.

14. Cînd împăratul îi judecă pe săraci întru adevăr, tronul lui va sta spre mărturie.

15. Lovirile şi mustrările dau înţelepciune, dar copilul rătăcit îşi ruşinează părinţii.

16. Cînd necredincioşii sînt mulţi, se nasc multe păcate, iar dreptii, cînd aceia cad, se umplu de frică.

17. Ceartă-l pe fiul tău, şi el te va odihni, şi va da podoabă sufletului tău.

18. Să nu fii tălmaci pentru un neam nelegiuit, iar cel ce păzeşte legea fericit [este].

19. Cu vorbe nu se va învăţa minte slujitorul îndărătnic, căci, chiar şi de va înţelege, tot nu va asculta.

20. Dacă vezi un om repezit în cuvinte, să ştii că nădejde mai multă are un nechibzuit decît acela.

21. Cel ce trăieşte uşuratic încă din pruncie slugă va fi, iar în cele din urmă se va întrista întru sine.

22. Omul mînios stîrneşte gîlceavă, iar omul gata de sfadă scurmă păcatele.

23. Semeţia pe om îl smereşte, iar pe cei smeriţi la cuget îi reazemă cu slavă Domnul.

24. Cel ce se face părtaş cu hoţul îşi urăşte sufletul, iar dacă [sînt unii care], auzind că s-a încheiat un legământ, nu vor da de ştire,

25. Temîndu-se şi ruşinîndu-se de oameni, se vor împotmoli, iar cel ce nădăjduieşte în Domnul se va veseli.

26. Necredinţa îi aduce omului greşeală, iar cel ce-şi pune nădejdea în Stăpînitorul se va mîntui.

27. Mulţi slujesc feţele cîrmuitorilor, iar de la Domnul i se face omului dreptate.

28. Urîciune [înaintea] dreptului omul nedrept, şi urîciune [înaintea] nelegiuitului calea cea dreaptă.

Capitolul al 30-lea

1. Pe acestea le zice omul către cei care cred în Dumnezeu; şi mă opresc.

2. Căci eu sînt cel mai nechibzuit dintre toţi oamenii şi chibzuinţă omenească nu se află în mine.

3. Şi Dumnezeu m-a învăţat înţelepciunea şi cunoaşterea sfinţilor am cunoscut-o.

4. Cine s-a suit la cer şi a coborît? Cine a adunat vînturile în sîn? Cine a înfăşurat toată apa într-o haină? Cine a pus stăpînire peste toate marginile pămîntului? Care este numele lui sau care-i numele copiilor lui? Ca să cunoască.

5. Căci toate cuvintele lui Dumnezeu sînt lămurite în foc şi însuşi îi ocroteşte pe cei ce-l cinstesc pe el.

6. Nu adăuga la cuvintele lui, ca să nu te dovedească şi să ajungi mincinos.

7. Două [lucruri] cer de la tine, să nu iei harul de la mine înainte să mor;

8. Cuvîntul deşert şi mincinos îndepărtează-l de la mine, iar bogăţie sau sărăcie să nu-mi dai,

9. Ci rînduieşte-mi cele de trebuinţă şi cele de ajuns,

10. Ca nu cumva, sătul fiind, să ajung mincinos şi să

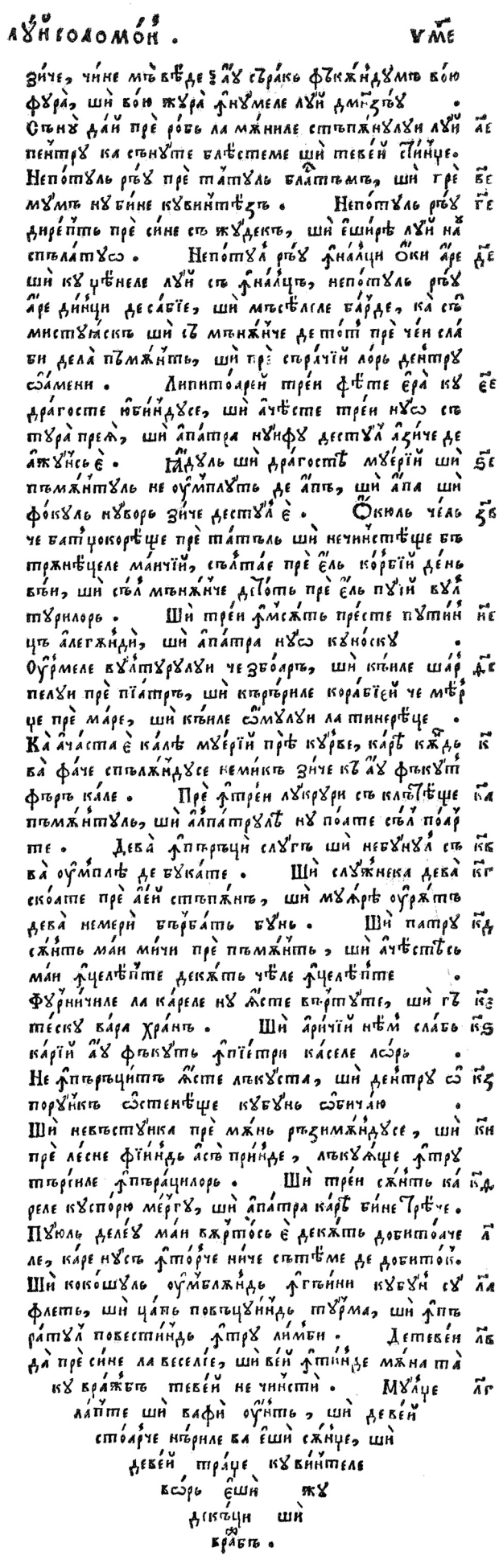

Biblia 1688, p. 445, col. 2

zice: «Cine mă vêde?» Au, sărac făcîndu-mă, voiu fura şi voiu jura în numele lui Dumnezău?

11. Să nu dai pre rob la mînile stăpînului lui, pentru ca să nu te blêsteme şi te vei stinge.

12. Nepotul rău pre tatul blastămă şi pre mumă nu binecuvintează.

13. Nepotul rău direpт pre sine să judecă şi ieşirea lui n-au spălatu-o.

14. Nepotul rău înalţi ochi are şi cu gênele lui să înalţă. Nepotul rău are dinţi de sabie şi măsêlele barde, ca să mistuiască şi să mănînce de tot pre cei slabi de la pămînt şi pre săracii lor dentru oameni.

15. Lipitoarei trei fête era cu dragoste iubindu-se, şi acêste trei nu o sătura pre ea, şi a patra nu-i fu destul a zice: «De ajuns e».

16. Iadul, şi dragostea muierii, şi pămîntul neumplut de apă, şi apa, şi focul nu vor zice: «Destul e».

17. Ochiul cel ce batgiocorêşte pre tatăl şi necinstêşte bătrînêţele maicii, să-l taie pre el corbii den văi şi să-l mănînce de tot pre el puii vulturilor.

18. Şi trei îmi sînt[20] preste putinţă alegînd, şi a patra nu o cunóscu:

19. Urmele vulturului ce zboară, şi căile şarpelui pre piatră, şi cărările corabiei ce mêrge pre mare, şi căile omului la tinerêţe.

20. Ca aceasta e calea muierii preacurve, carea cînd va face, spălîndu-se, nemică zice că au făcut fără cale.

21. Pren trei lucruri să clătêşte pămîntul, şi al patrulea nu poate să-l poarte:

22. De va împărăţi slugă şi nebunul să va umplea de bucate,

23. Şi slujneca de va scoate pre a ei stăpînă, şi muiêrea urîtă de va nemeri bărbat bun.

24. Şi patru sînt mai mici pre pămînt, şi acêstea-s mai înţelêpte decît cêle înţelêpte:

25. Furnicile la carele nu iaste vîrtute, şi gătescu vara hrană,

26. Şi aricii, neam slab, carii au făcut în pietri casele lor,

27. Neîmpărăţită iaste lăcusta, şi dentru o poruncă ostenêşte cu bun obiceaiu,

28. Şi nevăstuica pre mîni răzimîndu-se, şi pre lesne fiind a să prinde, lăcuiêşte întru tăriile împăraţilor.

29. Şi trei sînt carele cu sporiu mergu, şi a patra carea bine trêce:

30. Puiul de leu mai vîrtos e decît dobitoacele, care nu să întoarce, nice să tême de dobitoc,

31. Şi cocoşul umblînd în găini cu bun suflet, şi ţap povăţuind turma, şi împăratul povestind întru limbi.

32. De te vei da pre sine la veselie şi vei întinde mîna ta cu vrajbă, te vei necinsti.

33. Mulge lapte, şi va fi unt, şi de vei stoarce nările, va ieşi sînge, şi de vei trage cuvintele, vor ieşi judecăţi şi vrajbă." //

Ms. 45, p. 518

dzice: „Cine mă vêde?", au mêser făcîndu-mă, voi fura şi voi jura numele lui Dumnedzău.

11. Să nu dai pre rob la mîinile stăpînului, pentru ca să nu te blasteme şi te vei stinge.

12. [11.] [204]Nepotul *[518/2]* rău pre tatăl blastămă şi pre maică nu binecuvinteadză.

13. [12.] Nepotul rău drept pre sine judecă şi ieşirea lui n-au spălatu-o.

14. [13.] Nepotul rău înalţi ochi are, cu gênele lui să înalţă. [14.] Nepotul rău de sabie are dinţii şi măsêlele bărzi, ca să ⌊mistuiască şi⌋ să mănince de tot pre cei slabi de la pămînt şi pre mêserii lor dentru oameni.

15. La lipitoare trei fête era, cu iubire iubindu-să, [şi] acêste trei nu le sătura pre iale, şi a patra nu-i fu destul a dzice: „De ajunsu-i."

16. Iadul, şi dragostea muierii, şi pămîntul neîmplîndu-să de apă, şi apa, şi focul nu vor dzice: „Destulu-i."

17. Ochiul ce batjocurêşte tatăl şi necinstêşte bătrînêţele maicei, să-l taie pre el corbii den rîpi şi să-l mănince de tot pre el puii vulturilor.

18. Şi trei îmi sînt preste putinţă a le gîndi şi al patrulea nu-l cunoscu:[205]

19. Urmele vulturului ce zboară, şi căile şarpelui preste piatră, şi cărările corabiei ce mêrge pre maare, şi căile omului la tinerêţe.

20. Ca aceasta-i calea muierii preacurve, carea, cînd va face, spălîndu-să, nimic dzice că n-au făcut preste cale.

21. Pren trei să clătêşte pămîntul, şi al patrulea nu-l poate să-l poarte:

22. De va împărăţi slugă, şi cel fără minte să va împlea de bucate,

23. Şi slujnica de va scoate pre a ei stăpînă şi urîta muiêre de va nemeri pre bărbat bun.

24. Şi patru sînt mai puţîne pre pămînt, şi acêstea sînt mai înţelêpte decît cêle înţelêpte:

25. Furnicile, la care nu iaste vîrtute, şi găteadză vara hrană;

26. Şi aricii, limbă nu tare, carii au făcut în pietri ale lor case;

27. Neîmpărăţită iaste lăcusta, şi ostêşte dentru o porîncă cu bun obicêi;

28. Şi nevăstuica, pre mîini răzămîndu-să şi pre lesne fiind a să prinde, lăcuiêşte întru tăriile împăraţilor.

29. Şi trei sînt carele cu sporiu merg şi a patra carea bine trêce:

30. Ţîncul leului, mai vîrtos decît dobitoace, carele nu să întoarnă, nici să tême de dobitoc;

31. Şi cocoşul, îmblînd întru găini cu bun suflet, şi ţap povăţînd turma, şi împăratul povestind întru limbă.

32. Şi de te vei da pre sine la veselie şi vei întinde mîna ta cu vrajbă, necinsti-te-vei.

33. Mulge lapte, şi va fi unt; şi de vei stoarce nările, va ieşi sînge; şi de vei trage cuvinte, vor ieşi judêţe şi vrajbe.

Ms. 4389, p. 614

zic: „Cine mă vêde?"; sau, deaca voiu sărăci, eu să fur şi să mă jur în numele Domnului.

11. [10.] Să nu dai pre rob în mîinile stăpînu-său, ca să nu te blêsteme vreodinioară şi să te sfîrşăşti.

12. [11.] Feciorul cel rău va blestema pre tată-său şi mume-sei nu-i va grăi cuvinte de bine.

13. [12.] Feciorul rău pre sine se va judeca în direptate şi ieşirea sa nu o va îndirepta.

14. [13.] Feciorul rău are ochi nalţi şi se va înălţa cu plehúpele ochilor săi. [14.] Feciorul rău dinţii săi îi are sabie, iar măsêlele săcuri, ca să piiarză şi să mănînce pre cei smeriţi de pre pămînt şi pre cei săraci ai lor den oameni.

15. Lipitoarea au avut patru fête îndrăgite cu dragoste şi trei dentr-acêstea nu se mai săturară, iar cea a patra nu-i mai ajunse să zică[320]: „Dăstulu-mi iaste."[321]

16. Iadul, şi pofta muierii, şi pământul cel neadăpat de apă, şi apa, şi focul nu vor zice: „Dăstul iaste!"

17. Ochiul cela ce-şi va bate joc de tată-său şi cela ce va dosădi bătrînêţele mîne-sa, să-l scobească corbii cei den rîpi şi să-l mănînce puii de vultúri.

18. Trei lucrure nu le poci pricêpe, iar cel al patrulea eu nu-l ştiu:

19. Urma vultúrului cînd zboară pren văzduh, şi poteca şarpelui cînd se tîraşte pre piiatră, şi cărarea corabiei carea înoată pre mare, şi căile bărbatului în tinerêţele lui.

20. Aşijderea şi căile muiêrii curve, că, deaca face, ea se spală şi zice: „Nici un lucru de păcat n-am făcut."

21. De trei lucrure se va cutremura pământul, iar cel al patrulea nu-l va putea răbda:

22. De rob, cînd va sta împărat, şi de nebun, cînd se va umplea de bucate,

23. Şi de roabă, cînd va goni pre stăpînă-sa, şi de muiêrea cea urîtă, cînd va nemeri bărbat bun.

24. Patru lucruri sînt mai mici socotite pre pământ, şi acêstea sînt mai înţelêpte decît înţelepţii:[322]

25. Furnicile, în care nu iaste vîrtute, iar iale gătesc hrană în vrêmea secerişului;

26. Şi ariciul cel cu limbă nevîr- *[614/2]* toasă, care ş-au făcut casa sa în piiatră;

27. Lăcustele n-au împărat, iar iale numai dentr-o poruncă oştesc;

28. Nevăstuica cea cu obicêiu bun cu brîncile se urcă şi pre lesne se vinează, iar lăcuiêşte în tăriile împărăteşti.

29. Trei sînt cêle ce umblă cu bună rînduială, iar cel al patrulea iaste cela ce trêce bine:

30. Puiul de leu iaste mai tare decît dobitoacele, carele nu se întoarce, nici se tême de dobitoace;

31. Şi cocoşul, cînd umblă în găini bine ghizdav, şi ţapul, povaţa turmei, şi împăratul carele grăiêşte în limbă cătră nărod.

32. Deaca vei da pre tine în veselie şi vei întinde mîna ta cu ceartă, fi-vei zdrobit.

33. Mulge lapte, şi va fi unt; de vei zgîriia nările, va ieşi sînge, iar de vei scorni cuvinte, vor ieşi judecăţi şi vrajbe.

Versiunea modernă

zic: „Cine mă vede?", ori, ajungînd sărac, să fur şi să jur pe numele lui Dumnezeu.

11. Să nu-l dai pe rob în mîinile stăpînului lui, ca nu cumva să te blesteme şi să pieri.

12. [11.] Plodul rău tatăl şi-l blestemă, iar pe mamă n-o binecuvintează.

13. [12.] Plodul rău se socoteşte pe sine drept, dar ieşirea nu şi-a spălat-o.

14. [13.] Plodul rău are ochii trufaşi, iar cu genele se semeţeşte. [14.] Plodul rău are dinţii săbii şi măselele barde, gata să-i mistuie şi să-i înghită pe cei slabi de pe pămînt şi pe săracii lor dintre oameni.

15. Lipitoarea avea trei fete preaiubite şi acestea trei n-o săturau, iar a patra n-a apucat să zică: „Destul!"

16. Iadul, şi dragostea femeii, şi pământul nesătul de apă, şi apa, şi focul n-au să zică: „Ajunge!"

17. Ochiul care-şi ride de tatăl său şi necinsteşte bătrîneţea maicii sale, scoate-l-ar corbii [cei] din prăpăstii şi înghiţi-l-ar puii de vulturi.

18. Trei [lucruri] îmi este cu neputinţă a le înţelege şi pe-al patrulea nu-l cunosc:

19. Urmele vulturului în zbor, şi căile şarpelui pe stîncă, şi cărările corăbiei ce umblă pe mare, şi căile omului la tinereţe.

20. Una ca aceasta este calea femeii preacurve, care, cînd săvîrşeşte [păcatul], spălîndu-se [pe mîini], zice că nimic n-a săvîrşit nelalocul lui.

21. De trei [lucruri] se cutremură pământul, iar pe-al patrulea nu-l poate răbda:

22. Cînd sluga stăpîneşte, cînd nechibzuitul se satură de bucate,

23. Cînd o slujnică îşi alungă stăpîna şi cînd o femeie urîcioasă dă peste un bărbat bun.

24. Şi sînt patru [vietăţi] mărunte pe pământ, dar acestea sînt mai înţelepte decît înţelepţii:

25. Furnicile, care nu au putere, dar îşi pregătesc vara hrana;

26. Şi aricii, neam lipsit de vlagă, dar care şi-au făcut în stînci casele lor;

27. Fără de împărat este lăcusta, dar porneşte la oaste în bună rînduială, [ca] la o singură poruncă;

28. Şi şopîrla, care se reazemă pe labe şi este lesne de prins, locuieşte în palatele împăraţilor.

29. Şi sînt trei care păşesc cu spor şi al patrulea care trece cu pas măreţ:

30. Puiul de leu, mai vînjos decît [toate] animalele, care nu dă înapoi, nici nu se pleacă dinaintea [vreunui] animal;

31. Şi cocoşul, păşind ţanţoş printre găini, şi ţapul, călăuzindu-şi turma de capre, şi împăratul, ţinînd un cuvînt în mijlocul poporului.

32. De te laşi pradă veseliei şi-ţi întinzi mîna cu pornire de sfadă, vei suferi necinste.

33. Mulge lapte şi vei avea unt; iar de-ţi vei sufla nasul peste măsură, are să iasă sînge; iar de vei smulge cuvintele [de la locul lor], vor ieşi judecăţi şi gîlcevi.

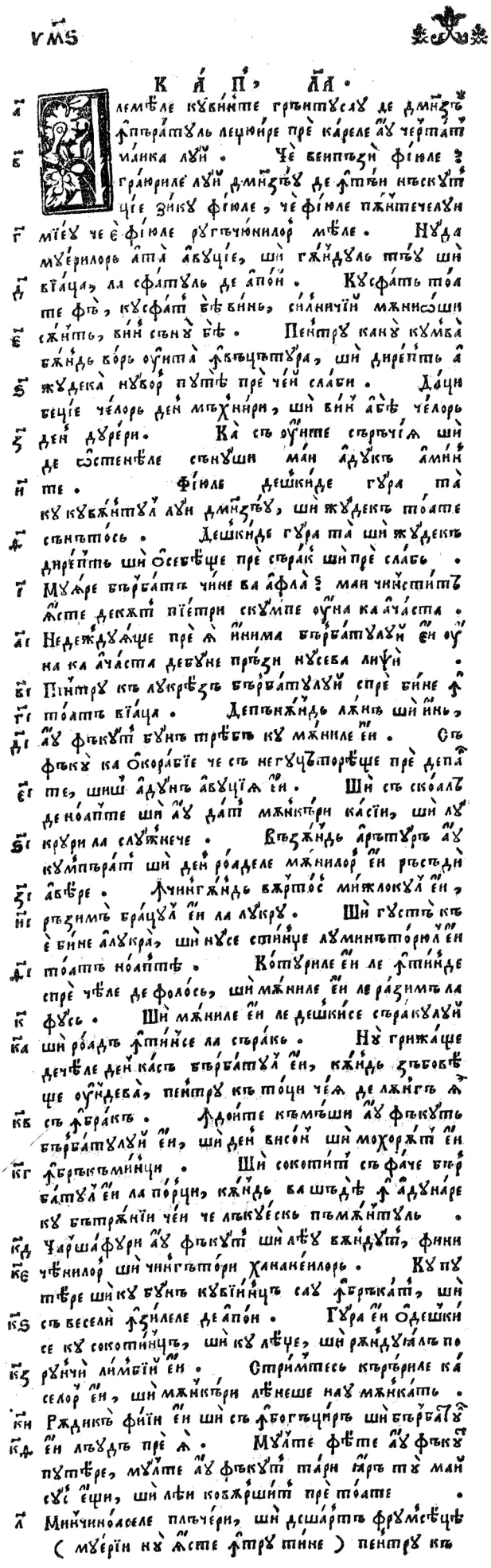

Biblia 1688, p. 446, col. 1

Cap 31

1. Ale mêle cuvinte grăitu-s-au de Dumnezău împăratul, legiuire pre carele au certat maica lui.

2. „Ce vei păzi, fiiule? Graiurile lui Dumnezău. Dentîi născut, ţie zicu, fiiule. Ce, fiiule pîntecelui mieu? Ce e, fiiule rugăciunilor mêle?

3. Nu da muierilor a ta avuţie şi gîndul tău şi viaţa, la sfatul de apoi.

4. Cu sfat toate fă, cu sfat bea vin. Silnicii mînioşi sînt, vin să nu bea.

5. Pentru ca nu cumva, bînd, vor uita învăţătura şi direpţ a judeca nu vor putea pre cei slabi.

6. Daţi beţie celor den mîhniri şi vin a bea celor den dureri.

7. Ca să uite sărăciia şi de ostenêle să nu-şi mai aducă aminte.

8. Fiiule, deşchide gura ta cu cuvîntul lui Dumnezău şi judecă toate sănătos.

9. Deşchide gura ta şi judecă direpţ şi osebêşte pre sărac şi pre slab.

10. Muiêre bărbată cine va afla? Mai cinstită iaste decît pietri scumpe una ca aceasta.

11. Nedejduiêşte pre ea inima bărbatului ei, una ca aceasta de bune prăzi nu se va lipsi.

12. Pentru că lucrează bărbatului spre bine în toată viaţa,

13. Depănînd lînă şi in, au făcut bună treabă cu mînile ei.

14. Să făcu ca o corabie ce să neguţătorêşte pre departe şi-şi adúnă avuţiia ei.

15. Şi să scoală de noapte şi au dat mîncări casii şi lucruri la slujnece.

16. Văzînd arătură, au cumpărat şi den roadele mînilor ei răsădi avêre.

17. Încingînd vîrtos mijlocul ei, răzimă braţul ei la lucru.

18. Şi gustă că e bine a lucra, şi nu se stinge luminătoriul ei toată noaptea.

19. Coturile ei le întinde spre cêle de folos, şi mînile ei le razimă la fus.

20. Şi mînile ei le deşchise săracului, şi roadă întinse la sărac.

21. Nu grijaşte de cêle den casă bărbatul ei, cînd zăbovêşte undeva, pentru că toţi ceia de lîngă ia să îmbracă.

22. Îndoite cămăşi au făcut bărbatului ei, şi den visón şi mohorît ei îmbrăcăminţi.

23. Şi socotit să face bărbatul ei la porţi, cînd va şădea în adunare cu bătrînii cei ce lăcuiesc pămîntul.

24. Cearşafuri au făcut şi le-au vîndut finicênilor şi cingători hananeilor.

25. Cu putêre şi cu bună-cuviinţă s-au îmbrăcat, şi să veseli în zilele de apoi.

26. Gura ei o deşchise cu socotinţă şi cu lêge, şi rînduială porunci limbii ei.

27. Strimte-s cărările caselor ei, şi mîncări lêneşe n-au mîncat.

28. Rîdică fiii ei şi să îmbogăţiră şi bărbatul ei lăudă pre ea:

29. «Multe fête au făcut putêre, multe au făcut tari, iară tu mai sus eşti şi le-ai covîrşit pre toate.»

30. Mincinoasele plăceri şi deşartă frumsêţea (muierii nu iaste întru tine).» Pentru că /

Ms. 45, p. 519

[519/1] **Cap 31**

1. Ale mêle cuvinte grăitu-s-au de Dumnedzău, împăratul lucrare, pre[206] carele au certat maica lui.

2. Ce-i, fiiule, vei păzi? Graiurile lui Dumnedzău. Dentîi născut, ţie dzic, fiiule. Ce-i, fiiule alui mieu pîntece? Ce-i, fiiule alor mêle rugi?

3. Nu da muiêrilor a ta avuţie, şi al tău gînd şi viaţă la sfat de apoi.
4. Cu sfat toate fă, cu sfat bea vin. Sîlnicii mînioşi sînt, vin să nu bea,
5. Pentru ca nu, bînd, vor uita învăţătura şi drept a judeca nu vor putea cei slabi.
6. Daţi beţie celor den mîhniri şi vin a bea celor den durori,
7. Pentru ca să uite meseretatea şi ostenêle lor să nu mai pomenească încă.
8. ⌊Fiiule⌋, dăşchide a ta gură cu cuvîntul lui Dumnedzău şi judecă toate sănătos.
9. Dăşchide a ta gură şi judecă drept şi osăbêşte pre mêser şi pre slab.

10. Muiêre bărbată cine va afla? Mai cinstită iaste decît pietri scumpe aceasta.
11. Nădăjduiêşte pre[207] ea inima bărbatului ei, ca aceasta de bune prăzi nu să va lipsi.

12. Pentru că lucrează bărbatului spre bine toată viaţa.
13. Depănînd păr şi in, făcînd bună treabă cu mîinele ei.
14. Făcutu-s-au ca o corabie ce să neguţătorêşte pre departe şi adună aceasta viaţa.
15. Şi să scoală den nopţi şi au dat mîncări la casă şi lucrul la slujnice.
16. Văzînd arătură, au cumpăratu-o şi den roadele mîinilor ei răsădi avêre.

17. Încingînd vîrtos mijlocul ei, răzămă braţele ei la lucru.
18. Gustă că-i bine a lucra, şi nu să stinge luminătoriul ei toată noaptea.
19. Coatele ei le întinde la cêle de folos şi mîinele ei le razămă la fus.
20. Şi mîinele ei dăşchise-le la mêser şi roada întinse la sărac.
21. Nu grijaşte de cêle den casă bărbatul ei cînd zăbăvêşte undeva, pentru că toţi cei lîngă ea să îmbracă.
22. Îndoite cămeşi au făcut bărbatului ei, şi den vişin şi mohorît şie îmbrăcăminte.

23. Şi socotit să face bărbatul ei întru porţi, cînd va şedea întru adunare cu bătrînii cei ce lăcuiesc pămîntul.
24. Prostiri au făcut şi le-au vîndut ⌊finicênilor⌋, şi cingători hananeilor.
25. Vîrtute şi bună-cuviinţă s-au îmbrăcat şi să veseli întru dzilele de apoi.
26. Gu- *[519/2]* ra ei o dăşchise cu socotinţă şi cu lêge, şi rînd[208] porînci limbei ei.

27. Strîmpte — cărările caselor ei, şi mîncări lêneşe n-au mîncat.

28. Rădică fiii ei şi să îmbogăţiră, şi bărbatul ei lăudă pre ea:
29. „Multe fête au făcut putêre, multe au făcut tari, iar tu mai sus eşti şi le-ai covîrşit pre toate.
30. Mîncinoasele plăceri şi dăşarta frîmsêţe ⌊a muierii nu iaste întru tine⌋.” Pentru că

Ms. 4389, p. 614-615

Cap 31

1. Cuvintele mêle se grăiesc de la Dumnezeu, prorocire împărătească, carea l-au învăţat mumă-sa.[323]

2. Ce graiu al lui Dumnezeu vei păzi, fătul mieu? Ţie zic, fiiul mieu cel dentîi născut! Ce, fiiul pîntecelui mieu? Ce, fiiul rugăciunilor mêle?

3. Să nu dai muierii bogăţiia ta şi mintea ta şi viiaţa, nici sfatul cel de apoi.
4. Toate să le faci cu sfat, cu sfat bea vin. [5.] Cei putêrnici sînt mînioşi, ce să nu bea vin,
5. Ca nu cumva, îmbătîndu-se, să uite înţelepciunea şi nu vor putea să judece direpţ pre cei săraci.
6. Daţi celor slabi băutură dulce să bea, [7.] iar celor ce sînt în griji le daţi vin,
7. Ca să uite sărăciia şi de-acii nu-şi vor mai aduce aminte de patima cea rea.
8. Fătul mieu, dăşchide gura ta cuvintelor lui Dumnezeu şi judecă pre direpţ.
9. Şi ia seama celui sărac şi celui neputincios.

10. Cela ce va nemeri muiêre bărbată, una ca acêstea mai scumpă iaste decît piiatra cea scumpă
11. Şi se nădăjduiêşte pre dînsa inima bărbatului ei,[324] [12.] că aceasta nu va fi lipsită de cîştigurile cêle bune
12. Şi va face tot traiul cel bun bărbatului său.

13. Că deaca va afla lîna şi inul, va face cu mîinile sale cêle ce-i vor fi de treabă.
14. Fost-au ca o corabie carea face neguţătorie, de strînge ei bogăţie de dăparte.
15. Şi mînecă de noapte de-şi dă bucate în casă şi lucru slujnicelor.
16. Şi văzînd ágrure, le-au cumpărat şi den roada mîinilor sale au răsădit cîştig.

17. Şi încingîndu-şi mijlocul său vîrtos, ş-au întărit braţele sale spre lucru.
18. Şi au gustat şi au văzut că iaste bine să lucrêze, şi sfêştnicul ei nu se va stinge toată *[615/1]* noaptea.
19. Coatele[325] sale le va întinde spre cêle de folos şi mîinile sale le va întări spre fus.
20. Iar palmele ei le va[326] desface celui sărac şi roada o va întinde mêserului.
21. Nu va avea grijă bărbatul ei de casa lui[327] cînd va zăbovi undevaşi, că toţi cîţi sînt la dînsa sînt îmbrăcaţi.
22. Doaoă fêliuri de îmbrăcăminte au făcut bărbatului ei, şi hainele ei — de visson şi de gravaní.

23. Şi bărbatul ei va fi socotit întru porţi, cînd va şădea la sobor cu bătrînii, moştênii ţărîi.

24. Făcut-au zăvêse şi le-au dat întru neguţătorie finichiênilor, şi cingătorile — hananeênilor.
25. Iar gura ei o au dăşchis cu socotinţă şi pre lêge şi cu limba sa au grăit rînduială.
26. Cu tărie şi cu frumsêţe se-au îmbrăcat şi se-au veselit în zilele cêle mai de pre *[615/2]* urmă.

27. Cărările casei ei — strimte, căci că n-au mîncat bucate streine, şi buzele ei le-au dăşchis cu chibzuială şi cu lêge.
28. Şi milosteniia ei va rîdica pre feciorii ei şi-i va îmbogăţi, şi bărbatul ei o va lăuda:
29. „Multe fête au cîştigat bogăţie şi multe au făcut cêle tari, iar tu ai covîrşit şi te-ai înălţat preste toate.
30. Plăcerile cêle mincinoase şi dăşărtăciunile frumsêţelor muiereşti nu sînt întru tine”. Că

Versiunea modernă

Capitolul al 31-lea

1. Ale mele cuvinte sînt grăite de către Dumnezeu, al împăratului răspuns dumnezeiesc, pe care l-a învăţat maica sa.
2. Ce vei păzi, copile? Cele grăite de Dumnezeu. Întîiule-născut, ţie îţi zic, fiule! Ce, copil al pîntecelui meu? Ce, copil al rugilor mele?

3. Nu da femeilor a ta avuţie, nici a ta minte, nici viaţa, ca pe urmă să-ţi pară rău.
4. Cu chibzuinţă pe toate să le faci, cu chibzuinţă bea vinul. Stăpînitorii sînt mînioşi, vin să nu bea,
5. Ca nu cumva, bînd, să uite de înţelepciune şi să nu-i mai poată judeca drept pe cei slabi.
6. Daţi beţia celor ce sînt în necazuri şi vin să bea celor în amărăciuni,
7. Ca să-şi uite de sărăcie şi de chinuri să nu-şi mai aducă aminte.
8. Fiule, deschide gura ta cu cuvîntul lui Dumnezeu şi pe toate le judecă sănătos.
9. Deschide gura ta şi judecă drept şi fă judecată pentru cel sărac şi pentru cel slab.

10. Femeie destoinică cine va găsi? Una ca aceasta e mai de preţ decît pietrele nestemate.
11. Se-nvoioşează de ea inima bărbatului ei, una ca ea de bună agoniseală n-a duce lipsă.

12. Căci ea lucrează spre binele bărbatului ei toată viaţa.
13. Depănînd lînă şi in, face treabă bună cu mîinile ei.
14. Se face ca o corabie ce umblă după negoţ departe, ea [singură] îşi agoniseşte traiul.
15. Şi se scoală de cu noapte şi dă casei de mîncare şi slujnicelor de lucru.
16. Văzînd un ogor, îl cumpără şi din roadele mîinilor ei răsădeşte moşie.

17. Încingîndu-şi strîns mijlocul, îşi reazemă braţele la lucru.
18. A gustat că bine este a lucra, şi nu se stinge lampa ei toată noaptea.
19. Braţele ei şi le-ntinde spre cele de folos, iar mîinile ei şi le reazemă la fus.
20. Şi mîinile ei şi le deschide celui sărman şi hrană îi întinde săracului.
21. Bărbatul ei nu duce grija celor din casă, cînd zăbovește pe undeva, căci toţi cei din preajma ei au cu ce se îmbrăca.
22. Cîte două veşminte îi face bărbatului ei, iar sieşi din vizon şi porfiră [îşi ţese] haine.

23. Şi văzut de toţi ajunge bărbatul ei la porţile [cetăţii], cînd şade în adunare laolaltă cu bătrînii celor care locuiesc ţinutul.
24. Pînzeturi ţese şi le vinde fenicienilor, şi cingători cananeenilor.
25. Întru putere şi întru podoabă se îmbracă şi se veseleşte în zilele cele de pe urmă.
26. Gura şi-o deschide cu socotinţă şi cu lege, şi rînduială i-a poruncit limbii ei.

27. Strîmte sînt încăperile casei ei, iar mîncare nemuncită n-a mîncat.

28. Şi-a crescut copiii şi au ajuns bogaţi, iar bărbatul ei o laudă:
29. „Multe fiice au agonisit putere, multe au făcut lucruri tari, dar tu le întreci şi le-ai covîrşit pe toate.
30. Farmece mincinoase şi frumuseţe deşartă de femeie nu este în tine.” Căci

Biblia 1688, p. 446, col. 2

muiêrea înțeleaptă să binecuvintează (și frica Domnului aceasta laude).

31. Dați ei den roadele buzelor ei și să laude în porți bărbatul ei."

Cartea Eclisiiastului

Cap 1

1. Graiurile Eclisiastului, fiiului lui David, a împăratului lui Israíl, în Ierusalím.

2. Deșărtarea deșărtărilor, zise Eclisiastul, deșărtarea deșărtărilor, toate-s deșărtare!

3. Care e prisosirea omului în toată truda lui care trudêște supt soare?

4. Neam mêrge și neam vine, și pămîntul în veac stă.

5. Și răsare soarele și apune soarele și la locul lui trage el răsărind, iêse cătră austru și încungiură cătră crivăț.

6. Încungiură încungiurînd, mêrge duhul și la încungiurările lui întoarce-se duhul.

7. Toate pîraiele merg în mare și marea nu se împle; la locul unde pîraiele merg, acoló iale se vor întoarce a mêrge.

8. Toate cuvintele sînt cu trudă, nu va putea bărbat a grăi și nu se va sătura ochiul a vedea și nu se va împlea urêchea de auz.

9. Ce e cea ce fu? Cêea ce va să fie. Și ce e cea ce s-au făcut? Aceasta ce va să să facă,

10. Și nu iaste tot proaspăt supt soare; carele va grăi și va zice: „Vezi acesta nou iaste"; acum s-au făcut în vêcii carii s-au făcut, denaintea noastră.

11. Nu iaste pomenire la cei dentîiu și încă la cei de apoi făcîndu-se; nu va fi lor pomenire cu cêle ce se vor face la cêle de apoi.

12. Eu, Eclisiastul, am fost împărat preste Israíl în Ierusalím.

13. Și am dat inima mea a cerceta și a socoti cu înțelepciunea pentru toate cîte s-au făcut supt ceriu, căci migăială rea au dat Dumnezău fiilor oamenilor ca să migăiască întru sine.

14. Văzuiu toate faptele cêle făcute de supt soare, și iată: toate — deșărtare și voie de duh.

15. Cel întort nu se poate împodobi și lipsa nu se va putea număra.

16. Grăit-am eu în inima mea a zice: „Iată, eu mă măriiu și adaoș înțelepciune preste toți carii fură înaintea mea în Ierusalím, și inima mea văzu multă înțelepciune și minte.

17. Și dediu inima mea a conoaște înțelepciune și minte, pilde și știință; conoscuiu eu că încă și aceasta iaste voie a duhului,

18. Căci întru mulțimea învățăturii — mulțime de minte, și cela ce adaoge înțelêgere adaoge-va durêre." //

Ms. 45, p. 519-520

muiêrea de înţeles să binecuvintează ⌊şi frica Domnului aceasta laudă⌋.

31. Daţi ei dentru roadele budzelor ei şi să laude întru porţi bărbatul ei.

Săvîrşitul parimiilor lui Solomon

Carte a bisêrecii[1]

Cap 1

1. Graiurile a Adunătoriului, fiiului David, împăratului Israil, în Ierusalim.

2. Dăşertare a dăşartelor, dzise Adunătoriul, dăşertare a dăşartelor, toate-s deşarte!

3. Carea-i prisosirea omului întru toată truda lui carea trudêşte supt soare?

4. Neam mêrge şi neam vine, şi pămîntul în vac stă.

5. Şi răsare soarele şi apune soarele şi la locul lui trage el răsărind, iêse cătră austru şi încungiură cătră crivăţ.

6. Împregiur împregiurînd mêrge duhul şi la ţîrcălamurile lui întoarce-să duhul.

7. [2]Toate pîraiele merg la mare şi maarea nu să împle; la locul unde pîraiele mergu, acoló ei să vor întoarce a mêrge[3].

8. Toate cuvintele — în trudă, nu va putea bărbat a grăi şi nu să va sătura ochiul a vedea şi nu să va împlea urêchea de cătră audz.

9. Ce-i ce s-au facut[4]? Acêea ce va să să facă[5]. Şi ce-i ce s-au făcut? Acêea ce va să să facă;

10. Şi nu iaste tot proaspăt supt soare; carele va grăi şi va zice: „Vezi, aceasta nou iaste!", acum s-au făcut întru vêcii carii s-au făcut de înaintea noastră.

11. Nu iaste pomenire la cei dentîi şi-ncă la cêle de apoi făcîndu-se; nu iaste[6] pomenire[7] cu cêlea ce să vor face la cea de apoi.

12. Eu, Adunătoriul, am fost împărat preste Israil, în Ierusalim.

13. Şi am dat inima mea a cerceta şi a socoti cu înţelepciunea pentru toate cîte s-au făcut supt cer, căci migăială rea au dat Dumnedzău fiilor oamenilor[8], ca să migăiască întru el.

14. [9]Văzuiu toate faptele *[520/1]* cêle făcute supt soare, şi iată: toate — dăşertare şi voie de duh.

15. Cel răşchirat nu să poate podobi şi lipsa nu să va putea să să numere.

16. Grăit-am eu întru inima mea a dzice: „Iată, eu mă măriiu şi adaoşi înţelepciune preste toţi carii fură înaintea mea în Ierusalim, şi inima mea văzú multe, înţelepciunea şi mintea.

17. Şi dediu inima mea a şti înţelepciunea şi mintea, pildele şi ştiinţa; cunoscuiu eu că încă şi aceasta iaste voie a duhului,

18. Căci întru mulţimea învăţăturei — mulţime de minte, şi cela ce adaoge înţelêgerea[10] adaoge durêre."

Ms. 4389, p. 614-615

muiêrea cea înţeleaptă iaste fericită şi aceasta va lăuda frica Domnului.

31. Daţi ei den roada buzelor ei şi să fie lăudat în porţi bărbatul ei.

Cartea împăratului Solomón, carea se chiiamă Ecclisias, adecă Bisericescul, iară ovreiêşte Cohelet[1]

Capul dentîi

1. [2]Graiurile Adunătoriului, feciorul lui David, împăratul lui Israil, în Ierusalim.[2]

2. Dăşărtăciunea dăşărtăciunilor, au zis Adunătoriul, dăşărtăciunea dăşărtăciunilor şi toată dăşărtăciunea!

3. Ce prisoseală are omul întru toată osteneala lui carea ostenêşte supt soare?[3]

4. Neamul trêce şi neamul vine, iar pămîntul stă în vêci!

5. Răsare soarele şi apune, şi se trage la locul său; [6.] Acesta răsare şi mêrge spre amiiazăzi, şi încunjură spre miiazănoapte,

6. Şi ocolêşte împrejur, şi mêrge duhul şi împrejurul lui se întoarce duhul.

7. Toate rîurile merg în mare şi marea nu se satură, ce den ce loc ies rîurile, iarăşi acoló se întorc de merg.

8. Toate cuvintele cêle cu nevoie[4] nu le va putea omul să le tîlcuiască; ochiul nu se va sătura de vedêre, nici urêchiia nu se va umplea, căci au auzit.

9. Ce iaste ce au fost? Al aceluia ce va să fie iaste. Ce iaste ce se-au făcut? Al aceluia ce iaste făcut.

10. Nimic nu iaste supt soare nou, care să se grăiască şi să se *[615/2]* zică: „Acest lucru iaste nou!", căci că au fost încă den veacurile cêle de demult, care au fost mai înaintea noastră.[5]

11. Nu iaste pomenirea celor ce au fost mai dentîi, nici cestor ce sînt după aceea nu le va fi pomenire de la ceia ce vor fi în urma lor.

12. Eu, Adunătoriul, am fost împărat lui Israil în Ierusalim.

13. Dat-am inima mea să cercetêze şi să socotească întru înţelepciune de toate cîte sînt supt ceriu, că au dat Dumnezeu purtare de grijă hicleană fiilor omeneşti, să se grijască de dînsa.

14. Văzut-am toate făpturile care sînt făcute supt ceriu, şi iată: toate sînt dăşărtăciune şi voire a duhului.[6]

15. Ce iaste întort nu se poate împodobi şi ce iaste lipsit nu se poate număra.

16. Grăiiu eu în inima mea: „Iată, eu m-am mărit a grăi şi m-am adaos înţelepciunii mai vîrtos decît toţi cei ce au fost mai nainte decît mine în Ierusalim. [17.] Şi inima mea o am dat să ştie înţelepciunea şi înţelêgerea.

17. Şi au văzut inima mea multă înţelepciune şi înţelêgere, şi am preceput eu pilde şi meşteşuguri, că şi acêsta iaste *[616/1]* voire a duhului.

18. Că întru înţelepciunea cea multă iaste şi mulţime de pricêpere, şi cela ce se va adaoge spre înţelêgere va adaoge şi durêrea."

Versiunea modernă

femeia înţeleaptă e binecuvîntată şi aceasta să laude frica de Domnul.

31. Daţi-i ei din roadele buzelor ei şi lăudat să fie la porţile [cetăţii] bărbatul ei!

Sfîrşitul *Pildelor* lui Solomon

Ecclesiastul

Capitolul 1

1. Cuvintele Ecclesiastului, fiul lui David, regele Israelului, în Ierusalim.

2. Deşertăciunea deşertăciunilor, zice Ecclesiastul, deşertăciunea deşertăciunilor, toate sînt deşertăciuni!

3. Care este cîştigul omului din toată truda lui cu care se trudeşte sub soare?

4. Un neam trece şi altul vine, dar pămîntul rămîne totdeauna!

5. Soarele răsare, soarele apune şi se duce către locul lui ca să răsară acolo, merge spre miazăzi şi înconjoară miazănoapte.

6. Făcînd roate-roate, vîntul trece prin cercurile sale.

7. Toate pîraiele curg în mare, dar marea nu se umple, căci ele se întorc din nou la locul din care au plecat.

8. Toate cuvintele încurcate omul nu le va putea grăi, ochiul nu se va sătura a vedea, nici urechea a auzi.

9. Ceea ce a mai fost, aceea va mai fi, şi ceea ce s-a întîmplat se va mai petrece,

10. Căci nu este nimic nou sub soare. Nici nu se va spune: „Iată ceva nou!"; aceasta a fost în vremurile străvechi, de dinaintea noastră.

11. Nu este pomenire despre cei ce au fost înainte, şi tot aşa despre cei ce vor veni pe urmă; nici o pomenire nu va fi la urmaşii lor.

12. Eu, Ecclesiastul, am fost regele lui Israel în Ierusalim.

13. Şi m-am străduit în inima mea să cercetez şi să iau aminte cu înţelepciune la tot ceea ce se petrece sub cer, că îndeletnicire grea a dat Dumnezeu fiilor oamenilor, ca să se nevoiască întru ea.

14. Am privit la toate lucrările care se fac sub soare, şi iată: totul este deşertăciune şi vînare de vînt.

15. Ceea ce este strîmb nu se va putea îndrepta şi ceea ce lipseşte nu se va putea număra.

16. Grăit-am în inima mea: „Iată, m-am mărit şi am întrecut în înţelepciune pe toţi cei care au fost înaintea mea în Ierusalim, căci inima mea a cunoscut multă înţelepciune şi ştiinţă.

17. Şi mi-am silit inima ca să pătrund înţelepciunea şi ştiinţa, pildele şi cunoaşterea, dar am înţeles că şi aceasta este vînare de vînt,

18. Că unde este multă înţelepciune este şi multă cunoaştere, şi cel ce îşi înmulţeşte ştiinţa îşi sporeşte durerea.

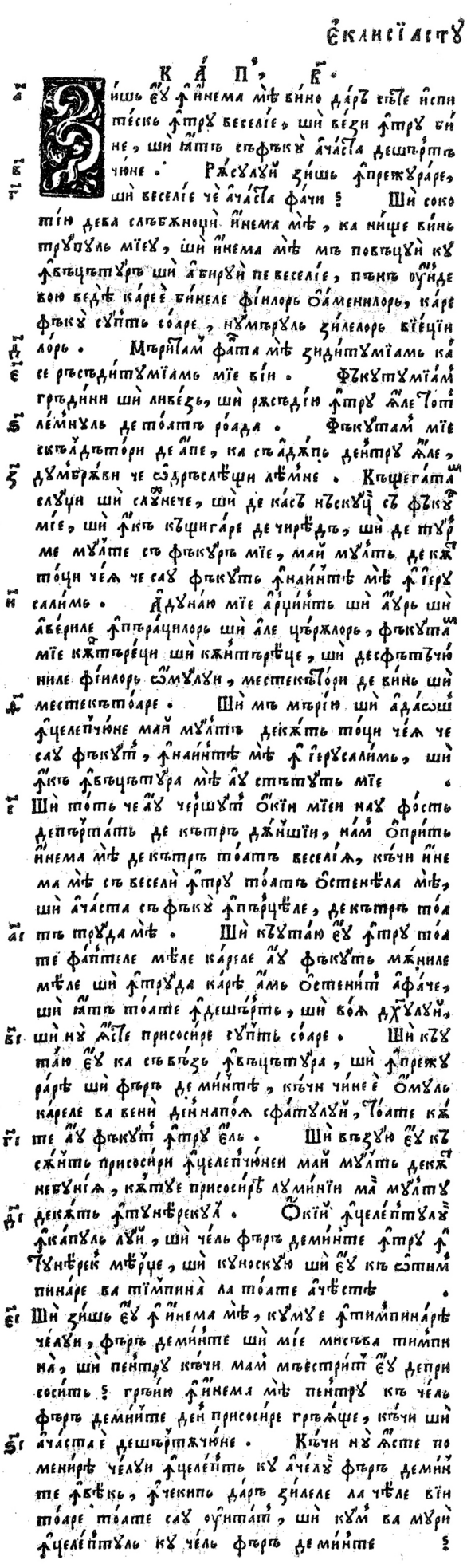

Biblia 1688, p. 447, col. 1

Cap 2

1. Ziş eu în inema mea: „Vino, dară, să te ispitesc întru veselie şi vezi întru bine!” Şi, iată, să făcu aceasta deşărtăciune.

2. Rîsului ziş „împrejurare” şi veseliei[1] „Ce aceasta faci?”

3. Şi socotiu de va slăbănogi inema mea ca nişte vin trupul mieu şi inema mea mă povăţui cu învăţătură şi a birui pe veselie, pînă unde voiu vedea care e binele fiilor oamenilor care făcu supt soare numărul zilelor vieţii lor.

4. Mărit-am fapta mea: ziditu-mi-am case, răsăditu-mi-am mie vii,

5. Făcutu-mi-am grădini şi livezi şi răsădiiu întru iale tot lemnul de toată roada;

6. Făcut-am mie scăldători de ape, ca să adăp dentru iale dumbrăvi ce odrăslêşti lêmne;

7. Cîştegat-am slugi şi slujnece şi de casă născuţi să făcură mie, şi încă cîştigare de cireadă şi de turme multe să făcură mie, mai mult decît toţi ceia ce s-au făcut înaintea mea în Ierusalím.

8. Adunaiu mie argint şi aur şi averile împăraţilor şi ale ţărîlor, făcut-am mie cîntăreţi şi cîntârêţe şi desfătăciunile fiilor omului, mestecători de vin şi mestecătoare.

9. Şi mă măriiu şi adaoş înţelepciune mai multă decît toţi ceia ce s-au făcut înaintea mea în Ierusalím şi încă învăţătura mea au stătut mie.

10. Şi tot ce au cerşut ochii miei n-au fost depărtat de cătră dînşii, n-am oprit inema mea de cătră toată veseliia, căci inema mea să veseli întru toată osteneala mea şi aceasta să făcu împărţêle de cătră toată truda mea.

11. Şi căutaiu eu întru toate faptele mêle carele au făcut mînile mêle şi în truda carea am ostenit a face şi iată, toate în deşărt şi voia duhului şi nu iaste prisosire supt soare.

12. Şi căutaiu eu ca să văz învăţătura şi împrejurarea şi fără-de-mintea; căci cine e omul carele va veni denapoia sfatului, toate cîte au făcut întru el?

13. Şi văzuiu eu că sînt prisosiri înţelepciunei mai mult decît nebuniia cîtu e prisosirea luminii mai multu decît întunêrecul.

14. Ochii înţeleptului — în capul lui şi cel fără de minte întru întunêrec mêrge. Şi cunoscuiu şi eu că o timpinare va timpina la toate acêstea.

15. Şi ziş eu în inema mea: „Cumu e întimpinarea celui fără de minte şi mie mi să va timpina şi pentru căci m-am măiestrit eu de prisosit?” Grăiiu în inema mea pentru că cel fără de minte den prisosire grăiêşte, căci şi aceasta e deşărtăciune.

16. Căci nu iaste pomenirea celui înţelept cu a celui fără de minte, în veac, în ce chip dară zilele la cêle viitoare toate s-au uitat, şi cum va muri înţeleptului — cu cel fără de minte? /

Ms. 45, p. 520

Cap 2

1. Ziş eu întru inima mea: „Vino, dară, ispiti-te-voi întru veselie şi vezi întru bine!” Şi iată, să făcu aceasta întru dăşert.

2. Rîsului dziş „împregiurare” şi veseliei: „Ce aceasta faci?”

3. Şi socotii dă va slobonogi inima mea ca nişte vin trupul mieu şi inima mea povăţui⌊-mă⌋ cu învăţătură şi a birui cu veselie, pînă unde voi vedea carele-i binele fiilor oamenilor carele fac supt soare numărul dzilelor vieţii lor.

4. Mărit-am faptul mieu: ziditu-mi-am case, răsăditu-mi-am mie vii,

5. Făcutu-mi-am grădini şi levezi şi răsădii întru iale tot lemnul a roadei;

6. Făcutu-mi-am scăldători de ape, ca să adape dentru iale dumbravă ce odreslêşte lêmne;

7. Cîştigat-am slugi şi slujnice şi de casă născuţi făcură-să mie, şi-ncă cîştig de cereadă şi de turmă multă să făcu mie, mai multă decît toţi ceia ce s-au făcut înaintea mea în Ierusalim.

8. Adunai mie şi-ncă argint şi-ncă aur şi averi a împăraţilor şi a ţărilor, făcut-am mie cîntători şi cîntărêţe şi dăsfătăciuni a fiilor omului, turnători de vin şi turnătoare de vin.

9. Şi mă măriiu şi adaoş ⌊înţelepciune⌋ mai multă decît toţi ceia ce s-au făcut înaintea mea în Ierusalim şi-ncă învăţătura mea au stătut mie.

10. Şi tot ce au cerut ochii miei n-au fost dăpărtat de cătră înşii, n-am oprit inima mea de cătră toată veselia, căci inima mea să veseli întru toată osteneala mea şi aceasta să făcu împărţală de cătră toată truda mea.

11. Şi căutaiu eu întru toate faptele mêle carele au făcut mîinile mêle şi întru truda carea am ostenit a face şi, iată, *[520/2]* toate întru dăşert şi voia duhului şi nu iaste prisosire supt soare.

12. Şi căutaiu eu ca să văz învăţătura şi împregiurarea şi fără-mintea; căci carele-i omul carele va veni denapoia sfatului, toate cîte au făcut întru el?

13. Şi văzuiu eu că iaste prisosire la înţelepciune mai mult decît nebuniia cîtu-i prisosirea luminei mai mult decît întunêrecul.

14. A înţeleptului ochii lui — întru capul lui şi cel fără minte întru întunêrec mêrge. Şi cunoscuiu şi-ncă eu că o timpinare va tîmpina la toate acêstea.

15. Şi dziş eu întru inima mea: „Cum tîmpinarea celui fără minte şi-ncă mie îmi va tîmpina[11]; şi pentru căci m-am măiestrit eu prisositul?” Grăii întru inima mea ⌊pentru căci cel fără minte dentru prisosire grăiêşte⌋, căci şi-ncă aceasta-i dăşertăciune.

16. Căci nu iaste pomenirea celui înţelept cu a celui fără minte întru vac, în ce chip dară dzilele la cêle viitoare toate s-au uitat, şi cum va muri înţeleptul cu cel fără minte?

Ms. 4389, p. 616

Cap 2

1. Ziş eu în inima mea: „Vino, dară, să te ispitesc în veselie şi vezi întru bine!” Şi iată fu şi aceasta dăşărtăciune.[7]

2. Ziş rîsului „mutare” şi veseliei: „Ce faci aceasta?”

3. Şi socotiiu în inima mea să se lase carnea mea de vin, ca să se îndêmne inima mea cătră înţelepciune şi să opresc veseliia, pînă voiu vedea ce bine iaste feciorilor oamenilor de lucrul ce fac supt soare numărul zilelor vieţii lor.

4. Şi măriiu faptele[8] mêle, şi-mi zidiiu case, şi-mi sădiiu vii,

5. [4.] Şi făcuiu livezi şi grădini [5.] şi sădiiu într-însele de tot fêliul de pomi.

6. Şi-mi făcuiu fîntîni de apă, ca să ud dentr-însele odraslele pomilor;

7. Cîştigaiu slugi şi slujnice şi dobîndiiu copilaşi de casa mea, şi agoniseală de dobitoc şi de turme multă am avut, mai mult decît toţi cei ce au fost mai nainte decît mine în Ierusalim.[9]

8. Şi mi-am strîns aur şi argint şi avuţii împărăteşti şi ale ţărilor; şi mi-am făcut cîntăreţi şi cîntărêţe şi dăsfătăciunea feciorilor omeneşti, păharnici şi păhărnicêse.

9. Şi mă măriiu şi mă adaoş spre înţelepciune mai vîrtos decît toţi cei ce au fost mai nainte de mine în Ierusalim şi înţelepciunea mea[10] se-au aşăzat la mine.

10. Şi tot ce au cerşut ochii miei n-am dat în laturi de la dînşii şi inima mea nu o am apărat nici de o veselie, căci se-au veselit inima mea întru toată osteneala mea şi aceasta au fost partea mea den toate ostenînţele mêle.

11. Şi căutaiu eu spre toate făpturile care au făcut mîinile mêle şi spre ostenînţele întru care m-am nevoit să le fac şi, iată, fúră toate dăşărtăciune şi voire a duhului şi nu iaste nici o prisoseală supt cer.[11]

12. Şi luaiu eu aminte să văz înţelepciunea şi hicleşugul şi nebuniia; şi cine iaste omul cela ce au umblat după sfat şi au făcut toate într-însul?

13. Şi văzuiu că mai mult spor iaste înţelepciunii decît nebuniei şi mai multă[12] prisoseală luminei decît întunêrecului.

14. Ochii celui înţelept sînt în capul lui, iar cel nebun umblă întru întunêrec; şi ziş eu în inima mea că acestora tuturor *[616/2]* tot o întîmplare li se va întîmpla.

15. Şi ziş în inima mea că întîmplarea celui fără de minte şi mie va să se întîmple, dară eu pentru căci m-am dat mai mult întru înţelepciune? Atunci iarăşi mai mult ziş în inima mea: „Dară cel fără de minte pentru căci grăiêşte den prisoseală, că şi aceasta iaste dăşărtăciune?”

16. Că nu iaste pomenirea celui înţelept cu a celui nebun tot într-un chip, în vêci şi în vremile cêle ce vor veni, toate vor să fie uitate; şi într-un chip moare cel înţelept[13], ca şi cel neînţelept.

Versiunea modernă

Capitolul al 2-lea

1. Zis-am în inima mea: „Vino să te ispitesc cu veselia şi vezi binele!” Şi iată că şi aceasta este deşertăciune.

2. Nebunie numit-am rîsul, iar veselia am văzut-o fără de folos.

3. Am cugetat în inima mea să desfătez trupul meu cu vin şi inima mea m-a povăţuit întru înţelepciune, ca să văd ceea ce este bun pentru fiii oamenilor să facă sub cer în vremea vieţii lor.

4. Am făcut lucrări mari: mi-am zidit case, mi-am sădit vii,

5. Mi-am făcut grădini şi am sădit în ele tot felul de pomi roditori;

6. Mi-am făcut iazuri ca să ud din ele dumbrava de copaci înmuguriţi;

7. Am cumpărat slugi şi slujinice şi am avut robi, asemenea şi cirezi şi turme multe, mai mult decît toţi cei care au fost înaintea mea în Ierusalim.

8. Am strîns argint şi aur şi bogăţiile regilor şi ale ţărilor; am adus cîntăreţi şi cîntăreţe şi desfătările fiilor oamenilor mi-am agonisit, paharnici şi paharnice.

9. Şi m-am mărit şi am întrecut pe toţi cei ce au trăit înaintea mea în Ierusalim şi înţelepciunea a rămas cu mine.

10. Şi tot ceea ce doreau ochii mei nu am dat la o parte şi n-am oprit inima mea de la nici o desfătare, căci inima mea s-a bucurat de toată osteneala mea, şi aceasta mi-a fost partea din toată nevoinţa mea.

11. Apoi m-am uitat cu luare aminte la toate lucrurile pe care le-au făcut mîinile mele şi la truda cu care m-am trudit ca să le săvîrşesc şi iată, totul este deşertăciune şi vînare de vînt şi fără nici un folos sub soare.

12. Şi mi-am întors privirea să văd înţelepciunea, rătăcirea şi nebunia; căci cine este omul care ar urma sfatul, oricîte ar fi făcut acesta?

13. Atunci am văzut că înţelepciunea covîrşeşte nebunia tot aşa precum lumina covîrşeşte întunericul.

14. Înţeleptul are ochii în cap, iar nebunul merge întru întuneric. Dar am cunoscut şi eu că aceleaşi întîmplări îi vor întîmpina pe toţi.

15. Şi am zis în inima mea: „Pentru ce m-am străduit mai mult dacă ceea ce se întîmplă cu cel nebun mi se întîmplă şi mie?” Şi am zis în inima mea că cel nebun din prisos grăieşte şi aceasta este deşertăciune.

16. Căci pomenirea celui înţelept, ca şi a celui nebun, nu este veşnică, fiindcă în zilele ce vor veni amîndoi vor fi uitaţi; iar înţeleptul moare ca şi nebunul.

Biblia 1688, p. 447, col. 2

17. Şi am urît viaţa, căci vicleană iaste asupra mea fapta cea făcută supt soare, căci toate-s deşărtare şi voie de duh.

18. Şi uriiu eu toată lumea şi truda mea carea am trudit supt soare, căci las pre ea omului care s-au făcut după mine.

19. Şi cine ştie de va fi înţelept au fără de minte? Şi, de stăpînêşte întru toată osteneala mea carele am ostenit şi am măiestrit supt soare, şi aceasta e deşărtare.

20 Şi m-am întors eu ca să aşăz inemii mêle în toată truda care am trudit supt soare,

21. Căci iaste omul de e truda lui întru înţelepciune şi întru minte şi întru vitejie şi omul la carele n-au ostenit da-va lui partea lui. Şi încă aceasta e în deşărt şi răutate mare.

22. Căci să face la om, în toată truda lui şi în voia inemii lui, în ce chip el ostenêşte supt soare?

23. Căci toate zilele lui — ale durerilor şi a mînii migăiêle la el şi încă noaptea nu doarme inema lui şi aceasta deşărtare iaste.

24. Nu iaste bine la om fără de numai ce va mînca şi ce va bea şi va arăta sufletului lui bine întru osteneala lui. Şi încă aceasta am văzut eu că de la mîna lui Dumnezeu iaste.

25. Căci cine va mînca? Şi cine va bea, afară den el?

26. Căci la omul cel bun înaintea fêţii lui dat-au înţelepciunea şi mintea şi veseliia, şi celui ce greşaşte dat-au migăială ca să meargă şi să adune, ca să dea celui bun înaintea fêţii lui Dumnezău. Căci şi aceasta e deşărtare şi voia duhului.

Cap 3

1. La toate e vrêmea şi vrêmea e la tot lucrul supt soare.

2. Vrême — a naşte şi vrême — a muri, vrême — a răsădi şi vrême — a zmulge pre cel răsădit.

3. Vrême e a omorî şi vrême e a vindeca, vrême e a surpa şi vrême e a zidi.

4. Vrême e a plînge şi vrême a rîde, vrême e a să tîngui şi vrême e a juca.

5. Vrême e a zvîrli pietri şi vrême e a strînge pietri, vrêmea e a cuprinde şi vrêmea e a să depărta de cuprindere.

6. Vrêmea e a căuta şi vrêmea e a pîerde, vrêmea e a păzi şi vrêmea e a scoate.

7. Vrêmea e a rumpe şi vrêmea e a coase, vrêmea e a tăcea şi vrême e a grăi.

8. Vrêmea e a iubi şi vrêmea e a urî, vrêmea e a războiului şi vrêmea e a păcii.

9. Ce iaste prisosirea celui ce face întru carele el trudêşte?

10. Văzuiu împreună toată migăiala care o au dat Dumnezău fiilor oamenilor ca să migăiască întru ea.

11. Toate carele au făcut — bune fieşcarele la vrêmea lui; şi încă tot vacul au dat în inima lor, pentru ca să nu afle omul făptura care au făcut Dumnezău, de-nceput şi pînă în săvîrşit.

12. Cunoscuiu că nu iaste bine întru ei, fără numai a să veseli //

Ms. 45, p. 520-521

17. Şi am urît viaţa, căci vicleană iaste asupra mea faptul cel făcut supt soare, căci toate-s în dăşert şi voia duhului.

18. Şi urîi eu pre toată ⌊lumea şi pre⌋ osteneala mea carea eu am ostenit supt soare, căci las pre ea omului ce s-au făcut cu mine.

19. Şi cine au văzut de va fi înţelept au fără minte? Şi să stăpînêşte[12] întru toată osteneala carea am[13] ostenit şi am măiestrit supt soare, şi-ncă aceasta-i întru dăşert.

20. Şi m-am întors eu ca să aşez inimii mêle întru toată truda carea am trudit supt soare,

21. Căci iaste omul căci truda lui — întru înţelepciune şi întru minte şi întru vitejie, şi omul la carele n-au ostenit da-va lui partea lui; şi-ncă aceasta-i întru dăşert şi viclenie mare.

22. Căci să face întru om întru toată truda lui şi întru voia inemei lui, în ce chip el ostenêşte supt soare?

23. Căci toate dzilele lui — ale durerilor şi a mîniei migăială la el, şi-ncă în noapte nu doarme inima lui; şi-ncă aceasta întru dăşert iaste.

24. Nu iaste bine omului fără numai ce va mînca şi ce va bea şi va arăta sufletului său bine întru osteneala lui. Şi-ncă aceasta am văzut eu că de la mîna lui Dumnedzău iaste.

25. Căci cine va mînca şi cine va bea afară de el?

26. Căci la omul cel bun înaintea fêţii lui dat-au înţelepciunea şi mintea şi ve- *[521/1]* seliia, şi celui ce greşaşte dat-au migăială ca să margă şi să adune, ca să dea celui bun înaintea fêţei lui Dumnedzău. Căci şi-ncă şi aceasta-i întru dăşert şi voia duhului.

Ms. 4389, p. 616-617

17. Şi urîiu viiaţa, căci înşălătoare iaste mie făptura carea iaste făcută supt soare, şi toate — dăşărtăciune şi voire a duhului.[14]

18. Şi eu urîiu toate ale lumii şi osteninţa mea întru carea m-am ostenit eu supt soare, căci că le las omului celui ce va să fie în urma mea.

19. Şi pre acela cine ştie: fi-va înţelept au fi-va fără de minte? Şi stăpîni-va toate osteninţele mêle cîte m-am ostenit eu! Şi socotiiu cêle de supt soare şi, iată, sînt dăşărtăciune!

20. Şi mă întorş eu să mă lêpăd în inima mea de toată osteneala carea m-am ostenit supt soare,

21. Pentru că iaste om căruia iaste osteninţa lui întru înţelepciune şi în înţelêgere şi în bărbăţie, şi iaste om carele nu se-au ostenit pentru sine şi au dat lui partea lui[15]. Deci şi aceasta iaste dăşărtăciune şi înşălăciune mare!

22. Căci că iaste omul întru toată osteninţa lui şi în voia inimii sale, care se ostenêşte supt soare?

23. Şi în toate zilele lui îi iaste durêre şi urgii şi griji, că inima lui nu doarme noaptea; dară şi aceasta au nu iaste dăşărtăciune?

24. Dară nu iaste omului mai bine să mănînce şi să bea şi să arate sufletului său cêle bune den osteninţele sale? Că eu văzuiu că şi aceasta iaste den mîna lui Dumnezeu.

25. Că cine mănîncă şi bea denafară de darea lui?

26. Că omului celui bun îi va da Dumnezeu înţelepciune înaintea fêţei sale şi înţelêgere şi veselie, iar celui păcătos i-au dat să meargă şi să adune grijă, ca să dea celui bun înaintea fêţei lui Dumnezeu. Că şi aceasta iaste dăşărtăciune şi voire a duhului!

Versiunea modernă

17. Şi am urît viaţa, căci rele sînt cele ce se fac sub soare asupra mea; şi totul este deşertăciune şi vînare de vînt.

18. Şi am urît toată munca pe care am muncit-o sub soare, fiindcă o las omului care va veni după mine.

19. Şi cine ştie dacă el va fi înţelept sau nebun! Şi el va stăpîni peste tot lucrul cu care m-am trudit şi m-am chibzuit sub soare! Şi aceasta este deşertăciune!

20. Şi am renunţat în inima mea la toată osteneala cu care m-am ostenit sub soare,

21. Căci un om care se osteneşte cu înţelepciune şi cu ştiinţă şi cu bărbăţie va da partea sa celui care nu s-a ostenit. Şi aceasta este deşertăciune şi un rău mare.

22. Ce are omul din toată osteneala lui şi din grija inimii lui cu care s-a trudit sub soare?

23. Toate zilele lui nu sînt decît suferinţă şi îndeletnicirea lui nu-i decît mînia; nici noaptea n-are odihnă inima lui. Şi aceasta este deşertăciune!

24. Nimic nu este mai bun pentru om decît să mănînce şi să bea şi să-şi desfăteze sufletul cu munca sa. Şi am văzut că aceasta este din mîna lui Dumnezeu.

25. Cine poate oare să mănînce şi să bea fără el?

26. Omului care este bun înaintea feţei lui i-a dat înţelepciune, ştiinţă şi bucurie, iar păcătosului i-a dat grija de a umbla şi de a aduna pentru a da celui ce este bun în faţa lui Dumnezeu. Şi aceasta este deşertăciune şi vînare de vînt.

Cap 3

1. La toate-i vrêmea şi vrêmea-i la tot lucrul supt soare:

2. Vrêmea-i a naşte şi vrêmea-i a muri, vrêmea-i a răsădi şi vrêmea-i a zmulge cel răsădit.

3. Vrêmea-i a omorî şi vrêmea-i a vindeca, vrêmea-i a răsîpi şi vrêmea-i a zidi.

4. Vrêmea-i a plînge şi vrêmea-i a rîde, vrêmea-i a să văieta şi vrêmea-i a juca.

5. Vrêmea-i a zvîrli pietri şi vrêmea-i a strînge pietri, vrêmea-i a coprinde şi vrêmea-i a să dăpărta de cătră împregiurare.

6. Vrêmea-i a cerca şi vrêmea-i a piêrde, vrêmea-i a păzi şi vrêmea-i a scoate.

7. Vrêmea-i a rumpe şi vrêmea-i a coase, vrêmea-i a tăcea şi vrêmea-i a grăi.

8. Vrêmea-i a iubi şi vrêmea-i a urî, vrêmea războiului şi vrêmea păcii.

9. Ce iaste prisosire acelui ce face întru carele el trudêşte?

10. Văzuiu împreună ⌊toată[14]⌋ migăială carele au dat Dumnedzău fiilor oamenilor ca să migăiască întru el.

11. Toate carele au făcut — bune întru vrêmea lui; şi-ncă tot vacul au dat întru inima lor, pentru ca să nu afle omul faptul carele au făcut Dumnedzău, de-nceput şi pînă la săvîrşit.

12. Cunoscuiu[15] căci nu iaste bun întru[16] înşii, fără numai a să veseli

Cap 3

1. Toate-s cu vrême şi tot lucrul carele iaste supt ceriu are vrême.[16]

2. Vrême a-l naşte şi vrême a muri, *[617/1]* vrême a răsădi şi vrême a zmulge ce se-au sădit.

3. Vrême de-a ucide şi vrême de-a tămădui, vrême de-a surpa şi vrême de-a zidi.

4. Vrême de-a plînge şi vrême de-a rîde, vrême de-a făli şi vrême de-a dănţui.

5. Vrême de-a răsipi pietrile şi vrême de le aduna, vrême a cîştigului şi vrême a răbda lipsă.[17]

6. Vrême de-a cerca şi vrême de-a piêrde, vrême de-a păzi şi vrême de-a scoate.

7. Vrême de-a sparge şi vrême de-a coase, vrême de-a tăcea şi vrême de-a grăi.

8. Vrême de-a îndrăgi şi vrême de-a urî, vrême de războiu şi vrême de pace.

9. Dară ce are omul mai mult den osteninţa sa?

10. Văzuiu toată grija carea o au dat Dumnezeu feciorilor oamenilor ca să se nevoiască într-însa.

11. Toate cîte au făcut sînt bune la vrêmea lor; că toate ale vêcilor le-au dat în inima lor, ca să nu afle omul făpturile cêle ce le-au făcut Dumnezeu, de-nceput pînă în sfirşit.

12. Şi pricepuiu că alt nimic nu iaste mai bun, fără numai a se veseli

Capitolul al 3-lea

1. Pentru toate este un timp şi o vreme pentru orice lucru de sub soare.

2. Vreme este să naşti şi vreme să mori, vreme să sădeşti şi vreme să smulgi ceea ce ai sădit.

3. Vreme este să omori şi vreme să vindeci, vreme să dărîmi şi vreme să zideşti.

4. Vreme este să plîngi şi vreme să rîzi, vreme să te tînguieşti şi vreme să joci.

5. Vreme este să arunci pietre şi vreme să strîngi pietre, vreme este să îmbrăţişezi şi vreme să te desprinzi din îmbrăţişare.

6. Vreme este să cauţi şi vreme să pierzi, vreme să păstrezi şi vreme să arunci.

7. Vreme este să rupi şi vreme să coşi, vreme să taci şi vreme să grăieşti.

8. Vreme este să iubeşti şi vreme să urăşti, vreme este pentru război, vreme pentru pace.

9. Care este folosul celui ce face în cele pe care le trudeşte?

10. Am văzut tot zbuciumul pe care l-a dat Dumnezeu fiilor oamenilor, ca să se frămînte întru el.

11. Toate pe care le-a făcut [sînt] frumoase fiecare la timpul său; şi tot veacul l-a pus în inima lor, ca să nu afle omul făptura pe care a făcut-o Dumnezeu, de la început şi pînă la sfîrşit.

12. Am cunoscut că nu este bine întru ei, în afară de a se veseli

Biblia 1688, p. 448, col. 1

şi a face bine în viaţa lui.

13. Şi tot omul care va mînca şi va bea şi va vedea bun în toată osteneala lui, aceasta dare lui Dumnezău iaste.

14. Cunoscuiu că toate cîte au făcut Dumnezău, acêstea vor fi în veac asupra lor; nu iaste a adaoge, de la iale nu iaste a lua; şi Dumnezău au făcut pentru ca să să teamă de faţa lui.

15. Cêea ce să face acum iaste şi cîte-s a să face acum s-au făcut; şi Dumnezău va cerca pre cela ce să gonêşte.

16. Şi încă am văzut supt soare locul judecăţii, şi acoló e cel necurat, şi locul direptului, acoló e cel bun-credincios.

17. Şi ziséiu eu în inima mea: „Împreună cu cel direpţ şi împreună cu cel necurat va judeca Dumnezău, căci vrême e la tot lucrul şi la toată fapta acoló."

18. Ziş eu în inima mea pentru graiurile fiilor omului, căci va osebi pre ei Dumnezeu şi ca să arate că ei dobitoace sînt.

19. Şi la ei, ca întimpinarea fiilor omului şi întimpinarea dobitocului, o timpinare la ei; în ce chip iaste moartea acestuia, aşa şi moartea acestuia, şi un duh la toate. Şi ce au prisosit omul decît dobitocul? Nemică, căci toate-s deşarte!

20. Toate merg la un loc, toate s-au făcut den ţărînă şi toate se vor întoarce la ţărînă.

21. Şi cine au văzut duhul fiilor omului, de să suie în sus? Şi duhul dobitocului, de să pogoară el jos la pămînt?

22. Şi văzuiu că nu iaste bine, fără de numai cêea ce se va veseli omul întru faptele lui, căci acêea e partea lui; căci cine îl va aduce pre el că să vază întru care va fi după el?

Cap 4

1. Şi mă întorş eu şi văzuiu toate năpăştile cêlea ce să fac supt soare. Şi iată lacrăma celor ce să năpăstuiesc, şi nu iaste lor cel ce mîngîie; şi de la mîna celor ce năpăstuiesc pre dînşii — putêre, şi nu iaste lor mîngîitoriu.

2. Şi am fericit eu pre toţi ceia ce au murit, pre cei ce au murit, mai bine decît pre cei vii, căci ei sînt vii pînă acum.

3. Şi mai bun decît amîndoi aceştia carele încă nu s-au născut, carele nu ştie toată facerea cea rea care iaste făcută supt soare.

4. Şi văzuiu eu toată osteneala şi împreună toată vitejiia facerii, că e aceasta rîvnirea omului de la priêtenul lui; şi încă aceasta e deşărtare şi voia duhului.

5. Cel fără de minte îmbrăţăşă mînile lui şi mîncă cărnurile lui.

6. Mai bine iaste o împlêre de mînă de odihnă decît umplêre de 2 mîni de trudă şi de voia duhului.

7. Şi mă întorşu eu şi văzuiu deşertăciune supt soare.

8. Iaste unul, şi nu iaste al doilea, şi încă fecior şi frate nu iaste lui. Şi nu iaste săvîrşit la toată truda lui, şi încă ochiul lui nu să satură de avuţie. „Şi cui eu trudesc şi lipsescu su- /

Ms. 45, p. 521

şi a face bunătate întru viaţa lui.

13. Şi-ncă tot omul carele va mînca şi va bea şi va vedea bun întru toată osteneala lui, aceasta dare a lui Dumnedzău iaste.

14. Cunoscuiu că toate cîte au făcut Dumnedzău, acêstea vor fi întru vac; asupra lor nu iaste a adaoge şi de la iale nu iaste a lua, şi Dumnedzău au făcut pentru ca să să teamă de cătră faţa lui.

15. Cêea ce să face acum[17] iaste şi cîte-s a să face acum s-au făcut; şi Dumnedzău va cerca pre cela ce gonêşte.

16. Şi încă am văzut supt soare locul judecăţii, şi[18] acolo-i cel necurat; şi locul dreptului, şi[19] acolo-i necuratul[20].

17. ⌊Şi⌋ dziş eu întru inima mea: „Împreună cu cel drept şi împreună cu cel necurat va judeca Dumnedzău, căci vrêmea-i la tot lucrul şi la tot faptul acoló."

18. Ziş eu întru inima mea, pentru graiul fiilor omului, căci va usăbi pre ei Dumnedzău şi ca să arăt că ei dobitoace sînt.

19. Şi-ncă la ei, ⌊ca⌋ întîmpi- *[521/2]* narea fiilor omului, şi întîmpinarea dobitocului, întîmpinare una la ei; în ce chip iaste moartea acestuia, aşa-i ⌊şi⌋ moartea acestuia, şi duhul — unul la toate. Şi ce au prisosit omul decît dobitocul? Nimic, căci toate-s dăşertare.

20. Toate merg la un loc, toate s-au făcut de ţărnă şi toate să vor întoarce la ţărnă.

21. Şi cine au văzut duhul fiilor omului, de să suie la sus, şi duhul dobitocului, de să pogoară el jos, la pămînt?[21]

22. Şi vădzuiu căci nu iaste bine, fără numai carele să va veseli omul întru faptele lui, căci acêea-i partea lui; căci cine-l va aduce pre el ca să vază întru care va fi după el?

Cap 4

1. Şi mă întorşu eu şi văzuiu toate năpăştile cêlea ci să fac supt soare. Şi iată lacrăma acelor ci să năpăstuiesc, şi nu iaste lor cel ce să-i mîngîie; şi de la mîna celor ce năpăstuiesc — vîrtute, şi nu iaste lor mîngîitor.

2. Şi am făcut[22] eu pre toţi ceia ce au murit, pre cei ce acum au murit, mai buni[23] decît pre cei vii, cîţi ei sînt vii pînă acum.

3. Şi mai bun decît amîndoi aceştia carele încă nu s-au făcut, carele nu ştie tot faptul cel rău carele iaste făcut supt soare.

4. Şi văzuiu eu toată osteneala şi împreună toată vitejiia faptului, că-i aceasta rîvnirea omului de la tovarăşul lui; şi-ncă aceasta-i întru dăşert şi voia duhului.

5. Cel fără minte îmbrăţăşa mîinele lui şi mîncă pielíţele lui.

6. Mai bună iaste o împlêre de mînă[24] de odihnă decît doao împleri de mîni[25] de trudă[26].

7. Şi mă întorşu eu şi văzuiu dăşertăciune supt soare.

8. Iaste unul, şi nu iaste al doilea, şi-ncă ficior şi-ncă frate nu iaste la el. Şi nu iaste dodeială la toată truda lui, şi-ncă ochiul lui nu să satură de avuţie. „Şi cui eu trudesc şi lipsesc sufletul

Ms. 4389, p. 617

şi a face bine în viiaţa sa.

13. Că tot omul cela ce mănîncă şi bea şi vêde bunătate den ostenînţa sa, aceasta iaste lucrarea lui Dumnezeu.[18]

14. Înţeleş că toate cîte au făcut Dumnezeu, acêlea vor fi în veac; şi spre acêlea nu mai iaste adaogere, şi dentr-însele nu iaste a lua; şi au făcut Dumnezeu ca să se teamă de numele lui.

15. Ce se-au făcut, acêea iaste, şi cêle ce sînt să fie vor fi; şi Dumnezeu va cerca cêle ce umblă.

16. Şi încă văzuiu supt soare că în locul judecăţii era cel necurat şi în locul direptăţii — cel nedirept.

17. Şi ziş în inima mea: „Celor direpţi şi celor necuraţi le va judeca Dumnezeu; şi atunci va fi vrêmea a tot lucrul la sfîrşitul a toată făptura."

18. Ziş în inima mea că pentru cuvintele feciorilor oamenilor îi va judeca Dumnezeu şi ca să-i arate că sînt într-un chip cu dobitoacele.

19. Că şi lor se întîmplă ca şi feciorilor oamenilor întîmplarea, şi cum iaste moartea aceluia, aşa iaste şi moartea acestuia; şi într-un chip iaste duh în toate. Şi ce are omul mai mult decît dobitocul? Nimic, că toate sînt supuse dăşărtăciunii.[19]

20. Şi toate merg într-un loc, toate au fost den ţărînă şi toate în ţărînă se întorc.

21. Şi cine ştie duhul feciorilor oamenilor, au suise-va în sus, şi duhul dobitoacelor, au pogorî-se-va jos în pămînt?

22. [21.] Şi văzuiu că nu iaste bine, [22.] fără numai să se veselească omul în făpturile sale, că aceasta iaste partea lui. Că mai apoi cine va să-l *[617/2]* mai aducă într-însele să vază ce va fi în urma lui?

Cap 4

1. Şi mă întorş eu şi văzuiu pre toţi ceia ce sînt năpăstuiţi supt soare şi lăcrămele celor năcăjiţi; şi nu iaste nimini să-i mîngîie, nici tărie de-a-i scoate den mîinile[20] celor ce-i năpăstuiesc.[21]

2. Şi lăudaiu mai mult pre cei morţi decît pre toţi cei vii, carii trăiesc pînă acuma.

3. Iar decît pre acêştia pre amîndoi mai bine am socotit să fie celor ce nu se-au născut, nici au văzut faptele înşălătoriului cêle de supt soare.

4. Şi iarăşi văzuiu eu toată ostenînţa şi toată bărbăţiia carea iaste făcută ca cum face omul pentru priêtenul său; ce şi într-aceasta iaste dăşărtăciune şi voire a duhului.

5. Cel nebun ş-au îmbrăţişat mîinile sale şi ş-au mîncat carnea sa.

6. Mai bună iaste umplêrea unii mîini cu odihnă decît umplêrea amînduror mîinilor cu osteneală şi voirea duhului.[22]

7. Şi mă întorş şi văzuiu dăşărtăciunea supt cer.

8. Iaste una, iar al doaoa nu mai iaste, nici are fecior, nici frate; nici osteneala ei n-are sfîrşit, nici ochiul ei nu se satură de bogăţie. „Şi eu cui mă ostenesc şi sufletul mieu

Versiunea modernă

şi a face bine în viaţa lui.

13. Şi cu adevărat tot omul care va mînca şi va bea şi va vedea binele în toată osteneala lui, acesta este dar de la Dumnezeu.

14. Am cunoscut că toate cîte le-a făcut Dumnezeu vor fi pentru veşnicie; la acestea nu este de adăugat, şi de la ele nu este de luat. Iar Dumnezeu a făcut [aşa] ca oamenii să se teamă de faţa lui.

15. Ceea ce acum se face, deja este, iar cele ce se fac deja s-au făcut; şi Dumnezeu îl va cerceta pe cel prigonit.

16. Şi am mai văzut sub soare loc de judecată, acolo este cel nelegiuit; şi în locul drepului, acolo este cel nelegiuit.

17. Şi am zis în inima mea: „Şi pe cel drept şi pe cel nelegiuit îi va judeca Dumnezeu, căci este vreme pentru tot lucrul şi pentru toată fapta acolo."

18. Şi am zis în inima mea, vorbind despre fiii omului, că îi va judeca pe ei Dumnezeu, ca să şi arate că sînt dobitoace.

19. Că şi lor, precum soarta fiilor omului, aşa şi soarta dobitocului, o soartă este pentru ei; precum este moartea acestuia, aşa şi moartea celuilalt şi un duh în toate. Şi cu ce este omul mai presus de dobitoc? Cu nimic, căci toate sînt deşertăciune.

20. Toate merg într-un singur loc, toate din ţărînă s-au făcut şi toate în ţărînă se vor întoarce.

21. Şi cine a văzut duhul fiilor omului dacă urcă? Şi duhul dobitocului, dacă se coboară spre pămînt?

22. Şi am văzut că nu este bine, decît în ceea ce se va veseli omul, în faptele lui, căci aceasta este partea sa. Pentru că cine îl va duce să vadă ceea va fi după el?

Capitolul al 4-lea

1. Şi m-am întors şi am văzut toate năpăstuirile ce se fac sub soare. Şi iată lacrima celor năpăstuiţi, şi nu este [nimeni] să-i mîngîie; iar în mîna celor ce îi năpăstuiesc este puterea, şi nu este cine să-i mîngîie.

2. Şi i-am fericit pe toţi cei morţi, pe cei care deja au murit, mai mult decît pe cei vii, cîţi trăiesc pînă acum.

3. Şi mai bine decît aceştia doi [este pentru] cel care încă nu s-a născut, care nu ştie făptuirea cea rea, înfăptuită sub soare.

4. Şi am văzut eu toată osteneala şi toată vitejia făptuirii, că aceasta este invidia omului faţă de aproapele lui; şi încă şi aceasta este deşărtăciune şi vînare de vînt.

5. Cel fără de minte îşi încrucişează braţele şi îşi mănîncă din cărnurile sale.

6. Mai bun este un pumn plin de odihnă decît doi pumni plini de trudă şi vînare de vînt.

7. Şi eu m-am întors şi am văzut deşertăciune sub soare.

8. Este [cîte] unul — şi al doilea nu este — şi nu are nici fiu, nici frate. Şi nu este sfîrşit la toată munca lui, iar ochiul lui nu se satură de bogăţie. „Şi pentru cine muncesc eu şi lipsesc sufletul

Еклесіастул.

флетул мїеу де бунътате? Ши ачаста е де
шъртаре, ши мигъиалъ ря ѧсте. Маи бунй ѳ
сжнт дои декжт унул, кърора ѧсте лѡр
платъ бунъ ꙟтру труда лѡр. Кѫчи де ва і
къдѣ унул, челалалт рѫдикъ пре пъръташул
луй, ши ваи ачестуи унуѧ кжнд ва кѫдѣ,
ши ну ва фи алдоилѣ ка съл рѫдиче пре джсул.
Ши ꙟкъ де вор дорми амжндои ши кълдуръ аі
ла еи, ши унул кум съ ва ꙟкълзи?
Ши мъкаръ де съ ва ꙟтъри чел унул, ши чеи ві
дои вор ста ꙟпотрива луй, ши фунѣ чѣ ꙟтре
итъ ну куржнд съ ва румпе. Маи бун ѧ гі
сте копилул съракъ ши ꙟцелепт декжт ꙟ
пъратул бътржн ши фъръ де минте, каре
ле нау маи коноскут а маи луа аминте ꙟкъ.
Кѫче ден каса легътурилор ешива а ꙟпъръци ді
кѫчи ши ꙟтру ꙟпъръцїѧ луй сау фъкут съ
рак. Възутам пре тоци чеи вїи чеи че еі
умблъ супт соаре, ку тжнърул чел алдои
ле кареле ва ста пентру ел. Ну ѧсте съ ѕі
вжршире латот народул, ла тоци кѫци сау фъ
кут ꙟнаинтѣ лѡр, ши ꙟкъ чеи маи де апои
ну съ вор весели ꙟтру ел, кѫчи ши ачаста е де
шъртаре, ши воѧ духулуи. Пъзѣще пи зі
чорул тъу ку кареле веи мѣрџе ла каса луи
дмнзъу ши апроапе а аузи декжт дарѣ чолор
фъръ де минте жжртва та, кѫчи нусжнт
щїинд ка съ факъ бине.

Кап. е.

Ну гръби асупра гурїи тале, ши инима а
та ну сжргуиаскъ ка съ скоацъ кувжнт
ꙟнаинтѣ луи дмнзъу, кѫче дмнзеу е
ꙟчерю сус, ши ту пре пъмжнт жос
спре ачаста фїецй кувинтеле тале пу
цине. Къ вине висул ꙟтру мулциме де до в
деиалъ, ши гласул челуи фъръ де минте ꙟтру
мулциме де кувинте. Ꙟчеиъ веи фъгъ г
дуи фъгъдуинца луи дмнзъу, ну зъбови асѡ
да пре ѧ кѫче ну ѧсте ла небунїе вое ту даръ
де те веи фъгъдуи дъ. Маи бине е а нуте д
фъгъдуи декжт фъгъдуиндуте съ ну дай.
Нуда гура та ка съ грешаскъ трупул тъу, ши е
съ нузичи ꙟнаинтѣ фецїи луи дмнзъу, къ не
щїинцъ ѧсте пентру ка съ нусе урџисаскъ дум
незъу пре гласул тъу, ши ва стрика фаптеле
мжнилор тале. Кѫче ꙟтру мулцимѣ висеу ѕ
рилор ши дешъртъчюнилор, ши а кувинтелор
мулте, ту де дмнзъу те тѣме. Съваи з
нъпастѣ съракулуи ши жафул жудекъцїи ши
ал дирептъцїи веи ведѣ ꙟцарѫ нуте мира де лу
кру, кѫчи чел ꙟналт асупра челуи ꙟналт съ
ва пъзи. Ши ꙟналци престе еи, ши присо и
сирѣ пъмжнтулуи престе тот ѧсте ꙟпърат,
царина фиинд лукратъ. Юбинд арџинтул ѳ
ну съ ва сътура де арџинт, ши чине ау юбит
ꙟтру мулцимѣ лор роаделе, ши ачеста е дешър
таре. Ꙟтру мулциме де бунътъци съ ꙟ і
мулцирѫ чеѧ че мънжнкъ пре ѧ, ши че е вите
жїѧ челуи, де лжнгъ ѧ? Кѫчи ꙟчепътуръ аве
дѣ

Biblia 1688, p. 448, col. 2

fletul mieu de bunătate?” Și aceasta e deșărtare, și migăială rea iaste.

9. Mai buni sînt doi decît unul, cărora iaste lor plată bună întru truda lor.

10. Căci, de va cădea unul, celalalt rădică pre părtașul lui; și vai acestui unuia, cînd va cădea și nu va fi al doilea ca să-l rădice pre dînsul.

11. Și încă, de vor dormi amîndoi, și căldură la ei; și unul cum să va încălzi?

12. Și măcară de să va întări cel unul, și cei doi vor sta împotriva lui; și funea cea întreită nu curînd să va rumpe.

13. Mai bun iaste copilul sărac și înțelept decît împăratul bătrîn și fără de minte, carele n-au mai conoscut a mai lua aminte încă;

14. Căce den casa legăturilor ieși-va a împărăți, căci și întru împărăția lui s-au făcut sărac.

15. Văzut-am pre toți cei vii, cei ce umblă supt soare, cu tînărul cel al doilea, carele va sta pentru el.

16. Nu iaste săvîrșire la tot norodul, la toți cîți s-au făcut înaintea lor; și încă cei mai de apoi nu să vor veseli întru el, căci și aceasta e deșărtare și voia duhului.

17. Păzêște piciorul tău cu carele vei mêrge la casa lui Dumnezău și aproape a auzi; decît darea celor[2] fără de minte — jîrtva ta, căci nu sînt știind ca să facă bine.

Cap 5

1. Nu grăbi asupra gurii tale și inima ta nu sîrguiască ca să scoață cuvînt înaintea lui Dumnezău, căce Dumnezeu e în ceriu, sus, și tu pre pămînt, jos; spre aceasta fie-ți cuvintele tale puține.

2. Că vine visul întru mulțime de dodeială și glasul celui fără de minte întru mulțime de cuvinte.

3. În ce chip vei făgădui făgăduința lui Dumnezău, nu zăbovi a o da pre ea, căce nu iaste la nebunie voie; tu dară, de te vei făgădui, dă!

4. Mai bine e a nu te făgădui decît, făgăduindu-te, să nu dai.

5. Nu da gura ta ca să greșască trupul tău și să nu zici înaintea fêții lui Dumnezău că: „Neștiință iaste”, pentru ca să nu se urgisască Dumnezău pre glasul tău și va strica faptele mînilor tale.

6. Căce întru mulțimea visurilor și deșărtăciunilor și a cuvintelor multe, tu de Dumnezău te tême.

7. Săvai năpastea săracului și jaful judecății și al direptății vei vedea în țară, nu te mira de lucru, căci cel înalt asupra celui înalt să va păzi,

8. Și înalți — preste ei. Și prisosirea pămîntului preste tot iaste împărat, țarina fiind lucrată.

9. Iubind argintul nu să va sătura de argint. Și cine au iubit întru mulțimea lor roadele? Și acesta e deșărtare.

10. Întru mulțime de bunătăți să înmulțiră ceia ce mănîncă pre ea. Și ce e vitejiia celui de lîngă ea? Căci începătură a ve- //

Ms. 45, p. 521-522

mieu de cătră bunătate?" Şi-ncă aceasta-i întru dăşert şi migăială rea iaste.

9. Mai buni sînt doi decît unul, cărora iaste lor plată bună întru truda lor.

10. Căci de va cădea unul, celalalt rădícă pre părtaşul lui; şi vai la cela unul, cînd va cădea şi nu va fi al doilea să-l rădice pre însul.

11. Şi-ncă dă vor dormi amîndoi, şi căldură la ei; şi unul cum să va încălzi?

12. Şi măcar de să va întări cel unul, şi cei doi vor sta *[522/1]* împotriva lui; şi funiia cea întreită au nu curînd să va rumpe.

13. Mai bunu-i copil mêser şi înţelept[27] decît împărat bătrîn şi fără minte, carele n-au mai cunoscut a mai lua aminte încă;[28]

14. Căci dentru casa legăturilor ieşi-va a împărăţi, căci şi-ncă[29] împărăţiia lui s-au făcut mêser.

15. Vădzut-am pre toţi viii, pre cei ce îmblă supt soare, cu tinerelul cel al doilea, carele va sta pentru el.

16. Nu iaste ispitire la tot nărodul, la toţi cîţi s-au făcut înaintea lui; şi-ncă cei mai de apoi nu să vor veseli întru el, căci şi-ncă aceasta-i dăşertare şi voia duhului.

17. Păzêşte piciorul tău cu carele vei mêrge la casa lui Dumnedzău şi aproape a audzi; decît darea celor fără de minte — jirtva ta, căci nu sînt ştiind ca să facă bine.

Ms. 4389, p. 617-618

îl lipsesc de bunătate?" Şi aceasta încă iaste grijă înşălătoare.

9. Mai bine iaste a fi doi decît unul sîngur, cărora le iaste plata cea bună în osteneala lor.

10. Că de va cădea unul dentr-înşii, iar altul va rădica pre părtaşul său; iară vai de[23] cel sîngur deaca va cădea, că altul nu va fi care să-l rădice.[24]

11. Şi de vor dormi doi, le va fi cald; iar unul sîngur cum se va încălzi?

12. Şi de se va întări unul, iar doi vor sta împotriva lui; şi funea cea împletită în trei viţe nu se va rumpe curînd.

13. Mai bun iaste copilul sărac şi înţelept decît împăratul bătrîn şi fără de minte, [14.] carele n-au priceput să cunoască;

14. Că va ieşi den casa celor ce sînt în legături împărat, cum şi dentru împărăţiia lui se va naşte sărac.

15. Şi văzuiu pre toţi ceia ce vieţuiesc şi umblă supt soare, cu cel tînăr al doilea, carele se va scula în locul lui.

16. Şi n-au avut grijă de dînsul tot nărodul carele au fost mai nainte de el; şi cela ce va fi după dînsul nu se va veseli de el, că şi aceasta iaste dăşărtăciune şi voirea duhului.[25]

17. Păzêşte piciorul tău cînd întră în casa lui Dumnezeu şi te apropie să auzi; că cu multe iaste mai bună ascultarea decît jărtvele celor nebuni, carii nu ştiu răotăţile cêle ce le fac. *[618/1]*

Versiunea modernă

meu de bunătate?" Şi aceasta este deşertăciune şi zbucium rău.

9. [Mai] buni sînt doi decît unul, căci mai bună le este plata pentru truda lor.

10. Căci dacă va cădea unul, celălalt îl ridică pe tovarăşul lui; dar vai de cel care este singur, cînd va cădea şi nu va fi altul să-l ridice pe el.

11. Şi, de asemenea, de vor dormi doi la un loc, vor avea căldura; dar unul cum se va încălzi?

12. Şi dacă se va întări cel singur, cei doi vor sta înaintea lui; şi funia întreită nu se va rupe degrabă.

13. [Mai] bun este un copil sărac şi înţelept decît un rege bătrîn şi fără de minte, care nu mai ştie să ia aminte;

14. Căci va ieşi din casa lanţurilor pentru a domni, chiar dacă în regatul său s-a născut sărac.

15. I-am văzut pe toţi cei vii, care umblă sub soare, cu tînărul cel de-al doilea, care va sta în locul lui.

16. Nu este sfîrşit pentru întreg poporul, pentru toţi cîţi s-au născut înaintea lor; şi încă şi cei de pe urmă nu se vor veseli întru el, căci şi aceasta este deşertăciune şi vînare de vînt.

17. Păzeşte-ţi pasul cu care vei merge la casa lui Dumnezeu şi [aşază-te] aproape ca să asculţi; jertfa ta să fie mai presus decît darul celor fără de minte, căci nu au ştiinţă a face rău.

Cap 5[30]

1. Nu sîrgui cu rostul tău şi inima ta nu grăbască ca să scoaţă cuvînt înaintea lui Dumnedzău, căci Dumnedzău — întru cer, sus, şi tu pre pămînt, ⌊jos⌋; spre aceasta fie ţie cuvintele tale puţine.

2. Căci vine visul întru mulţimea învăluiêlii şi glasul celui fără minte întru mulţime de cuvinte.

3. În ce chip vei făgădui făgăduinţă lui Dumnedzău, nu zăbăvi a o da pre ea, căci nu iaste întru fără-de-minte voie. Deci tu, dă te vei ruga, dă!

4. Mai bine-i a nu te făgădui decît[31], făgăduindu-te, să nu dai.[32]

5. Nu da gura ta ca să greşască trupul tău şi să nu dzici înaintea fêţei lui Dumnedzău că: „Neştiinţă iaste!", pentru ca să nu să urgisască Dumnedzău pre glasul tău şi va strica faptele mîinilor tale.

6. Căci întru mulţimea visurilor şi dăşertăciunilor şi a cuvintelor multe, tu de Dumnedzău te tême.

7. Măcar năpaste de mêser şi jaful judeţului şi dreptăţii vei vedea întru ţară, nu te mira pre lucrul, căci cel înalt asupra celui înalt va păzi-să,

8. Şi înalţi preste ei şi prisosirea pămîntului preste tot iaste împărat, ţarina fiind lucrată.

9. Iubind argintul nu să va sătura de argint. Şi cine au iubit întru mulţimea lor naşteri, şi-ncă aceasta-i de nimică.

10. Întru mulţimea bunătăţii să înmulţiră ceia ce mănîncă pre ea. Şi ce-i vitejie celui de lîngă ea? Căci începătură a vedea

Cap 5

1. Nu fii grabnic den gură, nici inima ta să nu se pripească a rădica cuvînt înaintea fêţei lui Dumnezeu, că Dumnezeu iaste sus, în ceriu, iar tu jos, pre pămînt; de aceasta să fie cuvintele tale puţine.[26]

2. Că visul vine în mulţimea ispitirii, iar glasul celui nebun în mulţimea cuvintelor.

3. Că deaca făgăduieşti făgăduială lui Dumnezeu, nu zăbovi de-a o da, că vrêrea nu iaste în nebunie; iar tu ce ai făgăduit să dai!

4. Că mai bine iaste să nu făgăduieşti decît, deaca te făgăduieşti, să nu dai.[27]

5. Nu da gura ta să greşască cărnii tale, nici să zici înaintea fêţei lui Dumnezeu că „Nu iaste ştiută", ca să nu se mînie Dumnezeu pentru cuvîntul tău şi să strice faptele mîinilor tale.

6. Unde sînt visuri[28] multe, şi dăşărtăciuni sînt multe şi cuvinte fără de număr, iar tu te tême de Dumnezeu!

7. De vei vedea în ţară năcazul săracului şi jaful judecăţii celui direpţ, să nu te miri de acest lucru, căci că cel nalt desupra celor nalţi se păzêşte,

8. [7.] Şi se înalţă spre dînşii prisoseala pămîntului [8.] şi împăratul iaste făcut preste toată ţara.

9. Cela ce-i sînt banii dragi nu se va sătura de bani. Şi cine le-au iubit roadele întru mulţimea lor? Şi aceasta iaste dăşărtăciune.[29]

10. Unde sînt lucrure[30] multe, sînt şi mîncători mulţi. Şi ce bărbăţie iaste să vază acêea, fără numai ca să[31] vază ochii lui

Capitolul al 5-lea

1. Nu te grăbi cu gura şi inima ta să nu zorească în a scoate un cuvînt în faţa lui Dumnezeu, căci Dumnezeu este sus, în cer, iar tu jos, pe pămînt, de aceea cuvintele tale să fie puţine.

2. Căci visul apare în mulţime de frămîntări, iar glasul celui fără de minte — în mulţime de cuvinte.

3. Dacă ai făgăduit o făgăduinţă lui Dumnezeu, nu zăbovi a o împlini, căci nu este în nebunie voinţă; însă tu, dacă ai făgăduit, împlineşte!

4. Mai bine este să nu făgăduieşti decît, făgăduind, să nu împlineşti.

5. Nu lăsa gura ta [să facă] trupul să greşească şi să nu spui înaintea feţei lui Dumnezeu că: „Este neştiinţă!", ca să nu se înfurie Dumnezeu pe glasul tău şi să strice faptele mîinilor tale.

6. Căci în mulţime de vise şi deşertăciuni şi cuvinte multe, tu să te temi de Dumnezeu.

7. Dacă vezi asuprirea săracului şi jefuirea judecăţii şi a dreptăţii în ţară, să nu de miri de acest lucru, căci un mai-mare păzeşte de sus pe mai-mare;

8. Şi mai-mari peste aceştia. Iar abundenţa pământului peste tot este, rege peste ţarina lucrată.

9. Cel ce iubeşte argintul nu se va sătura de argint. Şi cine a iubit rodul în prisosul lui? Şi şi aceasta este deşărtăciune.

10. În mulţime de bunătăţi au prisosit cei ce le mănîncă şi care este vitejia celui de lîngă ele, dacă nu a vedea cu ochii lui?

Biblia 1688, p. 449, col. 1

dea cu ochii lui.

11. Dulce e somnul robului, săvai puţinel, săvai mult va mînca; iară celui ce s-au săturat a se îmbogăţi, nu iaste lăsînd pre el să adoarmă.

12. Iaste boala carea o am văzut supt soare: avuţie păzindu-se la cel ce e a lui, spre răul lui;

13. Şi piêre avuţiia acêea întru migăială rea; şi au născut fiiu, şi nu iaste în mîna lui nemică.

14. În ce chip au ieşit den pîntecele maicei lui, gol, întoarce-se-va ca să meargă cum au venit; şi nemică nu va lua cu truda lui, pentru ca să meargă în mîna lui.

15. Şi încă aceasta e rea boală, pentru că în ce chip au venit, aşa va şi mêrge. Şi ce e prisosirea lui carea trudêşte în vînt?

16. Şi încă toate zilele lui — întru întunêrec şi în jale şi mînie multă şi boală şi scîrbă.

17. Iată, am văzut eu binele carele iaste bun: a mînca, şi a bea, şi a vedea bunătatea în toată truda lui carea va trudi supt soare, numărul zilelor vieţii lui care au dat lui Dumnezeu, căci aceasta e partea lui.

18. Şi încă tot omul căruia au dat lui Dumnezeu bogăţie şi avêre şi l-au volnicit pre el ca să mănînce dentr-însele şi să ia partea lui şi ca să să veselească întru osteneala lui, aceasta darea lui Dumnezeu iaste,

19. Căci nu mult să vor pomeni zilele vieţii lui, căci Dumnezeu migăiêşte pre el în veseliia inemii lui.

Cap 6

1. Iaste răutate carea am văzut supt soare şi multă iaste supt om;

2. Omul căruia va da lui Dumnezeu avuţie şi avêre şi slavă şi nu iaste lipsindu-se cu sufletul lui de toate carele va pofti, şi nu va stăpîni lui Dumnezeu ca să mănînce dentru iale, căci om striin va mînca pre el; şi aceasta e deşărtare şi boală rea iaste.

3. De să va face om de 100 de ani şi mult va trăi şi cît de multe vor fi zilele anilor lui şi sufletul lui nu să va sătura de bunătate şi încă îngropare nu s-au făcut lui, zis-am: „Mai bună e lepădătura femeii decît el!"

4. Căci întru deşărtăciune au venit şi întru-ntunêrec mêrge şi întru-ntunêrec numele lui să va acoperi.

5. Şi încă soarele n-au văzut şi nu am odihna acestuia mai multă decît a celuia.

6. Şi de au trăit trecători de 1000 de ani şi bunătate n-au văzut, au nu la un loc vor mêrge toate?

7. Toată osteneala omului — la gura lui, şi încă sufletul nu se va împlea.

8. Căci ce e prisosirea înţeleptului mai multă decît celui fără minte? Pentru căci săracul ştie a mêrge în preajma vieţii.

9. Mai bună e vedêrea ochilor decît cel ce mêrge cu sufletul, şi încă aceasta e deşărtăciune şi voie a duhului.

10. Orice s-au făcut, iată, s-au chemat numele lui /

Ms. 45, p. 522-523

ochilor lui.

11. Dulce-i somnu robului, *[522/2]* măcar puţîn, măcar mult va mînca; şi celui ce s-au săturat a să îmbogăţi, ⌊căci⌋ nu iaste lăsînd pre el să doarmă.
12. Iaste boală carea am văzutu-o supt soare: avuţie păzindu-să la cel ce-i a lui, spre răul lui; [33]

13. Şi pière avuţiia acêea întru migăială rea; şi au născut fiiu, şi nu iaste întru mîna lui nimic.

14. [34]În ce chip au ieşit dentru pîntecile maicei lui, gol, întoarce-să-va ca să margă cum vine; şi nimic nu va lua cu truda lui, pentru ca să margă întru mîna lui.

15. Şi-ncă aceasta-i rea boală, pentru că în ce chip au venit, aşa va şi mêrge. Şi carea-i prisosirea lui carea trudêşte la vînt?
16. Şi-ncă toate dzilele lui — întru întunêrec şi întru jale şi[35] mînie multă şi boală şi scîrbă.

17. Iată carea am văzut eu bine carele iaste bun: a mînca şi a bea şi a vedea bunătate întru toată truda lui carea va trudi supt soare, numărul dzilelor vieţii lui cărora au dat lui Dumnedzău, căci aceasta-i partea lui.
18. Şi-ncă tot omul căruia au dat lui Dumnedzău avuţie şi unêlte şi-l stăpîni pre el ca să mănînce dentru iale şi să ia partea lui şi ca să să veselească întru osteneala lui, aceasta dare a lui Dumnedzău iaste,

19. Căci nu mult va pomeni dzilele vieţii lui, căci Dumnedzău migăiêşte pre el întru veseliia inemei lui.

Ms. 4389, p. 617

începătura.

11. Dulce iaste somnul robului, măcară cînd va mînca mult, măcară cînd va mînca puţin; şi celui sătul a se îmbogăţi, că nu iaste cine să-l lase să doarmă.
12. [32]Iaste boală carea o am văzut supt soare, bogăţie păzită de om spre răotatea lui;

13. Şi acea bogăţie va pieri întru rea grijă; şi au născut fecior, şi n-au rămas în mîinile lui nimic.

14. [33]Cum au ieşit den pîntecele[34] mîine-sa, gol, aşa se va întoarce să meargă cum au şi venit; şi nimic nu va lua den osteneala sa.

15. Şi aceasta iaste boală rea, că cum au venit, aşa va şi mêrge. Dară ce folos iaste lui, căci se ostenêşte în vînt?[35]
16. Că toate zilele lui sînt întru întunêrec şi în plîngere şi în urgie multă şi în boală şi în mînie.

17. Ce eu aceasta văzuiu că iaste bine: să mănînce şi să bea şi să vază bunătate întru toată osteninţa carea se nevoiêşte supt soare, numărul zilelor vieţii sale care le-au dat lui Dumnezeu, că aceasta iaste *[617/2]* partea lui.
18. Că tot omul căruia i-au dat Dumnezeu bogăţie şi avuţie şi putêre spre dînsa să mănînce dentr-însa şi să-şi ia partea sa şi să se veselească den osteninţa, aceasta iaste darul lui Dumnezeu,

19. Că nu-şi aduce aminte că va trăi zile multe, că grija lui iaste Dumnezeu întru veseliia inimii lui.

Versiunea modernă

11. Dulce este somnul robului, fie că mănîncă puţin, fie mult; dar pe cel care nu s-a săturat a agonisi nu-l lasă să doarmă.
12. Este o boală pe care am văzut-o sub soare: bogăţie fiind păzită de cel ce o are, spre răul lui;

13. Şi piere avuţia aceea în zbucium rău; şi va naşte un fiu şi nu va fi nimic în mîna lui.

14. Aşa cum a ieşit din pîntecele maicii sale, gol, se va întoarce să meargă precum a venit; şi nimic nu va lua din truda lui, ca să ducă în mîna lui.

15. Şi aceasta este încă o boală rea, căci în ce chip a venit, aşa se va şi duce. Şi care este prisosul lui din ce trudeşte în vînt?
16. Şi încă toate zilele — în întuneric şi în jale şi mînie multă şi boală şi fiere.

17. Iată ce am văzut eu că este bun, că este frumos: a mînca şi a bea şi a vedea bunătatea în toată truda lui cu care trudeşte sub soare, în numărul zilelor vieţii sale, pe care i le-a dat Dumnezeu, căci aceasta este partea lui.
18. Şi, de asemenea, tot omul căruia i-a dat Dumnezeu bogăţie şi avere şi îi îngăduie să mănînce din ea şi să-şi ia partea lui şi să se veselească în truda lui, acesta este dar a lui Dumnezeu,

19. Căci nu multe îşi va aminti în zilele vieţii lui, pentru că Dumnezeu îl zbuciumă în veselia inimii lui.

Cap 6

1. Iaste răutate care am văzut supt soare şi multă iaste supt om;

2. Om căruia va da lui Dumnedzău avuţie şi avêre şi slavă şi nu iaste lipsindu-să cu sufletul lui de toate carele va pofti, şi nu va stăpîni lui Dumnedzău ca să mănînce dentru iale, căci om striin va mînca de tot pre el; ⌊şi-ncă⌋ aceasta dăşertare şi boală rea iaste.[36]

3. Dă te vei face bărbat 100 de ani şi mult va trăi şi cît de mult vor fi dzilele anilor lui şi sufletul lui nu să va sătura de cătră bunătate şi-ncă îngropare nu s-au făcut lui, dzis-am: „Mai bunu-i decît el ⌊pruncul ce-l leapădă muiêrea nesăvîrşit⌋[37]!"

4. Căci întru dăşertăciune au venit şi întru întunêrec va mêrge şi întru întunêrec numele lui să va acoperi.

5. Şi-ncă soare n-au văzut şi nu am odihnă aceasta mai mult[38] acela.

6. Şi de au trăit *[523/1]* trecător de 1000 de ani şi bunătate n-au văzut, au nu la un loc vor mêrge toate?

7. Toată osteneala omului — la gura lui, şi-ncă sufletul nu să va împlea.

8. Căci ce prisosire-i înţeleptului mai mult decît cel fără minte? Pentru căci mêserul ştie a mêrge în preajma vieţii.
9. Mai bună-i vedêrea ochilor decît cel ce mêrge cu sufletul, şi-ncă aceasta-i dăşertăciune şi voie a duhului.
10. Ce s-au făcut acum s-au chemat numele lui

Cap 6

1. [1]aste şi într-alt chip răotate carea o am[36] văzut supt soare şi la mulţi den oameni iaste;[37]

2. Omul cela ce-i dă Dumnezeu bogăţie şi avêre şi slavă şi nu iaste sufletul lui lipsit de nimic de ce poftêşte, iar nu-i va da Dumnezeu putêre să mănînce dentr-însele, căci că va să mănînce dentr-însele alt om strein; şi aceasta iaste dăşărtăciune şi boală rea.

3. De va fi om de 100 de ani şi va trăi mult şi zilele anilor lui vor fi multe şi sufletul lui nu se va sătura de bine şi el nu se-au îngropat, pentru acesta eu am zis că mai bine iaste copilului celuia ce se stîrpêşte mumă-sa cu dînsul.

4. Căci că[38] în zadar[39] au venit şi întru întunêrec mêrge şi numele lui întru întunêrec se va acoperi.

5. Soarele n-au văzut, nici odihna n-au priceput.

6. Iar cesta de va trăi măcară 1000 de ani mai mult decît acela şi deaca n-au văzut bunătatea, au doară nu vor să meargă toate la un loc?

7. Toată osteneala omului — în gura lui, iar sufletul lui nu se va umplea.

8. Ce are mai multă rămaşiţă cel înţelept decît cel fără de minte? Că cel sărac au văzut să umble împotriva vieţii.
9. Mai bună iaste vedêrea ochilor decît aceluia ce se duce cu sufletul, ce şi aceasta iaste dăşărtăciune şi voire a duhului.
10. Ce au fost i-au avut numelui

Capitolul al 6-lea

1. Este un rău pe care l-am văzut sub soare şi mult este asupra omului;

2. Un om căruia Dumnzeu îi va da bogăţie şi avere şi slavă şi al cărui suflet nu este lipsit de toate cîte poftеşte, iar Dumnezeu nu îi va da putere să mănînce din ele, căci un om străin va mînca; şi această încă este deşertăciune şi boală rea este.

3. De va zămisli un om o sută [de copii] şi ani mulţi va trăi şi bogate vor fi zilele anilor lui, dar sufletul nu i se va sătura de bunătate şi încă nici mormînt nu va fi pentru el, atunci: „Mai bună decît el este lepădătura!"

4. Căci întru deşertăciune a venit şi în întuneric merge şi întru întuneric va fi acoperit numele lui.

5. Şi cu adevărat n-a văzut soarele, iar odihna acestuia este mai multă decît a aceluia.

6. Şi dacă a trăit mai multe mii de ani şi bunătate nu a văzut, oare nu la un loc vor merge toate?

7. Toată truda omului — la gura lui, şi sufletul nu se va îndestula.

8. Căci ce folos are înţeleptul faţă de cel fără de minte? Căci săracul ştie să umble înaintea vieţii.

9. Mai bună este vederea cu ochii decît pribegirea cu sufletul; şi aceasta de asemenea este deşertăciune şi vînare de vînt.
10. Dacă ceva s-a făcut, deja a fost numit numele său

Biblia 1688, p. 449, col. 2

şi să cunoscu ce iaste omul şi nu va putea să să judece cu cel mai tare decît el.

11. Căci sînt cuvinte multe, înmulţind deşărtăciune.

Cap 7

1. Căci prisoseală e la om? Căci cine ştie binele omului în viaţă, numărul zilelor vieţii deşărtăciune e lui? Şi au făcut pre iale în umbră, căci cine va povesti omului ce va fi după el supt soare?

2. Mai bun iaste numele decît untdelemn bun şi zioa morţii decît zioa naşterii.

3. Mai bine e a mêrge la casa plîngerii decît a mêrge la casă de băutură, după cum aceasta e săvîrşit la tot omul, şi cel ce e viu da-va bun la inema lui.

4. Mai bună e mîniia decît rîsul, căci întru răutatea obrazului să va îmbuna inema.

5. Inema înţelepţilor — în casa plîngerii, şi inema celor fără minte — în casa veseliei.

6. Mai bine e a auzi certarea înţeleptului decît omul ce aude cîntările celor fără minte.

7. În ce chip iaste glasul spinilor supt căldare, aşa e rîsul celor fără minte. Şi încă aceasta e deşărtăciune.

8. Căci năpastea împrejur poartă pre înţelept şi strică inima bunii naşterii lui.

9. Mai bună e săvîrşirea cuvintelor decît începătura lui, mai bunu e cel îngăduitoriu decît cel înalt cu inima.

10. Să nu sîrguieşti cu duhul tău a te mîniia, căci mîniia în sînul celor fără minte se va odihni.

11. Să nu zici: „Ce s-au făcut căci zilele cêle de mainte era mai bune decît acêstea?”, căci nu întru înţelepciune ai întrebat pentru aceasta.

12. Bună e învăţătura cu dare de sorţi şi prisosirea celor ce văd soarele,

13. Căci, în umbra[3] ei, înţelepciunea — ca umbra argintului; şi prisosirea minţii a înţelepciunei, înţelepciunea va înviia pre cel de la ea.

14. Vezi faptele lui Dumnezău, căci cine va putea a împodobi pre carele Dumnezău va înfrînge?

15. În zioa bunătăţii lui, trăiêşte în bine, şi vezi în zioa răutăţii; vezi încă şi tu cu aceasta tocmirea acestora care au făcut Dumnăzău pentru graiu, pentru ca să nu afle omul după dînsul nemică.

16. Toate le-am văzut în zilele deşărtăciunii mêle: iaste direpţ pierind întru direptatea lui şi iaste necuratul rămîind întru răutatea lui.

17. Nu te face direpţ pre multe, nici te înţelepţi de prisosit, ca nu cîndai te vei spărea.

18. Şi nu păgîni spre mult şi nu te face năsilnic, ca nu cîndai vei muri întru nevrêmea ta.

19. Bine e a te ţinea întru aceasta şi încă de aceasta să nu pîngăreşti mîna ta, căci temătorilor de Dumnezău ieşi-vor toate.

20. Înţelepciunea va ajuta înţeleptului mai mult decît 10 stăpînitori ce vor fi în cetate.

21. Căci //

Ms. 45, p. 523

şi să cunoscú carea iaste omul şi nu va putea să să judece cu cel mai tare decît el.

11. Căci sînt cuvinte multe, înmulţind deşertăciune.

Cap 7

1. [39]Căci multu e omului? Căci cine ştie bine omului întru viaţă, numărul dzilelor vieţii dăşertăciune-i lui? Şi au făcut pre iale întru umbră, căci cine va povesti omului ce va fi denapoia lui supt soare?

2. Mai bun iaste [40]numele decît untdălemnul bun şi dzua morţii decît dzua naşterii.
3. Mai bine-i a mêrge la casa plîngerii decît a mêrge la casă de băutură, după cum aceasta-i săvîrşit la tot omul, şi cel ce-i viu da-va bun la inima lui.

4. Mai bună-i mîniia decît rîsul, căci întru răotatea fêţei să va îmbuna inima.
5. Inima înţelepţilor — în casa plîngerii, şi inima celor fără dă minte — în casa veseliei.

6. Mai bine-i a audzi certare a înţeleptului de[41] omul ce aude cîntări a celor fără dă minte.

7. În ce chip iaste glasul spinilor supt căldare, aşa-i rîsul acelor fără minte. Şi-ncă aceasta-i dăşertăciune.

8. Căci năpastea împregiur poartă pre înţelept şi strică inima a bună naşterea lui.

9. Mai bună-i săvîrşeniia[42] cuvintelor decît începătura lui, mai bunu-i cel mult îngăduitor decît cel înalt la duh.
10. Să nu sîrguieşti duhul tău a te mîniia, căci mîniia în sînul celor fără minte să va odihni.
11. Să nu dzici: „Ce s-au făcut căci dzilele cêle de mai nainte era mai bune decît acêstea?", căci nu întru înţelepciune ai întrebat pentru aceasta.

12. Mai bună-i învăţătura cu dare de sorţu şi prisosire a celor ce văd soarele,

13. Căci întru umbra ei, înţelepciunea — ca umbra argintului, şi prisosirea minţii ⌊a înţelepciune⌋, înţelepciunea va învia pre cel de la ea.

14. Vezi faptele lui Dumnedzău, căci cine va putea ⌊a⌋ împodobi pre carele Dumnedzău va înfrînge?

15. Întru dzua bunătăţii lui, *[523/2]* trăiêşte întru bine, şi vezi întru dzua răutăţii; vezi şi-ncă tu cu aceasta atocma acestora care au făcut Dumnedzău, pentru graiu, pentru ca să nu afle omul denapoia ei nimic.

16. Toate le-am văzut întru dzilele deşertăciunei mêle: iaste drept pierind întru dreptatea lui şi iaste necuratul rămîind întru răotatea lui.

17. Nu te face drept pren mult, nici te înţelepţi de prisosit, pentru ca nu cîndai te vei spăriia.

18. ⌊Şi⌋ nu păgîni pre mult şi nu te face năsîlnic, pentru ca nu cîndai vei muri întru nu vrêmea ta.

19. Bine-i a te ţinea întru acesta şi-ncă de aceasta să nu pîngăreşti mîna ta, căci temîndu-se de Dumnedzău ieşi-vor toate.
20. Înţelepciunea va ajuta înţeleptului mai mult decît 10 cinstiţi ce vor fi la cetate.

21. [43]Căci

Ms. 4389, p. 609-610

şi se-au cunoscut ce iaste omul şi nu va putea să se judece cu cel ce iaste mai tare decît dînsul.

11. Că multe cuvinte sînt care înmulţesc dăşărtăciunea.

Cap 7

1. Ce prisoseală iaste omului în viiaţa sa? Că cine ştie binele omului în viiaţa sa, numărul zilelor vieţii dăşărtăciunii sale care le-au făcut de au trecut ca o umbră? Că cine va spune omului ce va să fie în urma lui supt soare?[40]
2. [41]Mai bun iaste numele cel bun decît undelemnul cel bun şi zioa morţii decît zioa naşterii.
3. Mai bine iaste a mêrge în casa plîngerii decît la casa ospăţului, că într-acêea iaste sfîrşitul a tot omul, şi va da bunătate cel viu în inima sa.

4. Mai bună iaste *[610/1]* urgiia decît visul, că întru întristăciunea fêţei se va veseli inima.
5. Inima celor înţelepţi — în casa plîngerii, iar inima celor nebuni — în casa veseliei.

6. Mai bine iaste să auzi certare de la cel înţelept decît omul cela ce va auzi cîntare de la cei nebuni.

7. Că cum iaste glasul mărăcinilor supt căldare, aşa iaste şi rîsul celui fără de minte. Ce şi aceasta iaste dăşărtăciune.
8. Că hiclenêşte năpastea pre cel înţelept şi războlêşte inima neamului său celui bun.

9. Mai bune sînt cuvintele cêle de apoi decît cêle dentîi, mai bun iaste cel răbdătoriu decît cel cu duhul nalt.
10. Nu te grăbi cu duhul tău să te mînii, că urgiia în sînurile celor nebuni se răpaosă.
11. Să nu zici: „Ce putu fi că mai bune au fost zilele cêle mai de demult decît acêstea?", că de aceasta n-ai întrebat întru înţelepciune.[42]

12. Bună iaste înţelepciunea cu împărţire de sorţi şi prisosirea celor ce văd soarele,

13. Că în umbra ei iaste înţelepciunea ca umbra banilor, prisoseala înţelêgerii iaste înţelepciunea şi înţelepciunea va face de vor trăi pre cei ce sînt la dînsa.
14. Vezi făpturile lui Dumnezeu, că ce va izvrăti Dumnezeu, cine va putea să înfrumseţêze?

15. Întru zilele milei lui vieţuiêşte în bunătate şi în zioa răotăţii să cunoşti; vezi că cu aceasta au tocmit acêstea cêle ce au făcut Dumnezeu pentru cuvinte, ca să nu poată omul să afle nimic împotriva lui.

16. Toate acêstea le văzuiu în zilele dăşărtăciunii mêle: iaste direpţ carele piêre întru direptatea sa şi iaste necurat cela ce trăiêşte în răotatea sa.

17. Nu te face foarte direpţ, nici te înţelepţi prea den dăstul, ca să ne cebăluieşti cîndvaş.

18. Şi nu foarte fii rău îndălung, nici fii năprasnic, ca să nu mori fără de vrêmea ta.[43]

19. Că bine-ţi iaste să te ţii de cel direpţ şi să nu pîngăreşti mîinile tale de cătră dînsul, că toate vor ieşi la ceia ce se vor tême de Dumnezeu.
20. Celui înţelept mai ajuta-i-va înţelepciunea decît zêce boiêri de ceia ce vor birui cetatea.

21. [44]Că

Versiunea modernă

şi s-a cunoscut ce este omul şi nu va putea să se judece cu cel mai tare decît el.

11. Căci sînt cuvinte multe, care înmulţesc deşertăciunea.

Capitolul al 7-lea

1. Căci ce folos are omul? Pentru că cine ştie ce este bun pentru om în viaţă, numărul zilelor vieţii lui de deşertăciune? Şi le-a făcut pe ele în umbră, căci cineva va vesti omului ce va fi după el sub soare?

2. Un nume bun este mai presus decît untdelemnul cel bun şi ziua morţii decît ziua naşterii.
3. Mai bine este să mergi către o casă de plîngere decît să mergi către o casă de petrecere, căci acesta este sfîrşit pentru tot omul, iar cel ce este viu va da bine inimii sale.
4. [Mai] bună este mînia decît rîsul, căci în urîţenia feţei se va îmbuna inima.
5. Inima înţelepţilor — în casa plîngerii, iar inima celor fără de minte — în casa veseliei.

6. [Mai] bine este să auzi dojana înţeleptului decît un om care aude cîntările celor fără de minte.

7. Precum este sunetul spinilor sub căldare, aşa este şi rîsul celor fără minte. Şi încă şi aceasta este deşertăciune.
8. Căci silnicia îl înnebuneşte pe cel înţelept şi strică inima bunei naşteri a lui.

9. [Mai] bun este sfîrşitul cuvintelor decît începutul lor, [mai bun] cel îndelung răbdător decît cel înalt cu duhul.
10. Să nu sîrguieşti cu duhul tău a te mînia, căci mînia se va odihni în sînul celor fără de minte.
11. Să nu zici: „Cum se face că zilele cele de mai înainte erau mai bune decît acestea?", căci nu cu înţelepciune ai întrebat aceasta.

12. Bună este înţelepciunea cu moştenire şi folositoare celor ce privesc soarele,

13. Căci, la umbra ei, înţelepciunea este ca umbra argintului; iar folosul cunoaşterii înţelepciunii — înţelepciunea îi va da viaţă celui ce îi stă alături.

14. Vezi faptele lui Dumnezeu, căci cine va putea să-l înfrumuseţeze pe cel pe care Dumnezeu l-a strîmbat?
15. În ziua bunătăţii, trăieşte în bine, iar în ziua necazului ia seama; vezi şi cu aceasta armonia acestora pe care le-a făcut Dumnezeu, ca să nu afle omul nimic după el.

16. Pe toate le-am văzut în zilele deşertăciunii mele: este un drept care piere întru dreptatea lui şi este un nelegiuit care dăinuie întru răutatea lui.

17. Nu fi prea drept şi nu te înţelepţi peste măsură, ca nu cumva să-ţi ieşi din fire.

18. Nu fi prea nelegiuit şi nu te încăpăţîna, ca nu cumva să mori înainte de vremea ta.

19. Bine este să te ţii de aceasta şi nici de aceea să nu-ţi pîngăreşti mîna ta, căci cei care se tem de Dumnezeu din toate vor ieşi.
20. Înţelepciunea îi va ajuta înţeleptului mai mult decît zece stăpînitori într-o cetate.

21. Căci

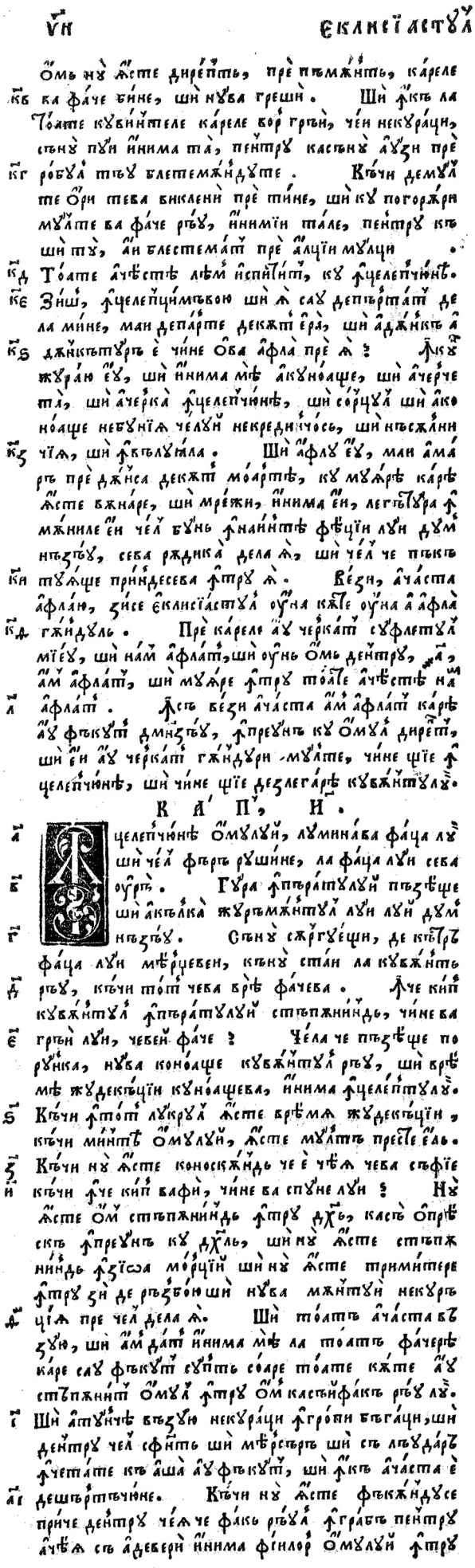

Biblia 1688, p. 450, col. 1

om nu iaste direpт pre pămînt, carele va face bine şi nu va greşi.

22. Şi încă la toate cuvintele carele vor grăi cei necuraţi să nu pui inima ta, pentru ca să nu auzi pre robul tău blestemîndu-te[4];

23. Căci de multe ori te va vicleni pre tine şi cu pogorîri multe va face rău inimii tale, pentru că şi tu ai blestemat pre alţii mulţi.

24. Toate acêstea le-am ispitit cu înţelepciunea;

25. Ziş: „Înţelepţi-mă-voiu", şi ea s-au depărtat de la mine mai departe decît era, şi adîncă adîncătură e, cine o va afla pre ea?

26. Încunjuraiu eu şi inima mea, a cunoaşte şi a cerceta şi a cerca înţelepciunea şi sorţul şi a conoaşte nebuniia celui necredincios şi năsîlniciia şi învăluiala.

27. Şi aflu eu mai amară pre dînsa decît moartea, cu muiêrea carea iaste vînare, şi mreji — inima ei, legătura — în mînile ei; cel bun înaintea fêţii lui Dumnăzău se va rîdica de la ea, şi cel ce păcătuiêşte prinde-se-va întru ea.

28. Vezi, aceasta aflaiu, zise Eclisiastul, una cîte una a afla gîndul,

29. Pre carele au cercat sufletul mieu, şi n-am aflat; şi un om dentru 1000 am aflat, şi muiêre întru toate acêstea n-am aflat.

30. Însă, vezi, aceasta am aflat, carea au făcut Dumnezău împreună cu omul dirept, şi ei au cercat gînduri multe. Cine ştie înţelepciunea şi cine ştie dezlegarea cuvîntului?

Cap 8

1. Înţelepciunea omului lumina-va faţa lui, şi cel fără ruşine la faţa lui se va urî.

2. Gura împăratului păzêşte, şi a călca jurămîntul lui lui Dumnăzău

3. Să nu sîrguieşti! De cătră faţa lui mêrge-vei, că nu stai la cuvînt rău, căci tot ce va vrea face-va,

4. În ce chip cuvîntul împăratului stăpînind; cine va grăi lui: „Ce vei face?"?

5. Cela ce păzêşte porunca nu va conoaşte cuvîntul rău, şi vrêmea judecăţii cunoaşte-va inima înţeleptului.

6. Căci în tot lucrul iaste vrêmea judecăţii, căci mintea omului iaste multă preste el.

7. Căci nu iaste conoscînd ce e cêea ce va să fie, căci în ce chip va fi cine va spune lui?

8. Nu iaste om stăpînind întru duh, ca să oprească împreună cu duhul, şi nu iaste stăpînind în zioa morţii şi nu iaste trimitere întru zi de războiu şi nu va mîntui necurăţiia pre cel de la ea.

9. Şi toată aceasta văzuiu şi am dat inima mea la toată facerea care s-au făcut supt soare, toate cîte au stăpînit omul întru om ca să-i facă rău lui.

10. Şi atuncea văzuiu necuraţi în gropi băgaţi şi dentru cel sfînt, şi mêrsără şi să lăudară în cetate că aşa au făcut. Şi încă aceasta e deşărtăciune.

11. Căci nu iaste făcîndu-se price dentru ceia ce fac răul în grabă; pentru acêea să adeveri inima fiilor omului întru /

Ms. 45, p. 523-524

om nu iaste drept pre pămînt, carele va face bine şi nu va greşi.

22. Şi-ncă la[44] toate cuvintele carele vor grăi ⌊cei necuraţi⌋ să nu pui inima ta, pentru ca să nu audzi pre robul tău blăstămîndu-te.

23. Căci de multe ori te va vicleni pre tine şi pogorîri multe va face rău inemei tale, pentru că încă şi tu ai blăstămat pre alţii ⌊mulţi⌋.

24. Toate le-am ispitit cu înţelepciunea;

25. Dziș: „Înţelepţi-mă-voi", şi ea să dăpărtă de la mine mai departe decît era, şi adîncă adîncătură, cine o va afla pre ea?

26. Încungiuraiu, eu şi inima mea, a cunoaşte şi a cerceta şi a cerca înţelepciunea şi sorţul şi a cunoaşte celui necredincios fără-mintea şi năsîlniciia şi învăluiala.

27. Şi aflu eu pre însă mai amară decît moartea, cu muiêrea carea iaste vînare, şi să mrejască inima ei, legătură în mîinile ei; bunul înaintea fêţei lui Dumnedzău să va rădica de la ea, şi cel ce păcătuiêşte prinde-să-va întru ea.

28. Vezi, aceasta aflaiu, dzise Adunătoriul, una la una a afla gîndul,

29. Carele au cercat sufletul mieu şi n-am aflat; şi om unul dentru o mie am aflat, şi muiêre întru toate acêstea n-am aflat.

30. Însă, vezi, aceasta am aflat, carea au făcut Dumnedzău împreună cu omul drept, şi ei au cercat gînduri multe. Cine ştie înţelepciunea şi cine ştie dezlegarea cuvîntului?

Cap 8

1. Înţelepciunea omului lumina-va faţa lui, şi *[524/1]* cel fără ruşine la faţa lui să va urî.

2. Gura împăratului păzêşte şi pregiur cuvintele jurămîntului lui Dumnedzău

3. Să nu sîrguieşti! De cătră faţa lui mêrge-vei, să nu stai întru cuvînt rău, căci care va vrea face-va,

4. În ce chip cuvîntul împăratului stăpînind; şi cine va grăi lui: „Ce vei face?"?

5. Cela ce păzêşte porînca nu va cunoaşte cuvîntul rău, şi vrêmea judeţului cunoaşte-va inima înţeleptului.

6. Căci ⌊întru⌋ tot lucrul iaste vrêmea judeţului, căci mintea omului ⌊iaste⌋ multă preste el.

7. Căci nu iaste cunoscînd ce-i ceea ce va să fie, căci în ce chip va fi cine îl va spune pre acesta?

8. Nu iaste om stăpînind întru duh, ca să oprească împreună cu duhul, şi nu iaste stăpînind întru dzua morţii şi nu iaste trimitere întru dzi de războiu şi nu va mîntui necurăţie pre cel de la ea.

9. Şi împreună tot văzuiu şi am dat inima mea la tot faptul carele s-au făcut supt soare, toate cîte au stăpînit omul întru om ca să-i facă rău lui.

10. Şi atunci văzuiu necuraţi în gropniţă băgaţi şi dentru svîntu, şi mêrseră şi să lăudară în cetate că aşa au făcut. Şi-ncă aceasta-i deşertăciune.

11. Căci nu iaste făcîndu-să price dentru ceia ce fac rău de sîrg; pentru acêea să dăplini inima fiilor omului întru

Ms. 4389, p. 619-620

nu iaste om direpţ pre pămînt, care să facă bine, iar să nu greşască.

22. Şi inima ta nu o băga în cuvintele cêlea ce vor grăi cei necuraţi, ca să nu auzi pre sluga ta blestemîndu-te.

23. [22.] Că de multe ori te va înşăla şi inima ta cu multe împrejurări o va întrista, [23.] cum şi tu ai blestemat pre alţii *[619/2]* pre mulţi.

24. Toate acêstea le-am ispitit întru înţelepciune;

25. [24.] Şi am zis: „Înţelepţi-mă-voiu!", iar ea se-au dăpărtat de mine, [25.] încă şi mai departe decît cum era, şi adîncul fărădefundului cine-l va afla?

26. Şi încunjuraiu, eu şi inima mea, ca să pricep şi cerc şi să cercetez înţelepciunea şi înţelêgerea şi să domiresc nebuniia celui necurat şi năprăsniciia şi hicleşugul.[45]

27. Şi aflaiu pre muiêre să fie mai amară decît moartea, că inima ei iaste cursă vînătorilor şi mîinile ei sînt legături; ce cel ce va fi bun înaintea lui Dumnezeu, acela se va scoate de la dînsa, iar cel ce va fi păcătos va fi prins de dînsa.

28. Iată, acêstea le-am aflat, zice Adunătoriul, unul să afle cugetul altuia,

29. Care au cercat sufletul mieu şi n-am aflat; şi dentr-o mie de oameni am aflat unul, iar muiêre dentr-acêstea den toate n-am aflat.

30. Însă şi aceasta am aflat, ce au făcut Dumnezeu oamenilor celor direpţi, şi aceştia au cercat cugetele a mulţi. Cine au ştiut înţelepciunea şi cine ştie dăzlegarea graiului?

Cap 8

1. Înţelepciunea omului luminează faţa lui, iar cel fără de ruşine de faţa sa va fi urît.[46]

2. Gura împăratului să o păzeşti şi spre cuvintele jurămîntului lui Dumnezeu

3. [2.] Să nu te grăbeşti! [3.] Că de la faţa lui nu vei scăpa, să nu rămîi în cuvîntul hicleşugului, că toate cîte-i va fi voia va face,

4. Ca şi un împărat biruitor; cine va zice lui: „Căci faci aşa?"?

5. Cela ce păzêşte porunca nu va şti graiul cel înşălător, şi inima celui înţelept ştie vrêmea judecăţii.

6. Că a tot lucrul iaste vrême de judecată, că multă pricepînţă omenească iaste la dînsul.

7. Că nu iaste cine să ştie ceva de cêle ce vor să fie; şi ce va fi cine le va spune?

8. Nu iaste om care să stăpînească în duh şi să apere cu duhul, şi nu iaste cine să stăpînească în zioa morţii, nici sol nu iaste în zioa cea de războiu, nici necurăţiia nu va mîntui pre cela ce va lăcui într-însa.[47]

9. Toate acêstea văzuiu şi den inima mea întru toată făptura care iaste făcută supt soare şi în toate în cîte stăpînêşte omul pre alt om, ca să-i facă supărare.

10. Şi atunci văzuiu pre cei necuraţi băgîndu-i în mormînture, şi se duseră de la cel sfînt şi *[620/1]* lăudară în cetate că au făcut aceasta; ce şi aceasta iaste dăşărtăciune.

11. Căci că nu iaste mîntuire curînd de cătră ceia ce fac hicleşug; pentr-acêea se-au încredinţat inima feciorilor oamenilor

Versiunea modernă

nu este pe pămînt om drept, care să facă bine şi să nu greşească.

22. Şi cu adevărat toate cuvintele pe care le vor grăi cei nelegiuţi să nu le pui la inima ta, ca să nu-l auzi pe robul tău blestemîndu-te.

23. Căci adesea va fi viclean faţă de tine şi de multe ori va face rău inimii tale, ca şi tu să blestemi pe mulţi alţii.

24. Toate acestea le-am încercat cu înţelepciunea;

25. Am zis: „Mă voi înţelepţi"; iar ea s-a îndepărtat de mine, mai departe decît era, şi adînc e adîncul — cine îl va afla?

26. Am înconjurat, şi eu şi inima mea, ca să cunosc şi să cercetez şi să caut înţelepciunea şi socoteala şi să cunosc nebunia celui nelegiuit şi încăpăţînarea şi rătăcirea.

27. Şi am aflat eu mai amară decît moartea femeia, care este mreajă, şi năvod [este] inima ei, lanţuri [sînt] mîinile ei; cel bun înaintea feţei lui Dumnezeu va fi scăpat de ea, iar cel ce păcătuieşte va fi prins în ea.

28. Iată, aceasta am aflat, zice Ecclesiastul, una cîte una să aflu rostul,

29. Pe care l-a căutat sufletul meu şi nu l-am găsit; un om dintr-o mie am găsit, dar o femeie între toate nu am aflat.

30. Dar iată, aceasta am aflat, că Dumnzeu l-a făcut pe om drept, iar ei au căutat rosturi multe. Cine cunoaşte înţelepciune şi cine ştie dezlegarea unui cuvînt?

Capitolul al 8-lea

1.Înţelepciunea omului îi va lumina faţa, iar cel fără ruşine va fi urît.

2. Gura regelui păzeşte-o şi nu te grăbi în ceea ce priveşte jurămîntul lui Dumnezeu!

3. Pleacă de la faţa lui, ca să nu îi stai [dinainte] cu cuvînt rău, căci tot ceea ce vrea va face,

4. După cum vorbeşte regele care are putere; şi cine îi va spune: „Ce ai să faci?"

5. Cel care păzeşte porunca nu va cunoaşte cuvînt rău, iar vremea judecăţii o cunoaşte inima celui înţelept.

6. Căci pentru orice lucru este un timp al judecăţii, pentru că mare este cunoaşterea omului pentru el.

7. Căci nu este care să ştie ceea ce va fi, pentru că în ce chip va fi cine îi va vesti lui?

8. Nu este om care să aibă putere asupra duhului, ca să oprească duhul; şi nu este putere asupra zilei morţii şi nu este scăpare în zi de război şi nu-l va scăpa nelegiuirea pe cel care-i stă alături.

9. Şi am văzut toate acestea şi mi-am dat inima la toată fapta care s-a făcut sub soare, toate cîte a avut putere omul să facă rău altui om.

10. Şi atunci am văzut nelegiuţi aduşi în morminte şi au mers din cel sfînt şi au fost lăudaţi în cetate că au făcut aşa. Şi aceasta încă este deşertăciune.

11. Căci nu există replică împotriva celor care fac răul grabnic; pentru aceea, pe deplin aplecată este inima fiilor omului în

Biblia 1688, p. 450, col. 2

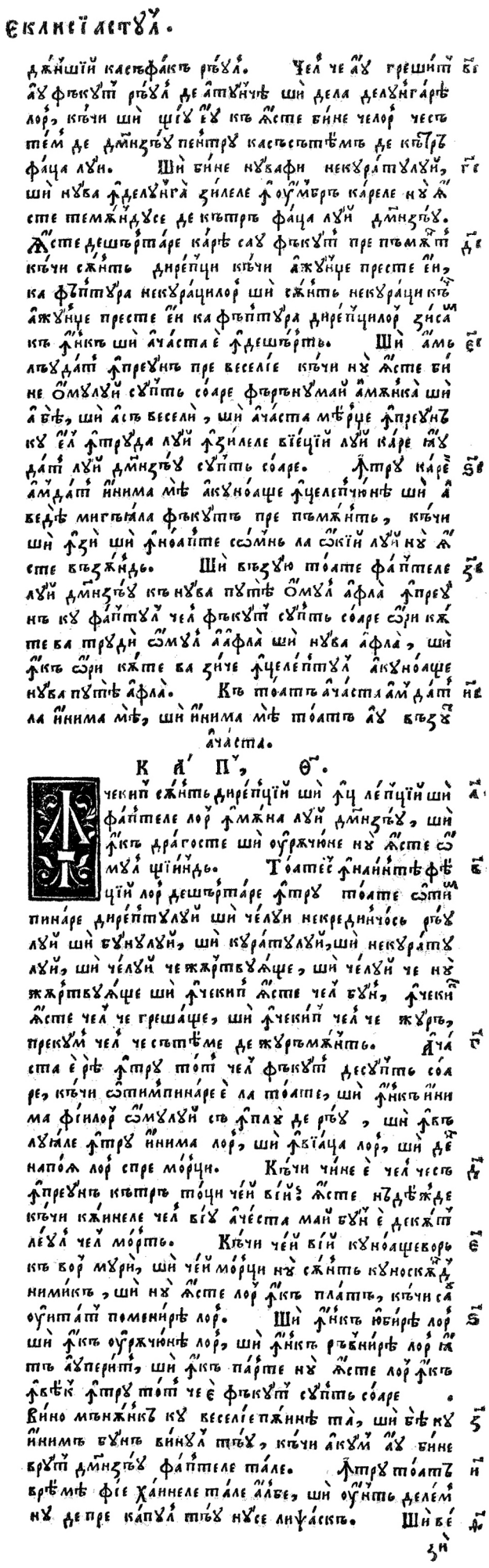

дînşii ca să facă răul.

12. Cel ce au greşit au făcut răul de atuncea şi de la delungarea lor, căci şi ştiu eu că iaste bine celor ce să tem de Dumnezău pentru ca să să teamă de cătră faţa lui.

13. Şi bine nu va fi necuratului şi nu va îndelunga zilele în umbră carele nu iaste temîndu-se de cătră faţa lui Dumnezău.

14. Iaste deşărtare carea s-au făcut pre pămînt, căci sînt direpţi căci ajunge preste ei ca făptura necuraţilor, şi sînt necuraţi căci ajunge preste ei ca făptura direpţilor; zis-am că încă şi aceasta e în deşărt.

15. Şi am lăudat împreună pre veselie, căci nu iaste bine omului supt soare, fără numai a mînca şi a bea şi a să veseli, şi aceasta mêrge împreună cu el în truda lui, în zilele vieţii lui care i-au dat lui Dumnezău supt soare.

16. Întru carei am dat inima mea a cunoaşte înţelepciunea şi a vedea migăiala făcută pre pămînt, căci şi în zi, şi în noapte somn la ochii lui nu iaste văzînd.

17. Şi văzuiu toate faptele lui Dumnezău, că nu va putea omul afla împreună cu faptul cel făcut supt soare. Oricîte va trudi omul a afla, şi nu va afla; şi încă oricîte va zice înţeleptul a cunoaşte, nu va putea afla.

18. Că toată aceasta am dat la inima mea şi inima mea toată au văzut aceasta:

Cap 9

1. În ce chip sînt direpţii şi înţelepţii şi faptele lor în mîna lui Dumnezău, şi încă dragoste şi urîciune nu iaste omul ştiind.

2. Toate-s înaintea fêţii lor, deşărtare întru toate, o timpinare direptului şi celui necredincios, răului şi bunului, şi curatului şi necuratului, şi celui ce jîrtvuiêşte şi celui ce nu jîrtvuiêşte; şi în ce chip iaste cel bun, în ce chip iaste cel ce greşaşte, şi în ce chip cel ce jură, precum cel ce să tême de jurămînt.

3. Aceasta e rea întru tot cel făcut de supt soare, căci o timpinare e la toate. Şi încă inima fiilor omului să împlu de rău, şi învăluiale — întru inima lor, şi în viaţa lor, şi denapoia lor, spre morţi.

4. Căci cine e cel ce să împreúnă cătră toţi cei vii? Iaste nădêjde, căci cîinele cel viu acesta mai bun e decît leul cel mort.

5. Căci cei vii cunoaşte-vor că vor muri, şi cei morţi nu sînt cunoscînd nimică şi nu iaste lor încă plată, căci s-au uitat pomenirea lor.

6. Şi încă iubirea lor şi încă urîciunea lor şi încă rîvnirea lor, iată, au pierit, şi încă parte nu iaste lor încă în veac întru tot ce e făcut supt soare.

7. Vino, mănîncă cu veselie pîinea ta şi bea cu inimă bună vinul tău, căci acum au binevrut Dumnezău faptele tale.

8. Întru toată vrêmea fie hainele tale albe şi untdelemnu de pre capul tău nu se lipsască.

9. Şi ve- //

Ms. 45, p. 524

înşii ca să facă răul.

12. Carele au greşit au făcut răul de atuncea şi de la îndălungimea lor, căci şi ştiu eu că iaste bine celor ci să tem de Dumnedzău, pentru ca să să teamă de cătră faţa lui.

13. Şi bine nu va fi necuratului şi nu va îndelunga dzilele întru umbră carele nu iaste temîndu-să de cătră faţa lui Dumnedzău.

14. Iaste dăşertare carea s-au făcut pre pămînt, căci sînt drepţi căci ajunge preste ei ca faptul necuraţilor, şi sînt necuraţi căci ajunge preste ei ca faptul drepţilor; dzis-am că încă şi aceasta-i în dăşert.

15. Şi am lăudat eu împreună pre veselie, căci nu iaste bine omului supt soare, fără numai a mînca şi a bea şi a să veseli, şi acesta mêrge împreună cu el în truda lui ⌊întru[45]⌋ dzilele[46] vieţii lui carele au dat lui Dumnedzău supt soare.

16. Întru carii am dat inima mea a cunoaşte înţelepciunea şi a vedea migăiala făcută pre pămînt, căci şi în dzuă, şi în noapte somnu la ochii lui nu iaste văzînd.

17. Şi văzuiu toate faptele lui Dumnedzău, că nu va pu- *[524/2]* tea omul a afla împreună cu faptul cel făcut supt soare. Cît va trudi omul a afla, şi nu va afla; şi-ncă cîteşi va zice înţeleptul a cunoaşte, nu va putea a afla.

18. Căci tot acesta am dat la inima mea şi inima mea tot au văzut acesta:

Cap 9

1. În ce chip drepţii şi înţelepţii şi faptele lor în mîna lui Dumnedzău, şi-ncă dragoste şi-ncă ură nu iaste omul ştiind.

2. Toate-s înaintea fêţii lor, dăşertare întru toate, întîmpinare una dreptului şi celui necredincios, răului şi bunului, şi curatului şi necuratului, şi celui ce jirtvuiêşte şi celui ce nu jirtvuiêşte, şi în ce chip iaste cel bun, în ce chip iaste cel ce greşaşte, în ce chip cel ce jură, după cum cel ci să tême de jurămînt.

3. Aceasta-i rea întru tot făcutul supt soare, căci tîmpinare — una la toate. Şi-ncă inima fiilor omului să împlú de rău, şi învăluială — întru inima lor, şi întru viaţa lor, şi denapoia lor, cătră morţi.

4. Căci cine-i cel ce să împreună cătră toţi cei vii? Iaste nădêjde, căci cîinele cel viu acesta mai bunu e decît leul cel mort.

5. Căci cei vii cunoaşte-vor că vor muri, şi cei morţi nu sînt cunoscînd nimic şi nu iaste lor încă plată, căci s-au uitat pomenirea lor.

6. Şi-ncă iubirea lor şi-ncă ura lor şi-ncă rîvnirea lor acum au pierit, şi-ncă parte nu iaste lor încă în vac întru tot ce-i făcut supt soare.

7. Vino, mănîncă cu veselie pîinea ta şi bea cu inimă bună vinul tău, căci acum au binevrut Dumnedzău faptele tale.

8. Întru toată vrêmea fie hainele tale albe şi untdălemnul pre capul tău[47] nu lipsască.

9. Şi vezi

Ms. 4389, p. 620

într-înşii, ca să facă înşălăciune.[48]

12. Cela ce au făcut păcat au făcut hicleşug, şi de atunci, şi de mai de demult, iar eu am cunoscut că va fi bine celor ce se tem de Dumnezeu să se teamă de faţa lui.

13. Nu va fi bine celui necurat şi nu se vor lungi zile lui, ce vor trêce ca umbra ceea ce nu se vor tême de faţa lui Dumnezeu.

14. Iaste ş-altă dăşărtăciune carea iaste făcută pre pămînt, că sînt direpţi pre carii îi ajungu nişte fapte ca pre nişte necuraţi, şi sînt necuraţi pre carii îi ajung nişte lucrure ca cînd ară fi făcut cêle dirêpte; şi ziş că şi acêsta iaste dăşărtăciune.[49]

15. Şi lăudaiu eu cu veselie, că nu iaste omului mai bine supt soare, decît numai să mănînce şi să bea şi să se veselească, că numai aceasta iaste dobînda lui dentru toată osteneala vieţii sale care au dat lui Dumnezeu supt soare.

16. Şi puş inima mea ca să înţeleagă înţelepciunea şi să priceapă purtarea de grijă carea iaste făcută pre pămînt, căci că iaste om care nici zioa, nici noaptea ochii lui n-au văzut somn.

17. Şi văzuiu că omul nu poate să afle toate lucrurile lui Dumnezeu care cu făptură sînt făcute supt soare. Şi oricît de se-ară munci omul să le afle, nu le va afla, şi oricît de ară zice cel înţelept că le va pricêpe, nu le va putea găsi.

18. Că toate acêstea le-am dat în inima mea şi inima mea acêstea au priceput:

Cap 9

1. [C]ă cei direpţi şi cei înţelepţi şi faptele lor sînt în mîna lui Dumnezeu, iar nu iaste om să ştie toate, şi dragostea, şi urîciunea, şi dăşărtăciunea iaste înaintea lor.[50]

2. În toţi iaste întîmplare, şi celui direpţ, şi celui nedirept, celui bun şi celui rău, celui curat şi celui necurat, celui ce face jărtvă şi celui ce nu face, şi cum iaste cel bun, şi cum iaste cel ce face păcat, şi cum iaste cel ce se jură, şi cum iaste cel ce se tême de jurămînt.

3. Aceasta iaste mai rea întru tot ce iaste făcut supt soare, că iaste tuturor întîmplare. Şi se-au umplut de hicleşug inima feciorilor oamenilor, şi în inima lor iaste trufie, şi înşălăciune în viiaţa lor, iar după acêstea ei se duc la cei morţi.[51]

4. Că cela ce se va împreuna că- *[620/2]* tră toţi cei vii are nădêjde; mai bun iaste cîinele viu decît leul mort.

5. Că cei vii pricep căror să moară, iar cei morţi nu ştiu nimic, nici mai au plată, că iaste pomenirea lor uitată.

6. Şi dragostea lor şi urîciunea lor şi rîmna lor au pierit, şi nu mai au ei parte în vêci întru toată făptura de supt soare.

7. Vino, dară, şi mănîncă pîinea ta în veselie şi bea vinul tău în plăcêrea inimii, că au plăcut lui Dumnezeu lucrurile tale.[52]

8. În toată vrêmea să fie hainele tale albe şi undelemnul să nu lipsească de pre capul tău.

9. Petrêce

Versiunea modernă

ei, ca să facă răul.

12. Cel care a greşit a făcut răul de atunci şi de multă vreme, căci şi ştiu că le va fi bine celor care se tem de Dumnezeu, ca să se teamă de faţa lui.

13. Şi bine nu îi va fi nelegiuitului şi nu îşi va lungi zilele în umbră cel care nu s-a temut de faţa lui Dumnezeu.

14. Este o deşertăciune care s-a făcut pe pămînt, că sînt drepţi şi ceea ce vine peste ei [este] precum [pentru] fapta celor nelegiuiţi, şi sînt nelegiuiţi şi ceea ce vine peste ei [este] precum [fapta] celor drepţi; încă am zis că şi aceasta este deşertăciune.

15. Şi am lăudat eu veselia, căci nu este bine omului sub soare decît a mînca, a bea şi a se veseli, şi aceasta îl va însoţi în truda lui, în zilele vieţii lui pe care i le-a dat Dumnezeu sub soare.

16. Întru aceasta am dat inima mea, să cunoască înţelepciunea şi să vadă zbuciumul făcut pe pămînt, căci cu adevărat nici în zi, nici în noapte nu este [cine] să vadă somnul în ochii lui.

17. Şi am văzut toate faptele lui Dumnezeu, că nu va putea omul să afle făptuirea ce a fost făcută sub soare. Oricît va trudi omul să afle, şi nu va găsi; şi încă oricîte va spune înţeleptul să cunoască, nu va putea afla.

18. Căci toate acestea le-am dat la inima mea şi inima mea a văzut toate acestea:

Capitolul al 9-lea

1. În ce chip sînt drepţii şi înţelepţii şi faptele lor în mîna lui Dumnezeu şi dragoste şi ură nu ştie omul cu adevărat.

2. Toate sînt înaintea feţei lor, deşertăciune întru toate; o soartă [este] şi pentru cel drept, şi pentru cel nelegiuit, pentru cel bun şi pentru cel rău, pentru cel curat şi pentru cel necurat, şi pentru cel ce aduce jertfă şi pentru cel ce nu aduce jertfă; şi cum este cel bun, aşa este şi cel ce greşeşte; cum este cel ce jură, aşa şi cel ce se teme de jurămînt.

3. Acesta este răul în tot ceea ce e făcut sub soare, căci o soartă este pentru toţi. Şi cu adevărat inima fiilor omului s-a umplut de rău şi rătăcirea [este] în inima lor în viaţa lor şi, după ei, la cei morţi.

4. Căci cine are părtăşie cu toţi cei vii? Este nădejde, căci cîinele viu este [mai] bun decît leul cel mort.

5. Căci cei vii ştiu că vor muri, iar cei morţi nu cunosc nimic şi pentru ei nu mai este plată, căci a fost uitată pomenirea lor.

6. Şi încă şi iubirea lor şi ura lor şi chiar şi rîvna lor deja au pierit, şi nu au parte în veac de toate cîte s-au făcut sub soare.

7. Vino, mănîncă-ţi cu veselie pîinea şi bea-ţi cu inimă bună vinul, căci i-au plăcut lui Dumnezeu faptele tale.

8. În toată vremea veşmintele tale să fie albe şi untdelemnul să nu lipsească de pe capul tău.

9. Şi priveşte

Biblia 1688, p. 451, col. 1

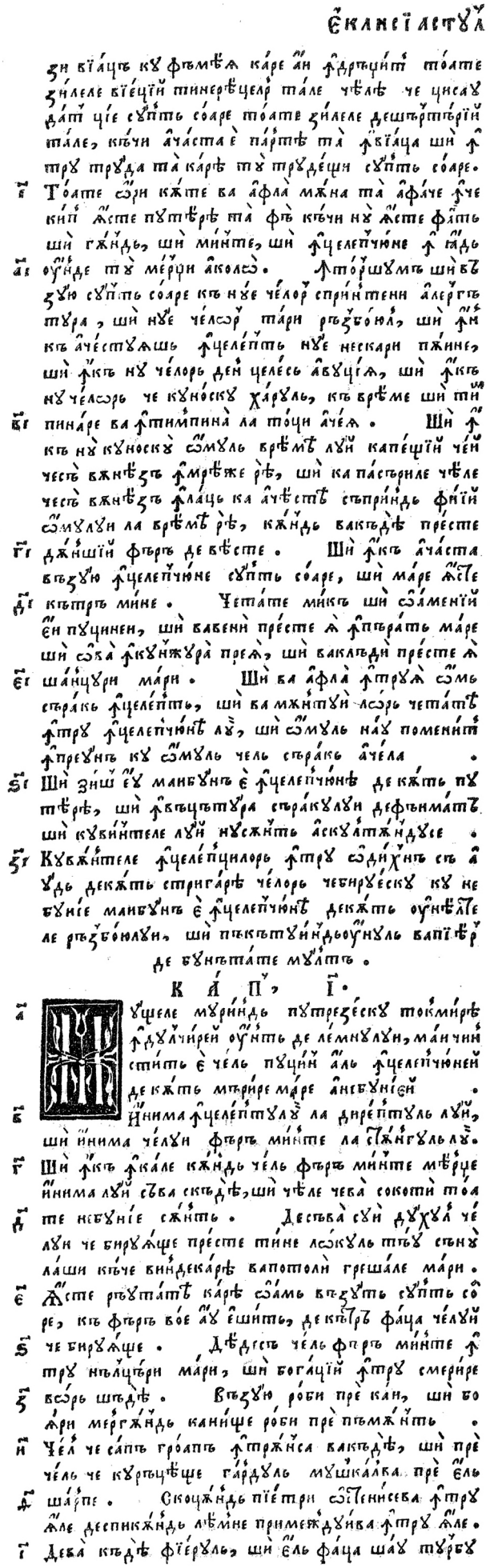

zi viaţă cu fămêia care ai îndrăgit, toate zilele vieţii tinerêţelor tale cêlea ce ţi s-au dat ţie supt soare, toate zilele deşărtării tale, căci aceasta e partea ta în viaţa şi întru truda ta carea tu trudeşti supt soare.

10. Toate oricîte va afla mîna ta a face, în ce chip iaste putêrea ta, fă, căci nu iaste fapt şi gînd şi minte şi înţelepciune în iad, unde tu mergi acoló.

11. Întorşu-mă şi văzuiu supt soare că nu e celor sprinteni alergătura, şi nu e celor tari războiul, şi încă acestuiaşi înţelept nu e nescari pîine, şi încă nu celor de-nţeles avuţiia, şi încă nu celor ce cunoscu — harul, că vrême şi timpinare va întimpina la toţi aceia.

12. Şi încă nu cunoscú omul vrêmea lui; ca peştii cei ce să vînează în mrêje rea şi ca pasările cêle ce să vînează în laţ, ca acêstea să prind fiii omului la vrêmea rea, cînd va cădea preste dînşii fără de vêste.

13. Şi încă aceasta văzuiu înţelepciune supt soare, şi mare iaste cătră mine:

14. Cetate mică şi oamenii ei puţinei, şi va veni preste ea împărat mare şi o va încunjura pre ea şi va clădi preste ea şanţuri mari.

15. Şi va afla întru ea om sărac înţelept şi va mîntui lor cetatea întru înţelepciunea lui; şi omul n-au pomenit împreună cu omul cel sărac acela.

16. Şi ziş eu: „Mai bună e înţelepciunea decît putêrea, şi învăţătura săracului — defăimată şi cuvintele lui nu sînt ascultîndu-se.”

17. Cuvintele înţelepţilor întru odihnă să aud decît strigarea celor ce biruiescu cu nebunie. Mai bună e înţelepciunea decît unêltele războiului şi, păcătuind unul, va piêrde bunătate multă.

Cap 10

1. Muştele murind putrezescu tocmirea îndulcirei untdelemnului; mai cinstit e cel puţin al înţelepciunei decît mărire mare a nebuniei.

2. Inima înţeleptului — la direptul lui, şi inima celui fără minte — la stîngul lui.

3. Şi încă în cale cînd cel fără minte mêrge, inima lui să va scădea şi cêle ce va socoti, toate nebunie sînt.

4. De să va sui duhul celui ce biruiêşte preste tine, locul tău să nu laşi, căce vindecarea va potoli greşale mari.

5. Iaste răutatea carea o am văzut supt soare, că fără voie au ieşit de cătră faţa celui ce biruiêşte:

6. Dêde-să cel fără minte întru nălţări mari, şi bogaţii întru smerire vor şădea.

7. Văzuiu robi pre cai şi boiêri mergînd ca nişte robi, pre pămînt.

8. Cel ce sapă groapă într-însa va cădea; şi pre cel ce curăţêşte gardul muşca-l-va pre el şarpe.

9. Scoţînd pietri osteni-se-va întru iale; despicînd lêmne primejdui-va întru iale.

10. De va cădea fierul, şi el faţa ş-au turbu- /

Ms. 45, p. 524-525

viaţă cu fămêia carea ai îndrăgit toate dzilele vieţii tinerêţelor tale cêle ce ţi s-au dat ţie supt soare, toate dzilele dăşertării tale, căci aceasta-i partea ta întru viaţa ta şi întru truda ta carea tu trudeşti supt soare.

10. Toate oricîte va afla mîna ta a face, în ce chip iaste putêrea ta, fă, căci nu iaste fapt şi gînd şi minte şi înţelepciune în iad, unde tu mergi acoló.

11. Întorşu-mă şi văzuiu supt soare că nu-i celor sprinteni alergătura, şi nu celor tari războiu, şi-ncă sîngurului înţeleptul nu-i niscare pîine, şi-ncă nu celor de-nţeles — avuţiia, şi-ncă celor ce[48] *[525/1]* cunosc harul că-i vrême, şi tîmpinare va întîmpina la toţi aceia.

12. Căci şi încă⌊şi⌋ nu cunoscu omul vrêmea lui, ca peştii cei ci să vîneadză întru mrêje rea şi ca pasările cêlea ce să vînează în lanţ, ca acêstea să legiuiesc[49] fiii omului la vrêmea rea, cînd va cădea preste înşi fără de vêste.

13. Şi-ncă aceasta văzuiu înţelepciune supt soare, şi mare iaste cătră mine:

14. Cetate mică şi oamenii ei puţîni, şi va veni preste ea împărat mare şi o va încungiura pre ea şi va clădi preste ea şanţuri mari.

15. Şi va afla întru ea om mêser înţelept şi va mîntui lor cetatea întru înţelepciunea lui; şi omul n-au pomenit împreună cu omul cel sărac acela .

16. Şi dziş eu: „Mai bună-i înţelepciunea decît putêrea, şi învăţătura mêserului — dăfăimată şi cuvintele lui nu sînt ascultîndu-să."

17. Cuvintele înţelepţilor întru odihnă să audu decît strigările celor ce biruiesc cu nebunie. Mai bună-i înţelepciunea decît ciniile războiului şi, păcătuind unul, va piêrde bunătate multă.[50]

Cap 10

1. Muşte omorînd putrezesc tocmirea untdălemnului îndulcirei; mai cinstitu-i puţîn a înţelepciunei decît mărirea fără-minţii mare.

2. Inima înţeleptului — la dreptul lui, şi inima celui fără minte — la stîngul lui.

3. Şi-ncă în cale cînd cel fără minte mêrge, inima lui să va scădea şi carele va socoti tot nebunie sînt.

4. Dă să va sui duh a celui ce biruiêşte preste tine, locul tău să nu laşi, căci vindecarea va potoli greşale mari.

5. Iaste răotate care am văzut supt soare, că fără de voie au ieşit de cătră faţa acelui ce biruiêşte:

6. Dêde-să cel fără minte în înălţări mari şi avúţii întru smerit vor şedea.

7. Văzuiu robi preste cai şi boiêri mergînd ca nişte robi, pre pămînt.

8. Cel ce sapă groapă întru ea va cădea şi pre cel ce curăţêşte gardul mușca-l-va pre el şarpe.

9. Scoţînd pietri osteni-să-va întru iale; dăspicînd lêmne premejdui-va întru iale.

10. Măcar de va cădea fierul, şi el faţa au întristat

Ms. 4389, p. 620-621

viiaţa cu muiêrea carea ţi-au fost dragă în toate zilele vieţii tinerêţelor tale, cêle ce sînt date ţie supt soare, toate zilele dăşărtăciunii tale, că aceasta iaste partea ta în viiaţa ta şi în osteninţa ta carea te-ai ostenit supt soare.

10. Toate cîte va afla mîna ta să facă, după cîtu-ţi iaste putêrea, să faci, că în iad unde vei să mergi tu, acoló nu iaste lucrare, nici cugetare, nici pricêpere, nici înţelepciune.

11. Şi mă întorş şi văzuiu supt soare că nu iaste alergarea celor uşori, nici războiul celor vîrtoşi, şi pîinea celor înţelepţi, şi bogăţiia celor chibzuiţi, nici celui ştiut harul, ce tuturor acestora cum li se întîmplă întîmplarea.

12. Că omul nu ştie cea mai de apoi a sa, ce cum se prinde pêştele în mreajă şi cum se prind pasările în laţ, aşa se prind şi feciorii omeneşti în vrêmea cea înşălătoare, cînd îi va împresura fără de vêste.

13. Iar această înţelepciune eu o văzuiu supt soare şi o socotiiu să fie mare:

14. O cetăţuie mică şi oameni puţinei într-însa, şi să vie asupra ei un împărat mare, să o ocolească şi să facă împrejurul ei şanţuri mari.[53]

15. Iar într-însa să se afle un om sărac şi înţelept, şi acela să mîntuiască cetăţuia cu înţelepciunea sa; şi nimini dentru oameni să nu-şi fie adus aminde de acel sărac de om.

16. Şi ziş eu că mai bună iaste înţelepciunea decît vîrtutea, şi pentru căci înţelepciunea celui sărac iaste nesocotită şi cuvintele lui nu se ascultă?

17. Cuvintele celor înţelepţi mai în odihnă se vor asculta decît strigarea celor ce biruiesc în nebunie.

18. Mai bună iaste înţelepciunea decît[54] armele războinicilor, şi cela ce va greşi într-una multă bunătate va piêrde. *[621/1]*

Cap 10

1. Muştele cêle moarte strică dulceaţa undelemnului; mai de cinste iaste cel puţinel al înţelepciunii decît slava cea mare a nebuniei.[55]

2. Inima înţeleptului — de-a direapta lui, iar inima celui fără de minte — de-a stînga lui.

3. Cel fără de minte şi cînd va mêrge în cale se va lipsi inima lui, şi cîte va cugeta toate sînt nebuneşti.

4. De se va sui asupra ta duhul celuia ce stăpînêşte, să nu părăseşti locul tău, că va face vindecare a păcate mari.

5. Iaste înşălăciune carea am văzut supt soare, carea au ieşit fără de voie de la faţa celui ce stăpînêşte:

6. Cel nebun fiind pus la înălţime mare, iar cei bogaţi vor şădea întru cei smeriţi.

7. Văzut-am pre slugi călări pre cai, iar pre domni mergînd pre pămînt pedestri, ca nişte slugi.[56]

8. [57]Cel ce sapă groapă va cădea într-însa şi pre cela ce va curăţi gardul mușca-l-va şarpele.

9. Şi cela ce va rădica pietri va avea durêre de dînsele, şi cela ce va tăia lêmne fi-i-va cu greu pentru dînsele.

10. De-i va cădea săcurea, şi el însuşi i se va turbura faţa

Versiunea modernă

viaţa cu femeia pe care ai iubit-o, în toate zilele vieţii tinereţilor tale care ţi-au fost date sub soare, în toate zilele deşertăciunii tale, căci aceasta este partea ta în viaţa ta şi în truda ta cu care te trudeşti sub soare.

10. Tot ce mîna ta găseşte să facă, fă după puterea ta, căci în locuinţa morţilor, unde vei merge, nu este faptă şi rost şi cunoaştere şi înţelepciune.

11. M-am întors şi am văzut sub soare că nu a celor sprinteni este alergarea, şi nu a celor tari este războiul, şi nu a înţelepţilor pîinea, şi nu a celor inteligenţi este bogăţia, şi nu a celor învăţaţi este harul, că o vreme şi o soartă se vor întîmpla tuturor.

12. Şi cu adevărat omul nu îşi cunoaşte vremea; precum peştii cei se prind în mreaja cea rea şi păsările cele ce se prind în laţ, tot aşa şi fiii omului sînt prinşi la vremea rea, cînd va cădea peste ei fără de veste.

13. Şi, de asemenea, am văzut această înţelepciune sub soare şi mare este pentru mine:

14. [Era] o cetate mică şi oamenii ei puţini şi peste ea a venit un rege mare şi a împresurat-o şi a zidit împrejur întăriturí mari.

15. Şi se găsea în ea un om sărac înţelept şi le-a scăpat cetatea cu înţelepciunea lui; şi [nici un] om nu şi-a amintit de omul acela sărac.

16. Şi am zis eu: „[Mai] bună este înţelepciunea decît puterea, dar înţelepciunea săracului este defăimată şi cuvintele lui nu sînt ascultate."

17. Cuvintele înţelepţilor în tihnă sînt auzite mai mult decît strigătele celor ce stăpînesc peste cei fără minte. [Mai] bună este înţelepciunea decît uneltele războiului şi unul ce păcătuieşte va strica multă bunătate.

Capitolul al 10-lea

1. Muştele care aduc moartea putrezesc amestecul untdelemnului aromat; mai de preţ este puţină înţelepciune decît slava nebuniei măreţe.

2. Inima înţeleptului este la dreapta lui, iar inima celui fără minte, la stînga lui.

3. Şi cînd cel fără minte merge, inima lui duce lipsă şi tot ce socoteşte este nebunie.

4. Dacă se va sui duhul celui puternic peste tine, nu-ţi lăsa locul, căci un leac va potoli greşeli mari.

5. Este un rău pe care l-am văzut sub soare, precum ceva pornit fără voie de la faţa celui puternic:

6. Cel fără minte pus în locuri înalte şi bogaţi care şed în semerenie.

7. Am văzut robi pe cai şi căpetenii mergînd ca nişte robi, pe jos.

8. Cel ce sapă o groapă va cădea în ea şi pe cel ce doboară un gard îl va mușca un şarpe.

9. Cel care scoate pietre va osteni întru ele, cel ce despică lemne se va primejdui întru ele.

10. Dacă va cădea fierul, şi el s-a tulburat la faţă

Biblia 1688, p. 451, col. 2

rat şi puteri va întări, şi prisosirea omului — înţelepciunea.

11. De va muşca şarpele nu în şoaptă, şi nu iaste prisosire celui ce vrăjaşte.

12. Cuvintele gurii înţelêpte iaste har, şi buzele celui fără minte îl vor prăpădi pre dînsul.

13. Începătura cuvintelor gurii lui — nebunie, şi cea de apoi a gurii lui — învăluială rea.

14. Cel fără minte mulţêşte cuvinte. N-au cunoscut omul ce e cêea ce să face, şi ce e cêea ce va să fie ce e denapoia lui, şi cine va povesti lui?

15. Osteneala celor fără minte va trudi pre el, carele n-au cunoscut ca să meargă la cetate.

16. Vai ţie, cetate care împăratul tău iaste tînăr şi boiêrii tăi dimineaţa mănîncă!

17. Fericit tu, pămînt care e împăratul tău fiiul volnicilor şi boiêrii tăi la vrême vor mînca, în putêre, şi nu să vor ruşina!

18. Întru leneviri pleca-se-va grinzirea şi în zăbava mînilor pica-va casa.

19. Spre rîs fac pîinea şi vinul şi untuldelemnul, ca să să veselească cei vii; şi argintului vor asculta toate.

20. Şi încă întru socotinţa ta să nu blastemi pre bogat, nice pre împărat; şi în cămările aşternuturilor tale, să nu blastemi pre cel bogat, căce pasărea ceriului va duce glasul tău şi cel ce are arepile spune-va cuvîntul tău.

Cap 11

1. Trimite pîinea ta pre faţa apei, căci întru mulţimea zilelor vei afla pre ea.

2. Departe celor şapte şi încă la cei 8, căci nu conoşti ce va fi rău pre pămînt.

3. De se vor plini norii de ploaie, preste pămînt vor turna, şi de va cădea lemn în austru şi săvai în crivăţ, la locul unde va cădea lemnul, acoló va fi.

4. Păzind vîntul nu va sămăna; şi căutînd la nori nu va secera,

5. Întru carele nu iaste conoscînd care e calea duhului. Ca oasele în pîntecele ceii ce poartă naştere, aşa nu vei conoaşte faptele lui Dumnezău, cîte va face toate.

6. Dimeneaţa samănă sămînţa ta şi zioa nu lasă mîna ta, căci nu conoşti care va rîndui, ceasta au cêea, şi de vor fi amîndoao denpreună bune.

7. Şi dulce e lumina şi bună la ochi a vedea împreună cu soarele.

8. Căci, de va şi trăi ani mulţi omul, întru toate acêstea se va veseli, şi vor pomeni zilele întunêrecului, că multe vor fi. Tot cel ce vine deşărtăciune e.

9. Veselêşte-te, tinerelule, în tinerêţele tale, şi te îmbunêze inima ta în zilele tinerêţelor tale, şi îmblă în căile inimii tale fără prihană, şi nu întru vedêrea ochilor tăi; şi conoaşte că preste toate acêstea aduce-te-va Dumnezău la judecată.

10. Şi depărtează mîniia de la inima ta şi ferêşte răul de la trupul tău, căci tinerêţele şi nebuniia e deşărtare. //

Ms. 45, p. 525-526

şi puteri va întări, şi prisosirea omului — înţelepciunea.

11. Dă va muşca şarpele în nu şoaptă, şi nu iaste prisosire celui ce vrăjaşte.

12. Cuvintele gurii înţelepte — harul, şi budzele *[525/2]* celui fără minte îl vor prăpădi pre însul.

13. Începătura cuvintelor gurei lui — nebuniia, şi denapoia gurii lui — învăluiala rea.

14. Cel fără minte înmulţêşte cuvinte. N-au cunoscut omul ce-i cêea ce să face şi ce-i cêea ce va să fie, ce-i denapoia lui, şi cine va povesti lui?

15. Osteneala celor fără minte va trudi pre el, carele n-au cunoscut ca să margă la cetate.

16. Vai ţie, cetate cariia împăratul tău iaste tînăr şi boiêrii tăi dimineaţă mănîncă!

17. Fericit tu, pămînt căruia împăratul tău — fiiu a volnicí[51], şi boiêrii tăi la vrême vor mînca, întru putêre, şi nu să vor ruşina.

18. Întru lenevie smeri-să-va grinzirea şi întru zăbava mîinilor pica-va casa.

19. Spre rîs fac pîinea şi vinul şi untdălemnul, ca să să veselească cei vii; şi argintului vor audzi toate.

20. Şi-ncă întru socotinţa ta să nu blastămi ⌊bogat, nici⌋ împărat; şi întru cămările aşternuturilor tale să nu blastemi pre cel bogat, căci pasăre a ceriului va căra glasul tău şi cel ce are aripile tale[52] spune-va cuvîntul tău.

Ms. 4389, p. 621

şi vîrtutea-i va slăbi, iar prisoseala omului iaste înţelepciunea.[58]

11. Deaca va muşca şarpele, nici un folos nu iaste celui ce dăscîntă în şoapte.

12. Cuvintele gurii celor înţelepţi sînt har, iar buzele celor fără de minte îi va cufunda.

13. Începătura cuvintelor lor — nebunie, iar cêle mai de pre urmă ale gurilor lor — trufiia cea înşălătoare.

14. Cel nebun va înmulţi cuvintele. Omul n-au priceput cêle ce au fost mai nainte de dînsul şi cêle ce vor să fie în urma lui, că cine le-ară putea spune?

15. Truda celor nebuni va osteni pre dînşii, carii n-au ştiut să între în cetate.

16. Vai de tine, cetate[59] al căriia-ţi iaste împăratul tînăr şi boiêrii tăi vor mînca de dimineaţă!

17. Şi ferice de tine, ţară căriia împăratul tău iaste fecior de muiêre cu cununie, şi boiêrii tăi vor mînca la vrême, în putêre, şi nu le va fi ruşine![60]

18. În lenivie se va smeri grinzirea şi în nelucrarea mîinilor va pica în casă.

19. În rîs fac pîinea şi vinul şi undelemnul, ca să veselească pre cei vii; iar pre bani toate-i ascultă.

20. Să nu blêstemi pre împăratul în gîndul tău; şi în cămara patului tău să nu înjuri pre cel bogat, că pasărea[61] ceriului va căra glasul tău şi cel ce are *[621/2]* áripi va spune cuvîntul tău.

Versiunea modernă

şi îşi va întări puterile, iar folosul omului — înţelepciunea.

11. Dacă şarpele muşcă fără şoaptă, nu este folos celui ce descîntă.

12. Cuvintele din gura înţeptului sînt har, iar buzele celui fără minte îl vor prăpădi pe el.

13. Începutul cuvintelor gurii lui [este] nebunie şi sfîrşitul gurii lui [este] rătăcire rea.

14. Cel fără minte înmulţeşte cuvintele. Nu a cunoscut omul ce s-a făcut, iar ce va fi după el cine îi va vesti?

15. Truda celor fără minte îl va osteni pe el, care nu a ştiut să meargă în cetate.

16. Vai ţie, cetate al cărei rege este tînăr şi căpeteniile tale mănîncă de dimineaţă!

17. Ferice de tine, pămînt al cărui rege este fiu de oameni liberi şi căpeteniile tale mănîncă la vreme potrivită, întru putere, şi nu se vor ruşina.

18. În leneviri grinda se va pleca şi întru zăbava mîinilor casa va pica.

19. Spre rîs se face pîinea şi vinul şi untdelemnul ca să se veselească cei vii; iar argintului toate i se vor supune.

20. Şi întru socotinţa ta să nu-l blestemi pe bogat, nici pe rege; iar în cămările dormitoarelor tale să nu-l blestemi pe cel bogat, căci pasărea cerului va duce glasul tău şi cel ce are aripi va vesti cuvîntul tău.

Cap 11

1. Trimite[53] pîinea ta preste faţa apei, căci întru mulţimea dzilelor vei afla pre ea.

2. Dă parte celor 7 şi-ncă la cei opt, căci nu cunoşti ce va fi rău pre[54] pămînt.

3. De să vor plini norii de ploaie, preste pămînt vor turna, şi de va cădea lemnul întru austru şi măcar întru crivăţ, la locul unde va cădea lemnul, acoló va fi.

4. Păzind vîntul nu va sămăna, şi căutînd la nori nu va secera.

5. Întru carele nu iaste cunoscînd carea e calea duhului. Ca oasele în pîntecile cei ce poartă naştere, aşa nu vei cunoaşte faptele lui Dumnedzău, cîte va face toate.

6. Întru dimineaţă samănă sămînţa ta şi întru dzi nu lase mîna ta, căci nu nu cunoşti care va rîndui, ceasta au cêea, şi măcar amîndoao — bune.

7. Şi dulce-i lumina şi bun la ochi a vedea împreună cu soarele.

8. Că măcar ani mulţi va trăi omul, întru toate acêstea să va veseli, şi vor pomeni dzilele întunêrecului, că multe vor fi. Tot ce vine-i dăşertăciune.

9. Veselêşte-te, tinerêle, întru tinerêţele tale, şi te îmbunêdze inima ta preste tine întru dzilele tinerêţelor tale, *[526/1]* şi îmblă întru căile inemii tale nevinuit şi ⌊nu⌋ întru vedêrea ochilor tăi; şi cunoaşte că preste toate acêstea aduce-te-va Dumnedzău la judeţ.

10. Şi dăpărtează mîniia de la inima ta şi ferêşte răul de la[55] trupul tău, căci tinerêţele şi fără-gîndirea-i dăşertare.

Cap 11

1. Trimête pîinea ta pre trêcerile fêţei apelor, că după multă vrême o vei afla.[62]

2. Dă partea a şaptea şi a opta, că nu ştii ce răotăţi vor fi mai pre urmă pre pămînt.

3. Că de se vor umplea norii de ploaie, o vor vărsa pre pămînt, şi copaciul de va cădea au spre amiiazăzi, au spre miiazănoapte, unde va cădea, acoló va fi.

4. Cela ce va păzi vîntul nu va mai sămăna, şi cela ce va căuta norului nu va mai secera.

5. Că cum nu vei cunoaşte carea iaste calea duhului[63] şi în ce chip sînt oasele în pîntecele ceiia ce naşte, aşa nu vei şti nici lucrurile lui Dumnezeu, cela ce au făcut toate.[64]

6. Dimineaţa seamănă sămînţa ta, iar seara să nu o lase mîna ta, că nu ştii care va fi mai bună, ceasta au cêea, iar de vor fi amîndoaoă într-o potrivă, mai bine va fi.

7. Bună iaste lumina şi dulce, şi iaste bine ochilor să privească cînd iaste soare.

8. De va trăi omul ani mulţi, şi într-aceea în toţi se va veseli, trebuie să-şi aducă aminte de zilele întunêrecului, că vor să fie multe; şi tot ce bine iaste — dăşărtăciune.[65]

9. Veselêşte-te, dară, tinere, întru tinerêţele tale, şi să-ţi fie inima bună în vrêmea tinerêţelor tale, şi umblă pre căile inimii tale fără de zminteală, iar nu în ce vor vedea ochii tăi! [10.] Şi să pricepi că pentru toate pentru acêstea va să te aducă Dumnezeu la judecată!

10. [66]1asă urgiia de la inima ta şi schimbă hicleşugul den carnea ta, că tinerêţele şi nebăgarea de seamă sînt dăşărtăciune.

Capitolul al 11-lea

1. Aruncă pîinea ta pe faţa apei, căci întru mulţimea zilelor o vei găsi.

2. Dă parte la şapte şi încă şi la opt, căci nu ştii ce rău va fi pe pămînt.

3. Dacă se vor umple norii de ploaie, vor turna ploaie peste pămînt; şi dacă va cădea un lemn la miazăzi sau la miazănoapte, unde va cădea lemnul, acolo va fi.

4. Cel ce pîndeşte vîntul nu va semăna, iar cel care priveşte norii nu va secera;

5. Între ei nu este cine să ştie calea vîntului. Ca oasele din pîntecele celei ce poartă prunc, aşa nu vei cunoaşte faptele lui Dumnezeu, toate cîte le va face.

6. Dimineaţa să-ţi semeni sămînţa şi ziua nu-ţi lăsa mîna, căci nu ştii care va da rod, aceasta sau aceea, sau dacă vor fi amîndouă bune deopotrivă.

7. Şi dulce este lumina şi bine este ochilor să vadă soarele.

8. Căci, chiar dacă va trăi ani mulţi omul, în toţi se va veseli; şi-şi vor aminti zilele întunericului, căci multe vor fi; tot ceea ce vine este deşertăciune.

9. Veseleşte-te, tinere, în tinereţile tale, şi să te îmbuneze inima ta în zilele tinereţilor tale, şi umblă pe căile inimii tale fără prihană şi nu după vederea ochilor tăi; şi cunoaşte că pentru toate acestea te va aduce Dumnezeu la judecată.

10. Şi depărtează mînia de la inima ta şi alungă răul din trupul tău, căci tinereţea şi nebunia sînt deşertăciune.

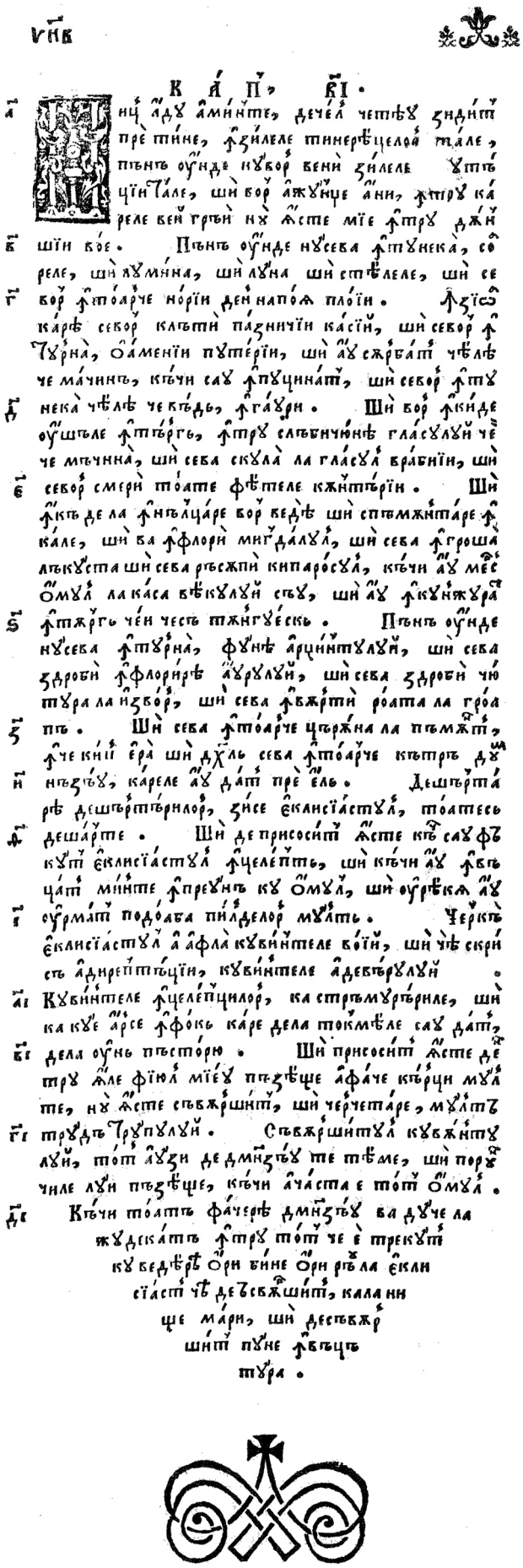

Biblia 1688, p. 452, col. 1

Cap 12

1. Şi-ţi adu aminte de cel ce te-au zidit pre tine, în zilele tinerêţelor tale, pînă unde nu vor veni zilele răutăţii tale şi vor ajunge ani întru carele vei grăi: „Nu iaste mie întru dînşii voie.”

2. Pînă unde nu se va întuneca soarele şi lumina şi luna şi stêlele, şi se vor întoarce norii denapoia ploii.

3. În zioa carea se vor clăti paznicii casii şi se vor înturna oamenii puterii şi au sărbat cêlea ce macină, căci s-au împuţinat, şi se vor întuneca cêlea ce văd în gauri;

4. Şi vor închide uşăle în tîrg, întru slăbiciunea glasului cei ce măcina, şi se va scula la glasul vrabiii şi se vor smeri toate fêtele cîntării.

5. Şi încă de la înălţare vor vedea şi spămîntare în cale; şi va înflori migdalul şi se va îngroşa lăcusta şi se va răsîpi chiparosul, căci au mers omul la casa veacului său şi au încunjurat în tîrg cei ce să tînguiesc.

6. Pînă unde nu se va înturna funea argintului şi se va zdrobi înflorirea aurului şi se va zdrobi ciutura la izvor şi se va învîrti roata la groapă,

7. Şi se va întoarce ţărîna la pămînt, în ce chip era, şi duhul se va întoarce cătră Dumnăzău, carele au dat pre el.

8. Deşărtarea deşărtărilor, zise Eclisiastul, toate-s deşarte.

9. Şi de prisosit iaste căci s-au făcut Eclisiastul înţelept şi căci au învăţat minte împreună cu omul şi urêchea au urmat podoaba pildelor. Mult

10. Cercă Eclisiastul a afla cuvintele voii şi cea scrisă a direptăţii, cuvintele adevărului.

11. Cuvintele înţelepţilor — ca strămurările şi ca cuie arse în foc, care de la tocmêle s-au dat de la un păstoriu.

12. Şi prisosit iaste dentru iale, fiiul mieu; păzêşte a face cărţi multe, nu iaste săvîrşit şi cercetare multă — trudă trupului.

13. Săvîrşitul cuvîntului: tot aúzi; de Dumnezău te tême, şi poruncile lui păzêşte, căci aceasta e tot omul.

14. Căci toată facerea Dumnezău va duce la judecată întru tot ce e trecut cu vedêrea, ori bine, ori rău. La Eclisiast, cea de săvîrşit, ca la nişte mari, şi desăvîrşit pune învăţătura. /

Ms. 45, p. 526

Cap 12

1. Şi adu-ţi aminte de cel ce te-au zidit pre tine, întru dzilele tinerêţelor tale, pînă unde nu vor veni dzilele răotăţile ⌊tale⌋ şi vor ajunge întru carele vei grăi: „Nu iaste mie întru însă voie.”

2. Pînă unde nu să va întuneca soarele şi lumina şi luna şi stelele, şi să vor întoarce norii denapoia ploii.

3. Întru dzua carea să vor clăti paznicii casei şi să vor întuma oamenii puterii şi au sărbat cêlea ce macină, căci s-au împuţînat, şi să vor întuneca cêlea ce văd întru gauri;

4. Şi să vor închide uşile în tîrgu, întru slăbiciunea glasului cei ce măcina, şi să vor scula la[56] glasul vrabiei şi să vor smeri toate fêtele cîntării.

5. Şi-ncă de la înălţare vor vedea şi spămîntare în cale; şi va înflori migdalul şi să va îngroşa lăcusta şi să va răsîpi chipparis, căci au mersu omul la casa vacului său şi au încungiurat în tîrg cei ci să bocesc.

6. Pînă unde să va întuma funiia argintului şi să va zdrobi înflorirea aurului şi să va zdrobi ciutora la izvor şi să va învîrti roata la groapă,

7. Şi să va întoarce ţărna la pămînt, în ce chip era, şi duhul să va întoarce cătră Dumnedzău, carele au dat pre el.
8. De nimic a de-nimicilor[57], dzise Adunătoriul, toate-s de nimic.
9. Şi adaose, căci s-au făcut Adunătoriul înţelept şi căci au învăţat minte împreună pre om, şi urêchea au urmat podoaba pildelor multe.

10. Cercă Adunătoriul a afla cuvinte a voiei şi scris a dreptăţii, cuvintele adevărului.

11. Cuvintele înţelepţilor — ca strămurările şi ca cuiele înfocate, carii de la tocmêle s-au dat dentru un păstor.

12. Şi prisosit ii dentru iale, fiiul[58] mieu; păzêşte a face cărţi multe, nu iaste săvîrşit, şi cercetare multă — trudă trupului.
13. Săvîrşitul cuvîntului: tot aúzi; de Dumnedzău te tême şi porîncele lui păzêşte, căci aceasta-i *[526/2]* tot omul.

14. Căci tot faptul împreună Dumnedzău aduce-l-va întru judeţ, întru tot trecut cu vedêrea, măcar rău şi măcar bun. Întru Adunător de săvîrşit, ca la nişte mari, şi desăvîrşit pune învăţătura[59]

Ms. 4389, p. 621-622

Cap 12

1. [67]Ado-ţi[68] aminte de cela ce te-au făcut în zilele tinerêţelor tale, mai nainte pînă nu vor veni zilele răotăţii tale şi pînă nu se vor apropiia anii în carii vei zice: „Nu-mi plac aceştia.”[69]

2. Mai nainte pînă nu va întuneca soarele şi luna şi stêlele, şi să se întoarcă norii îndărăt după ploaie.

3. În zioa cêea ce se vor cutremura paznicii casei şi se vor întoarce oamenii cei tari şi cei ce macină vor fi îndăşărţi, că au slăbit, şi se vor întuneca ceea ce văd[70] pren gauri;

4. Şi vor închide uşile în tîrg şi glasul celor ce vor măcina în umilinţă, şi se vor scula spre glasul pasărilor şi se vor smeri toate fêtele cîntecelor.

5. Că vor vedea frică întru înălţime şi spaimă pre cale; şi va înflori migdalul şi se va îngroşa lăcusta şi sfărîma tot chiparisul, căci că mêrge omul în casa veacului său şi au încunjurat pre cei ce plîng în tîrgure. *[622/1]*

6. Mai nainte pînă nu se va întoarce funea cea de argint şi să se sfărîme ispita cea de aur şi să se spargă ciutura[71] la puţul ei şi să se frîngă roata în făgaş[72],

7. Şi să se întoarcă ţărîna în pămîntul său, precum au fost, şi duhul să se întoarcă cătră Dumnezeu, cela ce l-au dat.
8. Dăşărtăciunea dăşărtăciunilor, au zis Adunătoriul, şi toată dăşărtăciunea.
9. Iar mai mult, căci au fost Adunătoriul înţelept şi s-au învăţat pre oameni înţelêgere şi urêchiia să urmêze frumseţile pildelor celor multe întru limba Adunătoriului. *[622/2]*

10. Ca să afle cuvintele plăcerii şi cuvintele adeverinţei scrise pre direptate.

11. Cuvintele celor înţelepţi sînt ca strămurările boilor şi ca cuiele cêle arse care den tocmire au fost date de la un păstor.[73]

12. [11.] Şi dentr-însele iaste spor. [12.] Fătul mieu, păzêşte să faci cărţi multe, căci că iale n-au sfîrşit şi învăţătura cea multă iaste ostenală cărnii.
13. Iar sfîrşitul cuvîntului într-aceasta să-l asculţi; să te temi de Dumnezeu şi porîncile lui să le păzeşti, că aceasta iaste a tot omul.

14. Că toată făptura va să o aducă Dumnezeu la judecată, întru toată nebăgarea de seamă, măcară bună, măcar rea.

Versiunea modernă

Capitolul al 12-lea

1. Şi adu-ţi aminte de cel ce te-a zidit pe tine, în zilele tinereţii tale, pînă cînd nu vor veni zilele răutăţii tale şi nu vor ajunge anii în care vei grăi: „Nu îmi este voie întru ei!”

2. Pînă ce nu se va întuneca soarele şi lumina şi luna şi stelele, şi se vor întoarce norii după ploaie.

3. În ziua în care se vor clătina paznicii casei şi se vor îndoi bărbaţii cei puternici şi se vor odihni cele ce macină, căci s-au împuţinat, şi se vor întuneca cele ce privesc prin deschizături;

4. Şi vor închide porţile în piaţă, pentru slăbiciunea glasului celei ce macină, şi se va ridica la glas de vrabie şi toate fiicele cîntecului se vor smeri.

5. Şi cu adevărat vor privi de la înălţime şi spaimă [va fi] în cale; şi va înflori migdalul şi lăcusta se va îngrăşa şi caperul se va risipi, căci a mers omul la casa veacului său şi dau ocol în piaţă cei ce se tînguiesc;

6. Pînă cînd nu se va rupe funia de argint şi nu se va zdrobi floarea de aur şi nu se va sparge ulciorul la izvor şi nu se va învîrti roata la fîntînă,

7. Şi ţărîna nu se va întoarce în pămînt, precum era, şi duhul nu se va întoarce la Dumnezeu, care l-a dat.

8. Deşertăciune a deşertăciunilor, a zis Ecclesiastul, toate sînt deşertăciune.
9. Şi de folos este că Ecclesiastul a fost înţelept şi l-a şi învăţat pe om ştiinţa, şi urechea va căuta frumuseţea pildelor.

10. Multe a încercat Ecclesiastul ca să afle cuvintele voii şi ce este scris cu dreptate, cuvintele adevărului.

11. Cuvintele înţelepţilor [sînt] ca strămurările şi precum cuiele arse în foc, care au fost date din îmbelşugare de un singur păstor.

12. Şi din ele este folos, fiul meu; fereşte-te să faci cărţi multe — sfîrşit nu este şi cercetarea multă [este] ostenală pentru trup.
13. Sfîrşitul cuvîntului: totul a fost auzit; teme-te de Dumnezeu şi păzeşte poruncile lui, căci acesta este totul omul.

14. Căci Dumnezeu va duce la judecată toată făptuirea, întru tot ce e trecut cu vederea, ori bine, ori rău. La Ecclesiast, de sfîrşit, ca la nişte mari, şi desăvîrşit pune învăţătura.

Biblia 1688, p. 452, col. 2

Cîntarea Cîntărilor

Cap 1

1. Sărute-mă de la sărutările gurii lui, căci mai bune-s ţîţele tale decît vinul.

2. Şi mirosul mirurilor tale — mai mult decît toate miroasele; mir deşărtat — numele tău. Pentru acêea fecioarele te iubiră.,

3. Traseră-te, denapoia ta, la mirosul mirurilor tale vom alerga. Băgă-mă împăratul în cămara lui. Bucura-ne-vom şi ne vom veseli întru tine, iubi-vom ţîţele tale mai mult decît vinul; direptatea iubitu-te-au.

4. Neagră sînt eu şi frumoasă, fêtele Ierusalímului, ca sălaşele Chidárului, ca corturile lui Solomón.

5. Nu mă vedeţi căci eu sînt negrindu-mă, căci m-au ars soarele. Fiii maicii mêle s-au învrăjbit întru mine, puseră-mă păzitoare în vii; viia mea n-am păzit.

6. Povestêşte-mi, pre carele au iubit sufletul mieu, unde paşti, unde zaci în amiazăzi, ca nu doară să-mi facă ca cêea ce să învăluiêşte pre cerezile priêtenilor tăi.

7. De nu te vei cunoaşte pre sine, cea frumoasă întru fămei, ieşi tu întru călcîile turmelor şi paşte iadele tale spre sălaşurile păstorilor.

8. Cu călărimea mea întru carăle lui Faraón asămănatu-te-am, cêea ce eşti aproape de mine.

9. Ce s-au înfrumusăţat fălcile tale ca ale turturêlei, cerbicea ta — ca nişte şiruri.

10. Asămănări de aur face-vom ţie, cu pistrituri de argint.

11. Pînă unde iaste împăratul întru înduplecarea lui, nardul mieu dat-au mirosul lui.

12. Legătura stactiei — iubitul mieu, în mijlocul ţîţelor mêle va petrêce.

13. Strugur de chipru e fratele mieu mie, în vie în Gádi.

14. Iată, eşti frumoasă, cea de aproapele mieu, iată, eşti frumoasă, ochii tăi — porumbi.

15. Iată, eşti bun, fratele mieu, şi încă înfrumuseţat; patul nostru — umbros,

16. Grinzile caselor noastre — chedri, podurile noastre — chiparoşi.

Cap 2

1. Eu — floarea cîmpului, crinul văilor.

2. Ca crinul în mijlocul spinilor, aşa e iubitul mieu în mijlocul fêtelor.

3. Ca mărul în lêmnele dumbrăvii, aşa — fratele mieu între mijlocul fiilor; în umbra lui am pohtit şi am şăzut şi roada lui e dulce în gîtlejul mieu.

4. Băgaţi-mă în casa vinului, grămădiţi preste mine dragoste.

5. Întăriţi-mă întru mirosituri, clădiţi-mă în meri, căci rănită-s de dragoste eu.

6. Stînga lui — supt capul //

Ms. 45, p. 526-527

Cîntarea Cîntărilor

Cap 1

1. Sărute-mă de la sărutările gurii lui, căci mai bune-s ţiţele tale decît vinul.
2. Şi mirosul mirurilor tale[1] — decît toate miroasele; mir deşertat — numele tău. Pentru acêea ficioare iubiră-te,
3. Trasără-te, denapoia ta la mirosul mirurilor tale vom alerga. Băgă-mă împăratul la cămara lui. Bucura-ne-vom şi ne vom veseli întru tine, iubi-vom ţiţele tale mai mult decît vinul, dreptatea iubitu-te-au.

4. Neagră sînt eu şi frumoasă, fêtele Ierusalim, ca sălaşele Chidar, ca gherdanele Solomon.

5. Nu mă vedeţi că eu sînt negrindu-mă, căci m-au privit soarele. Fiii maicii mêle s-au sfădit întru mine, puseră-mă păzitoare întru vii; vie nu a mea am păzit.

6. Povestêşte-mi, pre carele au iubit sufletul mieu, unde paşti, unde zaci în amiazădzi, pentru ca nu doară să mă fac ca ceiia ci să învăluiêşte pre cirezile tovarăşilor tăi.
7. Dă nu vei cunoaşte pre sine, cea frumoasă întru fămei, ieşi tu întru călcîiele turmelor şi paşte iadele tale pre sălaşurile păstorilor.
8. Cu călărimea mea întru carăle lui Farao asămănatu-te-am, cêea[2] ce-i aproape de mine.
9. Ce s-au înfrîmseţat fălcile tale ca a turturêlei, cerbicea ta — ca nişte şireaguri.

10. Asămănări de aur face-vom ţie, cu cărări de argint.
11. Pînă unde împăratul — întru înduplecarea lui, nardul mieu dat-au mirosul lui.

12. Legătura stactii — nepotul mieu, între mijlocul ţiţelor mêle va petrêce.
13. Strugul al chiprului — fratele mieu mie, întru vie în Galdí.
14. Iată, iaste frumoasă cea de aproapele mieu, iată, eşti frumoasă, ochii tăi — porîmbi.

15. Iată, eşti bun, fratele mieu, şi-ncă înfrîmseţat, patul nostru — umbros,
16. Grinzile noastre — chedri, podurile noastre — chiparisi. *[527/1]*

Cap 2

1. Eu — floare a cîmpului, crin a văilor.
2. Ca crinul în mijlocul spinilor, aşa cea aproape de mine întru mijlocul fêtelor.

3. Ca mărul întru lêmnele dumbrăvii, aşa — fratele mieu între mijlocul fiilor; întru umbra lui am poftit şi am şezut şi roada lui — dulce întru guşterul mieu.

4. Băgaţi-mă la casa vinului, rînduiţi preste mine dragoste.
5. Întăriţi-mă întru miri, clădiţi-mă întru meri, căci rănită-s a dragostei eu.

6. Stîngul lui — supt capul

Ms. 4389, p. 621-622

Cartea Cîntecului Cîntecelor ale lui Solomon împărat, iară ovreiêşte: Sir Hasirím[1]

Capul dentîiu *[622/1]*

1. Să mă sărute den sărutarea gurii sale, că ţîţa ta mai bună iaste decît vinul.[2]
2. Şi mirosul ungerii — decît toate unsorile, unsoare turnată — numele tău. Pentr-acêea te-au îndrăgit coconiţele,
3. Trage-mă după tine şi vom alerga pre urma ta, în urma mirosêlii unsorii tale. Dusu-m-au împăratul în cămara sa. Să ne veselim şi să ne bucurăm întru tine, mai plăcea-ne-va ţîţa ta decît vinul, direptatea te va îndrăgi![3]

4. Neagră sînt, ce sînt frumoasă, fêtele Ierusalímului, ca corturile Chidárului, ca pieile lui Solomon.

5. Nu mă căutaţi căci sînt eu neagră, că m-au privit soarele. Feciorii maicii mêle se sfădiia pentru mine, pusu-m-au pază în vii; viia mea n-am păzit!

6. Spune-mi, pre cela ce au îndrăgit inima mea, unde paşti şi unde te odihneşti amiiazăzi, ca nu cumva să fiu ca cêea ce se învăluiêşte în turmele soţiilor tale.

7. De te-ai cunoaşte tu însăţi, o, cêea ce eşti prea frumoasă întru muieri, să ieşi şi să mergi în călcîile turmelor şi să paşti iezii tăi la colibile păstorilor.[4]
8. Caii miei în carăle lui Faraon asămănatu-te-am, aproape de mine.
9. Frumoase sînt fêţele obrazului tău ca ale turturêlei, grumazii tăi — ca nişte şiruri.

10. Face-vom ţie asămănare de *[622/2]* aur, cu împistriciuni de argint.
11. Pînă va fi împăratul întru înduplecarea lui, unsoarea mea cea scumpă va da mirosul său.

12. Legătura stactiei, surorii mêle, pren mijlocul ţîţelor mêle va lăcui.
13. Strugur de la Chípri — sora mea mie, în viia lui Gadăd.
14. Iată, tu, priêtena mea, eşti frumoasă, iată, tu eşti ghizdávă, ochii tăi — de porumbi.

15. Iată, bun iaste fratele mieu şi încă şi frumos; patul nostru[5] — cu umbrar.
16. Grinzile casii noastre — de chiedru şi podurile noastre — de chiparis.

Cap 2

1. Eu — floarea cîmpului şi crinul luncii.
2. Cum iaste crinul între mărăcini, aşa iaste vecina mea între fête.[6]

3. Cum iaste mărul între lêmnele den păduri, aşa iaste cel drag al mieu între fii; supt umbra lui am vrut şi am şăzut şi roada lui iaste dulce grumazului mieu.

4. Băgaţi-mă în casa vinului şi rînduiţi spre mine liubov.
5. Întăriţi-mă în unsori şi mă puneţi în meri, că eu sînt rănită cu dragoste.

6. Stînga lui — supt capul

Versiunea modernă

Cîntarea Cîntărilor

Capitolul 1

1. Să mă sărute dintr-a gurii lui săruturi, fiindcă dragostea-ţi e mai presus de vin
2. Iară mireasma mirurilor tale mai presus de orişice parfum; numele-ţi mir revărsat. De-aceea tinerele te-au îndrăgit,
3. Ademenitu-te-au, în urmă-ţi alerga-vom la a mirurilor tale mireasmă. Purtatu-m-a regele în al său iatac. Bucurate şi desfătate întru tine să ne aflăm, dragostea-ţi îndrăgi-vom mai presus de vin; dreptatea te-a iubit.

4. Sînt neagră, dar frumoasă, fiice ale Ierusalimului, ca ale Chedarului corturi, ca ale acoperămintelor corturilor lui Solomon.
5. Să nu priviţi la mine că sînt neagră eu, fiindcă m-a văzut soarele. Fiii maicii mele sfăditu-s-au cu mine, pusu-m-au paznică la vie; propria-mi vie n-am păzit-o.
6. De veste dă-mi, tu, cel pe care sufletul meu l-a iubit, unde-ţi duci la păscut şi unde-ţi odihneşti turmele la amiază, nicicînd să nu mă aflu ca una ce este aplecată asupra turmelor alor [tăi] soţi.
7. De n-ai să ştii, frumoaso-ntre femei, ieşi pe urmele turmelor şi paşte-ţi iezişoarele la colibele păstorilor.
8. Draga mea, te asemăn uneia dintre iepele mele, înjugată la carele lui Faraon.
9. Obrajii tăi se înfrumuseţară ca turturelele, gîtul tău ca nişte mici şiraguri.

10. Făuri-vom ţie asemănări de aur, cu crestături de argint.
11. Pînă ce regele [şade] la masa lui, nardu-mi pe loc şi-a dăruit mireasma.

12. Un bucheţel de smirnă-i iubitul meu pentru mine, ce odihni-mi-se-va-ntre sîni.
13. Ciorchine de cipreş e pentru mine dragul meu, în viile din Engadi.
14. Ia te uită, frumoasă eşti, draga mea, ia te uită, frumoasă eşti, ochii tăi — porumbiţe.

15. Ia te uită, frumos eşti, dragul meu, şi chipeş foc; în preajma noastră — umbros culcuş,
16. Grinzile caselor noastre — cedrii, a noastre poduri — chiparoşii.

Capitolul al 2-lea

1. Eu sînt o floare de pe cîmp, crin de prin vîlcele.
2. Cum e crinul între spini, aşa este draga mea între fete.

3. Ca mărul între copacii din pădure, aşa-i al meu iubit între feciori, la umbra lui rîvnit-am şi am şezut şi fructul lui dulce este în gîtlejul meu.

4. Vîriţi-mă într-o sală de petreceri, rînduiţi deasupra mea ca semn al ei iubirea.
5. Întremaţi-mă cu miresme, copleşiţi-mă cu mere, că de iubire sînt străpunsă.

6. Sub capul meu stînga lui,

кѫтърилор·

мїеꙋ, ши дирѣпта лꙋи мъва кꙋпринде ·
з Жꙋратꙋвамь пре вои фѣтеле Їерꙋсалимꙋлꙋи ꙟ
пꙋтери ши ꙟтърїиле царинеи девеци скꙋла ши
веци дещепта драгостѣ пънъ оунде ва врѣ ·
и Гласꙋль фрателꙋи мїеꙋ, ꙗтъ аша вине, съ-
риндь престе мꙋнци сълтѫндь престе дѣлꙋри.
ѳ Асѣмене ѣсте фръцїорꙋль мїеꙋ, кꙋ кътриоара
саꙋ кꙋ пꙋїи де черби, (престе мꙋнцїи лꙋи Ве-
ѳиль,) ꙗтъ ачеста стътꙋ, денапоꙗ пъ-
рѣтелꙋи ностръ, привиндь пре фирестри, пле-
і кѫндꙋсе пре мрежи · Ръспꙋнде фрꙋцїорꙋл
мїеꙋ, ши зиче мїе скоалъ вино че де апроапеле
аі мїеꙋ, фрꙋмоаса порꙋмбица мѣ · Къ ꙗтъ
ꙗна аꙋ трекꙋть плоаꙗ съдꙋсе, мѣрсе ла сине.
ві Флориле сь ивиръ пре пъмѫнть, врѣмѣ плѣви-
лїи аꙋ сосить, гласꙋль тꙋртꙋрѣлїи саꙋ аꙋзит
гі ꙟпъмѫнтꙋль ностръ · Смокинꙋл аꙋ скось
челе фъръ врѣме смокинеле лꙋи, ши віиле ꙟ-
флореськ, дѣдеръ мирось, скоалъ вино че де
апроапеле мїеꙋ, фрꙋмоаса мѣ (порꙋмбица мѣ
ді вино) ши вино тꙋ. Порꙋмбица мѣ, ꙟакопереми-
нтꙋл пїетрїи, цїиндꙋте де зидꙋль денаинте
аратъми фаца та, ши фъмъ съ аꙋзь гласꙋль
тъꙋ, кьчи гласꙋл тъꙋ дꙋлче е, ши фаца та
еі фрꙋмоасъ. Приндеци ноао вꙋлпи мичи стри-
кѫндь віиле ши віиле ноастре ꙟфлореськ ·
ѕі Фръцїорꙋл мїеꙋ міе ши еꙋ лꙋи, чел че паще ꙟ
зі кринни. Пънъ оунде ва ꙟчета зїоа, ши се
вор плека оумбреле те ꙟтоарче, асамѫнъте тꙋ
фръцїорꙋл мїеꙋ кꙋ кътрїорꙋл саꙋ кꙋ пꙋюл чер-
билор престе мꙋнцїи ꙟкꙋнжꙋрърилор.

КАП, Г

а Ꙟ патꙋл мїеꙋ ноаптѣ ам кътꙋтат пре
кареле аꙋ юбит сꙋфлетꙋл мїеꙋ черка-
тꙋлам пре ел ши нꙋлам афлат кема-
там пре ель ши нꙋмаꙋ аскꙋлтат ·
в Скꙋламъвою даръ ши вою ꙟкꙋнжꙋра ꙟ
четате ꙟтѫргꙋри ши прен оулице, ши вою чер-
ка пре кареле аꙋ юбит сꙋфлетꙋл мїеꙋ черкатꙋлам
пре ел ши нам афлат пре ел, кематꙋлам пре ел
г ши нꙋмаꙋ аскꙋлтат. Афлатꙋмаꙋ чей
че пъзъскь чей че ꙟкꙋнжꙋръ ꙟчетате, аꙋ доа-
ръ пре каре аꙋ юбит сꙋфлетꙋл мїеꙋ аци възꙋт?
д Кѫт де пꙋцин дѣка трекꙋю дела еи пънъ оун-
де афлаю пре кареле аꙋ юбит сꙋфлетꙋль мїеꙋ
цинꙋтꙋлам пре ел ши нꙋлам лъсат пънъ оун-
де лам бъгат пре ел ꙟкаса мѫнемѣ, ши ла
е къмара чеїꙗ чемаꙋ зъмислит. Жꙋратам-
пре вои фѣтеле Їерꙋсалимꙋлꙋи ꙟтрꙋ пꙋтѣре,
ши ꙟтрꙋ търїиле царинїи девеци ръдика ши веци
ѕ скꙋла драгостѣ пънъ оунде ва врѣ. Каре е
ачаста чесъ сꙋе ден пꙋстїю ка бꙋчюми де
фꙋм тъмѫꙗтъ кꙋ змирнъ ши тъмѫе ден
тоате прафꙋриле фъкъторюлꙋи де мѵрь :
з Ꙗтъ патꙋл лꙋи Соломонь, ѯ, де пꙋтѣрничи
ꙟпрежꙋрꙋл лꙋи ден чей таре аи лꙋи Їсраиль ·
и Тоци цїиндь сабїе ꙟвъцаци ръзбоюл ом сабїꙗ
лꙋи престе коапса лꙋи деспаима нопцилор ·
ѳ Несилїе шаꙋ фъкꙋт лꙋи ꙟпъратꙋл Соломонь де

Biblia 1688, p. 453, col. 1

mieu şi direapta lui mă va cuprinde.

7. Juratu-v-am pre voi, fêtele Ierusalímului, în puteri şi în tăriile ţarinei, de veţi scula şi veţi deştepta dragostea, pînă unde va vrea.

8. Glasul fratelui mieu; iată, aşa vine, sărind preste munţi, săltînd preste dealuri.

9. Asêmene iaste frăţiorul mieu cu căprioara sau cu puii de cerbi (preste munţii lui Vethíl). Iată, acesta stătu denapoia părêtelui nostru, privind pre firestri, plecîndu-se pren mreji.

10. Răspunde frăţiorul mieu şi zice mie: „Scoală, vino, cea de aproapele mieu, frumoasa, porumbiţa mea.

11. Că iată, iarna au trecut, ploaia să duse, mêrse la sine.

12. Florile să iviră pre pămînt, vrêmea plêvilii au sosit. Glasul turturêlii s-au auzit în pămîntul nostru.

13. Smochinul au scos cêle fără vrême smochinele lui şi viile înfloresc, dêderă miros. Scoală, vino, cea de aproapele mieu, frumoasa mea (porumbiţa mea, vino). Şi vino tu,

14. Porumbiţa mea, în acoperemîntul pietrii, ţiindu-te de zidul denainte. Arată-mi faţa ta şi fă-mă să auz glasul tău, căci glasul tău dulce e şi faţa ta frumoasă.

15. Prindeţi noao vulpi mici, stricînd viile, şi viile noastre înfloresc."

16. Frăţiorul mieu mie şi eu lui, cel ce paşte în crini.

17. Pînă unde va înceta zioa şi se vor pleca umbrele, te întoarce, asamănă-te tu, frăţiorul mieu, cu căpriorul sau cu puiul cerbilor preste munţii încunjurărilor.

Cap 3

1. În patul mieu, noaptea, am căutat pre carele au iubit sufletul mieu; cercatu-l-am pre el, şi nu l-am aflat; chemat-am pre el, şi nu m-au ascultat.

2. Scula-mă-voiu, dară, şi voiu încunjura în cetate, în tîrguri şi pren uliţe, şi voiu cerca pre carele au iubit sufletul mieu; cercatu-l-am pre el, şi n-am aflat pre el, chematu-l-am pre el, şi nu m-au ascultat.

3. Aflatu-m-au cei ce păzăsc, cei ce încunjură în cetate. Au doară pre care au iubit sufletul mieu aţi văzut?

4. Cît de puţin deaca trecuiu de la ei, pînă unde aflaiu pre carele au iubit sufletul mieu. Ţinutu-l-am pre el şi nu l-am lăsat, pînă unde l-am băgat pre el în casa mîne-mea şi la cămara ceiia ce m-au zămislit.

5. Jurat-am pre voi, fêtele Ierusalímului, întru putêre şi întru tăriile ţarinii, de veţi rădica şi veţi scula dragostea, pînă unde va vrea.

6. Care e aceasta ce să suie den pustiiu, ca buciumi de fum, tămîiată cu zmirnă şi tămîie, den toate prafurile făcătoriului de mir?

7. Iată patul lui Solomón, 60 de putêrnici împrejurul lui den cei tare ai lui Israíl,

8. Toţi ţiind sabie, învăţaţi războiul, om sabiia lui preste coapsa lui, de spaima nopţilor.

9. Nesilie ş-au făcut lui împăratul Solomón den /

Ms. 45, p. 527

mieu şi dreapta lui mă va cuprinde.
7. Jurat-am pre voi, fêtele Ierusalim, întru puterile şi vîrtuţile ţarinei, dă veţi rădica şi veţi scula dragostea pînă[3] unde va vrea.
8. Glasul fratelui mieu; iată, aşa vine, sărind preste munţi, săltînd preste dealuri.

9. De asêmenea iaste frăţiorul mieu cu căprioara sau cu puiu de cerbi ⌊preste munţii Bethil⌋. Iată, acesta stă denapoia părêtelui nostru, privind pren ferestrii, plecîndu-să pren[4] mreji.

10. Răspunde frăţiorul mieu şi dzice mie: „Scoală, vino, cea aproape de mine, frumoasa mea, porîmbiţa mea.
11. Căci iată, iarna au trecut, ploaia să duse, mêrse şie.
12. Florile să iviră pre pămînt, vrêmea tăierii au sosit. Glasul turturêlei audzi-să în pămîntul nostru.

13. Smochinul scoase bubusliile ei şi viile înfloresc, dêderă miros. Scoală, vino, cea de aproapele mieu, frumoasa mea, ⌊porîmbiţa mea, ia-mblă⌋. Şi vino tu,

14. Porîmbiţa mea, întru acoperemîntul pietri, ţiindu-să de zidul denainte. Arată-mi mie faţa ta şi voi audzi glasului tău, căci glasul tău — dulce şi faţa ta frumoasă.
15. Prindeţi noao vulpi mici, stingînd viile, şi viile noastre înfloresc."

16. Frăţiorul mieu mie şi eu lui, cel ce paşte întru crini.
17. Pînă unde va sufla dzua şi să vor clăti umbrele, întoarce-te, asamănă-te tu, frăţiorul mieu, cu căpriorul sau ca puiul cerbilor preste munţii încungiurărilor.

Cap 3

1. Preste aşternutul mieu, întru nopţi, am cercat pre carele au iubit sufletul mieu; cercatu-l-am pre el, şi nu l-am aflat pre el; chemat-am pre el, şi n-au ascultat pre mine.

2. Scula-mă-voi, dară, şi voi *[527/2]* încungiura întru cetate, întru tîrguri şi întru uliţe, şi voi cerca pre carele au iubit sufletul mieu; cercatu-l-am, şi n-am aflat pre el; ⌊chemat-am pre el, şi n-au ascultat mie⌋.
3. Aflatu-m-au cei ce păzesc, cei ce încungiură în cetate. Au doară pre carele au iubit sufletul mieu aţi văzut?
4. Cît de puţîn dacă trecuiu de la ei, pînă unde aflaiu pe carele au iubit sufletul mieu. Ţînutu-l-am pre el şi n-am lăsat pre el, pînă unde l-am băgat pre el în casa mîne-mea şi la cămara cêea ce m-au zemeslit.

5. Jurat-am pre voi, fêtele Ierusalim, întru puteri şi întru vîrtuţile ţarinei, de veţi rădica şi veţi rădica dragostea, pînă unde va vrea.

6. Carea-i aceasta ci să suie den pustiiu, ca buciumi de fum, tămăiată cu zmirnă şi tămîie, de la toate pravurile făcătoriului de mir?

7. Iată patul lui Solomon; 60 tari împregiurul lui dentru tarii lui Israil,

8. Toţi ţiind sabie, învăţaţi a războiului, om sabiia lui la coapsa lui, de spaimă întru nopţi.

9. Năsălie ş-au făcut şie împăratul Solomon de

Ms. 4389, p. 622-623

mieu, iară direapta lui mă îmbrăţişază.
7. Jurat-am pre voi, fêtele Ierusalímului, în puterile şi în tăriile cîmpurilor, să nu vă sculaţi şi să rădicaţi dragostea, pînă cînd va fi voia ei.[7]
8. Glasul frăţi- *[623/1]* ne-mieu; iată, aşa au venit, sărind pren munţi şi săltînd pren dealuri.

9. Fratele mieu iaste asêmene căprioarei sau cerbului tînăr în munţii Vethúliei. Iată, acesta sta după părêtele nostru, privind pre fereastră, căutînd pren mreajă.

10. Frate-mieu va răspunde şi va zice cătră mine: „Scoală şi vino, vecina mea, buna mea, porumbiţa mea, frumoasa mea.[8]
11. Că iată că au trecut iarna şi se-au dus ploaia şi se-au petrecut în sineşi.
12. Arătatu-se-au flori pre pămînt şi vrêmea tăierii au sosit. Glasul turturêlei se-au auzit în pămîntul nostru.
13. Zmochinul au scos roada lui şi viile înflorind au dat mirosul lor. Scoală şi vino, vecina mea, ghizdáva mea, scoală tu şi vino,

14. Porumboaica mea, în acoperemînt de piiatră aproape înaintea zidului. Arată-mi faţa ta şi fă să auz glasul tău, că glasul tău iaste dulce şi faţa ta frumoasă.[9]
15. Prindeţi-ne vulpile cêle mici, care ne topesc viile, şi viile noastre înfloresc."

16. Frate-mieu mie şi eu lui, cela ce se paşte în crini.
17. Pînă ce va răsufla zioa şi se vor muta umbrele, întoarce-te şi te închipuieşte căprioarei, fratele mieu, sau cerbului celui mic în munţii cei denprejur[10].

Cap 3

1. În patul mieu, noaptea, cercaiu pre cela ce au iubit sufletul mieu; cercatu-l-am, şi nu l-am aflat, strigatu-l-am, şi nu m-au auzit.[11]

2. Scula-mă-voiu şi voiu ocoli cetatea şi voiu căuta, pren tîrg şi pre uliţe, pre cela ce l-au iubit inima mea; cercatu-l-am, şi nu l-am aflat; strigatu-l-am, şi nu m-au auzit.
3. Găsiră-mă străjarii şi ceia ce încunjura cetatea pre denlăuntru împrejur şi le ziş: „N-aţi văzut cumvaşi pre cela ce l-au iubit sufletul mieu?"[12]
4. Iar cum trecuiu de dînşii puţinel, eu aflaiu pre carele iubiia sufletul mieu. Şi-l apucaiu şi nu-l lăsaiu pînă ce-l duş în casa maicii mêle şi în cămara ceiia ce m-au zămislit.

5. Juru-vă pre voi, fêtele Ierusalímului, în puterile şi în tăriile cîmpurilor, de veţi clăti şi veţi rădica dragostea, pînă cînd va vrea ea.[13]

6. Care iaste aceasta carea se pogoară den pustie, afumată ca o steblişoară de cădirile zmirnei şi ale livánului şi de[14] toate mirosêlele fierbătoriului de zulufii?

7. Iată, în patul lui Solomon *[623/2]* 60 de vîrtoşi den cei mai tari ai lui Israil,

8. Avînd toţi sabii ascuţite de războiu, fieştecare cu sabiia lui la coapsa lui, pentru frica nopţii.

9. Pat de purtat ş-au făcut împăratul Solomon de

Versiunea modernă

dreapta lui are să mă cuprindă.
7. Pe voi jurat-am, fiice ale Ierusalimului, pe gazelele şi pe ciutele cîmpului, de o să-mi deşteptaţi şi o să-mi treziţi iubirea, pînă ce nu se va învoi.
8. Glasul iubitului meu; iată, săltînd peste munţi vine-acesta, sărind peste coline.

9. Asemeni unei căprioare este iubitul meu sau unui pui de cerb de pe munţii Baithel. Iată-l pe după al nostru zid, iţindu-se printre ale noastre ferestre, zărindu-ne printre uluci.

10. Al meu iubit răspunde şi-mi zice: „Ridică-te, vino, draga mea, frumoasa mea, porumbiţa mea.

11. Căci iată, iarna s-a dus, ploaia a pierit, a trecut.

12. Florile pe pămînt s-au arătat, sosit-a vremea de plivit. Viers de turturea a răsunat pe-a noastră glie.

13. Smochinul şi-a dat roada lui văratică în pîrg, dau viile în floare, mireasma îşi dăruiră. Ridică-te, vino, draga mea, frumoasa mea, porumbiţa mea. Şi vino, tu,
14. Porumbiţa mea, la al stîncii adăpost, pe lîngă fortăreaţă. Arată-mi chipul tău şi fă-mă s-aud glasul tău, că dulce-i glăsuirea ta şi chipul tău frumos.

15. Prindeţi-ne puii de vulpe, căci ei ne strică viile, căci ale noastre sînt în floare."

16. Iubitul meu este al meu şi eu a lui, acel ce păstoreşte printre crini.
17. Pînă ce ziua va mai sufla şi întunericul se va risipi, întoarce-te, iubitul meu, asemeni unei ciute fii ori vreunui pui de cerb pe ale munţilor văi.

Capitolul al 3-lea

1. La străji de noapte, în aşternut l-am căutat pe cel ce sufletul meu l-a iubit, l-am căutat, dar nu l-am aflat; pe nume l-am chemat, dar nu m-a auzit.

2. Scula-mă-voi şi roată prin cetate am să dau, prin tîrguri şi pe uliţe, şi-o să-l tot caut pe cel ce sufletul meu l-a iubit; căutatu-l-am, dar nu l-am aflat.

3. Găsitu-m-au străjerii ce roată prin cetate dau. Nu l-aţi văzut pe cel pe care sufletul meu l-a iubit?

4. Cînd eu de ei mă depărtai, niscaiva vreme [fu] pînă ce am aflat pe cel pe care sufletul meu l-a iubit. Strîns l-am ţinut şi n-o să-i mai dau drumul, pînă ce-l voi duce în casa maicii mele şi în iatacul celei ce-n pîntecu-i m-a luat.
5. Pe voi jurat-am, fiice ale Ierusalimului, pe gazelele şi pe ciutele cîmpului, de o să-mi deşteptaţi şi-o să-mi treziţi iubirea, pînă ce ea se va învoi.

6. Cine-i aceasta ce din pustie urcă, aidoma un fuior de fum cu mir şi cu tămîie-mbălsămată din toate ale meşterului de miresme prafuri?

7. Iată lectica lui Solomon, în juru-i şaizeci de viteji dintr-ai lui Israel viteji,

8. Ţinînd cu toţi o sabie, hîrşiţi în luptă, fiecare la brîu cu sabia lui, de frica de-ale nopţii străji.

9. Un baldachin Solomon regele şi-a înjghebat din

кѫтърилѡр· ѵнг
лємнеле лїванѹлѹй. Стжлпїи лѹй аɣ фъкѹт і
де арџинтъ шй плекътѡрюл лѹй де аɣр, шй при
бларѣ лѹй мохоржтъ, жлъѹнтрѹл лѹй кѹ пїе
три аштернѹт драгостѣ дела фѣтеле Іерѹсали
мѹлѹй. Фѣтеле Сїѡнѹлѹй єшиц шй ведецъ аі
ла жпъратѹл Соломѡнъ жтрѹ кѹнѹна карѣ лаɣ
кѹнѹнат пре джнсѹл маика лѹй жзїоа џинерїи
лѹй, шй жзїоа веселїей инимїи лѹй.
КАП. Д.
Ꙗтъ єшй фрѹмоасъ чѣ де апроапеле мїеѹ а
ꙗтъ єшй фрѹмоасъ. Ѡкїй тъй порѹм
бице афаръ ден тъчѣрѣ та, пърѹл тъѹ
ка тѹрмеле капрелѡр кареле саɣ дескопе
рит дела Галаадъ. Динцїй тъй ка в
тѹрмеле челѡр тѹнсе кареле саɣ сѹит дела бае
тоате кѹ џемене, шй фъръ фїю нѹ ꙗсте жн
трѹ ꙗле. Ка фѹнѣ чѣ рошїе бѹзеле тале шй г
граюл тъѹ фрѹмос ка коажа родїей мърѹлъ
тъѹ афаръ ден тъчѣрѣ та. Ка тѹрнѹл лѹй д
Дадъ грѹмазѹл тъѹ чел зидит ла Фалпїѡѳъ
а, дескѹтѹри спжнзѹраци сжнтъ пре ел тоа
те свърлитѹриле челѡр тари. Доао цжце але є
тале ка дой пѹй џемени ай кѫпрїоарїй чей че
паскъ жкрини. Пънъ ѹнде ва сѹфла зїоа ѕ
шй севор порни ѹмбреле мѣрџемивою мїе кътръ
мъгѹра змирней, шй кътръ дѣлѹл лїванѹлѹй.
Тоатъ єшй фрѹмоасъ чѣ де апроапеле з
мїеѹ, шй хѹлъ нѹ ꙗсте жтрѹ тине.
Вино дела Лїван мирѣсъ вино дела Лїван, и
венивей шй вей трѣче денчепѹтѹл крединцей
дела капѹл лѹй Санїир шй Аермѡн, дела стж
ниле леилѡр, дела мѹнцїи пардошилѡр.
Датѹнеай инимъ сѡра ноастръ мирѣсъ, жджр ѳ
житѹнеай пре ной кѹ ѹнѹл дентрѹ ѡкїй тъй
кѹ ѹн шир дела грѹмазѹл тъѹ. Че съ жн і
фрѹмсецаръ цицеле тале сѡра мѣ невастъ: че съ
жфрѹмсецаръ цицеле тале де вин, шй миросѹл
хаинелѡр тале маймѹлтъ декжт тоате миро
сѹриле. Фагѹр пикъ бѹзеле тале невастъ, аі
мїєре шй лапте є сѹпт лимба та, шй миро
сѹл хаинелѡр тале ка миросѹл Лїванѹлѹй,
грѫдинъ жкисъ сѡрѹмѣ невастъ. Грѫдинъ ві
жкисъ, изворъ печетлѹитъ. Тримитериле гі
тале грѫдинъ кѹ родїи, кѹ роадъ ден мѹгѹри
кипри кѹ нардїи. Нардѹ шй шофранъ, тре ді
стїе ши скорцишоаръ де тоате лємнеле лїванѹ
лѹй, змирнъ алоѣ кѹ тоате чѣле де фрѹнте
миросѹри. Изворѹл грѫдинїи, шй фжнтжна еі
апей вїи, шй дѹдѹиндъ дела Лїванъ.
Скоалъте кривеце, шй вино аѹстре шй сѹфлъ ѕі
спре грѫдина мѣ, шй кѹргъ миросѹриле тале.
КАП. Є.
Погоаръсе фрѫциорѹл мїеѹ ла грѫдина а
лѹй, шй съмънжнче роада поамелѡр лѹй.
Жтраю жгрѫдина мѣ сорѹмѣ невастъ в
кѹлесам змирна мѣ, кѹмиросѹриле мѣ
ле мжнкатам пжинѣ мѣ кѹ мїєрѣ мѣ
бъѹтам винѹл мїеѹ кѹлаптеле мїеѹ, мжнкаци
чей де апроапе шй бѣци, шй въ жбътаци фра
ци

Biblia 1688, p. 453, col. 2

lêmnele Livánului.

10. Stîlpii lui au făcut de argint şi plecătoriul lui de aur şi primblarea lui mohorîtă, înlăuntrul lui cu pietri aşternut, dragostea de la fêtele Ierusalímului.

11. Fêtele Siónului, ieşiţi şi vedeţi la împăratul Solomón, întru cununa carea l-au cununat pre dînsul maica lui, în zioa gineriei lui şi în zioa veseliei inimii lui!

Cap 4

1. Iată, eşti frumoasă, cea de aproapele mieu, iată, eşti frumoasă. Ochii tăi — porumbiţe afară den tăcêrea ta. Părul tău — ca turmele caprelor carele s-au descoperit de la Galaád.

2. Dinţii tăi — ca turmele celor tunse carele s-au suit de la baie, toate cu gêmene, şi fără fiiu nu iaste întru iale.

3. Ca funea cea roşie — buzele tale şi graiul tău — frumos, ca coaja rodiei — mărul tău afară den tăcêrea ta.

4. Ca turnul lui David — grumazul tău, cel zidit la Thalpióth; 1000 de scuturi spînzuraţi sînt pre el, toate svîrliturile celor tari.

5. Doao ţîţe ale tale — ca doi pui gêmeni ai căprioarii, cei ce pasc în crini.

6. Pînă unde va sufla zioa şi se vor porni umbrele, mêrge-mi-voiu mie către măgura zmirnei şi către dealul livánului.

7. Toată eşti frumoasă, cea de aproapele mieu, şi hulă nu iaste întru tine.

8. Vino de la Liván, mireasă, vino de la Liván! Veni-vei şi vei trêce de-nceputul credinţei, de la capul lui Saniír şi Aermón, de la stînile leilor, de la munţii pardoşilor.

9. Datu-ne-ai inimă, sora noastră, mireasă; îndîrjitu-ne-ai pre noi cu unul dentru ochii tăi, cu un şir de la grumazul tău.

10. Ce să înfrumseţară ţiţele tale, sora mea, nevastă! Ce să înfrumseţară ţiţele tale[1] de vin! Şi mirosul hainelor tale — mai mult decît toate mirosurile!

11. Fagur pică buzele tale, nevastă, miêre şi lapte e supt limba ta, şi mirosul hainelor tale — ca mirosul Livánului. Grădină închisă, soru-mea, nevastă,

12. Grădină închisă, izvor pecetluit.

13. Trimiterile tale — grădină cu rodii cu roadă den muguri, chipri cu nardii.

14. Nardu şi şofran, trestie şi scorţişoară, de toate lêmnele Livánului, zmirnă, aloi, cu toate cêle de frunte mirosuri.

15. Izvorul grădinii şi fîntîna apei vii şi duduind de la Liván.

16. Scoală-te, criveţe, şi vino, austre, şi suflă spre grădina mea şi curgă mirosurile tale.

Cap 5

1. Pogoare-se fraţiorul mieu la grădina lui şi să mănînce roadă poamelor lui.

2. Întraiu în grădina mea, soru-mea, nevastă, cules-am zmirna mea cu mirosurile mêle, mîncat-am pîinea mea cu miêrea mea, băut-am vinul mieu cu laptele mieu. Mîncaţi, cei de aproape, şi bêţi şi vă îmbătaţi, fra- //

Ms. 45, p. 527-528

lêmnele Livánului.

10. Stîlpii lui au făcut de argint şi plecătoriul lui — de aur şi primblarea lui mohorîtă, înlontrul lui cu pietri aşternut, dragoste de la fêtele Ierusalim.

11. Fêtele Sion, ieşiţi şi vedeţi întru împăratul Solomon, întru cununa carea l-au încununat pre îns maica lui, întru dzua ţineriii lui şi întru dzua veseliei inemei lui!

Cap 4

1. Iată, eşti frumoasă, cea de aproapele mieu, iată, eşti frumoasă. Ochii tăi — porîmbiţe, afară den tăcêrea ta. Părul tău — ca cerezile caprelor carele s-au dăscoperit de la Galaad.

2. Dinţii tăi — ca cerezile celor tunse carele s-au suit de la baie, toate cu gêmeni, şi fără fiiu nu iaste întru iale.

3. Ca funiia cea roşie — budzele tale şi graiul tău — frumos, ca coaja rudiei — mărul tău afară den tăcêrea ta.

4. Ca turnul David — grumazul tău, cel clădit la Thalpioth; 1000 de scuturi spînzuraţi sînt pre el, toate sfîrliturile[5] tarilor.

5. Doao ţiţele tale — ca doi pui gêmeni a căprioarei, cei ce pasc în crini.

6. Pînă unde va sufla dzua şi să vor porni umbrele, mêrge-mi-voi mie cătră măgura zmirnei şi cătră dealul livánului.

7. Toată-i frumoasă cea de aproa- *[528/1]* pe mie şi hulă nu iaste întru tine.

8. Vino de la Livan, mireasă, vino de la Livan! Şi veni-vei şi vei trêce de-ncepătura credinţei, de la capul Saniir şi Aermon, de la stînele leilor, de la munţii a pardoşilor.

9. Inimitu-ne-ai pre noi, sora noastră, mireasă; inimitu-ne-ai pre noi cu unul dentru ochii tăi, într-una în punere cu grumazul tău.

10. Ce să îmbuniră ţiţele tale, soru-mea, mireaso! Ce să îmbuniră ţiţele tale de vin! Şi mirosul hainelor tale — mai mult decît toate mirosurile!

11. Fagur pică budzele tale, mireasă, miêre şi lapte supt limba ta şi mirosul hainelor tale — ca mirosul[6] Livánului. Grădină închisă, soru-mea, mireaso,

12. Grădină închisă, izvor pecetluit.

13. Trimiterile tale — grădini cu rodii cu roadă de muguri, chipri cu nardi.

14. Nard şi şofran, trestie şi scorţişoară, de toate lêmnele Livánului, zmirnă, aloi — cu toate de frunte mirosuri.

15. Izvor a grădinei şi fîntînă apei vie şi duduind de la Livan.

16. Scoală-te, crivăţ, şi vino, austre, ⌊şi⌋ suflă grădina mea şi cure mirosurile tale.

Cap 5

1. Pogoare-să frăţiorul mieu la grădina lui şi să mănince roada mugurilor lui.

2. Întraiu în grădina mea, soru-mea, mireasă, cules-am smirna mea cu mirosurile mêle, mîncat-am pîinea mea cu miêrea mea, băut-am vinul mieu cu laptele mieu. Mîncaţi, cei aproape, şi bêţi şi vă îmbătaţi, fraţilor!

Ms. 4389, p. 623-624

lêmne de Livan.

10. Şi stîlpii lui — de argint, iar boltele — de aur, şi suirea lui — gravaní, şi pre denlăuntrul lui aşternut cu pietri, dragoste de la fêtele Ierusalímului.[15]

11. Ieşiţi, fêtele Siónului, şi vedeţi pre împăratul Solomon în cununa carea l-au încununat maică-sa, în zioa nunţii sale şi în zioa veseliei inimii sale!

Cap 4

1. Cît eşti de frumoasă, vecina mea, cît eşti de frumoasă! Ochii tăi — de porumboaică, afară de tăcêrea ta. Părul tău — ca turmele caprelor care se-au pogorît den muntele Galaádului.[16]

2. Dinţii tăi — ca turmele celor tunse care se-au suit de la scăldătoare, şi toate cu gêmeni, iar stearpă nici una nu iaste într-însele.[17]

3. Buzele tale — ca funea cea roşie şi vorbele tale — frumoase, mărul tău — ca coaja rodiei, afară den tăcêrea ta.

4. Grumazii tăi — ca turnul lui David, carele iaste zidit în Thalpion; o mie de paveze spînzură pre dînsul şi toate săgeţile celor putêrnici.

5. Doaoă ţiţe ale tale — ca 2 puiculiţe gêmene de căprioară, care pasc în flori[18].

6. Pînă ce răsuflă zioa şi se mută umbrele, mêrge-voiu la muntele zmirnei şi la dealul Livánului.

7. Toată eşti frumoasă, vecina mea, şi nici o vină nu iaste întru tine.

8. Vino den Livan, nevasta mea, vino den Livan! Vino şi treci de-ncepătura credinţei, den capul lui Sanir şi al Iermónului, den ogrăzile leilor şi den munţii pardoşilor.[19]

9. Învitatu-ne-ai inimile, nevastă, sora noastră; făcutu-ne-ai voitori cu toată inima într-unul den ochii tăi şi într-un şir de-ale grumazilor tăi.

10. Cît sînt ţiţele tale de frumoase, nevastă, sora mea! Mai frumoase sînt ţiţele tale decît vinul! Şi mirosul hainelor tale — decît toate zulufiile!

11. Fagur pică buzele tale, nevastă, supt limba ta miêre şi lapte şi mirosul cel frumos al hainelor tale — ca miroseala cea bună a Livánului[20]. [12.] Grădină încuiată, nevastă, sora mea,

12. Ogradă încuiată, fîntînă pecetluită.

13. Trimêterile tale — grădină de rodii cu roadă, ramuri frumoase cu vedêrea cu nard.

14. Nard[21] şi şofran, trestie *[624/1]* şi scorţişoară, cu toţi copacii Livánului, zmirnă şi aloi, cu toate mirosêlele[22] cêle mai de frunte.

15. Izvorul grădinilor şi puţ de apă vie, care se pornêşte den Livan.

16. Scoală, criveţe, vino, austre, şi bate în grădina mea şi să cură aromatele[23] ei.

Cap 5

1. Să vie fratele mieu în grădina mea şi să mănînce den roada pomilor ei.[24]

2. [1.] Întrat-am în grădina mea, nevastă, sora mea; cules-am zmirnă cu unsorile mêle, mîncat-am pîinea mea cu miêrea mea, băut-am vinul mieu cu laptele mieu. Mîncaţi, vecinii miei, şi bêţi şi vă îmbătaţi,

Versiunea modernă

trunchiuri de Liban.

10. Ai lui stîlpişori de-argint i-a făurit şi-al lui spătar din aur, de purpură scăriţa-i, lăuntru-i covor de mozaicuri, a fiicelor Ierusalimului iubire.

11. Ieşiţi de vă uitaţi, fiice ale Sionului, la regele Solomon, la cununa cu care maica lui l-a încununat, la ziua nunţii lui şi la al veselirii inimii lui ceas.

Capitolul al 4-lea

1. Te uită ce frumoasă eşti, draga mea, te uită ce frumoasă eşti. Ai tăi ochi — porumbiţe de dincoace de vălul tău. Pletele-ţi ca turmele de capre, ce de pe Galaad desfăşuratu-s-au mereu.

2. Ai tăi dinţi — ca nişte turme de oiţe tunse ce se ivesc din scăldătoare, purtîndu-se toate în perechi şi între ele nu-i vreuna fără de soaţă.

3. Ca stacojia coardă — a tale buze şi graiul tău — încîntător, ca o pieliţă de rodie obrazul tău de dincoace de vălul tău.

4. Gîtul tău — ca a lui David cetăţuie, clădită-n şir de pietre; de ea atîrnă mii de scuturi, tolbele toate de viteji.

5. Ai tăi sîni amîndoi ca doi puiuţi gemeni de ciută, duşi la păscut printre crini.

6. Pînă ce ziua va mai sufla şi întunericul se va risipi spre muntele de smirnă, îmi voi călăuzi paşii şi înspre dealul de tămîie.

7. Întreagă eşti frumoasă, draga mea, şi pată nu-i în tine.

8. Din Liban încoace, mireasă, din Liban încoace; vino şi treci de pe a credinţei culme, de pe al Sanirului şi al lui Ermon pisc, din vizuini de lei, din munţii de leoparzi.

9. Inima tu ne-ai furat, sora mea, mireasa mea; cu o singură căutătură inima tu ne-ai furat, cu o singură podoabă de la al tău gît.

10. Ce frumoasă ţi s-a făcut dragostea, sora mea, mireasa mea! Ce frumoasă ţi s-a făcut de la vin dragostea, sora mea, mireasa mea! Şi a veşmintelor tale mireasmă — mai presus de orişice parfum!

11. Miere revarsă picur cu picur buzele tale, mireasă, miere şi lapte sub limba-ţi, iar a veşmintelor tale mireasmă — aidoma miresmei de tămîie. Grădină ferecată, draga mea, mireasa mea,

12. Grădină ferecată, izvor pecetluit.

13. Vlăstarele-ţi — livadă de rodii cu roadă de muguri, cipreşi cu narduri.

14. Nard şi şofran, trestie şi scorţişoară deolaltă cu ale Libanului toate esenţe lemnoase, smirnă, aloe deolaltă cu toate balsamurile cele de soi.

15. Izvor de prin grădină, havuz de apă vie şi din Liban şipotitoare.

16. Deşteaptă-te, crivăţule, şi hai, zefirule, prin grădină-mi suflă şi miresmele-mi revarsă.

Capitolul al 5-lea

1. Pogoară-se iubitul meu în a lui grădină şi poama mugurilor ei să mănînce.

2. În grădina mea intrat-am, draga mea, mireasa mea, smirnă adunatu-mi-am cu miresmele mele, mîncatu-mi-am pîinea cu mierea mea, băutu-mi-am vinul cu laptele meu. Mîncaţi, dragilor, şi beţi şi vă îmbătaţi,

Biblia 1688, p. 454, col. 1

ţilor!

3. Eu dormu, şi inema mea bdenuiêşte. Glasul frăţiorului mieu bate la uşă: „Deşchide-mi, sora mea, cea de aproapele mieu, porumbiţa mea, deplina mea, căce capul mieu să împlú de roao şi părul mieu de rîurări de noapte.”

4. Dezbrăcatu-m-am de cămaşa mea, cum mă voiu îmbrăca cu ea? Spălat-am picioarele mêle, cum voiu pîngări pre iale?

5. Frăţiorul mieu trimis-au mîna lui pren gaură şi pîntecele[2] mieu să turburá spre el.

6. Sculaiu-mă eu să deşchiz fratelui mieu, den mînile mêle au picat zmirnă, dêgetele mêle — pline de zmirnă, pre mînile încuitorii.

7. Deşchişu eu frăţiorului mieu; frăţiorul mieu trecu. Sufletul mieu ieşi, cu cuvîntul lui; cercaiu-l pre el, şi n-am aflat pre el; chemaiu-l pre el, şi n-au ascultat pre mine.

8. Aflatu-m-au păzitorii cei ce încunjură cetatea, loviră-mă şi mă răniră; luară-mi brobodêlnicul mieu de la mine păzitorii zidurilor.

9. Jurat-am pre voi, fêtele Ierusalímului, întru puteri şi întru tăriile ţarinii, de veţi afla pre frăţiorul mieu, vestiţi lui căce rănită de dragoste eu sînt!

10. Ce e frăţiorul tău de la frăţior, cea frumoasă în muieri, ce e frăţiorul tău de la frăţior, căce aşa ne-ai jurat pre noi?

11. Frăţiorul mieu — alb şi rumen, alesu dentru zeci de mii.

12. Capul lui — cap de aur, cosiţele lui — brazi, nêgri ca corbul.

13. Ochii lui — ca porumbiţele preste împlerile apelor, spălate cu lapte, şăzînd la împlerile apelor.

14. Fălcile lui — ca năstrăpile mirosului, odrăslind mirosituri; buzele lui — crini picînd zmirnă aleasă.

15. Mîinile lui — oable de aur, pline de tharsís; pîntecele lui — tablă de elefand preste piatră de zamfir.

16. Pulpele lui — stîlpi de marmură, întemeiaţi pe cuiburi de aur; chipul lui — ca Livánul, ales ca chedrii.

17. Gîtlejul lui — îndulcire şi tot pohtă; acesta e frăţiorul mieu şi acesta e aproapele mieu, fêtele Ierusalímului.

18. Unde să duse frăţiorul tău, cea frumoasă întru muieri? Unde au privit frăţiorul tău? Şi-l vom cerca pre el cu tine împreună.

Cap 6

1. Frăţiorul mieu pogoară-se la grădina lui, la năstrăpile mirosului, să pască în grădini şi să adune crini.

2. Eu frăţiorului mieu şi frăţiorul mieu mie, cel ce paşte în crini.

3. Frumoasă eşti, cea de aproapele mieu, ca o bunăvrêre, frumoasă ca Ierusalímului, spaimă ca cêle rînduite.

4. Întoarce ochii tăi denpotriva mea, căce ei m-au zburat. Părul tău — ca turmele caprelor carele s-au suit de la Galaád.

5. Dinţii tăi — ca turmele celor tunse carele s-au suit de la baie, toate cu gêmeni, şi nefăcînd copii şi nu iaste întru iale.

6. Ca o aţă roşie — buze- /

Ms. 45, p. 528

3. Eu dormu şi inima mea bdenuiêşte. Glasul frăţiorului mieu lovêşte la poartă: „Dăşchide-mi mie, soru-mea, cea aproape mie, porîmbiţa mea, deplina mea, căci capul mieu să împlu de roao şi cosiţele mêle de rîurări de noapte."

4. Dăzbrăcat-am cămaşa mea, cum o voi îmbrăca pre ea? Spălat-am picioarele mêle, cum voi pîngări pre înşi?

5. Frăţiorul mieu trimis-au mîna lui pren gaură şi pîntecile mieu să întristă preste el.

6. Sculaiu-mă eu să dăşchiz fratelui mieu, mîinile mêle picară zmirnă, dêgetile mêle — zmirnă deplin pre mîinile încuietorii.

7. Dăşchiş eu frăţiorului mieu; frăţiorul mieu trecu. Sufletul *[528/2]* mieu ieşi, cu cuvîntul lui; cercaiu-l pre el, şi n-am aflat pre el; chemaiu-l pre el, şi n-au ascultat pre mine.

8. Aflatu-m-au păzitorii cei ce încungiură în cetate, lovîră-mă ⌊şi⌋ rănîră-mă; luară-mi nemeteţul mieu de la mine păzitorii zidurilor[7].

9. Jurat-am pre voi, fêtele Ierusalim, întru tăriile şi întru vîrtuţile ţarenei, dă veţi afla pre frăţiorul mieu, vestiţi lui că rănita dragostei[8] sînt eu!

10. Ce frăţiorul tău de la frăţior, cea frumoasă întru muieri, ce frăţiorul tău de la frăţior, căci aşa ne-ai jurat pre noi?

11. Frăţiorul mieu — albu şi rumăn[9], socotit dentru dzeci de mii.

12. Capul lui — aur cap, cosiţele lui — brazi, negri ca corbul.

13. Ochii lui — ca porîmbiţele preste împlerile apelor, spălate[10] cu lapte şezînd la împlerile ⌊apelor⌋.

14. Fălcile lui — ca măstrăpile a mirosului odreslind mirosituri; budzele lui — crin picînd zmirnă deplin.

15. Mîinele lui — oable de aur pline de tharsis; pîntecile lui — tablă de elifand preste piatră zamfir.

16. Pulpele lui — de marmure[11], stîlpi întemeiaţi pre vêtre de aur; chipul lui — ca Livánul, ales ca chedri.

17. [16.] Gîltanul lui — îndulcire şi tot poftă; acesta-i frăţiorul mieu şi acesta-i aproapele mieu, fêtele Ierusalim.

18. [16.] Unde să duse frăţiorul tău, cea frumoasă întru muieri? Unde au privit frăţiorul tău? Şi-l vom cerca pre el cu tine-mpreună.

Cap 6

1. Frăţiorul mieu pogorî-să[12] la grădina lui, la măstrăpile mirosului, să pască în grădini şi să adune crini.

2. Eu frăţiorului mieu şi frăţiorul mieu mie, cel ce paşte întru crini.

3. Frumoasă eşti, cea de aproapele mieu, ca o bună părêre, frumoasă ca Ierusalimul, spaimă ca rînduitele.

4. Întoarnă ochii tăi denpotriva mea, căci ei m-au zburat. Părul tău — ca cerezile caprelor carele s-au suit de la Galaad.

5. Dinţii tăi — ca cerezile celor tunse carele s-au suit de la baie, toate cu gêmeni, şi fără ficior nu iaste întru iale.

6. Ca o aţă roşie — budzele

Ms. 4389, p. 624

dragii mieі![25]

3. [2.] Eu dorm, iar inima mea privêghe. Glasul frăţine-mieu bate în uşă: „Dăşchide-mi, sora mea şi vecina mea, porumbiţa mea, nevinovata mea, că capul mieu iaste plin de roaoă şi părul mieu de stropituri de noapte."

4. [3.] Dăzbrăcatu-m-am de dulama mea, şi cum mă voiu îmbrăca într-însa? Spălatu-mi-am picioare, şi cum le voiu pîngări?

5. [4.] Fratele mieu au trimes[26] mîna lui pren gaură şi pîntecele mieu se-au cutremurat de dînsul.

6. [5.] Sculatu-m-am eu să dăşchiz frăţine-mieu, mîinile mêle au picat zmirnă şi dêgetele mêle — pline de zmirnă pre mîinile încuierii.

7. [6.] Şi dăşchiş eu frăţine-mieu, iar frate-mieu trecu. Sufletul mieu ieşi, deaca grăi; şi-l cercaiu, şi nu-l aflaiu, strigaiu-l, şi nu m-au auzit.

8. [7.] Găsiră-mă străjarii ceia ce ocoliia cetatea, bătură-mă şi-mi făcură rane; şi păzitorii de pre ziduri îmi luară haina cea de pre dăsupra.[27]

9. [8.] Juru-vă, fêtele Ierusalímului, în puterile şi în tăriile cîmpurilor, de veţi afla pre fratele mieu, să-i spuneţi că eu sînt cel rănit de dragoste!

10. [9.] Care iaste fratele tău de la frate, o, prea frumoasă întru muieri? Carele iaste fratele tău de la frate, că aşa ne-ai jurat?

11. [10.] Frate-mieu — alb şi frumos, ales den zeci de mii.

12. [11.] Capul lui — aurul cel bun, părul lui — răsfirat şi negru ca corbul.

13. [12.] Ochii lui — ca ai porumboaicei spre umplêrea apelor, care sînt scăldate în lapte şi şăd întru umplêrea apelor.

14. [13.] Gênele[28] lui — ca nişte năstrăpi de unsori care cresc miros frumos; buzele lui — crini carii pică zmirnă de plini ce sînt.

15. [14.] Mîinile lui — lighin de aur, plin de îndrăznire; pîntecele lui — tablă de pil pre piiatră de zamfir.[29]

16. [15.] Pulpile lui — stîlpi de marmură, întemeiaţi pre temelie de aur; chipul lui — ca Livánul cel ales şi ca chiedrii.

17. [16.] Grumazul lui — dulce şi tot iaste de-a-l iubi. Într-acest chip iaste frate-mieu şi acesta iaste *[624/2]* vecinul mieu, fêtele Ierusalímului.

18. [17.] Încătrooă se-au dus frate-mieu, o, cêea ce eşti foarte frumoasă întru muieri? Încătrooă au căutat fratele tău? Şi să-l căutăm cu tine.

Cap 6

1. Frate-mieu au întrat în grădina lui şi la năstrăpile cu zulufiile lui, să pască în grădină şi să culeagă crin.[30]

2. Eu fratelui mieu şi fratele mieu mie, cela ce paşte în crini.

3. Frumoasă eşti, vecina mea, ca o voitoare de bine, şi ghizdávă ca Ierusalímul, spaimă ca în cea rînduită.

4. Întoarce ochii tăi împotriva mea, că aceia m-au făcut să zbor. Părul tău — ca turmele caprelor care se-au suit den Galaad.[31]

5. Dinţii tăi — ca turmele cêle tunse care se-au suit de la scăldătoare, toate cu gêmeni, iar fără de puiu nu iaste într-însele.

6. Buzele tale — ca o fune

Versiunea modernă

fraţilor.

3. Dorm eu, dar inima mea veghează. Glasul iubitului meu în poartă bate: „Deschide-mi, draga mea, iubita mea, porumbiţa mea, desăvîrşita mea, că al meu cap de rouă s-a umplut şi-ai mei zulufi de-ai nopţii picuri."

4. Veşmîntul mi l-am lepădat, cum am să-l mai pun iar? Picioarele mi-am curăţit, cum [dar] am să le întinez?

5. Iubitul meu mîna şi-a-ntins printr-o firidă, iară din pricina lui pîntecul mi s-a înfiorat.

6. Sculatu-m-am eu să descui dragului meu, mîinile mele smirnă au picurat, degetele mele — pline de smirnă pe al zăvorului drugşor.

7. Descuiatu-i-am iubitului meu. Iubitul meu s-a dus. Din mine sufletul a ieşit la vorba lui. L-am căutat, dar nu l-am găsit, l-am strigat, dar nu m-a auzit.

8. Găsitu-m-au străjile ce roată prin cetate dau, lovitu-m-au, rănitu-m-au; vălul de pe mine smulsu-mi-l-au paznicii cetăţuii.

9. Pe voi jurat-am, fiice ale Ierusalimului, pe gazelele şi pe ciutele cîmpului, de o să-l aflaţi pe al meu iubit, ce veste o să-i aduceţi? Că eu străpunsă-s de iubire.

10. Ce-are iubitul tău faţă de un altul, o, tu, frumoaso între femei, ce are iubitul tău faţă de un altul, de ne-ai legat pe noi cu un astfel de jurămînt?

11. Iubitul meu e alb şi rumen, din zeci de mii de trupe osebit.

12. De aur îi este capul şi aur curat, zulufii lui — ca ramuri de pini foşnitori, negri ca pana de corb.

13. Ochii lui, ca porumbei peste noian de ape, ce în lapte sînt scăldaţi, odihnind peste noian de ape.

14. Obrajii lui, cupe de parfum de miruri revărsînde; buzele lui, nişte crini aleşi, de mir picurători.

15. Mîinile lui, sculptate în aur, desăvîrşite nestemate. Pîntecele lui, pavăză de fildeş cu pietre de safir.

16. Pulpanele lui, de marmură columne, clădite în temelii din aur. Făptura lui ca Libanul, neasemuită precum cedrii.

17. Cerul gurii lui e dulceaţă şi [e] cu totul un dor: acesta este iubitul meu, şi acesta este, fiice ale Ierusalimului, aproapele meu.

18. Unde a plecat iubitul tău, frumoaso între femei? Încotro privit-a dragul tău? Dară pe el cu tine dimpreună îl vom afla.

Capitolul al 6-lea

1. Dragul meu pogorîtu-s-a în grădina lui, într-a miresmelor potire, să-şi pască turmele în grădini şi să culeagă crini.

2. Sînt a iubitului meu şi iubitul meu este al meu, păstor de turme printre crini.

3. Frumoasă eşti, iubita mea, ca o desfătare, chipeşă ca Ierusalimul, fior ca şirurile de oştiri.

4. Întoarce-ţi ochii de la faţa mea, că ei m-au tulburat. Pletele tale — ca turmele de capre, ce de pe Galaad mereu s-au arătat.

5. Ai tăi dinţi — ca nişte turme de oiţe tunse ce se ivesc din scăldătoare, purtîndu-se toate-n perechi şi între ele nu-i vreuna fără de soaţă.

6. Ca stacojia coardă — a tale buze

Biblia 1688, p. 454, col. 2

le tale şi graiul tău frumos, ca coaja rodiei mărul tău, afară den tăcêrea ta.

7. 60 sînt împărătêse şi 80 ţiitoare şi fecioare care n-au număr.

8. Una iaste porumbiţa mea, deplina mea; una iaste maicii ei, aleasă iaste ceia ce au născut pre ea. Văzutu-o-au pre ea fête şi au fericit pre ea; împărătêse şi ţiitorile şi vor lăuda pre ea.

9. Care e aceasta carea să ivêşte ca zorile, frumoasă ca luna, aleasă ca soarele, spaimă ca cêle rînduite?

10. La grădina nucului am pogorît, să văz întru naşterea pîrîului, să văz de au înflorit viia. Înflorit-au rodiile; acoló voiu da ţîţele mêle ţie.

11. N-au cunoscut sufletul mieu, pusu-m-au întru carăle lui Aminadáv.

12. Întoarce-te, întoarce-te, Sulamiteanco, întoarnă-te şi vom vedea întru tine!

Cap 7

1. Ce veţi vedea la Sulamiteancă, cêea ce vine ca horele taberilor? Ce s-au înfrumusăţat paşii tăi cu încălţămintele tale, fiica lui Navád! Rîndurile coapselor tale asêmene-s cu şirurile, lucru de mîni de meşter.

2. Buricul tău — clondiriu oblu, nu lipsindu-se de amestecătură; pîntecele tău — stog de grîu îngrădit cu crini.

3. Doao ţîţe ale tale — ca doi pui gêmeni de căprioară.

4. Cerbicea ta — ca un turn de elefand; ochii tăi — ca iêzere în Esevón, în porţi de mulţime de fête. Narea ta — ca turnul Livánului, socotind faţa Damáscului.

5. Capul tău preste tine — ca Carmilul, şi împletitura capului tău — ca mohorîtul, împărat legat întru alergături.

6. Ce te-ai înfrumusăţat şi ce te-ai îndulcit, dragoste, întru desfătăciunile tale!

7. Aceasta e mărimea ta. Asămănaşi-te finicului, şi ţîţele tale — cu strugurii.

8. Ziş: „Sui-mă-voiu preste finic, ţinea-voiu înălţimile lui." Şi vor fi dară ţîţele tale ca strugurii viei şi mirosul nasului tău ca mêrele.

9. Şi gîtlejul tău ca vinul cel bun, mergînd la fràţiorul mieu la îndireptări, destulindu-mă cu buzele mêle şi cu dinţii.

10. Eu — frăţiorului mieu şi preste mine întoarcerea lui.

11. Vino, frăţiorul mieu, să ieşim la ţarină, să mînem în sate.

12. Să mînecăm la vii, să vedem de au înflorit viia, înflorit-au coacerea, înflorit-au rodiile; acoló voiu da ţîţele mêle ţie.

13. Mandragorile au dat miros şi, la uşile noastre, toate roadele pomilor, noao spre vechi; frăţiorul mieu, păzit-am ţie.

Cap 8

1. Cine-ţi va da, frăţiorul mieu, sugînd ţîţele maicii mêle? Aflîndu-te afară, săruta-te-voiu şi încă nu mă vor defăima.

2. Lua-te-voiu, băga-te-voiu în casa maicii mêle şi la cămara cei //

Ms. 45, p. 528-529

tale şi graiul tău frumos, ca coaja rodiei[13] mărul tău, afară den tăcêrea ta.

7. Şasedzeci sînt împărătêse şi 80 ţiitori şi ficioare cărora nu iaste număr. *[529/1]*

8. Una iaste porîmbiţa mea, deplina mea; una iaste maicii ei, aleasă iaste cêea ce au născut pre ea. Văzutu-au pre ea fête şi au fericit pre ea; împărătêse şi-ncă ţiitori şi vor lăuda pre ea.

9. Carea-i aceasta carea să ivêşte ca zorile, frumoasă ca luna, aleasă ca soarele, spaimă ca rînduitelor?

10. La grădina nucului am pogorît, să văz întru naşterea pîrîului, să văz de au înflorit viia. Lepădat-au florile rudiii[14]; ⌊acoló voi da ţiţele mêle ţie.⌋

11. N-au cunoscut sufletul mieu, pusu-m-au carăle Aminadav.

12. Întoarce-te, întoarce-te, Sulamiteanco, întoarnă-te, şi vom vedea întru tine!

Cap 7

1. Ce veţi vedea întru Sulamiteancă, cêea ce vine ca horile taberilor? Ce s-au înfrîmseţat paşii tăi cu încălţămintele ⌊tale⌋, fêtele[15] Nadav! Rîndurile coapselor tale — asêmenea cu şiraguri, lucru a mîini meşterului.

2. Buricul tău — crondir oblu, nu lipsindu-să amestecătură; pîntecile tău — stog de grîu, îngrăditä cu crini.

3. Doao ţiţele tale — ca doi pui gêmeni a căprioarei.

4. Cerbicea ta — ca un turnu de elifand; ochii tăi — ca iazere în Esevon, în porţile a fêtei a mulţi. Narea[16] ta[17] — ca turnul Livánului, socotind faţa Damascului.

5. Capul tău preste tine — ca Carmílul, şi împletitura capului tău — ca mohorîtul, împărat legat întru pre lîngă alergături.

6. Ce te-ai înfrîmseţat şi ce te-ai îndulcit, dragoste, întru dăsfătăciunile tale!

7. Aceasta-i mărimea ta. Asămănaşi-te finicului şi ţiţele tale — cu strugurii.

8. Ziş: „Sui-mă-voi preste finic, ţinea-voi înălţimilor lui.” Şi vor fi dară ţiţele tale ca strugurii viii şi mirosul nasului[18] tău[19] ca mêrele.

9. Şi gîltanul tău ca vinul cel bun, mergînd la frăţiorul mieu la îndreptări, destulindu-mă cu budzele mêle şi cu dinţii.

10. Eu — frăţiorului mieu şi preste mine înturnarea lui.

11. Vino, frăţiorul mieu, să ieşim la ţarină, să mînem în sate.

12. Să mînecăm la vii, să vedem de au înflorit viia, înflorit-au coacerea, înflorit-au roidiile; acoló voi da ţiţele mêle ţie.

13. Mătrăgunii au dat mirosul şi la uşile noastre toţi mugurii tîneri cătră vii; frăţiorul mieu, păzit-am ţie.

Cap 8 *[529/2]*

1. Cine va da ţie, frăţiorul mieu, sugînd ţiţele maicii mêle? Aflîndu-te afară, săruta-te-voi şi-ncă nu mă vor defăima.

2. Lua-te-voi, băga-te-voi în casa maicei mêle ⌊şi la cămara cei

Ms. 4389, p. 624-625

roşie şi vorbele tale frumoase, mărul tău ca ruşala rodiei, afară de tăcêrea ta.

7. 60 sînt împărătêse şi 80 ţiitoare, iar fêtele n-au număr.

8. Una iaste porumboaica mea, cea deplin a mea, una iaste maicei sale, aleasă iaste ceiia ce o au născut. Văzutu-o-au fêtele Siónului şi bine o au cuvîntat, împărătêsele şi ţiitoare o au lăudat.[32]

9. Care iaste aceasta carea se ivêşte ca zorile, frumoasă ca luna, aleasă ca soarele, ca o rînduită întru spaimă?

10. Pogoară în grădina nucilor, să vedem poamele pîrîului şi să luoăm aminte, doară va fi înflorit viia şi fi-vor crescut rodiile. Acoló voiu da ţie ţîţa mea.

11. Sufletul mieu nu ştie, pusu-m-au în căruţa lui Aminadav.

12. Întoarce-te, întoarce-te, Solamiteano, întoarce-te, şi vom vedea[33] în tine!

Cap 7

1. Ce vei vedea în Salomiteană, fără numai danţuri de tabere? Cît sînt[34] de frumoase urmele tale întru încălţămintele tale, fata lui Aminadav! Rîndurile coapsei tale — în chipul ghierdanelor, lucrurilor mîinilor meşterului.[35]

2. Buricul tău — ca un păhar rătund care nu-i trebuie mêştere, pîntecele tău — ca un stog de grîu închis în crini.

3. Doaoă ţîţe ale tale — ca doaoă puici de căprioare gêmene.[36]

4. Grumazii tăi — ca un turn de pil; ochii tăi — ca un hăleşteu în Esevon, care sînt în porţile fêtei a mulţi. Nasul tău — ca turnul Livánului, care caută asupra Damascului.

5. Capul tău dăsupra ta — ca muntele Carmílului, şi cosiţa capului tău — *[625/1]* ca caftanul cel gravaní al împăratului legat întru[37] alergări.

6. Ce te-ai înfrumseţat şi ce te-ai îndulcit, dragoste, întru dăsfătăciunile tale!

7. Iată, mărirea ta se-au închipuit finicului şi ţîţele tale — strugurilor.

8. Ziş: „Sui-mă-voiu în finic şi voiu ţinea înălţimea lui.” Şi vor fi doaoă ţîţe ale tale ca strugurii viei şi miroseala nărilor tale ca mêrele.

9. Şi grumazul tău ca vinul cel bun, umblînd fratele mieu întru îndireptare, den dăstul în buzele mêle şi în dinţi.[38]

10. Eu — fratelui mieu şi întoarcerea lui cătră mine.

11. Vino, frăţiorul mieu, să ieşim la cîmp, să sălăşluim la sate.

12. Şi să mînecăm la vii, să vedem doară va fi înflorit viia şi crescut-au sporirea şi crescut-au rodiile; acoló voiu da ţie ţîţele mêle.

13. Mătrăgunile au dat mirosul său în porţile noastre toate poamele; păzit-am ţie, frăţiorul mieu, cêle noaoă pînă la cêle vechi.

Cap 8

1. Cine va da ţie, fratele mieu, să sugi ţîţele[39] maicii mêle? Afla-te-voiu afară şi te voiu săruta şi de-acii nu mă vor mai urgisi.[40]

2. Lua-te-voiu în braţe şi te voiu duce în casa maicii mêle şi în cămara ceiia

Versiunea modernă

şi graiul tău, încîntător, ca şi o pieliţă de rodie obrazul tău de dincoace de vălul tău.

7. Şaizeci de regine sînt şi optzeci de ţiitoare şi tinere al căror număr nu-i.

8. Doar una este porumbiţa mea, desăvîrşita mea, doar una-i la măicuţa ei, aleasă-i ea la născătoarea ei. Fiicele o văzură şi o fericiră, şi o vor lăuda reginele şi ţiitoarele.

9. Cine-i aceasta ce ca şi zorile răsare, frumoasă ca şi luna, ca soarele de neasemuită, fior ca şirurile de oştiri?

10. Pogorîtu-m-am în grădina nucului, ca să mă uit la roadele pîraielor, să văd dacă via a înflorit. De rodiile-au dat în floare; [acolo a mea dragoste îţi dărui-voi].

11. Sufletul meu n-a-nţeles; m-a pus între ale lui Aminadab care.

12. Întoarce-te, întoarce-te, Sulamita, întoarce-te, întoarce-te, şi noi uita-ne-vom la tine.

Capitolul al 7-lea

1. Ce vă uitaţi la Sulamita, care se apropie ca ale taberelor cete de dănţuitori? Ce s-au înfrumuseţat paşii tăi în sandalele tale, fiică a lui Nadab! Asemenea unor lănţicuri — mlădierea coapselor tale, în lucrătură ale unui meşter mîini.

2. Buricul tău — o cupă în reliefuri, vinul cel dres nelipsindu-şi-l; pîntecul, snop de grîu între crini zăvorît.

3. Ai tăi sîni amîndoi ca doi puiuţi gemeni de ciută.

4. Gîtul tău — ca un turn de fildeş; ochii tăi, ca nişte iazuri din Esebon la ale fiicei multora porţi. Nasul tău ca turnul Libanului, privind către Damasc.

5. Capul tău deasupră-ţi — precum Carmelul, iară cosiţele capului tău aidoma porfirei, cu ele ţii un rege înlănţuit.

6. Ce frumoasă eşti şi cît de dulce, iubire, întru gingăşiile tale!

7. Asemănatu-ţi-ai această măreţie a ta curmalului şi ai tăi sînii — ciorchinilor.

8. Zis-am: „În curmal am să mă urc, peste-al lui vîrf am să mă fac stăpîn.” Şi vor fi sînii tăi ca ciorchinii viţei şi ca merele adulmecarea nărilor tale.

9. Şi cerul gurii tale ca vinul cel de soi, care se scurge pentru al meu iubit de-a dreptul, buzele îndestulîndu-se şi dinţii mei.

10. Iubitul meu este al meu şi asupra mea a lui luare-aminte.

11. Vino, iubitul meu, în cîmp noi să ieşim, să înnoptăm prin sate.

12. Nerăbdători să alergăm prin vii, de viţa a dat în floare să vedem, de cipreşii au dat în floare, de în floare rodiile-au dat; acolo a mea dragoste ţi-o voi dărui.

13. Mătrăgunele mireasma şi-au dăruit şi la ale noastre porţi fructele toate, pe cele proaspete pînă la cele veştede; ţie, iubitul meu, ţi le-am păstrat.

Capitolul al 8-lea

1. Cine o să-ţi dea, iubitul meu, să sugi la sînii mamei mele! Aflîndu-te pe-afară, o sărutare-am să-ţi dau şi nimeni n-o să mă batjocorească.

2. Am să te iau, o să te duc în casa mamei mele [şi-n iatacul celei

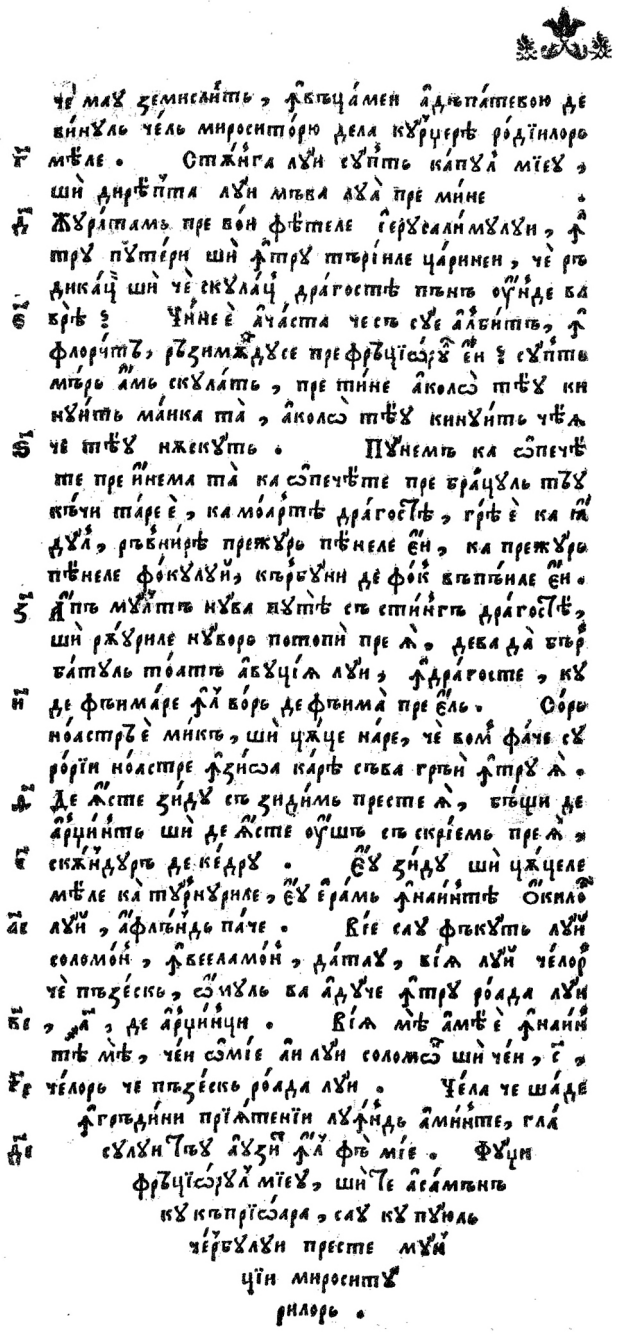

Biblia 1688, p. 455, col. 1

ce m-au zemislit învăţa-m-ei. Adăpa-te-voiu de vinul cel mirositoriu de la curgerea rodiilor mêle.

3. Stînga lui supt capul mieu, şi direapta lui mă va lua pre mine.

4. Jurat-am pre voi, fêtele Ierusalímului, întru puteri şi întru tăriile ţarinei, ce rădicaţi şi ce sculaţi dragostea pînă unde va vrea!

5. Cine e aceasta ce să suie albită, înflorită, răzimîndu-se pre frăţiorul ei? Supt măr am sculat; pre tine acoló te-au chinuit maica ta, acoló te-au chinuit cêea ce te-au născut.

6. Pune-mă ca o pecête pre inema ta, ca o pecête pre braţul tău, căci tare e ca moartea dragostea, grea e ca iadul rîvnirea. Prejur pênele ei — ca prejur pênele focului; cărbuni de foc — văpăile ei.

7. Apă multă nu va putea să stingă dragostea şi rîurile nu vor potopi pre ea. De va da bărbatul toată avuţiia lui în dragoste, cu defăimare îl vor defăima pre el.

8. Sor noastră e mică şi ţîţe n-are. Ce vom face surorii noastre în zioa carea să va grăi întru ea?

9. De iaste zidu, să zidim preste ea băşti de argint; şi de iaste uşă, să scriem pre ea scîndură de chedru.

10. Eu — zidu ,şi ţîţele mêle — ca turnurile; eu eram înaintea ochilor lui aflînd pace.

11. Vie s-au făcut lui Solomón în Veelamón; dat-au viia lui celor ce păzesc. Omul va aduce întru roada lui 1000 de arginţi.

12. Viia mea a mea e înaintea mea; cei o mie ai lui Solomon şi cei 200 celor ce păzesc roadă lui.

13. Cela ce şade în grădini, priêtenii luînd aminte glasului tău; auzit îl fă mie!

14. Fugi, frăţiorul mieu, şi te asamănă cu căprioara sau cu puiul cerbului preste munţii mirositurilor.

Ms. 45, p. 529

ce m-au zemeslit⌋ învăţa-mă-vei. Adăpa-te-voi de vinul cel mirositor de la cursoarea roidiilor mêle.

3. Stînga lui supt capul mieu, şi dreapta lui mă va lua pre mine.

4. Jurat-am pre voi, fêtele Ierusalim, ⌊întru puteri şi întru vîrtuţile ţarenii⌋, ce rădicaţi şi ce dă rădicaţi dragostea pînă unde va vrea!

5. Cine-i aceasta ce să suie albită, înflorită, răzămîndu-să pre frăţiorul ei? Supt măr am sculat; pre tine acoló te-au chinuit maică-ta, acoló te-au chinuit cêea ce te-au născut.

6. Pune-mă ca o pecête pre inima ta, ca o pecête pre braţul tău, căci tare-i ca moartea dragostea; năsîlnică ca iadul rîvnirea. Pregiur pênele ei — ca pregiur pênele focului, ⌊cărbuni de foc⌋ — pările[20] ei.

7. Apă multă nu va putea să stingă dragostea şi rîuri nu vor vărsa pre ea. Dă va da bărbatul toată viaţa lui întru dragoste, cu dăfăimare îl vor dăfăima pre el.

8. Sora noastră — mică şi ţiţe nu are. Ce vom face surorii noastre întru dzua întru carea să va grăi întru ea?

9. Dă iaste zid[21], să clădim preste ea băşti de argint; şi dă iaste uşe, să scriem preste ea scîndură de chedru.

10. Eu — zid şi ţiţele mêle — ca turnurile; eu eram întru ochii lui aflînd pace.

11. Vie s-au făcut lui Solomon în Veelamon; dat-au viia lui celor ce păzesc. Omul va aduce întru roada lui 1000 de arginţi.

12. Viia a mea — înaintea mea; cea mie — lui Solomon şi cêle 200 celor ce păzesc roada lui.

13. Cela ce şade întru grădini, tovarăşi luînd aminte glasului tău; audzit îl fă mie!

14. Fúgi, frăţiorul mieu, şi te asamănă cu căprioara sau cu puiul cerbilor preste munţii mirositurilor.

Ms. 4389, p. 625

ce m-au zămislit, acoló mă vei învăţa. Şi te voiu adăpa cu vin amestecat cu mirodii şi den cúrărea băuturii[41] mêle.

3. Stînga lui supt capul mieu, şi direapta lui mă va cuprinde[42].

4. Jurat-am pre voi, fêtele Ierusalímului, în puterile şi în tăriile cîmpurilor, ce[43] clătiţi şi[44] ce rădicaţi pre dragoste pînă-i va fi voia!

5. Cine iaste aceasta carea se suie albită şi întărită spre fratele ei? Sculatu-te-am de supt măr; acoló au chinuit maică-ta, acoló au pătimit dureri cêea ce te-au născut.[45]

6. Pune-mă pre inima ta ca o pecête şi ca pre un semn pre braţul tău, căci că dragostea iaste tare ca şi moartea şi pizma — năprasnică ca şi iadul! Áripile ei — ca focul văpăii, văpăile ei — cărbuni de foc.

7. Apele cêle multe nu vor putea să stingă dragostea şi rîurile nu o vor îneca. De va da omul toată avuţiia sa pentru dragoste, nici într-o seamă nu o va băga.[46]

8. Sora noastră — mică şi n-are ţîţă. *[625/2]* Dară ce vom face surorii noastre în zioa cêea ce va grăi?

9. Să iaste zid, să zidim pre dînsul cule de argint; să iaste uşă, să scriem pre dînsa scîndură de chiedru.

10. Eu — zid şi ţîţele mêle — ca nişte stîlpi; eu am fost înaintea ochilor lui de am găsit pace.[47]

11. Fost-am vie lui Solomon în Veelamon şi au dat viia lui celor ce păzesc roada ei, aduce-va bărbatul pentru roadele ei o mie de arginţi.

12. Viia mea înaintea mea iaste; cea mie a lui Solomon şi cêle 200 care păzesc roadele ei.

13. Cela ce şade în grădinile cêle multe şi ia aminte pre soţii; fă să fie mie auzit glasul tău!

14. Fugi, fratele mieu, şi te închipuiêşte căprioarei sau juncilor celor de cerb pren munţii mirosêlelor.

Versiunea modernă

ce-n pîntecu-i m-a luat] tu ai să mă deprinzi. Am să te-adăp din vin înmiresmat, din sucul rodiilor mele.

3. Stînga lui sub al meu cap, şi dreapta lui mă va cuprinde.

4. Pe voi jurat-am, fiice ale Ierusalimului, pe gazelele şi pe ciutele cîmpului, de o să-mi deşteptaţi şi-o să-mi treziţi iubirea, pîn' ce nu s-o-nvoi.

5. Cine-i aceasta ce dalbă urcă, pe-al ei iubit lăsată? Sub măr te-am deşteptat; acolo unde maica ta a fost în chinurile facerii cu tine, acolo unde născătoarea-ţi în chinurile facerii s-a aflat cu tine.

6. Pune-mă ca o pecete pe-a ta inimă, ca o pecete pe-al tău braţ, că tare ca şi moartea e iubirea, cumplită precum iadul — gelozia. Scînteile ei, scîntei de foc, [cărbuni de foc] flăcările-i.

7. Iubirea n-o s-o poată stinge-amar de apă, nici rîurile n-o vor nimici. De-ar da omul pe iubire tot avutul său, cu dispreţ au să-l batjocorească.

8. Sora noastră este mică şi sîni nu are. Ce o să facem pentru a noastră soră în ziua în care pentru ea are să se vorbească?

9. De-i zid, deasupră-i vom clădi creste de-argint; şi poartă de-i, vom întări deasupră-i o scîndură de cedru.

10. Eu sînt un zid, iar sînii mei ca turnuri; în ochii lui eu eram ca una ce pacea o afla.

11. Avut-a Solomon o vie-n Beelamon; el pe la paznici şi-a dat via. Fiecare o să-i aducă o mie de arginţi pe roada-i.

12. Via mea a mea este; ţie Solomon o mie şi două sute celor ce roada-i o păzesc.

13. Tu, cel ce în grădini te odihneşti, prieteni care iau aminte la al tău glas; fă-mă ca să-l aud!

14. Fugi, dragul meu, şi aseamănă-te unei ciute sau vreunui pui de cerb pe munţii de miresme.

NOTE FILOLOGICE ŞI TEXTUALE

Biblia 1688
Parimiile lui Solomón

Cap 1

1 În text, scris: ***кáѣ***, greşeală de tipar.

Cap 2

2 În text, scris ***комóръле***.

Cap 3

3 În text, scris: ***а҃дáшꙗ***, greşeală de tipar.

Cap 5

4 În text, scris ***чѣ́л***.

Cap 6

5 În text, scris ***тбръцъшéци***, probabil greşeală de tipar.

6 În text, scris ***рж҃д***, care poate fi interpretat şi ca *rău*, aceasta din urmă fiind varianta care apare în MS.45. Probabil că tipograful sau revizorii bucureşteni nu au interpretat corect slova **ъ** prezentă în acest cuvînt în MS.45, şi astfel sintagma din MS.45 *rău călătoriu*, cf. SEPT.FRANKF. *κακός ὁδοιπόρος*, a devenit, în BIBL. 1688, *rîu curătoriu* (cu modificarea adjectivului, care nu mai corespundea noului context). Vezi şi comentariile lui Octavian Gordon la acest verset. Aceeaşi discuţie pentru secvenţa *rîu alergătoriu* de la versetul 12.

Cap 8

7 În text, scris: ***тнцеи҆чю́нѣ***, greşeală de tipar.

Cap 10

8 În text, accentuat ***вистиéрiи҃***, posibilă confuzie a tipografului sau a revizorilor.

Cap 12

9 În text, scris ***прiимúъ***.

10 În text, scris ***грóзникдл***. Altă lecţiune posibilă: *groznicul*.

11 În text, scris ***некдрáцлоу҆***, probabil greşeală de tipar.

Cap 14

12 În text, accentuat: *săvîrşitúrile*.

Cap 22

13 În text, scris ***оупрдждà***, probabil greşeală de tipar.

Cap 23

14 În text, scris ***тдептѣ́зъ***, greşeală de tipar.

Cap 24

15 În text, scris ***о҆мѝ кѫрмдúрѣ***, probabil greşeală de tipar.

Cap 28

16 În text, scris ***лдкрилє***, greşeală de tipar.

17 În text, scris ***тцелѝчю́не***, greşeală de tipar.

Cap 29

18 În text, scris ***съ факъ***.

19 În text, scris ***чáла***.

Cap 30

20 În text, scris ***сжт***, greşeală de tipar.

Biblia 1688
Cartea Eclisiastului

Cap 2

1 În text, scris ***вєселíє***, probabil greşeală de tipar.

Cap 4

2 În text, scris: ***чóлор***, greşeală de tipar.

Cap 7

3 Aici şi în contextul următor, scris ***оу҆́бра***.

4 În text, scris ***блєтемѫ́ждте***, probabil greşeală de tipar.

Biblia 1688
Cîntarea Cîntărilor

Cap 4

1 În text, scris ***тáте***, greşeală de tipar.

Cap 5

2 În text, scris ***пѫ́течечеле***, greşeală de tipar.

Ms. 45
Parimiile lui Solomón

Cap 1

1 Marginal, marcată în text cu cinci vrahii scrise cu roşu, nota: *simţire*.

2 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu

roşu, trimiterile biblice: *Ps[a]l. 110*; *Eclis. 1*.

3 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Isaia 59*; *Къ Рим҃[лномъ] [= Rom.] 3*.

4 Marginal, marcată în text cu cinci vrahii scrise cu roşu, nota: *simţirea*.

5 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Isaia 65 şi 66*; *Ierem. 7*.

Cap 2

6 Marginal, fără a fi marcată în text, corectura: *tine*.

7 În text, cuvîntul *vei* lipseşte şi este completat marginal, marcat în text cu o vrahie scrisă cu roşu.

8 În text urmează cuvîntul *păzească*, tăiat cu o linie neagră.

9 În text, cuvîntul *şi* este repetat, din greşeala copistului.

10 Marginal, marcată în text cu cinci vrahii scrise cu roşu, nota: *dăscăliia*.

11 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, nota: *cărări*.

12 Marginal, marcată în text cu cinci vrahii scrise cu roşu, nota: *-tăţii nêtede*.

13 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Iov 18*.

14 În text, scris: *є҃*, probabil greşeală a copistului.

Cap 3

15 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *5 Мш҃[си] [= Deut.] 4 şi 12*; *jos 30*.

16 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu deasupra secvenţei *-ainte*, corectura: *-tîi*.

17 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Къ Рим҃[лномъ] [= Rom.] 12*.

18 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Tovía 4*; *Sirah 4*; *Luc. 14*.

19 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Evrei 12*; *Apoc. 10*.

20 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *pedepsêşte*.

21 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *muritor*.

22 În text, deasupra acestui cuvînt sînt patru vrahii scrise cu roşu, reluate marginal, fără nici o explicaţie.

23 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *vistiêre*.

24 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *bogăţie*.

25 În text, scris iniţial *ajuta*. Marginal, marcată cu o vrahie scrisă cu roşu deasupra ultimei slove a acestui cuvînt, corectura: *-e*.

26 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Psal. 36*.

27 În text, scris *чє́*, probabil greşeală a copistului.

28 În text urmează secvenţa *împăra-* tăiată cu negru.

Cap 4

29 În text, cuvîntul *la* este scris deasupra rîndului.

30 În text urmează un cuvînt şters cu cerneală neagră.

31 În text, scris: *вє́зє*, greşeală a copistului.

Cap 5

32 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, completarea: *bine*.

33 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, corectura: *să faci*.

34 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *nepedepsiţi*.

Cap 6

35 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *jos 24*.

Cap 7

36 Marginal, marcată în text cu cinci vrahii scrise cu roşu, nota: *noroasă*.

Cap 8

37 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, corectura: *pentru*.

38 În text, scris *сынъ҃ичилшр*, probabil greşeală a copistului.

39 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *sus 3*; *Iov 28*; *Мꙋдрост[ь] [= Sol.] 7*.

40 Acest cuvînt este scris pe margine, în continuarea rîndului.

41 În text, iniţial este scris cuvîntul *întăritura*, tăiat cu o linie neagră; secvenţa *şi a mea iaste* apare deasupra rîndului.

42 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, corectura: *-ă dzua*.

43 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Мꙋдрость [= Sol.] 9*.

44 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Sirah 24*.

45 În text, scris iniţial: *ѣшє́* şi corectat.

46 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *urzi*.

47 Marginal, se reia o vrahie scrisă cu roşu, fără nici o explicaţie.

Cap 9

48 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *sus 1*; *Psal. 105*; *Sirah 1*.

49 În text, scris *фїїѕ*, probabil greşeală de copist.

50 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *pedepsit*.

51 În text apar două vrahii scrise cu roşu, reluate marginal, fără altă notaţie.

52 În text, cuvîntul *şi* este adăugat deasupra rîndului.

Cap 10

53 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Sirah 27*.

54 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *1 Petr. 4*; *1 Къ Рим҃[лномъ] [= Rom.] 13*.

55 În text cuvîntul este marcat prin două vrahii roşii, reluate marginal, fără altă notaţie.
56 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** [= ‘vezi’].
57 În text, scris: ***пикѧ***, probabil greşeală a copistului.

Cap 11

58 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Sirah 5*; *Ezec. 7*; *Sofon. 1*.
59 Marginal, marcată în text cu cinci vrahii scrise cu roşu, nota: *strîmbătăţii*.
60 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: ***Моудрост[ь]*** *[= Sol.] 5*.
61 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** [= ‘vezi’].
62 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Petr. 4*.

Cap 12

63 În text urmează un cuvînt şters cu cerneală neagră.
64 În text, accentuat: ***виклени***.
65 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Sirah 10*.
66 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** [= ‘vezi’].
67 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *jos 28*; *Sirah 20*.
68 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *jos 14*.
69 În text, după silaba *cre-* urmează un cuvînt şters cu cerneală neagră şi scris în continuare *-zut*.

Cap 13

70 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală scrisă cu roşu: *jos 24*.
71 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *jos 28*.
72 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu deasupra unui punct, completarea: *-să-va*.
73 În text urmează un cuvînt şters cu cerneală roşie.
74 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *sluga*.
75 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *jos 23*; *Sirah 30*.

Cap 14

76 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Iov 12*.
77 Marginal, marcată în text cu cinci vrahii scrise cu roşu, nota: *necinsti-să-va*.
78 Marginal, marcate în text cu două vrahii scrise cu roşu, este repetată secvenţa *-lepţi*, scrisă defectuos în text.
79 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 12*.
80 În text urmează un cuvînt şters cu cerneală roşie.
81 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** [= ‘vezi’].
82 În text, scris ***ꙗцелѧпть***.
83 În text urmează un cuvînt tăiat cu cerneală roşie.
84 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *jos 17*.
85 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** [= ‘vezi’].
86 În text, scris: ***чє***^{o}, greşeală a copistului.
87 În text urmează un cuvînt şters cu cerneală roşie.
88 Marginal, marcat în text cu o vrahie scrisă cu negru, este repetată silaba *-iul*, scrisă defectuos în text.
89 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *jos 17*.
90 În text, scris ***ꙗ$^{\tilde{\text{и}}}$пѡцинѣѕе***, probabil greşeală a copistului.

Cap 15

91 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *jos 18*.
92 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Sirah 34*; *jos 21*.
93 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *nepedepsit*.
94 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Sirah 38*.
95 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *jos 17*.
96 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** [= ‘vezi’].
97 Cuvînt copiat greşit, probabil în loc de *daruri*, cf. SEPT.FRANKF.
98 În text urmează un cuvînt, probabil *Dumnedzău*, tăiat cu două linii negre.

Cap 16

99 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** [= ‘vezi’].
100 Marginal, marcată în text cu şase vrahii scrise cu roşu, nota: *nu să va dăzvinovăţi*.
101 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 14*.
102 În text urmează un cuvînt şters cu cerneală roşie.
103 În text urmează un cuvînt şters cu cerneală roşie.

Cap 17

104 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *iuboste*.
105 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, corectura: *în*.
106 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *jos 27*; *Sirah 2*.
107 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 14*.
108 În text, scris ***ѕ^{к}***, greşeală de copist.
109 În text, deasupra acestui cuvînt este ştearsă cu cerneală roşie o silabă, probabil *-le*.
110 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu

roşu, trimiterile biblice: ***Къ Ри͠м****[ланом]* *[= Rom.] 12*; *1* ***Сол****[8нанон]* *[= 1Tes.] 5*; *1 Petr. 3*.
111 Marginal, marcată în text cu şase vrahii scrise cu roşu, nota: *fără de inimă*.
112 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 15*.
113 În text, scris ***чéл8ѧ***, probabil greşeală a copistului.
114 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** [= 'vezi'].
115 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Iacov 1*.
116 În text, secvenţa *-iul* este adăugată deasupra rîndului.

Cap 18

117 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *sărind*.
118 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *a te minuna de*.
119 În text, scris ***неб8н8͠и***, greşeală a copistului.
120 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *jos 19*.

Cap 19

121 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *jos 28*.
122 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *5* ***Мѡ͠и****[си]* *[= Deut.] 19*.
123 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu deasupra unui punct, completarea: *mult*.
124 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 18*.
125 În text, scris ***ръмъна̀***, probabil greşeală de copist.
126 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** [= 'vezi'].
127 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *jos 26*.
128 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *jos 21*.

Cap 20

129 În text, deasupra acestui cuvînt apar trei vrahii scrise cu roşu, reluate marginal, fără altă notaţie.
130 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** [= 'vezi'].
131 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *3* ***Цр͠ст****[въ]* *[= 3Reg.] 8*; *2 Cori[n]th. 6*; *Sirah 7*; *1 Ioan 1*.
132 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *2* ***Мѡ͠и****[си]* *[= Ieş.] 21*; *3* ***Мѡ͠и****[си]* *[= Lev.] 20*; *Mth. 15*.
133 În text urmează un cuvînt tăiat cu negru.
134 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *5* ***Мѡ͠и****[си]* *[= Deut.] 32*; *sus 17*; *jos 24*; ***Къ Ри͠м****[ланом]* *[= Rom.] 12*; *1* ***Сол****[8нанон]* *[= 1Tes.] 5*; *1 Petr. 3*.
135 În text urmează un cuvînt tăiat cu cerneală roşie, probabil *suflările*.

Cap 21

136 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** [= 'vezi'].
137 În text urmează un cuvînt tăiat cu cerneală roşie.
138 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *jos 25*.
139 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 19*.
140 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *jos 28*; *Sirah 25*.
141 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, nota: *lêneş*.
142 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *sus 15*; *Sirah 34*; *Isaía 1*.
143 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Psal. 32*.

Cap 22

144 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Isaía 7*.
145 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu deasupra unui punct, completarea: *că dentru*.
146 În text, scris ***âд8нá***, probabil greşeală a copistului.
147 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *jos 27*.
148 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *i*.
149 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, corectura: *iale*.
150 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, corectura: *-e*.
151 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *tovarăş*.
152 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *jos 23*; *jos* este scris cu roşu.

Cap 23

153 În text, scris: ***сьн͠иик8л8и***, probabil greşeală a copistului.
154 În text urmează un cuvînt tăiat cu negru, indescifrabil.
155 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 22*.
156 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *sus 13*; *Sirah 30*.
157 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Psal. 36*; *jos 24*.

Cap 24

158 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Psal. 36*; *sus 23*.
159 În text, acest cuvînt este marcat cu trei vrahii scrise cu roşu reluate marginal, fără alte notaţii.
160 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Psal. 54*.
161 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu

roşu, trimiterea biblică: *Psal. 36*.

162 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 13*.

163 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *3 Мѡ҃и[си] [= Lev.] 19*; *5 Мѡ҃и[си] [= Deut.] 9*; *Sirah 32*.

164 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Isaía 10*.

165 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Petr. 3*.

166 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 6*.

Cap 25

167 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Luc. 14*.

168 În text urmează un cuvînt şters cu cerneală roşie.

169 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 15*.

170 Marginal, marcată în text cu cinci vrahii scrise cu roşu, nota: *patimă*.

171 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Къ Ри҃м[лѧном] [= Rom.] 12*.

172 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 21*.

173 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Ecclisiast. 3*.

Cap 26

174 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu deasupra secvenţei *-ănă-să*, corectura: *-enea iaste*, propunînd lectura: *asamenea iaste*.

175 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *lucrarea*.

176 În text, scris *ѵ҃ три҃ три҃ та́рєа*, greşeală a copistului.

177 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Petr. 2*.

178 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 22*.

179 În text, acest cuvînt este marcat cu două vrahii scrise cu roşu reluate marginal, fără altă notaţie.

180 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 19*.

181 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Sirah 28*.

182 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 18*.

183 Marginal, marcată în text cu şase vrahii scrise cu roşu, nota: *mîngîitorilor*.

184 Marginal, marcat în text cu o vrahie, este repetat al doilea *-e*, scris defectuos în text.

185 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Psal. 7*; *Isaía 10*; *Sirah 27*.

Cap 27

186 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Sirah 22*.

187 În text urmează un cuvînt şters cu cerneală roşie.

188 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 8*.

189 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Cori[n]th. 2*.

190 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Sirah 14*.

191 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 7*.

192 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Tim. 6*.

Cap 28

193 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 19*.

194 În text, după prima silabă a acestui cuvînt apare o secvenţă tăiată cu negru, indescifrabilă.

195 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu deasupra unui punct, completarea: *de toate*.

196 În text urmează o secvenţă tăiată cu cerneală neagră.

197 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *sus 12*; *Sirah 10*.

198 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 13*.

Cap 29

199 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *necuraţilor*.

200 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: *зри* [= 'vezi'].

201 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, corectura: *spre*.

202 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Iov 22*.

Cap 30

203 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *5 Мѡ҃и[си] [= Deut.] 4 şi 12*.

204 În text, în acest loc apare un punct scris cu roşu.

205 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: *зри* [= 'vezi'].

Cap 31

206 În text, cuvîntul *pre* este adăugat deasupra rîndului.

207 În text a fost scris cuvîntul *preste* şi ştearsă cu cerneală roşie silaba *-ste*. Deasupra sînt două vrahii scrise cu roşu, reluate marginal, fără nici o explicaţie, şi tăiate.

208 Marginal, marcată în text prin două vrahii scrise cu roşu, nota: *rînduială*.

Ms. 45
Carte a bisêrecii

Cap 1

1 Titlul acestei cărţi notat aici este *Săvîrşitul parimiilor lui*

Solomon, urmînd situaţia din SEPT.FRANKF., unde titlul propriu-zis al Eccles. este omis în exact aceeaşi poziţie, înainte de primul capitol; de asemenea, în partea de sus a paginilor din MS.45, titlul notat este *Parimiile lui Solomon*, între croşete roşii, şi corectat: *Carte a bisêrecii*.

2 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Sirah 40*.

3 În text, secvenţa *a mêrge* este adăugată la marginea rîndului.

4 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *fu?*.

5 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *să fie*.

6 În text, cuvîntul *iaste* este tăiat cu roşu. Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *va fi la iale*.

7 În text urmează o secvenţă indescifrabilă, tăiată cu cerneală roşie.

8 În text, scris: ***оа́мени͡р***, probabil greşeală de copist.

9 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** [= 'vezi'].

10 Marginal, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu cerneală roşie deasupra ultimei slove, corectura: *-e*.

Cap 2

11 În text urmează cuvîntul *mie*, tăiat cu cerneală neagră.

12 În text, scris: ***стънѣ́ще***, probabil greşeală de copist.

13 În text urmează cuvîntul *făcut*, tăiat cu cerneală roşie.

Cap 3

14 Iniţial, scris: *toate*.

15 În text, scris: ***кꙋнокꙋ́ю***, probabil greşeală a copistului.

16 În text este repetat cuvîntul *întru*.

17 În text urmează secvenţa *să face*, tăiată cu cerneală neagră.

18 În text, cuvîntul *şi* este scris deasupra rîndului.

19 În text, cuvîntul *şi* este scris deasupra rîndului.

20 În text, deasupra celei de-a treia silabe este o slovă indescifrabilă, tăiată cu cerneală neagră.

21 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** [= 'vezi'].

Cap 4

22 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *lăudat*.

23 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, nota: *mult*.

24 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, nota: *pumnu*.

25 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, nota: *pumni*.

26 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, adăugirea: *şi voie a duhului*.

27 În text, scris: ***ѳ҃ц҃елеⷮ***, probabil greşeală de copist.

28 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** [= 'vezi'].

29 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu deasupra unui punct, adăugirea: *în*.

Cap 5

30 În text, scris iniţial *4*. Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu negru, corectura: *5*.

31 În text urmează secvenţa *a te*, tăiată cu cerneală neagră.

32 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** [= 'vezi'].

33 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** [= 'vezi'].

34 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Iov 1*; *1 Tim. 6*.

35 În text urmează un cuvînt indescifrabil, tăiat cu cerneală neagră.

Cap 6

36 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** [= 'vezi'].

37 În text, parantezele sînt scrise cu cerneală roşie, probabil de altă mînă, aceeaşi care a scris pe margine, în dreptul acestui text: *lepădătura*.

38 În text urmează cuvîntul *pentru*, tăiat cu o linie roşie. Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, corectura: *decît*.

Cap 7

39 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Sirah 7*.

40 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: ***При[т]чи*** *[= Parim.] 22*.

41 Marginal, marcată în text cu o vrahie scris[cu roşu deasupra unui punct, completarea: *-cît*.

42 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu deasupra ultimei slove, ***ѧ***, corectura: *-e*.

43 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *3* ***Цр҃ст[въ]*** *[= 3Reg.] 8*; *2 Parali. 9*; ***При[т]чи*** *[= Parim.] 8*; *1 Ioan 1*.

44 În text este repetat cuvîntul *la*.

Cap 8

45 Marginal, se reiau trei vrahii scrise cu roşu, fără nici o explicaţie.

46 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, corectura: *dzua*.

Cap 9

47 În text, scris: ***тꙋ҃***, probabil greşeală de copist.

48 În text urmează cuvîntul *hrănesc*, tăiat cu roşu.

49 În text, scris ***лецꙋє͡скь***, probabil greşeală a copistului.

50 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** [= 'vezi'].

Cap 10

51 În text, scris ***вѡ҃ни҃ничѝ***, probabil greşeală a copistului.

52 Marginal, se reiau trei vrahii scrise cu roşu, fără nici o

explicaţie.

Cap 11

53 În text, scris: ***Ттрими́те***, probabil greşeală a copistului.
54 În text, deasupra acestui cuvînt este o slovă indescifrabilă, tăiată cu negru.
55 În text urmează cuvintele *inima ta*, tăiate cu negru.

Cap 12

56 În text se repetă cuvîntul *la*.
57 În text, deasupra celei de-a doua silabe, este o slovă indescifrabilă, tăiată cu negru.
58 În text urmează cuvîntul *omului*, tăiat cu negru.
59 Marginal, marcată în text cu şase vrahii scrise cu negru, nota: *didascalía*.

Ms. 45
Cîntarea Cîntarilor

Cap 1

1 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu deasupra unui punct, completarea: *mai mult*.
2 Marginal, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu deasupra lui ***ѣ***, corectura: ***є***.

Cap 2

3 În text, scris: ***мь҃нъ***.
4 Marginal, marcat cu două vrahii scrise cu roşu, este reluat cuvîntul *pren*, scris defectuos în text.

Cap 4

5 În text urmează un cuvînt indescifrabil, tăiat cu negru.
6 În text urmează cuvintele *hainelor tale*, tăiate cu negru.

Cap 5

7 În text, scris: ***зидирѕлѻ̃***, probabil greşeală de copist.
8 În text, scris: ***дра́гѻ̃те***.
9 În text urmează un cuvînt indescifrabil, tăiat cu negru.
10 În text, scris: ***спъла҃те***, probabil greşeală de copist.
11 În text, cu roşu sînt scrise cifrele *1* deasupra cuvîntului *stîlpi*, *2* deasupra cuvîntului *de marmure* şi *3* deasupra cuvîntului *întemeiaţi*, indicînd inversarea topicii lor.

Cap 6

12 În text, scris: ***погоѡ́рѫ́съ***, ulterior corectat de copist.
13 În text, scris: ***ро҃ді҃є҃***.
14 Marginal, marcat în text cu trei vrahii scrise cu roşu, corectura: *roidiile*.

Cap 7

15 Marginal, marcat în text cu trei vrahii scrise cu roşu, corectura: *fată*.
16 Marginal, marcat în text cu două vrahii scrise cu roşu, deasupra ultimei silabe, corectura: *-sul*.
17 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, deasupra literei *a*, corectura: *-ău*.
18 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *nării*.
19 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *tale*.

Cap 8

20 Marginal, marcat în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *văpăile*.
21 Marginal, marcat în text cu două vrahii scrise cu roşu, nota: *părête*.

Ms. 4389
Cartea pildelor lui Solomon

Capul 1

1 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.
2 Marginal, marcată în text prin mai multe vrahii, nota: *copiilor*.
3 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *diregătorie*.
4 Marginal, marcată în text prin patru săgeţi orientate în jos, nota: *acoperit*.
5 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Ps[a]lm. 110*.
6 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *certarea*.
7 Marginal, marcate în text prin trei vrahii, încadrate într-o acoladă, notele: *răi*, *necredincioşi*.
8 Marginal, între indicii *12* şi *13* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.
9 În text, scris: ***дє҃прѕнж***, greşeală de copist.
10 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Isaia 59: b: 7*; ***ри҃****[лмном] [= Rom.] 3*.
11 În josul paginii, scris de altă mînă, cu cerneală albastră: *înţelepciunea*.
12 Marginal, marcată în text prin trei linii orizontale, nota: *căile*.
13 Marginal, marcată în text prin trei linii orizontale, nota: *poartă*.
14 Marginal, marcată în text prin două vrahii, nota: *zăbrêle*.
15 Marginal, între indicii *21* şi *22* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.
16 Marginal, marcată în text prin patru cruciuliţe, nota: *cîtă vrême*.
17 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Isaia 65: b: 11* ***и*** *[= 'şi'] 66: a :4*; *Ierem. 7: c: 13*.
18 Marginal, între indicii *27* şi *28* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu alfabet latin.
19 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *ispitirea*.

Cap 2

20 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.
21 Marginal, între indicii *8* şi *9* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.

22 În text, cuvîntul *nu* a fost omis inițial şi scris ulterior deasupra rîndului.
23 În text, cuvîntul *nimic* este scris de două ori, prima dată fiind tăiat.
24 Marginal, între indicii *12* şi *13* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.
25 Marginal, între indicii *17* şi *18* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu alfabet latin.
26 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Iov 18: d: 17.*

Cap 3

27 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.
28 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *[Къ] Ри*^{м}*[лѧном] [= Rom.] 12: d: 16.*
29 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Tov. 4: b: 7*; *Sir[a]h. 4*; *Luc. 14: c: 13.*
30 Marginal, între indicii *9* şi *10* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.
31 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Evr. 12: b: 5.*
32 Marginal, marcată în text prin trei săgeți orientate în jos, nota: *iubêşte.*
33 Marginal, marcată în text prin cinci linii orizontale, nota: *păminteanul.*
34 Marginal, între indicii *18* şi *19* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.
35 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Ps[a]lm.: 36: a: 1.*

Cap 4

36 Marginal, marcată în text prin trei săgeți orientate în jos, nota: *învățătura.*
37 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.
38 În text, scris *мїѧ*^{8}.
39 Marginal, între indicii *7* şi *8* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.
40 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *hranei.*
41 Marginal, între indicii *14* şi *15* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.
42 Marginal, între indicii *24* şi *25* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu alfabet latin.
43 Marginal, marcată în text prin trei vrahii deasupra secvenței *-repții*, corectura: *-rêptei.*
44 În text, cuvîntul *le* a fost inițial omis, apoi adăugat deasupra rîndului.

Cap 5

45 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.
46 În text, cu caractere latine sunt scrise cifrele *e* deasupra secvenței *a buzelor mêle* şi *2* deasupra secvenței *porîncesc ție*, cu roşu, indicînd inversarea topicii lor.
47 În text, cuvîntul *ce* a fost omis, din greşeală.
48 Marginal, marcată în text prin trei linii orizontale, nota: *lipesc.*
49 Marginal, între indicii *5* şi *6* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.
50 Marginal, între indicii *11* şi *12* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.
51 Marginal, între indicii *19* şi *20* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu alfabet latin.
52 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Iov: 31:a : 4.*

Cap 6

53 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.
54 În text, aici a fost marcat inițial începutul versetului 8, şters apoi.
55 Marginal este notată precizarea: *Acest stih la latini nu iaste.*
56 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: *ни*^{ж}*[є]* [= 'mai jos']*: 24: d: 33.*
57 În text, scris: *вє*^{цр}, probabil greşeală de copist.
58 Marginal, între indicii *10* şi *11* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.
59 Marginal, între indicii *18* şi *19* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.
60 În text, paranteze rotunde.
61 Marginal, între indicii *28* şi *29* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu alfabet latin.

Cap 7

62 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.
63 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *priêtenă.*
64 Marginal, între indicii *7* şi *8* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.
65 Marginal, marcată în text prin două săgeți orientate în jos, nota: *colțul.*
66 Marginal, între indicii *15* şi *16* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.
67 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *Misir.*
68 În text, silaba *-le* a fost omisă inițial şi, ulterior, adăugată deasupra rîndului.
69 Marginal, între indicii *22* şi *23* ai versetelor, este scrisă litera *D,* cu alfabet latin.
70 În text, cuvîntul *să* este scris ulterior deasupra rîndului.
71 Marginal, marcată în text printr-o săgeată orientată în jos deasupra primei slove, *ѻ̆*, nota: *8.*

Cap 8

72 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.
73 În text urmează un cuvînt tăiat cu mai multe linii, cu cerneală neagră.
74 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de

două puncte, trimiterile biblice: ***бы҃и҃[є]*** [= 'mai sus']*: 3*; *Iov 28*; ***м҃ѧ҃ р[ость]*** *[= Sol.] 7*.

75 Marginal, între indicii *10* şi *11* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.

76 Marginal, între indicii *19* şi *20* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.

77 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***м҃ѧ҃ др[ость]*** *[= Sol.] 9*.

78 În text, slova ***є*** a fost corectată din altă slovă, probabil ***ѣ***.

79 Marginal, între indicii *27* şi *28* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu alfabet latin.

Cap 9

80 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.

81 Marginal, între indicii *5* şi *6* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.

82 Marginal, marcată în text prin patru linii orizontale, nota: *de ocară*.

83 Marginal, marcată în text prin şase vrahii, nota: *fă pre cel înţelept vinovat*.

84 În text, cuvîntul *se* este scris ulterior deasupra rîndului.

85 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice ***бы҃и҃[є]*** ['mai sus'] *30*: *a: 7*; *Ps[a]l.: 110: b: 10*; *Sirah 1: b:16*.

86 Marginal, nemarcată în text, explicaţia: ***оу҃ лат. ли҃т[лєт]*** [= 'în izvodul latinesc lipseşte'].

Cap 10

87 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.

88 În text, pronumele *o* este scris deasupra rîndului; pare omis iniţial şi adăugat ulterior.

89 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *o va acoperi*.

90 Marginal, între indicii *7* şi *8* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.

91 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Sirah 27: c: 25*.

92 În text urmează un cuvînt şters cu cerneală neagră.

93 Marginal, marcate în text cu o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *1* ***пє҃тр҃ѳ҃в[ѳ]*** *[= 1Petr.]: 4: b: 8*; *1 Corith. 13*.

94 În text, scris: ***пл҃ба***, greşeală de copist.

95 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *strugurii necopţi*.

Cap 11

96 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.

97 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *trufiia*.

98 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Sirah 5*; *Iezec. 7*; *Sofon. 1*.

99 În text urmează un cuvînt şters cu cerneală neagră.

100 Marginal, marcată în text cu o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***м҃ѧ҃ р[ость]*** *[= Sol.] 5*.

101 Marginal, între indicii *8* şi *9* ai versetelor, este scrisă litera *B,* cu alfabet latin.

102 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *guri*.

103 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *stătător*.

104 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *schitaci*.

105 Marginal, între indicii *17* şi *18* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.

106 Marginal, între indicii *26* şi *27* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu alfabet latin.

107 În text, scris: ***вѣ***, greşeală de copist.

108 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *1* ***Пєтрѳ҃в[ѳ]*** *[=1Petr.]: 4: d: 18*.

Cap 12

109 În text urmează un cuvînt şters cu cerneală neagră.

110 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.

111 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.

112 În text, scris: ***йнамѣ***, probabilă greşeală de copist.

113 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Sirah: 10: d: 30*.

114 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***ни҃ж[є]*** [= 'mai jos']*: 28*; *Sirah: 20: d: 30*.

115 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *blînd*.

116 Marginal, marcată în text printr-o săgeată orientată în jos, este reluată slova ***ц***, scrisă defectuos în text.

117 Marginal, între indicii *14* şi *15* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.

118 Marginal, între indicii *22* şi *23* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu alfabet latin.

Cap 13

119 Marginal, între indicii *7* şi *8* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.

120 Marginal, între indicii *7* şi *8* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.

121 În text urmează un cuvînt şters cu cerneală neagră.

122 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *lêge*.

123 Marginal, între indicii *13* şi *14* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.

124 În text, cuvîntul *celor* pare că a fost omis şi este scris înghesuit, la începutul rîndului.

125 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, după prefixul *ne-*, nota: *-curaţi*.

126 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***ни҃ж[є]*** [= 'mai jos']*: 23*; *Sirah: 30*.

Cap 14

127 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.

128 Marginal, între indicii *10* şi *11* ai versetelor, este scrisă

litera *B*, cu alfabet latin.

129 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *corturile.*

130 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *gînduri.*

131 Marginal, între indicii *17* şi *18* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.

132 În text, scris: **вш**, greşeală de copist.

133 În text, slova **и** este corectată din altă slovă, probabil **д**.

134 În text urmează un cuvînt şters cu cerneală neagră.

135 Marginal, între indicii *27* şi *28* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu alfabet latin.

136 Marginal, marcată în text prin cinci vrahii deasupra secvenţei *cu sufletul tare*, nota: *ce-şi întoarce mîniia.*

137 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: **ни҃**[**є**] [= 'mai jos']*: 17: a: 8.*

Cap 15

138 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: **ни҃**[**є**] [= 'mai jos']*: 25: c: 15.*

139 Marginal, între indicii *8* şi *9* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.

140 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Sirah 34: c: 21*; **ни҃**[**є**] [= 'mai jos']*: 21.*

141 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: **ни҃**[**є**] [= 'mai jos']*: 17: d: 22.*

142 Marginal, între indicii *17* şi *18* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.

143 Marginal, între indicii *25* şi *26* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu alfabet latin.

144 În text, scris: **вѣ**, greşeală de copist.

145 Marginal, marcată în text printr-o cruciuliţă scrisă cu roşu, explicaţia: *Pînă aici iaste acest cap la greci. De-acii se începe cestalalt, al 16.*

Cap 16

146 Secvenţa *-şi* este corectată din alte slove şi este scrisă mai îngroşat.

147 Versetele *1-3* nu au corespondent în *Biblia de la 1688.*

148 Marginal, marcate în text cu o linie oblică flancată de două puncte trimiterile biblice: *Ps[a]l.: 37; 1* **Петро҃**[**о**] *[=1 Petr.]: 5.*

149 Marginal, între indicii *8* şi *9* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.

150 În text, scris: **че**, greşeală de copist.

151 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, explicaţia: *gîciri* (altă posibilă lecţiune: *ghiciri*).

152 Marginal, marcată în text prin trei vrahii deasupra secvenţei *cum iaste bătaia*, explicaţia: *încătrooă trage mai mult.*

153 Marginal, marcată în text prin două săgeţi orientate în jos, este reluată silaba: *-gi-*.

154 Marginal, între indicii *16* şi *17* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.

155 În text, scris: **чѣле**, greşeală de copist.

156 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: **вы҃**[**є**] [= 'mai sus']*: 14.*

157 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, deasupra secvenţei *ce se apucă de buze,* nota: *ce-şi muşcă buzele.*

158 În text, scris: **кѳнж**, probabil greşeală de copist.

159 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *ia.*

Cap 17

160 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.

161 Marginal, marcată în text cu o linie oblică flancată de două puncte trimiterea biblică: *Sirah: 10: d: 28.*

162 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: **вы҃**[**є**] [= 'mai sus'] *14: d: 31.*

163 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *mulţemirea.*

164 Marginal, între indicii *9* şi *10* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.

165 Marginal, marcată în text prin şase vrahii, nota: *cuvinte împoncişate.*

166 Marginal, marcate în text cu o linie oblică flancată de două puncte trimiterile biblice: **Ри҃**[**мѧномъ**] *[= Rom.]: 12: d: 17*; *1* **Петро҃**[**о**] *[= 1Petr.]: 3: b: 9*; *1* **Со҃**[**ѳнѧномъ**] *[= Tes.]: 5: d: 15.*

167 În text, slova **є** este corectată din **ѣ**.

168 Marginal, între indicii *15* şi *16* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.

169 Marginal, marcată în text cu o linie oblică flancată de două puncte trimiterea biblică: *Isai.: 5: c: 25.*

170 Marginal, între indicii *20* şi *21* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu alfabet latin.

171 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte trimiterile biblice: *Sirah: 2: c: 14* şi *8: a: 10.*

172 În text, scris: **пѧ҃бж**.

Cap 18

173 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.

174 Marginal, marcată în text printr-o săgeată orientată în jos, este reluată slova: **ѡ**, scrisă defectuos în text.

175 Marginal, între indicii *7* şi *8* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.

176 Marginal, între indicii *14* şi *15* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.

177 În text, scris **прє҃**, probabil greşeală a copistului.

Cap 19

178 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: **ни҃**[**є**] [= 'mai jos']*: 28.*

179 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.

180 Marginal, marcate în text cu o linie oblică flancată de

două puncte trimiterile biblice: *2 Зⷯ[онъ] [= Deut.]: 19*; *Dan. 3: g: 61.*

181 Marginal, între indicii *7* şi *8* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.

182 În text, **фъ**, greşeală de copist.

183 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *nelipsa de nimic.*

184 În text urmează un rînd care nu se vede şi, marginal, marcată în text prin mai multe vrahii, adăugirea: *pre muiêre puţinea fricã o oprêşte.*

185 Marginal, între indicii *21* şi *22* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.

186 Marginal, nemarcat în text, comentariul: *Vezi pentru milostenie.*

187 Marginal, între indicii *5* şi *6* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu alfabet latin.

188 În text, slova **ѫ**, transcrisă prin *ă*, a fost corectată din altă slovă, probabil, **а**.

189 În text, scris: **нє**.

190 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: **ни**ⷦ*[є]* [= 'mai jos']*: 21.*

Cap 20

191 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.

192 În text, scris: **скѳмⷠ**, greşeală de copist.

193 În text, scris: **чєлє**, greşeală de copist.

194 Marginal, între indicii *8* şi *9* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.

195 Marginal, marcate în text cu o linie oblică flancată de două puncte trimiterile biblice: *Ion. 1: c: 8*; *3 Црᶜᵀ[въ] [= 3 Reg.] 8: e: 46*; *2 Par. 6: g: 36*; *Sirah: 7: c: 21.*

196 În text, scris: **тъ тъ́ѵнєсаѳ**, greşeală de copist.

197 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *cumpăna.*

198 Marginal, marcată în text prin patru linii orizontale deasupra secvenţei *măsura îndoită*, nota: *2 măsuri.*

199 Marginal, în dreptul acestui verset, în acoladă, este inserată următoarea explicaţie: *Aici, la greci şi la latini mêrge într-alt chip, iar noi am pus ca la slovêni, mai pre scurt.*

200 În text urmează un cuvînt şters cu cerneală neagră.

201 În text, scris: **подѳабѫ**, greşeală de copist.

Cap 21

202 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.

203 Marginal, între indicii *9* şi *10* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.

204 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: **бы**ⷪ*[є]* [= 'mai sus']: *19*.

205 Marginal, marcată în text prin şapte vrahii deasupra secvenţei *cel pierzător cêle dăşarte*, nota: *ucigaşul luînd plată rea pentru fapte.*

206 Marginal, între indicii *15* şi *16* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.

207 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: **ни**ⷦ*[є]* [= 'mai jos']*: 25: d: 24*; *Sirah: 25: c: 22.*

208 În text, cuvîntul *cea* este scris deasupra rîndului.

209 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: **бы**ⷪ*[є]* [= 'mai sus']*: 15*; *Sirah: 34*; *Isaia: 1.*

210 În text urmează un cuvînt şters cu cerneală neagră.

Cap 22

211 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Ecclis.: 7: a: 2.*

212 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.

213 În text, indicele de verset, *6*, este între croşete, urmat de o cruciuliţă. Marginal, în dreptul acestui verset, în acoladă, este inserată următoarea explicaţie: *Acest stih, al 6, la slovêni nu iaste, pentr-acêea l-am lăsat.*

214 Marginal, între indicii *9* şi *10* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.

215 Marginal, nemarcat în text: **зри рⷣᴬᵘ злыᵡ чл҃къ.**

216 Marginal, între indicii *14* şi *15* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.

217 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *nebunie.*

218 Marginal, marcată în text prin şapte vrahii deasupra secvenţei *cel ce nu iaste nici o făptură*, nota: **невѣщєᶜᵀвєᵘѳю.**

219 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *cunoscătoriu.*

220 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *slabi.*

Cap 23

221 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.

222 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, explicaţia: *zavisnic.*

223 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: **бы**ⷪ*[є]* [= 'mai sus']*: 22.*

224 Marginal, între indicii *10* şi *11* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.

225 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: **бы**ⷪ*[є]* [= 'mai sus']*: 13: d: 24*; *Sirah: 30: a: 2.*

226 În text, slova **ы**, transcrisă *î*, este corectată din altă slovă.

227 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Ps[a]lm. 36*; **бы**ⷪ*[є]* [= 'mai sus']*: 24: a: 1.*

228 În text, silaba *-le* este scrisă deasupra rîndului.

229 Marginal, marcată în text prin patru săgeţi orientate în jos deasupra secvenţei *în cumpărarea cărnii*, nota: *la răfenêle.*

230 Marginal, între indicii *20* şi *21* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.

231 În text, scris **чѣм**; altă posibilă lecţiune: *cêea.*

232 Marginal, marcată în text prin trei vrahii deasupra secvenţei *casa cea streină*, nota: *muiêrea altui bărbat.*

233 Marginal, între indicii *29* şi *30* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu alfabet latin.

234 Marginal, marcată în text prin trei săgeţi orientate în jos, explicaţia: *chierastul acesta iaste.*

Cap 24

235 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: **бы**$^{\widetilde{\imath\imath\imath}}$*[є]* [= 'mai sus']*: 23: d: 17*; *Ps[a]l. 36*.

236 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.

237 Marginal, între indicii *12* şi *13* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.

238 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *moartea.*

239 În text, silaba *-să* este scrisă deasupra rîndului.

240 Marginal, între indicii *17* şi *18* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.

241 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: **жи́лами**.

242 Marginal, în dreptul acestui verset, în acoladă, este inserată următoarea explicaţie: *Acêstea nu sînt la greci, nici la latini, iar la slovêni sînt.*

243 Marginal, marcate în text cu o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice *Levit.: 19: d: 15*; *2* **Зⷯ**$^{\widetilde{\text{онъ}}}$*[= Deut.]: 1: c: 17 şi 16: d: 19*; *Sirah; 42: a: 1.*

244 Marginal, marcată în text printr-o săgeată îndreptată în jos, trimiterea biblică: *Isai.: 5.*

245 Marginal, între indicii *27* şi *28* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu alfabet latin.

246 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: **бы**$^{\widetilde{\imath\imath\imath}}$*[є]* [= 'mai sus']*: 20: d: 23.*

247 În text, scris, aici şi în contextele următoare, **мїѧ**.

248 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *surpă.*

249 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: **бы**$^{\widetilde{\imath\imath\imath}}$*[є]* [= 'mai sus']*: 6.*

250 În text, scris iniţial *voiu* şi apoi corectat.

Cap 25

251 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin. Acest verset este plasat, în manuscris, la fel ca în BIBL.OSTROG, înainte de titlul de capitol (**Cap 25**).

252 Marginal, între indicii *8* şi *9* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.

253 În text, este repetat cuvîntul *nu*, greşeală de copist.

254 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, explicaţia: *Sardionul poate fi şi balaşul, precum zice Scriptura că-i iaste faţa.*

255 În text, scris: **сóсѣ**$^{\widetilde{\text{н}}}$, probabilă greşeală de copist.

256 În text, copistul a omis cuvîntul *ce.*

257 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: **бы**$^{\widetilde{\imath\imath\imath}}$*[є]* [= 'mai sus']: *15: a: 1.*

258 Marginal, între indicii *15* şi *16* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.

259 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: **ри**$^{\widetilde{\text{и}}}$*[лѧномъ] [= Rom.] 12: b: 20.*

260 În text, silaba *-se* pare omisă iniţial şi este scrisă deasupra rîndului.

261 Marginal, între indicii *22* şi *23* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu alfabet latin.

262 Marginal, marcată în text prin patru vrahii, nota: *criveţ.*

263 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: **бы**$^{\widetilde{\imath\imath\imath}}$*[є]* [= 'mai sus']*: 21: b: 9.*

264 Probabil o greşeală a copistului, care trebuia să scrie *decît.*

265 În text, slova **ш** este corectată din altă slovă.

Cap 26

266 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.

267 Marginal, între indicii *6* şi *7* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.

268 În text, scris **фъ**, probabil greşeală a copistului.

269 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *boierie.*

270 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică *2* **Петро**^{в}*[о] [= 2Petr.]: 2: d: 22.*

271 În text urmează un cuvînt şters cu cerneală neagră.

272 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: **бы**$^{\widetilde{\imath\imath\imath}}$*[є]* [= 'mai sus']*: 22.*

273 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: **бы**$^{\widetilde{\imath\imath\imath}}$*[є]* [= 'mai sus']*: 19: d: 24.*

274 Marginal, între indicii *15* şi *16* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.

275 În text urmează un cuvînt şters cu cerneală neagră.

276 În text, cuvîntul *se* este scris ulterior deasupra rîndului.

277 În text, scris: **ѧ**$^{\widetilde{\text{р}}}$**дѣ**, greşeală a copistului.

278 Marginal, marcată în text printr-o cruce scrisă cu roşu, completarea: *şi lêmnele în foc.*

279 Marginal, între indicii *22* şi *23* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu alfabet latin.

280 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: **зри** [= 'vezi'].

281 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Ps[a]lom. 7*; *Sirah 27*; *Ecclis. 10.*

Cap 27

282 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.

283 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Sirah 22: b: 17.*

284 În text se repetă cuvîntul *şi.*

285 Marginal, între indicii *8* şi *9* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.

286 În text, scris: **пѧ**$^{\widetilde{\text{г}}}$**бѣлѣ**.

287 Marginal, între indicii *12* şi *13* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.
288 Marginal, nemarcată în text, trimiterea intratextuală: ***бы***$^{\widetilde{\imath\imath}}$*[є]* [= 'mai sus']*: 20: c: 16*.
289 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***бы***$^{\widetilde{\imath\imath}}$*[є]* [= 'mai sus']*: 19: b: 13*.
290 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Sirah 14: b: 10*.
291 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***бы***$^{\widetilde{\imath\imath}}$*[є]* [= 'mai sus']*: 17: a: 3*.
292 Marginal, între indicii *21* şi *22* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu alfabet latin.
293 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *deregătoriia*.
294 Marginal, marcată în text cu o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *1 Tim. 6: b: 8*.

Cap 28

295 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.
296 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***бы***$^{\widetilde{\imath\imath}}$*[є]* [= 'mai sus']*: 19: a: 1*.
297 Marginal, între indicii *7* şi *8* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.
298 În text urmează un cuvînt şters cu cerneală neagră.
299 Marginal, între indicii *16* şi *17* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.
300 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***бы***$^{\widetilde{\imath\imath}}$*[є]* [= 'mai sus']*: 12: b: 11*; *Sirah 20: d: 30*.
301 Marginal, marcate în text cu o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile intratextuale ***бы***$^{\widetilde{\imath\imath}}$*[є]* [= 'mai sus']*: 13: b: 11 et* [= ' şi'] *20: c: 21*.
302 Marginal, între indicii *21* şi *22* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu alfabet latin.
303 În text este repetată secvenţa *cu limba*, din greşeala copistului.

Cap 29

304 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.
305 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *face păcat*.
306 Marginal, între indicii *7* şi *8* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.
307 În text, scris: ***цєлє***$^{\pi\tau}$, probabilă greşeală de copist.
308 Marginal, marcat în text prin trei săgeţi orientate în jos, eate reluat cuvîntul *toţi*.
309 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** [= 'vezi'].
310 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** [= 'vezi'].
311 Marginal, între indicii *15* şi *16* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.
312 Marginal, marcată în text prin două vrahii, nota: *lucra*.
313 Marginal, marcată în text cu o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Iov 22: d: 29*.
314 În text, cuvîntul *omului* este scris ulterior deasupra rîndului.
315 Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** [= 'vezi'].

Cap 30

316 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.
317 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică *Ps[a]lm. 11: b: 2*.
318 Marginal, marcate în text cu o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *2* ***За***$^{\kappa}$*[онъ] [= Deut.]: 4: a: 2 et* [= 'şi'] *12: d: 32*.
319 Marginal, între indicii *7* şi *8* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.
320 În text, scris: ***съзи́сѫ***, probabil greşeală de copist.
321 Marginal, între indicii *15* şi *16* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.
322 Marginal, între indicii *24* şi *25* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu alfabet latin.

Cap 31

323 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.
324 Marginal, între indicii *11* şi *12* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.
325 În text, scris: ***ко́тєлє***.
326 În text, scris: ***ла вє***, greşeală de copist.
327 În text, scris ***дєкáлѣ***, probabil greşeală de copist.

Ms. 4389
Cartea împăratului Solomón carea se chiiamă Ecclisias, adecă Bisericescul,

Capul dentîi

1 În ebraică: „Ecclesiastul".
2 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor este notată litera *A*, cu alfabet latin.
3 Marginal, între indicii *3* şi *4* ai versetelor este notată litera *B*, cu alfabet latin.
4 Marginal, marcată în text prin trei vrahii scrise cu negru, nota: *încurcate*.
5 Marginal, între indicii *10* şi *11* ai versetelor este notată litera *C*, cu alfabet latin.
6 Marginal, între indicii *14* şi *15* ai versetelor este notată litera *D*, cu alfabet latin.

Cap 2

7 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor este notată litera *A*, cu alfabet latin.
8 Marginal, marcată în text prin cinci vrahii scrise cu negru, nota: *lucrurile*.
9 Marginal, între indicii *7* şi *8* ai versetelor este notată

litera *B*, cu alfabet latin.

10 În text, cuvîntul *mea* este adăugat deasupra rîndului.

11 Marginal, între indicii *11* şi *12* ai versetelor este notată litera *C*, cu alfabet latin.

12 În text, scris: ***мѕ^{т}тж***, probabil greşeală de copist.

13 În text, scris ***цєлє^{и}***, probabil greşeală de copist.

14 Marginal, între indicii *17* şi *18* ai versetelor este notată litera *D*, cu alfabet latin.

15 În text urmează cuvîntul *şi* tăiat cu negru.

Cap 3

16 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor este notată litera *A*, cu alfabet latin.

17 Marginal, între indicii *5* şi *6* ai versetelor este notată litera *B*, cu alfabet latin.

18 Marginal, între indicii *13* şi *14* ai versetelor este notată litera *C*, cu alfabet latin.

19 Marginal, între indicii *19* şi *20* ai versetelor este notată litera *D*, cu alfabet latin.

Cap 4

20 În text se repetă silaba *-ni-*.

21 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor este notată litera *A*, cu alfabet latin.

22 Marginal, între indicii *6* şi *7* ai versetelor este notată litera *B*, cu alfabet latin.

23 În text se repetă cuvîntul *de*.

24 Marginal, între indicii *10* şi *11* ai versetelor este notată litera *C*, cu alfabet latin.

25 Marginal, între indicii *16* şi *17* ai versetelor este notată litera *D*, cu alfabet latin.

Cap 5

26 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor este notată litera *A*, cu alfabet latin.

27 Marginal, între indicii *4* şi *5* ai versetelor este notată litera *B*, cu alfabet latin.

28 Marginal, marcată în text prin două săgeţi scrise cu negru şi orientate în jos, nota: *somnuri*.

29 Marginal, între indicii *9* şi *10* ai versetelor este notată litera *C*, cu alfabet latin. Marginal, nemarcată în text şi scrisă de altă mînă, notaţia: ***зри*** [= 'vezi'].

30 Marginal, marcată în text prin trei săgeţi orientate în jos scrise cu negru, nota: *bunătăţi*.

31 În text lipseşte cuvîntul *să*.

32 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Iov 20: c: 20*.

33 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Iov 1: d: 21*; *1 Tim. 6: b: 7*.

34 În text, silaba *-le* este adăugată deasupra rîndului.

35 Marginal, între indicii *15* şi *16* ai versetelor este notată litera *D*, cu alfabet latin.

Cap 6

36 În text litera *a-* lipseşte, probabil greşeală de copist.

37 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor este notată litera *A*, cu alfabet latin.

38 În text cuvîntul *că* este scris deasupra rîndului.

39 Marginal, marcată în text prin două săgeţi orientate în jos scrise cu negru, nota: *în dăşărt*.

Cap 7

40 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor este notată litera *A*, cu alfabet latin.

41 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Прит[чи]*** *[= Parim.] 22: a: 1*.

42 Marginal, între indicii *11* şi *12* ai versetelor este notată litera *B*, cu alfabet latin.

43 Marginal, între indicii *17* şi *18* ai versetelor este notată litera *C*, cu alfabet latin.

44 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *3* ***Цр$^{ѣ т}$[въ]*** *[= 3Reg.] 8: c: 46*; *2 Par. 6: f: 36*; ***Прит[чи]*** *[= Parim.] 20: b: 9*; *1 Iov 1: c: 8*.

45 Marginal, între indicii *26* şi *27* ai versetelor este notată litera *D*, cu alfabet latin.

Cap 8

46 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***вы^{и}[є]*** [= 'mai sus']*: 2: c: 14*. Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor este notată litera *A*, cu alfabet latin.

47 Marginal, între indicii *8* şi *9* ai versetelor este notată litera *B*, cu alfabet latin.

48 Marginal, între indicii *11* şi *12* ai versetelor este notată litera *C*, cu alfabet latin.

49 Marginal, între indicii *14* şi *15* ai versetelor este notată litera *D*, cu alfabet latin.

Cap 9

50 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor este notată litera *A*, cu alfabet latin.

51 Marginal, între indicii *3* şi *4* ai versetelor este notată litera *B* cu alfabet latin.

52 Marginal, între indicii *7* şi *8* ai versetelor este notată litera *C*, cu alfabet latin.

53 Marginal, între indicii *14* şi *15* ai versetelor este notată litera *D*, cu alfabet latin.

54 Cuvîntul *decît* este adăugat deasupra rîndului.

Cap 10

55 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor este notată litera *A*, cu alfabet latin.

56 Marginal, între indicii *7* şi *8* ai versetelor este notată litera *B*, cu alfabet latin.

57 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***Прит[чи]*** *[= Parim.]: 26: d: 27*; *Sirah: 27: d: 29*.

58 Marginal, între indicii *10* şi *11* ai versetelor este notată litera *C*, cu alfabet latin.

59 Marginal, marcată în text prin două vrahii scrise cu negru, nota: *ţară*.
60 Marginal, între indicii *17* şi *18* ai versetelor este notată litera *D*, cu alfabet latin.
61 În text urmează secvenţa ***кє***, tăiată cu negru.

Cap 11

62 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor este notată litera *A*, cu alfabet latin.
63 Marginal, marcată în text prin trei vrahii scrise cu negru, nota: *vîntului*.
64 Marginal, între indicii *5* şi *6* ai versetelor este notată litera *B*, cu alfabet latin.
65 Marginal, între indicii *8* şi *9* ai versetelor este notată litera *C*, cu alfabet latin.
66 În manuscris, acest fragment, nenumerotat, este plasat la începutul capitolului al doisprezecelea, înaintea versetului numerotat cu *1*.

Cap 12

67 Marginal, nemarcată în text, explicaţia: ***оу Грє*** ^{к} ***и Ла*** ^{т} ***здє глава є*** ^{ст} [= 'în izvodul grecesc şi latinesc: aici este capul'].
68 În text, litera *A* este scrisă cu cerneală roşie.
69 Marginal, între indicii *1*şi *2* ai versetelor este notată litera *A*, cu alfabet latin.
70 Marginal, marcată în text prin două vrahii scrise cu negru, explicaţia: *caută*.
71 În text, scris: ***чи́тȣра***, probabil greşeală de scriere.
72 În text, secvenţa *în făgaş* este greu lizibilă, fiind probabil ştearsă.
73 Marginal, între indicii *11* şi *12* ai versetelor este notat un *D*, cu alfabet latin. Lipsesc din notaţiile marginale *B şi C*.

Ms. 4389
Cartea Cîntecului Cîntecelor ale lui Solomon împărat

Capul dentîiu

1 În ebraică: „Cîntarea Cîntărilor".
2 În text, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.
3 În text, între indicii *3* şi *4* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.
4 În text, între indicii *7* şi *8* ai versetelor este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.
5 În text, scris: ***нȣ*** ^{т} ***трȣ***.

Cap 2

6 În text, între indicii *2* şi *3* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.
7 În text, între indicii *7* şi *8* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.
8 În text, între indicii *10* şi *11* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.
9 În text, între indicii *14* şi *15* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu alfabet latin.
10 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *Vethúliia*.

Cap 3

11 În text, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.
12 În text, între indicii *3* şi *4* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.
13 În text, între indicii *5* şi *6* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.
14 În text, scris ***тє***.
15 În text, între indicii *10* şi *11* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu alfabet latin.

Cap 4

16 În text, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.
17 În text, între indicii *2* şi *3* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.
18 Marginal, marcată în text prin două săgeţi orientate în jos, nota: *crini*.
19 În text, între indicii *8* şi *9* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.
20 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *tămîiei*.
21 Marginal, marcată în text prin două vrahii, nota: *Nardul acesta poate fi cimbiriul*.
22 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *unsorile*.
23 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, nota: *unsorile sau zulufiile*.

Cap 5

24 În text, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.
25 În text, între indicii *2* şi *3* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.
26 Marginal, marcată în text prin două săgeţi orientate în jos, nota: *băgat*.
27 În text, între indicii *7* şi *8* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.
28 Marginal, marcată în text prin trei săgeţi orientate în jos, nota: *obrazul*.
29 În text, între indicii *14* şi *15* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu alfabet latin.

Cap 6

30 În text, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.
31 În text, între indicii *4* şi *5* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.
32 În text, între indicii *8* şi *9* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.
33 Marginal, marcată în text prin două vrahii, nota: *privi*.

Cap 7

34 În text, scris: ***съı*** ^{т}.

35 În text, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.

36 În text, între indicii *3* şi *4* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.

37 Marginal, marcată în text prin patru vrahii deasupra secvenţei *legat întru*, nota: *sumes spre.*

38 În text, între indicii *9* şi *10* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu alfabet latin. Nici o secvenţă nu este notată cu litera *C*.

Cap 8

39 În text, secvenţa *ţî-* este adăugată deasupra rîndului, de aceeaşi mînă.

40 În text, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu alfabet latin.

41 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, explicaţia: ***оу҃ грєк. и҆ лат.*** [= 'în izvoarele grecesc şi latinesc']*: rodiilor.*

42 Marginal, marcată în text prin trei săgeţi orientate în jos, nota: *îmbrăţişa.*

43 Marginal, marcată în text prin două vrahii, explicaţia: ***оу҃ лат.*** [= 'în izvorul latinesc']*: să nu.*

44 Marginal, marcată în text prin două săgeţi orientate în jos, corectura: *nici.*

45 În text, între indicii *5* şi *6* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu alfabet latin.

46 În text, între indicii *7* şi *8* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu alfabet latin.

47 În text, între indicii *10* şi *11* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu alfabet latin.

PILDELE LUI SOLOMON

COMENTARII

de Octavian Gordon

Introducere

Termenul grecesc *Παροιμίαι* (ebr. *Mişle*, lat. *Proverbia*, slavon. ***При́тча***) din titlul acestei cărţi a fost redat în cele mai importante traduceri româneşti de pînă acum ale *Bibliei* prin *Parimii* (BIBL.1688, MS.45), *Pilde* (MS.4389, BIBL. MICU, BIBL.VULG.BLAJ, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1914, BIBL.1936, BIBL.1968, BIBL.1990) sau *Proverbe* (BIBL.1874, BIBL.1911, BIBL.RADU-GAL., BIBL.ANANIA), în titlu uneori la forma de genitiv (*Cartea Pildelor* sau *Proverbelor*). În primele trei ediţii ale BIBL.CORN. (1921, 1924, 1926), titlul are forma *Pildele sau Proverbele lui Solomon*, iar primul verset începe cu secvenţa *Pildele lui Solomon*, în timp ce în ultima ediţie (BIBL.CORN.1931), titlul apare sub forma *Pildele (Proverbele)*, dar în primul verset este preferată formula *Proverbele lui Solomon*. Trebuie făcută precizarea că, fie înăuntrul, fie în afara limbajului bisericesc, nici unul din cei trei termeni din limba română actuală nu acoperă decît parţial conţinutul termenului gr. *παροιμίαι*. Preferinţa noastră în traducere pentru cel de-al doilea se bazează, însă, în special pe tradiţia vie a Bisericii, care păstrează şi foloseşte în mod curent în cadrul cultului termenul *Pilde*, cu referire anume la colecţia de ziceri a lui Solomon (vezi *infra* comentariul referitor la *Paremiile* din cadrul slujbei Vecerniei).

Termenul *παροιμίαι*, traducînd ebr. *mişle*, se referă la orice zicere cu încărcătură gnomică: o vorbă sau o zicere înţeleaptă, o zicere cu tîlc, sau, în *Noul Testament*, „pildele” Mîntuitorului, învăţături expuse într-o formă alegorică, în loc de termenul mai răspîndit, *παραβολή*. De altminteri, se poate vorbi şi despre o parţială sinonimie a celor doi termeni din limba greacă. În *Biblie*, echivalentul latin al lui *παροιμία* este, conform *Vulgatei*, peste tot *proverbia*, cu excepţia Parim. 26:7 şi a titlului, unde corespondentul dat de Fericitul Ieronim este *parabola*.

Traducerea în BIBL.1688 a gr. *παροιμία* se face, de cele mai multe ori, prin termenul *pildă / pilde* (Sir. 6:35, 8:8, 18:29; In. 10:6, 16:25, 16:29; 2Petr. 2:22), cu trei notabile excepţii, în care echivalarea se face prin împrumutarea ca atare a termenului grecesc: în afară de titlu (Parim. 1:1), întîlnim termenul *parimie / paremie* în alte două pasaje, aparţinătoare tot literaturii sapienţiale. Este vorba de Sir. 39:3 (*Ascunsele paremiilor va cerceta şi în ghiciturile pildelor să va învîrti*) şi de Sir. 47:17 (*în cîntări şi parimii şi pilde*), unde redarea gr. *παροιμία* prin *paremie / parimie*, şi nu prin *pildă*, se datorează imediatei vecinătăţi cu cvasi-sinonimul său, *παραβολή*.

Merită semnalată, de asemenea, diferenţa tratamentului vechiului diftong grecesc *οι* în acest împrumut din secolul al XVII-lea în limba română (*cf.* DELR, s.v. *parimie*), redat fie prin *i*, fie prin *e*. Dacă redarea prin *i* este perfect explicabilă prin pronunţarea monoftongată a vechiului diftong în neogreacă, pentru a doua situaţie sîntem nevoiţi să presupunem existenţa unui intermediar livresc latin, în care transliterarea diftongului grecesc se făcea prin *oe*, pronunţat probabil *[e]* de către învăţaţii români ai veacului al XVII-lea. Coexistenţa, în cadrul aceleiaşi tipărituri, a celor două variante poate constitui un indiciu suplimentar pentru a afla ce manuscrise au consultat şi folosit fraţii Greceanu în alcătuirea *Bibliei*, pe de o parte, iar pe de alta, poate aduce o clarificare în privinţa introducerii în limba română şi a circulaţiei şi evoluţiei în spaţiul românesc a acestui împrumut grecesc.

În cadrul slujbei Vecerniei, se citesc fragmente din *Vechiul Testament* care astăzi poartă numele de *Paremii*. Termenul, care iniţial desemna *Pildele lui Solomon*, a ajuns să fie folosit generalizat pentru toate pericopele vechi-testamentare folosite la Vecernie, alese în special din *Pentateuh*, *Pildele lui Solomon* şi cărţile profeţilor mari (ANDRONIC, PAR., p. 160). Atunci cînd este vorba de un fragment al cărţii de faţă, formula liturgică consacrată este: *De la Pilde citire*.

Pericopele vechi-testamentare cu uz liturgic au fost culese, la un moment dat, într-o carte din cadrul cultului ortodox bizantin numită *Προφητολόγιον*, aşa cum există cărţile *Evangheliar* şi *Apostol*, conţinînd fragmente din *Noul Testament*: *Evanghelii*, pe de o parte, şi restul cărţilor nou-testamentare, în afară de Apoc., pe de altă parte. Numele generic al cărţii *Προφητολόγιον* a fost dat, deci, de faptul că această culegere conţine fragmente din cărţile profeţilor. În spaţiul românesc, primul care a tradus şi editat un astfel de *Προφητολόγιον* a fost Dosoftei, în anul 1683, la Iaşi.

Numele cărţii poartă însă titlul *Parimiile preste an*, iar mai tîrziu avea să se impună la noi titlul de *Parimiar*, după fragmentele din *Pildele lui Solomon* care se citesc în cadrul Vecerniei. Între timp, dat fiind că pericopele respective au fost integrate în alte cărţi de slujbă (Mineie, Triod şi Penticostar), *Parimiarele* (respectiv *Προφητολόγια*) au ieşit din uz.

Faptul că Dosoftei a editat în 1683 *Parimiile preste an* (DOS. PAR.) este, însă, de o importanţă deosebită pentru studiul comparativ al textelor biblice vechi-testamentare din a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Practic, pe lîngă MS.45, MS.4389 şi BIBL.1688, mai există încă un termen de comparaţie contemporan, cel puţin pentru cărţile Pentateuhului (în special *Facerea* şi *Ieşirea*), pentru *Pildele lui Solomon* şi pentru cărţile profeţilor mari. De aceea, am socotit util să oferim publicului ştiinţific, în comentariile la primul vers al fiecărui capitol, o mini-concordanţă între capitolul respectiv şi DOS. PAR. De altminteri, şi Samuil Micu face comparaţie cu textul lui Dosoftei (vezi, mai jos, comentariile de la 11:26 şi, mai ales, 16:4).

În ceea ce priveşte autorul / autorii textelor *Pildelor lui Solomon*, versiunea ebraică ne oferă mai multe nume: Agur, Lemuel, Yacheh, Ithi'el, Ukhal (*cf.* SEPT.NEC, IV/I, p. 391). Versiunea LXX aşază toate zicerile sub numele lui Solomon. Acesta din urmă, al cărui nume înseamnă 'dătător de pace', a fost fiul lui David, născut din Batşeba în jurul anului 1000 î.Hr. A fost monarh al celor două regate unite, Israel şi Solomon, între 971-931 î.Hr. Traducătorul în limba greacă, potrivit ultimelor cercetări, pare să fi fost Aristobul, în jurul anului 170 (*cf.* SEPT.NEC, IV/I, p. 390).

Cercetătorii sînt de acord să împartă cartea *Pildelor lui Solomon* în trei secţiuni: 1) cap. 1-9 – *Introducere* la întreaga colecţie de ziceri; 2) cap. 10:1-24:34 – *Prima colecţie de pilde ale lui Solomon* (şi, parţial, ale unor înţelepţi necunoscuţi); 3) cap. 25:1-29:28 – *A doua colecţie de pilde ale lui Solomon*, la care se adaugă cele ale lui Agur (cap. 30), sfaturile lui Lemuel (31:1-9) şi elogiul femeii destoinice (31:10-31). Dar, la un nivel mai amănunţit, au fost propuse şi alte evidenţieri de structură ale cărţii, pentru care trimitem la *Introducerile* din SEPT.NEC, IV/I (p. 392-395) şi FOX (p. 4-5).

În ceea ce priveşte limba traducerii greceşti, aceasta este caracterizată printr-o mare libertate faţă de TM şi printr-un nivel literar superior altor scrieri din LXX, astfel încît M. D'Hamonville o include – alături de Iov, Sir., Sol., Est. şi cărţile 2, 3, 4Mac. – în „grupul cărţilor elenistice" (*cf.* SEPT.NEC, IV/I, p. 390-391).

Este relevant pentru lumea creştină faptul că *Pildele* şi-au cîştigat un loc aparte în cultul ortodox, prin lecturile (*paremiile*) care au loc în cadrul slujbei Vecerniei (vezi *supra*). De asemenea, conţinutul moral-filozofic al cărţii a făcut-o să fie foarte apreciată de Părinţii Bisericii. Din seva acestei cărţi mulţi Părinţi şi-au extras ideile teologice, de conduită creştină, dar şi cele referitoare la viaţa practică, iar citatele şi aluziile la *Pildele lui Solomon* abundă în întreaga literatură patristică. De-a lungul comentariilor, vom face şi referiri selective la această receptare în scrierile Părinţilor Bisericii. De mare folos în identificarea locurilor patristice ne-au fost cele şase volume şi *Suplimentul* lucrării lui J. Allenbach, A. Benoît, D. A. Bertrand, A. Hanriot-Coustet, E. Junod, P. Maraval, A. Pautler, P. Prigent, M. Scopello, F. Vinel, Th. Ziegler, *Biblia patristica. Index des citations et allusions bibliques dans la littérature patristique*, Editions du Centre National de Recherche Scientifique, Paris, 1975-1995. De asemenea, comentariile ediţiei SEPT.NEC ne-au servit pentru multe trimiteri patristice importante. În sfîrşit, am folosit volumul Pr. Ioan Sorin Usca şi Ioan Traia, *Cărţile lui Solomon*, în seria „Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinţilor Părinţi" (vol. XIV, Editura Christiana, Bucureşti, 2010), care selectează citate şi aluzii patristice la aproape fiecare verset din Scriptură. Citînd din literatura patristică şi prin intermediul acestui volum, am preluat de aici o mare parte din textele traduse ale Părinţilor, dar acolo unde ni s-a părut că traducerea, preluată, la rîndul ei, din volumele consemnate la *Bibliografie*, este inadecvată în raport cu originalul grec sau latin (verificat prin intermediul platformei electronice DIOGENES) sau neadaptată la contextul *Pildelor*, am efectuat propriile noastre reformulări sau retraduceri.

Capitolul 1

1:1

În originalul grecesc, primele două versete sînt despărţite de un punct, nu de virgulă. De altfel, punctuaţia ediţiei SEPT.FRANKF. diferă semnificativ de cea din SEPT. RAHLFS, iar BIBL.1688 se depărtează adesea de punctuaţia din original, părînd că îşi alcătuieşte interpretativ o proprie împărţire a frazelor şi a propoziţiilor. Fiind prea multe locurile în care frazele sînt despărţite diferit, nu le vom semnala de fiecare dată. Totuşi, trebuie precizat faptul că transcrierea în alfabet latin a textului chirilic al BIBL.1688 efectuată în ediţia jubiliară de la 1988 (BIBL.1688[2]) este mai puţin fidelă în privinţa punctuaţiei. De asemenea, punctuaţia pe care am adoptat-o în versiunea noastră este o interpretare personală a textului original, în conformitate cu regulile punctuaţiei româneşti actuale, ceea ce face ca adesea să nu coincidă cu nici una din ediţiile amintite. ♦ Primul capitol al *Pildelor lui Solomon* se regăseşte în DOS. PAR., în cadrul Vecerniilor care se săvîrşesc în prima săptămînă a Postului Mare: versetele 1-20 în seara zilei de luni (II, 3[r-v]), ca a doua „citenie", iar versetele 20-33 (versetul 20 repetîndu-se) în seara zilei următoare (II, 5[r-v]), de asemenea, ca al doilea fragment vetero-testamentar, prima paremie fiind un fragment din cartea *Bitiia* (= *Geneza*). Acest tipic – care include citirea unei paremii din cartea proorocului Isaia la slujba Ceasului al şaselea, iar la Vecernie alte două paremii, prima din *Geneză*, iar a doua din *Pildele lui Solomon* – se repetă în toată perioada Postului Mare, pînă la Duminica Floriilor, deci excluzînd Săptămîna Patimilor. După toate probabilităţile, aşa cum au indicat

Mădălina Andronic şi Eugen Munteanu în contextul discuţiilor din cadrul Simpozionului Naţional „Explorări în tradiţia biblică românească şi europeană" (Iaşi, 28-29 octombrie 2009), Dosoftei traduce el însuşi fragmentele biblice ale *Parimiarului*, probabil după ediţia originală a *Προφητολόγιον*-ului sursă, şi nu preia textele deja traduse în limba română. În referirile ulterioare la *Parimiile preste an* ale lui Dosoftei, vom vorbi, deci, despre *traducerea*, şi mai puţin despre *echivalarea* unor termeni greceşti (vezi, în contraexemplu, notele de la 21:4, 21:9, 21:11).

1:2

BIBL.1688 redă prin *înţelepciune* ambii termeni greceşti corespunzători: *σοφία* (echivalat de noi prin *înţelepciunea*) şi *φρόνησις* (*chibzuinţa*), fiind singura versiune veche care nu încearcă diferenţierea lor în traducere. Alte versiuni traduc *φρόνησις* prin *măiestrie* (BIBL.MICU, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1914), *pricepere* (BIBL.1874), *stăpînire de sine* (BIBL.1936, BIBL.1968, BIBL.1990), *înfrînare* (BIBL. RADU-GAL.) sau *minte* (BIBL.1911, BIBL.CORN.), în timp ce BIBL.ANANIA preferă o traducere mai puţin literală: *pentru a înţelege spusele adânci*.

1:3

Redarea prin *să priimască* a verbului *δέξασθαι* în contextul de faţă arată preferinţa BIBL.1688 pentru o cît mai mare fidelitate faţă de original. Totuşi, sensul 'a pricepe' al verbului *δέχομαι* este atestat de LIDDELL-SCOTT (s.v. *δέχομαι*, sensul I.2.c.), BAILLY (s.v. *δέχομαι*, V.) şi de SOPHOCLES (s.v. *δέχομαι*, 2.), iar IOANID le urmează, traducînd unul din sensuri prin 'înţelegŭ' (s.v. *δέχομαι*, 6.). ♦ Secvenţa redată de noi prin *şi dezlegările ghicitorilor*, iar de BIBL.1688 prin *şi dezlegăturile cuvintelor întunecoase* se află între croşete în SEPT.FRANKF., lipsind cu desăvîrşire din textul SEPT.RAHLFS. ♦ Expresia „a îndrepta (*κατευθύνω*) judecata" se referă la 'a-i da un bun făgaş', 'a o îndrepta pe calea cea bună', nu în mod necesar 'a o corecta'.

1:4

Dosoftei traduce aici *ἄκακος* prin *brudiv* (*ca să dea celor brudivi măiestrie*), termen pe care îl mai foloseşte de două ori pentru traducerea fragmentelor din *Pilde* (pentru celelalte ocurenţe, respectiv pentru celelalte echivalări ale lui *ἄκακος*, vezi nota de la 14,15). Tot în *Parimiar* mai întîlnim termenul *brudiv*, respectiv *brudivi(i)e* şi *a brudivi*, în fragmentul din 1Cor. 1:18-2:2 (*Apostolul* din Vinerea Mare, DOS. PAR. II, 47^{v}-48^{r}), ca echivalenţi ai gr. *μωρός* ('nebun'), *μωρία* ('nebunie'), *μωραίνω* ('a face [să devină] nebun'). ♦ Substantivul *măiestríe* este folosit în MS.45 şi BIBL.1688 cu sensul 'ştiinţă, înţelepciune; subtilitate, agerime, isteţime'. Echivalenţii din *Septuaginta* sînt, de regulă, gr. *σοφία* 'înţelepciune', *cf.* germ. *Weisheit* '*idem*', engl. *wisdom* '*idem*' (Dan. 1:17, 20; 2:20, 21, 23, 30) sau gr. *πανουργία* 'subtilitate, agerime, isteţime', cf. germ. *Einsicht* '*idem*' (SEPT.GERM.), engl. *shrewdness* '*idem*' (SEPT.ENGL.). Cu aceste nuanţe semantice, cuvîntul este atestat de DLR la Coresi; derivat de la *măiestru* + suf. *-ie*. (E. M.)

1:6

Epitetul *neguros* este echivalarea propusă de BIBL.ANANIA pentru *σκοτεινός*.

1:7

În loc de *φόβος Κυρίου* (SEPT.FRANKF.), ediţia lui Rahlfs are varianta *φόβος Θεοῦ*, fără a fi susţinută, însă, de alte tradiţii textuale importante, precum cea a *Bibliei* ebraice sau a *Vulgatei*. ♦ Fragmentul *iar înţelegerea este bună pentru toţi cei care o săvîrşesc. Credinţa cea bună în Dumnezeu [este] începutul priceperii* (traducerea noastră) apare între croşete în SEPT.FRANKF. şi este inclus integral în ediţia SEPT.RAHLFS. ♦ Termenul *εὐσέβεια* ridică probleme de traducere în limba română, din cel puţin două motive: 1) limba română nu dispune de un echivalent exact al termenului şi 2) echivalenţii aproximativi folosiţi în traducerile existente (*credinţă*, *bună-credinţă*, *curăţie*, *cucernicie*, *evlavie*, *cinstire* sau *bunăcinstire* [a lui Dumnezeu]) acoperă semantic şi alţi termeni greceşti. În aceeaşi situaţie se află şi perechea lui, *εὐσεβής*, precum şi antonimele lor, *ἀσέβεια* şi *ἀσεβής*. În contextul de faţă, am preferat să redăm într-o variantă aproximativă soluţia adoptată de BIBL.1688.

1:11

Sesizînd nuanţa concesivă a gr. *ἐάν* de la începutul frazei, BIBL.1688 îl redă prin termenul *săvai*, atestat pentru prima oară în limba română în *Codicele Voroneţean*. Potrivit indicelui ediţiei MLD.BIBL.1688/VII, acest termen mai apare la 2Reg. 15:21 (15:22 în ediţia BIBL.1688), în perechea *săvai… săvai…*, cu sensul de 'fie… fie...', iar *Glosarul* BIBL.1688^{2}, chiar dacă nu este exhaustiv, adaugă încă trei ocurenţe în BIBL.1688: Ecles. 5:11 (= 'fie că'), Parim. 26:25, Sir. 19:24 şi 2Cor. 10:8: ('chiar dacă').

1:12

Cele mai multe traduceri – atît româneşti, cît şi moderne – interpretează adjectivul *ζῶντα* ca având valoare predicativă suplimentară, aşa cum redat-o şi noi în traducere, urmînd tradiţia biblică românească. Totuşi, SEPT.FRANKF. îl separă prin virgule de verbul principal, ceea ce îi conferă valoare sintactică de obiect, conducîndu-l pe traducător înspre o interpretare de tipul: „să-l înghiţim pe el, ca iadul pe cel viu [...]". O astfel de înţelegere a textului este redată în versiunile germane BIBL.LUTHER şi BIBL.EINHEITSÜB.

1:14

Substantivul *parte* corespunde echivalentului grecesc *κλῆρον* (SEPT.FRANKF., SEPT.RAHLFS), cu semnificaţia de 'parte de pradă la care are dreptul un învingător sau un prădător, în urma tragerii la sorţi'. De aici şi traducerea literală prin calchiere a BIBL.1688. ♦ Propriu-zis, *μαρσύππιον* (faţă de SEPT.FRANKF., textul SEPT.RAHLFS are o diferenţă de detaliu: *μαρσίππιον*) înseamnă 'săculeţ (de piele) în care se ţineau banii, pungă', suprapunîndu-se

astfel semantic cu precedentul din acelaşi verset, *βαλλάντιον*. Majoritatea traducerilor în limba română redau cele două sinonime printr-un singur echivalent: *pungă* (BIBL.VULG.1760-1761, BIBL.1874, BIBL.FILOTEI, BIBL. RADU-GAL., BIBL.1911, BIBL.1936, BIBL.CORN.). Am preferat în traducere soluţia adoptată şi în DOS. PAR. (II 3v), BIBL.MICU, BIBL.1819, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1914, echivalînd cele două cvasi-sinonime prin *pungă*, respectiv *sac*. BIBL.1688 redă aproximativ cel de-al doilea termen, *μαρσύππιον*, prin *cămară*, soluţie care astăzi nu mai poate fi adoptată, întrucît sensul vechi, de 'monetărie' (*cf.* DELR, s.v. *cămară*), nu mai este actual.

1:25

Spre deosebire de SEPT.RAHLFS, care propune verbul *ἠπειθήσατε* (= „n-aţi crezut"), SEPT.FRANKF. are varianta *οὐ προσείχετε*, redată de BIBL.1688 prin *n-aţi luat aminte*.

1:26

O altă diferenţă între textul grec al SEPT.FRANKF. şi cel al SEPT.RAHLFS este dată de verbul pe care BIBL.1688 l-a redat prin *mă voiu veseli*: ediţia veche are *ἐπιχαροῦμαι*, în timp ce ediţia lui Rahlfs are *καταχαροῦμαι*. Semantismul celui de-al doilea verb are în mod evident conotaţia negativă impusă de prepoziţia *κατά* ('a se bucura de răul cuiva'), în timp ce al doilea verb, neutru, poate însemna şi 'a se bucura de ceva' (cu conotaţie pozitivă), şi 'a se bucura de răul cuiva'. Contextul semantic ar putea susţine, desigur, varianta SEPT.RAHLFS, dar *καταχαίρομαι* nu se mai întîlneşte în nici un alt loc în LXX, în timp ce pentru *ἐπιχαίρομαι* s-au găsit în total 23 de ocurenţe.

Capitolul al 2-lea

2:1

Al doilea capitol al *Pildelor lui Solomon* constituie o singură „citenie" în DOS. PAR. (II, 7r-8r), în ziua de miercuri a primei săptămîni a Păresimilor.

2:2

BIBL.1688 redă din nou foarte literal termenii greceşti: verbul *παραβάλλω*, al cărui sens principal este 'a aduce aproape', este tradus, în toate cele cinci locuri în care apare – în afara versetului de faţă, îl mai întîlnim la 4:20, 5:1, 5:13 şi 22:17 –, prin *a alătura* sau *a apropia*. În celelalte patru versete, verbul *παραβάλλω* este însoţit de determinantul *οὖς* ('ureche'), formînd o expresie care în limba română are un echivalent binecunoscut, *a-şi pleca urechea*. De asemenea, în limba română, în special în stilul bisericesc, întîlnim şi expresia *a-şi pleca inima*, constituind corespondentul exact al expresiei greceşti alcătuite din acelaşi verb *παραβάλλω* şi determinantul obiect *καρδίαν*. Faptul că BIBL.1688 redă verbul prin sensul lui de bază indică preferinţa pentru literalitate a traducătorilor. ♦ În afara acestei unităţi frazeologice, verbul *παραβάλλω* apare în acelaşi verset şi cu sensul de 'a încredinţa', echivalent lexical propus de IOANID (s.v. *παραβάλλω*, 3.).

2:3

În mod curent, se consideră că *Biblia* „cea veachie" la care face referire Samuil Micu în notele de subsol este, după toate probabilităţile, BIBL.1688, cu atît mai mult cu cît el însuşi o menţionează în prima frază a cuvîntului *Către cetitoriu*. Totuşi, în acest verset, nota de subsol indică a o altă lecţiune a „ce[le]i vechi": *Şi de vei căuta măiiestria cu glas mare*, în timp ce BIBL.1688 are: *şi simţirea vei cerca cu mare glas*. Această nepotrivire între lecţiuni poate pune sub semnul îndoielii certitudinea că Samuil Micu are în vedere (doar) *Biblia* lui Şerban atunci cînd citează din „cea veachie". Sau avem de-a face, simplu, cu o eroare din partea cărturarului blăjean. Chiar şi în această ultimă ipoteză, se naşte întrebarea: de unde a citat Samuil Micu textul din nota de subsol?

2:7

Termenul pe care îl propune BIBL.1688 pentru gr. *ὑπερασπιεῖ*, *scutêşte*, avea, în româna veche, un sens mai apropiat de etimonul lui (*scut*) decît are astăzi, şi anume cel de 'a ocroti', 'a pune la adăpostul pavezei' (*cf.* şi DELR, s.v. *scut*). Prin întrebuinţarea acestui termen, se observă din nou, deşi camuflată, preferinţa pentru literalitate a BIBL. 1688, gr. *ὑπερασπίζω* fiind un derivat al substantivului *ἀσπίς* 'scut'.

2:8

Preferăm traducerea gr. *εὐλαβέομαι* prin *a cinsti*, şi nu prin *a se teme*, cu toate acest din urmă sens este atestat de mai multe dicţionare, printre care LAMPE (s.v. *εὐλαβέομαι*, 1.) şi LIDDELL-SCOTT (s.v. *εὐλαβέομαι*, II.2., cu referire la LXX), şi preferat şi de traducerea BIBL.1688. În DOS. PAR. (II 7v), traducerea participiului din original se face prin *celor ce-l ţîn la cinste*, iar VULG. îl echivalează prin *sanctorum*. Relevant ni se pare faptul că *εὐλαβέομαι*, atestat de 39 de ori în LXX, în *Noul Testament* nu apare decît o singură dată, la Evr. 11:7, şi acolo cu referire la Noe, o persoană vechi-testamentară.

2:9

BIBL.1688 traduce literal gr. *ἄξονας*, prin substantivul *osiile*. LIDDELL-SCOTT (s.v. *ἄξων*, I.4., făcînd menţiunea *ipsius loci*, precum şi a versetului de la Parim. 2:18) atestă şi sensul figurat de 'course', 'path of action', pe care îl adoptă şi ediţia BIBL.MICU, întrebuinţînd echivalentul *căile*. Aceeaşi ediţie de la Blaj menţionează, într-o notă de subsol la versetul respectiv: „În cea veachie easte: Osiile, prin care să înţăleg căile". Necesitatea de a explica semantismul unui termen sincron arată şi un anumit grad de artificialitate – generată de literalitatea traducerii BIBL.1688 – pe care un termen precum *osiile* îl avea în contextul respectiv. Pe de altă parte, este posibil ca gr. *ἄξονες* să aibă, atît în versetul de faţă, cît şi mai jos, la 2:18, sensul de 'lege (scrisă)'. Această interpretare ne-a fost sugerată de traducerea din

DOS. PAR. (II 7v): *vei isprăvi toate tablele cele bune*, corelată cu sensul atestat de IOANID (s.v. *ἄξων*, 3.): 'vechile legi ale atenienilor, săpate pe lemne pătrate, ce se învîrtiau pe osii'. Vezi şi nota la acest verset din ediţia BIBL.1688[2].

2:16

Fragmentul corespunzător traducerii *Fiule, să nu te apuce sfatul cel rău* (versiunea noastră) se află între paranteze drepte în textul grecesc al SEPT.FRANKF., în timp ce ediţia SEPT.RAHLFS îl plasează la începutul versetului următor. Aceeaşi delimitare textuală se întîlneşte şi mai jos, la 2:20, cu fragmentul pe care l-am redat prin: *iar cei fără de răutate vor fi lăsaţi să rămînă în el.*

Capitolul al 3-lea

3:1

Cel de-al treilea capitol al *Pildelor* se regăseşte în DOS. PAR., în tipicul Vecerniilor din zilele de joi şi vineri din prima săptămînă a Postului Mare, după cum urmează: versetele 1-18 (II, 9v-10r), respectiv 19-34 (II, 12r-v). Ultimul verset (35) se află inclus într-o altă paremie, care se citeşte luni, în a doua săptămînă a Postului Mare, cuprinzînd fragmentul din Parim. 3:34-4:22 (II, 14r-15r).

3:2

BIBL.1688 nu diferenţiază în traducere *βίος* de *ζωή*, pe care am ales să-i redăm, convenţional, prin *trai*, respectiv *viaţă*. În plus, pentru o mai bună aşezare a cuvintelor limbii române, am inversat în traducere valoarea gramaticală a termenilor expresiei *μῆκος βίου* (literal: „lungimea traiului").

3:3

Am redat prin singular (*credinţa*) pluralul *πίστεις*, păstrat ca atare în BIBL.1688: *credinţele*. ♦ Secvenţa pe care BIBL.1688 o traduce prin *scrie-le pre iale pre lêspedea inimii tale* nu se regăseşte în SEPT.RAHLFS, al cărei text continuă cu *καὶ εὑρήσεις χάριν* (*şi vei afla har*), fragment cu care începe versetul următor din ediţia SEPT.FRANKF., urmată îndeaproape de BIBL.1688. Totuşi, este curios faptul că punctuaţia BIBL.1688[2] (*scrie-le pre eale pre leaspedea inimii tale, Şi vei afla har.*) este identică cu cea a textului din ediţia lui Rahlfs, nu cea stabilită de editorii de la Frankfurt şi cu cea a *Bibliei* lui Şerban.

3:5

Traducînd prepoziţia *ἐπί* cu *pre* (*nedejduind […] pre Dumnezău, şi pre a ta învăţătură*), BIBL.1688 urmează preferinţa pentru literalitate, în tradiţia altor scrieri româneşti care calchiază regimul sintactic al verbului grecesc *ἐλπίζω*.

3:6

Faţă de SEPT.FRANKF., ediţia SEPT.RAHLFS are o secvenţă în plus: *ὁ δὲ πούς σου οὐ μὴ προσκόπτῃ*, care s-ar traduce prin „iar piciorul tău să nu se poticnească". Fragmentul este reluat mai jos, la 3:23, în ambele ediţii, cu o uşoară diferenţă la forma verbului: *προσκόψῃ* (conjunctiv aorist) în loc de *προσκόπτῃ* (conjunctiv prezent).

3:7

Expresia *a fi înţelept întru sine*, care încearcă să redea literal construcţia sintactică formată din prepoziţia *παρά* şi *dativus iudicantis*, este confirmată de textul de la Rom. 12:16: *nu vă socotiţi pe voi înşivă înţelepţi*. În acest sens, traducerea oferită de DOS. PAR. este şi mai explicită, îndepărtîndu-se oarecum de litera textului: *nu fii mîndru întru tine*.

3:17

Substantivul *τρίβος* ('cărare') este atestat de cele mai multe ori la genul feminin, dar LIDDELL-SCOTT menţionează şi cîteva exemple de autori unde apare la masculin. În versetul de faţă, SEPT.FRANKF. are varianta *αἱ τρίβοι*, în timp ce în SEPT.RAHLFS are articol masculin. Dimpotrivă, mai sus, la versetele 2:15 şi 2:20, cele două ediţii nu diferă, atestînd şi una, şi cealaltă genul feminin al substantivului *τρίβος*.

3:18

Sintagma *pom al vieţii* (versiunea noastră; SEPT. FRANKF. *ξύλον ζωῆς*, VULG. *lignum*) din această prozopopee a înţelepciunii trimite la „pomul vieţii" sădit de Dumnezeu în mijlocul grădinii Raiului, alături de „pomul cunoştinţei binelui şi răului" (Fac. 2:9; 3:22). Traducerea prin *pom*, şi nu prin *lemn*, este susţinută de faptul că protopărinţii Adam şi Eva au mîncat din fructul acestui pom. Totuşi, o bogată tradiţie liturgică, mai ales în textele legate de sărbătorile Sfintei Cruci, atestă paralelismul între acest „pom al vieţii" (*ξύλον*) şi „lemnul" (*ξύλον*) Crucii, pe care a fost răstignit Mîntuitorul: dacă, prin Adam, care a gustat – din neascultarea poruncii lui Dumnezeu – din fructul pomului vieţii, omenirea a căzut, îndepărtîndu-se de Dumnezeu şi pierzînd, astfel, locul hărăzit în Paradis, prin „Lemnul cel de viaţă făcător" al Crucii – din ascultarea Fiului faţă de voinţa Tatălui –, noul Adam răscumpără neascultarea primilor oameni, redîndu-i deci omului posibilitatea mîntuirii. Acest paralelism, care nu este un simplu joc de cuvinte, ci un adevărat laitmotiv al sărbătorilor închinate Sfintei Cruci, a determinat, probabil, alături de înclinaţia evidentă spre literalitate, şi opţiunea de traducere a sintagmei *ξύλον ζωῆς* prin *lemn al vieţii* / *lemn de viaţă* a unora dintre traducătorii în limba română ai *Bibliei* (BIBL.1688, DOS. PAR., VULG.BLAJ, BIBL.ŞAGUNA).

3:20

Am preferat echivalarea contextuală mai explicită prin *adîncurile s-au deschis* a secvenţei greceşti *ἄβυσσοι ἐράγησαν*, spre deosebire de BIBL.1688 sau DOS. PAR. (II, 12r), care traduc mai aproape de original: *beznile să rupsără*, respectiv *prăpăştile crepară*. În cazul BIBL.1688, termenul *beznile* este cel potrivit contextului, avînd sensul de 'adîncime', 'abis'.

3:21

Să nu preacuri este un calc semantic al BIBL.1688 după

gr. *μὴ παραρυῇς*. DOS. PAR. (II, 12r) traduce interpretativ: *nu te luneca să cadz.*

3:22

Secvenţa pe care am redat-o prin *Şi va fi vindecare trupului tău şi îngrijire oaselor tale* se află între croşete în ediţia SEPT. FRANKF., constituind o repetare a versetului 8.

3:29

Verbul *παροικέω*, pe care l-am echivalat aici prin „a locui la cineva", poate avea şi sensul de 'a locui lîngă cineva', 'a fi vecin cu cineva'. Totuşi, în contextul de faţă răzbate mai intens primul sens, surprins de BIBL.1688 prin traducerea *carele nemernicêşte*, un verb derivat de la adjectivul *nemernic*, cu sensul vechi de 'străin'. Aşadar, în versetul de faţă este vorba mai degrabă de prietenul care este „străin" la tine acasă, cel pe care-l găzduieşti temporar, decît de cel care-ţi este vecin.

3:34

Adjectivul *poncíş* prezent în acest verset în MS.45 (*Domnul celor mîndri stă ponciş şi celor smêreni dă har*) are sensul 'potrivnic, ostil'. Derivat din *ponc* (< magh. *ponk*) + suf. *-íş*, cuvîntul este atestat, cu valoare adjectivală, de DLR doar în texte populare culese în secolul al XIX-lea. (E. M.)

Capitolul al 4-lea

4:1

Din cel de-al patrulea capitol al *Pildelor* se regăsesc în DOS. PAR. (II, 14r-15r) doar primele 22 de versete, în cadrul unei paremii care se citeşte luni, în a doua săptămînă a Postului Mare.

4:4-5

Între SEPT.FRANKF. şi SEPT.RAHLFS există diferenţe textuale semnificative, în afara faptului că ultimele cuvinte ale versetului 4 din SEPT.FRANKF. (*Păzeşte poruncile, nu [le] uita!* – versiunea noastră) constituie parte integrantă a versetului următor din ediţia SEPT.RAHLFS (observaţie care poate fi relevantă atît din perspectiva existenţei unei posibile structuri comune, pe categorii, a „proverbelor" din întreaga colecţie a *Pildelor*, cît şi din perspectiva relaţiei între SEPT.FRANKF. şi textul ebraic): SEPT.FRANKF. are, de-o parte şi de alta a secvenţei comune cu SEPT.RAHLFS (*nu uita, nu trece cu vederea graiul gurii mele*, versiunea noastră), două îndemnuri suplimentare: *Agoniseşte înţelepciune, agoniseşte înţelegere*, respectiv *nici nu te abate de la spusele gurii mele*. Această tradiţie textuală, diferită de cea a majorităţii ediţiilor moderne, dar urmată fidel de BIBL.1688, se regăseşte întocmai şi în traducerea din DOS. PAR., precum şi în traducerile româneşti vechi succesive BIBL.1688, dintre cele care au urmat textul grecesc: BIBL.MICU, BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1914. Alte versiuni româneşti (BIBL.VULG.BLAJ, BIBL.1874, BIBL.1911, BIBL.CORN., BIBL.1936, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1968, BIBL.1990) urmează textul consemnat de VULG., în timp ce BIBL.ANANIA prezintă, după toate probabilităţile, o combinaţie *ad sensum* a versiunilor anterioare. ♦ Adnotarea SEPT.NEC vorbeşte, în acest caz, de „«minusuri» LXX" şi de posibile „glose suplimentare ale TM, posterioare faţă de LXX", o supoziţie care nu ia în calcul tradiţia textuală consemnată de SEPT.FRANKF., atestată parţial şi de *Codex Sinaiticus* (secolul al IV-V), de *Codex Alexandrinus* (secolul al V-lea) şi de *Hexapla* alcătuită de Origen la finele veacului al IV-lea (*cf.* aparatul critic al ediţiei lui Rahlfs). Totuşi, textul care a stat la baza BIBL.1688 nu se suprapune total peste TM, de care îl apropie doar prima secvenţă suplimentară amintită – şi aceasta parţial, întrucît TM are, în plus, „şi vei trăi" –, celălalt „adaos" al TM, total diferit de textul grecesc paralel, fiind mai degrabă o repetare dezvoltată a primei secvenţe: „Începutul înţelepciunii, *dobândeşte înţelepciunea* cu preţul a tot ce ai, *dobândeşte înţelepciunea*" (SEPT.NEC, subl. n.). Faţă de toate aceste variante, VULG. face corp comun tocmai cu originalul după care a tradus Nicolae Milescu, cu excepţia „plusului" *et vives* de la sfîrşitul versetului 4, care o apropie astfel de TM. În aceste condiţii, supoziţia cea mai plauzibilă este că textul grecesc va fi pierdut, fie în momentul traducerii din ebraică, fie în decursul copierii succesive a manuscriselor, secvenţa „şi vei trăi", atestată timpuriu şi în textul latin. Ţinînd cont de toate aceste aspecte, corect ar fi să vorbim deci de o tradiţie textuală a LXX diferită de cea consemnată în SEPT.RAHLFS.

4:7

Acest verset lipseşte cu desăvîrşire din ediţia SEPT.RAHLFS.

4:11

Verbul *ἐμβιβάζω*, un *hapax* al LXX, înseamnă propriu-zis 'a pune pe cineva pe cale' (*cf.* GR.ENGL., s.v. *ἐμβιβάζω*) sau, în context specializat, 'a îmbarca pe cineva pe o corabie', aşa cum apare în Fapte 27:6.

4:16

Lecţiunea *μοι* în loc de *μὴ (κακοποιήσωσιν)* nu este altceva decît o greşeală de tipar a SEPT.FRANKF., datorată suprapunerii în pronunţia perioadei bizantine tîrzii şi neogreceşti a sunetelor reprezentate grafic de diftongul *οι*, respectiv vocala *η*. Nici una din ediţiile româneşti vechi nu traduce eroarea, ci o corectează, ceea ce denotă o anumită evaluare critică a textului, în pofida unei literalităţi necontrolate. ♦ Am redat sintagma *καὶ οὐ κοιμῶνται* în spiritul, şi nu în litera contextului, nuanţînd-o cu ajutorul unui verb modal: *şi nu pot să doarmă.*

4:20

Pentru expresia grecească *παραβάλλειν οὖς* („a-ţi pleca urechea"), vezi nota de la 2:2.

4:23

A doua parte a acestui verset reprezintă o secvenţă relativ

obscură, la dificultatea lexicală adăugîndu-se şi una gramaticală: nu este limpede la ce se referă pronumele *τούτων* ('acestea'). Comentariile patristice nu ajută prea mult la înţelegerea acestui amănunt, concentrîndu-şi atenţia asupra primei părţi a versetului, în timp ce SEPT.NEC propune traducerea *din [izvoarele] acestea*, ca echivalent pentru „inimă", „sălaşul izvoarelor vieţii" (vezi nota). BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA şi BIBL.1914, cele mai apropiate de textul LXX dintre versiunile româneşti, se opresc la o traducere literală, neinterpretativă.

4:28-29

Versetele 28-29, numerotate în SEPT.RAHLFS cu 27a şi 27b, sînt proprii doar *Septuagintei*. ♦ Echivalînd verbul *προάξει* ('a călăuzi') prin *le va aduce înainte*, traducătorii BIBL.1688 îşi manifestă din nou preferinţa pentru literalitate. Nu la fel se întîmplă şi cu traducerile ulterioare, care, începînd cu BIBL.MICU, traduc prin *le va povăţui*. Interesant este faptul că VULG.BLAJ are şi ea versetele 28 şi 29, deşi ele nu există în textul latin. Aceasta arată că, cel puţin pentru secvenţele care apar „în plus" în *Septuaginta*, VULG.BLAJ fie a tradus din greacă (mai puţin probabil este să fi preluat dintr-un original slavon), fie a preluat ca atare o versiune românească preexistentă. Iar traducerea verbului *προάξει* prin *le va povăţui* apare, pentru prima oară în această versiune a *Vulgatei*!

Capitolul al 5-lea

5:1

Capitolul al V-lea al *Pildelor* a fost inclus integral în *Parimiarul* lui Dosoftei, în două fragmente, citite în zilele de marţi şi miercuri din a doua săptămînă a Păresimilor: cap. 5:1-15 (II, 16r-v) şi cap. 5:15-6:3 (II, 18r). Nici una din cele două paremii nu are trimitere internă în DOS. PAR.

5:3

Hipolit vede în femeia *netrebnică* (echivalarea noastră) sau „vicleană" (*φαύλη*) idolatria şi erezia, care ispitesc prin cuvinte înşelătoare şi „goale" de adevăr (HIPOLIT, FR. PR. 23). De asemenea, Sfîntul Chiril al Ierusalimului citează acest verset atunci cînd vorbeşte de importanţa dogmelor adevărate, în comparaţie cu „filozofia şi înşelăciunea deşartă" a elinilor. Chiar dacă versetul este citat doar în dreptul elinilor, care seduc prin *εὐγλωττία*, în acelaşi context, Sfîntul Chiril îi condamnă în aceeaşi măsură şi pe iudei, care înşală interpretînd în mod eronat Sfintele Scripturi, şi pe „odraslele ereticilor", care îşi acoperă săgeţile înveninate ale învăţăturilor mincinoase folo-sindu-se, ca de miere, de numele lui Hristos (CHIRIL IERUS., CATEH. IV, 2). ♦ Gramatical, pronumele relativ „care", fiind în greacă de genul feminin (*ἥ*), se acordă cu *femeia*, nu cu *mierea*, aşa cum ar cere sensul verbului *λυμαίνω* ('a unge').

5:4

BIBL.1688 poate aduce un plus de limpezime în privinţa etimologiei cuvintelor *cuţit* şi *a ascuţi*, prin faptul că atestă cuvîntul *ascuţit* cu sensul de 'lamă', 'tăiş': *şi ascuţit mai mult decît sabia cu doao ascuţite*. Conform DELR, pentru cuvîntul *cuţit* au fost propuse etimoanele latineşti **cotītus*, de la **cotīre* 'a ascuţi', sau un derivat de la **acutīre*, în timp ce pentru verbul *a ascuţi* s-au propus **excōtīre*, de la *cōs*, *cotem* (*cf.* rom. *cute*), sau **exacūtīre*, plecînd de la *exacūtus*. Prezenţa în BIBL.1688 a cuvîntului *ascuţit* cu sensul de 'tăiş' conduce spre ipoteza formării româneşti a substantivului *cuţit* prin schimbarea valorii gramaticale, de la participiul verbului *a ascuţi*, oricare va fi fiind etimonul său latinesc, mai degrabă decît transmiterea lui directă din limba latină. ♦ Legat de acelaşi loc scripturistic, Dosoftei oferă o altă perspectivă etimologică şi lexicală, de această dată în privinţa substantivului *rost*: *spata cu doă rosturi*.

5:6

BIBL.1688 traduce literal şi verbul *οὐκ ἐρείδεται* prin *nu să razimă*, în timp ce DOS. PAR., a cărui soluţie de traducere am preluat-o şi noi, sesizează un al doilea sens al lui *ἐρείδω*, acela de 'a înfige' , 'a înţepeni' (vezi şi IOANID, s.v. *ἐρείδω*), 'a împlînta', sens pe care îl regăsim şi la 4:4: *împlîntă-se cuvîntul nostru în inima ta*. În contextul de faţă, avînd ca subiect pe *ἴχνη*, imaginea este aceea a întipăririi urmelor în praful, în noroiul sau în huma drumului, dar, la nivel abstract, fiind vorba de „picioarele nebuniei" personificate, se înţelege ideea de statornicie, pe care BIBL.MICU o exploatează în traducere: *şi urmele ei nu sînt stătătoare*.

5:15

Pentru Evagrie (EVAGRIE, SCHOL. 63), atît fîntîna, cît şi izvorul reprezintă cunoaşterea (*γνῶσις*). Sfîntul Chiril al Ierusalimului, contextualizînd acest verset din *Pildele lui Solomon*, vorbeşte despre întoarcerea la Scripturi, „apa vie" din „vasele noastre, ale Sfinţilor Părinţi" (*ἀπὸ ἡμετέρων ἀγγείων, ἁγίων πατέρων*), care izvorăşte din credinţa în Hristos şi în Duhul Sfînt, pe care Hristos avea să-l trimită (CHIRIL IERUS., CATEH. XVI, 11). Pentru Sfîntul Maxim Mărturisitorul, apa despre care vorbeşte Solomon este Hristos însuşi, Izvorul vieţii, la care omul poate ajunge săpînd fîntînile virtuţii şi ale cunoaşterii de sine (MAXIM, GNOST. 141), iar Teolipt al Filadelfiei îi numeşte „fîntîni" pe preoţii drept-credincioşilor, cei care păstrează şi le împart păstoriţilor lor cunoaşterea adevărului (TEOLIPT, FILADELF. I, 9).

5:17

Deşi, în general, BIBL.1688 nu prezintă rotacismul lui *-n-* intervocalic, în acest verset întîlnim varianta *nimerea*. Diversitatea de forme sub care se găseşte pronumele nehotărît negativ – *nimeni* (Ieş. 16:19, 22:10; 1Reg. 21:3), *nime* (Ieş. 16:29), *nimenea* (Ieş. 34:3) şi formele lui oblice – este o dovadă a întrebuinţării lor paralele şi concurente în limba română a secolului al XVII-lea. Aşa cum arată cele mai multe *Istorii ale limbii române*, rotacismul lui *-n-* intervocalic în cazul lui *nimenea* / *nimerea* este favorizat de o

situaţie de disimilare fonetică.

5:20

Din SEPT.FRANKF. lipseşte negaţia *μή*, prezentă în versiunea SEPT.RAHLFS, care se bazează pe lecţiunea din *Codex Alexandrinus*. De asemenea, faţă de SEPT.RAHLFS, unde substantivul „braţele" este determinat de sintagma *τῆς μὴ ἰδίας*, SEPT.FRANKF. oferă varianta *ταῖς ἰδίαις* (în care *ταῖς* este scris abreviat, ca şi în alte locuri din *Pilde*: 3:22; 14:1; 31:13; 31:15, chiar dacă îl găsim scris şi întreg). Cu toată fidelitatea faţă de ediţia de la Frankfurt, de această dată, traducătorii BIBL.1688, simţind nefirescul sintagmei din ediţia grecească, adaugă negaţia în traducere, dar respectînd sintaxa din ediţia de la Frankfurt: *braţele ce nu-s ale tale*. Cum în DOS.PAR. întîlnim aceeaşi situaţie (*braţele cealea ce nu-s a tale*) şi fiindcă nici una din versiunile româneşti ulterioare nu urmează textul ediţiei de la Frankfurt, este de văzut dacă nu cumva este vorba de o simplă eroare tipografică a SEPT.FRANKF., şi nu o tradiţie manuscrisă diferită.

Capitolul al 6-lea

6:1

Capitolul al VI-lea al *Pildelor* este conţinut integral în *Parimiarul* lui Dosoftei, în trei fragmente, citite în zilele de miercuri, joi şi vineri din a doua săptămînă a Postului Mare: cap. 6:1-3 (II, 18r), cap. 6:3-20 (II, 20r-v) şi cap. 6:20-35 (II, 22r-v). Acest din urmă fragment are trimiterea *Glava 6,8*, cu toate că fragmentul începe abia cu versetul 20.

6:2

Verbul *ἁλίσκομαι*, în afară de sensul general şi neutru de 'a fi prins', poate avea o valenţă semantică suplimentară, care ţine de limbajul vînătoresc: 'a fi prins în laţ, într-o cursă'. Nuanţa a fost sesizată de Dosoftei, care traduce a doua parte a acestui verset: *să vinează cu graiurile rostului său*.

6:5

În original, *ἐκ βρόχων* (literal: „din curse") poartă semnul pluralului. Atît BIBL.1688, cît şi DOS.PAR. îl traduc prin singular: *ca să te mîntuieşti, ca căprioara den laţ / de cursă*, în timp ce MS.45 păstrează forma de plural: *den laţuri*.

6:8

Înţelesul vechi al cuvîntului *prost*, acela de 'om de rînd', 'om simplu', persistă în textul biblic românesc pînă tîrziu, în BIBL.1914. În ceea ce priveşte secolul al XVII-lea, faţă de BIBL.1688, unde citim sintagma *împăraţii şi proştii*, DOS.PAR. traduce prin *împăraţîi şi prostacii*.

6:11

BIBL.1688 prezintă o ciudăţenie, propunînd varianta *ca un rîu curătoriu* pentru ceea ce în original este *ὥσπερ κακὸς ὁδοιπόρος* (*ca un rău tovarăş de drum*, versiunea noastră). Nici una dintre traducerile româneşti vechi nu consună cu versiunea pe care ne-o oferă BIBL.1688, sintagma grecească fiind echivalată prin *ca un rău drumăţ* (DOS. PAR.), *ca un călătoriu rău* (BIBL.MICU), *ca un călător rău* (BIBL.FILOTEI), *ca un călătoriu* (VULG.BLAJ; *cf.* VULG. *quasi viator*), *ca un călătoriu rău* (BIBL.ŞAGUNA). Eroarea BIBL.1688 s-ar putea explica prin lectura şi, deci, copierea greşită a MS.45 (*răul călătoriul*), aşa cum este de părere transcriptorul textului în prezenta ediţie (vezi nota filologică la acest verset): eroarea provine, probabil, din confuzia între slovele ѣ şi ѧ, sau, mai degrabă, din faptul că slova ѣ (care apare în cuvîntul *răul* din MS.45) este folosită în epocă şi cu valoarea fonetică [î]; probabil că la confuzie a contribuit şi articularea adjectivului. În consecinţă, lecţiunea *călătoriul* va fi fost considerată o eroare sau o traducere imprecisă, fiind mai greu de asociat cu *rîu*, ajungîndu-se, astfel, la forma pe care o avem astăzi în text: *curătoriu*.

6:12

Verbul *ἀπαυτομολήσει*, tradus de BIBL.1688 prin *va fugi de tine*, iar de Dosoftei prin *fugi-va de tine*, este întrebuinţat foarte rar în literatura greacă. În *Septuaginta* mai apare o singură dată, la Iosip 12:16, unde contextul lasă să se înţeleagă nuanţa dezertării (la duşman), pe care o semnalează şi IOANID în dreptul lemei *ἀπαυτομολέω*: *mă fugărescu ca desertorii la vrăjmaşi*. Cu această nuanţă îl întîlnim, bunăoară, la Celsus (*Ἀληθὴς λόγος* II, 1, 4). Verbul este înregistrat însă de mai mulţi lexicografi tîrzii (Hesychios, Photios, Souda, Etymologicum Gudianum, Pseudo-Zonaras, Lexica Segueriana – vezi ocurenţele din DIOGENES) cu sensul neutral al lui *φεύγω* sau *ἀναχωρέω*, pe care îl are şi în *Pilde*. ♦ Versetul este citat de Sfîntul Ioan Damaschinul în *Sacra parallela*, o colecţie tematică de ziceri teologice, la capitolul despre hărnicie şi dragostea de muncă (MIGNE, PG 96,400).

6:13

Imaginea omului smintit care bate din picior este atenuată de literalitate în textul BIBL.1688: *însemnează cu piciorul*. În contemporaneitate, aceeaşi expresie ce conţine verbul *σεμαίνω* este tradusă idiomatic de BIBL.MICU (*bate cu piciorul*), în timp ce Dosoftei recurge la o exprimare stîngace, dar mai apropiată de conţinutul expresiei greceşti decît cea din BIBL.1688: *sună cu piciorul*. De asemenea, în acelaşi verset, atît Dosoftei, cît şi Samuil Micu preferă să redea, în detrimentul literalităţii, înţelesul exact al sintagmei greceşti *ἐννεύμασι δακτύλων*, care face parte din acelaşi arsenal semantic al gesturilor de ameninţare sau al impunerii autorităţii prin gesturi şi mişcări corporale: *învaţă în meliţări* (= 'ameninţări') *cu deagetul*, respectiv *învaţă amerinţînd cu deagetul*, faţă de BIBL.1688: *învaţă cu îndupleca̋turile dêgetelor*, unde *îndupleca̋tură* înseamnă 'îndoitură', 'cută'. ♦ Nu este limpede însă la ce se referă expresia *a face semne cu ochiul*.

6:26

Originalul ne oferă o notă în plus de expresivitate, prin

jocul de cuvinte între *τιμή* (‘preţ’) şi *τίμιος* (‘scump <la preţ>’), care are însă şi sensul ‘cinstit’, ‘de cinste’.

6:30

Există o diferenţă între SEPT.FRANKF. şi SEPT.RAHLFS: în varianta de text a ediţiei mai vechi, urmate de BIBL.1688, versetul se încheie cu participiul *πεινῶσαν* (*flămînd* BIBL.1688), acordat cu *ψυχήν*, în timp ce în ediţia lui Rahlfs participiul este la masculin, *πεινῶν*, acordat cu subiectul: „căci fură ca să-şi sature sufletul, flămînd fiind”. Considerăm varianta ediţiei de la Frankfurt mai logică şi mai credibilă.

Capitolul al 7-lea

7:1

Cu excepţia primelor două versete, aflate în continuarea ultimului fragment al capitolului al VI-lea (II, 22r-v), capitolul al 7-lea nu se regăseşte în *Parimiarul* lui Dosoftei.

7:3

Diferenţa între textul grecesc (*ἐπὶ τὸ πλάτος τῆς καρδίας σου*) şi cel al VULG. (*in tabulis cordis tui*), care este un reflex al versiunii ebraice, a generat două tradiţii şi în literatura biblică românească: o parte a traducerilor, printre care BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1914, SEPT.NEC, urmează textul *Septuagintei* – cu precizarea că SEPT.NEC propune traducerea *pe lărgimea inimii tale*, faţă de *pe lăţimea...*, adoptată de celelalte ediţii menţionate –, în timp ce BIBL.VULG.BLAJ, BIBL.1936, BIBL.1968, BIBL.1990, BIBL.1874, BIBL.1911, BIBL. RADU-GAL., BIBL.CORN. şi BIBL.ANANIA traduc versiunea latină / ebraică prin *tăblile* / *tabla* / *tăbliţa*. ♦ Adnotatorul acestui verset din ediţia SEPT.NEC identifică expresia de mai sus şi la 3Reg. 2:35a, unde îl defineşte pe înţeleptul Solomon, şi presupune că folosirea ei nu este întîmplătoare, ci „face aluzie la inteligenţa autorului presupus al Proverbelor, Solomon”.

7:4

Acest verset este citat de Sfîntul Grigorie Teologul, în elogiul pe care-l aduce cuvîntului, acest „bun al meu” pe care „nu l-aş lăsa niciodată de bună voie neîngrijit”, „ca slujitor al Cuvîntului”. Pentru Sfîntul Grigorie, înţelepciunea însoţitoare a cuvîntului omenesc este călăuza autentică pe calea lui Dumnezeu, dar se identifică cu Însuşi Cuvîntul, Înţelepciunea izvorîtoare a „cununii harurilor şi a desfătării” (GRIGORIE TEOL., CUV. VI, 5).

7:8

Pentru firescul limbii române, am modificat în traducere sintaxa pe care o avea original. Literal: „umblînd pe la colţ, pe uliţele [din faţa] casei ei”.

7:10-13

Sfîntul Grigorie Teologul insistă asupra acestor versete ce constituie elementele de portret al femeii cu purtări desfrînate, contrapunîndu-le altor citate şi aluzii din *Pildele lui Solomon*, prin care este lăudată femeia destoinică (GRIGORIE TEOL., CUV. VIII, 9).

7:11

Prin *neastîmpărată* am tradus participiul verbului *ἀναπτερόω*, al cărui sens de bază este ‘a înălţa aripile în zbor’, dar pe care deja Euripide îl foloseşte cu sensul de ‘a pune pe cineva pe jar’, ‘a excita’. Aceleaşi valenţe metaforice ce ţin de uşurătatea pe care ţi-o dă zborul le întîlnim şi în versetul anterior: *ale tinerilor inimi făcîndu-le să zboare* (traducerea noastră). BIBL.Micu, preluînd, probabil, varianta BIBL.1688, traduce prin *răsfăţată*, de la *răsfăţ*, care, în româna veche, era sinonim cu ‘desfătare’, ‘desfrîu’, ‘orgie’ (*cf.* DELR).

7:21

Nu primul verb (*ἀποπλανάω*), conform precizărilor din SEPT.NEC, ci al doilea (*ἐξοκέλλω*) face parte din lexicul naval, prin care se sugerează, metaforic, naufragiul tînărului ademenit de vorbele înşelătoare ale seducătoarei adultere. În limbajul marinăresc, *ἐξοκέλλω*, pe care BIBL.1688 îl traduce prin *a scăpăta*, trimite la ideea eşuării la mal a unei corăbii, a naufragiului la ţărm.

7:22

Prin sintagma *lesne ademenit*, am încercat să redăm *ad sensum* participiul *κεπφωθείς* (un *hapax*), de la verbul *κεπφόομαι*, ‘a fi uşor de prins’, în sens metaforic. Acest verb rar are ca nucleu lexical pe *κέπφος*, un soi de pescăruş cunoscut pentru naivitatea care-l face uşor de capturat (vezi, pentru detalii, nota la acest verset din SEPT.NEC). BIBL.1688 se menţine în acelaşi registru semantic care sugerează uşurătatea legată de ideea de zbor: *şi el urmă ei zburîndu-se*, ca şi cum ar fi existat în contemporaneitate verbul reflexiv ‘a se zbura’, cu sensul de ‘a se lăsa lesne ademenit’, ‘a fi o pradă uşoară’. ♦ Evagrie (EVAGRIE, SCHOL. 96) vede în *κέπφος* un simbol al neînfrînării (*ἀκολασία*), în timp ce Sfîntul Atanasie cel Mare asociază imaginea celui ademenit „precum un *κέπφος*” cu cea a ereticului care nu ştie ce vorbeşte, ci îi urmează pe alţii în eroare (ATANASIE CEL MARE, SIN. XXXVII, 1). ♦ În schimb, *Aşezămintele (Constituţiile) apostolice* citează versetul fără cheie alegorică, în contextul discursului despre femeia adulteră, redat aproape literal din capitolul 7 al *Pildelor* (AŞEZ. APOST., I, 7). ♦ „A aduce [animalul de jertfă] spre junghiere”, mai des întîlnit la forma reflexivă cu valoare pasivă, este o expresie consacrată în limbajul liturgic românesc, mai ales în context pascal, şi de aceea este de preferat în traducerea unui text biblic de factură poetică, cum sînt *Pildele lui Solomon*.

7:23

Expresia din limba greacă pe care am tradus-o prin *îşi dă sufletul alergînd* a fost redată *ad litteram* în BIBL.1688 şi în

BIBL.MICU. ♦ Folosindu-se parexegetic de acest verset, Sfîntul Chiril al Ierusalimului îndeamnă la părăsirea grijilor lumeşti, după care nu merită să alergi, punîndu-ţi sufletul / viaţa în primejdie.

7:25

Fragmentul *şi să nu rătăceşti în cărările ei* (traducerea noastră) este un „plus" al SEPT.FRANKF. faţă de SEPT.RAHLFS.

Capitolul al 8-lea

8:1

În DOS. PAR., capitolul 8 al *Pildelor* se regăseşte în patru „citenii": versetele 1-21 (II, 24^{v}-25^{r}), cu trimiterea *Glava 8,1*, a doua paremie a Vecerniei de luni, în a treia săptămînă a Postului Mare; versetele 22-30 (IV, 32^{v}-33^{r}), cu trimiterea *Glava 8,22*, la Vecernia prăznuirii Tăierii-împrejur („la Obreazanie") a Mîntuitorului, în ziua de „Ghenuarie 1", tot ca a doua „citenie"; acest fragment se repetă şi în ziua de „Mart 25 Svînta Blagoveaştenie a presvintei domnitoarei noastre Dumnădzău Născătoarei şi pururea Ficioarei Máriei", fiind a patra „citenie" de la Liturghie („Iară la liturghie, de-a hi dzî de post, să dzîc 4, din Triod doă şi ceastea doă a praznicului"), cu indicaţia „Scrisă-i la Obreazanie, ghenuar 1" (IV, 41^{v}-42^{r}); versetul 31 nu apare printre paremii, iar versetele 32-36 fac parte dintr-un fragment (8:32-9:11) care se citeşte marţi, în a treia săptămînă a Postului Mare, la Vecernie (II, 26^{v}-27^{r}), cu trimiterea: *Glava 8,32*. ♦ Capitolul al 8-lea cuprinde cea de-a doua prozopopee a Înţelepciunii, cu mai multe secţiuni (vezi nota din SEPT.NEC), dintre care cea mai des citată şi comentată, adesea în cheie hristologică, este cea cuprinsă între versetele 22-31, unde se afirmă participarea Înţelepciunii la actul Creaţiei şi relaţia ei specială cu Dumnezeu.

8:2-3

Aceste două versete din prologul celui de-al doilea discurs al Înţelepciunii sînt ecoul versetelor 20-21 din capitolul 1, care se află, de asemenea, în preambulul primei prozopopei.

8:30

Ambiguitatea corespondentului ebraic al participiului *ἁρμόζουσα*, pe care l-am redat, în traducere liberă contextuală, prin *logodnica lui* (literal: „logodită [cu el]"), a generat o varietate de soluţii de traducere în limbile moderne, ediţiile care urmează în general TM oscilînd între: „eram lîngă el, ca un copil drag" (BIBL.EINHEITSÜB., BIBL.LUTHER) şi „eram lîngă el ca un meşter" (BIBL.JER., RSV, TOB, NJB). VULG., mai apropiată de *Septuaginta*, are *cum eo eram cuncta conponens*, ceea ce se regăseşte şi în versiunea românească a BIBL.VULG.BLAJ. Prima versiune românească adaptată după TM este BIBL.1874: *atuncea lîngă elŭ eramŭ, ca unŭ înfiatŭ alŭ seŭ*, traducerea fiind reluată şi în BIBL.1911. O variantă a aceleiaşi interpretări o întîlnim, începînd cu BIBL.1936, şi în celelalte ediţii sinodale care i-au urmat (BIBL.1968, BIBL.1990), precum şi în BIBL. RADU-GAL.: *Atunci eu eram ca un copil (mic) alături de el*, în timp ce BIBL.CORN. traduce conform celeilalte interpretări a TM: *atunci eram lângă el meşter lucrător*. Cele mai vechi versiuni româneşti, cu excepţia amintitei traduceri a Vulgatei de la Blaj, precum şi versiunile recente cele mai importante din spaţiul românesc urmează însă textul *Septuagintei*. SEPT.NEC şi BIBL.ANANIA propun interpretarea participiului *ἁρμόζουσα* pornind de la sensul de 'a (se) potrivi', 'a (se) pune de acord' al verbului *ἁρμόζω*, traducîndu-l prin sintagmele *într-un cuget* (în notă explicat prin „în acord (cu El), la unison"), respectiv *una fiind în lucrare*, o traducere mult mai interpretativă din punct de vedere teologic. Autorul notei din SEPT.NEC argumentează traducerea şi prin faptul că „în LXX verbul este sistematic aplicat instrumentelor muzicale" (SEPT.NEC 4/1, p. 429), trimiţînd la 2Reg. 6:5, 6:14 şi la 3Mac. 1:19. Majoritatea versiunilor româneşti vechi, cu o tradiţie care ajunge pînă inclusiv la *Biblia* sinodală din 1914, traduc începutul de verset prin *eram la Dînsul tocmind* (BIBL.MICU, BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1914; BIBL.1688: are *eram lîngă el tocmind*), fapt care atestă o anumită tradiţie românească bazată pe *Septuaginta* a ediţiilor menţionate, care se va modifica radical în spaţiul ortodox începînd cu *Biblia* Patriarhului Miron Cristea (BIBL.1936). În ceea ce ne priveşte, am considerat participiul *ἁρμόζουσα* ca făcînd parte din registrul nupţial şi l-am redat prin *logodnica [lui]*, cu transfer morfo-sintactic în procesul de traducere. Sensul 'a da pe cineva în căsătorie' sau 'a se uni cu cineva în căsătorie' al verbului *ἁρμόζω* este atestat de numeroase dicţionare (e.g. LIDDELL-SCOTT, SOPHOCLES, IOANID), iar contextul de faţă, rezumat în a doua parte a versetului, conduce în mod evident către interpretarea nupţială: *eu eram cea cu care e bucura şi zi de zi mă desfătam cu faţa lui în toată vremea*. În plus, *Septuaginta* atestă încă două folosiri ale lui *ἁρμόζω* cu acest sens, Parim. 19:14 şi 3Mac. 1:19, exemplul din *Pilde* fiind grăitor: *Casa şi averea le împart părinţii copiilor, dar înaintea Domnului femeia se logodeşte cu bărbatul [ei]* (traducerea noastră). GR.ENGL. apreciază în mod eronat faptul că *ἁρμόζεται* de la Parim. 19:14 ar însemna 'to be suited to', 'to be adapted to', iar exemplul din cartea *Macabeilor* nu apare deloc. Amintim, în treacăt, înrudirea lexicală a cărţii *Pildelor lui Solomon* cu cărţile 2, 3 şi 4 ale *Macabeilor*. De asemenea, sensul nupţial al lui *ἁρμόζω* este atestat şi în *Noul Testament*, la 2Cor. 11:2, unde această valenţă nu poate fi pusă la îndoială: *Căci vă râvnesc pe voi* (literal: „sînt gelos pe voi") *cu râvna* (literal: „cu gelozia") *lui Dumnezeu, pentru că v-am logodit* (*ἡρμοσάμην*) *unui singur bărbat, ca să vă înfăţişez lui Hristos fecioară neprihănită* (traducerea noastră). Putem, însă, presupune că însăşi vechea tradiţie biblică românească a avut o interpretare similară a participiului *ἁρμόζουσα*, întrucît verbul românesc *a tocmi*, în afară de sensurile cunoscute astăzi în limbajul standard, avea şi are, regional, în Transilvania, şi sensul de 'a da pe cineva în logodnă' (vezi DLR). În unele

zone izolate din Transilvania, logodna este numită şi astăzi „tomneală" (= „tocmeală"). Nu putem fi siguri însă de această interpretare pentru versiunile româneşti vechi, fiindcă *a tocmi* însemna, în contemporaneitatea BIBL.1688, şi 'a potrivi'.

Capitolul al 9-lea

9:1

Capitolul 9 al *Pildelor* a fost inclus integral în *Parimiarul* lui Dosoftei, în două fragmente: primul, conţinînd versetele 9-11, beneficiază de o triplă lectură, fiind citit în două momente speciale din cadrul cultului ortodox – la sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului (15 august), a doua paremie a Vecerniei (DOS. PAR. IV, 54^{v}-55^{r}), şi în miercurea Înjumătăţirii Cincizecimii, a treia paremie a Vecerniei (DOS. PAR. III, 70^{v}-71^{r}) –, dar şi în şirul obişnuit al paremiilor din Postul Mare (vezi însemnările noastre de la 8:1). A doua parte a capitolului (versetele 12-19) constituie cea de-a doua paremie a zilei de miercuri, din a treia săptămînă a Postului Mare (DOS. PAR. II, 27^{r-v}).

9:2

Carafa (substantiv prin care am echivalat gr. *κρατήρ*) desemnează acel vas în care se amestecă vinul cu apă, după proporţiile stabilite de amfitrion, în cadrul banchetelor greceşti. Termenul grecesc are aceeaşi rădăcină cu a verbului *κεράννυμι*, 'a amesteca', 'a drege (vinul cu apă)', din acelaşi verset. În versetul următor, am preferat traducerea aceluiaşi *κρατήρ* prin *pahar*, întrucît, în limba română, chemarea se face nu „la carafă", ci „la pahar".

9:3

Trimiterea slujitorilor pe post de crainici chemători la ospăţul Înţelepciunii este echivalentă, în viziunea lui Clement Alexandrinul, cu trimiterea în lume a profeţilor, ca slujitori inspiraţi ai Domnului. Totuşi, Clement insistă pe faptul că şi filozofia greacă, deşi neputincioasă şi limitată, a contribuit la modelarea cugetului, pentru a-l face în stare să primească adevărul revelat ulterior, ceea ce o face să devină ea însăşi un slujitor trimis al învăţăturii dumnezeieşti (CLEMENT ALEX., STROM. I, 81,1-5).

9:10

Prima parte a acestui verset (*Începutul înţelepciunii este frica de Domnul*, versiunea noastră), identică cu începutul versetului 1:7, îşi are originea în Ps. 110:10. Sintagma *ἀρχὴ σοφίας* mai apare şi la versetul 4:7 al *Pildelor* şi ceea ce frapează este că, în toate cele patru locuri biblice menţionate, ea apare în imediata vecinătate a unui alt termen sapiental: *σύνεσις* ('înţelegere'). Alături de aceste ocurenţe marcate de intertextualitate poate fi menţionată şi prima jumătate a versetului 22:4: *odraslele (γενεά) înţelepciunii – frica de Domnul.*

9:12

Expresiile „a paşte vînturi" şi „a fugări păsările zburătoare" (sau „a fugări pasărea-n zbor") sînt expresii proverbiale curente ale limbii greceşti (*cf.* adnotarea din SEPT.NEC IV/I, p. 431). În BIBL.1688, însă, apare expresia *va naşte vînturi*, ceea ce poate fi explicat printr-o simplă eroare de tipar: confuzia celor două grafeme ale alfabetului chirilic ***п*** şi ***и***, datorată probabil înţelegerii greşite din partea zeţarului. ♦ În schimb, cuvîntul *nerodire*, traducînd grecescul *ἀκαρπία*, a fost redat corect în tipăritura BIBL.1688, dar a fost transliterată greşit (*nedorire*) în ediţia jubiliară a Patriarhiei (1688^{2}).

9:13-19

Pentru Clement Alexandrinul, femeia nechibzuită şi neruşinată este întruchiparea atitudinii eretice: Clement crede că Scriptura nu se referă la *φιλοσοφία*, ci la erezii. „Apa străină" de la versetul 19 este asociată cu botezul eretic, pe care Scriptura nu-l consideră „propriu şi autentic" (CLEMENT ALEX., STROM. I, 96, 3). De asemenea, Clement ţine să sublinieze că adunarea ereticilor este numită „loc" (*să nu zăboveşti în locul ei*, versiunea noastră), şi nu „Biserică" (*ἐκκλησία*).

9:19

Acest verset, aflat în ediţia SEPT.RAHLFS în continuarea versetului 18 şi numerotat de la 18a la 18d, apare între croşete în SEPT.FRANKF. În ultima parte a versetului (SEPT.RAHLFS 18d), SEPT.FRANKF. are forma de indicativ viitor pasiv *προστεθήσεται* (*ἔτη ζωῆς*), lecţiune nemenţionată în aparatul critic al ediţiei lui Rahlfs, în timp ce SEPT.RAHLFS are forma de conjunctiv aorist pasiv *προστεθῇ*. Probabil că varianta din ediţia de la Frankfurt a fost „împrumutată", în decursul tradiţiei manuscrise, de la versetul 9:11. În traducere, am preferat să urmăm varianta conjunctivului, propusă de ediţia lui Rahlfs, pentru că ni se pare corectă gramatical şi firească, în corelare cu verbul precedent, aflat tot la conjunctiv aorist. Aceeaşi „abatere" de la versiunea originală o face şi BIBL.1688: *şi să ţi să adaogă ţie anii vieţii tale*. Acest lucru este explicabil, traducătorul avînd probabil dinaintea ochilor, spre consultare, şi alte versiuni scripturistice decît SEPT.FRANKF. (de pildă, DOS. PAR.: *şi să ţî să adaogă ai de viaţă* sau MS.4389: *să ţi se adaogă anii vieţii*).

Capitolul al 10-lea

10:1

Fragmente din capitolul al 10-lea al *Pildelor* se regăsesc şi în *Parimiarul* lui Dosoftei: versetele 1-22 (conform numerotării din ediţia SEPT.FRANKF., care un verset în avans faţă de SEPT.RAHLFS sau faţă de alte ediţii moderne ale Bibliei) se citesc la Vecernia zilei de joi, din a treia săptămînă a Postului Mare (DOS. PAR. II, 29^{r}-31^{r}), într-o pericopă care poartă trimiterea *Glava 10:1*; versetele 23-31 nu au corespondent în *Parimiile preste an*, iar ultimele două versete ale capitolului 10 fac parte dintr-o paremie mai mare, pentru care vezi nota de mai jos, de la 11:1. ♦ Aici

începe „prima colecţie solomoniană” (10:1-22:16), care, în structura propusă de M. d'Hamonville, corespunde cărţuliei a II-a ebraice (vezi *Introducerea* la cartea *Proverbelor* din SEPT.NEC). ♦ Faţă de *Septuaginta*, TM are titlul *Pildele (Mişle) lui Solomon*. Faptul că din *Septuaginta* lipseşte titlul din textul ebraic arată, în opinia adnotatorului din ediţia SEPT.NEC (4/I, p. 433), că „traducătorul LXX a încercat să dea mai multă coerenţă corpusului de proverbe, destul de neomogen în TM”.

10:5

Acest verset (4 în ediţia lui Rahlfs), aflat între croşete în SEPT.FRANKF., reia o parte a versetului 9:12, pe care ediţia SEPT.RAHLFS nu o are. ♦ Interesant este că versetul lipseşte din fragmentul corespunzător al *Parimiarului* lui Dosoftei. Lipseşte, de asemenea, din *Triodul* folosit astăzi în Biserica Ortodoxă Română (TRIOD 1986, p. 259), ca şi din *Triodul* grecesc, la slujba Vecerniei din a treia săptămînă a Postului Mare, unde se citeşte acest fragment din *Pildele lui Solomon*. Acest lucru adaugă un argument în plus la ipoteza că textul grecesc al *Vechiului Testament* care a circulat în cultul Bisericii Răsăritene diferă de textul sau textele *Septuagintei* occidentale, cele care, de altfel, au stat şi la baza traducerii BIBL.1688. ♦ Începînd cu acest verset şi pînă la finele capitolului al X-lea, numerotarea din ediţia SEPT.FRANKF. diferă, la distanţă de un verset, de numerotarea ediţiei lui Rahlfs (SEPT.FRANKF. 10:6 = SEPT.RAHLFS 10:5 etc.).

10:8

Fragmentul *Pomenirea dreptilor – cu laude* poate fi considerat unul din fundamentele cinstirii Sfinţilor în cultul ortodox. De altminteri, este citat adesea, de obicei folosindu-se singularul *pomenirea dreptului*, ca stih premergător (prochimen/ *προκείμενον*) lecturilor din cartea *Apostolului*, în cadrul sărbătorilor Sfinţilor mai importanţi din calendarul ortodox. Acest prochimen este el însuşi o rămăşiţă a lecturilor vetero-testamentare din cadrul Liturghiei ortodoxe. ♦ Sfintul Grigorie Palama citează acest verset într-una din *Omiliile* sale (GRIGORIE PAL., OMIL. XXVIII, 1), în care vorbeşte tocmai despre „înţelepciunea duhovnicească şi tot folosul” de care au parte credincioşii adunaţi în numele Sfinţilor „pomeniţi în ziua de sărbătoare rînduită”.

10:17

SEPT.RAHLFS are la finele versetului varianta *ἁμαρτίας*, o formă de acuzativ care l-a determinat pe traducătorul SEPT.NEC să adauge în verset verbul *a aduce* (*roadele necredincioşilor aduc păcatele*), faţă de SEPT.FRANKF., care are nominativul *ἁμαρτίαι*, lecţiune ce justifică traducerea noastră *roadele necredincioşilor [sînt] păcatele*, mai potrivită, credem.

10:23

Pronumele *i* – în greceşte de genul feminin (*αὐτῇ*) – din sintagma *n-o să i se adauge întristare* (versiunea noastră) se referă, după toate probabilităţile, la *capul dreptului*, substituindu-l pe *dreptul* însuşi, substantivul *κεφαλή* (‘cap’) fiind de genul feminin.

10:28

Făcînd referire la acest verset, Sfîntul Varsanufie spune că sfîrşitul lumii depinde într-o oarecare măsură şi de felul în care oamenii respectă poruncile lui Dumnezeu. Acesta, „văzîndu-ne făcînd cele plăcute Lui, prelungeşte timpul” (VARSANUFIE, SCRIS. 642).

10:30

Sintagma *făcătorii de rele* este o soluţie de traducere ideală, oferită de Cristian Bădiliţă, traducătorul acestei cărţi biblice din ediţia SEPT.NEC, pentru ceea ce literal s-ar traduce: „cei ce săvîrşesc sau lucrează rele” (BIBL.1688: *cei ce fac rêle*). Un astfel de procedeu, prin care se evită o exprimare literală, dar greoaie, cum este propoziţia relativă în cazul de faţă, poate fi numit, în traductologie, „transfer morfo-sintactic” sau, dacă implică şi transformări de ordin lexical, „transfer lexico-gramatical”, destul de rar întîlnit în BIBL.1688. ♦ Termenul *ὅσιος*, pe care BIBL.1688 îl redă prin *curat*, poate însemna şi ‘sfînt’. Am preferat traducerea lui prin termenul *cuvios*, un adjectiv substantivizat, în consecvenţă cu ceea ce avea să devină *ὅσιος* în răsăritul creştin de limbă greacă, şi anume o categorie aparte de sfinţi, care, în literatura românească de specialitate – liturgică, hagiografică sau, mai larg, teologică –, poartă numele de *cuvioşi*.

Capitolul al 11-lea

11:1

Parimiarul lui Dosoftei urmează suita de pericope din *Pildele lui Solomon* după acelaşi tipic al Postului Mare pe care l-am avut şi pînă acum, şi anume: un fragment corespunzător versetelor 10:32-11:12 se regăseşte la Dosoftei în cadrul Vecerniei de vineri, din a treia săptămînă a Postului Mare (DOS. PAR. II, 32^{v}-33^{r}). Versetele 11-18 ale capitolului de faţă nu se regăsesc în nici una dintre paremiile consemnate de Dosoftei, iar ultima parte a aceluiaşi capitol (11:19-31) formează o paremie comună cu prima parte a capitolului al XII-lea (12:1-6), la Vecernia zilei de luni din săptămîna a patra a Păresimilor (DOS. PAR. II, 34^{r}-35^{r}). ♦ Pornind de la metafora „cîntarelor viclene” (cu înţelesul de ‘măsluite’), Sfîntul Ambrozie de Mediolanum se referă la „cîntarul cuvintelor, care în faţa lui Dumnezeu este osîndit îndată, fiindcă arată greutăţi drepte, dar, pe ascuns, strecoară în locul lor pe cele false” (AMBROZIE, SCRIS. II, 13).

11:3

Acest verset al ediţiei SEPT.FRANKF., avînd corespondent în TM, lipseşte din SEPT.RAHLFS, aparatul critic al ediţiei lui Rahlfs menţionîndu-l, totuşi, în dreptul versetului 2. ♦ BIBL.1688 traduce prin *săvîrşirea celor dirêpte*, intrepretîndu-l

pe *εὐθείων* ca genitiv plural al neutrului. Interpretarea lui ca feminin este puţin probabilă, cu toate că aparatul critic al ediţiei SEPT.FRANKF. menţionează şi varianta *εὐθειῶν*, însoţită de comentariul editorial *mendose*. Totuşi, în aceeaşi epocă, Dosoftei traduce interpretînd adjectivul substantivizat la forma de masculin: *Întregătatea direpţîlor va înderepta-le calea*, iar mai tîrziu, Micu va alege să traducă prin secvenţa *săvîrşirea drepţilor*, reluată succesiv de BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA şi BIBL.1914, în care termenul *săvîrşirea* avea înţelesul de 'desăvîrşire', 'deplinătate' (vezi şi varianta din DOS. PAR.: *întregătatea*). Cu celelalte ediţii cunoscute ale *Bibliei* comparaţia este inutilă, fiindcă, cel puţin pentru acest verset, nu urmează textul SEPT.FRANKF. Interpretarea lui *εὐθειῶν* ca masculin, şi nu ca neutru, este susţinută şi de paralelismul intrinsec al versetului: *desăvîrşirea – împiedicarea*, *cei drepţi – călcătorii de lege*, *îi va călăuzi – îi va prăda*. ♦ Pronumele *αὐτούς* se referă, într-o redundanţă specifică limbii ebraice, la acelaşi *εὐθείων*, la *cei drepţi*, aşa cum sugerează şi versiunea TM: *desăvîrşirea îi va călăuzi pe cei drepţi* (vezi nota din SEPT.NEC IV/I, p. 436). ♦ Cît despre redarea lui *ἀθετούντων* prin *călcătorii de lege*, această sintagmă ne-a fost sugerată, în afară de bogata lui atestare în literatura liturgică românească, de echivalarea, în IOANID, a substantivelor *ἀθέτημα* şi *ἀθέτησις* prin 'călcătură de lege', respectiv prin 'călcare de lege'. ♦ Echivalentul din VULG. al termenului *τελειότης* ('desăvîrşire') este *simplicitas*, pe care BIBL.VULG.BLAJ îl traduce prin *unirea* (*drepţilor*), lăsînd să se înţeleagă o conotaţie confesională uniatistă. Două versete mai jos, sintagma *iustitia simplicis*, care nu este altceva decît răsturnarea expresiei de la 11:3, *simplicitas iustorum*, este tradusă prin *dreptatea unitului*. Astfel, *unitul* şi *unirea* se află în opoziţie cu *fărădelegea celui necredincios*, respectiv cu *înşelarea celor răzvrătiţi*.

11:4

Prima parte a acestui verset este un ecou al versetului 2 din capitolul anterior: *Vistieriile nu le vor fi de folos celor fără de lege, ci dreptatea va izbăvi din moarte* (traducerea noastră). ♦ Sintagma *ἔλιπε μετάμελον* (*lasă în urmă părere de rău*, versiunea noastră) nu pune probleme de traducere, cu simpla observaţie că *ἔλιπε* este un aorist gnomic, motiv pentru care se impune traducerea cu prezentul, şi nu cu un timp trecut. Versiunile româneşti vechi care urmează, în general, textul grecesc oferă însă o serie de traduceri surprinzătoare. Întîi de toate, BIBL.1688 are varianta *murind, direptul lăsă lăcuinţă*, pentru care orice încercare de apropiere a gr. *μετάμελος* de ideea de *locuinţă*, cu oricare dintre sensurile atestate pentru româna veche, este imposibilă. Lecţiunea *lăcuinţă* ar putea fi explicată printr-o copiere greşită a unui presupus *pocăinţă*, de care o apropie similarităţi atît grafice, cît şi fonetice şi care ar fi putut avea exact sensul contextual al gr. *μετάμελος*. „Citirea" greşită s-ar putea datora fie traducătorului, care se va fi inspirat dintr-o versiune românească anterioară, fără să fie atent la ce copiază, fie zeţarului însărcinat cu aşezarea literelor tiparniţei în conformitate cu un text pe care-l citea după un manuscris. În aceeaşi direcţie a unei înţelegeri greşite se situează şi lecţiunea din MS.45, *lăsă sămînţă*, în care cuvîntul *sămînţă*, aşa cum sugerează transcriptorul textului, ar putea fi o citire greşită a unui ipotetic *căinţă*. Strict în acest caz, filiaţia directă între MS.45 şi BIBL.1688 este improbabilă. În contemporaneitatea BIBL.1688, DOS. PAR. are secvenţa: *Murind, direptul părăsî grijea*, pe care o întîlnim şi în versiunile ulterioare care se situează în tradiţia *Septuagintei* (BIBL.MICU, BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1914), sub forma: *Murind, dreptul lasă grija*. Din nou, este greu să se facă vreo apropiere a substantivului *grijă* de gr. *μετάμελος*. Este adevărat, în dreptul cuvîntului *grijă*, DA atestă sensul regional (moldovenesc), mai ales la forma de plural, de 'pomenire făcută pentru morţi', care ar putea sugera vag ideea de 'părere de rău', 'regret' pe care o are aici *μετάμελος*. Dar, şi aşa, acest sens nu se poate explica în DOS. PAR., unde termenul *grijă* constituie obiectul verbului *a părăsi*. Desigur, recuperarea sensului corect al expresiei *ἔλιπε μετάμελον* are loc recent, în versiunile BIBL.ANANIA şi SEPT.NEC: *Când drepţii mor, lasă'n urmă păreri de rău*, respectiv: *Dreptul, când moare, lasă în urmă păreri de rău*.

11:26

BIBL.MICU face trimitere în notă la varianta din spaţiul liturgic: „În Parimie easte: *şi cel ce vinde grâul scump îl blastămă norodul*". Nu este un citat din *Parimiarul* lui Dosoftei – care are o versiune diferită: *Cela ce suie preţul grîului blăstămat va fi de nărod* –, ci probabil dintr-un *Triod* (vezi şi nota de la 16:4).

Capitolul al 12-lea

12:1

Cu excepţia versetului 7, capitolul al 12-lea al *Pildelor* a fost tradus de Dosoftei în *Parimiile preste an* după cum urmează: pentru primele 6 versete, vezi trimiterile din nota la 11:1; versetele 8-23 constituie a doua *citenie* de la Vecernia de marţi, din a patra săptămînă a Postului Mare. (DOS. PAR. II, 36r-v); fragmentul cuprins între 12:24 (= SEPT.RAHLFS 12:23) şi 13:9 se citeşte după acelaşi tipic al Postului Mare (vezi nota noastră de la 1:1) în ziua următoare (DOS. PAR. II, 38r-v). ♦ Începînd cu versetul 12, numerotarea versetelor din ediţia SEPT.RAHLFS diferă de cea a SEPT.FRANKF. pînă la finele capitolului 12: SEPT.FRANKF. 12 = SEPT.RAHLFS 11a; SEPT.FRANKF. 13 = SEPT.RAHLFS 12 etc. Prezenţa trimiterii *Glava 12:24* în DOS. PAR. la începutul paremiei amintite arată că numerotarea SEPT.FRANKF. era cea cunoscută în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

12:2

Peste omul [...] se va aşterne tăcerea este o elegantă soluţie de traducere oferită de Cristian Bădiliţă (SEPT.NEC IV/I, p. 440) pentru verbul *παρασιωπηθήσεται*.

12:4

Femeia destoinică cunună îi este bărbatului (traducerea noastră)

îşi găseşte ecoul în teologia paulină a relaţiei dintre bărbat şi femeie: *iar femeia este slava bărbatului* (1Cor. 11:7).

12:5

Deşi iniţial am optat pentru întregirea versetului în traducere sub forma: *Gîndurile drepţilor – judecăţi [drepte]*, felul în care Sfîntul Vasile cel Mare înţelege citatul din *Pilde* ne-a determinat să reconsiderăm opţiunea de traducere, renunţînd la completarea cu determinantul *[drepte]*: „Aşadar, dacă, după Solomon însuşi, *gîndurile drepţilor sînt judecăţi*, trebuie să ne străduim ca, înăuntrul [nostru], în forul de judecată ascuns al gîndurilor [noastre], să facem ca judecăţile asupra unui lucru să fie de neabătut şi să avem mintea asemenea unei balanţe, cîntărind fără părtinire fiecare dintre lucruri" (VASILE CEL MARE, OMIL. XII, 10). ♦ Acelaşi citat este folosit de Sfîntul Chiril al Alexandriei în sprijinul ideii că minţile Sfinţilor sînt sfinte, depozitare ale „adevăratei cunoştinţe de Dumnezeu" (CHIRIL ALEX., ÎNCHINARE ŞI SLUJIRE, 16).

12:6

Sintagma suplimentară pe care o are SEPT.FRANKF. (*δόλιοι εἰς αἷμα*) faţă de SEPT.RAHLFS (*δόλιοι*) – pe care aparatul critic al ediţiei lui Rahlfs nu o semnalează, în timp ce SEPT.FRANKF. menţionează, în subsol, absenţa sa din alte versiuni – este redată corect de BIBL.1688 prin *viclêne-s spre sînge*. Versiunea lui Dosoftei are *viclêne şi crunte*, cu înţelesul originar al adjectivului *crunt*, cel de 'însîngerat', ceea ce o apropie de originalul grecesc. Începînd cu BIBL.1936, unde întîlnim varianta *Graiurile celor nelegiuiţi sînt pândiri de moarte*, noua sintagmă este preluată de ediţiile sinodale succesive sub forma *curse de moarte*.

12:8

Νωθροκάρδιος ('greu de cap') apare o singură dată în *Septuaginta*, de unde probabil că a fost preluat şi de puţinele atestări, înregistrate începînd cu secolul al IV-lea. Fiind un compus al lui *νωθρός* ('moale', 'trîndav') şi al substantivului *καρδία* ('inimă'), a fost tradus literal de BIBL.1688 prin *cel greu la inimă*, în timp ce Dosoftei îl traduce prin *cel împuţît cu inema*, accentul căzînd pe ideea de trîndăvie, exprimată de adjectiv. Pentru Samuil Micu, adjectivul are o cu totul altă conotaţie: *cel împietrit la inimă*, sintagmă preluată succesiv de BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1914 şi BIBL.ANANIA. Odată cu BIBL.1936, apare şi echivalarea prin *cel nepriceput*, în opoziţie cu *cel priceput* din prima parte a versetului, echivalarea fiind preluată de toate ediţiile sinodale succesive.

12:11

Am redat prin secvenţa *cei ce umblă după deşertăciuni* sintagma grecească *διώκοντες μάταια*, care s-ar traduce literal: „cei care urmăresc" sau „vînează în zadar". BIBL.1688 sesizează sensul de 'a vîna' (= 'a urmări vînatul', 'a merge pe urmele vînatului') al verbului *διώκω* şi traduce: *cei ce gonesc în deşărt*, verbul *a goni* avînd, în româna veche, sensul 'a vîna'. Tema „vînării de vînt", ca semn al deşertăciunii, o întîlnim şi *supra*, la 9:12, sub forma proverbială: *Cel care se reazemă pe minciuni, acela va paşte vînturi şi tot el va fugări păsări zburătoare* (versiunea noastră).

12:12

Versetul 12 din SEPT.FRANKF. este 11a în ediţia SEPT. RAHLFS, iar de aici pînă la sfîrşitul capitolului 12, numărătoarea celor două ediţii diferă la distanţă de un verset.

12:20

Am preluat în versiunea noastră sintagma BIBL.1688 *buzele adevărate*, cu sensul de 'buze care grăiesc adevărul'.

Capitolul al 13-lea

13:1

În *Parimiarul* lui Dosoftei, primele 9 versete ale capitolului al XIII-lea se regăsesc în fragmentul care se citeşte la Vecernia din a patra miercuri a Postului Mare (DOS. PAR. II, 38^{r-v}), în continuarea ultimelor versete ale capitolului al XII-lea (vezi nota de la 12:1); versetele 10-19 nu au corespondent în *Parimiile preste an*, iar fragmentul cuprins între 13:20 şi 14:6 constituie a doua paremie (în text, *cetenie*) din cadrul Vecerniei de joi, în a patra săptămînă a Postului Mare (DOS. PAR. III, 2^{r-v}).

13:4

Pe acest verset scripturistic se întemeiază multe din pasajele patristice care se referă la lucrul cu mîinile, sau „rucodelia", cum este cunoscut în limbajul monastic românesc, ca un principiu al vieţii ascetice. Adnotatorul SEPT.NEC dă cîteva exemple: *Pateric. Colecţia sistematică*, Sfîntul Antonie, 7,1; Sfîntul Ioan Cassian, *Inst.* X, 21, 4; *Regula Maestrului*, 50,2-4; *Regula Sfîntului Benedict*, 48,1 (SEPT.NEC IV/I, p. 442). Adăugăm mărturia lui Evagrie Ponticul, care, citînd versetul din *Pilde*, îndeamnă să ne îngrijim de lucrul mîinilor, întîi de toate „ca să te lupţi şi prin aceasta împotriva dracului trîndăviei şi să risipeşti şi toate celelalte pofte ale vrăjmaşului" (EVAGRIE, SCH. 8). Teolipt al Filadelfiei merge mai departe, ducînd „rucodelia" într-un registru superior, cel al minţii lucrătoare: „aşa cum cel ce nu lucrează cu mâinile pofteşte mâncărurile [...], dar nu se împărtăşeşte de ele [...], tot aşa şi cel ce nu se îngrijeşte de lucrarea gândirii deschide lucrarea unor gânduri extrem de variate şi [...], nemeditând cuvintele dumnezeieşti, ajunge nelucrător, şi ca nelucrător nu primeşte de mâncare; iar nehrănit cu pâinea cuvintelor dumnezeieşti moare, bolind de necunoaşterea lui Dumnezeu" (TEOLIPT, CUV. DUH. X, 8).

13:10

Sintagma *οἱ [δὲ] ἑαυτῶν ἐπιγνώμονες*, pe care am tradus-o prin *cei ce se cunosc pe sine*, a fost înţeleasă întocmai în primele traduceri româneşti: *cei ce-s conoscători de sine* (BIBL.1688), *cei*

ce-s cunuscători de sine (MS.45), *ceia ce se cunosc înşişi* (MS.4389), *cei ce să cunosc pre sine* (BIBL.MICU), tradiţia aceasta continuînd pînă la ediţia BIBL.ANANIA, inclusiv. O altă tradiţie textuală, probabil cea ebraică, stă la baza altor versiuni, precum *Érŭ cu ceĭ ce primescŭ sfaturĭ* este *înţelepcĭunea* (BIBL.1874), cu varianta *înţelepciunea se află numai la cei ce primesc sfaturi* (BIBL.1936), care se va regăsi apoi în toate ediţiile sinodale ulterioare (ultima ediţie sinodală care traduce, în acest punct, textul grecesc fiind BIBL.1914). Dintre traducătorii care au urmat textul grecesc, Cristian Bădiliţă înţelege diferit sintagma *οἱ [δὲ] ἑαυτῶν ἐπιγνώμονες*: *cei ce se judecă pe ei înşişi* (SEPT.NEC). Este adevărat că mai sus, la 12:27, se întîlneşte acelaşi termen, *ἐπιγνώμων* (care în *Septuaginta* nu are decît patru ocurenţe, toate în cartea *Pildelor*), cu sensul de 'judecător': *Judecătorul drept îşi va fi sieşi prieten*. Dar mai sus, la 2:5, sintagma *ἐπίγνωσις τοῦ Θεοῦ*, din aceeaşi familie de cuvinte cu *ἐπιγνώμων*, nu poate fi tradusă decît prin *cunoaşterea lui Dumnezeu*, variantă adoptată şi de traducătorul SEPT.NEC. Acelaşi sens din sfera cunoaşterii îl are *ἐπιγνώμων* şi în celelalte două locuri din *Pilde* (17:27 şi 29:7), dar acolo am preferat să-l traducem prin *înţelept*, un echivalent de altfel atestat de dicţionarul lui IOANID: 'exactŭ cunoscătorŭ de ceva', 'înţelept'.

13:14

Acest verset este notat în ediţia SEPT.RAHLFS cu 13a şi este un „plus" al *Septuagintei* faţă de TM, decalajul de un vers menţinîndu-se pînă la sfîrşitul capitolului.

13:16

Suprapunerea termenilor *har* şi *dar* în literatura bisericească românească este o certitudine veche, cu toate că, din punctul de vedere al învăţăturii de credinţă ortodoxe, se face o diferenţiere: *harul* mîntuitor este unul singur, ca lucrare a Duhului Sfînt, dar el se împarte oamenilor, după putinţa fiecăruia, sub forma unor *daruri* (STĂNILOAE, p. 143-146; ÎNV. ORT., p. 118-119). Astfel, se vorbeşte despre *harul* lui Dumnezeu, dar şi despre *cele 7 daruri ale Sfîntului Duh* (*cf.* şi Is. 11:2). Totuşi, în multe versiuni biblice vechi, precum şi în imnele liturgice închinatei Fecioarei Maria, se întîlneşte adesea sintagma: „Bucură-te, cea plină de *dar*!" sau „cea cu *dar* dăruită", şi nu „Bucură-te, cea plină de *har*!", după celebra Bunăvestire a Arhanghelului Gavriil: *Χαῖρε, κεχαριτωμένη*, cunoscută în Apus prin intermediul limbii latine: *Ave, [Maria,] gratia plena!* (Luc. 1:28). Mai mult, în unele compoziţii imnografice româneşti întîlnim chiar pluralul: „Bucură-te, cea plină de *daruri*!", această formulă avînd să fie fixată de rigorile metricii muzicii psaltice bizantine (GORDON, KEX., p. 138-149). Ca echivalent al gr. *χάρις*, primele şi cele mai multe texte biblice vechi atestă termenul *dar*, preluat din slav. **даръ**, care, la rîndul lui, cumula mai multe sensuri din greacă, printre care: *χάρις* ('har'), *δῶρον* ('dar', 'cadou'), *χάρισμα* ('dar', 'harismă'), *δωρεά* ('dar'), *κορβανᾶς* ('tezaurul Templului [din Ierusalim]') (vezi MIKLOSICH, s.v. **даръ**). În mod cu totul izolat, în CORESI TE.[2] substantivul *dulceaţă* este prezent peste tot acolo unde în greacă e gr. *χάρις*. De asemenea, MS.4389, deşi atestă şi cuvîntul *har*, cel mai adesea are *milă* acolo unde greaca are *χάρις*. Primele atestări ale termenului *har* sînt de găsit în cele două manuscrise care – se presupune – au stat la baza alcătuirii BIBL.1688: MS.45 şi MS.4389. BIBL.1688 oscilează în traducerea gr. *χάρις*. Bunăoară, în *Pilde*, *χάρις* este echivalat prin *dar* în 8 locuri la singular (7:5; 8:17; 11:27; 12:2; 13:16; 15:18; 22:1 şi 26:11) şi în alte 6 locuri la plural (1:9; 4:9; 5:19; 10:33; 17:8 şi 18:22), dar sînt şi 6 ocurenţe în care *χάρις* este tradus prin *har*, numai la singular (3:4; 3:22; 3:34; 25:10; 28:23 şi 30:7). Întrucît textele liturgice din epoca respectivă atestă aproape exclusiv termenul *dar* ca echivalent al lui *χάρις* (cu excepţia lui Dosoftei), ipoteza cea mai probabilă este că s-a încercat lămurirea diferenţei dintre *χάρις* şi *δῶρον*, prin introducerea termenului *har* la nivelul textului biblic, termenul deja tradiţional (cel puţin din punct de vedere liturgic) pentru amîndouă fiind *dar*. Textele lui Dosoftei atestă de multe ori termenul *har* (uneori scris **гхар**), dar în multe locuri înlocuirea lui *dar* scapă în text, fiind deja un termen îndătinat. Încercarea de neologizare nu reuşeşte, mai ales după ce Antim Ivireanul, deşi elenofon şi elenofil, promovează peste tot în tipăriturile sale termenul *dar*, consacrat liturgic, ca echivalent al gr. *χάρις*. După BIBL.1688, această opţiune se va regăsi în ediţiile tradiţionale ale Bibliei – elaborate atît în mediile ortodoxe, cît şi în cele (greco-)catolice – pînă la BIBL.1968. În mediile protestante, *har* reapare în a doua jumătate a secolului al XIX-lea (vezi şi GORDON, KEX., p. 147-153).

13:17

Atît MS.45, cît şi BIBL.1688 traduc aici greşit *πανοῦργος* prin *viclean*, sensul de faţă fiind unul pozitiv: 'iscusit' (vezi notele de la 14:8 şi, mai ales, 15:5).

13:20

Între SEPT.FRANKF. şi SEPT.RAHLFS există o diferenţă contradictorie, pe care aparatul critic al ediţiei lui Rahlfs n-o consemnează: *ἐπιθυμίαι ἀσεβῶν*, respectiv *εὐσεβῶν*. Probabil că, în decursul tradiţiei manuscrise, termenul *ἀσεβῶν* din a doua parte a versetului va fi migrat înspre începutul versetului, înlocuindu-l pe *εὐσεβῶν*. Chiar dacă BIBL.1688, urmînd textul grecesc al ediţiei de la Frankfurt, traduce prin *poftele necuraţilor*, am preferat să ignorăm varianta acestei ediţii, întrucît este lipsită de sens în contextul acestui verset, traducînd secvenţial din ediţia lui Rahlfs prin *dorinţele celor binecredincioşi*. De altminteri, Dosoftei se pare că va fi avut la îndemînă o variantă corectă a textului grecesc, sau îşi va fi asumat el însuşi diortosirea, cu sau fără ajutorul unor ediţii suplimentare (latină şi slavonă), de vreme ce traduce prin *dorurile blagocistivilor*. De asemenea, MS.4389 are secvenţa *poftele credincioşilor celor buni*. Dimpotrivă, MS.45 traduce fidel textul ediţiei de la Frankfurt: *poftele necuraţilor*.

Capitolul al 14-lea

14:1

În *Parimiar*, capitolul al XIV-lea se regăseşte în cuprinsul a trei pericope, lipsind însă versetele 7-14. Primele 6 versete constituie a doua parte a fragmentului citit la slujba Vecerniei de joi, în a patra săptămînă a Postului Mare, în cadrul paremiei a doua (DOS. PAR. III, 2r-v). Versetele 15-26 sînt citite ca a doua paremie, în următoarea zi din Postul Mare (DOS. PAR. III, 4r), în timp ce ultimele versete ale capitolului (27-37) fac parte din paremia fixată pentru lunea din săptămîna a cincea a Păresimilor, de asemenea, a doua paremie a Vecerniei (DOS. PAR. III, 5v-6r).

14:5

A doua parte a versetului 5 (*aţîţă minciuni martorul nedrept*, traducerea noastră) este identică cu prima parte a versetului 6:19. Tema mărturiei mincinoase mai apare în *Pilde* şi la 12:23; 13:5; 19:5; 19:9.

14:8

BIBL.1688 traduce aici greşit *πανούργων* prin *celor harnici*, sensul fiind cel de 'isteţ', 'iscusit' (vezi nota de la 15:5). Opţiunea BIBL.1688 este cu atît mai curioasă cu cît MS.45 traduce corect: *înţelepciunea isteţilor*.

14:9

La lucrările celui de-al treilea Sinod de la Cartagina (258), din timpul lui Ciprian, episcopul Lucius din Castra Galbae (Numidia) invocă acest verset în discuţia privitoare la botezul ereticilor: „Cei care au fost pîngăriţi prin botezarea de către cei împotriva Bisericii trebuie mai întîi curăţiţi şi abia apoi botezaţi" (MIGNE, PL 3,1058B). ♦ Primul care traduce *δεκταί* prin *binepläcute* este Andrei Şaguna. Pînă la el, versiunile care au urmat textul grecesc (MS.45, BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1819, BIBL.FILOTEI) oferă varianta literală: *pri(i)mite*, în timp ce BIBL.VULG.BLAJ urmează textul latin, diferit de cel grecesc: *sălaşele drepţilor vor răsări* (VULG. *tabernacula*).

14:10

Între SEPT.FRANKF. şi SEPT.RAHLFS există o diferenţă de grafie a verbului *ἐπιμείγνυμι*, pe care aparatul critic al ediţiei lui Rahlfs n-o consemnează, fiind, desigur, minoră şi fără relevanţă în planul înţelegerii textului: *ἐπιμίγνηται* faţă de *ἐπιμείγνυται*, forma corectă din punct de vedere grafic fiind cea din SEPT.RAHLFS. Parţial, mai jos, la 14:13, întîlnim aceeaşi diferenţă (*προσμίγνυται* faţă de *προσμείγνυται*), generată de confuzia în pronunţie a grafiilor *ει*, *ι*, *η* şi *υ*. Presupunem, deci, că editorii *Septuagintei* de la Frankfurt, sau cel puţin zeţarii, utilizau pronunţia numită „reuchliniană".

14:13

Literal, a doua parte a versetului s-ar traduce prin „cele mai de pe urmă ale bucuriei", după versiunea SEPT.FRANKF. (BIBL.1688 are *săvîrşiturile bucuriei*), în timp ce SEPT.RAHLFS diferă uşor: *τελευταία χαρά* („bucuria cea mai de pe urmă"), în concordanţă cu VULG.: *extrema gaudii*.

14:14

Termenul *θρασυκάρδιος* (*cel îndrăzneţ la inimă*) este folosit cu sens negativ. Un ecou al acestui verset îl regăsim la Fericitul Ieronim (*Contra Rufinum*, III, 43 în MIGNE, PL 23,512): „Omul semeţ (*temerarius*) va mînca din rodul căilor sale". Aşadar, omul adîncit în păcate şi patimi din cauza semeţiei lui se va hrăni cu propriile lui păcate, în aceasta constînd autopedepsirea lui. Foamea de păcate a omului „îndrăzneţ la inimă" are drept antiteză foamea de gînduri bune şi de har a celui drept.

14:15

Termenul *ἄκακος* (literal „fără de răutate") are sensul de 'simplu' peste tot în *Pildele lui Solomon* unde, în afară de locul de faţă, mai apare de şapte ori: 1:4; 1:22; 2:20; 8:5; 13:6; 15:11 şi 21:11. BIBL.1688, urmînd MS.45, traduce peste tot literal, *cel nerău/ cei neră*i, versetul de faţă fiind singurul în care echivalentul este *cel prost* (cu sensul vechi, de 'simplu'). De asemenea, MS.45 are *nerău/ neră*i, dar traduce *ἄκακος* prin *prost* atît la versetul 14:15, cît şi la 15:11. Literalitatea este preferată şi de MS.4389 (*fără de răotate*), cu precizarea că, pentru versetul de faţă, traducerea este mai degrabă explicativă: *cel fără de hicleşug la inimă*. În *Parimiarul* lui Dosoftei, cele opt ocurenţe ale lui *ἄκακος* sînt echivalate astfel: de trei ori prin *(cel) fără de răutate* (2:20; 13:6 şi 15:11), de trei ori prin prin *brudiv/ brud (?) (brudzîlor)* (1:4; 1:22 şi 8:5) (vezi nota de la 1:4), o dată prin *nezlobivul [bărbat]* (14:15), iar ultima prin *puţîntel* (21:11) (vezi nota de la 21:11). Este limpede, deci, că acest verset a pus probleme de traducere încă de la începuturile literaturii biblice româneşti (odată cu BIBL.MICU, se revine la literalitate: *fără de răutate*), fiindcă, deşi este un termen conotat pozitiv, *ἄκακος* apare aici asociat cu ideea de credulitate. Cristian Bădiliţă traduce *ἄκακος* prin *nevinovat* (SEPT.NEC IV/I), opţiune de traducere pe care o explică prin „naiv, fără prea multă minte", întrucît ar avea un „sens negativ, traducînd sistematic ebr. *pethī*, «simplu, prostuţ»" (nota la 1:4, p. 446). Totuşi, este puţin probabil ca *ἄκακος* şi ideea de naivitate să fie conotate negativ: întîi, deoarece compoziţia însăşi a termenului indică opusul răutăţii (*α* privativ şi *κακός*); apoi, fiindcă toate celelalte ocurenţe ale lui *ἄκακος* din *Pilde* denotă o conotaţie pozitivă; în al treilea rînd, fiindcă versetul 14:15 se află într-o suită de versete structurate pe antiteza pozitiv-negativ (sau invers); or, în a doua parte a versetului, se vorbeşte despre *cel viclean*, care se va căi [pentru relele sale]; în sfîrşit, Sfîntul Vasile cel Mare se foloseşte de acest verset într-un comentariu pe care-l face la Ps. 7:9 (*Doamne, judecă-mă după dreptatea mea şi după nerăutatea din mine*), subliniind caracterul pozitiv al simplităţii (*ἀκακία*): „Aşa este mai cu seamă starea sufletească a Psalmistului! Este departe de mîndria fariseică. David numeşte «nerăutate» a lui simplitatea şi

nepriceperea în cele ce sînt de folos cunoaşterii, aşa precum spun Proverbele: *«Cel fără de răutate crede orice cuvînt»*. Pentru că noi, oamenii, din nepricepere căDem, cînd nu ne păzim, în multe greşeli, Psalmistul roagă pe Dumnezeu şi cere să dobîndească iertare după nerăutatea lui. […] Aşa judecă-mă! Cunoscînd simplitatea mea, să nu mă osîndeşti pe mine grabnic spre păcat, nici ca pe unul care se uită cu mare luare aminte la lucrurile lumii" (VASILE CEL MARE, OMIL. PS. II, 6).

14:23-24

Aceste două versete sînt integrate în ediţia lui Rahlfs la finele versetului 22. Diferenţa de două versete în numerotare (25 în SEPT.FRANKF. = 23 în SEPT.RAHLFS), nemenţionată în aparatul critic al ediţiei lui Rahlfs, se menţine pînă la sfîrşitul capitolului 14.

14:26

Există o diferenţă între SEPT.RAHLFS (v. 24), unde apare *πανοῦργος*, şi SEPT.FRANKF., care are *πλοῦτος αὐτῶν* (BIBL.1688: *avuţia lor*). Versiunea ediţiei de la Frankfurt se verifică şi prin MS.45 (*avuţiia lor*), MS.4389 (*bogăţiia lor*), DOS. PAR. (*bogăţîia lor*) sau BIBL.MICU (v. 25: *bogăţiia lor*).

Capitolul al 15-lea

15:1

Cu excepţia versetelor 5-7, *Parimiarul* lui Dosoftei conţine fragmente din capitolul al XV-lea, după cum urmează: 1) versetele 1-4 se adaugă sfîrşitului de capitol XV, în a doua paremie a Vecerniei din lunea săptămînii a cincea a Postului Mare (DOS. PAR. III, 5ᵛ-6ʳ); 2) versetele 8-20 se citesc în cadrul Vecerniei din ziua următoare (DOS. PAR. III, 7ᵛ-8ʳ). 3) Un fragment ce conţine ultimele versete ale capitolului al XV-lea (21-33) şi primele versete ale capitolului următor (16:1-10) constituie paremia citită în cadrul Vecerniei de miercuri, în aceeaşi săptămînă a cincea a Postului Mare. Pentru acest ultim fragment, corespondenţa nu este însă exactă: versetele 15:33 şi 16:1 – care în SEPT.FRANKF. sînt aşezate între croşete, iar în SEPT.RAHLFS sînt numerotate 15:29 a şi b (vezi, mai jos, adnotarea de la 15:5) – se află în DOS. PAR. la sfîrşitul pericopei, după fragmentul 16:2-9. Succesiunea versetelor este, deci, următoarea: 15:21-32, 16:2-9, 15:33-16:1. ♦ Sfîntul Vasile cel Mare, în *Omilia* pe care o rosteşte (şi scrie) *Împotriva celor ce se mînie* (VASILE CEL MARE, OMIL. X, 1), citează chiar de la început acest verset, alături de Efes. 4:31 (*Toată mînia şi iuţimea şi strigarea cu toată răutatea să fie depărtate de la voi*) şi Mat. 5:22 (*Cel care se mînie în deşert pe fratele său este vinovat judecăţii*), ca precept duhovnicesc „pentru îndreptarea vieţii şi desăvîrşirea celor ce ascultă". În acelaşi capitol, vorbind despre urîţenia care-i cuprinde pe cei stăpîniţi de patima mîniei, Capadocianul trimite la un alt verset din *Pilde*: *omul mînios nu e cu bun chip* (11:25). ♦ BIBL.1688 nu preia varianta MS.45 de redare a sintagmei *λόγος λυπηρός*, prin *cuvîntul ce face voia rea*, de provenienţă incertă, ci redă literal, cu sensul etimologic, epitetul *λυπηρός*, prin *de-ntristare*.

15:5

Sfîntul Vasile cel Mare citează acest verset pentru a face elogiul „isteţimii (*πανουργία*) mîntuitoare". *Πανοῦργος* apare în *Pilde* de mai multe ori, atît cu sens pozitiv (13:1; 14:18; 15:5 etc.), pe care BIBL.1688 îl traduce prin *iscusit*, *ştiutor* sau *ştiut* (cazul de faţă), cît şi în sens negativ (12:17; 14:15 etc.), tradus prin *viclean*. În mod eronat, la 14:8, în BIBL.1688 *πανοῦργος* este tradus prin *harnic*, probabil sub influenţa MS.4389 (*înţelepciunea celor meşteri*). MS.4389 echivalează de mai multe ori *πανοῦργος*, prin intermediar slavon, cu sens pozitiv prin *meşter* (13:7; 14:8; 15:5; 22:3), în timp ce MS.45 traduce, de asemenea, prin *meşter* în versetul de faţă. Probabil că alcătuitorul BIBL.1688 nu a mai verificat textul grecesc, ci a preluat direct o echivalare anterioară a lui *πανοῦργος* prin *meşter*, pe care o va fi interpretat într-un sens mai apropiat de cel de astăzi. Sfîntul Vasile cel Mare confirmă dubla direcţie pe care o poate căpăta *πανουργία*, respectiv *πανοῦργος*: „Fii deci atent la cuvîntul *isteţime* (*πανουργία*) şi cunoaşte că este o facultate sufletească, care poate fi întrebuinţată în două direcţii; dacă un om o foloseşte cu gînd curat, spre folosul lui şi al altora, este lăudat; dar dacă o întrebuinţează spre paguba celor din jurul lui, este de osîndit, pentru că îi dă prilej să se folosească de ea spre propria pierdere" (VASILE CEL MARE, OMIL. XII, 11).

15:25

BIBL.1688 nu interpretează prin punctuaţie relaţiile sintactice din acest verset, dar ediţia modernă (BIBL.1688²) o face, aşezînd – fără justeţe – verbul *abătîndu-se* între virgule: *ca, abătîndu-se, den iad se va mîntui*. Atît DOS. PAR., cît şi BIBL.MICU sînt mai expliciţi, subordonînd, prin traducere, sintagma *ἐκ τοῦ ᾅδου* participiului *ἐκκλίνας*, şi nu verbului *σωθῇ*: *să să abată de către iad să să mîntuiască*, respectiv *ca să se ferească de iad şi să se mîntuiască*.

Capitolul al 16-lea

16:1

Pentru corespondenţa versetelor 1-9 (= 1-10 în ediţia lui Rahlfs) ale acestui capitol în *Parimiarul* lui Dosoftei, vezi adnotarea de mai sus (la cap. 15:1). Versetele 11-17 nu au corespondent în *Parimiar*. Restul versetelor (18-33) constituie un fragment comun cu versetele 1-18 ale capitolului următor, fiind citit în context liturgic în a cincea săptămînă a Postului Mare, la slujba Vecerniei de joi, ca a doua „citenie", cu trimiterea *Glava 16,18* (DOS. PAR. III, 11ᵛ-13ʳ). ♦ Primele versete ale capitolului al 16-lea din SEPT.FRANKF. nu concordă cu cele din SEPT.RAHLFS. Spre exemplu, primului verset din ediţia de la Frankfurt îi corespunde partea a doua a versetului 15:29 din ediţia lui Rahlfs. ♦ Versetele 15:31; 16:1; 16:3-4 şi 16:6 ale SEPT.FRANKF. lipsesc din SEPT.RAHLFS, ajungîndu-se din

nou la concordanţă în versetul 7. Odată cu versetul următor, din nou se produce un dezechilibru, o concordanţă relativ stabilă fiind refăcută abia în versetul 20. În plus, versetului 4 din ediţia SEPT.FRANKF. îi corespunde 15:33 din SEPT.RAHLFS, acelaşi care este plasat, în *Parimiarul* lui Dosoftei, alcătuind o unitate succesivă cu 16:1, la finele fragmentului 16:2-9. ♦ De asemenea, SEPT.FRANKF. are, în versetul 2, o secvenţă în plus, între croşete: *ὁ εἰσακούων ἐλέγχους ζωῆς ἐν μέσῳ σοφῶν αὐλισθήσεται*: *Cel ce ascultă mustrările vieţii în mijlocul înţelepţilor va petrece* (versiunea noastră). ♦ Toate acestea arată că, încă de la începutul tiparului, existau mai multe tradiţii textuale ale *Septuagintei*, ceea ce implică două consecinţe majore: 1) Nu se poate indica în mod precis o versiune modernă a Scripturii – cel puţin vetero-testamentare – a cărei autoritate să constea în literalitatea conţinutului şi care să poată fi, astfel, interpretată în afara tradiţiei din care face parte versiunea respectivă. 2) Orice încercare de corectare strict filologică a unui text biblic românesc aflat în descendenţa BIBL.1688, care să-şi propună o cît mai precisă apropiere de „textul grecesc" este relativă, atîta vreme cît raportarea se face la textul grecesc al SEPT.RAHLFS, şi nu la cel al SEPT.FRANKF.

16:2

A doua parte a versetului 2, menţionată în comentariul anterior ca fiind un plus faţă de SEPT.RAHLFS, se regăseşte şi în MS.45 şi MS.4389. Acesta din urmă, prin intermediul textului slavon, selectează una din din componentele semantice ale verbului *αὐλίζομαι*: *lăcuiêşte*. Propriu-zis, acest verb înseamnă 'a rămîne peste noapte' într-un loc, mai precis, într-o curte – *αὐλή*.

16:4-5

În acest loc, BIBL.MICU indică în notă următoarele: „în *Parimiiarul* tipărit în Iaşi în anul 7191 [1683] (= DOS. PAR., n.n.), şi în *Trioadele* tipărite în Ţara Românească, se află şi stihurile aceastea: 5. *La om easte voirea inimii; iară de la Domnul răspunsul limbii.* 6. *Cît eşti de mare, atîta te smereaşte; şi vei afla milă înaintea Domnului Dumnezeu.* 8. *Apropie de Domnul lucrurile tale şi să vor întări gîndurile tale.* 9. *Toate au lucrat Domnul prin Sine; iară cei necuraţi în zioa cea rea vor peri*". Într-adevăr, DOS. PAR. are aceste 4 versete în plus, între primele două şi următoarele două situîndu-se versetul numerotat în SEPT.FRANKF. cu 16:5. Totuşi, textul citat de Samuil Micu diferă de cel din *Parimiile preste an*: *La om osîrdiia inemii şi la Domnul răspunsul limbii. Cît eşti de mare, atîta te smereaşte şi-naintea Domnului Dumnădzău vei afla har. Lipeaşte la Domnul lucrurile tale şi să vor întemeia gîndurile tale. Toate le lucră Domnul cu sine, iară necuraţii în dzi rea vor pieri.* Mai mult, a doua parte a „versetului 5" din DOS. PAR. (*şi întemeind duh Domnul*) este un text diferit de celelalte versiuni biblice contemporane, a căror versiune coincide cu ultimul verset „suplimentar" (v. 9 în numerotarea lui Micu): *iară necuraţii întru dzua rea pier* (BIBL.1688). Este puţin probabil ca textul *Parimiarului* de la 1683 să fi cunoscut mai multe versiuni în acelaşi an; prin urmare, cel mai probabil, Samuil Micu preia textul dintr-unul din „*Trioadele* tipărite în Ţara Românească".

16:6

Prima parte a acestui verset a cunoscut o receptare bogată în literatura patristică, mai ales în cea ascetică, pornind de la asocierea paremiologică între mîndrie şi necurăţie înaintea lui Dumnezeu. Punîndu-l în directă legătură cu versetul 3:34 (*Domnul le stă-mpotrivă celor mîndri, iar celor smeriţi le dăruieşte har*, versiunea noastră), Sfîntul Ioan Scărarul insistă asupra acestui tip de necurăţie – cea dată de mîndrie –, despre care spune că, în vreme ce anumite căderi (se referă la bolile psihice) pot fi vindecate de oameni, această „ieşire din minţi" nu poate fi vindecată decît pe calea duhovnicească, punînd la temelie smerenia (IOAN SCĂRARUL, SCARA XXII, 9-10). ♦ Tot Sfîntul Ioan Scărarul aminteşte şi o pildă din viaţa ascetică a unui frate înţelept, pe care „dracii, stînd în chip arătat înaintea ochilor lui […] au început să-l fericească". Fratele, citînd versetul de faţă, le-a răspuns că laudele care-i sînt aduse îi amintesc de propria „necurăţie". Dovedindu-şi astfel smerenia, „dracii, zăpăciţi de încurcătura în care i-a pus acest cuvînt, s-au făcut nevăzuţi" (*ibidem*, XXV, 12). ♦ Pentru Sf. Simeon Noul Teolog, gradul cel mai înalt al necurăţiei despre care vorbeşte Solomon în acest verset este la cei care încearcă „să teologhisească şi să dialogheze cu îndrăzneală despre cele ce sunt şi sunt pururea la fel", învăţînd pe alţii „cele ale Duhului, fără [să aibă] Duhul" (SIMEON TEOL., DISC. 1). ♦ Partea a doua a versetului conţine o expresie obscură – *cel ce-şi pune mîinile-n mînă cu nedreptate*, traducerea noastră –, lămurită de Sfîntul Maxim Mărturisitorul: „cel ce amestecă fapta rea cu fapta virtuoasă nu va fi fără vină" (MAXIM, ÎNTREB. 48).

16:11

BIBL.1688 inovează faţă de MS.45, înlocuind sintagma *în judeţ*, care are vechiul sens de 'judecată', cu formula care se păstrează pînă astăzi: *la judecată*.

16:12

BIBL.1688 traduce *στάθμιον* ('oca') prin *cumpăniturii* (în loc de *cumpăniturî*), acolo unde MS.45 are *cîntare*. Forma (aparentă) de dativ singular, *cumpăniturii*, indică fie existenţa unui intermediar între MS.45 (sau poate între versiunea necorectată a lui Milescu?) şi BIBL.1688, fie o eroare de citire a zeţarului, fie existenţa unei alte traduceri, independente de MS.45.

16:20

Chiar dacă *a dosădi* apare în vocabularul *Bibliei* lui Şerban, în acest verset cuvîntul *dosăditorii* din MS.45, traducînd gr. *ὑβριστῶν* (nominativ sg. *ὑβριστής*), este înlocuit în BIBL.1688 cu *cei semeţi*. ♦ Forma de singular *aflături* – în acord gramatical cu *cel priceput* – se justifică, probabil, printr-o copiere mecanică, respectiv o citire defectuoasă a MS.45: *aflători*, evoluat din *aflătoriu*, prezent ca atare, de altminteri, în MS.4389. Aceeaşi copiere mecanică este

indicată şi de prezenţa, în versetul 16:32, a cuvîntului *arătare* în loc de *arătură* (MS.45), traducînd gr. *γεώργιον*, 'pămînt cultivat', 'pămînt arabil'.

16:25

În acest loc, după toate probabilităţile, cel care a copiat în MS.45 versiunea lui Milescu Spătarul, un oarecare Dumitru din Cîmpulung, a citit greşit *părăsindu-să drêpte* în loc de *părîndu-să drêpte*, aşa cum va fi fost în prototip. Nu este nici un motiv să credem că Milescu însuşi ar fi dat această traducere termenului gr. *δοκοῦσαι*, fără vreo legătură cu vreun verb grecesc care să însemne 'a părăsi'. BIBL.1688 corectează în *părîndu-se*, menţinînd însă literalitatea traducerii participiului prin gerunziu. În mod neaşteptat, DOS. PAR. traduce participiul mai liber, prin propoziţie relativă: *Sînt căi dirêpte ce-ţ par de bărbat a fi* (III, 12r).

16:26

Acolo unde MS.45 are *sîrguieşte a lui pieire*, BIBL.1688 modifică în *grăbêşte a luişi pieire*. În transcrierea pe care o face textului din MS.45, Mioara Dragomir observă că, după cuvîntul *lui*, urmează o ştersătură cu cerneală roşie a unei secvenţe de una, două sau trei litere. În această secvenţă, după toate probabilităţile, a fost litera ***ш***, fiind vizibilă, în urma ştersăturii, codiţa literei respective. Într-o atare situaţie, probabil că versiunea iniţială a lui Milescu avea pronumele *luiş*, dar, întrucît grafemul ***ш*** a fost copiat greşit prin ***щ***, grupul *şt* a fost şters cu totul, rămînînd *lui* în MS.45. BIBL.1688 recuperează, însă, pronumele reflexiv.

16:32

O lectură greşită a cuvîntului *arătură* (SEPT.FRANKF. *γεωργίον*, într-o secvenţă care nu se regăseşte în SEPT.RAHLFS, dar prezentă în ambele versiuni greceşti la cap. 24:5) stă la baza variantei greşite din BIBL.1688: *arătare*.

Capitolul al 17-lea

17:1

Pentru corespondenţa versetelor 1-18 ale capitolului al 17-lea în *Parimiarul* lui Dosoftei, vezi adnotarea de la 16:1. Restul versetelor (19-29) constituie un fragment comun cu primele cinci versete ale capitolului al 18-lea, plasat liturgic în a cincea săptămînă a Postului Mare, la slujba Vecerniei de vineri, ca a doua „citenie", şi avînd o trimitere greşită: *23* (DOS. PAR. III, 14v-15v). A doua parte a versetului 18 se găseşte şi ea la începutul fragmentului, dar într-o formă diferită de felul în care a fost tradusă în paremia anterioară (vezi nota de la 16:1). Acesta ar putea fi un indiciu că Dosoftei, chiar dacă presupunem că a avut la dispoziţie un text al *Vechiului Testament* tradus în limba română, totuşi, nu a preluat ca atare versetele gata traduse, ci a tradus el însuşi o versiune (probabil grecească) a *Profitologhion*-ului.

17:8

Pentru partea a doua a frazei, nu este limpede care este subiectul: ar putea fi la fel de bine *învăţătura* (gr. *ἡ παιδεία*), din prima parte a versetului, sau un subînţeles „cel ce se ţine de învăţătură". ♦ Am tradus oarecum literal: *va fi pe drumul cel bun*, care atinge şi ideea de 'a spori, a progresa', semnificaţia de bază a verbului *εὐοδόω* la pasiv.

17:19

Faţă de SEPT.RAHLFS, SEPT.FRANKF. are adaosul: *pe buzele sale foc agoniseşte* (traducerea noastră), care se regăseşte ca atare şi la versetul 16:27.

17:21

Cuvîntul grecesc *σκληροκάρδιος*, 'învîrtoşat la inimă', mai apare în *Septuaginta* o singură dată, atunci cînd profetul Iezechiel spune că toţi cei casa lui Israel sînt *iubitori de ceartă şi învîrtoşaţi la inimă* (Iez. 3:7, traducerea noastră). Dar, în cadrul aceleiaşi familii lexicale, *σκληροκαρδία* 'învîrtoşarea inimii', respectiv expresia *σκληρύνειν τὴν καρδίαν* 'a fi învîrtoşat la inimă' se regăsesc inclusiv în cărţile nou-testamentare, în special în cele mai ebraizante (*Evanghelia lui Marcu* şi *Epistola către Evrei*).

17:23

Adjectivul *voierós*, folosit în acest verset în MS.45 (*Inima ce să veselêşte a fi sănătos face, şi a omului voieros usucă-i-să oasele*), are sensul 'care (se) voierează; trist, descurajat'. Sintagma echivalentă din *Septuaginta* este *ἀνδρὸς... λυπηροῦ*, în cadrul căreia adjectivul *λυπερός* înseamnă 'sorrowful, sad' (GR.ENGL.). Derivat de la verbul *voiera* + sufixul *-os*, cuvîntul nu este înregistrat în DLR. (E. M.)

17:29

Sfîntul Vasile cel Mare, în introducerea tratatului *Despre Sfîntul Duh*, în care încearcă să argumenteze de ce este importantă studierea celor mai puţin însemnate chestiuni teologice, citează cu aproximaţie acest verset: „Dacă nesăbuitul care întreabă este considerat înţelept, de cîtă preţuire vom socoti vrednic pe ascultătorul înţelept […]?" (VASILE CEL MARE, SF. DUH 1). ♦ Acelaşi autor tălmăceşte conţinutul acestui verset într-o scrisoare adresată lui Amfilohiu, despre canoane: „Dar mi se pare că întrebarea unui înţelept e în stare să facă mai înţelept chiar şi pe un nebun. [...] Într-adevăr, mă face mai silitor şi mai înţelept decît aş fi eu însumi prin simplul fapt că mai pun întrebări, pentru că învăţ multe lucruri pe care nu le ştiam, iar grija de a fi cît mai exact mă face să-mi devin dascăl mie însumi" (VASILE CEL MARE, EPIST., CXVIII, 1).

Capitolul al 18-lea

18:1

Doar primele 5 versete ale capitolului al 18-lea au fost integrate în context liturgic, într-un fragment care conţine şi versetele 19-29 ale capitolului precedent (vezi adnotarea de la 17:1). ♦ Textul ediţiei lui Rahlfs are *ἀπὸ φίλων*, spre deosebire de SEPT.FRANKF., unde prepoziţia lipseşte.

Regimul verbului *χωρίζεσθαι* poate fi, însă, şi cu genitivul simplu al separaţiei, fără prepoziţie. SEPT.RAHLFS nu menţionează variaţia în aparatul critic. ♦ Faţă de MS.45, BIBL.1688 inovează, înlocuind *bărbatul* – o traducere mai literală, în direcţia redării semnificaţiei de bază a gr. *ἀνήρ* – cu *omul*, ca şi la versetul 25. ♦ De asemenea, ca şi în alte locuri, prepoziţia *întru*, în expresia *întru toată vrêmea*, este înlocuită de *în*, în acelaşi fel în care *den* îl înlocuieşte pe *dentru*.

18:3

Prima parte a versetului este citat de Sf. Chiril al Ierusalimului, combătînd erezia lui Eunomie, potrivit căreia Cuvîntul lui Dumnezeu, care se află la Tatăl, este unul, în timp ce Fiul despre care se vorbeşte în Scriptură ar fi altul. Pe cei care susţineau aceste idei îi numeşte „luptători împotriva lui Dumnezeu", identificîndu-i cu *necredinciosul* (gr. *ὁ ἀσεβής*) despre care vorbeşte Solomon în acest verset. Unii ca aceştia, „din nebunie, se afundă pînă în adîncul răutăţilor" şi, „refuzînd îndreptarea din adevăr, se împotmolesc în putreziciunea propriilor lor gînduri" (CHIRIL ALEX., COM. IOAN, I, 4).

18:4

Fără să menţioneze variaţia în aparatul critic, ediţia lui Rahlfs are *ἀναπηδύει*, faţă de *ἀναπηδῶν*, din SEPT.FRANKF. Aparatul critic al acesteia din urmă consemnează însă o variaţie şi mai bogată: Theodotion are *ἀνομβρῶν* ('a se revărsa ca o ploaie'), iar versiunile lui Symmachos şi Aquila – *ἀναβλύζων* ('a izvorî').

18:5

Din nou, cuvîntul *judeţ* din MS.45 este înlocuit cu *judecată* în BIBL.1688. ♦ Versetul este de pus în legătură cu fraza din 24:23, dar verbele sînt diferite: *a te minuna de*, respectiv *a cunoaşte* (*faţa necredinciosului*).

18:8

Cei mulieratici sînt, de fapt, androginii (gr. *ἀνδρόγυνοι*), blamaţi pentru felul lor „molatec", „femeiesc" de viaţă (SEPT.NEC IV/I, nota la 18:8, p. 459). În MS.45, găsim chiar traducerea prin *sufletile celor ce-s bărbaţi şi fămei*, corectată, în *Biblia* lui Şerban, prin *sufletele oamenilor muieroşi*. Remarcăm încă o dată tendinţa BIBL.1688 de a înlocui *bărbat* prin *om*, chiar atunci cînd *ἀνήρ* se referă explicit la bărbat. ♦ Potrivit aceleiaşi adnotări a SEPT.NEC, pentru Evagrie Ponticul, androginul este „cel care nu-l poate învăţa pe altul şi nu poate învăţa de la altul".

18:14

Editorii BIBL.1688 au simţit nefirescul expresiei *puţîn la suflet* (MS.45), calchiate după *ὀλιγόψυχος*, corectînd-o parţial: *slab la suflet*. Nu putem spune cu certitudine dacă expresia *slab la suflet* era funcţională în limbă sau nu în a doua parte a secolului al XVII-lea şi nici dacă echivalentul ei funcţional de astăzi, *slab la inimă*, aparţinea sau nu limbajului comun.

18:17

Sfîntul Ioan Gură de Aur se foloseşte de acest verset într-o pledoarie pentru mărturisirea păcatelor: „Aşadar, să nu aşteptăm pe pîrîşul nostru (= diavolul), să ne luăm asupra noastră înaintea lui sarcina sa (= rolul de acuzator) şi să îmblînzim pe Judecătorul prin înţelepciunea noastră" (IOAN HRIS., OM. FAC. XIX, 4).

18:23

SEPT.FRANKF. are două versete în plus în acest capitol faţă de ediţia de la Stuttgart: 18:24-25, precum şi alte două la începutul capitolului următor. Finalul versetului 18:23 din SEPT.FRANKF. coincide cu 19:3 din SEPT.RAHLFS. Cele patru versete (18:24-19:2) au corespondent în TM. SEPT.NEC consideră aceste patru versete „în plus" faţă de *Septuaginta*, dar prezenţa lor în versiunea LXX editată la Frankfurt reclamă o reconsiderare a perspectivei întîietăţii versiunii lui Rahlfs. Trebuie avut însă în vedere că versetul 23, aşa cum apare el în SEPT.FRANKF. (corespunzător versetului 22a din SEPT.RAHLFS), lipseşte din TM. ♦ Acelaşi verset este citat ca temei din Scriptură în AŞEZ. APOST. (VI, 14), precum şi la Sfîntul Vasile cel Mare (VASILE CEL MARE, EPIST. CXCIX, 21), în privinţa rînduielilor canonice matrimoniale. ♦ BIBL.1688 înlocuieşte cuvîntul *curvă* din MS.45 cu *preacurvă*; acesta ajunge un termen tehnic foarte precis (care traduce gr. *μοιχαλίς*) în limbajul bisericesc, în special în literatura canonică, desemnînd ceea ce în limba comună se numeşte *adulterină*. Cuvîntul *curvă* va desemna, în limbajul bisericesc, pînă astăzi, femeia de moravuri uşoare, echivalentul gr. *πόρνη*.

18:25

Literal: „Omul spre tovărăşia tovarăşilor [a fost făcut]."

Capitolul al 19-lea

19:1

Din capitolul al 19-lea, doar versetele 16-25 sînt valorificate de *Parimiile preste an* ale lui Dosoftei, fragmentul fiind plasat liturgic în „lunea Ţveatonosii", adică în lunea din săptămîna Floriilor, la Vecernie, ca a doua „citenie" (DOS. PAR. III, 18r-v). ♦ Despre absenţa primelor două versete ale acestui capitol din versiunea lui Rahlfs, respectiv din SEPT.NEC, vezi comentariul de la 18:23. ♦ Pentru redarea gr. *στρεβλός*, BIBL.1688 preferă să înlocuiască vechea echivalare din MS.45 (*strîmb*) cu *îndărătnic*, pe care l-am păstrat şi noi în traducerea noastră, cu toate că sensul primar este cel preferat de Milescu. ♦ De altminteri, în multe dintre versiunile româneşti importante ale Scripturii, în mod paradoxal, nu apare nici *strîmb*, nici *îndărătnic*, ci *bogatul* sau *un bogat*, în condiţiile în care nici textul grecesc, nici cel ebraic şi nici vreo versiune în limba latină nu oferă vreun suport pentru o atare traducere. Versiunile româneşti tipărite care oferă varianta *bogatul/ un bogat* sînt: BIBL.1819,

BIBL.ŞAGUNA, BIBL.CORN.1921, 1924 şi 1926, BIBL.1982, BIBL.1988 şi următoarele. Este interesant să constatăm că ediţiile diferite ale aceleiaşi macroversiuni nu concordă întotdeauna: de exemplu, ultima ediţie a traducerii lui Cornilescu (BIBL.CORN.1936) nu se încadrează în linia precedentelor trei versiuni Cornilescu. Aşa-numitele „*Biblii* sinodale" – adică cele tipărite cu aprobarea Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române – reflectă traducerea din limba greacă pînă inclusiv în anul 1975. Începînd cu BIBL.1982 şi pînă astăzi, exceptînd versiunea diortosită a lui Bartolomeu Anania, care nu este o versiune „sinodală" în sensul celorlalte ediţii oficiale ale Bisericii Ortodoxe Române, întîlnim secvenţa *decît un bogat cu buze viclene şi nebun*. Aporia începe să fie desluşită odată cu mărturia MS.4389, în care întîlnim traducerea prin *bogatul cela ce-şi va munci buzele (şi fără de minte)*, precum şi trimiterea intratextuală la capitolul 28. Fiind o versiune tributară *Bibliei* slavone de la Ostrog, constatăm că şi acolo apare aceeaşi trimitere internă, precum şi cuvântul ***богáтъ***. De fapt, BIBL.OSTROG şi, după ea, MS.4389, refac primul verset al capitolului 19, potrivindu-l cu versetul 6 al capitolului 28, conform indicaţiei – reamintim că *Biblia* de la Ostrog, din 1581, nu avea capitolele împărţite în versete (prima împărţire a unei Biblii în capitole şi versete fusese făcută, totuşi, în 1551, de către Robert Estienne, dar era vorba de o versiune a *Vulgatei*). Acesta, într-adevăr, în versiunea SEPT.FRANKF., arată astfel: *κρείσσων πτωχὸς πορευόμενος ἐν ἀληθείᾳ πλουσίου ψευδοῦς*.

19:6

Faţă de SEPT.RAHLFS, unde citim pluralul *βασιλέων*, SEPT.FRANKF. are singularul, iar diferenţa nu este semnalată în aparatul critic al ediţiei lui Rahlfs. MS.45 urmează îndeaproape originalul de la Frankfurt, traducînd prin *(fţele) împăratului*, în timp ce BIBL.1688 modifică singularul în plural – nu putem preciza dacă sub influenţa vreunei alte versiuni (de exemplu, în MS.4389, versetul începe astfel: *Mulţi sînt plăcuţi înaintea fţelor împăraţilor*), sau din nevoia de ajustare logică la pluralul determinatului. Această ultimă raţiune stă şi la baza opţiunii noastre de traducere şi de creditare, de această dată, a versiunii ediţiei lui Rahlfs.

19:14

În privinţa sintagmei *femeia se logodeşte cu bărbatul [ei]* (versiunea noastră), pentru sensul verbului *ἁρμόζω*, vezi comentariul de la 8:30.

19:23

În legătură cu relaţia dintre cunoaşterea lui Dumnezeu şi „frica de Domnul" ca „început al înţelepciunii" (vezi şi Parim. 1:7), mai mulţi autori patristici comentează versetul de faţă. Sfîntul Vasile spune că Solomon „îi îndepărtează de învăţăturile dumnezeieşti pe cei necuraţi şi ticăloşi, pentru că nu sînt curăţiţi cu frica de Dumnezeu." În continuare, acelaşi Părinte al Bisericii îi îndeamnă pe cei care doresc să dobîndească înţelepciune, să se cureţe întîi de ruşinea păcatului, iar apoi să se apropie „cu frică mîntuitoare" (VASILE CEL MARE, OMIL., XII, 5). Clement Alexandrinul afirmă, pornind de la acelaşi verset, că nu sînt în stare să înţeleagă învăţăturile Legii aceia care cred că Legea dă naştere unei frici pătimaşe, diferite de frica de Domnul, care generează cunoaştere (CLEMENT ALEX., STROM., II, 84, 2). Sfîntul Simeon Noul Teolog, în aceeaşi linie interpretativă, susţine că cel care nu are frică de Domnul se situează în afara cunoaşterii. Totuşi, odată cu *Noul Testament*, unul ca acesta are şansa întoarcerii, pentru că însuşi Hristos, prin sfinţii săi, îl caută pe cel „care înainte rătăcea pe munţi şi dealuri şi locuri pe care nu le cercetează Domnul" (SIMEON TEOL., CUV. MOR., I, 6).

19:29

În MS.45, acolo unde BIBL.1688 are *gătescu-se*, citim *gătează-să*. Observăm, deci, cum BIBL.1688 adaptează textul la forme verbale care aveau să dăinuiască peste veacuri, impunîndu-se în limba literară pînă astăzi. Potrivit DA (s.v. *găti*), forme precum *gătez*, *gătezi* etc. sînt atestate din abundenţă în textele vechi.

Capitolul al 20-lea

20:1

Capitolul al 20-lea al *Pildelor* nu a fost valorificat liturgic în spaţiul răsăritean şi, prin urmare, nu are echivalent nici în *Parimiile preste an*. ♦ Faţă de SEPT.RAHLFS, care are *πᾶς δὲ ὁ συμμειγνύμενος αὐτῇ* („tot cel ce se amestecă cu ea"), în SEPT.FRANKF. citim *πᾶς δὲ ὁ λυμαινόμενος* (tradus în BIBL.1688 prin *tot stricătoriul*; la fel şi în MS.45). Verbul *λυμαίνομαι*, deponent, se traduce prin *a vătăma*, *a strica*, motiv pentru care şi BIBL.1688 traduce prin activul românesc. Dar formele pasive ale acestui verb pot avea şi valoare pasivă propriu-zisă, ceea ce ar justifica traducerea prin „tot cel ce se strică (cu beţia)".

20:2

SEPT.FRANKF. are, în plus faţă de SEPT.RAHLFS, după *αὐτὸν*, între croşete, secvenţa *καὶ ἐπιμιγνύμενος*, cu indicaţia, în aparatul critic: *post* (*παροξύνων αὐτὸν* – n.n.) *al. abest καὶ ἐπιμιγνύμενος*, adăugînd şi explicaţia (insuficientă, în opinia noastră): *redundat*. În mod aproape constant, secvenţele dintre croşete în ediţia SEPT.FRANKF. indică un „plus" al unei versiuni utilizate de editorii de la Frankfurt faţă de altă versiune a *Septuagintei*. În general, observăm că acolo unde SEPT.FRANKF. are textul între croşete, acesta lipseşte din SEPT.RAHLFS, cu toate că există şi fragmente „specifice" ediţiei de la Frankfurt integrate textului editat de Rahlfs. MS.45 respectă opţiunea editorială a originalului, marcînd grafic printr-un semn specific locurile în care SEPT.FRANKF. are croşete. BIBL.1688 preia, însă, textul în integralitatea lui, fără a marca în vreun fel delimitările prin croşete ale ediţiei de la Frankfurt, ignorînd deci şi semnele specifice ale MS.45. Totuşi, pentru întîia oară în cartea *Pildelor*, această secvenţă de la 20:2 este

aşezată între paranteze simple: *(şi să amêstecă)*. Toate ediţiile ulterioare, începînd cu BIBL.MICU, exclud această „redundanţă". Ea apare în BIBL.OSTROG, fiind tradusă, în consecinţă, şi de MS.4389: *Că cela ce-l întărîtă şi cêla ce se amêstecă cu dînsul, acela greşaşte în sufletul său*.

20:5

BIBL.1688 (*îl va zlei pre el*) corectează versiunea din MS.45, care traduce literal genul (feminin) al pronumelui *αὐτήν*, determinant al verbului *ἐξαντλήσει*, fără a ţine cont de faptul că acesta se acordă cu *βουλή* ('sfatul'), feminin în limba greacă, dar de genul neutru în limba ţintă: *o va stoci pre ea*. Opţiunea lui Nicolae Milescu poate fi însă şi influenţată de genul substantivului *apă*, de la începutul versetului. ♦ Atît MS.45, cît şi BIBL.1688 echivalează corect verbul *ἐξαντλήσει*, care înseamnă, literal, 'a utiliza pînă la epuizare', tradus de noi prin *va scoate cu totul [ca din fîntînă]*. *A zlei* (variantă fonetică a lui *a slei*) are exact sensul dorit de autorul *Pildelor*, acela de 'a seca o fîntînă, un izvor, o apă', ca şi *a stoci*, utilizat de MS.45. Puţin mai stranie (şi obscură morfo-lexical) este opţiunea de traducere din MS.4389: *iar omul cel înţelept – răstoci*. Întîi, din simetria cu prima parte a versetului (*Sfatul în inima bărbatului iaste o apă adîncă*), s-ar putea deduce că *răstoci* este un substantiv (pluralul substantivului *răstoacă*), determinant predicativ al sintagmei *omul cel înţelept*. Totuşi, este dificil de explicat un atare plural, în comparaţie cu celelalte versiuni, care au un verb la forma de viitor, motiv pentru care preferăm să-l interpretăm ca pe o formă verbală, mai degrabă scrisă greşit decît eliptică (= *va răstoci*), cu acelaşi sens pe care îl are şi *va stoci* din MS.45. Fiind evidentă apropierea verbelor *a stoci* şi *a răstoci*, sîntem de părere că este necesară reevaluarea articolelor *a răstoci* şi *răstoacă* din DLR. Primul este definit destul de corect: „a abate cursul unei ape pentru a prinde peştii în albia secată". O definiţie mai exactă ar fi: 1. „a seca o fîntînă, un puţ, o apă etc."; 2) p. ext. „a seca albia unei ape, prin devierea cursului (pentru a facilita prinderea peştilor)". Pentru al doilea, *răstoacă*, DLR oferă definiţia: „gîrlă puţin adîncă formată prin abaterea apei, cu scopul de a se prinde peşti în albia secată", dar ca sens extins al primului: „vîrtej produs în locul unde o apă curgătoare, puţin adîncă, trece peste prund şi peste bolovani". Nici unul din exemplele menite să sprijine acest sens nu relevă, totuşi, semnificaţia propusă, cea de 'vîrtej'; în schimb, s-ar potrivi, prin apropierea de verbele *a stoci* şi *a răstoci*, definirea *răstoacei* ca „albie secată sau pe jumătate secată a unei ape curgătoare, în urma abaterii (voite sau nu) a cursului".

20:17

Versetele 17-22 din SEPT.FRANKF. lipsesc din SEPT. RAHLFS. Întrucît versetele 10-12 din SEPT.FRANKF. sînt numerotate cu 9a, 9b şi 9c în ediţia lui Rahlfs, practic, în numerotarea acestei versiuni, versetele lipsă vor fi 14-22 (= SEPT.FRANKF. 17-22). Comparaţia textelor se complică şi mai mult, întrucît observăm că versetelor 20-22 din TM le corespund versetele 9a-9c din SEPT.RAHLFS. Despre această porţiune de text, BIBL.ANANIA, al cărui reper original grecesc al *Septuagintei* a fost ediţia lui Rahlfs, precizează în notă: „Text lacunar. Redactarea de faţă urmează vechile versiuni româneşti, care, la rîndul lor, le-au tradus după Versiunea Ebraică", fără ca autorul să ştie de existenţa unei alte versiuni a *Septuagintei*, în speţă cea de la Frankfurt, pe care au urmat-o „vechile versiuni româneşti".

Capitolul al 21-lea

21:1

În *Parimiile preste an*, versetele 3-21 ale capitolului 21-lea constituie fragmentul aşezat liturgic în ziua de „marţ Ţveatonosii" (marţi, în săptămîna Floriilor), la Vecernie, ca a doua „citenie" (DOS. PAR. III, 20^{r-v}); versetul 22 nu are corespondent în DOS. PAR.; versetele 23-31 constituie împreună cu primele 4 versete ale capitolului următor, a doua „citenie" a Vecerniei de miercuri seara, în săptămîna Floriilor (DOS. PAR. III, 22^{v}-23^{r}). Ambele fragmente au trimiterea simplă: *21*.

21:4

Cu toate că cele mai multe indicii arată că, în *Parimiile preste an*, Dosoftei a tradus el însuşi fragmentele vetero-testamentare dintr-un *Parimiar* grecesc, acest verset arată o discordanţă semnificativă – de această dată, nu doar la nivel lexical, morfologic şi fonetic, ci şi de structură – între versiunea din DOS. PAR. şi celelalte versiuni contemporane ale *Pildelor* (MS.45, MS.4389 şi BIBL.1688): *Rădicarea ochilor iaste lăţîmea inemii, făcliia necuraţîlor iaste păcatul*. Prima parte a versetului apropie versiunea lui Dosoftei nu de vreuna din versiunile greceşti, ci de TM şi *Vulgata* (cf. VULG. *exaltatio oculorum et dilatatio cordis*). De asemenea, versetul 9 din DOS. PAR. (*Mai bine-i a şedea într-un unghi de pustie decît cu muiarea sfadnică în casă depreună*) nu are corespondenţă cu textul grecesc sau cu vreuna din versiunile româneşti derivate (e.g. MS.45: *Mai bine-i a lăcui la un unghiu descoperit decît în cêle văruite cu strîmbătate şi în casă de obşte*), ci cu textul latin: *melius est sedere in angulo domatis quam cum muliere litigiosa et in domo communi*. În sfîrşit, în versetul 11, acolo unde textul grec are *ὁ ἄκακος* (MS.45 şi BIBL.1688: *cel nerău*; MS.4389: *cel fără de răotate*), Dosoftei echivalează prin *puţîntel* (vezi şi nota de la 14:15). Aici vedem o legătură limpede cu textul *Vulgatei*, unde întîlnim *parvulus*, după toate probabilităţile o expresie haplologică a unei expresii de tipul *parvulus mente* sau *parvulus corde*. Într-o atare situaţie, fie Dosoftei, în traducerea *Părimiarului*, va fi avut sub ochi şi un alt text biblic românesc, tradus după un original latin (sau cel puţin tributar, prin intermediar, textului *Vulgatei*), fie a tradus un *Părimiar* negrecesc (probabil slavon), el însuşi dependent, în acest loc, de textul latin. O versiune grecească apropiată de *Vulgata* în acest verset nu este înregistrată în aparatele critice ale ediţiilor importante ale VT. ♦ Cuvîntul grecesc *θρασυκάρδιος* („cel îndrăzneţ la inimă"; BIBL.1688: *dîrz la inimă*) are o conotaţie negativă, aşa cum reiese de la 14:14 (*De căile sale sătura-se-va cel*

îndrăzneț la inimă, versiunea noastră). BIBL.ANANIA îl traduce în registru pozitiv: *Omul mărinimos e cutezător împotriva ocării*, probabil influențat și de prezența, în textul grecesc, a prepoziției *ἐπί* (*ἐφ' ὕβρει*). Totuși, sensul prepoziției nu este unul de direcție, ci locativ, dovadă că în unele manuscrise alternează cu *ἐν* ('în'), potrivit aparatului critic al SEPT.FRANKF. ♦ *Μεγαλόφρων* ('măreț'; BIBL.1688: *mare cu gîndul* – un calc de structură) este unicat în textul Scripturii cu sens negativ ('arogant'). Mai apare de două ori la 4Mac. (6:5 și 9:21), dar acolo are sensul pozitiv de 'om cu sentimente nobile'.

21:9

Vezi primul comentariu de la 21:4.

21:11

Vezi primul comentariu de la 21:4.

21:18

SEPT.RAHLFS nu are decît prima parte a acestui verset, care, de altminteri, nu corespunde textului ebraic sau celui latin. ♦ *Περικάθαρμα* (BIBL.1688: *curățitura*) este un *hapax* al *Septuagintei*, iar sensul lui poate fi interpretat într-o dublă direcție: propriu-zis, *περικάθαρμα* înseamnă 'gunoiul', 'mizeria', 'măturătura' obținută prin curățarea unui obiect; dar și 'obiectul' curățat, de unde 'ispășirea', 'prețul de răscumpărare'. Cuvîntul mai apare în 1Cor. 4:13, unde sensul de 'gunoi' este limpede. În *Pilde*, sensul rămîne, în continuare, ambiguu.

Capitolul al 22-lea

22:1

Doar primele patru versete ale acestui capitol se regăsesc în DOS. PAR.; vezi nota de la 21:1. ♦ BIBL.1688 corectează echivalarea prin *har*, propusă de MS.45, a gr. *χάρις*, revenind la vechea formă, *dar*. Este un caz relevant, în care opțiunea pentru tradiționalul *dar* în locul neologismului *har* este limpede, un act voluntar, și nu o chestiune de obișnuință. Pentru întreaga discuție privind concurența între *dar* și *har* la începuturile limbii române literare, vezi nota de la 13:16.

22:2

Echivalarea prin expresia *înde sine* a pronumelui de reciprocitate din limba greacă apare în MS.45 și BIBL.1688, pe de o parte, și în DOS. PAR., pe de altă parte. În versetul următor, observăm o altă coincidență în cele două traduceri: *trecînd să păgubiră*. Desigur, nu se pot trasa concluzii certe pornind de la cîteva coincidențe în două traduceri, mai ales că ambele poartă pecetea unei literalități excesive, dar exemplele (alături de altele: 11:10-11; 21:24; 23:32 etc.) sînt suficiente pentru a postula, ca ipoteză, existența unei traduceri românești care să le fi stat la îndemînă atît Mitropolitului Dosoftei, cît și Spătarului Milescu. Rămîne ca o cercetare ulterioară să confirme sau să infirme această ipoteză.

22:6

Acest verset lipsește cu totul din SEPT.RAHLFS. El apare în toate versiunile românești cunoscute, cu excepția MS.4389, unde citim și următoarea explicație marginală: *Acest stih al 6 la slovêni nu iaste, pentr-acêea l-am lăsat*. Într-adevăr, versetul lipsește și din BIBL.OSTROG. ♦ Sensul cel mai răspîndit al verbului *ἐγκαινίζω* este acela de 'a inaugura' (prin sfințire un templu, de exemplu), alături de sensul inițial, 'a înnoi' (BIBL.1688 traduce prin *înnoiește*), 'a renova'. Am păstrat traducerea pe care o avem începînd cu BIBL.MICU, prin *învață(-l pe copil)*, un sens exclusiv contextual, pornind de la înțelesul de 'a inaugura'.

22:10

Întemeindu-se pe acest verset, Sfîntul Vasile cel Mare, în setul de reguli pe care le stabilește în acțiunea lui de organizare a monahismului oriental, hotărăște ca, în comunitățile de călugări, dacă se vor afla unii într-o permanentă stare de neascultare, criticînd pe ascuns, fără să-și arate pe față nemulțumirile, „să fie îndepărtați din obște, pentru că provoacă îndoială între frați, zguduie autoritatea poruncilor și se fac învățători ai neascultării și ai răzvrătirii" (VASILE CEL MARE, REG. MARI, 47).

22:13

Sfîntul Isaac Sirul citează acest verset și compară îndreptățirea leneșului „trimis pe cale" – care „vede" lei pe drumuri și ucigași prin piețe – cu minciunile israeliților care n-au vrut să-i urmeze pe Moise și pe Aaron în luptă pentru Țara Făgăduinței, împrăștiind zvonuri cum că acolo s-ar afla uriași, pe lîngă care israeliții ar părea niște lăcuste (cf. Num. 13:32-33). Unii ca aceștia nu vor pune niciodată un început bun, ci vor căuta mereu pretexte ca să amîne lucrarea cea bună, fiindu-le „multa înțelepciune lunecare a sufletului și cursă înaintea feției" lor (ISAAC, CUV. NEV., 56).

22:14

Adjectivul *șovăit* (cu varianta *șuvăit* în Ms.45) are aici sensul 'cotit, șerpuit, întortocheat; fig. strîmb, necinstit'. În contextul originar al *Septuagintei*, echivalentul este adjectivul gr. *σκολιός* 'cotit, întortocheat', cf. *crooked, winding* '*idem*' (GR.ENGL.), *krumm und böse* „întortocheat și rău" (SEPT.GERM.), *crooked and bed* (SEPT.ENGL.). În DLR, s.v. *șovăit*, cea mai veche atestare a cuvîntului (derivat de la vb. *șovăi* < (probabil) vsl. ***шавати***), cu forma și înțelesul de aici, este din Dimitrie Cantemir. (E. M.)

22:17

La cuvintele înțelepților pleacă urechea ta (versiunea noastră) este unul dintre cele trei citate din Scriptură pe care Vincențiu de Lerini le așază la temeiul *Introducerii* pe care o face în *Commonitorium*, motivîndu-și apelul la Tradiție în demersul său apologetic (VINCENȚIU LERINI, COMMON., I, 1). ♦ De

asemenea, Sfîntul Vasile cel Mare insistă pe ceea ce el numeşte „partea ascultătoare a sufletului", întemeindu-se pe versetul de faţă, precum şi pe fragmentul de la 25:12, unde se spune: *Cuvîntul înţelept – la urechea ascultătoare* (versiunea noastră). Astfel, conchide episcopul din Capadocia, „prin aceste cuvinte şi prin altele asemenea, cartea *Proverbelor* dă tînărului un auz sănătos" (VASILE CEL MARE, OMIL., XII, 14).

22:24

MS.45 are şi o alternativă marginală (marcată cu roşu) la traducerea lui *ἑταῖρος* prin *priêten*, şi anume *tovarăş*, neadoptată, în cele din urmă, în BIBL.1688. Neutralizarea prin traducere a diferenţei dintre *ἑταῖρος* şi *φίλος*, în acelaşi verset, este menţinută şi de BIBL.MICU şi de urmaşele acestei ediţii, pînă inclusiv în BIBL.1914; prima versiune care adoptă echivalenţa verbală (*nu te întovărăşi*) este BIBL.1936, continuată pînă astăzi de Bibliile sinodale. ♦ Echivalarea gr. *ὀργηλός* prin *gata de sfadă* este soluţia propusă de BIBL.ANANIA.

22:29

Adjectivul *ὁρατικός* (pe care l-am echivalat prin *prevăzător*) este un *hapax* al *Septuagintei*, tradus în MS.45 şi BIBL.1688 prin *vederos*. Sensul de 'prevăzător' este confirmat şi de MS.4389, care are în textul principal *providet*, dar cu varianta marginală *cunoscătoriu*. Acest sens al cuvîntului *vederos*, chiar dacă este un fapt de limbă artificial (calchiat) şi izolat, ar trebui integrat într-o nouă ediţie a DLR.

Capitolul al 23-lea

23:1

Prima parte a capitolului al 23-lea (versetele 1-14) nu au corespondent în *Parimiile preste an*, în timp ce versetele 15-35 se regăsesc, alături de primele cinci versete ale capitolului următor, în fragmentul care constituie a doua paremie (*citenie*) a zilei liturgice de „gioi", la Vecernie, în săptămîna Floriilor (DOS. PAR. III, 24v-25r). Fragmentul are trimiterea simplă: *23*. ♦ *Νοητῶς* (echivalat de noi prin: *cu luare aminte*) este un *hapax* al *Septuagintei*.

23:13-14

Aceste două versete, în care se face apologia „pedagogiei cu nuiaua" pentru izbăvirea sufletului din moarte, i-au inspirat pe mulţi Părinţi ai Bisericii, chiar dacă unii adoptă o interpretare mai nuanţată, atenuantă. De exemplu, Clement Alexandrinul spune că „certarea şi dojana, după cum le arată şi numele, sînt lovituri date sufletului; pun capăt păcatelor şi înlătură moartea, cuminţesc pe cei porniţi spre desfrîu" (CLEMENT ALEX., PEDAG., I, 82, 2). Dimpotrivă, Sfîntul Vasile cel Mare întăreşte fără echivoc îndemnul din *Pilde*: „Dumnezeu nu omoară pe unul şi face viu pe altul, ci pe acelaşi om îl face viu prin acelea prin care îl omoară şi-l vindecă prin acelea prin care îl bate. Aşadar, este bătut trupul, ca să fie vindecat sufletul; este omorît păcatul, ca să trăiască dreptatea" (VASILE CEL MARE, OMIL., IX, 4). Acelaşi Părinte al Bisericii tîlcuieşte versetul de faţă spunînd că poruncile lui Dumnezeu sînt primite de oameni după ce s-a abătut asupra lor certarea Domnului, în acelaşi fel în care şi copiii ajung mai atenţi după ce au primit lovituri din partea dascălilor şi a pedagogilor (VASILE CEL MARE, OMIL., XII, 5). Pentru Sfîntul Grigorie de Nyssa, Înţelepciunea însăşi este cea care ne îndeamnă ce să facem pentru ca tînărul să nu moară (GRIGORIE NYS., HOM. CANT. XII, p. 282).

23:23

Acest verset lipseşte cu totul din SEPT.RAHLFS, fără vreo menţiune în aparatul critic al acestei ediţii; în schimb, aparatul critic al SEPT.FRANKF. indică: *al. deest hic versus*. O notă din BIBL.ANANIA precizează că versetul în cauză este „omis în *Septuaginta* şi tradus după Textul Masoretic". Totuşi, întrucît Mitropolitul Bartolomeu Anania s-a ghidat exclusiv după versiunea lui Rahlfs, fără să presupună că există şi alte versiuni ale *Septuagintei*, care au constituit reperul grecesc al primelor versiuni româneşti, considerăm că nu putem vorbi de o omisiune a *Septuagintei*, ci numai de omisiune într-o anumită tradiţie manuscrisă, cea preferată de editorul de la Stuttgart. La fel şi în celelalte cazuri pentru care BIBL.ANANIA face astfel de precizări: 21:5; 21:10; 22:6 etc.

23:24

Un tată drept îşi creşte bine [copilul] este soluţia de traducere oferită de Cristian Bădiliţă, în SEPT.NEC, pentru verbul *ἐκτρέφω*, preluată şi de noi.

23:29

Substantivul *rúlă*, prezent în acest verset în MS.45, are sensul 'sporovăială, pălăvrăgeală': *La cine-i vai? La cine-i gîlceavă? La cine-s judéţe? La cine-s voi rêle şi rule?*. El echivalează în context gr. *λέσχη* '*idem*' din *Septuaginta*, cf. germ. *Gerede* '*idem*' (SEPT.GERM.), engl. *swuabbles* 'sfadă, ciorovăială' (SEPT.ENGL.). Cf. şi MUNT.LEX.BIBL. 36 şi urm. Derivat de la vb. *rula*, cuvîntul nu este înregistrat în DLR. (E. M.) ♦ Sfîntul Vasile cel Mare, pornind de la acest verset, se dezlănţuie într-o tiradă îndreptată împotriva celor care se îmbată: „*Vaietul* este un strigăt de jale şi vrednici de jale sînt beţivii [...]. *Gîlceava* se naşte din pricina tulburării făcute de vin prin intermediul gîndurilor. Iar *greţurile* (*neplăcerile*; în original: *ἀηδίαι*, n.n.) din pricina amarelor vărsături pricinuite de plăcerea băutului […]. *Sfezile* (*Vorbele grele*, traducerea noastră), după spusele Scripturii, sînt vorbăriile de la ospeţe, fără măsură şi cu ceartă. *Zdrobirile zadarnice* sînt pricinuite iubitorilor de vin, că din pricina beţiei nu pot să se ţină pe picioare, cad la pămînt în fel şi fel de chinuri, încît trupul primeşte neapărat zadarnice zdrobiri" (VASILE CEL MARE, OMIL. XIX, 4).

23:31

Substantivul *pilúg*, prezent în acest context în MS.45 şi

BIBL.1688, desemnează o unealtă folosită la pisat (pisălog, pisător). Derivat probabil de la *piua*, cuvîntul este atestat în DLR, pentru prima dată, în acest loc în BIBL.1688. (E. M.)

23:32

Vipera cu corn este numită *cherast* în BIBL.1688. Acest cuvînt, încă neînregistrat în DA, dar înregistrat de Scriban sub forma *cerast* („Un fel de şarpe din Egipt, foarte veninos, care pare a avea coarne"; SCRIBAN, s.v. *cerast*), apare, în acest verset al *Pildelor*, în toate versiunile contemporane *Bibliei* lui Şerban: MS.45, MS.4389 şi DOS. PAR., fiind preluată şi de BIBL.MICU, BIBL.1819, BIBL.FILOTEI (care simte şi nevoia unei adnotări: „Un fel de şarpe ce seamănă ca cînd ar avea coarne"), BIBL.ŞAGUNA şi BIBL.1914. *Bibliile* elaborate în mediile neoprotestante, începînd cu BIBL.1874, preferă traducerea prin *viperă*, care va deveni o opţiune şi pentru *Bibliile* sinodale începînd cu BIBL.1936. BIBL.ANANIA traduce primul prin *viperă cu corn*. Substantivul *cherast* este un împrumut din limba greacă, κεράστης, un derivat de la κέρας, 'corn'. Există şi posibilitatea ca el să fi fost preluat printr-un intermediar slavon: **керастъ**. ♦ Întrucît această viperă cu corn a fost asociată cu un alt tip de reptilă, în gr. βασιλίσκος, lat. *basiliscus*, în textul *Vulgatei* întîlnim *regulus*, calchiat după gr. βασιλίσκος (de la βασιλεύς, lat. *rex*); astfel, BIBL.VULG. BLAJ are *vasiliscul*, iar această echivalare ajunge şi în BIBL.CORN., sub forma *basilisc*.

Capitolul al 24-lea

24:1

Doar primele cinci versete ale acestui capitol au fost integrate liturgic în DOS. PAR. (vezi nota de la 23:1). În continuare, de la 24:6 pînă la capitolul 31:8, *Pildele* nu mai au corespondent în *Parimiile preste an*.

24:3-4

Sfinţii Calist şi Ignatie Xanthopol, pornind de la aceste cuvinte ale *Pildelor* (*Cu înţelepciune se zideşte o casă şi cu pricepere se drege la loc. Cu pricepere se umplu cămările de toată bogăţia cinstită şi bună*, versiunea noastră), vorbesc despre „înţelepciune" şi „pricepere" ca ingrediente esenţiale pentru „zidirea casei" lăuntrice (XANTHOPOL, 11).

24:5

A doua parte a versetului (*şi omul care are chibzuinţă decît o moşie întinsă*, traducerea noastră) este identică cu partea finală a versetului 16:32, aflată între croşete în SEPT. FRANKF. şi adnotată critic: *al. abest hoc quoque membrum, ut Hebr.*, omisă în SEPT.RAHLFS. De data aceasta, lecţiunile BIBL.1688 şi MS.45 coincid, traducînd γεωργίον prin *arătură*.

24:7

Clement Alexandrinul explică teologic de ce *înţelepciunea şi socotinţa cea bună [sînt] la porţile drepţilor* (traducerea noastră): fiindcă „este greu să expui învăţăturile cu adevărat curate şi strălucitoare ale luminii celei adevărate înaintea unor auditori care sînt neinstruiţi" (CLEMENT ALEX., STROM. I, 55, 4). ♦ SEPT.RAHLFS oferă o variantă diferită de SEPT.FRANKF.: în loc de ἐκ νόμου Κυρίου („din/ de la legea Domnului"), ἐκ στόματος Κυρίου („din/ de la gura Domnului"), adoptată şi de BIBL.ANANIA şi SEPT.NEC.

24:13

Sfîntul Vasile cel Mare, urmînd tradiţia lui Origen, exprimată în *De principiis* IV, 2, 6 (cf. adnotarea din SEPT.NEC), vede în *miere* „învăţătura dumnezeiască", considerînd că „prin aceste sfaturi, proverbele urmăresc formarea unui gust duhovnicesc al sufletului" (VASILE CEL MARE, OMIL. XII, 14).

24:22

Urmează o secţiune de ziceri a căror ordine a fost răsturnată în cursul tradiţiei textuale, astfel încît apar diferenţe majore între SEPT.FRANKF. şi SEPT.RAHLFS. Aparatul critic al SEPT.FRANKF. menţionează următoarele, pentru a doua jumătate a versetului 22 şi versetele următoare ale capitolului: *Sequentia omnia in hoc capite aliunde petita sunt et varie conturbata in aliis exemplaribus; quapropter Hebraeum ordinem et Complutensem editionem sequuti sumus.* Deci, această secţiune a capitolului 24 urmează ordinea din TM. SEPT.RAHLFS intercalează, între versetele 22 şi 23, o serie de cinci versete, numerotate de la 22a la 22e (în SEPT.BOS poartă indicaţia 29:27, chiar dacă mai există un verset cu numărul 27, ultimul al capitolului 29 propriu-zis), adăugînd şi primele 14 versete ale capitolului 30, după care revine la versetul 24:23, în congruenţă cu SEPT.FRANKF.

24:23

Adresîndu-i-se lui Patrofil, episcopul Bisericii din Egeea, care, în urma unor dezinformări, se pornise cu înverşunare împotriva Sfîntului Vasile cel Mare, acesta îi sugerează să cerceteze cu atenţie starea lucrurilor, ca să nu se asemene celor care „nu se silesc să caute adevărul, ci judecă deosebirea dintre indivizi fără să-şi aducă aminte de îndemnul Scripturii care zice: «Nu-i bine să te uiţi la faţa omului atunci cînd judeci»" (VASILE CEL MARE, EPIST. CCXLIV, 1).

24:24

Sensul metonimic de 'neam (vorbitor de aceeaşi limbă)', 'popor' pe care îl are γλώσσα ('limbă') în *Septuaginta* (*cf.* Idt. 3:8; Is. 66:8; Dan. 3:4, 3:7, 3:96 etc.), dar şi în *Noul Testament* (Apoc. 5:9, 7:9 etc.) a fost redat literal în BIBL. 1688 prin *limbă/ limbi*, echivalarea prin *neam/ neamuri* fiind rezervată gr. ἔθνος. De data aceasta, ἔθνη a fost echivalat prin *limbi*, nu doar în BIBL.1688 şi MS.45, ci şi în MS.4389, ceea ce arată că sinonimia celor două cuvinte era îndeajuns de conştientizată în epocă încît să poată genera o astfel de permutare a echivalării. Acest uz metonimic al cuvîntului *limbă*, de origine biblică, a pătruns destul de mult în româna literară, după cum o arată multitudinea de exemple din

DLR. Nu se poate, însă, vorbi şi de răspîndirea acestui uz în afara sferei culte.

24:33

Versetele 33-34 sînt un ecou al perechii de versete 6:10-11, cu deosebirea că, la capitolul al 6-lea, aveam adresare la persoana a doua.

24:34

În SEPT.RAHLFS, imediat după ultimul verset al acestui capitol, sînt intercalate versetele 15-33 ale capitolului 30, urmate de primele 9 versete ale capitolului 31. Apoi se revine la capitolul 25.

Capitolul al 25-lea

25:1

M. d'Hamonville, citat în *Introducerea la Proverbe* din SEPT.NEC (IV/I, p. 392-393), consideră acest verset „cheia structurării Proverbelor în versiunea LXX". Stabilind o corespondenţă a întregului text grecesc, aranjat în secţiuni formate din strofe sau grupe de distihuri, cercetătorul arată că „nu avem de-a face cu o remaniere arbitrară a textului ebraic, ci cu structurarea, în formă organizată, a unor documente (cărţuliile [ebraice n.n.] de la IV până la VIII), încă «neorânduite» (nealese, n.n.) în perioada în care s-a efectuat traducerea". ♦ Faţă de SEPT.RAHLFS, care are *παιδεῖαι Σαλωμῶντος* (*învăţăturile lui Solomon*), SEPT. FRANKF. repetă formula din primul verset al cărţii: *παροιμίαι Σολομῶντος* (*pildele lui Solomon*), la fel ca şi TM (*mişle Şelomoh*) şi VULG. (*parabolae Salomonis*). MS.4389 traduce, însă, prin *învăţături*, după ***казáніѧ*** din BIBL. OSTROG. Interesant este că atît versiunea lui Aquila, cît şi cea a lui Symmachos echivalează ebr. *mişle* prin *παραβολαί* (vezi comentariul de la 1:1).

25:2

Din nou avem o diferenţă textuală între SEPT.RAHLFS şi SEPT.FRANKF.: *πράγματα* (*lucruri*), respectiv *πρόσταγμα αὐτοῦ* (*porunca lui*), aceasta din urmă regăsindu-se în traducerile MS.45 (sub forma *porînca lui*), MS.4389, BIBL.1688 şi în versiunea noastră. BIBL.MICU adoptă cealaltă lecţiune, dar are o notă critică: „În cea veachie easte în loc de *lucrurile*, *poruncile*". Probabil că Samuil Micu a adoptat lecţiunea din SEPT.BOS. În ceea ce priveşte pluralul la care face referire cărturarul blăjean (*poruncile*), credem că este vorba de o aproximare menită să apropie lecţiunea citată de forma de plural din textul pe care el însuşi a adoptat-o. Este de luat în calcul, însă, şi adnotarea lui Cristian Bădiliţă din SEPT.NEC, care dă mărturie despre un plural pe care-l foloseşte Evagrie Ponticul, citînd acest verset: „Îl numeşte slava lui Dumnezeu pe cel care are slava lui Dumnezeu şi numeşte slava regelui pe cel care are slava regelui ceresc. Aceştia ascund în ei cuvântul lui Dumnezeu, ca să nu greşească, şi cinstesc poruncile [în loc de «fapte», la Evagrie] punându-le în practică" (*apud* SEPT.NEC IV/I, p. 486). Într-adevăr, textul pe care îl citează Evagrie este: *δόξα δὲ βασιλέως τιμᾷ προστάγματα* (EVAGRIE, SCHOL. 299).

25:6

Din nou, alcătuitorii (sau zeţarii?) BIBL.1688 înţeleg greşit lecţiunea *locurile* (*τόποις*), pe care o atestă MS.45, transformîndu-o în *lucrurile*, variantă nejustificată. Eroarea apare, însă, corectată în BIBL.MICU şi următoarele.

25:10

De data aceasta, BIBL.1688 „uită" să corecteze lecţiunea *harul* (traducînd gr. *χάρις*) a MS.45 în *darul*, aşa cum a făcut la 22:1. Vezi şi nota de la 13:16. ♦ În schimb, în acelaşi verset, ei suprimă marca de acuzativ-obiect *pre* din sintagma *pre carele* (MS.45).

25:16

Atît Sfîntul Isaac Sirul, cît şi Sfîntul Grigorie Teologul compară mierea din acest verset al *Pildelor* cu învăţăturile dumnezeieşti. Sfîntul Isaac îndeamnă ca gustarea din cuvintele dumnezeieşti sau din contemplarea de care unii au parte să se facă „după măsura iconomiei" şi a înţelegerii noastre, „ca nu cumva, vrînd să privim lucrurile mai mare pînă nu le înţelegem încă, să slăbească puterea văzătoare şi să se vatăme, din pricina asprimii drumului către ele" (ISAAC, CUV. NEV., 23). La fel şi Teologul din Nazianz: „Nu te împiedic să-L pomeneşti neîncetat [...], nici să discuţi despre Dumnezeu ca despre un lucru lipsit de evlavie, dar să nu faci aceasta la vreme nepotrivită. Nu opresc nici învăţătura despre el, ci lipsa de măsură. Gustarea de miere până la urmă produce vărsătură, deşi e miere adevărată. *Orice lucru îşi are vremea lui* (Eccles. 3:1), cum socoteşte Solomon şi eu însumi; şi binele nu e bine cînd nu se face bine, precum floarea e nepotrivită în vremea iernii, precum femeii îi este nepotrivită podoaba bărbătească, precum bărbatului podoaba femeiască, şi geometria plînsului, iar lacrimile ospăţului" (GRIGORIE TEOL., CUV. XXVII, 4)

25:17

Sfîntul Maxim Mărturisitorul consideră că prietenul pe care *Pildele* ne îndeamnă să-l vizităm rar este chiar trupul nostru: „Deci, Scriptura te îndeamnă să nu te încarci prea mult cu grija de trup, ci să te îngrijeşti de el numai atâta cât să poată merge pe urmele sufletului. Iar aceasta rar, ca nu cumva, îngrijindu-te prea mult de odihna lui, să se arate în tine cele ale vrăjmaşilor şi ale celor ce te urăsc" (MAXIM, ÎNTREB. 62).

25:18

SEPT.FRANKF. adoptă o variantă greşită din cursul tradiţiei manuscrise, şi anume *ἀκηλίδωτον*, în loc de *ἀκιδωτόν* (SEPT.RAHLFS). Primul înseamnă 'nepătat', tradus în MS.45 şi BIBL.1688 prin *fără de smîrdă*, în timp ce al doilea, mai logic ca atribut al lui *τόξευμα* ('săgeată'), înseamnă 'ascuţit'. BIBL.MICU preia lecţiunea corectă din SEPT.BOS şi traduce

prin *săgeată ascuţită*.

25:20

Verbul *voierá*, prezent în acest verset în MS.45, are sensul 'a se văiera; a fi trist, a fi descurajat; a compătimi, a deplînge'. El echivalează, în cîteva contexte din MS.45, verbele *λυπέω* 'a întrista, a descuraja', cf. *to grieve, to vex*; *to be grieved, to be distressed, to be sorrowful* (GR.ENGL.), şi *ἀθυμέω* 'a fi descurajat', cf. *to be disheartened* (GR.ENGL.). Iată contextele respective (în paranteze dăm sintagma grecească echivalentă): *Sau de am mîncat vîrtutea ei sîngur, fără de preţ, sau şi sufletul Domnului pămîntului luînd am voierat* [*ψυχὴν κυρίου... ἐλύπησα*] (Iov 31:39); ⌊*Căci n-au dat ei Domnul copil, după primejdiia ei şi după scîrba primejdiei ei, şi să voiera pentru aceasta* [*ἠθύμει διὰ τοῦτο*](1Reg. 1:6); S*ă voiereadză împăratul pentru fiiul lui* [*λυπεῖται ὁ βασιλεὺς*] (2Reg. 19:2); *Vădzînd vătămare în trup, inima voiereazî* [*καρδίαν λυπεῖ*] (Parim. 25:20); *Aman să întoarse acasă-şi, voierîndu-să asupra capului-şi* [*λυπούμενος κατὰ κεφαλῆς*] (Est. 6:12). În DLR, s.v. *văiera*, forma de aici este atestată exclusiv la Dosoftei, în alternanţă, de altfel, cu forma „normală" *văiera*. Cuvîntul este o creaţie onomatopeică de la *vai*, prin analogie cu verbe precum *şuiera*. (E. M.)

25:21-22

Sfîntul Maxim Mărturisitorul consideră trupul duşmanul nostru, hrana pe care trebuie să i-o dăm – înfrînarea şi nevoinţele, iar adăparea – meditarea la cuvintele dumnezeieşti. În acest fel „se îngrămădesc peste capul lui, adică peste minte, cărbuni aprinşi, sau gînduri dumnezeieşti şi duhovniceşti" (MAXIM, ÎNTREB. 27).

25:28

Acest verset continuă ideea exprimată în versetul 25:16 cu privire la „consumul" măsurat al mierii (care, în anumite interpretări patristice, este expresia figurată pentru cuvintele duhovniceşti). Adnotarea din SEPT.NEC consideră neobişnuită „opoziţia" din acest verset, între „consumul excesiv de miere" şi cinstirea „cuvintelor faimoase". Tot acolo ne este oferită şi interpretarea Sfîntului Isaac Sirul (cf. 25:16): cuvintele slăvite pe care trebuie să le cinstească omul sînt adevărurile care i-au fost date omului să le cunoască; „dar să nu te prinzi fără ruşine de taine, ci închină-te şi preamăreşte pe Dumnezeu şi mulţumeşte-I în tăcere" (ISAAC, CUV. NEV. 23).

Capitolul al 26-lea

26:1

Pentru prima dată în *Pilde*, BIBL.MICU face referire în notă la o versiune a *Vulgatei* pe care o consultă: „În cea letinească easte: *Precum zăpada vara şi ploaia în vreamea săcerişului*" (VULG.: *quomodo nix aestate et pluvia in messe*). La fel este şi în MS.4389: *Cumu-i zăpada vara şi ploaia în vrêmea secerişului*. Probabil că la baza modificării textului latin stă faptul consemnat în explicaţia din SEPT.NEC IV/I, p. 489: „Roua şi ploaia nu există toamna, respectiv vara, în Palestina".

26:3

Din nou, gr. *ἔθνος* este echivalat în MS.45 prin *limbă*, în sens metonimic (*aşa-i toiagul la limba fără dă lêge*) – vezi nota de la 24:24. La fel şi în MS.4389: *aşa şi toiagul limbii cei călcătoare de lêge*. BIBL.1688 modifică versiunea precedentă: *aşa-i toiagul la norodul fără de lêge*. ♦ În interpretarea Sfîntului Marcu Ascetul, biciul calului şi băţul măgarului pot fi o măsură pentru oricine „nu se lasă povăţuit de poruncile şi de îndemnurile Scripturii" (MARCU ASC., ÎNDR. FAPTE 220).

26:7

Faţă de SEPT.RAHLFS, care are *παροιμίαν* ('pildă') *ἐκ στόματος ἀφρόνων*, în SEPT.FRANKF., ca şi în SEPT.BOS, citim *παρανομίαν* ('fărădelege'). Este foarte posibil ca lectura să fi fost greşită în zona grecească a tradiţiei manuscrise (*παρανομίαν* în loc de *παροιμίαν*), dar se poate, la fel de bine, ca partea a doua versetului să fi fost preluată de la finele versetului 26:9 chiar în interiorul tradiţiei manuscrise ebraice. Diferenţa se regăseşte şi în traducerile româneşti. În mod paradoxal, BIBL.ANANIA, care diortoseşte textul românesc în conformitate cu SEPT.RAHLFS, are, în acest loc, *nelegiuirea din gura nebunilor*, preluat, pesemne, dintr-una din versiunile vechi româneşti.

26:9

În loc de *robie* (BIBL.1688), MS.45 are *robimea întru mîna celui fără de minte*, dar şi o explicaţie marginală: *lucrarea*, echivalare a gr. *δουλεία* pe care o are şi MS.4389. Aceasta se datorează dublului sens pe care *δουλεία* îl avea în greaca medievală ('robie', dar şi 'lucrare', 'lucru'; vezi SOPHOCLES, s.v. *δουλεία*), cu rădăcini chiar în greaca *Septuagintei*: 1Reg. 5:20: *τὸν μισθὸν δουλείας σου δώσω σοι* (*îţi voi da plata pentru lucrul tău* – traducerea noastră).

26:13

Aceeaşi „pildă" o întîlnim şi mai sus, la 22:13, iar MS.45 semnalează marginal această trimitere. Partea a doua a versetului, *ἐν δὲ ταῖς πλατείαις φονευταί*, nu apare în SEPT.RAHLFS, dar ea este confirmată şi de traducerea MS.4389.

26:14

Imaginea leneşului care se suceşte în pat *aşa cum se suceşte uşa în ţîţînă* (traducerea noastră) este folosită şi într-o parabolă a lui Isaia Pustnicul, în care ni se vorbeşte despre alungarea slujitorului leneş, care a nesocotit porunca stăpînului, invocînd diferite pretexte. Acesta „o oră a dormit, o oră a şezut, iar o oră şedea cu gura căscată, *întorcîndu-se ca o uşă în ţîţînă*" (ISAIA PUSTN., CUV. 10).

26:22

Substantivul *oteşitór*, cu unică ocurenţă în acest context din

MS.45 (*Cuvintele oteşitorilor moi-s şi aceştia bat la cămările ficaţilor*), are sensul 'mîngîietor, consolator'. Derivat de la verbul *oteşi* + suf.ixul *-itor,* cuvîntul nu este înregistrat în DLR. (E. M.)

26:25

Cele şapte vicleşuguri din inima vrăjmaşului sînt, pentru Evagrie, tot atîtea căi prin care diavolul poate intra în sufletului omului (EVAGRIE, SCHOL. 329), dar Sfîntul Chiril al Alexandriei spune că cifra *şapte* indică un număr foarte mare (CHIRIL ALEX., GLAF. DEUT. 3).

Capitolul al 27-lea

27:1

În loc de *va naşte*, MS.4389 are *va paşte* în mod desluşit. Toate variantele paralele cunoscute au clar un verb care înseamnă 'a da naştere', inclusiv BIBL.OSTROG (***приживѣтъ***). Se poate naşte întrebarea dacă este vorba de un simplu *lapsus calami* sau dacă nu cumva şi Daniil Andrean Panoneanul, autorul presupus al MS.4389, a avut sub ochi un alt text românesc, pe care, cel puţin în acest loc, să-l fi citit greşit.

27:2

Atît Sfîntul Clement Romanul (CLEMENT ROM., EP. COR. XXX, 6-7), cît şi Sfîntul Chiril al Alexandriei (CHIRIL ALEX., COM. IOAN II, 9) reiau tema laudei de sine pe care Dumnezeu o urăşte. Ultimul adaugă şi faptul că lauda de sine „pe drept nu va fi crezută". În alt loc, Sfîntul Chiril atrage atenţia, însă, că nu orice lucru pe care îl spune cineva despre sine – ca o laudă aparentă – este şi minciună, exemplificînd cu vorbirea despre Sine a lui Hristos, pe care au blamat-o reprezentanţii Sinedriului (Ioan 8:13) (CHIRIL ALEX., COM. IOAN V, 2).

27:3

Cuvîntul *arină* (din lat. *arena* 'nisip'), preferat de MS.45 (*Greu ii piiatra şi cu nevoia purtată arina*), deşi bogat atestat în textele vechi, inclusiv pînă la Dosoftei (cf. DA, s.v. *arină*), a fost înlocuit în BIBL.1688 cu *năsipul*, primul fiind simţit, probabil, ca învechit.

27:5

Sfîntul Vasile cel Mare, tîlcuind proverbul care spune că mustrările făţişe sînt mai bune decît o prietenie ascunsă, vede în ascunderea păcatului celuilalt „un ajutor dat morţii pentru cel bolnav" şi îi îndeamnă pe călugări ca „nimeni să nu tăinuiască [păcatele] altuia, ca nu cumva din iubitor de frate să devină ucigător de frate", subliniind acelaşi lucru şi în privinţa păcatelor proprii (VASILE CEL MARE, REG. MARI 46). ♦ MS.45 are, în loc de *prietenie*, *priiință*.

27:6

Sfîntul Maxim Mărturisitorul atrage atenţia că *rănile [pricinuite de] un prieten* (traducerea noastră), de care vorbeşte proverbul de faţă, sînt mai bune decît „iubirea înşelătoare şi pierzătoare a vicleanului drac" (MAXIM., RĂSP. TALAS. 49).

27:12

Pentru *cel isteţ*, MS.45 şi BIBL.1688 folosesc *marghiolul* (*cel măiestru* în MS.4389), înlocuit de BIBL.MICU prin *isteţul*, care se va menţine în toate *Bibliile* descendente, pînă la BIBL.1914, inclusiv. Odată cu BIBL.1936, în spaţiul ortodox apare *înţeleptul* ca echivalent al lui *πανοῦργος*. ♦ În privinţa explicaţiei pe care o dă Sfîntul Vasile cel Mare pentru dublul înţeles al gr. *πανοῦργος*, vezi nota de la 15:5. Pentru înţelegerea greşită a sensului gr. *πανοῦργος* de către alcătuitorii BIBL.1688, vezi notele de la 13:7 şi 14:8. ♦ Am tradus prin *stă ascuns* verbul care în limba greacă este la forma de aorist. Foarte literale, versiunile MS.45 şi BIBL.1688 au tradus printr-un timp trecut: *să ascunse*, dar BIBL.MICU recunoaşte în acest context valoarea „gnomică" (aşa cum este ea numită în sintaxa limbii eline) a aoristului: *se ascunde*.

27:13

Nil Ascetul scrie un capitol întreg pornind de la acest verset, raportat ca „dificil" în adnotarea din SEPT.NEC. Pentru Nil Ascetul, cel căruia trebuie să-i scoţi haina este luptătorul căruia i-a venit rîndul în arenă. Potrivit regulilor de la întrecerile greco-romane, luptătorii îşi măsurau forţele dezbrăcaţi şi unşi cu ulei. De la această realitate provine şi numele de *gimnaziu*, gr. *γυμνάσιον* (un derivat al lui *γυμνός*, 'gol'), spaţiul în care aveau loc antrenamentele în pielea goală, precum şi alte cuvinte învecinate (e.g. 'gimnastică'). Practica în aceste întreceri era ca luptătorii să fie unşi cu ulei, pentru ca adversarul să nu-i poată prinde uşor, şi, în schimb, încercau să arunce cu nisip (lat. *arena*, moştenit şi în română, sub forma *arină* – vezi nota de la 27:3 –, dar dublat şi de neologismul *arenă*) pe pielea adversarului, astfel încît aderenţa să crească. Nil Ascetul insistă ca luptătorii, care sînt creştinii, să se „ungă" cu lipsa grijilor (uleiul), şi să nu se lase amăgiţi de lucrurile pămînteşti (praful) pe care diavolul „cel semeţ" le aruncă asupra noastră (NIL ASC., CUV. ASC. 66). ♦ În loc de *semeţul* (BIBL.1688), MS.45 are *mătalnicul*, un cuvînt pe care DLR îl glosează, fără exemple, drept 'nebun', 'ţicnit', 'extravagant', dar şi, prin extensie semantică, 'guraliv', 'glumeţ', indicînd, de asemenea, o etimologie necunoscută. Ocurenţa din MS.45, însă, chiar dacă a fost corectată de BIBL.1688, poate fi o mărturie pentru un eventual alt sens al cuvîntului *mătalnic* (chiar sensul de bază, de la care să fi derivat înţelesurile de 'guraliv', 'glumeţ'), oferind şi o nouă pistă pentru aflarea etimonului. Din nefericire, a doua parte a acestui proverb nu coincide cu pandantul lui de la 20:19, astfel încît nu se poate găsi un sprijin suplimentar în interiorul MS.45.

27:23

Sfîntul Grigorie Teologul citează parţial acest verset în discursul lui care avea să devină unul dintre tratatele de

bază *Despre preoţie* în Răsărit: „bunul păstor, care va fi chemat *să cunoască, dar cu adevărată cunoaştere, sufletele turmei sale*" (GRIGORIE TEOL., CUV. II, 34).

Capitolul al 28-lea

28:1

Versetul este aşezat de Sfîntul Ioan Gură de Aur în centrul discursului său împotriva celor care nu-l cinstesc pe Dumnezeu: „Cel care duce o viaţă păcătoasă va trăi întotdeauna împovărat de tristeţe, de griji, de nelinişti. Lucrul acesta l-a lăsat să se înţeleagă un înţelept, cînd a spus: *Fuge necredinciosul, fără să-l gonească nimeni*. Nişte oameni ca aceştia se sperie de umbre, bănuiesc pe prieteni, pe duşmani, pe casnicii lor, pe cunoscuţi şi pe necunoscuţi; înainte de chinurile iadului, se chinuiesc cumplit aici" (IOAN HRIS., OM. MAT. XXIV, 4).

28:3

Între toate ocurenţele cuvîntului *ἀνδρεῖος* ('bărbătesc', 'curajos', 'destoinic') în *Septuaginta*, acesta este singurul loc în care îl întîlnim cu sens negativ: *Cel tare* (*ἀνδρεῖος*), *[aflîndu-se] între cei necredincioşi, îi năpăstuieşte pe săraci, ca ploaia năprasnică şi nefolositoare* (traducerea noastră). Am preluat echivalarea BIBL.MICU prin *cel tare*, acolo unde MS.45 şi BIBL.1688 au *viteazul*. ♦ Adjectivul *puhoioásă* din Ms.45, cu sensul 'care curge din abundenţă, torenţial', este un derivat de la *puhoi* + sufixul *-oasă*, neînregistrat în DLR. (E. M.)

28:7

Cuvîntul *ἀσωτία*, pe care l-am tradus prin *dezmăţ*, este rar în *Septuaginta*: mai apare o singură dată la 2Mac. 6:4. MS.45 îl traduce prin *neîntregăciunea*, fiindcă, în limba greacă, *ἀσωτία* este format pe radicalul verbului *σῴζω* ('a salva' ceva prin prezervare), opusul lui desemnînd deci lipsa ţinerii laolaltă, 'risipirea', de unde şi ideea de 'dezmăţ'. BIBL.1688 corectează varianta din MS.45 în *necurăţia*, opţiune păstrată şi de BIBL.MICU. În *Noul Testament*, *ἀσωτία* are trei ocurenţe, cu acelaşi sens de 'dezmăţ', dintre care una (Efes. 5:18) este asociată ideii de beţie. Din aceeaşi familie de cuvinte mai face parte şi *ἄσωτος* 'dezmăţat', 'destrăbălat', pe care l-am întîlnit tot în cartea *Pildelor*, la 7:11, şi care, deşi nu apare în *Noul Testament*, îl desemnează pe celebrul „fiu *risipitor*" din parabola de la Luc. 15:11-32, în sintagma din spaţiul liturgic *Κυριακὴ τοῦ ἀσώτου*, tradusă în limba română prin *Duminica Fiului Risipitor* (e.g, TRIOD 1986, p. 15), pentru faptul că îşi *risipise* printre străini averea moştenită de la tatăl său.

28:16

Cuvîntul gr. *πρόσοδος* 'venit' apare în *Septuaginta* doar aici şi de încă şase ori în cărţile 1Mac. şi 2Mac. BIBL.1688 echivalează pluralul din text prin *venituri*.

28:19

În limba greacă, avem un joc de sensuri între cele două înţelesuri ale *πίμπλημι*: 'a sătura' şi 'a umple'. MS.4389 preferă traducerea printr-un echivalent unic pentru ambele ocurenţe ale verbului din acest verset: *Cela ce va lucra pămîntul său se va sătura de pîine, iar cela ce va goni şădêrea în zadar se va sătura de sărăcie*. ♦ MS.45 are *meseretate*, înlocuit de *sărăcie* în BIBL.1688. *Meserătate* este o formaţiune în interiorul limbii române, prin adăugarea sufixului *-ătate* la cuvîntul de bază *measer* ('sărac'), din lat. *miser*, regularizat sub forma *miserus*.

28:23

Verbul *γλωσσοχαριτέω*, cu unica sa formă din acest verset, *γλωσσοχαριτοῦντος* (*cel cu vorbă linguşitoare*, traducerea noastră; literal, 'cel care, cu limba lui, face urări'), tradus în BIBL.1688 prin secvenţa *cela ce să îmbuneazâ cu limba*, păstrată ca atare şi de BIBL.MICU, este un *hapax legomenon* în întreaga literatură greacă. Îl mai întîlnim citat din *Pilde* o singură dată, de către Sfîntul Ioan Damaschinul, în colecţia lui de cuvinte celebre (*Sacra parallela*, în MIGNE, PG 95,1568).

Capitolul al 29-lea

29:2

Comentînd acest verset, mai precis cuvintele: *Cînd drepţii vor fi lăudaţi, veseli-se-vor popoarele* (versiunea noastră), Sfîntul Vasile cel Mare face elogiul „istoriei bărbaţilor care au vieţuit drept şi cuvios", fiind ei „ca o lumină" pe calea celor care vor să se mîntuiască (VASILE CEL MARE, OMIL. XVIII, 1).

29:3

Clement Alexandrinul vede în tatăl care se bucură de fiul iubitor de înţelepciune pe Părinţii care sînt plini de bucurie cînd este păstrată Sfînta Tradiţie (CLEMENT ALEX., STROM. I, 12, 1).

29:8

În loc de *ἄνομοι* (echivalat de noi prin *nelegiuiţi*), cum are SEPT.FRANKF., SEPT.RAHLFS are *λοιμοί*, un adjectiv care mai apare de patru ori în textul grecesc şi pe care l-am tradus prin *netrebnic*.

29:11

Soluţia de traducere *o drămuieşte cu măsură*, adoptată de noi, îi aparţine lui Cristian Bădiliţă, traducătorul şi adnotatorul *Proverbelor* din ediţia SEPT.NEC. ♦ Verbul *ταμιεύω* ('a drămui', 'a întrebuinţa cu economie') mai apare o singură dată în *Septuaginta*, la 4Mac. 12:12, încă o dovadă a strînsei legături lingvistice dintre cartea *Pildelor* şi cărţile *Macabeilor*. ♦ Nu este limpede din ce motive Nicolae Milescu a tradus acest verb, *ταμιεύεται*, prin *adună* (MS.45) – poate prin asociere semantică a verbului *a drămui* cu *a fi zgîrcit*, deci a aduna pentru sine –, dar lecţiunea este înlocuită în BIBL.1688 cu *ascunde*, mult mai îndepărat de sensul originalului grecesc. Este posibil ca alcătuitorii ediţiei lui Şerban să se fi inspirat din MS.4389, care,

traducînd ***съкрьва́етъ*** din BIBL.OSTROG, oferă varianta *acopere*. Mai fericită este soluţia de traducere a lui Samuil Micu: *(şi-o) ţine*, dar nu şi în privinţa expresiei *κατὰ μέρος*, pe care BIBL.MICU o echivalează cu *pre rînd*.

29:12

BIBL.1688 îndreaptă literalismul din MS.45, înlocuind gerunziul din secvenţa *Împăratul ascultînd cuvînt strîmb* prin propoziţie relativă: *Împăratului ce ascultă cuvîntul strîmb*. Nu face acelaşi lucru mai jos, la versetul 15, într-o situaţie similară: *copilul rătăcindu-se ruşineadzã părinţii lui*, acolo unde MS.4389 are *copilul cel ce rătăcêşte*. Modifică, totuşi, diateza verbului (*rătăcindu-se*, faţă de *rătăcind* în MS.45), probabil în încercarea de a reda într-o manieră mai fidelă forma diatezei medii din greacă: *πλανώμενος*.

29:13

Citînd acest verset despre cămătari şi datornici, Sfîntul Vasile cel Mare aduce un elogiu libertăţii pe care o oferă lipsa avuţiilor, deplîngînd viaţa plină de griji a celui îndatorat, dar căinîndu-l şi pe cel care dă cu împrumut. (VASILE CEL MARE, OMIL. PS. IV, 2).

29:16

Aici este singura ocurenţă din *Septuaginta* a adjectivului *κατάφοβος* ('cuprins de frică'). În comparaţie cu SEPT. NEC, care preferă o traducere mai neutră a expresiei *κατάφοβοι γίγνονται*, prin *se înfricoşează*, mai corectă este redarea din MS.45 şi BIBL.1688: *plini de frică să fac*, fiindcă acest prefix, *κατά-*, arată că o acţiune este dusă pînă la capăt, respectiv o însuşire este desăvîrşită. Această nuanţă este sesizată atent şi de BIBL.MICU, cea care avea să impună, pînă la BIBL.1914 inclusiv, traducerea *să (se) umplu de frică*, preferată recent şi de BIBL.ANANIA.

29:17

Versetul are un conţinut similar cu cel de la 27:17.

29:19

Am tradus, alături de MS.45, MS.4389, BIBL.1688, BIBL.MICU *sqq*., adjectivul *μακάριστος* prin *fericit*, chiar dacă în original este un superlativ. BIBL.ANANIA redă superlativul în limba română cu preţul introducerii în text a unui cuvînt în plus (*omul cel mai fericit*), în timp ce SEPT.NEC, traducînd superlativul prin *preafericit*, lasă loc liber asocierii cu titulatura ecleziastică omonimă, chiar dacă aceasta traduce o altă formă de superlativ din limba greacă: *Μακαριώτατος*.

29:21

Mitropolitul Bartolomeu Anania vede în acest verset (*Cel ce din pruncie duce viaţă uşuratică va deveni slugă, iar în cele din urmă se va plînge pe sine* BIBL.ANANIA) o prefigurare a fiului risipitor (Luc. 15:11-32), în aceeaşi linie exegetică pe care o exprimă şi Sfîntul Efrem Sirul: „Crescut, înfăşat şi cocoloşit din copilărie în desfătări şi plăceri, Israel, în ciuda icoanelor crucii, *s-a îngrăşat şi umplut de grăsime* (Deut. 32:15), aşa încât, în cele din urmă, robia l-a închis între neamuri" (EFREM, IMNE PĂR., 38).

Capitolul al 30-lea

30:1

În SEPT.BOS şi în SEPT.RAHLFS (pe care o urmează şi SEPT.NEC), capitolul 30 nu urmează după capitolul 29, ci este fragmentat în două părţi, după cum urmează: partea I (v. 1-14), intercalată între 24:22e şi 24:23 (vezi nota de la 24:22); partea a II-a (v. 15-33), intercalată imediat după capitolul 24 (vezi nota de la 24:34). Tot acolo se adaugă primele nouă versete ale capitolului 31, restul (10-33) fiind plasate la finele cărţii, după capitolul 30. ♦ Este notabil că BIBL.MICU, deşi urmează, în principiu, SEPT.BOS, alege ordinea firească a capitolelor, moştenită de la BIBL.1688.

30:3

Acest verset este folosit deopotrivă de Clement Alexandrinul şi de Sfîntul Grigorie Teologul, pentru a arăta că adevărata cunoaştere teologică vine doar de la Dumnezeu: „Omul nu poate vorbi despre Dumnezeu, nici nu poate da învăţături despre El, ci atît doar că Dumnezeu poate fi cunoscut numai prin puterea Lui" (CLEMENT ALEX., STROM. V, 72, 1). Sfîntul Grigorie reia această idee în preambulul teologhisirii lui despre Sfîntul Duh, dar citînd versetul anterior (GRIGORIE TEOL., CUV. XX, 5, în MIGNE, PG 35,1069).

30:4

Secvenţa *ca să cunoască* (SEPT.FRANKF. *ἵνα γνῶσι*, dar SEPT.RAHLFS: *ἵνα γνῷς* – „ca să cunoşti") nu se leagă de restul versetului, iar din unele manuscrise şi, implicit, ediţii (e.g. SEPT.BOS) lipseşte. MS.4389 are secvenţa *să ştiu*, la persoana 1 singular, în continuarea ultimei fraze interogative a versetului: *Şi care iaste numele feciorilor lui, să ştiu?*. În aceeaşi interpretare sintactică traduce şi SEPT.NEC: *care este numele copiilor Lui, ca să-L cunoşti?*. BIBL.MICU nu traduce aici SEPT.BOS, ci se mulţumeşte cu diortosirea BIBL.1688, legînd secvenţa în mod greşit de versetul următor: *Ca să cunoască, că toate cuvintele lui Dumnezeu [...]*. Îndreptarea pe care o face Samuil Micu aduce un plus de claritate a limbii române, dar nu este justificată: fraza din versetul următor este introdusă de conjuncţia coordonatoare *γάρ* ('căci'), care şi lipseşte din unele manuscrise, nu de vreo conjuncţie subordonatoare completivă. Probabil că editorul *Bibliei* de la Blaj a avut în vedere doar limpezirea obscurităţii sintactice a segmentului: *ca să cunoască*. Nu acelaşi lucru se întîmplă cu *Bibliile* aflate în imediata descedenţă a BIBL.MICU: BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA şi BIBL.1914 respectă toate punctuaţia originalului grecesc şi a BIBL.1688.

30:5

Participiul verbului *εὐλαβέομαι*, *τῶν εὐλαβουμένων*, a fost

echivalat în BIBL.1688 prin *celor ce să smerescu de însul*, înlocuind varianta din MS.45 (*celor ci să sfiesc*). Acest verb implică cinstirea lui Dumnezeu, dar însoţită de o anumită atitudine de reverenţă, de smerenie. Substantivul din aceeaşi familie de cuvinte, *εὐλάβεια*, avea să fie împrumutat în română ca atare, sub forma *evlavie*. Acelaşi verb mai apare o dată în *Pilde*, la 2:8. Acolo însă BIBL.1688 preferă expresia *celor ce să tem de el*, în timp ce în MS.45 verbul este tradus la fel ca în versetul de faţă. BIBL.MICU are: *celor ce să cuceresc*, *εὐλάβεια* fiind adesea echivalat în textele vechi prin *cucernicie*, iar *εὐλαβής* prin *cucernic*.

30:15

În interpretarea Sfintului Marcu Ascetul, cele trei fiice ale lipitoarei sînt trei patini care orbesc mintea: iubirea de argint, slava deşartă şi plăcerea (MARCU ASC., LEG. DUH., 101-102). ♦ Am adoptat soluţia de traducere a BIBL.ANANIA (*preaiubite*) pentru ceea ce literal s-ar traduce: „cu iubire iubite". Traducerea literală este adoptată de MS.45 (*cu iubire iubindu-să*) şi de BIBL.1688 (*cu dragoste iubindu-se*).

30:28

Καλαβώτης este un *hapax legomenon*, înrudit, potrivit lui Chantraine (CHANTRAINE, s.v. *ἀσκάλαβος*), cu *ἀσκάλαβος* şi cu *ἀσκαλαβώτης*. Potrivit explicaţiilor lexicografice, cuvîntul desemnează un tip de şopîrlă, cu pete (*Hemidactylus Turcicus*). Este neclar de ce MS.45, BIBL.1688, BIBL.MICU şi toate descendentele, pînă la BIBL.1914, au *nevăstuică*. Abia în BIBL.1936 întîlnim o traducere care indică o înţelegere corectă a gr. *καλαβώτης*: *guşterul*.

30:32

Veselia (gr. *εὐφροσύνη*) este aici un eufemism, probabil pentru „beţie". În *Septuaginta* apar astfel de „metafore", precum *χαρά(ν)* de la 3Ezd. 5:53 (GORDON, EZDRA, p. 249-250).

Capitolul al 31-lea

31:1

După o „absenţă" de mai bine de şase capitole, *Pildele* sînt din nou valorificate liturgic, versetele 8-31 ale capitolului 31 avînd corespondent în *Parimiile preste an* ale lui Dosoftei: fragmentul, fără trimitere, se citeşte în „Vinerea Ţveatonosii", adică în sîmbăta din săptămîna Floriilor, la Vecernie, ca a doua „citenie" (DOS. PAR. III, 27ᵛ-28ᵛ). ♦ Despre felul în care este segmentat acest capitol în ediţiile SEPT.BOS, SEPT.RAHLFS şi SEPT.NEC, vezi nota de la 30:1.

31:4

Sfintul Vasile citează acest verset (*cu chibzuinţă pe toate să le faci*, versiunea noastră; *cu sfat toate fă*, BIBL.1688) în contextul în care îi îndeamnă pe proestoşii obştilor călugăreşti să se sfătuiască în problemele comune cu cei pricepuţi din obştea călugărească (VASILE CEL MARE, REG. MARI, 66). Aceasta deoarece, în limba greacă, *βουλή* înseamnă 'chibzuinţă', dar şi, prin extensie, 'sfatul (bătrînilor sau al oamenilor de seamă)'. Sfintul Vasile cel Mare mizează pe acest al doilea sens. Nota de subsol a SEPT.NEC semnalează că şi alţi Părinţi interpretează la fel îndemnul de faţă.

31:6

Despre acest verset, Sfintul Vasile cel Mare spune: „Nu îngăduie beţia, ci îndeamnă la conservarea firii omeneşti. Să las însă la o parte sensul tainic al acestui proverb, în care vinul înseamnă veselia cea spirituală! […] Dumnezeu le porunceşte acestora (celor îndureraţi, n.n.) să-şi întărească cu pîine inima zdrobită de durere şi să-şi sprijine cu vin puterea lor înfrîntă" (VASILE CEL MARE, OMIL. V, 9). ♦ La fel, şi Sfintul Ioan Gură de Aur aminteşte de versetul din *Pilde*, cînd spune că „nu poate fi un leac mai bun pentru tristeţe ca folosirea vinului; numai lipsa de măsură să nu vatăme folosul vinului" (IOAN HRIS., OMIL. FAC. XXIX, 2).

31:10

Aici începe celebrul portret al femeii vrednice sau destoinice (în limba greacă: *ἀνδρεία*, literal *bărbată*, echivalare preferată de Ms.45, Ms.4389 şi BIBL.1688).

31:13

Μηρυομένη este un *hapax* al *Septuagintei*, tradus de Milescu prin *depănînd*, traducere preluată ca atare şi de BIBL.1688. Aparatele critice ale SEPT.FRANKF. şi SEPT.BOS semnalează că în alte manuscrise este alt participiu, *εὑραμένη*, de la *εὑρίσκω* ('a găsi'), lecţiune care se regăseşte în MS.4389 (*deaca va afla*) şi în DOS. PAR. (*aflînd*). Alte manuscrise oferă lecţiunea *ἐζήτησεν*, de la *ζητέω*, 'a căuta'. Samuil Micu are *agonisind*, probabil influenţat de traducerea latină (*quaesivit*), al cărui semantism este dublu: atît 'a căuta', traducînd aici TM, cît şi 'a dobîndi'.

31:14

În viziunea lui Isaia Pustnicul, *corabia ce umblă după negoţ* (traducerea noastră) este credinţa în Dumnezeu, care caută să-l cîştige pe Hristos (ISAIA PUSTN., CUV. XXV, 19). ♦ Alcătuitorii BIBL.1688 au ţinut să corecteze, probabil influenţaţi şi de alte versiuni (cf. MS.4389: *bogăţie*; DOS. PAR.: *bogăţiia*), lecţiunea traducerii din MS.45, care are: *viaţa*.

31:18

Între SEPT.FRANKF. şi SEPT.RAHLFS este o diferenţă de topică. Varianta din DOS. PAR. confirmă topica ediţiei de la Frankfurt.

31:25

Versetele 25 şi 26 sînt inversate în ediţia SEPT.RAHLFS faţă de cea de la Frankfurt. Din nou, varianta lui Dosoftei se

potriveşte cu textul ediţiei de la Frankfurt, dar MS.4389 coincide cu structura versetelor din SEPT.RAHLFS. ♦ Îmbrăcarea *întru putere şi întru podoabă* (versiunea noastră) este un ecou al stihului din Ps. 92:1: *Domnul a împărăţit, întru podoabă S-a îmbrăcat, îmbrăcatu-S-a Domnul întru putere şi S-a încins* – BIBL.1988. Singura deosebire lexicală este că în *Psalm*, în loc de *ἰσχύν* ('tărie', 'putere'), se află sinonimul lui: *δύναμιν*. ♦ Textul din DOS. PAR. (*Vîrtute şi bună-cuviinţă să-mbrăcă şi să veseli în dzîle de-apoi*) coincide cu MS.45: *Vîrtute şi bună-cuviinţă s-au îmbrăcat şi să veseli întru dzilele de apoi*, în condiţiile în care MS.4389 este foarte diferit: *Cu tărie şi cu frumsêţe se-au îmbrăcat şi se-au veselit în zilele cêle mai de pre urmă*. Coincidenţa DOS. PAR. cu MS.45 indică, din nou, fie posibila existenţă a unui text românesc preexistent, de care să se fi folosit atît Dosoftei, cît şi Milescu, fie folosirea de către Dosoftei a unei variante a lui Milescu.

31:28

Faţă de SEPT.FRANKF., SEPT.RAHLFS are un segment în plus, la începutul versetului: *τὸ στόμα δὲ ἀνοίγει σοφῶς καὶ νομοθέσμως. Ἡ δὲ ἐλεημοσύνη αὐτῆς…* (*Iar gura şi-o deschide cu înţelepciune şi după rînduială. Iar mila ei [...]* – traducerea noastră), similar în conţinut primei părţi a versetului 26: *Gura şi-o deschide cu socotinţă şi cu lege* (traducerea noastră). În SEPT.BOS, după versetul 25, urmează versetul 27, iar apoi se continuă cu segmentul pe care-l are în plus SEPT.RAHLFS la versetul 28, numerotat cu 26 pînă la *Ἡ δὲ ἐλεημοσύνη*, respectiv cu 28 în continuare. BIBL.MICU urmează, însă, structura din BIBL.1688, care este cea din SEPT.FRANKF, şi nu pe cea a SEPT.BOS, reperul grecesc cel mai însemnat al lui Samuil Micu. De asemenea, DOS. PAR. are o structură identică cu cea a SEPT.FRANKF.

31:31

„Roada buzelor (*χειλέων*) ei" este „roada mîinilor (*χειρῶν*) ei" în SEPT.RAHLFS, avînd probabil ca temei versiunile lui Symmachos, Aquila şi Theodotion, care redau fidel (aici) textul ebraic. Clement Alexandrinul, de asemenea, vede în *roada mîinilor ei* hainele pe care le ţese femeia pentru ea şi pentru bărbatul ei (CLEMENT ALEX., PEDAG. III, 67, 2-3). MS.45, BIBL.1688, MS.4389 şi DOS. PAR. atestă lecţiunea *roada buzelor ei*. BIBL.MICU, cu toate că SEPT.BOS are aceeaşi variantă cu SEPT.FRANKF., adoptă cealaltă lecţiune (*rodurile mîinilor ei*), probabil după VULG. (*de fructu manuum suarum*), TM sau poate chiar după lecţiunea din aparatul critic al SEPT.BOS. Adaugă, însă, în notă: „În cea veache easte: buzelor".

ECCLESIASTUL

COMENTARII

de Mihai Vladimirescu

Introducere

Cartea Ecclesiastului este una dintre lucrările sapienţiale ale *Vechiului Testament*, fiind o scriere filosofică dominată de întrebări profunde privind sensul şi rostul existenţei omeneşti. Titlul sub care este cunoscută cartea în limbile moderne provine din denumirea pe care scrierea o are în *Septuaginta* – *ἐκκλησιαστής*. În limba greacă clasică, acest termen îl desemna pe membrul unei adunări (*ἐκκλησία*), al unei comunităţi (LIDDELL, s.v.); dat fiind, însă, conţinutul cărţii biblice, este foarte probabil ca, în acest caz, termenul să-l fi avut în vedere pe învăţătorul comunităţii, pe cel care vorbeşte adunării, care îi transmite învăţături (GR.ENGL.). Corespondentul ebraic, *Qoheleth* – acesta fiind, de altfel, şi numele sub care este cunoscută scrierea în tradiţia evreiască – are aceeaşi semnificaţie ca *ἐκκλησιαστής* (BAKER, p. 651).

Atît în iudaism, cît şi în creştinism, Ecclesiastul a fost identificat cu regele Solomon, vestit pentru înţelepciunea sa. Deşi nicăieri în carte nu apare numele suveranului israelit, pasajul din chiar primul verset, în care vorbitorul se recomandă ca fiind fiu al lui David şi rege în Ierusalim, a reprezentat un indiciu important pentru susţinătorii ideii că personajul central al scrierii este regele Solomon. Există, însă, atît dovezi interne, cît şi dovezi externe care pun la îndoială această identificare. Mai întîi, este vorba despre pasajele în care autorul sugerează că ar mai fi existat şi mulţi alţi regi ai lui Israel înaintea sa (8:2-9 şi 10:16-19). Apoi, limba ebraică în care a fost redactat textul pare a fi una tîrzie, indicînd că scrierea datează din perioada celui de-al Doilea Templu (EDB, p. 367). În fine, nu există informaţii referitoare la o eventuală perioadă din viaţa lui Solomon în care acesta să se fi aplecat înspre analiza profundă a naturii şi a vieţii umane (BAKER, p. 651). Tuturor acestor argumente li s-a răspuns, însă, din tabăra conservatoare, invocîndu-se atît aspecte de ordin lingvistic, cît şi dovezi istorice şi literare. Astfel, adepţii ideii că Solomon este autorul *Cărţii Ecclesiastului* au arătat că nu dispunem de cunoştinţe îndeajuns de solide privitoare la istoria limbii ebraice, pentru a putea realiza datarea unor texte pe baze lingvistice. În plus, nu este imposibil ca forma în care se regăseşte scrierea în corpusul biblic să nu fie, de fapt, cea originală. De asemenea, s-a obiectat că tonul pesimist al cărţii nu trebuie în mod obligatoriu pus în legătură cu epoca elenistă, întrucît acelaşi pesimism caracteriza şi Orientul Apropiat antic, încă din al treilea mileniu î.Hr. (NAC, p. 262-263). În consecinţă, dezbaterea asupra identităţii autorului *Ecclesiastului* şi, implicit, asupra momentului redactării acestei scrieri este departe de a fi tranşată.

În ceea ce priveşte versiunea în limba greacă, ce se regăseşte şi în *Septuaginta*, cercetarea modernă îl consemnează ca traducător pe Aquila din Pont. Conform mărturiilor antice, acesta era un prozelit evreu originar din zona Pontului, înrudit cu împăratul Hadrian, alături de care s-ar fi aflat la Ierusalim în perioada răscoalei lui Bar Kokhba (în jurul anului 130 d.Hr.). Aquila a realizat o nouă traducere a *Bibliei* ebraice în limba greacă, ce s-a dorit mult mai riguroasă, mai ataşată de textul ebraic decît *Septuaginta*, care era considerată – în mediil rabinice – drept o traducere prea liberă în unele locuri. Cercetătorii contemporani au concluzionat, pe baza comparaţiei dintre fragmentele rămase din traducerea lui Aquila şi textul *Ecclesiastului* conservat în *Septuaginta*, că acesta din urmă este opera prozelitului pontic (SEPT.NEC, pp. 509-510).

Întreaga *Carte a Ecclesiastului* este o încercare a autorului de a demonstra adevărul cugetării iniţiale: *Deşertăciunea deşertăciunilor, zice Ecclesiastul, deşertăciunea deşertăciunilor, toate sînt deşertăciuni! Care este cîştigul omului din toată truda lui cu care se trudeşte sub soare?* (1:2-3, traducerea noastră). În acest scop, autorul prezintă o întreagă serie de argumente, constatări şi reflecţii, evidenţiind contrastul dintre Dumnezeu şi omenire, vizibil mai ales în ceea ce priveşte limitele înţelegerii omeneşti a sensului vieţii şi a acţiunilor divine (BAKER, p. 302). Deşi scrierea nu urmăreşte să ofere o prezentare sistematică, pot fi, totuşi, identificate cîteva dintre temele esenţiale abordate: deşertăciunea tuturor lucrurilor create; imposibilitatea omului – fie el chiar monarh – de a atinge fericirea prin strădaniile sale; problema răsplătirii faptelor de către Dumnezeu (şi inechitatea constatată în această privinţă); slujirea şi cinstirea lui Dumnezeu, ca singură cale spre fericirea omului.

Atît în iudaism, cît şi în creştinism, *Cartea Ecclesiastului* a fost privită, iniţial, cu rezerve determinate în primul rînd de natura sa pesimistă. Totuşi, scrierea se înscrie, în esenţă, în gîndirea biblică privitoare la temele fundamentale pe care le abordează (EBD, p. 302). Acest lucru a făcut ca ei să-i fie dedicate şi comentarii de către Părinţii şi scriitorii bisericeşti, aceştia procedînd, însă, cu prudenţă sporită şi explicînd pasajele delicate în cheia teologiei creştine. *Cartea Ecclesiastului* a devenit, în timp, foarte dragă cercurilor monahale, graţie modului în care se raportează la deşertăciunea lumii. Fără a cădea pradă pesimismului ce transpare din textul cărţii, monahismul creştin a dat scrierii o interpretare eminamente duhovnicească. Evagrie, de pildă, a temperat în interpretarea sa aspectele pesimiste, dar şi pe cele epicuriene prezente în *Cartea Ecclesiastului*, insistînd în primul rînd pe evidenţierea necesităţii luptei cu patimile (SEPT.NEC, p. 522).

Capitolul 1

1:1

Acest verset, alăturat versetului 12, indică originea solomonică a cărţii. Autorul ni se prezintă sub titulatura de *ἐκκλησιαστοῦ υἱοῦ Δαυὶδ βασιλέως Ισραὴλ ἐν Ιερουσαλήμ* (SEPT.FRANKF.), redată prin *(Graiurile) Eclisiastului, fiiului lui David, a împăratul lui Israil, în Ierusalim* (BIBL.1688), avînd drept corespondent în MS.4389 (*Graiurile*) *Adunătoriului, feciorul lui David, împăratul lui Israil, în Ierusalim*. Corespondentul ebraic *Qoheleth*, un participiu feminin *qal* al verbului *qahal*, care înseamnă 'a aduna, a strînge laolaltă', se referă la persoana care se adresează unei adunări de oameni. Cuvîntul *Qohelet* este folosit doar în această carte a *Bibliei* ebraice şi se întîlneşte de trei ori în acest capitol (1, 2, 12), de trei ori în capitolul 12 (8, 9, 10) şi o singură dată în capitolul 7:27. Termenul apare în formă articulată doar într-un singur caz (12:8). ♦ Au existat foarte multe discuţii referitoare la etimologia numelui *Ierusalim*. Numele oraşului apare pentru prima dată în textele egiptene de blestem din secolele XX-XIX î.Hr., într-o formă care probabil se citea „Urushamem", iar în scrisorile de la Tell-el-Amarna, din secolul al XIV-lea, este întîlnit cu numele Urusalim. Se pare că prima pronunţare ebraică a numelui cetăţii lui David a fost „Ieruşalem", aşa cum rezultă din ortografierea sa din *Biblia* ebraică şi din forma sa din *Septuaginta*. În ceea ce priveşte semnificaţia numelui, putem afirma că este vorba despre combinarea elementelor semite apusene *yrw* şi *slm*, care s-ar traduce „temelia lui Salem". Salem este cunoscut dintr-un text mitologic ugaritic în care se vorbeşte despre „doi zei frumoşi şi milostivi", şi anume Sahar („zori") şi Salim („amurg") (NEAE, p. 698). Ierusalimul este situat în inima munţilor Iudeii, pe creasta lanţului care formează linia de delimitare dintre poalele dealurilor Iudeii de vest şi deşertul Iudeii în est. Ierusalimul, capitala poporului evreu de peste 3000 de ani, se află în centrul Israelului, la intersecţia a numeroase drumuri comerciale. Caracteristicile topografice au ajutat dintotdeauna la apărarea oraşului, întrucît este situat pe vîrful unui deal, iar zidurile sale se ridică pe bariere naturale, formate din albii de rîu secate; acest lucru s-a păstrat permanent în Ierusalim şi a determinat o mare extindere a suprafeţei oraşului şi a graniţelor sale. La est se găsesc văile Cedron şi Iosafat, la sud şi vest valea Hinon (Ghehinom) şi numai în partea de nord-vest stă în legătură cu munţii Iudeii. Valea Cedronului sau Valea lui Iosafat începe la poalele Muntelui Scopus, spre nord-vest de Ierusalim, separînd Muntele Măslinilor de colinele vestice din partea opusă, pe care e aşezată Sfînta Cetate (VLADIMIRESCU, DESCOPERIRI, p. 122).

1:2

Deşărtarea deşărtărilor (BIBL.1688) este o formă de exprimare a superlativului, des întîlnită în *Biblie* (*cerul cerurilor* – 3Reg. 8:27, *cîntarea cîntărilor* – Cînt. 1:1, *sfînta sfintelor* – Ieş. 26:33, *robul robilor* – Fac. 9:25). ♦ Substantivul masculin în statul construct *hebel*, avînd semnificaţia de 'abur', de 'suflare' sau de 'vînt', se întîlneşte de 73 de ori în BIBL.HEBR., de 38 de ori în Ecles., şi denotă senzaţia de gol, de efemer, de lipsă de substanţă, de inefabilitate, de scurtime. ♦ „Prin cuvîntul *deşert* se înţelege un lucru fără consistenţă, care-şi are fiinţa doar în pronunţarea numelui, iar realitatea care ar trebui să existe sub înţelesul numelui nu există, ci este numai un sunet nearticulat, zadarnic şi gol la mijloc. Acest cuvînt pronunţat ca oricare altul, pe silabe, lovind la întîmplare auzul, nu are nici un înţeles. Acesta este un fel de deşertăciune. Altă deşertăciune este lipsa de folos a celor făcute fără scop, dar cu rîvnă. Aşa sunt palatele de nisip ale copiilor sau săgeţile aruncate împotriva stelelor sau goana după vînt şi lupta atletului cu propria sa umbră, cînd se sileşte să întreacă vîrful umbrei şi orice alt lucru de acest fel care în mod obişnuit se face... De obicei este numit deşert şi acel lucru pe care l-a întreprins cineva cu un anumit scop, ca pe o acţiune folositoare, făcînd diferite acţiuni la rînd; iar apoi intervine vreo contrarietate, toată osteneala i se schimbă în prostie, iar faptul că rîvna lui nu a ajuns la nici un rezultat se numeşte deşertăciune" (GRIGORIE NYS., HOM. ECC., p. 199).

1:3

Expresia *sub soare* (traducerea noastră), des întîlnită în inscripţiile elamite şi feniciene, este folosită de 29 de ori în *Ecclesiast*, fiind preferată expresiei „sub cer" şi avînd rolul de a sublinia universalitatea experienţei umane.

1:6

Ciclicitatea continuă şi inexorabilă a fenomenelor naturii este redată cu ajutorul substantivului *κύκλους* (SEPT.FRANKF.), căruia îi corespund termenii *încungiurările* în BIBL.1688 şi *ţîrcălamurile* în MS.45.

1:12

Stilul exprimării imită formula de auto-prezentare a regilor folosită în inscripţiile regale descoperite în vechiul Orient Apropiat.

1:13

Idiomatismului ebraic *natan lēb* (BIBL.HEBR.), tradus în BIBL.RADU-GAL. prin *m-am sârguit în inima mea*, îi corespunde *ἔδωκα τὴν καρδίαν μου* (SEPT.FRANKF.), redată prin *am dat inima mea* (BIBL.1688). ♦ Potrivit antropologiei vechiului Orient Apropiat, inima era centrul activităţii cognitive, volitive şi afective a omului.

Capitolul al 2-lea

2:2

Substantivul *περιφοράν* (SEPT.FRANKF.) este redat prin *împrejurare* în BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1819, BIBL. FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, sens cu care apare des la Platon, Aristofan, Plutarch. BIBL.1914 va traduce cuvîntul prin *nebunie*. Corespondentul *errorem* din *Vulgata* este tradus *greşală* în BIBL.VULG.1760-1761.

2:3

Vulgata oferă are un sens total contrar celui din *Septuaginta*: *cogitavi in corde meo abstrahere a vino carnem meam*, tradus în BIBL.VULG.1760-1761 prin *gândit-am în inima mea a-m trage de cătră vin trupul.* ♦ „Încă din Epoca Bronzului, în Palestina se cultiva viţa de vie, dovezi ale acestor culturi existând pe aproape întreg teritoriul Ţării Sfinte. Arheologii au descoperit inclusiv terasări agricole, turnuri de piatră şi teascuri din acea epocă, semn al preocupării agricultorilor palestinieni pentru producţia de struguri. [...] Spre deosebire de restul lumii antice, în care existau varietăţi de vinuri din prune, cireşe, mere, curmale sau rodii, evreii preferau să prepare această băutură aproape exclusiv din struguri. După presare, sucul rezultat începea să fermenteze într-un timp cuprins între şase şi douăsprezece ore. El era păstrat în vase de ceramică sau, mai rar, în recipiente confecţionate din piele de ovine sau caprine. Vasele din ceramică aveau o gaură care permitea ieşirea gazului, în cursul procesului de fermentare, gaură care, ulterior, era astupată cu clei. Oamenii din acele vremuri nu cunoşteau tehnicile moderne de distilare, astfel încât, deşi nu exista un mecanism de control al ponderii alcoolului în vin, băutura nu atingea, probabil, concentraţii alcoolice foarte mari. Vinurile mai noi de un an nu erau considerate potrivite pentru consum, cum nu erau nici cele care depăşeau patru ani vechime, din pricina lipsei tehnicilor de pasteurizare sau a recipientelor care să păstreze conţinutul în stare bună pentru multă vreme. [...] În primul secol al erei creştine, în Palestina existau patru tipuri principale de vin: roşu, alb, limpede şi negru. După gust, acestea erau clasificate în dulce, amărui, acrişor, fiert şi chiar afumat. Evreii foloseau diverse alte substanţe pentru aromarea vinului, dar şi pentru a spori cantitatea de băutură care, altminteri, scădea din pricina condiţiilor de păstrare. Lăsând vinul sau drojdia de vin să se acrească, se creau condiţiile prielnice dezvoltării ciupercii *Mycoderma aceti*, cea care transforma alcoolul în oţet (acid acetic)" (VLADIMIRESCU, VIAŢA, p. 101-102).

2:4-11

Repetarea de 9 ori a pronumelui personal *μοι* la modul dativ indică faptul că toate realizările despre care se vorbeşte aici au drept scop satisfacţia personală a constructorului, neavînd nici o dimensiune filantropică sau umanitară. Sînt menţionate, rînd pe rînd, lucrările de natură arhitectonică, horticolă şi hidrologică. Nu se face nici o menţiune referitoare la Templul din Ierusalim, întrucît acesta a fost construit sub mandat divin, spre slava lui Dumnezeu. Lista care conţine toate realizările regelui corespunde listelor similare descoperite în inscripţiile regale din vechiul Orient Apropiat. ♦ Substantivului grecesc *παραδείσους* (SEPT.FRANKF.), redat prin *livezi* în BIBL.1688, îi corespunde ebraicul *pardēs*, un cuvînt împrumutat din vechea persană, cel mai probabil cu forma de bază *paridaida*, aşa cum apare pentru prima dată într-un document elamit de la Persepolis (SEOW, p. 128). ♦ Secvenţa gr. *οἰνοχόον καὶ οἰνοχόας* este tradusă *mestecători de vin şi mestecătoare* (BIBL.1688), *mestecători şi mestecătoare de vin* (BIBL.MICU, BIBL.1819, BIBL.ŞAGUNA), *amestecători şi amestecătoare de vin* (BIBL.FILOTEI, BIBL.1914), în timp ce textul paralel din *Vulgata* vorbeşte despre *scyphos et urceos in ministerio ad vina fundenda*, tradus *păhare şi urcioare spre slujbă a turna vinuri* (BIBL.VULG.1760-1761).

2:12

Problema autorului nu este înţelepcinea *per se*, ci superioritatea acesteia faţă de nebunie.

2:14

Evenimentul despre care se vorbeşte aici, *mikreh* în BIBL.HEBR., *συνάντημα* în SEPT.FRANKF., *interitus* în *Vulgata*, este, în mod evident, moartea omului. Oricîtă înţelepciune ar avea cineva, nu se poate sustrage întîlnirii cu moartea.

2:17

Expresia *προαίρεσις πνεύματος* (SEPT.FRANKF.) este tradusă *voie de duh* în BIBL.1688, *aleagerea duhului* în BIBL.MICU, BIBL.1819, BIBL.ŞAGUNA, *vânare de vânt* în BIBL.1914. Termen preferat al filosofilor moralişti, substantivul *προαίρεσις* are şi conotaţie politică, fiind folosit pentru a desemna alegerea părţii corecte şi manifestarea loialităţii (BDAG, p. 865).

2:19

Verbul *a măiestrí* este folosit în MS.45 şi BIBL.1688 cu sensul 'a fi sau a deveni înţelept': *Pentru căci m-am măiestrit eu de prisosit?* (Ecles. 2:15); *am ostenit şi am măiestrit supt soare* (Ecles. 2:19, BIBL.1688). În ambele locuri verbul *măiestri* echivalează gr. *σοφίζω* 'a fi sau a deveni înţelept', cf. germ. *bin ich weise geworden* 'am devenit înţelept' (SEPT.GERM.), *I become wise* '*idem*' (SEPT.ENGL.). Cu acest sens, cuvîntul este atestat de DLR în BIBL.1688. (E. M.)

2:23

Substantivul *περισπασμός* (SEPT.FRANKF.) se întîlneşte

doar în *Cartea Ecclesiastului* (1:13; 2:23, 26; 3:10; 4:8), fiind tradus prin *migăiala* (BIBL.1866, BIBL.MICU). „Încurcăturile în care ajunge sufletul în viaţă îi aduc atâtea neplăceri ca şi cum ar fi vorba de nişte porniri neostoite, care din dorinţa de a avea mai mult, biciuiesc neîntrerupt inima omului: căci din silinţa de a avea mereu mai mult mistuie nu numai bucurându-te de câte ai, ci mai ales întristând-o pentru câte îţi lipsesc, aşa încât zi şi noapte te sfâşie această durere, chinuindu-te fiecare din ele pe rând, ziua mistuindu-te în osteneli, noaptea grijile alungându-ţi somnul" (GRIGORIE NYS., HOM. ECC., p. 243).

Capitolul al 3-lea

3:1

Substantivul *soare* din BIBL.1688 redă gr. *τὸν ἥλιον* din SEPT.FRANKF., formă care nu se mai regăseşte, însă, şi în SEPT.RAHLFS, unde apare *τὸν οὐρανόν*, astfel încît în ediţiile româneşti recente, precum BIBL.ANANIA sau SEPT.NEC, în acest loc se găseşte substantivul *cer*. De alfel, aceasta este şi varianta din *Vulgata*, *coelo*, tradusă de BIBL.VULG.1760-1761 prin *ceriu*. Ediţiile româneşti fidele textului ebraic traduc, şi ele, prin forme ale cuvîntului *cer* (de pildă, *ceriŭ* BIBL.1874, *ceruri* BIBL.CORN.1926).

3:6

Prin *a căuta* BIBL.1688 a tradus gr. *τοῦ ζητῆσαι* (SEPT. FRANKF.), verb care apare, cu aceeaşi formă, şi în SEPT.RAHLFS. Dacă MS.45 traduce prin *a cerca*, ediţiile ulterioare BIBL.1688 păstrează varianta acesteia (vezi BIBL.MICU, BIBL.FILOTEI, BIBL.1914). În BIBL.1874 găsim, însă, *a cêştiga*, traduceri cu sens similar, sub forma *să agoniseşti*, regăsindu-se în BIBL.RADU-GAL. şi BIBL.1990. BIBL.VULG.1760-1761 are *a câştiga*, după VULG. *acquirendi*. Sensul termenului ebraic corespondent, pe care *Septuaginta* nu reuşeşte să-l surprindă întru totul, este 'a căuta pentru a obţine ceva, pentru a intra în posesia a ceva'; nu este vorba despre o căutare teoretică, abstractă, a unor informaţii (ICC, p. 100; WBC, p. 34). Textul din *Septuaginta* nu surprinde contrastul dintre cele două ipostaze, perechea „a căuta" / „a pierde" fiind compusă din elemente mai degrabă înrudite decît contrastante.

3:12

Am tradus prin *a face bine* gr. *τοῦ ποιεῖν ἀγαθόν* (SEPT. FRANKF., SEPT.RAHLFS). Aceeaşi traducere o regăsim şi în BIBL.1688, precum şi în alte versiuni româneşti (de pildă, SEPT.NEC traduce *să facă bine*). Sensul expresiei nu este, însă, acela de 'a face bine cuiva', ci de 'a trăi bine, a o duce bine' (un soi de echivalent al răspunsului la întrebarea „ce mai faci?"). Acest sens reiese, în primul rînd, din context, întrucît atît pasajul ebraic corespondent (AYBC, p. 164), cît şi sintagma *facere bene* din *Vulgata* au aceeaşi structură. Însă dacă ediţiile care urmează BIBL.1688, precum şi BIBL. VULG.1760-1761, fidelă *Vulgatei*, redau prin construcţia amintită, ediţiile care urmează textul ebraic tind să ofere o traducere explicativă: *a se veseli* BIBL.1874, *să trăiască bine* BIBL.CORN.1926, BIBL.RADU-GAL. De notat că şi BIBL. ANANIA, deşi, în general, fidelă textului grecesc, de această dată traduce *să trăiască bine*, probabil inspirîndu-se din traducerile contemporane în limbi moderne.

3:19

SEPT.FRANKF. conţine un fragment în plus faţă de textul care regăseşte în SEPT.RAHLFS: *Καί γε αὐτοῖς*. BIBL.1688 îl traduce prin *Şi la ei*, traducerea regăsindu-se, sub diverse forme, şi în ediţiile care urmează BIBL.1688. ♦ Prin *întîmpinarea*, BIBL.1688 traduce substantivul grecesc *συνάντημα*, un termen rar în *Septuaginta*, întîlnit, de cele mai multe ori, tocmai în *Ecclesiast*. Conform GR.ENGL., sensurile acestui cuvînt variază de la 'întîmplare', 'soartă' şi pînă la 'nenorocire', 'plagă'. În cazul nostru, cea mai potrivită traducere este prin *soartă*, deşi ediţiile fidele *Septuagintei* preferă să preia, sub forme uşor modificate, sensul din BIBL.1688 (a se vedea, în acest sens, BIBL.1914 *întâmplarea*). În BIBL.VULG.1760-1761 găsim traducerea *perirea*, după lat. *interitus*, în vreme ce ediţiile ce urmează textul ebraic echivalează în acest loc prin *soarta* (BIBL.1921, BIBL.CORN.1926, BIBL. RADU-GAL.).

3:21

Verbul *au văzut* din BIBL.1688 redă fidel SEPT.FRANKF., unde apare termenul *εἶδεν*, spre deosebire de alte versiuni ale *Septuagintei*, unde găsim *οἶδεν* (cf. SEPT.RAHLFS). Din acest motiv, SEPT.NEC traduce prin *ştie*, ca şi BIBL. ANANIA. ♦ Din modul cum este formulat acest verset, sub forma unei interogaţii, putem deduce că autorul face trimitere la o credinţă sau la o concepţie contemporană, conform căreia ar exista o distincţie netă între soarta finală a oamenilor şi cea a animalelor. Expresia întrebuinţată – *cine ştie* sau *cine a văzut* – denotă tocmai neîncrederea în existenţa unei astfel de distincţii (WBC, p. 37).

Capitolul al 4-lea

4:1

Termenul gr. *συκοφαντία* (SEPT.FRANKF., SEPT. RAHLFS), folosit aici la plural, este întîlnit de numai 5 ori în *Septuaginta*, trei dintre ocurenţe fiind în cartea *Ecclesiastul* (cf. GR.ENGL.). În greaca clasică, termenul desemna o acuzaţie falsă, o calomnie, precum şi un sofism, un argument eronat (LIDDELL, p. 757). În BIBL.HEBR., termenul folosit este *ăšuqîm*, pe care BIBL.CORN.1926 îl traduce prin *asupririle*. De altfel, şi traducerea din BIBL.1688, care redă textul grecesc, surprinde un sens asemănător (*năpăştile*; a se vedea şi BIBL.ANANIA *asupririle*, SEPT.NEC şi BIBL.1990 *silniciile*). ♦ Textul vorbeşte şi despre faptul că asupritorii sînt aceia care au mereu puterea în mîinile lor, putere care nu se traduce numai în actele de opresiune propriu-zisă, ci şi în faptul că, spre deosebire de cei săraci şi năpăstuiţii, asupritorii se pot bucura neîngrădiţi de viaţă (NAC, p. 306).

4:5

Sintagma *mîncă cărnurile lui* din BIBL.1688 traduce corect gr. *ἔφαγεν τὰς σάρκας αὐτοῦ* din SEPT.FRANKF., care, la rîndul său, redă o expresie ebraică. Sensul acesteia este dificil de explicat, fiind propuse mai multe interpretări. Ar putea fi vorba despre faptul că, deşi nechibzuit, omul fără minte reuşeşte, totuşi, să se hrănească, în acest caz autorul arătînd, încă o dată, deşertăciunea lucrurilor de sub soare. Într-un alt sens, expresia ar putea trimite nu la carne, ca aliment, ci la trupul omenesc în sine (a se vedea traducerea *îşi mănâncă din trup*, din SEPT.NEC). Ar fi vorba, aşadar, despre o imagine terifiantă de autoantropofagie, ca simbol al distrugerii omului (AYBC, p. 179).

4:9

În acest verset, autorul prezintă, succint, principiul pe care îşi fundamentează consideraţiile care urmează. Este vorba despre ideea că tovărăşia este mai bună decît izolarea, ea fiind cuprinsă într-un proverb tipic. Unii exegeţi au afirmat că, în acest context, autorul ar avea în vedere căsnicia sau familia, în general, însă nimic din modul de formulare a proverbului şi a pasajului în ansamblu nu ne trimite cu gîndul la o interpretare atît de restrictivă; mai mult, dacă am încerca să dăm o interpretare îngustă, am fi nevoiţi să considerăm că este vorba despre un parteneriat de sorgine comercială, întrucît termenii folosiţi (*trudă*, *plată*) fac parte din acest cîmp lexical. În consecinţă, trebuie acceptat faptul că Ecclesiastul are în vedere, aici, tovărăşia în sens larg, sub toate formele ei (NICOT, p. 142).

4:12

BIBL.1688 traduce prin *să va întări* verbul grecesc *ἐπικραταιωθῇ*, forma de subjonctiv aorist, la diateza pasivă, a verbului *ἐπικραταιόω*. Acesta este un *hapax legomenon* în *Septuaginta*, sensul său fiind, după GR.ENGL., acela de 'a-i fi adăugată tărie, putere', 'a fi întărit'. Începînd cu BIBL.MICU, însă, traducerea românească se depărtează de acest sens, Samuil Micu traducînd aici *să va scula*. Această traducere, păstrată şi de BIBL.1914, vine pe o altă filieră decît cea a SEPT. FRANKF. În BIBL.VULG.1760-1761 avem *va birui*, după lat. *prævaluerit* (*Vulgata*), forma latină fiind mai apropiată ca sens decît *Septuaginta* de ebraicul *yitqp ô*, tradus de BIBL.CORN.1926 prin *se scoală*.

4:14

Sintagma *casa legăturilor* din BIBL.1688 traduce gr. *οἴκου τῶν δεσμῶν* (SEPT.FRANKF.), însă alte versiuni ale *Septuagintei* conţin expresia *οἴκου τῶν δεσμίων* (SEPT. RAHLFS), ceea ce s-ar traduce prin „casa înlănţuiţilor", aşadar a „prizonierilor". De aici, traducerea *închisoare*, din BIBL. ANANIA, sau *temniţă*, din SEPT.NEC.

4:15

Versetul este neclar în forma în care se prezintă în SEPT.RAHLFS şi SEPT.FRANKF., acesta fiind motivul pentru care el este greu de înţeles şi în BIBL.1688 şi ediţiile româneşti care îi urmează. Nici versiunea din BIBL. VULG.1760-1761, care traduce după *Vulgata*, nu aduce un plus de claritate. ♦ Prin raportare la textul ebraic, exegeţii au sugerat că tînărul cel de-al doilea, menţionat aici, ar fi, de fapt, al doilea în ordinea moştenirii tronului sau că el ar fi un al doilea rege, mai tînăr, care vine în locul celui bătrîn. Referirile istorice ar putea fi la Ptolemeu sau la Antioh al III-lea, cuceritorul Ierusalimului în anul 198 î.Hr. (ICC, p. 120).

Capitolul al 5-lea

5:6

Sensul pe care îl are acest verset în BIBL.1688 corespunde, literal, sensului pe care îl are textul grecesc din SEPT.RAHLFS şi SEPT.FRANKF. Totuşi, unele ediţii româneşti, precum BIBL.ANANIA sau SEPT.NEC, traduc într-o altă manieră, sugerînd că mulţimea viselor este locul şi cauza deşertăciunilor şi a vorbelor multe. Această traducere este apropiată ca sens de BIBL.VULG.1760-1761, în care, după *Vulgata*, citim că *Unde sânt multe visuri, multe sânt deşertăciuni şi vorbe fără număr*. Pe de altă parte, însă, textul ebraic este, la rîndul său, neclar, dovadă traducerile diferite din BIBL.CORN.1926, BIBL.RADU-GAL. sau BIBL.1990. În orice caz, autorul pare a face trimitere la un proverb care circula în vremea sa; de aici şi dificultatea traducătorilor de mai tîrziu în a surprinde sensul exact (ICC, p. 124).

5:10

Sintagma *Căci începătură* din MS.45 traduce întocmai gr. *ὅτι ἀρχή* (SEPT.FRANKF.), însă această sintagmă nu are sens în pasajul de faţă. De altfel, ea nici nu se mai regăseşte în SEPT.RAHLFS, acolo unde este înlocuită de *ὅτι ἀλλ' ἤ*, pe care noi am tradus-o prin *dacă nu*. BIBL.1688 a preluat întocmai traducerea din MS.45, însă BIBL.MICU a renunţat la această formă, în favoarea variantei *Fără numai*, mult mai potrivită în context.

5:11

BIBL.1688 traduce prin *robului* termenul grecesc *τοῦ δούλου* din SEPT.FRANKF. Acestuia îi corespunde, însă, în *Vulgata*, cuvîntul *operanti*, tradus de BIBL.VULG.1760-1761 prin *celui ce lucră*. Aşadar, în textul latin nu este vorba despre un sclav, aşa cum reiese din textul *Septuagintei*, ci pur şi simplu despre o persoană care lucrează. Pasajul corespondent din BIBL.HEBR. are acelaşi sens ca versiunea latină, lucru confirmat şi de traducerea românească *lucrătorului* din BIBL.1874, BIBL.CORN.1926 şi BIBL.1990. Totuşi, sensul urmărit de Qoheleth în acest verset este mai apropiat de ceea ce se deduce din versiunea greacă decît din cea ebraică. Autorul nu caută să scoată în evidenţă dulceaţa somnului celui care munceşte, spre deosebire de cea a bogatului leneş; dimpotrivă, el subliniază tocmai faptul că muncitorul, robul îşi duce viaţa liniştit, mulţumindu-se cu ceea ce primeşte pentru munca sa. Spre deosebire de el, bogatul este mereu agitat, muncind tot mai

mult pentru a agonisi, fără a şti cînd să se oprească (AYBC, p. 205-206).

5:12-13

Cu referire la acest pasaj, Didim cel Orb spune: „Cu ce este de folos bogăţia care aparţine cuiva? El este, bineînţeles, stăpîn peste bogăţia lui. Averea pe care cineva o are este bucuria lui şi el însuşi este stăpîn peste averea sa. După cum el însuşi îşi poate folosi bine bogăţia, fiind stăpîn peste ea, iar nu robul ei, aşa şi averea poate deveni stăpînă peste cel care o are. Vai de acel om! Aşa se întîmplă dacă este lacom şi devine sclavul mamonei" (DIDIM, 155.11).

5:14

Sînt evidente asemănările dintre textul din acest verset şi Iov 1:21. Totuşi, nu putem şti dacă autorul a dorit, realmente, să citeze această scriere. În definitiv, ideea că omul se naşte gol şi moare asemenea, fără a putea lua nimic din bogăţiile acumulate, este una universală, prezentă în mentalitatea iudaică (NICOT, p. 167).

5:16

BIBL.1688 traduce prin *scîrbă* gr. *χόλῳ* (SEPT.FRANKF.). Termenul este unul foarte rar în *Septuaginta*, el regăsindu-se, cu excepţia acestei ocurenţe, doar trei ori în scrierile veterotestamentare. Sensurile sale, conform GR.ENGL., sînt 'fiere', 'furie amară' sau 'mînie'. H. G. Liddell arată că, în limba greacă clasică, termenul desemna, într-adevăr, fierea sau bila, însă era folosit în general cu sens metaforic (LIDDELL, p. 890). BIBL.MICU traduce prin *năcaz*, ca şi BIBL.FILOTEI, BIBL.1914, BIBL.ANANIA. În SEPT.NEC, însă, găsim traducerea *fiere*. BIBL.VULG.1760-1761, fidelă *Vulgatei*, traduce prin *întristare*, în vreme ce, printre ediţiile care urmează versiune ebraică, regăsim traduceri precum *scârbă* (BIBL.1874), *supărare* (BIBL.CORN.1926) sau *zbucium* (BIBL.RADU-GAL.).

Capitolul al 6-lea

6:3

Sintagma *lepădătura femeii* (BIBL.1688) traduce un substantiv rar în *Septuaginta*, şi anume *τὸ ἔκτρωμα*. Termenul nu se mai regăseşte decît în Num. şi Iov, cu excepţia acestei ocurenţe din Ecles. (cf. GR.ENGL.), iar sensurile sale variază de la 'naştere prematură' la 'naştere anormală sau cu anomalii' (sensul extinzîndu-se şi în ceea ce priveşte fătul; cf. DBLG, 1765). În general, însă, în greaca clasică, acest cuvînt desemna avorturile şi avortonii în sens restrîns, deci sarcini întrerupte înainte de termen (LIDDELL, p. 246). BIBL.MICU traduce *lepădătura muierii*, BIBL.1914, BIBL.ANANIA şi SEPT.NEC *stârpitură*, în vreme ce în BIBL.VULG.1760-1761 găsim *cel stârpit*, în BIBL.CORN.1926 *stărpitură*, iar în BIBL.RADU-GAL. *fătul lepădat*.

6:5

Am tradus partea a doua a versetului după SEPT.RAHLFS, întrucît varianta din SEPT.FRANKF., pe care o redă şi BIBL.1688 (*şi nu am odihna acestuia mai multă decît a celuia*), este ininteligibilă. De altfel, încă din BIBL.MICU traducerea celei de-a doua părţi se modifică: *odihna acestuia mai multă easte decât a aceluia*.

6:6

Am tradus prin *mai multe mii de ani* construcţia *χιλίων ἐτῶν καθόδους* din SEPT.FRANKF. Termenul care face dificilă traducerea sintagmei este *καθόδους*, acesta fiind un cuvînt foarte rar care, cu excepţia celor două ocurenţe din Ecle. (aici şi la 7:22), nu mai apare decît o singură dată în *Septuaginta*. Această raritate a îngreunat sarcina traducătorilor români, traducerea *trecători de 1000 de ani*, din BIBL.1688, fiind, de pildă, aproape imposibil de înţeles. Termenul grecesc are sensul de 'întoarcere, revenire, repetiţie' (LIDDELL, p. 390), indicînd în contextul de faţă că autorul are în vedere o perioadă îndelungată, un ciclu de mii de ani.

6:10

Pe baza textului ebraic, acolo unde este folosit termenul nearticulat *'ādām* ('om'), unii exegeţi au considerat că în acest verset, precum şi în cele următoare (inclusiv în 7:1 din SEPT.FRANKF. şi BIBL.1688, care în SEPT.RAHLFS, VULG. şi BIBL.HEBR. este 6:12), autorul s-ar referi, de fapt, la Adam însuşi, făcînd trimitere, în consecinţă, la Fac. 2:19. În acest context, *cel mai tare decît el* (versiunea noastră) ar fi Dumnezeu, cel asemenea căruia a încercat să devină Adam, în Rai (NAC, p. 317-318).

Capitolul al 7-lea

7:2

Bunul nume sau reputaţia erau lucruri extrem de importante pentru evrei, iar Ecclesiastul întăreşte acest lucru, în ciuda faptului că în două pasaje anterioare (1:11 şi 2:16) pare să nu le acorde mare importanţă, considerîndu-le trecătoare. Comparaţia între reputaţie şi untedelemn nu este chiar cea mai uzuală, însă este posibil ca autorul să o fi folosit graţie jocului de cuvinte între „nume" (*šēm*) şi „untdelemn" (*šemen*) în BIBL.HEBR., joc pe care, însă, traducerile în greacă sau latină nu îl mai pot surprinde (WBC, p. 63).

7:3

Secvenţa *casă de băutură* (MS.45, BIBL.1688) traduce literal sintagma *οἶκον πότου* din SEPT.FRANKF. (cf. şi SEPT. RAHLFS). Substantivul *πότος* desemnează o orgie, o petrecere cu băutură din belşug, caracterizată, adesea, prin atitudini şi comportamente imorale ale participanţilor (DBLG, 4542). *Vulgata* are *domum convivii*, pe care BIBL. VULG.1760-1761 îl traduce prin *casa ospăţului*.

7:6

Secvenţa *cîntările celor fără minte* (BIBL.1688) face trimitere,

cel mai probabil, la cîntecele propriu-zise care însoţeau petrecerile menţionate cu cîteva versete mai înainte. Interpretarea potrivit căreia sintagma greacă sau cea ebraică s-ar referi la laudele sau la complimentele celor nebuni nu are susţinere, întrucît atît termenul ebraic pentru cîntec, *šîr*, cît şi cel grecesc, *ᾄσμα* (la plural în SEPT.FRANKF.), au în vedere, în primul rînd, cîntecul propriu-zis, atunci cînd sînt folosite în BIBL.HEBR., respectiv *Septuaginta* (TOTC, p. 125-126).

7:8

Secvenţa *inima bunii naşterii* din BIBL.1688 traduce *τὴν καρδίαν εὐγένεια*, din SEPT.FRANKF. În SEPT.RAHLFS, însă, apare fragmentul *τὴν καρδίαν εὐτονίας*, tradus de SEPT.NEC prin *vlaga inimii* (BIBL.ANANIA are *şi-i vlăguieşte inima*). În locul paralel, BIBL.HEBR. vorbeşte de *mattᵉnâ*, mita care distruge inima (BIBL.CORN.1926 traduce *mita strică inima*). În *Vulgata*, însă, pasajul corespondent este *perdet robur cordis illius*, cu subiectul gramatical *Calumnia*, aflat la începutul versetului, tradus în BIBL.VULG.1760-1761 este: *Hula (...) va pierde vârtutea inimii lui.*

7:12

Am tradus prin *moştenire* gr. *κληροδοσίας* (SEPT.RAHLFS, SEPT.FRANKF.), transpus de BIBL.1688 prin *dare de sorţi*. Traducerea din vechea ediţie românească a fost îngreunată de raritatea termenului grecesc în *Septuaginta*, unde apare de numai cinci ori; sensul său general este acela de 'distribuire, împărţire a pământului, a unei moşteniri, în general' (GR.ENGL.). BIBL.MICU a tradus *moşie*, în vreme ce BIBL.1914 are *avuţie*, iar BIBL.ANANIA *moştenire*. Termenului grecesc îi corespunde în VULG. *divitiis*, pe care BIBL.VULG.1760-1761 îl traduce prin *bogăţiile*.

7:17

Nu te face direpţ pre multe (BIBL.1688) reprezintă un îndemn cel puţin ciudat, care a atras interpretări diferite. Într-o primă interpretare, autorul şi-ar avertiza cititorii să nu caute cu prea multă ardoare înţelepciunea şi dreptatea, în sens de gînd şi comportament corect, drept. În acest caz, însă, ortodoxia canonică a scrierii ar avea de suferit. Cea de-a doua interpretare caută să salveze acest aspect fundamental, afirmînd că, de fapt, avertismentul Ecclesiastului vizează falsele pretenţii de dreptate şi înţelepciune, ipocrizia manifestată de unii doar pentru a fi consideraţi drepţi şi înţelepţi (NICOT, p. 195-196).

7:18

BIBL.1688 a tradus prin *întru nevrêmea ta* sintagma *ἐν οὐ καιρῷ σου* (SEPT.FRANKF., SEPT.RAHLFS). Noi am preferat să redăm prin *înainte de vremea ta*, acesta fiind, de altfel, şi sensul urmărit de autor şi pe care îl reliefează şi alte traduceri româneşti (BIBL.ANANIA, SEPT.NEC). BIBL.VULG.1760-1761 traduce *în vreamea nu a ta*, după VULG., în vreme ce în ediţiile fidele Textului Masoretic găsim *înainte de timpulŭ teŭ* (BIBL.1874), *înainte de vreme* (BIBL.CORN. 1926), *înainte de vremea ta* (BIBL.RADU-GAL.).

7:20

Menţionarea celor zece stăpînitori în acest verset ar putea fi o trimitere la cei zece cetăţeni de vază care, potrivit lui Flavius Josephus, gestionau administraţia unor oraşe în epoca elenistică (AYBC, p. 257). Oricum, este dificil de înţeles legătura dintre cele spuse în acest verset şi consideraţiile anterioare, motiv pentru unii exegeţi să socotească acest pasaj o interpolare ulterioară (ICC, p. 144).

7:26

Am tradus prin *socoteala* gr. *ψῆφον* (SEPT.RAHLFS, SEPT. FRANKF.), un termen rar întrebuinţat în *Septuaginta* şi pe care BIBL.1688 îl traduce prin *sorţul*. Această traducere este determinată de faptul că, în sens primar, cuvîntul grecesc desemnează o pietricică folosită, în principal, în procesele de votare (GR.ENGL.). Însă, dincolo de această întrebuinţare, pietrica mai era folosită şi pentru numărare, pentru socotire (LIDDELL, p. 901), de aici şi traducerea noastră. În locurile corespondente, *Vulgata* şi BIBL.HEBR. au *rationem* (BIBL.VULG.1760-1761 *înţeleagerea*), respectiv *ḥešbôn*, tradus de BIBL.CORN.1926 prin *rostul lucrurilor*. Traducerea din BIBL.ANANIA, deşi această ediţie urmează, în principal, *Septuaginta*, se apropie de sensul din BIBL.HEBR. (*temeiul celor ce sunt*).

7:27

Deşi versetul pare a fi o caracterizare generală a femeii prin termeni extrem de duri, la o privire mai atentă el se dezvăluie ca un avertisment cu privire la soţiile viclene şi care caută, permanent, să-şi atragă soţul în capcane (conform Fac. 3:16). Scriind din perspectiva bărbatului şi, în primul rînd, pentru bărbaţi, Ecclesiastul îi avertizează că numai printr-o viaţă dreaptă înaintea lui Dumnezeu vor putea scăpa de efectele devastatoare ale unei căsătorii cu o astfel de femeie vicleană. Acest lucru nu înseamnă, firește, că bărbatul trebuie să rămînă celibatar, ci că, pentru a avea o soţie bună şi iubitoare, el trebuie să ia aminte la propria viaţă şi să şi-o traiască după cum este plăcut lui Dumnezeu (NAC, pp. 324-325).

Capitolul al 8-lea

8:1

Am tradus prin *va fi urît* gr. *μισηθήσεται* (SEPT.RAHLFS, SEPT.FRANKF.), viitorul indicativ, la diateza pasivă, al verbului *μισέω*, al cărui sens este acela de 'a urî'. Aşadar, nu este vorba despre o consideraţie estetică, un adjectiv care să surprindă urîţenia, ci despre faptul că omul fără ruşine va fi urît de către ceilalţi. Acest sens este evidenţiat şi de traducerea la pasivul reflexiv din BIBL.1688 (*se va urî*). Pentru a evita echivocul, atît BIBL.ANANIA, cît şi SEPT. NEC traduc prin *va avea parte de ură*.

8:2

Gura (BIBL.1688) este o traducere literală a lui *στόμα*

(SEPT.FRANKF., cf. şi SEPT.RAHLFS). În *Vulgata*, acestui termen îi corespunde *os*, care are exact acelaşi sens, evidenţiat şi de traducerea *gura* din BIBL.VULG.1760-1761. Cuvîntul ebraic corespondent, însă, *pî*, deşi are sensul primar de 'gură', este adesea folosit ca o metaforă pentru ceea ce se rosteşte pe gură, aşadar, în contextul nostru, pentru poruncile regelui (UBS, p. 280). În acest sens traduc şi BIBL.CORN.1926 (*poruncile*), BIBL.RADU-GAL. şi BIBL. 1990 (*porunca*), dar şi SEPT.NEC, care oferă o traducere interpretativă a *Septuagintei* (*Porunca*).

8:8

Ebraicul *rûaḥ* asemenea corespondentului său grecesc *πνεῦμα*, poate fi interpretat, în acest verset, fie ca referindu-se la vînt, ca în expresia emblematică *vînare de vînt* din Ecles., fie ca avînd în vedere duhul, suflarea de viaţă omenească. În ambele cazuri, omul este incapabil să-şi manifeste puterea, întrucît şi vîntul, şi suflarea de viaţă scapă controlului său, fiind impredictibile (AYBC, p. 282).

8:10

Secvenţa *cel sfînt* (BIBL.1688) traduce gr. *ἐκ τοῦ ἁγίου* (SEPT.FRANKF.), însă versiunea din ediţia SEPT.RAHLFS are *ἐκ τόπου ἁγίου* (BIBL.ANANIA *locul cel sfânt*). Corecţia din SEPT.RAHLFS este bazată pe lat. *loco sancto* din *Vulgata* (cf. *locul cel sfânt* BIBL.VULG.1760-1761), precum şi pe versiunea ebraică, redată în BIBL.CORN.1926 prin *locul sfînt*.

8:11

Prin substantivul *price*, BIBL.1688 redă un *hapax legomenon* din *Septuaginta*, şi anume *ἀντίρρησις*. Conform GR.ENGL., termenul este un neologism în greaca *Vechiului Testament*, el avînd sensul de 'controversă, contradicţie, replică, răspuns întors' (a se vedea traducerea din SEPT.NEC). Traducerea din BIBL.MICU (*judecată*), păstrată şi în BIBL.1914, este mai apropiată de varianta din *Vulgata*, regăsită şi în BIBL.VULG.1760-1761 sub forma *Că pentru că nu să face curând judecata*. BIBL.ANANIA traduce prin *ceartă*, conservînd în bună măsură sensul din BIBL.1688. ♦ Referindu-se la acest pasaj, Sfîntul Ioan Casian spune: „Este sigur, aşadar, că nimeni nu poate fi amăgit de diavol, dacă n-a consimţit el însuşi prin voinţa sa liberă la aceasta. Este ceea ce spune şi Ecclesiastul cu aceste cuvinte: «Pentru că nu sînt îndată pedepsiţi cei ce fac rău de aceea este plină inima fiilor oamenilor de gîndul de a face rău»" (IOAN CASIAN, p. 419).

8:14

Verbul *ajunge* (BIBL.1688) traduce gr. *φθάνει* din SEPT.FRANKF., o formă a verbului *φθάνω*, ale cărui sensuri sînt acelea de 'a ajunge la', 'a precede ceva', 'a atinge un anumit stadiu', 'a se întîmpla ceva', 'a veni ceva asupra cuiva' (DBLG, 5777). În cazul de faţă, este vorba despre lucrurile care se întîmplă, care vin asupra nelegiuitului, respectiv a celui drept, şi despre care Ecclesiastul afirmă că nu sînt corespunzătoare întocmai meritului pe care l-ar avea acea persoană. În *Vulgata*, verbul folosit este *proveniunt*, tradus de BIBL.VULG.1760-1761 prin *să întâmplă*.

8:16

Expresia *somn [...] nu iaste văzînd* din BIBL.1688 redă întocmai gr. *ὕπνον... οὐκ ἔστιν βλέπων* (SEPT.FRANKF.), care, la rîndul său, traduce aproape literal pasajul ebraic corespondent (cf. *nu vede somn* BIBL.CORN.1926 sau *somn [...] nu vede* BIBL.RADU-GAL.). Expresia nu este deloc comună nici în greacă şi nici în ebraică, în BIBL.HEBR. fiind folosite, de regulă, alte construcţii pentru a exprima această idee. Ea este întîlnită la Cicero, însă, în contextul de faţă, este o simplă metaforă, cu sens evident, astfel încît nu există motive pentru a o considera un împrumut din lumea greco-romană (ICC, p. 157).

Capitolul al 9-lea

9:3

BIBL.1688 traduce prin *învăluiale* gr. *περιφέρεια* (SEPT. FRANKF.), termen cu numai două ocurenţe în *Septuaginta*, al cărui sens, conform GR.ENGL., este acela de 'nebunie' sau 'eroare'. În greaca clasică, sensul primar al termenului este acela de 'linie care înconjoară un corp circular'; de asemenea, termenul are în vedere şi corpul circular în sine (LIDDELL, p. 634). În *Vulgata*, termenul corespunzător este *contemptu*, tradus de BIBL.VULG.1760-1761 prin *urgisire*. Ediţiile fidele textului ebraic au *nebunia* (BIBL.1874, BIBL.RADU-GAL.), *nebunie* (BIBL.CORN.1926).

9:4

În Orientul Apropiat, cîinii se numărau printre cele mai dispreţuite animale; alături de porci, erau animale care nu puteau fi aduse drept jertfă în cultul mozaic şi erau, de regulă, asociaţi cu căutarea prin gunoaie şi devorarea leşurilor. În contrast, leii erau şi atunci consideraţi animale deosebite, vrednice de admiraţie. Zicerea din acest verset este, în consecinţă, una ironică (AYBC, p. 301).

9:7

Verbul *au binevrut* (BIBL.1688) traduce gr. *εὐδόκησεν* (SEPT.FRANKF.), al cărui sens este acela de 'a fi mulţumit cu ceva, a se bucura de ceva, a prefera ceva' (DBLG, 2305). BIBL.MICU renunţă a această formă şi redă, simplu, *au plăcut*, ca şi BIBL.1914 şi BIBL.ANANIA. SEPT.NEC are *au fost [...] pe plac*. ♦ Începînd cu acest verset, textul prezintă similitudini cu *Epopeea lui Ghilgamesh*, într-o asemenea manieră încît mulţi exegeţi consideră că autorul cărţii *Ecclesiastul* a fost direct influenţat de epopeea babiloniană (ICC, p. 162).

9:8

Veşmintele albe sînt un semn al purităţii, fiind asociate cu sărbătorile şi festivităţile, deşi în unele culturi albul ca atare este considerat un semn de doliu, spre deosebire de vremurile moderne. În ceea ce priveşte untdelemnul,

trebuie spus că în Orient practica ungerii cu untdelemn pe faţă, pe corp sau pe păr era extrem de răspîndită, fiind de asemenea asociată ocaziilor speciale. Tocmai de aceea, în scrierile biblice ea a ajuns să trimită, metaforic, la binecuvîntarea divină şi la bucuria adusă de o astfel de relaţie aparte cu Dumnezeu (UBS, p. 332).

9:9

Am echivalat prin *tinereţilor* termenul grecesc *νεότητος* (SEPT.FRANKF.), tradus la fel de BIBL.1688. Acest termen nu se mai regăseşte, însă, în SEPT.RAHLFS, unde este înlocuit de *ματαιότητός* (cf. *deşertăciunii* BIBL.ANANIA). Varianta din SEPT.FRANKF. nu a mai fost luată în calcul de tradiţia biblică românească începînd cu BIBL.MICU, mai ales că ea nu corespunde nici *Vulgatei*, care are *instabilitatis* (BIBL.VULG.1760-1761 *nestării*). În ediţiile fidele textului ebraic, găsim traducerile *celeĭ deşerte* (BIBL.1874), *deşerte* (BIBL.CORN.1926), *deşartei* (BIBL.RADU-GAL.) şi *celei deşarte* (BIBL.1990).

9:14

Traducerea *şanţuri* din BIBL.1688 este inexactă, întrucît termenul folosit aici de SEPT.FRANKF. (cf. şi SEPT. RAHLFS), *χάρακας*, se referă la acele instalaţii militare compuse din ţăruşi înfipţi în pămînt; este vorba despre baricade sau palisade, întărituri în sens general (BDAG, 1078). Traducerea din BIBL.1688 o preia pe cea din MS.45, care se regăseşte şi în MS.4389, păstrată şi în BIBL.MICU sau BIBL.1914. BIBL.ANANIA traduce prin *valuri*, în vreme ce SEPT.NEC oferă varianta – adoptată şi de noi – *întărituri*. În *Vulgata*, termenul folosit este *munitiones*, tradus de BIBL.VULG.1760-1761 prin *tării*, deşi textul latin face referire şi la şanţuri (BIBL.VULG.1760-1761 *au şenţuit*). Urmînd textul ebraic, BIBL.CORN.1926 are *întărituri*, ca şi BIBL.RADU-GAL., BIBL.1990. ♦ Au existat multe ipoteze cu privire la posibilul eveniment istoric pe care l-ar relata Ecclesiastul. Astfel, exegeţii au analizat mai multe asedii din epocă, începînd cu cu asedierea cetăţii Dor de către Antioh al III-lea, în anul 218 î.Hr., sau de către Antioh al VII-lea, şi continuînd cu asediul de la Abel-Beth-Maacah, de la Beth-Sura, pînă chiar la asedierea Syracuzei de către romani, în anul 212 î.Hr. (ICC, p. 164-165).

9:16

În ciuda faptului că BIBL.1688 foloseşte doi termeni diferiţi, *înţelepciunea* şi *învăţătura*, în textul SEPT.FRANKF. (cf. şi SEPT.RAHLFS) se găseşte un singur termen, *σοφία*, tradus de noi, în ambele cazuri, prin *înţelepciune*.

Capitolul al 10-lea

10:1

Verbul la gerunziu *murind* (BIBL.1688) redă gr. *θανατοῦσαι* din SEPT.FRANKF. (cf. şi SEPT.RAHLFS), participiu prezent, la diateza activă, al verbului *θανατόω*. În limba greacă, acest verb are, în primul rînd, sensul de 'a ucide, a omorî' (DBLG, 2506; LOUW/NIDA, 1, p. 235; BDAG, pp. 443-444). Aşadar, este vorba despre actul celui care cauzează, nu al celui care suferă moartea, pentru acesta din urmă existînd alte verbe specializate, ca *ἀποθνῄσκω* (BDAG, p. 111). În consecinţă, nu avem de-a face cu nişte muşte care mor, aşa cum ar reieşi din BIBL.1688 şi din alte ediţii româneşti (BIBL.1914, BIBL.ANANIA), ci textul vorbeşte despre muşte ca agenţi ai morţii, ca fiinţe care cauzează moartea – în acest caz putrezirea amestecului de untdelemn aromat (cf. *Deadly flies* NETS, *Muştele aducătoare de moarte* SEPT.NEC). De notat şi faptul că termenul folosit pentru 'amestesc' (*tocmirea* în BIBL.1688) este *σκευασίαν*, un *hapax legomenon* în *Septuaginta* (cf. GR.ENGL.).

10:5

Am tradus prin *ceva pornit fără voie* construcţia *ἀκούσιον ἐξῆλθεν* din SEPT.FRANKF., pe care BIBL.1688 încearcă să o redea prin *fără voie au ieşit*. Dificultatea traducerii este dată de termenul *ἀκούσιον*, al cărui sens în greaca clasică este acela de 'involuntar, contra voinţei cuiva' (LIDDELL, p. 15). În *Septuaginta* termenul nu apare decît de patru ori (cf. GR.ENGL.).

10:10

Substantivul la genitiv *omului* din BIBL.1688 traduce gr. *τοῦ ἀνδρός* (SEPT.FRANKF.), însă în SEPT.RAHLFS găsim forma *τοῦ ἀνδρείου*, tradusă de SEPT.NEC prin *celui curajos*. BIBL.ANANIA nu urmează, de această dată, SEPT.RAHLFS, ci are doar *omului*; totuşi, modul în care versetul este tradus în BIBL.ANANIA îi conferă un alt înţeles (*Dacă securea s'a tocit şi nu i-ai ascuţit tăişul, îţi trebuie putere'ndoită; iată că înţelepciunea omului e de prisos*).

10:11

Este vorba aici despre tehnica îmblînzirii şerpilor prin şoapte sau prin şuierat. Mai precis, autorul vrea să scoată în evidenţă faptul că îmblînzitorul nu se va putea bucura de talentul şi munca sa decît dacă şarpele îi urmează indicaţiile (NAC, p. 335). Denumirea celui ce descîntă, în limba greacă, este *τῷ ἐπᾴδοντι*, verbul *ἐπαείδω* fiind foarte rar întrebuinţat în *Septuaginta* (numai alte trei ocurenţe, cf. GR.ENGL.).

10:18

Versetul conţine două *hapax legomena* în *Septuaginta*. Cel dintîi este *ὀκνηρίαις*, tradus de BIBL.1688 prin *leneviri*. Termenul este un neologism în greaca veterotestamentară, iar ediţiile româneşti l-au tradus prin *leane* (BIBL.MICU)/ *lene* (BIBL.1914), *lenei* (ANANIA), *[vremuri] de lene* (SEPT.NEC). BIBL.VULG.1760-1761 are *leneviri*, după lat. *pigritiis*. Cel de-al doilea *hapax legomenon* este *δόκωσις*, pe care BIBL.1688 îl redă prin *grinzirea*, sensul său fiind acela de 'grindă, acoperiş în general' (GR.ENGL.).

10:19

Secvenţa *şi vinul şi untudelemnul* din BIBL.1688 urmează gr.

καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον (SEPT.FRANKF.); cel de-al doilea element lipseşte în unele ediţii ale *Septuagintei* (cf. SEPT.RAHLFS). De altfel, el nu se regăseşte nici în VULG. sau BIBL.HEBR., însă inserarea sa aici nu este inexplicabilă, în contextul în care apar referiri la pîine şi vin. Alături de acestea, untdelemnul făcea parte din aşa-numita triada mediteraneeană, ce constituia alimentaţia de bază a evreilor încă din timpurile vechi (VLADIMIRESCU, VIAŢA, p. 105).

Capitolul al 11-lea

11:2

Literatura iudaică foloseşte adesea structura alcătuită dintr-un număr şi numărul imediat următor, aşa cum este cazul şi aici (cf. BIBL.1688 *celor şapte şi încă la cei 8*). Uneori, intenţia este de a ajunge la cel de-al doilea număr, însă alteori – şi în această categorie se încadrează şi situaţia de faţă – autorul are în vedere doar evidenţierea unui număr mare (NICOT, p. 256).

11:5

BIBL.1688 traduce prin *poartă naştere* gr. *κυοφορούσης* (SEPT.FRANKF.). Verbul *κυοφορέω* este un *hapax legomenon* în *Septuaginta*, avînd sensul de 'a purta în pîntece, a fi însărcinată' (GR.ENGL.). Termenul este compus din *κύος*, 'făt', 'embrion', şi verbul *φορέω*, 'a purta [pentru o perioadă îndelungată]' (BDAG, 575). Alte echivalări în tradiţia biblică românească: *muierii îngrecate* BIBL.MICU, *femeii îngrecată* BIBL.1914, *femeii însărcinate* BIBL.ANANIA.

11:9

Sintagma *fără prihană* (BIBL.1688) traduce gr. *ἄμωμος*, termen specific SEPT.FRANKF. şi care lipseşte din alte ediţii ale *Septuagintei* (cf. SEPT.RAHLFS). El nu se regăseşte, de altfel, nici în *Vulgata* sau BIBL.HEBR., însă este păstrat în ediţiile româneşti ce urmează BIBL.1688 (BIBL.MICU, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1914), precum şi în BIBL.ANANIA, deşi această ediţie urmează, de regulă, versiunea modernă a textului grecesc, din SEPT.RAHLFS. ♦ O altă diferenţă dintre SEPT.FRANKF. şi SEPT.RAHLFS, la nivelul acestui verset, este folosirea unei negaţii în versiunea de la 1597 (cf. *nu întru vedearea ochilor tăi* BIBL.1688), care nu mai apare în SEPT.RAHLFS (cf. *după vederea ochilor tăi* SEPT.NEC).

Capitolul al 12-lea

12:3

Substantivul *gauri* din BIBL.1688 traduce gr. *ταῖς ὀπαῖς* (SEPT.FRANKF.), termen care, într-adevăr, desemnează găurile, mai precis, pe cele făcute în pămînt (DBLG, 3956). În acest caz, însă, contextul sugerează că este vorba despre un alt gen de găuri prin care privesc oamenii, *Vulgata* consemnînd forma *foramina* (cf. *zăbreale* BIBL.VULG.1760-1761). În consecinţă, am tradus şi noi prin termenul generic *deschizături*, în vreme ce alte traduceri contemporane au mers chiar mai departe (*obloane* SEPT.NEC, *ferestre* BIBL.ANANIA).

12:5

Caperul (în SEPT.FRANF. *ἡ κάπαρις*, tradus de BIBL.1688 prin *chiparosul*) apare numai în acest context în *Septuaginta* (cf. GR.ENGL.). Termenul desemnează atît arbustul mediteranean propriu-zis, cît şi floarea înmugurită a acestuia. Caperul comun, *Capparis sicula*, este întîlnit în Siria, Liban, Ţara Sfîntă şi văile Sinaiului, fiind o plantă care doar rareori creşte pe verticală, în general întinzîndu-se pe pămînt precum viţa-de-vie. Bobocii florilor de caper erau folosiţi drept condimente în lumea antică (BAKER, p. 1707).

12:7

Comentînd rugăciunea *Tatăl nostru*, Sfîntul Ciprian al Cartaginei atinge şi ideile din acest verset, spunînd: „Cerem să se îndeplinească voinţa lui Dumnezeu în cer şi pe pămînt, fiindcă şi una şi alta are în vedere fiinţa noastră, mîntuirea noastră. De vreme ce avem trupul din pămînt şi sufletul din cer, sîntem în acelaşi timp pămînt şi cer şi de aceea ne rugăm să se facă voia lui Dumnezeu şi-ntr-o parte şi-n cealaltă, adică şi în corp şi în spirit" (CIPRIAN, p. 472-473).

12:11

Prin substantivul *strămurările* BIBL.1688 a tradus termenul grecesc *τὰ βούκεντρα*, un *hapax legomenon* în *Septuaginta* (GR.ENGL.). Cuvîntul este un neologism în limba greacă a *Vechiului Testament*, sensul său fiind acela de 'băţ ascuţit, eventual cu vîrf de fier, folosit pentru a îndemna vitele'. Corespondentul ebraic, *dārbôn*, este, de asemenea, foarte rar, apărînd numai încă o dată în BIBL.HEBR. În ediţiile româneşti găsim traduceri precum *nisce ghimpĭ* (BIBL.1874), *bolduri* (BIBL.CORN.1926), *boldurile* (BIBL.RADU-GAL. şi BIBL.1990). În *Vulgata*, termenul întrebuinţat este *stimuli*, tradus de BIBL.VULG.1760-1761 prin *strămurările*. ♦ Secvenţa *arse în foc* din BIBL.1688 traduce un termen specific SEPT.FRANKF., *πυρώμενοι*, care nu se mai regăseşte, însă, în ediţia modernă a *Septuagintei* (SEPT.RAHLFS), acolo unde apare *πεφυτευμένοι* (cf. *bine bătute* BIBL.ANANIA). Varianta din SEPT.RAHLFS are mai mult sens în context, fiind susţinută şi de *Vulgata*: *in altum defixi* (*spre înălţime înfipte* BIBL.VULG.1760-1761), dar şi de BIBL.HEBR., după cum o arată şi traducerile româneşti (BIBL.CORN.1926 şi BIBL. RADU-GAL.: *bătute*).

12:14

Ceea ce urmează după finalul versetului (*La Eclisiast, cea de săvîrşit, ca la nişte mari, şi desăvîrşit pune învăţătura* BIBL.1688) este o adăugire specifică SEPT.FRANKF., care nu a mai fost preluată decît în notă de BIBL.MICU şi deloc de BIBL.1914.

CÎNTAREA CÎNTĂRILOR

COMENTARII

de Maria-Luiza Oancea

Introducere

1. Datare

Unele versiuni ale *Septuagintei*, printre care şi SEPT.RAHLFS, au păstrat menţiunea asupra paternităţii poemului: „Cîntarea Cîntărilor care este a lui Solomon", adaos la care SEPT. FRANKF. a renunţat. Solomon fusese, după tradiţie, cel mai strălucitor dintre regii lui Israel nu doar datorită gloriei sale răsunătoare, ci şi pentru imensul său harem ori pentru aventurile sale romaneşti. Rabinii primelor secole d.Hr. au crezut că binecunoscutele cîntări ale lui Solomon, păstrate în această culegere, au fost colecţionate şi puse în pagină de către funcţionarii regelui iudeu Iezechias (721-693 î.Hr.), care, potrivit Parim. 21:1, colaţionaseră şi *Cartea Proverbelor* scrise de acelaşi rege.

Considerînd epoca lui Solomon ca pe o epocă a Luminilor, cu autentice tendinţe umaniste, aflată într-o strînsă relaţie cu Egiptul şi cu ale sale cîntece de dragoste (cf. nunta lui Solomon cu o prinţesă egipteană: 1Reg. 3:1; 7:8; 9:16, 24; 11:1), G. Gerleman (GHERLEMAN, p. 76 şi urm.) a presupus că aceste cînturi au fost compuse probabil în secolele X-IX î.Hr., aşadar chiar sub domnia lui Solomon, fiul lui David, mai precis în al patruzecilea an al domniei sale (cca 971-931 î.Hr.). Cu toate acestea, aramaismele din cuprinsul *Cîntării Cîntărilor* nu pot urca mai departe de secolul al VIII-lea î.Hr., tot după cum unele teme nu se pot plasa în timp mai departe de finele secolului al VII-lea î.Hr. Aşa se întîmplă, de pildă, cu oaza din Engadi, care nu era nici populată şi nici cultivată înainte de această perioadă. De asemenea, menţionarea anumitor mirodenii şi parfumuri exotice trimite la perioada cuprinsă între epoca preexilică tîrzie şi cea a începutului exilului (cf. BRENNER, p. 75-81). Tot în această epocă, Iezechiel, întocmai ca şi Isaia, s-a slujit de cîntecele de dragoste din *Cîntarea Cîntărilor* pentru a-şi face înţeleasă predica (v. Iez. 33:32). În fine, *Cîntarea Cîntărilor* conţine un împrumut persan (4:13: *παράδεισος*) ce nu poate fi anterior secolului al VI-lea î.Hr., ca şi un împrumut de origine greacă (3:9: *φορεῖον*) datînd din aproximativ aceeaşi perioadă. Elaborarea textului pare să se fi sfîrşit, după unii comentatori, în secolul al III-lea î.Hr.

2. Gen, compoziţie, limbă şi stil

Singularul *Cîntarea Cîntărilor* pare să sugereze că această culegere închipuie o compoziţie omogenă, însă adeseori ebraica folosea singularul în sens colectiv.

Poemul a fost socotit, de-a lungul timpului, fie un dialog între doi îndrăgostiţi, fie o dramă de mici dimensiuni ori chiar un simbol, o creaţie populară ori chiar o cîntare cultuală; majoritatea comentariilor recente ale *Cîntării Cîntărilor* sunt de acord că aceasta rămîne, totuşi, o antologie lirică alcătuită din treizeci de scurte poezioare de dragoste întreţesute pe alocuri cu mici epitalamuri specific mediteraneene, foarte asemănătoare, atît prin forma dramatică, cît şi prin frecventa apariţie a apelativului „soră" (gr. *ἀδελφή*), cîntecelor de nuntă egiptene, babiloniene şi greceşti. Se pare că aceste poezioare erau rostite în timpul celor opt zile ale nunţii evreieşti. Cu toate acestea, delimitarea cîmpurilor nu este mereu foarte limpede.

Reiterarea unui număr impresionant de formule şi metafore a sugerat faptul că poemul *Cîntării Cîntărilor* este, dacă nu o compoziţie unitară, cel puţin opera unui singur autor (cf. ROWLEY, p. 358). Dintre refrenele şi sintagmele recurente amintim: 1:7 = 5:10 = 5:18; 1:9-11 = 4:1-3; 2:7 = 3:5 = 8:4; 3:1-3 = 5:7 etc.

S-a spus că poemul *Cîntării Cîntărilor* prezintă multe asemănări cu *Idilele* lui Theocrit şi cu poemele elenistice de acelaşi gen; dar acestea preamăreau iubirea homosexuală. Pe de altă parte, în *Cîntarea Cîntărilor* cadrul de desfăşurare a scenelor nu este exclusiv pastoral, aşa cum se întîmplă la Theocrit, ci secvenţele pastorale alternează cu cele petrecute în casă ori pe străzile oraşului.

Despre structura poemului s-a vorbit, de asemenea, destul de mult. Astfel, după unele interpretări, ar putea fi identificate aici un număr de cinci poeme în progresie constantă, în vreme ce alţii, între care şi Bossuet, îşi fundamentează exegeza pe o structură corespondentă care identifică cele şase părţi ale poemului cu cele şase zile ale creaţiei.

F. Horst (HORST, p. 43-54) a decriptat, la baza formei şi a conţinutului poezioarelor din cuprinsul *Cîntării Cîntărilor*, cîntece vechi, pe care le-a clasificat în cîntece de

admiraţie (1:15-17; 7:7-10), comparaţii şi metafore (1:13 şi urm.), cîntece descriptive (4:1-7), cîntece de dor (2:14), povestioare (3:1-4) şi, în sfîrşit, genuri mai puţin atestate ale autoportretului (1:5 şi urm.; 8:8-10), ale cîntecului de ostentaţie (6:8 şi urm.; 6:11 şi urm.) sau de glumă (1:7 şi urm.). L. Krinetzki completează aceste opt genuri cu alte trei: cîntecul de îndemn, invitaţia la veselire şi dialogul alternat.

În principiu, potrivit împărţirii SEPT.FRANKF. (cf. SEPT.RAHLFS), poemul *Cîntării Cîntărilor* se compune din opt capitole. Primul capitol adoptă tiparul unui monolog alternat unde vorbesc pe rînd, dar ca într-un soi de aparteu, mireasa şi poetul. Capitolul al doilea se desfăşoară după aceeaşi schemă, dar acum personajele sunt mirele şi mireasa, iar subiectul este propria lor nuntă. În interiorul acestui capitol sînt încastrate diferite alte poezioare de sine stătătoare, cum ar fi sosirea primăverii, oraţia de nuntă, strigătul de ocrotire a viilor ca simbol al fecioriei ori chiar povestea unirii mirelui cu mireasa. Capitolul al treilea conţine, de asemenea, poezioare inserate în textura de bază: visul miresei, procesiunea nupţială. Capitolul al patrulea este dedicat descrierii neprihănirii miresei, dar cuprinde şi o poezioară referitoare la chemarea miresei. Capitolul al şaselea reprezintă un *intermezzo* ce asigură trecerea de la starea de vis a miresei la realitatea în care deja visul începe să se întrupeze. Capitolul al şaptelea are drept temă centrală admirarea miresei de către propriul ei mire, iar capitolul al optulea se concentrează pe două teme importante: dragostea curată, frăţească, şi rolul fraţilor în căsătorirea surorilor.

În antologiile de cîntece de dragoste din vechiul Egipt regăsim forme foarte asemănătoare cu cele întîlnite în cîntecele de dragoste biblice. Ca şi aici, cele egiptene sînt compuse în stil direct şi de multe ori descriu la indicativ o stare, o dorinţă. Ca şi în *Cîntarea Cîntărilor*, în cîntecele de dragoste egiptene întîlnim deseori enumerări ale mădularelor trupului unei persoane, fiecare dintre acestea fiind calificat printr-un adjectiv, o comparaţie sau o metaforă (cf. 4:7; 5:9-16; 7:2-6).

Vocabularul acestei antologii lirice constituie un *topos* în imaginarul motivelor socotite clasice: regele, păstorul, turma, via, Libanul, mirele, mireasa. Surprind, de asemenea, pe lîngă nenumăratele sinestezii, comparaţiile şi metaforele care privesc toate cele trei regnuri cunoscute: vegetal, animal şi mineral, ce consfinţesc ideea organicităţii, a participării nemijlocite a tuturor elementelor la conturarea ideii de perfecţiune a fiinţei. De asemenea, comparaţiile neaşteptate între un element static, solid, şi unul în mişcare, fluid (sînii comparaţi cu vinul, gîtul cu vinul cel bun etc.), sau între un abstract şi un fluid înmiresmat (numele iubitului comparat cu mirul revărsat) izbutesc să creeze imaginea unei simbioze desăvîrşite între stările naturale: lichid şi solid, stare şi mişcare. La fel de izbitoare sînt şi comparaţiile unor părţi ale trupului cu animale aflate în mişcare ori a căror trăsătură dominantă este agerimea mişcării sau freamătul nestatornic: *pletele-ţi ca turmele de capre,/ ce de pe Galaad desfăşuratu-s-au mereu* (4:1, traducerea noastră) etc.

Poemul *Cîntării Cîntărilor* dovedeşte un autentic şi inegalabil rafinament în planul expresiei prin densitatea şi sintetismul sintagmatic; adeseori propoziţiile gravitează în jurul unui subiect comun şi, desigur, în majoritatea cazurilor întîlnim propoziţii nominale, pentru că descrierea ocupă un loc central în economia textului. Am putea spune că întregul poem se constituie într-o definiţie a iubirii neprihănite (fie că această iubire este cea dintre mire şi mireasă, dintre Iahwe şi Israel ori dintre Iisus şi Biserica sa). Repetiţia este parte din această amplă şi complexă definiţie a iubirii. Revenirile, refrenele, reluate parţial sau în întregime, au aici un rol cognitiv întemeiat pe anamneză.

În ciuda faptului că ni se perindă prin faţa ochilor mai multe personaje, nu se angajează, totuşi, un dialog real între acestea. Personajele vorbesc în paralel, ca pentru ele însele, răspunsurile par oferite drept replici, cînd, de fapt, se insistă mai mult asupra unei comunicări spirituale care urmează o cu totul altă schemă de desfăşurare. E ca şi cum personajele şi-ar vorbi din planuri diferite, visul se continuă în realitate, ceea ce creează impresia că avem de-a face cu monologuri sau că, în chip straniu, monologurile se convertesc pe nesimţite în firave dialoguri. Natura este ea însăşi părtaşă la trăirile personajelor. Intervenţia corurilor (admiratorii fecioarei, fiicele Ierusalimului etc.) sau chiar a poetului însuşi susţin, de asemenea, monologurile personajelor.

Textul poemului a fost inclus în cea de-a treia parte a canonului palestinian, ceea ce explică păstrarea sa nealterată veacuri de-a rîndul.

Antologia are ca temă centrală povestea de dragoste dintre regele Solomon şi Sulamita, o ciobăniţă săracă de prin părţile Libanului. Poemul pendulează între două teme majore: iubirea pasională şi descrierea reciprocă a îndrăgostiţilor, între care stăruie o permanentă tensiune iscată de întoarceri şi reluări susţinute în planul expresiei prin refrenele care sudează şi totodată deosebesc părţile.

Alegorismul textului pe care tradiţiile rabinică şi creştină deopotrivă l-au asumat deja nu mai putea surprinde, la aproape 150 de ani de la cartea lui Iezechiel, cel mai de seamă algorist biblic. Însă această alegorie a fost interpretată în chip diferit, fie ca epopee a exodului evreilor, marcată de dinamica dramatică a rătăcirilor şi a regăsirilor, fie ca o cîntare mistică despre unirea minunată a lui Iahwe cu poporul lui Israel, unde ciobăniţa cea oacheşă şi frumoasă era deopotrivă poporul ales şi pămîntul sfînt sau grădina lui Iahwe. Zoharul interpreta această antologie lirică ca pe un breviar al întregii Scripturi, de care se foloseau în ritualul liturgic al Sabbatului şi mai cu seamă în sederul pascal (CANT.1963, p. 15, 24). A. ROBERT şi Renée BLOCH au susţinut şi continuat acelaşi tipar hermeneutic propus de tradiţia rabinică. În general, exegeza creştină descoperă reverberaţii poetice despre iubirea lui Hristos faţă de Biserică.

3. Istoricul hermeneuticii alegorice

Hyppolytus din Roma este cel dintîi hermeneut alegorist al

poemului, descifrîndu-l ca dialog desfăşurat între mire şi mireasă.

Origen, urmînd calea deschisă de predecesorul său, oferă o tîlcuire alegorică a fiecărui vers din cuprinsul poemului pe care îl interpretează ca o dramă tainică a iubirii dintre cuvînt şi suflet. În acelaşi sens interpretează poemul şi Gregorio de Elvira.

Ulterior, Ambrosius, Aurelius Augustinus şi Hieronymus (secolele al IV-lea – al V-lea) continuă tradiţia alegorică deschisă de antecesorii lor. Tot în aceeaşi perioadă Aponius din Roma alcătuieşte un comentariu la *Cîntarea Cîntărilor* pe care o tîlcuieşte drept o carte de înţelepciune.

Teodor din Mopsuestia (350-428), ignorînd tradiţia creştin-alegorică, plasează cel dintîi poemul printre creaţiile lirice profane.

În Evul Mediu apar comentarii de seamă pe marginea vestitului poem ebraic, precum cele ale lui Grigore cel Mare (540-604), Beda Venerabilis (secolul al VIII-lea), urmînd ca numai în veacul al XII-lea să fie alcătuite peste treizeci de comentarii la *Cîntarea Cîntărilor*.

Exegeza mariologică debutează cu interpretările propuse de Rupert von Deutz (1070-1129), apoi continuă şi se desăvîrşeşte cu cele ale lui Bernard de Clairvaux (1090-1153), Guillaume de St. Thierry (1085-1148), Gilbert of Hoyland sau John of Ford.

4. Tendinţele hermeneuticii recente asupra *Cîntării Cîntărilor*

Cele patru tendinţe majore ale exegezei recente la *Cîntarea Cîntărilor* sînt reprezentate de patru comentatori de referinţă: W. Rudolph, G. Gerleman, M. H. Pope, L. Krinetzki.

Interpretarea lui W. Rudolph urmează, în sens larg, tradiţia deschisă de J. G. Herder, J. G. Wetzstein şi K. Budde. Înţelegînd *Cîntarea Cîntărilor* ca pe o culegere de cîntece populare, aceştia au citit-o prin analogie cu cîntecele arabe ale Palestinei şi Siriei de astăzi. G. Gerleman constată o anumită dependenţă a *Cîntării Cîntărilor* de cîntecele de dragoste din Egiptul antic. M. H. Pope caută sursa numeroaselor expresii şi metafore în filologia şi mitologia nord-vest semitice (Ugarit) şi în hierogamie (Sumer). L. Krinetzski insistă mai ales asupra formei şi încearcă să analizeze motivele cu ajutorul psihologiei profunzimilor.

Acestora li se adaugă comentariul şi direcţia de cercetare propuse de O. Keel, care încearcă să ţină deopotrivă seama de forma şi de conţinutul cînturilor. Dacă în privinţa formei autorul recunoaşte neputinţa de a recurge la textul ebraic, în privinţa conţinutului el face apel nu doar la mărturii scripturistice, ci şi la cele iconografice.

5. Receptare

Cîntarea Cîntărilor a pătruns în literatura română odată cu primele traduceri româneşti ale *Bibliei*. Numeroşi cărturari români s-au aplecat nu doar asupra traducerii textului, ci şi asupra exegezei sale, ca, de pildă, Ion Heliade Rădulescu, poeţii Văcăreşti, Mihai Eminescu, George Coşbuc, Vasile Voiculescu, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Gala Galaction, Octavian Goga, Em. Păsculescu-Orlea, Ioan Alexandru sau Bartolomeu Anania.

6. Tradiţia versiunilor româneşti ale *Cîntării Cîntărilor*. Inovaţii ale propriei noastre traduceri

În ceea ce priveşte versiunile româneşti ale *Cîntării Cîntărilor*, am constatat că, în general, BIBL.1688 şi MS.45 prezintă versiuni identice sau, mai rar, asemănătoare; acestora li se adaugă adeseori şi BIBL.MICU. BIBL.1988, o mixtură între *Septuaginta* şi originalul ebraic, reinterpretează adeseori versuri întregi, iar versiunile româneşti ale Textului Masoretic (CCIA şi BIBL.ANANIA) de cele mai multe ori concordă ca soluţii traductologice. Cu toate acestea. BIBL.ANANIA surprinde în majoritatea timpului prin găsirea unor soluţii pregnante, expresive şi sintetice.

Traducerea pe care am propus-o la *Cîntarea Cîntărilor* a urmărit, în primul rînd, redarea corectă a aşa-numitelor *hapax legomena*, ca şi a termenilor care transpuneau în limba greacă realităţi ebraice prin echivalente mai mult sau mai puţin fericite sau limpezi. Am încercat să păstrăm numerotarea versetelor aşa cum apare ea în SEPT.FRANKF., iar acolo unde a fost cazul, să semnalăm în note diferenţele dintre SEPT.FRANKF. şi SEPT.RAHLFS. Am comentat, dacă ni s-a părut necesar, anumite soluţii de traducere şi le-am comparat cu altele mai vechi sau mai recente, ca şi cu propunerea noastră. Uneori ne-am văzut nevoiţi să amendăm în note textul grecesc mult prea obscur, comparînd nu de puţine ori versiunea *Septuagintei* cu cea ebraică, dar şi cu traducerile englezeşti interliniară şi literară ale textului ebraic. De asemenea, am discutat chestiunile de sintaxă care nu concordă cu norma limbii greceşti clasice.

7. Titlul cărţii

Titlul ebraic al poemului este *Shir hashirim*, sintagmă tradusă în greacă prin *Ἆσμα ἀσμάτων* (*Cîntarea Cîntărilor*), iar în latină prin *Canticum Canticorum*. În buna tradiţie a vechii lirici egiptene, cîntările de dragoste erau însoţite de un titlu (e.g. ebr. *shir* 'poezie, poem'). Termenul ebraic *shir* poate desemna diferite tipuri de cîntare: de la compoziţii cultice la cîntări intonate în timpul pelerinajelor (Ps. 120:1), în amintirea Sionului (Ps. 137:3) sau celebrînd ziua sabbatului (Ps. 92:1), dar şi cîntece „de lume" sau „de pahar" (Am. 6:5 şi urm.), tot după cum vocabula poate fi un termen generic pentru cîntecele de dragoste (cf. Ps. 41:5; Iez. 33:32 etc.). În toate aceste cazuri, *shir* face mereu referire la cîntece de bucurie. De cele mai multe ori, *shir* este însoţit de instrumente muzicale precum lira, flautul sau ţimbalul. În alte împrejurări, *shir* pare să desemneze muzica sau melodia în sine. Expresia „cîntarea cîntărilor" dobîndeşte un sens superlativ, fiind vorba despre Cîntarea prin excelenţă, cîntecul fără de seamăn şi, totodată, cel mai frumos din cîte există. Dar singularul nu vorbeşte neapărat despre un singur cîntec, întrucît adeseori *shir* desemnează o culegere de cîntări (Ps. 137:3: „Cîntaţi-ne una dintre

cîntările Sionului – *shir shiyon*"; 1Paral. 6:16). *Cîntec* este, aşadar, un singular, iar poemele culegerii au fost separate prin termenul *gerech* 'pauză' sau printr-o altă marcare. Prin urmare, titlul „Cîntarea Cîntărilor" arată limpede faptul că aşa-numitul compilator nu a dorit să-şi prezinte antologia ca pe o compoziţie omogenă.

Spre deosebire de SEPT.FRANKF., în SEPT.RAHLFS titlul apare însoţit de indicaţia explicativ-relativă („care-i aparţine lui Solomon/ care este al lui Solomon"), anunţînd paternitatea acestei compoziţii lirice ale cărei cînturi i-au fost atribuite regelui Solomon, aşa cum s-a întîmplat şi cu binecunoscuta *Carte a proverbelor* adunate şi publicate de către funcţionarii regelui Iezechias (cf. Ps. 25:1). BIBL.1688 eludează această inserţie ulterioară, în schimb MS.4389 traduce prin: *Cartea Cîntecului Cîntecelor ale lui Solomon împărat*, iar CCIA, prin *Cîntarea Cîntărilor a lui Solomon*; BIBL.ANANIA respectă versiunea *Septuagintei*: *Cîntarea Cîntărilor, care este a lui Solomon*. Motivele pentru care Cînt. i s-a atribuit lui Solomon sînt multiple. Printre acestea se numără, pe de o parte, înclinaţia regelui pentru lux (cf. 3:9 şi urm.; 1Reg. 10:14-29), iar erotismul se potriveşte foarte bine cu traiul luxos şi îmbelşugat; pe de altă parte, însă, regele se dovedise deja vestit pentru nenumăratele sale legături amoroase (e.g. sunamita Abisag, cf. 1Reg. 2:17-22; fiica lui faraon, cf. 1Reg. 3:1; regina din Saba, cf. 1Reg. 10:1-10; chiar şi imensul său harem, cf. 1Reg. 11:1-3). În sfîrşit, era binecunoscută reputaţia sa de poet liric inspirat de divinitate („numărul cîntărilor sale era de 1005", cf. 1Reg. 5:12; 1Reg. 11:1 şi urm.) sau aceea de rege-constructor al Templului, precum şi a numeroase palate. Aşa cum titlul „pentru/al lui David" face referire la o cîntare cultică (psalmii), tot astfel indicaţia „pentru/al lui Solomon" se referă aici la o cîntare care exprimă bucuria şi înţelepciunea practică. Figura lui Solomon din cuprinsul *Cîntării Cîntărilor* este aceea a unui Solomon nou, postexilic, închegat în urma confruntării dintre trecutul idealizat şi prezent, este imaginea regelui prin excelenţă, bogat, puternic, iubit şi admirat de toţi, un simbol al puterii regale în mentalitatea orientală. Această indicaţie care urmează titlului propriu-zis reprezintă, însă, o adăugire tîrzie.

Capitolul 1

1:1

Φίλημα reprezintă în limba greacă atît sărutul, cît şi îmbrăţişarea afectuoasă pe care gazda i-o dă oaspetelui său şi pe care, urmînd acest tipar, soţul i-o dă soţiei, prietenul, prietenului său, iubita, iubitului ei etc., egalizînd astfel statutele sociale ale celor care se află într-o legătură de ospitalitate. În ebraică, acestui termen îi corespunde cuvîntul *mnshiquth* (*din sărutările*, cf. CCIA), iar cuvîntul ebraic pentru „sărut" este *nashak*, provenit de la rădăcina asiriană *nasaqu* 'a săruta, a atinge'. Textul grecesc debutează cu o forma de imperativ aorist persoana a III-a sg. (*φιλησάτω*, echivalat de noi prin *să [mă] sărute*), respectată de MS.4389 (*să mă sărute*); BIBL.1688 optează pentru o formă dezideративă (*sărute-mă*), în timp ce în textul ebraic apare o formă de kal imperfect pe care CCIA îl redă prin indicativul prezent: *el mă sărută*. Aşadar, în traducerile interpretative volitivul intuit în spatele construcţiei de tip kal imperfect ebraic este redat fie prin conjunctivul aorist, fie printr-o formă dezideративă, în vreme ce durativul imperfectului ebraic nu a fost reţinut decît în traducerea CCIA. ♦ Am ales să traducem *φίλημα* prin *sărut* pentru a sublinia mai bine voluptatea imaginii, întregită, altminteri, de termenul următor (*μαστός*). În limba greacă, acest termen înseamnă 'sîn', iar în textul ebraic îi corespunde termenul *dadeiha* 'afecţiune, dragoste, iubire, alint' (traducerea adoptată de CCIA: *iubirea ta*). Am ales să traducem cuvîntul grecesc *μαστός* prin *dragoste* (cf. GR.ENGL.), îmbinînd astfel semnificaţia celor două vocabule (ebraică şi grecească) prin redarea deopotrivă a sediului afecţiunii şi a intuirii sensului cuprins în conceptul de afecţiune. BIBL.1688 traduce prin *ţîţele tale*, iar MS.4389, prin *ţîţa ta*. După CLAUDEL, este vorba despre o înţelegere greşită a textului ebraic, fiind preferabilă nuanţa sugerată de Textul Masoretic (ebr. *ddi*, 'iubire'), cf. BIBL.KJV etc., *iubiri* (BIBL.MICU), *mîngîieri* (TOB). De asemenea, sintagma *ὑπὲρ οἶνον*, tradusă de noi *mai presus de vin*, apare tălmăcită foarte asemănător în BIBL.1688 şi în CCIA (*mai bune-s… decît vinul*, respectiv *mai bună-i decît vinul*), traducerile de pînă acum insistînd mai curînd asupra gustului bun al iubirii reificate – redată în text prin sediul acesteia: sînul, inima sau pieptul. Remarcăm, de asemenea, trecerea bruscă de la persoana a II-a la persoana a III-a (*să mă sărute – φιλησάτω με* – „cu sărutările gurii lui" – *αὐτοῦ* – „mir revărsat este numele tău"); o asemenea schimbare bruscă a destina-tarului o regăsim adeseori în cîntecele de dragoste egiptene, fiind interpretată ca un artificiu literar ce descria foarte bine starea de confuzie şi de perpetuă agitaţie a îndrăgostiţilor, dar şi deplina lor sinceritate.

1:2

În textul ebraic apar vocabulele *reiah/rich* şi *ruah*, 'spirit, duh, vînt, miros, mireasmă', iar traducerea literală a pasajului ebraic (*cf.* CCIA) este: „mirosul mirurilor tale cât e de bun!" (*rich shmnik tubim shmn thurq*); SEPT.FRANKF. (cf. SEPT.RAHLFS) redă pasajul astfel: *ὀσμὴ μύρων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα*, adică: *mireasma mirurilor tale mai presus de orişice parfum* (traducerea noastră). BIBL.1688 traduce prin: *mirosul mirurilor tale mai mult decît toate miroasele*, MS.4389, prin *mirosul ungerii — decît toate unsorile*. În ambele situaţii, ca şi mai înainte, prepoziţia grecească *ὑπέρ* 'peste, mai presus de, dincolo de', arătînd depăşirea sau întrecerea unei realităţi, este redată în mod constant prin adverbul comparativ *decît*; se adoptă, astfel, o *lectio facilior*, traducătorii folosindu-se de o comparaţie la îndemînă care, însă, nu reuşeşte să redea sensul superlativ al sintagmei, căci mireasma este dincolo de/mai presus de orice parfum, este un parfum al parfumurilor, repetînd, de fapt, ideea cuprinsă în superlativul titlului (*Ἆσμα ἀσμάτων*). În vechea lume orientală, parfumurile şi mirodeniile erau elementele

esenţiale care, alături de vin, defineau ceremoniile esenţiale ale vieţii (*cf.* Ps. 23:5; Parim. 21:17 etc.). Aceste miresme erau nelipsite de la banchetele egiptene ale Noului Imperiu, fiind întotdeauna asociate abundenţei şi diversităţii băuturilor.

1:2-3

Versul se constituie ca o concluzie la cele de mai înainte (*mir revărsat este numele tău*, traducerea noastră), dar surprinde prin asocierea neaşteptată a numelui iubitului cu parfumul. În SEPT.FRANKF. (*cf.* SEPT.RAHLFS) apare sintagma: *μύρον ἐκκενωθέν*, tradusă de noi prin *mir revărsat*; BIBL.1688 traduce prin *mir deșărtat*, iar CCIA, prin *mir înviorător*, reţinînd mai curînd efectul revigorant al parfumului decît actul în sine al denominării. Spre deosebire de traducerile amintite, MS.4389 asumă tălmăcirea: *unsoare turnată*, nereuşind să surprindă consecinţa actului vărsării (golirea, kenoza), ci doar ideea-cauză (actul vărsării în sine). Pe de altă parte, nici măcar sensul complet al termenului *μύρον* 'mir, unguent frumos mirositor, mirodenie uleioasă' nu este corect redat. Asocierea numelui cu mirodenia pare să trimită la efectul pe care îl are rostirea lui asupra iubitei, stîrnind o plăcere la fel de intensă ca cea produsă de mireasma parfumului îmbătător. Efectul narcotic al miresmei este asociat celui pe care îl are prezenţa iubitului asupra iubitei sale. Textul insistă, astfel, asupra celor două constante ale iubirii (la o primă lectură, lesne de confundat cu atracţia erotică): farmecul/ vraja şi plăcerea. De fapt, este vorba aici despre gradul covîrşitor şi total de implicare a celor doi protagonişti în actul copleşitor al iubirii, în care cele două individualităţi se contopesc într-o singură fiinţă. Pe de altă parte, versul se poate referi şi la simbolistica actului kenotic – golirea sau dezbrăcarea de slava divină – esenţial în cadrul doctrinei hristice (*cf.* Filip. 2:6-7). Verbul *ἐκκενωθέν* arată golirea totală a recipientului de conţinutul său, a lui Dumnezeu de slava sa, a creştinului nebun după Dumnezeu de sinele său. Concluzia deschisă, însă, de acest vers se încheie odată cu versul următor, care, astfel, conturează prima strofă a poemului (*de aceea tinerele te-au îndrăgit,/ ademenitu-te-au,/ în urmă-ţi alerga-vom la a mirurilor tale mireasmă*, traducerea noastră). În textul ebraic apare verbul *mashoh*, 'a încorda, a trage, a lua', iar în cel grecesc este tradus printr-o formă de indicativ aorist, persoana a III-a pl., *εἵλκυσαν* (de la *ἕλκω*, 'a trage, a tîrî, a ademeni, a atrage'). Am preferat să traducem prin *a ademeni*, întrucît în actul curtării esenţială este seducţia, atragerea atenţiei celui/celei rîvnit(e) asupra persoanei interesate. BIBL.1688 traduce prin *traseră-te denapoia ta*, optînd pentru o calchiere a verbul grecesc, iar nu pentru o traducere interpretativă. În acelaşi fel procedează şi CCIA, care, însă, traduce verbul ebraic printr-o formă de imperativ: *Trage-mă (după tine)*. S-a recunoscut în aceste versuri concluzive intervenţia bruscă a aedului ca cea de-a treia persoană a poemului.

1:3

Versul face trecerea dinspre persoana a II-a („numele tău") înspre persoana a III-a („regele m-a purtat"). Această alternanţă a persoanelor este, însă, foarte răspîndită pe parcursul poemului. Mirele este numit acum rege, potrivit ritualului nupţial unde mirele şi mireasa sînt purtători de cununi. Se vorbeşte aici despre o gradualitate a apropierii omului de divinitate: mai întîi ca simplu admirator şi discipol, iar mai apoi ca mireasă chemată deja la o uniune intimă cu mirele divin, părtaşă la tainele desăvîrşirii. Cămara de taină sau iatacul în care regele îşi poartă mireasa este numit în ebraică *heder* (cf. 4Reg. 9:2), iar în greacă termenul este redat prin *ταμίειον* sau tainiţa unde sînt păstrate obiectele cele mai de taină, cămara unde gospodarul îşi stivuieşte proviziile. Aşadar, versul insistă asupra tainei în care se desfăşoară această apropiere intimă, precum şi asupra intrării miresei de una singură în iatacul mirelui. Am tradus verbul grecesc care redă introducerea treptată a miresei de către mire în iatacul său de taină (*εἰσήνεγκεν*) prin *purtatu-[m-]a*, în vreme ce CCIA traduce prin *m-a introdus*, BIBL.1688 prin *băgă-[mă]*, iar MS.4389 prin *dusu-m-au*. Opţiunea noastră pentru traducerea *purtatu-[m-]a* subliniază grija mirelui faţă de mireasa sa, imagine care trimite la cea a trecerii miresei peste pragul noii sale case de către mirele însuşi, cu aceeaşi grijă şi precauţie.♦ Am tradus cele două forme de conjunctiv aorist pasiv 1 pl. (*ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν*) prin *bucurate şi desfătate [...] să ne aflăm*, păstrînd astfel sensul de stare al diatezei pasive. BIBL.1688 traduce prin *bucura-ne-vom şi ne vom veseli*, CCIA, prin *vom sărbători şi ne vom bucura*, iar MS.4389, prin *să ne veselim şi să ne bucurăm*, cele trei traduceri insistînd asupra nuanţei prospective pe care au redat-o printr-un viitor indicativ (în locul unui conjunctiv hortativ), ignorînd însă total diateza pasivă a formelor verbale. S-a considerat că versul ar fi o intervenţie concluzivă a poetului. Din această pespectivă s-a emis ipoteza după care Cînt. ar fi, de fapt, o antologie de 30 de poezii scurte de dragoste, iar primele două strofe ale poemului ar putea forma cea dintîi poezie din seria amintită. Credem că un argument în sprijinul acestei ipoteze ar putea fi şi sintagma-refren: *dragostea-ţi e mai presus de vin* (cf. versetele 1 şi 3), pe care nu o mai întîlnim ulterior în cuprinsul poemului-antologie.

1:4

Culoarea neagră (ebr. *shahor*, gr. *μέλαινα*) redă în spaţiul iudaic jalea, suferinţa şi moartea sau întunericul morţii (cf. Plîng. 4:7; 5:10), în vreme ce albul şi roşul erau culori ale vieţii, bucuriei şi luminii. Unii comentatori au interpretat culoarea neagră a pielii iubitei ca o dovadă a apartenenţei acesteia la neamul egiptean, fiind asociată cu una dintre soţiile regelui Solomon. Interpretarea ni se pare superficială, întrucît acest indiciu referitor la culoarea tenului iubitei este unul simbolic, iar nu literal-descriptiv, ca, de altfel, toate celelalte indicii din cuprinsul poemului. Culoarea neagră pare să închipuie întunecimea morţii în care se aflau păgînii sau cei cărora încă nu li se revelase Hristos. În interpretarea noastră (*sînt neagră, dar frumoasă*), vocabula *καί* nu are rolul unei conjuncţii copulative, ci, mai

curînd, unul adversativ, opunînd astfel negura mediului de origine (păgîn) luminii lăuntrice a sufletului înfrumuseţat de revelaţia hristică (cf. BIBL.ANANIA, p. 872; AMBROZIE, VII (35); Origen, *Omilii la Cîntarea Cîntărilor*, I, 6; Sf. Grigorie de Nyssa, *Tîlcuire amănunţită la Cîntarea Cîntărilor*, II). BIBL.1688 traduce literal textul grecesc (*neagră sînt eu şi frumoasă*), în vreme ce MS.4389 pare să intuiască sensul deosebit al vocabulei *καί* atunci cînd traduce cu *neagră sînt, ce sînt frumoasă*, decriptînd o valoare intensivă a conjuncţiei mai sus amintite, pe care, de altfel nici nu o redă prin *şi*, ci printr-o conjuncţie coordonatoare adversativă. Fiicele Ierusalimului sînt fiicele cetăţii păcii, aflată sub domnia regelui păcii (ebr. *Solomon* 'pace'). ♦ Am tradus literal substantivul *σκηνώματα* prin *corturi*, iar *δέρρεις* prin *acoperăminte (ale corturilor)*, iar nu prin *piei*, reţinînd mai degrabă ideea de protecţie decît pe aceea de material în sine. În BIBL.1688, primul substantiv este tradus prin *sălaşele*, iar cel de-al doilea, prin *corturile*; CCIA optează pentru o traducere apropiată de a noastră (*corturile* şi, respectiv, *învelitoarea*, în vreme ce MS.4389 păstrează traducerea primului termen (*corturile*), dar încearcă să traducă literal cel de-al doilea termen (*pieile*). În textul ebraic apare termenul *ieriah*, care desemna o învelitoare, faţă de pînză ce acoperă cortul, cort, de obicei de culoare închisă, întrucît era confecţionată din păr de capră. În Ieş. 26-27 se vorbeşte despre acoperămîntul din stofe de preţ cu care era învelit cortul mărturisirii. Cortul ar putea fi simbolul bolţii cereşti (cf. Ps. 103:3), iar învelitorile corturilor lui Solomon ar putea închipui acoperămintele ocrotitoare ale păcii, după cum acestea trimit la imaginea cortului mărturisirii şi la cea a Templului lui Solomon. Chedar simbolizează păgînimea, identificat fie cu un trib de beduini din pustie, al cărui nume se trage de la cel al regelui lor, Ki-da-ri, învins de către regele Assurbanipal (cf. CCIA, p. 48), fie cu unul dintre urmaşii lui Ismael, fiul ilegitim al lui Avraam cu roaba sa, Agar (Fac. 25:13). Intuim aici o antiteză între întuneric/moarte (Chedar) şi viaţă/ pace/ lumină (Solomon – împăratul păcii/ Ierusalim – cetatea păcii). După alte lecţiuni, masoreţii au interpretat greşit cuvîntul ebraic ca Solomon, ci el ar trebui interpretat mai curînd ca Shalmah (versiunea adoptată de *Targum* şi *Midrash*), numele unui trib nomad arab. Astăzi, această din urmă lecţiune rămîne cea unanim acceptată, astfel încît antiteza despre care vorbeam s-ar referi la polaritatea Chedar/ Shalmah (negura şi vălul închis al păgînătăţii) – Ierusalim (pacea şi lumina celor care au avut parte de revelaţia hristică).

1:5

Am optat pentru traducerea *să nu vă uitaţi la mine* pentru a sublinia sensul direcţional al verbului, precum şi mirarea cu care ceilalţi privesc tenul înnegrit al fetei; o traducere precum cea adoptată de BIBL.1688 (*nu mă vedeţi*) nu reuşeşte, pe de o parte, să surprindă mirarea din ochii privitorilor, iar pe de alta, să redea expresiv conjunctivul aorist prohibitiv din textul grec (*μὴ βλέψητε*), forma adoptată putînd fi lesne confundată cu un indicativ negativ. MS.4389 traduce cu *nu mă căutaţi*, făcînd aceeaşi confuzie, iar CCIA, ceva mai aproape de traducerea noastră, redă sintagma prin *nu vă uitaţi la mine*, păstrînd sensul direcţional al verbului, precum şi nuanţa prohibitivă, chiar dacă înlocuieşte conjunctivul cu imperativul. ♦ Interpretarea pe care am dat-o celei de-a doua părţi a versului (*că sînt neagră*) redă starea de faţă a fetei exprimată de perfectul rezultativ pasiv eliptic de verbul copulativ (*μεμελανωμένη [εἰμί]*), ca şi emfaza pronumelui personal de persoana I (*ἐγώ*). BIBL.1688 traduce prin *căci eu sînt negrindu-mă*, înţelegînd rezultativul, dar adăugindu-i o nuanţă factitiv-iterativă prin folosirea gerunziului *negrindu-mă*. MS.4389 traduce prin *căci sînt eu neagră*, limitîndu-se la simpla redare a rezultativului, fără a insista asupra formei de participiu (*μεμελανωμένη*), diferită de simplul adjectiv întîlnit ceva mai înainte (*μέλαινα*), iar CCIA prin *că sînt înnegrită*, păstrînd fidel forma de perfect rezultativ pasiv, dar eludînd pronumele personal de persoana I folosit emfatic (*ἐγώ*). Unele interpretări mitologiste ale versului au apropiat imaginea de aceea a zeului asirian al Soarelui Shamash (= Thammuz), slujit de o preoteasă al cărei veşmînt negru îi acoperea albeaţa pielii. ♦ În SEPT.FRANKF. apare un indicativ aorist III sg. *παρέβλεψεν*, „a văzut, a privit pieziş, s-a uitat la" (de la *παραβλέπω*, 'a se uita, a privi pieziş'); în traducere am optat pentru varianta *m-a văzut (soarele)*. BIBL.1688 traduce: *m-au ars (soarele)*, CCIA: *(soarele) m-a strălfulgerat*, BIBL. ANANIA prin *(soarele) m-a ars*. Originalul ebraic face referire, de asemenea, la faptul în sine de a privi („m-a văzut/ m-a privit"), iar nu la consecinţa acestei acţiuni („m-a ars"). ♦ Imaginea fiilor sau a fraţilor ca paznici ai fecioriei surorii lor este un loc comun în tradiţia orientală. Am optat pentru traducerea *sfăditu-s-au cu mine*, clarificând dativul prepoziţional (*ἐν ἐμοί*); sintagma *ἐμαχέσαντο ἐν ἐμοί* (*μάχομαι* + dativul) este un calc lingvistic după o expresie ebraică cu sensul 'a se certa cu, a se sfădi cu, a se lua la ceartă cu', cf. GR.ENGL., iar dativul prepoziţional nu are aici un sens locativ aşteptat Verbul medial *μάχομαι* înseamnă în greacă 'a lupta', dar, cf. OLD, s.v., şi 'a fi confuz', aşadar mai degrabă 'a se încăiera', adică a lupta fără principii sau reguli (cf. Maria-Luiza Dumitru, *Sacrificiul fondator în Roma arhaică*, în „Studii Clasice" XL-XLI/2004-2005, p. 203-213), spre deosebire de verbul grecesc *πολεμέω*, 'a lupta după reguli fixe, a se război'. BIBL.1688 traduce: *s-au învrăjbit întru mine*, MS.4389: *se sfădiia pentru mine*, CCIA: *s-au înfuriat pe mine*, iar BIBL.ANANIA: *s-au ridicat asupră-mi*. Dintre traducerile enumerate, doar BIBL.ANANIA redă sensul corect al sintagmei, celelalte fie încearcă să redea nuanţa locativă cuprinsă în construcţia sintactică *ἐν* + dativ, fie acordă construcţiei o valoare circumstanţială cauzală, fie nuanţează excesiv sensul verbului, ignorîndu-i nuanţa combativă în favoarea celei impulsive (e.g. *s-au înfuriat*, CCIA). ♦ În textul SEPT.FRANKF apare termenul *ἀμπελών*, 'vie, viţă-de-vie', care, în vechea lirică egipteană, era simbolul fecioriei, darul cel mai de preţ al unei fete care, desigur, trebuia păzit cu

preţul vieţii. Dar interpretările vorbesc şi despre o simbolistică a sufletului ce trebuia ferit de ispite (cf. BIBL.ANANIA). BIBL.1688 traduce termenul cu un plural locativ: *(păzitoare) în vii*; la fel procedează şi MS.4389: *(pază) în vii*; CCIA păstrează valoarea obiectuală a termenului, optînd pentru un genitiv obiectiv: *(îngrijitoarea) viilor*, iar BIBL.ANANIA respectă acuzativul de obiect din textul grec: *viile (să le păzesc)*.

1:6

Am tradus imperativul aorist grecesc *ἀπάγγελον [μοι]* prin *de veste dă-[mi]*, reţinînd sensul de bază al verbului *ἀπαγγέλλω*, 'a aduce un răspuns, a da de veste, a vesti'. BIBL.1688 traduce prin: *povestêşte-[mi]*, MS.4389: *spune-[mi]*, CCIA: *spune-[mi]*, iar BIBL.ANANIA: *spune-[mi]*. Aşadar, nici una dintre traduceri nu redă sensul verbului grecesc de mai sus. Forma de acuzativ a pronumelui relativ din textul SEPT.FRANKF. (*cf.* SEPT.RAHLFS) (*ὅν*) am tradus-o *[cel] pe care*, ca regim sintactic al verbului tranzitiv *ἀγαπάω*, 'a iubi' (în text *ἠγάπησεν*, „l-a iubit"). BIBL.1688 traduce *pre carele [au iubit]*, MS.4389 *pre cela ce [au îndrăgit]*, CCIA: *cel [iubit]*, iar BIBL.ANANIA: *cel [iubit]*. Deci versiunile vechi ale traducerilor în limba română respectă forma pronumelui relativ, în vreme ce traducerile mai noi, deşi tributare originalului ebraic, unde apare, de asemenea, o construcţie relativă (*sh-aebe*, „pe care-l iubeşte"), transformă sintagma relativă într-un substantiv articulat (probabil din necesităţi metrice). Grupul nominal *ἡ ψυχή μου*, „sufletul meu", este tradus fidel în BIBL.1688, dar în MS.4389 apare *inima mea*; CCIA şi BIBL.ANANIA adoptă o traducere identică (*al sufletului meu*). ♦ BIBL.1688 traduce interogaţia directă *ποῦ ποιμαίνεις* (*unde-ţi duci la păscut*, versiunea noastră) prin *unde paşti*, CCIA: *unde păşunezi*, iar BIBL.ANANIA: *în ce păşuni*. Am optat pentru traducerea verbului grecesc *ποιμαίνω* prin „a duce la păscut", pentru a evita confuzia nedorită cu sensul 'a paşte de unul singur'. BIBL.ANANIA optează pentru o traducere care evită poetic confuzia amintită, transformînd verbul într-un substantiv (*păşuni*). Versul aduce în prim-plan imaginea pastorală care se va dovedi predominantă pe parcursul poemului. Motivul pastoral este, însă, unul comun în lirica orientală, dar mai cu seamă în Scrierile Testamentare, unde credincioşii sînt asemuiţi turmei celei mici, iar bunul păstor, lui Iisus Hristos. Partea a doua a versului continuă şirul interogaţiilor directe: *ποῦ κοιτάζεις ἐν μεσημβρίας* (*şi unde-ţi odihneşti turmele la amiază*, versiunea noastră), tradusă în BIBL.1688: *unde zaci în amiazăzi?*, în CCIA: *unde odihneşti la amiază?*, iar în BIBL.ANANIA: *unde-i faci odihna de amiază?*. Aşa cum am mai spus, socotim că verbul precedent (*ποιμαίνω*) nu înseamnă 'a paşte de unul singur', ci 'a duce turmele la păscut', cuprinzînd în sensul de bază şi referinţa la turme. De aceea, am considerat această referinţă drept un element comun pentru ambele verbe aflate în raport de coordonare (*ποιμαίνω* şi *κοιτάζω*). Aşadar, verbul *κοιτάζω* nu se referă la odihna păstorului (aşa cum reiese din traducerea oferită de BIBL.1688 şi CCIA), ci la aceea a turmelor pe care păstorul se îngrijeşte să le ducă la loc de odihnă. ♦ Am tradus secvenţa din SEPT.FRANKF. *ὡς περιβαλλομένη* prin *ca una ce este plecată (asupra)*, iar nu prin *tăinuită*, *învăluită*, *ce rătăceşte* sau *căutînd*, aşa cum găsim în traducerile mai vechi sau mai noi ale poemului (e.g. BIBL.1688: *ca cêea ce să învăluiêşte*, MS.4389: *ca cêea ce învăluiêşte*, MS.45: *ca ceiia ci să învăluiêşte*, CCIA: *ca una ce rătăceşte încolo şi-ncoace*, BIBL.ANANIA: *cătîndu-te'n neştire*). Sensul predominant al verbului grecesc *παραβάλλω* este cel de 'a pune în primejdie, a risca, a amăgi', căruia i se adaugă sensurile de 'a arunca nutreţ; a înlătura, a lăsa să cadă, a apleca, a înclina (mintea, atenţia etc.)', neavînd, aşadar, nici o conotaţie referitoare la ascundere sau rătăcire. În textul ebraic apare termenul *otiah/otie*, 'învăluit, înfăşurat', sens care a prilejuit interpretarea pasajului într-un sens negativ, apropiat de imaginea doliului, a jelirii după cineva (cf. CCIA). În traducere am optat pentru sensul 'a pleca/apleca' datorită formei următoare de dativ prepoziţional (*ἐπ'ἀγέλαις*, „peste turmele"), care redă cu exactitate imaginea unei persoane aplecate/atente *asupra* unui lucru. *Ἐπί* + dativul desemnează fixarea asupra/deasupra unui obiect fără noţiunea de aproximare sau de mişcare, dar nici nu poate transpune un acuzativ de obiect, variante de traducere pe care le propun diferitele interpretări ale poemului *Cîntării Cîntărilor* (BIBL.1688: *pre cerezile*, MS.45: *pre cirezile*, CCIA: *pe la turmele*, BIBL.ANANIA: *pe lîngă mieii*). De asemenea, secvenţa *μήποτε γένωμαι*, pe care am transpus-o prin *nicicînd să nu mă aflu*, apare tradusă în BIBL.1688 prin: *ca nu doară să-mi facă*, redînd greşit unul dintre sensurile verbului *γίγνομαι*, 'a se face (iar nu 'a face'), a se întîmpla, a deveni'. Dar pe lîngă aceste sensuri, verbul menţionat are şi sensul de 'a fi, a se afla, a se găsi (într-o anumită stare)', mult mai potrivit în context.

1:7

Conjunctivul eventual negativ (tradus în română de cele mai multe ori printr-un indicativ viitor) *ἐὰν μὴ γνῷς*, *de n-ai să ştii* (traducerea noastră), apare tradus eronat în MS.45 prin *dă nu vei cunoaşte pre sine*. Şi celelalte variante de traducere respectă, în general, forma propusă de SEPT.FRANKF. (cf. SEPT.RAHLFS). Totuşi, CCIA şi BIBL.ANANIA, care iau ca text de bază originalul ebraic, traduc cu indicativul prezent (CCIA: *dacă tu nu ştii asta*, BIBL.ANANIA: *de vrei să faci cum te taie capul*). Traducerea propusă de BIBL.ANANIA este una explicativă, spre deosebire de CCIA, care redă exact termenii originalului ebraic (*am-la thdoi*, cf. BIBL.HEBR.). Versul introduce din nou vocea poetului, care încearcă să o sfătuiască pe tînăra fată ce are de făcut. ♦ Imperativul aorist II sg. *ἔξελθε*, *ieşi!* (traducerea noastră), este tradus astfel de cele mai multe dintre variantele româneşti. Dativul locativ *ἐν πτέρναις*, echivalat de noi prin *pe urmele*, apare tradus de majoritatea variantelor româneşti vechi prin *în/ întru călcîile* (BIBL.1688, MS.45), în vreme ce CCIA traduce: *pe urmele*, iar BIBL.ANANIA omite cu totul vocabula, reinterpretînd formularea (*ia-te după ele*). ♦ Femininul acuzativ pl. *τὰς*

ἐρίφους, *iezişoarele* în traducerea noastră, este redat de MS.45 prin *iadele (tale)*, traducere preluată şi de BIBL.1688. CCIA traduce prin *oilor*, iar BIBL.ANANIA prin *ieduţele*. ♦ Dativul locativ *ἐπὶ σκηνώμασιν*, *la colibele* (versiunea noastră), apare de cele mai multe ori redat fie cu o nuanţă de proximitate („[pe] lîngă": *lîngă* CCIA, *pe-acolo unde-alături* BIBL.ANANIA) sau chiar direcţională („spre": *pre* MS.45, *spre* BIBL.1688). Singura versiune românească care are locativul este MS.4389: *la colibile*. BIBL.ANANIA, reinterpretînd versul, traduce genitivul de apartenenţă din text („[colibele] păstorilor", (*σκηνώμασιν) τῶν ποιμένων*) cu un nominativ: *(unde-alături stau) ciobanii*. ♦ Aici se încheie cea de-a doua poezioară lirică.

1:8

Se pare că SEPT.FRANKF. a interpretat greşit terminaţia poetică a vocabulei ebraice *lăsusati* numită *chirek compaginis*, ca pe un sufix indicînd persoana I (gr. *μου*, „al meu"). ♦ Comparaţia iubitei cu o iapă este sugestivă, calul fiind un animal nobil, regal. Egiptenii îl înjugau la carele cu două roţi, iar odată cu dinastia a XXV-a calul este folosit şi la călărie. Era, de asemenea, un animal de paradă, dar era folosit şi la vînătoare. În Egipt şi Grecia, calul era admirat pentru frumuseţea, nobleţea şi eleganţa lui. Lirica greacă (Alcman, Anacreon) compară femeia cu un armăsar, iar la Anacreon aceasta este numită *πῶλη θρηκίη*, „mînză tracă". Dar lirica egipteană extinde comparaţia şi asupra tînărului rîvnit de fata îndrăgostită: „O, de-ai veni la mine/ Ca un buiestru de-al regelui". În textul poemului, iubita este asemuită de iubitul ei cu o iapă regală (*înjugată la carele lui Faraon*, traducerea noastră). Imaginea trimite în chip voit la poezia egipteană şi la excesul de fast şi strălucire orientală. ♦ Versul se constituie ca o intervenţie lirică a iubitului care i se adresează drăgăstos iubitei sale. Iubita este numită în SEPT.FRANKF. (cf. SEPT.RAHLFS) *πλησίον μου*, „aproapea mea" (cf. *draga mea*, versiunea noastră). Termenul este sugestiv dacă ne gîndim la apropierea intimă dintre mire şi mireasă ori dintre Iisus şi Biserica sa. Toate versiunile vechi româneşti ale poemului încearcă să redea cît mai fidel sintagma de mai sus (BIBL.1688: *cêea ce eşti aproape de mine*, MS.45: *cêea ce-i aproape de mine*, MS.4389: *aproape de mine*), în vreme ce traducerile mai noi tind să echivaleze formula cu o sintagmă modernă: *iubita mea* (BIBL.ANANIA) sau *draga mea* (CCIA).

1:9

Am tradus termenul grecesc *σιαγόνες* prin *obrajii*. Variantele româneşti vechi traduc prin *fălci* (MS.45, BIBL.1688). Traducerile mai noi prezintă opţiuni diferite: *bărbia* BIBL.ANANIA, *obrajii* CCIA. ♦ Am păstrat în traducere nominativul pl. al formei *(ὡς) τρυγόνες*, *ca turturelele*, nu „ca ai turturelelor" (pentru a nu se înţelege în chip greşit că sr fi vorba despre obrajii turturelelor). De altfel, comparaţia obrajilor sau a ochilor cu turturelele este un *topos* împrumutat din lirica egipteană. Comparaţia se face cu pasărea în întregul ei, iar nu cu părţi ale trupului acesteia. Majoritatea traducerilor româneşti optează pentru varianta cu genitivul sg.: *ca a turturêlei* MS.45, *ca ale turturêlei* BIBL.1688, MS.4389, *precum ai turturelei* BIBL.ANANIA. CCIA propune o variantă total diferită: *între cercei*. ♦ Am tradus cuvîntul grecesc *τράχηλος* prin *gît*, nu prin *cerbice* sau *grumaz* (cf. *cerbicea* MS.45, BIBL.1688; *grumazul* BIBL.ANANIA), preferînd acest termen, care înseamnă în limba română 'ceafă', nu 'lungimea gîtului' sau 'partea anterioară a acestuia ce adăposteşte traheea'. Dintre traducerile în limba română, doar CCIA respectă sensul termenului (*gîtul*). De asemenea, SEPT.FRANKF. foloseşte termenul *ὁρμίσκος*, 'colier de mici dimensiuni, şirag scurt de mărgele', fapt pentru care am tradus pluralul *ὁρμίσκοι* prin *mici şiraguri*, spre deosebire de MS.45, care traduce: *nişte şireaguri*, şi de BIBL.1688: *nişte şiruri*. Traducerile Textului Masoretic redau cuvîntul prin *mărgele de coral* (CCIA) sau *şirag de nestemate* (BIBL.ANANIA), întrucît cuvîntul ebraic *chruzim* înseamnă 'lanţ, lănţişor [de aur]'.

1:10

Toate traducerile vechi ale *Septuagintei* respectă textul grecesc. CCIA traduce prin *lănţişoare de aur*, iar BIBL.ANANIA nu diferă de varianta SEPT.FRANKF. Termenului grecesc *ὁμοιώματα* îi corespunde în textul ebraic: *thuri zeb*, „şiruri de mărgele din aur". După unele interpretări, aici vorbeşte poetul. ♦ Se observă că brusc se trece de la persoana a I sg. la persoana I pl. (*făuri-vom*, versiunea noastră), pluralul referindu-se, probabil, la mulţimea admiratorilor fecioarei îndrăgostite. ♦ Pentru termenul grecesc *στιγμάτων*, tradus de noi prin *crestături*, fiecare dintre traducerile vechi ale *Septuagintei* a încercat să găsească un echivalent mai mult sau mai puţin potrivit (e.g. BIBL.1688: *pistrituri [de argint]*, MS.45: *cărări [de argint]*). Traducerile după Textul Masoretic optează pentru variante diferite: CCIA: *perle [de argint]*, BIBL.ANANIA: *rîuri [de argint]*. În textul ebraic apare termenul *nqduth*, 'fărîmiţă, pată mică, ţintă, buton'. CCIA interpretează pasajul *μετὰ στιγμάτων τοῦ ἀργυρίου* (*cu crestături de argint*), încercînd o apropiere cu picăţelele argintii-cenuşii ale turturelei.

1:11

Termenul *ἀνάκλισις* înseamnă în *Septuaginta* 'lăsare/ sprijinire pe spate' (cf. GR.ENGL.), gest obişnuit mai cu seamă pentru cei care stau la masă ori pe pat; însă la fel de bine poate însemna şi 'înconjur, împrejurime', redînd astfel termenul ebraic *meisab/msb* (provenit de la *sabab* şi tradus de CCIA cu „a merge roată, a da ocol, a merge de jur împrejur", avînd însă un sens nemenţionat de CCIA: 'a sta la masă'); considerînd primul sens de mai sus, CCIA îl interpretează ca făcînd referire la casa nunţii în care se aflau deja mirele şi mireasa. BIBL.1988 traduce termenul grecesc prin *a stat la masă*. Variantele româneşti vechi traduc neclar acest cuvînt (cf. MS.45, BIBL.1688, MS.4389: *întru înduplecarea*). BIBL.ANANIA traduce perifrastic: *stă (...) culcat în aşteptare*, oferind o semnificaţie diferită vocabulei ebraice *meisab/msb*. ♦ Am tradus verbul grecesc *ἔδωκεν* prin *pe loc a*

dăruit, pentru a reda momentanul exprimat de indicativul aorist al verbului *δίδωμι*, 'a da, a dărui', faţă de celelalte traduceri româneşti (cf. MS.45, BIBL.1688: *dat-au*) ale poemului (care traduc verbul cu un perfect compus lipsit, în opinia noastră, de nuanţa sa puternic aspectuală. În mod curios, CCIA traduce verbul cu persoana I (*dărui*), ca, de altfel, şi BIBL.ANANIA, care insistă chiar asupra persoanei I (*eu răspîndesc*), deşi în traducerile interliniare ale originalului ebraic *nthn* (cf. BIBL.HEBR.) este redat prin persoana a III-a („el dăruieşte"). ♦ Am tradus termenul *ὀσμήν* prin *mireasmă*, nu prin *miros* (cf. MS.45, BIBL.1688). Traducerile care respectă Textul Masoretic optează fie pentru *miros* (CCIA), fie pentru *mireasmă* (BIBL.ANANIA).

1:12

Am echivalat sensul cuvîntului *στακτή* cu cel al „smirnei" (sensul dat de dicţionar este 'ulei de mir/ smirnă; mir/smirnă'). Traducerile româneşti vechi (MS.45, BIBL.1688) redau acest cuvînt prin *stactie*, preferînd să păstreze rezonanţa grecească a vocabulei. Variantele româneşti ale Textului Masoretic traduc fie prin *mir* (CCIA), fie prin *smirnă* (BIBL.ANANIA). Mirul sau smirna este o aromată importată în Palestina din sudul Arabiei şi aparţine familiei *Commifora abyssinica*. Mirul picură dintr-un copac foarte asemănător salcîmului, cunoscut sub denumirea de *Βαλσαμώδενδρον μύῤῥα* (ebr. *mor*, cuvînt provenit din asirianul *murru*, împrumutat apoi în greacă sub forma *μύῤῥα*). ♦ Am preferat o variantă mai poetică a vechii traduceri a cuvîntului grecesc *ἀποδεσμός* (*legătură* BIBL.1688, MS.45), înlocuind-o cu *buchețel*. CCIA preferă varianta *snop*, iar BIBL.ANANIA, *săculeţ*, pentru că termenul ebraic cu care a fost echivalat grecescul *ἀποδεσμός* este *tzĕror*, „săculeţ" în care fetele obişnuiau să păstreze mir şi să-l ascundă în sîn, aşa cum în satele româneşti de odinioară fetele obişnuiau să poarte în sîn busuioc. ♦ Am tradus cuvîntul *ἀδελφιδός* prin *iubit*, iar nu cu trimitere la sensul de 'rudă' (e.g. MS.45 *nepotul*; cf. MS.4389 *surorii*), dat fiind sensul general al contextului. BIBL.MICU redă consecvent această vocabulă prin *frăţiorul*, încercînd astfel să transpună forma diminutivală a substantivului. ♦ Indicativul viitor pasiv al verbului medial *αὐλίζομαι* ('a-şi găsi sălaşul, a-şi afla un loc, a zăbovi') este redat în traducerea noastră printr-o formă care să exprime cît mai bine valoarea formei de pasiv: *odihni-mi-se-va*, spre deosebire de traducerile româneşti vechi, care preferă o formă activă (MS.45, BIBL.1688 *va petrêce*). CCIA traduce prin *înnoptează*, iar BIBL.ANANIA: *cu noaptea stinsă*. ♦ Sintagma *ἀνὰ μέσον τῶν μαστῶν* este tradusă de noi prin prepoziţionalul *între sîni*, în vreme ce unele traduceri vechi ale poemului redau literal sintagma grecească: MS.45 *între mijlocul (ţîţelor)*, BIBL.1688: *în mijlocul (ţîţelor)*. CCIA şi BIBL.ANANIA optează pentru traducerea *între sînii*.

1:13

În SEPT.FRANKF. apare termenul *βότρυς*, 'ciorchine' (de strugure etc.), pe care am ales să-l traducem astfel, iar nu cu sensul de 'strugure' (planta întreagă), aşa cum apare în majoritatea traducerilor româneşti vechi ale poemului (e.g. BIBL.1688: *strugur*, MS.45: *strugul*), varianta adoptată şi de BIBL.ANANIA, în vreme ce CCIA optează pentru varianta propusă de noi (*ciorchine*). În BIBL.HEBR., *eshkol* desemnează atît ciorchinele, cît şi strugurele (planta întreagă), ca şi echivalentul său grecesc *βότρυς*. Opţiunea noastră de traducere se întemeiază pe faptul că, după acest termen (care izolat de context poate desemna fie prezentarea sub formă de ciorchine a unui fruct oarecare, fie specificarea tipului de fruct: strugure – fructul la îndemînă, cunoscut ca purtător de ciorchini), urmează imediat un altul care specifică limpede tipul de fruct. Aşadar, grecescul *βότρυς* nu se referă în context la tipul de fruct, ci mai curînd la prezentarea acestuia sub forma ciorchinelui. ♦ Am păstrat în traducerea împrumutului grecesc *τῆς κύπρου* (de la *κύπρος*, 'cyprus, henna, *Lawsonia alba*') forma propusă de CCIA: *cipreș*, întrucît planta nu desemnează nici strugurele, nici chiparosul, ci un arbust mediteraneean, necunoscut în spaţiul românesc, avînd inflorescenţe dese de culoare galbenă, cu un parfum intens, care îi îngreuiază ramurile sub forma unor ciorchini. Planta creşte în Cipru, Siria, Egipt, iar florile erau folosite pentru obţinerea de uleiuri parfumate. Cea mai veche atestare a termenului pare să fie cea din Cînt. Ulterior, acesta a fost preluat de Theophrast (secolele IV-III î.Hr.) şi, în secolul I d.Hr., de Iosephus Flavius şi de contemporanul său, Dioscoride din Arnazaba. Termenul *βότρυς* apare tradus în variantele româneşti ale poemului vetero-testamentar astfel: BIBL.1688: *de chipru*, MS.45: *al chiprului*. În MS.4389, termenul pare interpretat ca toponim: *de la Chipri*. Dacă BIBL.1688 înţelege corect funcţia explicativă a genitivului grecesc (*τῆς κύπρου*), MS.45 interpretează eronat această funcţie, ca exprimînd apartenenţa. BIBL.ANANIA traduce genitivul *τῆς κύπρου* prin *de chiparos*, intuind corect funcţia sintactică a termenului, dar echivalîndu-l eronat cu chiparosul, arbore funerar în simbolistica mediteraneeană. ♦ Pentru traducerea grecescului *ἀδελφιδός [μου]*, vezi nota la versetul 1:12. BIBL.1688 şi MS.45 traduc termenul prin *fratele [mieu]*; traducerile vechi româneşti ale poemului vetero-testamentar păstrează, poate dintr-un soi de precauţie şi teamă religioasă, sensul primar al termenului, neîndrăznind să-i dea un sens considerat profan sau chiar impudic. Dimpotrivă, traducerile mai noi, care au drept referinţă Textul Masoretic, optează ambele pentru varianta, mult mai potrivită contextului lirico-erotic, *iubitul* (BIBL. ANANIA, CCIA). ♦ În textul ebraic, toponimul *En-Ghedi*, redat de SEPT.FRANKF. *Ἐγγαδί*, înseamnă „izvorul caprelor" (cf. Paul de Lagarde, *Onomastica Sacra*, Göttingen, 2nd ed., Dieterich, 1887, *apud* CCIA); este o oază din pustia Iudeii, situată în partea de apus a Mării Moarte. Este un loc binecuvîntat, cunoscut pentru fertilitatea lui (Plinius, *Naturalis Historia*, V, 17: creşteau palmieri), dar şi pentru balsamul şi viţa-de-vie (Hieronymus). Potrivit informaţiilor oferite de Plinius şi de Iosephus Flavius, aici ar fi trăit esenienii.

1:14

Am tradus forma *ἰδού* (un fost imperativ aorist 2, persoana a II-a sg. de la verbul *ὁράω-ῶ*, 'a vedea', devenit ulterior interjecţie) cu un mai aşteptat *ia te uită!* care, în opinia noastră, exprimă mult mai bine extazierea iubitului în faţa frumuseţii iubitei. Un „iată!" neutral ni se pare pe cît de inexpresiv, pe atît de livresc şi de artificial, nepotrivit unui poem popular a cărui principală trăsătură este expresivitatea, caracterul impresiv-expresiv al nuanţelor lexicale şi al registrului metaforic. Variantele româneşti vechi traduc temenul cu *iată!* (BIBL.1688, MS.45, MS.4389). Traducerile mai noi ale Textului Masoretic optează pentru interpretări diferite: BIBL.ANANIA *cît de*, CCIA *uite cît de*, subliniind o dată în plus expresivitatea interjecţiei, deşi în textul ebraic apare doar interjecţia *en-k*, 'uite, iată', tradusă în engleză cu *behold you!* (cf. BIBL.HEBR.). Preferăm să nu îmbogăţim pe cît posibil traducerea cu termeni adăugiţi de tipul „cît de [frumoasă]", pentru a reda cît mai fidel textul sursă. ♦ Din nou apare termenul *πλησίον [μου]*, echivalat de noi prin *aproapea [mea]*, pe care BIBL.1688 şi MS.45 îl traduc prin *cea de aproapele mieu*, în vreme ce BIBL.ANANIA şi CCIA îl transpun prin *iubita mea*, nefăcînd, de fapt, nici o diferenţă în traducere între *ἀδελφιδός/-ή* şi *πλησίον*. ♦ Am preferat să păstrăm repetiţia întăritoare pe care chiar textul *Septuagintei* ne-o sugerează (*ia te uită, frumoasă eşti*), ceea ce am constatat, de fapt, şi în cazul traducerilor vechi româneşti ale Cînt. Către variaţie se îndreaptă traducerile mai noi ale Textului Masoretic, fie prin inserţie adverbială, fie prin inversarea ordinii aşteptate: CCIA: *cu adevărat (tu eşti) frumoasă*, inserînd locuţiunea adverbială *cu adevărat*; BIBL.ANANIA: *cît eşti tu de frumoasă*, inversînd ordinea termenilor. Traducerea englezească interliniară a originalului ebraic redă, însă, inconsecvenţa membrilor: …*lovely [shepherdess of me]*.../ ...*lovely*, pentru a exprima cele două secvenţe ebraice uşor diferite: *iphe [roith-i]*.../ *iphe*... („iubito, [ciobăniţa mea].../ iubito..."), însă traducerea literară după originalul ebraic optează pentru o mai pronunţată consecvenţă a membrelor: *thou [art] fair, .../ thou [art] fair*... ♦ Am optat pentru traducerea grecescului *περιστεραί* printr-un diminutiv feminin (*porumbiţe*), nu printr-un banal şi aşteptat „porumbi/ porumbei", pentru a sublinia delicateţea şi drăgălăşenia cu care iubitul i se adresează iubitei sale. MS.45 traduce: *ochii tăi – porîmbi*, preluat de BIBL.1688: *ochii tăi – porumbi*; MS.4389 traduce: *ochii tăi – de porumbi*. BIBL.ANANIA traduce *cu ochii tăi porumbi*, stabilind o legătură cauzativă între cele două părţi ale versului, iar CCIA (*ochii tăi sînt porumbei*) neutralizează ambiguitatea voită a metaforei. Traducerea englezească interliniară a textului ebraic respectă întocmai metafora: *eyes of you doves* (ebr. *oini-k iunim*), la fel şi cea literară (*thou [hast] doves'eyes*). ♦ În arta hieratcă egipteană, ochii apar reprezentaţi sub chipul unei păsări (GERLEMAN). Dacă în celelalte cărţi ale VT porumbelul este un simbol al jelaniei (cf. Is 38:14; Iez 7:14), probabil din pricina veşnicului său murmur tînguitor, în Cînt. el apare pentru prima dată ca simbol al neprihănirii.

1:15

Am ales să păstrăm în traducere sensul adjectivului *καλός* ('frumos') pe care ni-l sugerează repetiţia voită din textul SEPT.FRANKF. Am păstrat, de asemenea, traducerea termenului grecesc *ἀδελφιδός* (*dragul*) (cf. *supra* 13:14 etc.). Am propus pentru traducerea vocabulei greceşti *ὡραῖος* varianta *chipeş*, în care se poate cuprinde nu doar sensul de 'frumos/ armonios, bine făcut', ci şi sensul de 'copt, gata/ bun de însurătoare' (cf. expr. *ὡραῖος γάμου/γάμων*), iar particula epideictică *γε* am tradus-o aici adverbial: *foc* (în sensul de 'tare, foarte'). BIBL.1688 şi MS.45 traduc identic prima parte a versului: *eşti bun, fratele mieu*. Cele două variante de traducere păstrează, de asemenea, traducerea vocabulei *ἀδελφιδός* (*fratele*). CCIA şi BIBL.ANANIA respectă, în general, textul original, traducînd corect primul adjectiv, *καλός* (*frumos*), iar pe cel de-al doilea (*ἀδελφιδός*), prin *iubitul meu*. ♦ Partea a doua a versetului este tradusă identic de BIBL.1688 şi de MS.45: *şi încă înfrumuseţat/ şi-ncă înfrîmseţat*. CCIA traduce această parte a versului prin *cu adevărat iubit*, iar BIBL.ANANIA: *cît eşti tu de plăcut*, redînd cuvîntul ebraic *noim* prin *plăcut*, *iubit*, iar pe *aph* prin *cu adevărat* (CCIA); astfel, BIBL.ANANIA optează pentru o traducere perifrastică a versului în spiritul contextului general, redînd ebraicul *aph* (gr. *γε*) printr-o întreagă propoziţie exclamativă (*cît eşti tu de*...). Pe de altă parte, deducem că varianta oferită de SEPT.FRANKF. reprezintă o interpretare a adjectivului ebraic *noim* (gr. *ὡραῖος*), pe care îl integrează aici vocabularului agrar, asociindu-l grînelor coapte numai bune de cules, nu vocabularului estetic. ♦ Am tradus sintagma *κλίνη... σύσκιος* prin *culcuş umbros*. MS.45 traduce prin *patul nostru – umbros*, preluat întocmai de BIBL.1688. CCIA traduce *sălaşul nostru verde proaspăt*, iar BIBL.ANANIA: *ni-i aşternutul umbră şi răcoare*. Adjectivul ebraic *ronne/raanan* înseamnă 'proaspăt înverzit, luxuriant' (cf. gr. *σύσκιος*), iar ebr. *eres/orsh*, 'sălaş, leagăn, colibă nobilă' (cf. Ps. 6:7; Iov 7:13). Dintre ultimele două traduceri ale Textului Masoretic, BIBL.ANANIA reinterpretează versul ebraic, optînd pentru o hendiadă care să împace textul *Septuagintei* cu cel masoretic (*umbră şi răcoare*).

1:16

Interpretarea pe care am propus-o (*grinzile caselor noastre – cedrii*) corespunde cu varianta oferită de BIBL.1688 (*grinzile caselor noastre – chedri*) şi, parţial, cu varianta din MS.45; aceasta din urmă renunţă la redarea vocabulei greceşti *οἴκων*, „(ale) caselor" (*grinzile noastre – chedri*). CCIA propune o variantă asemănătoare cu cea oferită de textul SEPT.FRANKF. şi, de asemenea, cu varianta noastră de traducere: *grinzi casei noastre sînt cedrii*, reinterpretînd pluralul *οἴκων* ca pe un singular şi optînd pentru redarea explicită a copulativului *sînt*, în vreme ce BIBL.ANANIA optează pentru o traducere pur interpretativă: *în casa noastră grinzile-s de cedru*, transformînd genitivul explicativ plural („ale caselor noastre") într-un locativ singular (*în casa noastră*), iar numele predicativ în nominativ plural („cedri"), de

asemenea, într-un explicativ singular (*de cedru*). Corespondentul ebraic al pasajului confirmă aici acurateţea cu care a fost echivalat în textul SEPT.FRANKF. (*qruth bthi-nu arzim*, *rafters of houses of us cedars* – traducerea engleză interliniară; traducerea engleză literară optează pentru singular în cazul substantivului *house* şi *cedar*: *the beams of our house [are] cedar*). ♦ Traducerea noastră (*podurile noastre, chiparoşii*) corespunde întru totul variantei oferite de BIBL.1688 şi de MS.45, cu deosebirea că cea din urmă optează pentru un fonetism grecizant (*chiparisi*). Traducerile româneşti ale Textului Masoretic oferă variante explicative: CCIA: *căpriorii noştri din chiparoşi*, BIBL.ANANIA: *şi podu'n căpriori de chiparos*; BIBL.ANANIA optează din nou pentru o traducere vădit interpretativă a textului ebraic, cf. BIBL.HEBR.: *rchit-nu reit-nu bruthim* (trad. engl. interl. *manger of us gutter of us firs*, cf. trad. engl. lit. *[and] our rafters of fir*). ♦ Versetul 17 aduce în prim-plan două esenţe lemnoase nobile: cedrul şi chiparosul. Exista un obicei oriental potrivit căruia, la naşterea unui băiat, se planta un cedru, iar la cea a unei fete, un chiparos. Cei doi arbori se tăiau atunci cînd venea vremea nunţii, iar din lemnul lor se ridica baldachinul nupţial al mirilor. Una dintre interpretările care s-au oferit acestui pasaj este că ar fi vorba despre o nuntă împărătească, întrucît acoperişul casei nu este făurit dintr-un lemn obişnuit (sicomor, stejar), ci dintr-o esenţă nobilă, chiparosul, pe care însuşi regele Solomon l-a folosit la ridicarea Templului şi a palatului său din Ierusalim. Pe de altă parte, am adăuga noi, lemnul de cedru (aparţinînd familiei pinaceelor) era extrem de apreciat în Orientul antic mai cu seamă pentru proprietăţile sale aromatice şi tămăduitoare, fiind adeseori ars în timpul săvîrşirii ceremoniilor religioase. Egiptenii foloseau răşina de cedru ca pe un element esenţial în îmbălsămarea mumiilor. Cedrul (ebr. *eh-reẓ'/erez*), simbol al verticalităţii şi al puterii (cf. Iov 40:17), era apreciat, însă, şi pentru esenţa sa deosebit de rezistentă, fără noduri. Din lemn de cedru anticii construiau corăbii, acoperişuri pentru temple (v. templul regilor David şi Solomon), dar şi, pentru casele înstărite, porţi şi fortificaţii (cf. 1Reg. 5:11; 3Reg. 5:22; 3Reg. 6:10; 3Reg. 9:11; 1Par. 14:1; 1Par. 22:4 etc.). Lemnul său era deosebit de rezistent la putregai şi la atacul insectelor. Chiparosul (ebr. *ber-osh'/ berosh*), arborele veşnic verde, din aceeaşi familie arboricolă cu cedrul, era, de asemenea, socotit un copac nobil, asociat ideii de bogăţie, îndestulare (Iez. 31:8), de fertilitate (Iosia 14:9), folosit, ca şi cedrul, în egală măsură la construirea templelor (cf. 3Reg. 5:22; 3Reg. 5:24; 3Reg. 6:34 etc.), a corăbiilor (cf. Iez. 27:5), a instrumentelor muzicale (cf. 1Par. 13:8). Chiparosul era folosit în farmacologia antică mai cu seamă ca antiinflamator şi antiseptic puternic, fiind foarte rar atacat de paraziţi.

Capitolul al 2-lea

2:1

Am optat aici pentru o traducere explicativă (*eu sînt o floare de pe cîmp*), inserînd în textul traducerii copulativul *sînt*, presupus, de altfel, în textul *Septuagintei*, şi insistînd asupra declaratei modestii a iubitei (*o floare* [oarecare/ obişnuită]). Pentru prima dată, traducerile româneşti vechi (BIBL.1688, MS.45) ale *Cîntării Cîntărilor* oferă o variantă comună (*eu – floarea cîmpului / floare a cîmpului*), care se regăseşte şi în MS.4389. CCIA traduce: *eu sînt o narcisă din Şaron*, iar BIBL.ANANIA: *eu, iată-mă în cîmp: sînt floarea lui*, îmbinînd astfel Textul Masoretic cu cel al *Septuagintei* şi preferînd, în plus, o variantă interpretativă expresiv-perifrastică. BIBL.HEBR.: *ani chbtzlth e-shrun* (trad. engl. interl. *I narcissus of the Sharon*; cf. trad. engl. lit.: *I [am] the rose of Sharon*). ♦ Se pare că textul *Septuagintei*, incapabil de a reda soiul plantei (florii) la care se face referire în Textul Masoretic, a preferat să opteze pentru o variantă neutrală: ἄνθος, 'floare/-a (în general)'. Preluînd explicaţia lui Dalman, CCIA lămureşte textul, adăugînd că ar fi vorba despre orice floare în formă de potir, probabil foarte răspîndită, cum era, spre exemplu, narcisa, cunoscută şi sub denumirea de „ceapă de mare". Narcisa (ebr. *chbtzlth/ habatzelet*) apare doar la Is 35:1. Etimologia cuvîntului pare să fie una assiriană (*habashillatu*, 'fir de trestie', lat. *Asphodelus microcorpus*) sau chiar ebraică: *batzal – batzi*, „jumătate de ceapă". ♦ Am tradus genitivul τῶν κοιλάδων *de prin vîlcele*, insistînd astfel asupra valorii sale explicative, nu de apartenenţă („vîlcelelor/ văilor"), pentru a sublinia, o dată în plus, lipsa de însemnătate a iubitei în faţa iubitului, kenoza/smerenia ei, pe care am continuat să o redăm şi prin traducerea nearticulată a substantivului κρίνος, *crin*, în locul unei forme articulate hotărît. În general, versiunile româneşti vechi optează pentru o variantă comună sau cel puţin apropiată: BIBL.1688 şi BIBL.MICU: *crinul văilor*; MS.45: *crin a văilor*; MS.4389: *crinul luncii*. Majoritatea traducerilor redau substantivul grecesc κρίνος printr-o formă articulată (*crinul*), cu excepţia MS.45. Altminteri, toate variantele menţionate traduc invariabil genitivul plural printr-o formă ambiguă explicativ-de apartenenţă: *văilor/ a văilor*. CCIA traduce: *un crin al văilor*, iar BIBL.ANANIA: *eu, iată-mă în văi: sînt crinul lor*, reinterpretînd întregul vers în manieră expresiv-perifrastic. BIBL.HEBR.: *shushnth e-omqim* (traducerea engleză interliniară: *anemone of the vales*; cf. traducerea engleză literară: *[and] the lily of the valleys*).

2:2

Traducerea noastră este aproape identică cu vechile variante româneşti (*cum e crinul între spini*; cf. BIBL.1688 şi MS.45: *ca crinul în mijlocul spinilor*; MS.4389: *cum iaste crinul între mărăcini*; BIBL.MICU: *ca crinul întră spini*). Este o comparaţie neaşteptată, întrucît crinul nu apare alăturat unor flori între care se poate distinge prin noblеţe, suavitate, măreţie şi parfum, ci uneia dintre cele mai respingătoare buruieni, spinul/scaietele/mărăcinele, ţepoasă, care răneşte, provoacă durere şi are un aspect dezordonat, probabil pentru a scoate şi mai mult în evidenţă unicitatea iubitei într-o diformitate şi o anomalie ce ameninţa să se

generalizeze, ca şi cînd nu ar mai fi rămas alte flori pe pămînt asemenea ei; ba chiar şi ea ar putea fi ameninţată cu dispariţia tocmai din pricina acestei unicităţi. Am putea intui aici o anumită îngrijorare a iubitului faţă de ameninţarea care o pîndea pe fată, în ciuda unei inofensive şi măgulitoare comparaţii. Traducerile Textului Masoretic sînt foarte asemănătoare celor ale *Septuagintei*: CCIA *precum un crin între scaieţi*, BIBL.ANANIA: *precum e crinul între spini*, cu vădite accente eminesciene. Textul ebraic este foarte bine echivalat în varianta SEPT.FRANKF. (*k-shushne bin e-chuchim*, traducerea engleză interliniară *as anemone between the thistless*; cf. traducerea engleză literară *as the lily among thorns*). ♦ Varianta noastră de traducere (*aşa-i aproapea-mi între fete*) încearcă să redea cît mai firesc locuţiunea prepoziţională greoaie *ἐν μέσῳ* + genitiv („în mijlocul") printr-un mai simplu „între, printre". Pentru că în vers *πλησίον* este articulat cu articol feminin (*ἡ*), am tradus printr-un feminin corespunzător poetic: „draga (mea)". Cf. BIBL.1688 *aşa e iubitul mieu în mijlocul fêtelor*, MS.45 *aşa cea aproape de mine întru mijlocul fêtelor*, BIBL.MICU: *aşea e iubita mea întră feate*. Dintre variantele vechi de traducere menţionate mai sus, doar BIBL.1688 traduce cu un masculin. Pe de altă parte, traducerile mai sus pomenite arată destulă inconsecvenţă în echivalarea termenului *ἡ πλησίον*: „iubitul/iubita", „cea aproape". Dacă pînă acum BIBL.1688 echivala termenul cu *cêea ce eşti aproape de...* (1:8) sau cu *aproapele* (1:14), aici termenul apare echivalat cu *iubitul*. La fel şi MS.45 (*cêea ce-i aproape de...* 1:8; *aproapele mieu* 1:14), iar aici echivalează cu *cea aproape de...* Traducerile textului ebraic rămîn consecvente în privinţa echivalării acestui termen: CCIA: *astfel iubita mea între fete*, BIBL.ANANIA: *aşa-i iubita mea printre codane*: traducerea vocabulei *θυγατέρων* („printre fete") cu varianta *printre codane* ţine de registrul folcloric, în ideea de a păstra caracterul popular al poemului.

2:3

Traducerea noastră (*ca mărul între copacii din pădure*) redă termenul grecesc *ξύλον* prin echivalentul *copac* (cf. Fac. 1:11; 3Reg. 6:31; Iez. 41:25; 1Par. 16:32 etc.), nu prin *lemn*, aşa cum apare adeseori în traducerile vechi româneşti ale pasajului. Am respectat, de asemenea, omisiunea copulativului, iar genitivul *τοῦ δρυμοῦ* l-am redat printr-un explicativ (*din pădure*), nu printr-un genitiv de apartenenţă („pădurii"). Colectivul *δρυμός* înseamnă 'desiş, pădure' (format pe radicalul cuvîntului *δρύς, -υός*, 'stejar' sau 'orice lemn de esenţă tare ca a stejarului', 'pădure'); cf. BIBL.1688, MS.45: *ca mărul în(tru) lêmnele dumbrăvii*, BIBL.MICU: *ca mărul întră leamnele pădurii*. Variantele menţionate echivalează substantivul *τοῦ δρυμοῦ* cu „pădure" (BIBL.MICU) sau, mai potrivit, cu „dumbravă" (BIBL.1688, MS.45). Traducerile Textului Masoretic rămîn fidele sensului termenilor ebraici: CCIA: *precum un măr între copacii pădurii*, BIBL.ANANIA: *precum e măru'n arborii pădurii*; în ultimul exemplu, „copac" este echivalat, destul de neinspirat, cu neologicul *arbore*. BIBL.HEBR. are *k-thphuch b-otzi e-ior* (traducerea engleză interliniară *as apricot–tree in trees of the wildwood*; traducerea engleză literară *as the apple tree among the trees of the wood*); aşadar, traducerea interliniară echivalează termenul ebraic *tphuch/tapuach* (= gr. *μῆλον*, 'măr') cu *apricot* ('cais'), iar cea literară, cu *apple* ('măr'). De altfel, termenul ebraic *tphuch/tapuach* pare să însemne 'măr', însă unii comentatori consideră că ar face referire fie la o localitate, fie chiar la un copac citric (*apud* CCIA, 2, nota 4). Oricum ar fi, există o mai mare probabilitate ca termenul să facă referire la măr, întrucît acest pom fructifer era binecunoscut şi deseori cultivat în regiunea Palestinei. ♦ Comparaţia iubitului cu mărul între copacii pădurii o reia, de fapt, pe aceea a iubitei comparată cu un crin între spini. Unicitatea este redată printr-un element civilizator şi, în acelaşi timp, neaşteptat (crinul, mărul) în mijlocul sălbăticiei (spinii, copacii sălbatici ai pădurii). Aşadar, unicitatea dobîndeşte un caracter de element-surpriză care promite să socializeze un spaţiu refractar la ordine. Pe de altă parte, corespondenţa comparaţiilor îi pune pe cei doi îndrăgostiţi pe acelaşi plan, fiind anulată aici orice formă de ierarhie: cei doi se regăsesc unul în celălalt, pe principiul ecoului. ♦ Am păstrat în traducere echivalarea consecventă a termenului grecesc *ἀδελφιδός* cu *iubit*, nu cu *frate*, după cum substantivul *υἱός* ('fiu, fecior') l-am redat prin *fecior*, nu prin *fiu* (termen limitativ care, în afara ideii de apartenenţă la grup, nu face referire la vîrsta tînără a iubitului sau la statutul său social), aşa cum întîlnim în majoritatea traducerilor vechi româneşti ale versetului; doar BIBL.MICU îl echivalează interpretativ cu *fecior*, termen care cuprinde atît sensul de 'fiu', cît şi pe cel de 'tînăr neînsurat'. Grecescul *υἱός* 'fiu, fecior' (= ebr. *bnim*) redă aici apartenenţa puternică a iubitului la comunitatea restrînsă, unicitatea acestuia nefiind explicată, aşadar, printr-o origine străină a tînărului. Cu atît mai neaşteptată este prezenţa lui printre membrii grupului. Traducerile Textului Masoretic păstrează consecvenţa în echivalarea ebr. *dud* ('iubit', gr. *ἀδελφιδός*), însă diferă în privinţa echivalării ebraicului *bnim*: CCIA *tineri*, BIBL.ANANIA *feciori*, în vreme ce traducerile englezeşti, şi cea interliniară, şi cea literară, traduc ebraicul *dud* prin *darling/ beloved* ('drag, iubit'), iar vocabula *bnim*, prin *the sons* („fii"). ♦ Am tradus sintagma prepoziţională grecească din SEPT.FRANKF. *ἐν τῇ σκιᾷ* prin *la umbra*, iar nu „în/întru/sub umbra", întrucît am dorit să redăm dorinţa arzătoare a iubitei de a se aşeza la umbra iubitului, sub protecţia lui, comparată aici implicit cu răcoarea plăcută a umbrei unui copac stufos aflat în mijlocul arşiţei; folosirea sintagmei „în umbra" ar fi putut sugera că iubita s-ar afla într-o poziţie neînsemnată, care ar impune, astfel, un principiu ierarhic. De asemenea, am tradus verbul *ἐπεθύμησα* (de la *ἐπιθυμέω-ῶ*, 'a dori cu ardoare, a rîvni') prin *rîvnit-am*, nu prin *am poftit* (cf. BIBL.1688: *am pohtit*; MS.45: *am poftit*), care în româna contemporană implică adeseori un sens peiorativ. Echivalentul ales de noi insistă mai cu seamă asupra ideii de dorinţă aprigă, puternică a iubitei, precum a celui însetat de apă. Un sens asemănător găsim în MS.4389 (*am vrut*) şi BIBL.MICU (*am dorit*); BIBL.HEBR.: *b-tzl-u chmdthi u-ishbthi*, traducerea engleză

interliniară *in shadow of him* (*b-tzl-u*) I *covet* (*chmdthi*) *and I sit* (*u-ishbthi*); traducerea engleză literară: *I sat down* (*chmdthi*) *under his shadow* (*b-tzl-u*) *with great delight* (*u-ishbthi*). Traducerile Textului Masoretic prezintă, de asemenea, mici diferenţe: CCIA redă ebraicul *chmdthi* prin *îmi place*, iar BIBL.ANANIA prin *dorit-am*. Diferenţe constatăm şi în redarea verbului ebraic *ishbthi*: CCIA *să mă odihnesc*, BIBL.ANANIA *şi-am şezut*. ♦ Am tradus termenul grecesc *λάρυγξ* prin *gâtlej*, partea ce corespunde popular vălului palatin, acolo unde deopotrivă se formează articulaţia sunetului şi se încearcă gusturile: cf. BIBL.1688, BIBL.MICU *în gâtlejul mieu*.

2:4

Se pare că SEPT.FRANKF. a interpretat ebraicul *ebia-ni* printr-o formă de imperativ. Am tradus, aşadar, imperativul aorist grecesc *εἰσαγάγετε* prin *vîrîţi-mă*, în loc de *băgaţi-mă*, aşa cum redau toate traducerile vechi româneşti, fără excepţie. Dar CCIA traduce cu un indicativ persoana a III-a singular, respectînd astfel originalul ebraic (*ebia-ni*, traducerea engleză interliniară *he brings*; traducerea engleză literară *he brought*). Totuşi, BIBL.ANANIA, deşi fidelă în principiu Textului Masoretic, traduce tot cu un imperativ: *duceţi-mă*. ♦ De asemenea, am redat interpretativ sintagma *εἰς οἶκον τοῦ οἴνου*, *într-o sală de petreceri*, echivalînd singularul grecesc *οἶνος* ('vin') prin pluralul *petreceri*, pentru a nu se înţelege că ar fi vorba despre o cramă de vinuri, ci mai curînd de o sală de petreceri la care vinul este elementul central, întocmai ca în cazul acelor *συμπόσιοι* greceşti unde mai degrabă se consumau vinuri decît bucate, iar veselia era miezul întîlnirilor. Traducerile româneşti vechi ale pasajului optează toate pentru formula *în casa vinului*. Traducerile Textului Masoretic optează pentru o echivalare asemănătoare: CCIA *în casa vinului*, BIBL.ANANIA *'ntr'a vinului cămară* (cf. BIBL.HEBR. *al-bith e-iin*, traducerea engleză interliniară *to house of the wine*, traducerea engleză literară *to the banqueting house*). ♦ După unii comentatori, pasajul se referă la casa mirelui, special amenajată pentru ziua nunţii. Sintagma ebraică *bith e-iin*/*beit haiain* închipuie o cameră de cinste situată în casa din faţă, dar la fel de bine ar putea fi, cf. CCIA, o colibă sau un cort verde ridicat anume pentru celebrarea nunţii în casa mirelui, după cum şi astăzi, la ţară sau în cartierele mărginaşe ale oraşelor, nunţile se desfăşoară într-un cort ridicat anume în curtea casei. ♦ Am tradus verbul grecesc *τάξατε* printr-o sintagmă interpretativă *rînduiţi... ca semn al ei...* SEPT.FRANKF. traduce sintagma nominală ebraică formată din substantiv + sufix (*u-dgl-u*) printr-un imperativ aorist persoana a II-a singular (*τάξατε*, „rînduiţi/ puneţi un însemn/ semnal, marcă/ indiciu al ei" = al sălii de petreceri). Aşadar, sala de petreceri nu este una oarecare, ci un sălaş al iubirii. Vechile traduceri româneşti ale versului nu au înţeles sensul special al gr. *τάσσω*, traducîndu-l incomplet (MS.45: *rînduiţi*; BIBL.1688 şi BIBL.MICU: *grămădiţi*). În acelaşi fel traduce şi BIBL.ANANIA, preferînd aici varianta *Septuagintei* (*îngrămădiţi*). Dar CCIA respectă întocmai sensul originalului ebraic: *şi steagul ei*, cf. BIBL.HEBR.: *u-dgl-u* (traducerea engleză interliniară *standard of him*, traducerea engleză literară *his banner*), renunţînd total la o echivalare verbală a sintagmei nominale. Pe de altă parte, vechile traduceri româneşti optează diferit în echivalarea parţială a verbului *τάσσω*: unele îl redau cît mai aproape de sensul clasic: „rînduiţi", iar altele interpretează, schimbînd total sensul de bază al cuvîntului: „îngrămădiţi", transformînd o imagine ordonată într-una dezordonată. Imaginea creată se aseamănă cu cea din lirica arhaică arabă, unde arborarea unui steguleţ (*gaya*) deasupra unei porţi reprezenta un indiciu al prezenţei în zonă a unui loc de petrecere unde se consuma vin (cf. CCIA). De asemenea, termenul ebraic *aebe*/*ahabah*, echivalat în SEPT.FRANKF. cu *ἀγάπη*, 'iubire', indică, în fapt, iubirea legiuită dintre miri, iubirea consfinţită prin căsătorie, întrucît la semiţi nunta ca ritual îi înscria pe miri, şi apoi pe soţi, în marea rînduială a neamului, încredinţîndu-li-se astfel tradiţia nescrisă a strămoşilor lor. Textul grecesc al *Septuagintei* respectă acest înţeles al vocabulei semitice, pe care nu îl redă prin *ἔρως*, care indică iubirea pasională, atracţia sexuală, sau *φιλία*, care semnifică respectul reciproc, ci prin termenul cu care atît *Vechiul Testament*, cît şi *Noul Testament* indică iubirea lui Dumnezeu pentru creaţia sa. Aşadar, *ἀγάπη* este iubirea ca act mimetic al celei divine; ea nu poate fi confundată cu afectul (*ἔρως*) ori cu respectul reciproc (*φιλία*), ci se află mai presus de acestea, fiind cea mai concretă dintre formele de iubire, căci face referire în chip esenţial la dovezile iubirii, la practicile prin care omul se apropie de Creatorul său care l-a zidit din iubire, raportîndu-se astfel mereu la el.

2:5

Am tradus verbul *στηρίσατε* prin *întremaţi*(*-mă*), pentru a sublinia sensul verbului care aici face referire la întărirea/înzdrăvenirea fizică a logodnicei, slăbită de atîta iubire. De asemenea, unele versiuni ale *Septuagintei* (cf. SEPT.RAHLFS) prezintă, în locul sintagmei *ἐν μύροις* („cu miresme", cf. SEPT.FRANKF.), *ἐν ἀμόραις* („cu turte"), sintagmă pe care am redat-o printr-un instrumental (cf. 1Ezd. 1:52; Sir. 4:24 etc.). ♦ Toate celelalte traduceri româneşti (care urmează fie *Septuaginta*, fie Textul Masoretic) traduc invariabil verbul *στηρίσατε* prin *întăriţi-mă* (cf. BIBL.1688, MS.45, BIBL.MICU, CCIA, BIBL.ANANIA). ♦ Majoritatea traducerilor versului respectă lecţiunea ms. Parisinus I 16 3 (cf. SEPT.FRANKF.): *μύροις* „cu miruri" (cf. BIBL.1688: *întru mirosituri*, MS.45 *întru miri*, BIBL.MICU, BIBL.ANANIA *cu miruri*). Doar CCIA respectă originalul ebraic, traducînd vocabula *ashishuth*/ *ashishah* prin *cu turte de struguri*. În plus, BIBL.ANANIA adaugă un *vă rog* inexistent în textele vechi. BIBL.HEBR.: *smku-ni b-ashishuth rphdu-ni b-thphuchim ki-chulth aebe*, traducerea engleză interliniară *support you me in raisin cakes!*, traducerea engleză literară *stay me with flagons*. ♦ Am tradus verbul grecesc *στοιβάω* prin *a copleşi*, cf. GR.ENGL. Credem că o traducere de tipul „a clădi" (*clădiţi-mă*

BIBL.1688, MS.45, BIBL.MICU), „a răcori" (BIBL.ANANIA) sau „a împrospăta" (CCIA) ori „a îngrămădi" (alt sens al verbului, după GR.ENGL., cf. traducerea engleză interlinează a textului ebraic: *strew you*) nu sînt pe deplin lămurite în context. BIBL.ANANIA oferă o traducere interpretativă, echivalînd imperativul aorist στοιβάσατε printr-o sintagmă epexegetică: *arşiţa mi-o răcoriţi*. ♦ De asemenea, am tradus sintagma prepoziţională ἐν μήλοις printr-un instrumental – *cu mere* –, nu printr-un locativ, aşa cum ne-au obişnuit textele greceşti clasice. O traducere cu locativul ar fi compromis sensul sintagmei (cf. BIBL.1688 *în meri*, MS.45 *întru meri*; cf. şi MS.4389 *în meri*). Doar BIBL.MICU traduce instrumental: *cu meri*; acelaşi sens îl întîlnim şi în traducerile Textului Masoretic (CCIA, BIBL.ANANIA). ♦ Am tradus participiul perfect grecesc τετρωμένη (de la τιτρώσκω, 'a răni, a străpunge', cf. GR.ENGL.) cu participiul românesc *străpunsă*, pentru a păstra metafora care aseamănă iubirea cu o armă provocatoare de durere (asemenea sabiei care va trece prin inima Mariei în *Noul Testament*), simbolizînd sacrificiul de sine pe care-l presupune ἀγάπη. Traducerile vechi româneşti optează pentru echivalarea cu participiul *rănită* (MS.45, BIBL.1688, BIBL.MICU). Traducerile Textului Masoretic redau vocabula ebraică *chulth* („bolnavă, suferindă") fie prin *bolnavă* (CCIA), fie prin *aprinsă* (probabil ca de fierbinţeala unei boli) (cf. BIBL.ANANIA). Majoritatea traducerilor vechi redau corect genitivul de agent ἀγάπης (*de dragoste* BIBL.1688, BIBL.MICU, dar şi CCIA sau BIBL.ANANIA); MS.45 traduce printr-un genitiv de apartenenţă: *a dragostei*. BIBL.HEBR.: *rphdu-ni b-thphuchim ki – chulth aibe*, traducerea engleză interliniară *strew you me in the apricots that ailing of love*, traducerea engleză literară *comfort me with apples: for I [am] sick of love*; se poate observa, deci, că există o anume diferenţă între traducerea interliniară şi cea literară a textului ebraic. De altfel, în vechea lirică egipteană iubirea ca o suferinţă sau ca o boală reprezintă deja un loc comun.

2:6

Dacă majoritatea traducerilor româneşti redau adjectivul substantivizat εὐώνυμος (αὐτοῦ) prin *stînga* (*lui*), MS.45 şi BIBL.MICU îl echivalează cu un masculin: *stîngul* (*lui*). BIBL.ANANIA reinterpretează pasajul, traducînd nominativul subiect printr-un instrumental, *cu stînga* (*lui*). Aproximativ în acelaşi fel procedează şi BIBL.1988, însă pentru a doua parte a versetului: *cu dreapta* (*lui*) (cf. gr. ἡ δεξιὰ αὐτοῦ).

2:7

Majoritatea traducerilor româneşti ale versetului redau *tale quale* termenii greceşti δύναμις şi ἴσχυσις: *putere – tărie* (cf. BIBL.1688, MS.45, BIBL.MICU, BIBL.ANANIA). CCIA, urmînd textul ebraic, traduce binomul prin *gazelă – ciută*, redînd astfel vocabulele ebraice *tzbauth* şi *ailuth*. În acelaşi fel interpretează şi traducerile englezeşti interliniară şi literară ale textului ebraic (*in gazelles or in hinds/ by the roes, and by the hinds*). După GR.ENGL., δύναμις apare în *Cîntarea Cîntărilor* cu sensul de 'gazelă' (cf. şi 3:5), în vreme ce termenul ἴσχυσις, *hapax* în *Vechiul Testament*, este atestat aici doar cu sensul de 'ciută, căprioară'. ♦ Mai anevoioasă pare să fi fost redarea în traducere a condiţionalelor eventuale ἐὰν ἐγείρητε καὶ ἐξεγείρητε, pe care unele variante româneşti le interpretează ca pe nişte conjunctive prohibitive (BIBL.MICU *să nu deşteptaţi, nici să nu sculaţi*). Dar şi traducerile Textului Masoretic prezintă aceeaşi tendinţă: BIBL.ANANIA *să nu-mi treziţi ori să-mi sculaţi*; CCIA *nu tulburaţi şi nu deşteptaţi*. Traducerea englezească interliniară păstrează aspectul condiţional al celor două propoziţii: *if you are rousing and if you are rousing (up)*, redînd textual pasajul ebraic: *am – thoiru u-am – thourru*. Traducerea englezească literară diferă oarecum, întrucît reinterpretează cele două propoziţii condiţionale eventuale ca pe nişte completive: *that ye stir not up, nor awake*. Noi am optat pentru redarea întocmai a celor două condiţionale eventuale (*de o să-mi deşteptaţi şi o să-mi treziţi*). ♦ Dacă majoritatea traducerilor româneşti respectă redarea întocmai a conceptualizării personificate a iubirii (abstractul verbal ἀγάπην, redat prin *iubirea/ dragostea*), există şi variante care preferă traducerea vocabulei greceşti printr-un participiu substantivizat: *iubita* (cf. BIBL.MICU, BIBL.ANANIA), iar altele îl echivalează chiar cu adjectivul propriu-zis: *draga* (*mea*) (BIBL.1688). Traducerea englezească interliniară a textului ebraic traduce printr-un abstract verbal: *the love* (cf. ebr. *e-aebe*), în vreme ce traducerea literară optează pentru *lectio facilior*, echivalînd vocabula printr-un adjectiv, *[my] love*. ♦ După CCIA, jurămîntul pe gazele şi pe ciute era o practică arhaică binecunoscută în Palestina. Aceste animale iuţi închipuiau, prin graţia şi eleganţa lor, ca şi prin repeziciunea mişcărilor, fecioarele zeiţei iubirii. Ele puteau fi invocate atît în vederea iniţierii erotice, cît şi ca ocrotitoare ale iubirii. În text se pare că este vorba despre cel de-al doilea îngeles. ♦ Adresarea către fiicele Ierusalimului reprezenta deja un *topos* literar, după CCIA.

2:8

Toate traducerile vechi româneşti rămîn consecvente traducerii gr. ἀδελφιδός prin *frate/ frăţior*. În traducerea oferită de noi, am respectat echivalarea vocabulei prin *iubit* (v. *supra*, nota la versetele 1:15, 2:3; cf. traducerile Textului Masoretic: CCIA *iubit*, BIBL.ANANIA *cel drag*). ♦ Spre deosebire de traducerile româneşti ale *Septuagintei*, cele ale Textului Masoretic interpretează vocabula ebraică *qul/col* drept un imperativ (cf. CCIA *ascultă!*) sau ca pe un *nominativus pendens*: *un glas?!*, reluat apoi printr-un nume predicativ: *e glasul* (BIBL.ANANIA). Potrivit interpretării CCIA, *qul/col*, 'voce, glas', este folosit aici însoţit de un genitiv cu rol de interjecţie. ♦ La versetul [8b], SEPT.FRANKF. preferă adverbul οὕτως în locul pronumelui demonstrativ οὗτος (cf. SEPT.RAHLFS).

2:9

Verbul ἐκκύπτω, 'a zări/ a ochi prin', redă ebr. *mtzitz*,

„priveşte lung, (se) arată". Doar BIBL.ANANIA traduce verbul ebraic prin *adulmecînd* (continuînd, probabil, comparaţia de mai înainte a iubitului cu unul dintre animalele de mai sus: gazelă, pui de cerb), în vreme ce CCIA îl echivalează cu verbul *pîndeşte*; *δίκτυον*, „gratii (ale unei ferestre)" pare că trimite aici la casa părintească a fetei. ♦ Motivul rostirii la uşă apare şi în lirica greacă arhaică, fiind cunoscut sub denumirea de *παρακλαυσίθυρον*, „jeluirea pe dinaintea unei porţi închise". Dar circulaţia motivului este deja un *topos* nu atît literar, cît mai cu seamă folcloric, de vreme ce îl întîlnim nu doar în vechea lirică egipteană, ci chiar şi în folclorul românesc şi, desigur, al altor popoare.

2:10

Secvenţa poetică cuprinsă între versetele 10-14 reprezintă o altă poezioară în sine, care vorbeşte despre sfîrşitul iernii şi despre binefacerile primăverii. Mica poezie constituie o invitaţie a iubitului către iubita sa de a se reîntîlni în peisajul primăvăratic, la adăpost de privirile altora, dar într-un spaţiu accidentat, sălbatic, printre stînci şi pe cărările neştiute ale munţilor.

2:11

Am tradus sintagma *ἐπορεύθη ἑαυτῷ* prin *a trecut*. Dintre traducerile româneşti ale pasajului, doar varianta MS.45 se apropie oarecum de expresia oferită de SEPT.FRANKF. (*mêrse şie*), neînţelegînd pe deplin funcţia etică a dativului pronumelui reflexiv *ἑαυτῷ*. În rest întîlnim traduceri destul de neclare (BIBL.1688 *mêrse la sine*, BIBL.MICU *au mers la sine*). În schimb, traducerile Textului Masoretic redau o sintagmă ebraică mult mai limpede decît cea grecească: *obr e-gahm*, „s-a dus şuvoiul de ape" (CCIA: *a plecat*, BIBL.ANANIA *au încetat*).

2:12

În timp ce vechile traduceri româneşti ale pasajului traduc gr. *ἐν τῇ γῇ ἡμῶν* (SEPT.FRANKF) prin *în pămîntul nostru* (BIBL.1688, MS.45; cf. *pe-a noastră glie* versiunea noastră, CCIA *în ţară la noi*), BIBL.ANANIA reinterpretează sintagma ebraică *b-artz/b-haaretz* (gr. *ἐν τῇ γῇ*), optînd pentru o restrîngere de sens: *în livada noastră*, cu toate implicaţiile psihologiei proximităţii. ♦ SEPT.FRANKF. preferă articolul feminin în genitiv (*τῆς*), în locul masculinului *τοῦ* din alte versiuni ale *Septuagintei* (cf. SEPT.RAHLFS).

2:13

Am tradus sintagma grecească *ἐξήνεγκεν ὀλύνθους αὐτῆς* (SEPT.FRANKF.) prin *şi-a dat roada lui văratică-n pîrg*, ţinînd cont că termenul grecesc *ὄλυνθος*, un *hapax* în *Cîntarea Cîntărilor*, atestat doar în acest verset, înseamnă 'smochină de vară' sau 'smochină tîrzie', echivalînd termenul ebraic *phgi* (cf. BIBL.1688 *cêle fără vrême smochinele*, MS.45 *bubusliile*, MS.4389 *roada*, BIBL.MICU *mugurii*, BIBL.ANANIA *muguri vii*, CCIA *fructele de primăvară*). ♦ Interesant ni se pare felul în care *Septuaginta* neutralizează înţelesul ebraicului *chnte/hanot*, 'a îmbălsăma' (v. Fac. 2:26), 'a înroşi, a se coace, a se pîrgui', redîndu-l printr-un foarte general *ἐξήνεγκεν*, „a dat (la iveală), a scos" (cf. BIBL.1688 *au scos*, MS.45 *scoase*, BIBL.MICU *au scos*; dar BIBL.ANANIA *odrăsleşte*, CCIA *şi-a pîrguit*). Potrivit interpretării CCIA, dinamica plastică, tradusă prin schimbarea culorilor de la un stadiu vegetal la altul (floare→fruct = verde→gălbui→roşiatic) căpăta semnificaţia bunei rînduieli divine. ♦ Verbul grecesc *κυπρίζω* (în text *κυπρίζουσιν*) înseamnă 'a înflori' şi consituie un *hapax* în *Cîntarea Cîntărilor* (cf. 2:15), echivalînd aici ebraicul *smdr/smadar*, 'înflorire' (cf. CCIA şi BIBL.ANANIA: *în floare*). Restul traducerilor româneşti ale pasajului redau forma verbală propusă de *Septuaginta*. ♦ SEPT.FRANKF. adaugă adverbul *δεῦρο*, 'aici', care lipseşte din alte versiuni ale *Septuagintei* (cf. SEPT.RAHLFS).

2:14

Redarea sintagmei greceşti *ἐχόμενα τοῦ προτειχίσματος* (cf. ebr. *b-sthr e-mdrge/ băseiter hamadreigah*) a suferit diferite interpretări, majoritatea lor neclare din pricina neînţelegerii sintaxei pasajului. În GR.ENGL., sintagma formată din participiul prezent mediu *ἐχόμενος*[3] + genitiv este interpretată ca sintagmă prepoziţională, 'în apropierea, aproape de', plecîndu-se de la sensul de bază: 'ţinînd(-u-se) de'. În text, forma de participiu se află, însă, la neutru plural (echivalentă ca sens neutrului singular), un indiciu concludent asupra faptului că formaţia nu este una personală, ci mai curînd arată un amplasament aflat în apropierea unui punct de referinţă (= în apropierea fortăreţei). BIBL.1688 personalizează sintagma: *ţiindu-te de zidul denainte*; BIBL.MICU are *lîngă zidul cel dinainte*. Variantele menţionate traduc grecescul *προτείχισμα* prin „zid de dinainte (din faţă)", neînţelegînd că prefixul *προ-* nu este pur spaţial, ci face referire şi la ideea de protecţie, de fortificaţie, aidoma unui scut de apărare pe care îl ţii în faţă. ♦ În afară de MS.45 (*voi audzi*), care nu reţine sensul factitiv al imperativului aorist *ἀκούτισον*, „fă să aud", de la *ἀκουτίζω*, toate celelalte variante româneşti vechi (cf. şi BIBL.ANANIA) ale versetului surprind corect acest sens. În plus, MS.45 redă acest imperativ aorist de persoana a II-a sg. printr-un indicativ viitor, persoana I sg. CCIA redă forma verbală ebraică *eshmioi* printr-un *lasă-mă să aud* (cf. traducerea engleză interliniară *let hear you*). ♦ Aici se sfîrşeşte mica poezioară începută odată cu versetul al 10-lea. ♦ SEPT.FRANKF. preferă pe lîngă verbul de contact *ἀκούτισον* un genitiv partitiv aşteptat (*τῆς φωνῆς*), în vreme ce alte versiuni (cf. SEPT.RAHLFS) conţin o formă de acuzativ (*τὴν φωνὴν*).

2:15

Versetul 15 este considerat o poezioară în sine. Poate reprezenta o oraţie de nuntă, dacă, potrivit interpretării CCIA, socotim vulpile o expresie metaforică a peţitorilor ce vor să fure mireasa în timpul nunţii, primejduind fecioria acesteia, asemuită florii viţei-de-vie. De fapt, vulpea, animal viclean şi primejdios, este de cele mai multe

ori o metaforă pentru cel care atentează la ordinea naturală, fie el fur, peţitor sau profet mincinos (v. şi Iez. 13:4). ♦ Vocabula *καί* dobîndeşte aici un sens concluziv sinonim cu cel al gr. *γάρ*, 'căci'. Dintre traducerile româneşti ale pasajului, doar BIBL.ANANIA a surprins acest sens aparte al conjuncţiei coordonatoare copulative.

2:16

Odată cu versetul 16 începe o nouă poezioară care, de altfel, încheie capitolul al II-lea al *Cîntării Cîntărilor*. Poezioara face referire, probabil, la momentul imediat următor nunţii propriu-zise, deşi, potrivit interpretării CCIA *et alii*, versetul ar descrie momentul unirii mirelui cu mireasa sa. Formula de legitimare rostită de mireasa legiuită în faţa mirelui ei (*iubitul meu este al meu şi eu a lui*, versiunea noastră) pare să amintească de formula de fidelitate rostită de soţii romani după căsătorie: „ubi tu Gaius, ego Gaia" sau „ubi tu Gaia, ego Gaius".

2:17

După CCIA, suflarea de pe urmă a zilei, asemuită adierii de după apusul soarelui, semnifică vîntul de seară din *Geneză*, a cărui suflare stîrneşte aducerea-aminte. ♦ SEPT.FRANKF. propune lecţiunea *κυκλωμάτων*, acolo unde alte versiuni au *κοιλωμάτων* (cf. SEPT.RAHLFS), lecţiune căreia i-am dat şi noi întîietate. ♦ Sintagma *ἐπὶ ὄρη κοιλωμάτων*, tradusă de noi *pe ale văilor munţi* (cf. GR.ENGL. *κοίλωμα* 'vale, scobitură'), redă sintagma *ol eri/al-harei bater/bthr* din originalul ebraic, foarte diferit interpretată de comentatorii poemului: astfel, pentru unii *bater/btr* ar fi o plantă aromată provenită din India şi Siria; pentru alţii, un toponim, Bettir, localitate situată în apropierea Ierusalimului; pentru grupul etimologist, care interpretează sensul radicalului *batar* prin 'a despărţi', termenul s-ar referi la muntele despărţirii sau munţii care ne despart (cf. Cînt. 8:14: *har hamor*, „muntele de mir"). După G. Gerleman, muntele *Bater/Beter* ar denumi un ţinut al smirnei şi tămîiei sau ţara Punt, care, de altfel, apare şi în vechea lirică egipteană (cf. SCHOTT, p. 50, 66). De aici zoreşte mirele către mireasa lui, coborînd de pe înălţimile munţilor. Traducerile vechi româneşti ale pasajului redau genitivul plural *κοιλωμάτων/ κυκλωμάτων* prin termeni legaţi de imaginea împrejmuirii: *încungiurărilor* (MS.45)/ *încunjurărilor* (BIBL.1688), *văilor* (BIBL.MICU). BIBL.ANANIA traduce prin *rotunzi*, iar CCIA: *Beter*.

Capitolul al 3-lea

3:1

Capitolul al treilea introduce motivul oniric, deschizîndu-se cu o poezioară în sine despre *visul miresei*. Descrierea miresei nu s-ar putea întîmpla în realitatea iudaică, unde legea interzicea fetelor ieşirea din casă pe timpul nopţii şi aducerea iubitului în casa părintească. ♦ Am tradus sintagma prepoziţională *ἐν νυξίν* cu pluralul: *la străji de noapte* (cf. pl. ebr. *bilulth/baleilot*), pentru a încerca sa redau imaginea întregului împărţit, foarte des întîlnită în ebraică. Ca şi la egipteni, la evrei noaptea era împărţită în trei străji de cîte patru ore, iar ziua începea de dimineaţă şi se sfîrşea la apus, nu de seara pînă seara, aşa cum se întîmpla la mesopotamieni. ♦ Ultima parte a primului verset (*pe nume l-am chemat, dar nu m-a auzit*, traducerea noastră) reprezintă o adăugire în SEPT.FRANKF, întrucît figurează între paranteze drepte. Pe de altă parte, SEPT.FRANKF. propune o lecţiune epideictică *ἐπεκάλησα*, „l-am chemat pe nume", în vreme ce alte versiuni (cf. SEPT.RAHLFS) se opresc la un mai simplu *ἐκάλησα*, „l-am chemat". ♦ Variantele româneşti traduc relativ diferit sintagma prepoziţională *ἐπὶ κοίτην* (*în aşternut*, traducerea noastră): dacă majoritatea lor interpretează sintagma locativ (BIBL.1688, BIBL.MICU: *în patul mieu*, cf. BIBL.ANANIA: *'n patul meu*, CCIA: *în culcuşul meu*), MS.45 interpretează acuzativul prepoziţional strict gramatical, cu o certă nuanţă de străbatere: *preste aşternutul mieu*. Interesant este aici uzajul acuzativului prepoziţional după un verb care nu implică o mişcare direcţionată (*ζητήω-ῶ*, 'a căuta', cf. Ier. 1:1: *γίγνομαι*, 'a fi, a se face'). Putem socoti, astfel, că secolul al III-lea î.Hr. reprezintă un moment de tranziţie către dispariţia plurisemanticului dativ, în general, şi a celui locativ, în special, urmată de înlocuirea lui tot mai frecventă cu acuzativul prepoziţional, mult mai expresiv şi mai la îndemînă pentru vorbitori. ♦ Am tradus conjuncţia *καί* nu cu valoarea sa copulativă, ci mai curînd cu o valoare adversativă: *dar*, aşa cum foarte bine o indică aici contextul. Versiunile româneşti ale pasajului traduc invariabil conjuncţia cu valoarea sa copulativă, inclusiv cele care urmează Textul Masoretic. ♦ SEPT.FRANKF. propune varianta *ἐπεκάλησα αὐτὸν καὶ οὐκ ὑπέκουσεν μου*, în timp ce alte versiuni ale *Septuagintei* au *ἐζήτησα αὐτὸν καὶ οὐχ εὗρον αὐτόν* (cf. SEPT.RAHLFS).

3:2

SEPT.FRANKF. echivalează imperfectul ebraic *aqume/acumah*, „mă deşteptam, mă trezeam, înviam", prin *ἀναστήσομαι*, „mă voi deştepta, mă voi ridica"; verbul *ἀνίστημι* dobîndeşte în *Noul Testament* şi sensul învierii. ♦ Am tradus indicativul viitor grecesc *κυκλώσω* prin *roată... am să dau*, conform majorităţii traducerilor româneşti ale pasajului (e.g. MS.45 *voi încungiura*, BIBL.1688: *voiu încunjura*, MS.4389 *voiu ocoli*, BIBL.MICU: *voiu încungiura*, BIBL.ANANIA: *să dau ocol*, cf. *et* BIBL.HEBR. *u-asubbe*, „voi înconjura, voi da ocol"). Pentru traduceri diferite faţă de cele menţionate mai sus optează BIBL.1988: *voi alerga* şi CCIA: *să cutreier*. Dintre traducerile amintite, CCIA reinterpretează forma verbală ebraică printr-o restrîngere de sens, renunţînd astfel la ideea de mişcare în cerc şi reţinînd-o doar pe cea a străbaterii propriu-zise. BIBL.1988 reinterpretează, echivalînd, prin procedeul de transpoziţie, sensul de străbatere cu cel al mişcării rapide. ♦ Sintagma prepoziţională locativă *ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ ἐν ταῖς πλατείαις*, *prin tîrguri şi pe uliţe* (traducerea noastră), după un verb nedirecţional de mişcare (*κυκλώσω*), indicînd o străbatere în cerc a unui spaţiu fără atingerea unei ţinte prestabilite, reprezintă în context o formulă epexegetică cu

rol de reducere lămuritoare a sensului sintagmei precedente (*ἐν τῇ πόλει*), fapt pentru care am păstrat transpunerea *tale quale* a formulării greceşti. MS.45 reia în oglindă traducerea sintagmei *ἐν τῇ πόλει*, *întru cetate*, redînd sintagma următoare prin *întru tîrguri şi întru uliţe*. Varianta MS.45 rămîne la o traducere strict locativă, fără să sesizeze nuanţa străbaterii nedirecţionate. ♦ Copulativul coordonator *καί* are aceeaşi valoare adversativă în versetul 3:2 ca şi la 3:1. ♦ Ultimele două versuri ale versetului 2 constituie aproape un refren tînguitor al iubitei, aflată în căutarea disperată a iubitului (v. 3:1b-c). ♦ SEPT.FRANKF., spre deosebire de alte versiuni (cf. SEPT.RAHLFS), adaugă, reluînd versul 3:1: *ἐπεκάλησα αὐτὸν καὶ οὐχ ὑπήκουσεν μου*.

3:3

Forma *εὕροσαν* din SEPT.FRANKF. reprezintă un compromis între cele două forme clasice de aorist ale verbului *εὑρίσκω* ('a găsi, a afla, a descoperi'): aoristul 2 radical tematic *ηὗρον* şi aoristul 1 sigmatic *εὗρησαν*. ♦ Am tradus participiul *οἱ τηροῦντες* (de la verbul gr. *τηρέω-ῶ*, 'a păzi, a străjui') prin *străjile* (cf. MS.4389 *străjarii*, BIBL.MICU *străjile*, CCIA *paznicii*, BIBL.ANANIA *paznicii de noapte*). Celelalte traduceri româneşti ale pasajului optează pentru o interpretare a participiului substantivizat: MS.45 *cei ce păzesc*, BIBL.1688 *cei ce păzăsc*. ♦ *Septuaginta* adaugă negaţia subiectivă *μη*ν, '(dacă/oare) nu', pentru a sublinia interogaţia indirectă după un verb *dicendi* presupus (*εἶπον*, „am spus eu", sau *ἠρώτησα*, „am întrebat eu").

3:4

Am optat pentru o traducere care să scoată în evidenţă dependenţa sintactică a sintagmei proleptice *ὡς μικρόν* („cît de puţin [timp]") de temporala de posterioritate *ἕως οὗ εὗρον* („pînă ce-am aflat"): *niscaiva vreme [fu] pînă ce-am aflat*, dependenţă care nu reiese limpede din nici o variantă românească a pasajului (MS.45: *cît de puţîn dacă trecuiu de la ei, pînă unde aflaiu*, BIBL.1688: *cît de puţin deaca trecuiu de la ei, pînă unde aflaiu*, BIBL.MICU: *puţin trecînd de la ei, am aflat*, BIBL.ANANIA: *doar ce-am trecut de la ei şi... l-am aflat*, CCIA: *abia m-am depărtat de ei, îl găsii*). Dintre variantele de mai sus, doar BIBL.ANANIA a încercat să redea această dependenţă printr-o traducere interpretativă, folosindu-se de un „şi" pe care noi l-am socoti un echivalent al acelui *cum inversus* din latină (cf. alte tipuri de sintagme apropiate: „cînd l-am aflat", „că l-am şi aflat"). ♦ Foarte expresivă ni se pare construcţia propusă de SEPT.RAHLFS, formată dintr-o propoziţie temporală de posterioritate (*ἕως οὗ* + indicativul aorist) corelată cu indicativul viitor din propoziţia regentă (*οὐκ ἀφήσω*), destul de rară în perioada clasică (cf. GOODWYN, p. 61). Prezenţa aoristului indicativ în cadrul temporalei de posterioritate potenţează, astfel, sensul de viitor al acesteia. SEPT.FRANKF. propune aici o *lectio facilior*, optînd pentru o formă de aorist: *ἀφῆκα*, variantă preluată şi de versiunile româneşti (cf. MS.45: *n-am lăsat pre el, pînă unde l-am băgat*, BIBL.1688: *nu l-am lăsat, pînă unde l-am băgat*, BIBL.MICU: *nu l-am lăsat pînă nu l-am băgat*). Cu toate acestea, Textul Masoretic prezintă o formulă sintactică întemeiată pe un preterit, cf. BIBL.HEBR.: *arph-nu od sh-ebiathi-u*, traducerea engleză interliniară: *I am causing to relax him until wich I brought him*, cf. traducerea engleză literară: *I would not let him go, until I had brought him*, vezi şi traducerile româneşti ale textului ebraic (CCIA: *nu l-am lăsat/ pînă l-am condus*, BIBL.ANANIA: *nu l-am mai lăsat pîn' ce l-am dus*). ♦ Am tradus participiul prezent substantivizat *τῆς συλλαβούσης* prin *celei ce-n pîntecu-i m-a luat*, insistînd asupra momentului conceperii fătului în pîntecele mamei. Traduceri de tipul „m-a zămislit" ori „m-a făcut" ar fi fost destul de ambigue, nestabilind vreo distincţie între momentul conceperii fătului şi cel al naşterii propriu-zise (cf. MS.45: *cêea ce m-au zemeslit*, BIBL.1688: *ceiia ce m-au zămislit*, BIBL.MICU: *ceii ce m-au zămislit*, CCIA: *celei ce m-a născut*, BIBL.ANANIA: *celei ce m'a zămislit*); cf. BIBL.HEBR.: *eurth-i*, trad. engl. interl.: *(of) one being pregnant with me*, trad. engl. lit.: *(of) her that conceived me*. ♦ Fragmentul format din versetele 3 şi 4 constituie o aşa-numită oraţie de nuntă rostită pe parcursul celor opt zile ale ceremoniei nupţiale, semnificînd, în esenţă, dorinţa miresei de a se împlini ca mamă (cf. interpretarea CCIA, nota 8, p. 57).

3:5

Versurile sînt preluate *tale quale* de la 2:7 sub forma unui refren. ♦ SEPT.FRANKF. propune varianta *ἰσχύσεσι*, fără *ν* eufonic, spre deosebire de alte versiuni (cf. SEPT.RAHLFS), care îl notează.

3:6

SEPT.FRANKF. propune varianta *ἐκ τῆς ἐρήμου*, în timp ce alte versiuni ale *Septuagintei* (cf. SEPT.RAHLFS) preferă *ἀπό*. ♦ Termenul ebraic *zath* („acesta/ aceasta") este un neutru, astfel încît, pentru traducători, interpretarea pasajului reprezintă o adevărată provocare. SEPT.FRANKF. a echivalat această formă cu femininul pronumelui *οὗτος*: *αὕτη*, „aceasta". Unii comentatori au înţeles că ar fi vorba despre mireasă, alţii, despre mire, iar în alte cazuri s-a sugerat că forma în sine de neutru semnifică, de fapt, ambii protagonişti ai procesiunii nunţii (mirele şi mireasa deopotrivă), cf. CCIA. Credem, însă, că forma pronominală feminină adoptată de *Septuaginta* este una anticipativă, pregătind astfel substantivul feminin de mai jos (*κλίνη*, 'lectică', cf. GR.ENGL.); cf. şi BIBL.1988: *cine este aceea… iat-o, ea este, lectica*. Interpretările ulterioare ale acestui verset au văzut aici fie o imagine simbolică a intrării triburilor iudaice din pustie în Canaan, fie pe aceea a aducerii miresei lui Solomon pe muntele Sion. Dar pentru că aici este vorba mai curînd despre o urcare (*ἡ ἀναβαίνουσα*, 'urcînd', cf. ebr. *ole*, 'ascending'), înclinăm să credem că ultima dintre interpretări este mai verosimilă. W. WOLF îndrăzneşte să recunoască aici puternice reverberaţii ale poeziei egiptene, unde apare descris alaiul anual de la Theba în cinstea comemorării morţilor din valea pustiei, sărbătoare numită Opet, cînd zeul Amon din Karnak vizita templul zeiţei Mut din Luxor. Însă interpretarea lui Wolf ia

în considerare un eveniment care se petrece pe un teren coborîtor, ceea ce nu ar putea explica imaginea urcuşului din *Septuaginta* şi nici pe aceea din Textul Masoretic. ♦ Versiunile vechi româneşti ale pasajului optează pentru varianta feminină a formei pronominale (BIBL.1688, MS.45, BIBL.MICU, BIBL.1988). Însă traducerile româneşti ale Textului Masoretic interpretează diferit: CCIA - feminin: *aceasta*; BIBL.ANANIA – masculin-neutru: *acesta*. ♦ De la versetul 6 pînă la sfîrşitul capitolului al III-lea ne confruntăm cu o nouă poezioară ce descrie, în fapt, o procesiune nupţială de tip oriental, în cadrul căreia mireasa este adusă în carul nupţial de către prieteni ai mirelui în casa mamei acestuia. ♦ Am tradus termenul grecesc *στελέχη* (de la *στέλεχος*, *-ους*, 'coloană, columnă, stîlp', cf. ebr. *thimruth oshn/ timrot ashan*) prin *fuior*, pentru a păstra atît imaginea verticală a stîlpului, cît şi pe cea diafană a fumului. Traducerea termenului cu „stîlp" sau „coloană" ni se pare brutală şi forţată. Fuiorul de fum este cel care se înalţă în văzduh din stîlpii aprinşi de răşină (v. Ioil 3:3). Versiunile vechi româneşti ale pasajului traduc diferit: BIBL.1688, MS.45: *buciumi*; BIBL.MICU: *buciumul*. Traducerile româneşti ale textului ebraic traduc invariabil prin *coloană* (CCIA, BIBL.ANANIA). ♦ Despre prepararea miresmelor există un capitol întreg în Ieş. 30, mai ales versetele 34-38. Despre fuiorul de fum înmiresmat cu smirnă şi tămîie, a se vedea Lev. 16:12-13; Iez. 8:11. ♦ SEPT.FRANKF. a echivalat termenul ebraic *rukl/ roheil*, 'negustor de miresme', cu *μυρεψός*, 'cel ce fierbe miresme' (termen compus din *μύρον* + *ἕψω*, 'a fierbe, a coace'). Versiunile româneşti vechi ale pasajului traduc identic: BIBL.1688, MS.45: *făcătoriului de mir*. Traducerile textului ebraic optează pentru variante diferite: CCIA: *negustor(ului)*, BIBL.ANANIA: *făcătorilor de mir*. ♦ Am tradus termenul *τεθυμιαμένη* (de la *θυμιάω-ῶ*, 'a arde tămîie'; în Cînt. cu sensul de 'a parfuma cu tămîie, a tămîia', cf. GR.ENGL.) prin *îmbălsămată*, în loc de *tămîiată*, pentru a reda cele două miresme (mirul – *σμύρναν*, cf. ebr. *mur*, şi tămîia – *λίβανον*, cf. ebr. *lbune*). O traducere prin *a tămîia* ar fi neutralizat individualizarea acestor două aromate explicit redate deopotrivă în textul grecesc şi în cel ebraic. Traducerile româneşti vechi ale versului redau acest participiu perfect mediu prin *tămîiată* (BIBL.1688, MS.45, BIBL.MICU); CCIA: *învolburată (în)*, BIBL.ANANIA: *amestec viu de*. BIBL.ANANIA reinterpretează, de asemenea, textul poemului, traducînd ebraicul *mqtrth* (cf. gr. *τεθυμιαμένη*): *amestec viu (de smirnă şi tămîie)*; cf. ebr. *mqtrth mur u-lbune*, traducerea engleză interliniară: *being fumed of myrrh an frankincense*, cf. traducerea engleză literară: *perfumed with myrrh and frankincense*. BIBL.1988 reinterpretează, la rîndul ei, traducînd sintagma printr-o comparativă ireală (*parc-ar arde smirnă şi tămîie*), şi, totodată, reinterpretează genitivul separativ următor, redîndu-l printr-o quasi-reluare în oglindă a comparativei ireale precedente, sintetizînd cele două aromate într-un singur termen (*miresme*), dar adăugînd şi ideea unei preparări specializate (*iscusit gătite*): *parc-ar arde miresme iscusit gătite*.

3:7

Vocabula grecească *κλίνη* are aici sensul de 'lectică' (cf. ebr. *mtth-u/mitato*); cuvîntul poate însemna orice obiect destinat odihnei în poziţie orizontală sau înclinată: canapea, pat, uneori sicriu (cf. GR.ENGL.). Este descris aici cortul de nuntă al regelui Solomon, în jurul căruia străjuiau şaizeci de viteji înarmaţi (cifră simbolică), imagine preluată din poezia erotică egipteană. ♦ Am optat pentru echivalarea adjectivului substantivizat *δυνατός* (ebr. *ghrim*, traducerea engleză interliniară: *masterful men*, traducerea engleză literară: *valiant men*) cu termenul *viteaz*, cf. BIBL.1688: *putêrnici*, MS.45: *tari*, BIBL.MICU: *putearnici*; cf. et MS.4389: *vîrtoşi*, CCIA: *eroi*, BIBL.ANANIA: *viteji*.

3:8

Am tradus participiul perfect pasiv grecesc *δεδιδαγμένοι* (de la verbul *διδάσκω*, 'a învăţa de unul singur, a se instrui, a se deprinde cu, a afla') cu *hîrşiţi* (cf. BIBL.1688, MS.45, BIBL.MICU: *învăţaţi*); MS.4389 omite cu totul acest vers. Cf. BIBL.ANANIA: *iscusiţi*, CCIA: *exersaţi*, cf. ebr. *mlchme*, trad. engl. interlin. *taught of warfare*, trad. engl. lit.: *being expert in war*. Dintre traducerile româneşti de mai sus, doar BIBL.1688 reinterpretează sintagma *δεδιδαγμένοι πόλεμον* (participiu perfect pasiv + acuzativ de relaţie), transformînd-o într-o sintagmă tranzitivă cu verb la mod personal: *învăţaţi războiul* (verb personal + acuzativ de obiect). ♦ SEPT.FRANKF. prezintă o formă de acuzativ (*ῥομφαίαν*), spre deosebire de alte versiuni (cf. SEPT.RAHLFS) care optează pentru lecţiunea *ῥομφαία* (nominativ sg.): „un om, o sabie" . ♦ *Ἀνήρ* are aici sensul lui *ἕκαστος*, 'fiecare' (cf. ebr. *achzi*).

3:9

SEPT.FRANKF. prezintă lecţiunea *φορίον*, spre deosebire de alte versiuni *ale Septuagintei* (cf. SEPT.RAHLFS), care optează pentru forma *φορεῖον*. Termenul echivalează vocabula neologică ebraică *aphriun/apirion*, 'tron, scaun regal purtat pe umeri' (cf. GR.ENGL.; vezi şi 2Mac. 3:27; 9:8), dar aici cu sensul de 'baldachin' sau 'pat de nuntă'. Vechile traduceri româneşti ale pasajului redau termenul în diferite interpretări: MS.45 *năsălie*, BIBL.1688 *nesilie*, BIBL.MICU *pat*; cf. BIBL.ANANIA *lectică*, CCIA *tron*. ♦ Am echivalat termenul grecesc *ξύλον* ('lemn, copac – partea sa lemnoasă: trunchi de copac, pădure'; cf. ebr. *otzi*, „lemne") cu rom. *trunchi*, cf. BIBL.1688, MS.45 *lêmnele*, BIBL.MICU *din leamnele*. Cf. *et* MS.4389 *de lêmne*, BIBL.ANANIA *din cedru*, CCIA *din lemn*. Aşadar, BIBL.ANANIA reinterpretează sensul termenului, optînd pentru o traducere explicativă, ştiut fiind că Libanul era vestit pentru pădurile sale de cedru.

3:10

La versetul 10b, termenul *ἀνάκλιτον* echivalează ebraicul *rphidth /rafidah*, 'spătar, acoperiş, podea, susţinător, sprijin'. Termenul apare tradus diferit în versiunile româneşti ale

pasajului: MS.45, BIBL.1688: *plecătoriu*, BIBL.MICU: *căpătîiul*, CCIA, BIBL.ANANIA: *spătarul*. De asemenea, SEPT. FRANKF. propune lecţiunea *χρυσίον*, în timp ce alte versiuni au *χρύσεον* (SEPT.RAHLFS), ambele, însă, cu acelaşi sens ('de aur'). ♦ Termenul grecesc *ἐπίβασις* (cf. ebr. *rphidth*, 'scaun, scăunel, şezut') are aici sensul de 'scăriţă', de fapt 'locul pe/peste care se calcă' (*ἐπί* + *βαίνω*, 'a călca/ a merge pe, asupra, deasupra, peste'). Termenul a fost redat diferit în versiunile româneşti: MS.45, BIBL.1688: *primblarea*, BIBL.MICU: *suişul*, CCIA: *scaunul*, BIBL.ANANIA: *scăriţa*. ♦ Termenul grecesc *λιθόστρωτον* (compus din *λίθος* 'piatră' şi *στρώννυμι* 'a întinde: un covor, o tapiserie etc.') înseamnă 'lucrat în piatră, pavat cu mozaic; mozaic', cf. ebr. *rtzuph*; în traducerea noastră: *covor de mozaicuri*, cf. MS.45, BIBL.1688, BIBL.MICU: *cu pietri aşternut*, MS.4389: *aşternut cu pietri*, CCIA: *fiind gătit cu pietre de preţ*. ♦ Am interpretat acuzativul grecesc *ἀγάπην* ('iubire') drept un atribut apoziţional pe lîngă *λιθόστρωτον* ('pardoseală'); o traducere explicativă a versului [10e] ar fi: „semn al iubirii fiicelor Ierusalimului". După unii comentatori, însă, versul nu este clar: *ἀγάπη* echivalează aici termenul ebraic *aebe/ ahabah*, 'iubire', sau un cuvînt egiptean, *hbnj*, care desemna un lemn de esenţă tare, de culoare neagră (posibil de abanos), în care se puteau sculpta diferite imagini, probabil un mozaic (cf. CCIA). BIBL.ANANIA traduce termenul *rtzuph* („fiind pavat (cu)", cf. trad. engl. interlin.: *being paved (love)*, gr. *λιθόστρωτον*) prin *cu-alesături ţesute (din iubire)*.

3:11

Am tradus gr. *ἐξέλθετε καὶ ἴδετε* (SEPT.FRANKF.) prin *ieşiţi de vă uitaţi*, subordonînd cel de-al doilea verb primului, deşi acestea se află în raport de coordonare copulativă (*καί*, 'şi'); traducerea literală: „ieşiţi şi vă uitaţi". Spre deosebire de alte versiuni ale *Septuagintei* (cf. SEPT.RAHLFS), SEPT.FRANKF. adaugă la începutul versului sintagma *θυγατέρες σιών*, „fiice ale Sionului", redînd cu exactitate formularea din textul ebraic: *bnuth tziun*. Această formulă iniţială este preluată în traducere de toate versiunile româneşti ale pasajului. ♦ Vocabula gr. *νυμφεύσις*, *-εως*, 'nuntă', este un *hapax* în *Septuaginta*. Genitivul *νυμφεύσεως* a fost tradus aproape la fel în versiunile româneşti ale pasajului: BIBL.MICU *nuntei*, CCIA *nunţii*, în afară de MS.45 şi BIBL.1688, care optează pentru echivalentul *gineriei*. Pentru a evita repetiţia, am tradus substantivul *ἡμέρα*, 'zi', prin *ceas*. BIBL.ANANIA reinterpretează versul, traducîndu-l perifrastic, printr-o circumstanţială temporală: *cînd inima din el s'a veselit*.

Capitolul al 4-lea

4:1

Termenul grecesc *σιώπησις* înseamnă aici 'văl, acoperămînt' (cf. GR.ENGL.), fiind un *hapax* în *Septuaginta* şi, în acelaşi timp, o interpretare greşită a substantivului ebraic *tzmth/ tzamah*, 'văl', ca verb (*tzamat*, 'a tăcea'). Majoritatea traducerilor vechi româneşti ale pasajului echivalează vocabula prin *tăcere*, plecînd de la sensurile verbului *σιωπάω-ῶ* ('a tăcea, a păstra tăcerea') şi de la cele ale substantivului *σιωπή*, 'tăcere' (MS.45, BIBL.1688, BIBL. MICU), spre deosebire de CCIA şi BIBL.ANANIA, care interpretează corect sensul vocabulei ebraice echivalente (*tzmth/ tzamah*). De asemenea, vechile traduceri româneşti ale versului interpretează greşit sensul prepoziţiei *ἐκτός*, conferindu-i valoarea unui circumstanţial de excepţie („în afară de"), nu pe a unui locativ: „îndărătul, dincoace de" (MS.45, BIBL.1688: *afară den tăcêrea*, BIBL.MICU: *afară de tăcearea ta*). BIBL.1988 oferă versului un cu totul alt sens: *umbriţi de negrele-ţi sprîncene*. ♦ În textul *Septuagintei* apare vocabula *τρίχωμα* în locul obişnuitului *θρίξ*, 'păr, plete', ca echivalent al ebraicului *shor*. ♦ Referinţa la toponimul Galaad apare doar în unele manuscrise masoretice; textul *Septuagintei* preia această specificare. Galaad este atît o localitate situată în partea de răsărit a Iordanului (cf. Jud. 10:17), cît şi un munte (cf. Fac. 30:21). Alături de munţii Carmel şi Basan, Galaadul este pomenit adeseori ca unul dintre locurile potrivite pentru păşunat şi foarte rodnic (v. Num. 32:1; Ier. 1:19). În text, Galaad pare să se refere la muntele cu acelaşi nume, de vreme ce apare prepoziţia *ἀπό*, care implică adeseori o separaţie de sus în jos (cf. prep. lat. *de*). ♦ Vocabula ebraică *glshu/ galash* („unduiesc, zburdă, sar") este echivalată în *Septuaginta* prin *ἀπεκαλύφθησαν*, tradus de noi prin *desfăşuratu-s-au mereu* (de la verbul *ἀποκαλύπτω*, 'a arăta, a descoperi, a dezvălui'). Forma de aorist are o certă valoare iterativă, fapt pentru care am adăugat în traducere o precizare adverbială de tip iterativ (cf. GOODWYN, p. 16).

4:2

De la versetul 2 şi pînă la 7 este descrisă frumuseţea spiritualizată a miresei. Comparaţia ochilor cu porumbiţele era deja un *topos* în vechea lirică egipteană. De asemenea, comparaţia de mai înainte, a părului cu turmele de capre ce se ivesc de pe muntele Galaad, s-ar putea referi la pletele despletite ale miresei ce dănţuieşte la propria-i nuntă. Părul despletit era semnul fecioriei miresei; tot aşa ochii şi obrajii ce se întrevăd pe dinapoia vălului de mireasă, ca, de altfel, şi dinţii albi strălucitori cu cele două rînduri (de sus şi de jos), asemănaţi turmelor tunse de oi ce ies din scăldătoare, strălucind de albeaţă. ♦ Termenul grecesc *λουτρόν*, 'scăldătoare, adăpătoare' (cf. ebr. *rchtze/rahtzan*), apare foarte rar în *Septuaginta*: de două ori în Cînt. (4:2; 6:6) şi o singură dată în Sir. (34:25). ♦ Vocabula *διδυμεύω* (denominativ format de la adjectivul *δίδυμος*[3], 'geamăn, -ă'), 'a avea gemeni, a naşte gemeni', reprezintă un *hapax* în *Septuaginta*, apărînd doar în Cînt. 4:2 şi 6:6. Am tradus forma de participiu prezent mediu feminin plural *διδυμεύουσαι* prin *purtîndu-se în perechi*, încercînd astfel să surprindem cît mai bine sensul medial al verbului ('a se îngemăna, a se purta două cîte două'), nu pe cel activ ('a naşte/ a avea gemeni'), cf. ebr. *taom/ thaimuth* ('a naşte gemeni'). Traducerile vechi româneşti ale pasajului optează pentru varianta activă: MS.45 *(toate) cu gêmeni*, BIBL.1688:

(toate) cu gêmene, BIBL.MICU: *toate geameni nasc*. Dintre traducerile care urmează Textul Masoretic, doar BIBL.ANANIA, probabil ţinînd aici cont şi de textul *Septuagintei*, reuşeşte să surprindă sensul medial al formei (*avîndu-şi (toate) gemeni cîte doi*); CCIA: *(toate) au gemeni*, preferînd, aşadar, forma activă. ♦ Am tradus vocabula grecească *ἀτέκνουσα* (de la *ἀτεκνόω-ῶ*, 'a nu avea copii, a fi stearpă') prin *fără de soaţă*, adică „fără geamăna soaţă", respectînd sensul general al pasajului: după cum oile merg două cîte două, tot astfel şi dinţii îşi au gemenii sau soţii lor (cei de sus se îngemănează cu cei de jos). Traducerile vechi româneşti ale versetului optează pentru redarea cît mai exactă a sensului vocabulei greceşti: MS.45, BIBL.1688: *fără fiiu*, BIBL.MICU: *stearpă*; cf. *et* CCIA: *stearpă*, BIBL.ANANIA: *fără rod*.

4:3

Termenul grecesc *σπαρτίον* înseamnă 'şir, sfoară, coardă, aţă' (cf. ebr. *chut*), făcînd aici referire la subţirimea buzelor, asemănate unei coarde de instrument gata să fie atinsă de puterea cuvîntului (cf. interpretarea CCIA). Imaginea nu mai este acum voluptuoasă, ci mai curînd spiritualizată. ♦ În SEPT.FRANKF. apare o formă animată *λέπυρος* ('pieliţă, coajă'), iar în alte versiuni (cf. SEPT.RAHLFS), forma aşteptată, inanimată, *λέπυρον* (*vide et* 6:6). Comparaţia obrazului cu învelişul moale al rodiei face referire la străvederea acestuia prin crăpătura voalului de mireasă. Rodia este fructul obişnuit al Orientului, des întîlnit şi în vechea lirică egipteană, iar culoarea roşie simbolizează, în imaginarul iudaic, viaţa.

4:4

Am tradus gr. *πύργος* cu *cetăţuie*. Echivalentul ebraic al gr. *πύργος* este *mgdl/ migdal*, 'turn, cetate întărită, citadelă, fortăreaţă, cetăţuie'. Toate traducerile româneşti redau gr. *πύργος* prin *turn* (MS.45, BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.ANANIA). Conform interpretării CCIA, *mgdl/ migdal* reprezenta nu atît un turn a cărui caracterstică principală este înălţimea, cît mai curînd o cetate întărită, un loc de refugiu sau o acropolă (cf. Jud. 9:46). Despre turnul lui David nu se prea ştie nimic, însă este posibil să se fi asemănat turnului lui Saul, descoperit ca urmare a săpăturilor de la Gibea, un fel de cetăţuie bine articulată şi foarte rezistentă. ♦ Am tradus forma *θαλπιώθ* (cf. ebr. *thlphiuth/ talpiah*, trad. engl. interlin. *armory*, trad engl. lit. *armoury*) prin *în şir de pietre*; imaginea este aceea a şirurilor de pietre puse una peste alta care fac să se ridice o construcţie pe verticală. Termenul reprezintă un *hapax* în *Septuaginta* (mai apare o singură dată în Cînt. 4:4). În ebraică, termenul este construit pe radicalul *lapa*, 'a clădi în ordine, a aşeza ordonat'. Probabil este vorba despre podoabele rînduite în şiruri înalţate pe gîtul miresei, atîrnînd precum scuturile de pe cetăţuia lui David. Comparaţia face referire la statornicia şi la simbolistica privegherii. Mireasa veghează la păstrarea propriei sale curăţii, aşa cum turnul are menirea de a-i lăsa pe cei dinăuntrul său să vegheze asupra posibilei primejdii ivite de la orizont. Traducerile româneşti vechi ale versului, înţelegînd că este o formă ebraică intrată ca neflexibilă în greacă, aşa cum se întîmplă cu numele proprii ebraice, interpretează vocabula ebraică grecizată ca pe un toponim: MS.45, BIBL.1688: *la Thalpioth*, BIBL.MICU: *în Talpiod*. Nu acelaşi lucru se întîmplă cu traducerile româneşti ale Textului Masoretic, pentru care sensul cuvîntului ebraic este limpede: CCIA: *în rînduri*, BIBL.ANANIA: *spre întărire*; ultima versiune reinterpretează sensul vocabulei, adăugîndu-i-l şi pe acela de 'cetăţuie întărită'. ♦ Am tradus termenul grecesc *βολίδες* (cf. ebr. *shlti*) prin *tolbele*, deşi se pare că termenul ebraic este destul de dificil de tradus, fiind echivalat diferit în *Septuaginta* (cf. *τὰς φαρέτρας*, „tolbe de săgeţi", Ier. 51:11; Iez. 27:11); în manuscrisele de la Qumran apare cu sensul de 'armă de aruncat, arc'. Conform interpretării CCIA, termenul ar face, de fapt, referire la trofeele eroilor. Vocabula a fost în mod constant redată în traducerile româneşti vechi ale versului printr-un echivalent cu referire la sensul de 'armă de aruncat': BIBL.1688: *svîrliturile*, MS.45 *sfîrliturile*, BIBL.MICU: *aruncăturile*. Însă traducerile textului ebraic îl echivalează în mod diferit: CCIA: *trofeele*, BIBL.ANANIA: *scuturi* (cf. trad. engl. interl.: *cuirasses*, trad. lit. *shields*). ♦ Cifra o mie (gr. *χίλιοι*, ebr. *alph*) reprezintă numărul simbolic al desăvîrşirii şi plinătăţii miresei (cf. CCIA).

4:5

Termenul *νεβρός* înseamnă 'pui (de animal)' (cf. ebr. *ophrim*) şi reprezintă un *hapax* în *Septuaginta*, fiind atestat doar în Cînt. (2:9, 17; 4:5; 7:4; 8:14).

4:6

Versetul 6 repetă versul primul vers al versetului 2:17. ♦ SEPT.FRANKF. renunţă la articolul *τόν* plasat în alte versiuni (cf. SEPT.RAHLFS) înaintea substantivului *βουνόν* ('deal'). ♦ Am tradus vocabula *λιβάνου* cu un substantiv comun (cf. SEPT.FRANKF), *de tămîie*; în alte versiuni ale *Septuagintei*, termenul grecesc este notat cu majusculă, fiind un toponim (cf. SEPT.RAHLFS). Transpunerile româneşti ale Textului Masoretic optează pentru traduceri diferite: CCIA: *de tămîie*, BIBL.ANANIA: *din Liban*, în vreme ce traducerile englezeşti ale acestuia (interliniară şi literară) sînt consecvente în redarea vocabulei ebraice *lbune* ca substantiv comun: *frankincense*. ♦ Muntele de smirnă şi dealul de tămîie indică sudul.

4:7

Aceste vers încheie poezioara începută odată cu versetul 2.

4:8

Versurile au devenit celebre, fiind intonate la intrarea mirilor ortodocşi în biserică: „Vino, vino din Liban, mireasă". ♦ *Septuaginta* a interpretat eronat vocabula ebraică *amne* (toponim: muntele Amana), înţelegînd *emunah*, 'credinţă' (cf. gr. *πίστις*). Sînt enumerate aici trei vîrfuri (Amana, Senir, Hermon) aparţinînd unui masiv muntos

binecunoscut. Dintre cele trei, Hermonul este cel mai înalt (2814 m). Am respectat în traducere forma pe care o oferă SEPT.FRANKF. (*πίστεως*): *de pe a credinţei culme*. Traducerile vechi ale pasajului respectă lecţiunea textului grecesc: BIBL.1688: *-nceputul credinţei*, MS.45: *-ncepătura credinţei*, BIBL.MICU: *de la începutul credinţii*, în vreme ce Textului Masoretic interpretează corect forma şi sensul cuvîntului ebraic: CCIA: *de pe vîrful Amana*, BIBL.ANANIA: *culmile Amanei*. ♦ Mirele îşi caută mireasa într-o regiune primejdioasă (vizuinile leilor şi munţii plini de leoparzi), care s-ar părea că indică nordul, conform interpretării CCIA. Unele traduceri vechi româneşti ale versetului echivalează genitivul grecesc *μανδρῶν* cu *stînile*, în vreme ce BIBL.MICU îl traduce prin *peşterile*. Traducerile textului ebraic se opresc asupra sensului de 'culcuş': CCIA: *culcuşurile*, BIBL.ANANIA: *culcuşuri*. Pentru sintagma grecească *ἀπὸ ὀρέων* (*din munţii*, traducerea noastră), echivalările sînt identice: *munţii*, în vreme ce vocabula ebraică corespunzătoare (*errı̂*) apare tradusă diferit în română: CCIA: *munţii*, BIBL.ANANIA: *bîrlog*. De altfel, BIBL.ANANIA reinterpretează cu totul ultimele două versuri: *de-acolo unde leii-şi au culcuşuri/ şi munţii sunt bârlog de leoparzi*.

4:9

Verbul *ἐκαρδιόω-ῶ* reprezintă un *hapax* în *Septuaginta*, fiind, de altfel, atestat o singură dată chiar şi în Cînt. Este folosit cu sensul de 'a vrăji inima' (cf. GR.ENGL.). Pornind de la acest sens, am optat pentru o traducere populară românească: „a fura inima". Traducerile vechi româneşti redau această formă verbală destul de diferit: BIBL.1688: *datu-ne-ai inimă*, MS.45: *inimitu-ne-ai*, BIBL.MICU: *prins-ai inima*; dintre acestea, doar BIBL.MICU surprinde sensul corect al verbului. Spre deosebire de versiunile de mai sus, traducerile Textului Masoretic introduc o nuanţă de dependenţă: CCIA: *tu ai robit inima mea*, BIBL.ANANIA: *tu inima din mine mi-ai robit-o*, cf. *et* BIBL.1988: *mi-ai robit inima*. ♦ Prin sintagma *sora mea, mireasa mea* am tradus gr. *ἀδελφή μου νύμφη* (SEPT.RAHLFS), preferînd-o lecţiunii din SEPT.FRANKF., care are aici pronumele personal de persoana 1 la plural, nu la singular; de asemenea, am optat pentru repetarea în traducere a personalului *μου*, dată fiind topica mediană a acestuia, care implică dubla sa subordonare (deopotrivă faţă de *ἀδελφή* şi faţă de *νύμφη*). Traducerile româneşti redau această sintagmă respectînd, în general, doar ordinea formală a termenilor, nu şi implicaţiile stilistice ale topicii: MS.45, BIBL.1688, BIBL.MICU: *sora noastră, mireasă*; cf. CCIA: *sora mea mireasă*. Doar BIBL.ANANIA observă această nuanţă stilistică aparte: *sora mea, mireasa mea*. Asocierea miresei cu sora era deja un *topos* în vechea lirică egipteană. Gr. *νύμφη* desemna în greaca clasică şi tînără soţie care încă nu devenise mamă, spre deosebire de *γυνή*, care desemna soţia şi mama deopotrivă; însă sensul general al pasajului nu trimite la evenimente imediat următoare nunţii, ci mai curînd la cele premergătoare acesteia, astfel încît traducerea vocabulei greceşti prin echivalentul *mireasă* (nu prin *nevastă*) pare să se impună. ♦ Vocabula grecească *ἐνθεμα* (cf. *onq*, tradus în engl. prin *necklace*, *chain*) reprezintă un *hapax* în *Septuaginta* şi în Cînt., însemnînd 'podoabă' (cf. GR.ENGL.). ♦ Am tradus sintagma *ἑνὶ ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου* (sintagmă formată din dativ instrumental [*ἑνὶ*]+ genitiv separativ partitiv [*ἀπὸ ὀφθαλμῶν*] + genitiv de apartenenţă [*σου*]) prin *cu o singură căutătură*, actualizînd sensul 'privire' al gr. *ὀφθαλμός*. Versiunile româneşti vechi ale pasajului calchiază în traducere termenul grecesc: MS.45, BIBL.1688: *cu unul dentru ochii tăi*, BIBL.MICU: *cu unul din ochii tăi*. Dacă traducerile amintite rămîn consecvente, cele mai recente aleg modalităţi diferite de redare: BIBL.ANANIA: *cu'o singură privire* (traducere interpretativă), CCIA: *cu unul din ochii tăi* (traducere calchiată). BIBL.1988 optează pentru o traducere interpretativă: *numai c-o privire a ta*.

4:10

Factitivul *καλλιόω-ῶ*, 'a fi frumos, a se face frumos' (cf. GR.ENGL.), reprezintă un *hapax* în *Septuaginta* (*ἐκαλλιώθησαν*, ebr. *iphu*). Versiunile româneşti vechi ale pasajului optează pentru diferite traduceri: BIBL.1688: *ce să înfrumuseţară*, MS.45: *ce să îmbuniră*, BIBL.MICU: *cît de frumoase s-au făcut*, BIBL.1988. *cît de dulce... eşti*, CCIA: *cît de frumoasă-i*, BIBL.ANANIA: *ce mîndru se făcu*. ♦ Forma grecească *μαστός*, pe lîngă sensul comun 'sîn, piept', îl acumulează în Cînt. (1:4; 4:10; 7:13) şi pe cel de 'dragoste, afecţiune' (cf. GR.ENGL.), reprezintînd o echivalare a ebraicului *ddi/ dodai*, 'iubire(a)'. În traducere am optat pentru echivalentul *dragoste* (= afecţiune), nu pentru „iubire", concept lexicalizat în *Septuaginta* prin *ἀγάπη*, care implică o adevărată theosofie a iubirii lui Dumnezeu pentru om. Versiunile româneşti ale pasajului traduc vocabula prin *sîn*, *ţîţă*, *piept*. ♦ Sintagma *ἀδελφή μου νύμφη* (*sora mea, mireasa mea*, traducerea noastră) este redată în traducerile româneşti aproape în acelaşi fel ca şi la versetul [9a]: BIBL.1688: *sora mea, nevastă!*, MS.45: *soru-mea, mireaso!*, BIBL.MICU: *sora mea mireasă*, BIBL.1988: *sora mea mireasă*, CCIA: *sora mea mireasă*, BIBL.ANANIA *sora mea, mireasa mea*. ♦ BIBL.MICU, probabil sub influenţa Textului Masoretic, redă în traducere genitivul separativ cauzal *ἀπὸ οἴνου* (ebr. *m-iin*, trad. engl. lit.: *[much better is...]* ***than*** *wine*' – comparativ; cf. *et* trad. engl. interl.: ***from*** *wine* – cauzal-comparativ) printr-un complement separativ al comparativului: *decît vinul*, reinterpretînd, de altfel, întregul vers în această cheie comparativă: *mai frumoase sînt ţîţele tale decît vinul*; cf. *et* CCIA: *[iubirea ta cu cît e mai bună] decît vinul*, BIBL.ANANIA: *[mai mîndru şi mai dulce] decît vinul*. ♦ Am tradus pluralul singulativ grecesc *ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα* (cf. ebr. *m-kl bshmin*, trad. engl. interl.: *from all of aromatics*, trad. engl. lit.: *than all spices*) printr-un singular, *mai presus de orişice parfum*. Traducerile româneşti ale versetului optează pentru redarea *tale quale* a formei de plural: MS.45, BIBL.1688, BIBL.MICU: *decît toate mirosurile*, cu excepţia versiunilor recente, care interpretează corect sensul acestei forme de plural (BIBL.1988: *mai presus de orice mir*, CCIA: *decît toate*

balsamurile, BIBL.ANANIA: *mai presus de orişice mireasmă*).

4:11

Am tradus forma verbală *ἀποστάζουσιν* prin *revarsă picur cu picur*, întrucît verbul *ἀποστάζω* înseamnă 'a cădea picătură cu picătură, a picura' (cf. GR.ENGL.). Versiunile româneşti traduc toate interpretativ, prin *pică* (MS.45, BIBL.1688, BIBL.MICU; cf. *et* CCIA: *picură*), în vreme ce BIBL.ANANIA optează pentru o formulă nominală: *prelins*. Pe de altă parte, BIBL.ANANIA reinterpretează întregul vers: *ţi's buzele de fagure prelins,/ mireasa mea* (cf. traducerea noastră: *miere revarsă picur cu picur buzele tale, mireasă*). Am păstrat în traducere sensul gr. *μέλι*, 'miere', în vreme ce majoritatea traducerilor româneşti optează pentru o traducere metaforică: *fagur(e)* (MS.45, BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL. ANANIA), iar CCIA traduce echivalentul ebraic *nphth*, 'picături de miere', prin *miere groasă*. ♦ SEPT.FRANKF. optează pentru substantivul comun *λιβάνου*, în vreme ce SEPT.RAHLFS, pentru substantivul propriu, *Λιβάνου*. În traducere am redat forma din SEPT.FRANKF. (*λιβάνου*, *de tămîie*), însă versiunile româneşti (MS.45, BIBL.1988, MS.4389, BIBL.ANANIA, CCIA) aleg să traducă vocabula ca pe un substantiv propriu (*[al] Libanului/ Livanului*, *din Liban*).

4:12

Versiunile româneşti ale Cînt. traduc gr. *κῆπος*, 'grădină, livadă' (cf. GR.ENGL.) prin *grădină*. În greaca clasică, cuvîntul desemna în special grădina de zarzavaturi sau grădiniţa cu flori, opus lui *παράδεισος* (cuvînt de origine persană), care desemna parcul văzut ca spaţiu de promenadă, întins pe o suprafaţă extrem de generoasă, cu tot felul de pomi roditori înmiresmaţi, avînd mereu în mijloc o fîntînă răcoroasă, precum şi felurite straturi de flori ornamentale.

4:13

Am tradus aici termenul grecesc *ἀποστολαί* (substantiv deverbativ format de la verbul *ἀποστέλλω*, 'a trimite') prin *vlăstare* (cf. ebr. *shlsc/ shalahaih*, trad. engl. interlin. *javelins*, trad. engl. lit.: *plants*), imagine care trimite la vlăstarele viţei-de-vie sau la mărul care-şi aruncă mlădiţele. Unele versiuni româneşti ale *Bibliei* calchiază termenul, traducîndu-l prin *trimiteri* (MS.45, BIBL.1988, cf. şi MS.4389), în vreme ce altele preferă o traducere interpretativă (BIBL.MICU, BIBL.ANANIA: *odraslele*, CCIA: *mlădiţele*). ♦ Am tradus aici termenul grecesc *παράδεισος* prin *livadă*, iar genitivul explicativ *ἀκροδρύων* (de la *ἀκρόδρυα*, *-ων*, 'pom fructifer, fruct cu coajă/ teacă tare sau lemnoasă', cf. GR.ENGL.) prin echivalentul interpretativ *de mugur*, nu prin *de pomi fructiferi*, pentru a nu relua în traducere în mod nejustificat genitivul *ῥοῶν*, *de rodii* (care se referă aici explicit la pomii fructiferi de rodie). În opinia noastră, *μετὰ καρποῦ ἀκροδρύων* (*cu roadă de muguri*, traducerea noastră) reprezintă o sintagmă epexegetică referitoare la mugurii ce ascund ca într-o teacă viitorul fruct de rodie. Versiunile româneşti ale pasajului optează, de asemenea, pentru redarea vocabulei greceşti prin *muguri* (MS.45, BIBL.1688: *den muguri*, BIBL.MICU: *din muguri*); cf. *et* BIBL.ANANIA: *de muguri*, CCIA: (*cu fructe*) *minunate* (cf. ebr. *om phri mgdim*, trad. engl. interl. *with fruit of ones fine*, trad. engl. lit. *with pleasant fruits*). În schimb, BIBL.1988 reinterpretează cu totul versul, modificîndu-i sensul: *avînd pe margini arbuşti care revarsă miresme*.

4:14

Termenul grecesc *κρόκος* traduce semiticul *karkom*, cuvînt care denumeşte două plante, printre care şi şofranul (*Crocus sativus*), un binecunoscut colorant natural. G. Dalman crede că aici ar fi vorba despre o plantă din India (*Curcuma longa*) înrudită cu şofranul, din rădăcina căreia se extrage un ulei eteric de culoare galbenă sau cenuşiu-portocalie (*apud* CCIA). ♦ Grecescul *κάλαμος* traduce ebraicul *caneih bosem*, un soi de trestie aromată de mlaştină (*Acorus calamus*), provenită în Asia centrală (cf. Ier. 6:20; Iez. 27:19), din care se extrăgea uleiul pentru mirungere (cf. Ieş. 30:23). De asemenea, *κιννάμωμον* traduce ebraicul *chinamon*, aromată provenită din Asia tropicală, importată în Antichitate mai ales de China în cantităţi impresionante. ♦ Am tradus interpretativ sintagma prepoziţională instrumentală *μετὰ πάντων ξύλων* prin *cu (…) toate esenţe lemnoase* (cf. ebr. *kl otzi/ atzei*, trad. engl. interl. *with all of woods*, trad. engl. lit. *with all trees*) nu pentru a sublinia multitudinea de păduri ori de copaci ai Libanului, ci mai ales pentru a arăta diversitatea tipurilor de esenţe lemnoase aromate specifice acestei regiuni orientale. Aşadar, credem că, în contextul enumerării diferitelor tipuri de aromate (nard, şofran, scorţişoară, trestie aromată etc.), *ξύλον* capătă, pe lîngă sensul comun de 'lemn, pădure, buştean', şi pe acela de 'esenţă lemnoasă'. Versiunile româneşti optează, în general, pentru un calc: MS.45, BIBL.1688: *de toate lêmnele Livanului*, MS.4389: *cu toţii copacii Livanului*, BIBL.MICU: *cu toate leamnele Livanului*, CCIA: *cu toate meresmele arborilor*. BIBL.ANANIA observă acest sens nou al vocabulei ebraice *otzi*, 'lemne, păduri, copaci' (gr. *ξύλῶν*), şi chiar insistă asupra factorului olfactiv, optînd pentru o redundanţă voită: *cu-aromele lemnoase din Liban*, cu toate că genitivul explicativ *Λιβάνου* (cf. ebr. *lbune*, 'Liban; tămîie') are aici sensul implicit de 'aromă' sau 'mireasmă', întrucît numele regiunii este mereu asociat, în imaginarul colectiv mediteraneean, unei intense, plăcute şi diversificate senzaţii olfactive; or, sintagma „aromă lemnoasă din Liban" nu face decît să descrie redundant această realitate. În schimb, BIBL.1988 reinterpretează cu totul versul, introducînd elemente noi (*ce tămîie lăcrimează*). Ebraicul *otzi/atzei lbune/labonah* face referire aici la arborii de tămîie din Arabia (cf. Ier. 6:20; Is. 60:6). ♦ Am tradus genitivul plural *πρώτων* prin *cele de soi* (cf. BIBL.1688: *cêle de frunte*, MS.45: *de frunte*, BIBL.MICU: *ceale de frunte*, BIBL.ANANIA: *mai subţire*, CCIA: *cele mai bune*). În schimb, BIBL.1988 eludează cu totul vocabula. ♦ La versetul [14d], gr. *σμύρνα* face referire la pomii de mir (*Commiphora*) aduşi tocmai din Arabia şi Abisinia. Se spune

că regina egipteană Hatshepsut ar fi adus în Egipt arbori de mir şi de tămîie pentru grădinile sale, în urma unei expediţii în ţara Punt (*apud* CCIA).

4:15

Am tradus participiul prezent în genitiv ῥοιζοῦντος (de la ῥοιζέω-ῶ, 'a murmura, a bolborosi, a curge cu susur', cf. GR.ENGL.; în greaca clasică: 'a şuiera, a fluiera', cf. BAILLY) prin *şipotitoare* (cf. MS.45, BIBL.1688: *duduind*, BIBL.MICU: *carea cu răsunet curge*, BIBL.1988: *pîraie*, BIBL.ANANIA: *ce curge şipotind*, CCIA: *ce se revarsă*, cf. ebr. *nzlim*, trad. engl. interl. *ones flowing*, trad. engl. lit. *streams*).

4:16

Am tradus imperativul prezent ἔρχου prin interjecţia predicativă *hai!*, spre deosebire de celelalte versiuni româneşti, care traduc prin calc lingvistic: *vino!* (MS.45, BIBL.1688, MS.4389, BIBL.MICU, BIBL.1988, BIBL. ANANIA, CCIA). ♦ Am tradus prin *suflă prin* imperativul aorist διάπνευσον (de la διαπνεύω, 'a sufla prin', compus din preverbul δια- 'prin, peste, dincolo de' şi verbul πνεύω 'a sufla'); BIBL.MICU: *suflă prin*, BIBL.1988: *suflaţi prin*, BIBL.ANANIA: *suflaţi de-a valma prin*, în vreme ce BIBL.1688 are: *suflă spre*, MS.45: *suflă* (*grădina*), MS.4389: *bate în*, CCIA: *cutremură* (*grădina*), cf. ebr. *ephichi*, trad. engl. interl. *blow (breeze) you*, trad. engl. lit. *blow upon*. Aşadar, puţine versiuni au redat în traducere străbaterea indicată de preverbul δια-, majoritatea insistînd asupra unei nuanţe locative. Versiunea BIBL.ANANIA introduce în plus ideea unei mişcări haotice a vînturilor, care, însă, nu reiese nici din *Septuaginta*, nici din Textul Masoretic. BIBL.1988 face acordul după înţeles cu pluralul atunci cînd traduce imperativul singular grecesc, de vreme ce este vorba, de fapt, despre cele două vînturi chemate să sufle. CCIA încearcă să redea în traducere mai curînd rezultatul suflării deolaltă a celor două vînturi potrivnice care, desigur, vor zgudui grădina din temelii.

Capitolul al 5-lea

5:1

Primele două versuri ale acestui verset figurează în SEPT.RAHLFS ca ultimele versuri ale capitolului al 4-lea. Ele sînt încadrate în capitolul al 5-lea în unele versiuni vechi româneşti (MS.45, BIBL.1688, BIBL.MICU), dar se regăsesc în finalul capitolului al patrulea în traducerile româneşti mai recente (BIBL.1988, BIBL.ANANIA, CCIA). ♦ BIBL. ANANIA şi CCIA traduc sintagma καρπόν ἀκροδρύων (*poama mugurilor ei*, traducerea noastră) prin *din dulceaţa roadelor* (BIBL.ANANIA), respectiv *gustoasele ei fructe* (CCIA, cf. ebr. *phri mgdi*, trad. engl. interl. *fruit of ones fine*, trad. engl. lit. *pleasant fruits*), iar BIBL.1988: *din roadele ei scumpe*; ultima versiune introduce, în plus, verbul *să culeagă*.

5:3

Am conferit conjuncţiei coordonatoare copulative καί o valoare adversativă: *dar*, nuanţă pe care o regăsim şi în MS.4389: *eu dorm, iar inima me privêghe* (cf. BIBL.1988: *de dormit dormeam, dar inima-mi veghea*, BIBL.ANANIA: *eu dorm, dar inima mea veghează*, CCIA: *eu dormeam, însă inima mea era treaz*ă). Celelalte versiuni româneşti ale pasajului (MS.45, BIBL.1688, BIBL.MICU) nu redau în traducere această valenţă, preferînd să traducă prin calc lingvistic. ♦ Am tradus gr. ψεκάς ('picătură de ploaie', cf. GR.ENGL.) prin *picuri*. Termenul grecesc apare în *Vechiul Testament* doar la Iov 24:8 şi în Cînt. 5:3. În greaca clasică există varianta ψακάς, 'orice lucru mărunt: firimitură, fărîmă, grăunte, picătură (de ploaie, de sînge), ploaie, ploicică fină', provenit de la verbul ψάω, -ῶ, 'a răzui , a rade, a şterge, a freca, a curăţi, a face praf, a dizolva' (cf. BAILLY). Versiunile româneşti vechi ale pasajului traduc vocabula relativ diferit: MS.45, BIBL.1688: *rîurări*, BIBL.MICU: *picături*; cf. BIBL.1988: *vlaga*, BIBL.ANANIA: *picături*, CCIA: *picăturile*. De asemenea, am tradus gr. βόστρυχοι prin *zulufi* (cf. BIBL.1688: *părul*, MS.45: *cosiţele*, MS.4389: *părul*, BIBL.MICU: *părul*, BIBL.1988: *părul ud*, BIBL.ANANIA: *părul*, CCIA: *buclele*; cf. *et* ebr. *qutzuth*, trad. engl. interlin. şi lit. *locks*). De remarcat că vocabula grecească este oxitonă în GR.ENGL. (βοστρυχός), însă proparoxitonă în textul Cînt. (βόστρυχοι).

5:4

Conjunctivul aorist ἐνδύσωμαι are în acest context o valoare iterativă (*vide et* GOODWYN, p. 16); cu toate acestea, nu toate versiunile româneşti ale pasajului au redat această valoare (BIBL.1688: *cum mă voiu îmbrăca?*, BIBL.MICU, MS.45: *cum o voi îmbrăca?*), pe care o consemnează, însă, traducerile româneşti recente (BIBL.1988: *cum s-o-mbrac eu iar?*, BIBL.ANANIA: *cum o s'o pun pe mine iarăşi?*, CCIA: *cum s-o îmbrac iar?*; cf. *et* ebr. *aikke albshne*, trad. eng. interl.: *how thus? I shall put on her?*, trad. engl. lit.: *how shall I put it on?*).

5:5

Lecţiunea διὰ τῆς ὀπῆς pentru care optează SEPT. FRANKF. are o certă valoare instrumentală (cf. traducerea noastră *printr-o firidă*; MS.45, BIBL.1688: *pren gaură*, BIBL.MICU: *pre gaoră*, BIBL.1988: *pe fereastră*, BIBL.ANANIA: *prin rază*, CCIA: *prin deschizătură*). Alte versiuni ale *Septuagintei* (cf. SEPT.RAHLFS) optează pentru o lecţiune separativă ἀπὸ (τῆς ὀπῆς), „din crăpătură". ♦ Am tradus indicativul aorist pasiv ἐθροήθη (de la θροέω-ῶ, 'a se emoţiona, a se înfiora de emoţie') prin *s-a înfiorat* (BIBL.1688: *să turbură*, MS.45: *să întristă*, BIBL.MICU: *s-au turburat*; cf. BIBL.1988: *mi-a tresărit*, BIBL.ANANIA: *totu' se mişca*, CCIA: *m-am cutremurat lăuntric*).

5:6

Am tradus gr. χεῖρας („mînere") prin *drugşor* (cf. BIBL.1688, MS.45: *mînile*, BIBL.1988: *închizătoarea*, BIBL. ANANIA: *mîneru'*, CCIA: *clanţa*). Termenul κλεῖθρον, 'încuietoare', l-am tradus prin *zăvor* (BIBL.1688: *încuitorii*, MS.45: *încuietorii*, BIBL.MICU: *încuetoare*, BIBL.1988: *uşii*,

BIBL.ANANIA: *'ncuietorii*, CCIA: *zarului*). ♦ Nu se ştie de unde provenea mirul de pe degetele miresei: se pare că mirele ar fi turnat mir prin crăpătura uşii, iar mireasa a atins zăvorul şi i s-au umplut mîinile de uleiul parfumat. De altfel, exista un obicei oriental potrivit căruia iubitul arunca flori pe pragul iubitei şi-i încununa stîlpii casei (cf. Lucretius, *De rerum natura*, IV, 1177-79). Obiceiul era întîlnit şi în Babilon (cf. A. Salonen, *Die Türen des Alten Mesopotamien*, Helsinki, 1961).

5:8

Versetul 8 al capitolului al 5-lea repetă aproape identic, întocmai ca un refren, versetul 3:3, cu deosebirea că la acolo apare o formă de participiu prezent substantivizat, *τηροῦντες* („păzitorii, paznicii", de la *τηρέω-ῶ*, 'a păzi'), în vreme ce la 5:8 este preferat un substantiv propriu-zis, *φύλακες* („paznici"). Am optat pentru traducerea participiului prezent printr-un nume de agent, *străjerii*, în vreme ce substantivul propriu-zis *φύλακες* l-am redat tot printr-un substantiv propriu-zis: *străjile*. ♦ Am tradus vocabula *τεῖχος*, 'zid, zid întărit, cetăţuie fortificată' (cf. ebr. *chmuth*, trad engl. interl. *et* lit.: *walls*), prin *cetăţuie*. Traducerile româneşti ale pasajului preferă echivalente de tipul *zid*, *zid întărit* (MS.45, BIBL.1688, BIBL.MICU: *zidurilor*, MS.4389: *ziduri*, BIBL.1988: *zidul*, BIBL.ANANIA: *ziduri întărite*, CCIA: *zidurilor*).

5:9

Aceste versuri constituie refrenul întîlnit deja la 2:7.

5:11

Participiul perfect medio-pasiv *ἐκλελοχισμένος*, 'deosebit', de la verbul *ἐκλοχίζω*, 'a alege, a deosebi într-o cohortă/ ceată/ trupă de soldaţi', reprezintă un *hapax* în *Septuaginta*, fiind atestat doar în acest loc. Este un verb din vocabularul militar, diferit, din această perspectivă, de sensul ebraicului *dgul/ dagul*, 'ales, ridicat, deosebit', cf. CCIA.

5:12

Vocabula grecească *φαζ* ('aur fin, aur curat', cf. GR.ENGL.; cf. ebr. *kthm*, trad. engl. interlin. *certified gold*, trad. engl. lit. *fine gold*) este atonă şi reprezintă un *hapax* în *Septuaginta* şi în Cînt., fiind atestat doar în acest loc. Dintre traducerile româneşti vechi ale versului, doar MS.4389 şi BIBL.MICU surprind această nuanţă a vocabulei (*aurul cel bun*, respectiv *aur lămurit*), restul traducînd prin *de aur* (MS.45, BIBL.1688). Traducerile recente ale pasajului redau sensul exact al termenului (BIBL.1988: *aur curat*, BIBL.ANANIA: *aur lămurit*, CCIA: *aur curat*). ♦ Am tradus termenul *ἐλάτη* ('pin argintiu, ramuri de palmier care foşnesc', cf. GR.ENGL.) prin *ramuri de pini foşnitori* (cf. MS.45, BIBL.1688, BIBL.MICU: *braţi*; BIBL.1988: *păr ondulat*, BIBL.ANANIA: *'n valuri*, CCIA: *teacă de flori de curmal*). Echivalentul ebraic este *thlthlim/ taltalim*, trad. engl. interl. *pendulous*, trad. engl. lit. *bushy*. În poezia arabă, pletele sînt asemuite unor plante unduitoare: viţa-de-vie sau curmalul.

5:13

Am tradus substantivul neutru plural *πλήρωματα* prin „noian", de la *πλήρωμα*, *-άτος*, 'baltă, băltoacă, cantitate de apă' (BIBL.1688, MS.45: *împlerile*, MS.4389: *umplêrea*, BIBL.MICU: *plinirea*, BIBL.ANANIA: *margine de apă*, CCIA: *apa*), cf. *et* ebr. *aphiqui*, trad. engl. interlin. *channels*, trad. engl. lit. *the rivers*.

5:14

Gr. *πλήρη* (de la adjectivul *πλήρης*, *-ες*, care în greaca clasică are sensul comun de 'plin, umplut') dobîndeşte aici sensul de 'ales, scump, valoros' (GR.ENGL.; cf. *obr*, trad. engl. interlin. *surpassing*). În Textul Masoretic, *obr* este asociat sintactic vocabulei *mur*, 'mir', însă textul *Septuagintei* îl asociază sintagmei *κρίνα στάζοντα*, „crini picurători". Noi am respectat în traducere soluţia sintactică propusă de *Septuaginta*.

5:15

Gr. *θαρσις* (cf. ebr. *thrshish*, trad. engl. interlin. *topaz*, trad. engl. lit. *beryl*) denumeşte, după GR.ENGL., fie piatra de smarald (berilul verde), fie piatra de beril simplu, fie orice piatră gemă sau piatră scumpă. Aici am preferat să traduc termenul prin echivalentul generalizator *nestemată*. Traducerile vechi româneşti împrumută substantivul din original (MS.45, BIBL.1688: *tharsis*, BIBL.MICU: *tarsis*). Se pare că cel care a tradus în slavonă (BIBL.OSTROG) a confundat termenul cu un altul apropiat ca sonoritate, *θάρσος*, 'curaj, îndrăzneală', atestat şi el în *Septuaginta*, şi l-a transpus prin ***дерзость*** 'îndrăzneală, insolenţă', de unde traducerea *plin de îndrăznire* (MS.4389). Vocabula gr. apare sub formă atonă atît în textul *Septuagintei*, cît şi în GR.ENGL., întrucît reprezintă un calc fonetic după ebraicul *thrshish*; apare atestat doar în trei locuri din *Septuaginta* (Iez. 1:16; Cînt. 5:15; Dan. 10:6). ♦ Gr. *σάπφειρος* apare în GR.ENGL. cu sensul de 'safir' (cf. ebr. *sphirim*), interpretare opusă versiunii CCIA, care socoteşte eronat acest înţeles, tălmăcindu-l ca pe o denumire arhaică a pietrei lapislazuli, de culoare albastră cu puncte aurii. Interpretarea nu se mai regăseşte la alţi comentatori. Versiunile româneşti ale pasajului oferă vocabulei traduceri apropiate: MS.45, BIBL.1688, MS.4389: *zamfir*, BIBL.MICU: *piatră de sapfir*, BIBL.1988: *safire*, BIBL.ANANIA: *pietre de safir*, CCIA: *safire*.

5:16

Adjectivul grecesc *μαρμάρινοι*, 'de marmură', reprezintă un *hapax* în Cînt., fiind atestat doar în acest loc. ♦ Am tradus *εἶδος* ('chip, imagine') prin *făptură* (MS.45, BIBL.1688, MS.4389: *chipul*, BIBL.MICU: *faţa,* BIBL.1988: *înfăţişarea*, BIBL.ANANIA: *'nfăţişarea*, CCIA: *apariţia*), iar *ἐκλεκτός* ('ales, distins') prin *neasemuit(ă)* (BIBL.1688, MS.45, MS.4389: *ales*, BIBL.MICU: *aleasă*, BIBL.1988, BIBL.ANANIA: *măreţ*, CCIA: *fără asemănare*).

Capitolul al 6-lea

6:3

În originalul ebraic, acolo unde în *Septuaginta* este *εὐδοκία*, 'desfătare, plăcere', apare un toponim: Tirtza (cf. ebr. *k-thrtzę*), nepreluat de versiunile greceşti ale pasajului. ♦ Am tradus gr. *θάμβος*, 'frică, spaimă', cu substantivul *fior*. Credem că descrierea miresei nu este deloc înfricoşătoare (cf. ebr. *k-ndgluth/ hanidgalot*, trad. engl. interlin. *as ones being standard bearers*, trad. engl. lit. *terrible [as an army]*) (cf. CCIA; *vide et* W. Rudolph, *Das Hohe Lied im Kanon*, 1942), ci mai curînd această calificare a iubitei atrage atenţia asupra fiorilor de dragoste de care iubitul se simte pătruns la vederea ei. Am spune, aşadar, că *θάμβος* descrie aici o emoţie intensă asemănătoare ca tip de manifestare fiorilor de frică, însă nicidecum nu se referă la sentimentul negativ al spaimei. ♦ Am tradus, de asemenea, termenul *τεταγμέναι* („rînduite, aşezate în rînduri, în şiruri, rînduite în linie de bătaie", de la verbul *τάσσω/ τάττω*, 'a rîndui, a pune în ordine', cuvînt din vocabularul militar) prin *şirurile de oştiri*. Metafora oştirilor aşezate în formaţie de luptă pune în paralel fiorul combatanţilor aflaţi în faţa armatelor duşmane şi pe cel al iubitului aflat în faţa iubitei: desigur, nu sînt descrise aici laşitatea şi frica oştenilor (respectiv ale iubitului), ci emoţia puternică de care sînt cuprişi cei doi protagonişti (oştenii – personaj colectiv – şi iubitul) la gîndul victoriei iminente.

6:4-6

Acest segment de versuri reprezintă un refren preluat aproape identic de la 4:1-3, cu deosebirea că la 4:1 apărea verbul *ἀπεκαλύφθησαν*, tradus de noi prin *desfăşuratu-s-au mereu*, iar la 6:4 este înlocuit de verbul *ἀνεφάνησαν*, tradus *mereu s-au arătat*. În ambele cazuri, însă, forma de aorist are o certă valoare iterativă (cf. GOODWYN, p. 16).

6:8

În SEPT.FRANKF. apare indicativul aorist de persoana a 3-a pl. *ἐμακάρισαν* (de la verbul *μακαρίζω*, 'a ferici'), „[o] fericiră", în vreme ce în alte versiuni ale *Septuagintei* (cf. SEPT.RAHLFS) apare o formă de indicativ viitor, *μακαριοῦσιν*, „[o] vor ferici". Majoritatea versiunilor româneşti ale pasajului respectă forma din SEPT.FRANKF. (BIBL.1688, MS.45: *au fericit*, BIBL.MICU: *au fericit*, BIBL.1988: *laude [i]-au înălţat*). Doar versiunile româneşti ale Textului Masoretic traduc printr-un indicativ prezent (cf. BIBL.ANANIA: *[o] fericesc*, CCIA: *[o] sărbătoresc*).

6:9

Versul reprezintă o reluare a versetului 6:3.

6:10

Gr. *καρύα, -ας*, 'nuc', reprezintă un *hapax* în Cînt., fiind atestat doar în acest loc. ♦ În interpretările tîrzii iudaice, nucul simboliza cel de-al doilea templu de după exil, cf. CCIA. ♦ Am tradus genitivul *τοῦ χειμάρρου* (de la *χείμαρρος, -ου*, 'curent, potop, val, curent, izvor, pîrîu, gîrlă', cf. GR.ENGL.) prin *ale pîraielor* (BIBL.1688, MS.45, MS.4389: *pîrîului*, BIBL.MICU: *părului* – probabil eroare tipografică nesesizată de realizatorii ediţiei moderne –, BIBL.ANANIA: *şuvoiul apei*). Doar BIBL.1988 şi CCIA traduc echivalentul ebraic prin *vale* (BIBL.1988: *văii*, CCIA: *valea*); cf. ebr. *e-nchl*, trad. engl. interl. *watercourse*, trad. engl. lit. *of the valley*. Ebr. *nchl/ nachl/ nachal* (cuvînt de origine arabă) este interpretat fie cu sensul de 'vale', fie cu acela de 'palmier', fie de 'pîrîu', iar în ugaritică: „valea unde cresc palmierii". ♦ De asemenea, am tradus gr. *γένημα* (SEPT.RAHLFS *ἐν γενήμασιν*, lecţiune pe care am preferat-o celei din SEPT.FRANKF., *ἐν γυνήματι*) prin „rod" (cf. *et* GR.ENGL.); cf. BIBL.1688, MS.45: *naşterea*, MS.4389: *poamele*, BIBL.MICU: *odraslele*, BIBL.1988: *verdeaţa*, BIBL.ANANIA: *la obîrşii*, CCIA: *înmugurită*; cf. *et* ebr. *b-abi*, trad. engl. interl.: *of in pollen*, trad. engl. lit.: *fruits*. Potrivit CCIA, ebraicul *abi/ eib* înseamnă 'muguri' (cf. Iov 8:12, singurul loc unde mai apare).

6:11

Nu este limpede dacă vocabula *Αμιναδάβ* reprezintă un antroponim sau este vorba despre două vocabule separate *o-mi ndib/ a-mi nadib*. Potrivit interpretării BIBL.HEBR., ar fi vorba despre două vocabule (cf. trad. engl. interlin. *people of me patronal*), însă trad. engl lit. propune aici un antroponim (*of Amminadib*). Versiunile vechi ale pasajului susţin, de asemenea, prezenţa unui antroponim (BIBL.1688, MS.45, MS.4389, BIBL.MICU: *Aminadav*), cf. CCIA: *Aminadib*, în vreme ce BIBL.ANANIA propune o formă adjectivală: *regeşti*. Ca majoritatea formelor ebraice, nici acest cuvînt nu prezintă semne diacritice, fiind resimţit ca un barbarism.

6:12

Aici apare pentru prima dată numele iubitei: Sulamita. SEPT.FRANKF. renunţă la repetarea verbului *ἐπίστρεφε* (cf. BIBL.1688, MS.45, BIBL.MICU, BIBL.1988, BIBL.ANANIA), mai puţin CCIA, care optează pentru repetarea formei verbale (cf. originalul ebraic: *shubi shubi e-shulmith shubi shubi*, trad. engl. interl.: *return you! return you! Shulamite return you! return you!*).

Capitolul al 7-lea

7:2

Termenul grecesc *κρᾶμα*, 'amestec', reprezintă un *hapax* în Cînt., apărînd doar în acest loc. Sensul vocabulei, în acest context, este 'vin amestecat (cu apă), vin dres (cu apă)' (cf. GR.ENGL.). Versiunile româneşti ale pasajului traduc diferit acest cuvînt (BIBL.1688, MS.45, BIBL.MICU: *amestecătură*, BIBL.1988: *vin tămîios*; cf. *et* traducerile Textului Masoretic: BIBL.ANANIA: *vinul dres*, CCIA: *vinul aromat*; cf. ebr. *e-mzg*, trad. engl. interl.: *the liquor*, trad. engl. lit.: *liquor*).

7:3

Gr. *δύο* apare articulat în versiunea SEPT.FRANKF. cu

articolul *οἱ*, iar în alte versiuni (cf. SEPT.RAHLFS) este nearticulat.

7:4

În SEPT.FRANKF., gr. *τράχηλος* apare însoţit de articolul *ὁ*, iar în alte versiuni (cf. SEPT.RAHLFS) este nearticulat. ♦ Esebon sau Heshbon era vechea cetate a regilor amoreni, cunoscută sub denumirea de Sihon (cf. Num. 21:27), iar mai apoi devenită cetate moabită (Is. 15:4; Ier. 48:2, 34, 35), aflată la sud-vest de Ammon. Dar nu se ştie nimic despre iazuri. Acestea, dacă ar fi existat, ar fi fost situate în partea centrală. ♦ Nu se ştie nimic despre acest turn al Libanului, dar probabil că a fost un turn de pază cunoscut la acea vreme.

7:5

Carmelul, situat între Marea Mediterană şi dealurile Iezreel, era un munte adeseori cîntat pentru frumuseţea sa (Is. 35:2; Ier. 46:18).

7:7

În SEPT.FRANKF. apare o formă verbală de persoana a II-a sg., *ὡμοιώθης*, *asemănatu-ţi-ai* (traducerea noastră), iar în SEPT.RAHLFS, o formă de persoana a II-a sg., *ὡμοιώθη*. ♦ Termenul *φοίνιξ* are aici sensul de 'curmal' (pomul – palmier sau fructul – curmala), cf. GR.ENGL.; cf. versiunile româneşti ale versului (BIBL.1688, MS.45, MS.4389, BIBL.MICU: *finicului*, BIBL.1988: *finicul*); cf. *et* versiunile Textului Masoretic: BIBL.ANANIA: *finicul*, CCIA: *palmier*; cf. *et* ebr. *l-thmr*, trad. engl. interlin. şi lit. *palm tree*.

7:8

În varianta SEPT.FRANKF. apare prepoziţia *ἐπὶ* (*τῷ φοίνικι*) 'peste, pe, asupra', iar în alte versiuni ale *Septuagintei* (cf. SEPT.RAHLFS), prepoziţia *ἐν*, 'în'.

7:10

Gr. *ἡ ἐπιστροφή* are în Cînt. sensul 'atenţie' (cf. GR.ENGL.), aşadar indică întoarcerea sau îndreptarea atenţiei către, nu întoarcerea fizică. Am tradus, aşadar, prin *luare-aminte*; cf. versiunile româneşti ale versetului (BIBL.1688, MS.4389, BIBL.MICU: *întoarcerea*, MS.45: *întornarea*, BIBL.1988: *dorul*; versiunile româneşti ale Textului Masoretic – BIBL.ANANIA: *dorinţa*, CCIA: *tînjeşte*); cf. *et* ebr. *thshuqth-u*, trad. engl. interl.: *impulse*, trad. engl. lit.: *desire*).

Capitolul al 8-lea

8:1

În originalul ebraic apare o comparaţie: *kaah*, „precum un frate", care, însă, este eludată în textul *Septuagintei*. ♦ În SEPT.FRANKF. apare o formă de vocativ sg. (*ἀδελφιδέ*), iar în alte versiuni (cf. SEPT.RAHLFS), o formă de acuzativ sg (*ἀδελφιδόν*). În traducere am respectat lecţiunea din SEPT.FRANKF., cf. versiunile vechi româneşti ale pasajului: MS.45 *cine va da ţie, frăţiorul mieu*, BIBL.1688: *cine-ţi va da, frăţiorul mieu*. Dimpotrivă, BIBL.MICU traduce printr-un acuzativ-apoziţie la obiectul direct: *cine te va da mie pre tine, frăţiorul mieu*. Spre deosebire de acestea, BIBL.1988 traduce cu nominativul-nume predicativ: *de mi-ai fi fost frate*, la fel şi BIBL.ANANIA: *o, tu, de mi-ai fi fost un frate* sau CCIA: *o, de mi-ai fi tu mie ca un frate*; cf. ebr. *i-thnk k-ach*, trad. engl. interl.: *he shall give you as brother*, trad. engl. lit.: *o that thou [wert] as my brother*.

8:2

În SEPT.FRANKF. versul se sfîrşeşte cu sintagma *διδάξεις με*, *tu ai să mă deprinzi* (traducerea noastră), sintagmă care nu apare în SEPT.RAHLFS. Varianta din SEPT.FRANKF. a fost urmată şi de toate versiunile româneşti ale Cînt. (BIBL.1688: *învăţa-me-i*, MS.45: *învăţa-mă-vei*, BIBL.MICU: *acolo mă vei învăţa*); BIBL.1988 reinterpretează sintagma: *tu graiuri dulci mi-ai fi spus*; BIBL.ANANIA: *acolo tu-mi vei da învăţătură*; CCIA: *tu ai să mă înveţi pe mine*; cf. ebr. *thlmd-ni*, trad. engl. interlin. *she teaching me*; trad. engl. lit. *[who] would instruct me*. ♦ Gr. *νᾶμα*, *-ατος*, care desemnează orice obiect lichid care curge, suc (cf. GR.ENGL.), reprezintă un *hapax* în Cînt.

8:4

Acest segment compus din trei versuri reprezintă un refren preluat *tale quale* din versetul 2:7.

8:5

Vocabula *λελευκανθισμένη* (de la *λευκανθίζω*, 'a fi alb', cf. GR. ENGL.) constituie un *hapax* în Cînt., fiind atestat, de altfel, doar în acest loc. ♦ Forma verbală *ὠδίνησε* apare în SEPT.FRANKF. fără *-ν* eufonic, spre deosebire de alte versiuni (cf. SEPT.RAHLFS).

8:6

Termenul grecesc *περίπτερα* (de la *περίπτερος*, *-ον*) are în Cînt. sensul de 'scînteie, sclipire, fulger', cf. GR.ENGL. ♦ În SEPT.FRANKF., înaintea sintagmei *φλόγες αὐτῆς* apare, între paranteze drepte, o adăugire: [*ἄνθρακες πυρὸς*], *cărbuni de foc* (traducerea noastră), care nu este înregistrată în alte versiuni (cf. SEPT.RAHLFS). În traducere am respectat lecţiunea SEPT.FRANKF., ca, de altfel, şi versiunile româneşti ale versului.

8:7

În acest context, *ἀνήρ* capătă sensul unui pronume nehotărît: „fiecare", cf. GR.ENGL. ♦ În SEPT.FRANKF., *πάντα βίον* nu apare articulat, spre deosebire de alte versiuni ale *Septuagintei* (cf. SEPT.RAHLFS), unde este prezent *τόν*. ♦ Sintagma prepoziţională compusă din *ἐν* + dativ (*ἐν τῇ ἀγάπῃ*) concurează aici genitivul preţului („pentru, pe, pe preţ de").

8:8-9

Aceste două versete reprezintă o poezioară de sine

stătătoare. Tema este aceea a rolului fraţilor în căsătorirea surorii lor mai mici (*vide et* Fac. 24:50, 55; 34:11). Aici vorbesc fraţii tinerei nubile.

8:10

În unele versiuni ale *Septuagintei* (cf. SEPT.RAHLFS), participiul prezent *εὑρίσκουσα* apare precedat de conjuncţia lămuritoare cauzală *ὡς*, care, însă, nu apare şi în SEPT.FRANKF.

8:11

Unii comentatori au identificat toponimul Beelamon (cf. ebr. Baal-Hamon) cu o localitate situată lîngă Dotain (vezi Idt. 8:3), iar alţii l-au interpretat ca pe o denumire metaforică a Ierusalimului (cf. RUDOLPH, *apud* CCIA).

INDICE DE CUVINTE ŞI FORME

A

a : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „zu, nach" : „à" : (3x)
a *prep.* [1] 4, 28; 4, 28; 12, 26;

abáte : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : v. III : „1. ablenken, 2. hingehen, 3. abweichen, 4. einkehren" : „1. dévier, 2. aller faire qch., 3. dériver, 4. s'arrêter qque part en passant" : (19x)
a abate *verb infinitiv prezent* [1] 18, 5;
abată-să *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 9, 4;
abată-se *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 9, 15;
abate *verb imp. 2 sg.* [1] 1, 15;
abate *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 17, 24; 28, 9;
abate-te *verb imp. 2 sg.* [1] 4, 15;
abatu-se *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 16, 18;
abătîndu-se *verb gerunziu* [1] 10, 26; 15, 25;
abătu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 5, 12;
a te abate *verb infinitiv prezent* [1] 14, 29;
s-au abătut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 14, 16;
să abat *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 24, 7;
să abătu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 15, 29;
să se abată *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 7, 25;
să te abaţi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 4, 5; 4, 27;
te abate *verb imp. 2 sg.* [1] 3, 7;

abiá : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : adv. : „kaum, erst" : „à peine" : (1x)
abiia *adv.* [1] 11, 31;

acásă : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : adv. : „heim" : „chez soi" : (1x)
acasă *adv. de loc* [1] 7, 19;

acél : (1521 NEACŞU) : adj./pron. dem. : „jener" : „ce, celui-lá" : (21x)
acêea *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [2] 5, 13;
acêea *pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 1, 26; 1, 31; 6, 6; 6, 11; 6, 15; 7, 13; 7, 15; 8, 1; 17, 18; [2] 3, 22; 8, 11; [3] 1, 2;
aceia *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [1] 29, 16; [2] 9, 11;
acela *adj. pron. dem. masc. sg. nom./ac.* [2] 9, 15;
acela *pron. dem. masc. sg. nom./ac.* [1] 11, 28; 13, 13; 21, 29; 24, 12;
acelora *pron. dem. masc. pl. dat./gen.* [1] 28, 28;

acélaşi : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. pron. : „derselbe, der gleiche" : „le même" : (1x)
acêeaşi *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 12, 17;

acést : (1521 NEACŞU) : adj./pron. dem. : „dieser" : „ce-ci, celui-ci" : (103x)
aceasta *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [2] 2, 1; 2, 2; 9, 13; 12, 13;
aceasta *pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 5, 19; 10, 23; 24, 33; 25, 23; 30, 20; 31, 10; 31, 11; 31, 30; [2] 1, 9; 1, 17; 2, 10; 2, 15; 2, 19; 2, 21; 2, 23; 2, 24; 2, 26; 3, 13; 4, 4; 4, 4; 4, 8; 4, 16; 5, 1; 5, 15; 5, 17; 5, 18; 6, 2; 6, 9; 7, 3; 7, 7; 7, 11; 7, 15; 7, 19; 7, 19; 7, 28; 7, 30; 8, 9; 8, 10; 8, 14; 8, 15; 8, 18; 8, 18; 9, 3; 9, 9; [3] 3, 6; 6, 9; 7, 7; 8, 5;
acesta *adj. pron. dem. masc. sg. nom./ac.* [2] 9, 4;
acesta *adj. pron. dem. neutru sg. nom./ac.* [1] 9, 11;
acesta *pron. dem. masc. sg. nom./ac.* [1] 5, 23; 6, 13; 6, 14; 9, 12; 9, 12; 11, 28; 16, 30; 19, 1; 23, 28; 24, 12; 28, 21; 28, 24; 28, 26; [2] 1, 10; 5, 9; [3] 2, 9; 5, 17; 5, 17;
acêste *adj. pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [1] 1, 19; 30, 15;
acêstea *pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [1] 1, 5; 4, 23; 20, 3; 23, 2; 23, 3; 23, 18; 24, 22; 25, 1; 30, 1; 30, 24; [2] 2, 14; 3, 14; 7, 11; 7, 24; 7, 29; 9, 12; 11, 8; 11, 9;
acestora *pron. dem. masc. pl. dat./gen.* [2] 7, 15;
acestui *adj. pron. dem. masc. sg. gen./dat.* [2] 4, 10;
acestuia *pron. dem. masc. sg. gen./dat.* [2] 3, 19; 3, 19; 6, 5;
acestuiaşi *adj. pron. dem. masc. sg. gen./dat.* [2] 9, 11;
aceştia *adj. pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [2] 4, 3;
aceştia *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [1] 1, 18; 4, 17; 26, 22;
aceştiia *pron. dem. fem. sg. gen./dat.* [1] 5, 20;

acólo : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „dort(hin)" : „lá-bas" : (13x)
acoló *adv. de loc* [1] 4, 15; 11, 2; 21, 1; [2] 1, 7; 3, 16; 3, 16; 3, 17; 9, 10; 11, 3; [3] 6, 10; 7, 12; 8, 5; 8, 5;

acoperămînt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. „Schutz" : „abri" : (1x)
acoperemîntul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 2, 14;

acoperí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. (be)decken, 2. verbergen" : „1. couvrir, 2. cacher" : (7x)
acopere *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 26, 23;
acopere *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 7; 10, 19; 28, 13;
să va acoperi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 6, 4;
va acoperi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 10, 12; 10, 13;

acúm : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „jetzt" : „maintenant" : (8x)
acum *adv. de timp* [1] 5, 7; 7, 24; 8, 32; [2] 1, 10; 3, 15; 3, 15; 4, 2; 9, 7;

adăpá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. tränken, 2. trinken" : „1. abreuver, 2. boire" : (3x)
adapă *verb imp. 2 sg.* [1] 25, 22;
adăpa-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 8, 2;
să adăp *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [2] 2, 6;

adăugá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. hinzufügen, 2. vergrößern, vermehren, 3. fortfahren" : „1. ajouter, 2. agrandir, augmenter, 3. continuer à" : (14x)
a adaoge *verb infinitiv prezent* [2] 3, 14;
adaoge *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 28; 19, 4; [2] 1, 18;
adaoge-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 1, 18;
adaoş *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [2] 1, 16; 2, 9;
nu adaoge *verb imp. 2 sg.* [1] 30, 6;
să se adaogă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 9, 19;
să vor adaoge *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 9, 11;
se va adaoge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 10, 23;
va adaoge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 9, 9; 19, 19;
vor adaoge *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 3, 2;

adevắr : (înc. sec. XVI PS.H.) : s. n. : „Wahrheit" : „vérité" : (12x)
adevăr *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 3; 28, 6; 29, 14;
adevărul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 8, 7; 14, 22; 20, 28; 23, 23; 26, 28;
adevărului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 8, 20; 11, 18; 22, 21; [2] 12, 10;

adevărát : (1559-1560 BRATU) : adj./adv. : „wahr, wirklich, echt" : „vrai, vraiment, en vérité" : (3x)
adevărat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 21;
adevărată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 3;
adevărate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 20;

adeverí : (c. 1559-1560 CORESI, ÎC.) : v. IV : „bekräftigen, bestätigen" : „confirmer" : (1x)
să adeveri *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 8, 11;

adeverínţă : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 131) : s. f. : „Wahrheit" : „vérité" : (1x)
adeverinţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 11, 15;

adînc : (1551-1553 ES) : adj./s. n. : „1. tief, 2. Tiefe, Abgrund" : „1. profond, 2. profondeur, abîme" : (6x)
adîncă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 4; 20, 5; 22, 14; [2] 7, 25;
adîncu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 3;
adîncul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 18, 3;

adîncătură : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Vertiefung" : „approfondissement" : (1x)
adîncătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 25;

adormí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „einschlafen" : „s'endormir" : (3x)
să adoarmă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 5, 11;
vei adormi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 3, 24;
vor adormi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 4, 16;

adúce : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „bringen, holen, herbeiführen" : „(r)apporter" : (17x)
aduc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 6, 8; 18, 6; 21, 27;
aduce *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 12;
aduce-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 11, 9;
aducînd *verb gerunziu* [1] 26, 11; 26, 11;
să aduc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 24, 11;
să aducă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 26, 15;
să aduce *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 7, 22;
să aduse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 6, 8;
să-şi aducă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 31, 7;
-ţi adu *verb imp. 2 sg.* [2] 12, 1;
va aduce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 4, 29; 19, 24; [2] 3, 22; [3] 8, 11;

aduná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(ver)sammeln" : „rassembler" : (13x)
adunaiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [2] 2, 8;
adună *verb imp. 2 sg.* [1] 27, 25;
adună *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 11, 24;
adună *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 2, 7; 9, 12; 10, 11; 16, 27; 28, 8;
au adunat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 30, 4;
să adună *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 3, 32;
să adune *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 2, 26; [3] 6, 1;
-şi adună *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 31, 14;

adunáre : (1581-1582 PO) : s. f. : „Sammlung, Ansammlung, Gemeinde" : „rassemblement, communauté" : (11x)
adunare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 13; 20, 22; 22, 10; 22, 10; 26, 26; 31, 23;
adunarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 21, 16;
adunări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 24, 8;
adunării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 14; 27, 22;
adunările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 15, 23;

afáră : (înc. sec. XVI PS.H.) : adv. : „draussen, ausser" : „dehors, sauf" : (7x)
afară *adv. de loc* [1] 7, 2; 7, 12; [2] 2, 25; [3] 4, 1; 4, 3; 6, 6; 8, 1;

aflá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. (auf-, vor)finden, 2. widerfahren, 3. entdecken, 4. erfahren, 5. vorhandensein, 6. erreichen" : „1. trouver, 2. arriver à qn., 3. découvrir, 4. apprendre, 5. se trouver, 6. atteindre" : (51x)
a afla *verb infinitiv prezent* [1] 20, 6; [2] 7, 28; 8, 17; 12, 10;
afla *verb infinitiv prezent* [2] 8, 17; 8, 17;
aflaiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [2] 7, 28; [3] 3, 4;
aflar-ar *verb cond.-opt. prezent 3 pl.* [1] 2, 20;
aflat-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 18, 22;
aflatu-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 7, 15;
aflatu-au *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [3] 3, 3; 5, 8;
afla-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 16, 8; 19, 8;
afla-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 8, 17; 16, 9;
află *verb imp. 2 sg.* [1] 6, 8;
află *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 4, 22; 8, 9;
află *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 12, 2;
aflînd *verb gerunziu* [1] 25, 16; [3] 8, 10;
aflîndu *verb gerunziu* [3] 8, 1;
aflu *verb indicativ prezent 1 sg.* [2] 7, 27;
am aflat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 7, 29; 7, 29; 7, 29; 7, 30; [3] 3, 1; 3, 2; 5, 7;
au aflat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 3, 13; 18, 22;
să află *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 16, 31;
să afle *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 3, 11; 7, 15;

va afla *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 19, 7; 31, 10; [2] 7, 25; 8, 17; 9, 10; 9, 15;
vei afla *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 2, 5; 3, 4; 5, 4; 14, 6; 24, 14; [2] 11, 1;
veţi afla *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [3] 5, 9;
vor afla *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 1, 28;

aflător : (1649 MARD.) : s. m. : „Erfinder" : „trouveur, celui qui trouve" : (1x)
aflături *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 20;

agonisí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erwerben" : „acquérir" : (2x)
agonisêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 17, 19;
să agonisêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 23;

agonisítă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Erwerb" : „acquisition" : (2x)
agonisita *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 23, 10;
agonisitele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 6, 31;

agurídă : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 167) : s. f. : „Herling, unreife Weintraube" : „raisin vert" : (1x)
agurida *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 27;

aiévea : (înc. sec. XVI PS.H.) : adj. : „wirklich" : „vrai" : (1x)
aiêve *adj. invariabil* [1] 15, 12;

ajúnge : (înc. sec. XVI PS.H.) : v. III : „1. erreichen, einholen, 2. ankommen, gelangen" : „1. (re)joindre, 2. arriver" : (3x)
ajunge *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 8, 14; 8, 14;
vor ajunge *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 12, 1;

ajúns : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „genug" : „assez" : (2x)
ajuns *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 30, 15;
ajunsu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 30, 9;

ajutá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „helfen" : „aider" : (4x)
a ajuta *verb infinitiv prezent* [1] 3, 27;
ajută *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 30, 5;
să ajute *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 20, 12;
va ajuta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 7, 20;

ajutór : (1521 NEACŞU) : s. n. : „Hilfe, Beistand" : „aide, assistance" : (3x)
agiutoriul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 21, 31;
ajutoriul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 24, 6; 28, 12;

ajutorá/ -í : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 261) : v. I/IV : „helfen" : „aider, secourir" : (3x)
a ajutori *verb infinitiv prezent* [1] 13, 12;
ajutorindu-se *verb gerunziu* [1] 18, 19;
ajutoritu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 28, 18;

alătură : (1563 CORESI, PRAXIU 211) : v. I : „beitreten" : „s'allier avec" : (4x)
alătură-ţi *verb imp. 2 sg.* [1] 4, 20; 5, 1;
mi-am alăturat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 5, 13;
vei alătura *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 2, 2;

alb : (1214 SUCIU) : adj. : „weiss" : „blanc" : (2x)
alb *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 11;
albe *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 9, 8;

albínă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Biene" : „abeille" : (1x)
albină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 8;

albit : (c. 1665-1672 MS. 4389, 625/1) : adj. : „gebleicht" : „blanchi" : (1x)
albită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 8, 5;

alége : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. aussondern, -wählen, 2. unterscheiden, 3. entscheiden" : „1. choisir, séparer, trier, 2. distinguer, 3. décider" : (5x)
alêge *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 30;
alegînd *verb gerunziu* [1] 30, 18;
alesu *verb participiu masc. sg.* [3] 5, 11;
au ales *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 1, 29;
să aleg *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 24, 32;

alergá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „laufen, eilen" : „courir" : (5x)
aleargă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 1, 16;
aleargă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 7, 23;
alergînd *verb gerunziu* [1] 18, 10;
vei alerga *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 4, 12;
vom alerga *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [3] 1, 3;

alergătór : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 287) : adj./s. m. : „Läufer" : „coureur" : (3x)
alergătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 12;
un alergătoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 11; 24, 34;

alergătúră : (1563 CORESI, PRAXIU 432) : s. f. : „Lauf" : „course" : (6x)
alergătura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 9, 11;
alergături *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 26; [3] 7, 5;
alergăturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 4, 29; 5, 6; 5, 21;

alés : (c. 1432-1437 BGL) : adj./s. : „1. auserlesen, 2. Gewählte" : „1. choisi, remarquable, 2. élu" : (10x)
aleasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 14; 6, 8; 6, 9;
ales *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 16;
cel ales *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 8, 19;
cêle alêse *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* [1] 17, 3;
celor aleşi *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 12, 25;
mai ales *adj. calificativ gradul comparativ neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 1;
mai alêse *adj. calificativ gradul comparativ neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 16, 17; 16, 17;

alícă : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Kieselstein" : „gravier" : (1x)
halice *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 20, 20;

alóe : (1648 NTB) : s. f. : „Aloe" : „aloès" : (1x)

aloi *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 14;

alt : (înc. sec. XVI PS.H.) : pron. : „(ein) anderer" : „autre" : (4x)
altul *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 7, 2; 29, 13;
alţii *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [1] 5, 9; [2] 7, 23;

amár : (1430 DERS / în top. *Amarul*) : adj./s. : „bitter" : „amer" : (3x)
cêle amară *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 27, 7;
mai amar *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 4;
mai amară *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 27;

amăgí : (1581-1582 PO) : v. IV : „täuschen, verleiten" : „tromper" : (1x)
să te amăgeşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 24, 15;

amănúnt : (1581 PRL) : s. n. : „Einzelheit" : „détail" : (1x)
amăruntul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 29, 11;

amestecá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „mischen" : „mélanger" : (6x)
amêstecă-se *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 14, 16;
nu te amesteca *verb imp. 2 sg.* [1] 20, 22; 22, 24;
să amêstecă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 14, 10; 20, 2;
să amêstică *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 14, 13;

amestecătúră : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Getümmel" : „ruée" : (1x)
amestecătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 7, 2;

amiázăzi : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Mittag" : „midi" : (1x)
amiazăzi *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 6;

amínte : (înc. sec. XVI PS.H.) : adv. : „in Errinerung" : „au souvenir" : (13x)
aminte *adv.* [1] 1, 24; 1, 25; 1, 30; 4, 1; 4, 20; 5, 1; 5, 3; 7, 24; 17, 4; 31, 7; [2] 4, 13; 12, 1; [3] 8, 13;

amîndói : (1551-1553 ES) : num. colectiv : „beide" : „les deux" : (9x)
amîndoao *num. colectiv fem. nom./ac.* [1] 20, 13; 20, 15; 27, 3; [2] 11, 6;
amîndoi *num. colectiv masc. nom./ac.* [1] 22, 2; [2] 4, 3; 4, 11;
amînduróra *num. colectiv masc. gen./dat.* [1] 24, 22;
amînduróra *num. colectiv masc. gen./dat.* [1] 29, 13;

an : (înc. sec. XVI PS.H.) : s. m. : „Jahr" : „an, année" : (13x)
ani *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 24; [2] 6, 3; 6, 6; 11, 8; 12, 1;
anii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 2, 19; 3, 2; 3, 16; 4, 10; 9, 11; 9, 19; 10, 28;
anilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 6, 3;

ápă : (1213 SUCIU / în top. *Apa*) : s. f. : „Wasser" : „eau" : (24x)
a apei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 25, 27;
al apei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 18;
apa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 19; 9, 19; 25, 26; 30, 4; 30, 16;
apă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 12; 9, 17; 18, 4; 20, 5; 30, 16; [3] 8, 7;
ape *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 5, 15; [2] 2, 6;
apei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 21, 1; [2] 11, 1; [3] 4, 15;
apele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 16; 5, 16; 8, 29;
apelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 8, 24; [3] 5, 13; 5, 13;

apói : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „danach" : „après" : (16x)
apoi *adv. de timp* [1] 5, 11; 16, 25; 19, 20; 20, 11; 20, 20; 23, 31; 23, 32; 24, 32; 31, 3; 31, 25; [2] 1, 11; 1, 11; 4, 16; 10, 13;
mai apoi *adv. de timp* [1] 5, 4; 25, 8;

aprínde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „anzünden" : „allumer" : (1x)
aprinşi *verb participiu masc. pl.* [1] 6, 28;

aproápe : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./s. : „1. nahe, 2. Mitmensch" : „1. près de, proche, 2. le prochain" : (15x)
aproape *adv. de loc* [1] 27, 10; [2] 4, 17; [3] 1, 8; 5, 2;
aproapele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 12; 27, 2; [3] 1, 14; 2, 10; 2, 13; 4, 1; 4, 7; 5, 3; 5, 17; 6, 3;
aproapelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 26, 27;

apropiá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „nahen, nähern" : „approcher" : (7x)
apropie *verb imp. 2 sg.* [1] 22, 17;
apropie-se *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 15;
să apropie *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 3, 15;
să apropii *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 24, 15;
să te apropii *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 5, 8;
va apropiia *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 19, 7;
vei apropiia *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 2, 2;

apucá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „1. (an)fassen, ergreifen, 2. erreichen" : „1. prendre, saisir, 2. obtenir, attraper" : (8x)
apucă-te *verb imp. 2 sg.* [1] 4, 13;
apucîndu-se *verb gerunziu* [1] 7, 13;
să apucă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 11, 28;
să apucăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 1, 13;
să apuce *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 2, 16;
va apuca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 13, 22;
vor apuca *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 2, 19; 11, 27;

apúne : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. III : „untergehen, erlöschen" : „se coucher, s'éteindre" : (1x)
apune *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 1, 5;

arătá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. zeigen, weisen, 2. anzeigen, 3. berichten" : „1. montrer, 2. déclarer, dénoncer, 3. rapporter" : (7x)
arată *verb imp. 2 sg.* [1] 9, 9; [3] 2, 14;
arată *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 29, 11;
să arate *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 3, 18;
se vor arăta *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 24, 25;
va arăta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 22, 19; [2] 2, 24;

arătáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Offenbarung" : „révélation" : (1x)
o arătare *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 32;

arătát : (1563 CORESI, PRAXIU 212) : adj. : „bewiesen" : „démontré" : (1x)
arătată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 4;

arătúră : (1551-1553 ES) : s. f. : „Feld" : „champ labouré" : (5x)
arătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 7; 31, 16;
arăturii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 9, 12;
o arătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 24, 5; 24, 30;

árde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „(ver-, ab-, nieder)brennen" : „brûler" : (5x)
arse *verb participiu pl. neutru* [2] 12, 11;
arzîndu-se *verb gerunziu* [1] 29, 1;
au ars *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 1, 5;
-şi va arde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 27; 6, 28;

argínt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n./m. : „1. Silber, 2. Silbermünze" : „1. argent, 2. monnaie d'argent" : (22x)
argint *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 14; 7, 20; 8, 10; 27, 21; [2] 2, 8; 5, 9; [3] 1, 10; 3, 10; 8, 9;
argintul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 2, 4; 8, 19; 10, 21; 16, 17; 17, 3; 22, 1; 25, 4; 26, 23; [2] 5, 9;
argintului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 7, 13; 10, 19; 12, 6;
arginţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 8, 11;

arici : (1529 DERS / în top. *Aricea*) : s. m. : „Igel" : „hérisson" : (1x)
aricii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 30, 26;

áripă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Flügel, Fittich" : „aile, abri" : (2x)
arepile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 10, 20;
aripi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 23, 5;

ármă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Waffe" : „arme" : (1x)
armele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 14, 7;

ascultá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. hören, 2. lauschen, 3. gehorchen" : „1./2. écouter, 3. obéir" : (34x)
a asculta *verb infinitiv prezent* [1] 22, 21;
ascultaiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [1] 5, 13;
ascultaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 4, 1; 8, 6; 8, 33;
asculta-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 2, 2;
ascultă *verb imp. 2 sg.* [1] 1, 8; 5, 7; 7, 24; 8, 32; 19, 20; 22, 17; 23, 19; 23, 22;
ascultă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 1, 33; 12, 16; 15, 32; 16, 2; 17, 4; 29, 12;
aţi ascultat *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 1, 24;
au ascultat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 3, 1; 3, 2; 5, 7;
să asculte *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 8, 1; 21, 13;
să ascultţi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 26, 25;
sînt ascultîndu-se *verb indicativ prezent perifrastic 3 pl.* [2] 9, 16;
va asculta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 8, 34; 15, 24; 28, 17; 29, 19;
voiu asculta *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 1, 28;
vor asculta *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 10, 19;

ascultătór : (1559-1560 BRATU) : adj. : „der hört" : „qui écoute" : (4x)
ascultătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 12;
ascultătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 3; 13, 1; 21, 28;

ascúnde : (înc. sec. XVI PS.H.) : v. III : „1. verbergen, verstecken, 2. verheimlichen" : „1. cacher, 2. dissimuler" : (14x)
a ascunde *verb infinitiv prezent* [1] 17, 9;
ascunde *verb imp. 2 sg.* [1] 7, 1;
ascunde *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 11, 13; 12, 17; 17, 9; 19, 24; 25, 2; 26, 26; 29, 11;
ascunzînd *verb gerunziu* [1] 26, 15;
să ascundem *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 1, 11;
să ascunse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 27, 12;
vei ascunde *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 2, 1;
vor ascunde *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 10, 15;

ascúns : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. n. : „1. verborgen, heimlich, versteckt, 2. Geheimnis, Versteck" : „1. occulte, caché, énigmatique, 2. énigme, cache" : (4x)
ascuns *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 5;
ascuns *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 19;
ascunsă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 17;
ascunsu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 14;

ascuţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „schärfen" : „aiguiser" : (1x)
ascute *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 27, 17;

ascuţít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. n. : „1. Schärfe, Spitze, 2. scharf, spitz" : „1./2. aiguisé, aigu" : (2x)
ascuţit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 4;
ascuţite *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 5, 4;

asemănà : (1559-1560 BRATU) : v. I : „(sich) ähneln" : „(se) ressembler" : (4x)
asamănă-te *verb imp. 2 sg.* [3] 2, 17;
asămănaşi-te *verb indicativ perfect simplu 2 sg.* [3] 7, 7;
asămănatu-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 1, 8;
te asamănă *verb imp. 2 sg.* [3] 8, 14;

asemănáre : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 190) : s. f. : „Ähnlichkeit" : „ressemblance" : (1x)
asămănări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 1, 10;

asémenea : (înc. sec. XVI PS.H.) : adj./adv. : „gleich" : „pareil" : (8x)
asêmene *adj. invariabil* [1] 19, 12; 26, 8; [3] 2, 9; 7, 1;
asêmene *adv.* [1] 1, 27; 4, 18; 19, 29; 26, 4;

ástăzi : (înc. sec. XVI PS.H.) : adv. : „heute" : „aujourd'hui" : (1x)
astăzi *adv. de timp* [1] 7, 14;

astupá : (înc. sec. XVI PS.H.) : v. I : „verstopfen" : „boucher" : (3x)
-şi astupă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 21, 13;
să vă astupaţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 8, 33;

va astupa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 25, 27;

asúpra : (1551-1553 ES) : prep. : „1. gegen, 2. über, 3. oberhalb" : „1. vers, 2. sur, 3. au dessus" : (11x)
asupra *prep.* [1] 3, 29; 11, 5; 11, 21; 16, 6; 19, 11; 25, 18; 26, 2; [2] 2, 17; 3, 14; 5, 1; 5, 7;

asuprí : (1581 CORESI, EV. 141) : v. IV : „unterdrücken" : „opprimer" : (1x)
va asupri *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 18, 17;

asupritor : (1643 VARLAAM, C. 9) : s. m. : „Unterdrücker" : „oppresseur" (1x)
asupritoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 16;

aşá : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „so" : „ainsi, de la sorte" : (40x)
aşa *adj. invariabil* [1] 10, 27; 11, 22; 19, 12; 20, 4; 21, 1; 25, 14; 25, 18; 25, 26; 25, 29; 26, 1; 26, 3; [2] 7, 7; [3] 2, 2; 2, 3;
aşa *adv. demonstr.* [1] 6, 29; 9, 19; 12, 4; 17, 3; 19, 18; 23, 7; 24, 14; 25, 11; 25, 13; 25, 20; 25, 21; 25, 27; 26, 2; 26, 11; 26, 14; 26, 17; 26, 19; 27, 8; 27, 19; 28, 4; [2] 3, 19; 5, 15; 8, 10; 11, 5; [3] 2, 8; 5, 10;

aşezá : (c. 1563-1583 COD.VOR.[2]) : v. I : „stellen" : „placer" : (4x)
aşază *verb imp. 2 sg.* [1] 22, 17;
aşază *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 18, 16;
să aşază *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 7, 11;
să aşăz *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [2] 2, 20;

aşíjderea : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „ebenso" : „de la sorte" : (2x)
aşijderea *adv.* [1] 27, 15; 27, 20;

aşteptá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(er)warten, harren" : „attendre" : (1x)
aşteaptă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 15, 16;

aştérne : (1551-1553 ES) : v. III : „betten, ausbreiten" : „étendre" : (3x)
am aşternut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 7, 16;
aşternut *verb participiu sg. masc.* [3] 3, 10;
aşternute *verb la participiu fem. pl.* [1] 15, 20;

aşternút : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. n. : „Bett(zeug)" : „lit(erie)" : (3x)
aşternutul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 22, 27;
aşternuturi *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 16;
aşternuturilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [2] 10, 20;

atínge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. berühren, 2. treffen" : „1./2. toucher" : (3x)
atinge *verb imp. 2 sg.* [1] 3, 3;
se va atinge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 29;
vă atingeţi *verb imp. 2 pl.* [1] 9, 17;

atúnci : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „dann, damals" : „alors, lors" : (7x)
atuncea *adv. de timp* [1] 2, 5; 2, 9; 3, 8; 20, 17; 23, 33; [2] 8, 10; 8, 12;

aţă : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Faden" : „fil" : (1x)
o aţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 6, 6;

aţîţá : (1581-1582 PO) : v. I : „1. Feuer anfachen, 2. erregen, ergiessen" : „1./2. enflammer" : (6x)
aţîţă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 19; 14, 5; 14, 27; 16, 28;
au aţîţat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 29, 8;
va aţîţa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 19, 9;

au : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./conj. : „1. oder, 2. denn" : „1. ou, 2. est-ce que" : (9x)
au *adv.* [1] 6, 28; 23, 30; 23, 30; 30, 10; [2] 6, 6; [3] 3, 3;
au *conjuncţie coord.* [1] 20, 10; [2] 2, 19; 11, 6;

áur : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Gold, 2. Geld" : „1. or, 2. argent" : (20x)
aur *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 9; 3, 14; 8, 10; 8, 10; 11, 22; 20, 18; 25, 11; 25, 12; 27, 21; [2] 2, 8; [3] 1, 10; 3, 10; 5, 12; 5, 15; 5, 16;
aurul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 8, 19; 16, 17; 17, 3; 22, 1;
aurului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 12, 6;

aústru : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Ostwind, Südwind" : „vent d'orient, vent de sud" : (3x)
austre *subst. comun neutru sg. voc. neart.* [3] 4, 16;
austru *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 5; 11, 3;

aúz : (înc. sec. XVI PS.H.) : s. n. : „Gehör" : „ouïe" : (1x)
auz *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 8;

auzí : (1521 NEACŞU) : v. IV : „hören" : „ouir, entendre" : (16x)
a auzi *verb infinitiv prezent* [2] 4, 17; 7, 6;
aude *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 20, 15; [2] 7, 6;
auzi *verb imp. 2 sg.* [1] 4, 10; [2] 12, 13;
auzind *verb gerunziu* [1] 1, 5; 29, 24;
auzit *verb participiu sg. masc.* [3] 8, 13;
s-au auzit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 2, 12;
să aud *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 9, 17;
să auz *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [3] 2, 14;
să auză *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 28, 9;
să auzi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 7, 22;
va auzi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 18, 13;
vor auzi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 16, 21;

aveá : (1521 NEACŞU) : v. II (şi aux.) : „haben" : „avoir" : (28x)
ai *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 27, 27;
am *verb indicativ prezent 1 sg.* [2] 6, 5;
are *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 12, 20; 17, 22; 19, 4; 24, 5; 29, 20; 30, 14; 30, 14; [2] 10, 20; [3] 8, 8;
au *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 16, 22; 22, 9; [3] 6, 7;
avînd *verb gerunziu* [1] 6, 7; 7, 10; 16, 32;
avu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 26, 12;
neavînd *verb gerunziu* [1] 13, 7;
să aibă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 20, 9;
să aibi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 27, 26;
va avea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 3, 27; 9, 12; 10, 5; 13, 5; 21, 13; 28, 23;
vei avea *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 22, 27;

avére : (1581 CORESI, EV. 6) : s. f. : „Vermögen" : „fortune" : (9x)
avêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 21; 19, 14; 31, 16; [2] 5, 18; 6, 2;
avêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 11; 18, 11;
averile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 11, 4; [2] 2, 8;

avút : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : adj./s. : „1. reich, 2. Reiche" : „1./2. riche" : (3x)
avut *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 11;
avute *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 5, 17;
cel avut *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 23, 4;

avuţíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Reichtum" : „fortune, richesse" : (27x)
avuţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 16; 11, 16; 13, 7; 13, 24; 21, 17; 30, 8; 31, 3; [2] 4, 8; 5, 12; 6, 2;
avuţiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 23;
avuţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 18; 11, 28; 13, 8; 13, 23; 14, 26; 19, 4; 22, 1; 22, 4; 24, 4; 28, 8; 29, 3; 31, 14; [2] 5, 13; 9, 11; [3] 8, 7;
avuţiilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 10, 16;

B

báie : (1402 DRHA I, 23 / în top. *Baja*) : s. f. : „Waschen" : „lavage" : (2x)
baie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 2; 6, 5;

ban : (1413 DERS) : s. m. : „Geld" : „argent" : (3x)
ban *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 6;
banii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 17, 6; 17, 16;

bardă : (1626 DRHA XIX, 128) : s. f. : „Breitbeil" : „hache à main" : (1x)
barde *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 30, 14;

başcă : (c. 1573-1578 PS. SCH. 220) : s. f. : „Festungswall" : „créneau" (1x)
băşti *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 8, 9;

báte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. schlagen, 2. kämpfen, 3. abschweifen" : „1. battre, 2. combattre, 3. divaguer, s'écarter" : (11x)
bat *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 26, 22;
bate *verb imp. 2 sg.* [1] 25, 4;
bate *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 3, 12; 10, 14; 17, 19; [3] 5, 3;
bătea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 23, 34;
bătîndu-se *verb gerunziu* [1] 17, 10; 19, 25;
să bate *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 26, 10;
vei bate *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 27, 22;

batjocorí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „1. verspotten, verhöhnen, 2. beschimpfen" : „1. se moquer de, tourner en dérision, 2. insulter" : (11x)
batgiocorêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 30, 17;
batgiocurêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 15, 21; 29, 9;
batgiocuriră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 23, 34;
batjocurêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 11, 12; 15, 5; 17, 5; 27, 7;
batjocuriia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 1, 30;
să batjocurească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 23, 9;
să batjocurêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 12, 8;

băgá : (1521 NEACŞU) : v. I : „hineintun, -stecken, -schieben" : „mettre dans, introduire" : (9x)
am băgat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 3, 4;
bagă *verb imp. 2 sg.* [1] 25, 17;
bagă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 13;
băgaţi *verb imp. 2 pl.* [3] 2, 4;
băgaţi *verb participiu pl. masc.* [2] 8, 10;
băga-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 8, 2;
băgă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 1, 3;
nebăga-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 13, 13;
să bagi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 23, 7;

bărbát : (1262 DRĂGANU / în top. Terra *Barbata*) : adj./s. m. : „1. Mann, 2. tapfer" : „1. Homme, 2. courageux" : (52x)
a bărbatului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 14, 35;
bărbat *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 24; 6, 29; 12, 4; 16, 32; 17, 28; 19, 14; 19, 19; 21, 29; 26, 12; 29, 20; 30, 23; [2] 1, 8;
bărbată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 4; 31, 10;
bărbatul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 19; 14, 31; 14, 32; 16, 26; 16, 27; 16, 28; 16, 29; 17, 19; 17, 21; 19, 15; 21, 16; 21, 17; 21, 28; 25, 29; 27, 21; 28, 17; 29, 3; 29, 4; 29, 9; 29, 22; 30, 1; 31, 21; 31, 23; 31, 28; 31, 31; [3] 8, 7;
bărbatului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 6, 34; 11, 16; 12, 4; 31, 11; 31, 12; 31, 22;
bărbaţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 29, 2; 29, 10;
bărbaţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 6, 26;
celor bărbaţi *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 13, 4;
celui bărbat *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 21, 5;

bătrîn : (1399 DOR) : adj./s. m. : „1. alt, 2. alter Mann" : „1. vieux, 2. vieillard" : (4x)
bătrîn *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 13;
bătrînii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 31, 23;
bătrînilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 17, 6; 20, 29;

bătrînéţe : (înc. sec. XVI PS.H.) : s. f. : „Alter" : „vieillesse" : (2x)
bătrînêţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 16, 31; 30, 17;

bătút : (1587 DIR) : adj. : „getrieben" : „battu" : (1x)
bătute *adj. calificariv gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 20;

băutúră : (înc. sec. XVI PS.H.) : s. f. : „Getränk" : „liquide, boisson" : (2x)
băutură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 3;
băuturi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 23, 30;

bdenui : (c. 1683-1686 MS. 45, 268/2) : v. IV : „wachen" : „veiller" : (1x)

bdenuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 5, 3;

bea : (1418 DLRV) : v. II : „trinken" : „boire" : (17x)
a bea *verb infinitiv prezent* [1] 31, 6; [2] 5, 17; 8, 15;
băut-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 5, 2;
bea *verb imp. 2 sg.* [1] 5, 15; 23, 7; 31, 4; [2] 9, 7;
bêţi *verb imp. 2 pl.* [1] 9, 5; [3] 5, 2;
bînd *verb gerunziu* [1] 31, 5;
să bea *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 31, 4;
să bêi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 9, 19;
să bêţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 9, 17;
va bea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 2, 24; 2, 25; 3, 13;

beţíe : (c. 1563-1583 COD.VOR.[2]) : s. f. : „Trunkenheit" : „ivresse" : (2x)
beţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 31, 6;
beţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 20, 1;

beţív : (1551-1553 ES) : adj./s. m. : „1. trunksüchtig, 2. Trinker" : „1./2. ivrogne" : (3x)
beţiv *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 20;
beţivul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 23, 21;
beţivului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 26, 9;

béznă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „tiefe Finsternis, Abgrund" : „ténèbre, abîme" : (2x)
beznele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 24;
beznile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 20;

bici : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. n. : „Geissel" : „fouet" : (2x)
biciul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 26, 3;
biciuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 19, 29;

bíne : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./s. n. : „1. gut, 2. Gutes" : „1./2. bien" : (47x)
bine *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 27; 3, 28; 31, 12; [2] 2, 1; 2, 24; 2, 24; 3, 12; 3, 12; 4, 17; 7, 15; 7, 21; 8, 15; 12, 14;
bine *adv. de mod poz.* [1] 3, 15; 5, 6; 11, 17; 17, 27; 18, 5; 23, 24; 24, 23; 25, 10; 25, 28; 26, 26; 30, 29; 31, 18; [2] 3, 22; 7, 19; 8, 12; 8, 13;
binele *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 13, 22; [2] 2, 3; 5, 17; 7, 1;
mai bine *adv. de mod comp.* [1] 3, 14; 8, 19; 12, 9; 17, 1; 19, 22; 21, 9; 21, 19; 25, 7; 25, 25; [2] 4, 2; 4, 6; 5, 4; 7, 3; 7, 6;

binecălătorí : (c. 1683-1686 MS. 45, 310/[2]) : v. IV : „jdm. den Weg erleichtern" : „frayer le chemin de qn." : (1x)
bine se va călători *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 17, 8;

binecălătorit : (1688 BIBLIA) : adj. : „dem den Weg erleichtert wurde" : „dont le chemin a été rendu plus facile" : (1x)
binecălătorită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 9;

binecuvîntá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „segnen" : „bénir" : (5x)
binecuvintează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 27, 14; 30, 12;
bine să cuvintează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 11, 25;
să binecuvintează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 31, 30;
se va binecuvînta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 20, 11;

binevreá : (c. 1683-1686 MS. 45, 21/[2]) : v. II : „zu jdm. Lust haben" : „aimer qn." : (1x)
au binevrut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 9, 7;

biruí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „besiegen" : „gagner" : (13x)
a birui *verb infinitiv prezent* [2] 2, 3;
au biruit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 30, 4;
biruiescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 8, 16; [2] 9, 17;
biruiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 18, 8; [2] 10, 4; 10, 5;
birui-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 25; 17, 2;
să biruiască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 6, 25;
-şi biruiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 32;
va birui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 28, 22;
vor birui *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 14, 18;

biruínţă : (1642 CAZ. GOV. 195) : s. f. : „Sieg" : „victoire" : (1x)
biruinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 9;

bîrfeálă : (1482 DERS) : s. f. : „Geschwätz" : „bavardage" : (1x)
bîrfêle *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 23, 29;

blagoslovénie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Segen" : „bénédiction" : (5x)
blagoslovenie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 24, 25;
blagosloveniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 7; 10, 23; 11, 11; 11, 26;

blagosloví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „segnen" : „bénir" : (2x)
să blagoslovesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 3, 33;
se va blagoslovi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 28, 20;

blestém : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Fluch, Verwünschung" : „malédiction" : (3x)
blestemul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 3, 33; 26, 2;
blestemuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 24;

blestemá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „verfluchen, verwünschen" : „maudire" : (8x)
ai blestemat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 7, 23;
blastămă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 30, 12;
blestemat va fi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 24, 24;
blêstemă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 27, 14;
blestemîndu *verb gerunziu* [2] 7, 22;
să blastemi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 10, 20; 10, 20;
să blêsteme *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 30, 11;

blînd : (1519 DERS / în antr. *Blíndul*) : adj. : „barmherzig" : „clément" : (1x)
blînd *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 8;

boálă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Krankheit" : „maladie" : (4x)
boala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 5, 12;
boală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 5, 15; 5, 16; 6, 2;

bogát : (1459 DRHA II, 116 / în top. *Bogata*) : adj./s. m. : „1. reich, 2. Reicher" : „1./2. riche" : (11x)

bogat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. neart.* [1] 18, 11;
bogat *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 10, 20;
bogatul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 22; 22, 2; 28, 6;
bogatului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 22, 16;
bogaţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 22, 7; [2] 10, 6;
bogaţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 14, 20;
cel bogat *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 24; [2] 10, 20;

bogăţíe : (c. 1573-1578 PS. SCH. 393) : s. f. : „Reichtum" : „richesse" : (2x)
bogăţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 16; [2] 5, 18;

boiér : (1392 DRHA I, 3) : s. m. : „1. Bojar, Adliger, Fürst 2. Oberst, Haupt, Kommandant" : „1. boiard, noble, prince, 2. chef, commandant" : (4x)
boiêri *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 10, 7;
boiêrii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 29, 2; [2] 10, 16; 10, 17;

bold : (1517 BGL / în antr. *Boldiş*) : s. n. : „Nadel" : „aiguille" : (1x)
boldul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 26, 3;

bolnáv : (1551-1553 ES) : adj. : „krank" : „malade" : (1x)
cel bólnav *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 13;

borî́ : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : v. IV : „erbrechen" : „vomir" : (2x)
va borî *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 23, 8;
vei borî *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 25, 16;

borîtúră : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : s. f. : „Erbrochene" : „vomi" : (1x)
borîtură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart. corect borîtură* [1] 26, 11;

bou : (1235 DRĂGANU / în top. *Bool*) : s. m. : „Ochse" : „beuf" : (3x)
boi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 4;
boului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 14, 4;
un bou *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 22;

brad : (1348 DOR, *apud* TIKTIN) : s. m. : „Tanne" : „sapin" : (1x)
brazi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 5, 12;

braţ : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Arm" : „bras" : (3x)
braţele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 5, 20;
braţul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 31, 17; [3] 8, 6;

brobodelnic : (c. 1683-1686 MS. 45, 23/1) : s. n. : „Schleier" : „voile" : (1x)
brobodêlnicul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 5, 8;

bucátă : (1452 DERS) : s. f. : „1. Stück, 2. Speise" : „1. pièce, morceau, 2. plat" : (5x)
bucate *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 30, 22;
bucatele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 4, 17; 23, 3; 23, 6;
o bucată *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 28, 21;

búcium : (1456 DERS / în antr. *Bucium*) : s. n./m. : „Pfahl" : „échalas" : (1x)
buciumi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 3, 6;

bucurá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „sich freuen" : „se réjouir" : (9x)
bucura-ne-vom *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [3] 1, 3;
bucură-se *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 17, 20;
bucure-se *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 23, 25;
nu te bucura *verb imp. 2 sg.* [1] 24, 19;
să bucura *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 8, 30;
să bucură *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 2, 14;
să bucură *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 16; 17, 5;
să te bucuri *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 24, 17;

bucuríe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Freude" : „joie" : (4x)
bucurie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 10; 17, 1; 29, 6;
bucuriei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 14, 13;

bucurós : (1478 DERS) : adj. : „froh" : „joyeux" : (1x)
bucuroasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 4;

bun : (1211 DRĂGANU / în antr. *Buna*) : adj./s. : „1. gut, 2. Gut" : „1./2. bon" : (121x)
bun *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 11; 13, 14; 13, 23; 14, 14; 15, 24; 24, 13; 24, 34; 28, 21; 30, 23; [2] 3, 16; [3] 1, 15;
bun *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. gen./dat. neart.* [1] 9, 10; 13, 16;
bun *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 2; 11, 25; 11, 27; 19, 2; 22, 1; 22, 1; 24, 7; 30, 27; 30, 31; [2] 5, 17; 7, 2;
bun *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 13; 7, 3;
bună *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 7; 1, 7; 2, 10; 5, 2; 11, 23; 12, 26; 13, 11; 13, 16; 14, 37; 16, 2; 18, 22; 19, 18; 20, 23; 22, 21; 24, 4; 24, 14; 25, 12; 25, 26; 27, 6; 31, 13; 31, 25; [2] 4, 9; 7, 12; 9, 7; 11, 7;
bune *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 2, 9; 2, 20; 3, 17; 6, 13; 16, 29; 31, 11; [2] 3, 11; 11, 6;
bune *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. neart.* [1] 16, 7;
bune *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 16, 24; 19, 7; 22, 18; 24, 26;
bune *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 3, 4; 15, 2; 16, 2; 17, 13; 25, 23;
bunii *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. art.* [2] 7, 8;
bunului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 9, 2;
cea bună *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 12; 14, 35;
cei buni *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. art.* [1] 14, 24;
cei buni *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 2, 20; 14, 22; 15, 3; 15, 16; 16, 18;
cel bun *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [2] 2, 26;
cel bun *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 2, 11; [3] 7, 9;
cel bun *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 2; [2] 7, 27; 9, 2;

cêle bune *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. art.* [1] 23, 8;
cêle bune *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 11, 27; 19, 8; 28, 10;
celor buni *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 14, 19;
celui bun *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 2, 26;
mai bun *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 2; 16, 20; 16, 32; 17, 28; 19, 1; 24, 5; 27, 10; 28, 6; 29, 1; [2] 4, 3; 4, 13; 9, 4;
mai bun *adj. calificativ gradul comparativ neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 18; [2] 7, 2;
mai bună *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 11; 15, 17; 15, 33; [2] 6, 3; 6, 9; 7, 4; 7, 9; 9, 16; 9, 17;
mai bune *adj. calificativ gradul comparativ fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 27, 5; [2] 7, 11; [3] 1, 1;
mai bune *adj. calificativ gradul comparativ neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 19;
mai buni *adj. calificativ gradul comparativ masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 24, 25; [2] 4, 9;
mai bunu *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 12; [2] 7, 9;

bunătáte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Güte" : „bonté" : (14x)
bunătate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 8; 6, 3; 6, 6; 9, 17;
bunătatea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 5, 17;
bunătăţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 21; 12, 15; 16, 20; 17, 1; 17, 21; [2] 5, 10;
bunătăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 7, 15;
bunătăţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 11, 10; 18, 23;

bunăvrére : (1673 DOS. PS. V. 53) : s. f. : „Güte" : „bienveillance" : (1x)
o bunăvrêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 6, 3;

buríc : (1621 DIRA XVII/5, 84, *ap.* TIKTIN / în top. *Buric*) : s. n. : „Nabel" : „nombril" : (1x)
buricul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 7, 2;

buruiánă : (1440 DRHD 360 / în top. *Buryan*) : s. f./n. : „Unkraut" : „mauvaise herbe" : (1x)
buruian *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 25;

búză : (1487 DRHA III, 313 / în antr. *Budzea*) : s. f. : „1. Lippe, 2. Rand" : „1. lèvre, 2. bord, marge" : (53x)
buze *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 24; 7, 21; 8, 6; 10, 9; 10, 14; 13, 3; 16, 23; 17, 7; 17, 7; 23, 16; 23, 16; 24, 28;
buzele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 3; 6, 2; 6, 2; 8, 7; 10, 19; 10, 22; 10, 33; 12, 20; 12, 23; 14, 3; 14, 7; 15, 8; 16, 11; 16, 14; 16, 27; 16, 30; 17, 4; 17, 19; 18, 6; 18, 7; 19, 1; 20, 18; 20, 22; 22, 11; 22, 18; 24, 2; 24, 26; 26, 23; 26, 24; 27, 2; [2] 10, 12; [3] 4, 3; 4, 11; 5, 14; 6, 6; 7, 9;
buzelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 5, 2; 12, 14; 12, 15; 18, 20; 31, 31;

C

ca : (1521 NEACŞU) : adv./conj./prep. : „1. wie, 2. damit, 3. ungefähr" : „1. comme, 2. afin que, 3. à-peu-près" : (195x)
ca *adv.* [1] 1, 12; 11, 14; 17, 19; 23, 5; [2] 11, 5; [3] 1, 6; 7, 1; 8, 6;
ca *conjuncţie subord.* [1] 1, 2; 1, 4; 2, 8; 2, 12; 2, 13; 2, 16; 3, 6; 3, 10; 3, 22; 3, 23; 3, 26; 3, 30; 4, 8; 4, 9; 4, 10; 4, 21; 5, 2; 5, 9; 5, 10; 6, 5; 6, 22; 6, 24; 6, 30; 7, 5; 8, 1; 8, 21; 9, 6; 9, 8; 9, 19; 15, 25; 16, 1; 19, 20; 20, 12; 20, 16; 22, 14; 22, 17; 22, 19; 22, 21; 22, 25; 23, 9; 23, 35; 24, 13; 24, 32; 25, 8; 25, 9; 25, 10; 25, 16; 25, 17; 26, 4; 26, 5; 27, 11; 27, 26; 27, 26; 28, 9; 30, 4; 30, 6; 30, 10; 30, 11; 30, 14; 31, 5; 31, 7; [2] 1, 13; 2, 6; 2, 12; 2, 20; 2, 26; 2, 26; 3, 10; 3, 11; 3, 14; 3, 18; 4, 10; 4, 17; 5, 1; 5, 5; 5, 5; 5, 14; 5, 14; 5, 18; 5, 18; 6, 2; 7, 15; 7, 17; 7, 18; 7, 22; 8, 8; 8, 9; 8, 11; 8, 12; 10, 15; 10, 19; [3] 1, 6;
ca *prep.* [1] 2, 4; 2, 4; 3, 18; 6, 5; 6, 5; 6, 11; 6, 11; 6, 12; 6, 12; 6, 14; 7, 3; 7, 22; 7, 22; 7, 23; 7, 23; 9, 19; 12, 19; 16, 16; 18, 19; 18, 19; 19, 12; 20, 3; 23, 32; 23, 32; 23, 34; 23, 34; 24, 30; 24, 30; 24, 34; 26, 11; 26, 23; 28, 1; 28, 3; 28, 21; 28, 26; 30, 20; 31, 10; 31, 11; 31, 14; [2] 2, 3; 3, 19; 7, 13; 8, 14; 8, 14; 9, 12; 9, 12; 9, 12; 10, 7; 12, 11; 12, 11; 12, 14; [3] 1, 4; 1, 4; 1, 9; 1, 9; 2, 2; 2, 3; 3, 6; 4, 1; 4, 2; 4, 3; 4, 3; 4, 4; 4, 5; 4, 11; 5, 12; 5, 13; 5, 14; 5, 16; 5, 16; 6, 3; 6, 3; 6, 3; 6, 4; 6, 5; 6, 6; 6, 6; 6, 9; 6, 9; 6, 9; 6, 9; 7, 3; 7, 4; 7, 4; 7, 4; 7, 5; 7, 5; 7, 8; 7, 8; 7, 9; 8, 6; 8, 6; 8, 6; 8, 6; 8, 10;

cadă : (1626 DRHA XIX, 91, *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Eimer" : „seau" : (1x)
cadă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 27;

cal : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Pferd" : „cheval" : (3x)
cai *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 10, 7;
cal *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 3;
calul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 21, 31;

cále : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Weg, 2. Mittel, Weise" : „1. chemin, 2. moyen" : (108x)
ale căii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 1, 31;
cale *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 19; 9, 15; 11, 20; 15, 11; 26, 13; 28, 10; 30, 20; [2] 10, 3; 12, 5;
calea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 8; 2, 8; 2, 12; 2, 16; 4, 27; 5, 8; 6, 23; 12, 27; 13, 14; 14, 12; 20, 14; 21, 16; 21, 21; 22, 6; 22, 14; 22, 19; 25, 19; 29, 28; 30, 20; [2] 11, 5;
căi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 15; 1, 19; 2, 20; 3, 17; 4, 10; 6, 13; 8, 34; 11, 5; 11, 20; 16, 25; 16, 29; 19, 16; 21, 8; 22, 13; 22, 14; 23, 26; 26, 13; 28, 18;
căii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 16, 7;
căile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 2, 13; 2, 13; 2, 22; 3, 6; 3, 6; 3, 17; 3, 23; 3, 26; 3, 31; 4, 11; 4, 14; 4, 14; 4, 18; 4, 19; 4, 26; 4, 28; 5, 6; 5, 21; 6, 6; 7, 25; 7, 27; 8, 13; 8, 13; 8, 20; 8, 32; 9, 12; 9, 15; 10, 10; 10, 18; 12, 16; 12, 29; 12, 29; 13, 16; 14, 2; 14, 8; 14, 14; 15, 10; 15, 20; 15, 25; 15, 31; 16, 18; 16, 18; 16, 31; 17, 24; 17, 24; 18, 23; 19, 3; 20, 24; 21, 29; 22, 5; 22, 11; 22, 25; 25, 10; 26, 6; 28, 23; 30, 19; 30, 19; [2] 11, 9;
căilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 8, 22;

cámătă : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „(pl.) Zinsen" : „usure" : (1x)

camete *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 28, 8;

canaanít : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Kanaaniter" : „Cananéen" : (1x)
hananeilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 31, 24;

cap : (înc. sec XVI PS. H.) : s. n. : „1. Kopf, Haupt, 2. Anfang, 3. Kapitel" : „1. tête, 2. commencement, bout, 3. chapitre" : (15x)
cap *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 12;
capul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 10, 7; 10, 23; 11, 26; 25, 23; [2] 2, 14; 9, 8; [3] 2, 6; 4, 8; 5, 3; 5, 12; 7, 5; 8, 3;
capului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 4, 9; [3] 7, 5;

cápră : (1425 DLRV / în top. Dumbrava *Caprei*) : s. f. : „Ziege" : „chèvre" : (2x)
caprelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [3] 4, 1; 6, 4;

car : (c. 1573-1578 PS. SCH. 487) : s. n. : „Karren, Wagen" : „charrette, chariot" : (3x)
carăle *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 1, 8; 6, 11;
carul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 14, 32;

cáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./pron. int.-rel. : „wer, welcher" : „qui, lequel" : (151x)
ale căriia *pron. int.-rel. fem. sg. gen./dat.* [1] 6, 8;
care *adj. pron. int.-rel. fem. sg. nom./ac.* [2] 1, 3; 11, 5; [3] 3, 6; 6, 9;
care *adj. pron. int.-rel. masc. sg. nom./ac.* [1] 7, 7;
care *adj. pron. int.-rel. neutru sg. nom./ac.* [1] 4, 15; [2] 2, 3; 10, 17;
care *pron. int.-rel. fem. pl. nom./ac.* [1] 6, 16; [3] 6, 7;
care *pron. int.-rel. fem. sg. nom./ac.* [1] 20, 27; [2] 1, 3; 2, 20; 3, 10; 3, 11; 4, 3; 5, 17; 7, 15; 8, 9; 8, 15; 9, 9; 10, 16; 11, 6;
care *pron. int.-rel. masc. pl. nom./ac.* [1] 3, 25;
care *pron. int.-rel. masc. sg. nom./ac.* [1] 2, 17; 10, 14; 13, 25; 17, 9; 30, 30; [2] 2, 18; 3, 13; [3] 3, 3;
care *pron. int.-rel. neutru pl. nom./ac.* [2] 12, 11;
care *pron. int.-rel. neutru sg. nom./ac.* [2] 2, 3; 3, 22;
carea *pron. int.-rel. fem. sg. nom./ac.* [1] 7, 10; 8, 30; 9, 13; 14, 12; 21, 22; 30, 20; 30, 29; [2] 2, 11; 2, 18; 5, 12; 5, 15; 5, 17; 6, 1; 7, 27; 7, 30; 8, 14; 9, 9; 10, 5; 12, 3; [3] 3, 11; 6, 9; 8, 8;
carei *pron. int.-rel. masc. pl. nom./ac.* [1] 4, 4; 7, 26; [2] 8, 16;
carele *pron. int.-rel. fem. pl. nom./ac.* [1] 25, 1; 25, 10; 30, 25; 30, 29; [2] 2, 11; 3, 11; 6, 2; [3] 4, 1; 4, 2; 6, 4; 6, 5;
carele *pron. int.-rel. neutru pl. nom./ac.* [1] 22, 28; [2] 3, 9; 7, 22;
carele *pron. int.-rel. neutru sg. nom./ac.* [2] 4, 17; 5, 17;
carele *pron. int.-rel. masc. pl. nom./ac.* [2] 12, 1;
carele *pron. int.-rel. masc. sg. nom./ac.* [1] 1, 1; 3, 12; 3, 13; 3, 13; 3, 29; 6, 3; 8, 34; 8, 34; 9, 4; 9, 5; 9, 12; 9, 15; 12, 12; 17, 9; 17, 13; 17, 17; 17, 28; 18, 13; 18, 22; 18, 23; 19, 8; 19, 8; 19, 16; 20, 7; 21, 13; 21, 24; 23, 35; 24, 12; 25, 18; 25, 29; 27, 13; 28, 10; 28, 14; 28, 25; 28, 26; 28, 26; 28, 27; 28, 27; 29, 3; 29, 5; 29, 21; 29, 26; 31, 1; [2] 1, 10; 2, 12; 2, 19; 2, 21; 4, 3; 4, 3; 4, 13; 4, 15; 7, 14; 7, 21; 7, 29; 8, 13; 10, 15; 11, 5; 12, 7; [3] 1, 6; 3, 1; 3, 2; 3, 4;
carii *pron. int.-rel. masc. pl. nom./ac.* [1] 8, 32; 11, 14; 11, 24; 11, 24; 30, 26; [2] 1, 10; 1, 16;
cărora *pron. int.-rel. masc. pl. dat./gen.* [1] 2, 15; [2] 4, 9;
căruia *pron. int.-rel. masc. sg. gen./dat.* [2] 5, 18; 6, 2;

cárne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Fleisch" : „viande" : (2x)
cărnii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 23, 20;
cărnurile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 4, 5;

cárte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Buch" : „livre " : (1x)
cărţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 12, 12;

cásă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Haus" : „maison" : (55x)
casa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 18; 7, 6; 7, 17; 7, 20; 7, 27; 11, 29; 17, 13; 17, 17; 17, 20; 21, 20; 23, 5; 23, 27; 24, 27; 27, 10; 27, 15; 27, 15; [2] 4, 14; 4, 17; 7, 3; 7, 5; 7, 5; 10, 18; 12, 5; [3] 2, 4; 3, 4; 8, 2;
casă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 11; 9, 1; 17, 1; 19, 14; 21, 9; 24, 3; 25, 25; 31, 21; [2] 2, 7; 7, 3;
case *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 5, 10; 14, 1; [2] 2, 4;
casei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 7, 8;
casele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 1, 13; 3, 33; 12, 7; 14, 9; 14, 9; 14, 11; 15, 7; 15, 26; 30, 26;
caselor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 31, 27; [3] 1, 16;
casii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 8; 9, 14; 31, 15; [2] 12, 3;

cáznă : (1446 BGL) : s. f. : „Qual" : „souffrance, peine" : (2x)
cazne *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 19, 29;
caznele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 24, 22;

că : (1521 NEACŞU) : conj. : „dass" : „que" : (142x)
c- *conjuncţie subord.* [1] 27, 13;
că *conjuncţie subord.* [1] 1, 5; 1, 9; 1, 16; 1, 17; 1, 18; 1, 19; 1, 28; 1, 29; 1, 32; 2, 3; 2, 10; 2, 18; 2, 19; 2, 20; 3, 2; 3, 12; 3, 14; 3, 16; 3, 24; 3, 26; 3, 28; 3, 32; 4, 2; 4, 3; 4, 11; 4, 12; 4, 16; 4, 17; 4, 22; 4, 23; 4, 28; 5, 3; 5, 5; 5, 6; 5, 20; 5, 21; 6, 2; 6, 3; 6, 7; 6, 16; 6, 26; 6, 30; 6, 34; 7, 6; 7, 12; 7, 19; 7, 23; 7, 25; 8, 2; 8, 6; 8, 7; 8, 11; 8, 35; 9, 11; 9, 12; 9, 18; 9, 19; 13, 12; 16, 13; 17, 16; 17, 18; 18, 2; 19, 18; 20, 25; 21, 2; 21, 7; 21, 8; 21, 25; 21, 27; 22, 9; 22, 18; 22, 22; 22, 23; 22, 27; 23, 2; 23, 3; 23, 5; 23, 7; 23, 8; 23, 11; 23, 14; 23, 18; 23, 21; 23, 27; 23, 28; 23, 31; 24, 2; 24, 12; 24, 13; 24, 14; 24, 14; 24, 16; 24, 20; 24, 22; 25, 7; 25, 13; 25, 23; 26, 10; 26, 19; 26, 25; 27, 1; 27, 14; 28, 22; 29, 1; 29, 19; 29, 20; 30, 2; 30, 5; 30, 20; 31, 12; 31, 18; 31, 21; 31, 30; [2] 1, 17; 2, 13; 2, 14; 2, 15; 2, 24; 3, 12; 3, 14; 3, 18; 3, 22; 3, 22; 4, 4; 5, 2; 5, 5; 5, 15; 7, 23; 8, 3; 8, 10; 8, 12; 8, 14; 8, 17; 8, 18; 9, 5; 9, 11; 9, 11; 10, 5; 11, 8; 11, 9; [3] 2, 11;

căci : (1551-1553 ES) : conj. : „1. denn, 2. warum" : „1. car, 2. pourquoi" : (105x)
căce *conjuncţie subord.* [1] 2, 6; [2] 4, 14; 5, 1; 5, 3; 5, 6; 10, 4; 10, 20; [3] 5, 3; 5, 9; 5, 10; 6, 4;
căci *conjuncţie subord.* [1] 1, 32; 2, 21; 6, 23; 17, 16; 22, 10; 23, 22; 24, 18; 27, 24; [2] 1, 13; 1, 18; 2, 10; 2, 12; 2, 15; 2, 15; 2, 16; 2, 17; 2, 17; 2, 18; 2, 21; 2, 22; 2, 23; 2, 25; 2, 26; 2, 26; 3, 17; 3, 18; 3, 19; 3, 22; 3, 22; 4, 2;

4, 10; 4, 14; 4, 16; 4, 17; 5, 7; 5, 10; 5, 17; 5, 19; 5, 19; 6, 2; 6, 4; 6, 8; 6, 8; 6, 11; 7, 1; 7, 1; 7, 1; 7, 4; 7, 8; 7, 10; 7, 11; 7, 11; 7, 13; 7, 14; 7, 19; 7, 21; 7, 23; 8, 3; 8, 6; 8, 6; 8, 7; 8, 7; 8, 11; 8, 12; 8, 14; 8, 14; 8, 14; 8, 15; 8, 16; 9, 3; 9, 4; 9, 4; 9, 5; 9, 5; 9, 7; 9, 9; 9, 10; 11, 1; 11, 2; 11, 6; 11, 8; 11, 10; 12, 3; 12, 5; 12, 9; 12, 9; 12, 13; 12, 14; [3] 1, 1; 1, 5; 1, 5; 2, 5; 2, 14; 8, 6;

cădeá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „1. fallen, stürzen, 2. münden" : „1. tomber, 2. se jeter dans" : (25x)
a cădea *verb infinitiv prezent* [1] 25, 27;
cad *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 11, 14;
cade *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 11, 5; 12, 14;
cădea-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 13, 18; 17, 12; 17, 17; 28, 14;
căzînd *verb gerunziu* [1] 25, 20; 29, 16;
nu cădea *verb imp. 2 sg.* [1] 25, 8;
va cădea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 11, 28; 17, 21; 22, 14; 24, 16; 24, 17; 26, 27; 28, 10; [2] 4, 10; 4, 10; 9, 12; 10, 8; 10, 10; 11, 3; 11, 3;

cădére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Fall, Unglück" : „tombée, échec, malheur" : (1x)
căderii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 16, 19;

căí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „bereuen" : „se repentir" : (4x)
a să căi *verb infinitiv prezent* [1] 20, 25;
m-am căit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 24, 32;
să te căieşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 25, 8;
te vei căi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 5, 11;

căínţă : (1642 CAZ. GOV. 187) : s. f. : „Reue" : „pénitence" : (1x)
căinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 15;

călăríme : (c. 1640 URECHE[2] 80) : s. f. : „Reiterei" : „cavalerie" : (1x)
călărimea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 8;

călătoríe : (1643 VARLAAM, C. 78) : s. f. : „Reise" : „voyage" : (2x)
călătoriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 7;
călătoriile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 4, 29;

călcá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. treten, 2. zertreten" : „1. marcher, 2. piétiner" : (2x)
a călca *verb infinitiv prezent* [2] 8, 2;
călcă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 21, 22;

călcíi : (c. 1573-1578 PS. SCH. 172) : s. n. : „Ferse" : „talon" : (1x)
călcîile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 1, 7;

căldáre : (1492 BGL / în top. *Căldăruşa*) : s. f. : „Kessel" : „chaudron" : (1x)
căldare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 7;

căldúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wärme" : „chaleur" : (1x)
căldură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 11;

cămără : (1431 DERS) : s. f. : „1. Kammer, 2. Schatzkammer" : „1. chambre, 2. trésorerie" : (10x)
cămara *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 3; 3, 4; 8, 2;
cămările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 10; 7, 27; 24, 4; [2] 10, 20;
cămărîle *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 20, 27; 20, 29;
o cămară *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 14;

cămáşă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hemd" : „chemise" : (2x)
cămaşa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 5, 4;
cămăşi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 31, 22;

căprioáră : (1533 DERS / în top. Piscul *Căprioarei*) : s. f. : „Reh" : „gazelle" : (5x)
ai căprioarii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 4, 5;
căprioara *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 5; [3] 2, 9; 8, 14;
căprioară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 7, 3;

căpriór : (1576 DERS / în top. *Căpriorul*) : s. m. : „Sparren" : „chevron" : (1x)
căpriorul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 2, 17;

căráre : (1392 BGL / în top. *Cărarea*) : s. f. : „Pfad, Fussweg, Schritt" : „sentier, chemin, pas" : (12x)
cărări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 2, 19; 4, 11;
cărările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 1, 15; 2, 15; 2, 20; 3, 17; 15, 22; 16, 18; 30, 19; 31, 27;
cărărilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 8, 2; 8, 20;

cărbúne : (1429 DERS / în top. *Cărbuneşti*) : s. m. : „Kohle" : „charbon" : (4x)
cărbuni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 28; 25, 23; 26, 21; [3] 8, 6;

căruntéţe : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 92) : s. f. : „1. Ergrautsein, 2. Alter" : „1. canitie, 2. vieillesse" : (1x)
căruntêţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 20, 29;

căştegáre → cîştigare

cắtre : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „gegen, an" : „vers" : (34x)
către *prep.* [1] 1, 33; 2, 12; 3, 30; 4, 5; 4, 27; 5, 20; 6, 6; 6, 8; 6, 29; 7, 5; 9, 4; 9, 15; 18, 19; 21, 8; 22, 14; 23, 5; 23, 7; 23, 16; 25, 17; 26, 5; [2] 1, 5; 1, 5; 2, 10; 2, 10; 2, 10; 8, 3; 8, 12; 8, 13; 9, 4; 9, 13; 10, 5; 12, 7; [3] 4, 6; 4, 6;

căutá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. suchen, 2. blicken, sehen, 3. trachten, streben" : „1. chercher, 2. regarder, 3. tâcher" : (10x)
am căutat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 3, 1;
a căuta *verb infinitiv prezent* [2] 3, 6;
caută *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 12, 14; 17, 20;
caută *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 16, 25;
căutaiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [2] 2, 11; 2, 12;
căutat-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 24, 32;
căutînd *verb gerunziu* [2] 11, 4;
să caute *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 4, 25;

ce : (1521 NEACŞU) : adj./pron. int.-rel. : „was, welches" : „que, quoi, qui" : (410x)

ce *adj. pron. int.-rel. neutru sg. nom./ac.* [1] 10, 27; 11, 22; 12, 4; 17, 3; 21, 1; 24, 29; 25, 13; 25, 20; 25, 21; 25, 26; 25, 29; 26, 1; 26, 1; 26, 3; 26, 14; 26, 17; 26, 18; 27, 8; 27, 19; [2] 2, 16; 2, 22; 3, 19; 5, 3; 5, 14; 5, 15; 7, 7; 8, 4; 8, 7; 9, 1; 9, 2; 9, 2; 9, 2; 9, 10; 12, 7;
ce *pron. int.-rel. nom./ac.* [1] 1, 7; 1, 18; 1, 19; 1, 24; 1, 33; 2, 7; 2, 8; 2, 12; 2, 13; 2, 14; 3, 12; 3, 15; 3, 15; 3, 18; 3, 18; 3, 25; 3, 28; 3, 28; 4, 22; 5, 5; 5, 13; 5, 20; 6, 3; 6, 7; 6, 17; 6, 18; 6, 18; 6, 29; 6, 29; 7, 5; 8, 9; 8, 9; 8, 17; 8, 17; 8, 21; 8, 21; 8, 36; 8, 36; 9, 7; 9, 15; 9, 15; 10, 10; 10, 11; 10, 11; 10, 13; 10, 19; 10, 27; 10, 30; 11, 21; 11, 24; 11, 24; 11, 25; 11, 26; 11, 27; 11, 27; 11, 28; 11, 28; 11, 29; 11, 31; 12, 1; 12, 1; 12, 2; 12, 11; 12, 11; 12, 14; 12, 14; 12, 19; 12, 21; 12, 21; 12, 23; 12, 27; 13, 4; 13, 7; 13, 7; 13, 10; 13, 11; 13, 12; 13, 12; 13, 13; 13, 19; 13, 21; 13, 21; 13, 22; 13, 25; 14, 2; 14, 2; 14, 11; 14, 21; 14, 25; 14, 33; 14, 33; 14, 33; 14, 34; 15, 4; 15, 5; 15, 6; 15, 9; 15, 10; 15, 11; 15, 11; 15, 13; 15, 14; 15, 20; 15, 23; 15, 23; 15, 28; 15, 28; 16, 2; 16, 3; 16, 8; 16, 9; 16, 13; 16, 18; 16, 18; 16, 20; 16, 22; 16, 32; 16, 32; 17, 5; 17, 5; 17, 5; 17, 5; 17, 5; 17, 8; 17, 15; 17, 17; 17, 19; 17, 20; 17, 21; 17, 22; 17, 23; 17, 24; 17, 26; 17, 28; 18, 9; 18, 9; 18, 13; 18, 21; 18, 23; 19, 2; 19, 4; 19, 5; 19, 7; 19, 7; 19, 7; 19, 8; 19, 16; 19, 17; 19, 24; 19, 26; 19, 28; 20, 2; 20, 4; 20, 10; 20, 11; 20, 13; 20, 17; 20, 19; 20, 22; 20, 22; 20, 25; 21, 5; 21, 5; 21, 5; 21, 6; 21, 14; 22, 3; 22, 5; 22, 8; 22, 9; 22, 9; 22, 9; 22, 14; 22, 16; 22, 21; 23, 1; 23, 5; 23, 11; 23, 22; 23, 25; 23, 30; 23, 30; 24, 5; 24, 11; 24, 11; 24, 12; 24, 19; 24, 24; 24, 25; 24, 29; 25, 7; 25, 11; 25, 13; 25, 13; 25, 14; 26, 2; 26, 6; 26, 8; 26, 8; 26, 12; 26, 16; 26, 17; 26, 17; 26, 18; 26, 18; 26, 19; 26, 27; 26, 27; 27, 1; 27, 1; 27, 7; 27, 14; 27, 14; 27, 20; 27, 21; 28, 4; 28, 4; 28, 5; 28, 7; 28, 8; 28, 8; 28, 9; 28, 13; 28, 13; 28, 15; 28, 16; 28, 16; 28, 17; 28, 17; 28, 18; 28, 18; 28, 19; 28, 19; 28, 20; 28, 23; 28, 23; 29, 1; 29, 1; 29, 2; 29, 3; 29, 6; 29, 12; 29, 18; 29, 23; 29, 25; 29, 28; 30, 1; 30, 4; 30, 4; 30, 5; 30, 7; 30, 9; 30, 17; 30, 19; 30, 19; 31, 2; 31, 2; 31, 2; 31, 14; 31, 23; [2] 1, 9; 1, 9; 1, 9; 1, 9; 1, 9; 1, 9; 1, 11; 1, 18; 2, 2; 2, 6; 2, 7; 2, 9; 2, 10; 2, 24; 2, 24; 2, 26; 3, 9; 3, 9; 3, 15; 3, 15; 3, 19; 3, 22; 4, 1; 4, 1; 4, 1; 4, 1; 4, 2; 4, 2; 4, 15; 5, 10; 5, 10; 5, 11; 5, 12; 5, 15; 6, 8; 6, 9; 6, 10; 7, 1; 7, 3; 7, 6; 7, 11; 7, 12; 7, 20; 7, 27; 8, 3; 8, 4; 8, 5; 8, 7; 8, 7; 8, 11; 8, 12; 8, 12; 9, 2; 9, 2; 9, 2; 9, 2; 9, 2; 9, 4; 9, 6; 9, 9; 9, 11; 9, 12; 9, 12; 9, 17; 10, 3; 10, 4; 10, 5; 10, 8; 10, 8; 10, 11; 10, 14; 10, 14; 10, 14; 10, 14; 10, 14; 10, 20; 11, 2; 11, 5; 11, 8; 12, 1; 12, 3; 12, 3; 12, 4; 12, 5; 12, 14; [3] 1, 6; 1, 8; 1, 9; 2, 16; 3, 3; 3, 3; 3, 4; 3, 6; 4, 5; 4, 10; 4, 10; 5, 8; 5, 10; 5, 10; 6, 2; 6, 8; 7, 1; 7, 1; 7, 1; 7, 6; 7, 6; 8, 2; 8, 4; 8, 4; 8, 5; 8, 5; 8, 8; 8, 11; 8, 12; 8, 13;
ci *pron. int.-rel. nom./ac.* [1] 14, 21;

cearşáf : (1549 DIR) : s. n. : „Laken" : „drap" : (1x)
cearşafuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 31, 24;

cédru : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Zeder" : „cédre" : (3x)
chedri *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 1, 16;
chedrii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 5, 16;
chedru *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 8, 9;

cel[1] : (1521 NEACŞU) : pron dem./adj. : „der" : „ce" : (334x)
a celuia *pron. dem. masc. sg. gen./dat.* [2] 6, 5;
a celui *pron. dem. masc. sg. gen./dat.* [2] 2, 16;
ai celor *pron. dem. masc. pl. dat./gen.* [1] 23, 30;
cea *pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 23, 32; [2] 1, 9; 1, 9; 10, 13; 12, 14;
cêea *pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [1] 3, 28; 27, 1; [2] 1, 9; 3, 15; 3, 22; 8, 7; 10, 14; 10, 14; 11, 6; [3] 1, 6; 1, 8; 7, 1; 8, 5;
cei *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [1] 8, 17; 8, 17; 8, 36; 8, 36; 9, 15; 10, 19; 11, 24; 11, 24; 12, 11; 12, 21; 12, 27; 13, 10; 13, 22; 15, 10; 15, 11; 15, 11; 15, 13; 16, 16; 16, 22; 17, 8; 18, 21; 24, 11; 24, 25; 25, 14; 29, 12; 29, 23; 31, 23; [2] 1, 11; 1, 11; 4, 2; 4, 15; 9, 12; 12, 5; [3] 3, 3; 3, 3; 4, 5; 5, 8;
cei *pron. dem. fem. sg. gen./dat.* [2] 12, 4; [3] 8, 2;
ceia *pron. dem. fem. sg. gen./dat.* [3] 6, 8;
ceia *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* [1] 1, 7; 2, 13; 2, 14; 3, 15; 3, 18; 4, 22; 5, 5; 9, 15; 10, 13; 12, 19; 13, 7; 13, 7; 15, 23; 16, 9; 19, 7; 23, 25; 24, 11; 24, 19; 26, 18; 26, 19; 28, 4; 28, 4; 28, 5; 31, 21; [2] 2, 7; 2, 9; 4, 2; 5, 10; 8, 11;
ceii *pron. dem. fem. sg. gen./dat.* [2] 11, 5;
ceiia *pron. dem. fem. sg. gen./dat.* [1] 17, 26; [3] 3, 4;
cel *pron. dem. masc. sg. nom./ac.* [1] 6, 7; 9, 12; 10, 5; 10, 10; 10, 11; 11, 13; 11, 17; 11, 21; 11, 27; 11, 27; 11, 28; 12, 1; 12, 2; 12, 14; 12, 23; 13, 12; 13, 13; 13, 21; 14, 21; 14, 31; 14, 33; 14, 33; 15, 19; 16, 6; 16, 13; 16, 18; 16, 18; 16, 20; 16, 32; 17, 5; 17, 5; 17, 5; 17, 15; 17, 17; 17, 19; 17, 21; 17, 22; 19, 8; 19, 17; 20, 2; 20, 4; 21, 14; 22, 3; 25, 11; 26, 16; 26, 26; 26, 27; 27, 14; 28, 13; 28, 15; 28, 16; 28, 18; 28, 19; 28, 20; 29, 18; 30, 17; [2] 4, 1; 5, 12; 6, 9; 6, 10; 7, 3; 7, 13; 7, 27; 8, 8; 8, 12; 9, 2; 9, 2; 9, 2; 9, 4; 10, 8; 10, 8; 10, 20; 11, 8; 12, 1; [3] 2, 16; 6, 2;
cela *pron. dem. masc. sg. nom./ac.* [1] 1, 33; 3, 12; 6, 29; 6, 29; 9, 7; 10, 11; 11, 26; 11, 28; 11, 29; 12, 1; 12, 11; 12, 14; 13, 4; 13, 11; 13, 12; 13, 19; 13, 21; 13, 25; 14, 2; 14, 2; 14, 21; 14, 25; 14, 33; 14, 34; 15, 4; 15, 5; 15, 28; 15, 28; 16, 2; 16, 3; 16, 8; 16, 32; 17, 5; 17, 5; 17, 20; 17, 28; 18, 9; 18, 23; 19, 2; 19, 5; 19, 7; 19, 7; 19, 16; 19, 24; 19, 26; 19, 28; 20, 13; 20, 17; 20, 22; 20, 22; 21, 5; 21, 6; 22, 5; 22, 8; 22, 9; 22, 9; 22, 14; 22, 16; 23, 11; 23, 22; 24, 12; 24, 24; 26, 6; 26, 8; 26, 17; 26, 17; 26, 18; 26, 27; 27, 14; 27, 20; 28, 7; 28, 8; 28, 9; 28, 13; 28, 17; 28, 18; 28, 19; 28, 23; 28, 23; 29, 25; [2] 1, 18; 3, 15; 8, 5; [3] 8, 13;
cêle *pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [1] 5, 11; 6, 3; 7, 5; 7, 16; 8, 21; 8, 21; 16, 25; 19, 20; 20, 11; 21, 9; 23, 1; 24, 29; 25, 7; 27, 1; 30, 9; 30, 9; 31, 21; [2] 1, 11; 1, 11; 9, 12; 10, 3; [3] 6, 3; 6, 9;
cêlea *pron. dem. fem. pl. nom./ac.* [1] 16, 23; [2] 4, 1; 9, 9; 12, 3; 12, 3;
celor *pron. dem. masc. pl. gen./dat.* [1] 1, 19; 2, 7; 2, 8; 3, 18; 8, 9; 8, 9; 8, 21; 9, 12; 10, 27; 10, 30; 14, 11; 15, 9; 15, 20; 15, 23; 22, 21; 23, 30; 25, 13; 25, 13; 30, 1; 30, 5; 31, 6; 31, 6; [2] 4, 1; 4, 1; 7, 12; 8, 12; 9, 11; 9, 11; 9, 17; [3] 8, 11; 8, 12;
celora *pron. dem. masc. pl. dat./gen.* [1] 22, 9; 27, 21;
celui *pron. dem. masc. sg. gen./dat.* [1] 5, 13; 8, 26; 8, 28; 12, 21; 18, 9; 20, 10; 20, 19; 28, 8; [2] 2, 26; 3, 9; 5, 10; 5,

11; 9, 2; 9, 2; 10, 4; 10, 5; 10, 11;
celuia *pron. dem. masc. sg. gen./dat.* [1] 17, 24; 23, 5; 26, 8;

cel² : (1521 NEACŞU) : art. dem. : „der" : „ce" : (121x)
cea *articol dem adj. fem. sg. nom./ac.* [1] 1, 13; 5, 18; [3] 1, 14; 2, 10; 2, 13; 4, 1; 4, 7; 5, 3; 6, 3;
cei *articol dem adj. masc. pl. nom./ac.* [1] 1, 22; 2, 22; 7, 7; 8, 5; 8, 28; 10, 22; 11, 6; 13, 6; 13, 21; 14, 18; 17, 12; 21, 20; 22, 3; 27, 12; 28, 3; 28, 10; [2] 4, 16; 11, 2; [3] 5, 2; 8, 12; 8, 12;
cel *articol dem adj. masc. sg. nom./ac.* [1] 3, 32; 11, 29; 12, 3; 13, 15; 13, 17; 14, 16; 14, 16; 15, 5; 17, 7; 17, 10; 17, 16; 19, 23; 19, 25; 20, 3; 21, 18; 21, 18; 22, 23; 22, 27; 23, 28; 24, 9; 26, 1; 26, 4; 26, 11; 26, 12; 27, 22; 29, 11; 29, 20; [2] 2, 14; 2, 15; 2, 16; 4, 5; 8, 1; 10, 3; 10, 6; 10, 14;
cêle *articol dem adj. fem. pl. nom./ac.* [1] 1, 19; 3, 15; 4, 28; 4, 28; 7, 21; 22, 12; 27, 6; 31, 19; [2] 7, 11; [3] 2, 13; 4, 14;
celor *articol dem adj. masc. pl. gen./dat.* [1] 4, 14; 10, 2; 11, 30; 12, 16; 12, 24; 13, 2; 14, 3; 14, 8; 14, 9; 14, 26; 14, 35; 15, 2; 15, 8; 16, 22; 17, 4; 19, 11; 19, 29; 26, 7; 26, 9; 26, 10; [2] 4, 17; 7, 5; 7, 6; 7, 7; 7, 10; 10, 15;
celui *articol dem adj. masc. sg. gen./dat.* [1] 17, 22; 17, 25; 17, 29; 18, 2; 18, 6; 19, 10; 19, 15; 22, 14; 23, 9; 25, 19; 26, 8; 27, 3; 27, 21; 29, 28; [2] 2, 15; 5, 2; 6, 8; 10, 2; 10, 12;

célălalt : (1560-1561 CORESI, TE.²) : pron. dem. : „der andere" : „l'autre" : (1x)
celalalt *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [2] 4, 10;

cer : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Himmel" : „ciel" : (9x)
ceriu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 26; 8, 28; 30, 4; [2] 1, 13; 5, 1;
ceriul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 8, 27; 25, 3;
ceriului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 10, 20;
ceriurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 3, 19;

cerb : (1506 G. LEX., ap. TIKTIN) : s. m. : „Hirsch" : „cerf" : (5x)
cerbi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 2, 9;
cerbilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [3] 2, 17;
cerbul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 19;
cerbului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [3] 8, 14;
un cerbu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 23;

cerbíce : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Nacken" : „cou" : (3x)
cerbice *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 29, 1;
cerbicea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 9; 7, 4;

cercá : (1581 PRL) : v. I : „1. suchen, 2. untersuchen, 3. versuchen, 4. behandeln" : „1. chercher, 2. examiner, 3. essayer, 4. s'occuper de" : (31x)
a cerca *verb infinitiv prezent* [2] 7, 26;
au cercat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 7, 30;
au cercat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 7, 29;
cearcă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 8, 17; 16, 9; 18, 15; 28, 5;
cearcă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 11, 27; 11, 27; 15, 15; 16, 8; 17, 9; 17, 17; 17, 28; 18, 1; 27, 21;
cercaiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [3] 5, 7;
cercatu-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 3, 1; 3, 2;
cercaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 9, 6;
cerca-vei *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 14, 6;
cerca-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 1, 28; 29, 10;
cercă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 12, 10;
va cerca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 15;
vei cerca *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 2, 3; 2, 4; 2, 4;
voiu cerca *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 23, 35; [3] 3, 2;
vom cerca *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [3] 5, 18;

cercél : (1581-1582 PO) : s. m. : „Ohrring" : „boucle d'oreille" : (2x)
cercel *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 12;
cercelul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 22;

cercetá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „prüfen" : „examiner" : (7x)
a cerceta *verb infinitiv prezent* [2] 1, 13; 7, 26;
cercetează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 11, 2; 20, 27; 27, 21;
va cerceta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 8, 7; 15, 30;

cercetáre : (c. 1563-1583 COD. VOR.²) : s. f. : „Untersuchung, Prüfung" : „recherche, examen, investigation" : (3x)
cercetare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 12;
cercetarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 32; 8, 29;

cére : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „bitten, verlangen" : „demander" : (2x)
au cerşut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 2, 10;
ceru *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 30, 7;

certá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „1. schelten, 2. strafen" : „1. gronder, 2. punir" : (14x)
a certa *verb infinitiv prezent* [1] 23, 13;
au certat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 31, 1;
ceartă *verb imp. 2 sg.* [1] 19, 18; 28, 17; 29, 17;
ceartă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 3, 12; 9, 7; 13, 25;
certa *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 5, 13;
certat *verb participiu sg. masc.* [1] 9, 12; 10, 5;
certîndu-se *verb gerunziu* [1] 22, 3;
necertat *verb participiu sg. masc.* [1] 11, 21;
se va certa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 29, 19;

certáre : (1581 PRL) : s. f. : „Bestrafung" : „punition" : (2x)
certare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 5;
certarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 6;

cest : (1431 DERS) : adj./pron. dem. : „dieser" : „ce-ci, celui-ci" : (1x)
ceasta *pron. dem. fem. sg. nom./ac.* [2] 11, 6;

cetáte : (1391 DRHB I, 37 / în top. *Czetate*) : s. f. : „Stadt" : „cité" : (20x)
cetate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 14; 10, 16; 16, 32; 18, 11; 29, 8; [2] 7, 20; 8, 10; 9, 14; 10, 15; 10, 16; [3] 3, 2; 3, 3;
cetatea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 10; 11, 11; 25, 29; [2] 9, 15; [3] 5, 8;
cetăţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 21, 22;
cetăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 1, 21;
o cetate *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 19;

cetăţeán : (c. 1563-1583 COD. VOR.²) : s. m. : „Städter, Bürger" : „citadin, citoyen" : (3x)

cetăţean *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 24, 28;
cetăţêni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 12;
cetăţênilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 11, 9;

cevá : (1551-1553 ES) : pron. : „etwas" : „quelque chose" : (4x)
ceva *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 20, 25; 21, 25; 25, 29;
cevaşi *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 15, 24;

chédru → cedru

chemá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „rufen" : „appeler, invoquer" : (13x)
am chemat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 8, 12;
chemaiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [3] 5, 7;
chemam *verb indicativ imperfect 1 sg.* [1] 1, 24;
chemat-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 3, 1;
chematu am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 3, 2;
chiamă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 18, 6;
chiemînd *verb gerunziu* [1] 9, 3; 9, 15;
s-au chemat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 6, 10;
să chiamă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 21, 24;
să chiamă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 27, 16;
vei chema *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 2, 3;
veţi chema *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 1, 28;

cherást : (1683 DOS. PAR. 169) : s. m. : „gehörnten Schlange" : „vipère" : (1x)
chierast *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 32;

chezăşíe : (1434 DRHD 309) : s. f. : „Bürgschaft" : „garantie" : (3x)
chezăşie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 17;
chezeşie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 26;
chizăşie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 19;

chezăşuí : (1632 EUSTR. PRAV. 187) : v. IV : „verbürgen" : „garantir" : (5x)
ai chizăşuit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 6, 3;
chizăşuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 19, 28;
să chizăşuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 17, 19; 20, 19;
te vei chizăşui *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 6, 1;

chin : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Leid" : „peine" : (1x)
chinuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 33;

chinuí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. (sich) quälen, peinigen, plagen, 2. leiden" : „1. (se) tourmenter, (se) torturer, 2. souffrir" : (2x)
au chinuit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 8, 5; 8, 5;

chip : (1480 BGL) : s. n. : „1. Bild(nis), 2. Gestalt, Aussehen, 3. Mittel, Weg" : „1. image, 2. figure, 3. manière" : (39x)
chip *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 10; 9, 11; 10, 27; 11, 22; 11, 25; 12, 4; 17, 3; 21, 1; 24, 29; 25, 13; 25, 20; 25, 21; 25, 26; 25, 29; 26, 1; 26, 1; 26, 2; 26, 3; 26, 14; 26, 17; 26, 18; 27, 8; 27, 19; [2] 2, 16; 2, 22; 3, 19; 5, 3; 5, 14; 5, 15; 7, 7; 8, 4; 8, 7; 9, 1; 9, 2; 9, 2; 9, 2; 9, 10; 12, 7;
chipul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 5, 16;

chiparós : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 228) : s. m. : „Zypresse" : „cyprès" : (2x)
chiparosul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 12, 5;
chiparoşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 1, 16;

chípru : (c. 1683-1686 MS .45, 562/2) : s. n. : „Myrrhe" : „myrrhe" : (2x)
chipri *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 4, 13;
chipru *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 13;

chizăşíe → chezăşie

chizăşuí → chezăşui

ci : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj. : „sondern" : „mais, cependant" : (12x)
ce *conjuncţie coord.* [1] 1, 25; 4, 13; 9, 19; 20, 12; 20, 16; 23, 17; 23, 30; 24, 8; 25, 10; 25, 10; 26, 5; 30, 9;

ciná : (1648 NTB) : v. I : „(Abend)Essen" : „manger, prendre le dîner" : (2x)
a cina *verb infinitiv prezent* [1] 23, 1;
nu cina *verb imp. 2 sg.* [1] 23, 6;

cíne : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. int.-rel. : „der, wer" : „qui" : (50x)
ai cui *pron. int.-rel. gen./dat.* [1] 23, 29;
cine *pron. int.-rel. nom./ac.* [1] 10, 10; 13, 3; 13, 13; 16, 3; 16, 18; 18, 14; 19, 9; 20, 9; 20, 9; 21, 13; 21, 23; 23, 29; 23, 29; 23, 29; 23, 29; 23, 29; 24, 22; 26, 26; 27, 18; 27, 18; 28, 21; 28, 24; 29, 24; 30, 4; 30, 4; 30, 4; 30, 4; 30, 10; 31, 10; [2] 2, 12; 2, 19; 2, 25; 2, 25; 3, 21; 3, 22; 5, 9; 7, 1; 7, 1; 7, 14; 7, 25; 7, 30; 7, 30; 8, 4; 8, 7; 9, 4; 10, 14; [3] 8, 1; 8, 5;
cui *pron. int.-rel. gen./dat.* [2] 4, 8;

cingătoáre : (1508 DERS) : s. f. : „Gürtel" : „ceinture" : (1x)
cingători *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 31, 24;

cínste : (1474 DERS) : s. f. : „1. Ehre, 2. Furcht" : „1. honneur, 2. crainte" : (4x)
cinste *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 20; 12, 9; 22, 9; 26, 1;

cinstí : (1551-1553 ES) : v. IV : „1. ehren, 2. anbeten" : „1. honorer, 2. adorer" : (11x)
a cinsti *verb infinitiv prezent* [1] 25, 28;
cinstesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 15, 23;
cinsteşte *verb imp. 2 sg.* [1] 4, 8;
cinstêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 3, 9; 7, 2;
cinstêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 14, 33; 25, 2;
cinstêşte-ţi *verb imp. 2 sg.* [1] 27, 26;
cinstindu *verb gerunziu* [1] 6, 8;
cinstit *verb participiu sg. masc.* [1] 12, 28;
să va cinsti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 27, 18;

cinstít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „geehrt" : „honoré" : (9x)
cinstit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 15;
cinstit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 20, 6;

cinstită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 24, 4;
cinstite *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 26; 20, 18;
cinstitul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 8, 11;
mai cinstit *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 10, 1;
mai cinstită *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 15; 31, 10;

cireádă : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Herde" : „troupeau" : (3x)
cerezile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 6;
cireadă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 2, 7;
cirezi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 27, 23;

ciulín : (1443 DOR) : s. m. : „Distel" : „chardon" : (1x)
ciulini *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 22, 5;

ciúmă : (1221 DRĂGANU 56 / în antr. *Chuma*) : s. f. : „Pest" : „peste" : (1x)
ciumă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 24;

ciútură : (1563 DERS) : s. f. : „Krug" : „cruche" : (1x)
ciutura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 12, 6;

cĭine : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Hund" : „chien" : (4x)
cîinele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 11; [2] 9, 4;
cîinelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 26, 17;
un cîine *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 22;

cîmp : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Feld, Flur" : „champs" : (3x)
cîmp *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 25;
cîmpul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 27, 26;
cîmpului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [3] 2, 1;

cînd : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „wann, als" : „quand, lorsque" : (33x)
cînd *adv. pron. inter./relat.* [1] 1, 26; 1, 27; 1, 28; 3, 27; 5, 11; 6, 9; 6, 9; 6, 22; 6, 22; 7, 9; 8, 27; 8, 27; 8, 28; 8, 29; 8, 31; 11, 15; 14, 10; 18, 3; 20, 8; 22, 10; 23, 33; 23, 35; 25, 8; 26, 11; 26, 19; 27, 8; 27, 8; 30, 20; 31, 21; 31, 23; [2] 4, 10; 9, 12; 10, 3;

cîndái : (1581 CORESI, EV. 4) : adv. : „1. vielleicht, 2. etwa, irgendwie" : „1. peut-être, 2. d'une certaine façon" : (5x)
cîndai *adv.* [1] 23, 9; 25, 16; 25, 17; [2] 7, 17; 7, 18;

cîntár : (1446 DERS) : s. n. : „Waage" : „balance" : (3x)
cantariul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 20, 13;
cîntariu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 20, 23;
cîntariul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 11, 1;

cîntáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gesang" : „chant" : (2x)
cîntării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 12, 4;
cîntările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 7, 6;

cîntăréţ : (1649 MARD.) : s. m./f. : „Sänger" : „chanteur" : (2x)
cîntărêţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 2, 8;
cîntăreţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 2, 8;

cîrmáci : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Steuermann" : „pilote, timonier" : (1x)
un cîrmaciu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 23, 34;

cîrmuíre : (c. 1863-1686 MS. 45, 511/2) : s. f. : „Führung" : „guidage" : (1x)
cîrmuiri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 20, 21;

cîştegáre → cîştigare

cîştigá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „erwerben" : „acquérir" : (16x)
a cîştega *verb infinitiv prezent* [1] 4, 7;
cîştegat-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 2, 7;
cîştiga-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 21, 21;
cîştigă *verb imp. 2 sg.* [1] 4, 5; 4, 5; 4, 7; 7, 4; 23, 23;
cîştigă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 32; 18, 15; 19, 8; 22, 9;
îşi cîştigă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 1, 18;
să cîştigăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 1, 14;
să cîştigi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 3, 31;
va cîştiga *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 1, 6;

cîştigáre : (c. 1683-1686 MS. 45, 506/2) : s. f. : „Erwerb" : „acquisition" : (6x)
căştigarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 18;
cîştegarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 7;
cîştigare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 28; [2] 2, 7;
cîştigarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 13; 10, 16;

cît : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./conj./pron. : „1. wieviel, 2. kaum, 3. insofern, 4. das ... was" : „1. combien, 2. à peine, 3. tant que, 4. ce que" : (15x)
cît *adv.* [1] 6, 8; 6, 26; [2] 6, 3; [3] 3, 4;
cîte *adv.* [2] 7, 28;
cîte *pron. int.-rel. fem. pl. nom./ac.* [2] 1, 13; 2, 12; 3, 14; 3, 15; 8, 9; 11, 5;
cîtu *adv. pron. inter./relat.* [1] 25, 16; [2] 2, 13;
cîţi *pron. int.-rel. pl. nom./ac.* [1] 2, 19; [2] 4, 16;

cîtvá : (1581-1582 PO) : adj./adv. : „einige" : „quelque" : (1x)
cîtăva *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [1] 7, 12;

clădí : (1515 DERS / în top. *Clăditeei*) : v. IV : „(auf)bauen" : „construire" : (2x)
clădiţi *verb imp. 2 pl.* [3] 2, 5;
va clădi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 9, 14;

clătí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „rühren, rücken, wanken" : „mouvoir, chanceler" : (4x)
să clătêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 30, 21;
să te clăteşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 3, 26;
se vor clăti *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 17, 13; [2] 12, 3;

clevetí : (c. 1563-1583 COD. VOR.2) : v. IV : „verleumden" : „médire" : (1x)
a cleveti *verb infinitiv prezent* [1] 20, 16;

clipí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „blinzeln" : „cligner des yeux" : (1x)

să clipască *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 4, 25;

clondír : (1649 MARD.) : s. n. : „Flasche" : „carafe" : (3x)
clonderi *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 2;
clondiriu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 3; [3] 7, 2;

coácere : (1649 MARD.) : s. f. : „Reife" : „maturation" : (1x)
coacerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 7, 12;

coádă : (1505 DERS) : s. f. : „Schwanz" : „queue" : (1x)
coada *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 17;

coájă : (1439 DOR) : s. f. : „Rinde" : „écorce" : (2x)
coaja *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 4, 3; 6, 6;

coápsă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schenkel, Hüfte, Flanke" : „cuisse, hanche, flanc" : (2x)
coapsa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 3, 8;
coapselor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [3] 7, 1;

coáse : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. III : „(ab)nähen" : „coudre" : (1x)
a coase *verb infinitiv prezent* [2] 3, 7;

coástă : (1463 DERS / în top. *Coastă*) : s. f. : „Seite, Flanke" : „côte" : (1x)
coastele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 22, 27;

coborî́ : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „herab-, hinabsteigen" : „descendre" : (7x)
am pogorît *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 6, 10;
pogoară *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 5, 5;
pogoară-se *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 6, 1;
pogoare-se *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 5, 1;
pogorîndu *verb gerunziu* [1] 7, 27;
s-au pogorît *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 30, 4;
să pogoară *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 3, 21;

coborî́re : (1581 PRL) : s. f. : „Niedergang" : „abaissement" : (1x)
pogorîri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 7, 23;

cocóş : (1544 DERS) : s. m. : „Hahn" : „coq" : (1x)
cocoşul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 30, 31;

comoáră : (1551-1553 ES) : s. f. : „Schatz" : „trésor" : (2x)
comoară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 20;
comoarăle *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 2, 4;

conoáşte → cunoaşte

conoscătór → cunoscător

contení : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „aufhören" : „cesser" : (1x)
se va conteni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 34;

copác : (1264 DRĂGANU / în top. *Kopach*) : s. m. : „Baum" : „arbre" : (3x)
copaciul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 30; 13, 12; 15, 4;

copíl : (1318 DLRV / în antr. *Copil*) : s. m. : „Kind" : „enfant" : (6x)
copii *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 6, 5;
copilul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 4; 19, 28; 22, 6; 29, 15; [2] 4, 13;

copilăríe : (1654 NEAGOE 309) : s. f. : „Kindheit" : „enfance" : (1x)
copilărie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 29, 21;

corábie : (1521 NEACŞU) : s. f. : „Schiff" : „bateau" : (2x)
corabiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 30, 19;
o corabie *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 31, 14;

corb : (1444 SUCIU / în top. *Corbul*) : s. m. : „Rabe" : „corbeau" : (2x)
corbii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 30, 17;
corbul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 5, 12;

cort : (1563 CORESI, PRAXIU 564) : s. n. : „Zelt" : „tente" : (2x)
corturile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 14, 11; [3] 1, 4;

cosíţă : (1612 BGL) : s. f. : „Locke" : „boucle" : (1x)
cosiţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 5, 12;

cot : (1332-1337 DRĂGANU / în antr. sau top. *Choth*) : s. n. : „Ellbogen" : „coude" : (1x)
coturile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 31, 19;

covîrşí : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 229) : v. IV : „überragen" : „dépasser" : (2x)
ai covîrşit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [1] 31, 29;
covîrşăsc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 15, 23;

créde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „glauben" : „croire" : (3x)
cred *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 30, 1;
crêde *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 14, 15;
de crezut *verb supin* [1] 2, 12;

credinciós : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „treu, gläubig" : „fidèle, croyant" : (9x)
cel credincios *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 3, 16;
celui credincios *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 17, 6;
credincioasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 21; 14, 5; 14, 27;
credincioase *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 7;
credincios *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 13; 20, 6; 25, 13;

credínţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Glaube" : „croyance" : (13x)
credinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 23; 15, 30;
credinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 7; 12, 18; 12, 23; 13, 11; 27, 6; 28, 3; 28, 20;
credinţei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 4, 8;
credinţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 3; 14, 24; 15, 29;

créşte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „wachsen" : „croître" : (1x)

cresc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 26, 9;

créştet : (c. 1573-1578 PS. SCH. 202) : s. n. : „Scheitel" : „sommet" : (1x)
crêştetul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 1, 9;

crin : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Lilien" : „lis" : (8x)
crini *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 2, 16; 4, 5; 5, 14; 6, 1; 6, 2; 7, 2;
crinul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 2, 1; 2, 2;

crívăţ : (1522 DERS / în top. Dealul *Crivăţului*) : s. n. : „1. Norden, 2. Nordwind" : „1. nord, 2. vent du nord" : (5x)
crivăţ *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 24; [2] 1, 5; 11, 3;
crivăţul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 27, 16;
criveţe *subst. comun neutru sg. voc. neart.* [3] 4, 16;

cruţá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(ver)schonen, acht haben, halten" : „ménager, veiller, maintenir" : (4x)
cruţa-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 4, 6;
cruţă *verb imp. 2 sg.* [1] 3, 21;
cruţe *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 3, 1;
va cruţa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 2, 11;

cu : (1521 NEACŞU) : prep. : „mit" : „avec" : (278x)
cu *prep.* [1] 1, 11; 1, 11; 1, 15; 1, 17; 1, 19; 2, 3; 2, 18; 3, 5; 3, 10; 3, 17; 3, 19; 3, 19; 3, 20; 3, 23; 4, 5; 4, 9; 4, 17; 4, 18; 4, 23; 4, 26; 4, 29; 5, 4; 5, 5; 5, 5; 5, 17; 5, 18; 5, 19; 5, 19; 5, 22; 5, 23; 6, 2; 6, 4; 6, 10; 6, 13; 6, 13; 6, 13; 6, 22; 6, 22; 6, 22; 6, 24; 6, 25; 6, 29; 6, 30; 6, 31; 7, 5; 7, 13; 7, 16; 7, 16; 7, 17; 7, 17; 7, 18; 7, 18; 7, 21; 7, 21; 7, 23; 8, 8; 8, 27; 8, 30; 9, 1; 9, 3; 9, 6; 9, 12; 9, 17; 10, 3; 10, 8; 10, 10; 10, 11; 10, 11; 10, 11; 10, 14; 10, 22; 10, 24; 10, 25; 10, 27; 11, 6; 11, 11; 11, 11; 11, 14; 11, 15; 11, 21; 11, 25; 11, 29; 12, 19; 13, 7; 13, 10; 13, 11; 13, 11; 13, 17; 13, 21; 13, 21; 13, 24; 13, 25; 14, 1; 14, 10; 14, 16; 14, 31; 14, 34; 14, 37; 15, 6; 15, 8; 15, 13; 15, 17; 15, 17; 15, 18; 15, 20; 15, 23; 15, 29; 15, 29; 15, 29; 15, 33; 15, 33; 16, 6; 16, 6; 16, 8; 16, 10; 16, 13; 16, 20; 16, 20; 17, 1; 17, 1; 17, 1; 17, 6; 17, 8; 17, 19; 17, 24; 18, 23; 19, 2; 19, 3; 19, 5; 19, 10; 19, 12; 19, 18; 19, 18; 19, 24; 20, 3; 20, 6; 20, 14; 20, 21; 20, 21; 20, 22; 20, 22; 20, 28; 21, 4; 21, 6; 21, 9; 21, 19; 21, 29; 22, 10; 22, 11; 22, 24; 22, 24; 23, 1; 23, 4; 23, 4; 23, 6; 23, 8; 23, 11; 23, 13; 23, 14; 23, 21; 23, 30; 23, 30; 23, 35; 24, 1; 24, 1; 24, 3; 24, 3; 24, 4; 24, 6; 24, 6; 24, 15; 24, 28; 24, 33; 25, 10; 25, 13; 25, 25; 25, 29; 26, 11; 26, 23; 26, 24; 26, 25; 27, 3; 27, 9; 27, 9; 27, 9; 27, 14; 27, 23; 28, 6; 28, 8; 28, 23; 28, 26; 28, 26; 29, 13; 29, 14; 29, 19; 29, 23; 29, 23; 29, 24; 30, 14; 30, 15; 30, 27; 30, 29; 30, 31; 30, 32; 31, 4; 31, 4; 31, 8; 31, 13; 31, 23; 31, 25; 31, 25; 31, 26; 31, 26; [2] 1, 8; 1, 11; 1, 13; 2, 3; 2, 16; 2, 16; 3, 17; 3, 17; 4, 15; 4, 17; 5, 10; 5, 14; 6, 2; 6, 9; 6, 10; 7, 9; 7, 10; 7, 12; 7, 15; 7, 23; 7, 24; 7, 27; 7, 30; 8, 8; 8, 15; 8, 17; 9, 7; 9, 7; 9, 9; 9, 15; 9, 17; 11, 7; 12, 9; 12, 14; [3] 1, 8; 1, 10; 2, 9; 2, 9; 2, 17; 2, 17; 3, 6; 3, 10; 4, 2; 4, 9; 4, 9; 4, 13; 4, 13; 4, 13; 4, 14; 5, 2; 5, 2; 5, 2; 5, 4; 5, 13; 5, 18; 6, 5; 7, 1; 7, 1; 7, 2; 7, 7; 7, 9; 7, 9; 8, 7; 8, 14; 8, 14;

cúget : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Gedanke, Sinn, 2. Gewissen" : „1. pensée, 2. raison, esprit" : (4x)
a cugetului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 9, 10; 13, 16;
cugetele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 14, 14;
cugetul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 2, 10;

cugetá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „denken" : „penser" : (1x)
cugetă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 24, 2;

cugetáre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Denken, Gedanke" : „pensée, méditation" : (1x)
cugetare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 4;

cui : (1508 DERS) : s. n. : „Nagle, Pflock" : „clou, cheville" : (1x)
cuie *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 12, 11;

cuib : (1551-1553 ES) : s. n. : „Nest" : „nid" : (4x)
cuiub *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 8;
cuiburi *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 5, 16;
cuiuburile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 16, 17; 16, 17;

culége : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „(auf)lesen" : „cueillir" : (1x)
cules-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 5, 2;

cum : (1521 NEACŞU) : adv./conj. : „wie" : „comme(nt)" : (15x)
cum *adv. pron. inter./relat.* [1] 4, 19; 5, 12; 8, 28; 15, 12; 20, 24; 23, 2; [2] 2, 16; 4, 11; 5, 14; 7, 3; [3] 5, 4; 5, 4;
cum *conjuncţie subord.* [1] 28, 24;
cumu *adv. pron. inter./relat.* [1] 25, 15; [2] 2, 15;

cúmpănă : (1509 DERS) : s. f. : „1. Waage, 2. Gewicht" : „1. balance, 2. poids" : (3x)
cumpăna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 20, 23;
cumpenii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 16, 12;
cumpenile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 11, 1;

cumpănitúră : (c. 1683-1686 MS. 45, 291/1) : s. f. : „Gewicht" : „poids" : (1x)
cumpăniturii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 16, 12;

cumpărá : (1551-1553 ES) : v. I : „kaufen" : „acheter" : (2x)
au cumpărat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 31, 16;
cumpără *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 20, 17;

cumpărătúră : (1591 GCR I, 38) : s. f. : „Kauf" : „achat" : (1x)
cumpărăturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 23, 20;

cumvá : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „irgendwie" : „d'une certaine manière, peut-être" : (1x)
cumva *adv.* [1] 31, 5;

cunoáşte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. (er)kennen, 2. wissen" : „1. (re)connaître, 2. savoir" : (48x)
a conoaşte *verb infinitiv prezent* [1] 16, 23; [2] 1, 17; 7, 26;
a cunoaşte *verb infinitiv prezent* [1] 4, 1; 9, 10; 13, 16; 24, 23; [2] 7, 26; 8, 16; 8, 17;
am conoscut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 30, 3;

a să cunoaşte *verb infinitiv prezent* [1] 29, 7;
au conoscut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 4, 13;
au cunoscut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 10, 14; 10, 15; [3] 6, 11;
conoaşte *verb imp. 2 sg.* [2] 11, 9;
conoscînd *verb gerunziu* [2] 8, 7; 11, 5;
conoscuiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [2] 1, 17;
conoşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [2] 11, 2; 11, 6;
cunoaşte *verb imp. 2 sg.* [1] 3, 6;
cunoaşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 17, 28; 24, 12;
cunoaşte-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 13, 21;
cunoaşte-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 14, 8; [2] 8, 5;
cunoaşte-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 9, 5;
cunoscu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 9, 12;
cunoscu *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 9, 11;
cunoscu *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 30, 18;
cunoscuiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [2] 2, 14; 3, 12; 3, 14;
conoscut *verb participiu sg. masc.* [1] 26, 26;
să conoască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 30, 4;
să cunoască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 1, 2;
să cunoaşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 15, 11;
să cunoscu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 6, 10;
să cunoşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 22, 17;
se va conoaşte *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 10, 10;
sînt cunoscînd *verb indicativ prezent perifrastic 3 pl.* [2] 9, 5;
te vei cunoaşte *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [3] 1, 7;
va conoaşte *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 8, 5;
va cunoaşte *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 15, 15;
vei conoaşte *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 11, 5;
vei cunoaşte *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 27, 23;

cunoscător : (1560 BRATU) : adj./s. m. : „1. wissend, 2. Kenner" : „1./2. connaisseur" : (2x)
conoscători *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 10;
conoscătoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 27;

cunoscút : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „bekannt" : „connu" : (3x)
conoscută *adjectiv calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 4;
cunoscută *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 15;
cunoscute *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 5, 6;

cunoştínţă : (1581-1582 PO) : s. f. : „Wissen" : „information, avis" : (4x)
cunoştinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 5; 8, 9;
cunoştinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 20; 27, 23;

cununá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „krönen" : „couronner" : (1x)
au cununat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 3, 11;

cunúnă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Krone" : „diadème" : (8x)
cununa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 9; 14, 26; 16, 31; 17, 6; [3] 3, 11;
cunună *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 9; 4, 9; 12, 4;

cuprínde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. (um)fassen, 2. enthalten" : „1. entourer, enlancer, 2. contenir, comprendre" : (3x)
a cuprinde *verb infinitiv prezent* [2] 3, 5;
să cuprinză *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 4, 8;
va cuprinde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 2, 6;

cupríndere : (1625 SLLF II, 405) : s. f. : „Erwerb" : „acquisition" : (1x)
cuprindere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 5;

cuptór : (1501 SUCIU / în top. *Kuptor*) : s. n. : „Ofen" : „four" : (2x)
cuptoriu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 30; 17, 3;

curá : (1688 BIBLIA) : v. I : „sich entschuldigen" : „s'excuser" : (1x)
să cură *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 22, 13;

curát : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. gereinigt, 2. rein" : „1. nettoyé, 2. pur" : (20x)
cea curată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 11;
cei curaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. art.* [1] 22, 11;
cel curat *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 17, 27; 18, 5; 20, 14; 21, 15; 29, 10;
curat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 28; 20, 9;
curat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 10; 25, 4;
curată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 20, 9;
curate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 4; 19, 13; 22, 11;
curate *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 21, 8;
curatului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 10, 30; [2] 9, 2;
curaţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 2, 21;
curaţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 15, 27;

curăţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „reinigen" : „nettoyer, purifier" : (3x)
curăţêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 10, 8;
să curăţescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 15, 29;
se va curăţa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 25, 4;

curăţíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Reinheit" : „pureté" : (2x)
curăţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 9; 14, 34;

curăţitúră : (c. 1564 CORESI, CAZ. 100) : s. f. : „Säuberung" : „nettoyage" : (1x)
curăţitura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 21, 18;

curgătór : (**curător**: 1620 MOXA) : adj. : „fließend" : „coulant" : (1x)
curătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 11;

cúrge : (**curre**: înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „fließen" : „couler, bondir" : (4x)
cură *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 5, 3;
curgă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [3] 4, 16;
curînd *verb gerunziu* [1] 20, 25;
curseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 3, 20;

cúrgere : (**curere** : c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Fließen" : „cours, écoulement" : (1x)
curgerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 8, 2;

curî́nd : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „eben, bald" : „depuis peu, bientôt" : (1x)
curînd *adv. de timp* [2] 4, 12;

cúrsă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Falle" : „piège" : (1x)
cursă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 5;

cúrte : (1485 DERS / în top. *Curte*) : s. f. : „Hof" : „cour" : (1x)
curţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 33;

curvár : (c. 1559-1560 CORESI, ÎC.) : s. m. : „Hurer" : „paillard" : (1x)
curvariul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 23, 21;

cúrvă : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : adj./s. f. : „Hure" : „prostituée" : (4x)
curve *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. neart.* [1] 5, 3; 29, 3;
curvei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 6, 26; 19, 13;

curvésc : (1581 CORESI, EV. 548) : adj. : „leichtsinnig" : „frivole" : (1x)
curvăsc *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 10;

cuvení : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „zustehen, zukommen" : „mériter" : (1x)
se cuvine *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 25, 11;

cuviínţă : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Anstand" : „bon sens" : (1x)
cuviinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 31, 25;

cuviós : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./adv./s. : „fromm" : „croyant" : (4x)
cuvioase *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 27; 27, 27;
cuvioase *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 6;
foarte cuvios *adv. de mod super.* [1] 6, 8;

cuvînt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Wort" : „mot, parole" : (83x)
a cuvintelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [2] 5, 6;
cuvinte *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 24; 4, 10; 4, 20; 4, 20; 7, 1; 7, 3; 10, 20; 19, 8; 22, 17; 23, 9; 24, 26; 26, 18; 29, 20; 31, 1; [2] 5, 2; 6, 11; 10, 14;
cuvintele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 1, 2; 5, 1; 5, 7; 7, 5; 10, 20; 12, 6; 16, 14; 16, 24; 22, 12; 22, 17; 22, 21; 23, 8; 23, 12; 25, 28; 26, 22; 27, 11; 29, 19; 30, 5; 30, 6; 30, 33; [2] 1, 8; 5, 1; 7, 22; 9, 16; 9, 17; 10, 12; 12, 10; 12, 10; 12, 11;
cuvintelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 1, 3; 1, 3; 7, 24; 17, 14; 23, 16; [2] 7, 9; 10, 13;
cuvînt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 6; 1, 23; 12, 26; 16, 21; 17, 28; 18, 13; 22, 21; 25, 2; 26, 6; [2] 5, 1; 8, 3;
cuvîntul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 4, 2; 4, 4; 13, 5; 14, 15; 15, 1; 18, 4; 25, 11; 25, 12; 26, 18; 29, 12; 30, 8; 31, 8; [2] 8, 4; 8, 5; 10, 20; [3] 5, 7;
cuvîntului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 7, 30; 12, 13;

D

da : (1521 NEACŞU) : v. I : „geben" : „donner" : (74x)
a da *verb infinitiv prezent* [2] 5, 3;
am dat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 1, 13; 8, 9; 8, 16; 8, 18;
au dat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 22, 9; 31, 15; [2] 1, 13; 3, 10; 3, 11; 5, 17; 5, 18; 8, 15; 12, 7;
au dat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [3] 7, 13;
dat-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 2, 26; 2, 26; [3] 1, 11; 8, 11;
datu-ai *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [3] 4, 9;
daţi *verb imp. 2 pl.* [1] 31, 6; 31, 31;
dau *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 29, 15;
dau *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 7, 14;
da-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 2, 21; 7, 3;
da-vei *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 6, 1;
dă *verb imp. 2 sg.* [1] 3, 9; 9, 9; 23, 12; 23, 26; [2] 5, 3;
dă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 2, 6; 3, 34; 13, 16; 17, 13; 17, 14; 22, 9; 22, 16; 26, 8; 27, 24; 28, 27; 29, 26;
dêderă *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 2, 13;
dêde-să *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 10, 6;
dediu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [2] 1, 17;
dînd *verb gerunziu* [1] 6, 31;
dîndu-se *verb gerunziu corect dîndu* [1] 26, 23;
nu da *verb imp. 2 sg.* [1] 22, 26; 30, 8; 31, 3; [2] 5, 5;
s-au dat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 9, 9; 12, 11;
să dai *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 6, 4; 30, 11; [2] 5, 4;
să dă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 11, 8;
să dea *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 1, 4; 4, 9; 5, 9; [2] 2, 26;
se va da *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 15;
te vei da *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 30, 32;
va da *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 28, 17; 29, 17; [2] 6, 2; [3] 8, 1; 8, 7;
vei da *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 2, 3; 23, 31;
voiu da *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 3, 28; [3] 6, 10; 7, 12;

dácă : (1551-1553 ES) : conj. : „wenn" : „si" : (4x)
deaca *conjuncţie subord.* [1] 1, 27; 18, 17; 20, 17; [3] 3, 4;

dar[1] : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj./adv. : „aber" : „mais" : (9x)
dară *adv.* [1] 7, 24; 8, 32; 22, 21; [2] 2, 1; 2, 16; 5, 3; [3] 3, 2; 7, 8;
dară *conjuncţie coord.* [1] 11, 31;

dar[2] : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Gabe" : „don" : (21x)
dar *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 2; 7, 5; 8, 17;

11, 27; 12, 2; 13, 16; 15, 18; 26, 11;
darul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 22, 1;
daruri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 9; 4, 9; 6, 35; 10, 33; 15, 28; 17, 24; 18, 22; 21, 14; 22, 9;
darurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 5, 19; 15, 28; 17, 8;

dáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gabe" : „don" : (8x)
dare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 14; [2] 3, 13; 7, 12;
darea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 16; 19, 17; 21, 14; [2] 4, 17; 5, 18;

dárnic : (1620 MOXA) : s. m. : „großzügig" : „généreux" : (1x)
celui darnic *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 11, 26;

datór : (1551-1553 ES) : adj. : „schuldig" : „endetté" : (1x)
datoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 9;

datórnic : (1551-1553 ES) : s. m. : „Schuldner" : „débiteur" : (1x)
datornicul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 29, 13;

dătătór : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : adj. : „schenkend" : „généreux" : (1x)
dătătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 8;

de[1] : (1521 NEACŞU) : conj. : „1. um, zu, 2. wenn" : „1. que, 2. si" : (84x)
de *conjuncţie subord.* [1] 1, 11; 1, 11; 2, 1; 2, 3; 2, 4; 2, 10; 2, 20; 3, 24; 3, 24; 4, 12; 4, 12; 4, 16; 6, 1; 6, 12; 6, 30; 6, 31; 7, 5; 8, 21; 9, 5; 9, 12; 9, 12; 12, 19; 19, 10; 19, 19; 19, 25; 22, 6; 22, 18; 22, 27; 23, 1; 23, 2; 23, 5; 23, 13; 23, 15; 23, 16; 23, 18; 23, 31; 24, 12; 24, 14; 24, 17; 24, 31; 24, 33; 25, 22; 25, 22; 25, 27; 26, 25; 27, 22; 29, 19; 29, 20; 29, 24; 30, 22; 30, 23; 30, 23; 30, 32; 30, 33; 30, 33; [2] 2, 3; 2, 19; 2, 19; 2, 21; 3, 21; 3, 21; 4, 10; 4, 11; 4, 12; 5, 3; 6, 3; 6, 6; 10, 4; 10, 10; 10, 11; 11, 3; 11, 3; 11, 6; 11, 8; [3] 1, 7; 2, 7; 3, 5; 5, 9; 6, 10; 7, 12; 8, 7; 8, 9; 8, 9;

de[2] : (1504 DLRV / în top. *Vai-de-ei*) : prep. : „von, seit" : „de, depuis" : (540x)
de *prep.* [1] 1, 9; 1, 9; 1, 12; 1, 12; 1, 13; 1, 13; 1, 14; 1, 18; 1, 22; 1, 24; 1, 31; 1, 33; 2, 6; 2, 8; 2, 12; 2, 12; 2, 16; 2, 16; 2, 19; 2, 22; 2, 22; 3, 2; 3, 7; 3, 7; 3, 10; 3, 10; 3, 11; 3, 14; 3, 14; 3, 15; 3, 15; 3, 18; 3, 18; 3, 25; 3, 25; 4, 5; 4, 6; 4, 9; 4, 13; 4, 15; 4, 16; 4, 17; 4, 23; 4, 24; 4, 27; 5, 8; 5, 8; 5, 10; 5, 11; 6, 8; 6, 12; 6, 12; 6, 13; 6, 18; 6, 24; 6, 24; 6, 24; 6, 25; 6, 28; 6, 29; 6, 34; 7, 2; 7, 5; 7, 6; 7, 7; 7, 9; 7, 9; 7, 13; 7, 14; 7, 16; 7, 16; 7, 20; 7, 21; 8, 21; 8, 23; 8, 23; 8, 25; 8, 25; 8, 26; 8, 27; 8, 28; 8, 28; 8, 35; 8, 35; 9, 4; 9, 4; 9, 12; 9, 13; 9, 13; 9, 15; 9, 16; 9, 17; 9, 17; 9, 19; 10, 2; 10, 6; 10, 6; 10, 6; 10, 7; 10, 14; 10, 19; 10, 20; 10, 22; 11, 3; 11, 4; 11, 6; 11, 12; 11, 16; 11, 16; 11, 21; 11, 22; 11, 28; 11, 29; 11, 30; 11, 30; 11, 31; 12, 2; 12, 2; 12, 3; 12, 3; 12, 4; 12, 8; 12, 9; 12, 10; 12, 11; 12, 11; 12, 15; 12, 16; 12, 22; 12, 24; 12, 29; 13, 2; 13, 2; 13, 4; 13, 10; 13, 13; 13, 15; 13, 15; 13, 16; 13, 17; 13, 20; 13, 21; 13, 25; 14, 2; 14, 3; 14, 3; 14, 7; 14, 8; 14, 9; 14, 9; 14, 14; 14, 16; 14, 16; 14, 16; 14, 17; 14, 18; 14, 23; 14, 25; 14, 26; 14, 28; 14, 32; 14, 35; 15, 1; 15, 2; 15, 4; 15, 5; 15, 6; 15, 8; 15, 17; 15, 18; 15, 18; 15, 20; 15, 21; 15, 22; 15, 29; 15, 32; 16, 1; 16, 18; 16, 19; 16, 20; 16, 22; 16, 24; 16, 25; 16, 27; 16, 28; 16, 29; 16, 33; 17, 1; 17, 2; 17, 4; 17, 7; 17, 10; 17, 12; 17, 16; 17, 18; 17, 19; 17, 20; 17, 21; 17, 22; 17, 25; 17, 26; 17, 29; 18, 1; 18, 2; 18, 6; 18, 12; 18, 12; 18, 13; 18, 19; 18, 22; 18, 23; 19, 1; 19, 2; 19, 4; 19, 5; 19, 7; 19, 9; 19, 10; 19, 10; 19, 11; 19, 13; 19, 13; 19, 14; 19, 15; 19, 20; 19, 23; 19, 25; 19, 26; 19, 28; 19, 29; 20, 2; 20, 3; 20, 9; 20, 10; 20, 11; 20, 16; 20, 18; 20, 18; 20, 19; 20, 20; 20, 24; 20, 25; 21, 9; 21, 10; 21, 14; 21, 15; 21, 18; 21, 18; 21, 20; 21, 23; 21, 24; 21, 26; 21, 27; 21, 31; 22, 3; 22, 3; 22, 5; 22, 6; 22, 12; 22, 14; 22, 14; 22, 14; 22, 15; 22, 23; 22, 26; 22, 27; 22, 27; 23, 3; 23, 9; 23, 22; 23, 28; 23, 32; 23, 32; 23, 32; 24, 4; 24, 9; 24, 16; 24, 18; 24, 21; 24, 21; 24, 22; 24, 27; 24, 30; 24, 30; 24, 31; 25, 11; 25, 11; 25, 12; 25, 12; 25, 17; 25, 18; 25, 19; 25, 23; 25, 25; 25, 25; 25, 26; 25, 26; 26, 1; 26, 3; 26, 6; 26, 7; 26, 8; 26, 9; 26, 10; 26, 11; 26, 12; 26, 17; 27, 1; 27, 3; 27, 6; 27, 6; 27, 8; 27, 9; 27, 11; 27, 12; 27, 15; 27, 21; 27, 22; 27, 25; 27, 26; 27, 27; 28, 3; 28, 10; 28, 14; 28, 15; 28, 16; 28, 17; 28, 17; 28, 19; 28, 19; 28, 20; 28, 21; 28, 21; 29, 1; 29, 2; 29, 2; 29, 3; 29, 4; 29, 4; 29, 8; 29, 10; 29, 11; 29, 12; 29, 12; 29, 16; 29, 18; 29, 20; 29, 25; 29, 27; 29, 28; 30, 2; 30, 5; 30, 7; 30, 7; 30, 8; 30, 9; 30, 14; 30, 14; 30, 14; 30, 15; 30, 16; 30, 17; 30, 22; 30, 30; 30, 30; 31, 1; 31, 3; 31, 7; 31, 11; 31, 15; 31, 19; 31, 21; 31, 21; 31, 25; [2] 1, 8; 1, 11; 1, 11; 1, 14; 1, 14; 1, 18; 2, 5; 2, 6; 2, 7; 2, 7; 2, 7; 2, 8; 2, 10; 2, 10; 2, 10; 2, 12; 2, 14; 2, 15; 2, 15; 2, 15; 2, 16; 2, 16; 2, 17; 2, 19; 2, 24; 2, 24; 3, 5; 3, 11; 3, 14; 3, 14; 3, 22; 4, 1; 4, 4; 4, 5; 4, 6; 4, 6; 4, 6; 4, 6; 4, 6; 4, 8; 4, 8; 4, 13; 4, 16; 4, 17; 5, 2; 5, 2; 5, 2; 5, 6; 5, 7; 5, 9; 5, 10; 5, 10; 6, 2; 6, 3; 6, 3; 6, 3; 6, 3; 6, 6; 6, 6; 7, 3; 7, 11; 7, 12; 7, 13; 7, 17; 7, 19; 7, 19; 7, 23; 7, 25; 7, 27; 8, 3; 8, 8; 8, 8; 8, 12; 8, 12; 8, 12; 8, 12; 8, 13; 9, 2; 9, 3; 9, 3; 9, 8; 9, 11; 9, 12; 10, 5; 10, 13; 11, 3; 11, 10; 11, 10; 12, 1; 12, 5; 12, 9; 12, 11; 12, 11; 12, 13; 12, 14; [3] 1, 1; 1, 8; 1, 10; 1, 10; 1, 13; 1, 14; 2, 5; 2, 9; 2, 10; 2, 13; 2, 14; 3, 4; 3, 4; 3, 6; 3, 6; 3, 7; 3, 8; 3, 10; 3, 10; 3, 10; 4, 1; 4, 1; 4, 2; 4, 4; 4, 7; 4, 8; 4, 8; 4, 8; 4, 8; 4, 8; 4, 8; 4, 8; 4, 9; 4, 10; 4, 14; 4, 14; 4, 15; 5, 2; 5, 3; 5, 3; 5, 3; 5, 3; 5, 4; 5, 6; 5, 8; 5, 9; 5, 10; 5, 10; 5, 11; 5, 12; 5, 15; 5, 15; 5, 15; 5, 15; 5, 16; 5, 16; 6, 3; 6, 4; 6, 5; 7, 1; 7, 1; 7, 2; 7, 2; 7, 3; 7, 4; 7, 4; 7, 4; 8, 2; 8, 2; 8, 6; 8, 9; 8, 9; 8, 11;

deal : (1392 DERS) : s. n. : „Hügel" : „colline" : (3x)
dealul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 4, 6;
dealuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 2, 8;
dealurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 8, 25;

decît : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „als" : „que" : (93x)
decît *adv.* [1] 3, 14; 3, 15; 5, 4; 5, 4; 6, 6; 8, 10; 8, 10; 8, 11; 8, 19; 8, 19; 8, 23; 8, 24; 8, 24; 12, 9; 13, 12; 15, 17; 15, 18; 15, 33; 16, 7; 16, 17; 16, 17; 16, 20; 16, 32; 16, 32; 16, 32; 17, 1; 17, 1; 17, 28; 18, 25; 19, 1; 19,

22; 21, 3; 21, 9; 21, 19; 22, 1; 22, 1; 23, 31; 24, 5; 24, 5; 25, 7; 25, 25; 26, 12; 26, 16; 27, 3; 27, 5; 27, 6; 27, 10; 27, 14; 28, 6; 28, 23; 29, 1; 29, 20; 30, 2; 30, 24; 30, 30; 31, 10; [2] 2, 7; 2, 9; 2, 13; 2, 13; 3, 19; 4, 2; 4, 3; 4, 6; 4, 9; 4, 13; 4, 17; 5, 4; 6, 3; 6, 5; 6, 8; 6, 9; 6, 10; 7, 2; 7, 2; 7, 3; 7, 4; 7, 6; 7, 9; 7, 9; 7, 11; 7, 20; 7, 25; 7, 27; 9, 4; 9, 16; 9, 17; 9, 17; 10, 1; [3] 1, 1; 1, 2; 1, 3; 4, 10;

defăimá : (1551-1553 ES) : v. I : „verwerfen, verachten" : „rejeter, mépriser" : (7x)
defaimă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 22, 12;
defaimă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 21, 12;
nu defăima *verb imp. 2 sg.* [1] 3, 11;
va defăima *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 28, 11;
vor defăima *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 1, 7; [3] 8, 1; 8, 7;

defăimáre : (1649 MARD.) : s. f. : „Übertretung" : „méchanceté" : (1x)
defăimare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 8, 7;

defăimát : (1668-1670 HERODOT) : adj. : „verachtet" : „méprisé" : (1x)
defăimată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 9, 16;

déget : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Finger" : „doigt" : (3x)
dêgetele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 7, 3; [3] 5, 6;
dêgetelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 6, 13;

degrábă : (c. 1640 URECHE[2] 81) : adv. : „schnell" : „vite" : (2x)
degrabă *adv.* [1] 13, 24; 23, 28;

delungáre : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Verlängerung" : „allongement" : (1x)
delungarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 8, 12;

delungát : (1563 CORESI, PRAXIU 368) : adj. : „weit, lang" : „long" : (1x)
delungată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 19;

den → din

denaínte → dinainte

denapói → dinapoi

denprejúr → dimprejur

denpreúnă → dimpreună

dentíi → dintîi

déntr- → dintru

déntru → dintru

deodátă : (1559-1560 BRATU) : adv. : „zugleich" : „en même temps" : (1x)
deodată *adv.* [1] 22, 18;

depárte : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „fern, weit" : „loin" : (12x)
departe *adv. de loc* [1] 4, 24; 5, 8; 13, 20; 15, 32; 19, 7; 22, 15; 25, 26; 27, 10; 30, 8; 31, 14; [2] 11, 2;
mai departe *adv. de loc* [2] 7, 25;

depănă : (1673 DOS. PS. V. 731) : v. I : „spinnen" : „filer" : (1x)
depănînd *verb gerunziu* [1] 31, 13;

depărtá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(sich) entfernen" : „chasser, s'éloigner" : (10x)
a să depărta *verb infinitiv prezent* [2] 3, 5;
au fost depărtat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 2, 10;
depărtează *verb imp. 2 sg.* [2] 11, 10;
nu te depărta *verb imp. 2 sg.* [1] 3, 27;
s-au depărtat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 7, 25;
să depărtêze *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 2, 16;
să va depărta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 23, 18;
se va depărta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 22, 6; 25, 10;
te depărtează *verb imp. 2 sg.* [1] 9, 19;

deplín : (1581-1582 PO) : adj./s. : „vollkommen" : „complète" : (2x)
deplina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 6, 8;
deplina *subst. comun fem. sg. voc. art.* [3] 5, 3;

deprínde : (1581 PRL) : v. III : „gewöhnen" : „s'habituer" : (2x)
deprinde-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 19, 27;
să deprind *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 5, 5;

depríndere : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 153) : s. f. : „Gewohnheit" : „habitude" : (1x)
deprinderea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 23, 16;

desăvîrşít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „vollkommen, vollständig" : „parfaitement, entièrement" : (2x)
desăvîrşit *adv. de mod poz.* [1] 15, 24; [2] 12, 14;

deschíde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „öffnen" : „ouvrir" : (8x)
deşchide *verb imp. 2 sg.* [1] 20, 16; 31, 8; 31, 9; [3] 5, 3;
deşchise *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 31, 20; 31, 26;
deşchişu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [3] 5, 7;
să deşchiz *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [3] 5, 6;

descoperí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „aufdecken, öffnen, enthüllen" : „découvrir, dévoiler" : (5x)
descopere *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 11, 13; 20, 22; 26, 26;
descoperindu-se *verb gerunziu* [1] 27, 5;
s-au descoperit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [3] 4, 1;

descoperit : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : adj. : „aufgedeckt" : „découvert" : (1x)
descoperit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 9;

desfătá : (1643 VARLAAM, C. 74) : v. I : „(sich) ergötzen" : „(se) délecter" : (1x)
să ne desfătăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 7, 18;

desfătăciúne : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Ergötzen" : „plaisir" : (4x)

desfătăciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 10;
desfătăciunei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 4, 9;
desfătăciunile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 2, 8; [3] 7, 6;

desfrînă : (a. 1675 COSTIN, L. 159) : v. I : „ausschweifend leben" : „vivre extravagant, faire des excès" : (1x)
să desfrînează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 29, 21;

despărţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „trennen, scheiden" : „séparer, disjoindre" : (1x)
desparte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 17, 9;

despicá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „spalten" : „sectionner" : (1x)
despicînd *verb gerunziu* [2] 10, 9;

déspre : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „nach, vor, bezüglich" : „vers, au sujet de" : (1x)
despre *prep.* [1] 29, 5;

destóinic : (c. 1563-1583 COD.VOR.[2]) : adj. : „würdig" : „digne" : (1x)
ale celor destoinici *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. gen./dat. art.* [1] 15, 20;

destúl : (înc. sec XVI PS. H.) : adv. : „genung" : „assez" : (3x)
destul *adv.* [1] 25, 16; 30, 15; 30, 16;

destulá/-í : (1648 NTB 468) : v. I/VI : „sich mit etw. begnügen" : „se contenter de" : (1x)
destulindu-mă *verb gerunziu* [3] 7, 9;

deşért : (înc. sec XVI PS. H.) : adj./s. n. : „1. vergeblich, 2. Wüste" : „1. (en) vain, 2. vide, désert" : (12x)
deşartă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 31, 30;
deşarte *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 3, 19; 12, 8;
deşarte *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 21, 6;
deşărt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 11; 26, 2; 28, 25; 30, 8; [2] 2, 11; 2, 21; 8, 14;
deşert *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 30;

deşertáre : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Nichtigkeit" : „vanité" : (22x)
deşărtare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 2; 1, 14; 2, 17; 2, 19; 2, 23; 2, 26; 4, 4; 4, 8; 4, 16; 5, 9; 6, 2; 8, 14; 9, 2; 11, 10;
deşărtarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 22, 8; [2] 1, 2; 1, 2; 12, 8;
deşărtării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 9, 9;
deşărtărilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 1, 2; 1, 2; 12, 8;

deşertát : (1653 CORESI, PRAXIU 82) : adj. : „ausgegossen" : „vidé" : (1x)
deşărtat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 2;

deşertăciúne : (a. 1633 GCR I, 80) : s. f. : „Eitelkeit" : „vanité" : (12x)
deşărtăciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 2, 1; 2, 15; 6, 4; 6, 9; 6, 11; 7, 1; 7, 7; 8, 10; 11, 8;
deşărtăciunii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 7, 16;
deşărtăciunilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 5, 6;
deşertăciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 7;

deşteptá : (1551-1553 ES) : v. I : „auf-, erwecken" : „s'éveiller" : (1x)
veţi deştepta *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [3] 2, 7;

dezbrăcá : (1551-1553 ES) : v. I : „ausziehen" : „déshabiller" : (1x)
dezbrăcatu-m-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 5, 4;

dezlegáre : (c. 1516-1636 GLOS. B.) : s. f. : „Lösung" : „solution" : (1x)
dezlegarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 30;

dezlegătúră : (1581-1582 PO) : s. f. : „Lösung" : „solution" : (1x)
dezlegările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 1, 3;

dezmăţat : (c. 1665-1672 MS. 4389, 609/1) : adj. : „zerlumpt" : „déchiré" : (1x)
dezmăţate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 23, 21;

dezmierdá : (1646 PRAV. MOLD. 171) : v. I : „umher streifen" : „vagabonder, errer" : (1x)
să dezmiardă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 7, 12;

dezvinovăţí : (c. 1683-1686 MS. 45, 696/2) : v. IV : „entschuldigen" : „pardonner" : (1x)
se va dezvinovăţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 29;

dimeneáţă → dimineaţă

dimineáţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „Morgen, morgens" : „matin, le matin" : (3x)
dimeneaţa *adv. de timp* [1] 27, 14; [2] 11, 6;
dimineaţa *adv. de timp* [2] 10, 16;

dimpotrívă : (c. 1665-1672 MS. 4389, 296/1) : adv./prep. : „gegen" : „face à" : (1x)
denpotriva *prep.* [3] 6, 4;

dimprejúr : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./prep. : „um ... herum" : „d'autour de" : (1x)
denprejurul *prep.* [1] 4, 24;

dimpreúnă : (1559-1560 BRATU) : adv. : „zusammen, gemeinsam" : „ensemble" : (1x)
denpreună *adv.* [2] 11, 6;

din : (1521 NEACŞU) : prep. : „aus, von" : „de" : (78x)
den *prep.* [1] 1, 15; 2, 22; 3, 9; 3, 9; 3, 16; 4, 28; 4, 28; 5, 3; 5, 15; 5, 15; 5, 16; 5, 18; 5, 23; 6, 5; 6, 5; 6, 9; 7, 2; 7, 6; 7, 7; 8, 6; 8, 21; 9, 17; 9, 19; 10, 2; 10, 14; 10, 20; 11, 8; 11, 30; 12, 14; 12, 15; 13, 2; 14, 3; 14, 14; 14, 27; 14, 29; 15, 11; 15, 25; 16, 23; 17, 13; 18, 10; 18, 20; 18, 20; 21, 16; 22, 9; 22, 10; 22, 14; 22, 25; 23, 6;

23, 14; 24, 7; 26, 6; 26, 7; 27, 15; 27, 15; 27, 24; 27, 25; 29, 21; 30, 17; 31, 6; 31, 6; 31, 16; 31, 21; 31, 22; 31, 31; [2] 2, 15; 2, 25; 3, 20; 4, 14; 5, 14; [3] 3, 6; 3, 6; 3, 7; 3, 9; 4, 1; 4, 3; 4, 13; 5, 6; 6, 6;

dinaínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep./adv. : „vorher, vor" : „plus tôt à l'avance, devant" : (3x)
denainte *adv. de loc* [3] 2, 14;
denaintea *prep.* [1] 25, 5; [2] 1, 10;

dinapói : (1551-1553 ES) : adv./prep. : „hinten" : „derrière" : (7x)
denapoia *prep.* [1] 24, 27; [2] 2, 12; 9, 3; 10, 14; 12, 2; [3] 1, 3; 2, 9;

dínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Zahn" : „dent" : (5x)
dinţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 27; 30, 14;
dinţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 4, 2; 6, 5; 7, 9;

dintîi : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. ord. : „(der) erste" : „(le) premier" : (3x)
dentîi *num. ord. masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 31, 2;
dentîiu *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 11;
dentîiu *num. ord. neutru sg. nom./ac. art.* [1] 18, 17;

díntru : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „aus" : „de" : (16x)
dentr- *prep.* [2] 5, 18;
dentru *prep.* [1] 4, 23; 9, 4; 20, 11; 21, 10; 27, 8; 30, 14; 30, 27; [2] 2, 6; 6, 2; 7, 29; 8, 10; 8, 11; 12, 12; [3] 4, 9; 5, 11;

dimeneáţă → dimineaţă

direptáte → dreptate

dínsul, **dínsa** : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. pers. : „1. er, 2. selbst" : „1. il, 2. même" : (27x)
dînsa *pron. pers. 3 fem. sg. nom./ac. acc.* [1] 3, 18; 6, 29; 17, 8; [2] 7, 27;
dînsul *pron. pers. 3 masc. sg. nom./ac. acc.* [1] 11, 1; 12, 26; 18, 6; 19, 7; 22, 10; 24, 18; 29, 12; 29, 20; 30, 5; [2] 4, 10; 7, 15; 10, 12; [3] 3, 11;
dînşii *pron. pers. 3 masc. pl. nom./ac. acc.* [1] 1, 15; 11, 3; 12, 6; 12, 27; 24, 1; [2] 2, 10; 4, 1; 8, 11; 9, 12; 12, 1;

dîrz : (1528 DERS / în antr. *Dîrzu[l]*) : adj./s. : „tapfer, kühn" : „courageux, osé" : (6x)
cea dîrză *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 6;
cel dîrz *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 14; 21, 4;
dîrz *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 18;
dîrză *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 26;
dîrzul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 21, 24;

doar : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „etwa, wohl, vielleicht" : „peut-être" : (2x)
doară *adv.* [3] 1, 6; 3, 3;

dobitóc : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. n. : „1. Tier, 2. Herde" : „1. animal, 2. troupeau" : (7x)
dobitoace *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 3, 18;
dobitoacele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 30, 30;
dobitoacelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 12, 10;
dobitoc *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 30, 30;
dobitocul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 3, 19;
dobitocului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 3, 19; 3, 21;

dobîndí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erzielen" : „acquérir" : (1x)
a dobîndi *verb infinitiv prezent* [1] 17, 16;

dodeiálă : (c. 1564 CORESI, MOLIT. 191) : s. f. : „Bedrängnis, Behelligung" : „embarras, calamité" : (1x)
dodeială *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 5, 2;

doi : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. card. : „zwei" : „deux" : (8x)
cei doi *num. card. masc. nom./ac.* [2] 4, 12;
doao *num. card. fem. nom./ac.* [1] 5, 4; 30, 7; [3] 4, 5; 7, 3;
doi *num. card. masc. nom./ac.* [2] 4, 9; [3] 4, 5; 7, 3;

dóilea : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. ord. : „der/die zweite" : „le/la deuxième" : (3x)
al doilea *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 8; 4, 10;
cel al doilea *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 15;

dómn : (1472 DERS / în top. *Domneşti*) : s. m. : „1. Herr, 2. Gott, 3. Fürst" : „1. Seigneur, 2. Dieu, 3. chef" : (88x)
domn *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 18;
domni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 18;
domnul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 14;
Domnul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 6; 3, 9; 3, 12; 3, 18; 3, 26; 3, 34; 4, 28; 6, 16; 7, 2; 8, 22; 8, 26; 8, 35; 10, 3; 12, 2; 14, 2; 14, 34; 15, 12; 15, 26; 15, 31; 16, 8; 16, 20; 16, 33; 17, 3; 17, 11; 18, 22; 19, 14; 20, 12; 20, 24; 21, 2; 21, 31; 22, 2; 22, 11; 22, 14; 22, 19; 22, 23; 23, 11; 24, 12; 24, 18; 25, 23; 28, 5; 28, 25; 29, 13; 29, 23; 29, 25; 29, 27;
Domnului *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [1] 1, 7; 1, 29; 2, 5; 3, 4; 3, 11; 3, 32; 3, 33; 8, 13; 9, 10; 10, 7; 10, 23; 10, 28; 10, 30; 11, 1; 11, 20; 12, 23; 14, 28; 14, 29; 15, 3; 15, 9; 15, 10; 15, 17; 15, 27; 15, 29; 16, 4; 16, 10; 18, 10; 19, 21; 19, 23; 20, 13; 20, 15; 20, 23; 20, 27; 21, 27; 22, 4; 22, 12; 23, 17; 24, 7; 27, 20; 31, 30;

domní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(be)herrschen" : „dominer, régner" : (1x)
a domni *verb infinitiv prezent* [1] 19, 10;

domníe : (1521 NEACŞU) : s. f. : „Herrschaft, Regierung" : „seigneurie, régne" : (1x)
domniei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 16, 13;

dormí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „schlafen" : „dormir" : (8x)
doarme *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 2, 23;
dormi *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 6, 10; 6, 22;
dorm *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 4, 16;
dormu *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 24, 33; [3] 5, 3;
vei dormi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 3, 24;

vor dormi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 4, 11;

dormitá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „s'assoupir" : „einnicken" : (3x)
dormitez *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 24, 33;
dormitezi *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 6, 10;
să dormitezi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 6, 4;

dosădí : (1551-1553 ES) : v. IV : „sich aufregen" : „(se) troubler" : (1x)
dosădêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 18, 3;

dovedí : (1645 VARLAAM, R. 227) : v. IV : „zeigen" : „prouver, révéler" : (2x)
dovedêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 28, 23;
să dovedească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 30, 6;

dovedit : (c. 1683-1686 MS. 45, 416/1) : adj. : bestätigt" : „attesté" : (1x)
dovedita *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 18;

drágoste : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Liebe" : „amour" : (15x)
dragoste *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 18; 30, 15; [2] 9, 1; [3] 2, 4; 2, 5; 5, 9; 8, 7;
dragoste *subst. comun fem. sg. voc. neart.* [3] 7, 6;
dragostea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 30, 16; [3] 2, 7; 3, 5; 3, 10; 8, 4; 8, 6; 8, 7;

drept : (1437 DERS / în top. *Dereptul*) : adj./adv./prep./s. : „1. gerade, 2. recht, richtig, 3. rechts, 4. Recht, 5. Gerechter" : „1. droit, 2. juste(ment), 3. à droite, 4. droit, 5. juste" : (152x)
cei direpţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 32; 13, 22; 21, 18; 28, 10; 29, 10;
cel direpţi *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 5; 17, 7; 17, 15; 21, 29; [2] 3, 17;
cêle dirêpte *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 11, 16; 16, 1; 16, 7; 16, 33; 21, 7;
celor dirêpte *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 11, 3;
direapta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 16; 4, 27; 4, 28; [3] 2, 6; 8, 3;
direaptă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 16; 14, 12; 15, 15; 20, 14; 27, 21;
direpţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 11; 11, 7; 11, 19; 12, 27; 14, 34; 17, 15; 17, 27; 19, 22; 20, 8; 21, 2; 23, 24; 24, 24; 29, 4; 30, 13; [2] 7, 17; 7, 21; 7, 30;
direpţi *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 17; 11, 1;
direpţi *adv. de mod poz.* [1] 4, 25; 4, 25; 9, 15; 14, 2; 16, 9; 28, 18; 31, 5; 31, 9;
direpţi *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 26; [2] 7, 16;
dirêpte *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 2, 13; 2, 19; 3, 9; 4, 11; 4, 26; 4, 29; 8, 9; 10, 19; 12, 16; 16, 12; 16, 14; 16, 25; 23, 16;
dirêpte *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 16, 14; 21, 8;
dirêpte *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 6; 21, 3;
direptul *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 2, 16;
direptul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 4; 10, 26; 10, 31; 11, 8; 11, 15; 11, 31; 12, 14; 12, 18; 13, 12; 13, 26; 17, 4; 18, 17; 21, 12; 21, 26; 24, 16; 25, 27; 28, 1; 29, 6; 29, 7;
direptul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 29, 27; [2] 10, 2;
direptului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 9, 9; 10, 7; 10, 12; 10, 21; 10, 23; 10, 25; 10, 32; 12, 10; 12, 22; 21, 18; 29, 28; [2] 3, 16; 9, 2;
direpţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 27; 23, 30;
direpţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. gen./dat. neart.* [1] 10, 33; 11, 6; 15, 31;
direpţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 29; 11, 28; 13, 9; [2] 8, 14;
direpţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 2, 21; 13, 9; 13, 24; 18, 10; 28, 28; 28, 28; 29, 2; 29, 16; [2] 9, 1;
direpţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 3, 33; 4, 18; 10, 3; 10, 8; 10, 17; 10, 22; 11, 9; 11, 10; 11, 11; 11, 18; 11, 23; 12, 3; 12, 5; 12, 6; 12, 7; 12, 13; 13, 23; 14, 9; 14, 19; 15, 7; 15, 30; 15, 32; 21, 15; 24, 15; 28, 12; 28, 21; [2] 8, 14;

dreptáte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Gerechtigkeit, 2. Recht" : „1. justice, 2. droit" : (43x)
a direptăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 12, 10;
al direptăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 5, 7;
ale direptăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 3, 9;
direptate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 22; 3, 16; 8, 8; 8, 15; 15, 33; 16, 8; 16, 10; 16, 12; 20, 7; 20, 28; 25, 5;
direptatea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 3; 2, 9; 8, 18; 10, 2; 11, 4; 11, 5; 11, 6; 11, 21; 13, 6; 14, 36; 15, 6; 15, 10; 16, 13; 18, 5; 19, 28; [2] 7, 16; [3] 1, 3;
direptăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 2, 20; 8, 20; 11, 30; 12, 29; 13, 2; 16, 18; 16, 31; 17, 14; 17, 24; 21, 16; 21, 21;
direptăţilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 2, 8;

drum : (1446 DERS / în top. slv. Velikyj *Drum*) : s. n. : „Weg" : „chemin" : (1x)
drumurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 7, 25;

dúce : (1521 NEACŞU) : v. III : „1. tragen, 2. (fort-, davon-) gehen" : „1. emmener, 2. (s'en) aller" : (7x)
duce *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 26, 16;
s-au dus *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 7, 19;
să duse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 2, 11; 5, 18;
se va duce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 20, 17;
va duce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 10, 20; 12, 14;

duduí : (c. 1650 ANON. CAR.2) : v. IV : „brausen" : „gronder" : (1x)
duduind *verb gerunziu* [3] 4, 15;

duh : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Atem, Hauch, 2. Geist" : „1. souffle, 2. esprit" : (22x)
a duhului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 1, 17; 6, 9;
duh *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 13; 15, 4; [2] 1, 14; 2, 17; 3, 19; 8, 8;
duhul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 1, 6; 1, 6; 3, 21; 3, 21; 7, 10; 8, 8; 10, 4; 12, 7;

duhului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 2, 11; 2, 26; 4, 4; 4, 6; 4, 16; 11, 5;

dúlce : (1433 DERS / în antr. *Dulce*) : adj./adv. : „süß" : „doux" : (12x)
cei dulci *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 16, 21;
cel dulce *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 25;
dulce *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 27, 7;
dulce *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 17; 20, 20; 25, 26; [2] 11, 7; [3] 2, 3;
dulce *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 12;
dulce *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [2] 5, 11; [3] 2, 14;
dulce *adv. de mod poz.* [1] 3, 24;

dulceáţă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Gewürze" : „aromate" : (1x)
dulceaţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 17;

dumăí : (1581 CORESI, EV. 241) : v. IV : „sich besprechen, beraten" : „consulter, associer" : (1x)
se va dumăi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 15, 13;

dumbrávă : (1483 DLRV / în antr. Ivan *Dumbrava*) : s. f. : „Wald" : „bois" : (2x)
dumbrăvi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 2, 6;
dumbrăvii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 2, 3;

dumnezéu : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Gott" : „Dieu" : (71x)
Dumnăzău *subst. propriu masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 15; 12, 7;
Dumnezău *subst. propriu masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 7; 3, 5; 3, 7; 12, 2; 15, 32; 16, 1; 16, 5; 16, 6; 16, 7; 16, 12; 17, 15; 19, 17; 21, 3; 21, 8; 24, 21; 30, 3; 31, 1; [2] 1, 13; 3, 10; 3, 11; 3, 14; 3, 14; 3, 15; 3, 17; 5, 5; 5, 6; 7, 14; 7, 19; 7, 30; 8, 12; 8, 15; 9, 7; 11, 9; 12, 13; 12, 14;
Dumnezeu *subst. propriu masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 19; 18, 23; 19, 3; 22, 8; [2] 3, 18; 5, 1; 5, 17; 5, 19; 6, 2; 6, 2;
lui Dumnăzău *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [2] 7, 27; 8, 2;
lui Dumnezău *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [1] 2, 5; 21, 1; 25, 2; 30, 5; 30, 10; 31, 2; 31, 8; [2] 2, 26; 3, 13; 4, 17; 5, 1; 5, 3; 5, 5; 7, 14; 8, 13; 8, 17; 9, 1; 11, 5;
lui Dumnezeu *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* [1] 2, 17; 5, 21; 30, 1; [2] 2, 24; 5, 18;

dúpă : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „nach" : „après, selon" : (12x)
după *prep.* [1] 6, 11; 7, 13; 19, 17; 20, 25; 22, 6; 24, 12; 26, 4; [2] 2, 18; 3, 22; 7, 1; 7, 3; 7, 15;

dureá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „schmerzen" : „faire mal" : (2x)
am durut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 23, 34;
se va durea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 29, 21;

durére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schmerz" : „douleur, souffrance, peine" : (6x)
ale durerilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 2, 23;
durêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 25; 17, 22; 17, 26; [2] 1, 18;
dureri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 31, 6;

dvorí : (1581 CORESI, EV. 88) : v. IV : „aufwarten, stehen" : „se présenter, se tenir" : (4x)
a dvori *verb infinitiv prezent* [1] 22, 29;
dvorêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 1, 21; 8, 3;
să dvoreascâ *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 22, 29;

E

el, ea : (1425 DERS) : pron. pers. : „er, sie; sie" : „il, lui, elle; ils, elles" : (802x)
a ei *pron. pers. 3 fem. sg. gen./dat. acc.* [1] 9, 2; 9, 3; 30, 23;
ai lor *pron. pers. 3 masc. pl. gen./dat. acc.* [1] 26, 19;
ale ei *pron. pers. 3 fem. sg. gen./dat. acc.* [1] 9, 2;
ale lor *pron. pers. 3 masc. pl. gen./dat. acc.* [1] 8, 36; 11, 24; 16, 25;
ale lui *pron. pers. 3 masc. sg. gen./dat. acc.* [1] 12, 12; 22, 16;
a lor *pron. pers. 3 masc. pl. gen./dat. acc.* [1] 1, 31;
a lui *pron. pers. 3 masc. sg. gen./dat. acc.* [1] 1, 12; 12, 17; 13, 17; 14, 34; 14, 37; 26, 11; [2] 5, 12;
a luişi *pron. pers. 3 masc. sg. gen./dat. acc.* [1] 16, 26;
ea *pron. pers. 3 fem. sg. nom./ac. acc.* [1] 1, 7; 2, 2; 2, 4; 2, 4; 3, 6; 3, 14; 3, 15; 3, 18; 4, 6; 4, 6; 4, 8; 4, 8; 4, 13; 5, 5; 5, 8; 6, 7; 6, 22; 9, 18; 9, 19; 10, 27; 15, 4; 18, 21; 19, 9; 21, 1; 21, 20; 22, 6; 23, 8; 28, 8; 29, 5; 30, 15; 31, 11; 31, 28; [2] 2, 18; 3, 10; 5, 3; 5, 10; 5, 10; 7, 13; 7, 25; 7, 25; 7, 27; 7, 27; 8, 8; 9, 14; 9, 14; 9, 14; 9, 15; 11, 1; [3] 5, 4; 6, 8; 6, 8; 6, 8; 6, 8; 8, 7; 8, 8; 8, 9; 8, 9;
ei *pron. pers. 3 fem. sg. gen./dat. acc.* [1] 3, 15; 3, 15; 3, 16; 3, 16; 3, 16; 3, 17; 3, 17; 5, 6; 5, 6; 5, 8; 6, 6; 6, 25; 6, 34; 7, 6; 7, 8; 7, 11; 7, 22; 7, 25; 7, 25; 7, 27; 8, 11; 9, 1; 9, 14; 9, 19; 10, 23; 12, 4; 14, 1; 14, 12; 16, 4; 18, 11; 18, 21; 27, 15; 31, 11; 31, 13; 31, 14; 31, 16; 31, 17; 31, 17; 31, 18; 31, 19; 31, 19; 31, 20; 31, 21; 31, 22; 31, 22; 31, 23; 31, 26; 31, 26; 31, 27; 31, 28; 31, 28; 31, 31; 31, 31; 31, 31; [2] 7, 13; 7, 27; 7, 27; 9, 14; [3] 6, 8; 8, 5; 8, 6; 8, 6;
ei *pron. pers. 3 masc. pl. nom./ac. acc.* [1] 4, 15; 4, 16; 11, 3; 11, 6; 14, 3; 16, 29; 20, 26; 23, 11; 24, 25; [2] 3, 12; 3, 18; 3, 18; 3, 19; 3, 19; 4, 2; 4, 11; 5, 8; 7, 30; 8, 14; 8, 14; [3] 3, 4; 6, 4;
el *pron. pers. 3 masc. sg. nom./ac. acc.* [1] 1, 12; 2, 8; 2, 20; 2, 21; 2, 22; 3, 11; 4, 29; 7, 2; 7, 10; 7, 13; 7, 21; 7, 21; 7, 22; 8, 27; 8, 30; 9, 18; 11, 8; 11, 20; 11, 26; 11, 27; 12, 23; 13, 18; 14, 33; 14, 33; 15, 9; 15, 13; 16, 9; 16, 15; 17, 5; 17, 26; 18, 10; 18, 16; 18, 16; 19, 7; 20, 2; 20, 5; 20, 19; 21, 13; 22, 3; 22, 9; 22, 15; 23, 5; 23, 7; 23, 8; 23, 13; 23, 14; 24, 17; 24, 31; 25, 13; 25, 13; 25, 22; 25, 22; 26, 12; 26, 27; 27, 21; 28, 9; 28, 10; 28, 11; 28, 22; 29, 1; 30, 5; 30, 17; 30, 17; [2] 1, 5; 2, 12; 2, 22; 2, 23; 2, 25; 3, 9; 3, 21; 3, 22; 3, 22; 4, 15; 4, 16; 5, 11; 5, 18; 5, 19; 6, 2; 6, 3; 6, 10; 7, 1; 8, 6; 8, 15; 10, 8; 10, 10; 10, 15; 12, 7; [3] 3, 1; 3, 1; 3, 2; 3, 2; 3, 2; 3, 4; 3, 4; 4, 4; 5, 5; 5, 7; 5, 7; 5, 7; 5, 18; 8, 7;

i *pron. pers. 3 masc. pl. ac. neacc.* [1] 6, 31; 7, 25; 13, 22; 14, 3; 18, 8; 22, 2; 29, 23;
i *pron. pers. 3 sg. dat. neacc.* [1] 12, 10; 17, 5; 17, 23; 17, 24; 18, 2; 21, 2; 23, 5; 24, 18; 25, 22; 26, 12; 26, 16; 27, 7; 28, 24; 30, 15; [2] 8, 9; 8, 15;
ia *pron. pers. 3 fem. sg. nom./ac. acc. corect ea* [1] 31, 21;
iale *pron. pers. 3 fem. pl. nom./ac. acc.* [1] 3, 3; 3, 3; 4, 21; 4, 22; 6, 21; 7, 3; 8, 8; 12, 14; 19, 24; 20, 13; 21, 27; 22, 5; 22, 14; 22, 18; 22, 20; 28, 2; 28, 10; [2] 1, 7; 2, 5; 2, 6; 3, 14; 6, 2; 7, 1; 10, 9; 10, 9; 12, 12; [3] 4, 2; 5, 4; 6, 5;
îi *pron. pers. 3 sg. dat. neacc.* [1] 19, 17;
îi *pron. pers. 3 masc. pl. ac. neacc.* [1] 10, 13; 12, 27; 13, 6; 13, 22; 16, 21;
îl *pron. pers. 3 masc. sg. ac. neacc.* [1] 11, 27; 16, 9; 18, 16; 19, 7; 20, 5; 21, 25; 23, 14; 23, 14; 30, 8; [2] 3, 22; 10, 12; [3] 8, 7; 8, 13;
l *pron. pers. 3 masc. sg. ac. neacc.* [1] 1, 12; 4, 2; 6, 3; 7, 10; 7, 21; 7, 21; 10, 5; 11, 26; 13, 5; 13, 25; 14, 33; 17, 5; 17, 26; 18, 14; 18, 17; 19, 4; 19, 7; 20, 2; 20, 6; 21, 13; 23, 7; 23, 13; 24, 31; 25, 13; 25, 22; 25, 22; 26, 25; 27, 10; 27, 22; 28, 1; 30, 17; 30, 17; 30, 21; [2] 4, 10; 5, 18; 10, 8; [3] 3, 1; 3, 1; 3, 2; 3, 2; 3, 4; 3, 4; 3, 4; 3, 11; 5, 7; 5, 7;
le *pron. pers. 3 fem. pl. ac. neacc.* [1] 3, 3; 3, 3; 4, 21; 4, 28; 4, 29; 5, 12; 6, 8; 6, 21; 7, 3; 7, 3; 8, 21; 8, 21; 15, 19; 15, 26; 18, 18; 19, 24; 20, 13; 21, 27; 22, 9; 22, 20; 23, 12; 23, 18; 24, 22; 25, 10; 25, 10; 26, 24; 31, 19; 31, 19; 31, 20; 31, 24; 31, 29; [2] 7, 16; 7, 24;
lor *pron. pers. 3 masc. pl. gen./dat. acc.* [1] 1, 15; 1, 16; 1, 18; 1, 19; 1, 31; 2, 7; 2, 15; 3, 31; 4, 22; 8, 21; 9, 15; 12, 16; 14, 8; 14, 26; 15, 31; 16, 24; 17, 6; 20, 19; 22, 7; 22, 11; 23, 11; 24, 2; 24, 2; 26, 10; 28, 4; 30, 14; 30, 26; [2] 1, 11; 2, 3; 3, 11; 3, 14; 4, 1; 4, 1; 4, 9; 4, 9; 4, 16; 5, 9; 8, 12; 9, 1; 9, 2; 9, 3; 9, 3; 9, 3; 9, 5; 9, 5; 9, 6; 9, 6; 9, 6; 9, 6; 9, 15;
lui *pron. pers. 3 masc. sg. gen./dat. acc.* [1] 1, 13; 2, 6; 2, 18; 2, 18; 3, 9; 3, 20; 5, 21; 5, 23; 6, 2; 6, 2; 6, 15; 6, 31; 6, 32; 6, 33; 7, 13; 7, 20; 7, 20; 8, 22; 8, 22; 8, 29; 8, 29; 8, 30; 9, 7; 9, 7; 9, 12; 9, 12; 10, 10; 11, 17; 11, 28; 11, 29; 12, 9; 12, 10; 12, 15; 12, 15; 12, 17; 13, 11; 13, 14; 13, 25; 13, 26; 14, 2; 14, 14; 14, 14; 14, 28; 14, 34; 15, 21; 15, 24; 16, 1; 16, 3; 16, 11; 16, 12; 16, 16; 16, 18; 16, 18; 16, 18; 16, 23; 16, 26; 16, 27; 16, 27; 16, 30; 16, 30; 17, 11; 17, 13; 17, 17; 17, 19; 17, 22; 18, 3; 18, 6; 18, 7; 18, 7; 18, 7; 18, 9; 18, 13; 18, 17; 18, 20; 18, 20; 18, 23; 18, 23; 19, 1; 19, 1; 19, 3; 19, 3; 19, 11; 19, 12; 19, 17; 19, 17; 19, 19; 19, 24; 19, 26; 20, 2; 20, 7; 20, 8; 20, 10; 20, 14; 20, 14; 20, 20; 20, 22; 20, 23; 20, 24; 20, 28; 21, 8; 21, 13; 21, 23; 21, 23; 21, 25; 21, 29; 22, 5; 22, 6; 22, 8; 22, 8; 22, 9; 22, 11; 22, 19; 22, 23; 22, 25; 22, 29; 23, 3; 23, 5; 23, 5; 23, 6; 23, 14; 23, 24; 23, 32; 24, 12; 24, 17; 24, 18; 24, 18; 24, 29; 24, 29; 24, 31; 25, 2; 25, 5; 25, 11; 25, 18; 25, 23; 26, 4; 26, 4; 26, 5; 26, 6; 26, 14; 26, 15; 26, 25; 27, 13; 27, 15; 27, 18; 27, 22; 28, 7; 28, 8; 28, 9; 28, 9; 28, 13; 28, 19; 28, 27; 29, 3; 29, 5; 29, 10; 29, 11; 29, 14; 29, 15; 29, 24; 30, 4; 30, 4; 30, 6; 30, 11; 30, 13; 30, 14; 31, 1; [2] 1, 3; 1, 5; 1, 6; 2, 14; 2, 21; 2, 21; 2, 21; 2, 22; 2, 22; 2, 23; 2, 23; 2, 24; 2, 24; 2, 26; 3, 11; 3, 12; 3, 13; 3, 14; 3, 22; 4, 4; 4, 5; 4, 5; 4, 8; 4, 8; 4, 8; 4, 10; 4, 12; 4, 14; 5, 10; 5, 12; 5, 13; 5, 14; 5, 14; 5, 14; 5, 15; 5, 16; 5, 17; 5, 17; 5, 17; 5, 17; 5, 18; 5, 18; 5, 18; 5, 19; 5, 19; 6, 2; 6, 2; 6, 2; 6, 3; 6, 3; 6, 3; 6, 4; 6, 7; 6, 10; 7, 1; 7, 3; 7, 8; 7, 9; 7, 15; 7, 16; 7, 16; 8, 1; 8, 1; 8, 2; 8, 3; 8, 4; 8, 7; 8, 9; 8, 12; 8, 15; 8, 15; 8, 15; 8, 16; 9, 12; 9, 15; 9, 16; 10, 2; 10, 2; 10, 3; 10, 13; 10, 13; 10, 14; 10, 14; 12, 13; [3] 1, 1; 1, 3; 1, 11; 1, 11; 2, 3; 2, 3; 2, 6; 2, 6; 2, 13; 2, 16; 3, 7; 3, 8; 3, 8; 3, 9; 3, 10; 3, 10; 3, 10; 3, 10; 3, 11; 3, 11; 3, 11; 5, 1; 5, 1; 5, 5; 5, 7; 5, 9; 5, 12; 5, 12; 5, 13; 5, 14; 5, 14; 5, 15; 5, 15; 5, 16; 5, 16; 5, 17; 6, 1; 7, 8; 7, 10; 8, 3; 8, 3; 8, 7; 8, 10; 8, 11; 8, 11; 8, 12;
luişi *pron. pers. 3 masc. sg. gen./dat. acc.* [1] 12, 27; 14, 16; 16, 26; 17, 19; 26, 16;
o *pron. pers. 3 fem. sg. ac. neacc.* [1] 1, 3; 1, 13; 2, 2; 2, 4; 3, 6; 3, 35; 4, 8; 4, 8; 6, 7; 6, 8; 6, 22; 7, 4; 9, 1; 10, 3; 10, 7; 10, 12; 14, 1; 14, 6; 16, 22; 17, 22; 18, 14; 18, 21; 21, 1; 21, 1; 21, 20; 22, 17; 29, 4; 29, 5; 30, 13; 30, 15; 30, 18; 31, 26; [2] 3, 10; 5, 3; 5, 12; 7, 25; 9, 14; 10, 5; [3] 6, 8;

elefánt : (c. 1683-1686 MS. 45, 295/1) : s. m. : „Elfenbein" : „ivoire" : (2x)
elefand *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 15; 7, 4;

eu : (1521 NEACŞU) : pron. pers. : „ich" : „je, moi" : (154x)
eu *pron. pers. 1 sg. nom. acc.* [1] 1, 26; 1, 28; 4, 3; 6, 3; 8, 12; 8, 12; 8, 13; 8, 17; 8, 30; 23, 35; 24, 32; 30, 7; [2] 1, 12; 1, 16; 1, 16; 1, 17; 2, 1; 2, 11; 2, 12; 2, 13; 2, 14; 2, 15; 2, 15; 2, 18; 2, 20; 2, 24; 3, 17; 3, 18; 4, 1; 4, 2; 4, 4; 4, 7; 4, 8; 5, 17; 7, 26; 7, 27; 8, 12; 9, 16; [3] 1, 4; 1, 5; 2, 1; 2, 5; 2, 16; 5, 3; 5, 6; 5, 7; 5, 9; 6, 2; 7, 10; 8, 10; 8, 10;
îmi *pron. pers. 1 sg. dat. neacc.* [1] 7, 14; 30, 18;
m *pron. pers. 1 sg. ac. neacc.* [1] 1, 24; 24, 29; 30, 3; [3] 1, 5; 3, 1; 3, 2; 3, 4; 6, 4; 8, 2;
-m *pron. pers. 1 sg. ac. neacc.* [3] 3, 3; 5, 8; 8, 2;
mă *pron. pers. 1 sg. ac. neacc.* [1] 1, 28; 1, 28; 4, 4; 5, 13; 5, 13; 8, 17; 8, 19; 8, 21; 8, 23; 8, 25; 8, 34; 23, 34; 30, 10; [2] 2, 3; [3] 1, 5; 2, 6; 5, 8; 8, 1; 8, 3;
-mă *pron. pers. 1 sg. ac. neacc.* [1] 1, 28; 5, 7; 7, 24; 8, 6; 8, 32; 23, 34; [3] 1, 1; 1, 3; 1, 5; 2, 4; 2, 5; 2, 5; 2, 14; 5, 8; 8, 6;
mi *pron. pers. 1 sg. dat. neacc.* [2] 2, 15;
-mi *pron. pers. 1 sg. dat. neacc.* [1] 23, 26; 30, 8; 30, 9; 30, 9; [2] 2, 4; 2, 4; 2, 5; [3] 1, 6; 1, 6; 2, 14; 4, 6; 5, 3; 5, 8;
mie *pron. pers. 1 sg. dat. acc.* [1] 24, 29; [2] 2, 4; 2, 6; 2, 7; 2, 7; 2, 8; 2, 8; 2, 9; 2, 15; 12, 1; [3] 1, 13; 2, 10; 2, 16; 4, 6; 6, 2; 8, 13;
mine *pron. pers. 1 sg. ac. acc.* [1] 1, 33; 8, 15; 8, 16; 8, 16; 8, 17; 8, 18; 8, 19; 8, 22; 8, 36; 8, 36; 9, 4; 9, 15; 27, 27; 30, 2; 30, 8; [2] 2, 18; 7, 25; 9, 13; [3] 1, 5; 1, 8; 2, 4; 5, 7; 5, 8; 7, 10; 8, 3;

F

fáce : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. machen, fertigen, 2. werden, 3. gründen" : „1. faire, 2. devenir, 3. fonder" : (185x)
a face *verb infinitiv prezent* [1] 3, 27; 3, 28; 3, 30; 6, 18; 8, 23; 8, 24; 16, 7; 21, 3; 21, 15; 21, 25; [2] 2, 11; 3, 12; 9, 10; 12, 12;

am făcut *verb indicativ perfect compus 1 pl.* [1] 26, 19;
a să face *verb infinitiv prezent* [2] 3, 15;
aţi făcut *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 1, 25;
au făcut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 8, 26; 14, 33; 17, 5; 22, 2; 24, 29; 30, 20; 31, 13; 31, 22; 31, 24; [2] 2, 12; 3, 11; 3, 11; 3, 14; 3, 14; 7, 1; 7, 15; 7, 30; 8, 12; [3] 3, 9; 3, 10;
au făcut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 30, 26; 31, 29; 31, 29; [2] 2, 11; 8, 10;
fac *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 1, 7; 10, 17; 10, 30; 11, 24; 24, 19; [2] 8, 11; 10, 19;
face *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 8; 6, 13; 7, 10; 10, 11; 10, 11; 10, 24; 11, 15; 11, 17; 11, 18; 12, 23; 13, 6; 13, 10; 13, 17; 14, 17; 14, 29; 16, 13; 17, 17; 17, 20; 17, 23; 19, 7; 20, 13; 22, 16; 25, 29; 26, 6; 26, 28; 29, 13; [2] 3, 9;
face-se *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 19, 6;
face-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 8, 3;
face-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 24, 29;
face-vom *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [3] 1, 10;
face-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 13, 24;
faci *verb indicativ prezent 2 sg.* [2] 2, 2;
fă *verb imp. 2 sg.* [1] 4, 26; 5, 8; 6, 3; 30, 8; 31, 4; [2] 9, 10; [3] 2, 14; 8, 13;
făcea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 1, 32;
făcea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 8, 28; 8, 29;
făcînd *verb gerunziu* [1] 25, 23;
făcîndu-mă *verb gerunziu* [1] 30, 10;
făcîndu-se *verb gerunziu* [1] 1, 22; 17, 29; [2] 1, 11; 8, 11;
făcu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 2, 3;
făcut *verb participiu masc. sg.* [2] 9, 6;
făcut-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 2, 6; 2, 8;
făcutu-...-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 2, 5;
mă făcuiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [1] 5, 14;
mă voiu face *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 30, 10;
nefăcînd *verb gerunziu* [3] 6, 5;
nu te face *verb copulativ imp. 2 sg.* [2] 7, 17; 7, 18;
s-au făcut *verb copulativ indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 4, 14; 12, 9;
s-au făcut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 23, 5; [2] 1, 10; 1, 13; 2, 7; 2, 9; 3, 15; 3, 20; 4, 16;
s-au făcut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 1, 9; 1, 10; 2, 18; 6, 3; 6, 10; 7, 11; 8, 9; 8, 14; [3] 8, 11;
să fac *verb copulativ indicativ prezent 3 pl.* [1] 15, 31;
să fac *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 8, 21; 11, 16; 17, 18; 23, 30; 29, 16; 29, 16; [2] 4, 1;
să facă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 21, 7; [2] 4, 17; 8, 11;
să facă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 8, 9; [3] 1, 6;
să face *verb copulativ indicativ prezent 3 sg.* [1] 21, 11; 24, 31; 26, 11;
să face *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 9, 13; 10, 6; 11, 4; 12, 10; 13, 11; 17, 5; 20, 21; 20, 25; 24, 6; 29, 27; 31, 23; [2] 2, 22; 3, 15; 10, 14;
să faci *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 5, 7;
să făcu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 31, 14; [2] 2, 1; 2, 10;
să făcură *verb copulativ indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 1, 23;
să făcură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 2, 7; 2, 7;
să să facă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 1, 14; 3, 30;
să să facă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 4, 10;
să te faci *verb copulativ conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 19, 20;
să va face *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 28, 12; [2] 6, 3;
se va face *verb copulativ viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 23, 15;
se vor face *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 24, 20; [2] 1, 11;
te fă *verb copulativ imp. 2 sg.* [1] 23, 19;
va face *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 4, 29; 30, 20; [2] 7, 21; 7, 23; 11, 5;
va să să facă *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 1, 9;
vei face *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 24, 33; [2] 8, 4;
vom face *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [3] 8, 8;
vor face *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 4, 16;

fácere : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Werk, Tun, Handeln" : „œuvre, labeur" : (4x)
facerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 3; 8, 9; 12, 14;
facerii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 4, 4;

fágure : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Wabe" : „rayon de miel" : (4x)
fagur *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 24; [3] 4, 11;
fagurii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 27, 7;
fagurul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 24, 13;

fálă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Ruhm, Stolz" : „gloire, prestige" : (3x)
fala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 7; 17, 6; 19, 11;

fálcă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Kiefer" : „mâchoire" : (2x)
fălcile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 9; 5, 14;

fapt : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „1. Tat, 2. Werk" : „1. acte, action, 2. œuvre" : (2x)
fapt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 9, 10;
faptul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 8, 17;

fáptă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Tat, 2. Werk" : „1. action, 2. œuvre" : (20x)
fapta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 2, 4; 2, 17; 3, 17;
fapte *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 18;
faptele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 10, 17; 13, 20; 16, 12; 18, 9; 24, 12; 24, 27; [2] 1, 14; 2, 11; 3, 22; 5, 5; 7, 14; 8, 17; 9, 1; 9, 7; 11, 5;
faptelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 22, 8;

fắră : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep./conj. : „ohne" : „sans" : (168x)
fără *prep.* [1] 1, 18; 1, 19; 1, 22; 1, 27; 1, 33; 2, 22; 3, 24; 3, 32; 4, 14; 4, 17; 6, 12; 6, 13; 6, 13; 6, 15; 7, 7; 7, 13; 8, 5; 9, 4; 9, 12; 9, 13; 9, 15; 10, 2; 10, 6; 10, 7; 10, 14; 10, 19; 10, 22; 11, 6; 11, 29; 11, 30; 11, 30; 12, 2; 12, 3; 12, 16; 12, 24; 13, 2; 13, 2; 13, 4; 13, 6; 13, 15; 13, 17; 13, 21; 14, 3; 14, 7; 14, 8; 14, 9; 14, 16; 14, 16; 14, 17; 14, 18; 14, 25; 14, 26; 14, 31; 14, 35; 15, 2; 15, 5; 15, 8; 15, 17; 15, 20; 15, 21; 16, 22; 16, 27; 16, 29; 17, 2; 17, 4; 17, 5; 17, 7; 17, 10; 17, 12; 17, 16; 17, 19; 17, 22; 17, 25; 17, 26; 17, 29; 18, 2; 18, 6; 18, 23; 19, 1; 19, 2; 19, 5; 19, 10; 19, 11; 19, 13; 19, 15; 19, 23; 19, 25; 19, 28; 19, 29; 20, 3; 21, 18; 21, 18; 21, 20; 21, 24; 21, 26; 21, 27; 22, 3; 22, 12; 22, 14; 22, 23; 23, 9; 23, 28; 24, 9; 24, 22; 24, 30; 25, 18; 25, 19; 25, 27; 26, 1; 26, 3; 26, 4; 26, 6; 26, 7; 26, 8; 26, 9; 26, 10; 26, 11; 26, 12; 27, 3; 27, 12; 27, 21; 27, 22; 28, 3; 28, 10; 28,

17; 29, 1; 29, 2; 29, 4; 29, 8; 29, 11; 29, 12; 29, 18; 29, 20; 29, 28; 30, 2; 30, 20; [2] 2, 12; 2, 14; 2, 15; 2, 15; 2, 16; 2, 16; 2, 19; 2, 24; 3, 12; 3, 22; 4, 5; 4, 13; 4, 17; 5, 2; 6, 8; 7, 5; 7, 6; 7, 7; 7, 10; 8, 1; 8, 15; 9, 12; 10, 2; 10, 3; 10, 5; 10, 6; 10, 12; 10, 14; 10, 15; 11, 9; [3] 2, 13; 4, 2;

fáşă : (1632 EUSTR. PRAV. 247, *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Wickeltuch, Tuch" : „lange, toile" : (1x)
făşuri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 16;

fátă : (1219 DRĂGANU / în antr. *Fata*) : s. f. : „Tochter, Mädchen" : „fille" : (14x)
fête *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 30, 15; 31, 29; [3] 6, 8; 7, 4;
fêtele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 12, 4; [3] 3, 10;
fêtele *subst. comun fem. pl. voc. art.* [3] 1, 4; 2, 7; 3, 5; 3, 11; 5, 9; 5, 17; 8, 4;
fêtelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [3] 2, 2;

fáţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gesicht, Angesicht, Antlitz" : „face, visage" : (32x)
faţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 6; 4, 3; 8, 30; 15, 14; 18, 5; 24, 23; 25, 7; 27, 17; 29, 5; [2] 3, 14; 8, 1; 8, 1; 8, 3; 8, 12; 8, 13; 10, 5; 10, 10; 11, 1; [3] 2, 14; 2, 14; 7, 4;
faţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 15; 8, 27;
fêţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 27, 19;
fêţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 19, 6; 27, 19;
fêţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 21, 29; [2] 2, 26; 2, 26; 5, 5; 7, 27; 9, 2;

făcătór, -oáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. der macht, 2. Schöpfer" : „1. qui fait, qui crée, 2. créateur" : (4x)
făcătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 4;
făcătorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 21, 15;
făcătoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 3;
făcătoriului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [3] 3, 6;

făcút : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj./s. : „1. gemacht, getan, 2. geschafft" : „1. effectué, fait, 2. créé" : (6x)
cea făcută *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [2] 2, 17;
cêle făcute *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* [2] 1, 14;
cel făcut *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 8, 17;
cel făcut *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 9, 3;
făcută *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 3; 8, 16;

făgăduí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. sich loben, sich verpflichten, 2. promettre" : „1. se vouer, s'engager, 2. versprechen" : (6x)
a te făgădui *verb infinitiv prezent* [2] 5, 4;
făgăduindu-te *verb gerunziu* [2] 5, 4;
să făgăduiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 12;
se va făgădui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 20, 25;
te vei făgădui *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 5, 3;
vei făgădui *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 5, 3;

făgăduínţă : (c. 1640 URECHE[2] 127) : s. f. : „Versprechen" : „promesse" : (2x)
făgăduinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 17; [2] 5, 3;

făli : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „sich rühmen" : „se targuer, se glorifier" : (4x)
nu te făli *verb imp. 2 sg.* [1] 27, 1;
să făluescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 25, 14;
se va făli *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 20, 9; 20, 17;

făluí → făli

făméie → femeie

făptúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Werk" : „œuvre" : (3x)
făptura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 3, 11; 8, 14; 8, 14;

fărădelége : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Frevel" : „infamie" : (4x)
fărădelêge *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 11;
fărădelêgea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 27; 26, 7;
fărădelegile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 22;

făţeşá → făţişa

făţişá : (1688 BIBLIA) : v. I : „sich vorstellen" : „se présenter" : (1x)
se va făţeşa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 20, 9;

fecioáră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Jungfrau" : „vierge, jeune fille" : (2x)
fecioare *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 6, 7;
fecioarele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 2;

feciór : (c. 1348 DLRV / în antr. Marco *Fecior*) : s. m. : „1. Kind, 2. Sohn, 3. Jüngling" : „1. enfant, 2. fils, 3. jeune homme" : (4x)
fecior *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 8;
feciori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 7; 19, 14;
feciorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 20, 7;

fel : (1581-1582 PO) : s. n. : „Stamm, Nation" : „peuple, nation" : (1x)
fêliu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 15;

feméie : (înc. sec XVI PS. H.) : s. f. : „Frau" : „femme" : (8x)
fămei *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 1, 7;
fămêia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 24; 6, 26; 6, 29; 9, 13; 11, 22; [2] 9, 9;
femeii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 6, 3;

fenician : (c. 1665-1672 MS. 4389, 615/1) : s. m. : „Phönizier" : „Phénicien" : (1x)
finicênilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 31, 24;

fereástră : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Fenster" : „fenêtre" : (2x)
fereastră *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 6;
firestri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 2, 9;

ferí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(be)hüten, (be)schützen, sich hüten" : „prendre garde, protéger, se garder" : (2x)

ferêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 11, 10;
să va feri *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 22, 5;

fericí : (1563 CORESI, PRAXIU 324) : v. IV : „segnen, glücklich preisen" : „bénir, estimer heureux" : (2x)
am fericit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 4, 2;
au fericit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [3] 6, 8;

fericít : (1581 CORESI, EV. 20) : adj. : „1. glücklich, 2. selig" : „1. fortuné, 2. bienheureux" : (9x)
fericit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 13; 8, 34; 14, 21; 16, 20; 28, 14; 29, 18;
fericit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. voc. neart.* [2] 10, 17;
fericiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 32; 20, 7;

fi : (1521 NEACŞU) : v. IV : „1. sein, 2. geschehen" : „1. être, 2. arriver" : (665x)
a fi *verb copulativ infinitiv prezent* [1] 14, 12; 16, 25; 17, 23; 17, 29; 20, 9; 26, 12;
a fi *verb infinitiv prezent* [1] 24, 1;
am fost *verb copulativ indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 4, 3; [2] 1, 12;
au fost *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 17, 16;
e *verb copulativ indicativ prezent 3 sg.* [1] 1, 18; 3, 14; 3, 15; 3, 18; 6, 2; 6, 23; 6, 26; 6, 30; 7, 27; 8, 11; 8, 14; 8, 14; 10, 27; 11, 23; 11, 25; 12, 1; 12, 4; 12, 12; 12, 18; 12, 28; 13, 1; 13, 8; 13, 12; 13, 12; 13, 13; 14, 4; 14, 6; 14, 10; 14, 14; 14, 26; 14, 31; 14, 31; 14, 34; 14, 37; 15, 5; 15, 9; 15, 17; 15, 18; 15, 27; 15, 33; 16, 6; 16, 12; 16, 13; 16, 20; 17, 6; 17, 22; 18, 4; 18, 23; 19, 10; 19, 12; 19, 12; 19, 22; 20, 1; 20, 1; 20, 3; 20, 4; 20, 5; 20, 14; 20, 20; 20, 23; 20, 23; 20, 25; 20, 26; 20, 28; 20, 29; 21, 1; 21, 2; 21, 4; 21, 5; 21, 9; 21, 18; 21, 19; 21, 24; 21, 31; 22, 3; 23, 27; 24, 13; 24, 30; 24, 30; 25, 3; 25, 7; 25, 16; 25, 18; 25, 20; 25, 22; 25, 25; 25, 26; 25, 29; 26, 3; 27, 3; 27, 3; 27, 4; 27, 4; 27, 7; 27, 10; 27, 20; 28, 6; 28, 11; 28, 16; 28, 20; 28, 26; 29, 1; 29, 1; 29, 6; 29, 28; 29, 28; 30, 4; 30, 4; 30, 15; 30, 16; 30, 20; 30, 30; 31, 18; [2] 1, 3; 1, 9; 1, 9; 2, 3; 2, 12; 2, 13; 2, 15; 2, 15; 2, 19; 2, 21; 2, 21; 2, 26; 3, 22; 4, 4; 4, 4; 4, 8; 4, 16; 5, 4; 5, 9; 5, 10; 5, 11; 5, 12; 5, 15; 5, 15; 5, 17; 6, 2; 6, 3; 6, 8; 6, 9; 6, 9; 7, 3; 7, 3; 7, 3; 7, 4; 7, 6; 7, 7; 7, 7; 7, 9; 7, 9; 7, 12; 7, 19; 7, 25; 8, 7; 8, 10; 8, 14; 9, 3; 9, 4; 9, 4; 9, 6; 9, 9; 9, 11; 9, 11; 9, 11; 9, 16; 9, 17; 10, 1; 10, 14; 10, 14; 10, 17; 11, 5; 11, 7; 11, 8; 11, 10; 12, 13; [3] 1, 13; 2, 2; 2, 3; 2, 14; 3, 6; 5, 10; 5, 10; 5, 17; 5, 17; 6, 9; 7, 7; 8, 5; 8, 6; 8, 6; 8, 8; 8, 12;
e *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 12, 4; 12, 21; 13, 9; 16, 11; 16, 22; 18, 21; 22, 15; 23, 29; 23, 29; 26, 13; 27, 24; 31, 2; [2] 3, 1; 3, 1; 3, 3; 3, 3; 3, 3; 3, 3; 3, 4; 3, 4; 3, 4; 3, 5; 3, 5; 3, 5; 3, 5; 3, 6; 3, 6; 3, 6; 3, 6; 3, 7; 3, 7; 3, 7; 3, 7; 3, 8; 3, 8; 3, 8; 3, 8; 3, 16; 3, 16; 3, 17; 5, 1; 7, 1; 7, 1; 9, 3; 10, 14; [3] 4, 11;
era *verb copulativ indicativ imperfect 3 sg.* [2] 7, 11; 12, 7;
era *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 30, 15;
era *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 7, 25;
eram *verb copulativ indicativ imperfect 1 sg.* [1] 8, 30;
eram *verb indicativ imperfect 1 sg.* [1] 8, 27; 8, 30; [3] 8, 10;
eşti *verb copulativ indicativ prezent 2 sg.* [1] 23, 2; 31, 29; [3] 1, 8; 1, 14; 1, 14; 1, 15; 4, 1; 4, 1; 4, 7; 6, 3;
fie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 5, 19; 6, 22;
fie *verb copulativ conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 5, 18;
fie *verb copulativ conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 5, 17; [2] 5, 1; 9, 8;
fii *verb copulativ imp. 2 sg.* [1] 6, 3; 6, 6; 23, 17; 27, 11;
fiind *verb gerunziu* [1] 15, 14; 27, 7;
fiind *verb copulativ gerunziu* [1] 1, 22; 2, 17; 3, 28; 6, 7; 6, 8; 8, 8; 12, 9; 23, 4; 28, 15; 29, 16; 30, 28; [2] 5, 8;
fi-va *verb copulativ viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 24, 14;
fi-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 23, 18;
fu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 30, 15; [2] 1, 9;
fură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 1, 16;
-i *verb copulativ indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 34;
iaste *verb copulativ indicativ prezent 3 sg.* [1] 3, 15; 3, 15; 3, 15; 3, 18; 3, 32; 4, 7; 6, 8; 7, 11; 8, 11; 8, 14; 8, 18; 9, 4; 9, 10; 9, 15; 10, 1; 11, 14; 11, 16; 11, 22; 11, 25; 12, 2; 13, 4; 13, 4; 13, 16; 14, 21; 14, 32; 16, 20; 16, 20; 16, 22; 16, 30; 16, 32; 17, 25; 17, 27; 17, 28; 18, 5; 18, 9; 18, 13; 18, 17; 18, 25; 19, 1; 19, 2; 20, 6; 20, 6; 21, 15; 22, 1; 22, 22; 23, 11; 23, 27; 24, 5; 24, 6; 24, 23; 24, 24; 25, 12; 25, 26; 25, 28; 26, 1; 26, 8; 27, 14; 27, 16; 28, 15; 28, 16; 28, 17; 28, 21; 28, 24; 29, 18; 30, 27; 31, 10; [2] 1, 10; 1, 10; 1, 17; 2, 17; 2, 23; 2, 24; 3, 9; 3, 13; 3, 19; 3, 22; 4, 3; 4, 6; 4, 8; 4, 13; 5, 5; 5, 8; 5, 17; 5, 18; 6, 2; 6, 10; 7, 2; 7, 7; 7, 27; 8, 6; 8, 12; 9, 2; 9, 2; 9, 10; 9, 13; 10, 12; 10, 16; 12, 9; [3] 2, 9; 6, 8; 6, 8; 6, 8; 8, 9; 8, 9;
iaste *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 2, 6; 4, 22; 7, 14; 7, 19; 8, 2; 11, 14; 13, 14; 14, 12; 15, 6; 21, 30; 21, 30; 21, 30; 22, 13; 24, 9; 25, 22; 26, 1; 26, 11; 26, 11; 26, 20; 29, 1; 29, 7; 30, 2; 30, 25; 31, 30; [2] 1, 11; 2, 11; 2, 16; 2, 21; 2, 24; 3, 12; 3, 14; 3, 14; 3, 15; 4, 1; 4, 1; 4, 8; 4, 8; 4, 8; 4, 8; 4, 9; 4, 16; 5, 3; 5, 11; 5, 12; 5, 13; 6, 1; 6, 1; 7, 16; 7, 16; 7, 21; 8, 6; 8, 7; 8, 8; 8, 8; 8, 8; 8, 11; 8, 14; 8, 15; 9, 1; 9, 4; 9, 5; 9, 6; 9, 10; 10, 5; 10, 11; 11, 5; 12, 1; 12, 12; 12, 12; [3] 1, 11; 4, 2; 4, 7; 6, 5;
nefiind *verb gerunziu* [1] 6, 7;
nu fii *verb copulativ imp. 2 sg.* [1] 3, 7; 5, 20; 22, 24; 23, 20; 24, 28;
-s *verb copulativ indicativ prezent 1 sg.* [3] 2, 5;
-s *verb copulativ indicativ prezent 3 pl.* [1] 2, 15; 4, 19; 4, 23; 5, 6; 5, 20; 7, 5; 8, 8; 8, 9; 11, 20; 12, 6; 12, 16; 12, 23; 12, 27; 13, 10; 13, 26; 14, 4; 14, 7; 14, 9; 15, 8; 15, 8; 15, 20; 16, 5; 16, 10; 16, 17; 19, 13; 20, 13; 21, 3; 21, 8; 25, 1; 25, 14; 27, 5; 27, 6; 29, 2; 30, 24; 31, 27; [2] 1, 2; 2, 17; 3, 19; 9, 2; 12, 8; [3] 1, 1; 7, 1;
-s *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 13, 20; 14, 4; 14, 4; 15, 12; 23, 29; 23, 29; 23, 29; [2] 3, 15;
să fie *verb copulativ conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 17, 18;
să fie *verb copulativ conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 5, 17; 7, 4; 17, 18;
să fie *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 27, 26;
să fie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 3, 22; 14, 25; 22, 19;
să fii *verb copulativ conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 24, 21; 25, 10; 26, 4; 29, 18;
sînt *verb copulativ indicativ prezent 1 sg.* [3] 1, 4; 5, 9;
sînt *verb copulativ indicativ prezent 3 pl.* [1] 1, 16; 1, 18; 1, 19; 4, 28; 7, 26; 8, 7; 8, 19; 10, 19; 12, 10; 12, 11; 12, 13; 12, 29; 13, 4; 13, 10; 14, 20; 15, 20; 15, 22; 16, 17; 21, 4; 21, 5; 22, 18; 23, 29; 25, 14; 26, 22; 27, 19; 27, 20; 29, 12; 30, 2; 30, 5; 30, 18; 30, 24; 30, 29; 31, 4; [2] 1, 8; 3, 18; 4, 2; 4, 9; 6, 11; 9, 1; 10, 3; [3] 4, 4; 6, 7;

sînt *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 5, 21; 11, 24; 11, 24; 12, 13; 12, 19; 13, 7; 13, 7; 16, 25; 19, 21; 20, 18; 22, 14; 26, 25; [2] 2, 13; 8, 14; 8, 14;
va fi *verb copulativ viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 1, 5; 1, 27; 9, 9; 9, 12; 10, 5; 11, 21; 12, 27; 13, 21; 14, 25; 16, 6; 17, 5; 19, 5; 19, 9; 19, 18; 19, 19; 19, 25; 20, 1; 25, 10; 28, 17; 28, 20; 28, 25; 29, 6; 29, 21; 30, 33; [2] 2, 19; 8, 7; 11, 2;
va fi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 1, 28; 3, 8; 3, 22; 3, 26; 7, 9; 19, 7; 23, 35; 28, 27; [2] 1, 11; 3, 22; 4, 10; 7, 1; 11, 2; 8, 13; 11, 3;
va să fie *verb viitor 1 indicativ perifrastic 3 sg.* [2] 1, 9; 8, 7; 10, 14;
vei fi *verb copulativ viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 3, 24; 5, 20; 6, 12; 9, 12; 9, 12; 10, 20; 30, 6;
vor fi *verb copulativ viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 2, 20; 12, 25; 14, 9; 23, 16; [2] 6, 3; 11, 6; 11, 8; [3] 7, 8;
vor fi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 13, 14; [2] 3, 14; 7, 20;

ficát : (1581-1582 PO) : s. m. : „Eingeweide" : „entrailles" : (3x)
ficat *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 23;
ficaţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 12, 10;
ficaţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 26, 22;

fiecáre : (1563 CORESI, PRAXIU 83) : pron. nehot. : „jeder" : „chaque, chacun" : (3x)
fieşcarele *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [2] 3, 11;
fieştecarele *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 5, 22;
fieştecăruia *pron. nehot. masc. sg. gen./dat.* [1] 24, 12;

fier : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Eisen" : „fer" : (3x)
fier *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 17; 27, 17;
fierul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 10, 10;

fiére : (1551-1553 ES) : s. f. : „Galle" : „bile" : (1x)
hiêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 4;

fieşcáre → fiecare

fieştecáre → fiecare

fiícă : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Tochter" : „fille" : (1x)
fiica *subst. comun fem. sg. voc. art.* [3] 7, 1;

finíc : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m. : „Dattelpalme" : „palmier" : (2x)
finic *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 7, 8;
finicului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [3] 7, 7;

finiceán → fenician

fireástră → fereastră

fiu : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Sohn" : „fils" : (92x)
fii *subst. comun masc. pl. voc. neart.* [1] 4, 1;
fiii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 31; 13, 23; 14, 28; 17, 6; 31, 28; [2] 9, 12; [3] 1, 5;
fiilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 8, 4; 13, 23; 17, 6; 17, 6; 30, 4; [2] 1, 13; 2, 3; 2, 8; 3, 10; 3, 18; 3, 19; 3, 21; 8, 11; 9, 3; [3] 2, 3;
fiiu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 3; 28, 17; [2] 5, 13; [3] 4, 2;
fiiul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 1; 3, 12; 9, 12; 10, 1; 10, 1; 10, 5; 10, 6; 10, 6; 11, 19; 13, 1; 13, 1; 13, 14; 13, 25; 15, 21; 15, 21; 16, 16; 17, 22; 17, 22; 17, 26; 19, 13; 19, 18; 19, 27; 23, 24; 28, 7; 29, 17; [2] 10, 17; 12, 12;
fiiule *subst. comun masc. sg. voc. art.* [1] 1, 8; 1, 10; 2, 1; 2, 16; 3, 1; 3, 11; 3, 21; 4, 10; 4, 20; 5, 1; 5, 7; 5, 15; 6, 1; 6, 3; 6, 20; 6, 25; 7, 1; 7, 2; 7, 24; 8, 32; 9, 12; 19, 20; 23, 15; 23, 19; 23, 22; 23, 26; 24, 1; 24, 13; 24, 21; 27, 11; 27, 27; 31, 2; 31, 2; 31, 2; 31, 2; 31, 8;
fiiului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 2, 2; [2] 1, 1;

fîntî́nă : (1556 DERS / în top. *Fîntîna*) : s. f. : „Brunnen" : „puits, fontaine" : (3x)
fîntîna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 4, 15;
fîntînă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 27;
fîntînilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 5, 15;

flămî́nd : (1448 DERS / în top. Gîrla *Flămîndzilor*) : adj. : „hungrig" : „affamé" : (3x)
flămînd *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 22; 28, 15;
flămînd *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 30;

flămînzí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „Hunger leiden, hungern" : „avoir faim, être affamé" : (2x)
va flămînzi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 19, 15;
vor flămînzi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 18, 8;

floáre : (1482 DERS / în antr. *Florea*) : s. f. : „Blüte" : „fleur" : (2x)
floarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 2, 1;
florile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 2, 12;

foáme : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hunger" : „faim" : (1x)
foame *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 3;

foc : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Feuer" : „feu" : (11x)
foc *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 27; 6, 28; 16, 27; 17, 19; 25, 23; 26, 21; [2] 12, 11; [3] 8, 6;
focul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 26, 20; 30, 16;
focului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [3] 8, 6;

folós : (1479-1480 DERS) : s. n. : „Nutzen" : „bénéfice" : (3x)
folos *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 18; 31, 19;
un folos *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 19, 10;

folosí : (1482-1507 DERS) : v. IV : „benutzen, gebrauchen, verwenden" : „utiliser, servir" : (4x)
folosêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 25, 13; 25, 13;
vor folosi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 10, 2; 11, 4;

fortúnă → furtună

fráte : (1455 DERS / în top. *Frateşti*) : s. m. : „Bruder" : „frère" : (17x)
frate *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 9; 18, 19; 18, 19; 27, 10; [2] 4, 8;
fratele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 25; 19, 7; [3] 1, 13; 2, 3;

fratele *subst. comun masc. sg. voc. neart.* [3] 1, 15;
fratelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [3] 2, 8; 5, 6;
fraţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 2;
fraţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 17, 18;
fraţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 6, 19;
fraţilor *subst. comun masc. pl. voc. art.* [3] 5, 2;
frăţîne *subst. comun masc. sg. gen./dat. neart.* [1] 27, 10;

frăţiór : (1581-1582 PO) : s. m. : „Brüderchen" : „frérot" : (28x)
frăţior *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 10; 5, 10;
frăţiorul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 2, 9; 2, 10; 2, 16; 5, 1; 5, 5; 5, 7; 5, 9; 5, 10; 5, 10; 5, 11; 5, 17; 5, 18; 5, 18; 6, 1; 6, 2; 7, 9; 8, 5;
frăţiorul *subst. comun masc. sg. voc. art.* [3] 2, 17; 7, 11; 7, 13; 8, 1; 8, 14;
frăţiorului *subst. comun mzasc. sg. gen./dat. art.* [3] 5, 3; 5, 7; 6, 2; 7, 10;

frícă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Angst, Furcht" : „peur, crainte" : (24x)
frica *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 7; 1, 29; 2, 5; 3, 25; 8, 13; 9, 10; 10, 28; 10, 30; 14, 28; 14, 29; 15, 17; 15, 29; 16, 4; 18, 8; 19, 15; 19, 23; 22, 4; 23, 17; 31, 30;
frică *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 33; 3, 24; 15, 17; 19, 23; 29, 16;

frumós : (1411 DERS / în top. Pîrîu *Fromosul*) : adj./s. : „schön" : „beau, belle" : (17x)
cea frumoasă *subst. comun fem. sg. voc. art.* [3] 1, 7; 5, 10; 5, 18;
frumoasa *subst. comun fem. sg. voc. art.* [3] 2, 10; 2, 13;
frumoasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 4; 1, 14; 1, 14; 2, 14; 4, 1; 4, 1; 4, 7; 6, 3; 6, 3; 6, 9;
frumos *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 3; 6, 6;

frumséţe → frumuseţe

frumuséţe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schönheit" : „beauté" : (3x)
frumsêţea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 31, 30;
frumusêţea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 22;
frumusêţelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 6, 25;

frúnte : (1490 DERS / în antr. *Frunte[ş]*) : s. f. : „Stirn" : „front" : (1x)
frunte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 14;

frúnză : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Blatt" : „feuille" : (1x)
frunzele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 11, 14;

fugí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „flüchten, fliehen" : „fuir, prendre la fuite" : (3x)
fuge *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 28, 1;
fugi *verb imp. 2 sg.* [3] 8, 14;
va fugi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 12;

fum : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Rauch" : „fumée" : (3x)
fum *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 3, 6;
fumul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 10, 27; 25, 20;

fund : (1428 DERS / în antr. *Fundea*) : s. n. : „Grund" : „fond, base" : (3x)
fundul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 9, 18; 14, 12; 16, 25;

fúne → funie

fúnie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schnur" : „corde" : (3x)
funea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 12; 12, 6; [3] 4, 3;

fur : (1448 DERS / în antr. *Furul*) : s. m. : „Dieb" : „voleur" : (1x)
furul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 29, 24;

furá : (1551-1553 ES) : v. I : „stehlen, entwenden" : „voler, dérober" : (3x)
fură *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 30;
furînd *verb gerunziu* [1] 6, 30;
voiu fura *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 30, 10;

furnícă : (c. 1512-1521 DERS / în antr. *Furnică*) : s. f. : „Ameise" : „fourmi" : (2x)
furnică *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 6;
furnicile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 30, 25;

furteşág → furtişag

furtişág : (1551-1553 ES) : s. n. : „Raub" : „vol" : (1x)
furteşag *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 17;

furtúnă : (1235 DIRC I, 147 / în antr. *Furtun*) : s. f. : „Sturm" : „tempête" : (1x)
fortună *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 34;

fus : (1493 BGL / în antr. Stanciul *Fusea*) : s. n. : „Spindel" : „fuseau" : (1x)
fus *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 31, 19;

G

gard : (c. 1330 DRĂGANU 351 / în top. *Gard*) : s. n. : „Zaun" : „clôture" : (1x)
gardul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 10, 8;

gáta : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „bereit, fertig" : „prêt, fini" : (1x)
gata *adj. invariabil* [1] 11, 4;

gáură : (1405 DRĂGANU 446 / în top. *Gaura*) : s. f. : „Loch" : „trou" : (2x)
gaură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 5;
gauri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 12, 3;

găínă : (1507 DERS / în antr. *Găină*) : s. f. : „Henne" : „poule" : (1x)
găini *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 30, 31;

gătí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. bereiten, 2. zu Ende bringen" : „1. préparer, 2. achever" : (15x)
gătescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 30, 25;

gătescu-se *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 19, 29;
gătêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 23, 12; 24, 27;
gătêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 8; 15, 19; 29, 5;
găti *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 3, 19; 9, 2;
gătiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 8, 27;
să gătêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 8, 35; 21, 31;
să găteşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 23, 2;
se gătêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 13;
te gătêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 24, 27;

geámăn : (1446 DERS / în antr. *Jamăr*) : adj./s. : „Zwilling(s-)" : „jumeau" : (4x)
gêmene *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 4, 2;
gêmeni *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 4, 5; 7, 3;
gêmeni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 6, 5;

geánă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wimper, Augenlid" : „cil, paupières" : (4x)
gênele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 4, 25; 6, 4; 6, 25; 30, 14;

ghicitoáre : (1643 VARLAAM, C. 204) : s. f. : „Rätsel" : „devinette" : (1x)
gîciturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 1, 6;

ghímpe : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 220) : s. m. : „Dorn" : „épine" : (1x)
ghimpi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 26, 9;

gineríe : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : s. f. : „Hochzeit (Schwiegersohn werden)" : „noces (devenir gendre)" : (1x)
gineriei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 3, 11;

giunghiére → junghiere

gîcitúră → ghicitoare

gîlceávă : (1551-1553 ES) : s. f. : „1. Lärm, 2. Gezänk" : „1. bruit, 2. querelle, dispute" : (4x)
gîlceava *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 27; 26, 21;
gîlceavă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 29;
gîlcevi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 14;

gînd : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Sinn, Gedanke" : „pensée" : (22x)
gînd *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 16; 22, 20; 23, 4; [2] 9, 10;
gîndul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 8, 12; 14, 8; 15, 27; 21, 4; 23, 1; 24, 7; 31, 3; [2] 7, 28;
gînduri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 18; 19, 21; [2] 7, 30;
gîndurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 12, 27; 15, 23; 18, 15; 19, 7; 20, 21; 21, 5; 23, 19;

gîndí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „denken, achten" : „penser, observer" : (8x)
gîndesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 29, 23;
gîndêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 3, 4; 23, 1;
gîndêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 30;
gîndiţi *verb imp. 2 pl.* [1] 8, 5;
gîndi-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 16, 23;
să gîndească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 16, 1;
vor gîndi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 28, 5;

gîndíre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Gedanke" : „pensée" : (2x)
gîndire *subst. comun fem. sg. voc. neart.* [1] 16, 22;
gîndirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 19;

gînditór : (1682-1686 DOS. VS., ian. 1[v] / **negînditór** [neg.] : 1563 CORESI, PRAXIU 152) : adj. : „nachdenklich" : „penseur" : (1x)
cel gînditoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 19;

gîtléj : (1673 DOS. PS. V. 51) : s. n. : „Rachen, Kehle, Hals" : „gosier, cou, gorge" : (6x)
gîtlejul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 5, 3; 8, 7; 24, 13; [3] 2, 3; 5, 17; 7, 9;

glas : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Stimme, 2. Geräusch" : „1. voix, 2. bruit" : (18x)
glas *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 3; 8, 4; 26, 25; 27, 14;
glasul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 2, 3; 5, 13; [2] 5, 2; 5, 5; 7, 7; 10, 20; 12, 4; [3] 2, 8; 2, 12; 2, 14; 2, 14; 5, 3;
glasului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 12, 4; [3] 8, 13;

glumí : (1577 CORESI, PS.) : v. IV : „scherzen" : „plaisanter" : (1x)
glumind *verb gerunziu* [1] 26, 19;

gol : (1551-1553 ES) : adj. : „nackt" : „nu" : (2x)
gol *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 5, 14;
mai gol *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 31;

goní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. jagen, 2. verfolgen" : „1. chasser, 2. poursuivre" : (9x)
gonesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 12, 11; 15, 10;
gonêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 21, 6; 28, 19;
gonindu *verb gerunziu* [1] 28, 1;
goni-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 13, 22;
să gonêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 3, 15;
va goni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 9, 12;
vor goni *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 12, 27;

goníre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Verfolgung" : „ poursuite" : (1x)
gonirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 19;

grábă : (1642 CAZ. GOV. 216) : s. f. : „Eile" : „hâte" : (2x)
grabă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 8; [2] 8, 11;

grábnic : (1639 AIIN I, 255) : adj. : „schnell" : „précipité" : (1x)
grabnic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 29, 20;

grai : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Rede, Sprache" : „voix" : (17x)
graiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 15;

graiul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 1, 23; 2, 1; 4, 5; 18, 17; [3] 4, 3; 6, 6;
graiuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 19, 27; 27, 27;
graiurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 1, 6; 3, 1; 4, 5; 8, 8; 15, 27; 31, 2; [2] 1, 1; 3, 18;

grăbí : (c. 1540-1550 BGL) : v. IV : „eilen, sich (be)eilen" : „(se) hâter" : (4x)
grăbêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 26; 28, 22;
nu grăbi *verb imp. 2 sg.* [2] 5, 1;
să grăbêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 20, 11;

grădínă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Garten" : „jardin" : (12x)
grădina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 4, 16; 5, 1; 5, 2; 6, 1; 6, 10;
grădină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 11; 4, 12; 4, 13;
grădini *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 2, 5; [3] 6, 1; 8, 13;
grădinii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 4, 15;

grăí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sagen, sprechen, reden" : „dire, parler" : (23x)
a grăi *verb infinitiv prezent* [1] 21, 3; [2] 1, 8; 3, 7;
grăiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 12, 19; 24, 2;
grăiêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 25, 7;
grăiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 2, 12; 20, 10; [2] 2, 15;
grăiiu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 2, 15;
grăind *verb gerunziu* [1] 7, 9;
grăit-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 1, 16;
grăitu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 31, 1;
să va grăi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 8, 8;
va grăi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 21, 28; 23, 33; [2] 1, 10; 8, 4;
vei grăi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 5, 12; 23, 34; [2] 12, 1;
voiu grăi *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 8, 6;
vor grăi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 7, 22;

grămădí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „häufen" : „entasser, ammaser" : (2x)
grămădiţi *verb imp. 2 pl.* [3] 2, 4;
vei grămădi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 25, 23;

grătár : (1642 CAZ. GOV. 472) : s. n. : „Gitter, Herd" : „grille, foyer" : (1x)
grătariu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 21;

greşálă → greşeală

greşeálă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Fehler, Schuld" : „faute, tort" : (3x)
greşală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 29, 26;
greşale *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 26, 26; [2] 10, 4;

greşí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(ver)fehlen, sich irren, sich versündigen" : „(se) tromper, manquer, pécher" : (12x)
au greşit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 8, 12;
greşaşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 14, 21; 20, 2; 28, 24; [2] 2, 26; 9, 2;
greşăsc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 12, 27; 13, 22;
greşesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 8, 36;
grişaşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 19, 2;
să greşascâ *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 5, 5;
va greşi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 7, 21;

greşít : (1559-1560 BRATU) : adj. : „abwegig" : „erroné" : (1x)
greşite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 5, 6;

greu : (1448 DERS / în antr. Micle *Greul*) : adj./s. : „schwer" : „lourd" : (4x)
cel greu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 8;
grea *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 3; [3] 8, 6;
mai grea *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 3;

gríjă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Sorge" : „souci" : (2x)
grija *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 17, 12; 27, 25;

grijí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „besorgen" : „soigner" : (2x)
grijaşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 14, 25; 31, 21;

gríndă : (1649 MARD.) : s. f. : „(Decken-)Balken" : „poutre" : (1x)
grinzile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 16;

grinzíre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 621/1) : s. f. : „Bedachung" : „toiture" : (1x)
grinzirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 10, 18;

grîu : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m./n. : „1. Weizen, 2. Getreide" : „1. blé, 2. céréales" : (4x)
grîu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 10; 20, 4; [3] 7, 2;
grîul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 11, 26;

groápă : (1520 DERS / în top. *Groapa*) : s. f. : „1. Grube, 2. Grab" : „1. fosse, 2. tombeau" : (5x)
groapa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 27;
groapă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 14; [2] 10, 8; 12, 6;
gropi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 8, 10;

groáznic : (1563 CORESI, PRAXIU 517) : adj./adv. : „furchtbar" : „affreux, terrible" : (1x)
groaznicul *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 12, 26;

grozáv : (1492 DERS / în antr. *Grozăveşti*) : adv. : „hässlich" : „ter-rifiant" : (1x)
grozav *adv. de mod* [1] 15, 11;

grumáz : (1445 DERS / în top *Grumazeşti*) : s. m. : „Nacken, Hals" : „nuque, cou" : (6x)
grumazi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 3, 3;
grumazul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 9; 3, 22; [3] 4, 4; 4, 9;
grumazului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 6, 21;

gúră : (1306 DRĂGANU 555 / în top. *Gura*) : s. f. : „Mund" : „bouche" : (49x)

a gurii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 10, 13;
gura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 29; 10, 7; 10, 12; 10, 15; 10, 32; 10, 33; 11, 2; 11, 9; 11, 11; 12, 6; 12, 8; 13, 3; 14, 3; 15, 2; 15, 15; 15, 30; 16, 11; 16, 18; 16, 26; 18, 6; 18, 7; 19, 28; 20, 20; 21, 23; 22, 14; 23, 33; 26, 28; 27, 2; 31, 8; 31, 9; 31, 26; [2] 5, 5; 6, 7; 8, 2;
gură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 24; 19, 24; 26, 15;
gurii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 4, 5; 4, 5; 6, 2; 7, 24; 8, 8; 12, 15; 18, 20; [2] 5, 1; 10, 12; 10, 13; [3] 1, 1;

gustá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „kosten" : „goûter" : (1x)
gustă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 31, 18;

H

háină : (1581-1582 PO) : s. f. : „Kleid, Gewand" : „vêtement" : (8x)
haina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 20, 19; 27, 13;
hainã *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 21; 30, 4;
hainele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 6, 27; [2] 9, 8;
hainelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [3] 4, 10; 4, 11;

halícă → alică

hananéu → canaanit

har : (1477 LDSR 354) : s. n. : „Gnade" : „grace" : (8x)
har *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 4; 3, 22; 3, 34; 28, 23; [2] 10, 12;
harul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 25, 10; 30, 7; [2] 9, 11;

hárnic : (1644 Ş. TAINE 34 / **nehárnic** [neg.] : c. 1564 CORESI, CAZ. 94) : adj./s. : „fähig, klug" : „capable, avisé" : (1x)
celor harnici *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 14, 8;

hărăzí : (1563 CORESI, PRAXIU 533) : v. IV : „schenken" : „destiner" : (1x)
hărăzesc *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 4, 2;

hiére → fiere

hîrb : (c. 1516-1636 GLOS. B.) : s. n. : „Scherbe" : „tesson" : (1x)
hîrbul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 26, 23;

hóră : (1632 EUSTR. PRAV. 487, *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Reigen, Hora" : „danse, ronde populaire" : (1x)
horele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 7, 1;

hotár : (1392 DERS) : s. n. : „Grenze, Grenzgebiet" : „(pl.) confins, frontière" : (3x)
hotarăle *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 22, 28; 23, 10;
hotarul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 15, 26;

hotărí : (1649 MARD.) : „bestimmen" : „déterminer, décider" : (1x)
hotărăşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 18, 18;

hrănă : (1478 DRHA II, 318 / în antr. *Hrană* vornic) : s. f. : „Nahrung, Speise" : „nourriture" : (2x)
hrana *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 8;
hrană *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 30, 25;

hrăní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(sich) ernähren" : „(se) nourir" : (4x)
hrănêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 25, 22;
hrănêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 23, 24;
să te hrăneşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 6, 25;
să va hrăni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 22, 9;

húlă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Schmähung, Ungerechtigkeit" : „blâme, iniquité" : (1x)
hulă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 7;

hulí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „schmähen" : „blâmer" : (4x)
hulêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 19, 16;
nu huli *verb imp. 2 sg.* [1] 23, 22; 25, 9;
să va huli *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 9, 7;

I

iad : (1551-1553 ES) : s. n. : „Hölle" : „enfer" : (13x)
iad *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 18; 5, 5; 15, 25; [2] 9, 10;
iadul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 1, 12; 15, 12; 27, 20; 30, 16; [3] 8, 6;
iadului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 7, 27; 9, 18; 14, 12; 16, 25;

iádă → ied

iar : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj. : „aber, und" : „mais, cependant, et" : (122x)
iară *conjuncţie coord.* [1] 1, 22; 1, 33; 3, 16; 3, 34; 4, 18; 4, 19; 6, 12; 6, 31; 6, 32; 8, 36; 9, 10; 9, 12; 10, 1; 10, 9; 10, 11; 10, 22; 10, 24; 10, 29; 11, 7; 11, 16; 11, 23; 11, 27; 11, 28; 12, 1; 12, 10; 12, 11; 12, 13; 12, 14; 12, 21; 12, 27; 13, 3; 13, 4; 13, 9; 13, 11; 13, 13; 13, 14; 13, 15; 13, 16; 13, 17; 13, 19; 13, 21; 13, 22; 13, 24; 13, 25; 13, 26; 14, 1; 14, 2; 14, 12; 14, 16; 14, 17; 14, 18; 14, 21; 14, 22; 14, 25; 14, 26; 14, 31; 14, 33; 14, 34; 14, 35; 15, 5; 15, 9; 15, 16; 15, 19; 15, 19; 15, 20; 15, 28; 16, 3; 16, 5; 16, 21; 16, 25; 16, 33; 17, 5; 17, 6; 17, 10; 17, 12; 17, 17; 17, 25; 19, 4; 19, 16; 19, 21; 19, 23; 20, 2; 21, 24; 21, 26; 21, 29; 22, 3; 22, 5; 23, 2; 24, 16; 26, 18; 26, 24; 27, 4; 27, 7; 27, 12; 27, 16; 28, 1; 28, 5; 28, 7; 28, 10; 28, 13; 28, 14; 28, 16; 28, 18; 28, 19; 28, 20; 28, 23; 28, 25; 28, 26; 28, 27; 28, 27; 29, 3; 29, 4; 29, 6; 29, 7; 29, 9; 29, 10; 29, 19; 29, 25; 29, 26; 29, 27; 31, 29; [2] 5, 11;

iáră → iar

iárbă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gras" : „herbe" : (2x)
iarbă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 12; 27, 25;

iárnă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Winter" : „hiver" : (2x)
iarna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 2, 11;

iarnă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 15;

iátă : (înc. sec. XVI PS. H.) : interj. : „siehe da" : „voici, voilà" : (17x)
iată *interjecţie* [1] 1, 23; [2] 1, 14; 1, 16; 2, 1; 2, 11; 4, 1; 5, 17; 6, 10; 9, 6; [3] 1, 14; 1, 14; 1, 15; 2, 8; 2, 9; 2, 11; 3, 7; 4, 1; 4, 1;

íboste : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Liebe" : „amour" : (1x)
iuboste *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 18;

iéd, iádă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m./f. : „Zicklein" : „biquet" : (1x)
iadele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 7;

iésle : (c. 1564 CORESI, CAZ. 120) : s. f. : „Krippe" : „mangeoire" : (1x)
iêslele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 14, 4;

ieşí : (1521 NEACŞU) : v. IV : „heraus-, hinausgehen" : „sortir" : (16x)
a ieşi *verb infinitiv prezent* [1] 8, 24;
am ieşit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 7, 15;
au ieşit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 5, 14; 10, 5;
iêse *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 3, 16; 11, 8; [2] 1, 5;
ieşi *verb imp. 2 sg.* [3] 1, 7;
ieşi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 5, 7;
ieşiţi *verb imp. 2 pl.* [3] 3, 11;
ieşi-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 4, 14;
ieşi-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 7, 19;
să ieşim *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [3] 7, 11;
va ieşi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 22, 10; 30, 33;
vor ieşi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 30, 33;

ieşíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Ausgang, Exodus" : „sortie" : (8x)
ieşire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 20; 4, 23; 24, 27; 25, 27;
ieşirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 25, 13; 30, 13;
ieşiri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 35;
ieşirile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 35;

iézer : (1454 DERS / în antr. Petr[a] *Ezerean[a]*) : s. n. : „See" : „lac" : (1x)
iêzere *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 7, 4;

in : (1551-1553 ES) : s. n. : „Lein" : „lin" : (1x)
in *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 31, 13;

ínemă → inimă

ínimă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Herz, Seele" : „coeur, âme" : (135x)
a inimii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 15, 14;
inema *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 2; 4, 4; 14, 10; 18, 4; 18, 12; 18, 15; 18, 23; 19, 3; 22, 15; 22, 17; 22, 18; 27, 11; 27, 21; 27, 21; 27, 23; [2] 2, 1; 2, 3; 2, 3; 2, 10; 2, 10; 2, 15; 2, 15; 2, 23; 7, 3; 7, 4; 7, 5; 7, 5; [3] 5, 3; 8, 6;
inemă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 14; 28, 14;
inemii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 22, 20; [2] 2, 20; 2, 22; 5, 19;
inemile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 21, 12; 22, 11; 27, 19;
inima *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 5; 5, 12; 6, 14; 6, 18; 7, 25; 10, 21; 12, 21; 12, 24; 12, 26; 14, 32; 14, 35; 14, 35; 15, 15; 15, 30; 16, 1; 16, 2; 16, 6; 16, 23; 17, 10; 17, 22; 17, 23; 19, 21; 20, 5; 21, 1; 23, 12; 23, 15; 23, 17; 23, 24; 23, 34; 24, 2; 24, 6; 25, 3; 25, 20; 25, 21; 27, 9; 31, 11; [2] 1, 13; 1, 16; 1, 16; 1, 17; 3, 11; 3, 17; 3, 18; 5, 1; 7, 8; 7, 9; 7, 22; 7, 26; 7, 27; 8, 5; 8, 9; 8, 11; 8, 16; 8, 18; 8, 18; 9, 3; 9, 3; 10, 2; 10, 2; 10, 3; 11, 9; 11, 10;
inimă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 1; 4, 21; 4, 23; 8, 5; 10, 9; 10, 14; 10, 23; 12, 8; 17, 16; 17, 21; 20, 9; 21, 4; 23, 15; 23, 26; 26, 23; 26, 24; 28, 26; [2] 9, 7; [3] 4, 9;
inimi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 3;
inimii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 3, 3; 7, 3; 13, 12; 14, 32; 23, 19; [2] 7, 23; 11, 9; [3] 3, 11;
inimile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 7, 10; 15, 8; 15, 12; 15, 23; 21, 2; 24, 12;

intrá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „hinein-, hereintreten" : „entrer" : (7x)
întraiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [3] 5, 2;
întră *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 29;
să întri *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 23, 10; 27, 10;
va întra *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 11, 2;
vor întra *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 5, 10; 28, 10;

intráre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Eingang" : „entrée" : (2x)
întrări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 3;
întrărilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 8, 34;

iscusít : (1632 EUSTR. PRAV. 347, *ap.* TIKTIN) : adj. : „1. geschickt, 2. Angenehmer" : „1. habile, 2. le Favorable" : (2x)
iscusit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 1;
Iscusit *subst. propriu masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 16;

ispití : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. in Versuchung führen, 2. prüfen" : „1. tenter, séduire, 2. mettre à l'épreuve" : (5x)
am ispitit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 7, 24;
ispitesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 26, 18;
să ispitesc *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [2] 2, 1;
să ispitêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 17, 3; 27, 21;

ispitíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Prüfung" : „épreuve" : (1x)
ispitirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 27, 21;

isprăví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. ausrichten, 2. zustande bringen, fertigstellen, 3. aufrecht handeln" : „1. finir, 2. accomplir, achever, 3. actionner droit" : (10x)
isprăvesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 1, 19; 2, 7; 12, 20;
isprăvescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 14, 11;
isprăvêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 4, 18; 19, 7; 21, 6;
va isprăvi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 3; 25, 5;
vei isprăvi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 2, 9;

istéţ : (c. 1650 SIM. DASC., *ap.* GCR I, 143) : adj. : „gescheit, klug" : „intelligent, sage" : (1x)

isteţ *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 2;

iubí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „lieben" : „aimer" : (39x)
a iubi *verb infinitiv prezent* [2] 3, 8;
au iubit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 5, 9; [3] 1, 6; 3, 1; 3, 2; 3, 3; 3, 4;
iubesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 8, 36; 28, 4;
iubescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 8, 17; 8, 21;
iubêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 4, 6;
iubêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 3, 12; 12, 1; 12, 1; 13, 25; 15, 10; 16, 3; 16, 14; 19, 8; 21, 17; 22, 8; 22, 11; 22, 14; 29, 3;
iubind *verb gerunziu* [1] 16, 18; 21, 17; [2] 5, 9;
iubindu-mă *verb gerunziu* [1] 4, 3;
iubindu-se *verb gerunziu* [1] 30, 15;
iubiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 1, 2;
iubi-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 28, 13;
iubitu-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 1, 3;
iubi-vom *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [3] 1, 3;
nu iubi *verb imp. 2 sg.* [1] 3, 30; 20, 16;
va iubi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 9, 8; 28, 17;
vor iubi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 24, 26;

iubíre : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Liebe" : „affection, amour" : (1x)
iubirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 9, 6;

iubít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „geliebt" : „bien-aimé" : (2x)
iubitul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 12; 2, 2;

iubitór : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „liebevoll" : „aimant" : (1x)
cel iubitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 17, 20;

iúboste → iboste

iúte : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „schnell" : „rapide" : (5x)
cel iute *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 17;
iute *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 4;
iute *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 20; 22, 29; 26, 20;

iveálă : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Sichtbarkeit" : „visibilité" : (1x)
ivealã *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 14;

iví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erscheinen" : „apparaître" : (4x)
să ivêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 6, 9;
să iviră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 2, 12;
se va ivi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 11, 31; 23, 5;

ivít : (1559-1560 BRATU) : adj. : „erschienen, unbedeckt" : „apparu, découvert" : (1x)
ivite *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 16, 5;

izbăví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erretten" : „sauver" : (8x)
a izbăvi *verb infinitiv prezent* [1] 24, 11;
izbăvêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 2;
izbăvi-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 13, 18;
se va izbăvi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 31;
va izbăvi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 11, 4; 11, 6; 12, 6;
vei izbăvi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 23, 14;

izbucní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „hervorbrechen" : „jaillir" : (1x)
voiu izbucni *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 1, 23;

izgoní : (1581 CORESI, EV. 203) : v. IV : „vertreiben" : „chasser" : (1x)
izgonêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 3;

iznoávă : (1551-1553 ES) : s. f., în locuţiunea adv. *de iznoavă* : „Neuerung, (aici) von neuem" : „nouveauté, (aici) de nouveau" : (1x)
iznoavă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 24, 27;

izvór : (1453 DERS) : s. n. : „Quelle, Brunnen" : „source, fontaine" : (17x)
izvoarăle *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 4, 21; 8, 24; 8, 28;
izvor *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 19; 25, 27; [2] 12, 6; [3] 4, 12;
izvorul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 5, 15; 5, 16; 5, 18; 6, 12; 10, 12; 13, 15; 14, 29; 16, 22; 18, 4; [3] 4, 15;

Î

îmbătá : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. I : „(sich) berauschen, betrinken" : „(s')enivrer" : (3x)
să îmbată *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 4, 17;
vă îmbătaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 23, 30; [3] 5, 2;

îmbătrîní : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „altern" : „vieillir" : (2x)
au îmbătrînit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 23, 22;
va îmbătrîni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 22, 6;

îmblá → umbla

îmblînzí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „besänftigen" : „calmer, apaiser" : (1x)
va îmblînzi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 16, 15;

îmblînzíre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 511/2) : s. f. : „Besänftigung" : „adoucissement" : (2x)
îmblînzire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 22;
îmblînzirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 12;

îmblînzitór : (1688 BIBLIA) : adj. : „sanftmütig" : „apaisant" : (1x)
îmblînzitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 32;

îmbogăţí : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „reich machen, reich werden" : „(s')enrichir" : (6x)
a să îmbogăţi *verb infinitiv prezent* [1] 28, 22;
a se îmbogăţi *verb infinitiv prezent* [2] 5, 11;

îmbogăţesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 13, 7;
îmbogăţescu-se *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 10, 4;
îmbogăţêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 23;
să îmbogăţiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 31, 28;

îmbrăcá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „sich ankleiden, anziehen" : „se vêtir" : (4x)
mă voiu îmbrăca *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 5, 4;
s-au îmbrăcat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 31, 25;
să îmbracă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 31, 21;
se va îmbrăca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 23, 21;

îmbrăcămínte : (1551-1553 ES) : s. f. : „Kleidung" : „vêtements" : (2x)
îmbrăcăminte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 26;
îmbrăcămінţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 31, 22;

îmbrăţăşá → îmbrăţişa

îmbrăţişá : (1581-1582 PO) : v. I : „umarmen" : „embrasser" : (3x)
îmbrăţăşă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 4, 5;
îmbrăţăşăz *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 24, 33;
îmbrăţăşezi *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 6, 10;

îmbuná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „vorzüglich machen" : „aggrandir, rendre illustre" : (3x)
îmbunêze *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 11, 9;
să îmbunează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 28, 23;
să va îmbuna *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 7, 4;

îmburuiená : (c. 1683-1686 MS. 45, 514/2) : v. I : „mit Unkraut bedecken" : „s'emplir de mauvaise herbe" : (1x)
se va îmburuiena *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 24, 31;

împărát : (1521 NEACŞU) : s. m. : „Kaiser" : „empereur" : (49x)
a împăratului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 1, 1;
împărat *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 20, 8; 28, 16; [2] 1, 12; 5, 8; 9, 14; 10, 20; [3] 7, 5;
împăratul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 18; 14, 37; 16, 14; 20, 26; 22, 11; 24, 21; 29, 4; 29, 14; 30, 31; 31, 1; [2] 4, 13; 10, 16; 10, 17; [3] 1, 3; 1, 11; 3, 9; 3, 11;
împăratului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 14, 30; 16, 11; 16, 13; 16, 15; 16, 16; 19, 12; 20, 2; 20, 28; 21, 1; 25, 1; 25, 2; 25, 3; 25, 5; 25, 6; 25, 15; 29, 12; [2] 8, 2; 8, 4;
împăraţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 22, 29;
împăraţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 6, 8; 8, 15;
împăraţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 19, 6; 30, 28; [2] 2, 8;

împărăteásă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Kaiserin" : „impératrice" : (2x)
împărătêse *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 6, 7; 6, 8;

împărăţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „herrschen" : „régner" : (5x)
a împărăţi *verb infinitiv prezent* [2] 4, 14;
au împărăţit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 1, 1;
împărăţescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 8, 15;
va împărăţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 30, 22;
veţi împărăţi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 9, 6;

împărăţíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Reich" : „royaume" : (2x)
împărăţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 14;
o împărăţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 19;

împărţeálă : (1563 CORESI, PRAXIU 537) : s. f. : „Verteilung" : „partage" : (1x)
împărţêle *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 2, 10;

împărţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „aufteilen, zerteilen, 2. austeilen, verleihen" : „1. partager, 2. distribuer" : (6x)
împart *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 19, 14;
împarte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 20; 29, 24;
împărţi-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 14, 18;
să împarţu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 8, 21;
va împărţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 17, 2;

împiedecá → împiedica

împiedecáre → împiedicare

împiedecătúră → împiedicătură

împiedicá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „sich stolpern" : „trébucher sur, s'achopper" : (5x)
împiedeca-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 20, 14;
s-au împiedecat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 29, 25;
să împiêdecă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 4, 19;
să va împiedeca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 10, 9;
se va împiedeca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 26, 18;

împiedicáre : (1642 ÎNV. 8r) : s. f. : „Stolpern" : „achoppement" : (1x)
împiedecarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 24, 17;

împiedicătúră : (c. 1683-1686 MS. 45, 505/2) : s. f. : „Verhinderung" : „empêchement" : (1x)
împiedecătura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 3;

împínge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „verschieben, stoßen" : „repousser, rejetter" : (2x)
împinge *verb imp. 2 sg.* [1] 4, 24;
se va împinge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 14, 34;

ímple/-eá → umple/-ea

ímplere → umplere

împleticí : (c. 1665-1672 MS. 4389, 786/1) : v. IV : „enflechten, verwickeln" : „entrelacer, empêtrer" : (1x)
să împleticêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 20, 3;

împletitúră : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Flechten, (aici) Zopf" : „tressage, (aici) natte" : (1x)
împletitura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 7, 5;

împodobí : (c. 1665-1672 MS. 4389, 53/2) : v. IV : „schmücken, zieren" : „orner, décorer" : (2x)
a împodobi *verb infinitiv prezent* [2] 7, 14;
împodobi *verb infinitiv prezent* [2] 1, 15;

împoncişá : (1620 MOXA) : v. I : „1. sich widersetzen, 2. fixieren" : „1. se révolter, 2. regarder de travers, fixer" : (3x)
împoncişază *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 27, 20;
să împoncişază *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 3, 15; 3, 34;

împotrívă : (1551-1553 ES) : adv./prep. : „gegen(über), entgegen" : „au contraire, contre" : (3x)
împotriva *prep.* [1] 20, 8; [2] 4, 12;
împotrivă *adv.* [1] 14, 7;

împrejúr : (înc. sec. XVI PS. H. / **prejúr** : c. 1550 HC II, 455) : adv./prep. : „um ... herum, in der Gegend" : „autour de, aux alentours de" : (9x)
împrejur *adv. de loc* [2] 7, 8;
împrejurul *prep.* [1] 6, 21; 28, 4; [3] 3, 7;
prejur *prep.* [1] 1, 9; 3, 22; 7, 3; [3] 8, 6; 8, 6;

împrejurá : (1632 EUSTR. PRAV. 277, *ap.* TIKTIN) : v. I : „umgeben" : „entourer" : (1x)
împrejurîndu-te *verb gerunziu* [1] 5, 20;

împrejuráre : (1649 MARD.) : s. f. : „Umherschweifen" : „égarement, vagabondage" : (2x)
împrejurare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 2, 2;
împrejurarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 2, 12;

împreuná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. zusammenbringen, vereinigen, 2. zusammenkommen" : „1. unir, joindre, 2. se rejoindre" : (3x)
împreunîndu-se *verb gerunziu* [1] 29, 13;
să împreună *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 9, 4;
se va împreuna *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 11, 15;

împreunáre : (1551-1553 ES) : s. f. : „Gemeinschaft, Versammlung" : „communauté, assemblée" : (1x)
împreunării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 14;

împreúnă : (1551-1553 ES) : adv. : „zusammen, gemeinsam" : „ensemble" : (20x)
împreună *adv.* [1] 5, 18; 5, 19; 11, 29; 13, 21; 23, 6; 23, 11; 23, 35; [2] 3, 10; 3, 17; 3, 17; 4, 4; 7, 30; 8, 8; 8, 15; 8, 15; 8, 17; 9, 15; 11, 7; 12, 9; [3] 5, 18;

împreunătór : (1642 ÎNV. 3v) : s. : „Komplize" : „complice" : (1x)
împreunătoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 24;

împrumutá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „leihen, borgen" : „prêter, emprunter" : (4x)
împrumutează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 12; 19, 17;
să împrumutează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 20, 4;
vor împrumuta *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 22, 7;

împrumutătór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Gläubiger" : „prêteur" : (1x)
împrumutătoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 29, 13;

împuţiná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „vermindern" : „se diminuer, devenir moins nombreux" : (4x)
împuţinează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 14, 36;
s-au împuţinat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 12, 3;
să împuţinează *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 11, 24;
să vor împuţina *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 10, 28;

în : (1499 DERS) : prep. : „1. in, an, um, 2. bei, 3. zwischen" : „1. en, dans, à, 2. par, 3. parmi" : (327x)
în *prep.* [1] 1, 1; 1, 11; 1, 15; 1, 20; 2, 13; 2, 20; 3, 6; 3, 16; 3, 16; 3, 30; 3, 33; 4, 3; 4, 4; 4, 7; 4, 13; 4, 14; 4, 15; 4, 27; 4, 27; 5, 6; 5, 14; 5, 19; 5, 20; 5, 20; 6, 13; 6, 14; 6, 19; 6, 27; 6, 33; 6, 34; 7, 8; 7, 8; 7, 11; 7, 12; 7, 20; 7, 25; 8, 2; 8, 20; 8, 20; 8, 21; 8, 30; 8, 30; 9, 2; 9, 6; 9, 12; 9, 14; 9, 19; 10, 12; 10, 23; 10, 26; 10, 27; 10, 31; 11, 4; 11, 9; 11, 20; 11, 22; 11, 22; 11, 26; 12, 4; 12, 4; 12, 11; 12, 12; 12, 13; 12, 14; 12, 14; 12, 21; 12, 29; 13, 9; 13, 13; 13, 13; 14, 2; 14, 8; 14, 13; 14, 25; 14, 28; 14, 30; 14, 35; 14, 35; 15, 3; 15, 6; 15, 14; 15, 16; 15, 23; 16, 2; 16, 5; 16, 16; 16, 18; 16, 22; 16, 31; 17, 3; 17, 3; 17, 18; 17, 19; 17, 24; 18, 1; 18, 4; 18, 9; 18, 21; 19, 1; 19, 21; 19, 21; 19, 23; 19, 24; 20, 2; 20, 5; 20, 11; 21, 1; 21, 1; 21, 9; 21, 9; 21, 16; 21, 19; 21, 20; 22, 5; 22, 10; 22, 11; 22, 13; 22, 13; 22, 22; 23, 17; 23, 29; 23, 30; 23, 34; 24, 10; 24, 10; 24, 16; 24, 29; 25, 6; 25, 7; 25, 8; 25, 13; 25, 19; 25, 20; 25, 20; 25, 21; 25, 21; 25, 21; 25, 25; 25, 26; 25, 29; 26, 1; 26, 1; 26, 2; 26, 2; 26, 3; 26, 8; 26, 9; 26, 9; 26, 13; 26, 13; 26, 14; 26, 15; 26, 16; 26, 17; 26, 18; 26, 20; 26, 21; 26, 24; 26, 25; 27, 7; 27, 8; 27, 15; 27, 19; 27, 22; 27, 24; 27, 24; 27, 27; 27, 27; 28, 10; 28, 12; 28, 17; 28, 17; 28, 18; 28, 25; 28, 27; 28, 28; 29, 6; 29, 6; 30, 2; 30, 4; 30, 4; 30, 10; 30, 26; 30, 31; 31, 12; 31, 23; 31, 25; 31, 31; [2] 1, 1; 1, 3; 1, 4; 1, 7; 1, 10; 1, 12; 1, 16; 1, 16; 2, 1; 2, 7; 2, 9; 2, 11; 2, 11; 2, 14; 2, 15; 2, 15; 2, 16; 2, 16; 2, 20; 2, 21; 2, 22; 2, 22; 2, 22; 3, 11; 3, 11; 3, 12; 3, 13; 3, 14; 3, 17; 3, 18; 3, 19; 3, 21; 5, 1; 5, 3; 5, 7; 5, 13; 5, 14; 5, 14; 5, 15; 5, 15; 5, 16; 5, 17; 5, 19; 6, 8; 7, 1; 7, 1; 7, 5; 7, 5; 7, 7; 7, 10; 7, 13; 7, 15; 7, 15; 7, 15; 7, 16; 7, 20; 7, 27; 8, 4; 8, 6; 8, 7; 8, 8; 8, 10; 8, 10; 8, 11; 8, 13; 8, 14; 8, 15; 8, 15; 8, 16; 8, 16; 9, 1; 9, 1; 9, 2; 9, 2; 9, 2; 9, 3; 9, 6; 9, 9; 9, 10; 9, 10; 9, 12; 9, 12; 10, 3; 10, 11; 10, 17; 10, 18; 10, 20; 11, 3; 11, 3; 11, 5; 11, 9; 11, 9; 11, 9; 12, 1; 12, 3; 12, 3; 12, 4; 12, 5; 12, 5; 12, 7; 12, 11; [3] 1, 3; 1, 5; 1, 6; 1, 12; 1, 13; 1, 13; 2, 2; 2, 2; 2, 3; 2, 3; 2, 3; 2, 4; 2, 5; 2, 7; 2, 7; 2, 12; 2, 14; 2, 16; 3, 1; 3, 2; 3, 2; 3, 3; 3, 4; 3, 11; 3, 11; 4, 5; 5, 2; 5, 10; 6, 1; 6, 2; 7, 4; 7, 4; 7, 11; 8, 2; 8, 7; 8, 8; 8, 11; 8, 13;

înaínte : (înc. sec. XVI PS. H. / **naínte** : 1551-1553 ES) : adv./prep. : „1. früher, zuerst, 2. von, (be)vor" : „1. auparavant, 2. avant" : (46x)
înainte *adv. de loc* [1] 3, 4; 4, 29; 6, 8; 15, 18; 16, 4; 23, 1; 24, 34; 26, 17; 26, 18;
înaintea *prep.* [1] 3, 4; 3, 32; 5, 21; 8, 7; 8, 9; 11, 1; 12, 16; 14, 19; 16, 19; 17, 14; 20, 13; 20, 23; 21, 29; 22, 14; 23, 5; 25, 27; [2] 1, 16; 2, 7; 2, 9; 2, 26; 2, 26; 4, 16; 5, 1; 5, 5; 7, 27; 9, 2; [3] 8, 10; 8, 12;
mai nainte *adv. de timp* [1] 8, 23; 8, 24; 8, 24; 8, 25; 8, 25; 18, 12; 18, 12; 18, 13;
naintea *prep.* [1] 25, 6;

înált : (înc. sec. XVI PS. H. / **nalt** : 1559-1560 BRATU) : adj./s. : „1. hoch, 2. Höhe" : „1. haut, 2. hauteur" : (13x)

cêle înalte *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. art.* [1] 8, 2;
cel înalt *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 5, 7; 7, 9;
celui înalt *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 5, 7;
înalt *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 3;
înaltă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 3; 17, 17; 17, 20; 18, 19;
înalte *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 22;
înalţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 30, 14;
înalţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 5, 8;
naltă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 6;

înapói : (înc. sec. XVI PS. H) : adv. : „hinten, rück-" : „arrière, en arrière" : (1x)
înapoi *adv.* [1] 25, 9;

înălţá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. (sich) erheben, 2. sich erhöhen, sich überheben" : „1. (s')élever, 2. se vanter" : (8x)
înalţă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 14, 36;
înălţară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 3, 35;
nu te înălţa *verb imp. 2 sg.* [1] 24, 17;
să înalţă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 18, 10;
să înalţă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 18, 12; 30, 14;
se va înălţa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 11, 11;
va înălţa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 4, 8;

înălţáre : (înc. sec. XVI PS. H. / **nălţáre** : 1688 BIBLIA) : s. f. : „1. Erhöhung, Erhebung, 2. Höhe" : „1. élévation, 2. hauteur" : (2x)
înălţare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 5;
nălţări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 10, 6;

înălţíme : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Höhe" : „hauteur" : (1x)
înălţimile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 7, 8;

înăúntru : (1559-1560 BRATU) : adv., (aici) s. n. : „Innere" : „intérieur" : (1x)
înlăuntrul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 3, 10;

íncă : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „1. noch, 2. auch, ebenfalls" : „1. encore, 2. aussi, de même" : (52x)
încă *adv.* [1] 6, 11; 19, 2; 22, 6; [2] 1, 11; 1, 17; 2, 7; 2, 9; 2, 21; 2, 23; 2, 24; 3, 11; 3, 16; 4, 3; 4, 4; 4, 8; 4, 8; 4, 11; 4, 13; 4, 16; 5, 15; 5, 16; 5, 18; 6, 3; 6, 5; 6, 7; 6, 9; 7, 7; 7, 15; 7, 19; 7, 22; 8, 10; 8, 14; 8, 17; 9, 1; 9, 3; 9, 5; 9, 6; 9, 6; 9, 6; 9, 6; 9, 6; 9, 11; 9, 11; 9, 11; 9, 12; 9, 13; 10, 3; 10, 20; 11, 2; 12, 5; [3] 1, 15; 8, 1;

încălţămínte : (1581-1582 PO) : s. f. : „Schuhwerk" : „chaussure" : (1x)
încălţămintele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 7, 1;

încălzí : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „anfeuern" : „chauffer" : (1x)
să va încălzi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 4, 11;

începătúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Anfang" : „commencement, début" : (12x)
începătura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 7; 1, 7; 4, 7; 8, 22; 9, 10; 16, 4; 16, 7; 17, 14; [2] 7, 9; 10, 13;
începătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 9; [2] 5, 10;

íncépe : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „beginnen" : „commencer" : (2x)
încêpe *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 12;
va încêpe *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 19, 10;

íncepút : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Anfang" : „commencement" : (3x)
-nceput *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 23; [2] 3, 11;
-nceputul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 4, 8;

încetá : (1551-1553 ES) : v. I : „aufhören" : „cesser" : (3x)
încetează *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 15, 16;
încetează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 30, 1;
va înceta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 2, 17;

închegá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „gerinnen, (aici) stärken" : „cailler, (aici) conforter" : (1x)
închiagă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 26, 26;

încheiá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „knüpfen, verbinden" : „nouer, attacher" : (1x)
închêie *verb imp. 2 sg.* [1] 6, 21;

închíde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „schliessen" : „fermer" : (2x)
să vor închide *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 4, 12;
vor închide *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 12, 4;

închiegá → închega

închís : (1559-1560 BRATU) : adj : „geschlossen" : „fermé" : (2x)
închisă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 11; 4, 12;

íncínge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „gürten" : „ceindre" : (1x)
încingînd *verb gerunziu* [1] 31, 17;

încîlcít : (c. 1683-1686 MS. 45, 503/2) : adj. : „verwickelt, verdreht" : „embrouillé, tordu" : (3x)
cêle încîlcite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 13;
încîlcit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 8;
încîlcitele *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* [1] 11, 20;

încleştá : (c. 1640 URECHE[2] 161) : v. I : „sich verheddern" : „s'empêtrer" : (1x)
se va încleşta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 28, 18;

înconjurá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „umkreisen" : „encercler" : (10x)
au încunjurat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 12, 5;
încungiură *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 1, 5; 1, 6;
încungiurînd *verb gerunziu* [2] 1, 6;

încunjuraiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [2] 7, 26;
încunjură *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 3, 3; 5, 8;
va încunjura *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 9, 14;
voiu încunjura *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 3, 2;
vor încungiura *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 20, 28;

înconjuráre : (c. 1640 URECHE 204) : s. f. : „1. Einkreisung, 2. Belagerung" : „1. encerclement, 2. siège" : (3x)
încungiurare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 27;
încungiurările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 1, 6;
încunjurărilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [3] 2, 17;

încuietoáre : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 170) : s. f. : „Verschluss" : „loquet" : (1x)
încuitorii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 5, 6;

încungiurá → înconjura

încungiuráre → înconjurare

încunjurá → înconjura

încunjuráre → înconjurare

îndărắpnic → îndărătnic

îndărắtnic : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „verdreht, unredlich" : „tordu, pervers, malhonnête" : (8x)
cea îndărăpnică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 24;
cei îndărătnici *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 21, 8;
cel îndărătnic *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 26;
îndărătnic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 28;
îndărătnic *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 1;
îndărătnică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 14; 11, 22;
îndărătnice *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 21, 8;

îndărătnicí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „Hallstarrig werden, stolpern" : „buter, s'entêter" : (2x)
îndărătnicêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 10;
îndărătnicind *verb gerunziu* [1] 10, 9;

îndărătnicíe : (1642 CAZ. GOV. 269) : s. f. : „Halsstarrigkeit" : „entêtement, obstination" : (1x)
îndărătnicii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 16, 30;

índe : (1581 PRL) : prep. : „nach" : „vers" : (1x)
înde *prep.* [1] 22, 2;

îndelungá : (1581 PRL) : v. I : „entfernen, in die Länge ziehen" : „ajourner, éloigner" : (1x)
va îndelunga *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 8, 13;

îndelungáre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 639/1) : s. f. : „Länge" : „longueur" : (3x)
îndelungare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 2;
îndelungarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 18; 25, 15;

îndelungát : (1563 CORESI, PRAXIU 301) : adj. : „langwierig, lang dauernd" : „de longue durée" : (3x)
cel îndelungat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 32;
îndelungat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 19;
îndelungată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 16;

îndemná : (1560-1561 CORESI, TE.2) : v. I : „anleiten, unterweisen" : „conseiller, conduire" : (1x)
să îndêmne *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 6, 7;

îndestulí → destuli

îndireptá → îndrepta

îndireptáre → îndreptare

îndîrjí : (c. 1665-1672 MS. 4389, 446/2) : v. IV : „hartnäckig werden" : „s'obstiner, s'acharner" : (1x)
îndîrjitu-ai *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [3] 4, 9;

îndoít : (1581 PRL) : adj. : „verdoppelt" : „doublé" : (4x)
îndoit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 13;
îndoit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 20, 23;
îndoite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 20, 13; 31, 22;

îndrăgí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „liebgewinnen" : „prendre en affection" : (3x)
ai îndrăgit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 9, 9;
îndrăgescu *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 8, 17;
va îndrăgi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 15, 13;

îndrăznéţ : (1581 CORESI, EV. 383) : adj./s. : „kühn" : „audacieux" : (1x)
cel îndrăzneţ *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 3;

îndrăzní : (1560-1561 CORESI, TE.2) : v. IV : „wagen" : „oser" : (1x)
îndrăznind *verb gerunziu* [1] 1, 21;

îndrăzníre : (1563 CORESI, PRAXIU 67) : s. f. : „(Wage)Mut" : „audace" : (2x)
îndrăznire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 11; 13, 5;

îndreptá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „recht geben" : „faire justice" : (14x)
a îndirepta *verb infinitiv prezent* [1] 1, 3;
îndireptaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 9, 6;
îndireptează *verb imp. 2 sg.* [1] 4, 26; 23, 19;
îndireptează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 11, 5; 21, 2; 29, 28;
îndireptînd *verb gerunziu* [1] 15, 22;
să îndireptă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 11, 10;
să îndireptează *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 15, 9; 20, 24;
să îndireptează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 24, 3;

să îndireptêze *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 3, 6;
să va îndirepta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 13, 14;

îndreptáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Recht" : „justice" : (1x)
îndireptări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 7, 9;

îndulcí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „besänftigen, enthärten, versüßen" : „(s')adoucir" : (3x)
îndulcesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 13, 20;
să să îndulcească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 24, 13;
te-ai îndulcit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [3] 7, 6;

îndulcíre : (1581 CORESI, EV. 27) : s. f. : „1. douceur, 2. Seligkeit" : „1. Süsse, 2. bonheur" : (3x)
îndulcire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 17;
îndulcirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 24;
îndulcirei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 10, 1;

înduplecáre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 622/2) : s. f. : „Biegung" : „pliage" : (1x)
înduplecarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 11;

înduplecătúră : (c. 1650 ANON. CAR.2) : s. f. : „Biegung" : „pliage" : (1x)
înduplecăturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 6, 13;

îndurá : (c. 1564 CORESI, MOLIT. 187) : v. I : „erbarmen" : „prendre qqn. en pitié" : (4x)
îndură-se *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 13, 9;
îndură-se *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 12;
să îndură *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 25; 21, 26;

înfăţişá → făţişa

înflorí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „blühen" : „fleurir" : (9x)
au înflorit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 6, 10; 7, 12;
înfloresc *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 2, 13; 2, 15;
înflorêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 15, 14;
înflorit-au *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [3] 6, 10; 7, 12;
înflorit-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 7, 12;
va înflori *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 12, 5;

înfloríre : (1654 NEAGOE 212) : s. f. : „Blühen" : „floraison" : (1x)
înflorirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 12, 6;

înflorít : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 150) : adj. : „blühend" : „fleuri" : (1x)
înflorită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 8, 5;

înfricoşá : (1560-1561 CORESI, TE.2) : v. I : „Furcht/ Angst einjagen" : „effrayer" : (1x)
înfricoşa-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 13, 3;

înfricoşáre : (1642 ÎNV.2) : s. f. : „Furcht" : „frayeur, crainte" : (4x)
înfricoşarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 8; 17, 10; 19, 12; 20, 2;

înfrínge : (1577 CORESI, PS.) : v. III : „besiegen" : „vaincre" : (1x)
va înfrînge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 7, 14;

înfrumseţá → înfrumuseţa

înfrumusăţá → înfrumuseţa

înfrumuseţá : (1560-1561 CORESI, TE.2) : v. I : „verschönern, zieren, schmücken" : „embellir" : (5x)
s-au înfrumusăţat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [3] 1, 9; 7, 1;
să înfrumseţară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 4, 10; 4, 10;
te-ai înfrumusăţat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [3] 7, 6;

înfrumuseţát : (1560-1561 CORESI, TE.2) : adj. : „verschönert, geschmückt" : „embelli, enjolivé" : (1x)
înfrumuseţat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 15;

îngăduí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. zulassen, 2. warten" : „1. permettre, 2. attendre" : (3x)
îngăduiêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 20, 12;
îngăduiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 8; 19, 11;

îngăduitór : (1581 CORESI, EV. 49) : adj./s. : „geduldig" : „indulgent" : (3x)
cel îngăduitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 9;
cel mult îngăduitoriu *adj. calificativ gradul superlativ masc. sg. nom./ac. art.* [1] 15, 19; 17, 28;

Ínger : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Engel" : „ange" : (2x)
înger *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 11;
îngerul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 15;

înghiţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „schlucken" : „ingurgiter" : (4x)
înghiţi-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 19, 28;
înghiţi-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 21, 20;
să înghiţim *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 1, 12;
va înghiţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 23, 7;

îngrădí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „umzäunen" : „clôturer" : (1x)
îngrădêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 4, 8;

îngrădíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Umzäumung" : „clôture" : (1x)
îngrădirile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 24, 31;

îngrădít : (1581 CORESI, EV. 82) : adj. : „umzäunt" : „clôturé" : (1x)
îngrădit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 7, 2;

îngrăşá : (c. 1573-1578 PS. SCH. 492) : v. I : „fett machen" : „engraisser" : (1x)
îngraşă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 2;

îngropáre : (1551-1553 ES) : s. f. : „Begräbnis" : „enterrement" : (1x)
îngropare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 3;

îngroşá : (c. 1564 CORESI, CAZ. 53) : v. I : „verdicken, dick werden" : „grossir, devenir dense" : (1x)
se va îngroşa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 12, 5;

înlăúntru → înăuntru

înmulţí : (1551-1553 ES / **mulţí** : 1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „1. multiplizieren, 2. (sich) vermehren" : „1. accroître, multiplier, 2. se reproduire" : (8x)
înmulţêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 28, 8;
înmulţind *verb gerunziu* [2] 6, 11;
înmulţi-se-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 28, 28;
înmulţit *verb participiu sg. masc.* [1] 5, 20;
mulţêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 10, 14;
să înmulţiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 5, 10;
să vor înmulţi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 4, 10;
se va înmulţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 13, 11;

înnegrí → negri

înnoí : (1570 CORESI, LIT.) : v. IV : „erneuern" : „renouveler, refaire" : (1x)
înnoiêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 22, 6;

íns(ul), ínsa : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. pers. : „er, sie" : „il, elle" : (5x)
însa *pron. pers. 3 fem. sg. nom./ac. acc.* [1] 22, 14; 26, 27; [2] 10, 8;
însele *pron. pers. 3 fem. pl. nom./ac. acc.* [2] 5, 18;
însul *pron. pers. 3 masc. sg. nom./ac. acc.* [1] 2, 19;

ínsă : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj. : „indessen" : „pourtant" : (6x)
însă *conjuncţie coord.* [1] 5, 4; 16, 26; 16, 33; 22, 9; 26, 12; [2] 7, 30;

însemná : (1570 CORESI, LIT.) : v. I : „anzeigen" : „faire savoir" : (2x)
însemnaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 8, 5;
însemnează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 13;

însetát : (1643 VARLAAM, C. 21) : adj. : „durstig" : „assoiffé" : (1x)
însetat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 26;

însoţí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „begleiten" : „accompagner" : (1x)
te însoţêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 1, 11;

înspăimîntá → spăimînta

înstrăiná : (**străiná** : c. 1564 CORESI, CAZ. 118) : v. I : „(sich) entfremden" : „(s')éloigner" : (2x)
să înstreinează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 27, 8;
striinează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 20, 19;

înşălá → înşela

înşelá : (1551-1553 ES) : v. I : „betrügen" : „tromper" : (1x)
înşăla-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 16, 29;

întărí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(ver)stärken, kräftigen, befestigen" : „fortifier, renforcer" : (11x)
a se întări *verb infinitiv prezent* [1] 8, 25;
întărêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 25, 10;
întărêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 14;
întări *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 9, 1; 15, 26;
întărind *verb gerunziu* [1] 16, 30;
întăriţi *verb imp. 2 pl.* [3] 2, 5;
să va întări *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 4, 12;
te vei întări *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 7, 2;
va întări *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 10, 10;
vei întări *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 27, 23;

întăríre : (1581 CORESI, EV. 205) : s. f. : „Verstärkung" : „renforçage" : (1x)
întărirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 30;

întărîtá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „erregen" : „irriter" : (6x)
întărîtă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 14, 33;
întărîtă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 17, 5; 19, 8; 20, 2; 27, 17; 25, 24;

întemeiá : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. I : „begründen" : „fonder" : (3x)
întemeie *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 3, 19; 8, 23;
să întemeiază *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 20, 21;

întemeiát : (1563 CORESI, PRAXIU 458) : adj. : „begründet" : „fondé" : (4x)
întemeiată *adj. provenit din verb la participiu fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 18; 18, 19;
întemeiate *adj. provenit din verb la participiu fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 8;
întemeiaţi *adj. provenit din verb la participiu masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 5, 16;

întemeiére : (c. 1665-1672 MS. 4389, 695/1) : s. f. : „Gründung, Begründung" : „fondation, motivation" : (2x)
întemeîre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 17;
întemeîrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 14;

întempiná → întîmpina

întimpiná → întîmpina

întimpináre → întîmpinare

întínde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „ausstrecken, sich erstrecken" : „(s')étendre, tendre" : (11x)
am întins *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 1, 24;
am întinsu *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 7, 16;
întinde *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 31, 19;
întinse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 13, 17; 31, 20;
să întind *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 1, 17; 24, 11;
să întinde *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 23, 32;
te întinde *verb imp. 2 sg.* [1] 23, 4; 23, 20;
vei întinde *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 30, 32;

întíi : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „zuerst" : „premièrement" : (2x)
întîiu *adv.* [1] 20, 11; 26, 18;

întempiná → întîmpina

întîmpiná : (c. 1665-1672 MS. 4389, 601/1 / **tîmpiná** : înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „entgegengehen, -kommen, -treten, empfangen" : „aller à la rencontre de, aller au devant de, accueillir" : (12x)
s-au întempinat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 22, 2;
să timpină *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 9, 18;
să va timpina *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 2, 15;
timpină *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 24, 8;
timpină *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 7, 10;
timpină-să *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 20, 29;
va întimpina *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 24; [2] 9, 11;
va timpina *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 14; 17, 21; 26, 18; [2] 2, 14;

întîmpináre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 31/2 / **tîmpináre** : înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Empfang, Entgegenkommen, 2. Verhalten, 3. Gegenüberstellung" : „1. réception, 2. attitude, 3. confrontation" : (9x)
întimpinarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 15; [2] 2, 15; 3, 19; 3, 19;
o timpinare *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 2, 14;
timpinare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 19; 9, 2; 9, 3; 9, 11;

întoárce : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „kehren, wenden, drehen, versetzen, wiedergewinnen" : „tourner, retourner, ramener, muter, transférer, recouvrer" : (35x)
a se întoarce *verb infinitiv prezent* [1] 22, 14;
au întorsu *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 30, 4;
întoarce *verb imp. 2 sg.* [1] 4, 27; 27, 11; [3] 6, 4;
întoarce *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 15, 1; 21, 14; 28, 27;
întoarce-se *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 1, 6;
întoarce-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 5, 14;
întoarce-te *verb imp. 2 sg.* [1] 3, 28; [3] 6, 12; 6, 12;
întoarseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 29, 8;
întorcîndu-se *verb gerunziu* [1] 26, 11;
întorşu-mă *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [2] 9, 11;
m-am întors *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 2, 20;
mă întorc *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 8, 20;
mă întorş *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [2] 4, 1;
mă întorşu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [2] 4, 7;
să întoarce *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 33; 23, 5; 26, 14; 30, 30;
să să întoarcă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 22, 14;
se va întoarce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 7, 20; 12, 7; [2] 12, 7; 12, 7;
se vor întoarce *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 2, 19; [2] 1, 7; 3, 20; 12, 2;
te întoarce *verb imp. 2 sg.* [3] 2, 17;
va întoarce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 24, 18;

întoárcere : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Rück-, Wieder-, Heimkehr" : „action de tourner, retourner, renverser" : (2x)
întoarcere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 14;
întoarcerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 7, 10;

întócmai : (1563 CORESI, PRAXIU 216) : adv. : „getreulich" : „identiquement" : (1x)
întocma *adv.* [1] 25, 10;

întórs : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „Biegung" : „tournant" : (1x)
întorsurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 1, 3;

întórt : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „verdreht, verkehrt" : „tordu, pervers" : (3x)
cel întort *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 15;
întoarte *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 2, 15; 4, 28;

întrá → intra

întráre → intrare

ínntre : (1451 DERS / în top. *Untre*) : prep. : „zwischen, unter" : „entre, parmi" : (2x)
între *prep.* [1] 1, 14; [3] 2, 3;

întrebá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „fragen" : „demander" : (3x)
ai întrebat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [2] 7, 11;
întreabă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 22, 21;
întrebînd *verb gerunziu* [1] 17, 29;

întreít : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 326) : adj./adv. : „verdreifacht" : „triplé" : (2x)
cea întreită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 12;
întreit *adv.* [1] 22, 20;

întristáre : (1563 CORESI, PRAXIU 304) : s. f. : „Trauer" : „regret" : (2x)
întristare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 1;
-ntristare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 1;

íntru : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „in, an, um" : „en, dans, à" : (153x)
într- *prep.* [1] 2, 19; 9, 11; 12, 17; 22, 14; 25, 25; 26, 19; 26, 27; [2] 10, 8;
întru *prep.* [1] 1, 20; 2, 20; 2, 21; 3, 7; 3, 32; 4, 21; 5, 14; 7, 9; 7, 15; 8, 8; 8, 31; 9, 12; 9, 15; 9, 15; 11, 10; 11, 10; 12, 9; 12, 12; 13, 1; 13, 4; 13, 4; 13, 16; 14, 30; 14, 34; 16, 26; 17, 2; 18, 17; 18, 18; 20, 7; 20, 14; 20, 22; 21, 2; 21, 12; 23, 16; 23, 30; 24, 8; 24, 9; 24, 17; 25, 5; 25, 15; 26, 26; 28, 3; 28, 5; 28, 17; 28, 25; 28, 28; 29, 14; 30, 4; 30, 28; 30, 31; 31, 30; [2] 1, 13; 1, 18; 2, 1; 2, 1; 2, 5; 2, 10; 2, 11; 2, 12; 2, 14; 2, 19; 2, 21; 2, 21; 2, 21; 2, 24; 3, 9; 3, 10; 3, 12; 3, 22; 3, 22; 4, 9; 4, 14; 4, 16; 5, 2; 5, 2; 5, 6; 5, 9; 5, 10; 5, 13; 5, 16; 5, 18; 6, 4; 6, 4; 6, 4; 7, 4; 7, 11; 7, 16; 7, 16; 7, 18; 7, 19; 7, 27; 7, 29; 8, 8; 8, 8; 8, 9; 8, 11; 8, 16; 9, 2; 9, 3; 9, 3; 9, 6; 9, 8; 9, 9; 9, 15; 9, 15; 9, 17; 10, 6; 10, 6; 10, 9; 10, 9; 10, 18; 10, 20; 11, 1; 11, 5; 11, 8; 11, 9; 12, 1; 12, 1; 12, 4; 12, 14; [3] 1, 3; 1, 5; 1, 7; 1, 7; 1, 8; 1, 11; 2, 5; 3, 5; 3, 5; 3, 11; 4, 2; 4, 7; 5, 9; 5, 9; 5, 18; 6, 5; 6, 10; 6, 11; 6, 12; 7, 5; 7, 6; 8, 4; 8, 4; 8, 8; 8, 11;

întunecá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „ab-, verdunkeln" : „s'obscurcir, devenir sombre" : (2x)
se va întuneca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 12, 2;
se vor întuneca *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 12, 3;

întunecós : (1642 CAZ. GOV. 175) : adj. : „dunkel" : „sombre" : (3x)

întunecoase *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 19;
întunecoase *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. gen./dat. neart.* [1] 1, 3;
întunecosul *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 1, 6;

întunérec → întuneric

întunéric : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Finsternis, Dunkel" : „ténèbres, obscurité" : (9x)
întunêrec *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 9; 20, 10; [2] 2, 14; 5, 16;
întunêrecul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 2, 13;
întunêrecului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 2, 13; [2] 11, 8;
-ntunêrec *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 4; 6, 4;

înturná : (1551-1553 ES) : v. I : „kehren, wenden, drehen" : „tourner, retourner, ramener" : (5x)
întoarnă-te *verb imp. 2 sg.* [3] 6, 12;
înturnîndu-te *verb gerunziu* [1] 3, 28;
se va înturna *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 17, 8; [2] 12, 6;
se vor înturna *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 12, 3;

înţălépt → înţelept

înţelegătór : (1559-1560 BRATU) : adj. : „sachverständig, -kundig" : „intelligent, avisé" : (1x)
înţelegătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 7;

înţelége : (1521 NEACŞU) : v. III : „verstehen" : „comprendre" : (2x)
înţelêge-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 28, 5;
va înţelêge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 29, 19;

înţelégere : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Verständnis" : „entendement" : (1x)
înţelêgere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 18;

înţelepciúne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Weisheit, Wissen" : „sagesse, connaissance" : (78x)
a înţelepciunei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 7, 13;
al înţelepciunei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 10, 1;
înţelepciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 2; 2, 6; 5, 1; 6, 8; 10, 14; 10, 24; 10, 32; 14, 31; 16, 32; 17, 29; 19, 8; 21, 30; 28, 26; 30, 3; [2] 1, 16; 1, 16; 1, 17; 2, 9; 2, 21; 7, 11; 9, 10; 9, 13;
înţelepciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 2; 1, 7; 1, 20; 2, 3; 2, 10; 3, 13; 3, 13; 3, 19; 4, 5; 4, 7; 8, 1; 8, 11; 8, 12; 8, 14; 8, 33; 9, 1; 9, 6; 14, 6; 14, 8; 14, 35; 16, 4; 17, 16; 17, 29; 18, 2; 19, 8; 20, 29; 23, 23; 24, 3; 24, 7; 24, 14; 30, 2; [2] 1, 13; 2, 26; 7, 13; 7, 13; 7, 20; 7, 24; 7, 26; 7, 30; 8, 1; 8, 16; 9, 15; 9, 16; 9, 17; 10, 10;
înţelepciunei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 1, 2; 4, 11; 7, 4; [2] 2, 13;
înţelepciunii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 1, 7; 4, 7; 9, 10; 16, 17; 22, 4;

înţelépt : (1521 NEACŞU) : adj./s. : „1. Weise, 2. weise" : „1./2. sage" : (104x)
cea înţeleaptă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 14;
cei înţelepţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 35; 14, 6; 15, 1; 16, 21;
cêle înţelêpte *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. art.* [1] 23, 9;
cêle înţelêpte *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 30, 24;
cel înţelept *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 8; 10, 9; 11, 29;
celui înţelept *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 9, 9; 21, 20; [2] 2, 16;
înţălept *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 22;
înţeleaptă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 14; 14, 37; 17, 2; 23, 15; 31, 30;
înţelept *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 7; 9, 12; 9, 12; 9, 12; 10, 1; 10, 5; 10, 6; 10, 20; 11, 12; 13, 18; 14, 17; 15, 21; 16, 15; 17, 12; 17, 22; 17, 28; 17, 29; 19, 7; 19, 20; 19, 25; 20, 1; 20, 5; 20, 26; 23, 19; 23, 24; 26, 5; 26, 12; 27, 11; 28, 11; [2] 2, 19; 4, 13; 9, 15; 12, 9;
înţelept *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 12;
înţelept *subst. comun masc. sg. gen./dat. neart.* [2] 9, 11;
înţelept *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 8;
înţelêpte *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 7;
înţelêpte *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. neart.* [2] 10, 12;
înţelêptele *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* [1] 14, 1;
înţeleptul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 5; 12, 16; 14, 16; 21, 11; 21, 22; 24, 5; 28, 11; 29, 11; [2] 8, 17;
înţeleptului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 12, 8; 13, 15; 16, 23; 17, 10; 18, 15; [2] 2, 14; 2, 16; 6, 8; 7, 6; 7, 20; 8, 5; 10, 2;
înţelepţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 10;
înţelepţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 10, 15; 15, 13; 24, 7; 29, 8; [2] 9, 1;
înţelepţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 1, 6; 12, 19; 14, 3; 14, 26; 15, 2; 15, 8; 16, 2; 18, 15; 22, 17; 24, 7; [2] 7, 5; 9, 17; 12, 11;
înţelepţilor *subst. comun masc. pl. voc. art.* [1] 24, 22;
mai înţelept *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 5; 6, 6; 9, 9; 26, 16;
mai înţelêpte *adj. calificativ gradul comparativ fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 30, 24;

înţelepţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „weiser werden" : „devenir plus sage" : (4x)
înţelepţi-mă-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 7, 25;
înţelepţi-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 16, 18;
te înţelepţi *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 17;
vă înţelepţiţi *verb imp. 2 pl.* [1] 8, 33;

înţelés : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Verständnis" : „intelligence" : (1x)
-nţeles *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 9, 11;

învăluí : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „wickeln" : „rouler" : (1x)

să învăluiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 1, 6;

învăluiálă : (1643 IORGA D.B. I, 102) : s. f. „Dragnsal, Behelligung" : „tribulation, harcèlement" : (3x)
învăluiala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 26;
învăluială *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 10, 13;
învăluiale *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 9, 3;

învăţá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. lehren, 2. lernen" : „1./2. apprendre" : (10x)
au învăţat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 30, 3; [2] 12, 9;
învaţă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 13;
învăţ *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 4, 11;
învăţa *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 4, 4;
învăţa *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 5, 13;
învăţa-...-ei *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [3] 8, 2;
învăţu *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 22, 21;
să înveţi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 22, 25;
voiu învăţa *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 1, 23;

învăţát : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „kenntnisreich" : „sage, instruit" : (5x)
cei învăţaţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 21;
celui învăţat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. art.* [1] 17, 25;
învăţat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 21; 29, 9;
învăţaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 3, 8;

învăţătúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Lehre, Belehrung" : „enseignement, étude" : (43x)
învăţătura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 2; 1, 7; 1, 29; 2, 17; 3, 11; 4, 1; 5, 12; 10, 18; 10, 18; 10, 24; 11, 2; 12, 1; 13, 19; 15, 5; 15, 11; 16, 3; 16, 4; 16, 18; 16, 22; 17, 8; 19, 20; 19, 27; 23, 23; 24, 32; 29, 3; 29, 15; 31, 5; [2] 2, 9; 2, 12; 7, 12; 9, 16; 12, 14;
învăţătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 2; 3, 5; 4, 13; 6, 23; 8, 10; 23, 12; [2] 2, 3;
învăţăturii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 16, 17; 22, 15; [2] 1, 18;
învăţăturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 1, 8;

înviá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „lebendig machen" : „faire vivre" : (1x)
va înviia *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 7, 13;

învinuí → vinui

învitá : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. I : „drängen" : „pousser, inciter" : (1x)
învitează *verb imp. 2 sg.* [1] 6, 3;

învîrtejíre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 858/[2]) : s. f. : „Kreislauf" : „tourbillon" : (1x)
învîrtejire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 37;

învîrtí : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 68) : v. IV : „drehen" : „tourner" : (1x)
se va învîrti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 12, 6;

învrăjbí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sich mit jdm. Verfeinden" : „devenir ennemi" : (1x)
s-au învrăjbit *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 1, 5;

J

jaf : (1587 DERS) : s. n. : „Raub, Plünderung" : „pillage, rapine" : (1x)
jaful *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 5, 7;

jále : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Klage, Wehmut" : „lamentation, douleur" : (1x)
jale *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 5, 16;

jălí → jeli

jắţiu → jilţ

jelí : (1563 CORESI, PRAXIU 98) : v. IV : „(be)klagen, (be)trauern" : „plaindre, déplorer" : (1x)
jălindu-se *verb gerunziu* [1] 26, 24;

jértfă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Opfer" : „offrande" : (7x)
al jîrtvelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 21, 3;
jîrtva *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 15, 9; [2] 4, 17;
jîrtvă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 14;
jîrtve *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 16, 7; 17, 1;
jîrtvele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 21, 27;

jertfí : (1581-1582 PO) : v. IV : „opfern" : „sacrifier" : (3x)
a jîrtvui *verb infinitiv prezent* [1] 16, 7;
jîrtvuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 9, 2; 9, 2;

jîrtvă → jertfă

jîrtvuí → jertfi

jos : (1486 DERS / în top. *Giosani*) : adv. : „unten, hinunter" : „en bas, bas" : (2x)
jos *adv. de loc poz.* [2] 3, 21; 5, 1;

jucá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „spielen" : „jouer" : (1x)
a juca *verb infinitiv prezent* [2] 3, 4;

judecá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „richten, urteilen" : „juger" : (13x)
a judeca *verb infinitiv prezent* [1] 29, 7; 31, 5;
judecă *verb imp. 2 sg.* [1] 31, 8; 31, 9;
judecă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 17, 15; 29, 9;
judecînd *verb gerunziu* [1] 29, 14;
să judecă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 30, 13;
să să judece *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 6, 10;
va judeca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 22, 23; 23, 11; 28, 25; [2] 3, 17;

judecátă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Gericht, 2. Urteil" : „1. jugement, 2. réflexion" : (25x)

judecata *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 3; 2, 9; 19, 28; 22, 23; 23, 11; 29, 7;
judecată *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 11; 18, 5; 21, 15; 24, 23; 26, 17; 28, 5; [2] 11, 9; 12, 14;
judecăţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 19; 12, 5; 15, 19; 23, 29; 28, 2; 30, 33;
judecăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 6, 34; [2] 3, 16; 5, 7; 8, 5; 8, 6;

junghiá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. abstechen, schlachten, 2. opfern" : „1. juguler, abattre, 2. sacrifier" : (1x)
junghiat-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 9, 2;

junghiére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Erstechen" : „action de poignarder" : (2x)
giunghiêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 22;
junghieri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 9, 2;

jurá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „schwören" : „jurer" : (7x)
ai jurat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* [3] 5, 10;
jurat-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 3, 5; 5, 9; 8, 4;
juratu-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 2, 7;
jură *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 9, 2;
voiu jura *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 30, 10;

jurămînt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Schwur, Eid" : „serment" : (3x)
jurământ *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 29, 24; [2] 9, 2;
jurământul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 8, 2;

L

la : (1471 DERS / în top. *La* Fîntîniţe) : prep. : „an, zu, bei, in, nach" : „à, en, près de, vers" : (409x)
la *prep.* [1] 1, 4; 1, 4; 1, 7; 1, 7; 1, 9; 1, 11; 1, 12; 1, 16; 1, 17; 1, 18; 1, 21; 1, 21; 1, 25; 1, 26; 1, 30; 2, 2; 2, 6; 2, 10; 2, 10; 2, 12; 2, 16; 2, 22; 3, 15; 3, 18; 3, 30; 4, 11; 4, 15; 4, 16; 4, 20; 4, 20; 4, 22; 4, 22; 4, 24; 5, 1; 5, 1; 5, 3; 5, 3; 5, 5; 5, 8; 5, 9; 5, 9; 5, 10; 5, 11; 5, 16; 5, 21; 6, 1; 6, 2; 6, 3; 6, 7; 6, 8; 6, 8; 6, 8; 6, 12; 6, 14; 6, 16; 7, 6; 7, 16; 7, 18; 7, 20; 7, 21; 7, 22; 7, 22; 7, 23; 7, 23; 7, 25; 7, 27; 8, 3; 8, 5; 8, 18; 8, 22; 8, 34; 8, 35; 8, 36; 8, 36; 9, 7; 9, 14; 9, 14; 9, 18; 10, 6; 10, 6; 10, 9; 10, 9; 10, 15; 10, 24; 10, 27; 10, 27; 10, 29; 11, 1; 11, 4; 11, 13; 11, 13; 11, 13; 11, 14; 11, 20; 11, 22; 11, 29; 12, 2; 12, 3; 12, 8; 12, 24; 12, 25; 13, 3; 13, 9; 13, 12; 13, 14; 13, 14; 13, 18; 14, 6; 14, 12; 14, 13; 14, 14; 14, 15; 14, 15; 14, 16; 14, 17; 14, 19; 14, 25; 14, 28; 14, 31; 14, 31; 14, 37; 15, 7; 15, 19; 15, 24; 15, 29; 15, 32; 16, 4; 16, 10; 16, 11; 16, 14; 16, 18; 16, 20; 16, 20; 16, 21; 16, 22; 16, 25; 16, 25; 16, 29; 16, 32; 16, 33; 16, 33; 17, 4; 17, 7; 17, 7; 17, 8; 17, 12; 17, 16; 17, 16; 17, 17; 17, 18; 17, 20; 17, 21; 17, 21; 17, 22; 18, 2; 18, 3; 18, 5; 18, 6; 18, 10; 18, 14; 18, 22; 19, 1; 19, 7; 19, 13; 19, 14; 19, 14; 19, 14; 19, 18; 19, 20; 19, 22; 19, 23; 19, 24; 20, 4; 20, 19; 20, 20; 20, 24; 20, 25; 20, 29; 20, 29; 20, 29; 21, 4; 21, 4; 21, 5; 21, 5; 21, 7; 21, 9; 21, 31; 21, 31; 22, 5; 22, 6; 22, 7; 22, 14; 22, 15; 22, 18; 22, 20; 22, 20; 22, 20; 22, 25; 22, 26; 22, 29; 22, 29; 22, 29; 23, 1; 23, 5; 23, 9; 23, 10; 23, 12; 23, 12; 23, 20; 23, 20; 23, 29; 23, 29; 23, 29; 23, 29; 23, 29; 23, 31; 23, 31; 23, 34; 24, 7; 24, 8; 24, 9; 24, 11; 24, 12; 24, 14; 24, 15; 24, 18; 24, 20; 24, 23; 24, 24; 24, 27; 24, 27; 25, 8; 25, 11; 25, 11; 25, 12; 25, 12; 25, 13; 25, 20; 25, 20; 25, 26; 25, 26; 25, 29; 26, 1; 26, 1; 26, 3; 26, 3; 26, 3; 26, 4; 26, 5; 26, 11; 26, 13; 26, 14; 26, 15; 26, 18; 26, 20; 26, 22; 27, 7; 27, 8; 27, 10; 27, 11; 27, 19; 27, 20; 27, 21; 27, 21; 27, 23; 27, 24; 27, 27; 28, 10; 28, 10; 28, 14; 28, 14; 28, 17; 29, 1; 29, 5; 29, 6; 29, 7; 29, 7; 29, 18; 29, 20; 29, 26; 29, 27; 29, 27; 30, 6; 30, 7; 30, 8; 30, 11; 30, 14; 30, 19; 30, 25; 30, 32; 31, 3; 31, 15; 31, 17; 31, 19; 31, 20; 31, 23; [2] 1, 5; 1, 6; 1, 7; 1, 11; 1, 11; 1, 11; 2, 14; 2, 16; 2, 21; 2, 22; 2, 23; 2, 24; 2, 24; 2, 26; 3, 1; 3, 1; 3, 11; 3, 14; 3, 17; 3, 17; 3, 19; 3, 19; 3, 19; 3, 20; 3, 20; 3, 21; 4, 1; 4, 4; 4, 8; 4, 11; 4, 16; 4, 16; 4, 17; 5, 3; 5, 12; 6, 6; 6, 7; 7, 1; 7, 3; 7, 3; 7, 3; 7, 3; 7, 13; 7, 22; 7, 25; 7, 27; 8, 1; 8, 3; 8, 8; 8, 9; 8, 12; 8, 16; 8, 18; 9, 3; 9, 11; 9, 12; 10, 2; 10, 2; 10, 15; 10, 17; 11, 2; 11, 3; 11, 4; 11, 7; 11, 9; 11, 10; 11, 10; 12, 4; 12, 5; 12, 5; 12, 6; 12, 6; 12, 7; 12, 11; 12, 11; 12, 14; 12, 14; 12, 14; [3] 1, 1; 1, 3; 2, 11; 3, 4; 3, 10; 3, 11; 4, 1; 4, 2; 4, 4; 4, 8; 4, 8; 4, 8; 4, 8; 4, 8; 4, 9; 4, 15; 5, 1; 5, 3; 5, 8; 5, 10; 5, 10; 5, 13; 6, 1; 6, 1; 6, 4; 6, 5; 6, 10; 7, 1; 7, 9; 7, 9; 7, 11; 7, 12; 7, 13; 8, 2; 8, 2;

lácom : (1563 CORESI, PRAXIU 297) : adj. : „gierig" : „avide, cupide" : (1x)
lacom *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 19;

lácrămă → lacrimă

lácrimă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Träne" : „larme" : (1x)
lacrăma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 1;

lápte : (1517 DERS / în top. Lacul *Laptelui*) : s. n. : „Milch" : „lait" : (4x)
lapte *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 30, 33; [3] 4, 11; 5, 13;
laptele *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 5, 2;

laţ : (1496-1507 DERS) : s. n. : „Schlinge" : „piège" : (15x)
laţ *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 5; 7, 23; 13, 15; 18, 7; 20, 25; [2] 9, 12;
laţu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 2; 11, 9;
laţul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 14, 29; 29, 6;
laţuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 14; 22, 5; 22, 25;
laţurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 7, 21; 21, 6;

láudă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Lob(preisung)" : „louange" : (2x)
laude *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 8;
laudii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 16, 31;

lăcomíe : (1563 CORESI, PRAXIU 267) : s. f. : „Gier" : „avidité" : (1x)
lăcomii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 28, 8;

lăcuí → locui

lăcuínţă → locuinţă

lăcuít → locuit

lăcuitór → locuitor

lăcústă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Heuschrecke" : „sauterelle" : (2x)
lăcusta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 30, 27; [2] 12, 5;

lămuríre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 612/1) : s. f. : „Reinigung durch Feuer" : „purification par le feu" : (1x)
lămurirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 27, 21;

lămurít : (c. 1564 CORESI, CAZ. 100) : adj. : „1. sichtbar, erkennbar, 2. geläutert" : „1. pur, 2. purifié" : (3x)
lămurit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 10; 10, 21;
lămurite *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 30, 5;

lănţúg : (1643 VARLAAM, CAZ. II, 82$_2$, *ap.* DA) : s. n. : „Kette" : „chaînette" : (1x)
lănţuş *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 9;

lănţúş → lănţug

lărgí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erweitern, ausdehnen, ausbreiten" : „élargir, étendre" : (3x)
lărgêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 18, 16; 20, 22;
[nu] te lărgi *verb imp. 2 sg.* [1] 24, 28;

lărgíme : (1581-1582 PO) : s. f. : „Weite" : „largeur" : (1x)
lărgimea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 22, 20;

lăsá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „lassen, verlassen" : „laisser, quitter, abandonner" : (14x)
am lăsat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 3, 4;
au lăsat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 28, 4;
au lăsat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 9, 12;
iaste lăsînd *verb indicativ prezent perifrastic 3 sg.* [2] 5, 11;
las *verb indicativ prezent 1 sg.* [2] 2, 18;
lasă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 2, 17; [2] 11, 6;
lăsă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 11, 4;
nu te lăsa *verb imp. 2 sg.* [1] 4, 13;
să lase *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 11, 26;
să laşi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 10, 4;
va lăsa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 20, 7;
vei lăsa *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 24, 31;

lăţíme : (1563 CORESI, PRAXIU 421) : s. f. : „Breite" : „largeur" : (1x)
lăţimea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 3;

lăudá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „loben, rühmen, lobpreisen" : „louer, célébrer, glorifier, se vanter" : (14x)
a lăuda *verb infinitiv prezent* [1] 18, 5;
am lăudat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 8, 15;
laudă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 27, 21; 28, 4;
laude *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 27, 2; 31, 30;
lăudă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 31, 28;
lăudîndu-se *verb gerunziu* [1] 29, 2;
să laudă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 1, 20; 8, 3; 12, 8;
să laude *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 31, 31;
să lăudară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 8, 10;
vor lăuda *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 6, 8;

leac : (1581 PRL) : s. n. : „(Heil)Mittel, Heilung" : „remède" : (1x)
leacul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 16, 24;

legá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „ an-, festbinden" : „lier, attacher" : (2x)
leagă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 26, 8;
lega-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 27;

legát : (1551-1553 ES) : adj. : „in Fesseln gelegt, gefesselt" : „enchaîné" : (3x)
legat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 7, 5;
legat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 12;
legate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 8;

legătúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Fesseln, Bindung, Verbindung" : „lien" : (5x)
legătura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 27; [3] 1, 12;
legătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 20; 7, 22;
legăturilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 4, 14;

lége : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Gesetz, Gebot, 2. Glaube" : „1. loi, commandement, 2. religion" : (51x)
lêge *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 18; 1, 19; 2, 22; 3, 16; 3, 32; 4, 14; 4, 17; 6, 13; 10, 2; 10, 6; 11, 6; 11, 30; 12, 2; 12, 3; 13, 2; 14, 9; 14, 16; 16, 29; 17, 4; 19, 11; 21, 18; 21, 18; 21, 24; 21, 27; 22, 12; 22, 14; 23, 28; 25, 19; 26, 3; 27, 21; 28, 10; 28, 17; 29, 2; 29, 4; 29, 8; 29, 12; 29, 18; 29, 28; 31, 26;
lêgea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 10; 13, 15; 13, 16; 24, 7; 28, 4; 28, 4; 28, 7; 28, 9; 29, 18;
legii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 6, 23;
legile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 1, 8; 6, 20;

legiuíre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 765/1) : s. f. : „Gesetz" : „loi" : (2x)
legiuire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 31, 1;
legiuiri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 3, 1;

legúmă : (1588 DERS) : s. f. : „Gemüse" : „légume" : (1x)
legumi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 18;

lemn : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Baum, 2. Holz" : „1. arbre, 2. bois" : (13x)
lemn *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 18; 12, 4; [2] 11, 3;
lêmne *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 26, 20; 26, 21; [2] 2, 6; 10, 9;
lêmnele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 2, 3; 3, 9; 4, 14;
lemnu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 21;
lemnul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 2, 5; 11, 3;

léne : (a. 1550 GCR I, 3) : s. f. : „Faulheit" : „paresse" : (1x)
lêne *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 12;

léneş : (1551-1553 ES) : adj./s. : „faul, träge" : „paresseux, fainéant" : (13x)
cei lêneşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 18, 8;
cel lêneş *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 21, 25;
lêneşe *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 31, 27;
lêneşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 22, 29;
lêneşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 11, 16;
lêneşul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 20, 4; 22, 13; 26, 13; 26, 14; 26, 15; 26, 16;
lêneşule *subst. comun masc. sg. voc. art.* [1] 6, 6; 6, 9;

lenevíre : (1678 CHEIA ÎNŢ., *ap.* GCR I, 236) : s. f. : „Müßiggang, Faulenzen" : „fainéantise, paresse" : (1x)
leneviri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 10, 18;

léniş → leneş

leopárd : (c. 1665-1672 MS. 4389, 623/2) : s. m. : „Leopard" : „léopard" : (1x)
pardoşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [3] 4, 8;

lepădá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. (von sich) abweisen, verwerfen, 2. sich lossagen" : „1. repousser, refuser, rejetter, 2. rénier, se débarasser" : (6x)
leapădă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 28, 24;
nu lepăda *verb imp. 2 sg.* [1] 1, 8; 6, 20; 23, 23;
să leapădă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 19, 26;
să lepădă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 5, 23;

lepădătúră : (c. 1650 ANON. CAR.2) : s. f. : „Missgeburt" : „avorton" : (1x)
lepădătura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 6, 3;

lésne : (1551-1553 ES) : adv. : „leicht, mühelos" : „facilement, aisément" : (3x)
lesne *adv.* [1] 12, 25; 17, 21; 30, 28;

léspede : (1532 DERS / în top. *Leaspede*) : s. f. : „Steinplatte" : „dalle" : (1x)
lêspedea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 3;

leu : (1519 DERS / în antr. *Leu[l]*) : s. m. : „Löwe" : „lion" : (9x)
leilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [3] 4, 8;
leu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 13; 28, 15; 30, 30;
leul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 13; [2] 9, 4;
leului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 19, 12; 20, 2;
un leu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 28, 1;

límbă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Zunge, Sprache, 2. Volk" : „1. langue, 2. peuple" : (30x)
limba *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 17; 10, 21; 10, 32; 15, 2; 17, 4; 17, 21; 21, 23; 25, 15; 26, 28; 28, 23; [3] 4, 11;
limbă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 16; 6, 24; 11, 13; 12, 20; 14, 30; 21, 6; 25, 24; 27, 20; 28, 17; 29, 18;
limbi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 20, 22; 24, 24; 29, 9; 30, 31;
limbii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 15, 4; 18, 21; 31, 26;
limbile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 12, 19;
limbilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 11, 26;

limbút : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „beredt" : „bavard, jacasseur" : (1x)
limbută *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 19;

lin : (1559-1560 BRATU) : adj./adv./s. : „sanft, ruhig" : „douce, calme" : (2x)
cel lin *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 20;
lin *adv. de mod poz.* [1] 12, 14;

línişte : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 48) : s. f. : „Ruhe" : „paix" : (2x)
linişte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 9; 11, 12;

lipí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(sich) anschliessen" : „(s')attacher, se joindre à" : (3x)
lipêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 6, 21;
lipindu-se *verb gerunziu* [1] 18, 25;
să lipêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 19, 14;

lipitoáre : (c. 1650 ANON. CAR.2) : s. f. : „Blutegel" : „sangsue" : (1x)
lipitoarei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 30, 15;

lípsă : (1563 CORESI, PRAXIU 341) : s. f. : „Abwesenheit, Fehlen" : „absence" : (11x)
lipsa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 11; 6, 12; 6, 32; 24, 34; [2] 1, 15;
lipsă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 22; 14, 25; 21, 5; 27, 7; 28, 27;
lipsii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 17, 14;

lipsí : (1481 LDSR 355) : v. IV : „fehlen, mangeln" : „manquer, faire défaut" : (11x)
iaste lipsindu-se *verb indicativ prezent perifrastic 3 sg.* [2] 6, 2;
lipsescu *verb indicativ prezent 1 sg.* [2] 4, 8;
lipsescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 3, 3;
lipsêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 15, 32;
lipsêşte-te *verb imp. 2 sg.* [1] 23, 4;
lipsindu-se *verb gerunziu* [3] 7, 2;
nu lipsi *verb imp. 2 sg.* [1] 23, 13;
să lipsêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 19, 4;
se lipsască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 9, 8;
se va lipsi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 28, 27; 31, 11;

lipsíre : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 217) : s. f. : „Mangel, Abwesenheit" : „manque, absence" : (1x)
lipsirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 30;

lipsít : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „entblößt, beraubt" : „dépourvu" : (14x)
cel lipsit *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 12;
celor lipsiţi *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 9, 4; 9, 16;
celui lipsit *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 3, 27;

lipsit *adj. provenit din verb la participiu masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 7; 12, 9; 21, 17; 24, 30; 28, 16;
lipsită *adj. provenit din verb la participiu fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 13;
lipsite *adj. provenit din verb la participiu fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 22;
lipsite *adj. provenit din verb la participiu neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 26;
lipsiţi *adj. provenit din verb la participiu masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 16; 12, 11;

livádă : (1498 DERS) : s. f. : „Obstwiese" : „verger" : (1x)
livezi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 2, 5;

liván : (c. 1683-1686 MS. 45, 527/2) : s. n. : „Weihrauch" : „encens" : (1x)
livanului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [3] 4, 6;

lînă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schafwolle" : „toison" : (1x)
lînă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 31, 13;

lîngă : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „neben" : „à coté" : (27x)
lîngă *prep.* [1] 2, 1; 2, 18; 2, 18; 7, 1; 8, 3; 8, 30; 9, 18; 12, 23; 14, 6; 14, 12; 14, 24; 15, 9; 15, 12; 15, 31; 16, 5; 16, 6; 16, 7; 16, 12; 17, 3; 17, 15; 18, 16; 21, 3; 21, 15; 26, 12; 28, 11; 31, 21; [2] 5, 10;

loc : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Ort, Stelle, Platz, Stätte" : „lieu, endroit, place" : (16x)
loc *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 4, 15; [2] 3, 20; 6, 6;
locul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 9, 19; 15, 3; [2] 1, 5; 1, 7; 3, 16; 3, 16; 10, 4; 11, 3;
locuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 19, 23; 27, 8;
locurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 26, 22; 28, 12; 28, 28;

locuí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. wohnen, 2. bewohnen" : „1. habiter, 2. loger" : (7x)
a lăcui *verb infinitiv prezent* [1] 21, 9; 21, 19; 25, 25;
lăcuiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 31, 23;
lăcuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 30, 28;
lăcuind *verb gerunziu* [1] 27, 10;
vor lăcui *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 10, 31;

locuínţă : (1642 CAZ. GOV. 21) : s. f. : „Wohnung" : „demeure, domicile" : (1x)
lăcuinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 4;

locuít : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „bewohnt" : „habité" : (1x)
lăcuite *adj. provenit din verb la participiu fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 26;

locuitór : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Bewohner, Einwohner" : „habitant" : (1x)
lăcuitori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 2, 20;

loví : (1551-1553 ES) : v. IV : „schlagen" : „battre, frapper" : (3x)
loviră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 5, 8;
vei lovi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 23, 13; 23, 14;

luá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „nehmen" : „prendre" : (39x)
a lua *verb infinitiv prezent* [2] 3, 14; 4, 13;
aţi luat *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [1] 1, 25;
au luat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 18, 22;
ia *verb imp. 2 sg.* [1] 4, 20; 4, 24; 5, 1; 6, 22; 7, 24; 20, 19; 26, 7; 27, 13;
ia *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 15, 28; 16, 32; 17, 4; 17, 24; 22, 9; 28, 17;
luară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 5, 8;
luatu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 4, 16;
luaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 4, 1; 8, 10; 8, 10;
luaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [1] 1, 24;
lua-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 11, 21; 12, 12;
lua-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 8, 2;
lua-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 22, 27;
luînd *verb gerunziu* [1] 7, 20; [3] 8, 13;
nu lua *verb imp. 2 sg.* [1] 5, 3;
să ia *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 1, 30;
să ia *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 5, 18;
să iêi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 30, 7;
va lua *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 9, 7; [2] 5, 14; [3] 8, 3;
vei lua *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 22, 25; 27, 22;

luáre : (c. 1563-1583 COD. VOR.2) : s. f. : „Nehmen" : „prise" : (2x)
luare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 33;
luările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 15, 28;

lúciu : (1409 DERS / în top. *Luciul*) : adj. : „glänzend, (aici) deutlich" : „brillant, (aici) clair, visible" : (1x)
prea lucii *adj. calificativ gradul superlativ fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 25, 14;

lucrá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „arbeiten, bebauen" : „travailler" : (4x)
a lucra *verb infinitiv prezent* [1] 31, 18;
lucrată *verb participiu sg. fem.* [2] 5, 8;
lucrează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 12, 11; 28, 19; 31, 12;

lucrát : (1563 CORESI, PRAXIU 241) : adj. : „gearbeitet" : „travaillé" : (1x)
lucrată *adj. provenit din verb la participiu fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 5, 8;

lucrătór : (1560-1561 CORESI, TE.2) : adj. : „fleißig, arbeitsam" : „travailleur, laborieux" : (1x)
lucrătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 8;

lúcru : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Arbeit, 2. Tat, Werk, 3. Ding" : „1. travail, 2. œuvre, acte, 3. chose" : (27x)
lucru *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 4; 15, 20; 19, 15; 20, 1; 20, 6; 20, 6; 31, 17; [2] 5, 7; [3] 7, 1;
lucrul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 6, 8; 13, 13; [2] 3, 1; 3, 17; 8, 6;
lucrure *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 14;
lucruri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 16, 20; 30, 21; 31, 15;
lucrurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 8, 22; 11, 13; 16, 5; 16, 10; 20, 15; 21, 8; 22, 29; 25, 6;
lucrurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 22, 8;

lúme : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Leute, Welt" : „gens, monde" : (3x)
lumea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 31; 17, 6; [2] 2, 18;

luminá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „be-, erleuchten, aufklären" : „illuminer, éclairer" : (2x)
lumina-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 8, 1;
luminează *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 4, 18;

lumínă : (1435 DERS / în top. *Lumireani*) : s. f. : „Licht" : „lumière" : (12x)
lumina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 18; 13, 9; 13, 9; 16, 16; 20, 27; 24, 20; [2] 11, 7; 12, 2;
lumină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 23;
luminele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 7, 3;
luminii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 2, 13;
luminile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 20, 10;

luminătór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Fackel, Lampe" : „torche, lampe" : (4x)
luminătoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 28;
luminătoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 20, 10; 21, 4; 31, 18;

lúnă : (1467 DERS / în antr. *Luna*) : s. f. : „Mond" : „lune" : (2x)
luna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 12, 2; [3] 6, 9;

lunéca : (1581 CORESI, EV. 130) : v. I : „ausgleiten, entgleisen" : „glisser, déraper" : (2x)
luneca-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 14, 19;
lunecă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 12, 14;

lungíme : (1642 CAZ. GOV. 445) : s. f. : „Länge" : „longueur" : (1x)
lungimea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 16;

lup : (1423 DERS / în antr. *Lupşa*) : s. m. : „Wolf" : „loup" : (1x)
lup *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 15;

M

macáră → măcar

mai : (1400 BGL) : adv. : „noch, schon, mehr" : „plus, encore, déjà" : (8x)
mai *adv.* [1] 2, 19; 3, 28; 23, 32; 30, 2; 31, 7; [2] 4, 13; 4, 13; 4, 16;

máică : (c. 1551-1558 PS. V. 197) : s. f. : „Mutter" : „mère" : (17x)
maica *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 15, 21; 17, 22; 19, 26; 23, 22; 23, 25; 31, 1; [3] 3, 11; 8, 5;
maică *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 20, 10;
maicei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 4, 3; [2] 5, 14;
maicii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 10, 1; 30, 17; [3] 1, 5; 6, 8; 8, 1; 8, 2;

maínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „früher, zuerst" : „auparavant" : (4x)
mainte *adv. de timp* [1] 8, 23; 16, 19; 30, 7; [2] 7, 11;

mámă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Mutter" : „mère" : (5x)
mîne *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* [1] 1, 8; 6, 20; [3] 3, 4;
mumă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 24; 30, 12;

mandragóră : (1581-1582 PO) : s. f. : „Alraune" : „Mandragore" : (1x)
mandragorile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 7, 13;

máre[1] : (1490 DERS / în antr. Toader *Marele*) : adj./s. : „groß" : „grand" : (23x)
cei mari *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 16;
mare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 32; 21, 14; 24, 5; 28, 3; 30, 19; [2] 2, 21; 9, 13; 10, 1;
mare *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 4; 28, 16; [2] 9, 14;
mare *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 3; 20, 6; 20, 13; 26, 25; 27, 14; 29, 6;
mari *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 17; [2] 10, 4; 10, 6;
mari *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 9, 14;
nişte mari *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 12, 14;

máre[2] : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Meer" : „mer" : (4x)
mare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 7;
marea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 7;
mării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 8, 29; 23, 34;

márgenă → margină

marghiól : (1657 BUL. COM. IST. II, 223) : adj./s. : „schlau/ Kluge" : „avisé, ingénieux/ sage" : (1x)
marghiolul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 27, 12;

márgine : (1365 SUCIU I, 378 / în top. *Margina*) : s. f. : „1. Rand, 2. Grenze" : „1. bord, marge, 2. limite, extrémité" : (4x)
margenile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 17, 25;
margini *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 26;
marginile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 1, 21; 30, 4;

mármură : (1467 DERS / în top. *Mărmureane*) : s. f. : „Marmor" : „marbre" : (1x)
marmură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 16;

mártor : (1418 DERS) : s. m. : „Zeuge" : „témoin" : (1x)
marturul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 20;

másă : (1520 DERS / în antr. Bună-*Masă*) : s. f. : „Tisch" : „table" : (2x)
masa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 23, 1;
masă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 2;

macáră → măcar

măcáră → măcar

măcár : (1400-1418 LDSR 357) : adv. : „zumindest" : „au moins" : (2x)

macară *adv.* [1] 6, 8;
măcară *adv.* [2] 4, 12;

măciná : (1551-1553 ES) : v. I : „mahlen" : „moudre" : (2x)
macină *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 12, 3;
măcina *verb indicativ imperfect 3 sg.* [2] 12, 4;

măgár : (1620 MOXA) : s. m. : „Esel" : „âne" : (1x)
măgariu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 3;

măiestrí : (1620 MOXA) : v. IV : „weise sein" : „être sage" : (x2)
am măiestrit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 2, 19;
m-am măiestrit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 2, 15;

măiestríe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Weisheit, 2. Arglosen" : „1. virtuosité, 2. astuce" : (2x)
măiestriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 5;
măiestrie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 4;

măr : (1532 DERS / în top. *Mărul*) : s. m./n. : „1. Apfelbaum, 2. Apfel" : „1. pommier, 2. pomme" : (7x)
măr *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 8, 5;
măru *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 11;
mărul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 2, 3;
mărul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 4, 3; 6, 6;
mêrele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 7, 8;
meri *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 2, 5;

mărí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. vergössern, 2. rühmen" : „l'agrandir, 2. louer, glorifier" : (5x)
mă măriiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [2] 1, 16; 2, 9;
mărit-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 2, 4;
să mărescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 8, 16;
să va mări *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 13, 19;

măríme : (1639 PARACLIS 252) : s. f. : „1. Grösse, 2. Wuchs" : „1. grandeur, 2. stature" : (2x)
mărimea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 10; [3] 7, 7;

măríre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Grösse, Ruhm" : „grandeur, gloire" : (20x)
mărire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 16; 11, 16; 18, 12; 20, 3; 21, 21; 26, 8; 26, 11; 28, 12; 29, 23; [2] 10, 1;
mărirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 35; 8, 18; 14, 30; 16, 4; 18, 11; 20, 29; 22, 4; 25, 2; 25, 2;
măririi *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 16, 4;

mărturíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Zeugnis, Bezeugung" : „témoignage" : (11x)
mărturie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 24, 28; 25, 18; 29, 14;
mărturiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 19; 12, 18; 14, 5; 14, 5; 14, 27; 19, 5; 19, 9; 21, 28;

mărturisálă → mărturiseală

mărturiseálă : (c. 1665-1672 MS. 4389, 648/1) : s. f. : „Zeugnis, Bezeugung" : „témoignage" : (1x)
mărturisala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 20;

mărturisí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. bezeugen, 2. verkünden, proklamieren" : „1. témoigner, 2. proclamer" : (3x)
mărturisêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 8, 1;
mărturisêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 25, 18;
să mărturisêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 1, 21;

măseá : (c. 1573-1578 PS. SCH. 177) : s. f. : „Zahn, Gebiss" : „dent, mâchoire" : (1x)
măsêlele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 30, 14;

măsúră : (1551-1553 ES) : s. f. : „Mass" : „mesure" : (1x)
măsurile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 20, 13;

mérge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „gehen, (los)ziehen" : „aller, marcher" : (61x)
a mêrge *verb infinitiv prezent* [2] 1, 7; 6, 8; 7, 3; 7, 3;
ar mêrge *verb cond.-opt. prezent 3 pl.* [1] 2, 20;
au mers *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 12, 5;
merg *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 4, 18; [2] 1, 7; 1, 7; 3, 20;
mêrge *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 5, 6; 9, 12; 10, 10; 10, 10; 13, 21; 14, 2; 16, 4; 20, 22; 28, 18; 28, 18; 28, 26; 30, 19; [2] 1, 4; 1, 6; 2, 14; 6, 4; 6, 9; 8, 15; 10, 3;
mergea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 9, 15;
mêrge-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 13;
mêrge-vei *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 8, 3;
mêrge-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 4, 6;
mergi *verb indicativ prezent 2 sg.* [2] 9, 10;
mergînd *verb gerunziu* [1] 7, 8; 10, 26; 19, 1; 24, 34; 27, 12; 28, 6; [2] 10, 7; [3] 7, 9;
mergu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 2, 19; 30, 29;
mêrsără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [2] 8, 10;
mêrse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 2, 11;
să meargă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 2, 13; [2] 10, 15;
să meargă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 2, 26; 5, 14; 5, 14;
să mergi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 1, 15; 3, 23; 4, 14; 4, 15;
va mêrge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 15, 22; [2] 5, 15;
vei mêrge *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 4, 12; [2] 4, 17;
voiu mêrge *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 23, 35;
vor mêrge *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 6, 6;

mérgere : (1581-1582 PO) : s. f. : „Gang" : „aller" : (1x)
mêrgerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 7;

méser : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. arm, 2. Arme" : „1./2. pauvre" : (2x)
mêser *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 4;
mêser *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 22;

mestecătór, -oáre : (c. 1683-1686 MS. 45, 520/1) : s. m./f. : „Mundschenk" : „échanson" : (2x)
mestecătoare *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 2, 8;
mestecători *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 2, 8;

méşter : (1404 DR VII, 210) : s. m. : „Meister, Handwerker" : „contremaître, ouvrier" : (3x)
meşter *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 7, 1;
meşterii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 14, 23; 14, 24;

meşteşuguí : (1581 CORESI, EV. 323) : v. IV : „1. zettlen, 2. täuschen" : „1. comploter, 2. tromper" : (8x)

meşterşuguiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 14, 22; 14, 22;
meşterşuguiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 14; 6, 18; 11, 27; 12, 21; 26, 24;
nu meşterşugui *verb imp. 2 sg.* [1] 3, 29;

meu, mea : (1521 NEACŞU) : adj./pron. pos. : „mein" : „mon" : (186x)
ale mêle *adj. pron. pos. 1 fem. sg. nom./ac. pl.* [1] 1, 25; 1, 30; 3, 1; 7, 3; 8, 34; 8, 34; 23, 26;
ale mêle *adj. pron. pos. 1 neutru sg. nom./ac. pl.* [1] 1, 30; 4, 10; 4, 20; 4, 20; 7, 1; 7, 3; 8, 19; 22, 17; 31, 1;
ale mêle *pron. pos. 1 fem. sg. nom./ac. pl.* [1] 23, 16;
al mieu *adj. pron. pos. 1 neutru sg. nom./ac. sg.* [1] 1, 23; 3, 21; 8, 4; 8, 14;
a mea *adj. pron. pos. 1 fem. sg. nom./ac. sg.* [1] 4, 13; 5, 1; 8, 14; 8, 14; 23, 15; [3] 8, 12;
mea *adj. pron. pos. 1 fem. sg. nom./ac. sg.* [1] 5, 12; 7, 17; 8, 7; 9, 5; 24, 27; [2] 1, 13; 1, 16; 1, 16; 1, 16; 1, 17; 2, 1; 2, 3; 2, 3; 2, 4; 2, 7; 2, 9; 2, 9; 2, 10; 2, 10; 2, 10; 2, 10; 2, 15; 2, 15; 2, 17; 2, 18; 2, 19; 3, 17; 3, 18; 7, 26; 8, 9; 8, 16; 8, 18; 8, 18; [3] 1, 5; 1, 8; 3, 4; 4, 16; 5, 2; 5, 2; 5, 2; 5, 2; 5, 3; 5, 4; 6, 4; 6, 8; 6, 8; 8, 12; 8, 12;
mea *adj. pron. pos. 1 fem. sg. voc. sg.* [3] 2, 10; 2, 13; 2, 13; 2, 14; 4, 10; 4, 11; 5, 2; 5, 3; 5, 3; 5, 3;
mêle *adj. pron. pos. 1 fem. sg. gen./dat. sg.* [1] 1, 23; 2, 1; 4, 5; 4, 5; 7, 24; 8, 8; [2] 2, 20; 7, 16; [3] 1, 5; 8, 1; 8, 2;
mêle *adj. pron. pos. 1 fem. sg. gen./dat. pl.* [1] 5, 2; 8, 34; 31, 2; [3] 1, 12; 8, 2;
mêle *adj. pron. pos. 1 fem. sg. nom./ac. pl.* [1] 7, 1; 7, 14; 8, 32; 8, 35; [2] 2, 11; 2, 11; [3] 5, 6; 6, 10; 7, 9; 7, 12; 8, 10;
mêle *adj. pron. pos. 1 neutru sg. nom./ac. pl.* [1] 1, 25; 3, 1; 5, 1; 5, 7; [3] 5, 2; 5, 4; 5, 6;
miei *adj. pron. pos. 1 masc. sg. nom./ac. pl.* [2] 2, 10;
mieu *adj. pron. pos. 1 masc. sg. gen./dat. sg.* [1] 4, 3; [3] 2, 8; 2, 16; 5, 3; 5, 6; 5, 7; 6, 2; 7, 10;
mieu *adj. pron. pos. 1 masc. sg. nom./ac. sg.* [1] 7, 19; [3] 1, 11; 1, 12; 1, 13; 1, 14; 2, 2; 2, 3; 2, 9; 2, 10; 2, 10; 2, 13; 4, 1; 4, 7; 5, 1; 5, 3; 5, 3; 5, 5; 5, 7; 5, 9; 5, 11; 5, 17; 5, 17; 6, 1; 6, 2; 6, 3; 7, 9;
mieu *adj. pron. pos. 1 masc. sg. voc. sg.* [2] 12, 12; [3] 1, 15; 2, 17; 7, 11; 7, 13; 8, 1; 8, 14;
mieu *adj. pron. pos. 1 neutru sg. gen./dat. sg.* [1] 31, 2;
mieu *adj. pron. pos. 1 neutru sg. nom./ac. sg.* [1] 4, 2; 7, 16; 7, 17; 8, 7; 30, 7; [2] 2, 3; 4, 8; 7, 29; [3] 1, 6; 2, 3; 2, 6; 3, 1; 3, 1; 3, 2; 3, 3; 3, 4; 5, 2; 5, 2; 5, 3; 5, 5; 5, 7; 5, 8; 6, 11; 8, 3;

mic : (1222-1228 DLRV / în antr. *Mic*) : adj. : „klein" : „petit" : (6x)
mai mici *adj. calificativ gradul comparativ fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 30, 24;
mic *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 20, 13;
mică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 17; [2] 9, 14; [3] 8, 8;
mici *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 2, 15;

mie : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. card./s. f. : „tausend" : „mille" : (2x)
mii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 5, 11;
o mie *num. card. fem. nom./ac.* [3] 8, 12;

miel : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Lamm" : „agneau" : (1x)
miei *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 27, 26;

miére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Honig" : „miel" : (7x)
mière *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 3; 16, 24; 24, 13; 25, 16; 25, 28; [3] 4, 11;
mièrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 5, 2;

migăí → migăli

migăiálă → migăleală

migăleálă : (c. 1683-1686 MS. 45, 520/2) : s. f. : „Beschäftigung, Bekümmernis" : „préoccupation, inquiétude" : (7x)
migăiala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 3, 10; 8, 16;
migăială *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 13; 2, 26; 4, 8; 5, 13;
migăiêle *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 2, 23;

migălí : (c. 1683-1686 MS. 45, 521/1) : v. IV : „(sich) beschäftigen" : „(s')inquiéter" : (3x)
migăiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 5, 19;
să migăiască *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 1, 13; 3, 10;

migdál : (1649 MARD.) : s. m. : „Mandelbaum" : „amandier" : (1x)
migdalul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 12, 5;

míjloc : (1504 DERS / în top. *Mijloci*) : s. n. : „1. Mitte, 2. Taille" : „1. milieu, 2. taille" : (12x)
mijlocul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 5, 14; 6, 19; 8, 2; 8, 20; 15, 31; 16, 2; 27, 22; 31, 17; [3] 1, 12; 2, 2; 2, 2; 2, 3;

mílă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gnade, Mitleid" : „grâce, pitié" : (8x)
mila *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 22; 14, 23;
milă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 16; 12, 10; 17, 5;
milele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 3; 14, 24; 15, 29;

milcomişí → mîlcomişi

milosténie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Almosen" : „aumône" : (3x)
milosteniei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 21, 21;
milosteniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 22; 20, 28;

milostív : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „barmherzig, gnädig" : „charitable, indulgent" : (4x)
cel milostiv *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 28, 22;
milostiv *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 17; 19, 11; 20, 6;

miluí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „jmd. beschenken, sich erbarmen" : „faire l'aumône, avoir pitié" : (10x)
miluiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 13, 9;
miluiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 14, 21; 14, 33; 19, 17; 21, 26; 22, 9; 28, 8;

milui-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 14; 17, 5;
se va milui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 21, 10;

mincenós → mincinos

mincinós : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „verlogen" : „menson-ger" : (22x)
mincenoasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 14;
mincenoase *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 4;
mincinoasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 5; 19, 5; 19, 9; 21, 6; 21, 28; 23, 3; 24, 28; 25, 18; 26, 28;
mincinoase *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 7; 12, 23; 17, 7;
mincinoase *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 25; 5, 7;
mincinoasele *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* [1] 31, 30;
mincinos *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 22; 28, 6; 30, 6; 30, 10;
mincinos *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 30, 8;

minciúnă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Lüge" : „mensonge" : (6x)
minciuni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 19; 9, 12; 14, 5; 14, 27; 24, 2;
minciunii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 20, 20;

mínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Verstand, Geist" : „esprit, raison" : (125x)
minte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 22; 6, 13; 7, 7; 7, 7; 8, 10; 9, 4; 9, 4; 9, 13; 9, 15; 9, 16; 10, 19; 10, 22; 11, 12; 11, 29; 12, 11; 12, 16; 12, 24; 13, 15; 13, 17; 13, 17; 13, 20; 13, 21; 14, 3; 14, 7; 14, 8; 14, 16; 14, 18; 14, 26; 14, 31; 14, 35; 15, 2; 15, 5; 15, 8; 15, 21; 15, 22; 16, 8; 16, 22; 16, 27; 17, 2; 17, 7; 17, 10; 17, 12; 17, 16; 17, 19; 17, 22; 17, 25; 17, 26; 17, 29; 18, 2; 18, 6; 18, 23; 19, 1; 19, 10; 19, 13; 19, 25; 19, 28; 19, 29; 20, 3; 21, 11; 21, 20; 21, 24; 22, 3; 22, 21; 23, 9; 24, 5; 24, 9; 24, 30; 24, 30; 26, 1; 26, 4; 26, 6; 26, 7; 26, 8; 26, 9; 26, 10; 26, 11; 26, 12; 27, 3; 27, 12; 27, 22; 29, 7; 29, 11; 29, 20; 30, 2; [2] 1, 16; 1, 17; 1, 18; 2, 14; 2, 15; 2, 15; 2, 16; 2, 16; 2, 19; 2, 21; 4, 5; 4, 13; 4, 17; 5, 2; 6, 8; 7, 5; 7, 6; 7, 7; 7, 10; 9, 10; 10, 2; 10, 3; 10, 6; 10, 12; 10, 14; 10, 15; 12, 9;
mintea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 6; 3, 19; 7, 4; 8, 1; 8, 12; 9, 6; 19, 23; 27, 21; 30, 3; [2] 2, 12; 2, 26; 8, 6;
minţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 7, 13;
minţilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 6, 32;

minţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „lügen" : „mentir" : (1x)
minte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 14, 5;

minúne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wunder, Staunen" : „merveille, étonnement" : (1x)
minune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 30;

mir : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Balsam, Salbe, Salböl" : „balsam, huile sacrée" : (5x)
mir *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 2; 3, 6;
miruri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 27, 9;
mirurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [3] 1, 2; 1, 3;

mirá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „sich wundern" : „s'étonner" : (1x)
nu te mira *verb imp. 2 sg.* [2] 5, 7;

mireásă : (1646 PRAV. MOLD. 196) : s. f. : „Braut" : „mariée" : (2x)
mireasă *subst. comun fem. sg. voc. neart.* [3] 4, 8; 4, 9;

mirós : (1639 PARACLIS 253) : s. n. : „Geruch" : „odeur" : (16x)
miroasele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 1, 2;
miros *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 2, 13; 7, 13;
mirosul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 1, 2; 1, 3; 1, 11; 4, 10; 4, 11; 4, 11; 7, 8;
mirosului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [3] 5, 14; 6, 1;
mirosuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 4, 14;
mirosurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 4, 10; 4, 16; 5, 2;

mirositór : (1559-1560 BRATU) : adj. : „wohlriechend" : „odorant" : (1x)
cel mirositoriu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [3] 8, 2;

mirositúră : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Gewürze" : „aromate" : (3x)
mirosituri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 2, 5; 5, 14;
mirositurilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [3] 8, 14;

mistuí : (c. 1573-1578 PS. SCH. 109) : v. IV : „verzehren" : „dévorer" : (1x)
să mistuiască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 30, 14;

mîhní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erzürnen" : „irriter" : (1x)
mîhnêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 25, 20;

mîhníre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Kummer" : „tristesse" : (3x)
mîhnire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 23;
mîhnirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 13;
mîhniri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 31, 6;

mîhnít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „traurig" : „triste" : (1x)
mîhnită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 23;

mîhnitór : (c. 1683-1686 MS. 45, 507/2) : adj. : „betrüblich" : „chagrinant, affligeant" : (2x)
mîhnitoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 10;
mîhnitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. neart.* [1] 17, 23;

mîine : (1551-1553 ES) : adv. : „morgen" : „demain" : (2x)
mîine *adv. de timp* [1] 3, 28; 27, 1;

mîlcomişí : (c. 1683-1686 MS. 45, 692/1) : v. IV : „sich unterwerfen" : „se soumettre" : (1x)

se va milcomişi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 2;

mî́nă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hand" : „main" : (53x)
a mînii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 2, 23;
mîinii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 11, 21;
mîinile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 6, 3; 6, 10; 11, 21; 19, 24; 24, 33; [3] 5, 15;
mîna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 27; 6, 1; 10, 12; 12, 25; 18, 21; 21, 1; 23, 2; 26, 9; 26, 9; 26, 15; 30, 32; [2] 2, 24; 4, 1; 5, 13; 5, 14; 7, 10; 9, 1; 9, 10; 11, 6; [3] 5, 5;
mînă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 6;
mîni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 30, 28; [2] 4, 6; [3] 7, 1;
mînii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 16, 6;
mînile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 6, 17; 7, 20; 9, 12; 10, 4; 13, 4; 14, 1; 16, 6; 21, 25; 30, 11; 31, 13; 31, 19; 31, 20; [2] 2, 11; 4, 5; 7, 27; [3] 5, 6; 5, 6;
mînilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 31, 16; [2] 5, 5; 10, 18;

mîncá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „essen, fressen" : „manger, dévorer" : (32x)
a mînca *verb infinitiv prezent* [1] 25, 28; [2] 5, 17; 8, 15;
au mîncat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 31, 27;
mănîncă *verb imp. 2 sg.* [1] 24, 13; [2] 9, 7;
mănîncă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 4, 17; [2] 5, 10; 10, 16;
mănîncă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 23, 7; 25, 16;
mîncă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 4, 5;
mîncat-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 5, 2;
mîncaţi *verb imp. 2 pl.* [1] 9, 5; [3] 5, 2;
mînca-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 13, 2; 27, 18;
mînca-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 18, 21;
mîncînd *verb gerunziu* [1] 13, 26;
să mănînce *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 30, 17;
să mănînce *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 30, 14; [2] 5, 18; 6, 2; [3] 5, 1;
să mănînci *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 23, 8;
va mînca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 2, 24; 2, 25; 3, 13; 5, 11; 6, 2;
vor mînca *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 1, 31; [2] 10, 17;

mîncáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Essen, Speise" : „mets, nourriture" : (2x)
mîncări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 31, 15; 31, 27;

mîndrí : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „sich rühmen" : „se vanter" : (1x)
nu te mîndri *verb imp. 2 sg.* [1] 25, 6;

mîndríe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hochmut" : „orgueil" : (1x)
mîndriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 13;

mî́ndru : (1432 DERS / în antr. *Mîndri*) : adj./s. : „stolz" : „orgueilleux" : (3x)
celor mîndri *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 3, 34;
mîndrul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 21, 24;
mîndrului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 22, 15;

mîneá : (1581-1582 PO) : „übernachten" : „passer la nuit quelque part" : (1x)
să mînem *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [3] 7, 11;

mînecá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „früh aufstehen" : „se lever tôt" : (1x)
să mînecăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [3] 7, 12;

mînecát : (c. 1665-1672 MS. 4389, 579/2) : s. n. : „Frühe" : „grand matin" : (2x)
mînecate *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 18;
mînecatul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 23, 35;

mîngîiá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „trösten" : „consoler" : (1x)
mîngîie *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 4, 1;

mîngîietór : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Tröster" : „consolateur" : (2x)
mîngîitorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 26, 22;
mîngîitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 1;

mîngîitór → mîngîietor

mîniá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „in Zorn geraten" : „(s')enrager" : (1x)
a te mîniia *verb infinitiv prezent* [2] 7, 10;

mînie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Zorn" : „colère" : (21x)
mînie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 17; 14, 32; 15, 19; 16, 20; 16, 32; 21, 14; 26, 20; [2] 5, 16;
mîniei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 6, 34; 11, 4; 25, 15;
mîniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 15, 1; 16, 15; 18, 14; 20, 2; 24, 18; 27, 4; 29, 11; [2] 7, 4; 7, 10; 11, 10;

mîniós : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „zornig" : „furieux" : (6x)
mînios *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 25; 15, 19; 22, 24; 22, 24; 29, 22;
mînioşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 31, 4;

mîntuí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erlösen, erretten, befreien" : „délivrer, sauver" : (15x)
mîntuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 23, 11; 25, 10;
mîntui-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 28, 26; 29, 26;
mîntui-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 14, 27;
să mîntuiască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 2, 12;
să mîntuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 26; 15, 28;
să te mîntuieşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 6, 5;
se va mîntui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 15, 25; 19, 8;
te mîntuiêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 6, 3;
va mîntui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 22, 23; [2] 8, 8; 9, 15;

mîntuíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Erlösung, Errettung, Heil" : „délivrance, salut" : (2x)
mîntuirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 7; 11, 14;

mînz : (1400 DERS / în top. *Mînjeştii*) : s. m. : „Fohlen" : „poulain" : (1x)
mînzul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 19;

moále : (1483 DERS / în top. *Moi*) : adj. : „weich, zart" : „mou (mol), faible" : (2x)

moale *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 15;
moi *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 26, 22;

moárte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Tod" : „mort" : (23x)
moarte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 18; 5, 5; 10, 2; 11, 4; 11, 19; 12, 29; 18, 6; 23, 14; 24, 8; 24, 11;
moartea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 36; 18, 21; 25, 10; [2] 3, 19; 3, 19; 7, 27; [3] 8, 6;
morţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 7, 27; 14, 29; 16, 15; 21, 6; [2] 7, 2; 8, 8;

mohorît : (1495 DERS / în top. *Mohorîţii*) : adj./s. : „1. purpur, 2. Purpur, Porphyr" : „1. pourpre, 2. pourpre, porphyre" : (3x)
mohorît *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 31, 22;
mohorîtă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 3, 10;
mohorîtul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 7, 5;

mólie : (1551-1553 ES) : s. f. : „Motte" : „mite" : (1x)
molia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 25, 21;

mort : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. tot, 2. Verstorbener" : „1./2. mort, défunt" : (3x)
cei morţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 9, 5;
cel mort *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [2] 9, 4;
morţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 9, 3;

moştení : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „(be)erben" : „hériter" : (3x)
va moşteni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 11, 29; 13, 23;
vor moşneni *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 3, 35;

mreájă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Netz(werk)" : „filet, treillis" : (5x)
mreajă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 29, 5;
mrêje *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 9, 12;
mreji *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 7, 27; [3] 2, 9;
mrejile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 1, 17;

múgur : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m. : „Knospe" : „bourgeon" : (1x)
muguri *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 4, 13;

muiá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „tauchen" : „tremper, mouiller" : (1x)
te muia *verb imp. 2 sg.* [1] 3, 11;

muiére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Frau" : „femme" : (27x)
muiêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 3; 7, 5; 18, 22; 31, 10; [2] 7, 29;
muiêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 18; 7, 10; 11, 16; 11, 16; 12, 4; 12, 4; 18, 23; 19, 14; 21, 19; 25, 25; 27, 15; 30, 23; 31, 30; [2] 7, 27;
muieri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 1; [3] 5, 10; 5, 18;
muierii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 3; 30, 16; 30, 20; 31, 30;
muierilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 31, 3;

muierós : (1688 BIBLIA) : adj. : „weibisch" : „efféminé" : (2x)
muieros *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 15;
muieroşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. gen./dat. neart.* [1] 18, 8;

múlge : (c. 1551-1558 PS. V. 446) : v. III : „melken" : „traire" : (1x)
mulge *verb imp. 2 sg.* [1] 30, 33;

mult : (1521 NEACŞU) : adj./adv./s. : „viel" : „maint, nombreux, beaucoup" : (91x)
a multora *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 8, 18;
mai mult *adj. calificativ gradul comparativ neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 23;
mai mult *adv. cantitativ comp.* [1] 5, 4; 18, 25; 21, 3; 29, 20; [2] 2, 7; 2, 13; 7, 20; [3] 1, 2; 1, 3; 4, 10;
mai multă *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 10; 11, 24; 26, 12; [2] 2, 9; 6, 5; 6, 8;
mai multe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 16, 21;
mai multu *adv. cantitativ comp.* [2] 2, 13;
mult *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 20; 14, 31;
mult *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 13; 3, 15; 11, 14; 25, 12;
mult *adv. cantitativ poz.* [1] 14, 25; 18, 11; 19, 11; 19, 19; 26, 10; 28, 12; 28, 20; [2] 5, 11; 5, 19; 6, 3; 12, 9; 7, 18;
multă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 8; 7, 21; 9, 11; 9, 19; 13, 7; 14, 30; 15, 6; 15, 7; 22, 1; 23, 34; 25, 28; 28, 27; [2] 1, 16; 5, 16; 6, 1; 8, 6; 9, 17; 12, 12; [3] 8, 7;
multe *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. gen./dat. neart.* [2] 5, 6;
multe *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 10; 7, 20; 14, 4; 17, 1; 31, 29; [2] 2, 7; 6, 3; 7, 23; 7, 23; 11, 8; 12, 12;
multe *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 35; 10, 20; 15, 33; 19, 7; 19, 21; 22, 16; 26, 20; 29, 16; [2] 6, 11; 7, 30;
multe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 17; 31, 29; [2] 7, 17;
mulţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 24; 14, 20; 19, 4; 29, 16; [2] 7, 23; 11, 8;
mulţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 25; 19, 6; 29, 27;

mulţí → înmulţi

mulţíme : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Menge" : „foule, multitude" : (11x)
mulţime *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 20, 18; [2] 1, 18; 5, 2; 5, 2; 5, 10; [3] 7, 4;
mulţimea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 23; [2] 1, 18; 5, 6; 5, 9; 11, 1;

múmă → mamă

múnte : (1443 DERS / în antr. *Muntea*) : s. m. : „Berg" : „mont(agne)" : (7x)
munte *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 25;

munţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 2, 8;
munţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 25; [3] 2, 9; 2, 17; 4, 8; 8, 14;

murí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sterben" : „mourir" : (16x)
a muri *verb infinitiv prezent* [2] 3, 2;
au murit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 4, 2; 4, 2;
moare *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 5, 23; 24, 9;
mor *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 10, 22; 15, 11;
murind *verb gerunziu* [1] 11, 4; 11, 7; [2] 10, 1;
va muri *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 13, 15; 23, 13; [2] 2, 16;
vei muri *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 7, 18;
voiu muri *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 30, 7;
vor muri *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 9, 5;

múscă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Fliege" : „mouche" : (1x)
muştele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 10, 1;

mustrá : (1581 PRL) : v. I : „tadeln, schelten" : „blâmer, gronder, réprimander" : (10x)
mustră *verb imp. 2 sg.* [1] 9, 8;
mustră *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 15, 13; 24, 25;
mustră *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 11; 29, 1;
mustrînd *verb gerunziu* [1] 9, 7;
mustrîndu-te *verb gerunziu* [1] 3, 11;
nu mustra *verb imp. 2 sg.* [1] 9, 8;
să mustră *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 18, 17;
vei mustra *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 19, 25;

mustráre : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 85) : s. f. : „Tadel, Verweis" : „réprimande, reproche" : (15x)
mustrare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 23;
mustrări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 25; 1, 30;
mustrările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 12; 9, 7; 12, 1; 13, 19; 15, 11; 16, 2; 16, 3; 16, 18; 27, 5; 28, 13; 29, 15;
mustrărilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 1, 23;

muşcá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „beissen" : „mordre" : (3x)
muşca-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 10, 8;
muşcînd *verb gerunziu* [1] 16, 30;
va muşca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 10, 11;

mutá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „umziehen, verrücken" : „déménager, changer de lieu" : (1x)
să muţi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 23, 10;

N

naínte → înainte

nalt → înált

náră : (c. 1551-1558 PS. V. 463) : s. f. : „Nasenloch" : „narine" : (2x)
narea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 7, 4;
nările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 30, 33;

nard : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m. : „Narde" : „nard" : (3x)
nardii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 4, 13;
nardu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 14;
nardul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 1, 11;

nas : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Nase" : „nez" : (2x)
nasul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 11, 22;
nasului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [3] 7, 8;

náşte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. zeugen, gebären, 2. geboren, erzeugt werden" : „1. enfanter, procréer, engendrer, 2. naître, être procrée" : (15x)
a naşte *verb infinitiv prezent* [2] 3, 2;
au născut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 23, 25;
au născut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 17, 26; 23, 22; [2] 5, 13; [3] 6, 8; 8, 5;
naşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 8, 25; 10, 24;
născut *verb participiu sg. masc.* [1] 31, 2;
s-au născut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 4, 3;
să naşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 11, 19;
va naşte *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 3, 28; 9, 12; 27, 1;

náştere : (1551-1553 ES) : s. f. : „Geburt" : „naissance" : (4x)
naştere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 11, 5;
naşterea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 6, 10;
naşterii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 7, 2; 7, 8;

nădăjduí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „hoffen, vertrauen" : „espérer, avoir confiance" : (15x)
fii nedejduind *verb imp. perifrastic 2 sg.* [1] 3, 5;
nădejduiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 3, 29; 28, 1;
nădejduind *verb gerunziu* [1] 3, 23; 14, 16;
nedejduia *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 21, 22;
nedejduiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 11, 28; 14, 34; 28, 25; 28, 26; 29, 25; 29, 26; 31, 11;
nedejduind *verb gerunziu* [1] 10, 10; 16, 20;

nădéjde : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hoffnung" : „espoir, espérance" : (13x)
nădêjde *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 18; [2] 9, 4;
nădêjdea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 29; 11, 7; 22, 19; 23, 18;
nedêjde *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 12; 1, 33; 26, 12; 29, 20;
nedêjdea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 23; 14, 28; 24, 14;

nădejduí → nădăjdui

năpástă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Bedrückung" : „oppression" : (3x)
năpastea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 5, 7; 7, 8;
năpăştile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 4, 1;

năpáste → năpastă

năpăstuí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „bedrücken, Unbill antun" : „opresser, faire tort" : (6x)
au năpăstuit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 24, 29;
năpăstuiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 4, 1;
năpăstuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 14, 33; 22, 16; 28, 3;

să năpăstuiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 4, 1;

năród → norod

năsălíe : (1682-1686 DOS. VS., sept. 18r) : s. f. : „Sänfte" : „litière" : (1x)
nesilie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 3, 9;

născút : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. geboren, 2. Geburt" : „1./2. né" : (1x)
născuţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 2, 7;

năsílnic : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 100) : adj./adv./s. : „1. hart, gewalttätig, 2. hartherzig" : „1. dur, cruel, 2. avec dureté" : (7x)
cel nesilnic *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 28, 14;
năsilnică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 29, 19;
năsilnic *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 28;
năsilnic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 29, 1; [2] 7, 18;
nesilnec *adv.* [1] 18, 24;
nesilnic *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 16;

năsilnicíe : (a. 1618 GCR I, 51) : s. f. : „Hartherzigkeit, Gewalt" : „dureté, tumult" : (1x)
năsîlniciia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 26;

năsíp → nisip

năsîlnicíe → năsilnicie

năstrápă : (1462-1463 DERS) : s. f. : „Becher, Pokal" : „coupe" : (2x)
năstrăpile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 5, 14; 6, 1;

năúc : (c. 1665-1672 MS. 4389, 605/1) : adj. : „einfältig, ahnunglos" : „niais, naïf" : (1x)
năuc *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 29;

neacoperít : (c. 1665-1672 MS. 4389, 143/1) : adj./s. : „unbedeckt" : „découvert" : (2x)
cea neacoperită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 28;
cel neacoperit *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 9;

nealés : (c. 1665-1672 MS. 4389, 610/2) : adj. : „ununterscheidbar" : „non trié" : (1x)
cêle nealêse *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* [1] 25, 1;

neam : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „Geschlecht, Volk" : „famille, descendance, peuple" : (7x)
neam *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 24; 27, 24; 30, 26; [2] 1, 4; 1, 4;
neamul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 22, 4;
neamurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 14, 36;

neascultătór : (1642 CAZ. GOV. 269) : adj. : „ungehorsam" : „désobeissant" : (2x)
neascultătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 1; 24, 21;

neastîmpărát : (c. 1683-1686 MS. 45, 511/2) : adj./s. : „1. zügellos, unbeherrscht, 2. ([1] 7, 11) ausschweifend" : „1. débridé, effréné, incontrôlable, 2. ([1] 7, 11) dévergondé, libertin" : (4x)
cel nestîmpărat *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 21, 11;
celor nestîmpăraţi *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 19, 29;
nestîmpărat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 20, 1;
nestîmpărată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 11;

neaşezáre : (c. 1640 URECHE2 136) : s. f. : „Unordnung, Unruhe" : „désordre, confusion" : (1x)
neaşăzări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 26, 28;

nebăgătór : (1649 MARD.) : adj./s. : „unaufmerksam" : „inattentif" : (2x)
celor nebăgători *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 13, 16;
nebăgătorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 11, 3;

nebún : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. verrückt, töricht, 2. Irre" : „1./2. fou" : (12x)
cea nebună *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 1;
cel nebun *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 12; 10, 5;
celui nebun *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 26, 5;
nebun *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 1; 12, 1; 28, 26;
nebunul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 24; 12, 17; 30, 22;
nebunului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 15, 22; 18, 7;

nebuníe : (1560-1561 CORESI, TE.2) : s. f. : „Verrücktheit" : „folie" : (18x)
ale nebuniei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 5;
a nebuniei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 10, 1;
nebunie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 23; 18, 2; 18, 13; [2] 5, 3; 9, 17; 10, 3; 10, 13;
nebuniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 6; 18, 23; 19, 3; 26, 4; 26, 5; 27, 22; [2] 2, 13; 7, 26; 11, 10;

necáz : (1654 GCR I, 171) : s. n. : „Angst, Ärger" : „angoisse, peine, ennui" : (1x)
necaz *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 27;

necăjí : (c. 1665-1672 MS. 4389, 527/1) : v. IV : „plagen, ärgern" : „peiner, agacer" : (1x)
va necăji *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 14;

necertát : (c. 1665-1672 MS. 4389, 860/1) : adj./s. : „1. unerzogen, 2. ungestraft" : „1. mal élevé, 2. impuni" : (5x)
cei necertaţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 24, 8;
celor necertaţi *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 15, 15;
necertat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 22; 28, 20;
necertată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 9;

necínste : (1563 CORESI, PRAXIU 336) : s. f. : „Unehre, Verachtung" : „déshonneur, mépris" : (11x)
necinste *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 35; 6, 33; 9, 7; 11, 2; 12, 9; 12, 12; 12, 17; 18, 3;
necinstea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 19; 14, 37;
necinstei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 11, 16;

necinstí : (c. 1683-1686 MS. 45, 13/2) : v. IV : „verunglimpfen, entehren, schänden" : „diffamer, déshonorer, outrager" : (8x)
necinstêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 14, 21; 19, 26; 22, 10; 28, 7; 30, 17;
necinstindu *verb gerunziu* [1] 27, 22;
să necinsteşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 22, 22;
te vei necinsti *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 30, 32;

necredincíos : (1551-1553 ES) : adj./s. : „ungläubig" : „mécréant" : (6x)
cei necredincioşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 35;
celor necredincioşi *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 10, 7;
celui necredincios *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 17, 6; [2] 7, 26; 9, 2;
necredinciosul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 34;

necurát : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. unrein, unsauber, 2. gesetzlos, 3. Teufel" : „1. impur, 2. malhonnête, hors-la-loi, 3. diable" : (100x)
cei necuraţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 6; 15, 6; 15, 32; 21, 7; 21, 12; 24, 16; 24, 22; 29, 16; [2] 7, 22;
cel necurat *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 7; 9, 7; 10, 25; 10, 26; 11, 8; 12, 7; 15, 19; 21, 30; 24, 15; 29, 7; [2] 3, 16; 3, 17;
celor necuraţi *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 10, 3; 10, 8; 10, 16; 10, 17; 10, 33; 19, 28; 20, 26;
celui necurat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. art.* [1] 28, 24;
celui necurat *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 10, 21; 21, 10;
necurat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 32; 16, 6; 17, 15; 18, 23; 21, 15;
necurate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 20, 13;
necuratul *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [1] 21, 29;
necuratul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 18; 11, 31; 13, 5; 17, 24; 18, 3; 21, 26; 28, 1; [2] 7, 16;
necuratului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 11, 19; 15, 10; 18, 5; 24, 24; 25, 27; [2] 8, 13; 9, 2;
necuraţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 22;
necuraţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 32; 25, 5; [2] 8, 10; 8, 14;
necuraţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 10, 31; 12, 5; 12, 22; 14, 19; 16, 5; 21, 22;
necuraţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 1, 7; 2, 22; 3, 25; 3, 33; 4, 14; 4, 19; 10, 28; 10, 29; 11, 4; 11, 7; 11, 9; 11, 10; 11, 11; 11, 23; 12, 13; 12, 6; 12, 10; 12, 27; 12, 27; 13, 9; 13, 20; 13, 20; 13, 23; 13, 26; 14, 11; 15, 7; 15, 9; 15, 30; 21, 4; 21, 12; 21, 27; 24, 20; 28, 2; 28, 12; 28, 28; [2] 8, 14;

necurăţíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Unreinheit" : „impureté" : (11x)
necurăţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 31;
necurăţiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 4, 17;
necurăţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 19; 6, 16; 11, 5; 24, 9; 28, 4; 28, 7; 28, 13; 29, 26; [2] 8, 8;

nedéjde → nădejde

nedejduí → nădăjdui

nedirépt → nedrept

nedrépt : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „ungerecht" : „injuste" : (6x)
cei nedirepţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 13, 24;
nedireaptă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 17;
nedirêpte *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 4, 24; 11, 18; 17, 1;
nedireptului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 10, 32;

nefolositór : (c. 1683-1686 MS. 45, 904/2) : adj. : „nutzlos, unnutz, unvorteilhaft" : „inutile, désavantageux" : (2x)
nefolositoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 3;
nefolositoriu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 20;

negîndíre : (c. 1683-1686 MS. 45, 513/1) : s. f. : „Unüberlegtheit, Unbedachtheit" : „manque de réflexion, irréflexion" : (1x)
negîndirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 22, 15;

negrí : (1560-1561 CORESI, TE.2) : v. IV : „schwärzen" : „noircir" : (1x)
sînt negrindu-mă *verb indicativ prezent perifrastic 1 sg.* [3] 1, 5;

négru : (1401 DRHA I, 19 / în antr. *Negru*) : adj. : „schwarz" : „noir" : (2x)
neagră *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 4;
nêgri *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 5, 12;

negurós : (1642 CAZ. GOV. 179) : adj. : „nebelig" : „nébuleux" : (1x)
neguroasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 9;

negustorí → neguţători

neguţătorí : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 266) : v. IV : „Handel treiben" : „marchander" : (2x)
a neguţători *verb infinitiv prezent* [1] 3, 14;
să neguţătorêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 31, 14;

neîmpărăţít : (c. 1683-1686 MS. 45, 518/2) : adj. : „nicht von einem König regiert, ohne König" : „pas gouverné par un roi, sans roi" : (1x)
neîmpărăţită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 30, 27;

neînvăţát : (1559-1560 BRATU): adj./s. : „1. ungelehrt, 2. ungewohnt" : „1. sans instruction, 2. mal dressé" : (4x)

cei neînvăţaţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 23; 27, 20;
cei neînvăţaţi *subst. comun masc. pl. voc. art.* [1] 8, 5;
cel neînvăţat *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 15, 13;

nelăcuít → nelocuit

nelămurít : (c. 1665-1672 MS. 4389, 610/2) : adj. : „ungeläutert" : „non raffiné/purifiée" : (1x)
nelămurit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 4;

nelocuít : (1668-1670 HERODOT) : adj./s. : „verlassen" : „inhabité" : (1x)
nelăcuite *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 26;

nemărúi → nimeni

nemerí → nimeri

nemernicí : (c. 1683-1686 MS. 45, 223/2) : v. IV : „einwandern, verweilen" : „immigrer, séjourner" : (1x)
nemernicêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 3, 29;

nemíc → nimic

nemilostív : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : adj./s. : „unbarmherzig, herzlos" : „impitoyable, cruel" : (5x)
cei nemilostivi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 9;
nemilostiv *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 17; 17, 11;
nemilostivă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 4;
nemilostivi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 10;

nemustrát : (c. 1683-1686 MS. 45, 505/1) : adj. : „ohne Tadel" : „manquant de reproche/critique" : (1x)
nemustrată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 18;

nenorocí : (c. 1683-1686 MS. 45, 878/2) : v. IV : „leiden, unglücklich sein" : „souffrir, être malheureux" : (1x)
nenorocind *verb gerunziu* [1] 27, 10;

nenumărát : (1642 CAZ. GOV. 299) : adj. : „unzählig, ungezählt" : „innombrable" : (1x)
nenumăraţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 26;

neoblicít : (c. 1683-1686 MS. 45, 515/1) : adj. : „unerforscht" : „inexploré" : (1x)
neoblicită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 3;

neoprít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „unausgesetzt" : „sans arrêt" : (1x)
neopriţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 27, 20;

nepót : (1427 BGL) : s. m. : „Nachfolger" : „descendant" : (6x)
nepotul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 30, 12; 30, 13; 30, 14; 30, 14;
nepoţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 23, 18; 24, 20;

nepriéten : (c. 1640 URECHE2 95) : s. m. : „Feind, Gegner" : „ennemi" : (3x)
nepriêtinul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 24, 17;
nepriêtinului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 20, 12; 29, 5;

neráu : (c. 1665-1672 MS. 4389, 519/1) : adj./s. : „ohne Bosheit, gut" : „sans malice, bon" : (4x)
cei neräi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 1, 4; 1, 22; 2, 20;
cel nerău *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 21, 11;

nerodíre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 599/1) : s. f. : „Unfruchtbarkeit" : „infécondité, stérilité" : (1x)
nerodire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 12;

nesăţiós : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 155) : adj. : „unersättlich, eßgierig" : „insatiable" : (3x)
mai nesăţios *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 2;
nesăţiosul *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [1] 28, 25;
nesăţioşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 27, 20;

nescáre → niscaiva

nesfát : (1688 BIBLIA) : s. n. : „Unsinnigkeit" : „insanité" : (1x)
nesfatul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 11, 6;

nesílie → năsălie

nesílnic → năsilnic

nesîlnicíe → năsilnicie

nestîmpărát → neastîmpărat

nesuferít : (c. 1683-1686 MS. 45, 506/2) : adj. : „ungefällig" : „désobligeant" : (1x)
nesuferite *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 27;

neştiinţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Unwissenheit" : „ignorance" : (1x)
neştiinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 5, 5;

neştíne : (1551-1553 ES) : pron. nehot. : „einer, jemand" : „un, quelqu'un" : (5x)
neştine *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 6, 27; 6, 28; 6, 30; 17, 29; 25, 27;

néted : (1395 DERS / în antr. *Neatedul*) : adj. : „glatt, eben" : „lisse, plat" : (1x)
nêtede *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 2, 20;

neumplút : (1688 BIBLIA) : adj. : „ungefüllt" : „non rempli" : (1x)

neumplut *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 30, 16;

nevástă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Frau" : „femme" : (4x)
nevastă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 11;
nevastă *subst. comun fem. sg. voc. neart.* [3] 4, 10; 4, 11; 5, 2;

nevăstúică : (1640 PRAV. GOV. 49r) : s. f. : „Wiesel" : „belette" : (1x)
nevăstuica *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 30, 28;

nevindecát : (c. 1573-1578 PS. SCH. 494) : adj. : „ungeheilt" : „non guéri" : (1x)
nevindecată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 15;

nevinovát : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj/s. : „unschuldig" : „innocent, pur" : (4x)
nevinovat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 6; 20, 7;
nevinovatului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 11, 5;
nevinovaţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 11, 20;

nevóie : (1499 DERS / în top. Poiană *Nevoia*) : s. f. : „Bedürfnis, Bedrängnis" : „besoin, difficulté" : (3x)
nevoi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 18;
nevoie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 20, 6; 27, 3;

nevoínţă : (1560-1561 CORESI, TE.2) : s. f. : „Sorgfalt" : „soin" : (2x)
nevoinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 4; 13, 25;

nevréme : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Unzeit, wenn es nicht die Zeit ist" : „mauvaise heure, quand ce n'est pas le moment" : (1x)
nevrêmea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 18;

nezidít : (c. 1573-1578 PS. SCH. 529) : adj. : „ungebaut" : „non bâti" : (1x)
nezidită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 29;

nicăiéri : (1559-1560 BRATU) : adv. : „nirgendwo" : „nulle part" : (1x)
nicăirea *adv. neg.* [1] 23, 5;

nicăíri → nicăieri

nice → nici

nici : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./conj. : „kein, auch nicht, nicht einmal, weder ... noch" : „aucun, même pas, ni ... ni" : (46x)
nice [1] 3, 11; 8, 8; 21, 10; 25, 6; 30, 30; [2] 10, 20;
nici [1] 1, 10; 1, 30; 2, 19; 3, 15; 3, 25; 3, 31; 4, 5; 4, 5; 4, 14; 4, 27; 5, 13; 5, 20; 6, 4; 6, 7; 6, 7; 6, 25; 6, 25; 6, 29; 6, 35; 6, 35; 9, 19; 15, 24; 17, 6; 17, 7; 17, 27; 18, 5; 19, 10; 19, 24; 23, 6; 23, 7; 23, 13; 23, 20; 24, 1; 24, 15; 24, 19; 24, 21; 24, 28; 27, 19; 27, 24; [2] 7, 17;

nicicúm : (1646 PRAV. MOLD. 182) : adv. neg. : „keinesfalls, keineswegs" : „pas du tout, nullement" : (1x)
nicicum *adv. neg.* [1] 19, 24;

nímeni : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. neg. : „niemand" : „personne" : (3x)
nemărui *pron. neg. gen./dat.* [1] 26, 2;
nimenea *pron. neg. nom./ac.* [1] 28, 1;
nimerea *pron. neg. nom./ac.* [1] 5, 17;

nímerea → nimeni

nimerí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „vorfinden, treffen, bekommen" : „toucher, atteindre, trouver" : (2x)
va nemeri *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 28; 30, 23;

nimíc : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. neg. : „nichts" : „rien" : (14x)
nemica *pron. neg. sg. nom./ac.* [1] 12, 22; 13, 7; 13, 14; 23, 9; 27, 14;
nemică *pron. neg. masc. sg. nom./ac.* [1] 2, 12; 27, 4; 30, 20; [2] 3, 19; 5, 13; 5, 14; 7, 15;
nimică *pron. neg. nom./ac.* [1] 8, 8; [2] 9, 5;

niscaivá : (înc. sec. XVII IORGA, D.B. I, 24) : adj. pron. : „irgendwelcher" : „quelconque" : (1x)
nescari *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [2] 9, 11;

nisíp : (1534 DERS / în top. *Năsipul*) : s. n. : „Sand" : „sable" : (1x)
năsipul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 27, 3;

noápte : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./s. f. : „1. nachts, 2. Nacht" : „1. la nuit, 2. nuit" : (8x)
noapte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 9; 31, 15; [2] 8, 16; [3] 5, 3;
noaptea *adv. de timp* [2] 2, 23; [3] 3, 1;
noaptea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 31, 18;
nopţilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [3] 3, 8;

noi : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. pers. : „wir" : „nous" : (9x)
ne- *pron. pers. 1 pl. ac. neacc.* [3] 5, 10;
-ne- *pron. pers. 1 pl. ac. neacc.* [3] 4, 9;
-ne- *pron. pers. 1 pl. dat. neacc.* [3] 4, 9;
noao *pron. pers. 1 pl. dat. acc.* [1] 1, 14; [3] 2, 15;
noi *pron. pers. 1 pl. ac. acc.* [1] 1, 11; 1, 14; [3] 4, 9; 5, 10;

nor : (1467 DERS / în top. *Noureşti*) : s. m. : „Wolke" : „nuage, nue" : (8x)
nori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 28; 25, 24; [2] 11, 4;
norii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 20; 25, 14; [2] 11, 3; 12, 2;
norul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 16;

noród : (1551-1553 ES) : s. n. : „Volk" : „peuple" : (6x)
năroadele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 29, 2;
năroadelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 24, 24;
nărodul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 14, 36;
norodul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 26, 3; [2] 4, 16;
norodului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 14, 30;

nóstru, noástră : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. pos. : „unser, -e" : „notre, nôtre" : (12x)

noastră *adj. pron. pos. 1 fem. pl. nom./ac. sg.* [2] 1, 10; [3] 8, 8;
noastră *adj. pron. pos. 1 fem. pl. voc. sg.* [3] 4, 9;
noastre *adj. pron. pos. 1 fem. pl. gen./dat. sg.* [3] 8, 8;
noastre *adj. pron. pos. 1 fem. pl. gen./dat. pl.* [3] 1, 16;
noastre *adj. pron. pos. 1 fem. pl. nom./ac. pl.* [1] 1, 13; [3] 2, 15; 7, 13;
noastre *adj. pron. pos. 1 neutru pl. nom./ac. pl.* [3] 1, 16;
nostru *adj. pron. pos. 1 neutru. pl. gen./dat. sg.* [3] 2, 9;
nostru *adj. pron. pos. 1 neutru pl. nom./ac. sg.* [3] 1, 15; 2, 12;

nou : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „neu" : „nouveau, neuf" : (2x)
noao *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 7, 13;
nou *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 10;

nu : (1521 NEACŞU) : adv. : „nein, nicht" : „non, ne ... pas" : (386x)
n- *adv. neg.* [1] 1, 25; 1, 29; 11, 7; 30, 13; 31, 27; [2] 2, 10; 2, 10; 2, 21; 4, 13; 6, 5; 6, 6; 7, 29; 7, 29; 9, 15; 10, 14; 10, 15; [3] 1, 5; 3, 2; 5, 7; 5, 7; 6, 7; 6, 11; 8, 8;
nu *adv. neg.* [1] 1, 10; 1, 15; 1, 17; 1, 22; 1, 24; 1, 24; 1, 28; 1, 28; 2, 16; 2, 19; 2, 19; 3, 3; 3, 15; 3, 15; 3, 21; 3, 23; 3, 25; 3, 26; 3, 28; 3, 28; 3, 30; 3, 31; 3, 32; 4, 2; 4, 5; 4, 6; 4, 8; 4, 12; 4, 12; 4, 14; 4, 15; 4, 16; 4, 16; 4, 16; 4, 19; 4, 21; 4, 27; 5, 6; 5, 6; 5, 6; 5, 7; 5, 8; 5, 9; 5, 10; 5, 13; 5, 20; 6, 4; 6, 13; 6, 25; 6, 27; 6, 28; 6, 29; 6, 30; 6, 33; 6, 34; 6, 35; 7, 11; 7, 19; 7, 25; 7, 25; 8, 10; 8, 11; 8, 29; 8, 33; 9, 8; 9, 13; 9, 18; 9, 19; 9, 19; 10, 2; 10, 3; 10, 13; 10, 20; 10, 23; 10, 31; 10, 31; 11, 4; 11, 14; 11, 21; 11, 25; 11, 29; 12, 3; 12, 3; 12, 22; 12, 28; 13, 5; 13, 8; 13, 13; 13, 14; 13, 25; 14, 4; 14, 5; 14, 6; 14, 10; 14, 13; 14, 23; 14, 35; 15, 8; 15, 12; 15, 13; 15, 13; 15, 23; 15, 24; 16, 6; 16, 11; 16, 29; 17, 4; 17, 5; 17, 7; 17, 10; 17, 13; 17, 16; 17, 21; 17, 22; 17, 24; 17, 27; 17, 28; 18, 2; 18, 5; 18, 9; 19, 2; 19, 5; 19, 5; 19, 8; 19, 9; 19, 13; 19, 23; 20, 1; 20, 2; 20, 4; 20, 8; 20, 11; 20, 12; 20, 16; 20, 23; 21, 5; 21, 7; 21, 10; 21, 13; 21, 25; 21, 30; 21, 30; 21, 30; 22, 6; 22, 14; 22, 22; 22, 25; 22, 27; 22, 29; 23, 4; 23, 5; 23, 9; 23, 10; 23, 10; 23, 13; 23, 17; 23, 18; 23, 30; 23, 30; 23, 30; 23, 34; 23, 35; 24, 1; 24, 7; 24, 12; 24, 14; 24, 15; 24, 17; 24, 18; 24, 20; 24, 21; 24, 23; 24, 29; 25, 8; 25, 9; 25, 10; 25, 10; 25, 16; 25, 17; 25, 28; 25, 29; 26, 1; 26, 2; 26, 4; 26, 5; 26, 15; 26, 20; 26, 25; 27, 1; 27, 2; 27, 2; 27, 4; 27, 10; 27, 10; 27, 14; 27, 19; 27, 20; 27, 22; 27, 24; 28, 5; 28, 9; 28, 10; 28, 13; 28, 17; 28, 17; 28, 20; 28, 21; 28, 21; 28, 22; 28, 24; 28, 27; 29, 1; 29, 7; 29, 7; 29, 9; 29, 18; 29, 19; 29, 19; 29, 24; 30, 2; 30, 6; 30, 7; 30, 10; 30, 11; 30, 11; 30, 12; 30, 15; 30, 15; 30, 16; 30, 18; 30, 21; 30, 25; 30, 30; 31, 4; 31, 5; 31, 5; 31, 7; 31, 11; 31, 18; 31, 21; 31, 30; [2] 1, 7; 1, 8; 1, 8; 1, 8; 1, 10; 1, 11; 1, 11; 1, 15; 1, 15; 2, 11; 2, 16; 2, 23; 2, 24; 3, 11; 3, 12; 3, 14; 3, 14; 3, 22; 4, 1; 4, 1; 4, 3; 4, 3; 4, 8; 4, 8; 4, 8; 4, 8; 4, 10; 4, 12; 4, 16; 4, 16; 4, 17; 5, 1; 5, 3; 5, 4; 5, 4; 5, 5; 5, 5; 5, 9; 5, 11; 5, 13; 5, 14; 5, 19; 6, 2; 6, 2; 6, 3; 6, 3; 6, 5; 6, 6; 6, 7; 6, 10; 7, 10; 7, 11; 7, 11; 7, 15; 7, 17; 7, 18; 7, 19; 7, 21; 7, 21; 7, 22; 7, 22; 8, 3; 8, 3; 8, 5; 8, 7; 8, 8; 8, 8; 8, 8; 8, 8; 8, 11; 8, 13; 8, 13; 8, 13; 8, 15; 8, 16; 8, 17; 8, 17; 8, 17; 9, 1; 9, 2; 9, 5; 9, 5; 9, 6; 9, 8; 9, 10; 9, 11; 9, 11; 9, 11; 9, 11; 9, 12; 9, 16; 10, 4; 10, 11; 10, 11; 10, 17; 10, 20; 10, 20; 11, 2; 11, 4; 11, 4; 11, 5; 11, 5; 11, 6; 11, 9; 12, 1; 12, 1; 12, 2; 12, 6; 12, 12; [3] 1, 5; 1, 6; 1, 7; 3, 1; 3, 1; 3, 2; 3, 4; 4, 2; 4, 7; 6, 5; 7, 2; 8, 1; 8, 7; 8, 7;

nuc : (1548 DERS / în top. Fîntîna *Nucului*) : s. m. : „Nußbaum" : „noyer" : (1x)
nucului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [3] 6, 10;

númai : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „nur" : „seulement" : (6x)
numai *adv.* [1] 21, 5; 21, 5; [2] 2, 24; 3, 12; 3, 22; 8, 15;

número : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Zahl" : „nombre" : (4x)
număr *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 6, 7;
numărul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 2, 3; 5, 17; 7, 1;

numărá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „zählen" : „compter" : (2x)
număra *verb infinitiv prezent* [2] 1, 15;
să număr *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 8, 21;

núme : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Name" : „nom" : (11x)
nume *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 27, 16;
numele *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 10, 8; 18, 10; 22, 1; 30, 4; 30, 4; 30, 10; [2] 6, 4; 6, 10; 7, 2; [3] 1, 2;

numí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „(be)nennen" : „nommer" : (1x)
numescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 16, 21;

O

o[1] → el, ea

o[2] → un, o

o[3] : (înc. sec. XVI PS. H.) : interj. : „o!, oh!" : „oh!, ô!" : (4x)
o *interjecţie* [1] 2, 13; 2, 14; 6, 6; 8, 4;

oáie : (1332 SUCIU II, 5 / în top. *Voya*) : s. f. : „Schaf" : „mouton" : (1x)
oi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 27, 26;

oárá : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Mal" : „fois" : (2x)
ori *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 24, 16; [2] 7, 23;

oareşicît → orişicît

obicéi : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. n. : „Gewohnheit" : „habitude" : (2x)
obiceaiele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 6, 20;
obiceaiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 30, 27;

óblu : (c. 1665-1672 MS. 4389, 820/1 marg.) : adj./s. : „1. kreisrund, 2. Relief (SEPT.GERM.: „goldene *Reliefs*")" : „1. arrondi, 2. travaux en relief" : (1x)
oblu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 7, 2;

oable *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 5, 15;

obráz : (1424 DRHB I, 102 / în antr. Gherghi *Obraz*) : s. n. : „1. Wange, Gesicht, 2. Bild, 3. Person" : „1. joue, face, 2. image, 3. personne" : (7x)
obraz *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 13; 17, 25; 22, 26;
obrazele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 28, 21;
obrazelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 29, 27;
obrazul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 25, 24;
obrazului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 7, 4;

obráznic : (c. 1665-1672 MS. 4389, 599/1) : adj./s. : „frech, dreist" : „impertinent, osé, hardi" : (4x)
obraznic *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 24;
obraznică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 13;
obraznicul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 21, 24;
obraznicului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 10, 15;

obrăznicíe : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Frechheit, Ungezogenheit" : „impertinence, insolence" : (1x)
obrăznicie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 29;

óbşte : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 72) : s. f. : „Gesamtheit" : „ensemble" : (4x)
obşte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 14; 15, 24; 21, 9; 25, 25;

ocără : (1560-1561 CORESI, TE.2) : s. f. : „Schimpf" : „réprimande, insulte" : (5x)
ocara *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 33;
ocară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 3; 18, 13; 19, 6; 26, 6;

ocărí́ : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „beschimpfen, verunglimfen" : „insulter, injurier" : (6x)
ocărînd iaste *verb indicativ prezent perifrastic 3 sg.* [1] 18, 1;
ocărîndu-se *verb gerunziu* [1] 20, 4;
ocărît să fii *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 25, 10;
ocărît va fi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 19, 26;
să ocărască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 25, 9;
va ocărî *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 25, 8;

ocărít : (1559-1560 BRATU) : adj. : „beschimpft" : „insulté, injurié" : (1x)
ocărîte *adj. provenit din verb la participiu neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 27, 11;

ochi : (1472 DERS / în top. *Ochiianii*) : s. m. : „Auge" : „oeil" : (48x)
ochi *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 26;
ochi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 27; 25, 20; 30, 14; [2] 11, 7;
ochii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 4, 25; 6, 25; 15, 3; 15, 16; 16, 30; 17, 25; 20, 16; 22, 12; 23, 29; 23, 31; 23, 33; 25, 7; 27, 20; [2] 2, 10; 2, 14; 5, 10; 8, 16; [3] 1, 14; 4, 1; 4, 9; 5, 13; 6, 4; 7, 4;
ochilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 5, 21; 6, 4; 7, 3; 20, 8; 20, 10; [2] 6, 9; 11, 9; [3] 8, 10;
ochiu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 5;
ochiul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 13; 6, 17; 9, 19; 10, 11; 16, 2; 20, 15; 27, 20; 28, 27; 30, 17; [2] 1, 8; 4, 8;

ocîrmuí : (c. 1670 SIM. DASC., LET. 129) : v. IV : „führen, steuern" : „conduire, diriger" : (1x)
ocîrmuiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 12, 5;

ocîrmuíre : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Führung" : „direction" : (3x)
ocîrmuire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 6; 11, 14;
otcîrmuirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 24, 6;

odíhnă : (c. 1564 CORESI, MOLIT. 53) : s. f. : „Ruhe, Rast" : „repos" : (3x)
odihna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 6, 5;
odihnă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 6; 9, 17;

odihní : (1560-1561 CORESI, TE.2) : v. IV : „1. (sich) ausruhen, 2. ([1] 19, 6) hofieren, pflegen" : „1. (se) reposer, 2. ([1] 19, 6) courtiser, soigner" : (7x)
odihnesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 19, 6;
odihni-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 14, 35; 21, 20;
se va odihni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 21, 16; [2] 7, 10;
va odihni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 1, 33; 29, 17;

odrăslí : (1620 MOXA) : v. IV : „wachsen, sprießen" : „pousser, croître" : (4x)
odrăslêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 11, 30; 26, 20;
odrăslêşti *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 2, 6;
odrăslind *verb gerunziu* [3] 5, 14;

om : (1521 NEACŞU) : s. m. : „Mensch, Mann" : „homme" : (199x)
al oameni *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 3, 31;
al omului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 17, 25;
a oamenilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 3, 4; 20, 27;
a omului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 25, 21;
oameni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 10; 14, 12; 21, 10; 22, 29; 23, 30; 26, 18; 29, 25; 30, 14;
oamenii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 21, 20; 24, 1; 28, 5; 28, 12; 29, 8; 30, 2; [2] 9, 14; 12, 3;
oamenilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 1, 18; 8, 4; 8, 31; 10, 11; 10, 33; 11, 6; 15, 12; 15, 31; 18, 8; 27, 19; 27, 20; [2] 1, 13; 2, 3; 3, 10;
oamenilor *subst. comun masc. pl. voc. art.* [1] 8, 4;
om *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 11; 2, 12; 3, 30; 5, 22; 6, 2; 10, 4; 10, 24; 12, 8; 15, 19; 16, 25; 17, 12; 19, 22; 20, 6; 20, 20; 27, 15; 27, 24; 28, 21; 28, 25; 29, 23; 29, 26; 29, 27; [2] 2, 22; 2, 24; 6, 1; 6, 2; 6, 3; 7, 1; 7, 21; 7, 29; 8, 8; 8, 9; 9, 15; [3] 3, 8;
omul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 13; 6, 13; 8, 34; 8, 34; 10, 14; 11, 7; 11, 12; 11, 13; 11, 17; 11, 25; 12, 2; 12, 3; 12, 9; 12, 17; 12, 24; 12, 28; 13, 23; 14, 14; 14, 17; 15, 19; 15, 22; 16, 15; 16, 32; 17, 11; 17, 27; 18, 1; 18, 14; 18, 20; 18, 25; 19, 7; 19, 11; 19, 25; 20, 5; 20, 6; 20, 25; 21, 2; 22, 8; 22, 24; 22, 29; 23, 6; 24, 5; 24, 9; 24, 30; 24, 30; 25, 18; 26, 21; 27, 8; 27, 17; 28, 2; 28, 11; 28, 14; 28, 20; 28, 22; 29, 1; 29, 1; 29, 6; 29, 9; 29, 22; 29, 28; [2] 2, 12; 2, 21; 2, 21; 2, 26; 3,

11; 3, 13; 3, 19; 3, 22; 5, 18; 6, 2; 6, 10; 7, 3; 7, 6; 7, 15; 7, 30; 8, 9; 8, 17; 8, 17; 9, 1; 9, 12; 9, 15; 9, 15; 10, 14; 11, 8; 12, 5; 12, 9; 12, 13; [3] 8, 11;
omului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 21; 12, 15; 12, 26; 13, 8; 14, 7; 14, 10; 16, 1; 17, 23; 18, 4; 18, 11; 18, 12; 18, 14; 18, 16; 18, 23; 19, 3; 19, 6; 19, 21; 19, 23; 20, 3; 20, 5; 20, 24; 22, 14; 28, 23; 28, 24; 30, 2; 30, 19; [2] 1, 3; 2, 8; 2, 18; 3, 18; 3, 19; 3, 21; 4, 4; 6, 7; 7, 1; 7, 1; 8, 1; 8, 6; 8, 11; 8, 15; 9, 3; 9, 12; 10, 10;

omorî́ : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „töten" : „tuer" : (6x)
a omorî *verb infinitiv prezent* [2] 3, 3;
au omorît *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 7, 26;
omoară *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 21, 25;
să omoară *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 11, 30;
se vor omorî *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 1, 32;
va omorî *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 10, 3;

oprí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. (auf-, an)halten, 2. verbieten" : „1. arrêter, retarder, entraver, 2. interdire" : (4x)
am oprit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 2, 10;
oprêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 19, 15;
să opreascâ *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 8, 8;
va opri *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 16, 18;

ori : (c. 1559-1560 CORESI, ÎC.) : conj. : „oder, entweder... oder" : „ou, ou... ou" : (3x)
ori *conjuncţie coord.* [1] 7, 7; [2] 12, 14; 12, 14;

oricé : (1632 EUSTR. PRAV., *ap.* GCR I, 77) : pron. nehot. : „was auch immer" : „n'importe quoi" : (1x)
orice *pron. nehot. nom./ac.* [2] 6, 10;

oricíne : (1646 PRAV. MOLD. 109) : pron. nehot. : „was wer auch immer" : „n'importe qui" : (1x)
oricine *pron. nehot. sg. nom./ac.* [1] 23, 7;

oricî́t : (1646 PRAV. MOLD. 105) : adj./pron. nehot. : „wieviel auch" : „tant (que)" : (4x)
oricîtă *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [1] 1, 22;
oricîte *pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* [2] 8, 17; 8, 17; 9, 10;

orişicî́t : (1688 BIBLIA) : adj. pron. nehot. : „wieviel auch" : „tant (que)" : (1x)
oareşicîtă *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [1] 7, 12;

oriúnde : (1646 PRAV. MOLD. 169) : adv. : „wo (auch) immer" : „n'importe où" : (3x)
oriunde *adv. nehot.* [1] 11, 2; 12, 7; 21, 1;

os : (1437 DRHD 336 / în antr. *Os*) : s. n. : „Knochen" : „os" : (7x)
oase *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 25, 15;
oasele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 16, 2; 17, 23; [2] 11, 5;
oaselor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 3, 8; 3, 22; 14, 32;

osebí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. auswählen, 2. trennen" : „1. choisir, 2. séparer" : (6x)
a se osebi *verb infinitiv prezent* [1] 18, 1;
osebêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 31, 9;
osebêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 28;
se osebêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 20, 2;
usebiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 8, 27;
va osebi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 18;

osebít : (1559-1560 BRATU) : adj. : „verschieden" : „différent" : (2x)
osebit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 14;
osebită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 18;

ósie : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : s. f. : „Achse, (contextual) Spur" : „essieu, (contextual) piste" : (3x)
osiile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 2, 9; 2, 18; 9, 12;

ospắţ : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „Festessen" : „festin" : (1x)
ospăţul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 15, 18;

osteneálă : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Mühe, Müdigkeit" : „peine, fatigue, lassitude" : (14x)
osteneala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 2, 10; 2, 19; 2, 24; 3, 13; 4, 4; 5, 18; 6, 7; 10, 15;
ostenêle *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 3, 9; 5, 10; 6, 8; 16, 26; 24, 2; 31, 7;

ostení : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. bemühen, abmühen 2. ermüden, anstrengen" : „1. peiner, se donner la peine, 2. (se) fatiguer, exténuer" : (8x)
am ostenit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 2, 11; 2, 19;
au ostenit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 2, 21;
ostenêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 26; 30, 27; [2] 2, 22;
osteni-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 10, 9;
vei osteni *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 4, 12;

oţét : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Essig" : „vinaigre" : (1x)
oţetul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 25, 20;

P

páce : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Frieden" : „paix" : (12x)
a păcii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 3, 8;
pace *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 2; 3, 17; 3, 23; 4, 29; 7, 14; 10, 11; 12, 21; 14, 28; 16, 9; 17, 1; [3] 8, 10;

págubă : (c. 1427-1431 LDSR 328) : s. f. : „Strafe" : „amende" : (1x)
pagubă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 12;

pahár : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Glas" : „verre" : (1x)
păhară *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 23, 31;

pálmă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Handfläche" : „paume" : (1x)
palme *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 19;

pánă : (c. 1573-1578 PS. SCH. 478) : s. f. : „Keil" : „cale" : (2x)

pênele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 8, 6; 8, 6;

párdos → leopard

parimíe : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Sprichwort" : „proverbe" : (1x)
parimiile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 1, 1;

párte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Teil, Anteil" : „part, partie" : (10x)
parte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 17; [2] 9, 6;
partea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 20, 11; [2] 2, 21; 3, 22; 5, 17; 5, 18; 9, 9;
părţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 31; 17, 2;

pas : (1521 DERS) : s. m. : „Schritt" : „pas" : (4x)
paşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 4, 12; 16, 1; 20, 24; [3] 7, 1;

pásăre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Vögel" : „oiseau" : (8x)
pasărea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 5; 7, 23; 27, 8; [2] 10, 20;
pasări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 17; 9, 12;
păsările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 26, 2; [2] 9, 12;

páşte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. weiden, 2. grasen, (aici) hüten" : „1. pâturer, 2. paître, (aici) garder" : (9x)
pasc *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 4, 5;
paşte *verb imp. 2 sg.* [3] 1, 7;
paşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 28, 7; [3] 2, 16; 6, 2;
paşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [3] 1, 6;
să pască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 6, 1;
va paşte *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 22, 11; 29, 3;

pat : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Bett" : „lit" : (5x)
patul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 7, 16; 26, 14; [3] 1, 15; 3, 1; 3, 7;

pátru : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. card. : „vier" : „quatre" : (1x)
patru *num. card. fem. nom./ac.* [1] 30, 24;

pátrulea, pátra : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. ord. : „vierte" : „quatrième" : (4x)
al patrulea *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* [1] 30, 21;
a patra *num. ord. fem. sg. nom./ac. art.* [1] 30, 15; 30, 18; 30, 29;

pază : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Wache, Aufsicht" : „garde, surveillance" : (2x)
paza *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 23;
pază *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 20, 28;

páznic : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Hüter, Wächter" : „surveillant, gardien" : (1x)
paznicii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 12, 3;

păcát : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Sünde" : „péché" : (17x)
păcat *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 20; 17, 20; 26, 11; 26, 11;
păcate *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 9; 20, 9; 24, 9;
păcatele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 10, 17; 12, 14; 14, 36; 15, 29; 21, 4; 28, 2; 29, 16;
păcatelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 5, 22;
păcatul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 13, 6; 29, 22;

păcătós : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. sündig, sündhaft, 2. Sünder" : „1./2. pécheur" : (4x)
cei păcătoşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 24, 19;
păcătosul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 31; 12, 14;
păcătoşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 23, 17;

păcătuí : (1581 CORESI, EV. 286) : v. IV : „sündigen" : „pécher" : (3x)
păcătuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 29, 6; [2] 7, 27;
păcătuind *verb gerunziu* [2] 9, 17;

păgín : (1496 IORGA S.D. XXIV, 44, *ap.* TIKTIN) : adj./s. : „1. heidnisch, 2. Heide, Gottlose" : „1. païen, 2. impie" : (3x)
cel păgîn *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 10;
păgîni *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 10;
păgînului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 10, 12;

păgîní : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : v. IV : „1. entheiligen, profanieren, 2. sündigen" : „1. profaner, 2. pécher" : (2x)
nu păgîni *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 18;
păgînesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 8, 36;

păgubí : (c. 1564 CORESI, CAZ. 52) : v. IV : „schädigen, benachteiligen" : „nuire, défavoriser" : (4x)
a păgubi *verb infinitiv prezent* [1] 17, 27;
păgubindu-se *verb gerunziu* [1] 21, 11;
să păgubiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 22, 3;
se va păgubi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 19, 19;

păhár → pahar

pământ : (1517 DERS / în top. Curul *Pământurilor*) : s. n. : „Erde, Land" : „terre, pays" : (38x)
pământ *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 11; 1, 12; 2, 22; 9, 12; 12, 11; 15, 6; 21, 19; 25, 26; 30, 14; 30, 24; [2] 3, 21; 5, 1; 7, 21; 8, 14; 8, 16; 10, 7; 11, 2; 11, 3; 12, 7; [3] 2, 12;
pământ *subst. comun neutru sg. voc. neart.* [2] 10, 17;
pământul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 2, 21; 3, 19; 8, 23; 10, 31; 25, 3; 28, 19; 30, 16; 30, 21; 31, 23; [2] 1, 4; [3] 2, 12;
pământului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 2, 20; 8, 16; 8, 29; 17, 25; 30, 4; [2] 5, 8;

pământeán : (1633 GCR I, 83) : s. m. : „Erdbewohner, (contextual) Sterblicher" : „terrien, (contextual) mortel" : (4x)
pământeanul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 13; 20, 24;
pământênii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 2, 18;
pemintênii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 9, 18;

păr : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Haar" : „cheveu(x)" : (4x)
păr *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 7;

părul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 4, 1; 5, 3; 6, 4;

părăsí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. verlassen, 2. von etw. ablassen, absehen" : „1. quitter, 2. renoncer" : (9x)
părăsescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 2, 13;
părăsindu-se *verb gerunziu* [1] 19, 27;
părăsiţi *verb imp. 2 pl.* [1] 9, 6;
să părăsască *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 4, 21;
să părăseşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 4, 6; 27, 10;
să părăsiţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 4, 2;
va părăsi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 14, 28; 24, 14;

părăsít : (1495 DERS) : adj. : „verlassen" : „abandonné, delaissé" : (1x)
părăsit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 24, 31;

păreá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „scheinen, erscheinen" : „paraître" : (11x)
părea-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 17, 29;
părîndu-se *verb gerunziu* [1] 16, 25;
să par *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 27, 7;
să pare *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 14, 12; 26, 16; 28, 24;
să păru *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 26, 12;
să se pară *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 26, 5;
să va părea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 2, 10; 27, 14;
se pare *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 21, 2;

păréte → perete

părínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „1. Vater, 2. pl. Eltern" : „1. père, 2. pl. parents" : (8x)
părintele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 17, 22; 23, 22;
părintelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 15, 5; 17, 26;
părinţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 17, 6; 19, 14; 22, 28; 29, 15;

părintésc : (1581 PRL) : adj. : „väterlich" : „paternel" : (1x)
părintesc *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 10;

părtáş : (c. 1564 CORESI, CAZ. 119) : adj./s. : „1. Teilnehmer, 2. Komplize" : „1. participant, 2. complice" : (4x)
părtaş *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 17;
părtaşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 29, 10;
părtaşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 18;
părtaşul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 10;

păsá : (1551-1553 ES) : v. I : „gehen" : „aller" : (3x)
pasă *verb imp. 2 sg.* [1] 6, 6; 6, 8; 24, 27;

păstór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Hirte" : „berger" : (2x)
păstorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [3] 1, 7;
păstoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 12, 11;

păşúne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Weide" : „pâturage" : (1x)
păşunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 24, 15;

păzí : (1551-1553 ES) : v. IV : „1. bewahren, 2. achtgeben" : „1. garder, 2. protéger" : (60x)
am păzit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 1, 5;
a păzi *verb infinitiv prezent* [1] 19, 27; [2] 3, 6;
păzască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 6, 22;
păzăsc *verb indicativ prezent 3 pl.* [3] 3, 3;
păzesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 22, 12; [3] 8, 11; 8, 12;
păzêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 4, 4; 4, 13; 4, 21; 4, 23; 6, 20; 7, 1; 7, 3; 25, 10; [2] 4, 17; 12, 12; 12, 13;
păzêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 18; 13, 3; 13, 3; 13, 6; 13, 19; 14, 3; 15, 4; 15, 5; 16, 3; 16, 18; 16, 18; 16, 18; 19, 8; 19, 16; 19, 16; 21, 23; 21, 23; 22, 5; 27, 18; 28, 7; 29, 18; [2] 8, 2; 8, 5;
păzind *verb gerunziu* [1] 8, 34; [2] 11, 4;
păzindu-se *verb gerunziu* [1] 21, 28; [2] 5, 12;
păzit-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 7, 13;
să păzască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 6, 24; 7, 5;
să păzăşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 5, 2;
să păzească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 2, 8; 23, 26;
să păzêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 10;
să va păzi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 5, 7;
va păzi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 2, 8; 2, 11; 8, 34;
vei păzi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 23, 18; 31, 2;
vor păzi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 8, 32;

păzitór : (1481 DERS) : s. m. : „1. Beschützer, 2. Wächter" : „1. protecteur, 2. gardien" : (3x)
păzitoare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 5;
păzitorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 5, 8; 5, 8;

pe : (1521 NEACŞU) : prep. : „1. auf, 2. über, 3. durch, 4. um, gegen, für" : „1./2. sur, 3. par, 4. pour, contre" : (395x)
pe *prep.* [2] 2, 3; [3] 5, 16;
pre *prep.* [1] 1, 7; 1, 12; 1, 21; 1, 23; 1, 32; 1, 33; 1, 33; 2, 2; 2, 4; 2, 4; 3, 3; 3, 3; 3, 3; 3, 5; 3, 5; 3, 6; 3, 9; 3, 12; 3, 12; 3, 14; 3, 16; 3, 18; 3, 18; 3, 29; 4, 6; 4, 6; 4, 8; 4, 8; 4, 9; 4, 11; 4, 13; 4, 21; 4, 22; 5, 5; 5, 22; 6, 1; 6, 3; 6, 7; 6, 8; 6, 21; 6, 22; 6, 28; 7, 2; 7, 3; 7, 6; 7, 7; 7, 10; 7, 13; 7, 21; 7, 21; 7, 25; 7, 26; 8, 2; 8, 4; 8, 17; 8, 17; 8, 19; 8, 22; 8, 28; 8, 36; 9, 3; 9, 7; 9, 7; 9, 7; 9, 8; 9, 8; 9, 12; 9, 12; 9, 15; 9, 15; 9, 15; 10, 1; 10, 4; 10, 5; 10, 7; 10, 13; 10, 14; 10, 23; 11, 3; 11, 3; 11, 6; 11, 12; 11, 26; 11, 27; 11, 27; 11, 28; 12, 4; 12, 6; 12, 9; 12, 25; 12, 26; 12, 27; 12, 27; 13, 3; 13, 6; 13, 6; 13, 7; 13, 7; 13, 18; 13, 22; 13, 22; 13, 23; 13, 25; 14, 3; 14, 20; 14, 21; 14, 21; 14, 33; 14, 33; 14, 33; 14, 33; 14, 33; 14, 34; 15, 1; 15, 3; 15, 3; 15, 4; 15, 6; 15, 10; 15, 11; 15, 13; 15, 13; 15, 19; 15, 21; 15, 28; 16, 3; 16, 8; 16, 9; 16, 11; 16, 15; 16, 20; 16, 21; 16, 23; 16, 23; 16, 26; 16, 27; 16, 29; 17, 5; 17, 5; 17, 5; 17, 5; 17, 15; 17, 15; 17, 19; 17, 19; 17, 21; 17, 22; 17, 25; 17, 26; 17, 27; 17, 27; 17, 28; 17, 29; 18, 6; 18, 6; 18, 8; 18, 9; 18, 9; 18, 14; 18, 16; 18, 16; 18, 21; 18, 23; 18, 23; 18, 23; 19, 3; 19, 7; 19, 7; 19, 7; 19, 8; 19, 12; 19, 15; 19, 17; 19, 17; 19, 18; 19, 24; 19, 25; 19, 26; 20, 2; 20, 5; 20, 7; 20, 8; 20, 10; 20, 10; 20, 12; 20, 13; 21, 1; 21, 6; 21, 12; 21, 13; 21, 14; 21, 20; 21, 25; 21, 27; 22, 2; 22, 3; 22, 7; 22, 8; 22, 9; 22, 10; 22, 10; 22, 16; 22, 16; 22, 17; 22, 18; 22, 18; 22, 19; 22, 20; 22, 20; 22, 22; 22, 22; 22, 23; 22, 26; 23, 7; 23, 8; 23, 9; 23, 11; 23, 13; 23, 14; 23, 15; 23, 24; 23, 25; 23, 33; 24, 11; 24, 11; 24, 12; 24, 17; 24, 19; 24, 19; 24, 28; 24, 31; 25, 5; 25,

13; 25, 14; 25, 22; 25, 22; 26, 14; 26, 19; 26, 21; 27, 10; 27, 10; 27, 15; 27, 16; 27, 17; 27, 18; 27, 21; 27, 22; 28, 2; 28, 3; 28, 5; 28, 7; 28, 8; 28, 8; 28, 10; 28, 11; 28, 17; 28, 17; 28, 21; 28, 22; 28, 24; 28, 24; 28, 25; 29, 5; 29, 7; 29, 10; 29, 11; 29, 14; 29, 17; 29, 23; 29, 23; 29, 25; 29, 26; 30, 11; 30, 12; 30, 12; 30, 13; 30, 14; 30, 14; 30, 15; 30, 17; 30, 17; 30, 17; 30, 19; 30, 19; 30, 23; 30, 24; 30, 28; 30, 28; 30, 32; 31, 1; 31, 5; 31, 9; 31, 9; 31, 11; 31, 14; 31, 28; 31, 29; [2] 2, 18; 3, 2; 3, 15; 3, 18; 3, 22; 4, 1; 4, 2; 4, 2; 4, 2; 4, 10; 4, 10; 4, 15; 5, 1; 5, 3; 5, 5; 5, 10; 5, 11; 5, 18; 5, 19; 6, 2; 7, 1; 7, 8; 7, 13; 7, 14; 7, 17; 7, 21; 7, 22; 7, 23; 7, 23; 7, 25; 7, 27; 7, 29; 8, 8; 8, 14; 8, 15; 8, 16; 9, 8; 9, 14; 10, 7; 10, 7; 10, 8; 10, 8; 10, 12; 10, 15; 10, 20; 10, 20; 10, 20; 11, 1; 11, 1; 11, 2; 12, 1; 12, 7; [3] 1, 6; 1, 6; 1, 7; 2, 7; 2, 9; 2, 12; 3, 1; 3, 1; 3, 1; 3, 2; 3, 2; 3, 2; 3, 2; 3, 3; 3, 4; 3, 4; 3, 4; 3, 5; 3, 11; 4, 4; 4, 9; 5, 4; 5, 6; 5, 7; 5, 7; 5, 7; 5, 7; 5, 9; 5, 9; 5, 10; 5, 18; 6, 8; 6, 8; 6, 8; 6, 8; 8, 3; 8, 4; 8, 5; 8, 5; 8, 6; 8, 6; 8, 7; 8, 7; 8, 9;

pecéte : (1530 BGL) : s. f. : „Siegel" : „sceau" : (2x)
o pecête *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 8, 6; 8, 6;

pecetluít : (1612 BGL) : adj. : „besiegelt" : „scellé" : (1x)
pecetluit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 12;

pedepsí : (1495-1500 LDSR 356) : v. IV : „bestrafen" : „punir, se corriger" : (1x)
să pedepsêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 22, 3;

pemintean → pământean

péntru : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „1. für, 2. wegen, 3. weil" : „1. pour, 2. à cause de, 3. parce que" : (175x)
pentru *prep.* [1] 1, 4; 1, 5; 1, 9; 1, 16; 1, 17; 1, 18; 1, 19; 1, 26; 1, 28; 1, 29; 1, 31; 1, 32; 2, 3; 2, 10; 2, 12; 2, 18; 2, 19; 2, 20; 3, 2; 3, 6; 3, 10; 3, 12; 3, 14; 3, 16; 3, 22; 3, 23; 3, 24; 3, 26; 3, 26; 3, 28; 3, 30; 3, 32; 4, 2; 4, 3; 4, 8; 4, 9; 4, 10; 4, 11; 4, 12; 4, 16; 4, 17; 4, 21; 4, 22; 4, 23; 4, 28; 5, 2; 5, 3; 5, 5; 5, 6; 5, 9; 5, 10; 5, 20; 5, 21; 5, 23; 6, 2; 6, 3; 6, 3; 6, 5; 6, 7; 6, 15; 6, 16; 6, 16; 6, 22; 6, 26; 6, 30; 6, 32; 6, 34; 6, 35; 7, 5; 7, 6; 7, 12; 7, 15; 7, 19; 7, 23; 7, 25; 8, 1; 8, 2; 8, 11; 8, 21; 8, 35; 9, 6; 9, 8; 9, 11; 9, 12; 9, 19; 9, 19; 11, 8; 12, 14; 13, 12; 16, 13; 17, 13; 17, 16; 17, 18; 18, 2; 19, 18; 20, 16; 20, 19; 21, 7; 21, 8; 21, 18; 21, 25; 21, 27; 22, 9; 22, 10; 22, 17; 22, 19; 22, 22; 22, 23; 22, 25; 22, 27; 23, 3; 23, 5; 23, 8; 23, 11; 23, 14; 23, 18; 23, 21; 23, 27; 23, 28; 23, 31; 23, 35; 24, 2; 24, 13; 24, 13; 24, 14; 24, 14; 24, 16; 24, 20; 24, 22; 25, 7; 25, 8; 25, 10; 25, 23; 26, 4; 26, 5; 26, 10; 26, 17; 26, 25; 27, 1; 27, 11; 27, 13; 27, 26; 27, 26; 28, 2; 28, 12; 28, 14; 28, 21; 29, 1; 30, 2; 30, 4; 30, 10; 30, 11; 31, 5; 31, 12; 31, 21; 31, 30; [2] 1, 13; 2, 15; 2, 15; 3, 11; 3, 14; 3, 18; 4, 15; 5, 5; 5, 14; 5, 15; 6, 8; 7, 11; 7, 15; 7, 15; 7, 22; 7, 23; 8, 11; 8, 12; [3] 1, 2;

peréte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Wand" : „mur" : (1x)
părêtelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [3] 2, 9;

péste : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „1. über, 2. während" : „1. sur, au dessus de, 2. durant, pendant" : (40x)
preste *prep.* [1] 3, 3; 3, 26; 5, 14; 6, 21; 7, 3; 8, 27; 8, 30; 9, 14; 20, 26; 21, 22; 24, 25; 25, 23; 26, 27; 30, 18; [2] 1, 12; 1, 16; 5, 8; 5, 8; 8, 6; 8, 14; 8, 14; 9, 12; 9, 14; 9, 14; 10, 4; 11, 3; 11, 9; [3] 2, 4; 2, 8; 2, 8; 2, 9; 2, 17; 3, 8; 5, 13; 5, 15; 7, 5; 7, 8; 7, 10; 8, 9; 8, 14;

péşte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Fisch" : „poisson" : (1x)
peştii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 9, 12;

petréce : (1559-1560 BRATU) : v. III : „1. durchführen, durchziehen, 2. leben" : „1. faire traverser, 2. vivre" : (6x)
petrêce *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 20, 7;
petrêce-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 19, 23;
să-şi petreacă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 5, 19;
va petrêce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 16, 2; [3] 1, 12;
vei petrêce *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 9, 12;

petrécere : (c. 1516-1636 GLOS. B.) : s. f. : „Zerstreuung" : „distraction" : (1x)
petrêcerile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 12, 12;

piátră : (1400-1418 DERS / în top. *Piatra*) : s. f. : „Stein" : „pierre" : (17x)
piatra *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 8; 27, 3;
piatră *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 19; 26, 27; 30, 19; [3] 5, 15;
pietri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 20, 18; 30, 26; 31, 10; [2] 3, 5; 3, 5; 10, 9; [3] 3, 10;
pietrii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 2, 14;
pietrile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 15; 8, 11;
pietrilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 24, 31;

picá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „tropfen" : „goutter" : (6x)
au picat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 5, 6;
pica-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 10, 18;
pică *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 10, 33;
pică *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 32; [3] 4, 11;
picînd *verb gerunziu* [3] 5, 14;

picătúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Tropfen" : „goutte" : (1x)
picăturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 27, 15;

piciór : (1410 DERS) : s. n. : „Fuss" : „pied" : (17x)
picioare *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 5, 5;
picioarele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 1, 16; 4, 26; 6, 18; 6, 28; 7, 11; 19, 2; 29, 5; [3] 5, 4;
piciorul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 1, 15; 3, 23; 3, 26; 4, 27; 6, 13; 25, 17; 25, 19; [2] 4, 17;

pieíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Totschlag" : „meurtre" : (5x)
pieire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 26;
pieirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 26; 6, 15; 16, 26;
pieiri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 28, 28;

piéliţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Haut" : „peau" : (1x)
pieliţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 11;

piept : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. n. : „Brust" : „poitrine" : (2x)
pieptul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 6, 10; 24, 33;

piérde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „verlieren" : „perdre" : (8x)
a piêrde *verb infinitiv prezent* [2] 3, 6;
piêrde *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 1, 32; 11, 17; 12, 4; 15, 1; 15, 28;
va piêrde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 29, 3; [2] 9, 17;

piérdere : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Verderben, Totschlag" : „perdition, meurtre" : (1x)
piêrderea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 26;

pierí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „zugrunde gehen, umkommen" : „périr, mourir" : (25x)
au pierit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 9, 6;
au pierit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 11, 7; 11, 7;
pier *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 2, 22; 9, 18; 13, 24; 16, 5;
piêre *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 26; 10, 29; 10, 32; 17, 5; 19, 16; 21, 28; 23, 28; [2] 5, 13;
pieri *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 5, 23;
pierind *verb gerunziu* [2] 7, 16;
pieri-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 19, 9; 25, 19;
pieri-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 13, 2;
va pieri *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 11, 23; 23, 28;
vor pieri *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 6, 18; 15, 6; 15, 7;

pieríre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Tod" : „mort" : (7x)
pierire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 32; 13, 16;
pierirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 25; 11, 4; 11, 10; 21, 7; 27, 20;

pierzáre : (1581 CORESI, EV. 363) : s. f. : „Verlust, Untergang, (aici) Tod" : „perte, perdition, (aici) mort" : (3x)
pierzare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 1;
pierzarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 12; 15, 12;

pierzătór : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „verlierende, (aici) der dem Tod geweiht ist" : „perdant, (aici) qui est voué à la mort" : (1x)
pierzătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 24, 9;

píldă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Spruch" : „sentence" : (4x)
pilda *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 6;
pilde *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 1, 17;
pildele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 25, 1;
pildelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 12, 9;

pilúg : (1682-1686 DOS. VS., ian. 48[v]) : s. n. : „Mörserkeule" : „pilon" : (1x)
un pilug *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 23, 31;

pistritúră : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Einlage, Verzierung" : „intercalation, ornementation" : (1x)
pistrituri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 1, 10;

pîine : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Brot, 2. Feldfrucht" : „1. pain, 2. céréales" : (19x)
a pîini *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 6, 26;
pîine *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 13; 9, 17; 12, 9; 12, 11; 17, 1; 20, 16; 28, 19; 28, 21; [2] 9, 11;
pîinea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 5; 20, 20; 22, 9; 23, 8; [2] 9, 7; 10, 19; 11, 1; [3] 5, 2;
pîini *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 4;

pînă : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep : „bis, auch, noch" : „jusque, encore" : (19x)
pînă *prep.* [1] 4, 18; 5, 3; 6, 9; 7, 18; 24, 10; [2] 2, 3; 3, 11; 4, 2; 12, 1; 12, 2; 12, 6; [3] 1, 11; 2, 7; 2, 17; 3, 4; 3, 4; 3, 5; 4, 6; 8, 4;

pîndí : (1651 PS. B. 230) : v. IV : „lauern" : „espionner, épier" : (2x)
pîndesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 26, 19;
pîndêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 7, 12;

pîngărí : (1632 EUSTR. PRAV. 178, *ap.* TIKTIN) : v. IV : „besudeln, beflecken" : „tacher, profaner" : (3x)
pîngări-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 24, 10;
să pîngăreşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 7, 19;
voiu pîngări *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 5, 4;

pîntece : (1448 DERS / în antr. Oană *Pîntece*) : s. n. : „Bauch, Leib" : „ventre" : (10x)
pîntecele *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 18, 20; [2] 5, 14; 11, 5; [3] 5, 5; 5, 15; 7, 2;
pîntecelui *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 20, 27; 20, 29; 24, 15; 31, 2;

pîră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Beschwerde, (contextual) Diffamierung" : „dénonciation, (contextual) diffamation" : (1x)
pîră *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 24;

pîrí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „bemängeln" : „dénoncer" : (1x)
pîraşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 19, 5;

pîríş : (1503 DERS) : s. m. : „Ankläger, Denunziant" : „accusateur, dénonciateur" : (2x)
pîrîş *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 17;
pîrîşul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 17;

pîríu : (1337 DRĂGANU / în top. *Perev*) : s. n. : „Bach" : „ruisseau" : (3x)
pîraiele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [2] 1, 7; 1, 7;
pîrîului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [3] 6, 10;

plátă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Bezahlung, Belohnung" : „paiement, récompense" : (5x)
plata *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 18; 17, 8;
plată *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 21; [2] 4, 9; 9, 5;

plăceá : (1551-1553 ES) : v. II : „gefallen" : „plaire" : (2x)
va plăcea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 22; 24, 18;

plăcére : (1563 CORESI, PRAXIU 456) : s. f. : „Gefallen, Vergnügen" : „plaisir" : (1x)

plăceri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 31, 30;

plăcút : (1654 NEAGOE 258) : adj. : „gefällig, angenehm" : „complaisant, agréable" : (1x)
mai plăcute *adj. calificativ gradul comparativ fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 21, 3;

plătí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „bezahlen, vergelten" : „payer, récompenser" : (6x)
plăti-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 31;
plăti-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 20, 12;
să plăteşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 22, 27;
voiu plăti *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 24, 29;
vor plăti *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 24, 22; 27, 12;

plecá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. (sich) beugen, neigen, 2. einsinken" : „1. (s')incliner, se pencher, 2. affaisser" : (5x)
au plecat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 21, 1;
pleca-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 10, 18;
plecîndu-se *verb gerunziu* [3] 2, 9;
să plêce *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 21, 1;
se vor pleca *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 2, 17;

plecătór : (c. 1683-1686 MS. 45, 527/2) : adj./s. : „(Rücken) Lehne" : „dossier" : (1x)
plecătoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 3, 10;

plévilă : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Beschneiden" : „sarclage" : (1x)
plêvilii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 2, 12;

plimbáre : (1642 CAZ. GOV. 422) : s. f. : „Spaziergang" : „promenade" : (2x)
primblarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 3, 10;
primblări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 23, 30;

plin : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „1. voll, gefüllt, 2. reich an" : „1. plein, rempli, 2. riche en" : (5x)
plină *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 1;
pline *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 5, 15;
pline *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 5, 6;
plini *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 29, 16;
plinu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 34;

pliní : (1642 CAZ. GOV. 376) : v. IV : „erfüllen" : „remplir" : (1x)
se vor plini *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 11, 3;

plînge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „weinen" : „pleurer" : (1x)
a plînge *verb infinitiv prezent* [2] 3, 4;

plíngere : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Beweinen, Klage" : „action de pleurer/de déplorer, plainte" : (4x)
plîngere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 7; 14, 13;
plîngerii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 7, 3; 7, 5;

ploáie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Regen" : „pluie" : (6x)
o ploaie *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 28, 3;
ploaia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 1; [3] 2, 11;
ploaie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 11, 3;
ploii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 12, 2;
ploile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 25, 14;

poámă : (c. 1573-1578 PS. SCH. 163) : s. f. : „Traube" : „raisin" : (1x)
poamelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [3] 5, 1;

poártă : (1470 DERS) : s. f. : „Tor, Pforte" : „porte" : (9x)
porţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 14; 22, 22; 31, 23; 31, 31; [3] 7, 4;
porţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 1, 21; 1, 21; 8, 3; 24, 7;

pod : (1352 DRHC X, 109) : s. n. : „Dachboden" : „comble, grenier" : (2x)
pod *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 25;
podurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 1, 16;

podoábă : (c. 1563-1583 COD. VOR.2) : s. f. : „Zierde, Schmuck" : „ornement, bijou" : (5x)
podoaba *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 20, 29; [2] 12, 9;
podoabă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 27; 28, 17; 29, 17;

póftă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Begierde, Lust" : „désir, envie" : (10x)
pofta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 25; 11, 23; 13, 12;
pofte *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 4;
poftele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 12, 13; 13, 20; 21, 25;
pohta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 25;
pohtă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 17;
pohte *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 21, 26;

poftí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „begehren, verlangen, wünschen" : „demander, désirer" : (9x)
am pohtit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 2, 3;
nu pofti *verb imp. 2 sg.* [1] 23, 3;
[nu] pofti *verb imp. 2 sg.* [1] 23, 6;
poftêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 21, 10;
poftind *verb gerunziu* [1] 7, 15;
pohtêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 21, 26;
pohtită iaste *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 8;
să pofteşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 24, 1;
va pofti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 6, 2;

poftít : (1577 CORESI, PS.) : adj. : „begehrt" : „désiré, recherché" : (1x)
poftită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 20;

poftitór : (1581 CORESI EV. 526) : adj. : „begehrlich" : „désireux" : (1x)
poftitori *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 22;

pogorí → coborî

pogorîre → coborîre

pohtí → pofti

pohtítă → poftit

pom : (1528 DERS) : s. m. : „Baum" : „arbre fruitier" : (1x)
pomilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [3] 7, 13;

pomení : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „gedenken, erinnern" : „se souvenir de, mentionner" : (4x)
au pomenit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 9, 15;
să vor pomeni *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 5, 19;
voiu pomeni *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 8, 21;
vor pomeni *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 11, 8;

pomeníre : (1551-1553 ES) : s. f. : „Erinnerung, An-, Gedenken" : „souvenir, mémoire, commémoration" : (6x)
pomenire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 11; 1, 11;
pomenirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 12; 10, 8; [2] 2, 16; 9, 5;

pomenitór : (1570 CORESI, LIT.) : s. m. : „Chronist" : „chroniqueur" : (1x)
pomenitorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 12, 29;

ponóslu : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Schimpf" : „insulte" : (1x)
ponoslu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 31;

porní : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „herausfordern" : „provoquer" : (1x)
se vor porni *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 4, 6;

porníre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Aufbruch" : „remuement" : (3x)
pornirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 12; 21, 1;
pornirile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 25;

porúmb : (1514-1519 DERS / în top. *Porumbul*) : s. m. : „Taube" : „pigeon" : (1x)
porumbi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 1, 14;

porumbíţă : (c. 1665-1672 MS. 4389, 623/1) : s. m. : „Taube, Täubchen" : „colombe, pigeonneau" : (7x)
porumbiţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 6, 8;
porumbiţa *subst. comun fem. sg. voc. art.* [3] 2, 10; 2, 13; 2, 14; 5, 3;
porumbiţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 4, 1;
porumbiţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 5, 13;

porúncă : (c. 1564 CORESI, MOLIT. 191) : s. f. : „Befehl, Gebot" : „ordre, commandement" : (13x)
o poruncă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 30, 27;
porunca *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 23; 19, 16; 25, 2; [2] 8, 5;
poruncă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 13;
porunci *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 3; 10, 9;
poruncii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 2, 1;
poruncile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 4, 4; 7, 1; 15, 5; [2] 12, 13;

poruncí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „befehlen, gebieten" : „ordonner, commander" : (4x)
poruncesc *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 5, 2; 6, 3; 9, 16;
porunci *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 31, 26;

posomorí : (1560-1561 CORESI, TE.2) : „sich verfinstern" : „s'assombrir" : (1x)
posomoraşte-să *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 15, 14;

potécă : (1498 LDSR 363) : s. f. : „Pfad" : „sentier" : (1x)
poticele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 7, 8;

poticní : (c. 1573-1578 PS. SCH. 301) : v. IV : „stolpern" : „faire un faux pas, buter" : (1x)
să va poticni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 3, 23;

potír : (1563 CORESI, PRAXIU 309) : s. n. : „Kelch" : „calice" : (1x)
potire *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 23, 31;

potolí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. beschwichtigen, 2. nachlassen" : „1. calmer, 2. relâcher" : (5x)
potolêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 15, 19; 18, 14; 18, 18;
să potolêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 26, 20;
va potoli *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 10, 4;

potopí : (c. 1573-1578 PS. SCH. 426) : v. IV: „verheeren" : „anéantir" : (1x)
vor potopi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [3] 8, 7;

potrívă : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : s. f. : „Ähnlichkeit" : „ressemblance" : (1x)
potrivă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart. sg.* [1] 27, 19;

potriví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „gleichstellen" : „comparer" : (1x)
să te potriveşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 24, 1;

povăţuí : (1644 CAZ. DEALU, *ap.* GCR I, 111) : v. IV : „anleiten, unterweisen" : „conseiller, conduire" : (5x)
povăţui *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 2, 3;
povăţuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 19; 17, 14;
povăţuind *verb gerunziu* [1] 30, 31;
va povăţui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 11, 3;

povăţuitór : (1642 ÎNV.2 588) : s. m. : „Ratgeber" : „conseiller" : (1x)
povăţuitorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 29, 27;

povestí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erzählen" : „raconter" : (4x)
povestêşte *verb imp. 2 sg.* [3] 1, 6;
povestind *verb gerunziu* [1] 30, 31;
va povesti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 7, 1; 10, 14;

prádă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Beute, Raub" : „pillage" : (4x)
pradă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 25;
prăzi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 13; 16, 20; 31, 11;

praf : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Staub, Pulver" : „poussière, poudre" : (1x)
prafurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 3, 6;

prag : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Schwelle" : „seuil" : (1x)
pragurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 8, 34;

práştie : (1649 MARD.) : s. f. : „Schleuder" : „fronde" : (1x)
praştie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 8;

prădá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „plündern" : „piller" : (1x)
va prăda *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 11, 3;

prăpădí : (1577 CORESI, PS.) : v. IV : „versinken" : „anéantir" : (1x)
vor prăpădi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 10, 12;

pre → pe

prea : (c. 1573-1578 PS. SCH. 17) : adv. : „zu, sehr" : „très, beaucoup" : (2x)
prea *adv.* [1] 9, 15; 10, 19;

preacúre : (c. 1683-1686 MS. 45, 500/2) : v. IV : „übertreten, überfliessen" : „déborder" : (1x)
să preacuri *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 3, 21;

preacurvár : (1618 GCR I, 46) : s. m. : „Ehebrecher" : „homme adultère" : (1x)
preacurvariul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 32;

preacúrvă : (1646 PRAV. MOLD. 140) : adj./s. f. : „1. ehebrecherisch, 2. Ehebrecherin" : „1. adultère, 2. femme adultère" : (2x)
cea preacurvă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 18, 23;
preacurve *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. neart.* [1] 30, 20;

preájmă : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Nähe" : „entourage" : (1x)
preajma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 6, 8;

preavărsá : (1581 CORESI, EV. 191) : v. I : „ausgiessen" : „déverser" : (1x)
să să preavêrse *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 5, 16;

precúm : (1592 DIR) : conj. : „wie" : „comme" : (3x)
precum *conjuncţie subord.* [1] 23, 7; 25, 27; [2] 9, 2;

prejúr → împrejur

preste → peste

preţ : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Preis" : „prix" : (4x)
preţ *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 13; 3, 15;
preţu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 12;
preţul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 6, 26;

prevegheá → priveghea

pribeág : (1416 DLRV) : adj. : „flüchtig, unstet" : „d'humeur vagabonde" : (1x)
pribeag *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 17;

príce : (c. 1573-1578 PS. SCH. 208) : s. f. : „Missverständnis, Zank" : „malentendu, querelle" : (7x)
price *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 13; 29, 22; [2] 8, 11;
pricea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 22, 10;
pricele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 18, 18;
prici *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 11; 17, 14;

pricépe : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „wahrnehmen, erkennen" : „percevoir, connaître" : (9x)
pricep *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 8, 9;
pricêpe-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 21, 12;
pricepînd *verb gerunziu* [1] 21, 11;
se pricêpe *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 14, 35;
va pricêpe *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 1, 6; 21, 29; 29, 7;
vei pricêpe *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 2, 5; 2, 9;

pricépere : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Verständnis, Sachkunde" : „compréhension, connaissance des choses" : (12x)
pricêpere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 7; 2, 2; 4, 7;
pricêperea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 6; 4, 5; 9, 6; 9, 10; 13, 16; 23, 23; 24, 3;
pricêperii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 2, 3; 20, 18;

pricepút : (1600 DIR) : adj./s. : „sachkundig" : „avisé, qualifié" : (5x)
cel priceput *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 20;
priceput *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 24;
priceput *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 25;
priceputului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 15, 25;
[cei] pricepuţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 16, 21;

pricí : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 92) : v. IV : „streiten, hadern" : „quereller, disputer" : (1x)
se pricescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 10, 13;

prícină : (1642 CAZ. GOV. 389) : s. f. : „Ursache" : „raison, motif" : (2x)
pricină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 9;
pricini *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 1;

priéten : (1592 DIR) : s. m. : „Freund" : „ami" : (36x)
priêten *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 27; 18, 25; 22, 24; 22, 24;
priêteni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 20; 15, 31; 18, 1; 19, 4; 26, 19;
priêtenii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 14, 20; 14, 20; 16, 28; 16, 29; 17, 9; 25, 1; [3] 8, 13;
priêtenilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 18, 25; [3] 1, 6;
priêtenul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 4; 25, 8; 25, 9; 25, 17; 27, 10; 27, 10; 27, 10; 27, 14; [2] 4, 4;
priêtenului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 3, 29; 25, 18; 27, 6; 27, 17;

priêtin *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 1; 17, 18; 17, 19;
priêtinul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 3; 6, 3;

priétin → prieten

prieteníe : (1581-1582 PO) : s. f. : „Freundschaft" : „amitié" : (1x)
prietenie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 25;

prieteşúg : (1581 PRL) : s. n. : „Freundschaft" : „amitié" : (6x)
prieteşug *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 18;
prieteşugul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 10, 13; 17, 9; 25, 10;
priiteşug *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 7; 27, 5;

prihánă : (1620 MOXA) : s. f. : „Fehler" : „péché" : (1x)
prihană *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 11, 9;

priínţă : (1593 DIR) : s. f. : „Freundlichkeit" : „amabilité" : (2x)
priinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 20;
priinţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 5, 19;

primbláre → plimbare

priméjdie : (c. 1640 URECHE 169) : s. f. : „Gefahr" : „danger, péril" : (1x)
primejdii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 27, 9;

primejduí : (c. 1683-1686 MS. 45, 888/2) : v. IV : „gefähren" : „péricliter, mettre en danger" : (1x)
primejdui-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 10, 9;

primení : (1563 CORESI, PRAXIU 9) : v. IV : „wechseln, verändern" : „changer" : (1x)
premenindu *verb gerunziu* [1] 25, 10;

primí : (1551-1553 ES) : v. IV : „bekommen" : „recevoir" : (18x)
a priimi *verb infinitiv prezent* [1] 9, 9;
priimêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 3, 12; 16, 18; 26, 24;
priimêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 4, 10;
priimind *verb gerunziu* [1] 2, 1;
priimit e *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 12, 23;
priimiţi sînt *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 11, 20; 22, 11;
să priimască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 1, 3;
se va priimi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 21, 7;
-s priimite *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 15, 9; 15, 31; 16, 7; 16, 14;
va priimi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 10, 9; 21, 11;
vei priimi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 1, 9;

primít : (1581 CORESI, EV. 457) : adj. : „angenommen, angenehm" : „accepté, agréé, agréable" : (5x)
priimit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 1;
priimită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 25; 14, 37;
priimite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 9;
priimiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 16, 16;

prin : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „1. in, 2. durch" : „1. en, 2. à travers" : (14x)
pren *prep.* [1] 6, 35; 7, 12; 7, 20; 8, 15; 8, 16; 8, 16; 9, 12; 15, 31; 26, 6; 27, 21; 30, 21; [3] 2, 9; 3, 2; 5, 5;

prínde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „ergreifen, erfassen" : „prendre, saisir, attraper" : (10x)
a să prinde *verb infinitiv prezent* [1] 30, 28;
prinde-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 7, 27;
prindeţi *verb imp. 2 pl.* [3] 2, 15;
prindu-se *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 28, 12;
să prind *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 11, 6; [2] 9, 12;
să prinde *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 2, 19; 6, 2;
se va prinde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 30; 6, 31;

prisoseálă : (1654 NEAGOE 265) : s. f. : „Überschuß" : „surplus, excès" : (1x)
prisoseală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 1;

prisosí : (1627 DRHA XIX, 244) : v. IV : „1. überschüssig sein, 2. im Überfluss vorhanden sein" : „1. être de trop, 2. surabonder" : (2x)
au prisosit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 3, 19;
prisosêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 15, 6;

prisosíre : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Überschuss, Gewinn, Vorteil" : „surplus, profit, avantage" : (14x)
prisosire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 5; [2] 2, 11; 2, 15; 10, 11;
prisosirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 3; 2, 13; 3, 9; 5, 8; 5, 15; 6, 8; 7, 12; 7, 13; 10, 10;
prisosiri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 2, 13;

prisosít : (1642 CAZ. GOV. 212) : s. n. : „Überschuss" : „surplus, excès" : (4x)
prisosit *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 2, 15; 7, 17; 12, 9; 12, 12;

privegheá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „wachen" : „veiller" : (1x)
preveghind *verb gerunziu* [1] 8, 34;

priví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „ansehen, beobachten" : „regarder, observer" : (4x)
au privit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 5, 18;
privesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 15, 3;
privind *verb gerunziu* [1] 7, 6; [3] 2, 9;

proáspăt : (c. 1640 URECHE2 132) : adj. : „neu" : „nouveau" : (1x)
proaspăt *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 10;

prost : (1551-1553 ES) : adj./s. : „ 1. einfach, arglos, 2. Argloser" : „1. simple, naïf, 2. ingenu, naïf" : (4x)
cel prost *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 15;
celui prost *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 15, 11;
prost *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 25;
proştii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 6, 8;

prostíme : (1632 EUSTR. PRAV. 640, *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Einfachheit" : „simplicité" : (2x)

prostime *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 10;
prostimea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 1;

prunc : (1523-1528 DERS / în antr. *Pruncea*) : s. m. : „(kleines) Kind, Säugling" : „enfant, nourrison" : (2x)
pruncilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 1, 32;
pruncul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 23, 13;

pui : (1453 DERS / în antr. *Puiul*) : s. m. : „Junge" : „petit (d'un animal)" : (7x)
pui *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 4, 5; 7, 3;
puii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 30, 17; [3] 2, 9;
puiul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 30, 30; [3] 2, 17; 8, 14;

púlpă : (1495 BGL / în top. *Pulpeştii*) : s. f. : „Wade" : „mollet" : (1x)
pulpele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 5, 16;

púne : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „(sich) setzen, stellen, legen" : „(se) mettre" : (27x)
au pus *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 22, 28;
au pus *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 2, 18;
puind *verb gerunziu* [1] 11, 21; 12, 9; 16, 6;
puiu *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 4, 11;
pun *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 26, 18; 28, 4;
pune *verb imp. 2 sg.* [1] 1, 14; 7, 3; 23, 2; [3] 8, 6;
pune *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 29, 5; [2] 12, 14;
punea *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 8, 28; 8, 29;
puseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 1, 5;
pusu-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 6, 11;
să pui *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 9, 19; [2] 7, 22;
să pun *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 23, 1;
se va pune *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 29, 14; 29, 24;
va pune *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 7, 5; 20, 26;
vei pune *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 22, 18; 23, 5;

púnere : (1563 CORESI, PRAXIU 249) : s. f. : „Vorlegung" : „mise" : (1x)
punere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 18;

púngă : (1437 DERS / în top. *Pungeşti*) : s. f. : „Beutel" : „sachet, bourse" : (1x)
pungă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 14;

purtá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „tragen" : „porter" : (14x)
poartă *verb imp. 2 sg.* [1] 27, 25;
poartă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 1, 20; 3, 16; 11, 12; 16, 26; 16, 29; [2] 7, 8; 11, 5;
purtat *verb participiu sg. masc.* [1] 27, 3;
purta-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 16, 23;
să poartă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 10, 27;
să poartă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 25; 11, 29;
să poarte *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 30, 21;

púrurea : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „immer, stets" : „toujours, éternellement" : (4x)
pururea *adv. de timp* [1] 6, 21; 8, 34; 13, 9; 15, 16;

pustíu : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. n. : „1. wüst, 2. Wüste" : „1./2. désert" : (3x)
pustiiu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 19;
pustiiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 12; [3] 3, 6;

puteá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „können, vermögen" : „pouvoir" : (15x)
ar putea *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [1] 20, 24;
poate *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 14, 25; 18, 19; 26, 15; 30, 21;
se poate *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 1, 15;
se va putea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 1, 15;
va putea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 17, 16; [2] 1, 8; 6, 10; 7, 14; 8, 17; 8, 17; [3] 8, 7;
vor putea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 31, 5;

putére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Macht, Gewalt, Stärke, Kraft" : „pouvoir, puissance" : (14x)
putêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 6; 31, 25; 31, 29; [2] 4, 1; 10, 17; [3] 3, 5;
putêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 27, 24; [2] 9, 10; 9, 16;
puteri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 10, 10; [3] 2, 7; 5, 9; 8, 4;
puterii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 12, 3;

putérnic : (1551-1553 ES) : s. m. : „Stark" : „vaillant" : (1x)
putêrnici *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 3, 7;

putinciós : (1559-1560 BRATU) : adj. : „imstande" : „capable, apte" : (1x)
putincios *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 28;

putínţă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Kraft" : „pouvoir" : (1x)
putinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 30, 18;

putrezí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verwesen" : „pourrir" : (1x)
putrezescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 10, 1;

puţín : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./adv./s. : „wenig" : „peu" : (15x)
cel puţin *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 10, 1;
mai puţin *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 16;
mai puţină *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 11;
puţin *adv.* [1] 5, 14; 6, 10; 6, 10; 6, 10; 6, 10; 24, 33; 24, 33; 24, 33; [3] 3, 4;
puţin *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 31;
puţină *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 33;
puţine *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 5, 1;

puţinél : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./adv. : „wenig" : „peu" : (2x)
puţinei *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 9, 14;
puţinel *adv. cantitativ poz.* [2] 5, 11;

R

ránă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wunde" : „plaie" : (6x)
rana *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 22, 8;
rană *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 20;

rane *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 9, 7; 20, 29;
ranele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 27, 6; 29, 15;

rar : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 53) : adv. : „selten" : „rarement" : (1x)
raru *adv. de mod poz.* [1] 25, 17;

rázim → reazem

răbdá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „ertragen" : „supporter" : (1x)
rabdă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 27, 4;

răbdătór : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „geduldig, habhaft" : „patient" : (1x)
mult răbdătoriu *adj. calificativ gradul superlativ masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 31;

răcníre : (1642 CAZ. GOV. 203) : s. f. : „brüllen" : „rugissement" : (1x)
răcnirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 12;

rădăcínă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Stamm" : „racine" : (3x)
rădăcina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 15, 6;
rădăcinele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 12, 13;
rădăcinile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 12, 3;

rădicá → ridica

rămíne, -eá : (1551-1553 ES) : v. III/II : „bleiben" : „rester" : (6x)
rămîind *verb gerunziu* [2] 7, 16;
rămîne *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 15, 23; 19, 21;
vor rămînea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 2, 20; 2, 21; 12, 7;

răní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verwunden" : „blesser" : (5x)
rănesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 12, 19;
rănêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 28, 15;
rănind *verb gerunziu* [1] 7, 25;
rănindu-se *verb gerunziu* [1] 7, 23;
răniră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 5, 8;

rănít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „verwundet" : „blessé" : (3x)
rănit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 32;
rănită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 2, 5; 5, 9;

răsădí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „pflanzen" : „planter" : (5x)
a răsădi *verb infinitiv prezent* [2] 3, 2;
răsădêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 27, 18;
răsădi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 31, 16;
răsădiiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [2] 2, 5;
răsăditu-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 2, 4;

răsădít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „gepflanzt" : „planté" : (1x)
cel răsădit *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 3, 2;

răsărí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. aufgehen, 2. spriessen, auswachsen" : „1. se lever, 2. germer" : (3x)
răsare *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 1, 5;
răsărind *verb gerunziu* [2] 1, 5;
va răsări *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 11, 28;

răscumpărá : (1620 MOXA) : v. I : „freikaufen" : „racheter" : (1x)
a răscumpăra *verb infinitiv prezent* [1] 24, 11;

răscumpăráre : (1620 MOXA) : s. f. : „1. Lösegeld, 2. Belohnung, 3. Erlösung" : „1. rançon, 2. récompense, 3. rédemption" : (3x)
răscumpărare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 35;
răscumpărarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 15; 13, 8;

răsfăţát : (c. 1665-1672 MS. 4389, 597/2) : adj. : „verwöhnt" : „capricieux" : (1x)
răsfăţată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 11;

răsipí → risipi

răsplătí : (c. 1640 URECHE[2] 83) : v. IV : „vergelten" : „récompenser" : (3x)
răsplăti-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 25, 23;
va răsplăti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 19, 17; 24, 12;

răspúnde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „antworten, erwidern" : „répondre" : (10x)
nu răspunde [1] 26, 4;
răspunde *verb imp. 2 sg.* [1] 26, 5;
răspunde *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 15, 30; 18, 13; 18, 24; 18, 24; [3] 2, 10;
răspunzînd *verb gerunziu* [1] 24, 26;
să răspunzi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 22, 21;
se va răspunde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 16, 4;

răspúns : (1551-1553 ES) : s. n. : „Antwort" : „réponse" : (1x)
răspunsul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 15, 1;

rătăcí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(sich) verirren, verführen" : „(s')égarer" : (12x)
au rătăcit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 9, 12;
rătăcescu-se *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 13, 9;
rătăcêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 18; 28, 10;
rătăci *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 7, 21;
rătăci-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 27;
rătăcindu-se *verb gerunziu* [1] 14, 22; 21, 16; 29, 15;
să rătăcească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 1, 10;
să te rătăceşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 7, 25;
se va rătăci *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 16, 11;

rătăcíre : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Verirrung" : „égarement" : (1x)
rătăcire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 8;

rău : (1490 DRHA III, 75 / în antr. Dumitru *Rău*) : adj./s. : „1. böse, schlecht, 2. Böse, Schlechter" : „1. mauvais, 2. méchant" : (147x)
cea rea *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 12; 4, 27; 16, 10; 16, 19; 24, 10; [2] 4, 3;

cei răi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 9, 7; 9, 8; 14, 6; 15, 3;
cêle rêle *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 21, 10;
celor răi *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 15, 16;
cel rău *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 15; 15, 24; 17, 4; 17, 16; 19, 6; 22, 3; 24, 20; 28, 20;
mai rău *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 25;
răi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 6; 16, 21; 24, 1; 28, 5;
răii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 1, 28; 14, 19;
răilor *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. gen./dat. art.* [1] 3, 31;
răilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 6, 3; 8, 13; 16, 28;
rău *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 5, 14; 17, 11; 29, 9; 30, 12; 30, 13; 30, 14; 30, 14; [2] 11, 2;
rău *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 16; [2] 8, 3; 8, 5;
rău *adv. de mod poz.* [1] 4, 16; 6, 18; 9, 12; 11, 15; 19, 19; 20, 17; 20, 17; 24, 19;
rău *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 15; 3, 30; 14, 16; 15, 29; 20, 10; 21, 15; [2] 7, 23; 8, 9; 9, 3; 12, 14;
răul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 10;
răul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 1, 33; 3, 7; 20, 8; 21, 24; 26, 11; [2] 5, 12; 8, 11; 8, 11; 8, 12; 11, 10;
răului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 25, 19; [2] 9, 2;
rea *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 18; 2, 14; 5, 3; 7, 5; 14, 26; 16, 5; 16, 22; 22, 14; 25, 19; 25, 21; 28, 10; [2] 1, 13; 4, 8; 5, 13; 5, 15; 6, 2; 9, 3; 9, 12; 9, 12; 10, 13;
rêle *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 11; 12, 13; 15, 14; 21, 26; 22, 14; 23, 29;
rêle *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 18; 19, 27;
rêle *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 18; 2, 14; 3, 29; 6, 14; 10, 24; 10, 30; 12, 4; 12, 21; 12, 22; 12, 29; 13, 10; 13, 18; 14, 22; 14, 23; 14, 27; 15, 2; 15, 16; 15, 30; 16, 13; 16, 18; 16, 27; 16, 28; 17, 12; 17, 13; 17, 17; 17, 21; 18, 6; 19, 7; 20, 29; 21, 12; 22, 3; 22, 8; 22, 8; 22, 16; 24, 16; 27, 21; 28, 14;
rêlele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 9, 12; 11, 27; 12, 27; 13, 22; 15, 15; 16, 30; 17, 13; 27, 12;
rêlelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 18, 3;

răutáte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Schlechtigkeit, Bosheit, 2. Übel" : „1. méchanceté, 2. mal" : (17x)
răutate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 16; 8, 5; 13, 6; 13, 17; [2] 2, 21; 6, 1;
răutatea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 18; 14, 34; 19, 7; 19, 9; [2] 7, 4; 7, 16; 10, 5;
răutăţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 21;
răutăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 16, 30; [2] 7, 15; 12, 1;

războí : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Krieg" : „guerre" : (8x)
a războiului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 3, 8;
război *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 8, 8;
războiul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 20, 21; 24, 6; [2] 9, 11; [3] 3, 8;
războiului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 21, 31; [2] 9, 17;

răzimá → rezema

reázem : (1631 DRHB XXIII, 510) : s. n. : „Stütze, Lehne" : „appui" : (1x)
razim *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 28;

réce : (1493 DERS / în top. *Recea*) : adj. : „kalt" : „froid" : (1x)
rêce *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 26;

revărsá : (1581-1582 PO) : v. I : „ergießen" : „déborder" : (1x)
să vor răvărsa *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 3, 10;

rezemá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(sich) anlehnen" : „(s')appuyer" : (11x)
razimă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 11, 16;
razimă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 29, 23; 31, 19;
razime-se *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 4, 4;
răzimă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 31, 17;
răzimîndu-se *verb gerunziu* [1] 30, 28; [3] 8, 5;
să razimă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 3, 18; 5, 6;
să razimă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 9, 12;
vor răzima *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 3, 26;

ridicá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. (an)heben, 2. erhöhen, 3. aufstehen, sich verschwören" : „1. lever, soulever, 2. élever, porter, 3. se révolter, conspirer" : (22x)
nu rădica *verb imp. 2 sg.* [1] 22, 28;
nu te rîdica *verb imp. 2 sg.* [1] 19, 18;
rădicaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [3] 8, 4;
rădică *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 1, 19;
rădică *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 13; 11, 16; 13, 19; 14, 37; 15, 19; 21, 14; 25, 24; 29, 22; [2] 4, 10;
rîdică *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 31, 28;
rîdică *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 15, 1; 29, 4;
să rădice *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 4, 10;
să rîdicăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 1, 12;
să te rădici *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 20, 16;
se va rîdica *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 7, 27;
va rîdica *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 17, 11;
veţi rădica *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [3] 3, 5;

risipí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „zerstreuen, verstreuen" : „disperser" : (1x)
se va răsîpi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 12, 5;

rîde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „lachen" : „rire" : (2x)
a rîde *verb infinitiv prezent* [2] 3, 4;
voiu rîde *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 1, 26;

rîdicá → ridica

rînd : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Reihe, Rang" : „rangée, rang" : (1x)
rîndurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 7, 1;

rînduí : (c. 1564 CORESI, CAZ. 178) : v. IV : „ordnen" : „ordonner" : (2x)
rînduiêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 30, 9;
va rîndui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 11, 6;

rînduiálă : (1642 CAZ. GOV. 372) : s. f. : „Ordnung" : „ordre" : (1x)

rînduială *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 31, 26;

rînduít : (1581-1582 PO) : adj. : „geordnet" : „ordonné" : (3x)
rînduit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 12;
rînduite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 6, 3; 6, 9;

rîs : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „Lachen" : „rire" : (5x)
rîs *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 10, 19;
rîsul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 10, 24; [2] 7, 4; 7, 7;
rîsului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 2, 2;

rîu : (1377 DRĂGANU / în top. *Ryusoor*) : s. n. : „Fluss, Strom" : „fleuve, torrent" : (5x)
rîu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 4;
rîul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 9, 19;
rîurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 8, 7;
un rîu *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 6, 11; 6, 12;

rîuráre → rouráre

rîvní : (c. 1573-1578 PS. SCH. 224) : v. IV : „verlangen, begehren" : „désirer, aspirer à" : (6x)
nu rîvni *verb imp. 2 sg.* [1] 16, 33;
rîvnească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 23, 17;
rîvnêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 6, 6;
rîvni *verb imp. 2 sg.* [1] 24, 19;
să rîvneşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 3, 31; 4, 14;

rîvníre : (c. 1573-1578 PS. SCH. 207) : s. f. : „Eifer, Eifersucht" : „envie, jalousie" : (5x)
rîvnirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 34; 27, 4; [2] 4, 4; 9, 6; [3] 8, 6;

roádă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Frucht" : „fruit" : (1x)
roadă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 31, 20;

roáde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „abreiben" : „abraser" : (1x)
se vor roade *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 5, 11;

roáo → rouă

roátă : (1451 DERS / în top. *Rotă*) : s. f. : „Rad" : „roue" : (3x)
roata *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 12, 6;
roată *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 20, 26;
roatele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 2, 15;

rob : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Sklave" : „esclave" : (6x)
nişte robi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 10, 7;
rob *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 30, 11;
robi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 9, 3; [2] 10, 7;
robul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 22;
robului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [2] 5, 11;

robí : (1563 CORESI, PRAXIU 183) : v. IV : „sich versklaven" : „s'asservir" : (1x)
să robêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 27, 8;

robíe : (1563 CORESI, PRAXIU 245) : s. f. : „Sklaverei" : „esclavage" : (1x)
robie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 9;

rod : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f./n. : „Frucht" : „fruit" : (24x)
roada *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 30; 19, 22; [2] 2, 5; [3] 2, 3; 8, 11;
roadă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 13; 5, 1; 8, 12;
roade *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 31; 3, 9;
roadele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 10, 17; 13, 2; 15, 7; 18, 20; 18, 20; 18, 21; 27, 18; 31, 16; 31, 31; [2] 5, 9; [3] 7, 13;
roduri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 19; 15, 33;
rodurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 12, 15;

rodí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „Früchte tragen" : „donner des fruits" : (1x)
să rodească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 8, 19;

ródie : (1581-1582 PO) : s. f. : „Granatäpfel" : „grenade" : (6x)
rodiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 4, 3; 6, 6;
rodii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 4, 13;
rodiile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 6, 10; 7, 12;
rodiilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [3] 8, 2;

rost : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Mund" : „bouche" : (4x)
rostul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 3, 16; 16, 23; 26, 7; 27, 21;

róşu : (1434 DERS / în top. *Roşiori*) : adj. : „rot" : „rouge" : (2x)
cea roşie *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [3] 4, 3;
roşie *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 6, 6;

róuă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Tau" : „rosée" : (4x)
roao *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 20; 26, 1; [3] 5, 3;
rooa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 12;

rouráre : (c. 1683-1686 MS. 45, 528/1) : s. f. : „Betauen, Tautropfen" : „gouttes de rosée" : (1x)
rîurări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 5, 3;

rudénie : (1551-1553 ES) : s. f. : „Geschlecht, Familie" : „race, famille" : (1x)
rudeniile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 17, 9;

rugá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „bitten" : „prier" : (3x)
rog *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 8, 4;
s-ar ruga *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* [1] 26, 25;
vor ruga *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 1, 11;

rúgă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gebet" : „prière" : (5x)
ruga *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 28, 9;
rugile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 7, 14; 15, 9; 15, 32; 19, 13;

rugăciúne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Bittgebet" : „prière" : (2x)
rugăciuni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 24;
rugăciunilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 31, 2;

rúmen : (c. 1580-1619 COD. ST.) : adj. : „hochrot" : „vermeil" : (1x)

rumen *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 11;

rúmpe → rupe

rúpe : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „zerreissen" : „déchirer, rompre" : (3x)
a rumpe *verb infinitiv prezent* [2] 3, 7;
să rupsără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 3, 20;
să va rumpe *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 4, 12;

rupt : (1570 DERS / în top. *Rumta*) : adj./s. : „zerrissen" : „déchiré" : (1x)
rupte *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 23, 21;

ruşiná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „beschämen, sich schämen" : „faire honte, avoir honte" : (11x)
ruşina-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 14, 2; 19, 26;
ruşina-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 19, 28;
ruşinează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 29, 15;
ruşinează-se *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 5;
ruşinîndu-se *verb gerunziu* [1] 29, 25;
ruşînîndu-te *verb gerunziu* [1] 22, 26;
să ruşinează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 28, 21;
să vor ruşina *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 10, 17;
se va ruşina *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 20, 4;
se vor ruşina *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 1, 22;

ruşíne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schande" : „honte" : (6x)
ruşine *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 13; 26, 11; 26, 11; [2] 8, 1;
ruşinea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 9, 13; 19, 13;

S

sábie : (1462-1463 DERS) : s. f. : „Schwert" : „épée" : (6x)
sabie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 18; 30, 14; [3] 3, 8;
sabiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 4; 12, 19; [3] 3, 8;

safír : (1581-1582 PO) : s. n. : „Saphir" : „saphir" : (1x)
zamfir *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 15;

sámă → seamă

sardión → sardonix

sardónix : (1580-1581 PO) : s. n. : „Sardonyx" : „sardonyx, sardoine" : (1x)
sardion *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 11; 25, 12;

sat : (1344 DRĂGANU / în top. *Zath*) : s. n. : „Dorf" : „village" : (1x)
sate *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 7, 11;

saţ : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Sättigung, Sattheit" : „satiété" : (2x)
saţiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 10;
saţiul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 24, 15;

sau : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj. : „oder" : „ou" : (10x)
sau *conjuncţie coord.* [1] 1, 27; 6, 8; 7, 23; 20, 9; 27, 10; 28, 24; 30, 4; [3] 2, 9; 2, 17; 8, 14;

săgeátă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Pfeil" : „flèche" : (2x)
săgeata *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 7, 23; 25, 18;

săláş : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Unterkommen" : „demeure" : (2x)
sălaşele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 1, 4;
sălaşurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 1, 7;

sălăşluí : (a. 1633 GCR I, 82) : v. IV : „wohnen" : „demeurer, habiter" : (3x)
sălăşluiiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [1] 8, 12;
va sălăşlui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 1, 33;
vor sălăşlui *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 2, 21;

săltá : (1551-1553 ES) : v. I : „springen" : „sauter" : (2x)
săltînd *verb gerunziu* [1] 18, 4; [3] 2, 8;

sămănáre → semănare

sămeţ → semeţ

sămînţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Samen, Saat, 2. Geschlecht" : „1. semence, graine, 2. descendance, race" : (2x)
sămînţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 18; [2] 11, 6;

sănătáte : (1563 CORESI, PRAXIU 208) : s. f. : „Gesundheit" : „santé" : (1x)
sănătate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 8;

sănătós : (1551-1553 ES) : adj./adv. : „1. gesund, 2. vernünftig" : „1. sain, 2. sainement, raisonnablement" : (3x)
sănătos *adv. de mod poz.* [1] 31, 8;
sănătos *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 13, 13; 17, 23;

săpá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „graben" : „creuser" : (6x)
au săpat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 14, 1; 29, 22;
sapă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 27; 26, 27; 29, 4; [2] 10, 8;
să sapă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 24, 31;

sărác : (1525 DERS / în top. Valea *Siracilor*) : adj./s. : „1. arm, elend, 2. Arme, Elende" : „1./2. pauvre, malheureux" : (40x)
cei săraci *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 22, 7;
cel sărac *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [2] 9, 15;
cel sărac *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 33; 19, 4;
sărac *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 7; 22, 22; 28, 15; 30, 10; [2] 4, 13; 4, 14; 9, 15;
sărac *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 21; 14, 21; 14, 33; 17, 5; 19, 17; 22, 16; 29, 7; 31, 9; 31, 20;
săraci *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 14, 20;
săraci *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 28, 3; 28, 8; 29, 7; 29, 14;

săracii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 30, 14;
săracilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 23, 10; 28, 27;
săracul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 8; 18, 24; 19, 1; 19, 22; 22, 2; 22, 9; 28, 6; [2] 6, 8;
săracului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 22, 9; 31, 20; [2] 5, 7; 9, 16;

sărăcăciós : (1688 BIBLIA) : adj. : „ärmlich" : „misérable" : (1x)
sărăcăcios *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 15;

sărăcí : (1581 CORESI, EV. 251) : v. IV : „verarmen" : „appauvrir" : (1x)
va sărăci *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 23, 21;

sărăcíe : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Armut, Dürftigkeit" : „pauvreté" : (8x)
sărăcie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 19; 30, 8;
sărăciia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 11; 10, 4; 10, 16; 13, 19; 24, 34; 31, 7;

sărbá → serba

sărí : (1551-1553 ES) : v. IV : „springen" : „sauter" : (2x)
sai *verb imp. 2 sg.* [1] 9, 19;
sărind *verb gerunziu* [3] 2, 8;

sărutá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „küssen" : „embrasser" : (3x)
sărută *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 7, 13;
săruta-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 8, 1;
sărute *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 1, 1;

sărutáre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Kuss" : „baiser, embrassade" : (2x)
sărutările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 27, 6; [3] 1, 1;

săturá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „sättigen, satt werden" : „rassasier, être rassasié" : (18x)
satură *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 26;
s-au săturat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 5, 11;
să satură *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 4, 8;
să sature *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 6, 30;
să să sature *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 5, 10;
sătura *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 30, 15;
sătura-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 18, 20;
săturîndu-mă *verb gerunziu* [1] 30, 10;
săturîndu-se *verb gerunziu* [1] 25, 17;
să va sătura *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 5, 9; 6, 3;
se satură *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 27, 20;
se va sătura *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 11; 12, 15; 28, 19; [2] 1, 8;
se vor sătura *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 1, 31;
te satură *verb imp. 2 sg.* [1] 20, 16;

săturáre : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 49) : s. f. : „Sattheit" : „satiété" : (2x)
săturare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 16; 27, 7;

său, sa : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. pos./adj. pos. : „sein" : „son" : (25x)
ale sale *adj. pron. pos. 3 fem. sg. nom./ac. pl.* [1] 19, 16; 26, 26;
ale sale *adj. pron. pos. 3 neutru sg. nom./ac. pl.* [1] 27, 8;
ale sale *pron. pos. 3 sg. fem. nom./ac. pl.* [1] 20, 25;
al său *adj. pron. pos. 3 neutru sg. nom./ac. sg.* [1] 9, 2; 11, 17; 12, 11; 13, 3; 16, 18; 19, 16; 26, 11; 27, 8;
al său *adj. pron. pos. 3 masc. sg. nom./ac. sg.* [1] 17, 19; 27, 18;
sa *adj. pron. pos. 3 fem. sg. nom./ac. sg.* [1] 13, 3; 13, 8; 14, 10;
sale *adj. pron. pos. 3 neutru sg. gen./dat. pl.* [1] 5, 22;
său *adj. pron. pos. 3 masc. sg. gen./dat. sg.* [1] 19, 27; 26, 27; 29, 5;
său *adj. pron. pos. 3 neutru sg. gen./dat. sg.* [1] 14, 10; [2] 12, 5;
său *adj. pron. pos. 3 neutru sg. nom./ac. sg.* [1] 8, 27; 26, 11;

săvái : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : adv./conj. : „ob, wenn" : „si, que" : (6x)
săvai *adv.* [1] 1, 11; 26, 25; [2] 11, 3;
săvai *conjuncţie subord.* [2] 5, 7; 5, 11; 5, 11;

săvîrşí : (1551-1553 ES) : v. IV : „vollenden, vollmachen" : „accomplir, achever" : (4x)
săvîrşind *verb gerunziu* [1] 8, 31;
se va săvîrşi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 24, 10;
va săvîrşi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 22, 8; 22, 8;

săvîrşíre : (c. 1580-1619 COD. ST.) : s. f. : „Ende, Vollendung" : „fin, accomplissement" : (4x)
săvîrşire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 16;
săvîrşirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 11, 3; 24, 14; [2] 7, 9;

săvîrşít : (1570 CORESI, LIT.) : s. n. : „Ende" : „fin" : (8x)
săvîrşit *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 11; 4, 8; 7, 3; 12, 12; 12, 14;
săvîrşitul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 14, 12; [2] 12, 13;
săvîrşiturile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 14, 13;

scáun : (1495-1508 DERS / în top. *Scăunean*) : s. n. : „1. Stuhl, Sitz, 2. Thron" : „1. chaise, siège, 2. trône" : (8x)
scaun *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 20, 8;
scaunul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 8, 27; 11, 16; 12, 24; 16, 13; 20, 28; 25, 5; 29, 14;

scădeá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „erniedrigen" : „baisser" : (1x)
să va scădea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 10, 3;

scăldătoáre : (1632 EUSTR. PRAV. 239) : s. f. : „Wanne" : „baignoire" : (1x)
scăldători *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 2, 6;

scăpá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. entkommen, 2. retten" : „1. fuir, 2. sauver" : (3x)
scăpă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 10, 6;
va scăpa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 19, 5;
vei scăpa *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 10, 20;

scăpătá : (1654 NEAGOE 421) : v. I : „1. entgehen, 2. untergehen" : „1. échapper, 2. sombrer" : (2x)
scapătă *verb imp. 2 sg.* [1] 4, 15;
scăpătă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 7, 21;

schimbá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „wechseln" : „changer" : (2x)
schimbă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 17, 21;
va schimba *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 35;

scíndură : (1508 DERS) : s. f. : „Planke" : „planche" : (1x)
scîndură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 8, 9;

scírbă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „1. Ärger, Gräuel, 2. Bedrängnis" : „1. affliction, abomination, 2. tribulation" : (4x)
scîrbă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 23; 21, 23; [2] 5, 16;
scîrbei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 24, 10;

scoáte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. herausnehmen, -ziehen, 2. hervorbringen" : „1. sortir, tirer, 2. proférer, exprimer" : (15x)
a scoate *verb infinitiv prezent* [1] 17, 28; [2] 3, 6;
au scos *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 2, 13;
să scoaţă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 5, 1;
scoate *verb imp. 2 sg.* [1] 22, 10;
scoate *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 14; 18, 23; 18, 23;
scot *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 10, 19; 27, 15;
scoţînd *verb gerunziu* [2] 10, 9;
se vor scoate *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 2, 22; 12, 3;
va scoate *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 30, 23;
voiu scoate *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 8, 6;

scorţişoáră : (1649 MARD.) : s. f. : „Zimt" : „cannelle" : (2x)
scorţişoară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 14;
scorţişoare *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 17;

scríe : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „schreiben" : „écrire" : (6x)
au scris *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 25, 1;
să scriem *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [3] 8, 9;
scrie *verb imp. 2 sg.* [1] 3, 3; 7, 3;
scrii *verb imp. 2 sg.* [1] 22, 20;
scriu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 8, 15;

scris : (c. 1573-1578 PS. SCH. 315) : adj./s. : „(ein)geschrieben, Schrift" : „écrit, écriture" : (1x)
cea scrisă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 12, 10;

scroáfă : (1439 DRĂGANU / în top. *Szkrofafalva*) : s. f. : „Sau" : „truie" : (1x)
scroafei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 11, 22;

sculá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „aufstehen, (sich) erheben" : „(se) lever" : (15x)
am sculat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 8, 5;
să scoală *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 28, 2;
să scoală *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 31, 15;
scoală *verb imp. 2 sg.* [3] 2, 10; 2, 13;
scoală-te *verb imp. 2 sg.* [3] 4, 16;
sculaiu-mă *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [3] 5, 6;
scula-mă-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 3, 2;
sculaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [3] 8, 4;
sculîndu-te *verb gerunziu* [1] 6, 22;
se va scula *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 24, 16; [2] 12, 4;
te vei scula *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 6, 9;
veţi scula *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [3] 2, 7; 3, 5;

scump : (1446 DERS / în top. Mihăilă *Scumpul*) : adj. : „edel" : „précieux" : (4x)
cêle scumpe *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 11;
scumpă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 19;
scumpe *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 20, 18; 31, 10;

scumpéte : (1563 CORESI, PRAXIU 368) : s. f. : „Teuerung" : „cherté" : (1x)
scumpête *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 26;

scumpí : (1563 CORESI, PRAXIU 180) : v. IV : „(sich) verteuern" : „renchérir" : (4x)
nu te scumpi *verb imp. 2 sg.* [1] 24, 11;
să scumpêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 17, 28; 21, 14;
scumpindu *verb gerunziu* [1] 10, 20;

scut : (1512 DERS) : s. n. : „Schild" : „bouclier" : (1x)
scuturi *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 4, 4;

scutí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „befreien, beschützen" : „débarrasser, protéger" : (2x)
scutêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 2, 7;
va scuti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 4, 9;

seámă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Beobachtung" : „observation, constatation" : (4x)
samă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 3; 13, 13; 13, 13; 13, 16;

seáră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Abend" : „soir" : (1x)
sară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 9;

secerá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „ernten" : „moissonner" : (2x)
va săcera *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 22, 8;
va secera *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [[2] 11, 4;

séceră : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Schnitt, Ernte" : „récolte, moisson" : (6x)
sêcere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 8; 10, 6; 20, 4; 25, 13; 26, 1;
sêcerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 12;

semănă : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „säen" : „semer" : (6x)
samănă *verb imp. 2 sg.* [2] 11, 6;
samănă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 11, 24; 27, 19;
samănă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 22, 8;
seamănă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 11, 21;
va sămăna *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 11, 4;

semeţ : (1654 NEAGOE 133) : adj./s. : „1. hochmütig, arrogant, 2. Arrogante" : „1./2. fier, orgueilleux" : (5x)
cei semeţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 16, 20;
sămeţului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 6, 17;
semeaţă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 20, 1;
semeţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 15, 26;
semeţul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 27, 13;

semeţí : (1633 DRHB XXIV, 30) : v. IV : „stolz sein" : „s'enorgueillir" : (1x)
nu te semeţi *verb imp. 2 sg.* [1] 3, 5;

semeţíe : (1581 CORESI, EV. 66) : s. f. : „Hochmut, Übermut" : „arrogance, fierté" : (5x)
semeţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 10;
semeţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 13; 16, 19; 29, 23;
simeţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 18;

semn : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Zeichen" : „signe" : (2x)
semn *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 13;
semnu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 11;

serbá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „feiern" : „fêter" : (1x)
au sărbat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 12, 3;

séte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Durst" : „soif" : (1x)
sête *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 22;

seteciúne : (c. 1683-1686 MS. 45, 504/2) : s. f. : „Durst" : „soif" : (1x)
seteciuni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 9, 12;

setós : (1551-1553 ES) : adj. : „durstig" : „assoiffé" : (1x)
setos *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 15;

sfádă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Streit" : „querelle" : (4x)
sfada *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 25, 10; 26, 20;
sfadă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 8;
sfăzii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 26, 21;

sfádnic : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : adj. : „streitsüchtig, zänkisch" : „querelleur" : (1x)
sfadnică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 19;

sfat : (1491-1492 DERS) : s. n. : „Rat(schlag)" : „conseil" : (25x)
sfat *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 21; 11, 14; 21, 30; 22, 20; 25, 29; 31, 4; 31, 4;
sfatul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 2, 11; 2, 16; 8, 12; 8, 14; 9, 10; 15, 23; 19, 21; 20, 5; 20, 21; 31, 3;
sfatului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 2, 12;
sfaturi *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 30; 11, 13; 20, 22; 23, 20;
sfaturile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 1, 25; 12, 16;
svat *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 17;

sfărîmá : (1560-1561 CORESI, TE.2) : v. IV : „zerstören" : „briser, détruire" : (1x)
svărîmă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 17, 10;

sfărîmáre : (1642 CAZ. GOV. 469) : s. f. : „Abbruch" : „brisement, destruction" : (4x)
sfărîmare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 15; 10, 15; 10, 30;
sfărîmarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 16;

sfărîmătúră : (1581 CORESI, EV. 260) : s. f. : „Bruchstück" : „débris" : (1x)
sfărîmături *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 20, 29;

sfătuí : (1551-1553 ES) : v. IV : „raten" : „conseiller" : (1x)
să sfătuiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 15, 23;

sfătuitór : (1649 MARD.) : adj. : „beratende" : „qui conseille" : (1x)
cea sfătuitoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* [1] 24, 6;

sféşnic : (1551-1553 ES) : s. n. : „Armleuchter" : „chandelier" : (1x)
sfêşnic *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 23;

sfinţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „weihen" : „sanctifier, consacrer" : (1x)
a sfinţi *verb infinitiv prezent* [1] 20, 25;

sfînt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Heilige" : „saint" : (3x)
cel sfînt *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 8, 10;
sfinţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 30, 3;
svinţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 9, 10;

sfîrşí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „enden" : „finir" : (1x)
se va sfîrşi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 10, 21;

silí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „zwingen" : „obliger" : (1x)
nu sili *verb imp. 2 sg.* [1] 22, 22;

sílnic : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Machthaber" : „homme de pouvoir" : (10x)
silnici *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 18, 16;
silnicii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 15; 17, 27; 31, 4;
silnicilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 1, 21; 8, 3; 25, 6;
silnicului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 14, 30; 23, 1; 25, 7;

simbríe : (1563 CORESI, PRAXIU 291) : s. f. : „Belohnung" : „récompense" : (1x)
simbriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 13;

simeţíe → semeţie

simţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „spüren" : „sentir" : (2x)
simte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 17, 10;
vei simţi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 24, 14;

simţíre : (c. 1564 CORESI, CAZ. 174) : s. f. : „Wahrnehmung, Verständigkeit, Empfindung" : „perception, sagacité, sensation" : (22x)
simţirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 3; 2, 10; 3, 20; 10, 15; 11, 9; 14, 6; 14, 18; 15, 8; 18, 15; 19, 25; 22, 12; 24, 4;
simţiri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 10;
simţirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 1, 7; 12, 24; 14, 7;
sîmţire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 4;
sîmţirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 22; 5, 2; 12, 1; 15, 15;

sîmţirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 23, 12;

simţitór : (c. 1665-1672 MS. 4389, 602/1) : adj. : „empfindlich" : „sensible" : (2x)
simţitoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 10; 14, 32;

síne : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. refl. : „sich" : „soi" : (42x)
îşi *pron. refl. 3 dat. acc.* [1] 1, 19; 9, 1; 9, 7; 13, 17; 29, 11;
sine *pron. refl. 3 ac. acc.* [1] 3, 7; 9, 7; 12, 9; 13, 3; 13, 7; 13, 7; 13, 10; 15, 28; 16, 3; 16, 23; 17, 28; 17, 29; 18, 9; 18, 9; 19, 8; 21, 2; 22, 2; 26, 5; 26, 12; 28, 11; 29, 7; 29, 21; 30, 13; 30, 32; [2] 1, 13; [3] 1, 7; 2, 11;
ş- *pron. refl. 3 dat. neacc.* [1] 28, 9; [2] 10, 10; [3] 3, 9;
-şi *pron. refl. 3 dat. neacc.* [1] 13, 3; 14, 37; 17, 20; 17, 21; 18, 17; 27, 19; 29, 24; 31, 14;

síngur : (1228 DLRV) : adj./adv. : „1. allein, einzig, 2. nur" : „1. seul, 2. seulement" : (2x)
sîngur *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 12;
sîngur *adv.* [1] 5, 17;

sîmţíre → simţire

sîn : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Brust, Schoss, 2. Innere" : „1. sein, poitrine, 2. intérieur" : (6x)
sîn *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 27; 30, 4;
sînul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 26, 15; [2] 7, 10;
sînuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 24;
sînurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 19, 24;

sînge : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Blut" : „sang" : (7x)
sînge *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 11; 1, 16; 6, 17; 12, 6; 21, 3; 30, 33;
sîngiuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 29, 10;

sínger → singur

sîrguí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „eilen, sich beeilen" : „(se) dépêcher, (se) hâter" : (8x)
să sîrguieşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [2] 7, 10; 8, 3;
sîrguiască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 5, 1;
sîrguiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 6, 18;
sîrguiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 7, 23; 19, 2; 21, 5;
sîrguindu-se *verb gerunziu* [1] 13, 11;

sîrguitór : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 248) : adj. : „fleißig" : „assidu" : (1x)
sîrguitori *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 16;

slab : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „schwach" : „faible" : (7x)
cei slabi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 30, 14; 31, 5;
cel slab *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 22, 22;
slab *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 18, 14;
slab *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 30, 26;
slab *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 31, 9;
slabă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 8;

slávă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Ehre" : „gloire" : (1x)
slavă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 2;

slăbănogí : (c. 1665-1672 MS. 4389, 746/1) : v. IV : „entkräften, abschwächen" : „affaiblir" : (1x)
va slăbănogi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 2, 3;

slăbí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „schwächen" : „affaiblir" : (3x)
neslăbindu-te *verb gerunziu* [1] 6, 3;
se va slăbi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 10, 31;
vor slăbi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 24, 16;

slăbiciúne : (c. 1563-1583 COD. VOR.2) : s. f. : „Schwäche" : „faiblesse" : (1x)
slăbiciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 12, 4;

slăvít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „gepriesen, ehrenvoll" : „loué, estimable" : (2x)
slăvită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 8;
slăvite *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 25, 28;

sleí : (1563 CORESI, PRAXIU 170) : v. IV : „ausschöpfen" : „épuiser" : (1x)
va zlei *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 20, 5;

slobozí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „freigeben, entlassen" : „lâcher, délivrer" : (2x)
se va slobozi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 35;
slobozescu *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 8, 4;

slúgă : (1476 LDSR 279) : s. f. : „Knecht, Magd" : „serviteur, servante" : (14x)
sluga *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 13, 14; 14, 37; 17, 2; 18, 14; 19, 10; 29, 19;
slugă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 12; 10, 5; 13, 18; 29, 21; 30, 22;
slugele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 22, 7;
slugi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 2, 7;
slugilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 27, 27;

slují : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „dienen" : „servir" : (4x)
slujăsc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 29, 27;
slujindu-şi *verb gerunziu* [1] 12, 9;
va sluji *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 11, 29;
vor sluji *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 14, 19;

slújnecă → slujnică

slújnică : (1482 DERS) : s. f. : „Magd" : „servante" : (3x)
slujneca *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 30, 23;
slujnece *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 31, 15; [2] 2, 7;

smerénie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Demutigung" : „humilité" : (1x)
smerenie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 20;

smerí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erniedrigen" : „(s')humilier, abaisser" : (7x)

a te smeri *verb infinitiv prezent* [1] 25, 7;
să smerescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 30, 5;
să smerêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 18, 12;
se vor smeri *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 12, 4;
smeresc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 13, 7;
smerêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 4; 29, 23;

smeríre : (înc. sec. XVI Ps. H.) : s. f. : „Demütigung, Erniedrigung" : „abaissement, humiliation" : (3x)
smerire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 14; 29, 23; [2] 10, 6;

smerít : (înc. sec. XVI Ps. H.) : s. m. : „Demütige" : „humble" : (4x)
cei smeriţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 16, 4;
celor smeriţi *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 3, 34;
smeritului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 16, 5;
smeriţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 11, 2;

smírnă : (înc. sec. XVI Ps. H.) : s. f. : „Myrrhe" : „myrrhe" : (7x)
zmirna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 5, 2;
zmirnă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 3, 6; 4, 14; 5, 6; 5, 6; 5, 14;
zmirnei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 4, 6;

smîrdă : (1620 Moxa) : s. f. : „Schmutz" : „salissure" : (1x)
smîrdă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 18;

smochín : (1551-1553 ES) : s. m. : „Feigenbaum" : „figuier" : (2x)
smochin *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 18;
smochinul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [3] 2, 13;

smochínă : (înc. sec. XVI Ps. H.) : s. f. : „Feige" : „figue" : (1x)
smochinele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 2, 13;

smúlge : (1559-1560 Bratu) : v. III : „ausreissen" : „arracher" : (1x)
a zmulge *verb infinitiv prezent* [2] 3, 2;

soáre : (înc. sec. XVI Ps. H.) : s. m. : „Sonne" : „soleil" : (39x)
soare *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 3; 1, 10; 1, 14; 2, 3; 2, 11; 2, 17; 2, 18; 2, 19; 2, 20; 2, 22; 3, 1; 3, 16; 4, 1; 4, 3; 4, 7; 4, 15; 5, 12; 5, 17; 6, 1; 7, 1; 8, 9; 8, 15; 8, 15; 8, 17; 9, 3; 9, 6; 9, 9; 9, 9; 9, 11; 9, 13; 10, 5;
soarele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 5; 1, 5; 6, 5; 7, 12; 11, 7; 12, 2; [3] 1, 5; 6, 9;

socoteálă : (1642 Caz. Gov. 251) : s. f. : „1. Gericht, Urteil, 2. Bedenken" : „1. jugement, raisonnement, 2. réflexion" : (6x)
socoteala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 11; 4, 1;
socoteală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 8; 3, 21;
socotêlele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 12, 5; 15, 25;

socotí : (1481 DERS) : v. IV : „1. (be)achten, 2. einschätzen, (be)rechnen, 3. (be)denken, erwägen, 4. meinen" : „1. observer, 2. estimer, compter, 3. juger, réfléchir, 4. opiner" : (15x)
a socoti *verb infinitiv prezent* [2] 1, 13;
să să socotească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 5, 19; 26, 23;
să socotească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 1, 2; 1, 3;
să va socoti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 17, 29;
socotesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 17, 12; 24, 8;
socotêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 5, 21; 19, 23;
socoti *verb infinitiv prezent* [1] 20, 24;
socotind *verb gerunziu* [3] 7, 4;
socotiiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [2] 2, 3;
socoti-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 19, 25;
va socoti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 10, 3;

socotínţă : (1570 Coresi, Lit.) : s. f. : „1. Gedanke, Denken, 2. Urteil, 3. Aufmerksamkeit" : „1. opinion, considération, 2. jugement, 3. prudence" : (6x)
socotinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 2; [2] 10, 20;
socotinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 22; 28, 25; 29, 13; 31, 26;

socotít : (1424 DERS) : adj. : „angesehen" : „considéré" : (1x)
socotit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 31, 23;

socotitór : (1560-1561 Coresi, Te.[2]) : s. m. : „Einsichtige" : „sensé" : (1x)
cel socotitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 6;

somn : (înc. sec. XVI Ps. H.) : s. n. : „Schlaf" : „sommeil" : (5x)
somn *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 9; [2] 8, 16;
somnu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 4;
somnul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 4, 16; [2] 5, 11;

somnorós : (1563 Coresi, Praxiu 95) : adj./s. : „schläfrig" : „somnolent" : (1x)
somnorosul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 23, 21;

sóră : (1487 DERS / în antr. *Sorâ*) : s. f. : „Schwester" : „sœur" : (8x)
sor *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 4; [3] 8, 8;
sora *subst. comun fem. sg. voc. art.* [3] 4, 9; 4, 10; 5, 3;
soru *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 11;
soru *subst. comun fem. sg. voc. neart.* [3] 5, 2;
surorii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 8, 8;

sorţ : (înc. sec. XVI Ps. H.) : s. m. : „Los" : „sort" : (4x)
sorţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 7, 12;
sorţul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 14; 18, 18; [2] 7, 26;

sosí : (1431 DERS) : v. IV : „ankommen" : „arriver" : (1x)
au sosit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 2, 12;

spaímă : (înc. sec. XVI Ps. H.) : s. f. : „Furcht" : „terreur" : (3x)
spaima *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 3, 8;
spaimă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 6, 3; 6, 9;

spárge : (înc. sec. XVI Ps. H.) : v. III : „zerreissen" : „déchirer" : (1x)
să sparge *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 27, 9;

spăimîntá : (înc. sec. XVI Ps. H.) : v. I : „sich ängstigen, sich erschrecken" : „s'effrayer, s'épouvanter" : (2x)
se spămîntează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 29, 9;
spămîntîndu-se *verb gerunziu* [1] 14, 16;

spăimîntáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Erschrecken" : „frayeur" : (2x)
spămîntare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 5;
spămîntarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 10;

spălá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „waschen" : „laver" : (3x)
au spălatu *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 30, 13;
spălat-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 5, 4;
spălîndu-se *verb gerunziu* [1] 30, 20;

spălát : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „gewaschen" : „lavé" : (1x)
spălate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 5, 13;

spămîntá → spăimînta

spămîntáre → spăimîntare

spăsí : (1551-1553 ES) : v. IV : „sühnen" : „expier" : (1x)
să spăsêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 11, 31;

speriá : (1551-1553 ES) : v. I : „erschrecken" : „s'effrayer" : (1x)
te vei spărea *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [2] 7, 17;

spin : (1352 DRHC / în top. *Spini*) : s. m. : „Dorn" : „épine" : (3x)
spini *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 20;
spinilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 7, 7; [3] 2, 2;

spînzurát : (1559-1560 BRATU) : adj. : „aufgehängt" : „pendu" : (1x)
spînzuraţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [3] 4, 4;

spor : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 114) : s. n. : „Zunahme" : „rendement" : (2x)
sporiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 30, 29;
sporiul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 25, 15;

sporí : (c. 1564 CORESI, CAZ. 101) : v. IV : „prosperieren" : „prospérer" : (2x)
să sporesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 17, 24;
se va spori *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 28, 13;

sporít : (1682 DOS. VS., ian. 11[r]) : adj. : „vermehrt" : „augmenté" : (1x)
sporite *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 13, 14;

spre : (1519 DERS) : prep. : „für, zu, nach, auf" : „pour, vers, sur" : (33x)
spre *prep.* [1] 2, 2; 2, 14; 2, 14; 6, 8; 7, 5; 9, 3; 9, 19; 11, 16; 11, 19; 11, 19; 12, 6; 12, 29; 15, 18; 18, 25; 21, 17; 21, 30; 24, 22; 25, 13; 26, 11; 26, 21; 27, 1; 29, 21; 31, 12; 31, 19; [2] 5, 1; 5, 12; 7, 18; 9, 3; 10, 19; [3] 1, 7; 4, 16; 5, 5; 7, 13;

sprínten : (1477 DERS / în antr. *Sprinten*) : adj./s. : „schnell" : „agile" : (1x)
celor sprinteni *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 9, 11;

spúne : (1521 NEACŞU) : v. III : „sagen" : „dire" : (4x)
spune-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 10, 20;
va spune *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 8, 7;
voiu spune *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 8, 21;
vor spune *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 29, 24;

sta : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. sitzen, 2. (be)stehen, bleiben, stehen bleiben" : „1. s'asseoir, 2. rester debout, demeurer" : (14x)
au stătut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 2, 9;
[nu] sta *verb imp. 2 sg.* [1] 25, 6;
stai *verb indicativ prezent 2 sg.* [2] 8, 3;
sta-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 14, 11;
stă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 8, 2; 21, 29; 23, 5; 26, 17; [2] 1, 4;
stăi *verb imp. 2 sg.* [1] 25, 9;
stătu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 2, 9;
va sta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 20, 8; [2] 4, 15;
vor sta *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 4, 12;

stáctie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Myrrhenöl" : „huile de myrrhe" : (1x)
stactiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 1, 12;

stăpín, -ă : (1551-1553 ES) : s. m./f. : „Herr/ Herrin" : „seigneur/ maîtresse" : (5x)
stăpîn *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 7;
stăpînă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 30, 23;
stăpîni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 2;
stăpînii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 22, 7;
stăpînului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 30, 11;

stăpîní : (1595-1596 DIR) : v. IV : „(be)herrschen" : „dominer, maîtriser" : (8x)
au stăpînit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 8, 9;
stăpînesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 18, 21;
stăpînêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 2, 19;
stăpînind *verb gerunziu* [2] 8, 4; 8, 8; 8, 8;
va stăpîni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 6, 2;
vor stăpîni *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 22, 7;

stăpînitór : (1654 NEAGOE 18) : s. m. : „1. Herrscher, 2. Gott" : „1. souverain, 2. le Seigneur" : (2x)
stăpînitori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 7, 20;
Stăpînitoriul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* [1] 29, 26;

stea : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Stern" : „étoile" : (1x)
stêlele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 12, 2;

stínge : (1551-1553 ES) : v. III : „auslöschen, verschwinden" : „éteindre, effacer" : (12x)
să stingă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [3] 8, 7;
să stinge *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 8; 12, 7;
se stinge *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 31, 18;
se va stinge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 33;
stinge-se *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 9;
stinge-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 20, 10; 24, 20;
stinge-se-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 14, 11;
te vei stinge *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 30, 11;
va stinge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 15, 19; 28, 2;

stîlp : (1480 DERS / în top. *Stîlpul* Scurtului) : s. m. : „Säule, Pfeiler" : „pilier, colonne" : (3x)

stîlpi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 9, 1; [3] 5, 16;
stîlpii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 3, 10;

stíná : (1451 DERS) : s. f. : „Schäferei" : „bergerie" : (1x)
stînile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 4, 8;

stîng : (1426 DERS / în antr. *Stîngaci*) : adj./s. : „link" : „gauche" : (6x)
stînga *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 3, 16; 4, 27; 4, 28; [3] 2, 6; 8, 3;
stîngul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 10, 2;

stoárce : (1580-1581 PO) : v. III : „ausdrücken" : „presser" : (1x)
vei stoarce *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 30, 33;

stog : (1545 DERS / în top. Prislopul *Stogului*) : s. n. : „Heu-, Getreideschober" : „meule" : (1x)
stog *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 7, 2;

strat : (c. 1573-1578 PS. SCH. 14) : s. n. : „Bettwerk" : „matelas de lit" : (1x)
stratul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 7, 17;

străín : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. fremd, 2. Fremder" : „1./2. étranger" : (20x)
cea streină *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 20;
cea striină *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 23, 27;
cêle streine *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 11, 24;
cêle striine *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 27, 13;
cel striin *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 20, 19;
strein *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 16; 5, 17;
streină *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 24; 7, 5;
streine *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 5, 10;
streinii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 10;
striin *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 2;
striin *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 19; 9, 19;
striin *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 33;
striină *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 19; 9, 19; 23, 27; 26, 17;
striinul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 27, 2;

străiná → înstrăina

strălucí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „strahlen" : „rayonner" : (1x)
strălucescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 4, 18;

strămuráre : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Treibstachel" : „aiguillon" : (1x)
strămurările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 12, 11;

stricá : (1551-1553 ES) : v. I : „zerstören, verderben, schäden, vernichten" : „briser, ravager, détruire" : (10x)
să strică *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 18, 9;
strică *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 18, 23; 19, 3; 25, 21; 27, 13; [2] 7, 8;
stricînd *verb gerunziu* [3] 2, 15;
va strica *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 23, 8; 25, 27; [2] 5, 5;

stricát : (1559-1560 BRATU) : adj. : „zerstört" : „détruit" : (1x)
stricat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 6;

stricăciúne : (1551-1553 ES) : s. f. : „Zerstörung" : „destruction" : (1x)
stricăciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 10;

stricătór : (1642 CAZ. GOV. 208) : adj./s. : „1. schädlich, verderblich, 2. Verderber" : „1. dommageable, corruptible, 2. corrupteur" : (2x)
stricătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 27;
stricătoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 20, 1;

strigá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „schreien, rufen" : „crier, appeler" : (1x)
va striga *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 21, 13;

strigáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hochruf" : „clameur" : (2x)
strigare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 9, 3;
strigarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 9, 17;

strímt → strîmt

strîmb : (1428 BGL / în top. *Strîmbii*) : adj./s. : „1. krumm, falsch, ungerecht, 2. Ungerechte" : „1. déformé, faux, mensonger, 2. injuste" : (16x)
cei strîmbi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 14, 22; 16, 33;
cêle strîmbe *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* [1] 22, 5;
cel strîmb *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 17, 15;
cel strîmbu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [1] 15, 27;
strîmb *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 15; 29, 28;
strîmb *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 22; 13, 5; 29, 12;
strîmbă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 19; 12, 20;
strîmbe *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 28, 18;
strîmbe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 23, 33;
strîmbilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 12, 18;
strîmbu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 8;

strîmbătáte : (1480 BGL / în top. *Strîmbătați*) : s. f. : „Ungerechtigkeit, Unbilligkeit" : „iniquité, injustice" : (14x)
strîmbătate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 11; 1, 17; 1, 32; 11, 21; 15, 33; 16, 6; 17, 24; 19, 5; 19, 24; 21, 9;
strîmbătatea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 13; 28, 16;
strîmbătăți *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 17, 9;

strîmbătăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 11, 5;

strîmt : (1486 DERS / în top. *Strimtul*) : adj. : „eng" : „serré" : (2x)
strimte *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 31, 27;
strîmtă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 27;

strínge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. einsammeln, 2. zusammenschnüren" : „1. amasser, ramasser, 2. étreindre" : (3x)
a strînge *verb infinitiv prezent* [2] 3, 5;
să strînge *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 5, 22;
strînge *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 11;

strînsoáre : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Ansammlung, (aici) Ernte" : „accumulation, (aici) moisson" : (1x)
strînsoare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 8;

stropí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „besprengen" : „arroser" : (1x)
am stropit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 7, 17;

strúgure : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Traube" : „raisin" : (3x)
strugur *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 13;
strugurii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 7, 7; 7, 8;

struncinătúră → zdruncinătură

sub : (1463 DERS) : prep. : „unter" : „sous" : (43x)
supt *prep.* [1] 6, 7; 8, 26; 8, 28; 22, 27; 29, 12; [2] 1, 3; 1, 10; 1, 13; 1, 14; 2, 3; 2, 11; 2, 17; 2, 18; 2, 19; 2, 20; 2, 22; 3, 1; 3, 16; 4, 1; 4, 3; 4, 7; 4, 15; 5, 12; 5, 17; 6, 1; 6, 1; 7, 1; 7, 7; 8, 9; 8, 15; 8, 15; 8, 17; 9, 3; 9, 6; 9, 9; 9, 9; 9, 11; 9, 13; 10, 5; [3] 2, 6; 4, 11; 8, 3; 8, 5;

sudálmă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Schmähwort, Affront" : „injure, offense" : (8x)
ai sudălmii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 1, 22;
sudalma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 10;
sudalmă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 2; 13, 10; 14, 3; 21, 4;
sudălmi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 19;
sudălmile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 20, 3;

sudálnic : (1688 BIBLIA) : adj. : „schmähende" : „invectivant" : (1x)
sudalnică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 15;

suduitór : (1646 PRAV. MOLD. 70) : adj. : „schmähende" : „invectivant" : (2x)
suduitoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 25;
suduitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 21;

suferí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „ertragen, leiden" : „endurer, souffrir" : (4x)
sufere *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 33; 14, 17;
va suferi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 18, 14;
vei suferi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 9, 12;

suflá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „hauchen" : „souffler" : (2x)
suflă *verb imp. 2 sg.* [3] 4, 16;
va sufla *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [3] 4, 6;

sufláre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „1. Atem, 2. Seele" : „1. souffle, 2. âme, esprit" : (3x)
suflare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 24, 12;
suflarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 20, 27;
suflării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 1, 23;

súflet : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Seele" : „âme" : (73x)
suflet *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 30; 7, 23; 13, 3; 14, 31; 16, 18; 18, 14; 19, 16; 22, 23; 30, 31;
suflete *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 6, 26; 8, 36; 13, 9;
sufletele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 11, 30; 12, 10; 12, 14; 13, 2; 18, 8; 25, 13; 27, 23;
sufletile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 13, 26;
sufletul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 1, 19; 2, 10; 3, 22; 6, 21; 10, 3; 11, 25; 12, 15; 13, 20; 13, 26; 14, 27; 16, 3; 19, 2; 19, 15; 19, 18; 19, 19; 20, 2; 21, 10; 21, 23; 22, 5; 22, 9; 22, 25; 23, 14; 24, 14; 25, 26; 26, 25; 27, 7; 27, 9; 29, 10; 29, 24; [2] 4, 8; 6, 2; 6, 3; 6, 7; 6, 9; 7, 29; [3] 1, 6; 3, 1; 3, 2; 3, 3; 3, 4; 5, 7; 6, 11;
sufletului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 6, 16; 6, 32; 11, 17; 13, 8; 14, 10; 16, 24; 18, 7; 27, 7; 28, 17; 29, 17; [2] 2, 24;

súge : (1551-1553 ES) : v. III : „saugen" : „sucer" : (1x)
sugînd *verb gerunziu* [3] 8, 1;

suí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „hinauf-, heraufsteigen" : „monter" : (10x)
s-au suit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [3] 4, 2; 6, 4; 6, 5;
s-au suit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 30, 4;
să suie *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 3, 21; [3] 3, 6; 8, 5;
să te sui *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 25, 7;
să va sui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 10, 4;
sui-mă-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 7, 8;

súnet : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Klang" : „son" : (1x)
sunetul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 11, 15;

supt → sub

supúne : (1559-1560 BRATU) : v. III : „sich unterwerfen" : „se soumettre" : (1x)
supuindu-se *verb gerunziu* [1] 15, 1;

surpá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „abreissen, niederreissen, zerstören" : „démolir, détruir" : (7x)
a surpa *verb infinitiv prezent* [2] 3, 3;
au surpat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 7, 25;
s-au surpat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 11, 11;
să surpă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 26, 10;
surpă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 21, 22;
surpă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 15, 26;

va surpa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 10, 3;

surpáre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 138/2) : s. f. : „Zusammensturz, Zusammenbruch" : „écroulement, effondrement" : (7x)
surpare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 19; 17, 17; 17, 20; 18, 12;
surparea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 1, 18; 1, 27; 14, 30; 18, 7;

surpát : (1581 CORESI, EV. 176) : adj. : „zerstört" : „détruit" : (2x)
surpată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 27; 25, 29;

sus : (1521 NEACŞU) : adv. : „oben" : „haut" : (4x)
mai sus *adv. de loc* [1] 31, 29;
sus *adv. de loc* [1] 8, 28; [2] 3, 21; 5, 1;

suspiná : (1551-1553 ES) : v. I : „aufseufzen, stöhnen" : „soupirer, gémir" : (2x)
suspină *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 28, 28; 29, 2;

svat → sfat

svînt → sfînt

svîrlitúră → zvîrlitură

Ş

şanţ : (c. 1640 URECHE2 191) : s. n. : „Graben" : „fossé, tranchée" : (1x)
şanţuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [2] 9, 14;

şápte : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. card. : „sieben" : „sept" : (1x)
celor şapte *num. card. masc. gen./dat.* [2] 11, 2;

şárpe : (1501 DERS / în antr. *Şarpe*) : s. m. : „Schlange" : „serpent" : (4x)
şarpe *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 32; [2] 10, 8;
şarpele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 10, 11;
şarpelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 30, 19;

şădeá → şedea

şedeá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „1. sitzen, sich setzen, 2. liegen, erholen" : „1. être assis, s'assoir, 2. reposer" : (12x)
am şăzut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 2, 3;
şade *verb indicativ prezent 3 sg.* [3] 8, 13;
şăd *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 15, 20;
şăzînd *verb gerunziu* [3] 5, 13;
şăzut-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 9, 14;
şezi *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 6, 10;
va şădea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 20, 8; 22, 10; 31, 23;
vei şădea *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 23, 1;
vei şedea *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 3, 24;
vor şădea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 10, 6;

şi : (1521 NEACŞU) : adv./conj. : „1. und, 2. sowohl ... als-auch, 3. auch" : „1. et, 2. et ... et, 3. aussi" : (1457x)
şi *adv.* [1] 2, 10; 4, 3; 6, 26; 14, 25; 15, 1; 15, 31; 22, 6; 22, 8; 23, 15; 24, 24; 25, 18; 29, 19; [2] 1, 17; 4, 14; 5, 15; 7, 15; 7, 23; 8, 14; 11, 8; 12, 5;
şi *conjuncţie coord.* [1] 1, 2; 1, 2; 1, 3; 1, 3; 1, 3; 1, 3; 1, 4; 1, 4; 1, 6; 1, 6; 1, 6; 1, 6; 1, 6; 1, 7; 1, 7; 1, 7; 1, 8; 1, 9; 1, 11; 1, 12; 1, 12; 1, 13; 1, 14; 1, 14; 1, 14; 1, 16; 1, 18; 1, 20; 1, 21; 1, 21; 1, 21; 1, 23; 1, 23; 1, 24; 1, 24; 1, 24; 1, 25; 1, 26; 1, 26; 1, 27; 1, 27; 1, 27; 1, 28; 1, 29; 1, 31; 1, 32; 1, 33; 2, 2; 2, 2; 2, 3; 2, 3; 2, 4; 2, 4; 2, 5; 2, 6; 2, 6; 2, 7; 2, 7; 2, 8; 2, 9; 2, 9; 2, 11; 2, 12; 2, 14; 2, 15; 2, 16; 2, 18; 2, 20; 2, 21; 2, 22; 2, 22; 3, 1; 3, 2; 3, 2; 3, 3; 3, 3; 3, 4; 3, 4; 3, 4; 3, 5; 3, 7; 3, 7; 3, 8; 3, 9; 3, 10; 3, 12; 3, 13; 3, 14; 3, 15; 3, 15; 3, 16; 3, 16; 3, 16; 3, 16; 3, 17; 3, 18; 3, 19; 3, 20; 3, 21; 3, 21; 3, 22; 3, 22; 3, 22; 3, 23; 3, 24; 3, 25; 3, 26; 3, 28; 3, 29; 3, 32; 3, 33; 3, 35; 4, 1; 4, 3; 4, 4; 4, 6; 4, 6; 4, 7; 4, 8; 4, 9; 4, 10; 4, 10; 4, 11; 4, 12; 4, 15; 4, 16; 4, 17; 4, 18; 4, 20; 4, 22; 4, 24; 4, 25; 4, 26; 4, 27; 4, 28; 4, 29; 4, 29; 5, 1; 5, 2; 5, 4; 5, 6; 5, 6; 5, 6; 5, 7; 5, 9; 5, 10; 5, 11; 5, 12; 5, 12; 5, 13; 5, 14; 5, 15; 5, 16; 5, 17; 5, 18; 5, 19; 5, 19; 5, 19; 5, 21; 5, 22; 5, 23; 5, 23; 6, 2; 6, 3; 6, 3; 6, 3; 6, 5; 6, 6; 6, 6; 6, 8; 6, 8; 6, 8; 6, 8; 6, 8; 6, 8; 6, 9; 6, 10; 6, 10; 6, 10; 6, 11; 6, 12; 6, 13; 6, 13; 6, 13; 6, 13; 6, 14; 6, 15; 6, 16; 6, 18; 6, 18; 6, 19; 6, 20; 6, 21; 6, 21; 6, 22; 6, 22; 6, 23; 6, 23; 6, 23; 6, 23; 6, 24; 6, 26; 6, 27; 6, 28; 6, 31; 6, 33; 6, 33; 7, 1; 7, 2; 7, 2; 7, 3; 7, 3; 7, 3; 7, 4; 7, 5; 7, 9; 7, 9; 7, 10; 7, 11; 7, 11; 7, 11; 7, 12; 7, 13; 7, 17; 7, 18; 7, 18; 7, 21; 7, 21; 7, 22; 7, 22; 7, 22; 7, 23; 7, 24; 7, 25; 7, 26; 8, 2; 8, 3; 8, 3; 8, 4; 8, 5; 8, 6; 8, 7; 8, 9; 8, 10; 8, 10; 8, 10; 8, 11; 8, 12; 8, 12; 8, 13; 8, 13; 8, 13; 8, 14; 8, 14; 8, 15; 8, 16; 8, 17; 8, 18; 8, 18; 8, 18; 8, 19; 8, 19; 8, 20; 8, 21; 8, 24; 8, 25; 8, 26; 8, 26; 8, 28; 8, 29; 8, 29; 8, 30; 8, 31; 8, 32; 8, 33; 8, 33; 8, 34; 8, 35; 8, 36; 9, 1; 9, 2; 9, 2; 9, 4; 9, 5; 9, 6; 9, 6; 9, 6; 9, 7; 9, 7; 9, 8; 9, 9; 9, 9; 9, 10; 9, 11; 9, 12; 9, 12; 9, 12; 9, 12; 9, 12; 9, 12; 9, 12; 9, 12; 9, 13; 9, 16; 9, 17; 9, 18; 9, 18; 9, 19; 9, 19; 9, 19; 9, 19; 10, 2; 10, 3; 10, 4; 10, 5; 10, 6; 10, 7; 10, 8; 10, 10; 10, 12; 10, 13; 10, 15; 10, 16; 10, 17; 10, 18; 10, 19; 10, 20; 10, 21; 10, 23; 10, 25; 10, 26; 10, 27; 10, 28; 10, 30; 10, 31; 10, 32; 10, 33; 11, 1; 11, 2; 11, 2; 11, 3; 11, 4; 11, 4; 11, 4; 11, 5; 11, 6; 11, 8; 11, 9; 11, 10; 11, 11; 11, 12; 11, 13; 11, 14; 11, 15; 11, 16; 11, 17; 11, 18; 11, 20; 11, 21; 11, 24; 11, 24; 11, 25; 11, 26; 11, 29; 11, 30; 11, 31; 12, 2; 12, 3; 12, 4; 12, 5; 12, 6; 12, 7; 12, 8; 12, 9; 12, 14; 12, 15; 12, 16; 12, 17; 12, 18; 12, 19; 12, 20; 12, 22; 12, 23; 12, 24; 12, 25; 12, 26; 12, 27; 12, 28; 12, 29; 13, 1; 13, 2; 13, 5; 13, 5; 13, 6; 13, 7; 13, 8; 13, 9; 13, 9; 13, 10; 13, 12; 13, 12; 13, 14; 13, 16; 13, 18; 13, 19; 13, 20; 13, 23; 14, 3; 14, 4; 14, 5; 14, 6; 14, 6; 14, 8; 14, 9; 14, 10; 14, 11; 14, 13; 14, 14; 14, 15; 14, 19; 14, 20; 14, 22; 14, 23; 14, 24; 14, 24; 14, 25; 14, 27; 14, 28; 14, 29; 14, 30; 14, 32; 14, 36; 14, 37; 15, 1; 15, 1; 15, 2; 15, 3; 15, 3; 15, 4; 15, 6; 15, 7; 15, 8; 15, 11; 15, 12; 15, 12; 15, 13; 15, 14; 15, 15; 15, 18; 15, 19; 15, 21; 15, 22; 15, 23; 15, 24; 15, 26; 15, 27; 15, 29; 15, 29; 15, 30; 15, 31; 15, 32; 16, 2; 16, 4; 16, 4; 16, 4; 16, 7; 16, 9; 16, 10; 16, 11; 16, 12; 16, 14; 16, 15; 16, 16; 16, 17; 16, 18; 16, 18; 16, 18; 16, 19; 16, 20; 16, 21; 16,

22; 16, 23; 16, 24; 16, 26; 16, 27; 16, 28; 16, 28; 16, 29; 16, 30; 16, 31; 16, 32; 16, 32; 17, 1; 17, 2; 17, 3; 17, 4; 17, 5; 17, 6; 17, 8; 17, 9; 17, 9; 17, 11; 17, 14; 17, 14; 17, 15; 17, 15; 17, 19; 17, 19; 17, 19; 17, 21; 17, 21; 17, 22; 17, 22; 17, 23; 17, 24; 17, 26; 17, 28; 17, 29; 18, 1; 18, 3; 18, 3; 18, 4; 18, 4; 18, 6; 18, 7; 18, 8; 18, 10; 18, 11; 18, 12; 18, 13; 18, 15; 18, 16; 18, 17; 18, 18; 18, 19; 18, 19; 18, 20; 18, 21; 18, 21; 18, 22; 18, 23; 18, 23; 18, 23; 18, 24; 18, 25; 19, 1; 19, 2; 19, 2; 19, 3; 19, 4; 19, 5; 19, 6; 19, 7; 19, 7; 19, 8; 19, 8; 19, 9; 19, 10; 19, 11; 19, 12; 19, 13; 19, 14; 19, 14; 19, 15; 19, 17; 19, 18; 19, 19; 19, 19; 19, 22; 19, 25; 19, 26; 19, 26; 19, 28; 19, 29; 20, 1; 20, 1; 20, 2; 20, 3; 20, 4; 20, 5; 20, 6; 20, 6; 20, 10; 20, 13; 20, 13; 20, 13; 20, 14; 20, 15; 20, 16; 20, 17; 20, 18; 20, 18; 20, 19; 20, 20; 20, 21; 20, 22; 20, 23; 20, 24; 20, 26; 20, 28; 20, 28; 20, 29; 20, 29; 20, 29; 21, 2; 21, 3; 21, 4; 21, 5; 21, 8; 21, 9; 21, 11; 21, 12; 21, 13; 21, 14; 21, 15; 21, 17; 21, 18; 21, 18; 21, 19; 21, 19; 21, 20; 21, 21; 21, 21; 21, 22; 21, 23; 21, 24; 21, 24; 21, 26; 21, 28; 21, 31; 22, 1; 22, 1; 22, 2; 22, 2; 22, 3; 22, 4; 22, 4; 22, 4; 22, 5; 22, 6; 22, 7; 22, 8; 22, 8; 22, 8; 22, 9; 22, 10; 22, 11; 22, 12; 22, 12; 22, 13; 22, 13; 22, 14; 22, 14; 22, 14; 22, 14; 22, 16; 22, 17; 22, 17; 22, 18; 22, 19; 22, 20; 22, 20; 22, 20; 22, 21; 22, 22; 22, 23; 22, 24; 22, 25; 22, 29; 22, 29; 23, 2; 23, 4; 23, 5; 23, 7; 23, 8; 23, 8; 23, 10; 23, 11; 23, 12; 23, 14; 23, 16; 23, 18; 23, 19; 23, 19; 23, 20; 23, 21; 23, 21; 23, 21; 23, 22; 23, 23; 23, 23; 23, 23; 23, 24; 23, 25; 23, 25; 23, 26; 23, 27; 23, 28; 23, 29; 23, 30; 23, 31; 23, 32; 23, 32; 23, 34; 23, 34; 23, 34; 23, 34; 23, 34; 23, 35; 24, 2; 24, 3; 24, 4; 24, 5; 24, 6; 24, 7; 24, 9; 24, 10; 24, 11; 24, 12; 24, 12; 24, 14; 24, 16; 24, 17; 24, 18; 24, 18; 24, 20; 24, 21; 24, 21; 24, 22; 24, 22; 24, 25; 24, 25; 24, 26; 24, 27; 24, 27; 24, 27; 24, 29; 24, 30; 24, 31; 24, 31; 24, 31; 24, 33; 24, 33; 24, 34; 25, 2; 25, 3; 25, 3; 25, 4; 25, 5; 25, 10; 25, 10; 25, 10; 25, 14; 25, 14; 25, 15; 25, 18; 25, 18; 25, 19; 25, 20; 25, 21; 25, 23; 25, 24; 25, 27; 25, 28; 25, 29; 26, 1; 26, 2; 26, 3; 26, 7; 26, 9; 26, 11; 26, 11; 26, 11; 26, 11; 26, 13; 26, 19; 26, 20; 26, 21; 26, 21; 26, 22; 26, 26; 26, 27; 26, 28; 27, 2; 27, 2; 27, 3; 27, 3; 27, 4; 27, 7; 27, 9; 27, 9; 27, 9; 27, 10; 27, 11; 27, 15; 27, 17; 27, 18; 27, 20; 27, 20; 27, 20; 27, 21; 27, 21; 27, 21; 27, 23; 27, 24; 27, 25; 27, 25; 27, 27; 28, 2; 28, 3; 28, 4; 28, 8; 28, 9; 28, 10; 28, 11; 28, 12; 28, 15; 28, 17; 28, 17; 28, 17; 28, 22; 28, 24; 28, 28; 29, 2; 29, 6; 29, 7; 29, 8; 29, 9; 29, 11; 29, 13; 29, 15; 29, 15; 29, 16; 29, 17; 29, 17; 29, 18; 29, 21; 29, 22; 29, 23; 29, 24; 29, 25; 29, 28; 30, 1; 30, 2; 30, 3; 30, 3; 30, 4; 30, 5; 30, 6; 30, 8; 30, 8; 30, 9; 30, 10; 30, 10; 30, 11; 30, 12; 30, 13; 30, 14; 30, 14; 30, 14; 30, 14; 30, 15; 30, 15; 30, 16; 30, 16; 30, 16; 30, 16; 30, 17; 30, 17; 30, 18; 30, 18; 30, 19; 30, 19; 30, 19; 30, 21; 30, 22; 30, 23; 30, 23; 30, 24; 30, 24; 30, 25; 30, 26; 30, 27; 30, 28; 30, 28; 30, 29; 30, 29; 30, 31; 30, 31; 30, 31; 30, 32; 30, 33; 30, 33; 30, 33; 30, 33; 31, 3; 31, 3; 31, 5; 31, 6; 31, 7; 31, 8; 31, 9; 31, 9; 31, 9; 31, 13; 31, 14; 31, 15; 31, 15; 31, 15; 31, 16; 31, 18; 31, 18; 31, 19; 31, 20; 31, 20; 31, 22; 31, 22; 31, 23; 31, 24; 31, 24; 31, 25; 31, 25; 31, 26; 31, 26; 31, 27; 31, 28; 31, 28; 31, 29; 31, 30; 31, 30; 31, 31; [2] 1, 4; 1, 4; 1, 5; 1, 5; 1, 5; 1, 5; 1, 6; 1, 7; 1, 8; 1, 8; 1, 9; 1, 10; 1, 10; 1, 11; 1, 13; 1, 13; 1, 14; 1, 14; 1, 15; 1, 16; 1, 16; 1, 16; 1, 17; 1, 17; 1, 17; 1, 18; 2, 1; 2, 1; 2, 2; 2, 3; 2, 3; 2, 3; 2, 5; 2, 5; 2, 7; 2, 7; 2, 7; 2, 7; 2, 8; 2, 8; 2, 8; 2, 8; 2, 8; 2, 8; 2, 9; 2, 9; 2, 9; 2, 10; 2, 10; 2, 11; 2, 11; 2, 11; 2, 11; 2, 11; 2, 12; 2, 12; 2, 12; 2, 13; 2, 14; 2, 14; 2, 14; 2, 15; 2, 15; 2, 15; 2, 15; 2, 16; 2, 17; 2, 17; 2, 18; 2, 18; 2, 19; 2, 19; 2, 19; 2, 19; 2, 20; 2, 21; 2, 21; 2, 21; 2, 21; 2, 21; 2, 22; 2, 23; 2, 23; 2, 23; 2, 24; 2, 24; 2, 24; 2, 25; 2, 26; 2, 26; 2, 26; 2, 26; 2, 26; 2, 26; 3, 1; 3, 2; 3, 2; 3, 3; 3, 3; 3, 4; 3, 4; 3, 5; 3, 5; 3, 6; 3, 6; 3, 7; 3, 7; 3, 8; 3, 8; 3, 11; 3, 11; 3, 12; 3, 13; 3, 13; 3, 13; 3, 14; 3, 15; 3, 15; 3, 16; 3, 16; 3, 16; 3, 17; 3, 17; 3, 17; 3, 18; 3, 19; 3, 19; 3, 19; 3, 19; 3, 19; 3, 20; 3, 21; 3, 21; 3, 22; 4, 1; 4, 1; 4, 1; 4, 1; 4, 1; 4, 1; 4, 2; 4, 3; 4, 4; 4, 4; 4, 4; 4, 4; 4, 4; 4, 5; 4, 6; 4, 7; 4, 7; 4, 8; 4, 8; 4, 8; 4, 8; 4, 8; 4, 8; 4, 8; 4, 8; 4, 8; 4, 10; 4, 10; 4, 11; 4, 11; 4, 11; 4, 12; 4, 12; 4, 12; 4, 13; 4, 13; 4, 16; 4, 16; 4, 16; 4, 17; 5, 1; 5, 1; 5, 2; 5, 5; 5, 5; 5, 6; 5, 6; 5, 7; 5, 7; 5, 8; 5, 8; 5, 9; 5, 9; 5, 10; 5, 13; 5, 13; 5, 13; 5, 14; 5, 15; 5, 15; 5, 16; 5, 16; 5, 16; 5, 16; 5, 16; 5, 17; 5, 17; 5, 18; 5, 18; 5, 18; 5, 18; 5, 18; 6, 1; 6, 2; 6, 2; 6, 2; 6, 2; 6, 2; 6, 2; 6, 3; 6, 3; 6, 3; 6, 3; 6, 4; 6, 4; 6, 5; 6, 5; 6, 6; 6, 6; 6, 7; 6, 9; 6, 9; 6, 10; 6, 10; 7, 1; 7, 2; 7, 3; 7, 5; 7, 7; 7, 8; 7, 12; 7, 13; 7, 15; 7, 16; 7, 18; 7, 18; 7, 19; 7, 21; 7, 22; 7, 23; 7, 25; 7, 25; 7, 26; 7, 26; 7, 26; 7, 26; 7, 26; 7, 26; 7, 26; 7, 27; 7, 27; 7, 27; 7, 29; 7, 29; 7, 29; 7, 30; 7, 30; 8, 1; 8, 2; 8, 5; 8, 8; 8, 8; 8, 8; 8, 9; 8, 9; 8, 10; 8, 10; 8, 10; 8, 10; 8, 10; 8, 12; 8, 12; 8, 13; 8, 13; 8, 14; 8, 15; 8, 15; 8, 15; 8, 15; 8, 16; 8, 16; 8, 16; 8, 17; 8, 17; 8, 17; 8, 18; 9, 1; 9, 1; 9, 1; 9, 1; 9, 2; 9, 2; 9, 2; 9, 2; 9, 2; 9, 2; 9, 2; 9, 2; 9, 2; 9, 3; 9, 3; 9, 3; 9, 3; 9, 5; 9, 5; 9, 6; 9, 6; 9, 6; 9, 6; 9, 7; 9, 8; 9, 9; 9, 9; 9, 10; 9, 10; 9, 10; 9, 11; 9, 11; 9, 11; 9, 11; 9, 11; 9, 11; 9, 12; 9, 12; 9, 13; 9, 13; 9, 14; 9, 14; 9, 14; 9, 14; 9, 15; 9, 15; 9, 15; 9, 16; 9, 16; 9, 16; 9, 17; 10, 2; 10, 3; 10, 3; 10, 6; 10, 7; 10, 8; 10, 10; 10, 10; 10, 10; 10, 10; 10, 11; 10, 12; 10, 13; 10, 14; 10, 14; 10, 16; 10, 17; 10, 17; 10, 18; 10, 19; 10, 19; 10, 19; 10, 20; 10, 20; 10, 20; 11, 2; 11, 3; 11, 3; 11, 4; 11, 6; 11, 6; 11, 7; 11, 7; 11, 8; 11, 9; 11, 9; 11, 9; 11, 9; 11, 10; 11, 10; 11, 10; 12, 1; 12, 1; 12, 2; 12, 2; 12, 2; 12, 2; 12, 3; 12, 3; 12, 3; 12, 4; 12, 4; 12, 4; 12, 5; 12, 5; 12, 5; 12, 5; 12, 5; 12, 6; 12, 6; 12, 6; 12, 7; 12, 7; 12, 9; 12, 9; 12, 9; 12, 10; 12, 11; 12, 12; 12, 12; 12, 12; 12, 13; 12, 14; [3] 1, 2; 1, 3; 1, 4; 1, 7; 1, 15; 2, 3; 2, 3; 2, 6; 2, 7; 2, 7; 2, 10; 2, 13; 2, 13; 2, 14; 2, 14; 2, 15; 2, 16; 2, 17; 3, 1; 3, 1; 3, 2; 3, 2; 3, 2; 3, 2; 3, 4; 3, 4; 3, 5; 3, 5; 3, 6; 3, 10; 3, 10; 3, 11; 3, 11; 4, 2; 4, 3; 4, 6; 4, 6; 4, 7; 4, 8; 4, 8; 4, 10; 4, 11; 4, 11; 4, 14; 4, 14; 4, 15; 4, 15; 4, 16; 4, 16; 4, 16; 5, 1; 5, 2; 5, 2; 5, 3; 5, 3; 5, 5; 5, 7; 5, 7; 5, 8; 5, 9; 5, 11; 5, 17; 5, 17; 5, 18; 6, 1; 6, 2; 6, 5; 6, 5; 6, 6; 6, 7; 6, 7; 6, 8; 6, 8; 6, 8; 6, 12; 7, 5; 7, 6; 7, 7; 7, 8; 7, 8; 7, 9; 7, 9; 7, 10; 7, 13; 8, 1; 8, 2; 8, 3; 8, 4; 8, 4; 8, 7; 8, 8; 8, 9; 8, 10; 8, 12; 8, 14;

şir : (1594 DIR) : s. n. : „Reihe" : „file, rangée, enfilade" : (5x)
nişte şiruri *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 1, 9;
şirurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 5, 22;
şîr *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 11;

şîrurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 7, 1;
un şîr *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 4, 9;

şîr → şir

şoáptă : (1620 MOXA) : s. f. : „Flüstern" : „susurrement" : (1x)
şoaptă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 10, 11;

şofrán : (1421 DERS) : s. m. : „Safran" : „safran" : (2x)
şofran *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 17; [3] 4, 14;

şovăí : (1563 CORESI, PRAXIU 210) : v. IV : „schwanken, zögern" : „hésiter" : (2x)
şovăiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 14, 2; 17, 17;

şovăít : (1579 DERS / în top. Balta *Şuvăita*) : adj. : „gekrümmt, krumm" : „tortueux, sinueux" : (2x)
şovăită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 14;
şovăite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 2, 15;

şti : (1521 NEACŞU) : v. IV : „wissen" : „savoir, connaître" : (32x)
a şti *verb infinitiv prezent* [1] 17, 17; 17, 28;
neştiind *verb gerunziu* [1] 7, 23;
să ştii *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 24, 12; 29, 20;
sînt ştiind *verb indicativ prezent perifrastic 3 pl.* [2] 4, 17;
ştie *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 3, 13; 4, 28; 9, 13; 9, 18; 15, 2; 24, 12; 24, 22; 28, 22; 29, 7; [2] 2, 19; 4, 3; 6, 8; 7, 1; 7, 30; 7, 30;
ştii *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 3, 28; 27, 1;
ştiiam *verb indicativ imperfect 1 sg.* [1] 23, 35;
ştiind *verb gerunziu* [1] 23, 2; [2] 9, 1;
ştiu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 4, 19; 10, 22; 14, 23; 19, 7;
ştiu *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 24, 12; [2] 8, 12;

ştiínţă : (1563 CORESI, PRAXIU 41) : s. f. : „Kenntnis" : „connaissance" : (2x)
ştiinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 19, 2; [2] 1, 17;

ştiút : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „verständig" : „judicieux, sensé" : (1x)
mai ştiut *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 15, 5;

ştiutór : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „1. kundig, 2. Kenner, Weise" : „1. conaisseur, habile, 2. connaisseur, sage" : (2x)
cei ştiutori *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 14, 18;
mai ştiutoriu *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 11;

T

tábără : (1581-1582 PO) : s. f. : „Lager" : „camp" : (1x)
taberilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [3] 7, 1;

táblă : (c. 1559-1560 CORESI, ÎC.) : s. f. : „Tafel" : „tableau, tablette" : (1x)
tablă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 15;

táre : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./adv./s. : „stark, gross, sehr" : „fort, grand, très" : (19x)
cei tare *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [3] 3, 7;
celor tari *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 9, 11; [3] 4, 4;
cel tare *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 31; 24, 5;
mai tare *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 10;
tare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 16; 18, 11; [3] 8, 6;
tare *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 21; 18, 19; 23, 11;
tare *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 2;
tare *adv.* [1] 8, 28; 22, 3;
tari *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 21, 22;
tari *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 28;
tari *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 29;
tari *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 31, 29;

tarsís : (c. 1683-1686 MS. 45, 528/2) : s. n., după *θαρσίς* (SEPT. FRANKF.) : „Tharsisedelstein" : „pierre précieuse de Tarsis" : (1x)
tharsís *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 15;

tátă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Vater" : „père" : (19x)
tată *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 20, 10; 28, 24;
tatăl *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 1; 15, 21; 19, 26; 30, 17;
tatălui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 4, 1; 13, 1; 19, 13;
tatul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 23, 24; 23, 25; 28, 7; 29, 3; 30, 12;
tătîne *subst. comun masc. sg. gen./dat. neart.* [1] 1, 8; 4, 3; 6, 20; 19, 20; 19, 27;

tăbărí́ : (1642 CAZ. GOV. 279) : v. IV : „lagern" : „camper" : (1x)
să vor tăbărî *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 4, 15;

tăceá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „schweigen" : „se taire" : (1x)
a tăcea *verb infinitiv prezent* [2] 3, 7;

tăcére : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Schweigen" : „silence" : (3x)
tăcêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [3] 4, 1; 4, 3; 6, 6;

tăiá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. abschneiden, abhauen" : „couper, trancher" : (1x)
să taie *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 30, 17;

tăiére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schneiden, Zerhauen" : „coupage, tranchage" : (1x)
tăiêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 15;

tălmăcí : (1646 GCR I, 119) : v. IV : „übersetzen" : „traduire" : (1x)
tălmăcêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 28, 13;

tămîiát : (1688 BIBLIA) : adj. : „wohlriechend" : „beräuchert" : (1x)
tămîiată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 3, 6;

tămĭie : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Weihrauch" : „encens" : (2x)
tămîie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 9; [3] 3, 6;

tăríe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Festung, Befestigung, 2. Kraft" : „1. forteresse, fortification, 2. force" : (10x)
tărie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 8; 15, 7;
tării *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 12; 12, 13;
tăriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 21, 22;
tăriile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 30, 28; [3] 2, 7; 3, 5; 5, 9; 8, 4;

tău, ta : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. pos. : „dein" : „ton" : (270x)
ai tăi *adj. pron. pos. 2 masc. sg. nom./ac. pl.* [1] 23, 26;
ale tale *adj. pron. pos. 2 fem. sg. nom./ac. pl.* [1] 3, 9; 5, 10; 5, 11; 19, 20; 23, 16; 24, 28; 27, 23; [3] 4, 5; 7, 3;
ale tale *adj. pron. pos. 2 neutru sg. nom./ac. pl.* [1] 3, 9; 5, 15; 5, 20; 23, 9;
al tău *adj. pron. pos. 2 masc. sg. nom./ac. sg.* [1] 6, 1; 23, 5; 24, 28;
al tău *adj. pron. pos. 2 neutru sg. nom./ac. sg.* [1] 22, 23; 23, 4;
a ta *adj. pron. pos. 2 fem. sg. nom./ac. sg.* [1] 3, 1; 3, 5; 4, 21; 4, 23; 5, 19; 7, 4; 7, 15; 23, 26; 31, 3;
ta *adj. pron. pos. 2 fem. sg. nom./ac. sg.* [1] 1, 8; 2, 2; 2, 2; 3, 27; 4, 4; 4, 7; 4, 13; 4, 23; 5, 8; 5, 9; 5, 10; 6, 1; 6, 12; 6, 20; 7, 15; 7, 25; 22, 17; 22, 17; 22, 18; 23, 2; 23, 8; 23, 12; 23, 15; 23, 17; 23, 18; 23, 22; 23, 33; 24, 14; 24, 27; 24, 34; 25, 10; 25, 10; 27, 2; 27, 23; 27, 27; 30, 32; 31, 8; 31, 9; [2] 4, 17; 5, 1; 5, 5; 7, 18; 7, 19; 7, 22; 9, 7; 9, 9; 9, 9; 9, 10; 9, 10; 10, 20; 11, 1; 11, 6; 11, 6; 11, 9; 11, 10; [3] 1, 3; 1, 9; 2, 14; 2, 14; 4, 1; 4, 3; 4, 11; 6, 6; 7, 4; 7, 4; 7, 7; 8, 5; 8, 6;
tale *adj. pron. pos. 2 fem. sg. gen./dat. sg.* [1] 3, 3; 4, 10; 7, 3; 9, 11; 9, 19; 22, 20; 23, 19; 27, 23; [2] 5, 1; 7, 23; 9, 9; 11, 9; 12, 1;
tale *adj. pron. pos. 2 fem. sg. gen./dat. pl.* [1] 5, 15; 27, 27; [2] 5, 5; 9, 9; 11, 9; 12, 1; [3] 4, 10; 4, 11; 7, 1;
tale *adj. pron. pos. 2 fem. sg. nom./ac. pl.* [1] 3, 6; 3, 6; 3, 10; 3, 23; 3, 26; 4, 25; 4, 26; 4, 29; 4, 29; 5, 16; 5, 16; 5, 18; 6, 4; 22, 18; 22, 27; 23, 12; 24, 27; 25, 10; 27, 2; [2] 9, 7; 9, 8; 11, 9; [3] 1, 1; 1, 3; 1, 7; 1, 9; 4, 3; 4, 10; 4, 10; 4, 11; 4, 13; 6, 6; 7, 1; 7, 6; 7, 7; 7, 8;
tale *adj. pron. pos. 2 neutru sg. gen./dat. pl.* [1] 3, 8; 3, 22; 5, 19; [3] 1, 2; 1, 3;
tale *adj. pron. pos. 2 neutru sg. gen./dat. sg.* [2] 10, 20;
tale *adj. pron. pos. 2 neutru sg. nom./ac. pl.* [1] 3, 10; 4, 21; 4, 26; 7, 3; 23, 8; [2] 5, 1; [3] 4, 16;
tăi *adj. pron. pos. 2 masc. sg. gen./dat. pl.* [1] 6, 4; [2] 11, 9; [3] 1, 6;
tăi *adj. pron. pos. 2 masc. sg. nom./ac. pl.* [1] 4, 25; 6, 25; 20, 16; 22, 28; 23, 31; 23, 33; 25, 7; [2] 10, 16; 10, 17; [3] 1, 14; 4, 1; 4, 2; 4, 9; 6, 4; 6, 5; 7, 1; 7, 4;
tău *adj. pron. pos. 2 masc. sg. gen./dat. sg.* [1] 1, 8; 2, 2; 3, 29; 6, 20; 6, 21; 19, 20; 27, 10;
tău *adj. pron. pos. 2 masc. sg. nom./ac. sg.* [1] 1, 9; 1, 14; 3, 22; 4, 24; 6, 3; 6, 3; 9, 12; 9, 19; 19, 18; 24, 17; 25, 8; 25, 17; 25, 22; 27, 10; 29, 17; [2] 7, 22; 10, 16; 10, 17; [3] 4, 1; 5, 10; 5, 10; 5, 18; 5, 18; 6, 4;
tău *adj. pron. pos. 2 neutru sg. gen./dat. sg.* [1] 3, 8; 3, 22; 4, 9; 5, 11; 28, 17; 29, 17; [3] 7, 5; 7, 8; 8, 13;
tău *adj. pron. pos. 2 neutru sg. nom./ac. sg.* [1] 1, 9; 1, 15; 2, 3; 2, 10; 2, 10; 3, 22; 3, 23; 3, 26; 4, 27; 5, 3; 5, 9; 5, 16; 5, 18; 6, 21; 19, 18; 22, 25; 24, 14; 25, 17; 31, 3; [2] 4, 17; 5, 5; 5, 5; 7, 10; 9, 7; 9, 8; 10, 4; 10, 20; 10, 20; 11, 10; [3] 1, 2; 2, 14; 2, 14; 4, 3; 4, 3; 4, 4; 4, 9; 6, 6; 6, 6; 7, 2; 7, 2; 7, 5; 7, 9; 8, 6;

tăvălí : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „(sich) wälzen" : „(se) rouler" : (3x)
să ne tăvălim *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 7, 18;
se va tăvăli *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 26, 27;
tăvălêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 26, 27;

teasc : (1551-1553 ES) : s. n. : „Kelter" : „pressoir" : (1x)
teascurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 3, 10;

temătór : (c. 1560 HC I, 12) : adj./s. : „ängstlich, furchtsam" : „peureux, apeuré" : (1x)
temătorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 7, 19;

téme : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „Angst haben, sich fürchten" : „craindre" : (17x)
iaste temîndu-se *verb indicativ prezent perifrastic 3 sg.* [2] 8, 13;
nu te tême *verb imp. 2 sg.* [1] 7, 2;
să să teamă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 3, 14; 8, 12;
să tem *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 2, 8; [2] 8, 12;
să tême *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 13; 28, 14; 30, 30; [2] 9, 2;
tême-se *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 14, 2;
tême-te *verb imp. 2 sg.* [1] 24, 21;
temîndu-se *verb gerunziu* [1] 29, 25;
te tême *verb imp. 2 sg.* [1] 3, 7; [2] 5, 6; 12, 13;
te vei tême *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 3, 25;

teméi : (1551-1553 ES) : s. n. : „Gründung, Grund" : „fondement, base" : (1x)
temêile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 8, 29;

tíne → tu

tinerél : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. m. : „Jugendliche" : „jouvenceau" : (3x)
tinerel *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 7;
tinerelul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 20, 14;
tinerelule *subst. comun masc. sg. voc. art.* [2] 11, 9;

tineréţe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Jugend" : „jeunesse" : (8x)
tinerêţe *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 30, 19;
tinerêţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 18; [2] 11, 9; 11, 10;
tinerêţelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 2, 17; [2] 9, 9; 11, 9; 12, 1;

tirán : (1599 DERS) : s. m. : „Tyrann, König" : „tyran, roi" : (1x)
tiranii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 16;

tîlcuitór : (c. 1683-1686 MS. 45, 41/1) : s. m. : „Interpret, Deuter" : „interprète" (1x)
tîlcuitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 29, 18;

tîmpiná → întîmpina

tîmpináre → întîmpinare

tínăr : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. jung, 2. Jüngling" : „1./2. jeune" : (5x)
tineri *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 20, 29;
tinerilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 7, 10;
tînăr *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 4; [2] 10, 16;
tînărul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 15;

tînguí : (a. 1550 GCR I, 3) : v. IV : „jammern, wehklagen" : „(se) plaindre, (se) lamenter" : (2x)
a să tînguí *verb infinitiv prezent* [2] 3, 4;
să tînguiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 12, 5;

tîrg : (1413 DERS / în top. *Tîrguşor*) : s. n. : „Marktplatz" : „marché" : (3x)
tîrg *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 12, 4; 12, 5;
tîrguri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 3, 2;

tîrzíu : (1559-1560 BRATU) : adj./adv. : „spät" : „tard" : (2x)
mai tîrziu *adv. de timp comp.* [1] 29, 21;
tîrziu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 16;

tocmeálă : (1453 DERS) : s. f. : „Plan" : „plan" : (2x)
tocmêle *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 12, 11;
tocmêlele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 20, 14;

tocmí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. vereinbaren, 2. schaffen" : „1. convenir, 2. créer" : (3x)
să să tocmească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 16, 1;
se vor tocmi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 17, 7;
tocmind *verb gerunziu* [1] 8, 30;

tocmíre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Bildung" : „constitution, structure" : (2x)
tocmirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 15; 10, 1;

toiág : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Stab" : „bâton" : (7x)
toiag *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 14; 13, 25; 14, 3; 23, 13; 23, 14;
toiagul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 22, 15; 26, 3;

tot, toátă : (1521 NEACŞU) : adj./adv./pron. : „ganz, alles" : „tout, entier" : (212x)
ale tuturor *pron. nehot. masc. pl. dat./gen.* [1] 1, 19;
toată *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [1] 3, 5; 4, 7; 4, 23; 5, 19; 6, 14; 8, 30; 11, 23; 15, 6; 15, 16; 17, 6; 17, 18; 18, 1; 21, 26; 23, 17; 24, 4; 29, 11; 30, 4; 31, 12; 31, 18; [2] 1, 3; 2, 5; 2, 10; 2, 10; 2, 10; 2, 18; 2, 19; 2, 20; 2, 22; 3, 10; 3, 13; 3, 17; 4, 3; 4, 4; 4, 4; 4, 8; 5, 17; 6, 7; 8, 9; 8, 9; 8, 18; 8, 18; 9, 8; 12, 14; [3] 8, 7;
toată *pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [3] 4, 7;
toate *adj. pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* [1] 2, 9; 3, 6; 3, 17; 3, 23; 3, 26; 5, 21; 6, 31; 8, 21; 8, 30; 16, 30; 16, 33; 30, 4; [2] 1, 14; 2, 11; 2, 14; 2, 23; 4, 1; 5, 16; 7, 24; 7, 29; 8, 17; 9, 9; 9, 9; 11, 8; 11, 9; 12, 4; [3] 4, 4;
toate *adj. pron. nehot. neutru pl. nom./ac.* [1] 8, 8; 8, 25; 16, 5; 16, 10; 30, 5; [2] 1, 7; 1, 8; 7, 22; [3] 1, 2; 3, 6; 4, 10; 4, 14; 4, 14; 7, 13;
toate *pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* [1] 6, 16; 8, 9; 14, 7; 16, 33; 24, 12; 26, 24; 28, 14; 31, 4; 31, 8; 31, 29; [2] 1, 2; 1, 13; 1, 14; 2, 11; 2, 12; 2, 16; 2, 17; 3, 1; 3, 11; 3, 14; 3, 19; 3, 19; 3, 20; 3, 20; 3, 20; 6, 2; 6, 6; 7, 16; 7, 19; 8, 9; 9, 2; 9, 2; 9, 3; 9, 10; 10, 3; 10, 19; 11, 5; 12, 8; [3] 4, 2; 6, 5;
tot *adj. pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 3, 12; 3, 32; 6, 29; 13, 17; 16, 6; 17, 11; 20, 1; 20, 3; 21, 2; 23, 21; 23, 21; 24, 31; 28, 11; [2] 1, 10; 3, 13; 5, 18; 7, 3; 9, 3; 12, 13;
tot *adj. pron. nehot. neutru sg. gen./dat.* [2] 12, 13;
tot *adj. pron. nehot. neutru sg. nom./ac.* [1] 1, 33; 3, 7; 4, 22; 7, 12; 8, 11; 11, 25; 14, 15; 15, 3; 19, 6; 20, 8; 25, 4; 26, 10; [2] 2, 5; 3, 1; 3, 11; 3, 17; 4, 16; 8, 6; [3] 5, 17;
tot *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 13, 4; 14, 25; 15, 29; 19, 7; 21, 5; 23, 28; 24, 31;
tot *pron. nehot. neutru sg. nom./ac.* [1] 3, 15; 5, 14; 6, 18; 28, 5; 29, 4; 30, 14; 30, 17; 2] 2, 10; 5, 8; 8, 3; 9, 6; 11, 8; 12, 14;
toţi *adj. pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [1] 11, 20; 22, 11; 29, 12; 30, 2; 31, 21; [2] 4, 15; 9, 4; 9, 11;
toţi *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* [1] 1, 7; 1, 14; 2, 19; 3, 15; 3, 18; 4, 22; 6, 8; 10, 13; 22, 10; 24, 12; 26, 19; [2] 1, 16; 2, 7; 2, 9; 4, 2; 4, 16; [3] 3, 8;
tuturor *pron. nehot. masc. pl. dat./gen.* [1] 24, 12;

tráge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „(aus)ziehen, wegnehmen" : „tirer, enlever" : (4x)
să trage *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 18, 2;
trage *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 1, 5;
traseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [3] 1, 3;
vei trage *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 30, 33;

trai : (1642 CAZ. GOV. 221) : s. n. : „Leben" : „vie" : (2x)
traiul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 5, 9;
traiului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 3, 16;

trăí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „leben" : „vivre" : (11x)
au trăit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 6, 6;
să trăiască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 3, 22;
să trăieşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 9, 19;
să trăiţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* [1] 9, 6;
trăiêşte *verb imp. 2 sg.* [2] 7, 15;
va trăi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 28, 16; [2] 6, 3; 11, 8;
vei trăi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 7, 3; 9, 11;
veţi trăi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [1] 9, 6;

treábă : (c. 1564 CORESI, CAZ. 179) : s. f. : „Beschäftigung" : „travail, activité" : (2x)
treabă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 16; 31, 13;

trebuí : (1478 DERS) : v. IV : „1. brauchen, nötig haben, 2. sollen" : „1. avoir besoin, 2. falloir" : (8x)
să trebuiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 17, 8;
să trebuiescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 25, 13;
trebuie *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 30, 9;
trebuie *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 22, 14; 22, 29; 23, 2; 25, 28;
trebuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 18, 2;

trecătór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Vorübergehender, Passant" : „passant" : (1x)

trecători *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [2] 6, 6;

tréce : (1521 NEACŞU) : v. III : „vorüber-, vorbei-, durchgehen, überqueren" : „passer" : (15x)
au trecut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 27, 13; [3] 2, 11;
e trecut *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 12, 14;
să treci *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 4, 5;
trec *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 15, 11;
trêce *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 30, 29;
trecea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 9, 15;
trecînd *verb gerunziu* [1] 22, 3;
trecu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 5, 7;
trecuiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [3] 3, 4;
vei trêce *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 9, 19; 9, 19; [3] 4, 8;
vor trêce *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 8, 29; 28, 10;

trei : (1551-1553 ES) : num. card. : „drei" : „trois" : (5x)
trei *num. card. fem. nom./ac.* [1] 30, 15; 30, 15;
trei *num. card. neutru nom./ac.* [1] 30, 18; 30, 21; 30, 29;

tréstie : (1439 SUCIU II, 204 / în top. *Trestztya*) : s. f. : „Rohr" : „roseau" : (1x)
trestie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 4, 14;

trimíte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „schicken" : „envoyer" : (10x)
au trimis *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 25, 13;
au trimis *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 26, 6;
trimis-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 5, 5;
trimise *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 9, 3;
trimite *verb imp. 2 sg.* [2] 11, 1;
trimite *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 19; 16, 28; 21, 8;
trimiţîndu-se *verb gerunziu* [1] 26, 13;
va trimite *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 17, 11;

trimítere : (1563 CORESI, PRAXIU 210) : s. f. : „1. Entlassung, 2. Aussendung, Schössling" : „1. congé, 2. renvoi, rejeton" : (2x)
trimitere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 8, 8;
trimiterile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 4, 13;

trúdă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Mühsal" : „peine" : (16x)
truda *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 1, 3; 2, 10; 2, 11; 2, 18; 2, 20; 2, 21; 2, 22; 4, 8; 4, 9; 5, 14; 5, 17; 8, 15; 9, 9;
trudă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 1, 8; 4, 6; 12, 12;

trudí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. abmühen, 2. erschöpfen" : „1. peiner, 2. épuiser" : (10x)
am trudit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 2, 18; 2, 20;
trudesc *verb indicativ prezent 1 sg.* [2] 4, 8;
trudêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 1, 3; 3, 9; 5, 15;
trudeşti *verb indicativ prezent 2 sg.* [2] 9, 9;
va trudi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 5, 17; 8, 17; 10, 15;

trup : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Körper" : „corps" : (12x)
trup *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 17; 22, 23; 25, 20;
trupul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 4, 22; 26, 10; [2] 2, 3; 5, 5; 11, 10;
trupului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 3, 8; 3, 22; 5, 11; [2] 12, 12;

tu : (1521 NEACŞU) : pron. pers. : „du" : „tu, toi" : (158x)
te *pron. pers. 2 sg. ac. neacc.* [1] 1, 10; 1, 11; 2, 11; 2, 11; 2, 12; 2, 16; 2, 16; 3, 3; 4, 6; 4, 8; 4, 8; 4, 11; 4, 11; 4, 21; 6, 22; 6, 24; 6, 25; 7, 5; 7, 5; 7, 15; 8, 1; 9, 8; 9, 8; 22, 18; 22, 21; 22, 21; 23, 22; 23, 25; 24, 14; 25, 8; 25, 9; 25, 17; 27, 2; 28, 15; 28, 17; 29, 17; 30, 6; 30, 11; [2] 2, 1; 7, 22; 7, 23; 11, 9; 11, 9; 12, 1; [3] 1, 2; 1, 3; 1, 3; 1, 8; 8, 1; 8, 1; 8, 2; 8, 2; 8, 2; 8, 5; 8, 5; 8, 5;
tine *pron. pers. 2 sg. ac. acc.* [1] 2, 1; 3, 29; 3, 30; 4, 6; 4, 9; 4, 11; 4, 24; 5, 17; 5, 19; 5, 19; 6, 12; 6, 22; 6, 22; 6, 22; 7, 1; 22, 26; 23, 7; 23, 11; 23, 25; 25, 17; 27, 11; 30, 7; 31, 30; [2] 7, 23; 10, 4; 12, 1; [3] 1, 3; 4, 7; 5, 18; 6, 12; 7, 5; 8, 5;
tu *pron. pers. 2 sg. nom.* [1] 3, 28; 8, 1; 22, 20; 22, 21; 23, 2; 23, 14; 25, 9; 31, 29; [2] 5, 1; 5, 3; 5, 6; 7, 15; 7, 23; 9, 9; 9, 10; 10, 17; [3] 1, 7; 2, 13; 2, 17;
ţi *pron. pers. 2 sg. dat. neacc.* [1] 4, 10; 5, 1; 6, 3; 7, 4; 9, 19; 10, 20; 17, 18; 22, 19; 23, 1; 23, 18; 24, 13; 25, 7; 25, 23; 26, 25; 27, 2; 27, 11; 27, 26; [2] 5, 1; 9, 9; [3] 8, 1;
ţie *pron. pers. 2 sg. dat. acc.* [1] 3, 2; 4, 10; 4, 10; 4, 12; 4, 13; 5, 2; 5, 16; 5, 17; 5, 18; 6, 11; 7, 4; 9, 11; 9, 12; 9, 19; 17, 18; 20, 12; 22, 19; 22, 19; 22, 20; 23, 18; 25, 10; 25, 10; 25, 23; 27, 26; 31, 2; [2] 9, 9; 10, 16; [3] 1, 10; 6, 10; 7, 12; 7, 13;

tulburá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „aufwühlen" : „troubler" : (3x)
au turburat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 10, 10;
să turbură *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [3] 5, 5;
turbură *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 12, 26;

túnde : (1559-1560 BRATU) : v. III : „schneiden" : „couper" : (1x)
vei tunde *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 27, 25;

tuns : (1391 DRHB / în top. Apa *Tunsului*) : adj. : „geschoren" : „tondu" : (2x)
celor tunse *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. gen./dat. art.* [3] 4, 2; 6, 5;

turburá → tulbura

túrmă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Herde" : „troupeau" : (8x)
turma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 30, 31;
turme *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 2, 7;
turmei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 27, 23;
turmele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 4, 1; 4, 2; 6, 4; 6, 5;
turmelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [3] 1, 7;

turn : (1469 DERS / în top. *Turnul*) : s. n. : „Turm" : „tour" : (4x)
turnul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 4, 4; 7, 4;
turnurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [3] 8, 10;
un turn *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 7, 4;

turná : (1577 CORESI, PS.) : v. I : „(ein-, aus)gießen" : „verser" : (3x)
am turnat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [1] 9, 5;

turnă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 9, 2;
vor turna *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 11, 3;

turtureá : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Turteltaube" : „tourterelle" : (2x)
ale turturêlei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 1, 9;
turturêlii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 2, 12;

Ţ

ţap : (1499 DERS / în top. *Ţăpeştii*) : s. m. : „Ziegenbock" : „bouc" : (1x)
ţap *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 30, 31;

ţără : (1515 DERS / în top. *Ţara* lui Oană) : s. f. : „Land" : „pays" : (4x)
ale ţărîlor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 2, 8;
ţară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 29, 4; [2] 5, 7;
ţări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 26;

ţărínă : (1400 DERS) : s. f. : „Land, Feld" : „terre, champ" : (7x)
ţarina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 5, 8;
ţarină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 24, 27; [3] 7, 11;
ţarinei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 2, 7; 8, 4;
ţarinii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [3] 3, 5; 5, 9;

ţărînă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Staub, Erde" : „poussière, terre" : (3x)
ţărîna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 12, 7;
ţărînă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 3, 20; 3, 20;

ţélení : (1683 DOS. PAR. 286) : v. I : „verwildern, zum Brache werden" : „rester en friche" : (1x)
ţeleni-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 24, 31;

ţiitoáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Nebenfrau, Konkubine" : „concubine" : (2x)
ţiitoare *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 6, 7;
ţiitorile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 6, 8;

ţíne/-eá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III/II : „1. (sich) halten, be-, fest-, zurückhalten, 2. tragen" : „1. tenir, s'áttacher, garder, 2. porter" : (14x)
a te ţinea *verb infinitiv prezent* [2] 7, 19;
să ţin *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 3, 18; 23, 3;
să va ţinea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 4, 6;
se vor ţinea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 1, 22;
te ţinea *verb imp. 2 sg.* [1] 5, 20;
ţiind *verb gerunziu* [3] 3, 8;
ţiindu-te *verb gerunziu* [3] 2, 14;
ţine *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 11, 26; 18, 23; 21, 24; 26, 17;
ţinea-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [3] 7, 8;
ţinutu-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [3] 3, 4;

ţiţă → ţîţă

ţíţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Brust" : „mamelle, sein" : (14x)
ţiţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 4, 10; 4, 10;
ţîţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 4, 5; 7, 3; 8, 8;
ţîţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 1, 1; 1, 3; 6, 10; 7, 7; 7, 8; 7, 12; 8, 1; 8, 10;
ţîţelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [3] 1, 12;

ţîţínă : (1508 DERS) : s. f. : „Angel" : „gond" : (1x)
ţîţînă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 14;

U

ucíde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „töten" : „tuer" : (1x)
ucide *verb imp. 2 sg.* [1] 25, 5;

ucídere : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Mord" : „meurtre" : (2x)
ucidere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 18; 28, 17;

ucigáş : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 189) : s. m. : „Mörder" : „assassin" : (4x)
ucigaş *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 10; 22, 13; 26, 13;
ucigaşul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 19, 25;

uitá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „vergessen" : „oublier" : (7x)
nu uita *verb imp. 2 sg.* [1] 3, 1; 4, 4;
s-au uitat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [2] 2, 16;
s-au uitat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 9, 5;
să uite *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 31, 7;
să uiţi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 4, 5;
vor uita *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 31, 5;

uitát : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „vergessen" : „oublié" : (1x)
uitată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 17;

úliţă : (1475 DERS / în top. *Uliţa*) : s. f. : „Gasse" : „rue(lle)" : (8x)
uliţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 12;
uliţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 20; 7, 6; 22, 13; 26, 13; [3] 3, 2;
ulíţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 9, 14;
uliţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 16;

umblá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(umher-, auf)gehen, wandern" : „aller, marcher, cheminer, se promener" : (9x)
îmblă *verb imp. 2 sg.* [2] 11, 9;
îmble *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 5, 16;
îmbli *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 6, 22;
umblă *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 4, 15;
umblă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 13, 21;
umblînd *verb gerunziu* [1] 30, 31;
umblu *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 8, 20;
va îmbla *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 28;
vei îmbla *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 23, 31;

úmbră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schatten" : „ombre" : (7x)
umbra *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 7, 13; 7, 13; [3] 2, 3;
umbră *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 1; 8, 13;
umbrele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 2, 17; 4, 6;

umbrí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „beschatten" : „ombrager" : (1x)

umbrêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 18, 11;

umbrós : (c. 1665-1672 MS. 4389, 175/2) : adj. : „schattig" : „ombreux" : (1x)
umbros *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 15;

úmple/-eá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III/II : „füllen, erfüllen" : „remplir" : (17x)
împlu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [1] 8, 21;
să împlém *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [1] 1, 13;
să împlu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 9, 3; [3] 5, 3;
să să împle *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 3, 10;
să umplu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 24, 4;
să va umplea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 30, 22;
se împle *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 1, 7;
se va împlea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 1, 8; 6, 7;
se va umplea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 20, 20;
se vor umplea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 12, 22;
umple *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 18, 20;
umplea-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 14, 14; 15, 4; 28, 19;
umplîndu-te *verb gerunziu* [1] 25, 16;

úmplere : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Ausfüllen, Fülle" : „remplissage" : (4x)
împlerile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 5, 13; 5, 13;
o împlêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 6;
umplêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 4, 6;

un, o : (1521 NEACŞU) : num./pron. : „ein" : „un" : (33x)
cel unul *num. card. masc. nom./ac.* [2] 4, 12;
o *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [1] 6, 35;
o *num. card. fem. nom./ac.* [2] 3, 19; 9, 2; 9, 3;
un *adj. pron. nehot. neutru sg. nom./ac.* [1] 3, 15;
un *num. card. masc. nom./ac.* [1] 17, 6; [2] 3, 19; 3, 20; 6, 6; 7, 29; 12, 11;
una *num. card. fem. nom./ac.* [2] 7, 28; 7, 28; [3] 6, 8; 6, 8;
una *pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* [1] 31, 10; 31, 11;
unele *pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* [1] 20, 3;
unii *num. card. fem. gen./dat. art.* [1] 6, 26;
unuia *pron. nehot. masc. sg. gen./dat.* [1] 24, 21; [2] 4, 10;
unul *num. card. masc. nom./ac.* [2] 4, 9; 4, 11;
unul *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* [1] 6, 14; 21, 10; 28, 21; 28, 26; 29, 13; [2] 4, 8; 4, 10; 9, 17; [3] 4, 9;

únde : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./conj. : „wo, wohin" : „où" : (29x)
unde *adv. pron. inter./relat.* [1] 11, 31; 14, 4; 14, 4; 17, 8; 19, 23; 22, 27; 23, 30; 26, 20; [2] 1, 7; 9, 10; 11, 3; [3] 1, 6; 1, 6; 3, 4; 3, 4; 5, 18; 5, 18; 8, 4;
unde *conjuncţie subord.* [1] 4, 18; 24, 10; [2] 2, 3; 12, 1; 12, 2; 12, 6; [3] 1, 11; 2, 7; 2, 17; 3, 5; 4, 6;

undevá : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 261) : adv. : „irgendwo" : „quelque part" : (1x)
undeva *adv. de loc* [1] 31, 21;

uneáltă : (1581-1582 PO) : s. f. : „Gerät, Werkzeug" : „outil" : (1x)
unêltele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 9, 17;

únge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „einsalben" : „oindre" : (1x)
unge *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 5, 3;

unghi : (1462 DERS / în top. *Unghiul*) : s. n. : „Ecke" : „coin, angle" : (4x)
unghiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 8;
unghiul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 7, 12;
un unghiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 21, 9; 25, 25;

unt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Butter" : „beurre" : (1x)
unt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 30, 33;

untdelémn : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 289) : s. n. : „(Salb)Öl" : „huile" : (5x)
untdelemn *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 2;
untdelemnu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [2] 9, 8;
untdelemnul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 21, 17;
untdelemnului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 10, 1;
untuldelemnul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 10, 19;

uriáş : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Riese" : „géant" : (1x)
uriiaşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 21, 16;

úră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hass" : „haine" : (1x)
ura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 13;

urdurós : (1649 MARD.) : adj. : „mit Augenbutter" : „chassieux" : (1x)
urduroşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 23, 29;

uréche : (1407 DERS / în antr. Petru *Ureaclea*) : s. f. : „Ohr" : „oreille" : (15x)
urêche *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 12;
urêchea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 2, 2; 4, 20; 5, 1; 5, 13; 20, 15; 22, 17; 28, 9; [2] 1, 8; 12, 9;
urechile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 33; 18, 15; 21, 13; 23, 9; 23, 12;

urgíe : (1543 DERS / în antr. *Urgie*) : s. f. : „Grimm, Zorn, Ärger" : „fureur, courroux, colère" : (9x)
urgii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 1;
urgiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 17; 15, 1; 16, 32; 17, 26; 27, 3; 27, 4; 29, 8;
urgiile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 21, 14;

urgisí : (1563 CORESI, PRAXIU 256) : v. IV : „1. sich empören, 2. sich ärgern" : „1. s'indigner, 2. s'irriter " : (2x)
să se urgisască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 5, 5;
urgisindu-să *verb gerunziu* [1] 29, 9;

urgisitór : (c. 1665-1672 MS. 4389, 607/2) : adj. : „jähzornig" : „irascible" :(1x)
urgisitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 29, 22;

urî́ : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „hassen" : „haïr" : (32x)
am urît *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 2, 17;
a urî *verb infinitiv prezent* [1] 20, 3; [2] 3, 8;

au urît *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 1, 29;
au urît *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 28, 9;
s-au urît *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 22, 14;
să urască *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 9, 8;
se va urî *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 8, 1;
uraşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 16; 8, 13; 11, 15; 12, 1; 13, 5; 13, 25; 15, 28; 17, 9; 19, 7; 26, 28; 28, 16; 29, 24;
uraşte-se *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 16, 3;
urăsc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 8, 36; 15, 11;
urîiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [1] 5, 12; 8, 13; [2] 2, 18;
urînd *verb gerunziu* [1] 11, 16;
urîră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 1, 22;
urî-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 25, 17;
urî-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 29, 10;
va fi urît *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 24, 24;
vor urî *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 14, 20;

urîciúne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gräuel, Hass, Gehässigkeit" : „abomination, haine" : (12x)
urîciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 1; 15, 9; 15, 10; 15, 27; 16, 13; 20, 23; 27, 20; 29, 28; 29, 28; [2] 9, 1;
urîciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 21, 27; [2] 9, 6;

urî́t : (1490 DLRV / în antr. *Urîta*) : adj. : „1. abscheulich, gräulich, 2. hassenswert, gehaßt" : „1. abominable, 2. dégoûtant, haïssable" : (5x)
urît *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 15; 26, 11;
urîtă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 30, 23;
urîte *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 7; 11, 20;

urmá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „folgen" : „suivre" : (3x)
au urmat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 12, 9;
urmă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 7, 22;
urmează *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 23, 30;

úrmă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Spur" : „trace" : (2x)
urmele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 6; 30, 19;

uscá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(aus-, ver)trocknen" : „se dessécher" : (1x)
usucă-să *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 17, 23;

usebí → osebi

úşă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Tür" : „porte" : (9x)
uşa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 26, 14;
uşă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 5, 3; 8, 9;
uşăle *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 12, 4;
uşi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 34;
uşile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 5, 8; 9, 14; 14, 19; [3] 7, 13;

uşór : (1551-1553 ES) : adj. : „leicht" : „facile" : (1x)
uşoară *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 6;

V

vai : (1504 DERS / în top. *Vai*-de-ei) : interj./s. n. : „1. wehe!, 2. Weh" : „1. malheur!, 2. douleur" : (3x)
vai *interjecţie* [2] 4, 10; 10, 16;
vai *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 29;

val : (1551-1553 ES) : s. n. : „Welle" : „vague" : (1x)
valuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 26, 10;

vále : (1428 DERS / în top. *Valea* Călugărul) : s. f. : „Tal" : „val(lée)" : (2x)
văi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 30, 17;
văilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [3] 2, 1;

vără : (1551-1553 ES) : adv./s. : „Sommer" : „été" : (3x)
vara *adv. de timp* [1] 6, 8; 26, 1; 30, 25;

vas : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Gefäss" : „vaisseau" : (2x)
vase *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 5, 15; 20, 18;

vă → voi

vắduvă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Witwe" : „veuve" : (1x)
văduvei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 15, 26;

văpáie : (1551-1553 ES) : s. f. : „Flamme" : „flamme" : (1x)
văpăile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 8, 6;

vărsá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(ver-, er)giessen" : „verser, repandre" : (3x)
a vărsa *verb infinitiv prezent* [1] 1, 16;
să varsă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 23, 32;
varsă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 6, 17;

văruít : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : adj. : „getüncht" : „blanchi, crépi" : (1x)
văruite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 21, 9;

vătămáre : (1581 PRL) : s. f. : „Schädigung" : „malfaisance" : (1x)
vătămare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 20;

veac : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n./m. : „Ewigkeit" : „éternité" : (15x)
vacul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 3, 11;
veac *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 33; 8, 21; 8, 23; 9, 6; 10, 26; 10, 31; 19, 21; 27, 24; [2] 1, 4; 2, 16; 3, 14; 9, 6;
veacului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [2] 12, 5;
vêcii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 1, 10;

vechi : (1551-1553 ES) : adj. : „alt" : „vieux" : (1x)
vechi *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [3] 7, 13;

vedeá : (1521 NEACŞU) : v. II : „sehen" : „voir" : (71x)
am văzut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 2, 24; 3, 16; 5, 12; 5, 17; 6, 1; 7, 16; 10, 5;
aţi văzut *verb indicativ perfect compus 2 pl.* [3] 3, 3;

au văzut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [1] 25, 7;
au văzut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 3, 21; 6, 5; 6, 6; 8, 18;
a vedea *verb infinitiv prezent* [2] 1, 8; 5, 10; 5, 17; 8, 16; 11, 7;
iaste văzînd *verb indicativ prezent perifrastic 3 sg.* [2] 8, 16;
să vază *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 3, 22;
să văz *verb conjunctiv prezent 1 sg.* [2] 2, 12; [3] 6, 10; 6, 10;
să vedem *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [3] 7, 12;
se vor vedea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 26, 19;
va vedea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 7, 7; 24, 18; [2] 3, 13;
văd *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 7, 12; 12, 3;
văzînd *verb gerunziu* [1] 6, 6; 16, 2; 22, 3; 31, 16;
văzu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [2] 1, 16;
văzuiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [1] 26, 12; [2] 1, 14; 2, 13; 3, 10; 3, 22; 4, 1; 4, 4; 4, 7; 8, 9; 8, 10; 8, 17; 9, 11; 9, 13; 10, 7;
văzut-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 4, 15;
văzutu-au *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [3] 6, 8;
vêde *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 20, 15; 30, 10;
vedea-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 20, 10;
vedeţi *verb imp. 2 pl.* [3] 3, 11;
vedeţi *verb indicativ prezent 2 pl.* [3] 1, 5;
vei vedea *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 29, 20; [2] 5, 7;
veţi vedea *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* [3] 7, 1;
vezi *verb imp. 2 sg.* [2] 1, 10; 2, 1; 7, 14; 7, 15; 7, 15; 7, 28; 7, 30; 9, 9;
voiu vedea *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [2] 2, 3;
vom vedea *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [3] 6, 12;
vor vedea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 23, 33; [2] 12, 5;

vedére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Sehen, Schauen" : „vue, vision" : (4x)
vedêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 5; [2] 6, 9; 11, 9; 12, 14;

vederós : (1551-1553 ES) : adj. : „scharfsichtig" : „clairvoyant, perspicace" : (1x)
vederos *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 22, 29;

vení : (1521 NEACŞU) : v. IV : „kommen" : „venir" : (50x)
au venit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 3, 25; [2] 5, 14; 5, 15; 6, 4;
va veni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 1, 26; 1, 27; 2, 10; 24, 25; 26, 2; [2] 2, 12; 9, 14;
vei veni *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 6, 3;
venind *verb gerunziu* [1] 23, 35;
veniţi *verb imp. 2 pl.* [1] 9, 5;
veni-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 6, 12; 24, 34;
veni-vei *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [3] 4, 8;
viind *verb gerunziu* [1] 27, 12;
vin *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 3, 25; 14, 13;
vine *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 1, 27; 3, 28; 6, 11; 6, 15; 14, 12; 14, 15; 18, 3; 18, 3; 19, 11; 26, 11; 27, 1; [2] 1, 4; 5, 2; 11, 8; [3] 2, 8; 7, 1;
vino *verb imp. 2 sg.* [1] 1, 11; 7, 18; 7, 18; [2] 2, 1; 9, 7; [3] 2, 10; 2, 13; 2, 13; 2, 13; 4, 8; 4, 8; 4, 16; 7, 11;
vor veni *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 12, 1;

venín : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Gift" : „venin" : (1x)
veninul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 23, 32;

venít : (1551-1553 ES) : s. n. : „Einkommen" : „revenu" : (1x)
venituri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 28, 16;

vérde : (c. 1513 DERS / în top. *Verde*) : adj./s. : „grün" : „vert" : (1x)
celor verzi *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 27, 25;

veselí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(sich) erfreuen" : „(se) réjouir" : (37x)
a să veseli *verb infinitiv prezent* [2] 3, 12; 8, 15;
mă veseliiam *verb indicativ imperfect 1 sg.* [1] 8, 30;
mă voiu veseli *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 1, 26;
ne vom veseli *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* [3] 1, 3;
să să veselească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [2] 10, 19;
să să veselească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [2] 5, 18;
să se veselească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 27, 11;
să veselescu *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 2, 14;
să veselêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 14, 10; 15, 14; 17, 19; 17, 22; 17, 23; 27, 9;
să veseli *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 31, 25; [2] 2, 10;
să veseliia *verb indicativ imperfect 3 sg.* [1] 8, 31; 8, 31;
să vor veseli *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [2] 4, 16;
se va veseli *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 3, 22; 11, 8;
se vor veseli *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 12, 21;
te veselêşte *verb imp. 2 sg.* [1] 5, 18;
veselească-se *verb conjunctiv prezent 3 pl.* [1] 23, 25;
veselêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 1; 12, 26; 15, 21; 16, 2; 17, 22;
veselêşte-se *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 23, 24; 29, 3;
veselêşte-te *verb imp. 2 sg.* [2] 11, 9;
veseli-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 29, 25;
veseli-se-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 29, 2;
veseli-vei *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 23, 15;
veseli-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 22, 18;

veselíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Fröhlichkeit" : „joie" : (16x)
veselie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 13; 21, 17; 29, 6; 30, 32; [2] 2, 1; 2, 3; 8, 15; 9, 7;
veseliei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 2, 2; 7, 5; [3] 3, 11;
veseliia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 10, 29; 21, 15; [2] 2, 10; 2, 26; 5, 19;

véste : (1507-1508 DERS) : s. f. : „Nachricht" : „nouvelle" : (9x)
vêste *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 27; 6, 15; 24, 22; 26, 16; 29, 1; [2] 9, 12;
vêstea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 26; 16, 2; 25, 26;

vestí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verkünden" : „annoncer" : (4x)
vestêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 12, 17; 15, 2;
vestiţi *verb imp. 2 pl.* [3] 5, 9;
vesti-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 12, 18;

vestitór : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Bote" : „messager" : (2x)
vestitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 26, 6;
vestitoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 25, 13;

véşnic : (c. 1573-1578 PS. SCH. 526) : adj. : „ewig" : „éternel" : (2x)
vêcinice *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 22, 28; 23, 10;

viáţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Leben" : „vie" : (57x)
viaţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 13; 5, 9; 10, 3; 12, 29; 16, 18; 18, 21; 19, 23; 22, 4; 27, 27; 27, 27; 31, 3; 31, 12; [2] 2, 17; 3, 12; 9, 3; 9, 9;
viaţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 2; 3, 18; 4, 22; 4, 23; 8, 35; 10, 17; 11, 19; 21, 21; 23, 3; [2] 7, 1; 9, 9;
vieţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 2, 19; 3, 2; 3, 16; 4, 10; 4, 10; 5, 6; 6, 23; 9, 11; 9, 19; 10, 12; 10, 18; 11, 30; 13, 12; 13, 15; 14, 29; 15, 4; 15, 25; 16, 2; 16, 16; 16, 18; 16, 18; 16, 22; 18, 4; [2] 2, 3; 5, 17; 5, 19; 6, 8; 7, 1; 8, 15; 9, 9;

vicleán : (1462-1463 DERS) : adj./s. : „1. betrügerisch, 2. Betrüger, 3. Kluge" : „1. malhonnête, 2. trompeur, 3. habile" : (15x)
viclean *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 17; 13, 14;
vicleană *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 18; 20, 23; [2] 2, 17;
vicleanul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 28; 13, 17; 14, 15; 14, 27;
viclêne *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 11, 1; 26, 23;
viclêne *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 6; 13, 9;
viclênii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 12, 25;
viclênilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 8, 13;

viclení : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verraten, hinterlisten, überlisten" : „trahir, tromper" : (2x)
a vicleni *verb infinitiv prezent* [1] 17, 27;
va vicleni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 7, 23;

vicleşúg : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Hinterlist, Betrug" : „perfidie, tromperie" : (8x)
vicleşug *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 11; 16, 28; 26, 23;
vicleşugul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 12, 21; 26, 26;
vicleşuguri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 12, 5; 26, 24; 26, 25;

víe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Weinberg, Rebe" : „vigne" : (16x)
vie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [3] 1, 13; 8, 11;
viei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 9, 12; [3] 7, 8;
vii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [2] 2, 4; [3] 1, 5; 7, 12;
viia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 24, 30; [3] 1, 5; 6, 10; 7, 12; 8, 11; 8, 12;
viile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 2, 13; 2, 15; 2, 15;

viérme : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Wurm" : „ver" : (2x)
viêrmele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 12, 4; 25, 21;

vífor : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Sturm" : „orage, tempête" : (2x)
viforul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 10, 26;
vihorului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 1, 27;

víhor → vifor

viitór : (1551-1553 ES) : adj./s. : „zukünftig" : „futur" : (2x)
cea viitoare *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 15, 19;
cêle viitoare *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [2] 2, 16;

vin : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Wein" : „vin" : (24x)
nişte vin *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 2, 3;
vin *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 10; 4, 17; 9, 2; 9, 5; 23, 30; 31, 4; 31, 4; 31, 6; [2] 2, 8; [3] 4, 10;
vinul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 20, 1; 21, 17; [2] 9, 7; 10, 19; [3] 1, 1; 1, 3; 5, 2; 7, 9; 8, 2;
vinului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [3] 2, 4;
vinuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 23, 30; 27, 9;
vinurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 12, 12;

vínă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schuld" : „faute, culpabilité" : (2x)
vină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 5; 28, 17;

vínde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „verkaufen" : „vendre" : (2x)
au vîndut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 31, 24;
va vinde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 28, 21;

vindecá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „heilen" : „guérir" : (3x)
a vindeca *verb infinitiv prezent* [2] 3, 3;
vindecă *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 12, 19;
vindecă *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 18, 9;

vindecáre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Heilung" : „guérison" : (6x)
vindecare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 8; 3, 22; 4, 22; 29, 1;
vindecarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 15, 4; [2] 10, 4;

vinovát : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „schuldig" : „coupable" : (1x)
vinovaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 1, 23;

vinuí : (1581 CORESI, EV. 274) : v. IV : „beschuldigen" : „inculper, accuser" : (2x)
vinuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 18, 23; 19, 3;

vis : (1551-1553 ES) : s. n. : „Traum" : „rêve" : (2x)
visul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [2] 5, 2;
visurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [2] 5, 6;

visón : (1581-1582 PO) : s. n. : „Byssus-Lein, feiner Lein" : „byssus, lin très fin" : (1x)
visón *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 31, 22;

visteríe → vistierie

vistieríe : (1588 BGL) : s. f. : „Schatzkammer, Schatz" : „trésorerie, trésor" : (6x)

vestierii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 21, 6;
visterie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 2, 7;
visterii *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 3, 14; 15, 17;
visteriile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 21;
vistierii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 2;

viteáz : (1400 DERS / în antr. Dragoş *Viteazul*) : s. m. : „Tapfere" : „brave" : (3x)
celor vitêji *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 10, 4;
viteazul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 28, 3;
vitêjii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 11, 16;

vitejíe : (1563 CORESI, PRAXIU 373) : s. f. : „Tapferkeit" : „bravoure, vaillance" : (4x)
vitejie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 30; [2] 2, 21;
vitejiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [2] 4, 4; 5, 10;

viţél : (1499 DERS / în top. *Viţelu*) : s. m. : „Kalb" : „veau" : (1x)
viţei *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 18;

viu : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „lebendig" : „vivant" : (10x)
cei vii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [2] 4, 2; 4, 15; 9, 4; 9, 5; 10, 19;
cel viu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* [2] 9, 4;
vii *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. neart.* [3] 4, 15;
vii *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* [2] 4, 2;
viu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 12; [2] 7, 3;

vîná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „jagen" : „chasser" : (5x)
să te vinezi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 6, 25;
să vînează *verb indicativ prezent 3 pl.* [2] 9, 12; 9, 12;
venează *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 5, 22;
vinează *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 26;

vînáre : (c. 1573-1578 PS. SCH. 426) : s. f : „Jagen, Fangen" : „chasser" : (1x)
vînare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [2] 7, 27;

vînát : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Erjagtes, Wildbret" : „gibier, venaison" : (2x)
vînat *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 11, 8; 12, 28;

vínă : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Sehne, Muskel" : „tendon, muscle" : (1x)
vinelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [1] 26, 7;

vînt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Wind" : „vent" : (10x)
vînt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 6; 11, 29; 27, 16; [2] 5, 15;
vîntul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [1] 25, 24; [2] 11, 4;
vînturi *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 27; 9, 12;
vînturile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* [1] 25, 14; 30, 4;

vînturătór : (c. 1665-1672 MS. 4389, 607/[1]) : s. m. : „Worfler" : „vanneur" : (1x)
vînturătoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 20, 26;

vîrfáre : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Spitze" : „cime" : (1x)
vîrfări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 8, 2;

vîrtós : (1521 NEACŞU) : adj./adv./s. : „stark, kräftig" : „fort(e-ment)" : (6x)
cel vîrtos *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 16, 32;
mai vîrtos *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 30, 30;
mai vîrtos *adv. de mod comp.* [1] 15, 19; 16, 7; 18, 2;
vîrtos *adv. de mod poz.* [1] 31, 17;

vîrtúte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Stärke, Kraft, Macht" : „force, pouvoir" : (7x)
vîrtute *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 30, 25;
vîrtutea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 10; 8, 14; 14, 4; 27, 24;
vîrtutei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 18, 10;
vîrtuţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 14, 28;

voáo → voi

voi : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. pers. : „ihr" : „vous" : (21x)
v- *pron. pers. 2 pl. ac. neacc.* [3] 2, 7;
vă *pron. pers. 2 pl. ac. neacc.* [1] 1, 24; 8, 4; 8, 33;
voao *pron. pers. 2 pl. dat. acc.* [1] 1, 23; 1, 26; 1, 27; 1, 27; 1, 28; 4, 2; 8, 21; 9, 5; 24, 22;
voi *pron. pers. 2 pl. nom./ac. acc.* [1] 1, 23; 8, 4; 9, 4; 9, 15; [3] 2, 7; 3, 5; 5, 9; 8, 4;

vóie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wille" : „volonté" : (19x)
voi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 10, 11; 15, 14; 23, 29;
voia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 25, 21; [2] 2, 11; 2, 22; 2, 26; 4, 4; 4, 6; 4, 16;
voie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 27, 6; [2] 1, 14; 1, 17; 2, 17; 5, 3; 6, 9; 10, 5; 12, 1;
voii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 12, 10;

volnecíe → volnicie

vólnic : (1581 CORESI, EV. 99) : s. m. : „Edler, freier Mann" : „noble, personne libre" : (1x)
volnicilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [2] 10, 17;

volnicí : (1563 CORESI, PRAXIU 153) : v. IV : „freilassen, befähigen" : „mettre en liberté, rendre capable" : (1x)
au volnicit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [2] 5, 18;

volnicíe : (1581 CORESI, EV. 99) : s. f. : „Freiheit, Macht" : „liberté, pouvoir" : (1x)
volnecie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 17, 14;

voroávă : (1512-1513 DERS / în top. *Voroveni*) : s. f. : „Wort, Gespräch" : „mot" : (1x)
voroavă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 7, 21;

voroví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „reden, sprechen" : „parler" : (3x)
să vorovască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* [1] 6, 22;
vă voroviţi *verb imp. 2 pl.* [1] 23, 30;
voroviţi *verb imp. 2 pl.* [1] 23, 30;

vóstru : (1581-1582 PO) : adj. : „eu(e)r(er)" : „votre" : (1x)

voastră *adj. pron. pos. 2 fem. pl. nom./ac. sg.* [1] 1, 26;

vrábie : (1483 DERS / în top. *Vrabia*) : s. f. : „Spatz" : „moineau" : (2x)
vrabiii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [2] 12, 4;
vrabiile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 26, 2;

vraci : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Arzt" : „médicin" : (1x)
vraciu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 14, 32;

vrájă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Wahrsagung" : „prédiction" : (1x)
vrajă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 11;

vrájbă : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Feindschaft" : „hostilité" : (13x)
vrajba *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 6, 35; 10, 19; 25, 10; 26, 26;
vrajbă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 30; 15, 18; 17, 1; 17, 14; 30, 32; 30, 33;
vrăjbi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 15, 19; 17, 20;

vrăjí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „verhexen" : „enchanter" : (1x)
vrăjaşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [2] 10, 11;

vrăjmáş : (1421 DERS) : adj./s. m. : „1. feindlich, 2. Feind" : „1. hostile, 2. ennemi" : (7x)
ale vrăjmaşului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 27, 6;
vrăjmaş *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 6, 1;
vrăjmaşă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 21, 19;
vrăjmaşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* [1] 15, 31;
vrăjmaşul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* [1] 25, 22; 26, 24; 26, 25;

vrea : (1521 NEACŞU) : v. II : „wollen" : „vouloir" : (11x)
să voieşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 1, 10;
va vrea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 21, 1; [2] 8, 3; [3] 2, 7; 3, 5; 8, 4;
vor *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 12, 21; 21, 7; 21, 25;
vrea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 1, 30;
vrînd *verb gerunziu* [1] 18, 1;

vrédnic : (1551-1553 ES) : adj. : „würdig" : „digne" : (4x)
mai vrêdnice *adj. calificativ gradul comparativ fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 27, 6;
vrêdnec *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 8, 11;
vrêdnic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 3, 15; 28, 20;
vrêdnic *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* [1]

vréme : (1522 DERS / în antr. Gavril *Vremeş*) : s. f. : „Zeit" : „temps" : (59x)
o vrême *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 3;
vrême *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 1, 22; 1, 24; 7, 12; 7, 12; 9, 11; 9, 19; 10, 7; 11, 30; 11, 31; 13, 2; 28, 16; [2] 3, 2; 3, 2; 3, 2; 3, 2; 3, 3; 3, 3; 3, 3; 3, 3; 3, 4; 3, 4; 3, 4; 3, 4; 3, 5; 3, 5; 3, 7; 3, 17; 9, 11; 10, 17; [3] 2, 13;
vrêmea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 5, 19; 6, 14; 8, 30; 15, 16; 17, 18; 18, 1; [2] 3, 1; 3, 1; 3, 5; 3, 5; 3, 6; 3, 6; 3, 6; 3, 6; 3, 7; 3, 7; 3, 7; 3, 8; 3, 8; 3, 8; 3, 8; 3, 11; 8, 5; 8, 6; 9, 8; 9, 12; 9, 12; [3] 2, 12;

vrére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wille, Wollen" : „vouloir, volonté" : (1x)
vrêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 8, 35;

vreún : (1559-1560 BRATU) : adj. pron. nehot. : „irgendein" : „quelque" : (1x)
vreun *adj. pron. nehot. neutru sg. nom./ac.* [1] 3, 30;

vúlpe : (1449 DERS / în antr. *Vulpaş*) : s. f. : „Fuchs" : „renard" : (1x)
vulpi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [3] 2, 15;

vúltur : (1487 DERS / în top. *Vultureştii*) : s. m. : „Adler" : „aigle" : (3x)
unui vultur *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 23, 5;
vulturilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* [1] 30, 17;
vulturului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* [1] 30, 19;

Z

záce/-eá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „liegen" : „gésir" : (3x)
vei zăcea *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 23, 34;
zaci *verb indicativ prezent 2 sg.* [1] 6, 9; [3] 1, 6;

zadár : (1551-1553 ES) : s. n., în locuţiunea adv. *în zadar* : „umsonst, vergeblich, erfolglos" : „(en) vain, vainement" : (1x)
zadar *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 29;

zamfír → safir

zavístnic : (1563 CORESI, PRAXIU 153) : adj. : „neidisch" : „envieux" : (2x)
zavistnic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* [1] 23, 6; 28, 22;

zăbávă : (1538 DERS / în antr. *Zăbav*) : s. f. : „Säumnis, Müßiggang" : „retard, paresse" : (3x)
zăbava *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 14, 26; [2] 10, 18;
zăbavă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 19;

zăboví : (1563 CORESI, PRAXIU 542) : v. IV : „sich aufhalten, verweilen, verzögern" : „demeurer, tarder" : (5x)
nu zăbovi *verb imp. 2 sg.* [2] 5, 3;
să zăbăveşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 9, 19;
să zăbovesc *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 23, 30;
zăbovêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 10, 29; 31, 21;

zăceá → zace/-eá

zădúf : (1551-1553 ES) : s. n. : „Hitze, Schwüle" : „chaleur (étouffante), canicule" : (2x)
zăduf *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 10, 6;
zădufului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* [1] 25, 13;

zămislí : (1570 CORESI, LIT.) : v. IV : „empfangen, gebären" : „concevoir, enfanter" : (2x)

au zămislit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 3, 4;
au zemislit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [3] 8, 2;

zăpádă : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Schnee" : „neige" : (1x)
zăpăzii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* [1] 25, 13;

zburá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. (aus)fliegen, 2. erregen, bewegen" : „1. voler, 2. transporter, tressaillir" : (7x)
au zburat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* [3] 6, 4;
a zbura *verb infinitiv prezent* [1] 7, 10;
va zbura *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 27, 8;
zboară *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 26, 2;
zboară *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 22, 15; 30, 19;
zburîndu-se *verb gerunziu* [1] 7, 22;

zburătór : (1581-1582 PO) : adj. : „fliegend" : „volant" : (1x)
zburătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 9, 12;

zburătúră : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Schleuderwurf, (aici) Knüppel" : „envolée, (aici) massue" : (1x)
zburătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 25, 18;

zdrobí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „zerbrechen" : „briser" : (4x)
se va zdrobi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [2] 12, 6; 12, 6;
zdrobêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 6, 16; 25, 15;

zdrobitúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Zerstörung" : „brisement" : (1x)
zdrobiturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 23, 29;

zdruncinătúră : (c. 1683-1686 MS. 45, 512/1) : s. f. : „Erschütterung, Bruch" : „ébranlement, bris" : (1x)
struncinături *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 20, 29;

zéce : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. card. : „zehn" : „dix" : (1x)
zeci *num. card. fem. pl. nom./ac.* [3] 5, 11;

zemislí → zămisli

zi : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./s. f. : „Tag" : „jour" : (51x)
zi *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 12, 17; 27, 15; [2] 8, 8; 8, 16;
zile *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* [1] 7, 20;
zilele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [1] 8, 21; 8, 30; 10, 28; 31, 25; [2] 2, 16; 2, 23; 5, 16; 5, 19; 6, 3; 7, 11; 7, 16; 8, 13; 8, 15; 9, 9; 9, 9; 11, 8; 11, 9; 12, 1; 12, 1;
zilelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* [2] 2, 3; 5, 17; 7, 1; 11, 1;
zio *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* [1] 16, 5; 25, 19;
zioa *adv. de timp* [2] 11, 6;
zioa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* [1] 4, 18; 6, 34; 11, 4; 16, 10; 21, 26; 21, 31; 23, 17; 24, 10; 24, 10; [2] 7, 2; 7, 2; 7, 15; 7, 15; 8, 8; 12, 3; [3] 2, 17; 3, 11; 3, 11; 4, 6; 8, 8;

zíce : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „sagen" : „dire" : (47x)
a se zice *verb infinitiv prezent* [1] 25, 7;
a zice *verb infinitiv prezent* [1] 25, 11; 30, 15; [2] 1, 16;
nu zice *verb imp. 2 sg.* [1] 23, 9;
să zici *verb conjunctiv prezent 2 sg.* [1] 3, 28; 20, 12; 24, 29; [2] 5, 5; 7, 11;
va zice *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* [1] 15, 24; [2] 1, 10; 8, 17;
vei zice *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 24, 12;
voiu zice *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* [1] 30, 10;
vor zice *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* [1] 30, 16;
zi *verb imp. 2 sg.* [1] 7, 4;
zic *verb indicativ prezent 3 pl.* [1] 26, 19;
zic *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 24, 22;
zice *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 1, 21; 20, 17; 22, 13; 24, 24; 26, 13; 30, 1; 30, 20; [3] 2, 10;
zicea *verb indicativ imperfect 3 pl.* [1] 4, 4;
zicînd *verb gerunziu* [1] 1, 11; 9, 3; 9, 16;
zicu *verb indicativ prezent 1 sg.* [1] 31, 2;
zis-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 6, 3; 8, 14;
zise *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 7, 13; 9, 4; [2] 1, 2; 7, 28; 12, 8;
ziséiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [2] 3, 17;
ziş *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* [2] 2, 1; 2, 2; 2, 15; 3, 18; 7, 25; 9, 16; [3] 7, 8;

zid : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Mauer" : „mur" : (7x)
zidu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* [1] 28, 4; [3] 8, 9; 8, 10;
zidul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* [3] 2, 14;
ziduri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* [1] 25, 29;
zidurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* [1] 1, 21; [3] 5, 8;

zidí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. bauen, erbauen, 2. schaffen" : „1. construire, bâtir, 2. créer" : (10x)
au zidit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* [1] 24, 12; [2] 12, 1;
a zidi *verb infinitiv prezent* [2] 3, 3;
să zidêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* [1] 24, 3;
să zidim *verb conjunctiv prezent 1 pl.* [3] 8, 9;
vei zidi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* [1] 24, 27;
zidi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* [1] 8, 22; 9, 1;
zidiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* [1] 14, 1;
ziditu-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* [2] 2, 4;

zidít : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „erbaut" : „bâti" : (1x)
cel zidit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* [3] 4, 4;

zleí → slei

zmírnă → smirnă

zmúlge → smulge

zori : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m./s. f. pl. : „Tagesanbruch" : „lever du jour, aube" : (1x)
zorile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 6, 9;

zvîrlí : (c. 1550 HC 458) : v. IV : „werfen" : „rejeter" : (1x)
a zvîrli *verb infinitiv prezent* [2] 3, 5;

zvîrlitúră : (1683-1686 MS. 45, 527/2) : s. f. : „Wurfgeschoss" : „projectile" : (1x)
svîrliturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* [3] 4, 4;

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

A. Bibliografia indicelui de cuvinte şi forme

AA = *Analele Academiei Române*. Academia Română, Bucureşti, Anul I (1867) ş.u.

AGY = Culegere de cântece religioase copiată de Sándor Gergely Agyagfalvi, în 1642 [Manuscris din Haţeg], *ap*. TIKTIN.

AIIN = *Anuarul Institutului de Istorie Naţională*. Publicat de Alexandru Lapedatu şi Ioan Lupaş. Anul I (1921-1922). Institutul de Arte Grafice „Ardealul", Cluj, 1922-1945.

AL = *Anuarul de lingvistică şi istorie literară*, Iaşi, 1964 ş.u.; vezi TIKTIN.

ANON. CAR.[2] = *Dictionarium Valachico-Latinum. Primul dicţionar al limbii române* [c. 1650]. Studiu introductiv, ediţie, indici şi glosar de Gh. Chivu. Editura Academiei Române, Bucureşti, 2008.

APOST. IORGA = *Apostolul Iorga* [c. 1551-1583]. În G. Mihăilă, *Observaţii asupra manuscrisului slavo-român al popii Bratul (1559-1560)*, în Ion Gheţie *et al.* (ed.), *Studii de limbă literară şi filologie*. Vol. II. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1972, p. 301-345.

BGL = Damian P. Bogdan, *Glosarul cuvintelor româneşti din documentele slavo-române*. Tipografia „Cărţilor Bisericeşti", Bucureşti, 1946. (Institutul de Studii şi Cercetări Balcanice. Seria filologică, nr. 1).

BRATU = *Codicele popii Bratul (1559-1560)*. Grafie şi fonetică, morfologia, vocabularul, textul facsimilat, indice de cuvinte şi forme româneşti de C. Dimitriu. Casa Editorială „Demiurg", Iaşi, 2006.

BRV = *Bibliografia românească veche (1508-1830)*. I, II, III/1-2 (Ed. I. Bianu şi N. Hodoş), Bucureşti, 1903-1912. III/3-8, IV (Ed. I. Bianu şi D. Simonescu), Bucureşti, 1936-1944.

BUL. COM. IST. = Buletinul Comisiei istorice a României, publicat de Ioan Bogdan. Vol. II. Atelierele Grafice Socec & Co., Bucureşti, 1916.

CATEH. CALV. = *Catehismul Calvinesc impus clerului şi poporului român sub domnia principilor Georgiu Rákoczy I şi II*, 1656. Ediţie de George Barițiu. Tipografia lui W. Krafft, Sibiiu, 1879.

CAZ. DEALU = *Evanghelie învăţătoare* [...], Monastirea Dealu, 1644.

CAZ. GOV. = *Evanghelie învăţătoare* (*Govora, 1642*). Ediţie, studiu introductiv, note şi glosar de Alin-Mihai Gherman. Editura Academiei Române, Bucureşti, 2011.

CCR = Timotei Cipariu, *Crestomatia sau Analecte literarie din cărţile mai vechi şi nouă româneşti tipărite şi manuscrise, începînd de la secolul XVI pînă la al XIX, cu notiţia literaria*, Blasiu, 1858.

CEASLOV = *Ceaslov* [Govora, 1640]. Ştefan Paşca, *O tipăritură munteană necunoscută din secolul al XVII-lea: cel mai vechiu Ceaslov românesc. Studiu istoric, literar şi de limbă*. Colecţia „Academia Română – Studii şi cercetări", vol. XXXVI. Imprimeriile Statului şi Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1939.

CHEIA ÎNŢ. = *Cheia înţelesului*, scoasă pre limba rumânească de Varlaam, mitropolitul Ungrovlahiei [...], Bucureşti, 1678. În Ioannykij Haleatovskyj, *Cheia înţelesului*. Ediţie, indice de nume şi glosar de Rodica Popescu. Prefaţă de Alexandru Mareş. Libra, Bucureşti, 2000.

COD. ST. = *Codex Sturdzanus* [c. 1580-1619]. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediţie de text şi indice de cuvinte de Gheorghe Chivu. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1993.

COD. VOR.[2] = *Codicele voroneţean* [c. 1563-1583]. Ediţie critică, studiu filologic şi studiu lingvistic de Mariana Costinescu. Editura Minerva, Bucureşti, 1981.

CORESI, CAZ. = Coresi, *Cazania* [c. 1564]. În Coresi, *Tâlcul evangheliilor şi Molitevnic rumânesc*. Ediţie critică de Vladimir Drimba, cu un studiu introductiv de Ion Gheţie. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1998.

CORESI, EV. = Coresi, *Cartea ce să cheamă Evanghelie cu învăţătură* [*Cazania a II-a*], Braşov, 1581. În Diaconul Coresi, *Carte cu învăţătură (1581)*. Publicată de Sextil Puşcariu şi Alexie Procopovici. Vol. I: Textul. Atelierele Grafice Socec & Co., Societate Anonimă, Bucureşti, 1914.

CORESI, ÎC. = *Întrebare creştinească*, [tipărită de] diaconul Coresi şi Tudor diacul, Braşov [c. 1559-1560]. În Ion Gheţie (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea*. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982.

CORESI, LIT. = *Liturghierul lui Coresi* [1570]. Text stabilit, studiu introductiv şi indice de Al. Mareş. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1969.

CORESI, MOLIT. = Coresi, *Molitevnic rumânesc* [c. 1564]. În Coresi, *Tâlcul evangheliilor şi Molitevnic rumânesc*. Ediţie critică de Vladimir Drimba, cu un studiu introductiv de Ion Gheţie. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1998, p. 189-211.

CORESI, PRAXIU = Coresi, *Lucrul apostolesc* sau *Praxiul*, Braşov, 1563. În *Texte de limbă din secolul al XVI-lea*, reproduse în facsimile de I. Bianu. IV. *Lucrul apostolesc – Apostolul* tipărit de diaconul Coresi la Braşov, la anul 1653. Tiparul „Cultura Naţională", Bucureşti, 1930.

CORESI, PRAV. = Coresi, *Pravila*, Braşov [c. 1560-1562]. În Ion Gheţie (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea*. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982, p. 129-257.

CORESI, PS. = Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparaţie cu psaltirile coresiene din 1570 şi din 1589*. Text stabilit, introducere şi indice de Stela Toma. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1976.

CORESI, TE.[2] = *Tetraevanghelul tipărit de Coresi. Braşov, 1560-1561, comparat cu Evangheliarul lui Radu de la Mănicesti, 1574*. Ediţie alcătuită de Florica Dimitrescu. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1963.

COSTIN, L. = Miron Costin, *Letopiseţul Ţării Moldovei* [c. 1675]. În *Opere*. Ediţie critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice şi glosar de P. P. Panaitescu. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1958.

DA = (Academia Română) *Dicţionarul limbii române*. Sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Tomul I. Partea I: *A – B*. Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, Bucureşti, 1913; Tomul I. Partea II: *C*. Tipografia Ziarului „Universul", Bucureşti, 1940; Tomul I. Partea III. Fascicula I: *D – de*. Universul, Întreprindere Industrială a Statului, Bucureşti, 1949; [Fascicula II: *de – deştina*; şpalt, 1948]; Tomul II. Partea I: *F – I*. Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1934; Tomul II. Partea II. Fascicula I: *J – lacustru*. Tipografia Ziarului „Universul" S. A., Bucureşti, 1937; Tomul II. Partea II. Fascicula II: *Ladă – lepăda*. Tipografia Ziarului „Universul" S. A., Bucureşti, 1940; Tomul II. Partea II. Fascicula III: *Lepădă – lojniţă*. Tipografia Ziarului „Universul" S. A., Bucureşti, 1948.

DERS = *Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române: 1374-1600*. Redactor responsabil Gh. Bolocan. Editura Academiei, Bucureşti, 1981.

DERS[2] = Gh. Bolocan, V. Nestorescu, Aspazia Reguş, C. Reguş, I. Robciuc, *Elemente româneşti în documentele slavo-române*, în „Studii şi cercetări lingvistice" XXXV (1984), nr. 2, p. 143-147.

DIR = *Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea*. Text stabilit şi indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniţă, Alexandru Mareş şi Alexandra Roman-Moraru, Introducere de Alexandru Mareş. Editura Academiei, Bucureşti, 1979.

DIRA = *Documente privind istoria României. A. Moldova*. Veacul XVI. Vol. I-IV; Veacul al XVII-lea. Vol. I-V. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1951-1957.

DIRB = *Documente privind istoria României. B. Ţara Românească*. Veacul XVII. Vol. I-IV. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1951-1954.

DIRC = *Documente privind istoria României. Veacul XI, XII şi XIII. C. Transilvania*. Vol. I (1075-1250). Editura Academiei Române, Bucureşti, 1951.

DLR = *Dicţionarul limbii române*. Serie nouă. Redactori responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Alexandru Graur şi acad. Ion Coteanu. Din anul 2000, redactori responsabili: acad. Marius Sala şi acad. Gheorghe Mihăilă. Editura Academiei, Bucureşti. Tomul I. Partea a 3-a, a 4-a, a 5-a, a 6-a: Litera *D*, 2006-2008; Tomul IV. Litera *L*: 2008; Tomul V. Litera *L*: 2008; Tomul VI. Litera *M*: 1965-1968; Tomul VII. Partea I. Litera *N*: 1971; Tomul VII. Partea a 2-a. Litera *O*: 1969; Tomul VIII. Litera *P*: 1972-1984; Tomul IX. Litera *R*: 1975; Tomul X. Litera *S*: 1986-1994; Tomul XI. Partea 1. Litera *Ş*: 1978; Tomul XI. Partea a 2-a şi a 3-a. Litera *T*: 1982-1983; Tomul XII. Partea I. Litera *Ţ*: 1994; Tomul XII. Partea a 2-a. Litera *U*: 2002; Tomul XIII. Partea I şi a 2-a şi a 3-a. Litera *V* şi literele *W*, *X*, *Y*: 1997-2005; Tomul XIV. Litera *Z*: 2000.

DLRV = G. Mihăilă, *Dicţionar al limbii române vechi (sfârşitul sec. X – începutul sec. XVI)*. Editura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1974.

DOR = N. A. Constantinescu, *Dicţionar onomastic românesc*. Editura Academiei, Bucureşti, 1963.

DOS. LIT.[2] = Dosoftei, *Dumnezăiasca Liturghie (1679)*. Ediţie critică de N. A. Ursu. Mitropolia Moldovei şi Sucevei, Iaşi, 1980.

DOS. MOLIT. = Dosoftei, *Molitvenic de-nţăles* [...], Iaşi, 1681.

DOS. PAR. = Dosoftei, *Parimiile preste an. Iaşi, 1683*. Ediţie critică, introducere, note asupra ediţiei şi glosar de Mădălina Ungureanu. Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2012.

DOS. PS. SLAV. R. = Dosoftei, *Psaltirea de-nţăles*. Text stabilit şi studiu lingvistic de Mihaela Cobzaru. Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2007.

DOS. PS. V. = Dosoftei, *Psaltirea în versuri, 1673*. Ediţie critică de N. A. Ursu, cu un cuvânt înainte de Înalt Prea Sfinţitul Iustin Moisescu, Arhiepiscop al Iaşilor şi Mitropolit al Moldovei şi Sucevei. Mitropolia Moldovei şi Sucevei, Iaşi, 1974.

DOS. VS. = Mitropolitul Dosoftei, *Viaţa şi petrêcerea svinţilor*, Iaşi, 1682.

DR = „Dacoromania. Buletinul Muzeului limbei române", condus de Sextil Puşcariu. Vol. VII, 1931-1933. Bucureşti, 1934.

DRĂGANU = Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX-XIV, pe baza toponimiei şi a onomasticei*. Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1933 (Academia Română. Studii şi cercetări. XXI).

DRH = M. Berza *et alii*, *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*. Comitet de coordonare: Ştefan Pascu, Ştefan Ştefănescu, Alexandru Elian, Damaschin Mioc, Ioan Caproşu, Constantin Cihodaru, Aurel Răduţiu, Leon Şimanschi. Editura Academiei, Bucureşti, 1969-1974. Volumul I (1384-1448) [volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu]: 1976; volumul II (1449-1486) [volum întocmit de L. Şimanschi]: 1976; volumul III (1487-1504) [volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu şi N. Ciocan]: 1980; volumul VI (1546-1570) [volum întocmit de I. Caproşu]: 2008; volumul XIX (1626-1628) [volum întocmit de Haralambie Chirca]: 1969; volumul XXI (1632-1633) [volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu şi L. Şimanschi]: 1971; volumul XXIII (1635-1636) [volum întocmit de Leon Şimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat şi Dumitru Agache]: 1969. *B. Ţara Românească*. Editura Academiei, Bucureşti, 1965-1974. Volumul I (1247-1500) [volum întocmit de P. P. Panaitescu şi Damaschin Mioc]: 1966; volumul II (1501-1525) [volum întocmit de Ştefan Ştefănescu şi Olimpia Diaconescu]: 1972; volumul XXI (1626-1627) [volum întocmit de Damaschin Mioc]: 1965; volumul XXII (1628-1629) [volum întocmit de Damaschin Mioc]: 1969; volumul XXIII (1630-1632) [volum întocmit de Damaschin Mioc]: 1969; volumul XXIV (1633-1634) [volum întocmit de Damaschin Mioc]: 1974; volumul XXX (1645) [volum întocmit de Violeta Barbu, Mariana Chiper şi Gheorghe Lazăr]: 1998. *C. Transilvania*. Editura Academiei, Bucureşti, 1977-2006. Volumul X (1351-1355) [volum întocmit de Constantin Cihodaru, Francisc Pall, Damaschin Mioc, Ştefan Ştefănescu şi Mihai Berza]: 1977; volumul XI (1356-1360) [volum întocmit de Ştefan Pascu]: 1981. *D. Relaţii între Ţările Române*. Editura Academiei, Bucureşti, 1977-. Volumul I (1222-1456) [volum întocmit de Ştefan Pascu *et alii*]: 1977.

ES = *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu, 1551-1553*. Studiu introductiv filologic de acad. Emil Petrovici. Studiu introductiv istoric de L. Demény. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1971.

EUSTR. PRAV. = Eustratie, *Pravila aleasă* [Manuscris din 1632, Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj, cota 41].

FRAG. TOD. = *Fragmentul Todorescu* [1571-1575]. În Ion Gheţie (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea*. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982, p. 261-364.

GCR = M. Gaster, *Chrestomaţie română*. Texte tipărite şi manuscrise (sec. XVI-XIX), dialectale şi populare, cu o introducere, gramatică şi un glosar româno-francez... Vol. I: *Introducere*, *gramatică*, *texte (1550-1710)*. Vol. II: *Texte (1710-1830)*. *Dialectologie*, *literatură populară*, *glosar*. F. A. Brockhaus – Socec & Co., Leipzig – Bucureşti, 1891.

GD = Ion Gheţie, Al. Mareş, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1974.

G. LEX. = Mihai Alin Gherman, *Primele lexicoane româneşti*, [Ms. Cluj]; vezi TIKTIN.

GLOS. B = *Glosele Bogdan* [c. 1516-1636]. În Ion Gheţie (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea: Catehismul lui Coresi*, *Pravila lui Coresi*, *Fragmentul Todorescu*, *Glosele Bogdan*. Ediţii critice de Emanuela Buză, Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982.

HC = B. Petriceicu-Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*. Typografia Societatii Academice Romane (Laboratorii Romani), Bucureşti. Tomul I. Limba română vorbită între 1550-1600. Studiu paleografico-linguistic de... Cu observaţiuni filologice de Hugo Schuchard, 1878. Tomul II. Cărţile poporane ale românilor în secolul XVI, în legătură cu literatura poporană cea nescrisă, 1879. Tomul III. Istoria limbei române. Partea I: Principie de linguistica, 1881.

HC^2 = B. Petriceicu-Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*. Tomul I. *Limba română vorbită între 1550-1600*. Studiu paleografico-linguistic de B. Petriceicu Hasdeu [...]; Tomul II. *Cărţile poporane ale românilor în secolul XVI*…; Tomul III. *Istoria limbei române*. Partea I. *Principie de linguistică*. Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi note de G. Mihăilă. Vol. I-III. Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983-1987.

HERODOT = Herodot, *Istorii*, 1668-1670 [copie din 1801]. Ediţie îngrijită de Liviu Onu şi Lucia Şapcaliu, prefaţă, studiu filologic, note şi glosar de Liviu Onu, indice de Lucia Şapcaliu. Editura Minerva, Bucureşti, 1984.

IORGA, D.B. = Nicolae Iorga, *Documente româneşti din arhivele Bistriţei*. Scrisori domneşti şi scrisori private. Vol. I-II. Editura Librăriei Socec. & Comp., Bucureşti, 1899-1900.

IORGA, S.D. I-XXXI = N. Iorga, *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*. Vol. I-XXXI. Editura Minerva, Bucureşti, 1901-1916.

ÎNDR. = *Îndreptarea legii* (Pravila lui Matei Basarab), Tîrgovişte, 1652. În *Îndreptarea legii – 1652*. Ediţie de acad. Andrei Rădulescu *et al.* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1962.

ÎNV. = *Învăţături preste toate zilele*, Cîmpulung, 1642 (şi în GCR I).

ÎNV.^{2} = *Învăţături preste toate zilele* (1642). Vol. I-II. Ediţie de W. van Eeden, Amsterdam, 1985.

LDSR = Lucia Djamo-Diaconiţa, *Limba documentelor slavo-române din Ţara Românească din sec. XIV-XVI*. Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1971.

MARD. = Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-românesc şi tâlcuirea numelor din 1649*. Publicate cu un studiu, note şi indicele cuvintelor româneşti de Grigorie Creţu. Cu mai multe facsimile. Ediţiunea Academiei Române, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl", Bucureşti, 1900.

MOXA = Mihail Moxa, *Cronica universală* [1620]. Ediţie critică, însoţită de izvoare, studiu introductiv, note şi indici de G. Mihăilă. Editura Minerva, Bucureşti, 1989.

MURNU GR. = George G. Murnu, *Studiu asupra elementului grec ante-fanariot în limba română*. Bucureşti, 1894.

MS. 4389 = Biblioteca Academiei Române, *Manuscrisul românesc nr. 4389* [c. 1665-1672]. Conţine traducerea integrală a *Vechiului Testament*, efectuată după slavonă şi latină de un anonim muntean (probabil Daniil Andrean Panoneanul) în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

MS. 45 = Biblioteca Filialei Cluj a Academiei Române, fondul Blaj, *Manuscrisul românesc nr. 45* [c. 1683-1686]. Conţine traducerea integrală a *Vechiului Testament*, efectuată de Nicolae Milescu şi revizuită de un anonim moldovean (probabil Dosoftei) în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

NEAGOE = *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie* [1654]. Text ales şi stabilit de Florica Moisil şi Dan Zamfirescu, cu o nouă traducere a originalului slavon de G. Mihăilă. Studiu introductiv şi note de Dan Zamfirescu şi G. Mihăilă. Editura Minerva, Bucureşti, 1970.

NEACŞU = Stela Toma, *Scrisoarea lui Neacşu* [1521]. În *Crestomaţie de literatură română veche*. Vol. I. Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, p. 32-33.

NTB = *Noul Testament sau Împăcarea cu Leagea noao a lui Iisus Hristos Domnului nostru. Izvodit cu mare socotinţă den izvod grecescu şi slavonescu pren limbă rumânească...*, Bălgrad, 1648. [Ed. modernă: Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, 1988].

PO = *Palia de la Orăştie*, *1581-1582*. Text, facsimile, indice, ediţie îngrijită de Viorica Pamfil. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1968.

PARACLIS = *Cea mai veche carte rákóczyană* [1639]. Ediţie de N. Drăganu. În *Anuarul Institutului de Istorie Naţională*. Publicat de Alex. Lapedatu şi Ioan Lupaş. Institutul de Arte Grafice „Ardealul", Cluj. Anul I (1921-1922), p. 161-278.

PRAV. GOV. = *Pravila dela Govora. Pravila bisericească numită Cea mică*, tipărită mai întîiu la 1640, în Mănăstirea Govora. Publicată acumu în transcripţiune cu litere latine de Academia Română. Tipografia Academiei Române, Bucureşti, 1884.

PRAV. MOLD. = *Pravila Moldovei din vremea lui Vasile Lupu*, Iaşi, [1646], însoţită: 1. de izvoarele sale, 2. de varianta sa muntenească întrupată în *Îndreptarea legii a lui Matei Basarab*, de S. G. Longinescu, 3. de tălmăcirea sa în franţuzeşte de A. Patrognet (Vol. I din *Legi vechi româneşti şi izvoarele lor*). Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl", Bucureşti, 1912.

PRL = *Pravila ritorului Lucaci*, Putna, [1581]. Text stabilit, sudiu introductiv şi indice de Ion Rizescu. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1971.

PSALT. = *Psaltirea scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI şi XVII traduse din slavoneşte. [1573-1578]*. Ediţiune critică de I. A. Candrea. I: Introducere. II: Textul şi glosarele. Bucureşti, Socec et Comp., 1916. (Comisia istorică a României). [Pentru variantele paralele citate se folosesc abrevierile editorului].

PS. B. = *Psaltirea ce să zice Cântarea a fericitului proroc şi împărat David* [*Psaltirea de la Alba Iulia*, *1651*. Tipărită acum 350 de ani sub păstorirea lui Simion Ştefan, Mitropolitul Ardealului, şi văzând acum din nou lumina tiparului cu binecuvântarea Înalt Prea Sfinţitului Andrei, Arhiepiscop al Alba Iuliei. Ediţie de Mihai Moraru, Alexandra Moraru, Alin Mihai Gherman. Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2001].

PS. H. = *Psaltirea Hurmuzaki* [înc. sec. XVI]. Vol. I-II. Studiu filologic, studiu lingvistic şi ediţie de Ion Gheţie şi Mirela Teodorescu, indice de cuvinte de Rovena Şenchi. Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005.

PS. SCH. = *Psaltirea Scheiană. Ms. 449 BAR* [c. 1573-1578]. Publicată de I. Bianu. Tomul I. Textul în facsimile şi transcriere cu variante din Coresi (1577). Ediţiunea Academiei Române, Tipografia Carol Göbl, Bucureşti, 1889.

PS. V. = *Psaltirea voroneţeană* [c. 1551-1558], editată de G. Giuglea. În „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie". Bucureşti, vol. XI (1910), p. 444-467; vol. şi XII (1911), p. 194-209 şi p. 475-487.

ROSETTI, SB = *Scrisori româneşti din arhivele Bistriţei, 1592-1638*. Publicat de Al. Rosetti. Bucureşti, Casa Şcoalelor, 1944.

Ş. TAINE = *Şeapte taine a Besearicii sau Pravila pe scurt aleasă*, Iaşi, 1644.

SICR. DE AUR = Ioan Zoba din Vinţ, *Sicriul de aur*, Sas-Sebeş 1683. Ediţie îngrijtă şi studiu introductiv de Anton Goţia. Editura Minerva, Bucureşti, 1984 (Restitutio).

SIM. DASC., LET. = Simion Dascălul, *Letopiseţul Ţării Moldovei până la Aron Vodă (1359-1595), întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul şi alţii* [c. 1670]. Ediţie de Const. Giurescu, cu o prefaţă de I. Bogdan. Socec et Co., Bucureşti, 1916.

SLLF = *Studii de limbă literară şi filologie*. Vol. I-III. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1969-1974.

ST. LEX. = [Grămăticul Staicu], *Lexicon slavo-român*. [Manuscris de pe la 1660, Tîrgovişte. Biblioteca Academiei Române, cota 312].

SUCIU = Coriolan Suciu, *Dicţionar istoric al localităţilor din Transilvania*. Vol. I-II. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1967-1968.

ŞERBAN CORESI = Şerban Coresi, *Psaltirea slavo-română*, Braşov, 1589, în CORESI, PS.

TIKTIN = H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*. Vol. I-III. Staatsdruckerei, Bucureşti, 1903-1911-1924; Tiktin[2] I-III. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden – Freiburg, 1986-1989; Tiktin[3] I-III. Wiesbaden – Cluj-Napoca, 2000-2005.

URECHE = Grigore Ureche, *Domnii Ţerei Moldovei şi viaţa lor* [*Letopiseţul Ţării Moldovei*, c. 1640]. În *Cronicele României sau Letopiseţele Moldaviei şi Valahiei*, de Mihail Kogălniceanu. Tomul I. Bucureşti, 1872.

URECHE[2] = Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei* [c. 1640]. Ediţie îngrijită, studiu introductiv, indice şi glosar de P. P. Panaitescu. Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1955.

VARLAAM, C. = Varlaam, mitropolitul Moldovei, *Cazania (1643)*. Ediţie de J. Byck. Editura Fundaţiilor, Bucureşti, 1943.

VARLAAM, L. = *Leastviţa sau Scara Raiului de Ioan Scărarul* [c. 1608-1613]. Ediţie jubiliară dedicată Sfântului Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei, autorul traducerii. Ediţie, notă asupra ediţiei şi glosar de Oana Panaite, prefaţă şi revizuirea transcrierii interpretative de Eugen Munteanu. Editura Trinitas, Iaşi, 2007.

VARLAAM, R. = Varlaam, *Opere. Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc* [Dealu, 1645]. Ediţie de text, studiu filologic şi lingvistic de Mirela Teodorescu. Editura Minerva, Bucureşti, 1984.

B. Bibliografia prefeţei şi a comentariilor

AMBROZIE = Sfîntul Ambrozie, *Scrieri*. Partea a II-a. *Despre Sfintele Taine*, traducere, introducere şi note de Preot Prof. Dr. Ene Braniște; *Scrisori*, traducere şi note de Prog. David Popescu; *Imnuri*, traducere şi note de lector dr. Dan Negrescu, carte tipărită cu binecuvîntarea Preafericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1994.

AMBROZIE, SCRIS. = Sfîntul Ambrozie, *Scrisori*, în *Scrieri II*, trad. de David Popescu, Părinţi şi Scriitori Bisericeşti 53, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1994.

ANDRONIC, PAR. = Mădălina Andronic, recenzie la cartea lui Vasile Oltean, *Primul parimiar românesc* (Iaşi, 2005), în „Biblicum Jassyense. Journal for Romanian Biblical Philology and Hermeneutics", 1 (2001), p. 160-166.

AŞEZ. APOST. = *Scrierile Părinţilor Apostolici dimpreună cu Aşezămintele şi Canoanele apostolice*, trad. de Ioan Mihălcescu, Matei Păslaru şi G.N. Nițu, Editura Facultăţii de Teologie din Chişinău, 1928.

ATANASIE CEL MARE, SIN. = Sfîntul Atanasie cel Mare, *Epistola despre Sinoade*, în *Scrieri II*, trad. de pr. D. Stăniloae, Părinţi şi Scriitori Bisericeşti 15, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1988.

AYBC = C.L. Seow (ed.), *Ecclesiastes: A New Translation with Introduction and Commentary*, The Anchor Yale Bible, Yale University Press, New Have & London, 1974.

BAILLY = A. Bailly, *Dictionnaire grec-français, rédigé avec le concours de E. Egger*. Édition revue par L. Séchan et P. Chantraine, avec, en appendice, de nouvelles notices de mythologie et religion par L. Séchan, Librairie Hachette, Paris, 1950.

BAKER = Walter A. Elwell, Barry J. Beitzel, *Baker Encyclopedia of the Bible*, Baker Book House, Grand Rapids, MI, 1988.

BDAG = William Arndt, Frederick W. Danker, Walter Bauer, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*. 3rd ed., University of Chicago Press, Chicago, 2000.

BIBL.1688 = *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a ceii Vechi şi ale ceii Noao Leage, toate care s-au tălmăcit dupre limba elinească spre înţelegerea limbii rumâneşti, cu porunca preabunului Domn Ioan Şărban Cantacozino Basarabă Voievod* (…), Bucureşti, 1688.

BIBL.1688[2] = *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, tipărită întîia oară la 1688 în timpul lui Şerban Vodă Cantacuzino, Domnul Ţării Româneşti. Retipărită după 300 de ani, în facsimil şi transcriere, cu aprobarea Sfîntului Sinod şi cu binecuvîntarea Prea fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1988

BIBL.1760-1761/ BIBL.VULG.1760-1761/ BIBL.VULG.BLAJ/VULG.BLAJ = *Biblia Vulgata, Blaj, 1760-1761* [versiune manuscrisă elaborată de un colectiv de cărturari greco-catolici, sub conducerea episcopului Petru Pavel Aaron], Cuvânt înainte de acad. Eugen Simion, Editura Academiei Române, vol. I-V, Bucureşti, 2005.

BIBL.1819 = *Bibliia, adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii vechi şi a ceii noao, cu chieltuiala Rosieneştii Soţietăţi a Bibliei, în Sanktpeterburg, în tipografia lui Nic. Grecea, în anul 1819, avgust, 15 zile.*

BIBL.1865-1867 = *Sânta Scriptura a Vechiului Testament*, tradusă şi publicată de Societatea Biblică Britană şi străină, Imprimeria Adolf Bermann, Iaşii, 1865.

BIBL.1874 = *Sănta Scriptura a Vechiului şi a Noului Testamentŭ. Ediţiune nouă, revedută după tecsturile originale şi publicată de Societatea Biblică pentru Britania şi străinătate. Vechiulŭ Testamentŭ*, Iaşii, Tipo-litografia H. Goldner, 1874.

BIBL.1911 = *Sfînta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, tipărit cu spesele Societăţii de Biblii Britanică şi Străină, Bucureşti, Strada Salcîmilor 2, 1911.

BIBL.1914 = *Biblia, adică Dumnezeeasca Scriptură a Legii Vechi şi a celei Nouă*, tipărită în zilele majestăţii sale Carol I [...], Ediţia Sfîntului Sinod, Bucureşti, 1914.

BIBL.1921 = *Sfînta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, ediţiune nouă, revizuită după testurile originale şi publicată de Societatea Biblică pentru Britania şi Străinătate, Bucureşti, 1921.

BIBL.1936 = *Sfînta Scriptură*, tradusă după textul grecesc al Septuagintei, confruntat cu cel ebraic, în vremea domniei Majestăţii sale Carol II, regele românilor, din îndemnul şi cu purtarea de grijă a înalt prea sfinţitului dr. Miron Cristea, patriarhul României, cu aprobarea Sfântului Sinod, Bucureşti, Tipografia cărţilor bisericeşti, 1936 [trad. de Nicodim Munteanu, Gala Galaction, Vasile Radu].

BIBL.1968 = *Biblia sau Sfînta Scriptură*, tipărită [...] cu aprobarea Sfântului Sinod, Bucureşti, 1968.

BIBL.1982 = *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită [...] cu aprobarea Sfântului Sinod, Bucureşti, 1982

BIBL.1988 = *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită [...] cu aprobarea Sfântului Sinod, Bucureşti, 1988.

BIBL.1990 = *Biblia sau Sfînta Scriptură*, tipărită (…) cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1990.

BIBL.ANANIA = *Biblia sau Sfânta Scriptură. Ediţie jubiliară a Sfântului Sinod* (...), redactată şi adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Bucureşti, 2001.

BIBL.CORN. = Toate cele patru ediţii ale Bibliei lui Cornilescu: BIBL.CORN.1921, BIBL.CORN.1924, BIBL.CORN.1926, BIBL.CORN.1936.

BIBL.CORN.1921 = *Biblia sau Sfînta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament.* Tradusă de D. Cornilescu. Cu locuri paralele. Societatea Evanghelică Română, Bucureşti, 1921.

BIBL.CORN.1924 = *Biblia sau Sfînta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, *cu trimeteri.* Societatea Biblică pentru Răspîndirea Bibliei în Anglia şi Străinătate, Bucureşti, 1924.

BIBL.CORN.1926 = *Biblia sau Sfînta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, *cu trimeteri.* Societatea Biblică pentru Răspîndirea Bibliei în Anglia şi Străinătate, Bucureşti, 1926 [trad. de D. Cornilescu, nemenţionat].

BIBL.CORN.1934 = *Biblia sau Sfînta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, *cu trimeteri.* Societatea Biblică pentru Răspîndirea Bibliei în Anglia şi Străinătate, Bucureşti, 1934.

BIBL.EINHEITSÜB. = *Die Bibel. Altes und Neues Testament.* Einheitsübersetzung.Herder, Freiburg/ Basel/ Wien, 2005.

BIBLEWORKS = *BibleWorks* programme, by Michael S. Bushell, Michael D. Tan, and Glenn L. Weaver, version 8.0, 2009.

BIBL.FILOTEI = *Biblia sau Testamentul vechiu şi nou* (...) tipărit (...) prin binecuvîntarea (...) iubitoriului de Dumnezeu Episcop al Sfintei Episcopii Buzăul, D.D. Filoteiu, Buzău, vol. I-IV, 1854.

BIBL.HEBR. = *Biblia Hebraica Stuttgartensia* quae antea cooperantibus A. Alt. Eissfeldt, P. Kahle ediderat R. Kittel (...). Editio funditus renovata (...) ediderunt K. Ellinger et W. Rudolf. Textum Masoreticum curavit H. P. Rüdiger, Masoram elaboravit G. E. Weil, Stuttgart, 1977.

BIBL.JER. = *La Bible de Jérusalem*, traduite en français sous la direction de l'École biblique de Jérusalem. Nouvelle édition revue et corrigée, Paris, Les Éditions du Cerf, 1998.

BIBL.KJV = *The Holy Bible*, authorized King James Version, Miami, 1986.

BIBL.LUTHER = *Die Bibel oder die ganze Schrift des Alten und Neuen Testaments*, nach der Übersetzung Martin Luthers, mit Apokryphen, revidierter Text, Stuttgart, 1974.

BIBL.MICU = *Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură a legii vechi şi a ceii noao, toate care s-au tălmăcit de pre limba elinească pre înţelesul limbii româneşti, acum întîiu s-au tipărit românìşte supt stăpînirea preaînălţatului împărat a Romanilor Francisc al doilea* (...). *Cu blagoslovenia mării sale prealuminatului şi preasfinţitului domnului domn Ioan Bob, vlădica Făgăraşului* (...), Blaj, 1795 [ediţie modernă, Roma, 2000].

BIBL.OSTROG = ***Библиѧ сиречь книгы Ветхаго и Новаго Завета по ѩзыкоу словенскоу*** (...) Ostrog, 1581.

BIBL.PATR. = J. Allenbach, A. Benoît, D. A. Bertrand, A. Hanriot-Coustet, E. Junod, P. Maraval, A. Pautler, P. Prigent, M. Scopello, F. Vinel, Th. Ziegler, *Biblia patristica. Index des citations et allusions bibliques dans la littérature patristique*, Editions du Centre National de Recherche Scientifique, Paris, 1975-1995.

BIBL.RADU-GAL./ BIBL.1938 = *Biblia*, *adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi a Noului Testament*, tradusă după textele originalelor ebraice şi greceşti de preoţii profesori Vasile Radu şi Gala Galaction, din înalta iniţiativă a Majestăţii sale regelui Carol II, Fundaţia pentru Literatură şi Artă «Regele Carol II», Bucureşti, 1938 (ed. a II-a, 1939).

BIBL.ŞAGUNA = *Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură* (...), tipărită (...) cu binecuvântarea excelenţiei sale, prea sfinţitului Domn Andreiu, Baron de Şaguna, Sibiiu, 1856-1858.

BLOCH = J. Bloch, *A Critical Examination of the Text of the Syriac Version of the Song of Songs*, în AJSL, XXXVIII, (1921-1922), p. 103-139.

BRENNER = A. Brenner, *Aromatic and Parfumes in the Song of Songs*, în „Journal for the Study of the Old Testament", XXV, (1983), p. 75-81.

BUDDE = Karl Budde, *The Song of Solomon*, în „The New World", III, 1894, Boston, p. 56-77.

CANT.1963 = *Le Cantique des cantiques*, préface par R. Tournay, Lecoffre, Paris, 1963, p. 15-24

CCIA = *Cîntarea Cîntărilor*, studiu introductiv de Zoe Dumitrescu-Buşulenga, traducere din limba ebraică, note şi comentarii de Ioan Alexandru, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1977.

CHANTRAINE = P. Chantraine, *Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Histoire des mots*, Klincksieck, Paris, 2000.

CHIRIL ALEX., COM. IOAN = Sfîntul Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfîntului Ioan*, în *Scrieri IV*, Traducere de pr. D. Stăniloae, Părinţi şi Scriitori Bisericeşti 41, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2000.

CHIRIL ALEX., GLAF. DEUT. = Sfîntul Chiril al Alexandriei, *Cartea Glafirelor la a Doua Lege*, în *Scrieri II – Glafire*, Traducere, introducere şi note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloaie, Părinţi şi Scriitori Bisericeşti 39, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1992.

CHIRIL ALEX., ÎNCHINARE ŞI SLUJIRE = Sfîntul Chiril al Alexandriei, *Despre închinarea şi slujirea în Duh şi Adevăr*, în *Scrieri I*. Traducere, introducere şi note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Părinţi şi Scriitori Bisericeşti 38, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1991.

CHIRIL IERUS., CATEH. = Sfîntul Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, trad. de pr. D. Fecioru, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1943-1945.

CIPRIAN = Sfîntul Ciprian al Cartaginei, *Despre rugăciunea domnească*, în *Apologeţi de limbă latină*, PSB 2, trad. Prof. Nicolae Chiţescu et al., Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1981.

CLEMENT ALEX., PEDAG. = Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, în *Scrieri I*, trad. de pr. D. Fecioru, Părinţi şi Scriitori Bisericeşti 4, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1982.

CLEMENT ALEX., STROM. = Clement Alexandrinul, *Stromate*, în *Scrieri II*, trad. de pr. D. Fecioru, Părinţi şi Scriitori Bisericeşti 5, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1982.

CLEMENT ROM., EP. COR. = Sfîntul Clement Romanul, *Epistola către Corinteni*, în *Scrierile Părinţilor Apostolici*, trad. de pr. D. Fecioru, Părinţi şi Scriitori Bisericeşti 1, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1979.

CORESI, TE.[2] = *Tetraevanghelul tipărit de Coresi* (Braşov, 1560-1561), comparat cu *Evangheliarul lui Radu de la Mănicești* (1574), ediţie alcătuită de Florica Dimitrescu, Ed. Academiei Republicii Populare Romîne, Bucureşti, 1963.

DBLG = James Swanson, *Dictionary of Biblical Languages With Semantic Domains: Greek (New Testament)*, Logos Research Systems, Inc., Oak Harbor, 1997.

DELR = Alexandru Ciorănescu, *Dicţionarul etimologic al limbii române*. Ediţie îngrijită de Tudora Şandru Mehedinţi şi Magdalena Popescu Marin, Bucureşti, 2001.

DIDIM = Didim cel Orb, *Kommentar zum Ecclesiates*, ed. Gerhard Binder et. al., Habelt, Bonn, 1969-1979.

DIOGENES = *Diogenes* programme, by P.J. Heslin, version 3.1.6., 1999-2007.

DLR = *Dicţionarul limbii române* (ediţie anastatică), Editura Academiei Române, Bucureşti, 2010.

DOS. PAR. = Dosoftei, *Parimiile preste an. Iaşi, 1683*. Ediţie critică, introducere, note asupra ediţiei şi glosar de Mădălina Ungureanu, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2012.

DUMITRU = Maria-Luiza Dumitru, *Sacrificiul fondator în Roma arhaică*, în „Studii Clasice", XL-XLI (2004-2005), p. 203-213.

EBD = Allen C. Myers, *The Eerdmans Bible Dictionary*, Eerdmans, Grand Rapids, MI, 1987.

EFREM, IMNE PĂR. = Sfîntul Efrem Sirul, *Imnele Păresimilor*, trad. de pr. Ioan Ică jr., în *Imne I*, Editura Deisis, Sibiu, 2000.

EVAGRIE, SCH. = Evagrie Ponticul, *Schiţă monahicească, în care se arată cum trebuie să ne nevoim şi să ne liniştim*, trad. de pr. D. Stăniloae, în FILOCALIA I, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946.

EVAGRIE, SCHOL. = Évagre Le Pontique, *Sholies aux Proverbes*. Introduction, texte, traduction, notes, appendices et index par Paul Géhin, Paris, Les Éditions du Cerf, 1987 (Sources Chrétiennes, nr. 340).

FILOCALIA I = *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi, cari arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi.* Volumul I, scrieri de Sfîntul Antonie cel Mare, Evagrie Ponticul, Sfîntul Ioan Casian, Nil Ascetul, Marcu Ascetul, Diadoh al Foticeii, Isaia Pustnicul, Traducere din greceşte de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Sibiu, Tipografia Arhidiecezană, 1946.

FILOCALIA II = *Filocalia sfintelor nevoinţe ale desăvârşirii*, volumul al II-lea, Maxim Mărturisitorul. *Cuvânt ascetic. Capete despre dragoste. Capete teologice. Întrebări, nedumeriri şi răspunsuri. Tâlcuire la tatăl nostru.* Traducere, introducere şi note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, ediţia a II-a, Editura Harisma, Bucureşti, 1993.

FILOCALIA VI = *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi, care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi.*, volumul al VI-lea, Sfîntul Simeon Noul Teolog, *Cele 225 de capete teologice şi practice, Capetele morale ale lui Simeon Evlaviosul, Cuvîntări morale*; Cuviosul Nichita Stithatul, *Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire şi despre cunoştinţă, Vederea duhovnicească a raiului*,Traducere, introducere şi note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, Bucureşti, 1997.

FILOCALIA VII = *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi, care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi*. Volumul al VII-lea, scrieri de Nichifor din singurătate, Teolipt al Filadelfiei, Sfintul Grigorie Sinaitul, Sfintul Grigorie Palama. Traducere, introducere şi note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, Bucureşti, 2004.

FILOCALIA IX = *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi, care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi*. Volumul al IX-lea, *Scara Sfîntului Ioan Scărarul* şi *Învăţăturile lui Ava Dorotei*. Traducere, introducere şi note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, Bucureşti, 2009.

FILOCALIA X = *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi, care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi*. Volumul al X-lea, Sfintul Isac Sirul, *Cuvinte despre sfintele nevoinţe*. Traducere, introducere şi note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, 2008.

FILOCALIA XI = *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi, care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi*. Volumul XI, Sfinţii Varsanufie şi Ioan, *Scrisori duhovniceşti*. Traducere, introducere şi note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Bucureşti, Editura Episcopiei Romanului şi Huşilor, 1990.

FILOCALIA XII = *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi, care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi*. Volumul al XII-lea, Cuviosul Isaia Pustnicul, *Douăzeci şi nouă de cuvinte*, Traducere, introducere şi note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, Bucureşti, 2009.

FOX = M.V. Fox, *Proverbs 1-9: A new translation with introduction and commentary*, Yale University Press, New Haven/ London, 2008.

GERLEMAN = Gillis Gerleman, *Ruth, Das Hohelied. Biblischer Kommentar*. Altes Testament 18. Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 1965.

GOODWYN = William Watson Goodwyn, *Syntax of Moods and Tenses of the Greek Verbs*, St. Martin's Press, New York, reprint ed. 1965.

GORDON, EZDRA = Octavian Gordon, *Cartea* 1 Ezdra – *însemnări din dosarul traducătorului*, în „Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă «Patriarhul Justinian»", 8 (2008), Editura Universităţii din Bucureşti, p. 231-254.

GORDON, KEX. = Octavian Gordon, *„Bucură-te, cea plină de daruri!" Note traductologice pe marginea epitetului mariologic „κεχαριτωμένη"*, în „Studii Teologice", 2 (2012), p. 85-160.

GR.ENGL. = *Greek-English Lexicon of teh Septuagint*. Revised Edition, compiled by Johan Lust, Erik Enykel, Katrin Hauspie, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 2013.

GRIGORIE NYS., HOM. CANT. XII = Sfîntul Grigorie de Nyssa, *Scrieri*. Partea I. *Tîlcuire amănunţită la Cîntarea Cîntărilor*, traducere de preot prof. D. Stăniloae şi preot prof. Ioan Buga, note de preot prof. D. Stăniloae, indice de preot prof. Ioan Buga, colecţia «Părinţi şi Scriitori Bisericeşti», Editura Institutului Biblic şi de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1982.

GRIGORIE NYS., HOM. ECC. = Sfântul Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, în *Sfântul Grigorie de Nyssa. Scrieri. Partea a doua*, traducere de Teodor Bodogae, colecţia «Părinţi şi Scriitori Bisericeşti» 30, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1998.

GRIGORIE PAL., OMIL. = Sf. Grigorie Palama, *Omilii I*, traducere de C. Daniel, revăzută de Laura Pătraşcu şi stilizată de Răzvan Codrescu, Editura Anastasia, Bucureşti, 2000.

GRIGORIE TEOL., CUV. I-XVII = Sfintul Grigorie Teologul, *Cuvîntări*; am folosit ediţia traducerii româneşti coordonate de Profesorul Dan Sluşanschi, inedită; varianta finală, precum şi diferite drafturi de pe parcursul traducerii se află în custodia bibliotecii Colegiului Noua Europă (NEC) din Bucureşti.

GRIGORIE TEOL., CUV. XX = Sfintul Grigorie Teologul, *Cuvîntări*, XX, în MIGNE, PG, vol. 35.

GRIGORIE TEOL., CUV. XXVII = Sf. Grigorie de Nazianz, *Cele cinci cuvîntări teologice*, traducere de pr. D. Stăniloae, Ed. Anastasia, Bucureşti, 1993.

HIPOLIT, FR. PROV. = Hippolytus, *Fragmenta in Proverbia* (e cod. Coislin. 193), ed. M. Richard: „Les fragments du commentaire de S. Hippolyte sur les proverbes de Salomon", Muséon 79 (1966), p. 75-94.

HORST = F. Horst, *Die Formen des althebräischen Liebesliedes*, în „Orientalische Studien: Enno Littman zu seinem 60. Geburtstag", Leiden, 1935, p. 43-54.

ICC = George Aaron Barton, *A Critical and Exegetical Commentary on the Book of Ecclesiastes*, International Critical Commentary, Scribner, New York, 1908.

IOAN CASIAN = Sfîntul Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, în Sfîntul Ioan Casian, *Scrieri alese,* PSB 57, trad. Prof. Vasile Cojocaru şi Prof. David Popescu, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1990.

IOAN HRIS., OM. FAC. I-II = Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Scrieri*, partea întîia, *Omilii la Facere (I)*, partea a doua, *Omilii la Facere (II)*. Traducere, introducere, indici şi note de pr. D. Fecioru, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1987, 1989.

IOAN HRIS., OM. MAT. = Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, în *Scrieri III*. Traducere de pr. D. Fecioru, Părinţi şi Scriitori Bisericeşti 23, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1994.

IOANID = *Dikţionarŭ Elino-Românesku*, tradusŭ dupe al luĭ Scarlatŭ D. Bizantie (= Vizantie), de G. Ioanidŭ, Bukureşti, în Tipografia Statului, 1864.

IOAN SCĂRARUL, SCARA = Sfîntul Ioan Scărarul, *Scara dumnezeiescului urcuş*. Traducere de pr. D. Stăniloae, în FILOCALIA IX, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1980.

ISAAC, CUV. NEV. = Sfîntul Isaac Sirul, *Cuvinte despre sfintele nevoinţe*, trad. de pr. Dumitru Stăniloae, FILOCALIA X, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1981.

ISAIA PUSTN., CUV. = Isaia Pustnicul, *Douăzeci şi nouă de cuvinte*, trad. de pr. Dumitru Stăniloae, FILOCALIA XII, Editura Harisma, Bucureşti, 1991.

ÎNV. ORT. = *Învăţătura de credinţă creştină ortodoxă*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, ^{2}1992.

KEEL = Othmar Keel, *Lectio Divina. Commentaires 6. Le Cantique des Cantiques*. Cerf, Éditions Universitaires de Fribourg, Paris-Fribourg, 1997.

KRINETZKI = L. Krinetzki, *Das Hohelied. Kommentar zu Gestalt und Kerygma eines alttestamentlichen Liebesliedes*, KBANT, Düsseldorf, 1964.

LAMPE = G.W.H. Lampe, *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford, Clarendon Press, 1961.

LIDDELL = H. G. Liddell, *A Lexicon: Abridged from Liddell and Scott's Greek-English Lexicon*, WA: Logos Research Systems, Inc., Oak Harbor, 1996.

LIDDELL-SCOTT = *A Greek-English Lexicon*, compiled by Henry George Liddell and Robert Scott, revised and augmented by Sir Henry Stuart Jones, with the assistance of Roderick McKenzie and with the cooperation of many scholars. With a revised supplement, Oxford Clarendon Press, 1996.

LOUW/NIDA = Johannes P. Louw, Eugene Albert Nida, *Greek-English Lexicon of the New Testament: Based on Semantic Domains*, 2nd edition, United Bible Societies, New York, 1996.

MARCU ASC., ÎNDR. FAPTE = Sfîntul Marcu Ascetul, *Despre cei ce-şi închipuie că se îndrepteazăă din fapte*. Traducere de pr. D. Stăniloae, în FILOCALIA I, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946.

MARCU ASC., LEG. DUH. = Sfîntul Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească*. Traducere de pr. D. Stăniloae, în FILOCALIA I, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946.

MAXIM, GNOST. = Sfîntul Maxim Mărturisitorul, *Capete gnostice*. Traducere de pr. D. Stăniloae, în FILOCALIA II, ediţia a II-a, Editura Harisma, Bucureşti, 1993.

MAXIM, ÎNTREB. = Sfîntul Maxim Mărturisitorul, *Întrebări, nedumeriri şi răspunsuri*. Traducere de pr. D. Stăniloae, în FILOCALIA II, ediţia a II-a, Editura Harisma, Bucureşti, 1993.

MAXIM., RĂSP. TALAS. = Sfîntul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, trad. de pr. D. Stăniloae, în FILOCALIA III, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948.

MIGNE, PG = J. P. Migne, *Patrologiae cursus completus. Series Graeca*, Imprimerie catholique, Paris, 1857-1866.

MIGNE, PL = J. P. Migne, *Patrologiae cursus completus. Series Latina*, Imprimerie catholique, Paris, 1844-1864.

MIKLOSICH = *Lexicon Palaeoslovenico-Graeco-Latinum*. Emendatum auctum edidit Fr. Miklosich, Vindobonae, Guilelmus Braumueller, 1862-1865.

MLD.BIBL.1688/VII = *Monumenta Linguae Dacoromanorum. Biblia 1688. Pars VII: Regum I, Regum II*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2008.

MS.45 = Biblioteca Filialei Cluj a Academiei Române, fondul Blaj, manuscrisul românesc nr. 45; conţine traducerea integrală a Vechiului Testament, efectuată de Nicolae Milescu şi revizuită de un anonim moldovean (probabil Dosoftei) în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

MS.4389 = Biblioteca Academiei Române, manuscrisul românesc nr. 4389; conţine traducerea integrală a Vechiului Testament, efectuată după slavonă şi latină de un anonim muntean (probabil Daniil Andrean Panoneanul), în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

NAC = Duane A. Garrett, *Volume 14: Proverbs, Ecclesiastes, Song of Songs*, The New American Commentary, Broadman & Holman, Nashville, 1993.

NEAE = Efraim Stern, Ayelet Gilboa, Joseph Aviram, *The New Encyclopedia of archaeological excavations in the Holy Land*. Vol II. The Israel Exploration Society&Carta, Jerusalem, 1993.

NETS = *New English Translation of the Septuagint*, Oxford University Press, 2007.

NICOT = Tremper Longman III, *The Book of Ecclesiastes*, The New International Commentary on the Old Testament, Wm. B. Eerdmans Publishing, Grand Rapids, 1998.

NIL ASC., CUV. ASC. = Nil Ascetul, *Cuvînt ascetic*. Traducere de pr. D. Stăniloae, în FILOCALIA I, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946.

NJB = *New Jerusalem Bible*, edited by Henry Wansbrough, Darton, Longman & Todd Limited and Doubleday, 1985; *apud* BIBLEWORKS.

OLD = *Oxford Latin Dictionary*, Fascicle VIII, Oxford University Press USA, 1982.

ORIGEN = Origen, *Scrieri alese*. Partea întîia. Din lucrările exegetice ale Vechiului Testament. Traducere de Pr. Prof. T. Bodogae, Pr. Prof. Nicolae Neaga Şi Zorica Laţcu, studiu introductiv şi note de Pr. Prof. Teodor Bodogae, colecţia «Părinţi şi Scriitori Bisericeşti», Editura Institutului Biblic şi de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1981.

POPE = Marvin H. Pope, *Song of Songs*: A New Translation with Introduction and Commentary, Anchor Yale Bible, Doubleday, New York, 1980.

Robert = A. Robert, *Le Cantique des Cantiques*, Édition du Cerf, Paris, 1951.

ROWLEY = H.H. Rowley, *Interpretation of Song of Songs*, în *The Servant of the Lord and Other Essays on the Old Testament*, rev ed., Basil Blackwell, 1965.

RSV = *Revised Standard Version of the Bible*, 2nd edition, by the Division of Christian Education of the National Council of Churches of Christ in the United States of America, 1971; *apud* BIBLEWORKS.

RUDOLPH = W. Rudolph, W., *Das Buch Ruth, Das Hohelied, Die Klagelieder*, KAT, 2nd ed., Gutersloh, Gerd Mohn, 1962.

RUDOLPH, KAN. = W. Rudolph, *Das Hohe Lied im Kanon*, în „Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft". Volume 59, Issue 1-4, (October 2009), p. 189–199,.

SCHOTT = S. Schott, *Ägyptische Liebeslieder, eingeleitet und übertragen*, Artemis Verlag, Zürich, 1950

SCRIBAN = August Scriban, *Dicţionaru limbiĭ româneşti*, Institutu de Arte Grafice „Presa Bună", Iaşi, 1939.

SEOW = C. L. Seow, *Ecclesiastes: A new translation with introduction and commentary*, New Haven; London: Yale University Press, 2008.

SEPT.BOS = *Η ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΕΒΔΟΜΗΚΟΝΤΑ. VETUS TESTAMENTUM EX VERSIONE SEPTUAGINTA INERPRETUM. Secundum exemplar Vaticanum Romae editum, accuratissime denuo recognitum, una cum scholiis ejusdem editionis, variis manuscriptorum codicum veterumque exemplarium lectionibus, nec non fragmentis versionum Aquilae, Symachi Theodothionis. Summa cura edidit Lambertus Bos, L. Gr. in Acad. Franeq. Professor. Franequerae. Excudit Francisus Halma, Illustr. Frisiae Ord. atque eorundem Academiae typogr. ordinar. MDCCIX.*

SEPT.ENGL. = *A New English Translation of the Septuagint and the Other Greek Translations Traditionally Included under That Title*, Albert Pietersma and Benjamin G. Wright (ed.), Oxford University Press, New York – Oxford, 2007.

SEPT.FRANKF. = *Τῆς θείας Γραφῆς, Παλαίας Δηλαδὴ καὶ Νέας Διαθήκης ἁπάντα. Divinae Scripturae nempe Veteris ac Novi Testamenti omnia, Graece*, a viro doctissimo recognita et emendata, variisque lectionibus aucta et illustra, Frankofurti ad Moenum, apud Andreae Wecheli haeredes, 1597.

SEPT.NEC =S*eptuaginta I: Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul*, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Băltăceanu, Monica Broşteanu, Dan Sluşanschi, în colaborare cu Ioan Florin Florescu, Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2004; *Septuaginta II*: *Iisus Nave, Judecătorii, Ruth, 1-4 Regi*, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Băltăceanu, Monica Broşteanu, Dan Sluşanschi, în colaborare cu Ioan Florin Florescu; Florica Bechet, Ioana Costa, Alexandra Moraru, Ion Pătrulescu, Cristina Costena Rogobete (traducători), Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2004; *Septuaginta III*: *1-2 Paralipomene*, *1-2 Ezdra*, *Ester*, *Iudit*, *Tobit*, *1-4 Macabei*, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Băltăceanu, Monica Broşteanu, în colaborare cu Ioan Florin Florescu; Francisca Băltăceanu, Gheorghe Ceauşescu, Ştefan Colceriu, Vichi Dumitriu, Theodor Georgescu, Octavian Gordon, Lia Lupaş (traducători), Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2005; *Septuaginta IV/I*: *Psalmii, Odele, Proverbele, Eclezіastul, Cântarea Cântărilor*, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Băltăceanu, Monica Broşteanu, în colaborare cu Ioan Florin Florescu; Cristian Bădiliţă, Francisca Băltăceanu, Florica Bechet, Monica Broşteanu, Ioana Costa, Marius David Cruceru, Cristian Gaşpar, Eugen Munteanu, Ion Pătrulescu (traducători), Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2006; *Septuaginta IV/II* : *Iov, Înţelepciunea lui Solomon, Înţelepciunea lui Iisus Sirah, Psalmii lui Solomon*, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Băltăceanu, Monica Broşteanu, în colaborare cu Ioan Florin Florescu; Smaranda Bădiliţă, Francisca Băltăceanu, Monica Broşteanu, Iulia Cojocariu, Ştefan Colceriu, Eugen Munteanu (traducători), Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2007; *Septuaginta V*: *Osea, Amos, Michea, Ioel, Abdias, Iona, Naum, Avacum, Sophonia, Aggeu, Zaharia, Malachia*, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Băltăceanu, Monica Broşteanu, îngrijit de Smaranda Bădiliţă; Cristian Gaşpar (traducător), Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2009; *Septuaginta VI/I*: Isaia, Ieremia, Baruh, Plîngeri, Epistola lui Ieremia, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Băltăceanu, Monica Broşteanu, în colaborare cu Ioan Florin Florescu; Francisca Băltăceanu, Monica Broşteanu, Ioan Pătrulescu (traducători); Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2011; *Septuaginta VI/II*: *Iezechiel, Suzana, Daniel, Bel şi Balaurul*, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Băltăceanu, Monica Broşteanu, în colaborare cu Ioan Florin Florescu; Florica Bechet, Ioana Costa (traducători), Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2008.

SEPT.RAHLFS = *Septuaginta*, *id est Vetus Testamentum Graece iuxta LXX interpretes*, edidit Alfred Rahlfs, Editio altera quam recognovit et emendavid Robert Handhart, duo volumina in uno, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1979.

SIMEON TEOL., CUV. MOR. = Sfîntul Simeon Noul Teolog, *Cuvîntări Morale*, în FILOCALIA VI, traducere de pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1977.

SIMEON TEOL., DISC. = Sfîntul Simeon Noul Teolog, *Discursuri teologice şi etice*, în *Scrieri I*, traducere de pr. Ioan Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 1998.

SOPHOCLES = E. A. Sophocles, *Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods (from B. C. 146 to A. D. 1110)*, Cambridge/ Harvard/ London, Oxford University Press, ^{2}1914.

STĂNILOAE = Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 2, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, ^{2}1997; ediţie electronică: Apologeticum, 2006.

TEOLIPT, CUV. DUH. = Teolipt al Filadelfiei, *Cuvinte duhovniceşti, Imne şi Scrisori*, traducere de pr. Ioan Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 2000.

TEOLIPT, FILADELF. = Teolipt al Filadelfiei, *Cuvinte către filadelfieni*, traducere de pr. D. Fecioru, în FILOCALIA VII, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1977.

TOB = *Traduction oecuménique de la Bible. Ancien Testament*, Paris, 1983.

TOTC = Michael A. Eaton, *Volume 18: Ecclesiastes. An Introduction and Commentary*, Tyndale Old Testament Commentaries, InterVarsity Press, Nottingham, 1983.

TRIOD 1986 = *Triodul – care cuprinde slujbele bisericeşti de la Duminica vameşului şi a fariseului pînă la Sfînta Înviere*, Ediţia a VIII-a, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1986.

UBS = Graham S. Ogden, Lynell Zogbo, *A Handbook on Ecclesiastes*, United Bible Societies, New York, 1997.

USCA/ TRAIA, VT = Ioan Sorin Usca şi Ioan Traia, *Cărţile lui Solomon*, în seria „Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinţilor Părinţi", vol. XIV, Editura Christiana, Bucureşti, 2010.

VARSANUFIE, SCRIS. = Sfîntul Varsanufie, *Scrisori duhovniceşti*, traducere de pr. D. Stăniloae, în FILOCALIA XI, Editura Episcopiei Romanului şi Huşilor, 1990.

VASILE CEL MARE, EPIST. = Sfîntul Vasile cel Mare, *Epistole*, în *Scrieri III*, traducere de C. Corniţescu şi T. Bodogae, Părinţi şi Scriitori Bisericeşti 12, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1988.

VASILE CEL MARE, OMIL. = Sfîntul Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvîntări*, în *Scrieri II*, traducere de pr. D. Fecioru, Părinţi şi Scriitori Bisericeşti 17, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1986.

VASILE CEL MARE, OMIL. PS. = Sfîntul Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvîntări*, în *Scrieri II*, traducere de pr. D. Fecioru, Părinţi şi Scriitori Bisericeşti 17, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1986.

VASILE CEL MARE, REG. MARI = Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, traducere de Florin Filimon, în *Scrieri morale şi ascetice*, Părinţi şi Scriitori Bisericeşti, serie nouă, Editura Basilica a Patriarhiei Române, Bucureşti, 2013.

VASILE CEL MARE, SF. DUH = Sfîntul Vasile cel Mare, *Despre Sfîntul Duh*, în *Scrieri III*, traducere de C. Corniţescu şi T. Bodogae, Părinţi şi Scriitori Bisericeşti 12, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1988.

VINCENŢIU LERINI, COMMON. = *The Commonitorium* of Vincentius of Lerins, ed. by R.S. Moxon, Cambridge University Press, 1915.

VLADIMIRESCU, DESCOPERIRI = Mihai Vladimirescu, *Descoperirile arheologice din Israel în perioada 1970-2000 şi raportul lor cu studiul Vechiului Testament*, Editura Universitaria, Craiova, 2006.

VLADIMIRESCU, VIAŢA = Mihai Vladimirescu, *Viaţa de zi cu zi în vremea lui Iisus*, Editura Polirom, Iaşi, 2013.

VULG. = *Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem*, recensuit et brevi apparatu instruxit Robertus Weber, editio tertia emendata quam paravit Bonifatius Fischer cum sociis H.I. Frede, Iohanne Gribomont, H.F.D. Sparks et W. Thiele, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1983.

VULG.ANVERS = *Biblia ad vetustissima exemplaria castigata* [...], Antwerpiae, ex officina Christophori Plantini, 1565 [*Vulgata Clementina*, ediţie indicată ca izvod în prefaţa MS. 4389].

WBC = R. Murphy, *Vol. 23A: Word Biblical Commentary: Ecclesiastes*, Word Biblical Commentary, Word Inc., Dallas, 2002.

Weszstein = J.G. Wetzstein, *Die Syriche Dreschtafel*, 4: *Die Tafel in der Königswoche*, în „Bastians Zeitschrift für Ethnologie", V, (1873), p. 287-294.

WOLF = W. Wolf, *Das schöne Fest von Opet, die Festzugsdarstellung im grossen Säulengange des Tempels von Luksor*, J. C. Hinrichs, Leipzig, 1931.

XANTHOPOL = Sfinţii Calist şi Ignatie Xanthopol, trad. de pr. D. Stăniloae, în FILOCALIA VIII, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1979.

ABREVIERILE SERIEI

a. = ante
ac. = acuzativ
adj. = adjectiv
adv. = adverb
ags. = anglosaxon
ahd. = vechi german literar
akk. = acadian
alb. = albanez
antr. = antroponim
ap. = apud
arab = arăbesc
aram. = aramaic
arom. = aromân
art. = articol
asir. = asirian
aux. = auxiliar
av. = avestic
băn. = bănăţean
bg. = bulgăresc
c. = circa
ceh. = cehesc
cf. = confer
cond. = condiţional
conj. = conjuncţie
criş. = crişean
dat. = dativ
dial. = dialect, dialectal
dr. = dacoromân
ebr. = ebraic
engl. = englezesc
egipt. = egiptean
f. = feminin
ğagat. = dial. tc. al uzbecilor
gen. = genitiv
got. = gotic
gr. = grec(esc)
gr. biz. = grecesc bizantin
i.-e. = indoeuropean
istrorom. = istroromân
interlin. = interliniar
invar. = invariabil
în expr. = în expresia
karaim. = dial. tăt.
kazan. = dial. tc. de la Kazan
lat. = latin, latinesc
lat. med. = latina medievală
lat. sav. = latina savantă
lit. = literal
loc. adv. = locuţiune adverbială
LXX = Septuaginta
m. = masculin
magh. = maghiar
maram. = maramureşean
marg. = marginal
mhd. = medio-german literar
mgl. = meglenoromân
mgr. = mediogrecesc
mold. = moldovenesc
ms. = manuscris
munt. = muntenesc
n. = neutru
năsăud. = năsăudean
ngr. = neogrecesc
nhd. = nou german literar
nslov. = neosloven
part. = participiu
pers. = persan
pl. = plural
plur. tant. = plurale tantum
polon. = polonez
pref. = prefix
prep. = prepoziţie
prin ext. = prin extensie
priv. = privativ
pron. = pronume
rom. com. = românesc comun
rus. = rusesc
sam. = samarinean
săs. = săsesc
s.-cr. = sîrbo-croat
sg. = singular
sir. = sirian
sîrb. = sîrbesc
sl. = slav
sl. bis. = slavonesc, slav bisericesc
sl. c. = slav comun
slov. = slovac
sloven. = slovenesc
sorb. j. = soraba de jos
subst. = substantiv
suf. = sufix
tăt. = tătărăsc
tc. = turcesc
tc. tăt. = turco-tătar
toh. = toharic
top. = toponim
TM = Textul Masoretic
ucr. = ucrainean
v. = verb
vbavar. = vechi bavarez
vbg.= vechi bulgăresc
vfr. = vechi francez
vgr. = vechi grecesc
viit. = viitor
vnord. = vechi nordic
vrom. = vechi românesc
vrus. = vechi rusesc
vsîrb. = vechi sîrbesc
vsl. = vechi slav

PRESCURTĂRILE TITLURILOR CĂRȚILOR BIBLICE

VECHIUL TESTAMENT

CĂRȚILE BIBLICE (BIBL.1688)	SERIA VECHE	SERIA NOUĂ
Facerea	Fac.	Fac.
Ieșirea	Ieș.	Ieș.
Preoțiia	Lv.	Lev.
Numerile	Nm.	Num.
A doa lêge	Dt.	Deut.
Iisus Návi	Ios.	Ios.
Judecătorii	Jud.	Jud.
Ruth	Rt.	Rut
A împărățiilor cea dentîiu	1 Reg.	1Reg.
A împărățiilor a doa	2 Reg.	2Reg.
A împărățiilor a treia	3 Reg.	3Reg.
A împărăției a patra	4 Reg.	4Reg.
Cartea întîia Paralipomenon	1 Cr.	1Paral.
Cartea a doa Paralipomenon	2 Cr.	2Paral.
Ésdras	Ezd.	Ezd.
Neémiia	Neem.	Neem.
Esthír	Est.	Est.
Iov	Iov	Iov
Psaltirea	Ps.	Ps.
Parimiile lui Solomón	Pild.	Parim.
Cartea Eclisiiastului	Eccl.	Ecles.
Cîntarea cîntărilor	Ct.	Cînt.
Isaía	Is.	Is.
Ieremíia	Ier.	Ier.
Plînsurile Ieremíei	Plg.	Plîng.
Iezechiíl	Iez.	Iez.
Daniíl	Dan.	Dan.
Iósiia	Iosia	Iosia
Ióil	Ioil	Ioil
Amós	Am.	Am.
Avdíu	Avd.	Avd.
Ioná	Iona	Iona
Mihéa	Mih.	Mih.
Naúm	Naum	Naum
Avvácum	Avac.	Avac.
Sofónia	Sof.	Sof.
Agghéu	Ag.	Ag.
Zaharíia	Zah.	Zah.
Maláhia	Mal.	Mal.
Tóvit	Tob.	Tov.
Iudíth	Idt.	Idt.
Varúh	Bar.	Var.
Carte trimisă a Ieremíei	Ep. Ier.	Ep. Ier.
Cîntarea a trei sfinți cuconi	Ct. Tin.	Cînt. trei tin.
Catastih al Ésdrii	2 Ezd.	2Ezd.
Ésdra [3]	3 Ezd.	3Ezd.
Înțelepciunea lui Solomón	Sol.	Sol.
Înțelepciunea lui Iisús, fiiul lui Siráh	Sir.	Sir.
A Sosánnei istoríe	Sus.	Sus.
Pentru a bălaurului Víl topire	Bel.	Bel
Al Maccavéilor cuvînt dentîiu	1 Mac.	1Mac.
Al Maccavéilor cuvînt al doilea	2 Mac.	2Mac.
Al Maccavéilor cuvînt al treilea	3 Mac.	3Mac.
A lui Iósip la Maccavéi carte	Iosip	Iosip

NOUL TESTAMENT

De la Matthei svînta Evanghelie	Mt.	Mat.
Evanghelia de la Marco	Mc.	Marc.
Evangheliia de la Lúca	Lc.	Luc.
Evangheliia de la Ioan	Ioan	Ioan
Faptele apostolilor	Fpt.	Fapte
A lui Pável apostolul cea către Rîmlêni carte	Rom.	Rom.
Cea către Corinthêni carte trimisă dentîiu	1 Cor.	1Cor.
Către Corinthêni carte trimisă a doa	2 Cor.	2Cor.
Către Galatêni carte trimisă a lui Pável	Gal.	Gal.
Cea către Efesêni carte trimisă a lui Pável	Ef.	Efes.
Cea către Filipiêni carte trimisă	Filip.	Filip.
Cea către Colaseiêni carte trimisă a lui Pável	Col.	Col.
Cea către Solonêni carte trimisă a lui Pável dentîiu	1 Tes.	1Tes.
Cea către Solonêni carte trimisă a doa	2 Tes.	2Tes.
Cea către Timothéu carte trimisă dentîiu	1 Tim.	1Tim.
Către Timothéiu carte trimisă a doa	2 Tim.	2Tim.
Cea către Tit carte trimisă a lui Pável	Tit	Tit
Cea către Filimon carte trimisă a lui Pável	Filim.	Filim.
Cea către Evrei carte trimisă a lui Pável	Evr.	Evr.
A lui Iácov carte trimisă preste tot	Iac.	Iac.
A lui Pétru cea preste tot carte trimisă cea dentîiu	1 Petr.	1Petr.
Carte trimisă a lui Pétru preste tot a doa	2 Petr.	2Petr.
Carte trimisă a lui Ioán cea dentîiu preste tot	1 Ioan	1Ioan
Carte trimisă a lui Ioán adeverită a doa	2 Ioan	2Ioan
Carte lui Ioán a treia	3 Ioan	3Ioan
Carte trimisă a Iúdei adeverită	Iuda	Iuda
Apocalipsis a lui Ioán Bogoslovul	Apoc.	Apoc.

Numele cărţilor biblice din Ms.45 şi Ms.4389 care apar în formă slavonă sînt scrise cu litere chirilice, completate şi echivalate ca în lista de mai jos.

Бы *[ик]*	*[= Fac.]*
Ис *[о]* *[ъ]*	*[= Ieș.]*
2 ***Зак*** *[онъ]*	*[= Deut.]*
Чи́сла	*[= Num.]*
1, *2* ***Пар*** *[алипоменонъ]*	*[= 1*, *2Paral.]*
Сѵ́д *[е́и]*	*[= Jud.]*
1, 2, *3*, *4* ***Цр*** *[въ]*	*[= 1*, *2*, *3*, *4Reg.]*
Прит *[чи]*	*[= Parim.]*
*[****Пре****]****Мѵ́*** *[****рости***] sau ***Моудр*** *[****ость***]	*[= Sol.]*
Пла́чъ	*[= Plîng.]*
*[****Къ***] ***Ри*** *[****ляном***]	*[= Rom.]*
Дѣян *[ик]*	*[= Fapte]*
Сол *[****ѵнянном***]	*[= Tes.]*
Петров *[****о***]	*[= Petr.]*
Июдин	*[= Iuda]*

1 Moi[si]	*[= Fac.]*
2 Moi[si]	*[= Ieș.]*
3 Moi[si]	*[= Lev.]*
4 Moi[si]	*[= Num.]*
5 Moi[si]	*[= Deut.]*

FOTOCOPII

Ms. 45

Ms. 45 p. 499

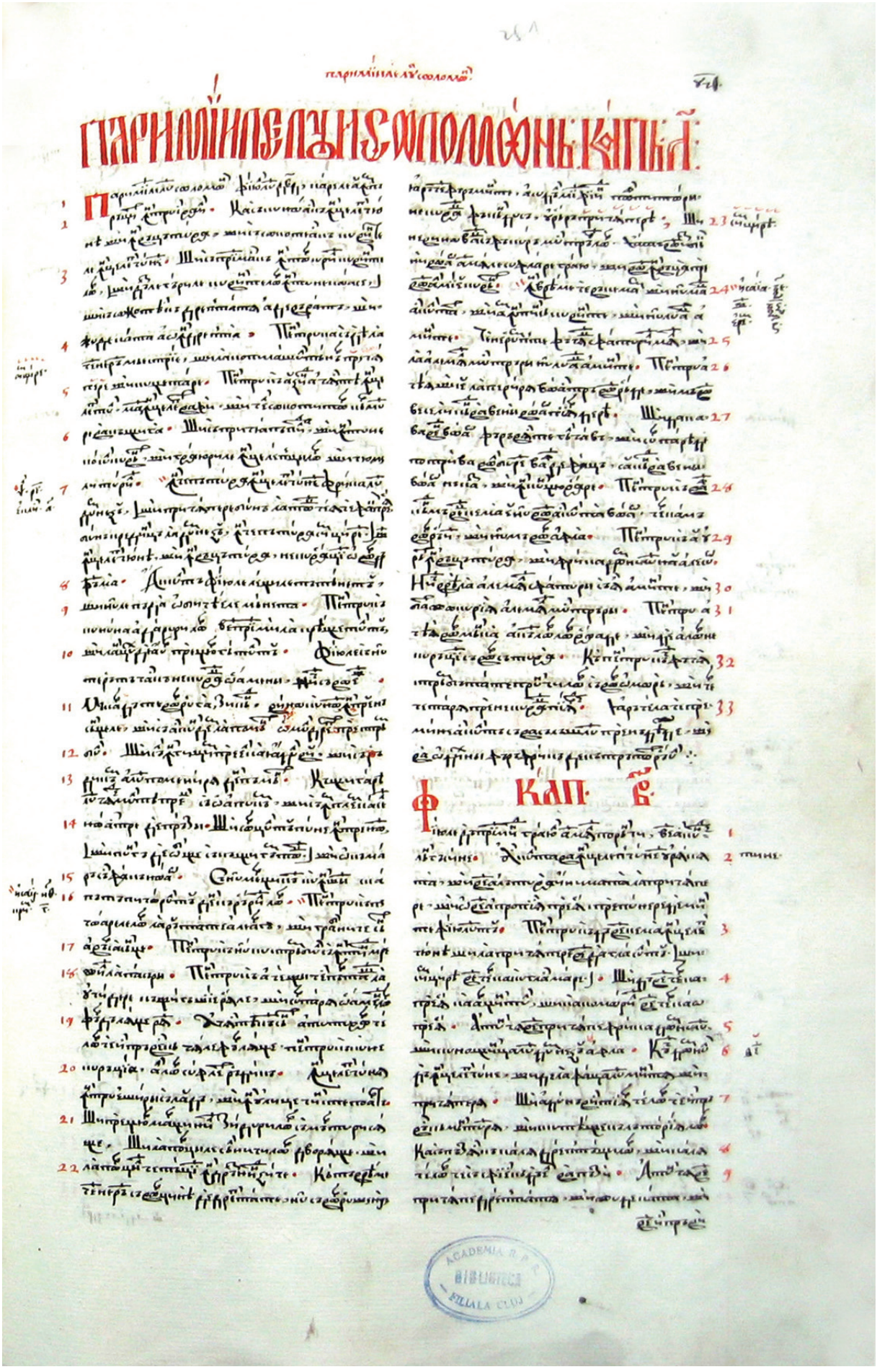

Ms. 45 p. 500

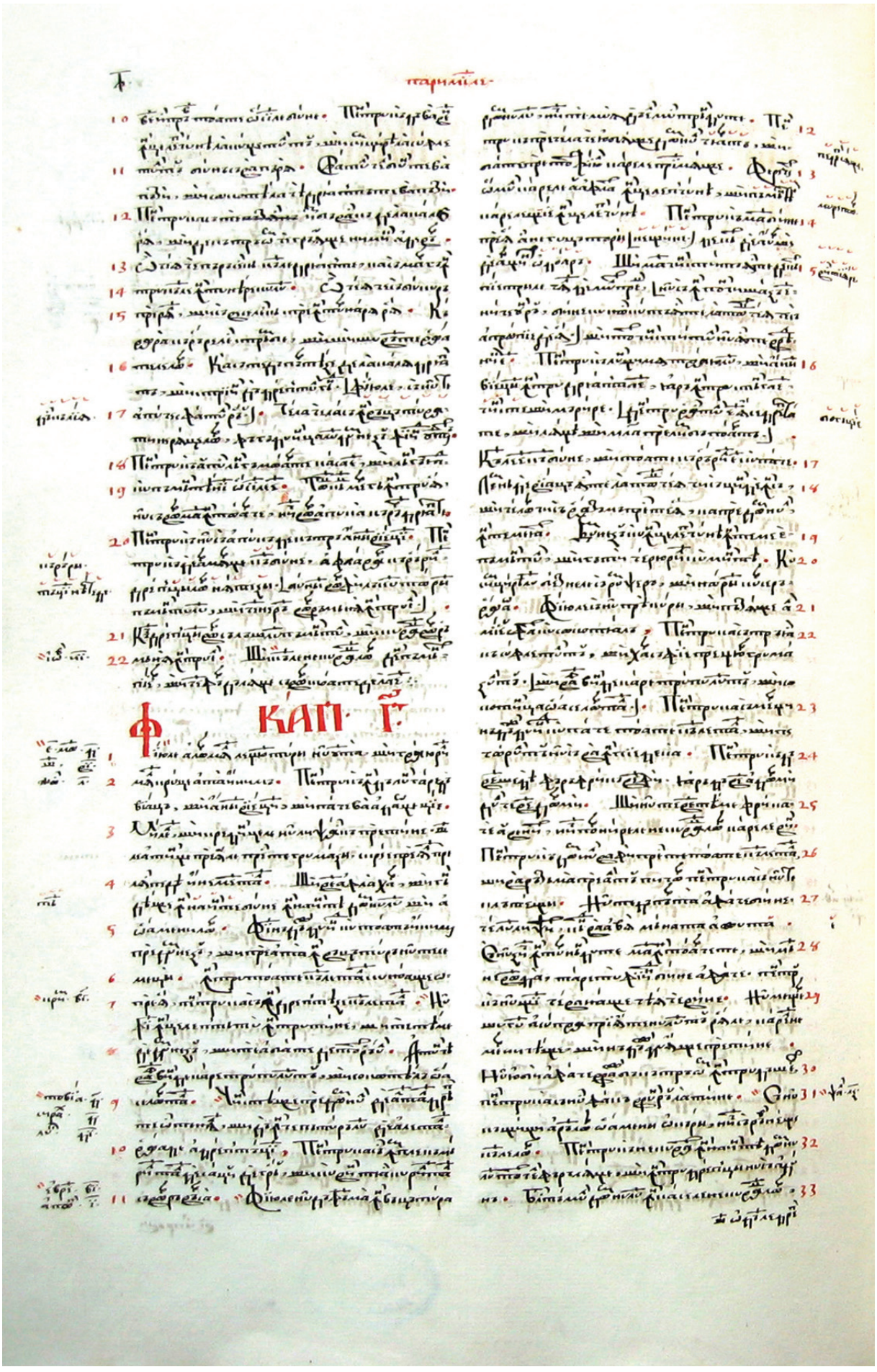

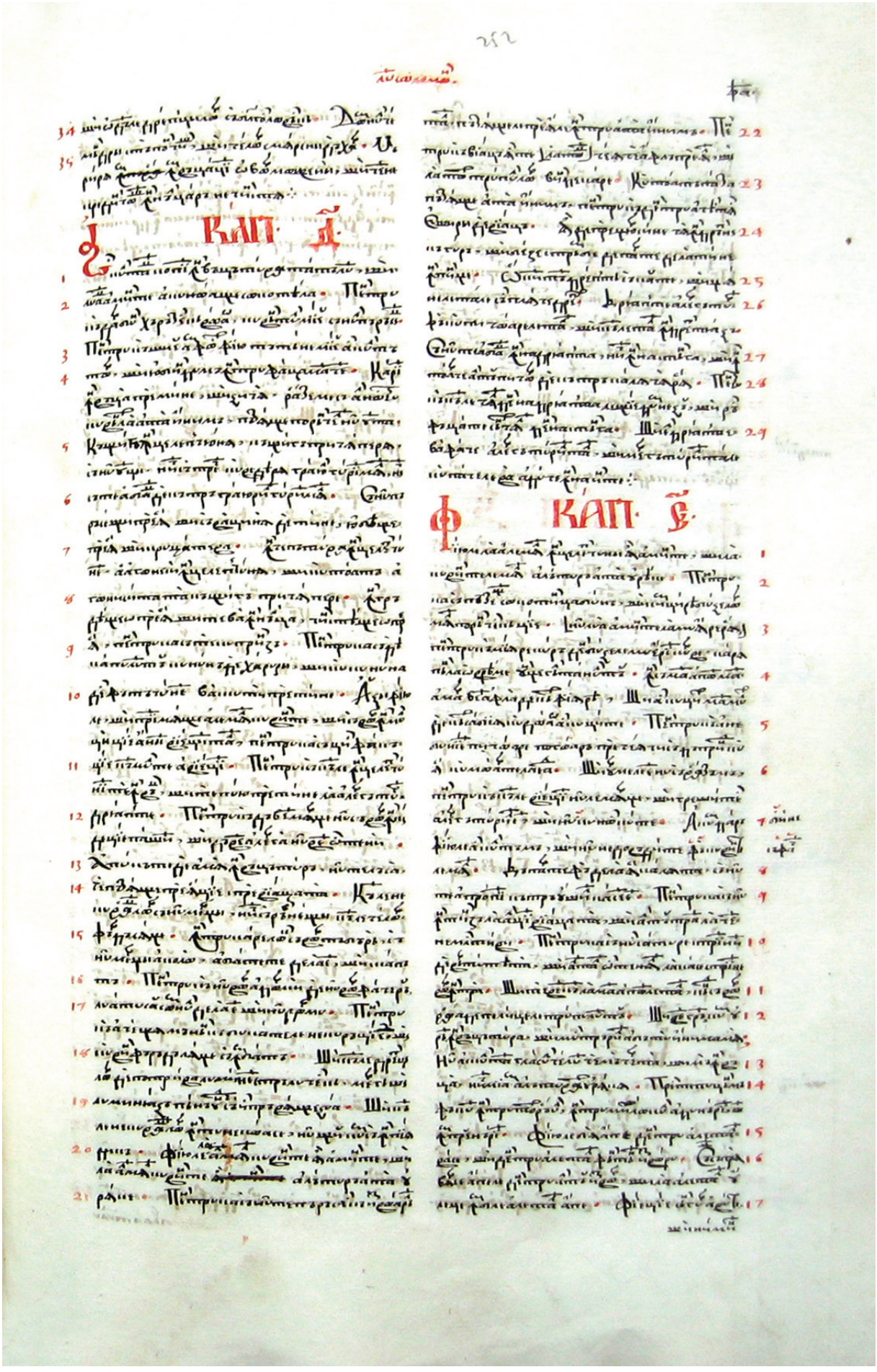

Ms. 45 p. 502

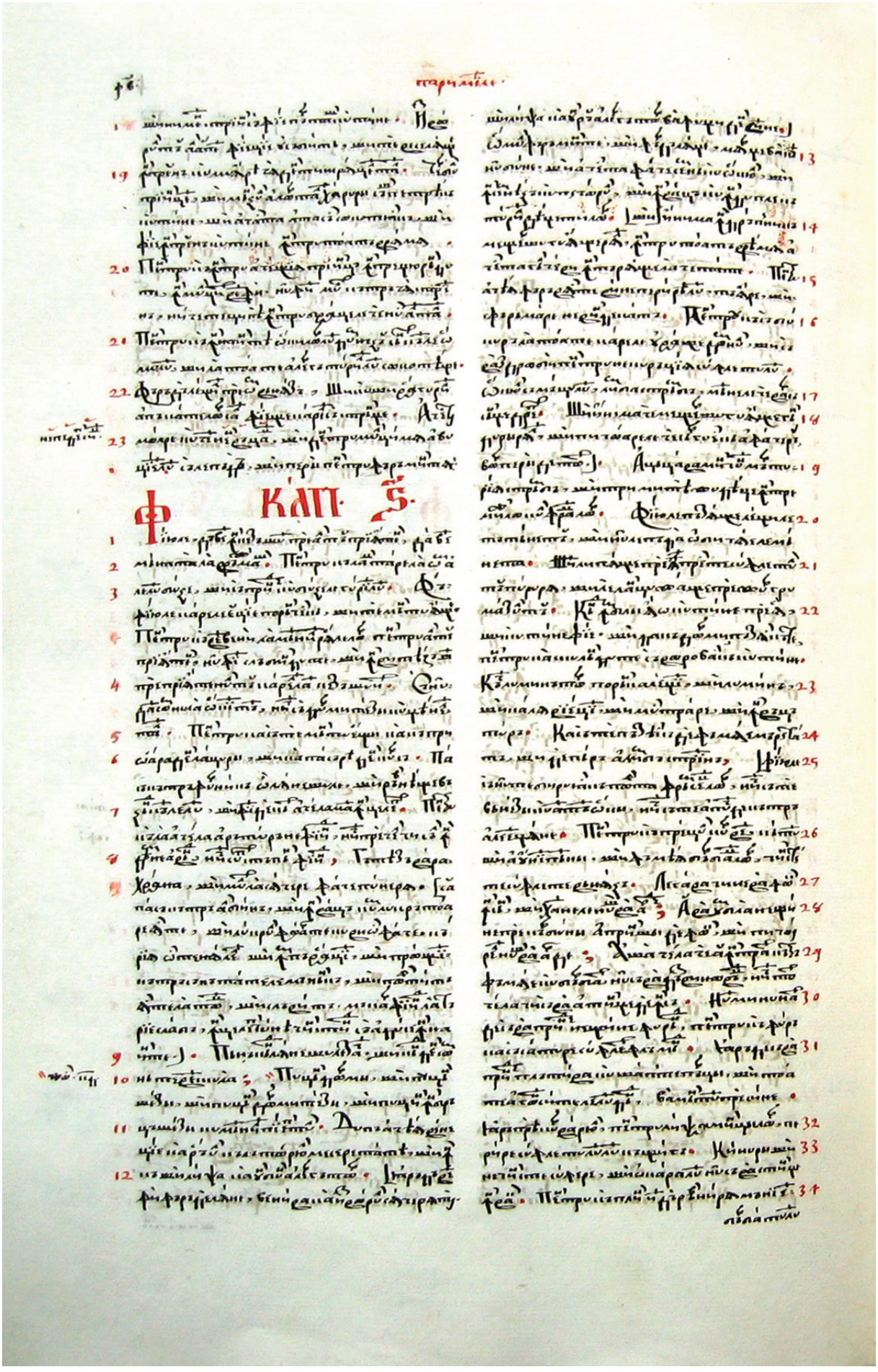

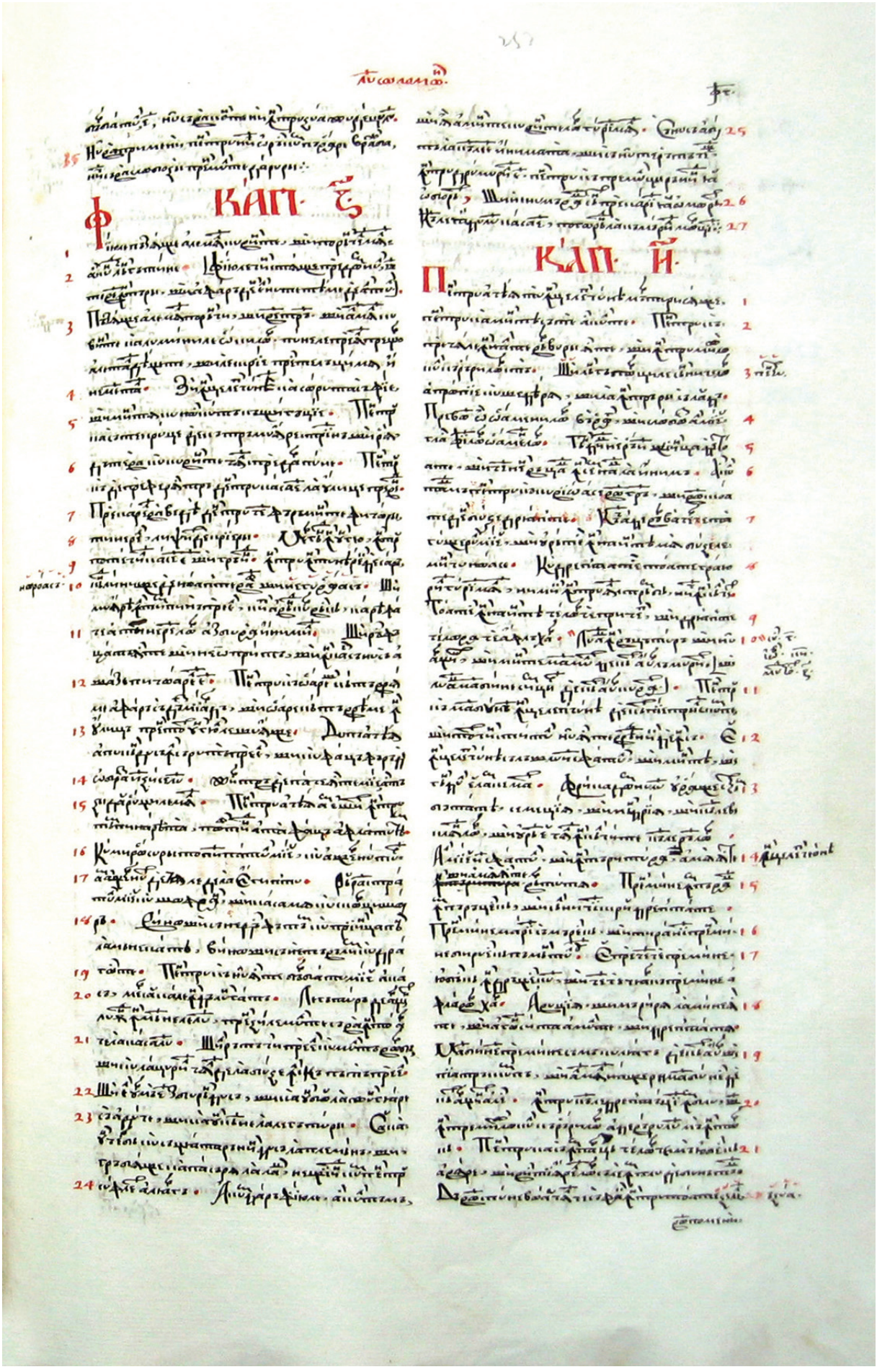

Ms. 45 p. 504

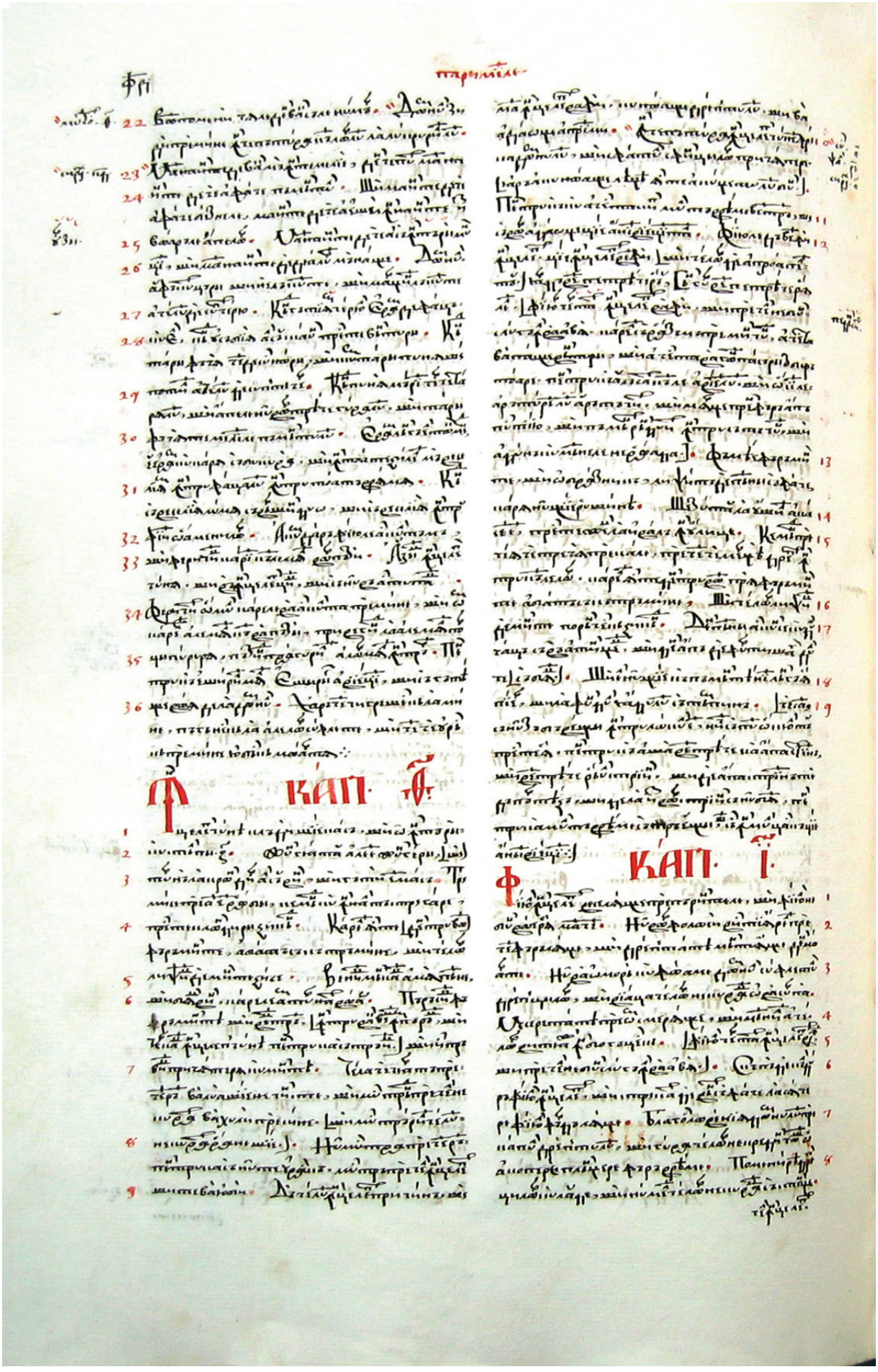

Ms. 45 p. 505

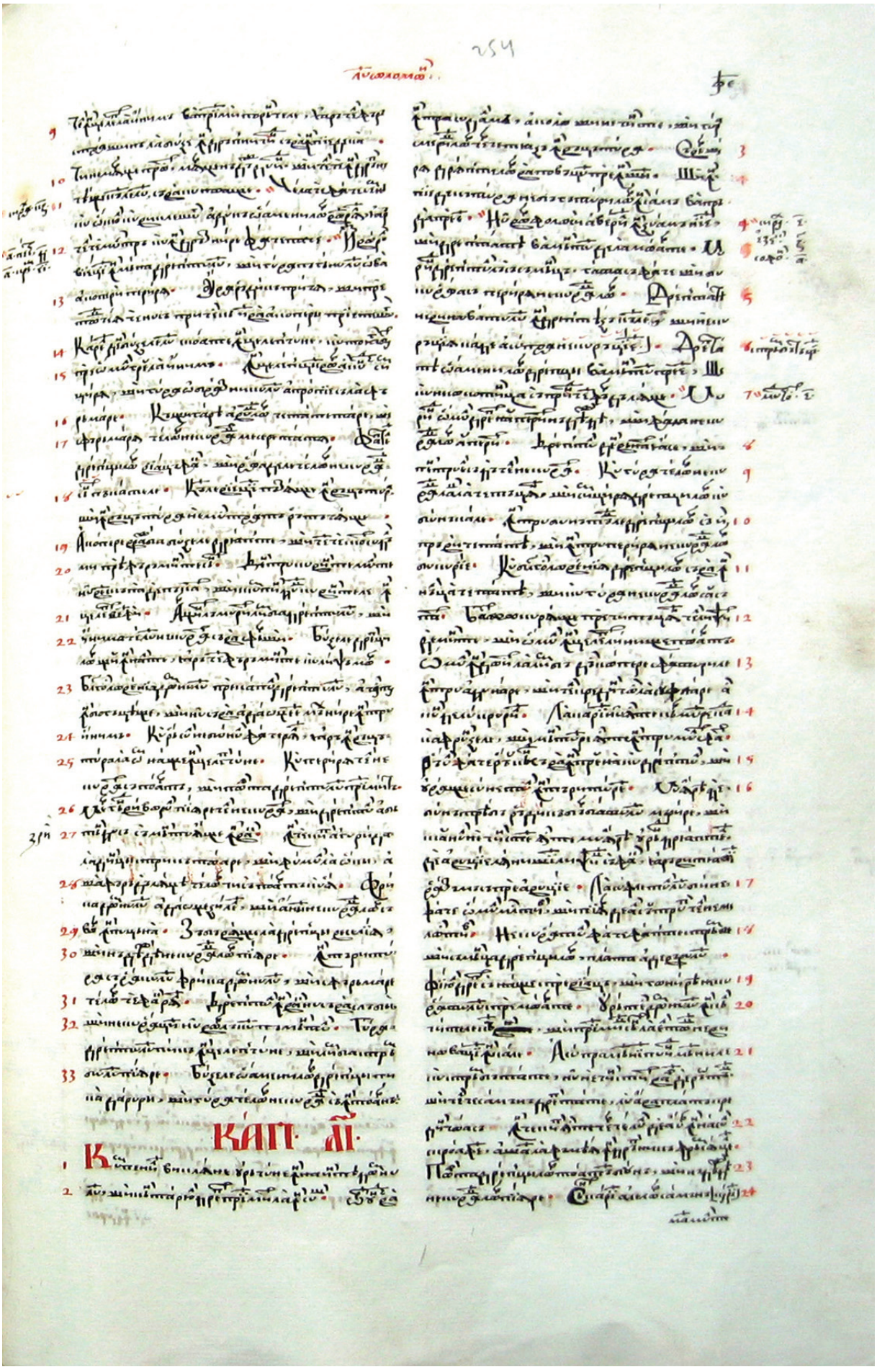

Ms. 45 p. 506

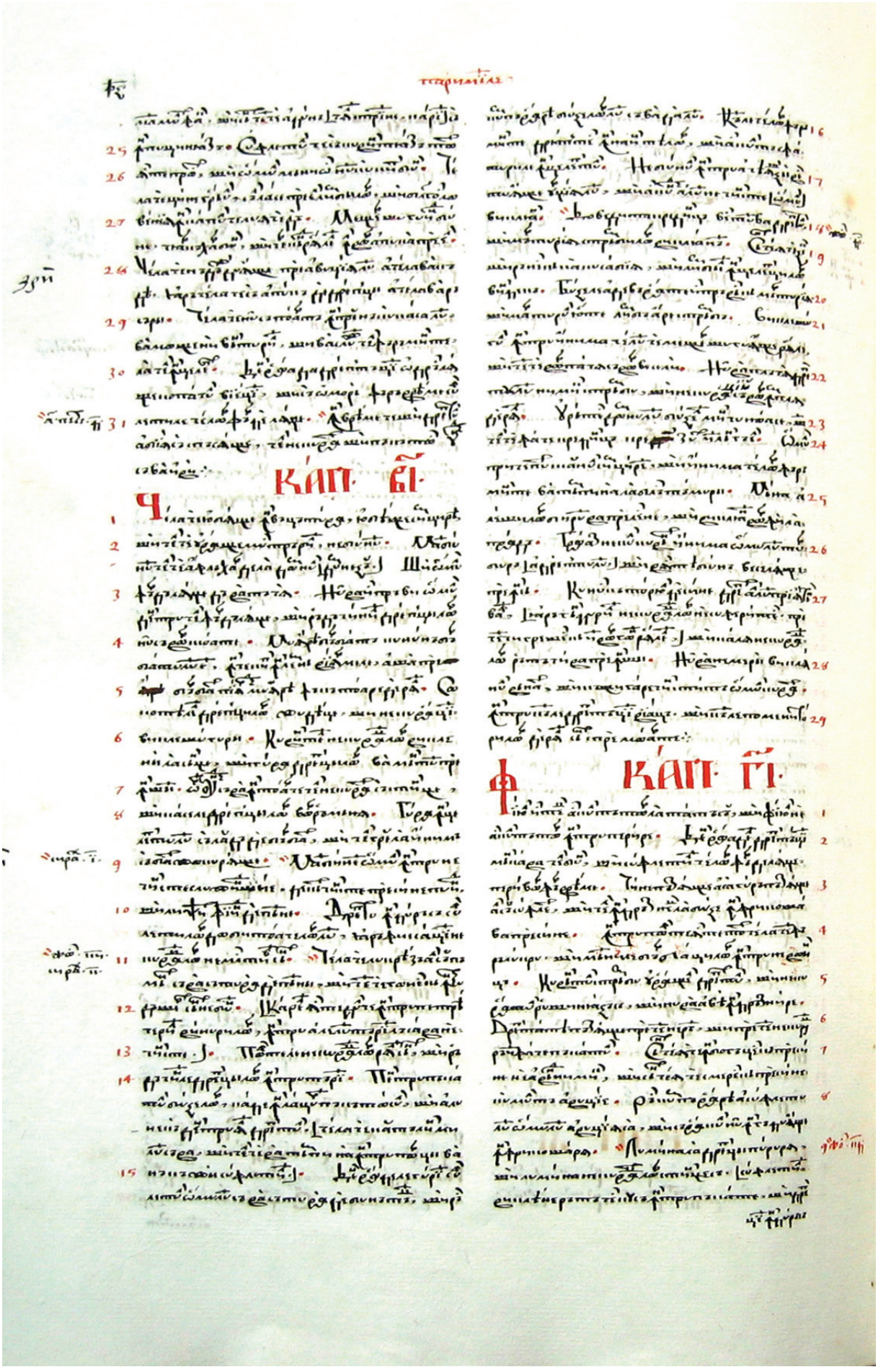

Ms. 45 p. 507

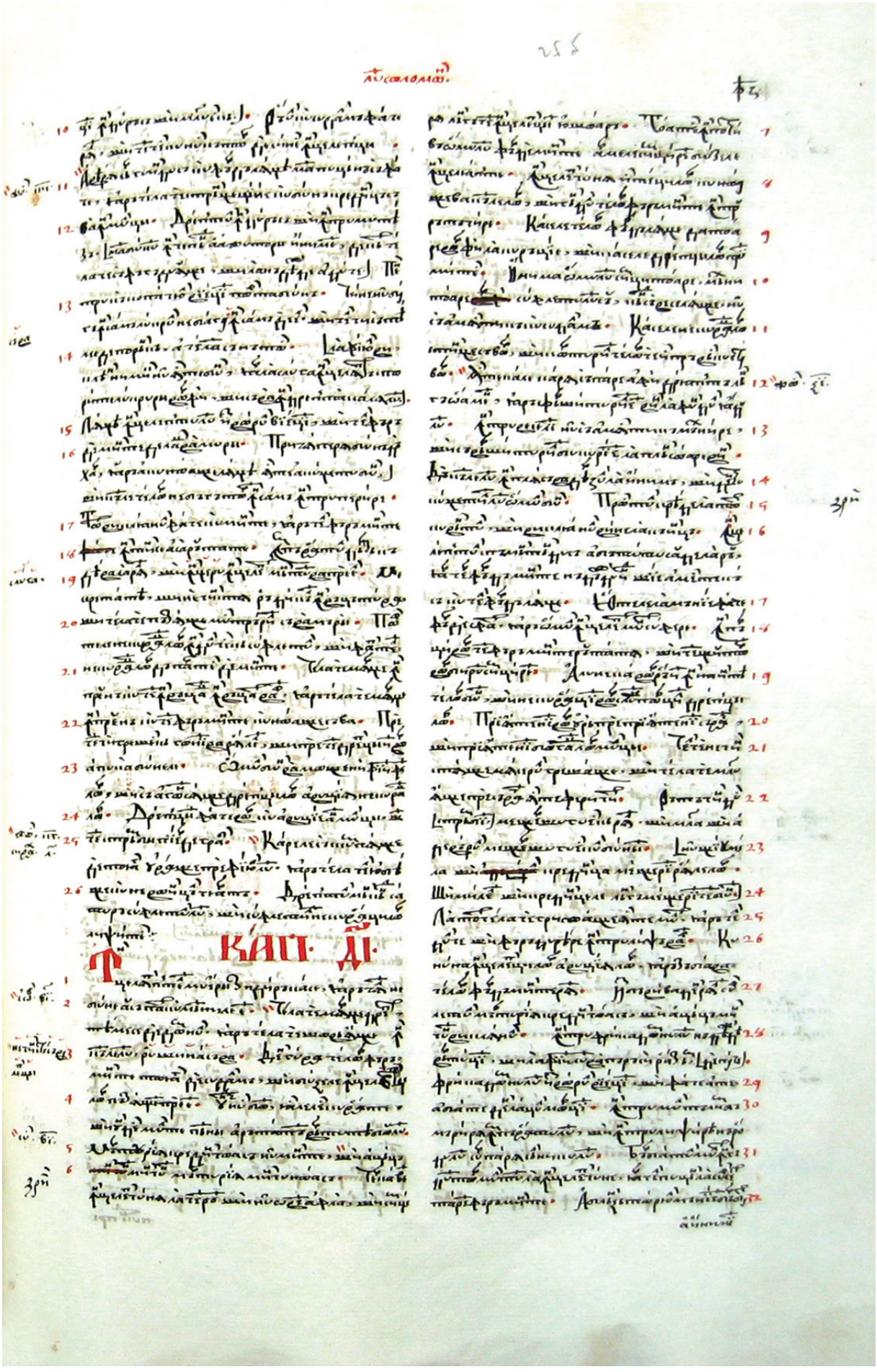

Ms. 45 p. 508

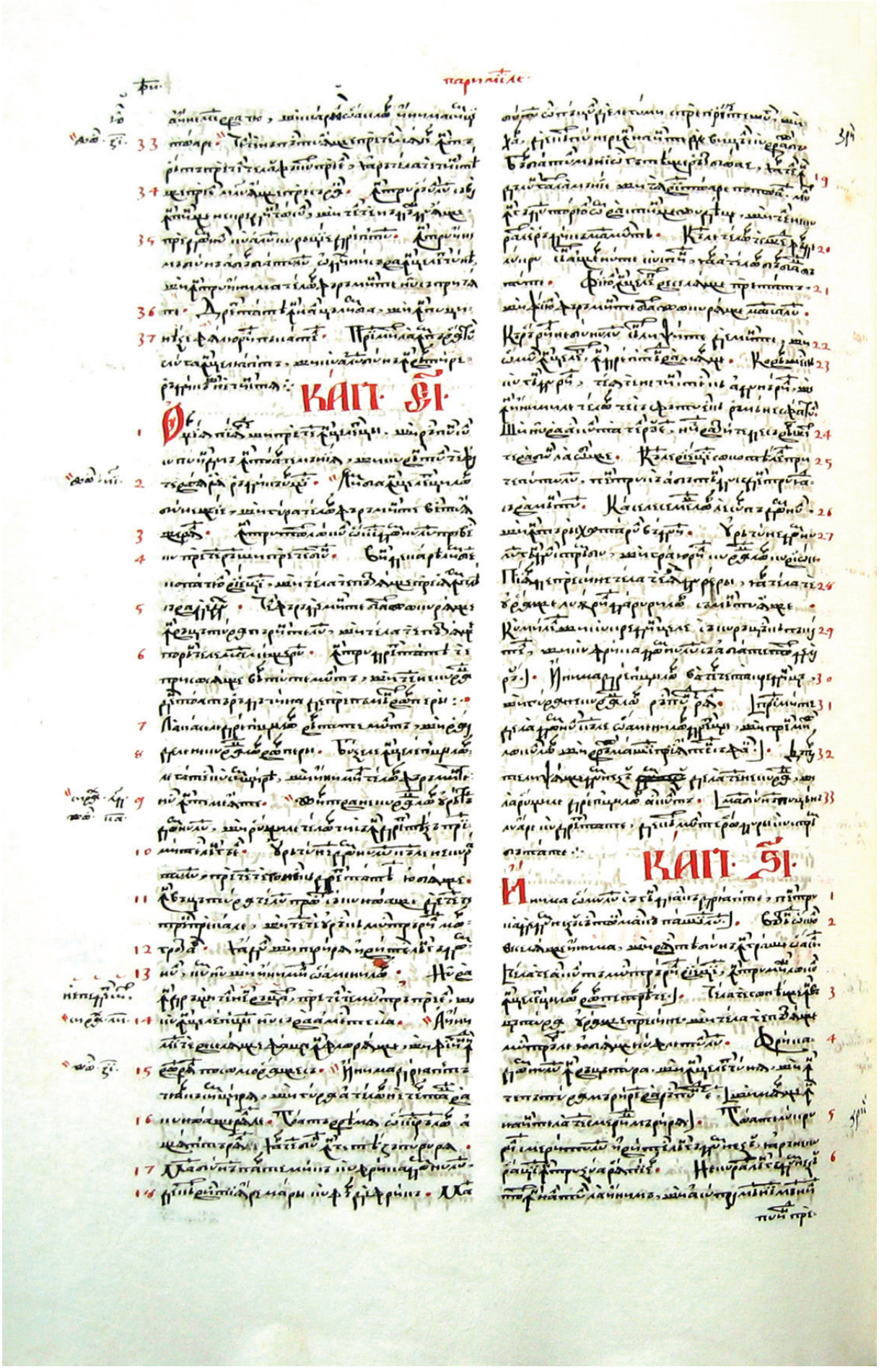

Ms. 45 p. 509

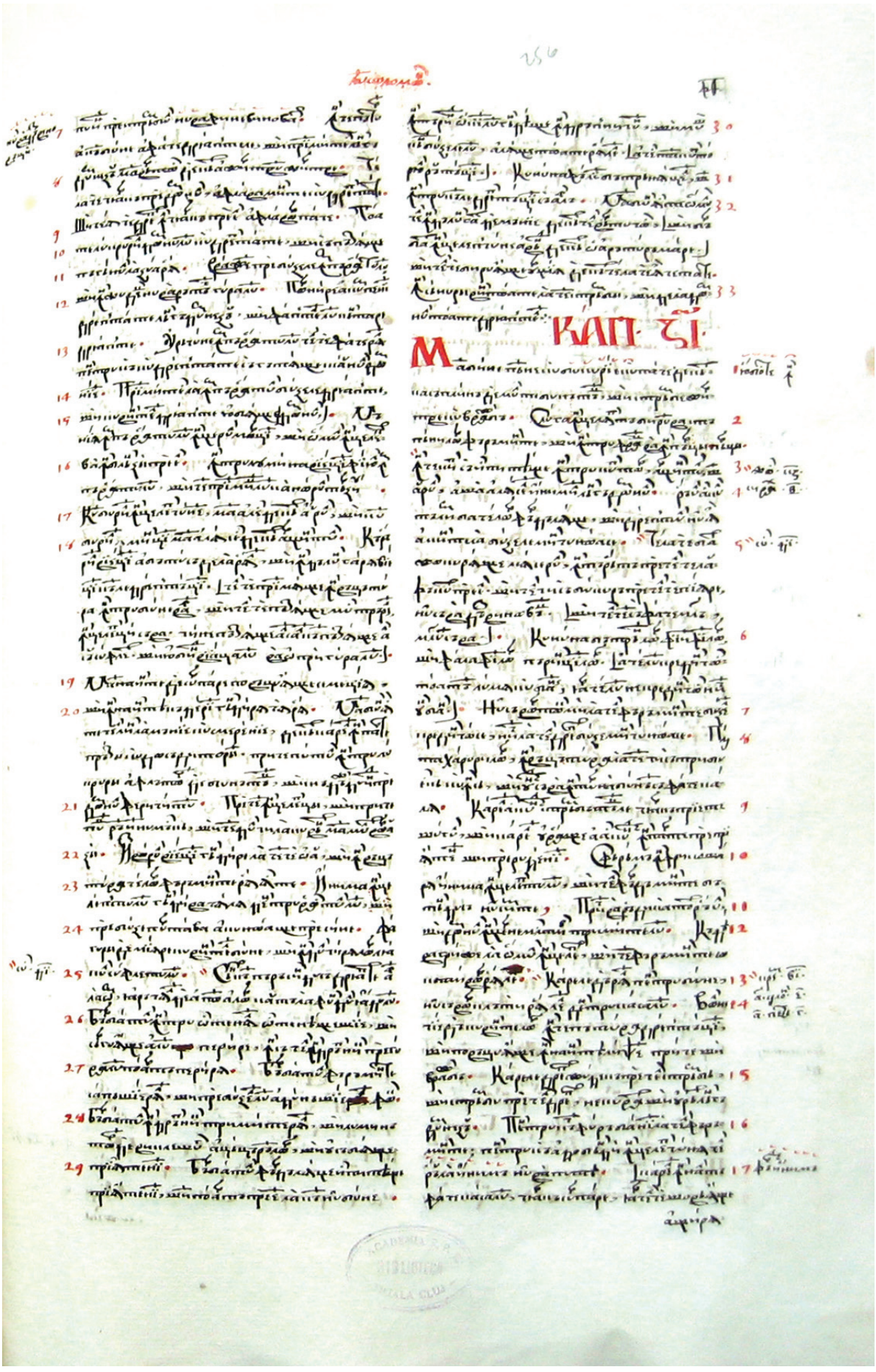

Ms. 45 p. 510

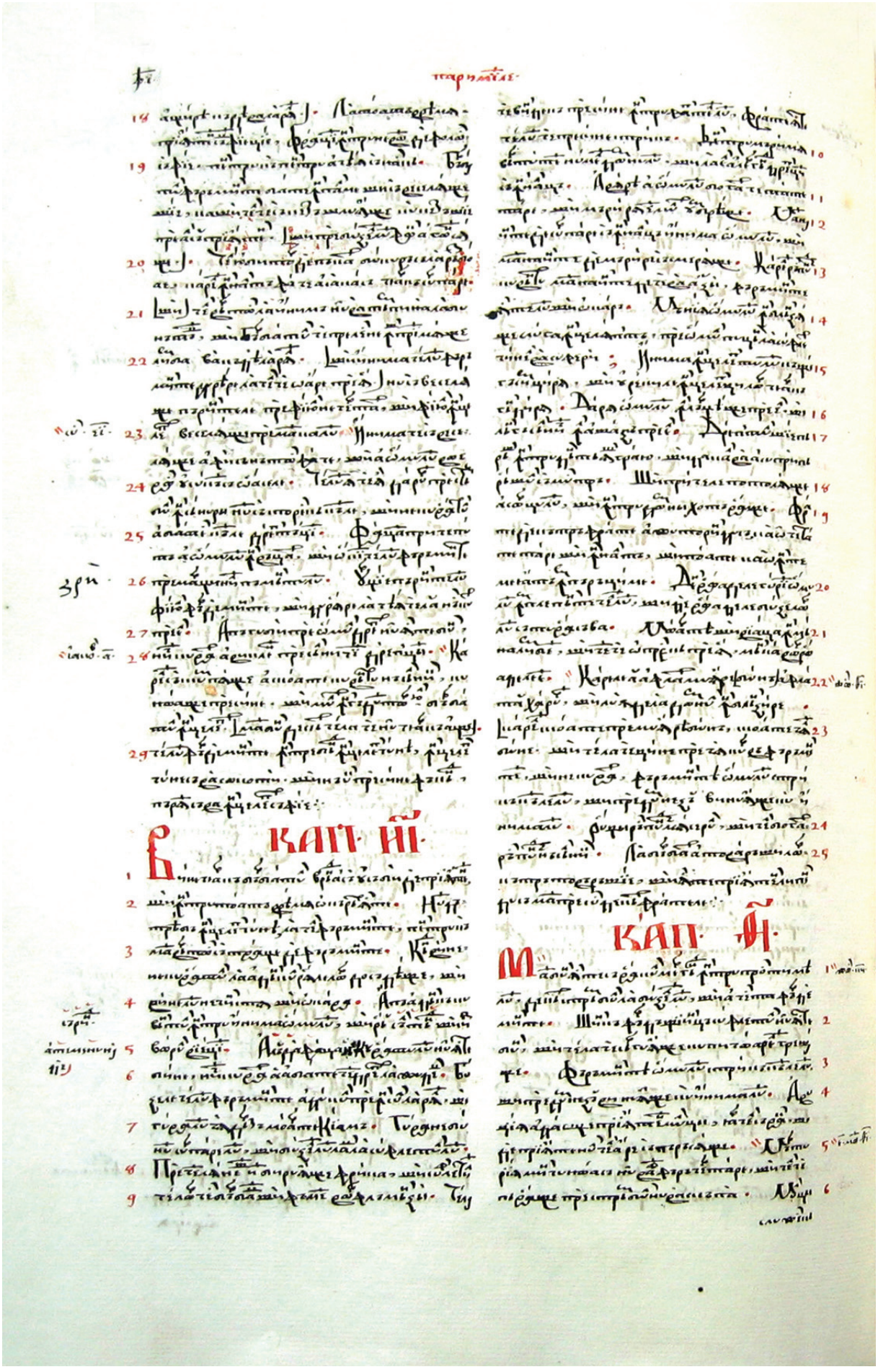

Ms. 45 p. 511

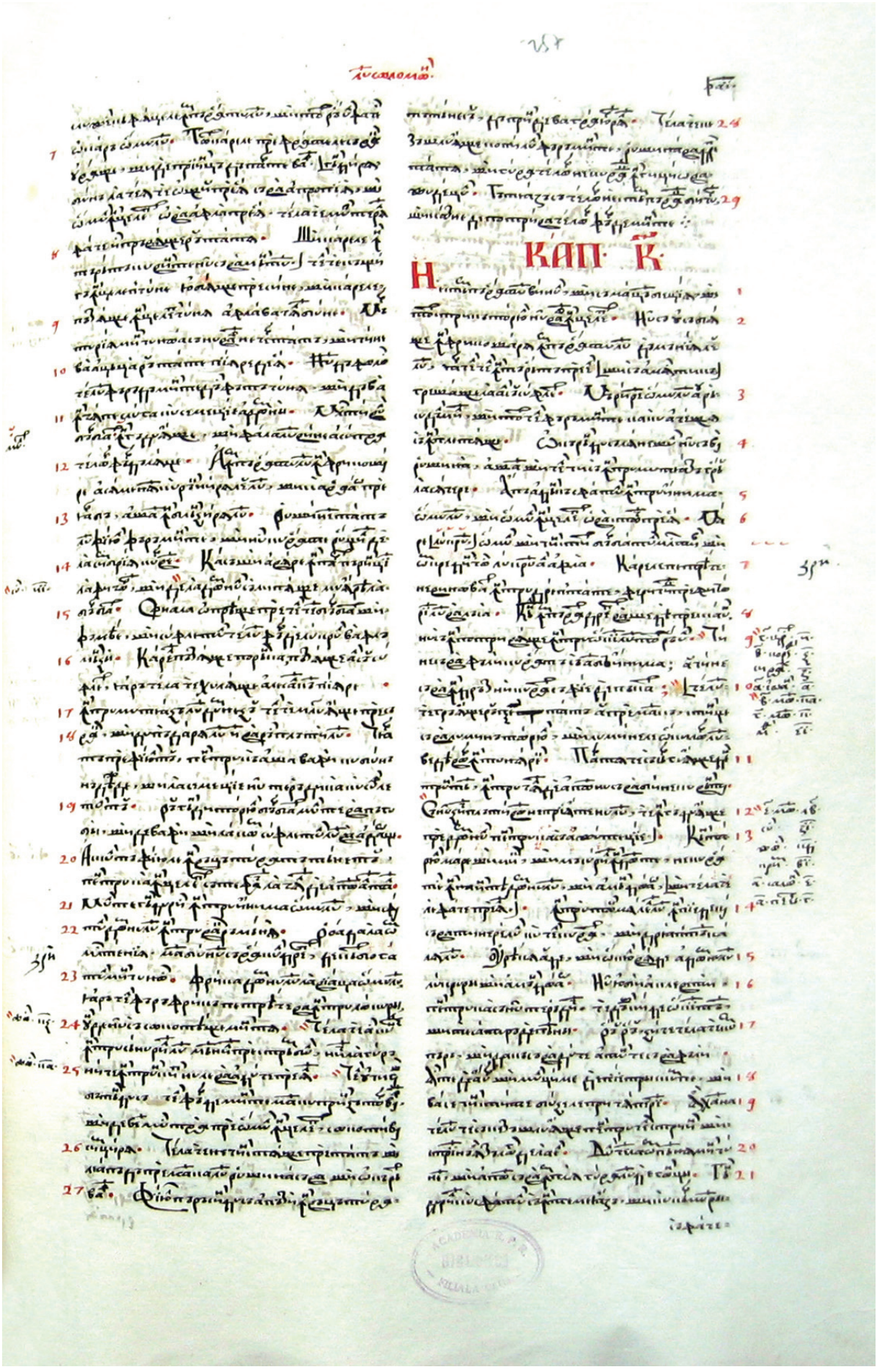

Ms. 45 p. 512

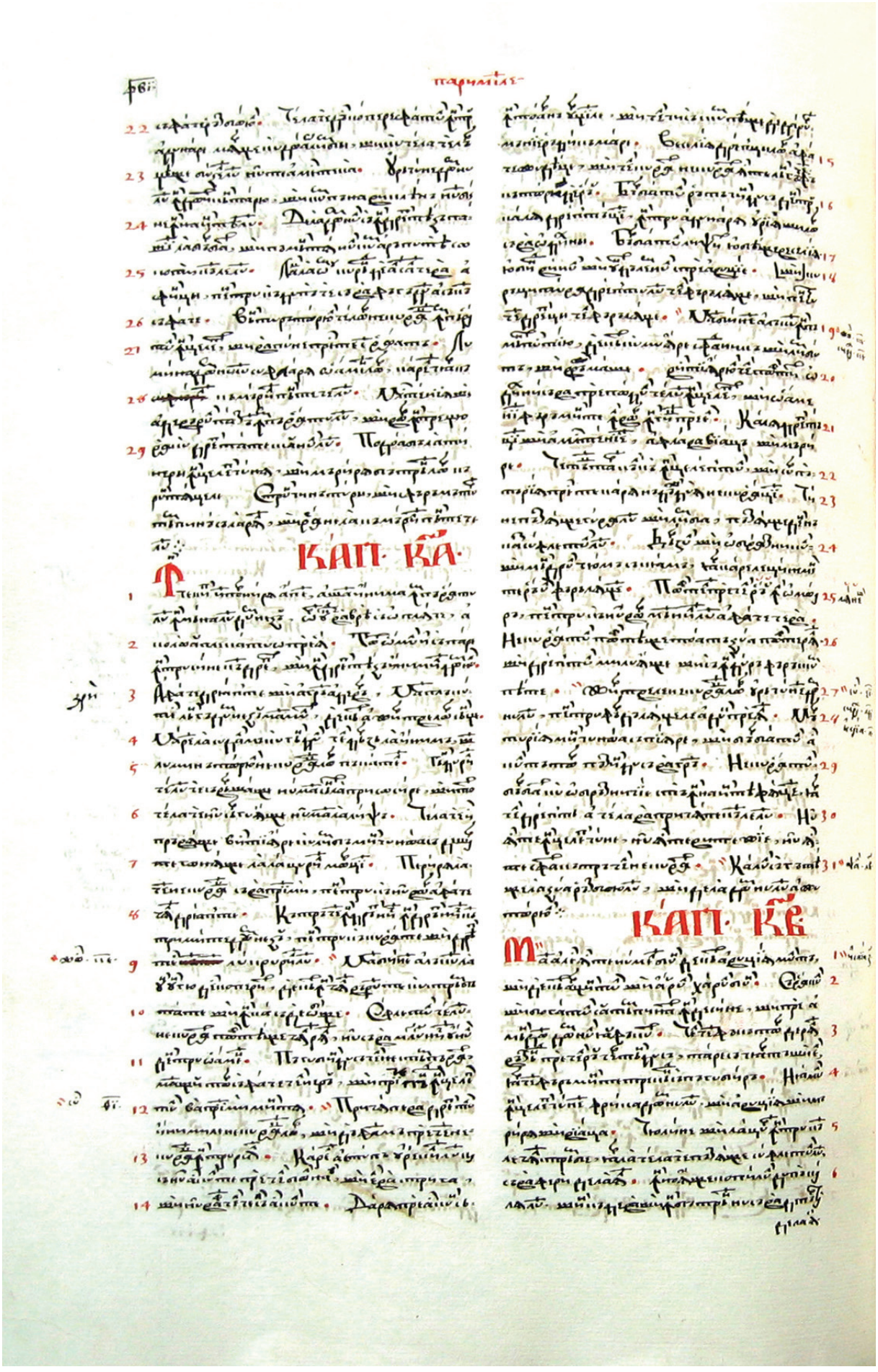

Ms. 45 p. 513

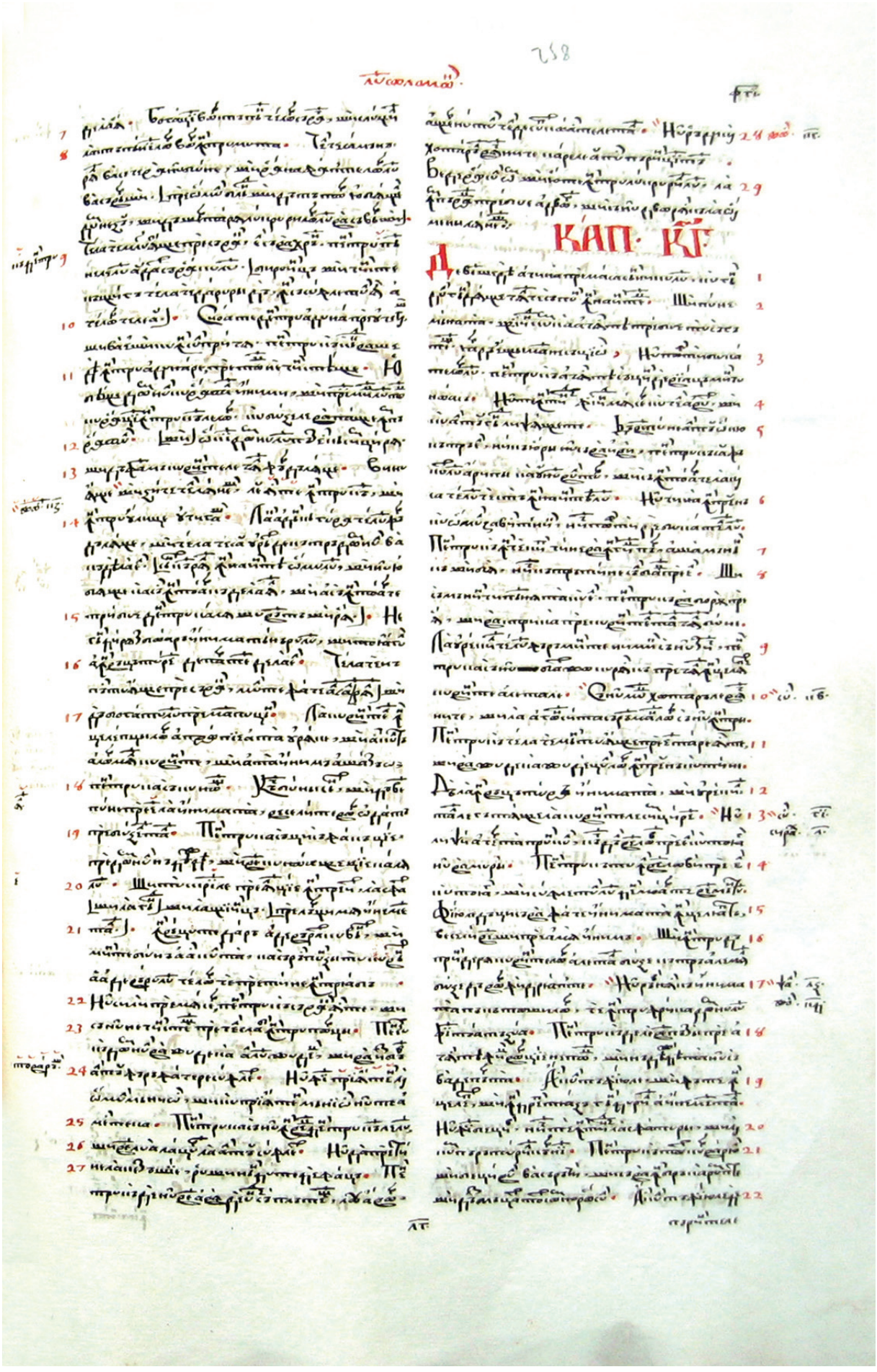

Ms. 45 p. 514

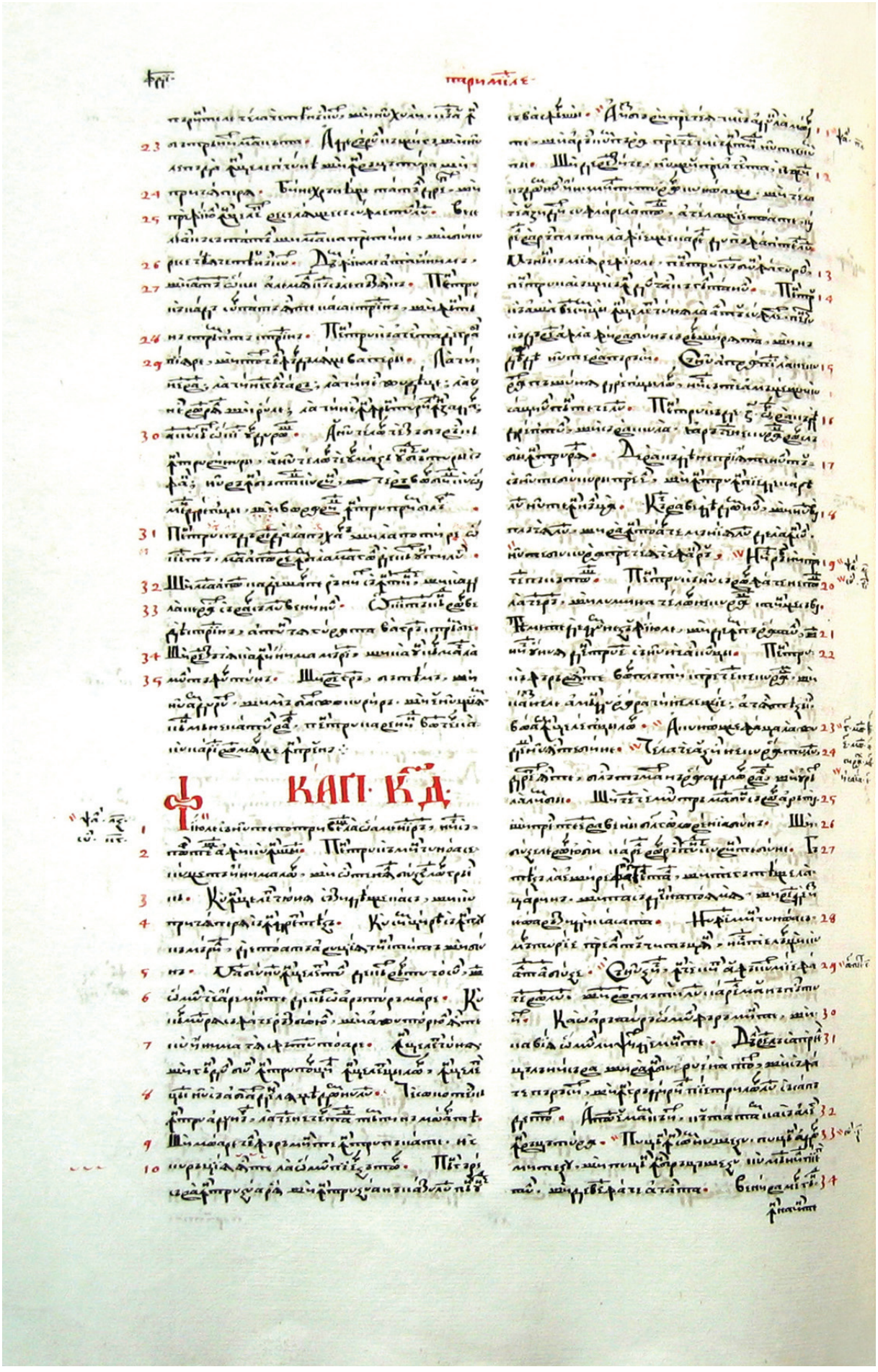

Ms. 45 p. 515

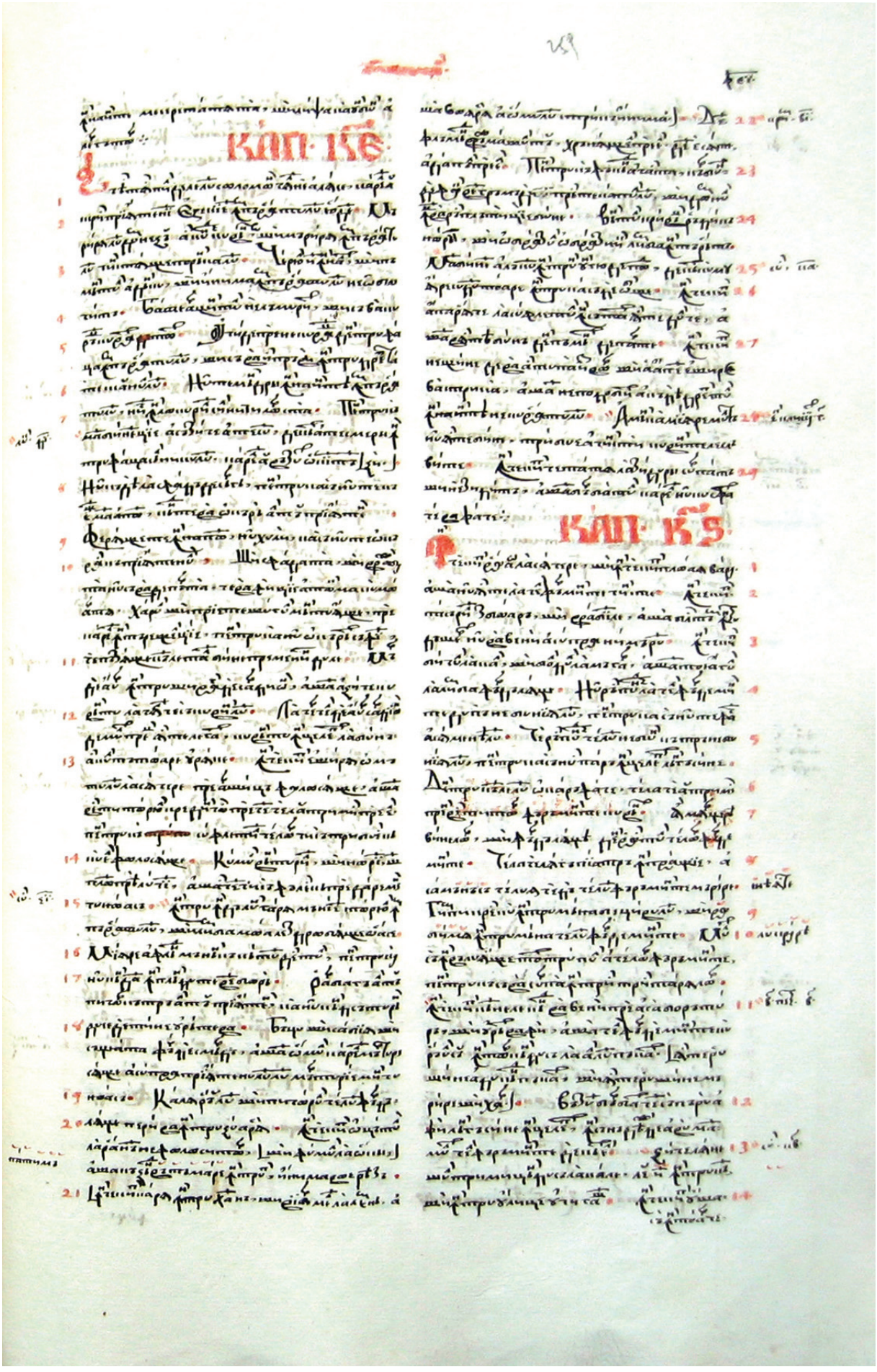

Ms. 45 p. 516

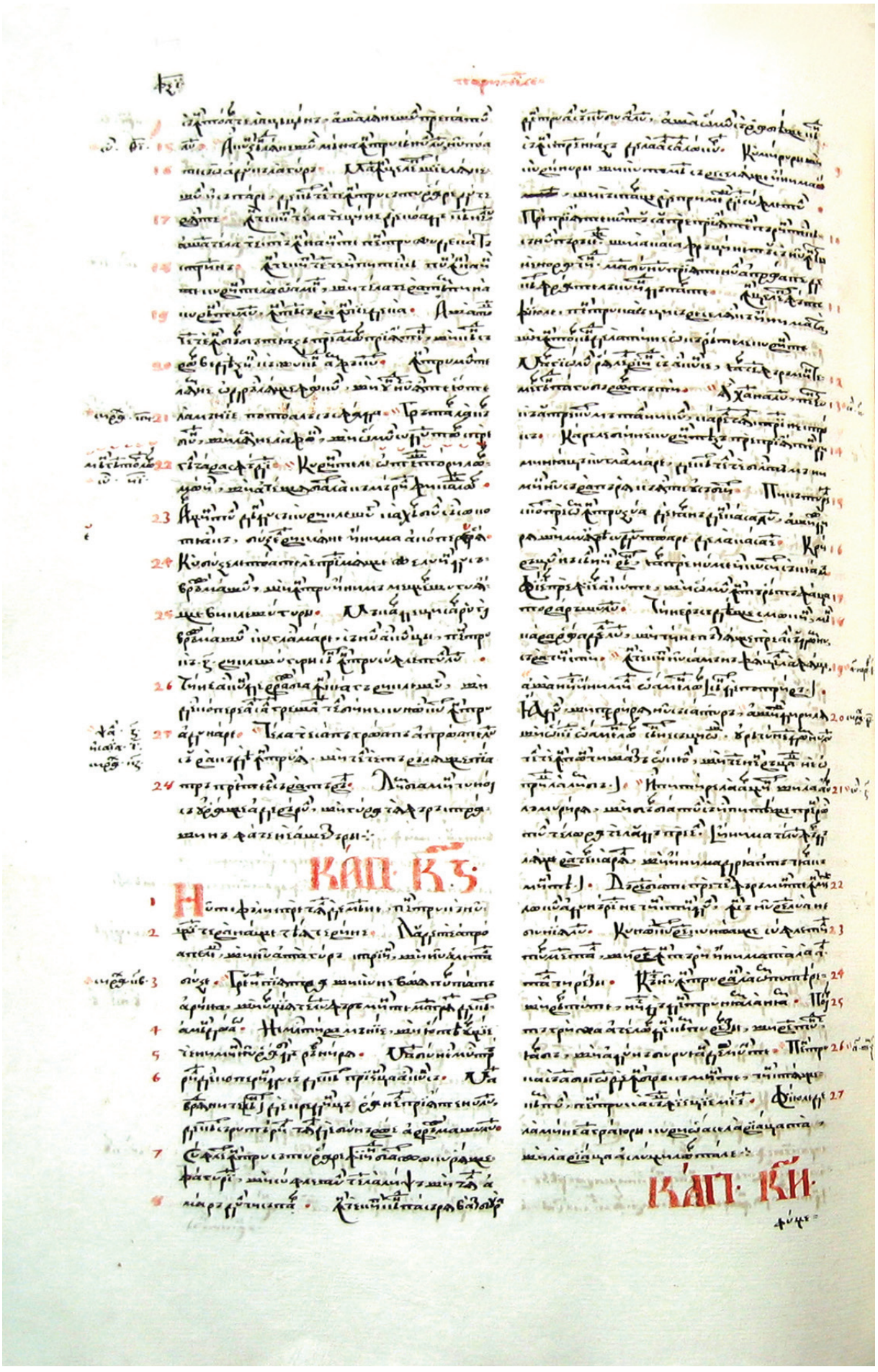

Ms. 45 p. 517

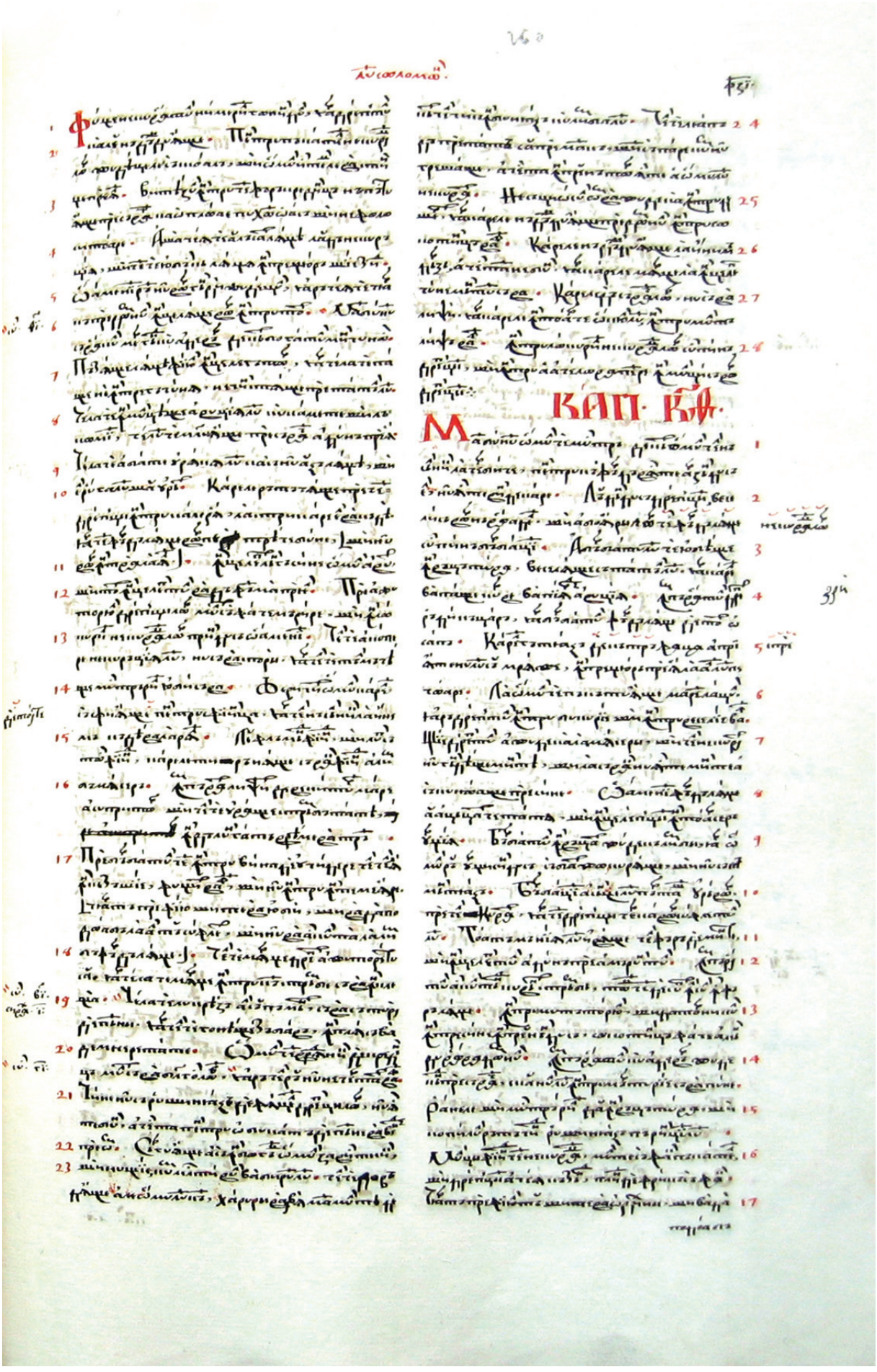

Ms. 45 p. 518

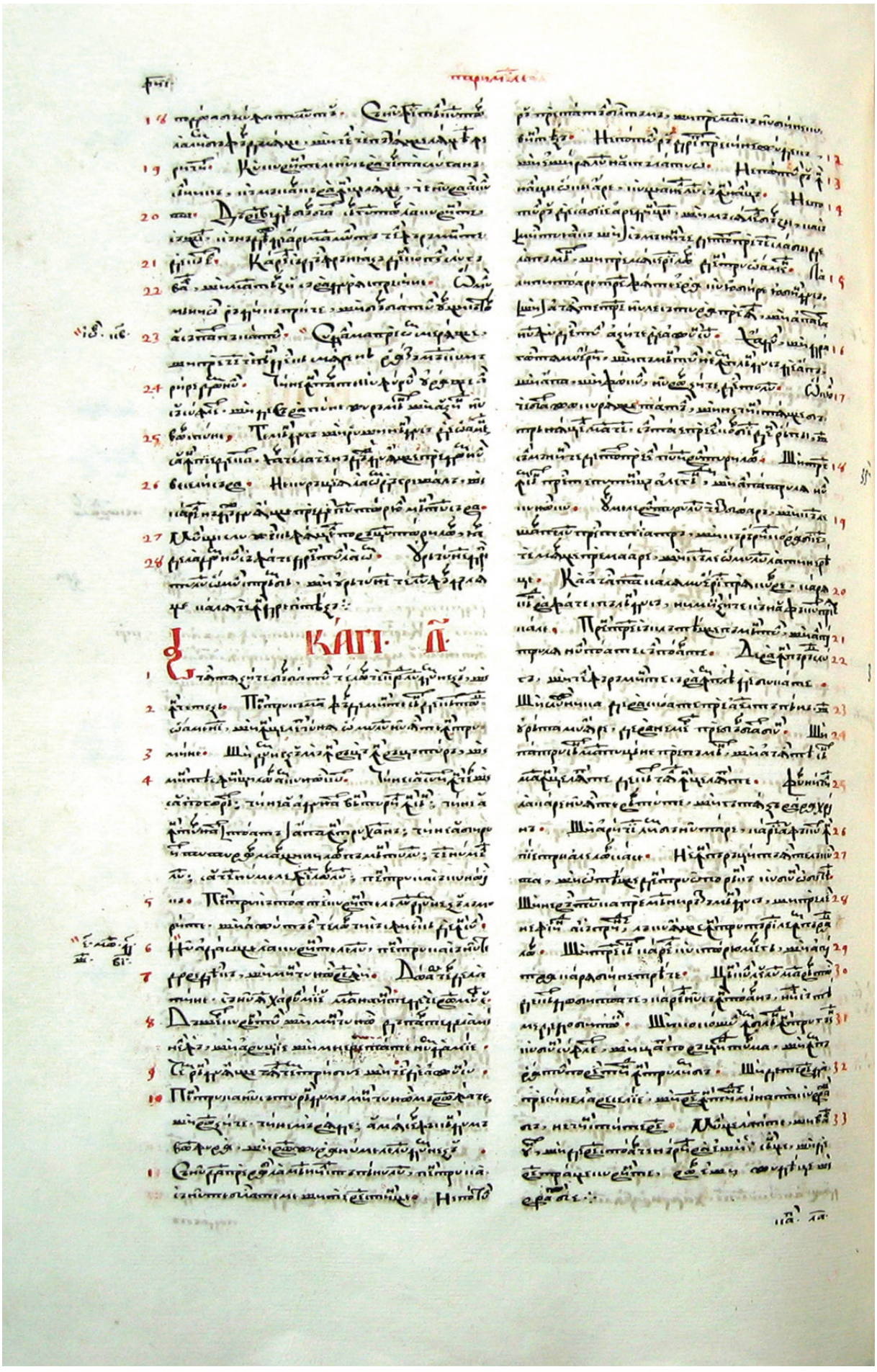

Ms. 45 p. 519

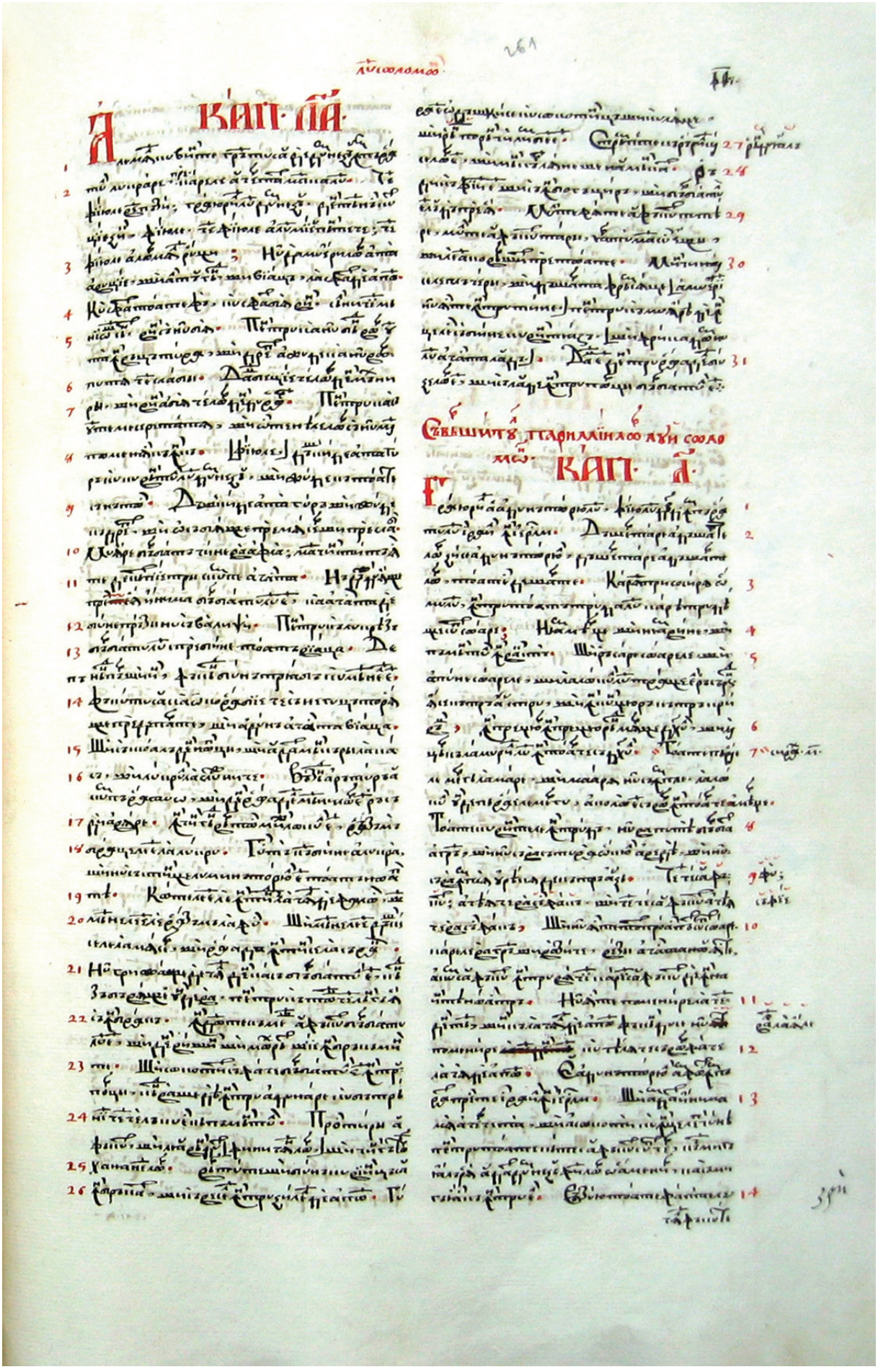

Ms. 45 p. 520

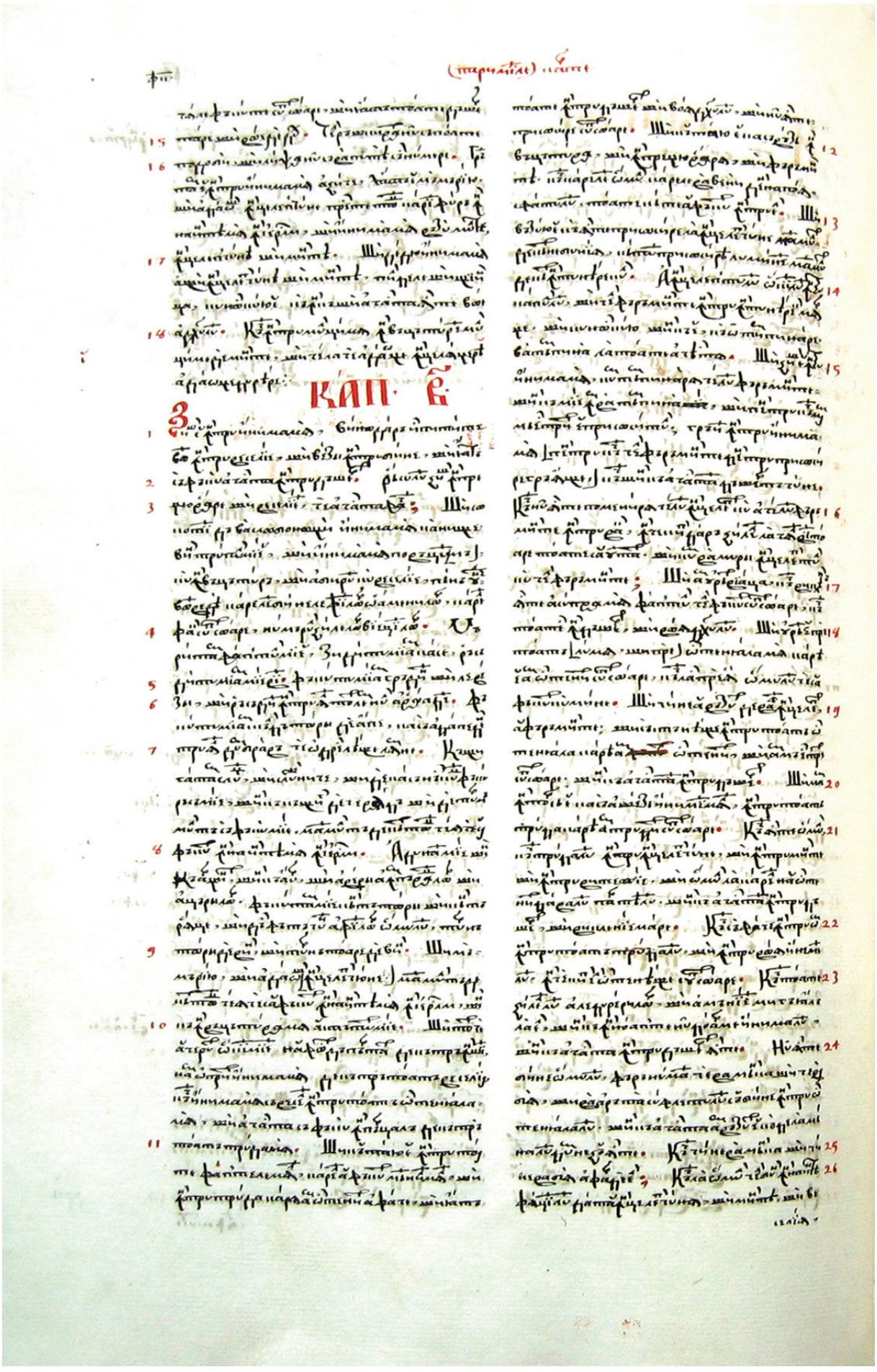

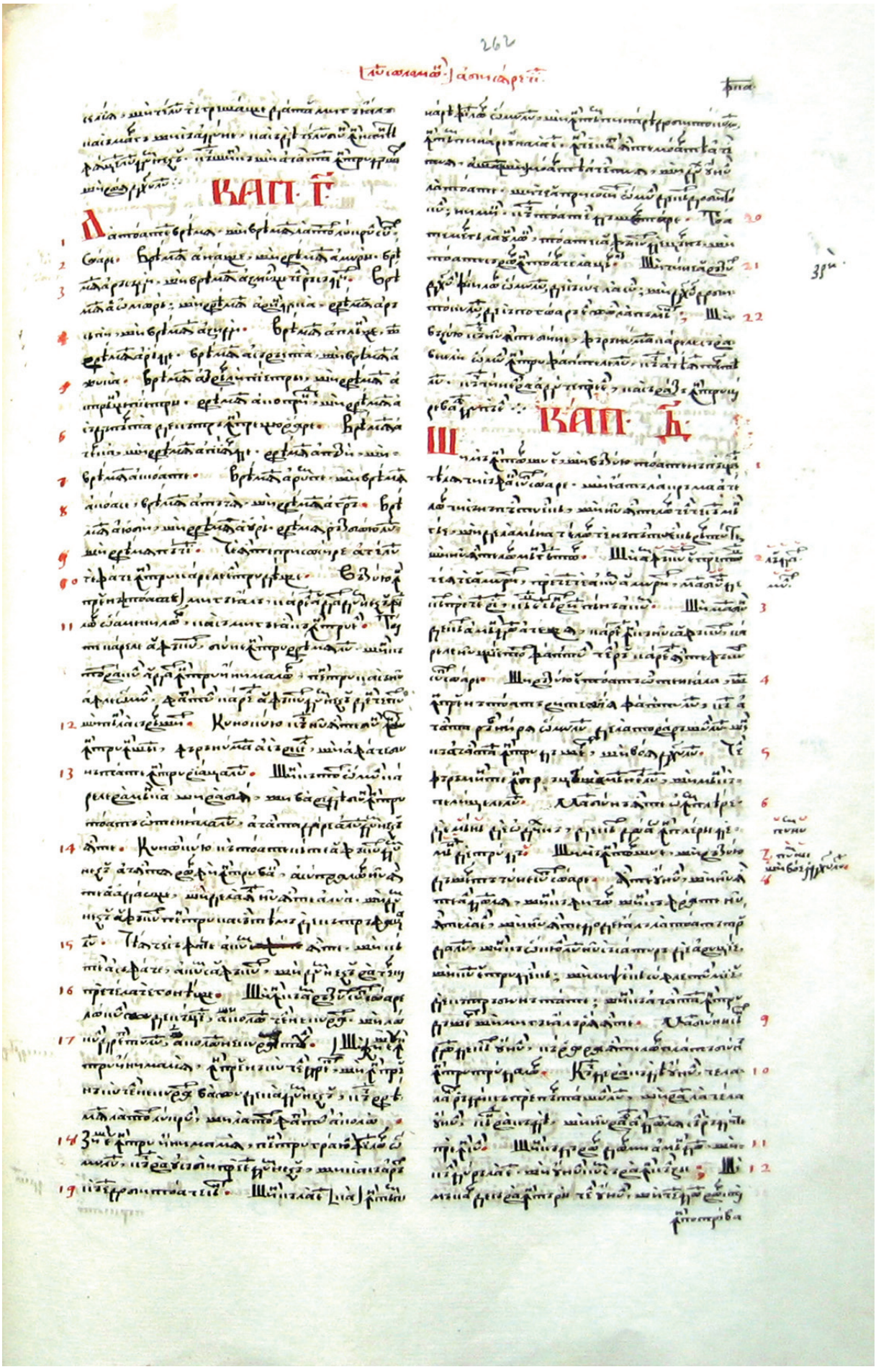

Ms. 45 p. 522

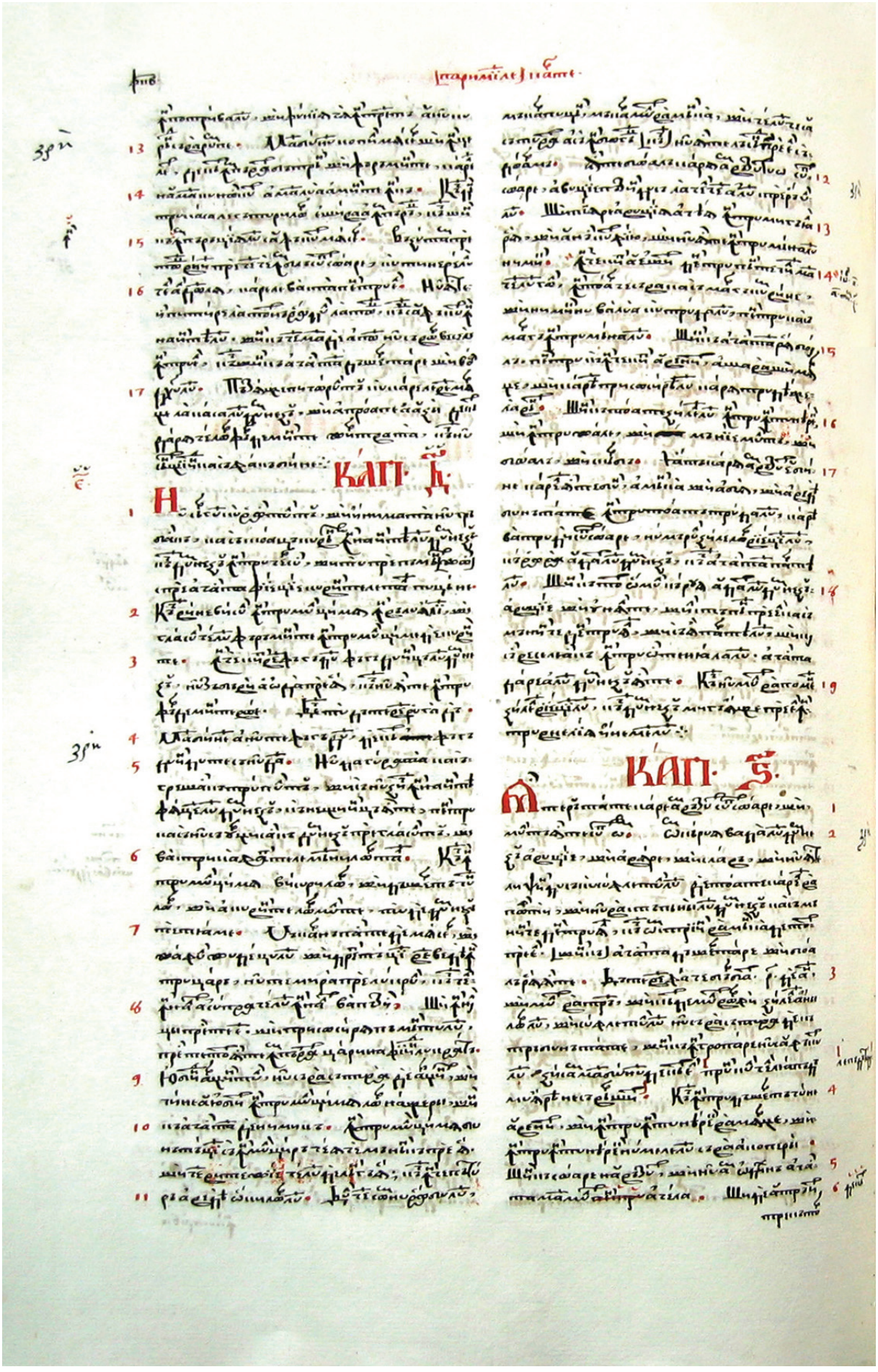

Ms. 45 p. 523

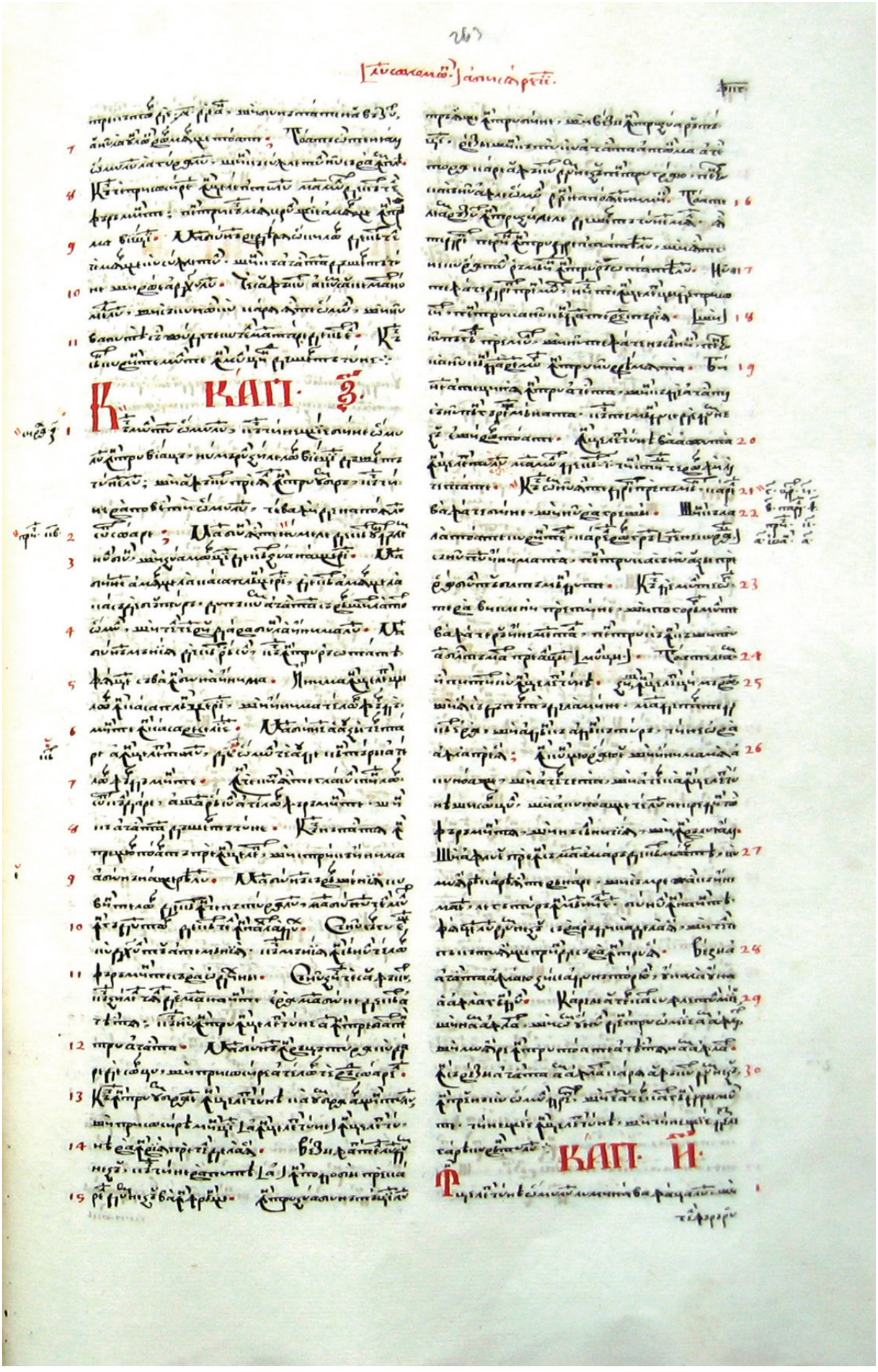

Ms. 45 p. 524

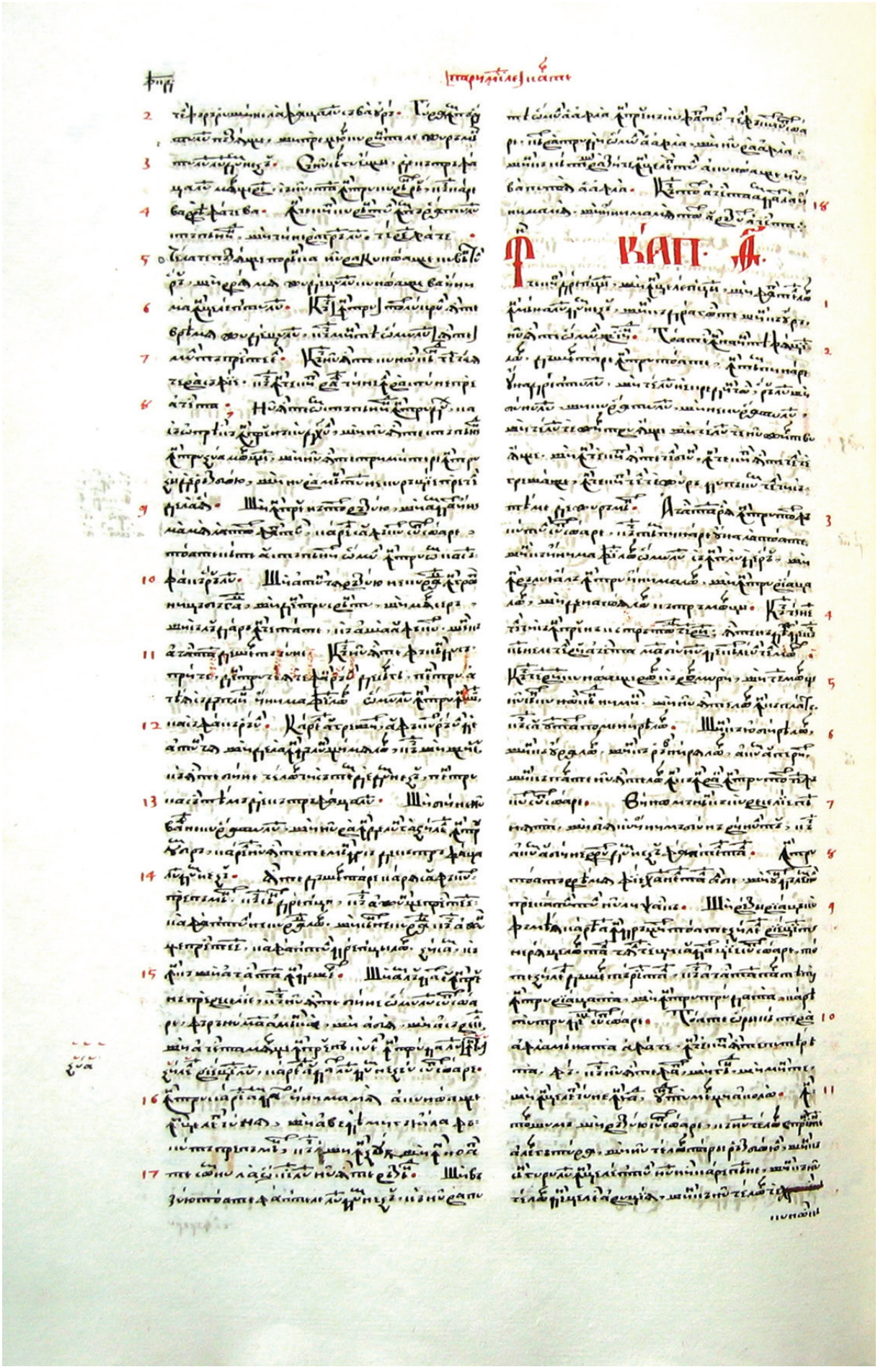

Ms. 45 p. 525

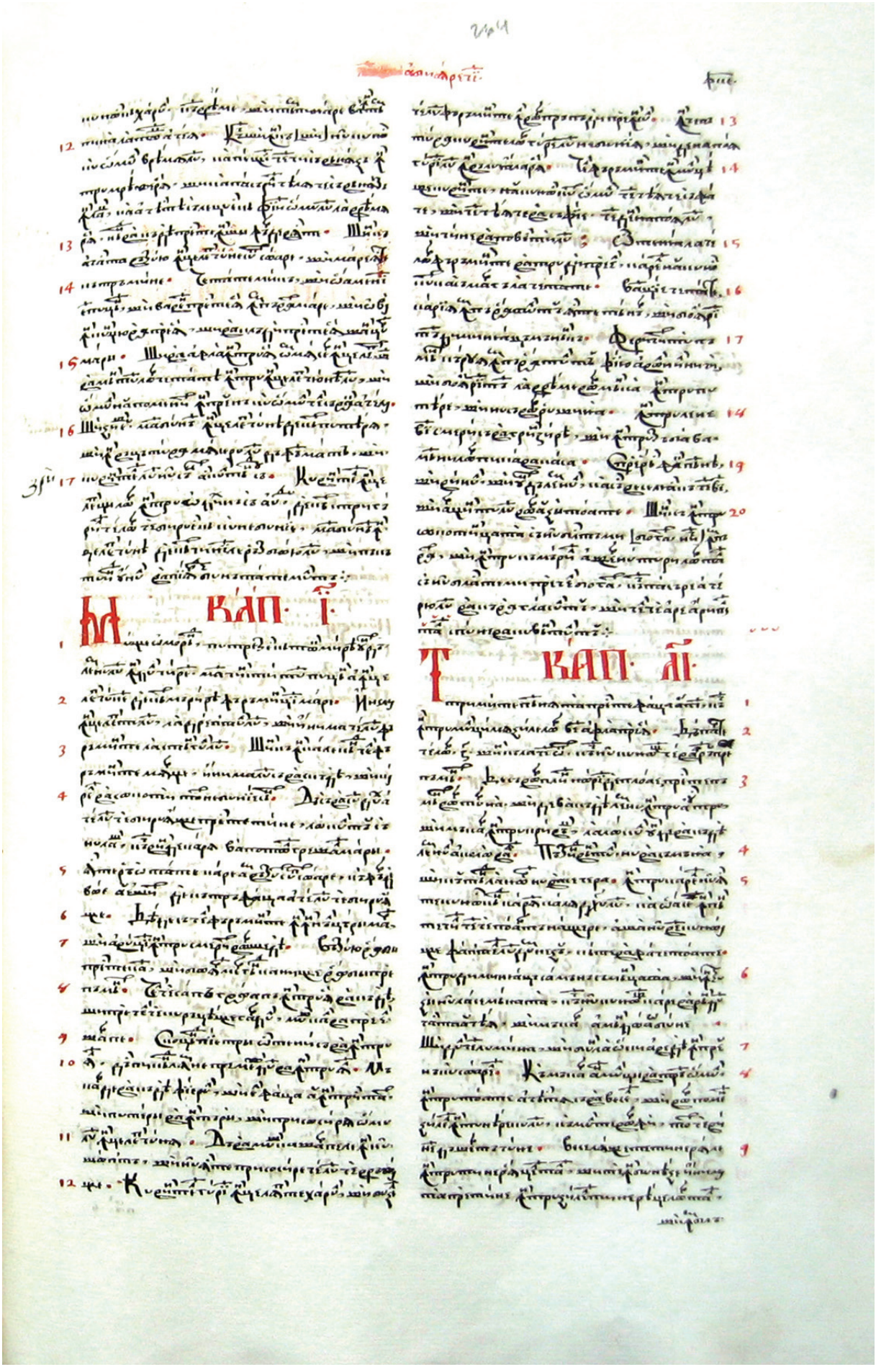

Ms. 45 p. 526

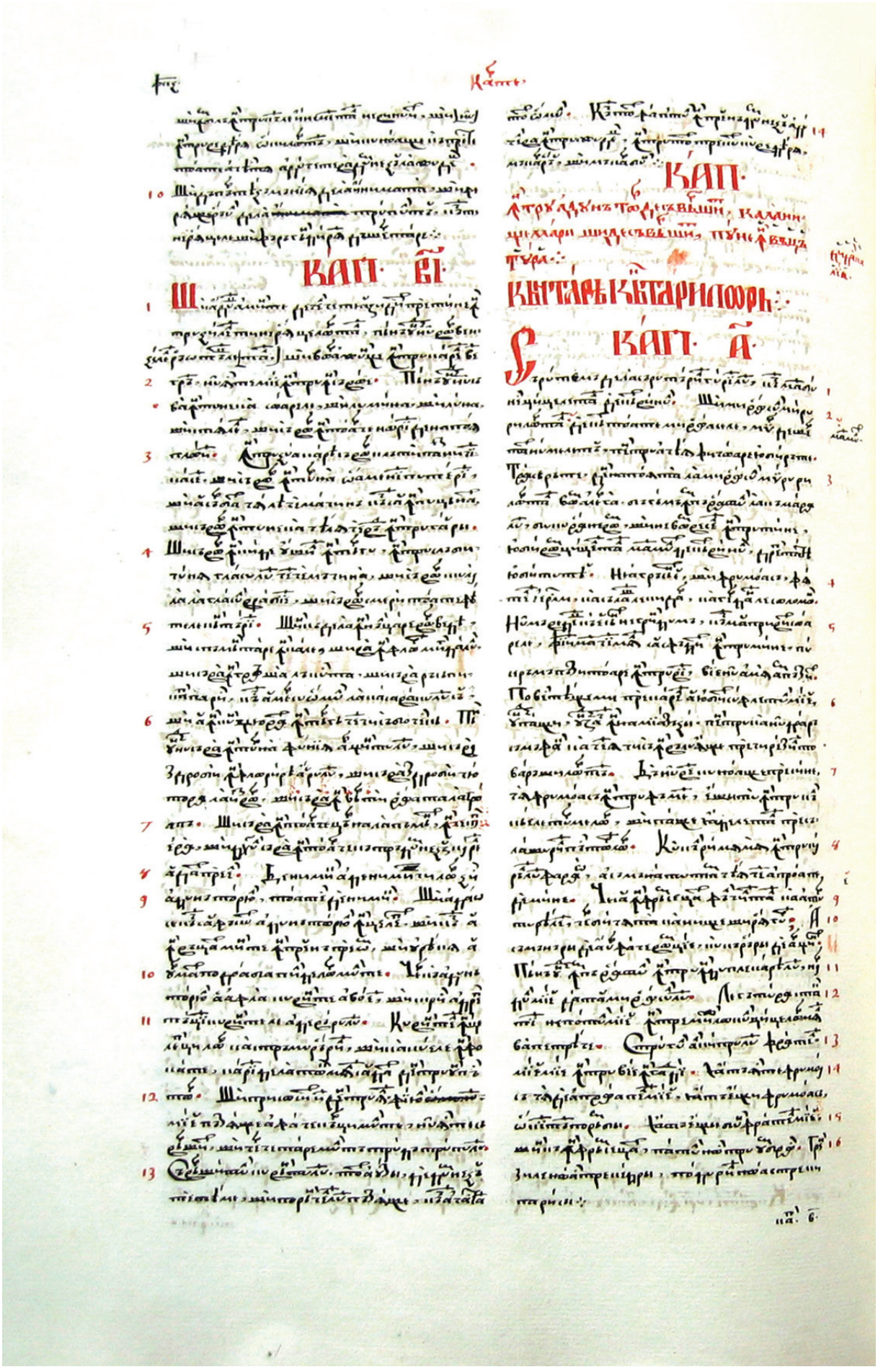

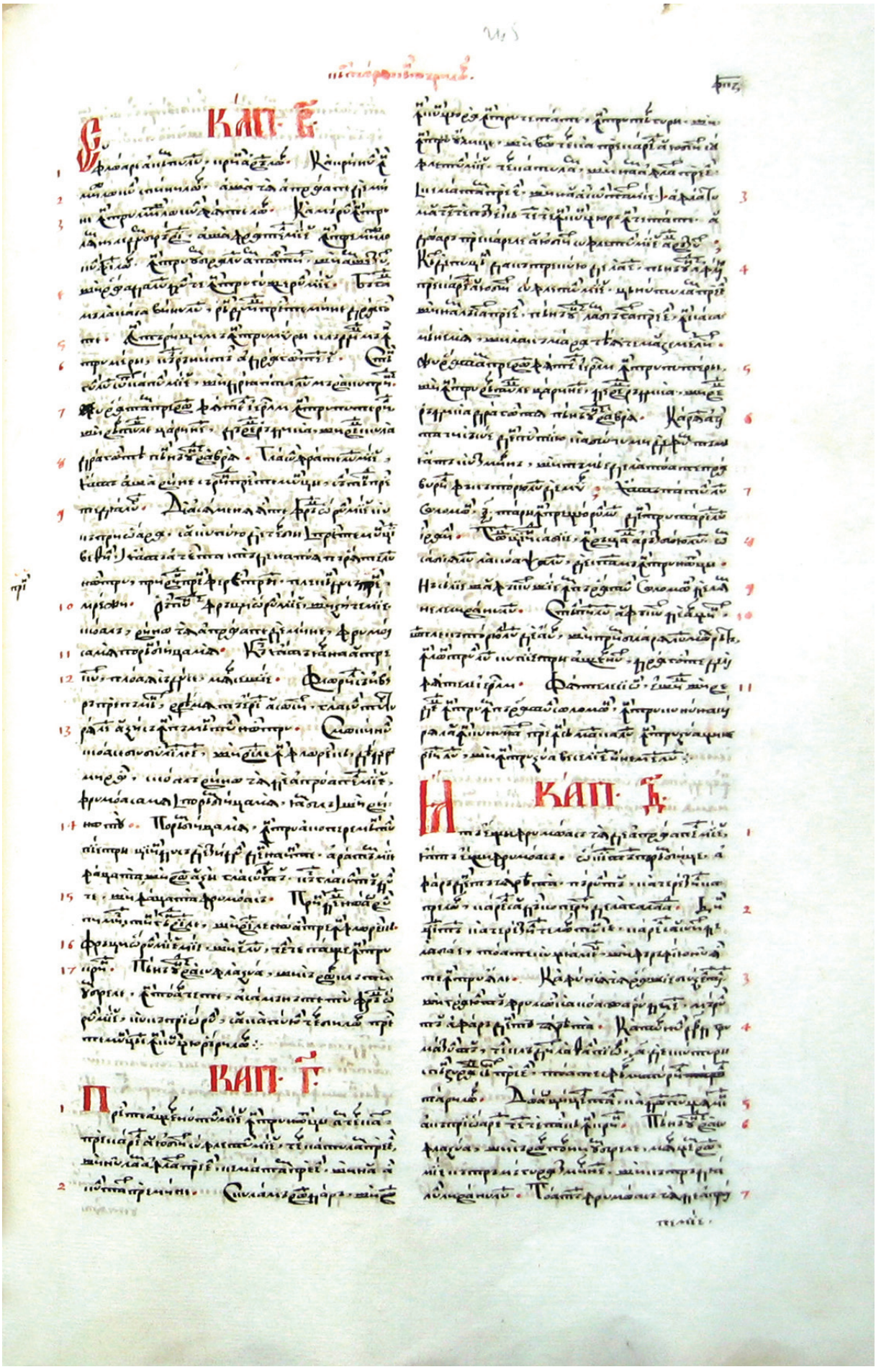

Ms. 45 p. 528

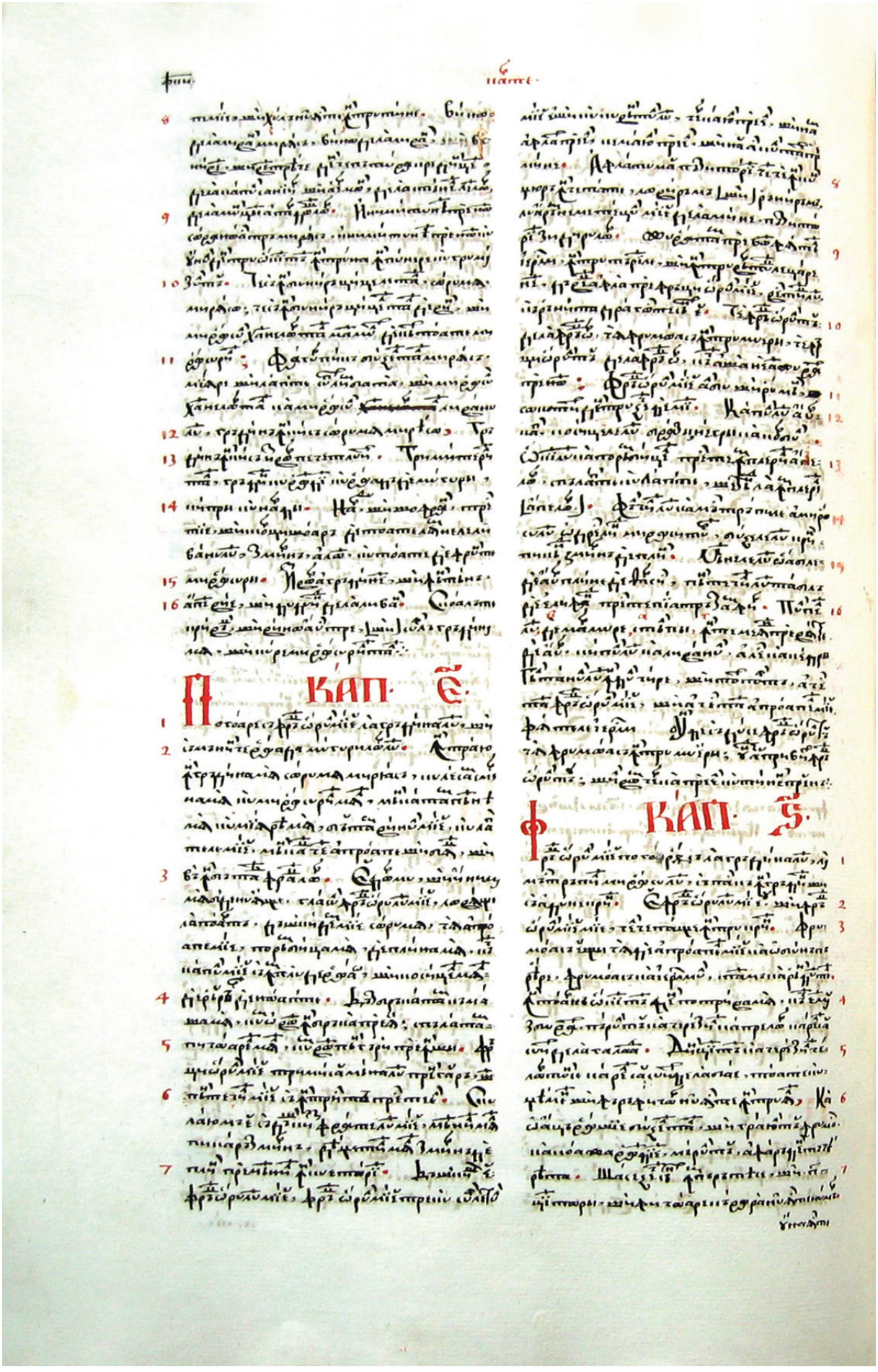

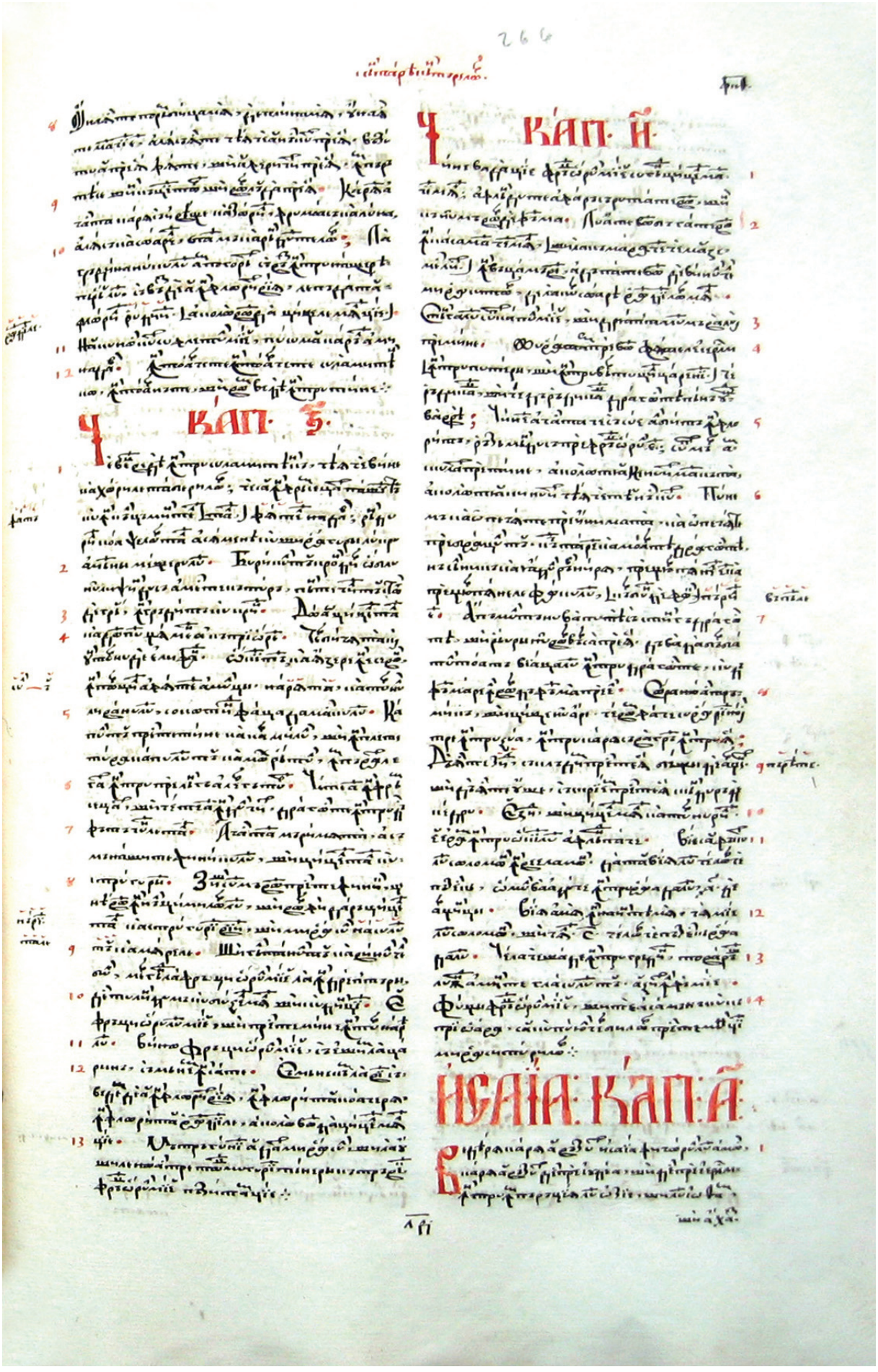

FOTOCOPII

Ms. 4389

Ms. 4389 p. 592

Ms. 4389 p. 593

Ms. 4389 p. 594

Пилделе,

Кап: в:

Кап: г:

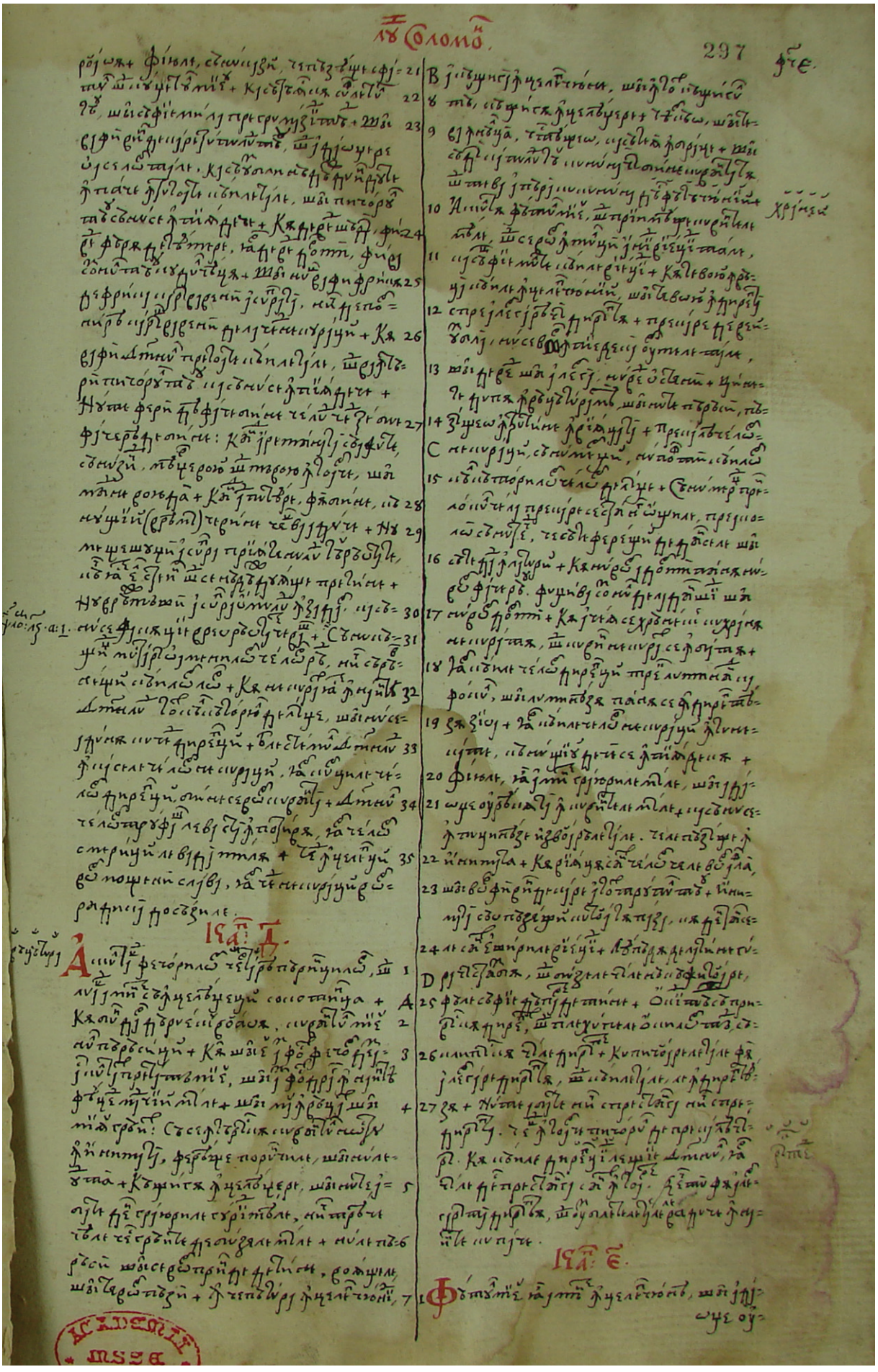

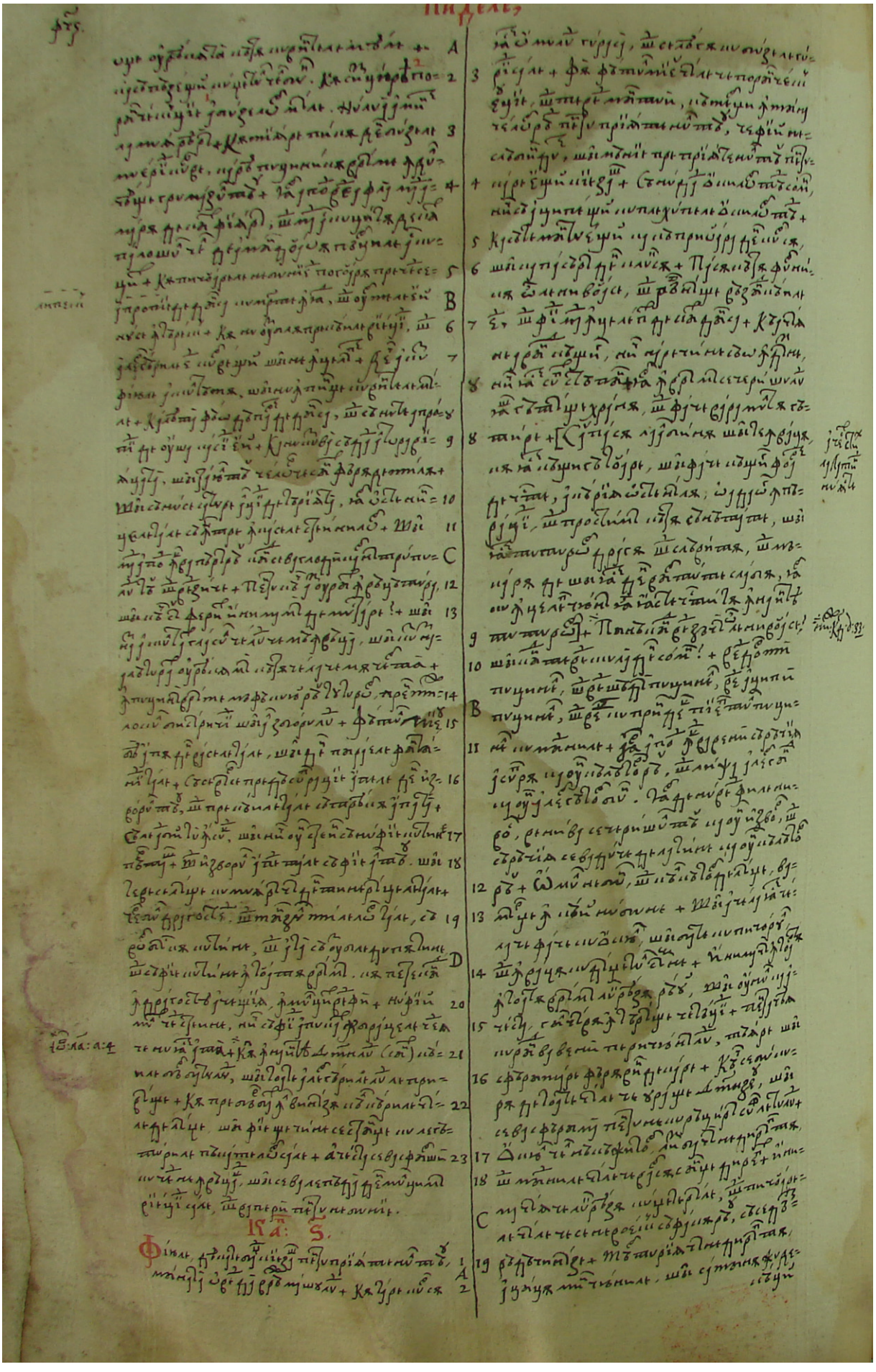

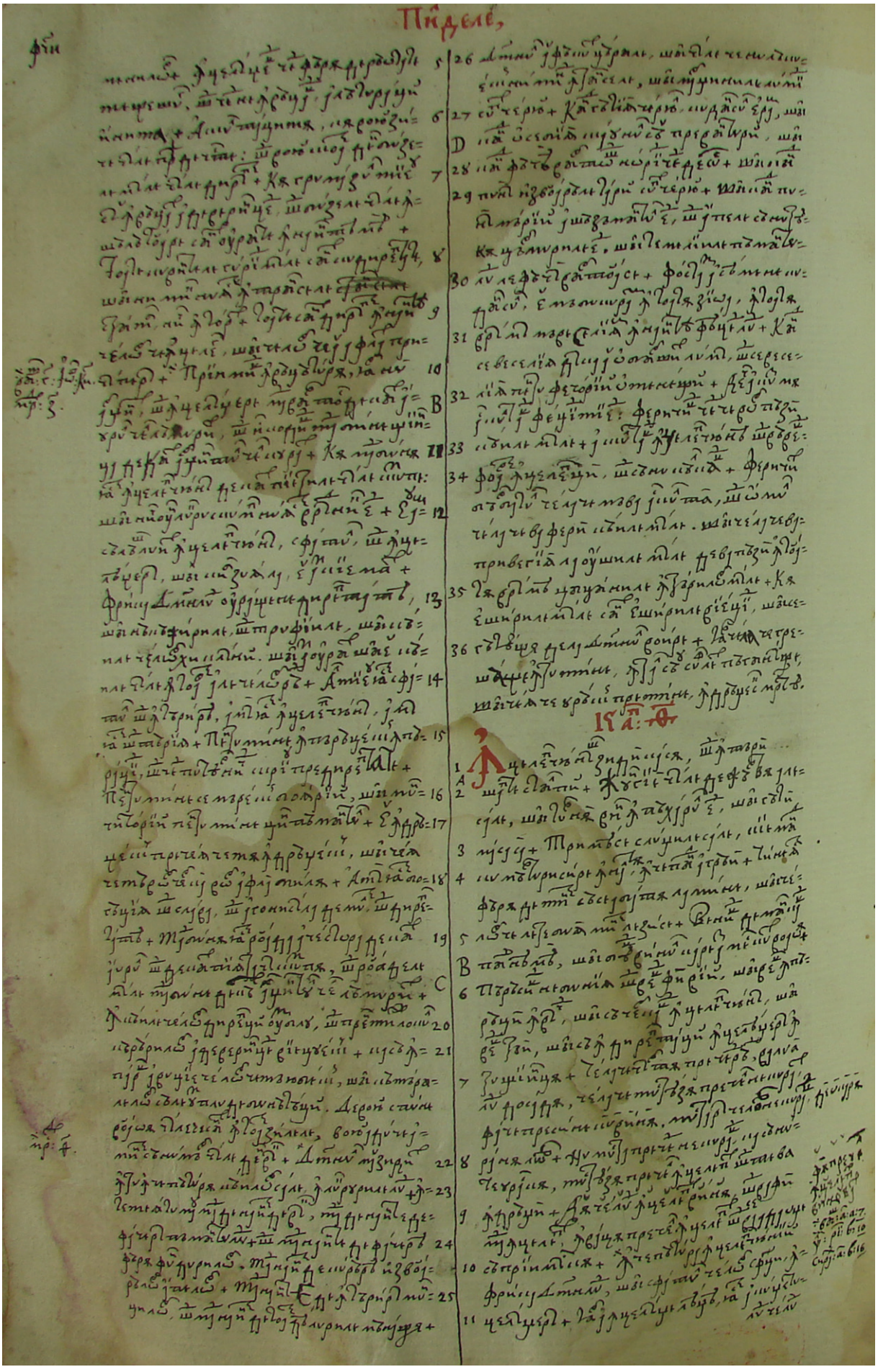

Ms. 4389 p. 599

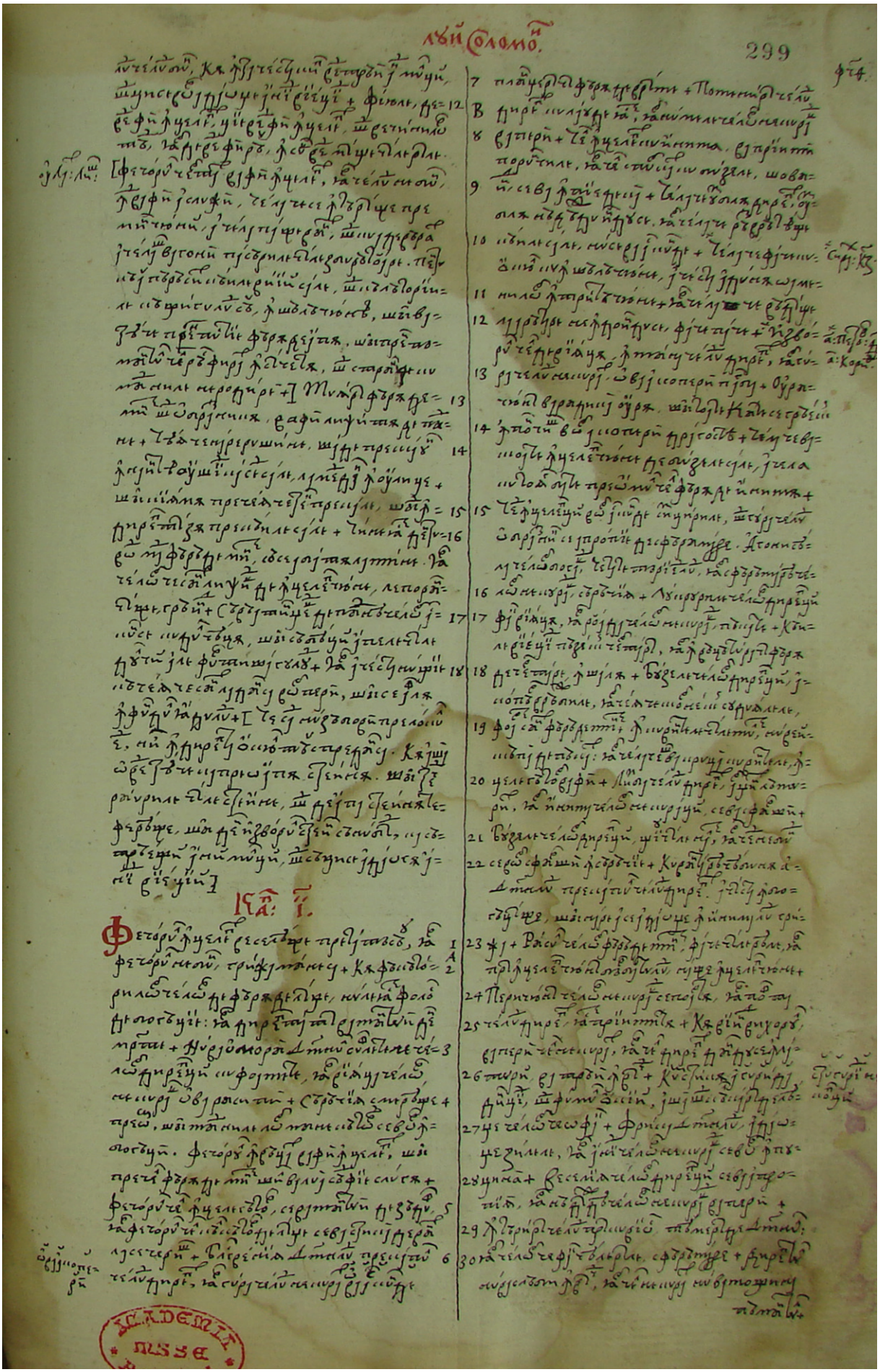

Ms. 4389 p. 601

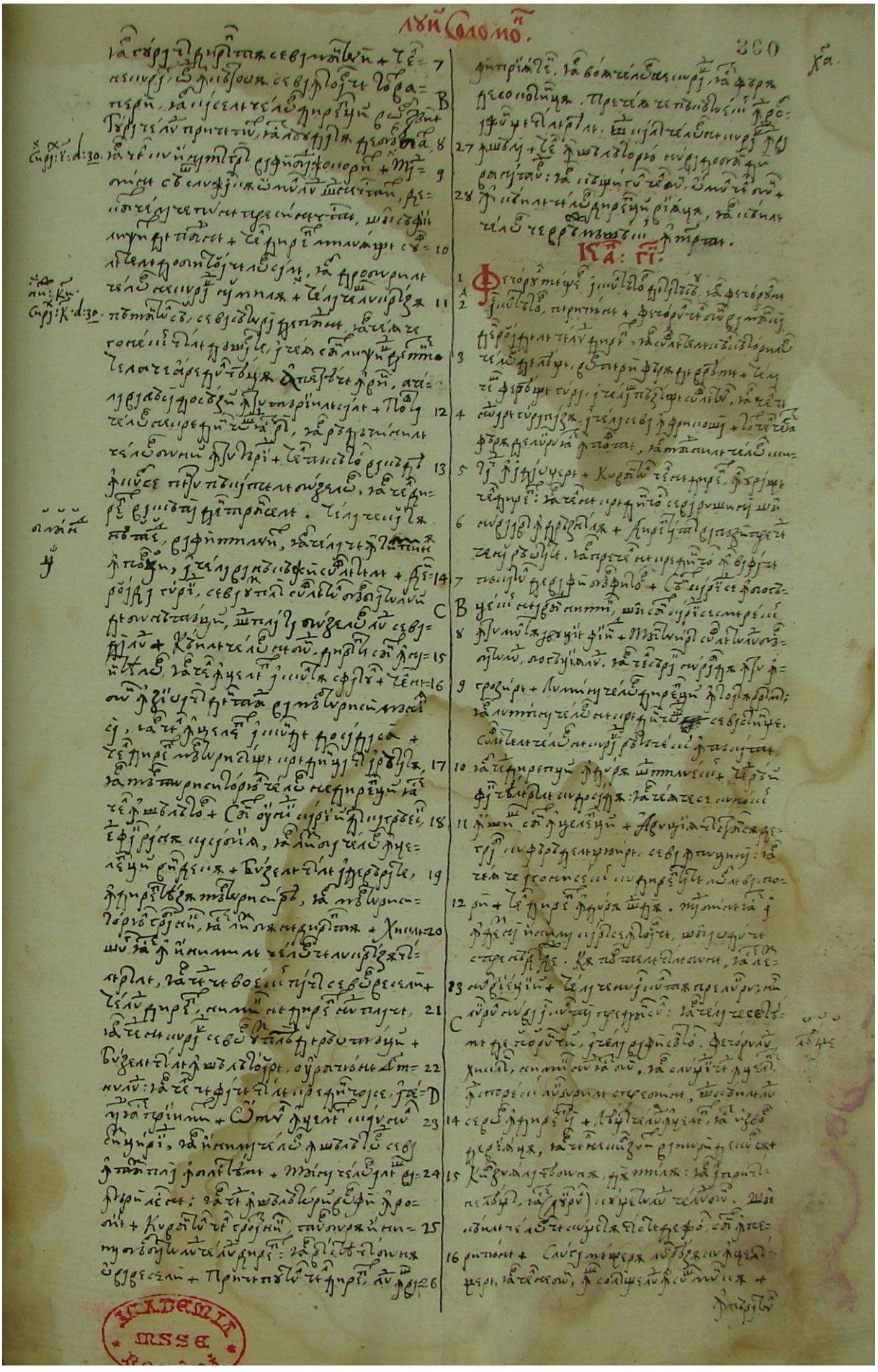

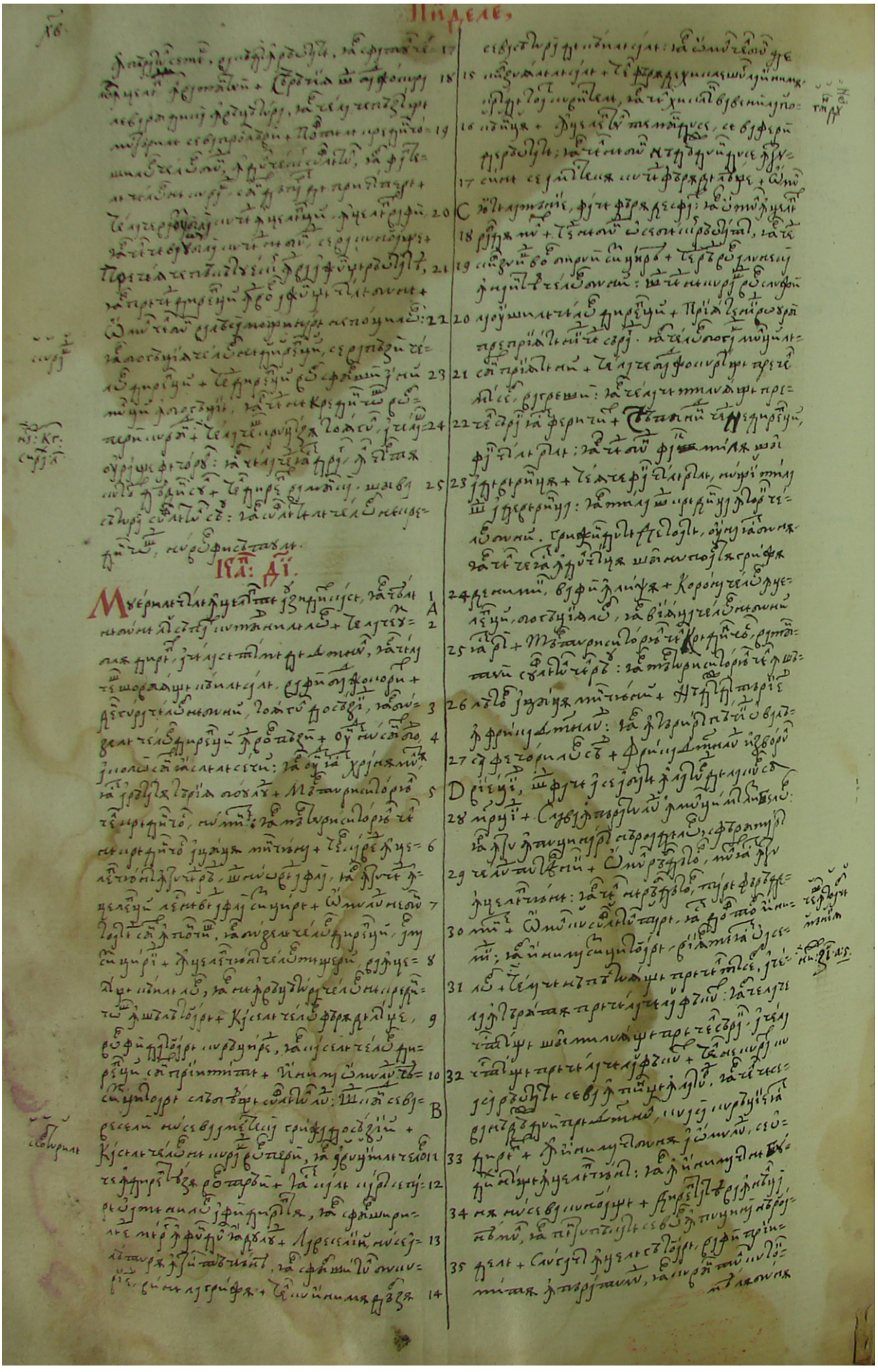

Ms. 4389 p. 603

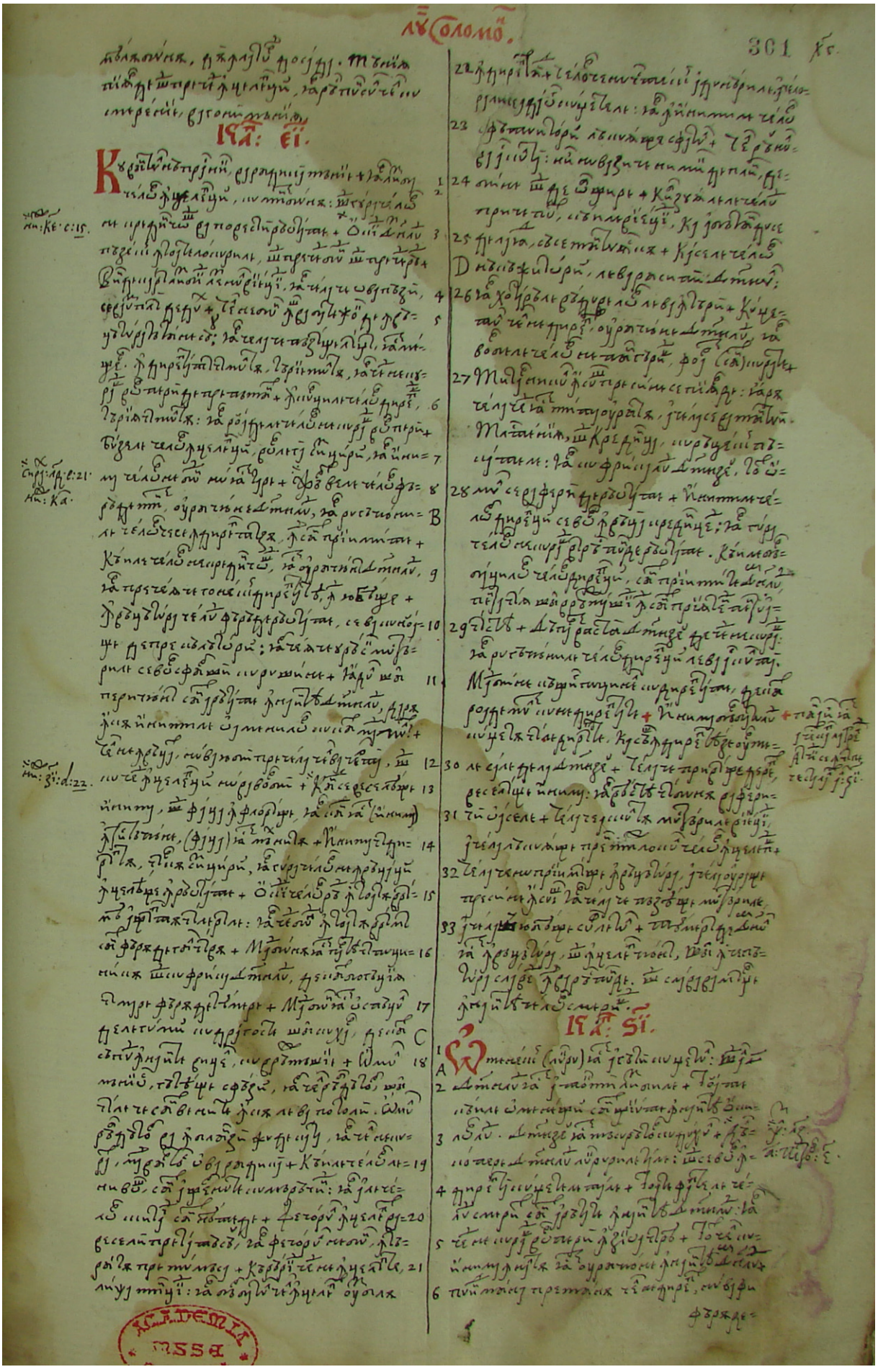

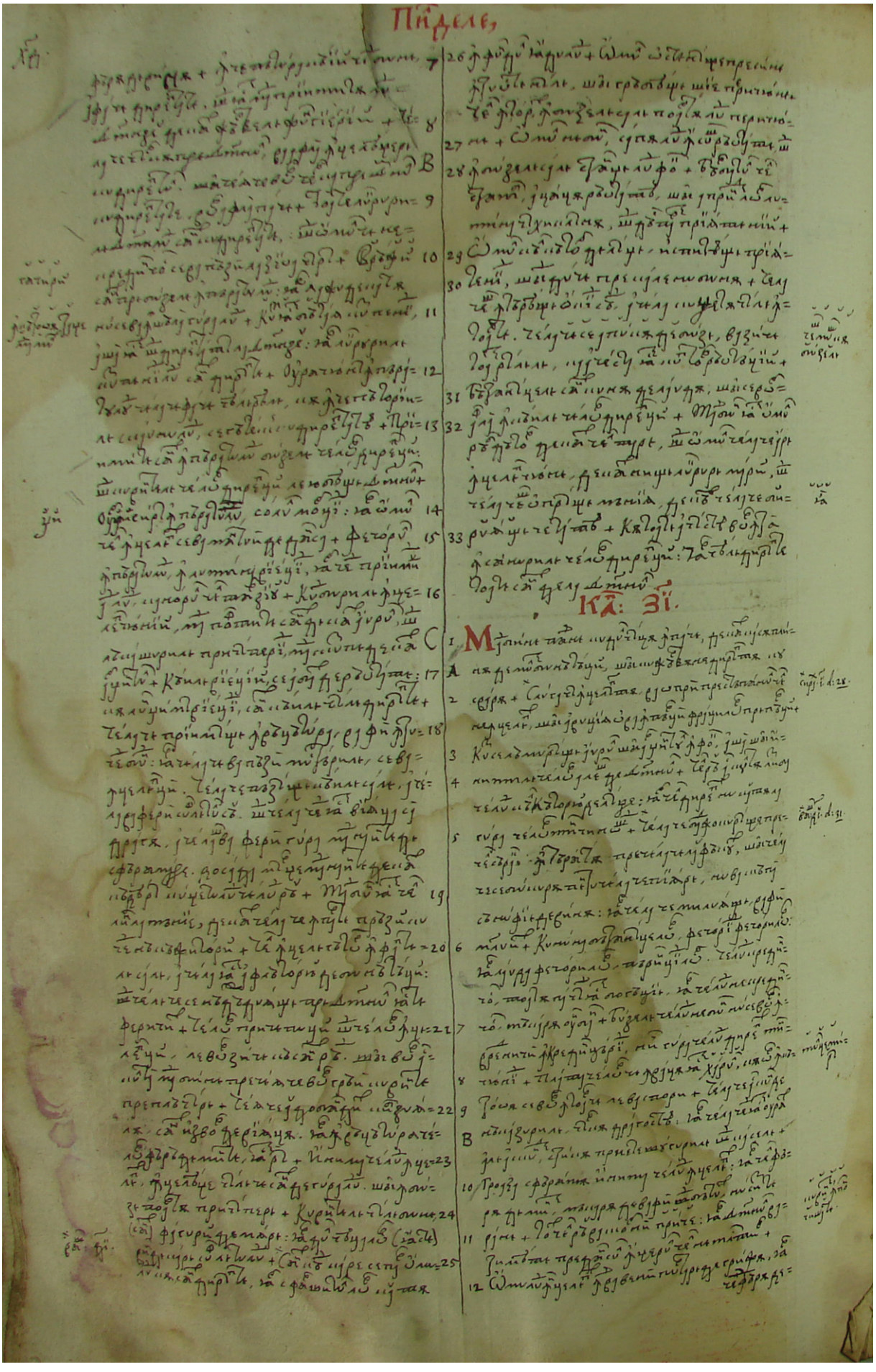

Ms. 4389 p. 605

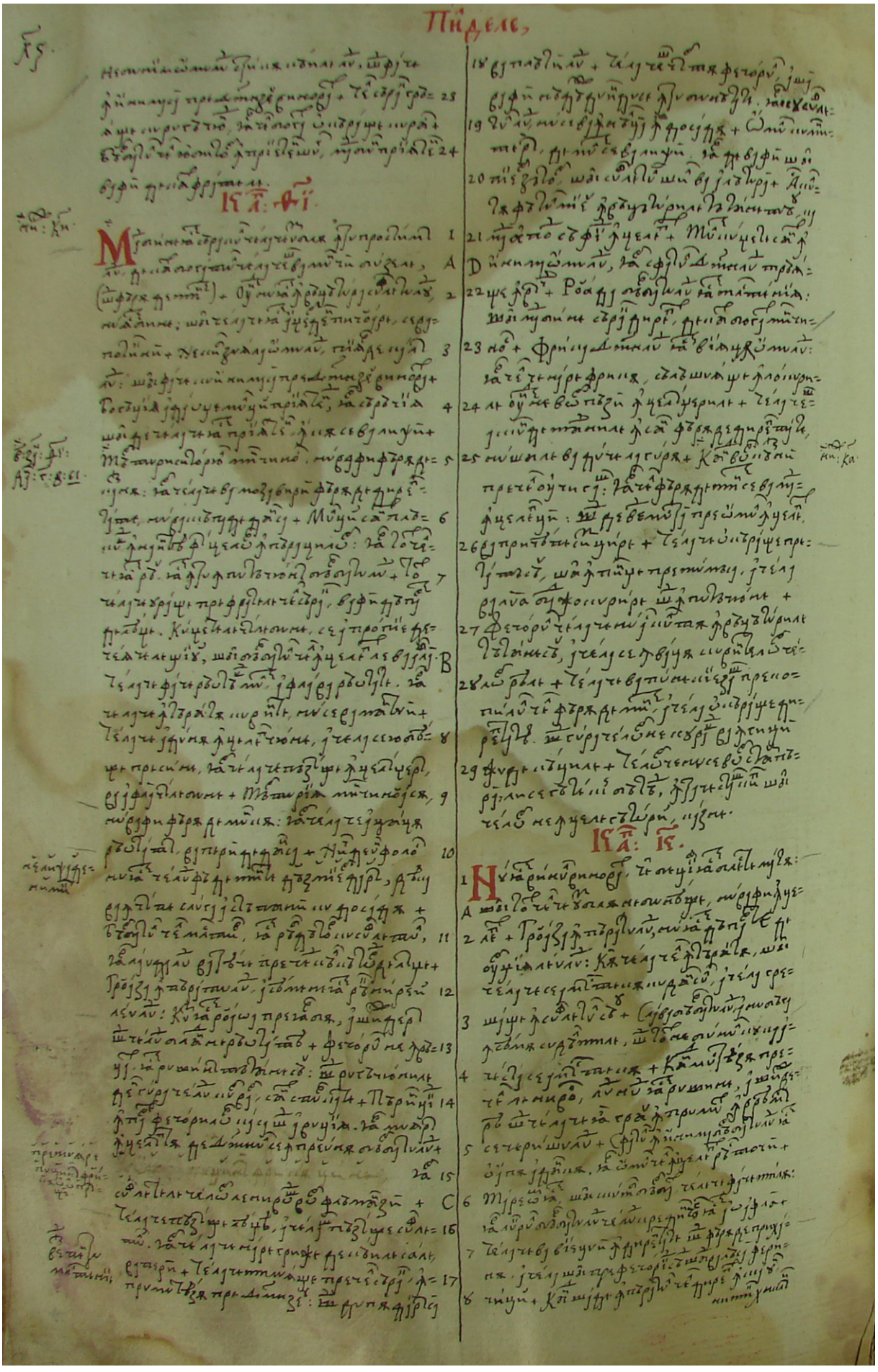

Ms. 4389 p. 607

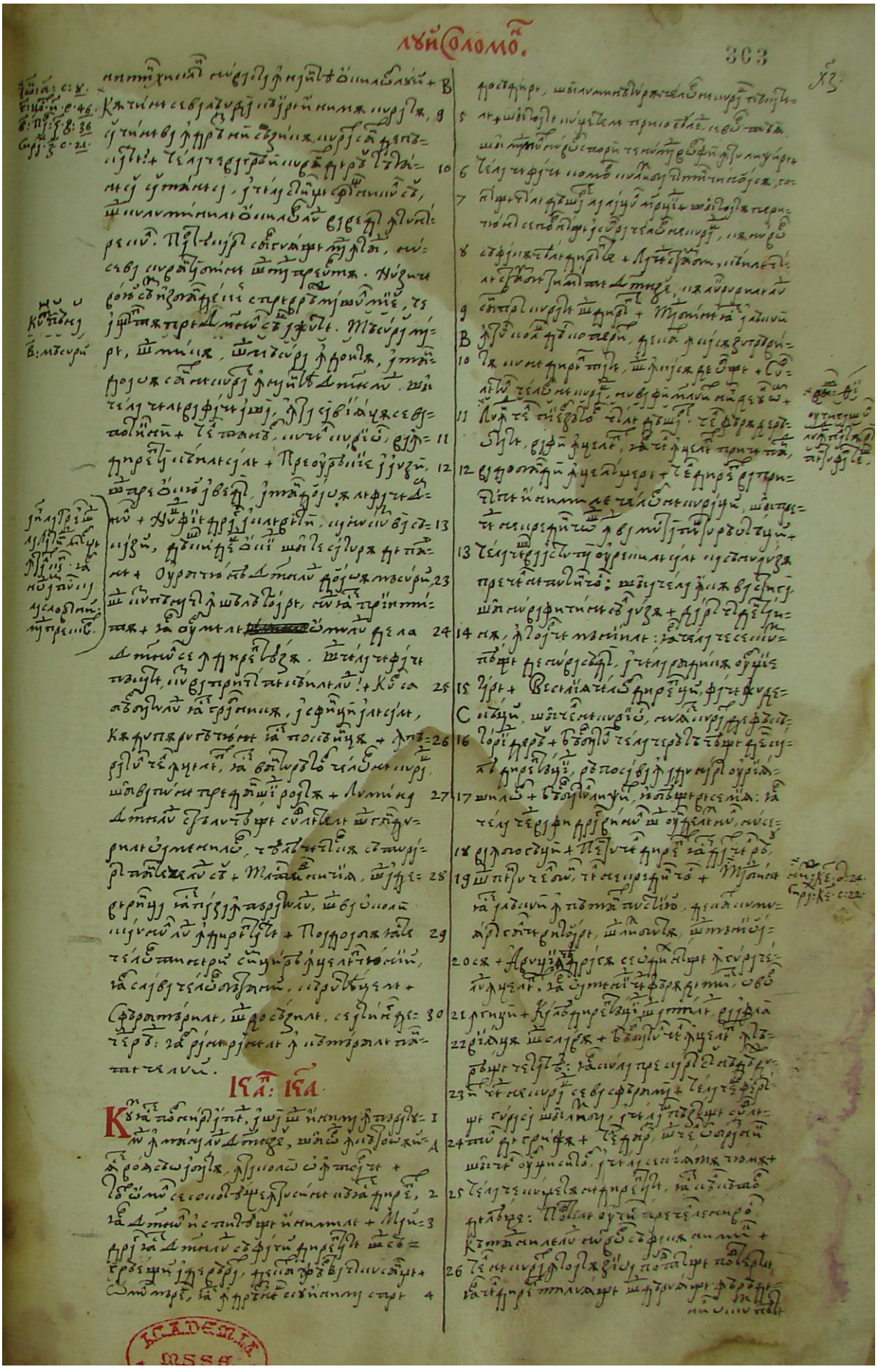

Ms. 4389 p. 609

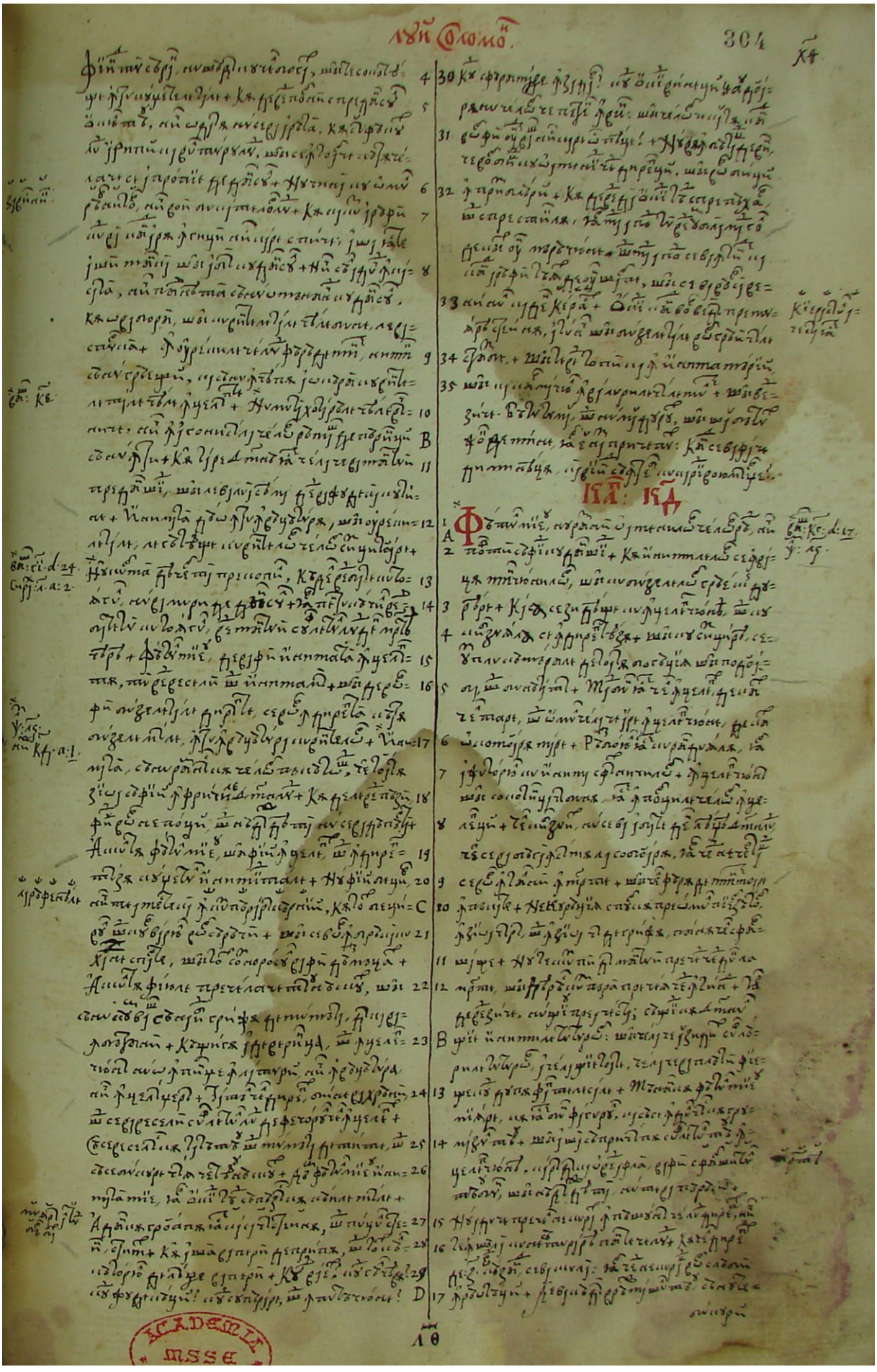

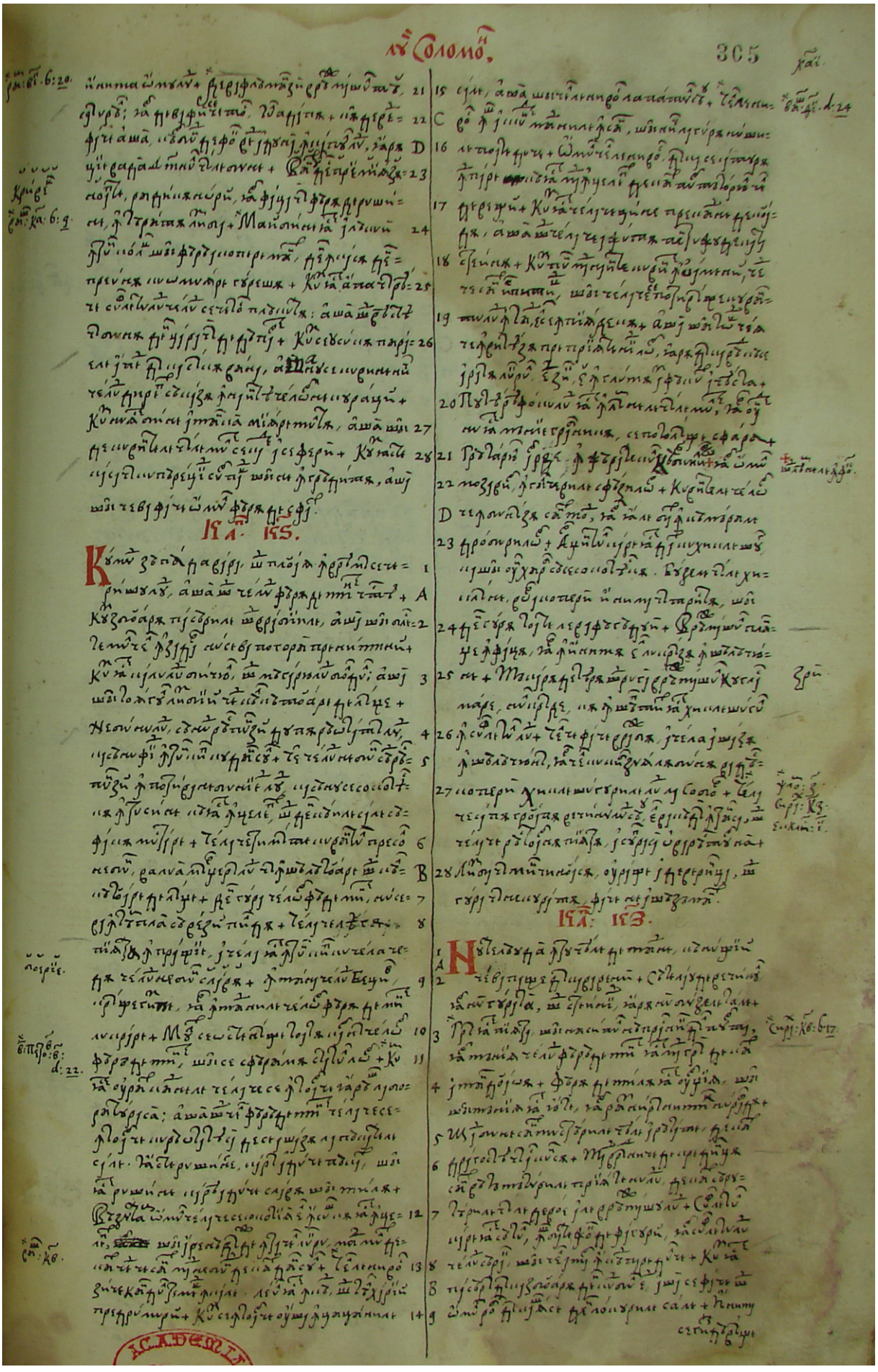

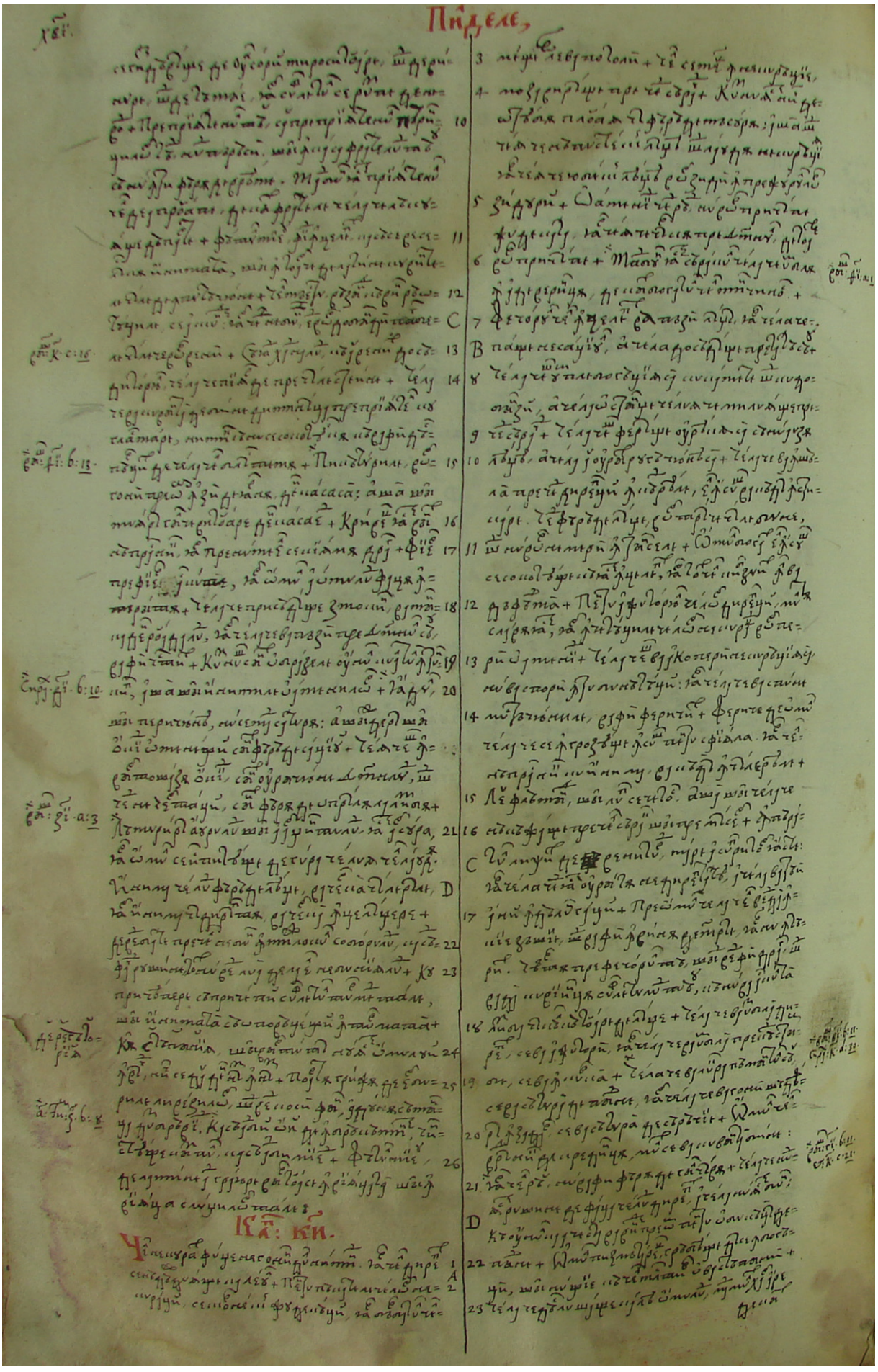

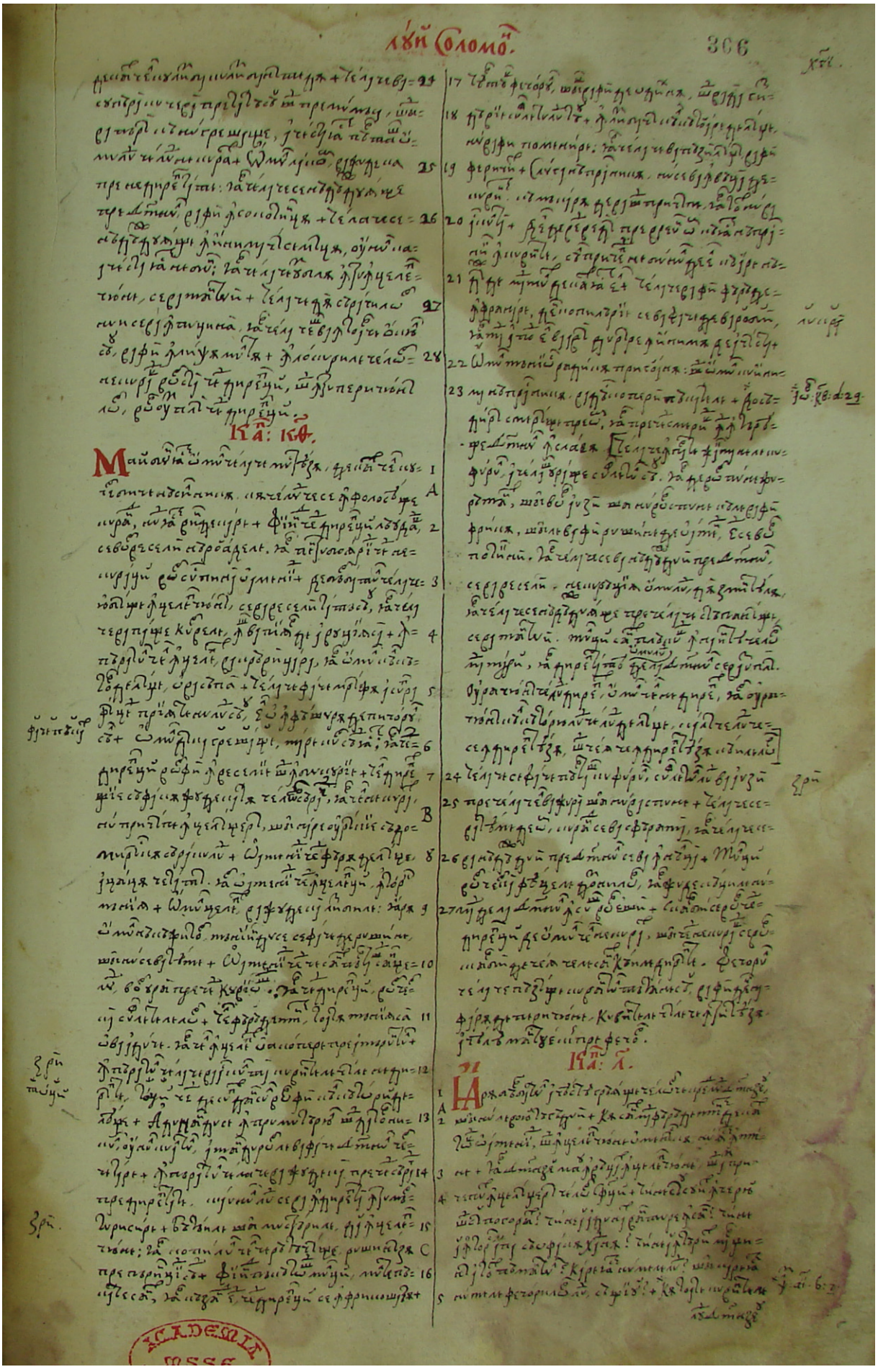

Ms. 4389 p. 614

Пилделе

Кап: ЛА

Ms. 4389 p. 615

ѵѣ Соломѡ. 307 Хєї.

КНИГА ПРИТЧЕЙ СОЛОМОНЛЖ, СЕ ЄСТЬ
КІИАМЪ, ЄККЛИСІА, АДЕКЪ. БИСЕ-
РИУЄСКУ; ІАРЪ СОВЕГЕЛѢЕ, КОХЕЛЕТЪ.

КАПУЛЪ ДЄТЫЙ.

Притчи Соломоновы сыновля Давидова царя Израилева,
Мудрости и наказанию разумѣти словеса разумна,
Пріяти наказание мудрости, правду и суд и правоту,
Да дастся юнымъ разумъ, отроку же разумъ и смотрение,
Да услышитъ мудрый и приложитъ ученіе, и разумный
Правленіе стяжетъ,
Разумѣти притчу и толкованіе, словеса мудрыхъ и
Загадки ихъ.
Боязнь Господня начало премудрости, премудрости и
Наказанію безумніи человѣцы поругаются.
Послушай, сыну мой, наказанія отца твоего и не
Отвержися закона матере твоея,
Да приложатся благодати главѣ твоей и ожерелію
Шеи твоей.
Сыну мой, да не прельщаютъ тя грѣшницы, и не
Послушаеши ихъ.
Аще рекутъ: Пойди съ нами, да засѣдимъ крове ради,
Да скрываемъ праведника безъ вины,
Да поглотимъ его, яко адъ живы, и цѣлы, яко
Нисходящія въ ровъ,
Всякое имѣніе честно обрящемъ, наполнимъ домы
Наша добычею,
Часть твоя да будетъ съ нами, мѣшецъ единъ да
Будетъ всѣмъ нами,
Сыну мой, да не ходиши съ ними путемъ, удержи
Ногу твою отъ стезь ихъ,
Ноги бо ихъ на злая текутъ, и поспѣшаютъ
Пролити кровь.
Всуе бо разставляется сѣть предъ очима всѣхъ
Имущихъ крилы,
Они же на кровь свою устрояютъ, и на души своя
Скрываютъ.
Такова суть пути всѣхъ любящихъ сребролюбіе,
Душа бо господина своего отъемлетъ.
Премудрость вонъ проповѣдаетъ, на распутіи же
Гласъ свой дастъ,
На главѣ же стѣнъ проповѣдаетъ, при вратѣхъ же
Градскихъ глаголетъ,
Доколѣ, юніи, любите юность, и безумніи
Ненависть имутъ,
Обратитеся ко мнѣ, и се изреку вамъ духъ мой,
И явлю вамъ словеса моя.
Понеже звахъ, и не послушасте, простерохъ руцѣ
Мои, и не внимасте,
Но отмѣтасте всякъ совѣтъ мой, и моихъ
Не послушасте обличеній,
Сего ради и азъ въ погибели вашей посмѣюся,
Поругаюся, егда
Придетъ на васъ, яко буря, страхъ, и
Яко вихрь нападетъ на васъ

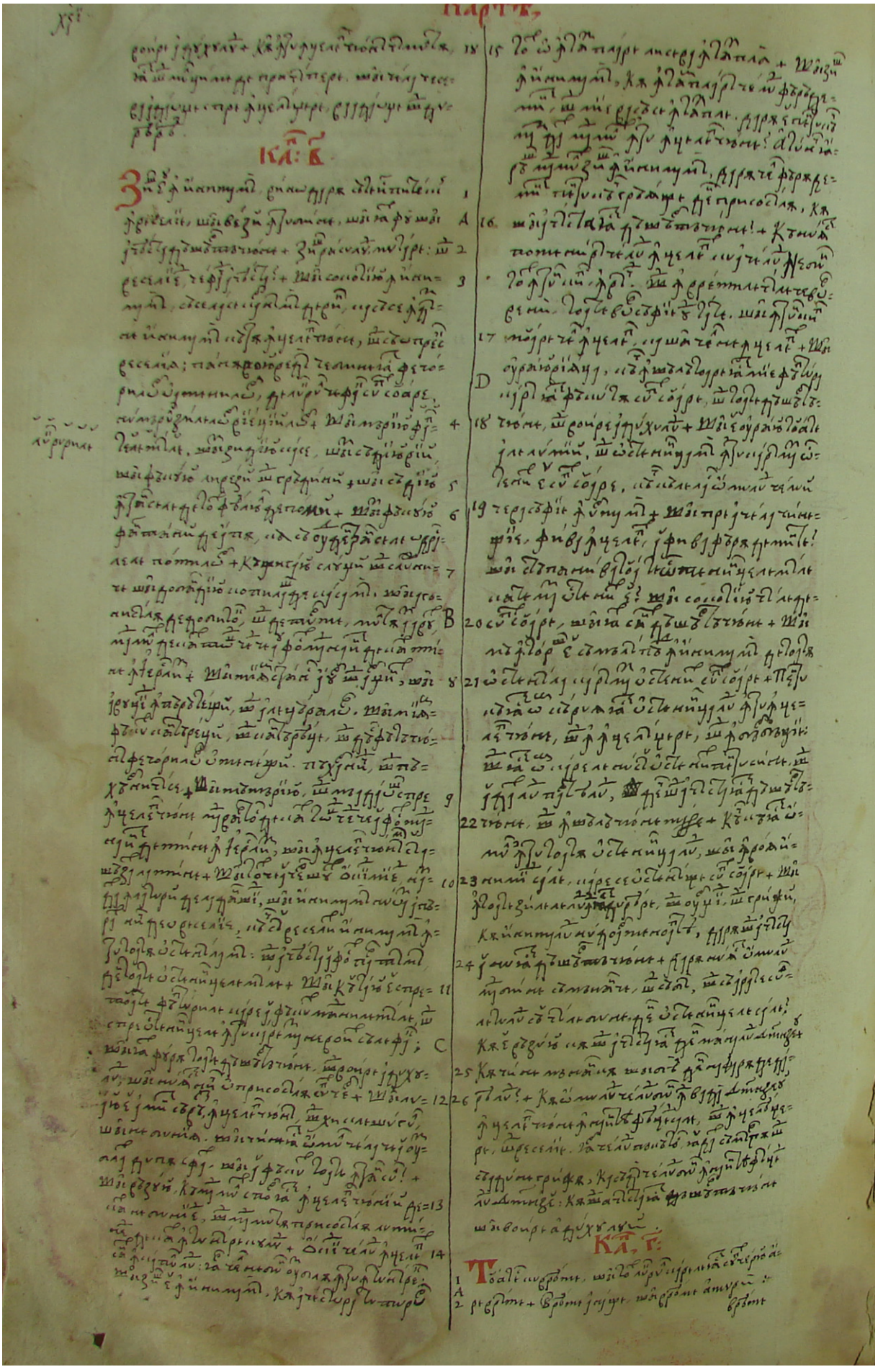

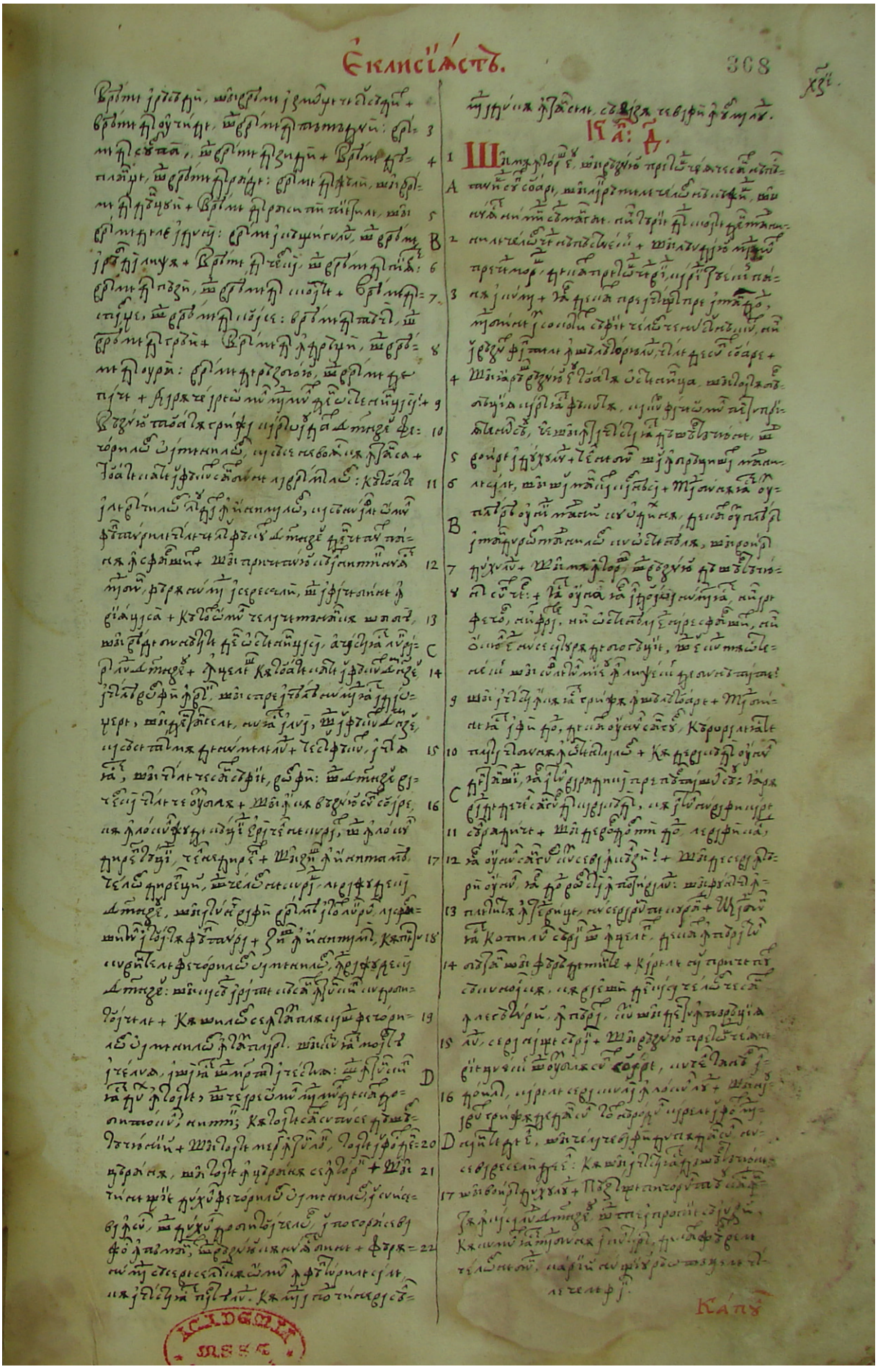

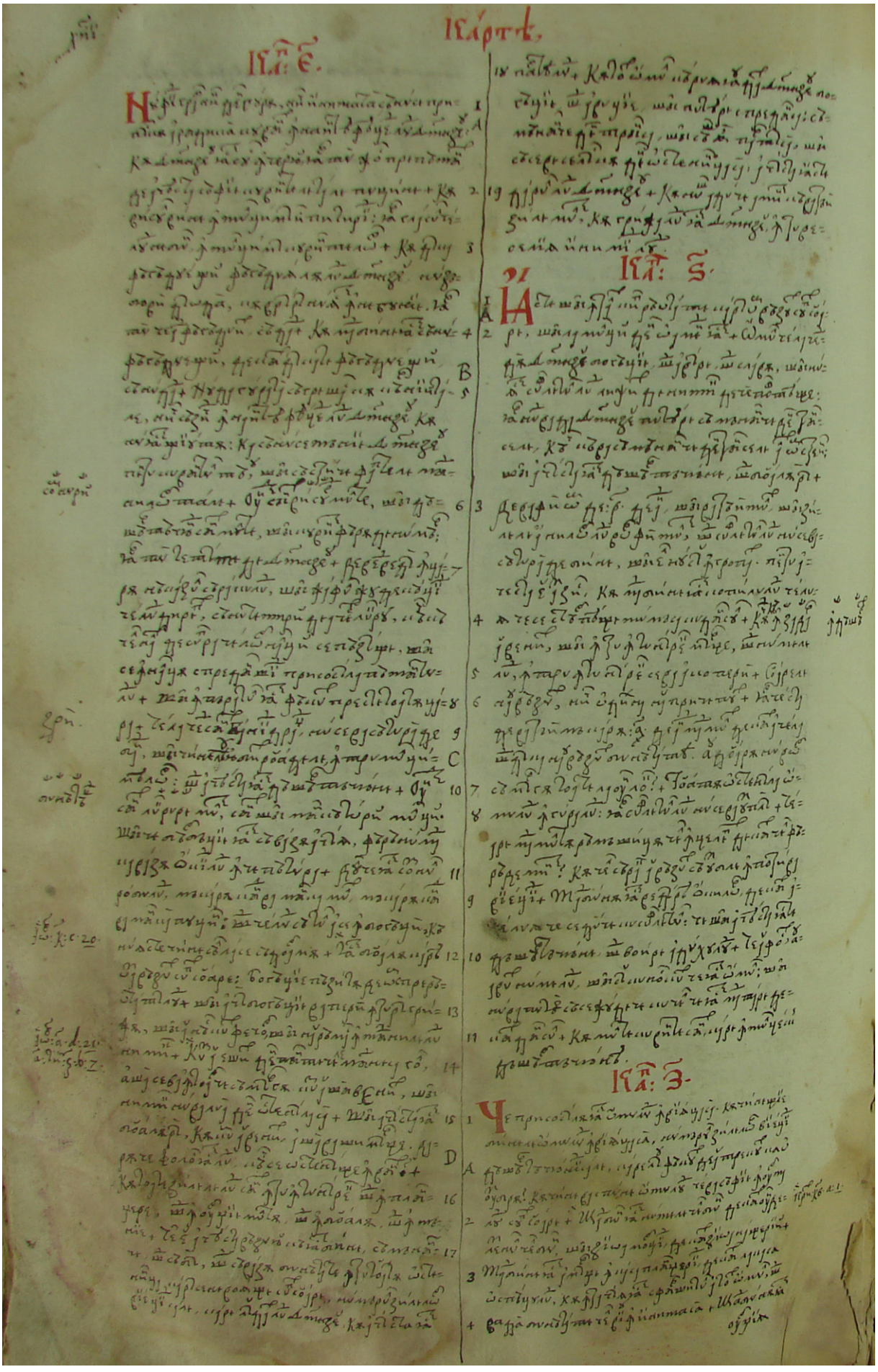

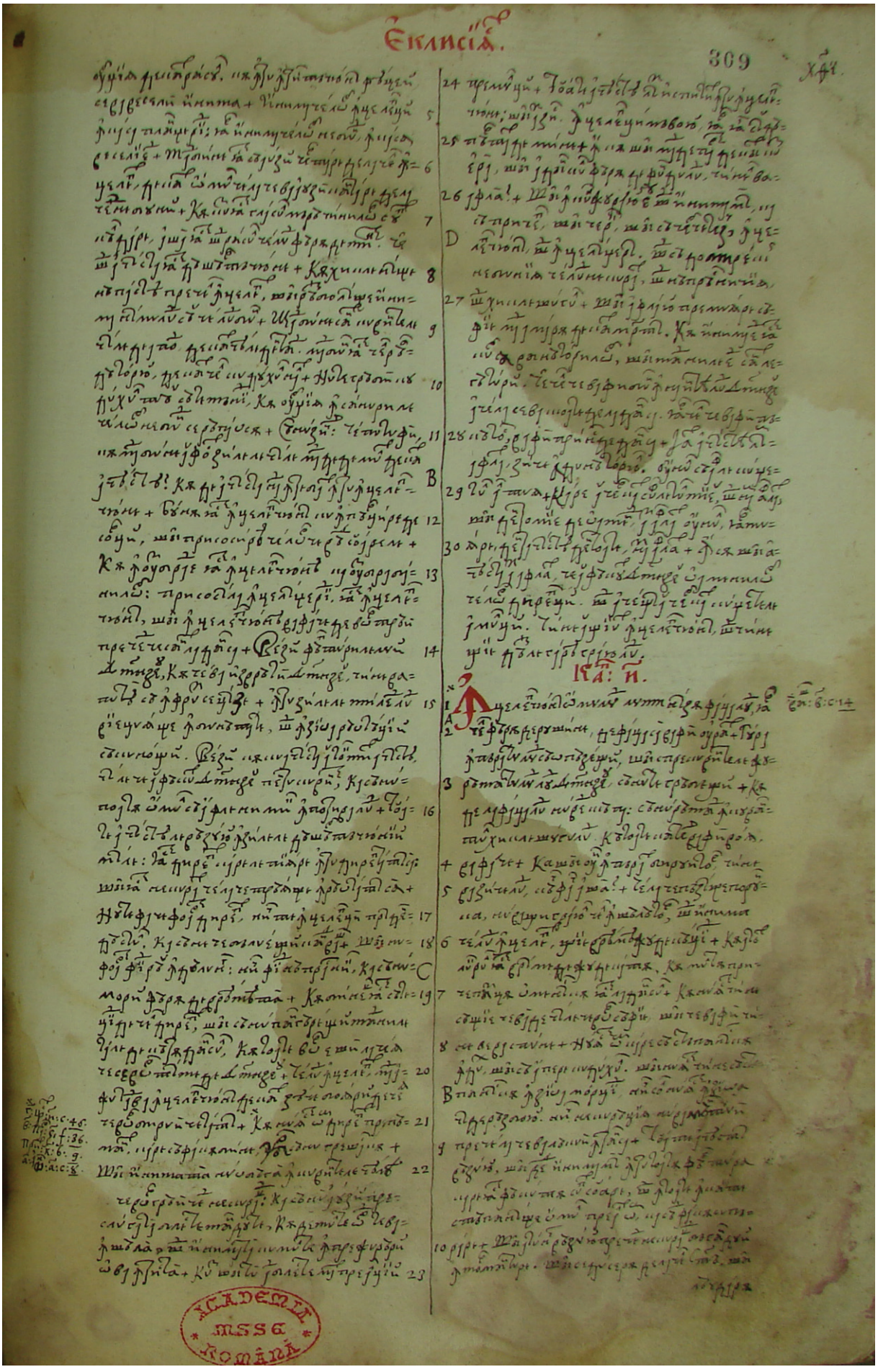
ACADEMIA
MSS
ROMANA

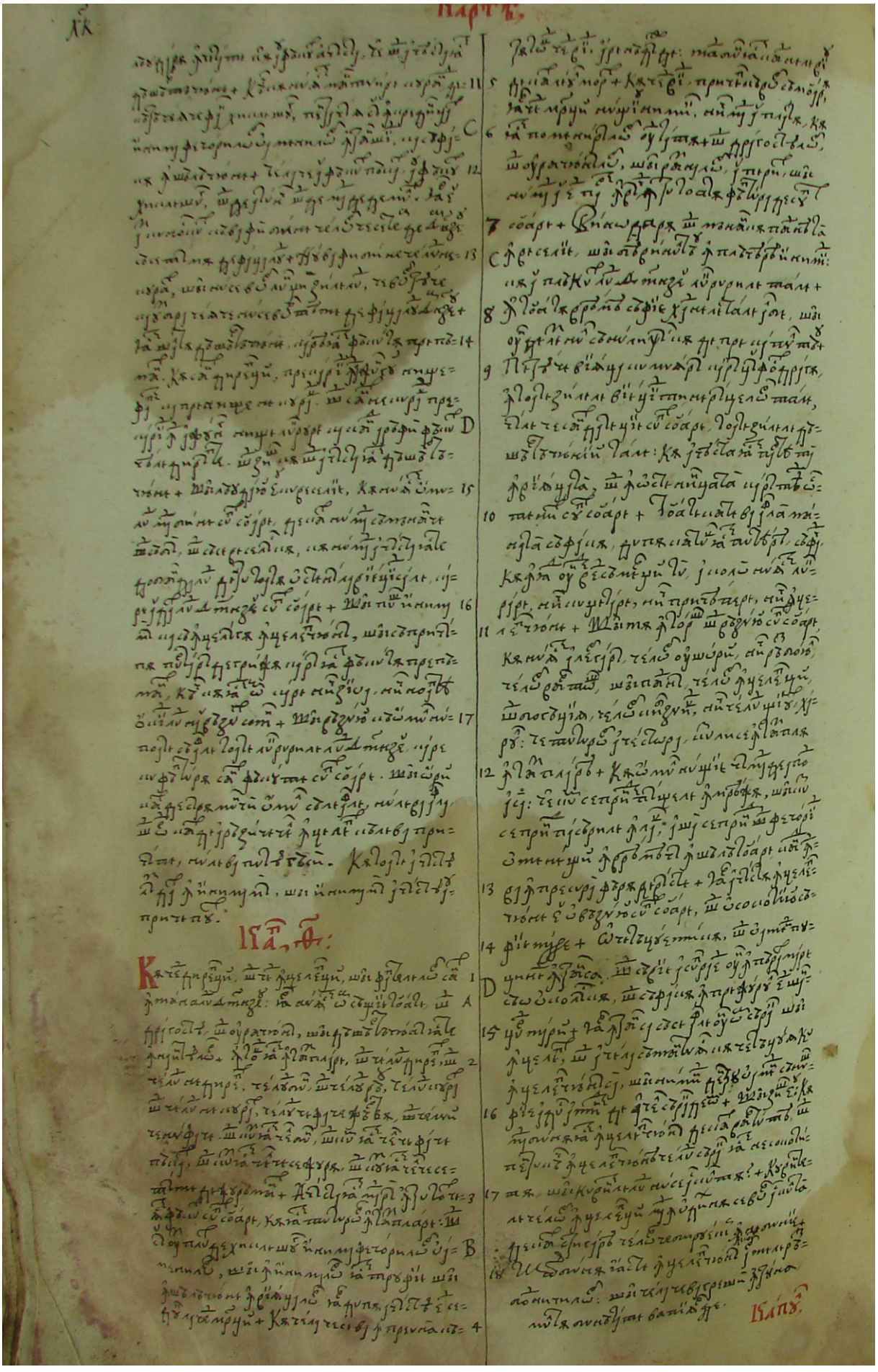

Ms. 4389 p. 621

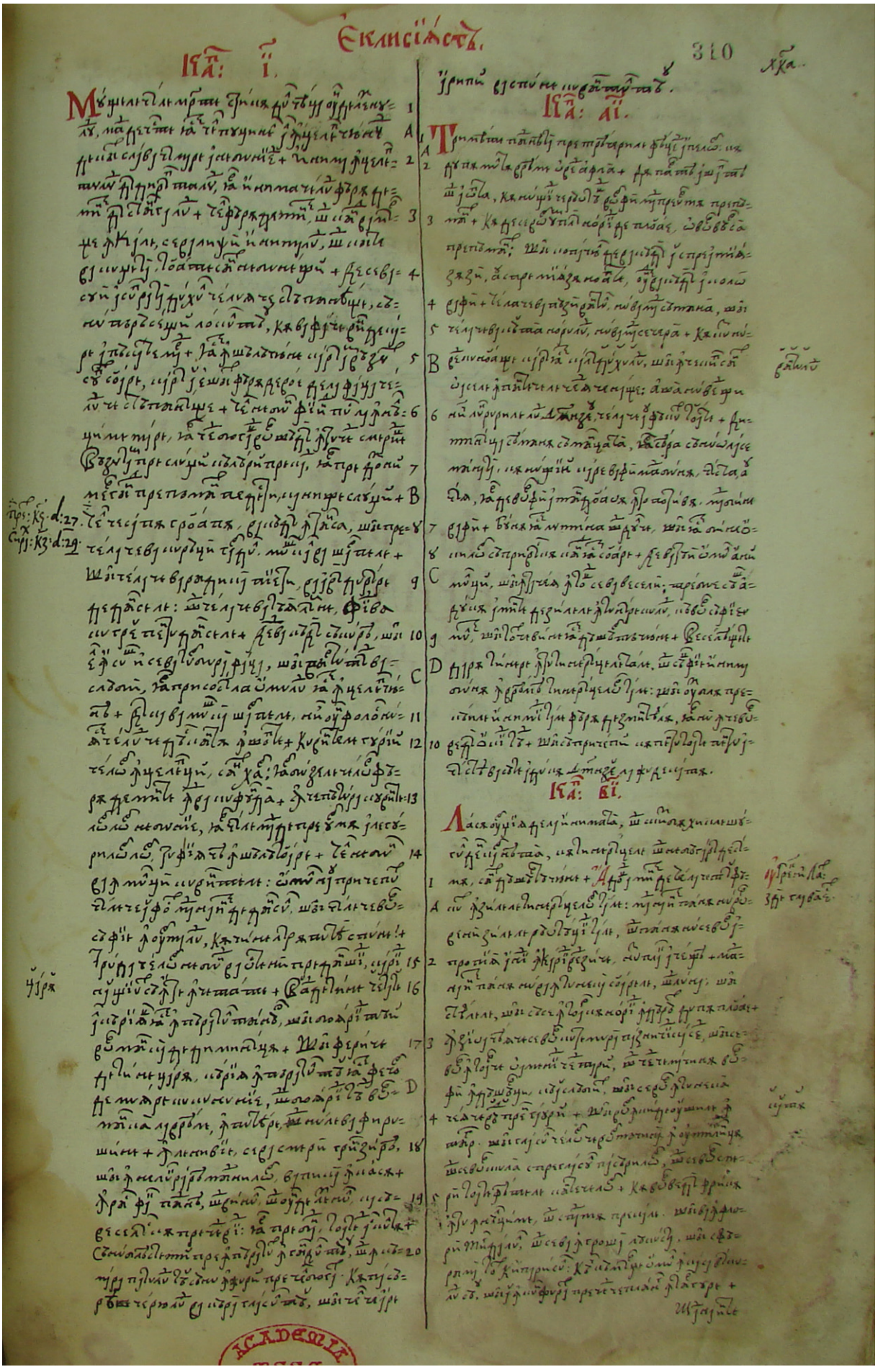

Ms. 4389 p. 622

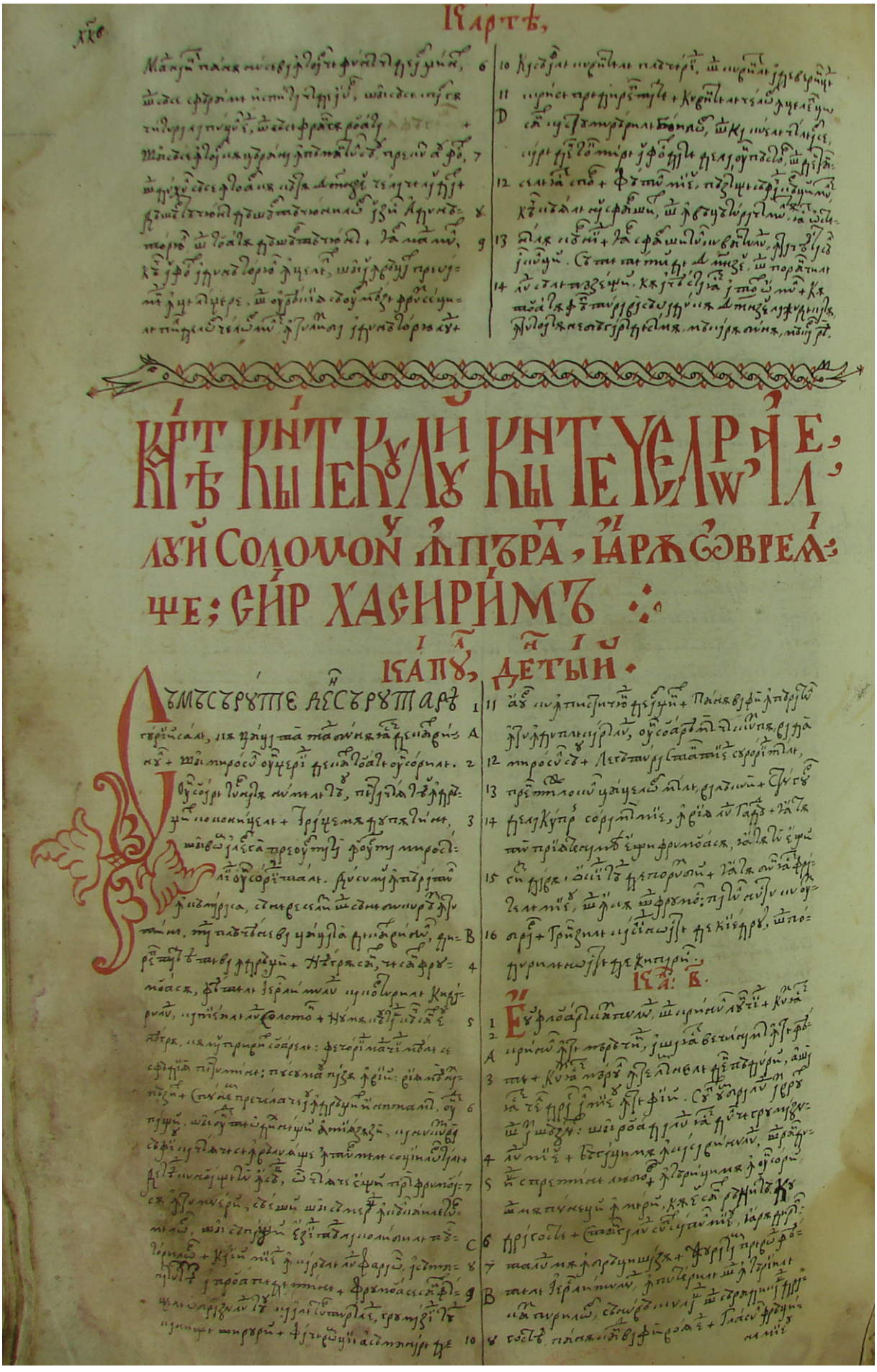

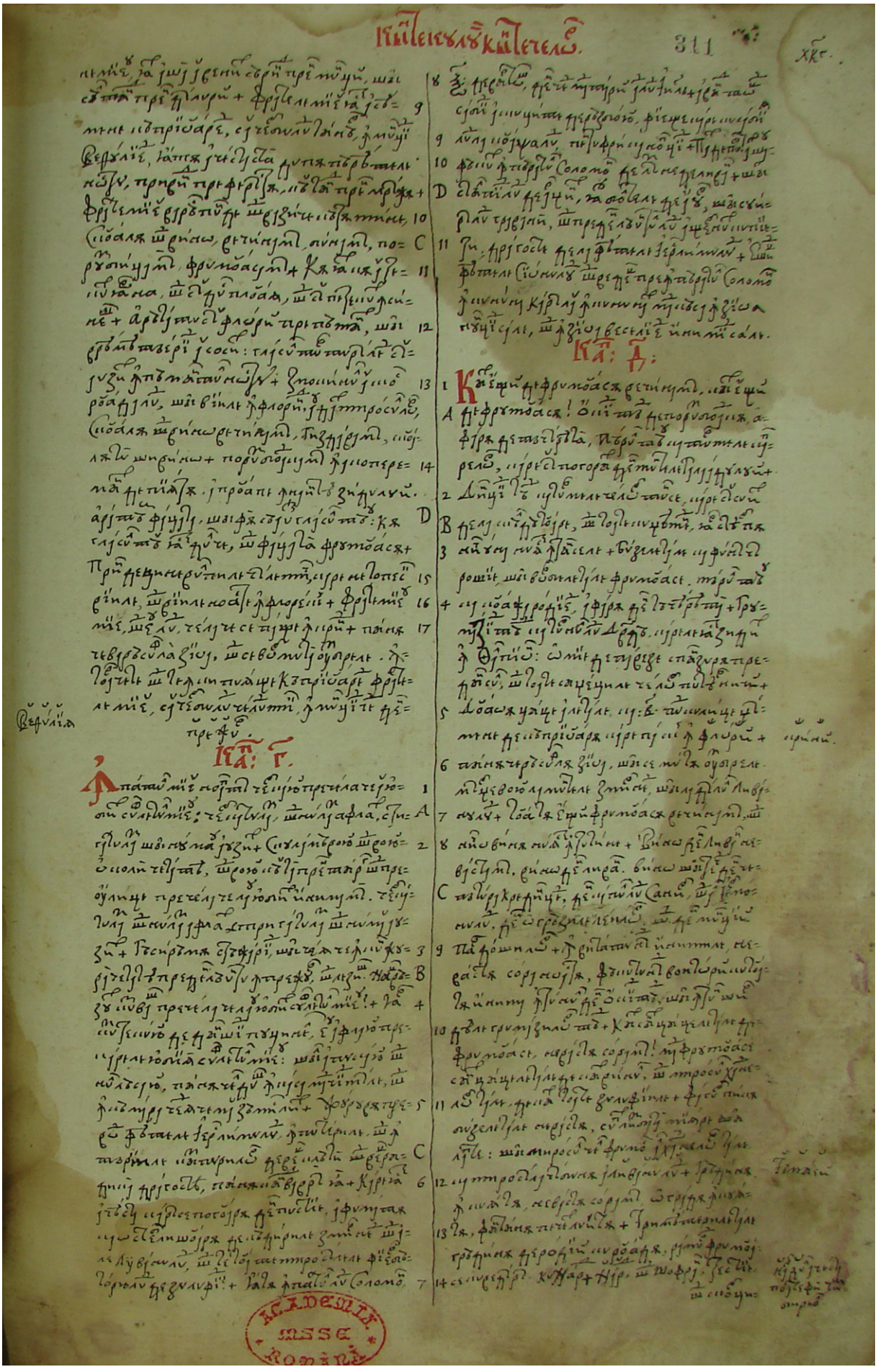

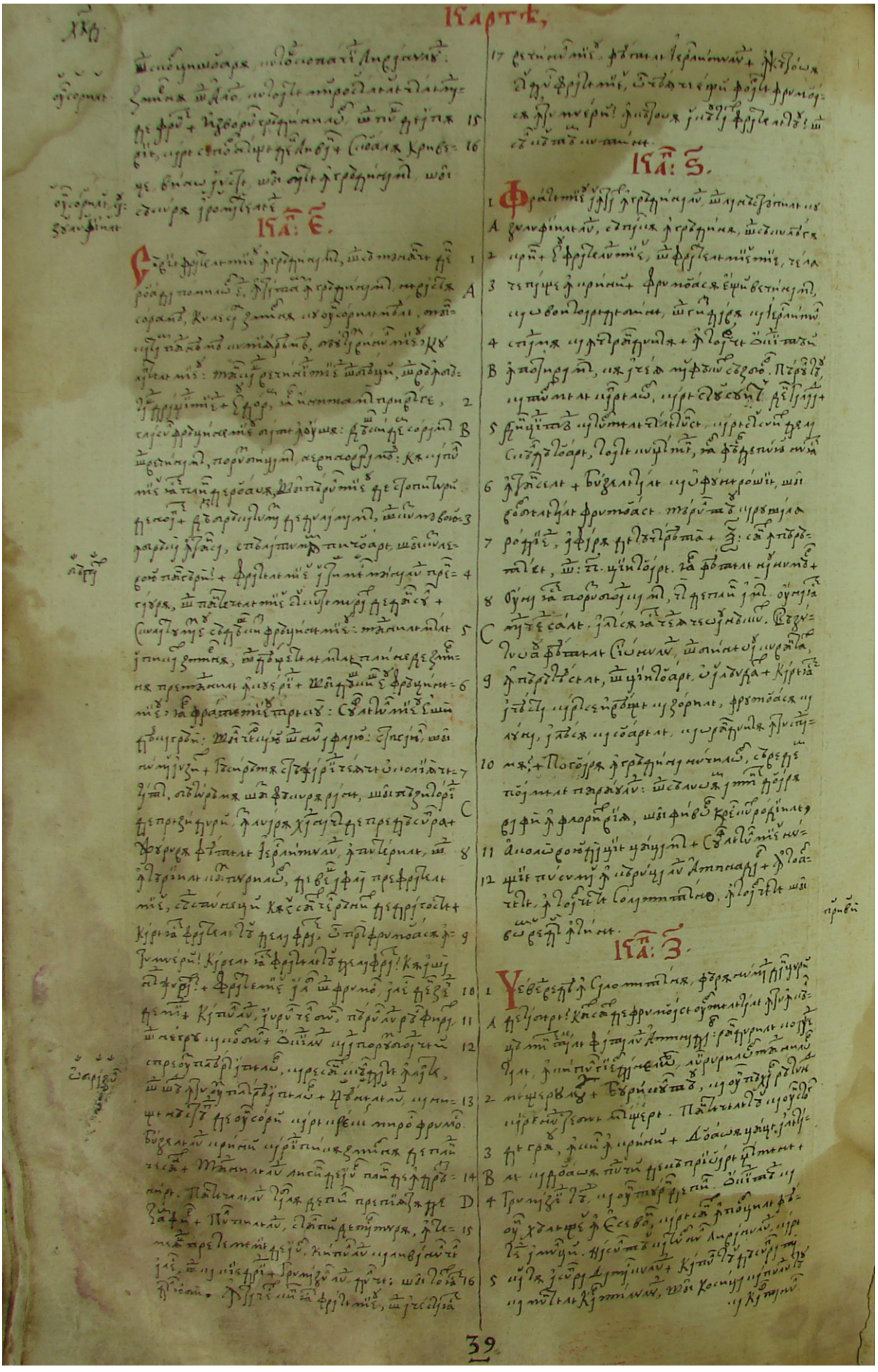

39

Ms. 4389 p. 625

CUPRINS

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI 5
de **Eugen Munteanu**

TEXTE 21
Coloana I: *Biblia de la București* (1688) – Facsimile
Coloana a II-a: *Biblia de la București* (1688)
Transcriere interpretativă de **Mădălina Ungureanu** (*Parimiile lui Solomon*), **Elena Tamba** (*Cartea Eclisiiastului*, *Cîntarea Cîntărilor*)
Revizia transcrierilor de **Gabriela Haja** (*Parimiile lui Solomon*) şi **Elena Tamba** (*Cartea Eclisiiastului*, *Cîntarea Cîntărilor*)
Coloana a III-a: *Ms. 45*
Transcriere interpretativă de **Mioara Dragomir** (*Parimiile lui Solomon*) şi **Elena Tamba** (*Carte a besêricii*, *Cîntarea cîntărilor*)
Revizia transcrierilor de **Mădălina Ungureanu** (*Parimiile lui Solomon*) şi **Sabina Rotenştein** (*Carte a besêricii*, *Cîntarea cîntărilor*)
Coloana a IV-a: *Ms. 4389*
Transcriere interpretativă de **Mioara Dragomir** (*Cartea Pildelor lui Solomon*), **Elena Tamba** (*Cartea împăratului Solomón, carea se chiiamă Ecclisias, adecă Bisericescul*, *Cartea Cîntecului Cîntecelor ale lui Solomon Împărat*)
Revizia transcrierilor de **Mădălina Ungureanu** (*Cartea Pildelor lui Solomon*), **Sabina Rotenştein** (*Cartea împăratului Solomón, carea se chiiamă Ecclisias, adecă Bisericescul, Cartea Cîntecului Cîntecelor ale lui Solomon Împărat*)
Coloana a V-a: *Versiune modernă*
de **Octavian Gordon** (*Pildele lui Solomon*), **Mihai Vladimirescu** (*Ecclesiastul*), **Maria-Luiza Oancea** (*Cîntarea Cîntărilor*)

NOTE FILOLOGICE 129
de **Mioara Dragomir, Gabriela Haja, Sabina Rotenştein, Elena Tamba, Mădălina Ungureanu**

COMENTARII 145
Pildele lui Solomon. Comentarii de **Octavian Gordon**
Ecclesiastul. Comentarii de **Mihai Vladimirescu**
Cîntarea Cîntărilor. Comentarii de **Maria-Luiza Oancea**

INDICE 215
Adnotare morfologică de **Mădălina Ungureanu**
Corectură şi stabilirea atestărilor de **Alina Pricop (***a – fáce*), **Ana-Maria Gînsac** (*fácere – ploáie*), **Dinu Moscal** (*poámă – zvîrlitúră*)

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ 315

ABREVIERI 329

PRESCURTĂRILE TITLURILOR CĂRȚILOR BIBLICE 331

FOTOCOPII 333
Manuscrisul 45 333
Manuscrisul 4389 367